ئۇيغۇر خەلق ئېغىزدە دەبىياتى قامۇسى

يۈز ئايدەك ئاقمۇسلار

خەلق ئېغىزدە بىياتى

ئۇيغۇر

3

مىللەتلەر نەشرىياتى
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئویتەور خەلق بۆ ئەدەبیاتی قاموسی

مللە تلەر نە شریاتی

شنجاك ۋخەلق نە شریاتی

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى

باش مۇھەررىر: ئابدۇراخمان ئەبەي

مۇئاۋىن باش مۇھەررلەر (ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى):
ئابدۇكېرىم راخمان، ئابلىمىت سادىق، ئارسلان ئابدۇللا، ئالىمجان سابىت، ئەخمەت ئىمىن، ئەركىن ئابدۇقادىر، غازى ئەمەت، نىياز كېرىم شەرقى، ئوسمان ئىسمائىل، ياسىن زىلال، ياقۇپ مۇھەممەتروزى

تەھرىر ھەيئەت ئەزالىرى (ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى):
ئابدۇبەسىر شۇكۇر، ئابدۇراخمان ئەبەي، ئابدۇشۇكۇر تۇردى، ئابدۇكېرىم راخمان، ئابلىمىت سادىق، ئارسلان ئابدۇللا، ئالىمجان سابىت، ئايشەم ئەخمەت، ئەخەت ھاشىم، ئەخمەت ئىمىن، ئەركىن ئابدۇقادىر، ئەكبەر غۇلام، تۇرسۇن زېرىدىن، تۇرسۇن غازى، تۇنىياز مەتتىياز، راھىلە داۋۇت، رەۋەيدۇللا ھەمدۇللا، ساۋۇت سالاھىدىن، شېرىپ خۇشتار، غازى ئەمەت، غەيرەتجان ئوسمان، ماخمۇت مۇھەممەت، مۇھەممەت ئابلىز بۆرىيار، مۇھەممەت رېھىم، مۇھەممەت شاھنىياز، مۇھەممەتئېلى لېتىپ، مۇراددىل ئابىد، نىياز كېرىم شەرقى، ئوسمان ئىسمائىل، ئۇچقۇنجان ئۆمەر، ئېزىز خۇدابەردى، ئېلى ئىسمائىل، ياسىن زىلال، ياقۇپ مۇھەممەتروزى، يۇسۇپ ئىسھاق

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» غا ئىشلىگۈچىلەر:

«قامۇس»نى نەشرگە تەييارلىغۇچىلار:
ئابلىمىت سادىق (نەسرىي قىسمى)، ئابدۇكېرىم راخمان (داستانلار قىسمى)، ياسىن زىلال (چۆچەك ۋە قوشاقلار قىسمى)، ئارسلان ئابدۇللا (ماقال ـ تەمسىللەر قىسمى)، ئوسمان ئىسمائىل، ئېزىز ئاتاۋۇللا سارتېكىن، ئابىدە، ئادالەت ئىمىن، (تۆھپىكارلار قىسمى)، نىياز كېرىم شەرقى (گۈزەل سەنئەت قىسمى)

رەسسامىلار: (ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى):
ئالىمجان مەتقاسىم، ئەسقەر تۇردى، ئەنۋەر ئوسمان، باھىر ياسىن، پەرھات ئەخمەت، پەرھات ئىبراھىم، مەۋلان نىياز، مۇختار مۇزەپپەر، مۇساجان ۋاھاپ، مۇھەممەت ئابدۇرېھىم، مۇھەممەت نەۋبەت، نىجات ھوشۇر، نىياز كېرىم شەرقى، يۇسۇپجان قادىر

«قامۇس» قا گۈزەل سەنئەت ئەسىرىنى تەقدىم قىلغۇچىلار(ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى):
ئابدۇشۇكۇر كېرىم كۆك، ئابدۇقادىر ئىبراھىم، ئابدۇكېرىم نەسىردىن، ئابلىكىم باست، ئايتىللا، ئابدۇغېنى مەتروزى، ئەنۋەر، بەي كۇنتىك، بەي گاك، تالىپجان، تەلئەت، تەي جەنشىك، تەي يىك، تۇردى ئىمىن، جاك لېيجىك، جاك ۋېنپىك، جاك ۋېي، جاك يۇفېك، جۇمە يۇسۇپ، چىك لىكشىك، چىك ۋېنجىك، خەن جىكجۇن، خۇاك جيەنشىك، خۇاك دالەي، خۇرشىدە ئابدۇكېرىم، دىلشات سابىت، دىلمۇرات تۇردى، رۇستەم، زورەم ياسىن، زۇمرەت ماخمۇت، سالام ئابدۇراخمان، سەي شىكچۇن، سۇپاخۇن، سۇلتان قۇربان، شۇي شۆجى، شۇيىكۆۋ، شى دېۋىن، غازى ئەمەت، غېنى، فەن دىكدىك، قەيسەر ئەنۋەر، قەيسەر ھېسامىدىن، كاك شۇزىك، كامىل، گۇەن ۋېيلىك، گوياۋجۇن، گۇك جەنشىك، لو لىشىك، لۇك چىكلىيەن، لېي جۇكشۇن، لېي خۇا، لى شياۋ، لى ياۋتيەن، لىيۇجەنگو، لىيۇشىكجۇ، ماشىيىك، مۇتەللىپ، مۇزەپپەر، مۇھەممەت ھېيت، مۇيەسسەر، مېك ئەرخۇ، نۇرمۇھەممەت ئابلىز، ئوسمانجان ئابلا، ۋاك جىكخۇا، ۋاك جىككەي، ۋاك گۇاكشىك، ۋاك گۇدې، ۋاك يۇكشىك، ۋۇچىفىك، ۋىك فاكې، ئېلشات تۇردى، ئىمىنجان ئابدۇرەھىم، ئىمىن ھاسىل، يارمۇھەممەت، ياك شىك، يالقۇن غازى، يالقۇن ھابىل، يۇسۇپجان، يۇۋېنيا

كومپيۇتېر تېخنىك خادىملىرى:
ئەكرەم ئايىت، گۈلىستان قۇربانئېلى، مۇھەممەت نەۋبەت

3

چۆچە كلەر

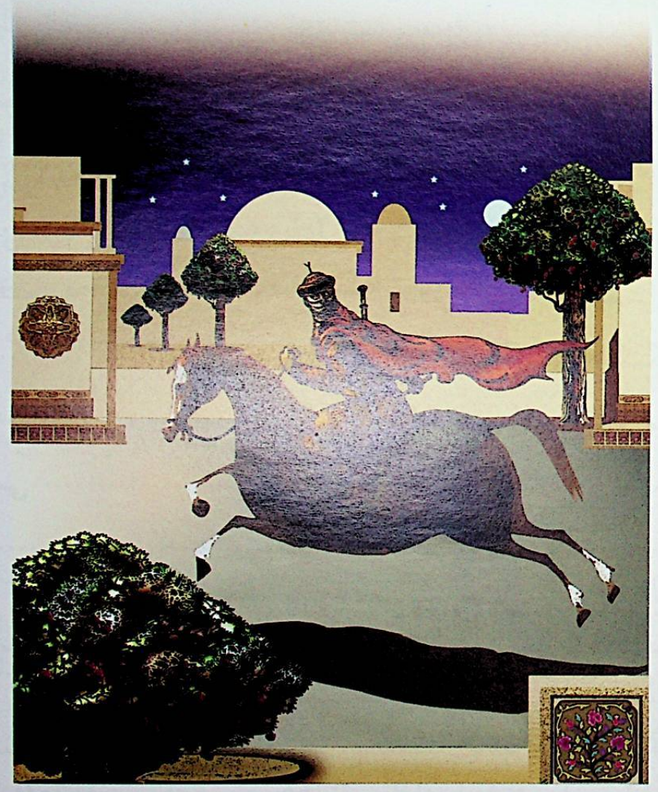
«ئۇيغۇر خەلق يىغىنچاق دەبىياتى قامۇسى»

تومارتايەرلىكى

1 - توم	ئەپسانە - رىۋايەتلەر
2 - توم	چۆچە كلەر
3 - توم	چۆچە كلەر
4 - توم	چۆچە كلەر
5 - توم	چۆچە كلەر
6 - توم	لەتىپە - چاقچاقلار
7 - توم	ماقال - تەمسىللەر، مەسەللەر
8 - توم	داستانلار
9 - توم	داستانلار
10 - توم	قوشاقلار
11 - توم	قوشاقلار، خەلق ئويۇنلىرى، مەشرەپ ئويۇنلىرى، تېپىشماقلار، لاپلار
12 - توم	ئۇيغۇر ئۆرپ - ئادەتلىرى، تۆھپىكارلار

سېھرلىك چۆچەكلەر

II

سېھرىي چۆچەكلەر — II

مۇندەرىجە

سېھرىي چۆچەكلەر — I .....(2 ـ تۇم) III

سېھرىي چۆچەكلەر — II .....(3 ـ تۇم) III

سېھرىي چۆچەكلەر — III .....(4 ـ تۇم) III

تۇرمۇش چۆچەكلىرى..... .....(4 ـ تۇم) 289

چېچەنلەر ھەققىدىكى چۆچەكلەر .....(5 ـ تۇم) III

ھەجۋىي چۆچەكلەر .....(5 ـ تۇم) 183

تېپىشماقلىق چۆچەكلەر.....(5 ـ تۇم) 343

ھايۋانلار ھەققىدىكى چۆچەكلەر.....(5 ـ تۇم) 391

مۇندەرىجە

مەلىكە ئايتىللا بىلەن شاھزادە رەۋەيدۇللا.....1
خاسىيەتلىك ئالما.....22
سىرلىق چۈش.....39
شاھزادە بىلەن ئالۋاستى.....49
خىسلەتلىك گۈل.....52
بېلىقچىنىڭ قىزى.....55
بېلىقچى يىگىت، ئالتۇنبېلىق ۋە ئاچ كۆز
پادىشاھ.....58
مىس باش.....64
«جەبرائىل» ھەققىدە قىسسە.....72
قەمەر بىلەن سەمەر.....83
ئەجدىھا يىگىت.....104
مەلىكە مارال ھېكايىسى.....110
دىيانەتسىز ئۇستاز.....131
بېلىقچى بوۋاي بىلەن سۇ پەرىسى.....138
ئورىۋاي.....143
ئىناق دوستلار.....155
دۇئا ئالغان كەنجى ئوغۇل.....166
ھۈنەرنىڭ خاسىيىتى.....176
پەرى قىز بىلەن تازنىڭ ھېكايىسى.....184
موزدۇز بىلەن شاگىرت.....195
قانخور مەلىكە.....198
ياخشىلىق يەردە قالماس.....217
قەھرىماس ياشلىق.....230
ئاھىپەلەك.....237
ئادەم بىلەن شەيتان.....245
پادىشاھ بىلەن يۇھا.....249
سېھىرلەنگەن شەھەر.....255
قىزىلگۈل.....271
تايغان بىلەن بۇركۇت.....298
كۇھىقاپ پادىشاھىنىڭ قىزى.....303
كەشمىر سۇلتانىنىڭ قىزى.....316
شاھزادىنىڭ خۇلاسىسى.....332
گۈلچى تازنىڭ مەلىكىگە ئۆيلىنىشى.....343
شاھزادە بىلەن مايمۇن مەلىكە.....349
بىلمەس تاز.....377
شاھزادە بەھرام.....391
بەھرام ۋە ھەپتە مەنزەر.....399
سىرلىق چىراغ.....438
ئەزەمخان ۋە ئايتولۇن.....455
ياۋۇز پادىشاھ بىلەن دانا ۋەزىر.....467
ئىگەمبەردى.....472
ئۆلمەي تۇرۇپ جەننەتنى كۆرۈش.....475
قۇندۇز بىلەن يۇلتۇز.....480
ئېيىق سۇلتان.....491
خۇرشىد مەرگەن.....494

مەلىكە ئايتىللا بىلەن شاھزادە رەۋەيدۇللا

ئامانىڭ زامانىسىدا قاراخان ئىسىملىك بىر پادىشاھ ئۆتكەنكەن، ئۇ تارىم دەريا-سىنىڭ ۋادىسىدىكى كەڭ يۇرتلارغا شاھلىق قىلىدىكەن، يۇرت سوراشتا قاتتىق ئىكەن.

قاراخان بىر كۈنى تەختتە ئولتۇرسا، ساقىلى قىچىشقاندەك بوپتۇ. ئۇ ساقاللىرىنى سىيپاپ تاتىلاپتۇ، بىراق قىچىشىش تاتىلىغانسېرى ئەدەپ كېتىپتۇ. ئۇ ئىلاجسىز ساقال تارغىقىنى ئېلىپ تاراپتۇ، تارغاقنىڭ تىللىرى ئارىسىغا بىر نەچچە بۇرگە بالىسى ئىلىشىپ چىقىپتۇ. پادىشاھ ئۇنى تۆ-تۈۋېلىپ، مۇڭداق ئويلاپتۇ: «شۇنچىلىك بىر كىچىك جانىۋارنىڭ چېقىشى نېمىدېگەن زەھەرلىك - ھە؟! ئۇ كالىچىلىك ياكى تۆگىچىلىك بولسا، قانچىلىك ئازابلىغان بولار ئىدى؟!» شۇ چاغدا بىر ئىش بىلەن ئوڭ قول ۋەزىرى ئوردىغا كىرىپ كەپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭ سالام - تەزىمىنى ئىلىك ئېلىپ، ئاندىن مۇڭداق دەپتۇ:

— سەن ئۇزۇن يىللاردىن بېرى مېنىڭ پادىشاھلىق سەلتەنىتىمدە بەخت - سائادەتكە، ئىززەت - ھۆرمەتكە سازاۋەر بولۇپ ياشاپ كېلىۋاتىسەن. بۈگۈن مەن ساڭا بىرنەرسىنى ئامانەت قويىمەن، ئۇنى ئوبدان ساقلىشىڭ، قاچان لازىم دېسەم، دەرھال قولۇمغا سالىق - سالامەت تاپشۇرۇپ بېرىشىڭ كېرەك. ئىش مېنىڭ كۈتكىنىمدەك بولسا، سېنى كۆپلەپ مال - دۇنيا بىلەن تارتۇقلايمەن، ئەگەر ئۇنداق بولمىسا، قاتتىق جازالايمەن.

ئوڭ قول ۋەزىر:

— بولىدۇ، پادىشاھىئالەم! — دەپ تىزلىنىپ ھۆرمەت بىلدۈرۈپتۇ.

پادىشاھ ۋەزىرگە ھېلىقى تۈتۈۋالغان بۈرگە بالىسىنى بېرىپتۇ. ئوڭ قول ۋەزىر ئۇنى پادىشاھنىڭ قولىدىن ھۆرمەت بىلەن تاپشۇرۇۋېلىپ، ئوردىدىن كەينىچە چىقىپ كېتىپتۇ، ئۇنى قانداق ساقلاشنى بە-لەلمەي ئويغا پېتىپتۇ، ئويلىغانسېرى بېشى قېتىپتۇ. بۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمىسا، پادىشاھنىڭ قاتتىق جازاسىغا ئۇچرايدىغانلىقىدىن ئەنسىرەپ، قورقىنىدىن بەدەنلىرى بەزگەكتەك تىترەپ كېتىپتۇ. ئۇ غەمگە پېتىپ ئولتۇرغاندا، تالادىن كىچىك قىزى يۈگۈرۈپ كىرىپ كەپتۇ. قىز دادىسىنىڭ پەرىشان ھالىنى كۆرۈپ:

— دادا، سىزگە نېمە بولدى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بالام، سەن سورىما، مەن ئېيتماي، — دەپتۇ ۋەزىر.

— دادا، نېمە ئىش بولسا ماڭا ئېيتىڭ، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ قىز.

— ئېيتسامۇ سەن مېنىڭ ھالىمغا يېتەلمەيسەن.

— دادا، مەن چوقۇم سىزنىڭ ھالىڭىزغا يېتىمەن.

ۋەزىر بۇ قىزنىڭ چىڭ تۇرۇۋالغانلىقىغا قاراپ، بۇرگىنى كۆرسىتىپ:

— قىزىم، پادىشاھ بۇنى ماڭا مۇددەتسىز ئامان ـ ئېسەن ساقلاپ بېرىشىم ئۈچۈن بەردى. چىڭ تۇتسا ئۆلۈپ قالىدۇ، بوش تۇتسا قېچىپ كېتىدۇ. ئۇنى قانداق ساقلاشنىڭ ئامالىنى بىلەلمەي باش قاتۇ-رۇۋاتىمەن، — دەپتۇ.

— ۋاي دادا، بۇ ئىشقىمۇ باش قاتۇرۇپ ئاۋارە بولامسىز؟ — دەپتۇ قىز كۈلۈپ، — ئۇنى ساقلاش بەكمۇ ئاسان. بىر دانە چوڭ ساندۇق ياسىتىسىز، ئۇنى تېرىق ئۇنى بىلەن توشقۇزىسىز، بۇرگىنى شۇنىڭ ئىچىگە قويۇپ بېرىپ، ئاغزىنى ھىم بېكىتىپ قويسىڭىز ياشاۋېرىدۇ.

ۋەزىر قىزنىڭ كۆرسەتكەن ئەقلىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. خىزمەتچىلىرى ئارقىلىق بىر ياغاچچىنى چاقىرىپ كېلىپ ساندۇق ياستىپتۇ، ئۇنى تېرىق ئۇنى بىلەن تولدۇرۇپتۇ، ئىچىگە بۇرگىنى قويۇپ بېرىپ ئاغزىنى ھىم بېكىتىپتۇ.

ئارىدىن يەتتە يىل ئۆتۈپتۇ. بۇرگە پادىشاھنىڭمۇ، ۋەزىرنىڭمۇ يادىدىن چىقىپ قاپتۇ. بىر كۈنى قاراخان تەختتە ئولتۇرۇپ دۆلەت ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانىكەن، ساقلى قىچىشقاندەك بوپتۇ، ساقلىنى سىيپاپ تاتلاپتىكەن، قىچىشش تېخىمۇ كۈچىيىپ كېتىپتۇ. ئۇ چىدىيالماي تارغىقىنى ئې-لىپ تاراپتۇ، تارغاقنىڭ تىللىرى ئارىسىغا بۇرۇنقىغا ئوخشاشلا بۇرگىنىڭ نىمجان بالىسى ئىلىشىپ چىقىپتۇ. پادىشاھ بۇنى كۆرگەندە، ئوڭ قول ۋەزىرگە بېرىپ قويغان بۇرگىسى دەرھال يادىغا كەپتۇ. ئۇ يېنىدا ئولتۇرغان ئوڭ قول ۋەزىردىن ئامانەتنى سوراپتۇ. ئوڭ قول ۋەزىر پادىشاھنىڭ نېمىنى ئامانەت قويغانلىقىنى يادىغا ئالالماي تەمتىرەپ قاپتۇ. بۇنى كۆرۈپ پادىشاھنىڭ رەڭگى بىردىنلا ئۆڭۈپ، دەپتۇ:

— ئامانەتنى دەرھال تاپشۇر، بولمىسا...

ئوڭ قول ۋەزىر نائىلاج ئۈچ كۈنلۈك مۆھلەت سوراپتۇ، پادىشاھ ماقۇل بوپتۇ. ئوڭ قول ۋەزىر ئۆ-
يىگە قايتىپ كېلىپ ئۇزاق ئويلىنىپتۇ، لېكىن ھېچ نەرسە يادىغا كەلمەپتۇ. ئەمدى ئەجىلىم توشقان
ئوخشايدۇ، دەپ يىراق - يېقىن، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى يىغىپ، ئۇلار بىلەن رازىلىق ئېلىشىپ، پادە-
شاھنىڭ جازاسىنى كۈتۈپتۇ. بۇ جەريانداا گېلىدىن غىزامۇ ئۆتمەي، بىر ئەت - بىر سۆڭەك بولۇپ قا-
تتۇ. دادىسىنىڭ بۇنداق ئېچىنىشلىق ھالىنى كۆرگەن كىچىك قىزى:

— دادا، بېشىڭىزغا نېمە كۈن چۈشتى؟ — دەپ سوراپتۇ. ۋەزىر:

— قىزىم، سەن سورىما، مەن ئېيتماي. ئاخىرقى ئۆمرۈمدە مېنى ئۆز مەيلىمگە قويغىنا! — دەپ-
تتۇ. قىز دادىسىنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قارىماي كوچىلاپ سوراۋېرىپتۇ. ۋەزىر ئاخىر بولالماي، پادىشاھ قوي-
غان ئامانەتنىڭ نېمىلىكىنى بىلەلمەي شۇ كۈنگە قېلىۋاتقانلىقىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. قىز دادىسىنىڭ بۇ
سۆزىنى ئاڭلاپ قاقاقلاپ كۈلۈپتۇ، ئاخىردا:

— دادا، ئېسىڭىز نەگە كەتتى؟ پادىشاھنىڭ قويغان ئامانتى ھېلىقى بۇرگە ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ.

بۇرگە ۋەزىرنىڭ يادىغا شۇ چاغدىلا كەپتۇ، قىزىنىڭ ئەقلىگە يەنە بىر قېتىم ئاپىرىن ئوقۇپتۇ، پا-
دىشاھنىڭ جازاسىدىن قۇتۇلغانلىقىدىن خۇشال بوپتۇ. ئۇ دەرھال ساندۇقنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئاغزىنى
ئېچىپ قارىسا، بۇرگە تېرىق ئۇنىنى يەپ شۇنچىلىك چوڭىيىپتۇكى، گويا بىر قويچىلىك بولۇپ كې-
تىپتۇ، بۇنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ، ئۆز كۆزلىرىگە ئىشەنمەپتۇ. ۋەزىر پادىشاھ بەرگەن مۆھلەت توشقا-
دىن كېيىن، ساندۇقنى خىزمەتچىلىرىگە كۆتۈرگۈزۈپ ئوردىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ئامانەتنى پادىشاھقا ئا-
مان - ئېسەن تاپشۇرۇپتۇ. پادىشاھ بۇنىڭدىن خۇشال بولۇپ، ئوڭ قول ۋەزىرگە يېڭى تون، ئالتۇن - كۈمۈش
سوۋغات قىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن پادىشاھنىڭ كۆڭلىگە بىر جىن كىرىپتۇ. ئۇ ئوردا قاسساپلىرىنى
چاقىرغۇزۇپ، بۇرگىنىڭ تېرىسىنى سويغۇزۇپتۇ. كاتىپلىرىغا تۆۋەندىكى بىر ئېلاننى يازغۇزۇپتۇ:

«تامغا چاپلانغان بۇ تېرىنىڭ قايسى ھايۋانىنىڭ ئىكەنلىكىنى كىم تونۇپ ئېيتىپ بەرسە، ئۇنى كۈي-
ئوغۇل قىلىمەن. كىمكى تونۇيمەن دەپ ئوتتۇرىغا چىقىپ ئېيتىپ بېرەلمىسە جازالىنىدۇ، مال - دۇن-
يىاسى مۇسادىرە قىلىنىدۇ!»

قاراخان بۇرگە تېرىسى بىلەن ئېلاننى تۆت كوچىنىڭ ئاغزىغا چاپلاتقۇزۇپتۇ. بۇ خەۋەر ھەش - پەش
دېگۈچە مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىغا تارقىلىپتۇ.

قاراخانىنىڭ بىر مەلىكىسى بار ئىكەن. ئۇنىڭ چىرايىنى ئايغا، ئەتىۋارلىقىنى تىللاغا ئوخشىتىپ،
«ئايتىللا» دەپ ئىسىم قويغانىكەن. ئۇ كۈندۈزى يا كېچىسى سەيلە قىلىپ راۋاققا چىقسا، كۈن بىلەن ئاي
ئۇنىڭ جامالىدىن خىجىل بولۇپ بۇلۇتلار ئارىسىغا كىرىپ كېتىدىكەن.

مەلىكىنىڭ تەرىپىنى ئاڭلىغان نۇرغۇن شاھزادىلەر، بەگزادىلەر، بايۋەچچىلەر ئۇنىڭغا غايىبانە ئا-
شىق بولۇپ يۈرۈپتۇ. ئەتراپتىكى پادىشاھلارنىڭ شاھزادىلىرى ئەلچى ئەۋەتكەن بولسىمۇ، مەلىكە ئۇلار-
نىڭ ھېچقايسىسىغا ئۇنىماپتۇ. مەلىكىنى قولغا كەلتۈرۈش نىيىتىگە كەلگەن شاھزادىلەر، بەگزادىلەر،
بايۋەچچىلەر ۋە ئادەتتىكى يىگىتلەر ئېلان بىلەن بۇرگە تېرىسى چاپلانغان جايغا كېلىپ ئۆزلىرىنى تە-
زىمغا ئالدۇرۇپ، تېرىنى كۆزىتىشكە باشلاپتۇ، لېكىن بۇلاردىن ھېچكىم تونۇپ بېرەلمەپتۇ. شۇنىڭ بە-
لەن ئۇلار زىندانغا تاشلىنىپتۇ.

بىر جۈمە كۈنى پادىشاھ بىلەن مەلىكە تۆت كوچا ئاغزىدىكى راۋاققا تاماشا كۆرگىلى كەپتۇ. ئاق
تون كىيگەن يىگىتلەر مەسچىتتىن يېنىپ بۇ يەرگە قاراپ كېلىشكە باشلاپتۇ. بۇلارنى كۆرگەن ئەھلى

جامائەت ئۇلارنىڭ ئالدىنى توسۇپ:

ــ ھاي يىگىتلەر، ياش تۇرۇپ بىھۇدە ئازاب چەكمەڭلار، ئارقاڭلارغا قايتىپ كۇننىڭ سېرىقىنى كۆرۈڭلار، ــ دەپ نەسىھەت قىپتۇ. يىگىتلەر بىردەكلا:

ــ جاندىن كەچمىگۈچە جانانغا يەتكىلى بولمايدۇ. بىز بۇگۈن يا بۇ تېرىنى تونۇپ بېرىپ مەلىكىنى ئالىمىز، يا تونۇپ بېرەلمەي، پادىشاھنىڭ زىندانىدا ئارام تاپمىز، ــ دەپ ئۇناشماپتۇ. بەختكە قارشى ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنى تونۇپ بېرەلمەپتۇ، ھەممىسى زىندانغا تاشلىنىپتۇ. مەلىكە ئايتىللا بۇ ھال-نى كۆرۈپ قاتتىق ئېچىنىپتۇ، ئۇ دادىسىنىڭ بۇ قىلمىشىدىن يىرگىنىپتۇ. بۇنداق ئىشنى كۆزۈم كۆر-مىسۇن، دەپ راۋاقتىن چۈشۈپ ھەرەمگە قايتىپ كېتىپتۇ، ھەرەمدە غەزىپىگە پايلىماي:

ــ ئى خۇدا، مېنى نېمىشقىمۇ تۆرەلدۇرگەنسەن؟! ئاتام مېنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ قويۇپ، شۇ بۇر-گىنىڭ تېرىسىنى تونۇپ بېرىش - بېرەلمەسلىكنى شەرت قىلىپ، نۇرغۇن بىگۇناھ جانلارنى قىيناۋاتە-دۇ. سەن قۇدرىتىڭنى ئىشقا سېلىپ، مېنى رىزقىم قوشۇلغان بىر يىگىتكە ئاتا قىلىپ، بۇ شەرمەندە ئويۇنغا خاتىمە بەرگىن! ــ دەپ تىلەپتۇ.

ئەمدى گەپنى باشقا جايدىن ئاڭلاڭ:

بۇ شەھەردە ھىم ئاتلىق بىر جادۇگەر بولۇپ، ئۇمۇ مەلىكە ئايتىللانىڭ پىراقىدا كۆيۈپ يۇرگەنە-كەن، لېكىن ئۆز جېنىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن پەقەت ئوتتۇرىغا چىقالماپتۇ. شۇنداقتىمۇ كېچە-كۇندۇز يوشۇرۇن ھالدا مەلىكە ئايتىللانىڭ ھەرىمى ئەتراپىغا كېلىپ تىڭ - تىڭلاپ يۇرۇپتۇ. مەلىكە ئايتىللانىڭ ھەرەم ئىچىدە غەزەپ بىلەن سۆزلەۋاتقان ۋاقتى جادۇگەر ھىمنىڭ تىڭ - تىڭلاۋاتقان ۋاقتە-غا توغرا كېلىپ قاپتۇ. ئۇ مەلىكىنىڭ ئاغزىدىن بۇرگە تېرىسى ئىكەنلىكىنى ئاڭلىۋېلىپ، خۇشاللىقە-

دىن ئاغزى قۇلىقىغا يېتىپتۇ. ئۇ دەرھال پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۆزىنىڭ ھېلىقى تېرىنى تونۇپ دەپ بەرمەكچى ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭغا:

— نېمىنىڭ تېرىسى؟ قېنى ئېيتىپ باق! — دەپتۇ. جادۇگەر ھىم:

— پادىشاھىئالەم، بۇ بۇرگىنىڭ تېرىسى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

قاراخان پادىشاھ ۋەدىسىدىن يانالماي، خەلقىئالەم ئالدىدا مەلىكىنى جادۇگەر ھىمغا بەرمەكچى بولۇپ-تۇ. توي كۇنلىرى يېقىنلاپ قاپتۇ. مەلىكە ئايتىللا جادۇگەرگە تېگىشكە رازى بولماي، نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي بېشى قېتىپتۇ.

قاراخانىڭ بىر دۇلدۇلى بار ئىكەن، ئۇ گەپ ئۇقىدىكەن، ياخشى كۆرگەن كىشىلىرىگە يېقىندىن ياردەم قىلىدىكەن. مەلىكە ئايتىللا ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ مەسلىھەت سوراپتۇ. ئات:

— بۇگۇن كەچتە كىشىلەرنىڭ ئايىغى بېسىققاندا مېنى مىنىپ قاچ، مەن سېنى چوقۇم ئۇنىڭدىن قۇتۇلدۇرىمەن. شەرتىم شۇكى، ماڭا قامچا سالمايسەن، يانچۇقۇڭغا بىر دانە تارغاق، سۇزگۇچ، ئەينەك سېلىۋالمىسەن، — دەپتۇ.

مەلىكە ئايتىللا ماقۇل بوپتۇ. ئۇ تۇن يېرىمىدا ئاتنى ئېغىلدىن يېشىپ چىقىپ مىنىپ، يالدىدا يوق ئالدىراپ كېتىپ بىر قامچا ئۇرغانكەن، ئات ئۇچقاندەك چېپىپ كېتىپتۇ. ئەگەر قامچا ئۇرۇلمىغان بولسا، ئات ھاۋادا ئۇچىدىكەن.

جادۇگەر ھىم مەلىكە ئايتىللانىڭ قاچقانلىقىنى بىلىپ دەرھال ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ ۋە تاڭ يورای دېگەن چاغدا يېتىشىۋاپتۇ. مەلىكە ئايتىللا ئارقىسىغا قاراپ، جادۇگەر ھىمنىڭ يېتىشىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ ئاتقا ئېيتىپتۇ. ئات مەلىكىگە:

— دەرھال تارغاقنى يەرگە تاشلا! — دەپتۇ. مەلىكە تارغاقنى تاشلاپتۇ، شۇ ھامان كەينىدە دېڭىز پەيدا بوپتۇ. ئات بىلەن مەلىكە شۇ ماڭغانچە قوش چوققا دېگەن گۇزەل شەھەر دائىرىسىگە يېتىپ كەپتۇ. بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى قەمتۇر شاھنىڭ رەۋەيدۇللا دېگەن بىر شاھزادىسى بار ئىكەن. ئۇ چىراي ۋە قەدـ دى ـ قامەتتە بۇ يۇرتتا بىر ئىكەن، ئەقىل ـ پاراسەتتە يېتىلگەن، بىلىملىك، ئەقىللىق ۋە مۇلايىم يـەـ گىت ئىكەن. شۇ كۇنلەردە پادىشاھنىڭ ياساۋۇللىرى شاھزادىنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا يىگىت تاللاپ يۇرگەنىكەن. مەلىكە ئايتىللا يىگىتچە ياسىنىپ شەھەرگە كىرىپتۇ. پادىشاھنىڭ ياساۋۇللىرى ئۇنى كۆـ رۇش بىلەنلا:

— مۇشۇ يىگىت شاھزادىمىزنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا لايىق ئىكەن، — دەپ تاللاپ، شاھزادىنىڭ ئالدىغا باشلاپ كەپتۇ، شاھزادە ئۇنى ماقۇل كۆرۈپتۇ.

مەلىكە ئايتىللا شاھزادىنىڭ قىرىق خىزمەتچىسىنىڭ بىرى بولۇپ خىزمەت قىلىپ يۇرۇپتۇ. كـۇنـ لەر ئۆتكەنسېرى شاھزادە رەۋەيدۇللا «يىگىت»كە كۆيۇپ قاپتۇ، ئەمما شاھزادە كۆڭلىدە ئوغۇل بالىغا كۆـ يۇپ قالغىنىم قانداق بولغىنى؟! دەپ ھەيران قېلىپ، كىشىلەرگە سىرىنى ئېيتىشتىن ئۇيلىپ يۇرۇپـ تۇ. كۆيۈك ئوتى بارغانسېرى ئۇلغىيىپ گېلىدىن ھېچ نەرسە ئۆتمەي، سارغىيىپ دەرمانىدىن كېتىشكە باشلاپتۇ. پادىشاھ شاھزادىنىڭ ھالىنى كۆرۈپ ئەنسىرەپ، مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى داڭلىق تېـ ۋىپلارنى ئەكەلدۇرۇپ داۋالىتىپتۇ، لېكىن شاھزادە پەقەت شىپا تاپالماپتۇ. ئۇ تېخىمۇ ئاجىزلاپ، باغرىـ نى نەم يەرگە يېقىپ ياتىدىغان ھالغا كېلىپ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ تېخىمۇ غەمگە چۇشۇپ، يـەنـ تېۋىپ ئىزدەش بىلەن ئاۋارە بوپتۇ.

شاھزادىنىڭ خوجا باقى ئاتلىق ئەڭ يېقىن بىر دوستى بار ئىكەن. شاھزادە دادىسىغا ئوشۇقچە ئاۋا-
رىچىلىك سالغانلىقى ئۈچۈن، دوستىنى بىر پىنھان جايغا چاقىرىپ مۇنداق دەپتۇ:

— ئەي دوستۇم، دادام مېنى ئاغرىپ قالدى دەپ داۋالىتىپ، بىكار ئاۋارە بولۇۋاتىدۇ. مەن ئاغرىپ قالمىدىم... مەن ساق.

— ئۇنداق بولسا، شاھزادەم، ساڭا نېمە بولدى؟

— ھېچ نەرسە بولمىدى.

— نېمە سىرىڭ بولسا يوشۇرماي ئېيت، بىز تەييار!

شاھزادە قايتا گەپ قىلماي ئىككىلىنىپ جىم بولۇپ قاپتۇ. خوجا باقى ئارىدىكى جىملىقنى بۇزۇپ:

— ئەي شاھزادە، ئىككىمىز قېيىمەتلىك دوستلارمىز، دوستلار بىر - بىرىدىن سىرىنى يوشۇرسا، خۇدا راۋا كۆرەرمۇ؟ — دەپتۇ.

— ئەي دوستۇم، — دەپتۇ شاھزادە، — سېنىڭ دېگىنىڭمۇ توغرا، شۇنداق بولسىمۇ ئېيتىشتىن خىجىل بولۇۋاتىمەن...

— خىجىل بولىدىغان نېمىسى بار؟ تارتىنماي ئېيت!

شاھزادە دوستىغا يۈز كېلەلمەي، سىرىنى ئېيتىشقا مەجبۇر بولۇپ مۇنداق دەپتۇ:

— مېنى شۇ ھالغا كەلتۈرگەن بىر ئىش بار، مەن ساڭا ئېيتاي، ھازىرچە ئىككىمىزنىڭلا ئارىسىدا قالسۇن، بولامدۇ؟

— بولىدۇ، شاھزادەم، — دەپتۇ خوجا باقى.

شاھزادە دوستىنىڭ ۋەدىسىگە ئىشىنىپ، بىر قىزىرىپ - بىر تاتىرىپ:

— دوستۇم، ئوغۇل بالىغا كۆيۈپ قاپتۇ دەپ، مېنىڭدىن كۈلمىگىن، مەن خىزمەتچىلىرىم ئىچىدە-
كى ھېلىقى يىگىتكە كۆيۈپ قالدىم... — دەپ سىرىنى ئېيتىپتۇ.

— شاھزادەم، — دەپتۇ خوجا باقى، — بۇنى ئەيىب دېگىلى بولمايدۇ. ئۇ يىگىت ئەرەنچە ياسا-
نىۋالغان قىز بولۇشى مۇمكىن، بۇنى بەلكىم سېنىڭ يۈرىكىڭ تۇيغاندۇ. مېنىڭچە، سىناپ باقساق، قىز ياكى يىگىتلىكى بىردەمدە ئايان بولىدۇ.

— قانداق سىناپ باقىمىز؟

— سىنايدىغان ئامال كۆپ، پەقەت سەنلا رۇخسەت قىلساڭ.

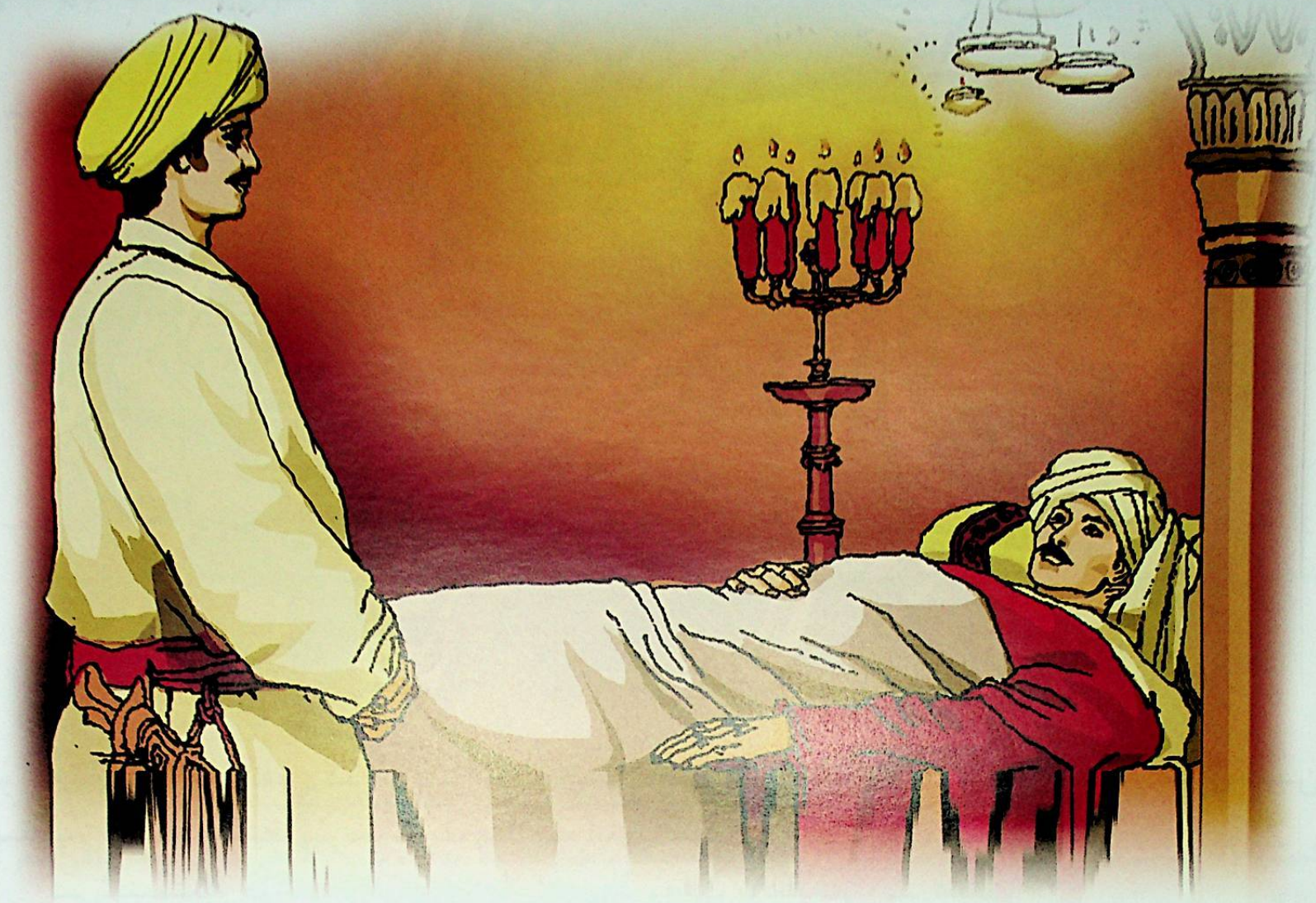
— ئۇنداق بولسا، سەن ھازىردىن باشلاپ سىناپ كۆرگىن!

— بولىدۇ.

خوجا باقى بىر خىزمەتچى يىگىتنى چاقىرىپ، ئۇنىڭ قولىغا پۇل تۇتقۇزۇپ، بازاردىن ھەر خىل يىپ، ئاق رەخت، يىڭنە سېتىۋېلىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. يىگىت بۇيرۇلغان نەرسىلەرنى ئېلىپ كەپتۇ. خوجا باقى خىزمەتچى يىگىتلەرنى يىغىپ، ئوتتۇرىغا پورەكلەپ ئېچىلغان بىر قىزىلگۈلنى قويۇپ مۇنداق دەپتۇ:

— ھازىر سىلەر مۇشۇ گۈلنى بىر پارچە رەختكە كەشتىلەپ چىقىسىلەر، كىم ئەينەن كەشتىلەپ چىقسا مۇكاپات بېرىلىدۇ.

خوجا باقى ئۆز قولى بىلەن خىزمەتچى يىگىتلەرگە ئاق رەخت، ھەر خىل يىپ، يىڭنە تارقىتىپ بېرىپتۇ. خىزمەتچى يىگىتلەر گۈلنى كەشتىلەشكە كىرىشىپتۇ. مەلىكە ئايتىللا بىر ئىشنى باھانە قىلىپ

ئاتنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭدىن قانداق قىلىشنى سوراپتۇ.

ــ ئۇلار سېنى سىنىماقچى بولۇۋاتىدۇ، ــ دەپتۇ ئات، ــ گۈلنى سەت كەشتىلە، يىگىنە ئىشىنى قوپال قىل، شۇنداق قىلساڭ ئۆزۈڭنى يوشۇرۇپ قالالايسەن.

مەلىكە ئايتىللا ئاتنىڭ مەسلىھىتىنى ئاڭلاپ، يىگىتلەرنىڭ قېشىغا قايتىپ كېلىپ، ئىشنى ئات دېگەندەك قىپتۇ. بۇنى كۆرگەن شاھزادە دوستىغا:

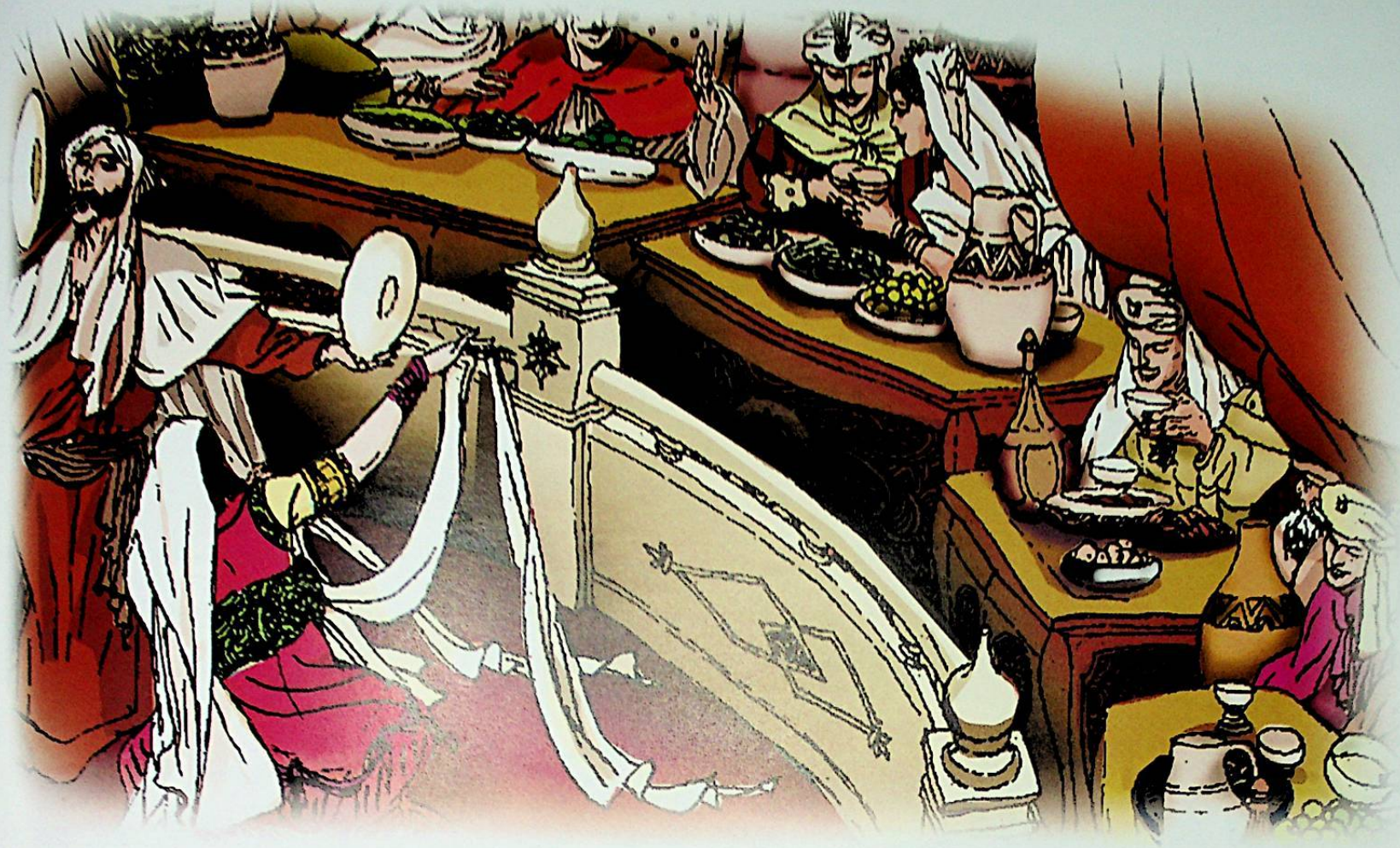
ــ يىگىننى تۇتۇشىغا، قىلغان ئىشلىرىغا قارىغاندا بۇ قىز ئەمەس، ئوغۇل بالىكەن، ــ دەپتۇ. مەقسىتىمگە يېتەلمەيدىغان بولدۇم دەپ ئويلاپ، روھى ئاۋۋالقىدىنمۇ بەك چۈشۈپتۇ، مۇھەببەت پىراقى ھەددىدىن ئېشىپ، ئۆزىنى باسالماي ھوشىدىن كېتىپتۇ. خوجا باقى شاھزادىنىڭ بېشىنى يۆلەپ، يۈزىگە مۇزدەك بۇلاق سۈيى سېپىپ، بۇرنىغا خۇشبۇي نەرسىلەرنى پۇرىتىپ، تەسلىكتە ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ ۋە مۇنداق دەپتۇ:

ــ ئەي دوستۇم، ھازىرچە كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، ئۆزۈڭنى چىڭ تۇت. ئايال زاتىنىڭ قىرىق تۆ-گىگە يۇك بولىدىغان ھېيلىسىنى بىلمەمسەن؟ ئۇ بەلكىم ئۆزىنى يوشۇرۇپ قېلىش ئۈچۈن شۇنداق قى-لىۋاتقاندۇ. بىزمۇ بوش كەلمەي يەنە سىناپ كۆرۈپ باقايلى.

ــ يەنە قانداق سىنايمىز؟ ــ سوراپتۇ شاھزادە.

ــ بۇگۈن كېچە، ــ دەپتۇ خوجا باقى، ــ يىگىتلەرنى شاراب ئىچىپ كۆڭۈل ئېچىشقا ئۈيۈشتۇرۇ-مىز، تاكى ئۇ مەست بولغۇچە شاراب ئىچىشنى توختىتىپ قويمايمىز، مەست بولغاندىن كېيىن كى-مىنى يېشىپ كۆرسەكلا ئاشكارا بولمامدۇ؟

شاھزادە دوستىنىڭ ئەقلىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. مۇلازىملار كۆڭۈل ئېچىش تەييارلىقىغا كىرىشىپ-

تۇ، تەييارلىق پۈتكەندىن كېيىن كۆڭۈل ئېچىش باشلىنىپتۇ. مەلىكە ئايتىللا يەنە بۇ سورۇندىن چىقىپ، ئاتنىڭ قېشىغا بېرىپ مەسلىھەت سوراپتۇ. ئات:

— ئېتىمنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن دەپلا ئىچسەڭ مەست بولمايسەن، — دەپتۇ.

مەلىكە ئايتىللا خاتىرجەم بولۇپ، كۆڭۈل ئېچىش سورۇنىغا قايتىپ كىرىپتۇ. شارابلار پىيالىلەرگە قۇيۇلۇپ، بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى كەلگىلى تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ كۈچى بىلەن يىگىتلەر بارغانچە قىزىشىپ، ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئوينىشىپ، مەيداننى بىر ئاپتۇ. شاراب قۇيۇش توختىماپتۇ. يىگىتلەر مەست بولۇشۇپ، بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى يىقىلىشقا باشلاپتۇ. ئاخىرىدا پەقەت مەلىكە ئايتىللالا ئاتنىڭ دېگىنىدەك ئىچىپ مەست بولماپتۇ، قارىسا، شاھزادە بىلەن خوجا باقى ئۇنىڭغا يەنە ھاراق قۇيغىلى تەمشىلىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئايتىللا تالاغا چىقىشنى باھانە قىلىپ سورۇندىن ئايرىلىپ، ئاتنىڭ قېشىغا كەپتۇ، قارىغۇدەك بولسا، ئات سۇغا چۆمۈلگەندەك بولۇپ، تۇكلىرىدىن تەر تامچىلاپ تۇرغۇدەك. ئايتىللا بۇ ھالنى كۆرۈپ، ئاتقا ئىچى ئاغرىپ نېمە بولغانلىقىنى سوراپتۇ. ئات:

— ساڭا بېرىڭاتقان شارابنى مەنلا ئىچتىم، ئەمدى مەن بولالمايڭاتىمەن. ساڭا يەنە شاراب بېرىشسە: «يالغۇز ئىچكەن شاراب، بولار جانغا ئازاب» دەپ، ئۇلارنىمۇ ئىچىشكە تەكلىپ قىلغىن، — دەپتۇ.

مەلىكە ئايتىللا «بولىدۇ» دەپ سورۇنغا قايتىپ كىرىپتۇ. شاھزادە بىلەن خوجاباقى ئۇنىڭغا پىيالىنى توشقۇزۇپ شاراب تۇتۇپتۇ. مەلىكە پىيالىنى ئەدەپ بىلەن قوليغا ئېلىپ، ئات ئۆگەتكەن گەپلەرنى ئېيتىپ بولۇپ، ئاندىن كېيىن مۇنۇ بېيىتنى ئوقۇپتۇ:

بۇلبۇل سايرار نەدە چىمەنسىز؟
دۇلدۇل مىنەر نەدە يۈگەنسىز؟

ئەي شاھزادەم، ئېيتىپ بېقىڭچۇ،
شاراب ئىچىلەر نەدە يارەنسىز؟

شاھزادە «يىگىت» ئوقۇغان بۇ بېيىتنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، چۆلدە قالغان كىشى سۇ تېپىپ ئىچكەندەك، تاڭ سەھەردە بۇلبۇلنىڭ ئۇنىنى ئاڭلىغاندەك خۇشال بولۇپ، روھى كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ، ئۆ-

زىنىكمۇ پىيالىنى توشقۇزۇپ شاراب ئىچكۈسى كەپتۇ، دوستىغا پىيالىلەرگە توشقۇزۇپ شاراب قۇيۇشنى بۇيرۇپتۇ، بۇ ئۇچەيلەن راھەتلىنىپ ئىچىشپتۇ.

شاھزادە قىزىپ روھى كۆتۈرۈلگەندىن كېيىن، قولىغا شاراب توشقۇزۇلغان پىيالىنى ئېلىپ «يەڭگىت»كە قاراپ مۇنۇ بەيىتنى ئوقۇپتۇ:

بۇ كېچە جان راھىتى، سەن بىلەن ئىچسەم شاراب،
ئىچتىم سەن بىلەن شاراب. مەست بولمىسام ئۇيقۇسىراپ.
ھۆرلەر بىلەن ئويىنىغاندەك، بۇ كېچە تاك ئاتمىسا،
دەردلىرىم كەتتى تاراپ. ھەم چىقمىسا كۈن ئالدىراپ.

شاھزادىنىڭ يۈرىكىدىن بەيىت ئەمەس، مۇھەببەت يالقۇنى چىقىپتۇ. مەلىكە ئايتىللا بۇنى سېزىپ، شاھزادىگە تەسەللى بېرىش ئۈچۈن مۇنۇ بەيىتنى ئوقۇپتۇ:

ھەر كېچىنىڭ كەينى تاڭدۇر، دائىم شۇنداق خۇشال ئويناڭ،
قۇياش چىقار كەڭ ئۇپۇقتا. قىينالماستىن ئىچ پۇشۇقتا.

بۇنى ئاڭلاپ شاھزادىنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى قوغۇشۇندەك ئېرىپ كېتىپتۇ، قولىدىكى شارابنى «يەڭگىت» ۋە خوجا باقى بىلەن سوقۇشتۇرۇپ ئىچىۋېتىپتۇ، شارابنىڭ تەسىرىدىن شاھزادە، خوجا باقى دەرھاللا مەست بولۇپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. مەلىكە ئايتىللا ساق قېلىپ، ئورۇن ھازىرلاپ ئۇلارنى ياتقۇزۇپ قويۇپتۇ. سىناق شۇنىڭ بىلەن مەغلۇپ بوپتۇ. ئەتىسى كۈن نەيزە بويى ئۆرلىگەندە شاھزادە بىلەن خوجا باقى مەستلىكتىن تەسلىكتە يېشىلىپ، ئورنىدىن ئارانلا تۇرۇپتۇ. شاھزادە ئۆزىنىڭ شاراب ئىچىپ مەست بولغىنىغا تولىمۇ پۇشايمان يەپتۇ، مۇھەببەت پىراقى ھەسسىلەپ ئېشىپ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي، ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپتۇ. خوجا باقى بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ تەسەللى بېرىپ:

— ئەي شاھزادەم، كۆڭلۈڭنى بۇزما! بىز ئۇنى تېخى ئىككى قېتىملا سىنىدۇق. يەنە بىر قېتىم سىناپ باقايلى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ سىرىنى ئاشكارا قىلىشىمىزغا كۆزۈم يېتىپ تۇرىدۇ، — دەپتۇ. شاھزادە دوستىنىڭ تەسەللىسى بىلەن ئۆزىنى يىغىدىن توختىتىپ:

— يەنە قانداق سىنايمىز؟ — دەپتۇ.

— بۇ قېتىم يىگىتلەرنى يالىڭاچلاپ سۇ ئويۇنىغا سالىمىز. ئۇنىڭ سىرى شۇ چاغدىمۇ ئاشكارا بولماسمۇ؟!

شاھزادە دوستىنىڭ بۇ ئەقلىگە ئاپىرىن ئوقۇپ، ئىشنى دەرھال باشلاشنى بۇيرۇپتۇ.

خوجا باقى يىگىتلەرنى چار باغدىكى كۆل بويىغا يىغىپتۇ، ئۇلارغا:

— شاھزادىمىزنىڭ كۆڭلىنى ئېچىش ئۈچۈن سۇ ئويۇنى قىلىمىز، ھەممىڭلار ئاندىن تۇغما بولۇپ سۇغا سەكرەيسىلەر، — دەپتۇ.

مەلىكە كۆزنى غەلەت قىلىپ، ئاتنىڭ قېشىغا بېرىپ مەسلىھەت سوراپتۇ. ئات:

— ئەمدى سىرىڭنى يوشۇرمىساڭمۇ بولىدۇ، ئۆزۈڭنىڭ قىز ئىكەنلىكىڭنى ئاشكارا قىل، — دەپتۇ. مەلىكە ئاتنىڭ قېشىدىن كۆل بويىغا قايتىپ كەلسە، باشقا ھەمراھلىرى سۇغا چۈشۈشكە ھازىرلىنىپ بوپتۇ. مەلىكە ئۇلارنىڭ بۇ تۇرقىنى كۆرۈپ يان تەرەپكە قارىۋاپتۇ. سۇغا سەكرەش بۇيرۇقى بېرىلىپتۇ، يىگىتلەر ئۆزلىرىنى سۇغا ئېتىپتۇ. مەلىكە ئايتىللا قاشتا يالغۇز قاپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭ

قېشىغا بېرىپ:

— ئەي خىزمەتچىم، سەن نېمىشقا مېنىڭ بۇيرۇقۇمنى ئورۇندىمايسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. «يىگىت» جاۋاب بەرمەي تىرىنقىنى تاتىلاپ تۇرۇۋېرىپتۇ.

— مەن ساڭا گەپ قىلىۋاتىمەن، — دەپتۇ شاھزادە. «يىگىت» شۇندىلا بېشىنى كۆتۈرۈپ، شاھزادىگە:

— ئەي ھۆرمەتلىك شاھزادەم، مېنى سۇغا چۈشۈرۈپ نېمە قىلاتتىڭىز؟ مەندىن باشقىلارنىڭ ھەممىسى سۇغا چۈشتىغۇ، شۇلارنىڭ كۆرسەتكەن ئويۇنى سىزگە يەتمەمدۇ؟ مەن ھازىر بولۇۋاتقان بۇ ئىشلاردىن بەكمۇ ئىزا تارتىۋاتىمەن، — دەپتۇ.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ تۇرغان خوجا باقى شاھزادىنى ياقىغا تارتىپ مۇنداق دەپ شۇبرلاپتۇ:

— شاھزادەم، ئۇمىدىنىڭ يۇلتۇزى يېنىش ئالدىدا. سىز ئۇنىڭ بىلەن ئېيتىشماي، قالغانلارنىڭ تاماشىسىنى كۆرۈپ تۇرۇڭ. مەن خىلۋەتتە ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ باقاي.

— بولىدۇ، شۇنداق قىل.

خوجا باقى «يىگىت»نى خالىي جايغا ئېلىپ بېرىپتۇ. سىرنى ئاشكارىلاش ئۇچۇن ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىشكە باشلاپتۇ:

— ساڭا شاھزادەم بەكمۇ ئېتىبار بېرىۋاتىدۇ. سەن ئۇنىڭ دېگىنىنى قىلماي نېمىشقا قوپاللىق قىلىسەن؟

— مەن قوپاللىق قىلمىدىم، ئىززەت - ھۆرمەت، ھايا - نومۇس بىلەن ئىش قىلدىم، — دەپتۇ «يىگىت».

— بىر قۇلنىڭ ئۆز خوجايىنىنىڭ دېگىنىنى قىلماي بىشەملىك قىلىشى ئىززەت - ھۆرمەت، ھايا - نومۇس بىلەن ئىش قىلغانلىق بولامدۇ؟ سېنى شاھزادەم ئېغىر جازاغا تارتماقچى، — دەپتۇ خوجا باقى.

— نېمە قىلغىنىمغا جازاغا تارتىدىكەن؟

— دېگىنىنى قىلمىغىنىڭ ئۈچۈن.

«يىگىت» ھېچنېمە دېيەلمەپتۇ. بۇ چاغدا خوجا باقى مۇنداق دەپتۇ:

— سەن خاتىرجەم بول، مەن سېنىڭ گۇناھىڭنى تىلىۋالىمەن. بۇنىڭ ئۈچۈن بىرلا ئاددىي شەرتىم بار. ئۇ بولسىمۇ، بۇگۈنكى ئىشنىڭ سىرىنى ماڭا دەپ بەرسەڭ بولىدۇ.

«يىگىت» يەنىلا جىم تۇرۇۋاپتۇ. خوجا باقى كوچىلاپ قىستاۋېرىپتۇ. «يىگىت» ئاخىر نېمە بولسا بولار، بېشىمغا كەلگەننى كۆرەرمەن، دەپ ئويلاپتۇ - دە:

— مەن قىز تۇرسام، — دەپ ئالمىدەك قىزىرىپ يەرگە قارىۋاپتۇ. خوجا باقى سىرنىڭ ئاشكارا بولغانلىقىدىن بېشى كۆككە يەتكۈدەك خۇشال بوپتۇ. سۆھبەتنى شۇ يەردىلا توختىتىپ، مەلىكىنى ئۆز خانىسىغا ماڭغۇزۇۋېتىپ، شاھزادىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپتۇ. بۇ ھالدىن ياخشىلىق سەزگەن شاھزادە دوستىنىڭ ئاغزىغا تەلمۇرۈپ قاراپتۇ. خوجا باقى ئۆزىنى باسالماي:

— سۆيۈنچە ! — دەپ ۋارقىرىۋېتىپتۇ.

— سېنىڭدىن پۈتۈن مال - دۇنيايىم ئايلانسۇن. گېپىڭنى تېز ئېيت !

— قىز ئىكەن !...

بۇنى ئاڭلاپ شاھزادىنىڭ خۇشاللىقتىن يۈرىكى يېرىلغۇدەك بوپتۇ ۋە ئورنىدا جىم تۇرالماي، كەچىك بالىدەك تۇمىقىنى ئاسمانغا ئېتىپ سەكرەپ كېتىپتۇ. ئۇ دەرھال سۇ ئويۇنىنى يېغىشتۇرۇپ، مەلىكىنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپتۇ. مەلىكە ھەيران قېلىپ، ئۇنى يۆلەپ ئورنىدىن

تۇرغۇزۇپ قويۇپتۇ.

شاھزادە مەلىكىنىڭ پاختىدىن ئاق، يىپەكتىن يۇمشاق بۇدرۇق قوللىرىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، يېلىنغان تەلەپپۇز بىلەن مۇنداق دەپتۇ:

ــ ئەي مەلىكزادە، سەن بۇ يەرگە پەيدا بولغىنىڭدىن تارتىپ يۇرىكىمگە شۇنداق يالقۇنلۇق بىر ئوت تۇتاشتى، مەن ئۇنى كىشىلەردىن پىنھان تۇتۇپ، ئۆزۈمنى تۇگەشتۇرگىلى تاس قالغانىدىم. بۇگۈن سىرىڭنى ئۇقۇش بىلەن، خازان بولۇشقا ئاز قالغان ھاياتىم تەشنالىقتىن نابۇت بولاي دېگەن مايسىلار سۇ ئىچىپ ياشارغاندەك ياشاردى. ھازىر ئايىغىڭدا جان بەرسەم رازى...

مەلىكە ئايتىللا شاھزادىنىڭ سۆزىدىن تەسىرلىنىپتۇ. شۇ ئەسنادا ئۇنىڭ يۇرىكىگە غايىبتىن بىر ئوت كېلىپ تۇتىشىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇلارنىڭ مۇھەببەت رىشتىسى باغلىنىپتۇ.

ــ ئەي ھۆرمەتلىك شاھزادەم، ــ دەپتۇ مەلىكە ئايتىللا، ــ مەن ئۇچۇن مۇھەببەت ئوتىدا كۆيگەنلىكىڭىزدىن بىخەۋەر يۇرۇپتىمەن، ئەمدى مۇھەببەت گۈللىرى ئېچىلىپ، ياشنايدىغان چاغ يېتىپ كەلدى. مەن سىزنىڭ ئىختىيارىڭىزدا...

شاھزادە مەلىكىنىڭ بۇ سۆزىدىن تەسىرلىنىپ، يۇرىكىدىن مۇھەببەت ھېسلىرى فونتانەك ئېتىلىپتۇ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي مەلىكىنى باغرىغا چىڭ بېسىپتۇ. ھېقىقەتەن سۆزۈك، ھەسەلدەك تاتلىق لەۋلەر بىر ـ بىرىگە مەھكەم جۇپلىشىپتۇ.

ئەمدى گەپنى قەمتۇر شاھتىن ئاڭلايلى:

پادىشاھ شاھزادە رەۋەيدۇللا بىلەن مەلىكە ئايتىللانىڭ مۇھەببىتىدىن خەۋەر تېپىپ، خۇشاللىقىدىن بېشى كۆككە يېتىپتۇ. ۋەزىرلەرنى، دانىشمەنلەرنى، ئەمىر، بەگلەرنى يىغىپ، ئۇلار بىلەن مەسلىھەتلىشىپ توي ھازىرلىقىغا كىرىشىپتۇ. تەييارلىق پۈتكەندىن كېيىن، پادىشاھ پۈتۈن شەھەر خەلقىگە ئاش تارتىپ، قىرىق كېچە ـ كۈندۈز توي قىلىپ بېرىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن شاھزادە رەۋەيدۇللا بىلەن مەلىكە ئايتىللا بەخت ـ سائادەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ.

كۈنلەر، ئايلار ئۆتۈپتۇ، مەلىكە ئايتىللانىڭ ئاي ـ كۈنى يېقىنلىشىپ قالغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، شاھزادە رەۋەيدۇللا مەلىكە ئايتىللانىڭ ئارغىمىقىنى مىنىپ، قىرىق يىگىت بىلەن ئوۋغا چىقىپ كېتىپتۇ. ئارىدىن كۆپ ۋاقىت ئۆتمەي مەلىكىنىڭ ۋاقتى ـ سائىتى توشۇپ كۆزى يورۇپتۇ. ئۇ شۇنداق قوشكېزەك پەرزەنت كۆرۈپتۇكى، بىرى ئالتۇن باشلىق ئوغۇل، بىرى ئۈنچە چىشلىق قىز ئىكەن. قەمتۇر شاھ نەۋرىلىرىدىن سۆيۈنۈپتۇ، ئوغلىنى ئايالىنىڭ تۇغقانلىقىدىن خەۋەردار قىلىش ئۈچۈن، قولىغا قەلەم ئېلىپ تۆۋەندىكى خەتنى يېزىپتۇ:

«ئوغلۇم رەۋەيدۇللا، ئوۋ قىلىپ ھېرىپ ـ چارچاپ يۇرگەن چېغىڭدا ساڭا خۇش خەۋەر يەتكۈزۈپ سېنى خۇشال قىلاي: ئايالىڭ سەن سەپەرگە ئاتلىنىپ ئارىدىن ئون كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئالتۇن باشلىق بىر ئوغۇل، ئۈنچە چىشلىق بىر قىز تۇغدى. ئادەم ئاتام، ھاۋا ئانامدىن تارتىپ ھازىرغىچە بۇنداق ساھىبجامال پەرزەنتلەر يەر يۈزىدە ھېچقانداق ئانىدىن تۇغۇلغان ئەمەس ئىدى. خۇدايىم بىزگە شۇنداق پەرزەنتنى ئاتا قىلدى. ئەمدى بىز ئۆلۈپ كەتسەكمۇ، چىرىغىمىز ئۆچمەيدىغان بولدى. سېنىڭ ئوۋدىن دەرھال قايتىپ كېلىپ، پەرزەنتلىرىڭنىڭ مۇبارەك دىدارىنى كۆرۈشۈڭنى ئۈمىد قىلىمەن !»

پادىشاھ خەتنى يېزىپ بولۇپ، ئۆز ئىسمىنىڭ ئۈستىگە مۆھرىنى بېسىپ، خوجا باقى ئارقىلىق شاھزادە رەۋەيدۇللاغا ئەۋەتىپتۇ.

ئەمدى گەپنى جادۇگەر ھممدىن ئاڭلايلى:

جادۇگەر ھمم دېڭىزنىڭ ئۇ قېتىمدا قالغاندىن كېيىن، بىر كېمە ياساشقا كىرىشىپتۇ. كېمىسى پۈتكەندىن كېيىن، دېڭىزنىڭ بۇ قېتىمغا ئۆتۈپتۇ. مەلىكە ئايتىللانىڭ قايسى تەرەپكە كەتكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن قۇرئەسىگە قاراپتۇ. قۇرئەدە مەلىكە ئايتىللانىڭ شاھزادە رەۋەيدۇللا بىلەن توي قىلغانلىقى، ھازىرقى پەيتتە ئالتۇن باشلىق ئوغۇل بىلەن ئۈنچە چىشلىق قىز تۇغقانلىقى كۆرۈنۈپتۇ. بۇنىڭدىن جادۇگەر ھمم قاتتىق غەزەپلىنىپ چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقانىكەن، ئاغزىدىن ئوت ئۇچقۇنلىرى چاقناپ چىقىپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ ئۆزىگە ھاي بېرىپ، قۇرئەسىگە يەنە قاراپتۇ. قۇرئەدە مەلىكە ئايتىللانىڭ تەۋەلىۇت قىلغانلىق خەۋىرىنى ئېلىپ بىر كىشىنىڭ ئۆزى تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقانلىقى كۆرۈنۈپتۇ. بۇنىڭدىن خۇشال بولۇپ قاقاقلاپ كۈلگىنىدە، ئۇنىڭ سەت ئاۋازى ئەتراپقا ئەنسىزلىك سېلىپ تاراپتۇ. جادۇگەر ھمم خەۋەر ئېلىپ كېلىۋاتقان كىشىنى قىلتاققا چۈشۈرۈش ئۈچۈن ھىيلە ـ مىكىر ئويلاشقا كىرىشىپتۇ. كۆپ ئۆتمەي خوجا باقى بۇ يەرگە يېتىپ كەپتۇ. جادۇگەر ھمم ئۇنى كۆرۈش بىلەنلا ياۋاش، مۇلايىم بىر دېھقان قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ ئەھۋال سوراپتۇ:

— سىز كىم بولىسىز؟ قايسى تەرەپتىن كېلىۋاتىسىز؟

خوجا باقى بۇ يالغان ئىلتىپاتتىن ئېرىپ كېتىپ:

— مەن قەمتۇر شاھنىڭ ۋەزىرى خوجا باقى بولىمەن. قوش چوققا شەھرىدىن كېلىۋاتىمەن، — دەپتۇ.

— مۇبارەك قەدەمىڭىز نەگە ئىكەن؟

— قەمتۇر شاھنىڭ شاھزادىسى رەۋەيدۇللانى ئىزدەپ كېلىۋاتىمەن.

— ئۇ شاھزادە نەدىكەن؟

— ئۇ شاھزادە قىرىق كۈنلۈك ئوۋغا چىقىپ كەتكەنىدى.
— ئۇنى ئىزدەپ ئاۋارە بولمىسىڭىزمۇ ئوۋنى تۇگىتىپ قايتىپ بارمامدۇ؟
— ئۇغۇ شۇنداق بولاتتى، لېكىن ھازىر ئۇنىڭغا يەتكۈزىدىغان مۇھىم خەۋەر بار ئىدى.
— خەۋەرنى كىمنىلىرى ئۇقسىمۇ بولامدۇ؟
— بولىدۇ. باشقا ئىش ئەمەس. ئۇ جانابنىڭ مەلىكىسى ئالتۇن باشلىق ئوغۇل، ئۇنچە چىشلىق قىز تۇغقانىدى، پادىشاھىمىز ئۇنىڭغا خۇش خەۋەر يەتكۈزۈش ئۈچۈن خەت ئەۋەتتى.
جادۇگەر ھىم تۇلكىدەك ھىجىيىپ:
— خاسىيەتلىك خۇش خەۋەر ئىكەن. شاھزادىنىڭ ئالتۇن باشلىق ئوغۇل، ئۇنچە چىشلىق قىز پەرزەنت كۆرگەنلىكىگە مۇبارەك بولسۇن ! — دەپتۇ.
— قۇللۇق ! — دەپتۇ خوجا باقى.
— كۆپ يول يۈرۈپ ھېرىپ كېتىپسىز، — دەپتۇ جادۇگەر ھىم خوجا باقىغا، — ئۇنىڭ ئۈستىگە ھاۋا بەك ئىسسىپ كەتتى. ئۆيۈمگە چۈشۈپ چاي - پاي ئىچىپ، ئارام ئېلىپ ئۆتەرسىزمىكىن؟
— بولىدۇ، — دەپ ماقۇللۇق بىلدۈرۈپتۇ خوجا باقى.
جادۇگەر ھىم خوجا باقىنى ئۆيگە باشلاپتۇ. خوجا باقىمۇ شۇ چۆلدە مۇشۇنداق بىر كىشىگە يولۇققانلىقىدىن خۇشال بوپتۇ. جادۇگەر ھىم ئالدى بىلەن مۇزدەك سوغۇق قوغۇن - تاۋۇزلارنى پىچىپتۇ، ئۇنىڭ كەينىدىن تاماق ھازىرلاپ كىرىپتۇ، ئۇنىڭغا ئۇخلىتىدىغان دورا ئارىلاشتۇرۇپ قويغانىكەن. خوجا باقى بۇنى ئۇقماي تاماقنى راھەتلىنىپ تويغۇچە يەپتۇ، ئارقىدىنلا مەست بولغان كىشىدەك بېشىنى كۆتۈرەلمەي ئۇخلاپ كېتىپتۇ. جادۇگەر ھىم خوجا باقىنىڭ خەتلىرىدىن پادىشاھ يازغان خەتنى ئېلىپ ئوقۇپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ جادۇگەرلىك ھۇنىرىنى ئىشقا سېلىپ، خەتنىڭ مەزمۇنىنىڭ ئەكسىچە قىلىپ تۆۋەندىكى خەتنى يېزىپتۇ:
«ئوغلۇم رەۋەيدۇللا !
چۆل - جەزىرىلەردە، ئورمانلاردا ئوۋ قىلىپ يۈرۈپ ھېرىپ - چارچىغانسەن. بۇ خەت ئارقىلىق سېنىڭدىن ھال سورايمەن ۋە ساڭا بىر خەۋەرنى يەتكۈزمەكچىمەن. ئۇ بولسىمۇ، سەن كېتىپ ئون كۈندىن كېيىن مەلىكەڭنىڭ كۆزى يورۇدى. ساڭا مالال كەلمىسۇن، راستىنى ئېيتسام، مەلىكەڭ توڭگۈز باشلىق بىر ئوغۇل، ئىت باشلىق بىر قىز تۇغدى. بۇنداق پەرزەنتلەر ئادەم ئاتام، ھاۋا ئانامدىن بېرى دۇنيا يۈزىگە تۇغۇلۇپ باققان ئەمەس. مەلىكەڭ بىزنىڭ پادىشاھلىق سەلتەنىتىمىزنىڭ ئار - نومۇسىنى يەرگە ئۇردى. بۇنى ئەل - جامائەتتىن شۇنچە پىنھان تۇتۇشقا ھەرىكەت قىلساقمۇ، شەھەرگە پۇر بولۇپ تاراپ كەتتى. ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك دېگەندەك، ھەر كۈنى شەھەر خەلقىدىن پادىشاھىمىزنىڭ بۇ نەۋرىلىرىدىن خەلقە بالايىئاپەت كېلىدۇ، پادىشاھ ئۆلارنى دەرھال ئۆلتۈرۈۋەتمىسە بۇ شەھەرده تۇرماي-مىز، دېگەن ئەرز ۋە تەلەپلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەي كەلمەكته. خەت قولۇڭغا تەگكەن ھامان قانداق قىلىش توغرىسىدا تېز خەۋەر بەرگەيسەن !»
جادۇگەر ھىم خەتنى قاتلاپ، پەم بىلەن خوجا باقىنىڭ خەتدانىغا سېلىپ قويۇپتۇ. خوجا باقى بىر ھازا ئۇخلاپ ئويغانغاندىن كېيىن، جادۇگەر ھىمگە رەھمەت ئېيتىپ يولىغا راۋان بوپتۇ. ئۇ ئۇچ كۈن يول يۈرۈپ شاھزادە رەۋەيدۇللا بارگاھ قۇرۇپ ئارام ئېلىۋاتقان جايىغا كەپتۇ. خوجا باقى شاھزادە بىلەن سالاملىشىپ، تىنچ - ئامانلىق سورىشىپ، ئاتا - ئانىسىنىڭ تىنچ - ئامانلىقىنى يەتكۈزۈپ شاھزادىنى

خاتىرجەملەندۇرگەندىن كېيىن، خەتنى بېرىپتۇ. شاھزادە خەتنى ئېلىپ ئوقۇپ، ئۆز كۆزىگە بىر ئېشىنىپ، بىر ئىشەنمەپتۇ، شۇ ۋەجدىن قايتا ـ قايتا ئوقۇپتۇ، بۇ خەتتىن گۇمانلانغۇدەك ھېچ نەرسىنى سەزمەپتۇ. خۇدايىم ئۆز قۇدرىتى بىلەن ماڭا ئاشۇ پەرزەنتلەرنى ئاتا قىلغان ئوخشايدۇ دەپ، كۆڭلى يېرىم، روھى چۈشكۈن بولۇپ، خوجا باقىدىن قايتا ئەھۋال سورىمايلا، قولىغا قەلەم ئېلىپ تۆۋەندىكى خەتنى يېزىپتۇ:

«ھۆرمەتلىك قەمتۇر شاھ ئاتا!

مۇبارەك قولىڭىز بىلەن يازغان نامەڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. سىزنىڭ سالامەت تۇرغانلىقىڭىزنى ئۇقۇپ خۇشال بولدۇم. خەتتە ئايالىمنىڭ تۇڭگۇز باشلىق بىر ئوغۇل بىلەن ئىت باشلىق قىز تۇغقانلىقىنى يېزىپسىز. خۇدايىم ماڭا شۇنداق پەرزەنتلەرنى ئاتا قىپتۇ، شۈكۈر قىلماي بولمايدۇ. خالايىق تاپا ـ تەنە قىلسا چىداپ، غوۋغا قىلسا توسۇپ، خەت بارغۇچە ئۇلارنى مەخپىي جايدا ساقلاپ تۇرۇشىڭىزنى، ئايالىم. غا ھېچقانداق ئازار بەرمەسلىكىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. مەن قايتىپ بارغاندىن كېيىن ھەرقانداق ئىش بولسا، مەسلىھەتلىشىپ قىلارمىز».

شاھزادە خەتنى خوجا باقىغا بېرىپ، پادىشاھقا دەرھال يەتكۈزۈپ بېرىشنى بۇيرۇپتۇ.

خوجا باقى شاھزادە قېشىدا ئارامۇ ئالماستىن دەرھال يولىغا چىقىپتۇ. ھېرىپ ـ ئاچقان چاغدا جادۇگەر ھەمىنىڭ تۇرار جايىغا يېتىپ كەپتۇ. جادۇگەر ئۇنى قىزغىن كۈتۈۋاپتۇ. تاماقتا يەنە ئۇخلىتىدىغان دورا قوشۇپ بېرىپ قاتتىق ئۇخلىتىۋېتىپتۇ. جادۇگەر خوجا باقىنىڭ خەتىدىكى خەتنى پەم بىلەن ئېلىپ ئوقۇپ، ئۇنىڭ مەزمۇنىنىڭ ئەكسىچە بولغان تۆۆەندىكى خەتنى يېزىپتۇ:

«ھۆرمەتلىك قەمتۇر شاھ ئاتا!

مۇبارەك قولىڭىز بىلەن يازغان خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. سىزنىڭ ساق ـ سالامەت تۇرغانلىقىڭىزنى ئۇقۇپ خۇشال بولدۇم. خەتتە ئايالىمنىڭ توڭگۇز باشلىق بىر ئوغۇل، ئىت باشلىق بىر قىز تۇغقانلىقىنى يېزىپسىز. مۇنداق غەلىتە سۈپەتلىك بالىلار دۇنيادا بىرەر ئانىدىن تۇغۇلۇپ باققىنى يوق. بۇ بەلكىم يامانلىقنىڭ بېشارىتى بولۇشى مۇمكىن. ئۇلار تېرىك يۈرسە پادىشاھلىقىڭىزغا قەست قىلىدۇ، يۈرتىمىز خانىۋەيران بولىدۇ. ئۇلارنى ئوردا ئىچىدە مىنۇت ـ سېكۇنت ساقلاپ تۇرۇشقا بولمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنى كۆزدىن يوقىتىش لازىم. ئۆلتۈرۈشكە كۆزىڭىز قىيمىسا، ئانا بىلەن بالىلارنى بىر چاملا. بۇل ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ، چەمبەرچاس باغلاپ، ئىنسان ئايىغى يەتمىگەن چۆلگە پالىۋېتىڭ، شۇ يەردە قاغا ـ قۇزغۇنلارغا يەم بولسۇن. مېنىڭ دېگىنىمدەك قىلمىسىڭىز، بىز تېرىك كۆرۈشمەيمىز».

ھىم خەتنى ئۆز ئەينى پۈكلەپ خوجا باقىنىڭ خەتىدانىغا سېلىپ قويۇپتۇ. خوجا باقى ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ، جادۇگەرگە رەھمەت ئوقۇپ يولىغا راۋان بوپتۇ. ئۇزۇن يول يۈرۈپ، يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپ، ھېرىپ ـ چارچاپ ھالى قالمىغان بىر چاغدا قوش چوققا شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ، دەرھال پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ سالام ـ تەزىم قىلىپ بولۇپ، «شاھزادىنىڭ خېتى»نى تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ. پادىشاھ خەتنى ئوقۇپ چىقىپ، بىر ئىشىنىپ ـ بىر ئىشەنمەي، قايتا ـ قايتا كۆز يۈگۈرتۈپتۇ، ئوغلۇم سارالىق بولۇپ قالدىمۇ يا؟ دەپ ئويلاپ، خوجا باقىدىن:

— ئوغلۇمنىڭ ئۆزى ساقمىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

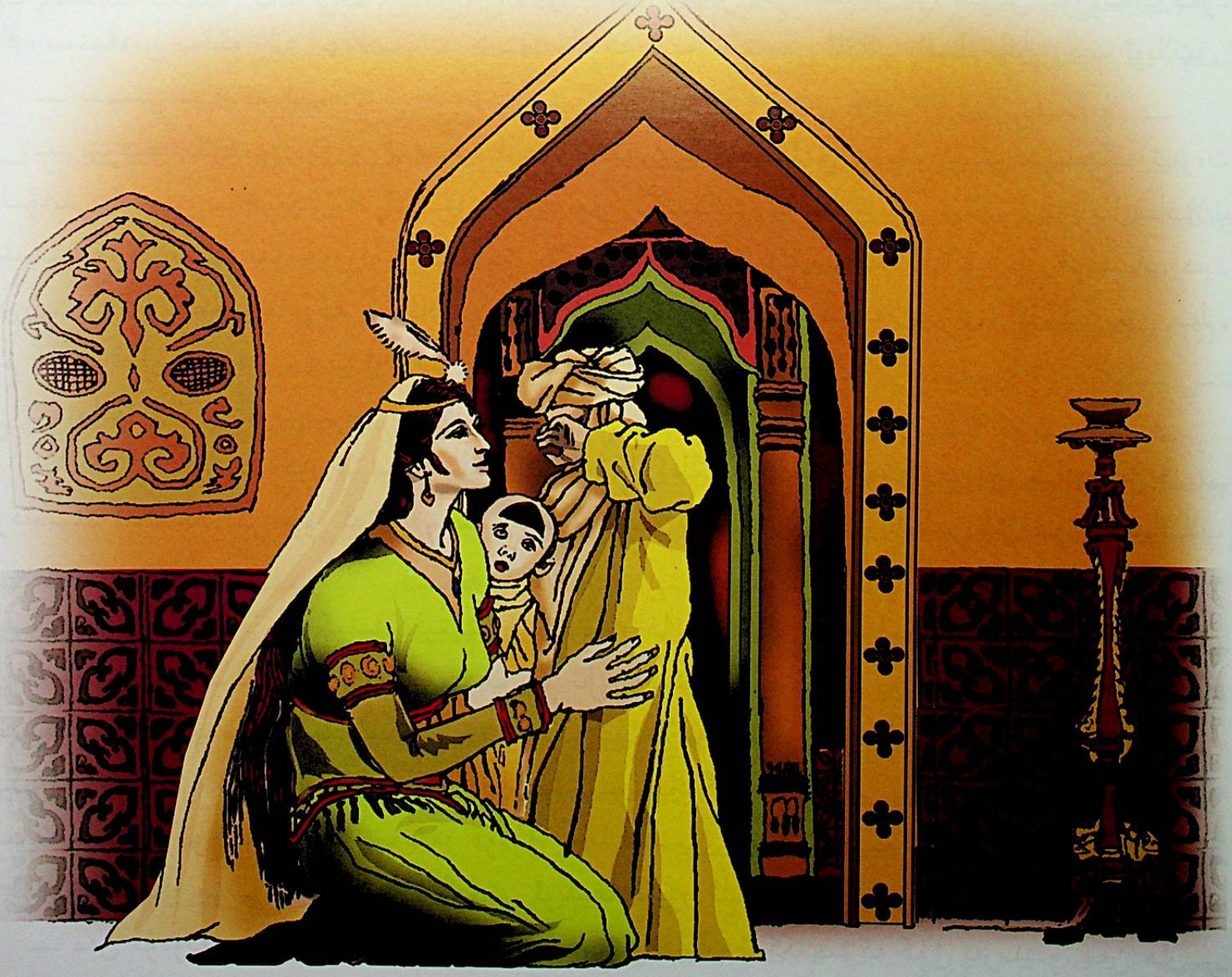
— شاھزادىڭىز قېشىڭىزدا تۇرغاندەك ساق ـ سالامەت، ئوبدان تۇرۇپتۇ، پادىشاھىئالەم، — دەپتۇ خوجا باقى.

— نامەنى قاچان يازدى؟

— سىزنىڭ مۇبارەك نامەڭىزنى ئېچىپ ئوقۇپ، كەينىدىنلا بۇ نامەنى يازدى ۋە دەرھال سىزگە يەتكۈزۈشۈمنى بۇيرۇدى.

پادىشاھ باشقا گەپ قىلماپتۇ، ئوغلىنىڭ خېتىدىن ئاچچىقلىنىپ كەيپى بۇزۇلۇپتۇ. ئوغلىنىڭ «دېگىنى» دەك قىلمىسا، خەتنىڭ ئاخىرىدىكى «بىز تىرىك كۆرۈشمەيمىز» دېگەن سۆزدىن قورقۇپتۇ. ئارزۇلۇق بالىسىنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن، ئۇنىڭ دېگىنىدەك قىلماقچى بولۇپ، مۇلازىملارغا چامبۇل ئېشەك تېپىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. مۇلازىملار شەھەرنى ئاختۇرۇپ، چامبۇل ئېشەك ئىزدەپ يۈرگىنىدە، جادۇگەر ھەم چامبۇل ئېشەككە ئايلىنىپ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا پەيدا بوپتۇ. مۇلازىملار ئۇنى تۇتۇۋېلىپ، ئالدىغا سېلىپ ھەيدەپ ئوردىغا ئەكەپتۇ. مەلىكە ئايتىللا بىلەن ئۇنىڭ پەرزەنتلىرىنى چامبۇل ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ، چەمبەرچاس باغلاپ، چۆل - باياۋانغا ھەيدىۋېتىپتۇ. قەمتۇر شاھ ئۇلارنىڭ كەينىدىن كۆزىنى ئۇزمەي قاراپ، قان - زار يىغلاپ قاپتۇ. مەلىكە ئايتىللا بۇ تەقدىرگە بىر ئىشىنىپ - بىر ئىشەنمەي ھەيران بوپتۇ. ھوشىنى يىغىپ ئەتراپىغا قارىسا، ئىنسان ئايىغى تەگمىگەن چۆل - باياۋاندا كېتىپ بېرىپتۇ، پۈت - قولىنى ئازادە قىلالماي بوغۇلۇپتۇ، «ۋاي شور پېشانەم!» دەپ زار - زار يىغلاپتۇ، ياشلىرى ئېقىپ تۇگەپ، مادارىمۇ قالماپتۇ. ئۇ غەزەپلىنىپ مۇنۇ قوشاقنى ئېيتىپ مېڭىپتۇ:

تەگدىم دېسەم شاھزادىگە،
جادۇگەرگە تەگمەي قېچىپ.
تېگىپتىمەن، ئەمدى بىلدىم،
بىر نامەردكە بىلمەي قېلىپ.

ئالتۇن باشلىق، ئۇنچە چىشلىق
پەرزەنت تۇغۇپ بەرسەم ئاڭا.
رەھمەت ئېيتىش ئورنىغا ئۇ
بۇ قىسمەتنى سالدى ماڭا.

جادۇگەرگە تەككەن بولسام،
ئۇندا شۇنداق پەرزەنت تۇغسام.

بۇ كۈنلەرگە قالماس ئىدىم،
نەدە داۋا، ھەسرەت يۇتسام.

كۆرەر كۈنۈم مۇشۇ ئىكەن،
ماڭسام پۈتقا كىردى تىكەن.
ھەربىر كويغا سالىدىكەن
پۈتۈلگەن شۇم تەقدىر دېگەن.

جادۇگەر ھىم مەلىكە ئايتىللا ئېيتقان بۇ قوشاقلارنى ئاڭلاپ ئىچىدە خۇشال بولۇپ، ئاياغلىرىنى يەنمۇ تېزلىتىپ، سۇسىز، ئوت ـ گىياھسىز بىپايان بىر چۆلگە كەپتۇ. مەلىكە ئايتىللا بىلەن بىللە. رىنى چۈشۈرۈپ، ئۆزى بىر دومىلاپلا ئۆز ئەكسىگە كەپتۇ، مەلىكە ئايتىللا ئۇنى كۆرۈپ چۆچۈپتۇ ھەم ئۇنىڭغا بولغان غەزەپ ـ نەپرىتى تېشىپتۇ. جادۇگەر خۇشاللىقىدىن قاقاقلاپ كۈلۈپتۇ، كۈلگەندە ئاغزى كامىرەك ئېچىلىپ، ھېڭگاك چىشلىرى تېشىغا چىقىپتۇ. ئۇ مەلىكىگە قاراپ:

ــ مەن ئاتاڭنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرىپ، سېنى خوتۇنلۇققا ئالغانىدىم، سەن ئاتاڭنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپلىق قىلىپ قاچتىڭ، ئۇنىڭ ئۈستىگە، باشقا ئەرگە تېگىپ، ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك دېگەندەك تېخى بالىلىقمۇ بولۇپ كەتتىڭ. بۇرۇن بىر بولساڭ، ئەمدى ئۈچ بولۇپ قولۇمغا چۈشتۇڭ، مەن ھازىر سېنى يەيمەن، ــ دەپتۇ. مەلىكە ئۆز ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش كويىدا ياۋاش ـ مۇلايىم بولۇپ:

ــ سېنىڭ دېگەنلىرىڭ راست. مېنى يېسەڭمۇ يېگىن، لېكىن بىر تەلىپىم بار، شۇنى ئورۇنداپ بەرسەڭ، سېنىڭدىن مەڭگۈ رازى بولاتتىم، ــ دەپتۇ. جادۇگەر ھىم تەلىپىنى ئاڭلاپ باقسام باقاي، دەپ ئويلاپ:

ــ نېمىنى تەلەپ قىلسەن، ئېيتىپ باق، ــ دەپتۇ.

ــ بىرقانچە كۈندىن بېرى بالىلىرىم ئالدى ـ كەينىمگە تېڭىقلىق تۇرۇپ كىيىملىرىمگە تەرەت قىلىۋەتتى، بالىلىرىم ھۆلچىلىك ئىچىدە قالدى. سەن ئوت قالاپ بەرسەڭ، مەن ئۇلارنى ئوتقا قاقلاپ ئىسسىتىپ، كىيىملىرىنى قۇرۇتۇپ، ئانىلىق مېھرىمنى ئاخىرقى نەپىسىمدە ئادا قىلىپ قويسام، دەيمەن، ــ دەپتۇ مەلىكە. جادۇگەر بۇ ئاددىي تەلەپ ئىكەنىغۇ، ئوت قالاپ بەرسەم بېرەي، گۆشلىرىنى بەلكىم كاۋاپ قىلىپ يەرمەن، دەپ ئويلاپ:

ــ ماقۇل، ئوت قالاپ بېرەي، ــ دەپتۇ.

مەلىكە ئايتىللا جادۇگەر ھىمنىڭ ئاسانلا ئەيۇەشكە كەلگەنلىكىدىن خۇشال بوپتۇ. جادۇگەر ھىم بىردەمنىڭ ئىچىدىلا بىر دۆۋە ئوتۇن يىغىپ ئوت يېقىپتۇ. مەلىكە ئايتىللا بالىلىرىنى ئوتقا قاقلاپ ئىسسىتىپتۇ.

شاھزادە رەۋەيدۇللا مەلىكىنىڭ ئېتىنى مىنىپ ئۇۋغا ماڭغاندا، ئات مەلىكىگە: «بېشىڭغا كۈن چۈشكەندە ئوتقا سالساڭ ھازىر بولىمەن» دەپ بىر تال تۈكىنى بەرگەنىكەن. مەلىكە ئايتىللا جادۇگەرنىڭ بىخەستە تۇرغان پەيتىدە تۈكىنى ئوتقا تاشلاپتۇ. ئات شۇئانلا پەيدا بولۇپ، جادۇگەر بىلەن ئېلىشقىلى باشلاپتۇ. ئېلىشىش ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز داۋاملىشىپتۇ. جادۇگەر ھىم ئاتنى يېڭەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، سېھرىي كۈچ بىلەن بىر چوڭقۇر قۇدۇق پەيدا قىلىپ، ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇ ئاتنى قۇدۇق ئىچىگە چۈشۈرۈپ، ھالاك قىلىشنى ئويلىغانىكەن. ئات مەلىكىگە:

ــ مەن قۇدۇققا چۈشۈپ جادۇگەرنى يوقاتمىسام، ئۇ ھامان ئىككىمىزگە كۈن بەرمەيدۇ. مەن ھازىر

قۇدۇققا چۈشمەن. سۇنىڭ يۈزىگە قىزىل قان، ئاق كۆپۈك پەيدا بولسا، مېنى ھالاك بوپتۇ دېگەن ھەم مېنىڭدىن رازى بولغىن. مۇبادا سۇنىڭ يۈزىگە قارا قان، قارا كۆپۈك پەيدا بولسا، شۇم جادۇگەر ھالاك بوپتۇ، دەپ خۇشال بولغىن، ــ دەپتۇ.

ئات قۇدۇققا كىرىپ كېتىپتۇ. مەلىكە قۇدۇق بېشىدا ئاتقا نۇسرەت تىلەپ قاپتۇ. ئۇ پات ـ پات قۇدۇققا قاراپتۇ. سۇ يۈزىدە ھېچقانداق ئۆزگىرىش كۆرۈنمەپتۇ. ئارىدىن ئۇچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن سۇنىڭ يۈزىگە قىزىل قان، ئاق كۆپۈك چىقىشقا باشلاپتۇ. مەلىكە بۇنى كۆرۈپ، ئات ھالاك بوپتۇ، جا ـ دۇگەر ئەمدى بىزنى نېمە قىلار؟ دەپ قايغۇرۇپتۇ. مەلىكىنىڭ كۆز ياشلىرى تارىلاپ تۆكۈلۈپ، قۇدۇق ئىچىگە چۈشۈپتۇ. بۇ چاغدا جادۇگەرگە ئاتنىڭ كۈچى يەتمەي، ھالاك بولۇش ئالدىدا تۇرغانىكەن. ئۇ مە ـ لىكىنىڭ قۇدۇق ئىچىگە تۆكۈلگەن كۆز ياشلىرىدىن غەيرەت ـ شىجائەتكە كېلىپ، جادۇگەرنىڭ بېشىغا بار كۈچى بىلەن بىرنى تېپىپ بېشىنىڭ قېتىقىنى چۈۋۈۋېتىپتۇ. جادۇگەر جان ئاچچىقىدا دەھشەتلىك چىرقىراپ ئۆلۈپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن سۇ يۈزىدىكى قىزىل قان، ئاق كۆپۈكلەر ئورنىغا قارا قان، قارا كۆپۈكلەر چىقىشقا باشلاپتۇ، مەلىكە بۇنى كۆرۈپ خۇشاللىقىدىن چاۋاك چېلىپ، سەكرەپ كېتىپتۇ. ئات مەلىكىنىڭ ئالدىغا چىقىپ تەزىم قىپتۇ. مەلىكە قارىسا، ئاتنىڭ بەدىنىدە ساق يېرى يوق ئىكەن، شۇڭا ئۇ ئۆز ھىمايىچىسىگە ھۆرمەت بىلەن تەزىم قىلىپ:

ــ سەن بولمىغان بولساڭ، جادۇگەر مېنى ھەم باللىرىمنى يالماپ يۇتقان بولاتتى. مەن ساڭا ھا ـ زىر نېمە دەپ رەھمەت ئېيتسام بولار؟ ! ــ دەپتۇ.

ــ سەن بولمىغان بولساڭ، جادۇگەر مېنى ھالاك قىلغان بولاتتى، مەن ساڭا رەھمەت ئېيتسام بو ـ لىدۇ، ــ دەپتۇ ئات.

ــ بۇ قانداق گەپ، مېنىڭ ساڭا قانداق مەدىتىم تەگدى؟ ــ دەپ سوراپتۇ مەلىكە.

ــ ئۇنداق دېمە، مەن جادۇگەردىن يېڭىلىپ قالاي دېگەن چاغدا، سېنىڭ قۇدۇققا تۆكۈلگەن كۆز ياشلىرىڭ ماڭا مەدەت بەردى، ــ دەپتۇ ئات.

جادۇگەر يوقىتىلغاندىن كېيىن ئۇلار خۇشال ۋە خاتىرجەم بوپتۇ. شۇ چاغدا ئۇلار ئۆزلىرىگە ھار ـ دۇق يەتكەنلىكىنى، قورساقلىرى ئېچىپ، چاڭقاپ كەتكەنلىكلىرىنى ھېس قىلىشىپتۇ، بىراق بۇ ئەتراپ ـ تىن يېگۈدەك ۋە ئىچكۈدەك نەرسە تېپىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەسكەن، شۇڭا ئات مەلىكىگە:

ــ بىزنىڭ بۇ قېيىن ئەھۋالدىن قۇتۇلۇشىمىز ئۇچۇن بىرلا چارە بار. ئەگەر سەن شۇنىڭغا ماقۇل بولمىساڭ، ھەممىمىز ئاچلىقتىن، ئۇسسۇزلۇقتىن ھالاك بولىمىز، ــ دەپتۇ.

ــ ئېيتە، ئاڭلاپ باقاي، ــ دەپتۇ مەلىكە.

ــ مېنى ھازىر ئۆلتۈرسەن، تۆت پۇتۇمنى تۆت تەرەپكە قويىسەن. ئۇچىيىم قانچىلىك يەرگە يەت ـ سە، شۇنچىلىك يەرگە يايىسەن، سەن باللىرىڭ بىلەن تۆت پۇتۇمنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇخلايسەن، بېشىمنى شىمال تەرەپكە قويىسەن، ــ دەپتۇ ئات.

مەلىكە ئاتنىڭ دېگىنىنى قىلىشقا ۋىجدانى چىدىماي، كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ:

ــ سەن مېنى جادۇگەرنىڭ قولىدىن تۆت قېتىم قۇتۇلدۇردۇڭ. باللىرىم بىلەن ئۆلۈشكە رازىمەن ـ كى، سېنى ئۆلتۈرەلمەيمەن، ــ دەپتۇ مەلىكە.

ــ سەن مېنىڭ دېگىنىمنى قورقماي قىلىۋەرگىن. مەن روھىتەن، يۈز پارچە قىلىۋەتسەڭمۇ ئۆل ـ مەيمەن، پەقەت ئۇسسۇزلۇقتىنلا ئۆلىمەن، ــ دەپتۇ ئات.

مەلىكە بۇنىڭغا ئىشەنمەي، پەقەت ئۇنىماپتۇ. شۇندىلا ئات مەلىكىگە چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دەپتۇ:

— مېنى ئۆلتۈرۈپ، مەن بۇيرۇغان ئىشنى قىلساڭ، ياتقان يېرىڭدە تۆت دەرۋازىلىق بىر شەھەر پەيدا بولىدۇ. ئوتتۇرىسىدا بىر چارباغ، ئۇنىڭ ئىچىدە كۆل بولۇپ، مەن ئۇنىڭدا ئوتلاپ يۈرىمەن. يېيىپ قويۇلغان ئۇچىيمىنىڭ ئورنىدا بىر ئېقىن ئاقىدۇ. بېشىم تۇرغان يەردە بىر تاغ پەيدا بولىدۇ. بۇ تاغ شەھەرگە باستۇرۇپ كېلىدىغان ياۋنىڭ يولىنى توسۇپ تۇرىدۇ. بىز بۇ شەھەردە ئۆمۈرۋايەت ئارامخۇدا ياشايمىز.

مەلىكە شۇندىلا ئاتنىڭ سۆزىگە ئىشىنىپ، ئۇنى ئۆلتۈرۈپتۇ. كېيىن ئىشلارنى ئات تاپشۇرغاندەك قىپتۇ. ئۇخلاپ ئويغانسا، راستتىنلا ئات دېگەندەك تۆت دەرۋازىلىق شەھەر، چارباغ، سۇزۇك كۆل، ئېقىن سۇ، ھەيۋەتلىك تاغ قاتارلىقلار پەيدا بوپتۇ. ئات بىلەن مەلىكە ۋە ئۇنىڭ پەرزەنتلىرى بۇ شەھەردە بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ. بۇ جەريانىدا ئات مەلىكىگە بۇ كۈلپەت ۋە كۆڭۈلسىزلىكلەرنىڭ ھەممىسى جادۇگەر ھەمدىن كەلگەنلىكىنى، شاھزادىنىڭ بۇ ئىشلاردىن خەۋەرسىز ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ، شاھزادىدىن ئاغرىنماسلىق ھەققىدە نەسىھەت قىپتۇ. بۇنى بىلگەن مەلىكە ئايتىللا شۇنىڭدىن باشلاپ شاھزادە رەۋەيدۇللانى ئەسلەپ، ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتى قايتىدىن قوزغىلىپ، جەم بولۇشنى ئارزۇ قىلىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

ئەمدى گەپنى قەمتۇر شاھ بىلەن شاھزادە رەۋەيدۇللادىن ئاڭلايلى:

قەمتۇر شاھ شاھزادىنىڭ «خېتى» تۇپەيلىدىن كېلىنى بىلەن نەۋرىلىرىنى بايا‌ۋانغا پالىغاندىن كېيىن، ئۇلارغا ئىچ ئاغرىتىپ كېچە - كۈندۈز ياش تۆكۈپ، ھەسرەت چېكىپ، ئاخىر كېسەل بولۇپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قاپتۇ. پۇقرالىرى: «پادىشاھنىڭ كۆڭلى كۈيىدىنمۇ قارا ئىكەن، كېلىنى بىلەن نەۋرىلىرىگە قىلچە رەھمى كەلمىدى. ئۇلارغا رەھىم قىلمىغان يەردە ھېچ كىشىگە رەھىم قىلمىغۇدەك» دەپ سۆز -

چۆچەك قىلىشىپتۇ. ۋىجدانى بەكرەك قاينىغان بەزى كىشىلەر: «بۇ يۇرتتا تۇرغۇچە بىرەر ئادىل پادىشاھنىڭ قۇلى بولغان ياخشى» دەيىشىپ، باشلىرىنى ئېلىپ ياقا يۇرتلارغا چىقىپ كېتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، يۇرت ئىچىدە سوروقچىلىق باشلىنىپتۇ. مانا مۇشۇنداق كۇنلەرنىڭ بىرىدە شاھزادە رەۋەيدۇللا خىزمەتكارلىرى بىلەن بىرگە شىكاردىن قايتىپ كەپتۇ. ئۇ ئالدى بىلەن دادىسىنىڭ ئالدىغا بېرىپ سالام بەجا كەلتۇرۇپ، ھال ـ ئەھۋال سوراپتۇ. پادىشاھ شاھزادىگە:

— بالام، مەن سېنىڭ سەۋەبىڭدىن ئاغرىپ، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدىم، — دەپتۇ.

— ئەي ئۇلۇغ پاسىبانىم ئاتا، سىزگە مېنىڭ نېمە زىيىنىم تەگدى؟

— قىلغان ئىشىڭنى بىلمەمسىنا؟ !

— ياق، بىلمەيمەن.

— دۇنيادا شۇنداقمۇ قىزىل كۆزلۈك بولامدۇ؟ مەلىكەڭ بىلەن پەرزەنتلىرىڭگە قىلغان ۋاپاسىزلىقچۇ؟ !

— مەن ئۇلارغا نېمە ۋاپاسىزلىق قىپتىمەن؟

— قارا، دېگەن گېپىنى ! سەن ئۇلارنى بايا ۋانغا پالۋېتىش توغرىسىدا خەت يېزىپ، ئەمدى بىلمەس بولۇۋاتامسىنا؟ !

— مەن ئۇنداق خەت يازمىدىم، ئۇلار قېنى؟

— ئۇلارنى ئاللىقاچان چۆل ـ بايا ۋانغا پالۋەتتۇق.

— نېمە؟ — شاھزادە ھوش ـ كاللىسىنى يوقىتىپ، ئەھۋالنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي، ئور ـ نىدا قوزۇقتەك تۇرۇپ قاپتۇ. پادىشاھ يېزىلغان خەتلەرنى ئۇنىڭغا بېرىپتۇ. شاھزادە خەتلەرنى ئېچىپ ئوقۇپ، ئۆزىنىڭ ئۇنداق خەت يازمىغانلىقىنى ئېيتىپ ھەيران بوپتۇ. خەتنىڭ شەكلى ئۆزىنىڭ خېتى بىلەن ئوخشاش ئىكەن، خەتكە بېسىلغان مۆھۈرمۇ ئۆزىنىڭكى ئىكەن. بۇنىڭدا نېمە سىرنىڭ بارلىقىنى بىلەلمەي مەڭدەپ قاپتۇ. ئۇ ئاخىر ھوشىنى يىغىپ، دادىسى ئۆزىگە ئەۋەتكەن «خەت»نى ھۆرمەت بىلەن سۇنۇپتۇ. پادىشاھ خەتنى ئېچىپ كۆرسە، ئۆزى ئۇنداق خەت يازمىغان، يازمىدىممىكىن دېسە، خەت ئۆزىنىڭ خېتىگە ئوخشايدىكەن، مۆھۈرلىرىمۇ ئۆزىنىڭكى. پادىشاھ بۇنىڭدا نېمە سىر بارلىقىنى بىلەلمەي مەڭدەپ قاپتۇ. ئۇ ھوشىنى يىغىپ، ئۆزى يازغان نامەلەرنىڭ مەزمۇنىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. شاھزادىمۇ شۇنداق قىپتۇ. پادىشاھ بىلەن شاھزادە بۇ دۇشمەنلىكىنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى بىلەلمەي غەزەپلىنىپتۇ. ئۇلار غەزەپنى كۈچكە ئايلاندۇرۇپ، بۇ سىرنى يېشىش قارارىغا كەپتۇ.

شاھزادە پادىشاھقا مۇنداق دەپتۇ:

— ئەي ئۇلۇغ پاسىبانىم ئاتا، بۇ سىرنى يېشىش ئۈچۈن سىز بۇ يەردە قېلىڭ، مەن ئۇلارنى ئىزدەپ تاپاي، ئۇلار چۆلدە قاغا ـ قۇزغۇنغا يەم بولۇپ كەتمىسۇن.

— بولىدۇ، بالام، — دەپتۇ قەمتۇر شاھ، — ئۇلارنى ۋاقتىدا تېپىپ كەلگىن، بولمىسا يۇرتىمىز خانىۋەيران بولۇپ كېتىدۇ.

شاھزادە رەۋەيدۇللا يول تەييارلىقىغا كىرىشىپتۇ. ئۇ كىيىدىغانغا تۆمۇر كەش، تايىنىدىغانغا تۆمۇر ھاسا، يەيدىغانغا بىر تۇلۇم تالقان راسلاپتۇ. يولغا چىقىدىغان چېغىدا، قەمتۇر شاھ دۇئا بېرىپتۇ. شاھزادە يولغا چىقىپتۇ. ناھايىتى كۆپ يول يۈرۈپتۇ. يولنى كۆپ يۈرگەنلىكتىن تۆمۇر كەشلەر تېشىلىپ، تۆمۇر ھاسىسى چۈقىتەك ئېگىلىپ كېتىپتۇ. ئاخىر بىر تېرە ـ بىر ئۇستىخان بولۇپ قاپتۇ، جاپا ـ مۇشەققەتنىڭ دەستىدىن چاچ ـ ساقاللىرى ئاقىرىپ، بەللىرى مۈكچىيىپ، بىر بوۋاي ھالىتىگە

كىرىپ قاپتۇ، شۇنداق بولسىمۇ ئىرادىسىدىن يانماپتۇ. ئۇ بىر چۆل - جەزىرىدە كېتىپ بارغىنىدا، شە... مال تەرەپتە بىر ئېگىز تاغنىڭ قارىسى كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ شۇ تەرەپكە قاراپ يول ئاپتۇ. ئاخىردا مەلىكە ئاي... تىللا تۇرغان شەھەر دائىرىسىگە يېتىپ كەپتۇ.

ئەمدى گەپنى مەلىكە بىلەن ئاتتىن ئاغلايلى:

شاھزادىنىڭ بۇ شەھەر دائىرىسىگە يېتىپ كەلگەنلىكى ئاتقا ئايان بوپتۇ. ئۇ مەلىكە ئايتىللانى مۇنداق دەپتۇ:

— بۇگۈن شاھزادە رەۋەيدۇللا سىلەرنى ئىزدەپ شەھىرىمىزگە يېتىپ كەلدى. سىلەرنىڭ شاد-خۇرام ئۇچرىشىپ، جەم بولىدىغان ۋاقتىڭلار كېلىپ قالدى. مېنىڭچە، ئۇچرىشىش مۇنداق بولسۇن: با... لىلار شاھزادە كېلىدىغان يول ئۈستىدە تال چۈنقىنى ئات قىلىپ ئويناپ يۈرسۇن. شاھزادە بۇ يەرگە تۇ... شۇك تۆمۈر كەش كىيگەن، چۈنقىتەك ئېگىلىپ كەتكەن تۆمۈر ھاسا تۇتقان، ئاق ساقال، دۇمچەك بىر بوۋاي ھالىتىدە يېتىپ كېلىدۇ.

مەلىكە ئايتىللا شاھزادە بىلەن قانداق ئۇچرىشىش توغرىسىدا ئويلىنىپتۇ. ئاۋۋال بالىلىرى بىلەن ئۇچراشتۇرۇش، شاھزادىنىڭ سورايدىغان سوئاللىرى، بالىلىرىنىڭ بېرىدىغان جاۋابلىرىغچە ھەممىنى پەرەز بىلەن مۆلچەرلەپ بالىلىرىغا ئۆگىتىپتۇ.

بالىلار تاشقىرىدا تال چۈنقىنى ئات ئېيتىپ ئويناپ يۈرگەن چاغدا، ھاسا تايانغان بىر بوۋاي كەپتۇ. بالىلار بوۋايغا سالام بېرىپ ھۆرمەت بىلدۈرۈپتۇ.

— سىلەر كىمنىڭ بالىلىرى؟ — دەپ سوراپتۇ شاھزادە.

— بىز ئانىمىزنىڭ بالىلىرى.

شاهزاده بالىلارنىڭ چىرايلىقلىقىنى كۆرۈپ زوقى كەپتۇ ۋە يۇرىكى بىرنېمىنى تۇيغاندەك سېزىم پەيدا بوپتۇ.

ــ مېنى ئاناڭلارنىڭ قېشىغا باشلاپ بېرىڭلار، بالىلىرىم، ماقۇلمۇ؟

ــ ماقۇل، بوۋا. سىز كىچىككىنە تۇرۇپ تۇرۇڭ، بىز ئېتىمىزنى سۇغىرىۋالايلى، ــ دەپتۇ بالىلار.

ــ ئەخمەق بالىلار، تال چۈشمۇ سۇ ئىچەمدۇ ؟ ــ دەپتۇ شاهزاده.

ــ ھەي ئەخمەق بوۋا، ئادەممۇ توڭگۇز باشلىق ئوغۇل، ئىت باشلىق قىز تۇغامدۇ؟ ــ دەپتۇ بالىلار.

شاهزاده بۇ جاۋابنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، بۇلارنىڭ ئۆز بالىلىرى ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئوغلىنى ئوڭ قولىغا، قىزىنى سول قولىغا ئېلىپ قۇچاقلاپ، ئۇلارنىڭ نۇرلۇق ماڭلايلىرىغا قانغۇچە سۆيۈپتۇ. بالىلارمۇ ئۆز دادىسىنى تاپقانلىقىدىن خۇشال بولۇپ، قىن ـ قىنىغا پاتماي كېتىپتۇ. بالىلار دادىسىنى باشلاپ مەلىكە بىلەن ئاتىنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەپتۇ. شاهزاده مەلىكە بىلەن ئاتقا ئېگىلىپ سالام بەرگەندىن كېيىن، تىزلىنىپ تۇرۇپ ئۆزىنىڭ گۇناهسىز ئىكەنلىكىنى بىلدۇرۇپتۇ. مەلىكە شاهزادىنى ئورنىدىن يۆلەپ تۇرغۇزۇپ:

ــ ھەممە ئىشلار بىزگە ئايان. مېنىڭ ھەم بالىلىرىڭىزنىڭ ھاياتىنى مۇشۇ ئات قۇتۇلدۇرۇپ قالدى. سىز پەقەت ئاتقىلا رەھمەت ئېيتىسىڭىز بولىدۇ، ــ دەپتۇ. شاهزاده ئاتقا ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ:

ــ سېنىڭ مېنىڭ مەلىكەمنى، ئىككى بالامنى جادۇگەر ھىمدىن ئامان ـ ئېسەن ساقلاپ قالغىنىڭ ئۈچۈن ساڭا كۆپ رەھمەت ئېيتىمەن، ــ دەپتۇ. ئات بېشىنى لىڭشىتىپ:

ــ سىلەرمۇ كۆپ جەبىر ـ جاپا چېكىپسىلەر، ــ دەپتۇ. مەلىكە شاهزادىگە:

ــ بىز ھەممىمىز جاپا چەكتۇق. بۇ جاپا بىر ـ بىرىمىزگە بولغان مۇھەببەتنى، دوستلۇقنى تېخىمۇ چىڭىتتى. جاھاندا بۇنىڭدىنمۇ ئۇلۇغ ئىش بولامدۇ؟ ! مېنىڭ تەكلىپىم: بىز ئەمدى بۇ يەردىن كەتمەي، مۇشۇ شەھەرنى گۈللەندۇرۇپ، ئاۋات قىلىپ ھايات كەچۈرسەك، ــ دەپتۇ.

بۇ تەكلىپكە ھەممەيلەن قوشۇلۇپتۇ. مەلىكە ئاخىردا شاهزادىدىن:

ــ شاه ئاتام، خانىش ئاناملار ئامان ـ ئېسەنمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

شاهزاده ئۇلارنىڭ ئامان ـ ئېسەنلىكىنى، بۇ ھىيله ـ نەيرەڭنىڭ تۇپ سەۋەبىنى بىلىشكە تەقەززا بولۇپ قېپقالغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ.

شاهزاده سەپەر تەييارلىقىنى قىلغاچ بىرقانچە كۈن ئارام ئاپتۇ. بۇ جەريانىدا شاهزاده قېرىلىقتىن ئۆزگىرىپ، بۇرۇنقى ياش ھالىتىگە كەپتۇ. ئۇ تەييارلىقىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، ئارغىماق ئاتنى مىنىپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ، ئىككى كۈندە ئۆز يۇرتىغا يېتىپ كەپتۇ. شاهزاده رەۋەيدۇللا مەلىكە ئايتىللانى، پەرزەنتلىرىنى ساق ـ سالامەت تاپقانلىقىنى قەمتۇر شاهقا يەتكۈزۈپتۇ. بۇ خەۋەردىن كېيىن، قەمتۇر شاه باشلىق پۈتۈن ئوردا ئەھلى تۇغمەس ـ پۈتمەس خۇشاللىققا چۆمۈپتۇ. قوش چوققا شەھەر خەلقىمۇ بۇنىڭدىن خەۋەر تېپىپ، شاد ـ خۇراملىققا تولۇپتۇ. شاهزاده رەۋەيدۇللا قايتىدىغان چاغدا، قەمتۇر شاه بۇنىڭغا ئون مىڭ ئۆيلۈك پۇقرا بېرىپتۇ. شاهزاده بۇ پۇقرالارنى كۆچۈرۈپ شەھەرگە ئېلىپ كەپتۇ. مەلىكە ئايتىللا بۇنىڭدىن ناھايىتى خۇشال بوپتۇ. ئەر ـ ئايال ئىككىسى مەسلىھەتلىشىپ، بۇ شەھەرگە «بۇگۇر» دەپ ئات قويۇپتۇ. بۇ شەھەرگە شاهزاده رەۋەيدۇللا پادىشاه بولۇپ، يۇرتنى ئادىللىق بىلەن سوراپتۇ. پۇقرالار بايىشات تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

خاسیەتلىك ئالما

ئۇرۇنقى زاماندا سۇلتان غوجام دېگەن بىر پادىشاھ بولۇپ، ئۇنىڭ مال - دۇنياسى ھېسابسىز كۆپ ئىكەن، شان - شۆھرىتى ئالەمگە مەشھۇر ئىكەن. ئۇنىڭ چار بېغىدا ئالاھىدە ئۆستۈرۈلگەن ئۇچ تۈپ ئالمىسى بولۇپ، ئۇ ئالمىلار ھەر يىلى بىر تالدىن ئالما بولىدىكەن. ئۇنىڭدىن بىرنى يېگەن كىشىنىڭ ئۆمرى ئون يىل ئۇزىرايدىكەن. بۇ سىرنى پەقەت پادىشاھنىڭ ئۆزىلا بىلىدىكەن. بۇ پادىشاھنىڭ ئۇچ ئوغلى بولۇپ، چوڭىنىڭ ئىسمى باقىش، ئوتتۇرانچىسىنىڭ ئىسمى دانىش، كىچىكىنىڭ ئىسمى ئەخمەتجان ئىكەن. بۇلارنىڭ مەجەز - خۇلقى بىر - بىرىگە ئوخشاشمايدىكەن. باقىش بىلەن دانىش قارا نىيەت، ھەسەتخور، قورقۇنچاق ئىكەن. ئەخمەتجان تىرىشچان، كۈچ قورساق ئىكەن ۋە نەيزىۋازلىق، قىلىچۋازلىقنى ياخشى كۆرىدىكەن. پادىشاھنىڭ خاسيەتلىك ئالمىلىرىنى ئۇچ ئوغۇل قىش - ياز، كېچە - كۈندۈز نۆۋەت بىلەن قاتتىق مۇھاپىزەت قىلىدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىر كېچىسى خاسيەتلىك ئالمىنى قوغداش نۆۋىتى باقىشقا كەپتۇ. باقىش تولۇق قوراللىنىپ ئالمىنى قوغداپتۇ. تاڭ سەھەردە يەر تەۋرەپ، چاقماقلار چېقىپ، قاپقارا بوران چىقىپ، قاراس - قۇرۇس قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ بىر تۈپ ئالما يىلتىز - پىلتىزلىرى بىلەن قومۇرۇلۇپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. باقىش قورققىنىدىن نېمە قىلارىنى بىلمەي قاپتۇ.

تاڭ ئاتقاندا ئەھۋالنى پادىشاھقا مەلۇم قىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ دەرغەزەپ بولۇپ:

— جاللات، چاپ بۇ ئەبلەخنى! — دېگەنىكەن، تۆت جاللات قىلىچلىرىنى يالتىڭچلاپ كىرىپ كەپتۇ. ئوتتۇرانچى ئوغۇل دانىش ئوتتۇرىغا چۈشۈپ:

— دادا، بۇگۈن ئاخشام مەن بېقىپ باقاي. ئاكام دېگەندەك ئەھۋال يەنە يۇز بەرسە، ئاكامنىڭ قېنىدىن كېچىڭ. مۇنداق ئەھۋال يۇز بەرمىسە، دەرھال كاللىسىنى ئېلىڭ، — دەپتۇ.

— خوپ، — دەپتۇ پادىشاھ.

ئىككىنچى كېچىسى دانىش كۆزەتتە تۇرۇپتۇ. تۇن تەڭ بولغاندا بوران چىقىپ، ھاۋا گۈلدۇرلەپ، چاقماقلار چېقىلىپ، قاراس - قۇرۇس قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ يەنە بىر تۈپ ئالمىمۇ يىلتىز - پىلتىزلىرى بىلەن قومۇرۇلۇپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، بوران بىلەن غايىب بوپتۇ. دانىش دەرھاللا ئەھۋالنى پادىشاھقا مەلۇم قىلىپ:

— دادا، ئاكامنى ئۆلتۈرگەن بولسىڭىز ئۇۋال بولار ئىكەن. بۇگۈن كېچە بوران چىقىپ، يەنە بىر تۈپ ئالمىنى ئېلىپ كەتتى، — دەپتۇ. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان پادىشاھ تېخىمۇ دەرغەزەپ بولۇپ:

— سەن ئاكا - ئۇكا ئىككىڭنىڭ گېپىي بىر ئىكەن. سەنلەر مەندىن يوشۇرۇپ، ئالمىنى سېتىپ خەجلەپ، مېنىڭ ھاياتىمغا قەست قىلماقچى. جاللات، چاپ بۇ ئىككى ئەبلەخنى! — دەپتۇ. تۆت جاللات قىلىچلىرىنى يالتىڭاچلاپ كىرىپتۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا ئەخمەتجان ئوتتۇرىغا چۈشۈپ:

— دادا، ئىككى ئاكامنىڭ قېنىدىن كەچسىڭىز. بۇگۈن كېچە باغنى مەن كۆزەت قىلسام، يەنە ئاكىلىرىم دېگەندەك ئىش يۈز بەرسە، گۇناھىمدىن كەچسىڭىز، — دەپتۇ.

— ئاكىلىرىڭ چوڭ تۇرۇپ ئالمىلارنى قوغدىيالمىغان يەردە سەن نېمە قىلالايتتىڭ؟ — دەپتۇ پادىشاھ.

— دادا، «ئەقىل ياشتا ئەمەس، باشتا» دېگەن گەپ بار. مەن بىر كۆرۈپ باقسام، — دەپتۇ ئەخمەتجان. پادىشاھ بۇ ئوغلىغا بەكمۇ ئامراق بولغانلىقى ئۈچۈن «خوپ» دەپتۇ.

ئەخمەتجان قىلىچ، نەيزە، ئوقيالىرىنى بەللەپ، يېرىم كېچىنى ئۆتكۈزۈپتۇ. بىر ۋاقىتتا تۇيۇقسىزلا جاھاننى قىزىللىق بېسىپ كېتىپتۇ، كۆزنى ئاچقىلى بولماپتۇ. چاقماقلار چېقىلىپ، شېغىل تاشلار ئۈچۈپ، كۆزگە ئاجايىپ - غارايىپ سەت بىرنەرسىلەر كۆرۈنۈشكە باشلاپتۇ. بىر ۋاقىتتا قاراس - قۇرۇس قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئاخىرقى بىر تۈپ ئالما يىلتىز - پىلتىزلىرى بىلەن قومۇ-رۇلۇپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپتۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا ئەخمەتجان قىزىل بوراننىڭ قاپ ئوتتۇرىسىغا قارىتىپ ئوقيادىن ئوق ئاتقانىكەن، گۈپ قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئاسماندىن ئېشەكنىڭ كاللىسىدەك بىرنەرسە چۈشۈپتۇ. ئەخمەتجان بۇ نەرسىنى ئېلىپ، دادىسىنىڭ ئالدىغا كېرىپ ۋەقەنى بايان قىپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ پادىشاھ تېخىمۇ غەزەپلىنىپ:

— ياق، ئۇچىلىڭنىڭ گېپىي بىر ئىكەن. سەنلەر مېنىڭ خاسىيەتلىك ئۇچ تۈپ ئالمامنى يوقاتتىڭ.

بۇ كۆتۈرۈپ كىرگەن نەرسەڭ ئاتىنڭ كاللىسىمۇ؟ جاللات، چاپ بۇ ئۇچ ئەپ-لەخنى! — دەپ ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىپتۇ. بۇ ۋاقىتتا ئوردا ئەربابلىرى ئوتتۇرىغا چۈشۈپ: «پۈتۈن خەلقنى يىغىپ بۇ نەرسىنى كۆرسىتىپ باقايلى. بۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمىدىغان ئادەم چىقىپ قالسا ئەجەب ئەمەس» دەپتۇ. ئەخمەتجان بولسا:

— سەۋر قىلىڭ، دادا، مەن بۇنىڭ سىرىنى چوقۇم تاپىمەن. ماڭا ئىككى يىللىق رۇخسەت بېرىڭ، — دەپتۇ. پادىشاھ بۇ ۋاقىتتا ئالمىنىڭ سىرىنى ئېيتىپتۇ. ئۇچ ئوغۇل:

— ئالمىنىڭ خاسىيىتىنى ئەمدى بىلدۇق، بىز ئالمىنى تاپمىغۇچە قايتىپ كەلمەيمىز، بىزگە رۇخسەت بېرىڭ، — دەپتۇ.

پادىشاھ رۇخسەت بېرىپ:

— ئاۋۋال ئاسماندىن چۈشكەن نەرسىنى خالايىق كۆرۈپ باقسۇن، — دەپتۇ. شۇ ھامان پۈتۈن يۇرت ئەھلىنى يىغىپ ئۇ نەرسىنى كۆرسىتىپتۇ. بۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ھېچكىم بىلەلمەپتۇ. ئاخىر شۇ يۇرتتا يىراقتىن كېلىپ قالغان بىر دۇئانىنى چاقىرىپ كېلىپ ئۇنىڭغىمۇ كۆرسىتىپتۇ. دۇئانە كۆرۈپ، ئۇيان ئۆرۈپ، بۇيان ئۆرۈپ، ئاخىر پادىشاھقا:

— ئى پادىشاھىئالەم، بۇ دۇنىنىڭ بىر دانە تىرنىقىدۇر، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئوغۇللار:

— بىزگە رۇخسەت بېرىڭ، دۇنيانى يوقىتىپ، ئالەمنى قايتۇرۇپ كېلىمىز! — دەپتۇ. پادىشاھ باقىش بىلەن دانىشقا رۇخسەت بېرىپتۇ. ئەخمەتجان:

— مەنمۇ ئاكىلىرىم بىلەن بىرگە بارىمەن، — دەپتۇ. پادىشاھ:

— بالام، سەن كىچىك، ئۇنىڭ ئۈستىگە يول خەتەرلىك، دۇنيانىڭ ماكانى قەيەردە، ئۇنى بىلىدىغان ئىنسان يوق. سەن بارما، — دەپتۇ. ئەخمەتجان يىغلاپ تۇرۇۋېلىپ، ئاخىر رۇخسەت ئاپتۇ.

بۇ ئۇچ ئوغۇل تولۇق تەييارلىنىپ، ئۇزۇن سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. بۇلار ئالتە ئاي يول يۈرۈپتۇ. ئاخىر بۇ تۈگمەس يولدىن زېرىككەن باقىش:

— قايتىپ كېتەيلى، ئالتە ئايدىن بېرى ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمىدۇق، دۇنيانى ئۆلتۈرۈۋېتىپ قايتىپ كەلدۇق دەپ دادىمىزنى خۇش قىلمامدۇق، — دەپتۇ. دانىش:

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىغانىدىم، قايتايلى، — دەپتۇ. ئىككى ئاكىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان ئەخمەتجان:

— ئاكىلار، بەرداشلىق بېرەيلى، دادىمىزنى يالغان سۆزلەپ ئالدىساق بولماس. دۇنيانى ئاخىرغىچە ئىزدەپ تاپايلى يا دۇنيانىڭ قولىدا ئۆلەيلى يا دۇنيانى يوقىتىپ بالايىئاپەتتىن قۇتۇلايلى، — دەپتۇ. ئاكىلىرى بۇ تەكلىپكە ئۇنماپتۇ. ئەخمەتجان:

— سىلەر ھېچقانداق ئىش قىلماڭلار، پەقەت ماڭا ھەمراھ بولۇڭلار، مەن بۇ يولدىن قايتىمايمەن، مېنى تاشلاپ كەتسەڭلارمۇ بولماس، — دەپتۇ. ئەخمەتجاننىڭ ئاكىلىرى يەنە ئۇچ كۈنگىچە دۇنيانى ئىزدەشكە تەستە ماقۇل بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىككى ئاكا ئۇخلاپتۇ. ئەخمەتجان دۇنيانى نەدىن، قانداق تېپىشنى ئويلىنىۋاتقاندا، ئاسماندىن چۈشكەندەك بىر نۇرانە، ئاپئاق ساقال بوۋاي ئالدىدا پەيدا بولۇپ قاپتۇ.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، بوۋا، — دەپتۇ ئەخمەتجان.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، بالام. يول بولسۇن، سەپەر قاياققا؟ — دەپتۇ بوۋاي. ئەخمەتجان سەپەرگە چىقىشتىكى مەقسىتىنى بىر - بىرلەپ بايان قىپتۇ. بوۋاي تەپسىلىي ئاڭلىغاندىن كېيىن:

— بالىلىرىم، يولۇڭلار خەتەرلىك. يەنە ئۇچ كۈن مەغرىب تەرەپكە ماڭساڭلار بىر قىزىل گۈمبەزگە

يېتىپ بارىسلەر، ئۇ گۈمبەزنىڭ ئالدىدا چوڭقۇر بىر كۆل بار، دائىم شۇ كۆلدىن سۇ ئىچىدىغان بىر ئەجدىها بار. سلەر گۈمبەزگە كىرىپ ئەجدىها كەلگەندە ئۇنى ئۆلتۈرۈپ، تېرىسىنى ئۇچ مىڭ غۇلاچ تاسما تىلىكلار. يەنە بىر كۈن يول ماڭغاندىن كېيىن كۈھمقاپىنىڭ ئاغزىغا بارىسلەر. ھېلىقى تاسما شۇ ۋاقىتتا لازىم بولىدۇ. ئەجدىهانى ئۆلتۈرسەكلار دۈنيانىڭ ماكانىغا بارالايسلەر، بولمىسا بارالمايسلەر. شۇ ئەجدىها دۈە كىرىدىغان تۆشۈكنى قوغدىغۇچىدۇر. سلەرگە ئاقيول تىلەيمەن. ئاللا سلەرگە مەدەت بەرسۇن، ئامىن ئاللاھۇ ئەكبەر، ــ دەپلا كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

بۇلار سەپەرنى يەنە ئۇچ كۈن داۋاملاشتۇرۇپتۇ. ئاخىر ھەيۋەتلىك بىر قىزىل گۈمبەز كۆرۈنۈپتۇ. ئەخمەتجان ناھايىتى خۇشال بوپتۇ، بىراق باقىش بىلەن دانىش قورقۇپ:

ــ قايتىپ كېتەيلى، ئەجدىها يەپ كەتسە نام ـ نىشانىمىزمۇ قالمايدۇ، ــ دەپ ئۇنماپتۇ ئەخمەتجان:

ــ قورقماڭلار. گۈمبەزگە مەن باراي، سلەر مۇشۇ يەردە يېتىپ ئۇچ كۈن كۈتۈڭلار. ئۇچ كۈن ئىچىدە يېتىپ كېلەلمىسەم، ئاندىن مېنى ئەجدىها يەپ كېتىپتۇ، دەپ قايتىپ كېتىڭلار، ــ دەپ ئۆزى يالغۇز يولغا راۋان بوپتۇ. باقىش بىلەن دانىش قۇرۇق گۈمبەزگىمۇ قاراشقا جۈرئەت قىلالماي، بىر لەخمە كولاپ ئىچىگە كىرىپ يېتىپتۇ. باقىش دانىشقا قاراپ:

ــ ئەخمەتجاننى ئەجدىها يەپ كەتسە قانداق قىلىمىز؟ ــ دەپتۇ.

ــ بىز دۈىلەرنى ئۆلتۈرۈپ قايتىپ كەلدۇق، ئەخمەتجاننى دۈە يەپ كەتتى دەيمىز، ــ دەپتۇ دانىش، باقىش بۇ گەپكە باركاللا دەپتۇ.

ئەخمەتجان گۈمبەزنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. راست دېگەندەك، گۈمبەزنىڭ ئالدىدا بىر چوڭ كۆل بار ئىكەن. ئەخمەتجان قورسقىنى تويغۇزۇپ، گۈمبەزنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئەجدىهانىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ يېتىپتۇ. خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن كۆلنىڭ سۈيى داۋالغۇشقا باشلاپتۇ، ئەخمەتجان قارىغۇدەك بولسا، ناھايىتى ئېگىز، بەھەيۋەت بىر مەخلۇق كۆلدىن سۇ ئىچىۋاتقۇدەك. ئەخمەتجان قىلىچىنى بېشىدىن ئېگىز تۇتۇپ قىلىچنىڭ بىسىنى ئەجدىهانىڭ ئاغزىغا توغرىلاپ تۇرۇپتۇ، ئەجدىها دەم تارتىپتۇ. ئەخمەتجان شۇ ھامان: «يا خېلىلۇللا» دەپ ئەجدىهانىڭ ئاغزىغا قارىتىپ ئۆزىنى قويۇپ بەرگەنىكەن، ئەجدىهانىڭ ئاغزىدىن كىرىپ، قۇيرۇقىدىن چىقىپتۇ. ئەجدىها شۇ ھامان ئىككى پارچە بولۇپ ئۆلۈپتۇ.

ئەخمەتجان ئەجدىهانىڭ تېرىسىدىن ئۇچ مىڭ غۇلاچ تاسما تىلىپ، ئاكىلىرىنى باشلاپ دۈىلەر ماكانى كۈھمقاپىنىڭ ئاغزىغا بېرىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، تونۇرنىڭ ئاغزىدەك كىچىك بىر كامار، ئىچى قاپقاراڭغۇ تۇرغۇدەك. بۇنى كۆرگەن باقىش بىلەن دانىش قورقۇپ:

ــ ياۋاللا، بۇنىڭ ئىچىگە كىرگەن ئادەم ساق چىقمايدۇ، بىز كېتىمىز، ــ دەپ چۇشكىلى ئۇنماپتۇ.

ــ ئاكىلار، مەن چۇشەي، سلەر مېنىڭ بېلىمگە تاسمىنى باغلاپ كامارغا چۇشۇرۇڭلار، ئۇچ كۈن گىچە كېلىپ مۇشۇ تاسمىنى مىدىرلاتسام، مېنى بار ئىكەن دەپ تارتىۋېلىڭلار، ئۇچ كۈندىن كېيىن قالسام، ئۆلدى دەپ قايتىپ كېتىڭلار، ــ دەپ ئاكىلىرى بىلەن خوشلىشىپ، دۈىلەر ماكانىغا چۇشۇپتۇ. ئاكىلىرى كامارنىڭ ئاغزىدا تاسمىنىڭ مىدىرلىشىنى كۈتۈپ ساقلاپ يېتىپتۇ. ئەخمەتجان يەر ئاستىغا چۇشۇپ بېلىدىن تاسمىنى يېشىپ ئەتراپقا قاراپ، سۇزۇك سۇلار شارقىراپ ئېقىۋاتقان، ھەر خىل مېۋىلەر سارغىيىپ پىشىپ كەتكەن، باغدا رەڭگارەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن، بۇلبۇللار سايرىشىپ كەتكەن بىر گۈزەل مەنزىرىنى كۆرۈپتۇ. ئۇ بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ باغقا كىرىپتۇ. تاماشا قىلىپ يۈرۈپ خاسىيەتلىك ئالمىنى ئىزدەپتۇ، لېكىن تاپالماپتۇ. بىر ۋاقىتتىن كېيىن يېقىنلا بىر جايدىن ئاۋاز كەپتۇ:

— هەي يىگىت، جېنىڭىزدىن تويدىڭىزمۇ؟ بۇ جايغا قانداق كەلدىڭىز؟

ئەخمەتجان چۆچۈپ شۇنداق قارىغانىكەن، بىر تۆمۈر قەپەسنىڭ ئىچىدە ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس، پەرىزاتتەك چىرايلىق بىر قىز تۇرغۇدەك. ئەخمەتجان:

— سالام مەلىكەم، — دەپتۇ.

— ئەي باتۇر يىگىت، سىز قانداق قىلىپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدىڭىز؟ — دەپتۇ قىز. ئەخمەتجان ئەھۋالنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن:

— مەن دۇنيانى ئۆلتۈرۈپ، خاسىيەتلىك ئالمىنى قايتۇرۇپ كېتىش ئۈچۈن كەلدىم، — دەپتۇ.

— هەي، سىز تېخى كىچىككەنسىز، دۇنيا بىلەن ئويناشقىلى بولمايدۇ، يولىڭىزغا قايتىڭ، — دەپتۇ قىز.

— ياق، «يولۇڭىز ئىزىدىن قايتماس، يىگىت سۆزىدىن» دېگەن گەپ بار. مەن مۇشۇ مەقسەت بىلەن ئالتە ئاي يول يۈردۈم. بۇ يولدا يا ئۆلۈم، يا كۆرۈم. دۇنيا يوقاتماي ھەرگىز قايتمايمەن، — دەپتۇ ئەخمەتجان.

— سىزگە ئىچىم ئاغرىۋاتىدۇ. تېز قايتىڭ، دۇنيا يوقىتالمايسىز، — دەپتۇ قىز.

— مەن دۇنيا يوقاتسام قانداق قىلىسىز؟ — دەپتۇ ئەخمەتجان.

— سىز دۇنيا يوقاتسىڭىز، مەن ئۆزۈمنى سىزگە تەقدىم قىلىمەن، — دەپتۇ قىز.

— سىز قانداق بولۇپ بۇ تۆمۈر قەپەسكە سولىنىپ قالدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ ئەخمەتجان.

قىز زار - زار يىغلاپ:

— مەن بىر چوڭ پادىشاھنىڭ قىزى ئىدىم. بىر كۈنى كېنىزەكلىرىم بىلەن چاربېغىمدا سەيلە قىلىپ ئويناپ يۈرسەم، تۇيۇقسىز قارا بوران پەيدا بولدى، باشقىسىنى ئۇقمايمەن، ھوشۇمغا كېلىپ،

كۆزۈمنى ئېچىپ ئۆزۈمنى مۇشۇ قەپەسنىڭ ئىچىدە كۆردۈم. ئىككى يىل بولدى، ــ دەپتۇ.

ئەخمەتجان بۇ گەپنى ئاڭلاپ قىزغا ناھايىتى ئىچى ئاغرىپ:

ــ خاتىرجەم بولۇڭ. مەن دۇنيانى ئۆلتۈرۈپ، چوقۇم سىزنى قۇتۇلدۇرۇپ، ئىنسان بار جايغا ئاچىقىپ كېتىمەن، ــ دەپتۇ.

ــ رەھمەت سىزگە. ئەگەر سىز راست دۇنيا بىلەن ئېلىشماقچى بولسىڭىز، مۇشۇ يەردىن بىر ئاش پىشىمغىچە يول ماڭغاندىن كېيىن بىر دەريا كۆۋرۈكىگە بارىسىز. شۇ كۆۋرۈكنىڭ تېگىگە يوشۇرۇنۇپ ياتسىڭىز، دۇنيا كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ، سىزنىڭ پۇرىقىڭىزنى بىلىپ توختايدۇ. سىز شۇ ۋاقىتتا چىقىپ ئېلىشسىڭىز بولىدۇ. بولمىسا ئۇنىڭغا يۇزلەنگىلى بولمايدۇ، ئۇنىڭ سېھىر ـ جادۇسى ناھايىتى جىق. قورقمىسىڭىز يېڭەلەيسىز. خەير، سىزگە ئاق يول تىلەيمەن، ــ دەپ ئۇزىتىپ قويۇپتۇ قىز.

ئەخمەتجان كۆۋرۈكنىڭ تېگىگە كىرىپ يوشۇرۇنۇپ يېتىپتۇ. ئاز ۋاقىتتىن كېيىن جاھاننى قاراڭغۇلۇق بېسىپ، ھەيۋەتلىك دۇنيا كېلىپ كۆۋرۈك ئۈستىدە تاق توختاپتۇ.

ــ ھەي، ئادەمزات ھىدى كېلىدىغۇ، سەن قانداق جان؟ ــ دەپ ۋارقىراپتۇ دۇنيا. دەل شۇ ۋاقىتتا ئەخمەتجان كۆۋرۈك ئاستىدىن سەكرەپ چىقىپ:

ــ مەن سەن بىلەن ئېلىشىدىغان جان ! ــ دەپتۇ.

ــ سەن تېخى كىچىك بالا ئىكەنسەن، ھېلى چاينىڭ شامىسىنى پۇركۈگەندەك پۇركۈۋېتىمەن، يوقال كۆزۈمدىن ! ــ دەپتۇ دۇنيا.

ئەخمەتجان جەڭگە ئاتلىنىپتۇ. ئىككىسى شۇنداق جەڭ قىپتۇكى، ھاي ـ ھاي، قىلىچ ـ قالقانلار نىڭ ئاۋازىدىن جاھان لەرزىگە كەپتۇ. ئاخىر تەڭ كېلەلمىگەن دۇنيا سېھىر قىلىپ بىر قانچە ئەجدىھا پەيدا قىپتۇ. ئەخمەتجان ئۇلارنىڭ كاللىسىنى بىر ـ بىرلەپ ئاپتۇ. ئاخىر دۇنيانىڭ غەزەپ ئاتەشلىرى ئۆرلەپ، ئەخمەتجاننى ئاسمانغا بىر ئاتقانىكەن، ھاۋانىڭ قەرىگە چىقىپ كېتىپتۇ. خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن قايتىپ چۈشۈشىدە دەل دۇنيانىڭ كاللىسىغا دەسسەپ چۈشۈپتۇ ـ دە، دۇنيانىڭ كاللىسىنى كېسىپ، قىزنىڭ ئالدىغا كەپتۇ.

ــ مانا، مەلىكەم، دۇنيانىڭ كاللىسى، ئەمدى ئۆزىڭىزنى ماڭا تەقدىم قىلغايسىز، ــ دەپتۇ ئەخمەتجان.

ــ ئەلۋەتتە ۋەدەمدىن يانمايمەن، ــ دەپتۇ قىز، ــ لېكىن بۇنداق ئاسان ئېلىپ كېتەلمەيسىز.

ــ نېمىشقا؟ ــ دەپ سوراپتۇ ئەخمەتجان.

ــ سىز تېخى ئاران بىر دۇنيانى يوقاتتىڭىز، ئەسلىدە بۇ ئوچ دۇنيا ــ قارا دۇنيا، ئاق دۇنيا، قىزىل دۇنيا. سىز تېخى قارا دۇنيانى يوقاتتىڭىز. قالغان ئىككى دۇنيانى يوقاتمىسىڭىز، بىز بۇ يەردىن ھايات كېتەلمەيمىز، ئىككىلىمىز ھالاك بولىمىز، ــ دەپتۇ مەلىكە. ئەخمەتجان مەلىكىدىن بۇ ئەھۋالنى بىلىپ:

ــ بولىدۇ، قالغان ئىككى دۇنيانى يوقىتىپ، سىزنى ئېلىپ كېتىمەن، ــ دەپتۇ.

ــ ئاق دۇنيا بىلەن قىزىل دۇنيانىڭ قېشىدىمۇ ماڭا ئوخشاش بەختسىز ئىككى ساھىبجامال بار، بىر ـ بىرىدىن گۈزەل، ــ دەپتۇ قىز. ئەخمەتجان بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، تەۋەككۈل، ئىككى دۇنيانىمۇ يوقاتسام، ئىككى قىزنى ئىككى ئاكامغا ئېلىپ بەرمەيمەنمۇ، دەپ يولغا راۋان بوپتۇ.

بىرقانچە تاغ ـ داۋاندىن ئېشىپ، بىر يەرگە بېرىپ قارىغۇدەك بولسا، ھاي ـ ھاي، شۇنداق گۈزەل يەر ئىكەنكى، قىزىلگۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن، بۇلبۇللار سايراۋاتقان، سۈزۈك سۇلار شارقىراپ ئېقىۋاتقان، كۆللەردە ئۆردەكلەر ئۈزۈشۈۋاتقان، ئاپئاق بۇلۇتلار باغلارنى ئايلىنىۋاتقان، مېۋە ـ چېۋىلەر

پىشىپ مەي بولۇپ كەتكەن، باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كىچىك كۆلچەكنىڭ ئۈستىدىكى بىر كۆمۈش قە-
پەستە بىر ساھىبجامال قىز ئولتۇرغان، قىزنىڭ شولىسىدىن باغلار روشەنلىشىپ كەتكەن. يىگىت ئا-
تا بېرىپ:

— سالام مەلىكەم، — دەپتۇ. قىز چۆچۈپ:

— ئوڭۇمۇ، چۈشۈمۇ؟ ئادەممۇسىز، جىنمۇسىز؟ ئادەم دەي دېسەم، بۇ يەرگە ئادەم ئايىغى يەتمەي-
دۇ. جىن دەي دېسەم، جىنغا ئوخشىمايسىز، سىز زادى قانداق جان؟ — دەپتۇ.

— مەن ئادەم، ئاق دۇنيا يۈزىگە چىقىپ سىزنى قۇتۇلدۇرغىلى كەلدىم، — دەپتۇ ئەخمەتجان. قىز بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ:

— رەھمەت سىزگە. بۇ سىزنىڭ قولىڭىزدىن كەلمەيدۇ. بۇ كۈننى خۇدا ماڭا ساپتۇ، مەندىن باشقا كىشىگە سالمىسۇن. سىز ياش ئىكەنسىز، قايتىپ كېتىڭ، دۇنيانىڭ قايتىپ كېلىش ۋاقتى ئاز قالدى، ھېلى سىزنى يەپ كېتىدۇ، — دەپتۇ قىز. ئەخمەتجان قىزغا خاسىيەتلىك ئالما ھەققىدىكى گەپلەرنى بىر ـ بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپ، ئاندىن دەپتۇ:

— سىز ماڭا ئىشىنىڭ، قارا دۇنيا يوقاتتىم، ئاق دۇنيامۇ يوقىتىپ، سىزنى قۇتۇلدۇرۇپ كېتىمەن.

— رەھمەت سىزگە. مەن بىر پادىشاھنىڭ ئەتىۋارلىق قىزى ئىدىم. كېنىزەكلىرىم بىلەن سەيلە ـ تاماشا قىلىۋاتسام، بىر ئاق قۇيۇن كېلىپ ئېلىپ قاچتى. كۆزۈمنى ئاچسام، ئۆزۈمنى مۇشۇ قەپەستە كۆردۈم. ئەگەر سىز ئاق دۇنيا يوقىتىپ مېنى قۇتۇلدۇرسىڭىز، مەن سىزگە ئۆ-
زۈمنى تەقدىم قىلىمەن، — دەپتۇ قىز.

— خوپ، ئىنشائاللا، مەن سىزنى قوتۇلدۇرۇپ كېتەلەيمەن. دېۋە بىلەن قانداق ئۇچراشقىلى بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ئەخمەتجان.

— ئالدىنكىزدىكى تاغدا بىر ئۆڭكۇر بار، شۇنىڭغا كىرىپ ماراپ ياتسىڭىز، دېۋە قايتىپ كېلىشىدە سىزنىڭ پۇرىقىڭىزنى بىلىپ توختايدۇ. شۇ ۋاقىتتا سىز ۋاقىتنى غەنىيمەت بىلىپ، قىلىچ بىلەن چاپسىڭىز ئىش پۈتىدۇ، — دەپتۇ قىز.

ئەخمەتجان قىز بىلەن خوشلىشىپ، ئۆڭكۇرگە بېرىپ دېۋىنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ يېتىپتۇ. بىر ۋاقىتتىن كېيىن جاھاننى ئاق تۈتەك بېسىپ كېتىپتۇ. ئەخمەتجان قارىغۇدەك بولسا، ھەربىر قولىدا بىر تاغنى كۆتۈرۈپ بىر - بىرىگە ئۇرۇپ دېۋە يېتىپ كەپتۇ. دېۋە: «ھەي، ئادەمزاتنىڭ ھىدى كېلىۋاتىدىغۇ. يەنە ھېلىقى ئەخمەت دېگەن ئەبلەخ بولۇپ قالمىسۇن، ئۇ ئاكامنىڭ بىر تىرنىقىنى يۇلۇۋالغان» دەپ تۇرۇشىغا، ئەخمەتجان ئۆڭكۇردىن چىقىپ:

— ھەي، ئەخمەت دېگەن مەن بولىمەن، سەن بىلەن ئېلىشقىلى كەلدىم، — دەپتۇ. دېۋە:

— سەن تېخى مەن بىلەن جەڭ قىلماقچىمۇ؟! — دەپ خىرىس قىلىپ، جاھاننى قاپقارا زۇلمەتكە ئايلاندۇرۇۋېتىپتۇ. ئاغزىدىن ئوت چاچرىتىپتۇ، لېكىن ئەخمەتجان قورقماپتۇ. ئىككىسى شۇنداق ئېلىشىپتۇكى، ھاي - ھاي، بۇ جەڭدىن جاھان لەرزىگە كېلىپ، تاغ - تاشلار ئەخمەتجانغا ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. ئاخىر ئۇ ئاق دېۋىنى ئۆلتۈرۈپ كاللىسىنى ئېلىپ، كۆمۈش قەپەستىكى قىزنىڭ يېنىغا قايتىپ كەپتۇ.

— ئەمدى ئۆزىڭىزنى ماڭا تەقدىم قىلارسىز؟ — دەپتۇ ئەخمەتجان.

— ئەلۋەتتە، بىراق ھەممىدىن يامىنى قىزىل دېۋە. ئۇنى يوقاتمىسىڭىز، سىزمۇ يوق، مەنمۇ يوق، — دەپتۇ قىز.

— ئىككى دېۋىنى ئۆلتۈردۇم. بۇ ھېچقانچە گەپ ئەمەس، — دەپتۇ ئەخمەتجان ۋە قىز بىلەن خوشلىشىپ، قىزىل دېۋىنىڭ ماكانىغا قاراپ راۋان بوپتۇ. بېرىپ قارىسا، بۇ جاي شۇنداق گۈزەل، ھەممە ياق باغ، گۈل - گۈلىستان، مەرمەر تاشتىن قوپۇرۇلغان ئاسمان - پەلەك بىنالار، ئاجايىپ - غارايىپ زىنەت بۇيۇملىرى كۆزنى قاماشتۇرىدىكەن. بۇ جايدا ھەددى - ھېسابسىز ئالتۇن - كۈمۈش بار ئىكەن.

ئەخمەتجان ئايلىنىپ يۈرۈپ، بىر ئالتۇن سارايىنىڭ ئىچىدىكى ئالتۇن قەپەستىكى قىزنى كۆرۈپتۇ. قىزنىڭ ھۆسن - جامالىدىن قۇياش خىجىل ئىكەن. ئەخمەتجان قىزنى كۆرۈپلا ئاشىق بولۇپ قاپتۇ. ئالدىدىكى ئەينەكنىڭ ياردىمى بىلەن يىگىتنىڭ جامالىنى كۆرۈپ قىزمۇ ئاشىق بولۇپ قاپتۇ. ئەخمەتجان قىزنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— سالام مەلىكەم! — دەپتۇ. قىز ئېھتىرام بىلدۈرۈپ:

— ئادەم زاتىنىڭ ئايىغى يەتمەيدىغان بۇ جايغا سىز قورقماي قانداق كېلىپ قالدىڭىز؟ — دەپتۇ. ئەخمەتجان ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ، بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى بىر - بىرلەپ بايان قىلىپ، بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىتىنى ئېيتىپتۇ.

— دېۋىنى يوقتىش قولىڭىزدىن كەلمەيدۇ. سىزنى كۆرمىگەن بولسام بولار ئىكەن، ئەمدى قانداق چىدايمەن؟! — دەپ ئاھ ئۇرۇپتۇ قىز ۋە ئۆزىنىڭ بىر پادىشاھنىڭ ئارزۇلۇق قىزى ئىكەنلىكىنى، قەدىمىزىل دېۋىنىڭ ئېپقېچىپ كېلىپ قەپەسكە سولىغانلىقىنى بايان قىپتۇ.

— مەلىكەم، خاتىرجەم بولۇڭ. مەن دېۋىنى يوقتىپ، خاسىيەتلىك ئالمىلىرىمنى ھەم سىزنى چوقۇم قۇتقۇزۇپ كېتىمەن، — دەپتۇ ئەخمەتجان.

— رەھمەت، يىگىت غەيرىتىگزگە، ئۇنداق بولسا، دۆە ئۇخلىغىلى قىرىق كۈن بولدى. بۇگۈن ئويغىنىدىغان كۈنى، ئويغىنىپ بولغۇچە ۋاقىتنى غەنىيمەت بىلىپ چېپىپ تاشلاڭ ـ دە، تېزدىن مېنى ئېلىپ قېچىڭ. ئويغىنىپ كەتسە، سىزنى يەپ كېتىدۇ، — دەپ يىغلاپتۇ قىز.

— دۆە ئۇخلاپ قالغاندا قول سېلىش نامەردلىك بولىدۇ. دۆە ئويغانسۇن، ئاندىن ئېلىشىمەن، — دەپتۇ ئەخمەتجان.

— ئۇنداق قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى، بېرىپ كاللىسىغا قىلىچ چاپسىڭىلا ئىش پۈتىمەدۇ؟ — دەپتۇ قىز. ئەخمەتجان:

— ئۇ يىگىتنىڭ ئىشى ئەمەس، — دەپ دۆىنىڭ بېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭ ئويغىنىشىنى كۈتۈپ بىر ئاش پىشىم تۇرۇپتۇ، دۆە ئويغانماپتۇ. ئەخمەتجان يەنە كېچىكسە بولمايدىكەن، چۈنكى بۇگۈن ئاكىلىرىنىڭ يېنىغا قايتىپ بارمىسا، ئاكىلىرىنىڭ قايتىپ كېتىش ئېھتىمالى بار ئىكەن، ئاكىلىرى قايتىپ كەتسە، بۇ جايدىن مەڭگۈ چىقالمايدىكەن. بۇنى ئويلاپ، دۆىنىڭ تاپىنىنى قىچقىلاشقا باشلاپتۇ. دۆە مىڭ تەسلىكتە ئويغىنىپتۇ. دۆە كۆزىنى ئېچىش بىلەن تەڭ ئەخمەتجاننى ئاسمانغا ئېتىۋېتىپتۇ. بىر ئاش پىشىمدىن كېيىن ئەخمەتجان دۆىنىڭ كاللىسىغا دەسسەپ چۈشۈپتۇ ـ دە، قىلىچ بىلەن گاچ قىلىپ دۆىنىڭ كاللىسىنى ئاپتۇ. قىز ناھايىتى خۇشال بوپتۇ.

— بىز ھازىرلا يولغا چىقايلى، ئازراقمۇ كېچىكىپ قېلىشقا بولمايدۇ، — دەپ، قىزغا ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈپتۇ ئەخمەتجان. قىز ماقۇل بوپتۇ. ئىككىيلەن باغلارنى ئايلىنىپ، ھېلىقى خاسىيەتلىك ئال-

مىلارنى تېپىپتۇ. ئەخمەتجان ئالمىنى ئۇزۇپ قويىنىغا سېلىپ، ئۇچ قىزنى ئەگەشتۇرۇپ كەچ بولغاندا كۇھىقاپنىڭ ئاغزىغا كەپتۇ. تاسمىنى مىدىرلىتىپ ئاكىلىرىغا خەۋەر بېرىپتۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا ئاكىلىرى كەتمەكچى بولۇپ تۇرغانكەن. ئالدى بىلەن بىرىنچى قەپەستىكى قىزنى چىقىرىپتۇ، بۇ قىزنىڭ ئىسمى تۇرسۇنئاي ئىكەن. قىزنى كۆرگەن ئاكىلىرى ھەيران قاپتۇ. قىز ئۇلارغا سالام بېرىپتۇ ۋە:

— مېنىڭ ئارقامدا چىقىدىغان ئۇچ كىشى بار، تاسمىنى سالايلى، — دەپتۇ. تاسمىنى ساپتۇ ۋە ئىككىنچى قەپەستىكى قىزنى چىقىرىپتۇ. بۇ قىزنىڭ ئىسمى كۇمۇشئاي ئىكەن. ئۇچىنچى قېتىمدا ئۇچىنچى قەپەستىكى ئالتۇنئايىنى چىقارماقچى بولغانكەن، قىز ئەخمەتجانغا قاراپ:

— سىز ئالدىمدا چىقىڭ، — دەپتۇ.

— ياق مەلىكەم، مەن سىزنى بۇ يەردە تاشلاپ ئالدىڭىزدا چىقىپ كېتەلمەيمەن، — دەپتۇ ئەخمەتجان.

— خەير، ماڭىمۇ قىلدىڭىز، ئۆزىڭىزگىمۇ قىلدىڭىز، ناۋادا پەلەك تەتۇر كېلىپ قالسا، مېنى كۆرگەن كۆزدە كۆرەرسىز، — دەپ ئىككى دانە بىلەزۈكنى چىقىرىپ يىگىتكە بېرىپتۇ ئالتۇنئاي. ئەخمەتجان ئۇچ ئالمىنى قىزغا بېرىپ، ئۇنى تاسمىغا باغلاپ يۇقىرىغا چىقىرىپتۇ.

ئالتۇنئايىنى كۆرگەن باقىش بىلەن دانىش ئەقلى ـ ھوشىدىن ئېزىپتۇ. باقىش:

— بىز قايسى يۈزىمىز بىلەن دادىمىزنىڭ ئالدىغا بارىمىز؟ ناۋادا ئىنىمىز: «ئاكىلىرىم كېرەككە كەلمىدى، ئۇچ دۆنىنى ئۆزۈم يالغۇز ئۆلتۈرۈپ، خاسىيەتلىك ئۇچ ئالمىنى ئۆزۈم تاپتىم» دېسە، شەنىمىزگە سەت ئەمەسمۇ، — دەپتۇ. دانىش:

— ئەلۋەتتە شۇنداق، بۇنىڭ ئىلاجىنى قىلىش كېرەك، — دەپتۇ.

— قانداق قىلىمىز؟ — دەپتۇ باقىش.

— ئۇنىڭ چارىسى ئاسان، تاشلاپ كېتەيلى، — دەپتۇ دانىش. ئۇلار ئىنىسى ئەخمەتجاننى يەر ئاستىدا قالدۇرۇپ، ئۇچ قىزنى ئېلىپ ئۆز يوللىرىغا راۋان بوپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئۇزۇن يول يۈرۈپ، باقىش بىلەن دانىش ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەپتۇ. ئۇلارنى ئوردا خادىملىرى قارشى ئاپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، بۇلارنىڭ ئىچىدە ئەخمەتجان يوق. پادىشاھ يىغلاپ تۇرۇپ سوراپتۇ:

— مېنىڭ ئەخمەتجېنىم قېنى؟

باقىش بىلەن دانىش كۆرەڭلەپ:

— ئەخمەتجان كىچىك بولغىنى ئۈچۈن دېڭىز يەپ كەتتى، ئۇنىڭ قولىدىن ھېچ ئىش كەلمىدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. پادىشاھ زار ـ زار يىغلاپتۇ. ئالتە ئاي ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن تۇرسۇنئاي بىلەن كۇمۇشئايىنى باقىش بىلەن دانىشقا نىكاھلاپ بېرىپتۇ.

ئالتۇنئاي تولا يىغلاپ، دەردىنى ھېچكىمگە ئېيتماستىن، ئاچچىق يۈتۈپ ئاجىزلىشىشقا باشلاپتۇ، ئاخىر كېسەل بوپتۇ. پادىشاھ بىر كۈنى قىزنى چاقىرتىپ ياتلىق قىلىپ قويۇشنى ئېيتىپتۇ. مەلىكە رازىلىق بەرمەپتۇ. راست گېپىنى پادىشاھقا ئېيتالماي، زار ـ زار يىغلاپ ئاخىر ئەخمەتجان بەرگەن ئۇچ دانە خاسىيەتلىك ئالمىنى پادىشاھقا بېرىپتۇ. پادىشاھ ناھايىتى خۇشال بوپتۇ، ئىنچىكىلەپ قاراپ، ئۇزىڭىزنىڭ خاسىيەتلىك ئالمىسىغا ئوخشايدىغانلىقىغا ھەيران قاپتۇ. ئۇنىڭدىن بىرىنى قىزغا يېگۈزگەندىكەن، شۇ ھامان مەلىكىنىڭ كېسىلى ساقىيىپ كېتىپتۇ. قالغان ئىككىسىنى پادىشاھ ئۆزى يەپتۇ ۋە شۇ ھامان تېتىكلىشىپ، ياشىرىپ قاپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۆزىنىڭ خاسىيەتلىك ئالمىسى ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ، ئۆمرىنى يىگىرمە يىل ئۇزارتىپتۇ.

ئەمدى گەپنى ئەخمەتجاندىن ئاڭلايلى:

ئەخمەتجان بىر ھەپتىگىچە يەر ئاستىدا يېتىپتۇ، لېكىن تاسما قايتىپ چۈشمەپتۇ. ئاخىر ئاكىلىرىم ئىنساپسىزلىق قىلدى دەپ بىلىپ، جاندىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ زار - زار يىغلاپ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئۇنىڭ چۈشىگە ھېلىقى خىزىر كىرىپتۇ. خىزىر باش - كۆزىنى سىلاپ: «ئوغلۇم، يىغلىما ئىنشائاللا يەر ئاستىدىن سالامەت قايتىپ چىقىسەن. مۇشۇ يەردىن كۈنچىقىش تەرەپكە قاراپ يەتتە كۈن يول ماڭساڭ بىر ئېگىز تاغقا يېتىپ بارىسەن. تاغنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر قاراڭغۇ تۆشۈك بار، بۇ تۆشۈك بارغانچە يۇقىرىغا ئۆرلەيدۇ. ئۇ يەر ئۈستىگە چىقىدىغان تۆشۈك. تۆشۈكنىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر ئادەم باغلاقلىق، ئۇ ئادەمنىڭ سول كۆزى كور، ئوڭ كۆزى ساق. ئەگەر سەن ئادەمنىڭ كور كۆزى تەرەپتىن ماڭساڭ، يەر ئۈستىگە چىقىپ كېتەلەيسەن، ساق كۆزى تەرەپتىن ماڭساڭ، ئات مەيدەڭگە بىرنى تېپىدۇ، يەتتە قات يەرنىڭ تېگىگە چۈشۈپ كېتىسەن. ئىلاھا ئامىن، خۇدا سېنى مۇرادىڭغا يەتكۈزگەي، ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپتۇ. ئەخمەتجان ئويغىنىپ قارىسا ھېچكىم يوق. كۆرگەن چۈشىنى ئەسلەپ: «يېتىپ ئۆلگۈچە ئېتىپ ئۆل» دېگەن گەپ بار، ھاياتلىق يولىنى ئىزدەپ باقاي دەپ، كۈنچىقىش تەرەپكە راۋان بوپتۇ. شۇ ماڭغانچە يەتتە كۈن يول يۈرۈپ، چۈشىدە كۆرگەن تاغقا بېرىپ تۆشۈكنى تېپىپ ئىچىگە كىرىپ، ئۆمىلەپ يۇقىرىغا ئۆرلەپتۇ. ئاخىر ئات باغلاقلىق يەرگە يېتىپ كەپتۇ. ئۇ خۇشاللىقتا سول تەرەپتىن ماڭدىم دەپ ئوڭ تەرەپتىن مېڭىپ ساپتۇ. ئات مەيدىسىگە بىرنى تەپكەنىكەن، يەتتە قات يەر ئاستىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ. ھوشىغا كېلىپ قارىغۇدەك بولسا، بۇ يەر بۇك - باراقسانلىق، ناھايىتى گۈزەل جاي ئىكەن. بىراق، بۇ جايدىكى ئادەملەر ئازراقمۇ شەپە چىقارمايدىكەن، ناخشا ئېيتىشى تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس

ئىكەن. ئەخمەتجان يىراقتا يەر ھەيدەۋاتقان بىر دېھقانىنىڭ يېنىغا بېرىپ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم، دېھقان ئاكا، ئىشىڭىز ئىلگىرى باسسۇن، — دەپتۇ. دېھقان ناھايىتى قورقۇپ:

— جېنىڭدىن تويدۇڭمۇ ئەخمەق، ئاستا گەپ قىل، — دەپتۇ.

— بىزنىڭ يۈرتتا يەر ھەيدىسەك «ئوش ـ كە» دەپ ۋارقىراپ يەر ھەيدەيمىز، — دەپتۇ ئەخمەتجان.

— سەن بۇ يەرلىك بولمىساڭ كېرەك، شۇڭا ئۇقمايسەن. بۇ يەردە يىلپىز كۆپ، ئادەمنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان ھامان تاغدىن يۈگۈرۈپ چۈشۈپ يەپ كېتىدۇ. بۇ ئاپەتتىن قورقۇپ شەپسۇ چىقىرالمايمىز، — دەپ دەردىنى ئېيتىپتۇ دېھقان. ئەخمەتجانمۇ بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. دېھقانىنىڭ ئەخمەتجانغا ئىچى ئاغرىپ:

— سەن مۇشۇ يەردە كالامغا قاراپ تۇر، مەن ئۆيدىن نان ئېلىپ كېلەي، — دەپ ئۆيگە مېڭىپتۇ.

ئەخمەتجان مەن دېھقانىنىڭ نېنىنى بىكارغا يېمەي، يەر ھەيدەپ تۇراي دەپ، بولۇشىغا ۋارقىراپ يەر ھەيدەشكە باشلاپتۇ. ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئىككى يىلپىز قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ ئەخمەتجانغا خىرس قىلىپ كەپتۇ. ئەخمەتجان كاپ قىلىپ يىلپىزنىڭ قۇلىقىدىن تارتىپ كالىنىڭ ئورنىغا قوشقا قېتىپ، ھەش ـ پەش دېگۈچە بىر تالاي يەرنى ھەيدەپ بوپتۇ. دېھقان كېلىپ قارىغۇدەك بولسا، ئىككى يىلپىز قوشقا قېـ تىلغان، پۇتۇن يەر ھەيدىلىپ بولغان، ئەخمەتجان ھەدەپ يىلپىزلارنى ئۇرۇۋاتقان، يىلپىزلارنىڭ تىللىرى ساڭگىلىشىپ كەتكەن. بۇنى كۆرگەن دېھقان ھەيران قېلىپ: «نېمە كارامەت بۇ؟» دەپتۇ ۋە ئەخمەتجانىنىڭ باتۇرلۇقىغا ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. ئەخمەتجان يىلپىزلارغا بۇنىڭدىن كېيىن دېھقانلارغا زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزمەسلىك توغرۇلۇق قەسەم قىلدۇرۇپ، يىلپىزلارنى ھەيدەۋېتىپتۇ. شۇ كۈندىن تارتىپ يىلپىزلارنىڭ بالاسىدىن قۇتۇلغان خەلق داقا ـ دۇمباقلارنى چېلىشىپ، ناخشىلارنى ئېيتىشىپ، ئەخمەتجانغا رەھمەت ئېيتىشىپتۇ. ئەخمەتجان خەلق بىلەن خوشلىشىپ، بېشى قايغان، پۇتى تايغان تەرەپكە قاراپ نىشانسىز مېڭىپتۇ. مېڭىپ ـ مېڭىپ، ئاخىر باشقا بىر پادىشاھلىققا بېرىپ قاپتۇ. بۇ يەردە نەگە بارسا يىغا ئاۋازى ئىمىش. بۇنىڭدىن ھەيران قالغان ئەخمەتجان بىر كىشىدىن سوراپتۇ:

— بۇگۈن بىرلا ۋاقىتتا بۇ يەردە شۇنچە كۆپ ئادەم ئۆلدىمۇ؟ بۇ نېمىدېگەن تولا يىغا ئاۋازى؟

— سەن بۇ يەرلىك ئەمەس ئوخشايسەن. يۈرتىمىزدا بىر ئەجدىھا پەيدا بولۇپ قالدى، ھەر كۈنى ناشتىلىق ئۈچۈن ئون ئادەمنى، چۈشلۈك ئۈچۈن ئون ئادەمنى، كەچلىك ئۈچۈن ئون ئادەمنى يەيدۇ. بۇ ـ نىڭغا پادىشاھمۇ ئامالسىز قالدى. شۇنىڭ كاساپىتىدىن يۈرتىمىزدا ئادەملەر شالاڭلاپ كەتتى. بۇگۈنكى كۆپ يىغىنى ئۇقماقچى بولساڭ، ئەجدىھاغا يەم بولغۇچىلارنىڭ يىغىسى، ماتىمى. بۇگۈن پادىشاھنىڭ ئەڭ ئارزۇلۇق قىزىمۇ ئەجدىھاغا يەم بولماقچى، — دەپ ۋەقەنى چۈشەندۈرۈپتۇ ئۇ كىشى. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان ئەخمەتجان يۈرەكلىرى ئېزىلىپ، بۇ بىچارىلەرنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا كەپتۇ.

— پادىشاھىئالەم، ئەجدىھانى يوقىتىپ، غەمدىن خالاس قىلسام خۇش بولامسىز؟ — دەپتۇ ئەخمەتجان.

— ئەي جاسارەتلىك يىگىت، پادىشاھلىقىمدا پۇقرالىرىم ئاز قالدى، ئەجدىھانى يوق قىلىشقا قۇدـ رىتىم يەتمىدى. مېنىڭ بىردىنبىر ئارزۇلۇق قىزىمۇ بۇگۈن ئەجدىھاغا يەم بولماقچى. ئەگەر سەن ئەجـ دىھانى يوقىتىپ قىزىمنى قۇتۇلدۇرساڭ، قىزىمنى ساڭا نىكاھلاپ بېرىشتىن تاشقىرى پادىشاھلىقىمنىڭ يېرىمىنى ساڭا بېرىمەن، — دەپتۇ پادىشاھ. بۇنى ئاڭلاپ ئەخمەتجان:

— ماڭا پادىشاھلىقىنىڭ كېرىكى يوق، مېنىڭ بىرلا تەلىپىم بار، — دەپ، يەر ئۈستىگە چىقىرىپ قويۇشنى تەلەپ قىپتۇ.

— ئاۋۋال ئەجدىھانى يوقاتقىن، سېنىڭ تەلىپىڭنىڭ ئامالىنى كېيىن قىلايلى، — دەپتۇ پادىشاھ. ئەخمەتجان خوپ دەپ، تەييارلىقىنى پۈختا قىلىپ، قاڭغىر قاقشاپ تۇرغان بىچارىلەرنى ئۆيلىرىگە قايتۇرۇپ، ئەجدىھاغا قارشى يولغا چىقىپتۇ. قورسىقى ئېچىپ نەپسى تاقىلداپ كەتكەن ئەجدىھا ئەخمەتجانى كۆرۈپ دەم تارتىپتۇ. ئەخمەتجان چەبدەسلىك بىلەن ئەجدىھانى چېپىپ ئۆلتۈرۈپتۇ. بۇ پادىشاھلىقتىكى كىشىلەر بالايىئاپەتتىن خالاس بولۇپ، ئەخمەتجانغا باركاللا ئېيتىپتۇ. پادىشاھ بولسا، ئىززەت-ئىكرام بىلەن تون سەرپاي كىيگۈزۈپتۇ. ئەخمەتجاننىڭ شەرىپىگە كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزۈپ، پادىشاھلىقىنىڭ يېرىمىنى ھەم قىزىنى بېرىشنى جاكارلاپتۇ. ئەخمەتجان پادىشاھقا رەھمەت ئېيتىپ، ئۇنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىلماپتۇ. بۇنىڭدىن خۇشال بولغان پادىشاھ ئۆز دائىرىسىدىكى پۈتۈن مۇنەججىملەرنى يىغىپ، بۇ يىگىتنى يەر ئۇستىگە چىقىرىشنىڭ ئامالىنى قىپتۇ. نەتىجىدە، بىر قېرى مۇنەججىم:

— كۈنېپتىش تەرەپتىكى ئېگىز تاغدا بىر سۇرمە قۇش بار. ئۇنىڭ بالىلىرىنى ھەر يىلى بىر ئەجدىھا يەپ كېتىدۇ. كىمدەكىم شۇ ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈپ قۇشنى شۇ بالايىئاپەتتىن خالاس قىلالىسا، قۇش شۇ كىشىنىڭ قانداق تەلىپى بولسا ھەل قىلىشى مۇمكىن، — دەپتۇ.

ئەخمەتجان پادىشاھ بىلەن خوشلىشىپ، سۇرمە قۇش ماكانى تەرەپكە راۋان بوپتۇ. بىر ھەپتە مېڭىپ قۇشنىڭ ماكانىغا يېتىپ كەپتۇ. قۇش بالىلىرىنىڭ يىغا ـ نالىسىدىن تاغلار لەرزىگە كەپتۇ. ئەخمەتجان قارىسا، بىر ئەجدىھا تاغقا يامىشىپ قۇش بالىلىرىنى يېيىش ئۈچۈن چىقىپ كېتىپ بارغانىكەن. ئەخمەتجان يانداپ ئۆتۈپ ئەجدىھانى چېپىپ ئۆلتۈرۈپ، ئۇنىڭ گۆشىدە قۇشنىڭ بالىلىرىنى بېقىپتۇ. ئانا

قوش ئوۋغا چىقىپ كەتكەنىكەن. قوشنىڭ بالىلىرى ناھايىتى خوش بوپتۇ.

ئانىسى قايتىپ كەلسە، بالىلىرى ئوخلاپ قاپتۇمىش. ئانىسى ئويغىتىپ گۆش تاشلاپ بەرسە بالىلىرى يېمەپتۇ. ئانا قوش ھەيران بولۇپ:

— نېمىشقا گۆش يېمەيسىلەر؟ — دەپتۇ.

— قورساق توق.

— نېمە يېدىڭلار؟

— گۆش يېدۇق.

— گۆشنى نەدىن تاپتىڭلار؟

— ئانا، ئېيتىڭا، ۋاپاغا جاپا بارمۇ؟ — دەپتۇ قوش بالىلىرى.

— ياق، بالىلىرىم، ئەلۋەتتە ۋاپاغا ۋاپا، جاپاغا جاپا، — دەپتۇ ئانىسى. دەل شۇ ۋاقىتتا بىر قوش بالىسى:

— مانا بۇ ئادەم بىزگە ۋاپا قىلدى، بۇ كىشىگە سىزمۇ ۋاپا قىلىڭ، — دەپتۇ - دە، قانىتىنىڭ ئاستىدىن ئەخمەتجاننى چىقىرىپتۇ. ئەخمەتجان قوشقا ئېگىلىپ سالام قىپتۇ. قوش بالىلىرى ئانىسىغا ئەھۋالنى بايان قىپتۇ. قوش ئەھۋالنى تولۇق چۈشىنىپ، ۋاپا يۇزىسىدىن ئەخمەتجاننى ئۇستىگە مىندۇرۇپ يەر ئۇستىگە چىقىرىپ قويۇشنى خوشاللىق بىلەن قوبۇل قىپتۇ. گۆش بىلەن سۇ تەييارلاپ، ئەخمەتجاننى ئۇستىگە مىندۇرۇپ ئاسمانغا قاراپ ئۇچۇپتۇ. ئۇچۇپتۇ، ئۇچۇپتۇ، ئۇچۇپتۇ، «گۆش، سۇ» دەپتۇ. گۆش بېرىپتۇ، سۇ بېرىپتۇ. يەنە ئۇچۇپتۇ، ئۇچۇپتۇ، يەنە «گۆش، سۇ» دەپتۇ، بۇ چاغدا گۆش بىلەن سۇ تۇگەپ قالغانىكەن. ئەخمەتجان ئۆز يوتىسىنى كېسىپ بېرىپتۇ، سۇ ئورنىغا، ئاللاغا سىغىنىپ بىر يىغلىغانىكەن، كۆزىدىن بىر پىيالە ياش چىقىپتۇ، يېشىنى بېرىپتۇ. ئاخىر يەر ئۇستىگە سالامەت چىقىپتۇ. ئايرىلىش ۋاقتىدا، قوش:

— بىر سۇ بەرمىگەن ھايىتى ئاچچىق، بىر گۆش بەرمىگەن ھايىتى تاتلىق. بۇنداق تاتلىق گۆشنى تاھازىرغىچە يېمىگەن، بۇنداق ئاچچىق سۇنى ھەم ئىچمىگەن، بۇنىڭ سىرىنى ئېيتىپ بەرگىن، — دەپتۇ.

— گۆشىڭىز تۇگىدى، گۆش ئورنىغا يوتامنى كېسىپ بەردىم، سۇ ئورنىغا يېشىمنى بەردىم، — دەپ سۆڭەكلىرى كۆرۈنۈپ قالغان يوتىسىنى كۆرسىتىپتۇ ئەخمەتجان. قوش ناھايىتى خىجىل بولۇپ ھەم تەسىرلىنىپ قانىتى بىلەن بىر سىيپىغانىكەن، ئەخمەتجاننىڭ پۇتى سەللىمازا ساقىيىپ كېتىپتۇ. قوش خوشلىشىتىن بۇرۇن ئۇچ تال پېيىنى يۇلۇپ بېرىپ:

— بۇنى بېشىڭغا سۇركىسەڭ تاز بولىسەن، بۇنى يۇزۇڭگە سۇركىسەڭ سەكسەن ياشلىق قېرىغا ئۆزگىرىسەن، بۇنى بەدىنىڭگە ئەسلىڭگە كېلىسەن، — دەپ ئەخمەتجان بىلەن خوشلىشىپ، ئۆز ماكانىغا ئۇچۇپ كېتىپتۇ. ئەخمەتجان چۈشكەن جايلار سۇلتان غوجامنىڭ تەۋەلىكى بولۇپ، بۇ يەردە پادىشاھنىڭ چارۋىلىرى ئوتلايدىكەن. ئەخمەتجاننىڭ كۆزى پادىچى تازغا چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ:

— ھەي تاز، تېزىڭنى ساقايتىپ قويسام نېمە بېرىسەن؟ — دەپتۇ.

— سۇلتان غوجام بەرگەن بىر ئېتىم بار، شۇنى بېرىمەن، — دەپتۇ تاز. ئەخمەتجان ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ پادىچىسى ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ھېلىقى قوشنىڭ پېيىنى بېشىغا بىر سۇركەپ قويغانىكەن، شۇ ھامان تازنىڭ بېشى ساقىيىپ كېتىپتۇ. ئەخمەتجان پادىچىدىن ئاتىسىنىڭ ئەھۋالىنى ۋە ئاكىلىرىنى بىر - بىرلەپ سوراپتۇ. پادىچى:

— پادىشاھ ئەخمەتجان دېگەن بالىسىنىڭ پىراقىدا تولا يىغلاپ قارىغۇ بولۇپ قالدى، — دەپتۇ.

— بالىسى نېمە بولغانكەن؟

— بالىسى دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلغاندا كېرەككە كەلمەپتۇ، ئۇ قورقۇنچاقنى دۈشمەن يەپ كېتىپتۇ.

— پادىشاھنىڭ باقىش بىلەن دانىش دېگەن بالىلىرىچۇ؟

— ئۇ ئىككىسى دۈشمەننى ئۆلتۈرۈپ، يەنە ئۈچ قىزنى ئولجا ئېلىپ كەپتۇ، ئىككىسى بىردىن ئېلىپ مۇرادىغا يەتتى.

— يەنە بىر قىزچۇ؟

— ئۇ چىرايلىق قىز ھېچكىمگە تەگكىلى ئۇنىمىدى.

— ئۇ قىز نېمىشقا ئەرگە تەگمەيدىكەن؟

— ئۇقۇشمىزچە، ئۇ قىز بەك يىغلاڭغۇ ئىمىش.

— ئۇ قىز نېمىشقا يىغلايدىكەن؟

— ئۇنىڭ بىر باتۇر يىگىتى بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئايرىلغىنىغا يىغلار ئىمىش.

ئەخمەتجان پادىچىدىن پۈتۈن ئەھۋالنى چۈشىنىپ، ناھايىتى بىئارام بوپتۇ. تېخىمۇ ئەتراپلىق چۈشىنىش مەقسىتىدە بىر تال پەينى ئۆزىنىڭ بېشىغا سۈركەپ، تازىنىڭ قىياپىتىگە كىرىپتۇ. پادىچى بىلەن خوشلىشىپ مەھەللىگە بېرىپ، بىر زەرگەرگە شاگىرت بوپتۇ. زەرگەر ئۇستام بىر جۈپ بىلەزۈكنى سۇقۇپ، يەنە ياراتماي قايتا سوقىدىكەن، ئون قېتىم سوقسا، ئون قېتىم بۇزىدىكەن. ئەسلىدە بۇ بىلەزۈكنى ئالتۇنئاي بۇيرۇتقانىكەن. ئۇستامنىڭ بۇ ئەھۋالىنى كۆرگەن ئەخمەتجان:

— ئۇستام، مۇشۇ بىلەزۈكنى مەن بىر سوقۇپ باقاي، — دەپتۇ.

— ئوتتۇز يىللىق ئۇستا تۇرۇپ مەن سوقالمايۋاتسام، سەن قانداق سوقسەن؟ بۇ ئۇنداق - مۇنداق بىلەزۈك ئەمەس. بۇنى پادىشاھ ئوردىسىدىن ئالتۇنئاي دېگەن مەلىكە بۇيرۇتقان، ئەگەر قاملاشتۇرالمىساڭ كاللاڭ كېتىدۇ، — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئەخمەتجاننىڭ قىزغا بولغان مۇھەببىتى ھەسسىلەپ ئېشىپتۇ. ئەخمەتجان:

— ئۇستام، ماڭا ئىشەنسىلە، مەن بۇ بىلەزۈكنى چوقۇم ئۇنىڭغا يارىغۇدەك سوقالايمەن، — دەپتۇ. ئىشتىن زېرىككەن ئۇستام دۇكاننى تاشلاپ ئۆيگە كىرىپ ئۇخلاپتۇ. ئەخمەتجان كۈھىقاپنىڭ ئاغزىدا قىز سۈزۈغا قىلغان بىلەزۈكنى: «مەن ياسىدىم» دەپ، ئەتىسى زەرگەر ئۇستامغا بېرىپتۇ. ئۇستام ئۆمرىدە مۇنداق ئېسىل بىلەزۈكنى كۆرمىگەنىكەن، ئەس - ھوشىنى يوقاتقان ھالدا، مەلىكىدىن ئىنئام ئېلىش ئۈچۈن ئوردىغا يۈگۈرۈپتۇ. قىز بىلەزۈكنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ بىلەزۈكى ئىكەنلىكىنى تونۇپ، زەرگەرگە:

— بۇنى قەيەردىن ئالدىڭ؟ راستىڭنى ئېيت، مەن جىق ئالتۇن بېرىمەن، — دەپ، بىر ئوچۇم ئالتۇننى ئالدىغا قويۇپتۇ.

— ئۆزۈم سوقتۇم، — دەپتۇ زەرگەر.

— ياق، يالغان ئېيتتىڭ. بۇنى سەن سوققان ئەمەس. سەن ئەمدى مۇشۇنى ساڭا بەرگەن ئادەمنى ئالدىمغا ئېلىپ كەلسەڭ، ئۆمۈر بويى يەتكۈدەك ئالتۇن - كۈمۈش بېرىمەن. ئەگەر ئۇنداق قىلمىساڭ، كاللاڭنى ئالىمەن! — دەپتۇ ئالتۇنئاي.

— راستىنى ئېيتسام، بۇنى مېنىڭ بىر شاگىرتىم سوققان، — دەپتۇ ئۇستام.

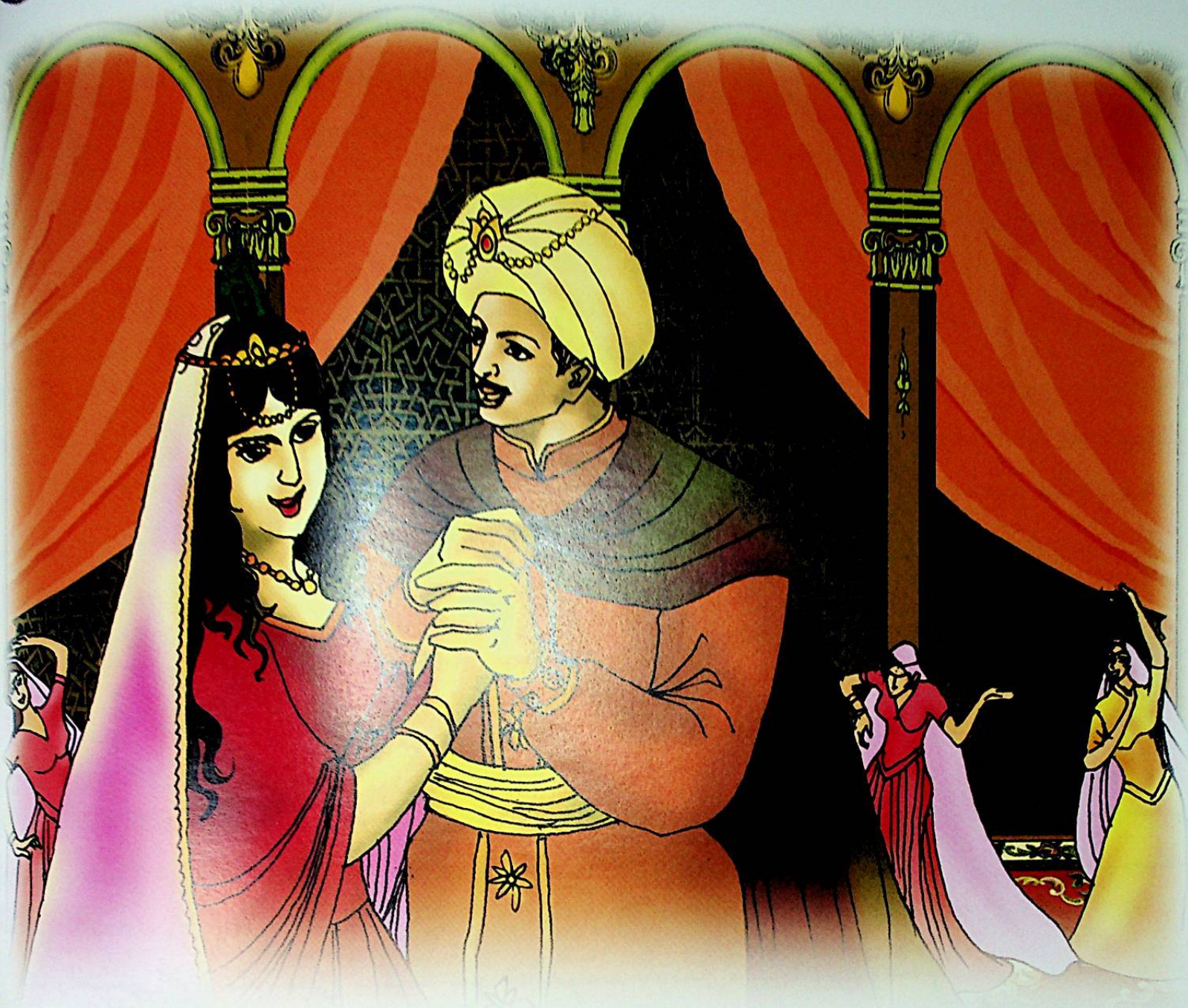
— شۇ شاگىرتىڭنى ئالدىمغا ئېلىپ كەل، — دەپتۇ. بۇ چاغدا ئەخمەتجان قىزنىڭ مۇھەببىتىنى تېخىمۇ سىناش ئۈچۈن، سۈرمە قۇشنىڭ بىر تال پېيىنى يۇزىگە سۈركەپ سەكسەن ياشلىق بوۋايغا ئايلىنىۋاپتۇ. ئۇستام بۇ بوۋاينى تونۇيالماپتۇ ھەم شاگىرتىنى تاپالماپتۇ. قىز بولسا زار - زار يىغلاپ، ئاشقى ئەخمەتجانىنى تېپىش مەقسىتىدە پادىشاھقا مۇنداق تەلەپ قويۇپتۇ:

— پادىشاھىئالەم، چوڭ مەيدانغا مىڭ گەز خادا ئورناتسىڭىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر داچەن پۇل ئېسىپ قويسىڭىز. كىمدەكىم شۇ داچەن تۆشۈكىدىن ئوقيا ئوقىنى ئۆتكۈزەلسە، شۇ كىشىگە مېنى بەرسىڭىز.

قىزنىڭ قارىشىچە، مۇنداق ماھارەت پەقەت ئەخمەتجاندىلا بار ئىكەن، ئۇنىڭدىن باشقا كىشىنىڭ قولىدىن كەلمەيدىكەن، قىز بۇنىڭغا قەتئىي ئىشىنىدىكەن. پادىشاھ بۇ تەلەپكە قوشۇلۇپتۇ. خادا تىكلىنىپ-تۇ. قىز دېگەندەك ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ، جاي - جايلارغا: «كىمدەكىم بولسۇن، شاھ بولسۇن، گادايى بولسۇن، مۇشۇ خادىنىڭ ئۇچىدىكى داچەننىڭ تۆشۈكىدىن ئوقيا ئوقىنى ئۆتكۈزگەن كىشىگە قىرىق كېچە - كۈندۈز توي - تاماشا قىلىپ ئالتۇنئايىنى نىكاھلاپ بېرىمەن» دېگەن جاكار چىقىرىپتۇ.

شۇ كۈندىن باشلاپ جاي - جايلاردىن مەرگەنلەر كېلىشكە باشلاپتۇ. پۇتۇن تەييارلىق پۈتكەندىن كېيىن، مەلىكە ئېگىز راۋاقنىڭ ئۈستىگە چىقىپ مەرگەنلەر ئاتقان ئوقنى كۆزىتىپ تۇرۇپتۇ. كىشىلەر ئوق ئۇزۇشكە باشلاپتۇ. مىڭلىغان كىشىلەر ئوقياسىدىن ئوق ئۇزۇپتۇ، ھېچقايسىسى ئۆتكۈزەلمەپتۇ. ئەڭ ئاخىردا سەكسەن ياشلىق بىر بوۋاي كېلىپ، مەلىكىگە قاراپ:

— مەلىكەم، ئاشۇ داچەن پۇلنىڭ تۆشۈكىدىن ئوقيا ئوقىنى ئۆتكۈزسەم، مېنى قېرى كۆرمەي، ئۆزلىرىنى قوبۇل قىلالىمۇ؟ — دەپتۇ.

— ئەلۋەتتە، — دەپتۇ مەلىكە.

بۇڭا ئوقياسىنى ئانچە قارىلاپ تۇرمايلا ئاتقانىكەن، ئوق داچەن پۇلىنىڭ تۆشۈكىدىن ئۆتۈپ كېتىپتۇ. مەلىكە خۇشاللىقىدا:

— ئەخمەتجانىنى تاپتىم! — دەپ راۋاقتىن يۇگۈرۈپ چۈشۈپ بوۋايغا ئېسىلىپتۇ. بۇنىڭدىن خالايىق ھەيران قاپتۇ. ئەخمەتجان دەرھال بىر تال پەينى بەدىنىگە سۈركەپ ئۆز ئەسلىگە كەپتۇ. پۇتۇن شەھەر خۇشاللىقتا چۆمۈپتۇ، ئەخمەتجانىنى ئىززەت - ئىكرام بىلەن ئوردىغا باشلاپ كىرىپتۇ. كۆزىدىن ئايرىلغان پادىشاھ بالىسىنى باغرىغا بېسىپ يىغلاپتۇ. ئەخمەتجان قۇش پېيىنى دادىسىنىڭ كۆزىگە سۈركىگەنىكەن، پادىشاھنىڭ كۆزى ۋاللىدە ئېچىلىپ كېتىپتۇ. باقىش بىلەن دانىش غەمگە پېتىپتۇ. ئەخمەتجان ئاكىلىرىغا ئاداۋەت تۇتماپتۇ.

بىر كۈنى پادىشاھ كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزۈپ ئەخمەتجان بىلەن مۇڭدىشىپتۇ. ئەخمەتجان بېشىدىن ئۆتكەن بارلىق سەرگۈزەشتىلىرىنى بىر - بىرلەپ بايان قىپتۇ. ھەقىقىي ئەھۋالىنى ئۇققان پادىشاھ دەرغەزەپ بولۇپ، باقىش بىلەن دانىشنى توسۇن ئاتنىڭ قۇيرۇقىغا باغلاپ سۆرىتىپ ئۆلتۈرۈپتۇ، ئىككىسىنىڭ ئۆلۈكى دەشت - چۆلدە قاپتۇ، جەسىتىنى قاغا - قۇزغۇن يەپتۇ. پادىشاھ ئەخمەتجانىنى ئۆز ئورنىغا پادىشاھ قىلىپ، ئالتۇنئايىنى نىكاھلاپ قىرىق كېچە - كۈندۈز توي - تاماشا قىلىپ بېرىپتۇ. ئەخمەتجان پادىشاھ بولغاندىن كېيىن يۇرتىنى ئادىللىق بىلەن سوراپتۇ، مۇراد - مەقسىتىگە يېتىپ، ئاخىرقى ئۆمرىنى خۇشال - خۇرام ئۆتكۈزۈپتۇ.

سىرلىق چۈش

ئەدىمكى زاماندا، مەغرىبتىكى كاتتا مەملىكەتلەرنىڭ بىرىدە زىمىرشاھ ئىسىملىك بىر پادىشاھ بولغانىكەن. شانۇ شۆھرەتتە جاھانغا داستان بولغان بۇ پادىشاھنىڭ سان ـ ساناق ـ سىز مال ـ چارۋىسى، ئۈيۈر ـ ئۈيۈر يىلقىسى، رۇستەمى داستاندەك پالۋان نۆكەرلىرى ۋە ھەددى ـ ھېسابسىز خەزىنىسى بار ئىكەن. ئالىم ۋە ھۈنەرۋەنلەر بىلەن تولغان نەچچە ئون شەھەر ئۇنىڭ پەرمانىدا ئىكەن.

لېكىن، تاجۇ تەخت، سەلتەنەتكە شۇنچە سېخىيلىق قىلغان تەقدىر ئۇنىڭ جېنىغا پەيۋەندە، تەختىگە ۋارىس بولغۇدەك بىر پەرزەنتكە بېخىللىق قىپتۇ. زىمىرشاھ كۈندۈزى دۆلەت ئىشى بىلەن شۇغۇللانىسا، كېچىلىرى ئەلەم جانىمازلىرىغا يۈكۈنۈپ، بىر ئوغۇل پەرزەنتىنىڭ پىراقىدا شامدەك ئېرىپ خۇداغا يىغلايدىكەن.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھۆسن ـ جامالىغا تولغان كىچىك خوتۇنى ئۇنىڭغا بىر قىز پەرزەنت تۇغۇپ بېرىپتۇ. پەرزەنتى قىز بولسىمۇ، زىمىرشاھ خۇداغا شۈكرانە رەھمەتلەرنى ئېيتىپ، قىزىغا ئۇزاق ئۆمۈر ۋە بەخت تىلەپتۇ. يۇرتىنىڭ يېتىم ئوغۇل، تۇل خوتۇن، غېرىب ـ غۇرۋالىرىغا پەتنۇس ـ پەتنۇس تەڭگىلەرنى چېچىپ، خەير ـ ساخاۋەت قىپتۇ. قىرىق كۈن توي ـ تاماشا ئۈيۇشتۇرۇپ، قىزىغا «مەلىكە دىلنەۋاز» دەپ ئىسىم قويۇپتۇ. مەلىكە دىلنەۋاز ئويناپ ـ كۈلگۈدەك بولغاندا، زىمىرشاھ قىزىنىڭ شەرىپىگە مەخسۇس يەتتە بېھىشباغ ياساتقۇزۇپ، بۇ باغلارغا يەتتە ئىقلىم تەۋەسىدە بار دەپ قۇلاق ئىشىتكەنلا گۈل ـ گىياھلارنى، يەل ـ يېمىشلەرنى، چىرايلىق قۇشلارنى ھازىر قىپتۇ. تۆت يۈز كېنىزەكنى قىزىنىڭ ئىتائىتىگە، قىزىنى كېنىزەكلەرنىڭ مۇھاپىزىتىگە تاپشۇرۇپتۇ.

مەلىكە دىلنەۋاز ئون يەتتە ـ ئون سەككىز ياشلارغا كىرىپ، ھۆسن ـ جامالى تولۇپ، ھەۋەس ئىشىتىياقى ئۇلغىيىپ قالغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، كېنىزەكلىرى بىلەن بېھىشباغدا مەي ـ شاراب ئىچىپ، بەزمە قىلىپ چارچاپتۇ، ئۇ كېنىزەكلەرنىڭ راھەتبەخش يەلپۈگۈچلىرى ئاستىدا پەرىزاتتەك ئۇخلاپتۇ، ئۇيقۇسىدا چۈش كۆرۈپتۇ. ئۇ كۆرگەن چۈشىدىن قورقۇپ كېتىپ شۇنچىلىك ئەنسىز ۋارقىراپ ئويغىنىپتۇكى، ناله ـ پەريادىدىن باغ ئىچىدىكى دەل ـ دەرەخ، گۈل ـ گىياھلار سىلكىنىپ، ياپراقلىرى تۆكۈلۈپتۇ، كېنىزەكلەر دىر ـ دىر تىترىشىپتۇ. بىرمۇ كېنىزەك ئۇنىڭ چۈشىدە نېمە كۆرگەنلىكىنى سوريالماپتۇ. مەلىكە دىلنەۋاز ئۆز نامىدىن پەرمان چىقىرىپ يۇرت ئىچىدىن ئەڭ ئۇستا مۇنەججىم ئالىنى تاپقۇزۇپ، ئايالنى ئەڭ ئىچكىرى، ھىم خانىلارنىڭ بىرىگە يالغۇز ئېلىپ كىرىپ، ئىشىك ـ تۆڭ

لۇكلەرنى مەھكەم تاقاپ، كۆرگەن چۈشىنى ئېيتىپ، ھەقىقىي تەبىرىنى سوراپتۇ. بىر چاغدا بۇ ھۆججەتنى ھېلىقى مۇنەججىم خوتۇنىنىڭ تېنى بىلەن بېشى باشقا - باشقا بولۇپ چىقىپتۇ.

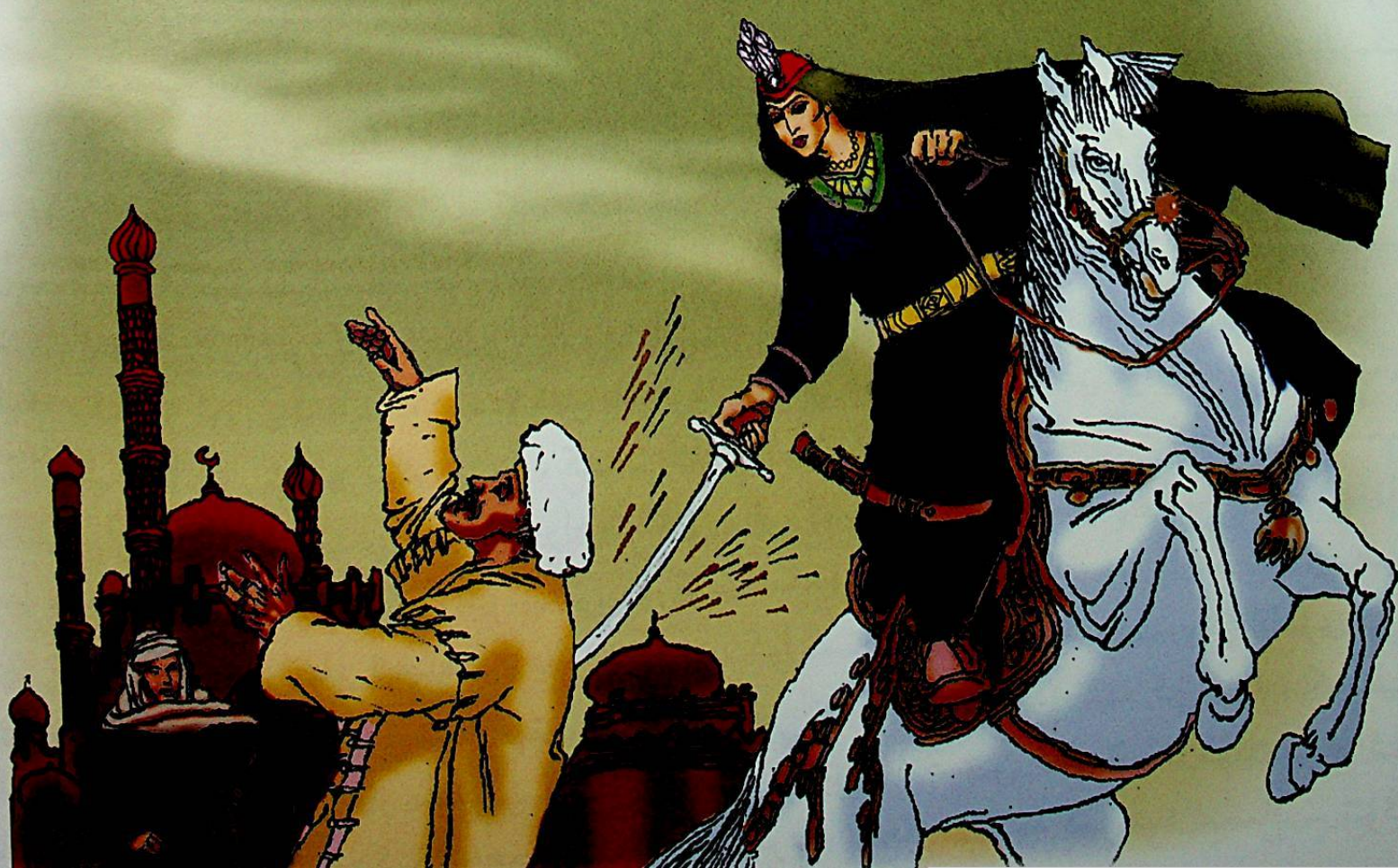
زىمىرشاھ قىزىنىڭ ھالىغا ئېچىنىپ، دىلى شىكەستە بوپتۇ. ئۇ مەلىكە دىلنەۋازنى ئالدىغا چاقىرتىپ، كۆرگەن ئەنسىز چۈشىنى ئاتىلىق ھەق - ھۆرمىتى بىلەن ئاڭلاپ بېقىشنى ئېيتىپتۇ.

— ئى كېرەملىك ئاتا، — دەپتۇ مەلىكە دىلنەۋاز، — ئەدەپسىزلىكىمنى كەچۈرۈڭ. ئىپتىخارىنى مەسخىرە قىلىپ، بەختىمگە سايە تاشلىغان بۇ لەنىتى چۈشۈمنى سىزگىمۇ ئېيتىپ بېرەلمەيمەن.

مەلىكە دىلنەۋاز شۇ كېچىسى باغدا كۆرگەن يامان چۈشىنىڭ ئەلەم - زەربىسىدە تولغىنىپ، قىيىن قۇنچلۇق جۆيلۈپتۇ. ھەركىمنىڭ يۈرىكىگە ئىشق بالاسىنى سالغۇچى ئاھۇ كۆزلىرى قانغا تولۇپ، يىرتىق قۇچ تۇسكە كىرىپتۇ، دادىسىنى تاڭ قالدۇرۇپ، كېنىزەكلىرىگە شۇنداق بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇ:

— ھەممىڭلار بىردىن ئات مىنىپ، قىلىچ بىلەن قوراللىنىڭلار. شەھەر كوچىسىغا چىقىڭلار. ده، كۆزۈڭلار كۆرگەنلا ئەركەكنى قىلىچتىن ئۆتكۈزۈڭلار ! قېنى ئەمسە، ئارقامدىن مېڭىڭلار ! مېنىڭ سادىق سەرۋازلىرىم !

مەلىكە دىلنەۋاز شۇنى دەپلا قىلىچىنى يالىڭاچلاپ ئوردىدىن ئات چاپتۇرۇپ چىقىپ كېتىپتۇ. تۆت يۈز كېنىزەكمۇ دەرھال ئات مىنىپ، قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ مەلىكىنىڭ ئارقىسىدىن شەھەر كوچىسىغا چىقىپتۇ. شەھەردە قىرغىنچىلىق باشلىنىپتۇ، كوچىلاردا قان دەريا بولۇپ، قاچ - قاچ، ئاھۇزار پەلەككە يېتىپتۇ. ئالتە ئايغىچە ئەركەكلەر ئۆيدىن بېشىنى چىقىرالماي، دېھقانچىلىق، سودا - سېتىق ئايالالارغا قاپتۇ. مەلىكە دىلنەۋاز شۇنچىلىك گۈزەل ئىكەنكى، ئۇ قىلىچىدىن قان تېمىتىپ شەھەر كوچىسىغا چىققاندا، ئۇنى كۆرگەن بەزى ئەر كىشىلەر ئۇنىڭ جامالى ئالدىدا جېنىنى ئېلىپ قېچىپ

كېتىشكە قىيالماي، قىلىچى ئالدىدا مەڭدەپ قاپتۇ. يىراق مەملىكەتلەردىنمۇ نى - نى يىگىتلەر كېلىپ ئۇنىڭ ئېتىنىڭ ئاستىغا يىقىلىپ، قىلىچىغا يەم بوپتۇ.

ئاخىر شەھەر خەلقىنىڭ پەيمانى تولۇپ، زىمىرشاھقا مۇنداق ئەرز يېزىپتۇ:

«ئەي پادىشاھىئالەم، سۇلتانى كېرەم، بىز سىزگە سادىق پۇقرالار ئىدۇق. سىزدەك قۇدرەتلىك پادىشاھقا بىزدەك پۇقرالار بولمىسا بولمايدۇ، بىزدەك ئاۋام پۇقرالارغا سىزدەك قۇدرەتلىك پادىشاناھ بولمىسىمۇ بولمايدۇ. ھەر ئىككى تەرەپ بىر - بىرىمىزگە موھتاج. لېكىن، كۆزىڭىز كۆرۈپ، قۇلىقىڭىز ئاڭلاۋاتىدىغاندۇ، ئالتە ئايدىن بېرى شەھىرىڭىزدە قىزىل قىيامەت بولۇۋاتىدۇ، قان دەريا بولۇپ ئېقىۋاتىدۇ. قىزىڭىز مەلىكە دىلنەۋازنىڭ قىلىچى ئاستىدا نۇرغۇن بىگۇناھ ئەرلەر خاراب بولدى. ئەرلەر ئۆيلىرىمىزدىن باش چىقىرالماي، ھېچبىر تىرىكچىلىك قىلالمىدۇق. چوڭلار قىلىچتا، كىچىكلەر ئاچ - يالىڭاچلىقتا قىرىلىپ تۈگىمەكتە. سىز دەرھال قىزىڭىزنى ئىنساپقا چىللاڭ، بىھۇدە قان تۆكۈشنى توختاتسۇن. ئەگەر يەنىلا توختاتمايدىكەن، بىز سىزدەك پادىشاھىمىزدىن تانىمىز، يىراق ئەللەرگە كېتىپ، باشقا پادىشاھقا پۇقرا بولىمىز...»

زىمىرشاھ پۇقرالارنىڭ ئەرز - دادىغا قۇلاق سېلىپ قىزىغا كۆپ نەسىھەتلەر قىپتۇ، لېكىن مەلىكە دىلنەۋاز يەنە شۇنداق دەپتۇ:

— ھاياتلا بولىدىكەنمەن، باشقا ئەللەردىكى ئەرلەرنىمۇ چاناپ تۈگىتىمەن.

زىمىرشاھ قىزىغا يالۋۇرۇپ:

— ئەي ئەزىزىم، سەن خۇددى قارىغۇنىڭ كۆزىدىن ياش تامغاندەك، مېنىڭ ۋۇجۇدۇمدىن تامغان بىرلا قىز. پۈتۈن ئۇمىدىم، پۈتۈن شادلىقىم سەن بىلەن، سەن نېمە دېسەڭ شۇنى قىلاي، لېكىن ئەر كىشىلەرنى چانىمىغىن، پۇقرالار بولمىسا بىز كىمگە پادىشاھ بولىمىز؟! ئۇلار يات ئەللەرگە قېچىپ كەتسە، تاج - تەختىمىزگە، ھەتتا ئۆز جېنىمىزغىمۇ ئىگە بولالمايمىز، يۇرتىمىز دۇشمەنلەرنىڭ ئايىغى ئاستىدا چەيلىنىدۇ، — دەپتۇ. دادىسىنىڭ مۇراجىئىتىنى ئاڭلىغان دىلنەۋاز:

— ئۇنداق بولسا، پۇقرالىرىڭىزغا ئەمر قىلىڭ. مەن ھەر جۈمە كۈنى بىر كۈن كوچىغا چىقىمەن، شۇ كۈنى ئەر كىشىلەر كوچىغا چىقمىسۇن، باشقا كۈنلىرى ھايات ئەندىشىسى قىلماي ئۆز ھەرىكەتلىرىنى قىلىشسۇن، — دەپتۇ.

زىمىرشاھ قىزىنىڭ بۇ تەلىپىگە قوشۇلۇپ كوچا - كوچىلارغا، دوقمۇش - دوقمۇشلارغا ئېلان چىقىرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەلىكە ۋەدىسى بويىچە ھەر جۈمە كۈنى كېنىزەكلىرىنى ئېلىپ كوچىغا چىقىپ، باشقا كۈنلىرى كوچىغا چىقماپتۇ، قان تۆكۈلۈشمۇ ئاز بوپتۇ.

ئەركەكلەر ھەپتىنىڭ ئالتە كۈنى كوچا - رەستىلەردە ئۆز ئوقەتلىرىنى قىلىپ، تىرىكچىلىك قەدىر ئەھۋال قىنىغا چۈشۈپتۇ.

شۇ زامانلاردا مەشرىقتە زىمىرشاھنىڭ پەرمانىغا بويسۇنمايدىغان يەنە بىر كاتتا شەھەر بولۇپ، ئۇ شەھەردە نۇركامال ئىسىملىك بىر شاھزادە بار ئىكەن. نۇركامال قەددى - قامەت، ئەقىل - پاراسەتتە يېگانە ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، مەغرىبلىك مەلىكە دىلنەۋازنىڭ يۇرت ئەھلىگە سالغان تالاپەتلىرىنى ئاڭلاپتۇ ۋە شۇ مەملىكەتكە بېرىپ ئۇ تەلۈە مەلىكىنى ئىنساپقا كەلتۈرۈپ، شۇ يۇرت خەلقىگە ئاسايىشلىق يارىتىش نىيىتى بارلىقىنى دادىسىغا ئېيتىپتۇ. نۇركامالنىڭ دادىسى يىغلاپ تۇرۇپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي كۆزۈمنىڭ نۇرى، تۈنلىرىمنىڭ چىرىغى، بالام، بۇ نىيىتىڭدىن قايت. سەنمۇ ئۇنىڭ قىلىـ

چىغا يەم بولۇپ مېنى داغدا قويمىسەن.

— خاتىرجەم بولۇڭ، — دەپتۇ نۇركامال، — مەن ئۇ مەلىكىنى جىنايەتتىن توختىتىپلا قالماي، بەلكى ئىتائەتلىك كېلىنىڭىز قىلىپ ئەرلىك بۇرچۇمنى ئادا قىلىمەن.

شۇنىڭ بىلەن نۇركامال دادىسىنىڭ دۇئاسىنى ئېلىپ، نۇرغۇن ئالتۇن - كۈمۈشلەر بىلەن مەلىكە دىلنەۋازنىڭ مەملىكىتىگە كەپتۇ. نۇركامال شەھەر خەلقى بىلەن ئەھۋاللىشىپ، يۇرتنىڭ ئەھۋالىنى چۈشەنگەندىن كېيىن، مەلىكىنىڭ ھەرقايسى ئەللەردە تەرىپلەنگەن جامالىنى كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن جۇ. مە كۈنى كوچىغا چىقىپتۇ. لېكىن، ھەرقانداق ئەركەكنى ئۆزىگە دۈشمەن تۇتقان بۇ زالىمنىڭ ئالدىدا يىگىتلىك سىياقى بىلەن كۆرۈنەلمەي، نازاكەتلىك بىر قىز سۈپىتىدە ياسىنىپ چىقىپتۇ. نۇركامال مە. لىكە دىلنەۋازنىڭ ئات ئۈستىدە قىلىچ ئويناتقىنىنى پەملەپتۇ. ئىختىيارى ئەقلىگە بويسۇنماي، ئۆزىنىڭ يۈرىكىگە ئىشق ئوقيالىرىنىڭ سانجىلغانلىقىنى پەملەپتۇ. ئىختىيارى ئەقلىگە بويسۇنماي، ئۆزىنىڭ قىزلارچە لىباس كىيىپ چىققانلىقىنى ئۇنتۇپ ئات ئاستىغا يىقىلىپ پىغان چېكىشكە تاس قاپتۇ. شۇ چاغدا نۇركامال ئادەم پۇشتى ئەمەس، بەلكى يۇلتۇزلار ئىچىدە تۇرغان نۇرانە ئايىنى كۆرگەندەك بوپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، شاھزادە ئىشق بالاسىغا مۇپتىلا بوپتۇ، خىيالغا چۆكۈپ ھەر كۈنى بۇ يات شەھەرنى ئايلىنىپ يۈرۈپتۇ.

بىر كۈنى نۇركامال شەھەرنىڭ ئەڭ ئاۋات كوچىلىرىنىڭ بىرىدە كېتىپ بېرىپ مۇنداق بىر ئىشنى كۆرۈپتۇ: چىرايلىق ياسالغان بىر دۇكاندا سالاپەتلىك بىر باي سودىگەر ئولتۇرۇپتۇ. سېۋەت كۆتۈرۈۋالغان بىر قېرى خوتۇن ئۇ دۇكاندا سودىلىق قىلىۋېتىپتۇ. بۇ چاغدا بۇ سودىگەر ئۇ خوتۇنغا قايتا ـ قايتا سالام قىلىپ، ئىلتىپات كۆرسىتىپتۇ. نۇركامال بۇ ئىشقا بەكمۇ ھەيران بوپتۇ ـ دە، ئايال كەتكەندىن كېيىن سودىگەردىن سوراپتۇ:

ـــ ئاتا، ھازىر كەلگەن مەزلۇم كىم بولىدۇ؟

ـــ ئوغلۇم، ـــ دەپتۇ دۇكاندار، ـــ قارىسام باشقا يۇرتتىن كەلگەندەك تۇرىسەن. ھازىر سەن كۆرگەن مەزلۇم مەلىكە دىلنەۋازنىڭ ئىنىكئانىسى بولىدۇ. مەلىكە ئەتە ئۇنىڭ ئۆيىگە چاچ تارىتىش ئۈچۈن بارغۇدەك، شۇڭا ئۇ تارغاق ـ سۈزگۈچ ۋە يېلىم ئېلىشقا كەپتۇ. ھازىر قولىدىكى نەرسىلەرنى ئۆيىگە قويۇپ كېلىپ، يەنە ئاپتۇۋا، چىلاپچا ئالغىلى كېلىدۇ.

نۇركامال ساقلاپ تۇرۇپتۇ. كۆپ ئۆتمەي مەلىكىنىڭ ئىنىكئانىسى كەپتۇ ـ دە، دۇكاندىن ئاپتۇۋا، چىلاپچا ئېلىپ يېنىپتۇ. نۇركامال ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كوچا ـ رەستىلەردىكى مىڭ ـ مىڭ ئادەملەرنى ئارىلاپ ئىز بېسىپ مېڭىپتۇ. ئۇ ئايال بىر تار كوچىغا قايرىلىپ ئۆينىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلگەندە، ئارقىسىدىن كېلىۋاتقان نۇركامال تۇيۇقسىز ئۇنىڭ پۇتىغا ئېسىلىپ يىغلاشقا باشلاپتۇ:

ـــ ۋاي ئانا، مەن دۇنيادا ئانامغا شۇنچىلىك ئوخشايدىغان ئۆزلىرىدەك ئايالنىمۇ تاپىدىكەنمەن. سەلىنى كۆرۈپ خۇددى ئۆز ئانام تىرىلگەندەك دىلىم سۆيۈنۈۋاتىدۇ. خېنىم ئانا، ماڭا ئانا بولسىلا، مەن سىلىگە قۇلىنىڭ ئورنىدا بالا بولاي...

ئۇ ئايال نۇركامالنىڭ بۇ ئۇشتۇمتۇت ناھەشلىرىدىن چۆچۈپ كېتىپ:

ـــ ۋاي ئانا، مەن دۇنيادا ئانامغا شۇنچىلىك ئوخشايدىغان ئۆزلىرىدەك ئايالنىمۇ تاپىدىكەنمەن. سەلىنى كۆرۈپ خۇددى ئۆز ئانام تىرىلگەندەك دىلىم سۆيۈنۈۋاتىدۇ. خېنىم ئانا، ماڭا ئانا بولسىلا، مەن سىلىگە قۇلىنىڭ ئورنىدا بالا بولاي...

ئۇ ئايال نۇركامالنىڭ بۇ ئۇشتۇمتۇت ناھەشلىرىدىن چۆچۈپ كېتىپ:

ـــ ئەي بالا، سارىڭ بولۇپ قالدىڭمۇ؟ نېمىشقا بۇ نامەھرەم قوللىرىڭدا مېنىڭ مۇبارەك پۇتلىرىمنى تۇتۇپ يۈرىسەن؟ تارت قولۇڭنى ! ـــ دەپتۇ. يىگىت يەنە يالۋۇرۇپ:

ـــ ۋاي ئانا، مەن سىلىنى ئالتە ئاي سەرگەردان بولۇپ، دەشت ـ باياۋانلارنى كېزىپ، دەريا تەكتىدىن گۆھەر تاپقاندەك ئاران تاپتىم. مېنى ھەيدىمەي بىر ئىتنىڭ ئورنىدا ئېلىپ قالسىلا، بوسۇغىلىرىدا ياتاي، سىلى ئۆيلىرىگە ھەربىر كىرىپ ـ چىققانلىرىدا زارىققان كۆزلىرىم بىلەن بىر قارىۋالاي...

قۇچىقىدىن نەچچە بالىسىنى ئەجەل قۇشلىرى ئېلىپ كەتكەن بۇ خوتۇن نۇركامالنىڭ ئىسسىق كۆز ياشلىرىدا ئېرىپتۇ.

ـــ بوپتۇ، قالساڭمۇ قال، ـــ دەپتۇ ئۇ نۇركامالنىڭ بېشىنى سىلاپ، ـــ لېكىن بۇگۈن ئەمەس. سەن بىلمەيسەن، بۇ شەھەردە مەلىكە دىلنەۋاز ئىسىملىك بىر مەلىكە بار. ئۇھەر قانداق ئەركەكنى يامان كۆرىدۇ، ئەر كىشىلەرنى كۆرۈپ قالسا شۇ ئان چاناپ تاشلايدۇ. مەن ئۇنىڭ ئىنىكئانىسى بولىمەن. ئۇ ئەتە ئۆيۈمگە كېلىپ ماڭا چېچىنى تارىتىپ كېتىدۇ. سەن ياشاشنى خالىساڭ، بۇگۈن، ئەتە، ئۆگۈنمۇ ئۆيۈمگە كەلمە، شەنبە كۈنى كەلسەڭ مەن بىلەن بىمالال ھال ـ مۇڭ بولالايسەن.

نۇركامال بۇ خوتۇن بىلەن خۇشال ـ خۇرام خوشلىشىپ بازارغا چىقىپتۇ ـ دە، ئۇنىڭغا ئاتاپ نۇر ـ غۇن قىممەت باھالىق كىيىم ـ كېچەكلەرنى ئېلىپ، گىلەم خۇرجۇنغا سېلىپ ئىنىكئانا دېگەن كۈنى ئۆيگە ئېلىپ كەپتۇ.

مەلىكە دىلنەۋازنىڭ ئىنىكئانىسى ئۇنى بۇ قېتىم ئىززەت - ئېكرام بىلەن قارشى ئاپتۇ. نۇركامال خۇرجۇندىكى كىيىملەرنى ئۇنىڭ ئالدىغا تۆكۈپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي ئانا، بۇ كىيىملەر رەھمەتلىك ئانامنىڭ ئىدى. كىم ئانامغا ئوخشىسا شۇنىڭغا بېرەرمەن دەپ چۆل - دەشتىلەردە ئاچ، ئۇسسۇز قېلىپ، ھالىم قالمىغان چاغدىمۇ ئېغىر كۆرمەي كۆتۈرۈپ يۈردۈم. بۇ-گۈن بۇ كىيىملەر ئۆز ئىگىسىنى تاپتى، ئانامۇ رازى بولىدۇ، خۇدامۇ رازى بولىدۇ، مەنمۇ رازى بولە-مەن. قولۇمنى قايتۇرماي كىيىپ قالسىلا!

شۇنداق قىلىپ، ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ ئىككىيلەن يېقىن ئانا - بالىلاردىن بولۇپ قاپتۇ. نۇركامال ھەر جۈمە كۈنىدىن باشقا كۈنلىرى مۇشۇ ئۆيدە يېتىپ - قوپۇپتۇ. بىر كۈنى نۇركامال ئانىسىغا: «خەج - خىراجەت قىلسىلا» دەپ بىراقلا ئون تىللا بېرىۋېتىپتۇ. ئانىسى شادلىقىدىن كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ، ئۇنىڭ ئۆمرى، بەختىگە دۇئا قىپتۇ ۋە ھەرقانداق مۇشكۈلىگە ياردەم قىلىدىغانلىقى ھەققىدە كۆپ ۋەدە-

لەرنى بېرىپتۇ. نۇركامالنىڭ دىلى ئۈمىد چىراغلىرى بىلەن يېنىپتۇ. ئۇ ۋاقىتنى قولدىن بەرمەي، بىر كۈنى ئانىسىدىن سوراپتۇ:

— ئەي ئانا، مەلىكە دىلنەۋاز نېمە ئۈچۈن ئەركەكلەرگە شۇ قەدەر ئۆچ بولۇپ كەتتى؟ تەڭرى ھەممە مەخلۇقنى جۈپ قىلىپ يارىتقان ئەمەسمۇ؟ ئۇ بويىغا يەتكەن قىز تۇرۇپ ئۆزىگە جۈپ ئىزدىمەي ئەرلەرنى چاناپ ئۆلتۈرىدىكەن، بۇنىڭ سىرى نېمە؟

— ئەي بالام، — دەپتۇ ئۇ ئايال، — سەن ناھايىتى مۇشكۈل بىر سوئالنى سوراپ قالدىڭ. بۇ سىرنى مەلىكە دىلنەۋازنىڭ دادىسى زىمىرشاھمۇ بىلمەيدۇ، پۈقرالارنىڭ سۈرۈشتە قىلىشقا ھەددى ئەمەس، بەلكى سەن يەشمەكچى بولغان بۇ مۇشكۈلاتنى بىر ئاللا، بىر ئۆزى بىلىدۇ. مېنىڭ بىلىدىغىنىم، ئۇ بىرنەچچە يىلنىڭ ئالدىدا بىر چۈش كۆرگەن، چۈشىدىن ئەنسىز ئويغىنىپ، خاس ھۈجرىسىغا بىر مۇنەججىم ئايالنى چاقىرتقان. ئۇ ئايالغا كۆرگەن چۈشى ھەققىدە تەبىر ئېيتقۇزۇپلا، بۇ سىرنى ئۆزىدىلا قالدۇرۇش ئۈچۈن گۇناھسىز مۇنەججىمنى جېنىدىن جۈدا قىلغان.

نۇركامال يالۋۇرۇپ يەنە سوراشقا باشلاپتۇ:

— ئەي ئانا، مېنىڭ پۈتۈن ئۆمرۈمنىڭ مەنىسى مۇشۇ سىرنى بىلىشتە قالدى. ئادەمنىڭ ئىنكىنىسى ئۆز ئانىسىدىنمۇ ئۇلۇغ ۋە مۆھتەرەمدۇر. سىلى ئۇنىڭ قانداق چۈش كۆرۈپ مۇشۇ ھالغا كېلىپ قالغانلىقىنى سوراپ باقسىلا، ئۇ ھەرقانچە ۋەھشىي بولغاندىمۇ، ئېمىتكەن ئاق سۈتلىرىنىڭ يۈز - خاتىرىسىنى قىلار.

— ئەي بالام، ماڭا كۆپ ياخشىلىقلارنى قىلدىڭ، ساڭا قانچە قىلسامۇ قايتۇرۇپ بولالمايمەن. كۆز - لىرىڭدىن تۆكۈلۈۋاتقان ئۇنچە - مەرۋايىتتەك ياشلار دەردلىرىڭنى سۆزلەپ تۇرۇپتۇ. ئەنە شۇ ياشلىرىڭ بۇرنۇمغا پۇراۋاتقان ۋاقتسىز ئەجىلمگە پىداكارلىق كۆرسىتىشنى ئۇندەۋاتىدۇ. خەير، ياشايدىغىنىمنى ياشاپ بولدۇم. ئۇ بۇ قېتىم كەلگىنىدە سوراپ باقاي، — دەپتۇ ئانا.

نۇركامال شادلىق ياشلىرىنى تۆكۈپ ئانىنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ، پۈتلىرىنى سۆيۈپتۇ.

مەلىكە دىلنەۋاز كېيىنكى ھەپتىدە چاچ تارىتىش ئۈچۈن كەپتۇ. بۇ قېتىم ئىنكىئانىسى ھېچقاچان كۆرسەتمىگەن ئىلتىپاتلارنى كۆرسىتىپتۇ، بويلىرىنى سۈت بىلەن يۇيۇپ، تەنلىرىگە ئۇپا يېقىپ، چاچ - لىرىنى قاشتېشىدەك سۈزۈك يېلىملار بىلەن پاتلاپ، قىرىق تال قىلىپ ئۆرۈپتۇ.

مەلىكە دىلنەۋازنىڭ تاشتەك يۈرىكى ئېرىپ، كېچىدەك قاراڭغۇ كۆڭلى ئىنساپ نۇرى بىلەن يورۇ - تۇ، ئىنكىئانىنىڭ قۇچىقىدا ئەركىلەپتۇ، بالىلىق مېھرى بىلەن ئۇنىڭ ئۆمۈر مۇساپىسى خاتىرىلەنگەن ماڭلىيىدىكى قورۇقلارغا سۆيۈپتۇ. ئەنە شۇ چاغدىلا ئىنكىئانا جۈرئەتكە كەپتۇ:

— ئەي قىزىم، — دەپتۇ ئۇ، — سېنىڭدىن بىر گەپ سورىماقچىدىم، ئۇچ يىلدىن بېرى سورىيالماي يۈرىكىمدە قاداق بولۇپ قالدى.

— رۇخسەت! — دەپتۇ مەلىكە دىلنەۋاز.

— بىر قوشۇق قېنىمنى تىلەيمەن، — دەپتۇ ئىنكىئانا ئۇنىڭغا تىزلىنىپ تۇرۇپ.

— ئېيت! — دەپتۇ مەلىكە، — سۈتۈڭنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن كەچتىم.

— قىزىم، سەن ئەر كىشىلەرنى چانغىلى ئۇچ يىلدىن ئېشىپتۇ، ھەتتا سېنىڭ ھۆسن - جامالىڭغا بىقارار بولۇپ ئېتىڭنىڭ ئاستىغا يىقىلغان نى - نى يىگىتلەرنى چاندىڭ، بۇنىڭ سەۋەبى نېمە؟

مەلىكە شۇ ھامان قىلىچىنى يالڭاچلاپ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپتۇ:

— ئەي قەھرى، ساڭا بۇ گەپنى كىم ئۆگەتتى؟ سەن ماڭا ھىيلە ئىشلەتمەكچىمۇ؟

ئىنىكئانا ئۇنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ شۇنداق دەپ يىغلاپتۇ:

— ئەي قىزىم، سېنى ئانىڭ تۇغۇلا مېنىڭ قۇچىقىمغا تاشلاپ بەردى، مەن ساڭا قىزىل قانلىرىمنىڭ ئارىسىدىن ئاق سۈتۈمنى ئايرىپ بەردىم. شۇ ھالال سۈتلىرىم بىلەن ھۆسنۈڭگە ھۆسنۈمنى ئۆتكۈزدۈم. ئەنە شۇ سۈت ھەققىم ئۈچۈن قىلىچىڭنى قىنىغا سال!

مەلىكە قىلىچىنى قىنىغا سېلىپ، ئىنىكئانىسىغا:

— خەير، سۆزۈڭنىڭ شىرنىسى بار ئىكەن، «قىزىل قانلىرىمنىڭ ئارىسىدىن ئاق سۈتۈمنى ئايرىپ بەردىم» دېگەن سۆزۈڭ تاش بولۇپ قاتقان يۈرىكىمنى ئېرىتتى. ئاتامغا ئېيتىپ بەرمىگەن بۇ سىرىمنى ساڭا ئېيتىپ بېرەي. بىراق، ئىككىمىزدىن باشقا ھەرقانداق بىر ئىنسۇجىن ئاڭلاپ قالىدىغان بولسا، سۈتۈڭنى ئەمەس، قىزىل قېنىڭنى، كۆزۈڭنىڭ گۆھىرىنى ئېمىتكەن بولساڭمۇ يۈز - خاتىر قىلالمايمەن، باشلىرىڭغا زەيتۇن يېغى چېچىپ ئوت قويۇۋېتىمەن! — دەپتۇ.

ئىنىكئانا بىر تال، بىر دىللىقى ھەققىدە يۈزلىرىگە توپا - تۇپراق چېچىپ قەسەم قىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەلىكە دىلنەۋاز كۆرگەن چۈشى ھەققىدە مۇنداق دەپ ھەسرەت ئۇنچىلىرىنى تۆكۈپتۇ:

— مەن چۈشۈمدە جاڭگىلى مازاندىرانغا بېرىپ چىرايلىق بىر كېيىككە ئايلاندىم. چۆپلەرنىڭ ئۇچىنى يەپ، پاكىز بۇلاقلاردىن سۇ ئىچىپ يايرىدىم. يېنىمدا بىردىنلا كېلىشكەن، ياش بىر ئەركەك كىشى پەيدا بولدى. بىچارە تىلسىز بولغىنى ئۈچۈن ماڭا كۆزلىرى بىلەن يېقىنچىلىق قىلدى، بىللە ئويناشىدۇق. ئاخىر ئۇنى دىلىم تارتىپ قوشۇلدۇق. شۇنىڭ بىلەنلا ئۇنىڭدىن بىر قەدەممۇ ئايرىلغۇم كەلمەي، خۇددى سايىسىدەك ئەگىشىپ يۈردۈم. بىر چاغدا نازۇك ئاياغلىرىم قاپقان زەربىسىدە قالدى. جانلىرىم قاقشاپ ئاچچىق پەرياد قىلدىم، ئىشەنگەن جۈپتۈمگە ياردەم تىلەپ تەلمۈردۈم. بىراق، جۈپتۈم بېشىمغا چۈشكەن تۇتقۇنلۇق ئازابىنى ئاز كۆرۈپ، يۈرىكىمگە يەنە ۋاپاسىزلىق خەنجىرى قاداپ قويۇپ، قارىمايلا كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئاچچىق ناله قىلىپ ئويغاندىم. قارىسام چۆرەمدە كېنىزەكلەر، بېھىشباغدا يېتىپ-تۇرىمەن. كۆڭلۈمگە چۈشكەن بۇ چۈشنىڭ سايىسى مېنى ئازابلىدى. دەرھال مۇنەججىم چاقىرتتىم، بەختى قارا مۇنەججىم چۈشۈمگە: «سىز بولغۇسى كۆيۈڭزنىڭ ۋاپاسىزلىقىنى كۆرۈپسىز. ئۇ يىگىت سىزگە خۇددى كېيىكتەك ۋاپاسىزلىق قىلىدىكەن...» دېگەن تەبىرنى بەردى. بۇ سۆزنى ئاڭلاپ غەزەپ ئۇچقۇنلىرى-

ربم كۆز چاناقلىرىمدىن، ئەلەم زەردابلىرى تىل ـ تاماقلىرىمدىن ئېتىلىپ چىقتى، شۇڭا مۇنەججىمنىڭ كاللىسىنى ئالدىم. ۋاپاسىز يىگىتلەرنىڭ زەھەرلىك تىرناقلىرىدا پاكىز ۋۇجۇدۇمنى بۇلغىماسلىق ئۈچۈن توي قىلماسلىققا ئەھدە قىلدىم. لېكىن، ئىنسان ئىكەنمەن، بىللە ئۇچقان بىر جۈپ تۇرنىنى كۆرسەمۇ يۈرەكلىرىم رەشك ئاتەشلىرىدە ئۆرتەندى، ماڭا ۋاپاسىز بولۇپ يارالغان پۈتۈن ئەرلەرگە قەھرىم ئۆرلىدى. شۇڭا، قىلىچمىنىڭ بىسىنى ئەرلەرنىڭ قېنى بىلەن سۇغىرىپ، سۆڭەكلىرىدە بىلدىم.

ئىنىكئانا مەلىكە دىلنەۋازنىڭ ھەسرەتلىك سەرگۈزەشتلىرىنى ئاڭلاپ چاچلىرىنى يۇلۇپ يىغلاپتۇ. مەلىكە دىلنەۋاز قايتار چېغىدا ئۇنىڭدىن بىر تىل ۋە بىر دىللىقى ھەققىدە قايتا ـ قايتا قەسەملەرنى ئېلىپ، ئۆزىنىڭ بۇ يولدىن يانمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ ئانت ئىچىپتۇ.

ئەتىسى نۇركامال كەلگەندە ئىنىكئانا جېنىغا تەۋەككۇل قىپتۇ ـ دە، مەلىكە دىلنەۋازنىڭ ئېيتقانلىرىنى زىر ـ زەۋەرلىرىگىچە تۆكۈپ بېرىپتۇ.

نۇركامال بىرقانچە كېچىلەرنى بىدار ئۆتكۈزۈپ، ئاخىر مەقسەت چوققىسىغا چىقىدىغان بىر يول تېپىپتۇ. ئۇ گۆزەك چاغلىرىدىلا ئاتا ئوردىسىدا زامانىنىڭ ئەڭ مەشھۇر رەسساملىرىدىن ئىلىم ئالغان كامالەتلىك رەسسام بولغاچقا، دەرھال تۇتۇش قىلىپ، زىمىرشاھنىڭ ئوردىسىغا يېقىن بولغان دوقمۇش-تىن نۇرغۇن پۇل خەجلەپ ئىمارەتلىك جاي سېتىۋاپتۇ. ئالتۇن ـ كۈمۈشلىرى يېتىشمىگەندە ئېتىنىڭ ئالتۇن جابدۇقلىرىنى پۇل قىلىپ، ئوردا سىياقىدا بېزەپ قىرىق ئېغىزلىق مۇنچا سالدۇرۇپ، مۇنچىنىڭ ئالدىغا پۇختا ماتېرىياللار بىلەن بىر تام تاختا ياستىپ، ئۇنىڭغا نۇردىنمۇ تېپىلمايدىغان يارقىن رەڭ-لەر بىلەن مۇنداق بىر تەسۋىرىي رەسىم سىزىپتۇ:

ئوت ـ چۆپلەر يەلپۇنۇپ، سۇزۇك بۇلاق سۇلىرى شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان جاڭگىلى مازا-دىران، قاپقان زەربىسىدە سىلكىنىپ، كۆزلىرىدىن ئەلەم ياشلىرىنى تۆكۈۋاتقان بىر ئەركەك كې-يىك، ئۇنىڭ بىلەن بىر جۈپلۈكى ناھايىتى ئېنىق، لېكىن جۈپتىنىڭ پەريادىغا پىسەنت قىلماي كېتىۋاتقان بىر چىشى كېيىك.

نۇركامال بۇ رەسمنى شۇنداق ئۇستىلىق بىلەن سىزىپتۇكى، رەسسامدىكى ئەركەك كېيىك كۆزلە-رىدىكى مىسكىنلىك، ھايات مۇھەببىتى، جۈپتىگە بولغان تەلمۈرۈش ۋە ۋاپاسىزلىقى ئۈچۈن ئاغرىنىش تەسۋىرلىرى بىلەن كىشىنىڭ كۆزىگە خۇددى شۇ قارا كۈن بېشىغا چۈشكەن بىر ھايات كېيىك كۆرۈ-نۈپتۇ. قېچىپ كېتىۋاتقان چىشى كېيىكنىڭ پۈتۈن قىياپەتلىرىدە، بولۇپمۇ كۆزلىرىدە ۋاپاسىزلىق، نادانلىق ئەكس ئېتىپ كۆرۈنۈپتۇ. بۇ رەسمنى كۆرگەن ھەرقانداق كىشى، ھەتتا ئۆز ئەرلىرىگە ۋاپاسىزلىق قىلغان ئاياللارمۇ ئەركەك كېيىككە ئىچ ئاغرىتىپ، جۈپتىگە قارىمىغان چىشى كې-يىككە لەنەت ئوقۇشۇپتۇ.

بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا بۇ مۇنچىنىڭ داڭقى ئازادە ۋە پاكىزلىقى بىلەن پۈتۈن شەھەرگە تارىلىپ-تۇ. مەلىكە دىلنەۋاز جۈمە كۈنى كېنىزەكلىرى بىلەن يەنە ئەرلەرنى چېپىش ئۈچۈن كوچىغا چىقىپتۇ. ئۇ يىراقتىنلا بۇ رەسمنى كۆرۈپ ئات چاپتۇرۇپ كەپتۇ ـ دە، رەسمگە قاراپ تاڭ قېلىپ، رەسمدىكى مەنزىرىگە ۋە ئۇنى كۆرۈۋاتقان ئۆز كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قاپتۇ. ئۆزىنى توختىتىۋېلىپ، ئاتتىن چۈشۈپ-مۇ كۆرۈپتۇ. ئاخىر چىنلىققا گۇۋاھلىق بېرەلەيدىغان رەسمدىكى روھىي تەسەۋۋۇرلار ئۇنىڭغا ھاياتتا ئەرلەرگە ئاياللارنىڭمۇ ۋاپاسىزلىق قىلىدىغانلىقىنى، ۋاپاسىزلىق ئەرلەردىلا بولۇپ قالماي، ئاياللاردىمۇ بولىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپتۇ.

مەلىكە دەرھال كېنىزەكلىرى ئارقىلىق مۇنچىنىڭ خوجايىنىنى چاقىرغۇزۇپتۇ، لېكىن مۇنچا خو-
جايىنى نۇركامال كېنىزەكلەرگە ئىشكىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

— كەچۈرۈڭلار، كېنىزەكلەر، مەن ئايال بەندىلەر بىلەن يۈزتۇرانە سۆزلەشمەيمەن. مەلىكەڭلار خاپا بولمىسۇن.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان مەلىكىنىڭ قانلىرى قايناپ، قەھرى ئۆرلەپتۇ. مۇنچا ئىشكىلىرىنى بۇزۇپ باستۇرۇپ كىرىپتۇ، نۇركامالنى ئۆز لەۋزى بىلەن چاقىرىپتۇ، نۇركامال مەلىكىنىڭ ئالدىغا بېشىغا چا-
پان ئارتىپ چىقىپتۇ.

— چاپىنىڭنى ئال! سەن بىلەن سۆزلىشىدىغان گېپىم بار، — دەپتۇ مەلىكە.

— يوقسۇ، مەلىكە، — دەپتۇ نۇركامال، — مەن ئايال كىشىلەرگە ئۆزۈمنى كۆرسەتمەسلىككە ئەھدە قىلغانمەن.

مەلىكە تېخىمۇ تاقەتسىزلىنىپتۇ:

— نېمە ئۇچۇن؟!

— مۇنچىنىڭ ئالدىدىكى رەسىمنى ئۆز قولۇم بىلەن سىزغانمەن، — دەپتۇ نۇركامال، — بۇنىڭدىن بەش يىل بۇرۇن بىر چۈش كۆردۈم، چۈشۈمدە جاڭگىلى مازاندىرانغا بېرىپ چۈشىنىڭ كارامىتى بىلەن كېيىككە ئايلاندىم. كېيىن ئەنە شۇ رەسىمدىكى چىشى كېيىك بىلەن جۈپلەشتىم. بىراق، ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا، چۈش بولسىمۇ، بېشىمغا رەسىمدىكى قارا قىسمەت چۈشتى. چۈشۈمنى ئاڭلىغان مۇنەججىملەر بەختسىزلىكىمگە بېشارەتلەرنى بەردى. مەن يۇرتۇمدا شاھزادە ئىدىم. بۇ قارا چۈشىنىڭ ۋەسۋەسىسى بىلەن يۇرتۇمدىن كۆڭلۈم قالدى، تەركىجاھان بولدۇم...

مەلىكە شۇ ھامان نۇركامالنىڭ بېشىدىكى چاپانىنى چۆرۈپ تاشلىۋېتىپتۇ. ئۇنىڭ كېلىشكەن بەس-
تىنى كۆرۈپ، قىلىچىغا پۇشايمان بىلەن قاراپتۇ. نۇركامالدىنمۇ سۇباتلىق تالاي يىگىتلەرنىڭ بېشىنى ئالغان مەلىكە قىلىچىنىڭ خۇن تېمىپ تۇرغان بىسلىرىنى مۇنچىنىڭ تاش تۇۋرۇكلىرىگە ئۇرۇپ قا-
يىرىپتۇ. مەلىكە غۇرۇر ۋە قىزلىق ئاجىزلىقى بىلەن نۇركامالغا شۇنداق دەپتۇ:

— دىلىمنىڭ قۇلۇپىنى ئاچقان ئەي يىگىت، سېنىڭ بۇ سېھىرلىك رەسىمىڭ مېنىڭ سېنىڭكىدىنمۇ قاتتىق ئېتىقادىمنى سۇسلاشتۇرۇپ، ئىرادە تاغلىرىمنى غۇلاتتى. بىھۇدە تۆككەن قانلىرىم مانا شۇ دەمدە ۋۇجدان ئەينەكلىرىمگە چاچراۋاتىدۇ. نامۇ ئەمالىڭنى كېيىن سورايمەن. مېنى ھازىرلا ئەمرىڭگە ئال!

— ھەر ئىككىمىز ئېتىقادىمىزدىن، قىلغان ئەھدىمىزدىن كەچكەن بولمىز، — دەپتۇ نۇركامال، — دادىڭىزنىڭ رايى قانداقكىن؟

مەلىكە دىلىنەۋازىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن زىمىر شاھنىڭ ئالدىغا خەۋەرچىلەر بېرىپتۇ. بۇ خەۋەرنى ئاڭ-
لىغان زىمىر شاھ ئەلنىڭ كەلگۈسى تىنچلىقى ئۈچۈن قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي قاپتۇ، خۇددى قوينىدىن ئاي چىققاندەك خۇشال بوپتۇ. نۇركامال ئوردىغا چاقىرتىلىپ، شاھانە زىياپەتلەرگە داخىل بوپتۇ. پۈتۈن يۇرت خەلقى بۇ ئاجايىپ يىگىتكە تەشەككۇر ئېيتىپتۇ. دېمى ئۆتكۇر كىشىلەر ئۇنىڭ ئۆمرىگە ۋە بەخ-
تىگە يىغلاپ تۇرۇپ دۇئا قىلىشىپتۇ. زىمىر شاھ ئۆز يۇرتىدا قىرىق كۈن توي قىلىپ خەلقە ئاش بې-
رىپتۇ. كۈيئوغلىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن پۈتۈن نۆكەرلىرى بىلەن قۇدا يۇرتىغا تەنتەنە ۋە داغدۇغا بىلەن قىزنى ئەۋەتىپتۇ.

شاھزادە بىلەن ئالتۇاستى

ئۇرۇن بىر شاھزادە بولغانكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ خانىش ئانىسىنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىكەن، خانىشمۇ شاھزادە ئوغلىغا ئىنتايىن ئامراق ئىكەن. شاھزادە خانىش ئانىسىنىڭ ئىجازىتىسىز ھېچ يەرگە بارمايدىكەن، خانىشمۇ شاھزادە ئوغلىنىڭ دېگىنىنى قىلىپ بەرمەي قالمايدىكەن، ئوغلىدىن بىرەممۇ ئايرىلىشقا كۆڭلى قىيمايدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە شاھزادە خانىشتىن شىكارغا چىقىش توغرىسىدا ئىجازەت سوراپ تۇرۇۋاپتۇ. خانىش ئائىلاج شاھزادىنىڭ شىكارغا چىقىشىغا ئىجازەت بېرىپتۇ. شاھزادە خانىشنىڭ ئىجازىتىنى ئالغاندىن كېيىن تاغ باغرىدىكى گۈزەل مەنزىرىلىك بىر ئورمانلىققا كەپتۇ. شاھزادە ئۇ يەردە بىر ساھىبجامال قىز بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ. بۇ ساھىبجامال قىزنىڭ مۇرىسىنى يېپىپ تۇرىدىغان قويۇق ئالتۇن چاچلىرى، مىسران قىلچىتەك ئىنچىكە قەلەم قاشلىرى، مەرۋايىت ـ ئۇنچىلەردەك ئاپئاق چىشلىرى، پىشقان گىلاستەك قىپقىزىل لەۋلىرى، ئويناق چەشمە كۆزلىرى... شاھزادىنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىۋاپتۇ. ساھىبجامال قىز نازۇكەرەشمە ئۇچقۇنلىرى چاچراپ تۇرىدىغان چەشمە كۆزلىرى بىلەن شاھزادىگە شۇنداق بىر نازاكەتلىك باققانىكەن، شاھزادە شۇ ھامان مەستۇ مۇستەغرەق قاينىمىغا غەرق بولۇپ، ئۇنىڭغا ئاشىقى بىقارار بوپتۇ، ئۇنىڭ قەلبىنى ئاجايىپ كۈچلۈك ئىشق ـ مۇھەببەت رىشتىسى چىرمىۋاپتۇ. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن شاھزادە ھېلىقى گۈزەل ئورمانزارغا بېرىپ ساھىبجامال قىز بىلەن ئۇچرىشىپ تۇرىدىغان بوپتۇ. بىر كۈنى شاھزادە ۋەدىلەشكەن قارارىدا ئورمانزارلىققا يېتىپ كېلىپ قارىغۇدەك بولسا، ساھىبجامال قىز بىر بۇلاق بويىدا قويۇق سايە تاشلاپ تۇرغان مەجنۇنتالغا يۆلەنگىنىچە كۆزىنى بۇلاقتىن ئۈزمەي غەم ـ غۇسسە قاينىمىغا پېتىپ ئولتۇرغۇدەكمىش. ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئىلگىرىكى خۇشخۇي نازۇكەرەشمە ئورنىنى خاپىلىقنىڭ قارا بۇلۇتلىرى توسۇۋالغانلىقىنى كۆرگەن شاھزادە ھەم تەئەججۈپ، ھەم ئەنسىرەش ئىچىدە:

ــ ئى ساھىبجامال گۈزىلىم، سىزگە نېمە بولدى؟ ياكى ئاغرىپ قالدىڭىزمۇ؟ سىزگە نېمە بەرسەم، ئايدەك گۈزەل جامالىڭىزدىن غەم ـ غۇسسىنىڭ قارا بۇلۇتلىرى تارقايدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ. ساھىبجامال قىز بېشىنى چايقاپ، ئاغرىپ قالمىغانلىقىدىن بېشارەت بېرىپتۇ ۋە شاھزادىگە قاراپ:

ــ ئى شانۇ شەۋكەتلىك شاھزادە، سىز ماڭا بىر يېڭىنە ئەكىلىپ بەرسىڭىز، ــ دەپتۇ.

شاھزادە دەس ئورنىدىن تۇرۇپ ئوردىغا بېرىپ خانىش ئانىنىڭ بىردىنبىر تەۋەررۈك يېڭىنىسىنى ئەكىلىپ بېرىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ساھىبجامال قىزنىڭ چىرايىدىكى خاپىلىق بۇلۇتلىرى تارقاپ،

ئۇنىڭ ئورنىنى خۇشاللىق ئاپتىپى قاپلاپتۇ. ئۇلار بۇلاق بېشىدا شېرىن مۇڭدىشىپ، قۇياش تاغ كەينىگە مۆككەندە، ئەتىسى يەنە شۇ قەرەلدە ئۇچرىشىشقا ۋەدىلىشىپ ئايرىلىشىپتۇ. ئەتىسى شاھزادە شۇ قەرەلدە بۇلاق بېشىغا بېرىپ قارىسا، ساھىبجامال قىز يەنە خۇددى تۇنۇگۈنكىدەك خاپا ھالدا ئولتۇرغۇدەكمىش. شاھزادە يەنە تۇنۇگۈنكى سۆزلەرنى تەكرارلاپ، ئۇنىڭدىن:

— سىزگە نېمە بەرسەم، ئاي جامالىڭىزنى توسۇۋالغان خاپىلىق بۇلۇتلىرى تارقاپ، خۇشاللىق ئاپتىپى چىقىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ساھىبجامال قىز شاھزادىدىن بىر دانە تۇگمە ئەكىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. شاھزادە شۇ ھامان ئوردىغا بېرىپ ئانىسىنىڭ خانىشلىق زەر تونىنىڭ ئالتۇن تۇگمىسىنى ئېلىپ كېلىپ ساھىبجامال قىزغا بېرىپتۇ. ئاندىن ساھىبجامال قىزنىڭ ئاي جامالىغا سايە سالغان خاپىلىق بۇلۇتلىرى تارقاپ، خۇشاللىق ئاپتىپى پارلاپتۇ. ئۇلار بۇلاق بېشىدا ئۇزاققىچە شېرىن سۆھبەتلەر قىلىشىپ، قۇياش تاغ كەينىگە مۆككەندىن كېيىن، ئەتىسى يەنە شۇ قەرەلدە كۆرۈشۈشنى ۋەدىلىشىپ قايتىپتۇ. ئەتىسى شاھزادە بۇلاق بېشىغا كېلىپ قارىسا، ساھىبجامال قىزنىڭ چىرايىدىكى خاپىلىق بۇلۇتلىرى شاھزادىگە غەزەپ مۆلدۈرلىرىنى ياغدۇرۇپ تۇرغۇدەكمىش. شاھزادە ھەيرانۇھەس بولۇپ، يەتتە ئۆگلىپ تەزىم بەجا كەلتۇرگەندىن كېيىن، ساھىبجامال قىزنىڭ غەزەپ مۆلدۈرلىرى يېغىپ تۇرغان كۆزىگە قاراپ:

— ئى ساھىبجامال گۈزىلىم، سىزگە نېمە بولدى؟ سىز نېمىشقا خاپا بولدىڭىز؟ سىزگە يەنە نېمە كېرەك؟ — دەپ سوراپتۇ. ساھىبجامال قىز بولسا تال ـ تال ئوقيا كىرپىكلىرى سايە تاشلاپ تۇرغان چەشمە كۆزلىرىنى شاھزادىگە ئەمەس، بەلكى كۆپكۆك ئاسماندىكى قوي پادىلىرىدەك ئۇزۇپ يۈرگەن ئاپ-ئاق بۇلۇتلارغا تىككىنىچە خىيال سۈرۈپ جىم تۇرۇۋاپتۇ. بۇ چاغدا شاھزادە بىتاقەت بولۇپ:

— ئى ساھىبجامال گۈزىلىم، سىزگە ئاشۇ ئاپئاق بۇلۇتتەك توپ ـ توپ قوي پادىلىرى ئەكېلىپ سوۋغا قىلايمۇ يا؟ مەن سىزنى تولىمۇ ياخشى كۆرىمەن. پەقەت سىزنىڭ ئاشۇ ئاي جامالىڭىزدىن خاپىلىق بۇلۇتلىرىنى تارقىتىۋېتىپ، خۇشخۇي، نازاكەتلىك كۈلكە ئاپتېپىنى كۆرۈشكە مۇمكىن بولىدىغانلا بولاسا، سىز مەيلى نېمىنى تەلەپ قىلسىڭىز، تەلىپىڭىزنى بەجا كەلتۈرۈشكە تەييارمەن، — دەپتۇ ۋە ئىلتىجا ياشلىرى قۇيۇلۇۋاتقان كۆزلىرى بىلەن ساھىبجامالغا تەلمۈرۈپ تۇرۇپتۇ. ساھىبجامال قىز ئىككى قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ ئالماشتۇرۇپ، بىر خىل كۈچلۈك تىلىنىش ئۇچقۇنلىرى چاچراپ تۇرغان كۆزلىرىنى شاھزادىگە تىكىپ تۇرۇپ دەپتۇ:

— ئى شاھزادە يىگىت، ئەگەر سىز مېنى خۇشال قىلىشنى ئويلايدىكەنسىز، ماڭا سىز خانىش ئانا-ڭىزنىڭ سوقۇپ تۇرغان قىزىق يۈرىكىنى ئەكېلىپ بېرىشىڭىز كېرەك.

شاھزادە ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمىگەن ھالدا ھەيرانلىق پاتقىقىغا پېتىپ، ئۆز ئورنىدا قېتىپلا قاپتۇ. بۇ چاغدا ساھىبجامال قىزنىڭ چەشمە كۆزلىرىدىن گويا كى يىپى ئۈزۈلگەن ئۇنچىلەردەك ياش ئونچىلىرى ئۇزۇلمەي تۆكۈلۈشكە باشلاپتۇ. بۇنىڭدىن كۆڭلى بىئارام بولغان شاھزادە ئېسىنى يىغىپتۇ. ئارقىسىغا بۇرۇلۇپلا ئۇچقاندەك ئوردىغا — خانىش ئانىسىنىڭ قېشىغا يېتىپ كەپتۇ. بۇ چاغدا خانىش ئۇيقۇ دېگەن-زىغا غەرق بولۇپ كەتكەنكەن. شاھزادە دەرھال ئانىسىنىڭ كۆكسىنى يىرىپ، ئۇنىڭ سوقۇپ تۇرغان قىزىق يۈرىكىنى ئېلىپ ساھىبجامال قىزنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپتۇ. شاھزادە ئورمانلىققا يېتىپ بارغاندا، ئۆزىنى بەجايىكى بىر قاپقاراڭغۇ شام گۆر ئىچىگە كىرىپ قالغاندەك ھېس قىپتۇ، ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەپتۇ. ئۇ ھەربىر قەدەم تاشلىغاندا، بەدەنلىرىگە گويا كى يىڭنە سانجىلغاندەك تىكەن ـ چاتقاللار سانجىلىشقا باشلاپتۇ. ئۇ يەنە بىر قەدەم مېڭىشقا بېشى قېيىپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ قولىدىكى ئانىسىنىڭ يۈرىكىدىن شۇنداق بىر نىدا كەپتۇ:

— ئى ئوغلۇم! يىقىلىپ چۈشتۈڭمۇ؟ بىر يېرىڭ قاتتىق ئاغرىپ كەتتىمۇ؟ ئوغلۇم، مەن ھەممىنى كۆرۈپ تۇردۇم. سەن ئالۋاستىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قاپسەن. سەن بەرگەن يىگىنىنى ئۇ بەدبەختگە سانجىدى. ئوغلۇم، سەن خۇشال قىلماقچى بولغان بۇ ساھىبجامال قىز سۈرىتىدىكى ئالۋاستى سېنىڭمۇ يۈرىكىنى كاۋاپ قىلىپ يېسە، ئاندىن بىردەملىك خۇشال بولۇپ، خۇنۇك چىرايى ئېچىلىدىغانلىقىنى چۈشىنەمسەن؟... ئوغلۇم! سەن ئەمدى كېچىكتىڭ، ئاھ... ئەقىلسىز ئوغلۇم!

ئانىنىڭ يۈرىكىدىن چىققان بۇ سادادىن تاغلار تىترەپ، ئاسماندا كۈچلۈك چاقماق چېقىلىپتۇ. شاھزادە چاقماق يورۇقىدا ساھىبجامال قىزنى ئۆزى سوۋغا قىلىپ بەرگەن يىگىنىنى نەيزە، تۈگمىنى قالقان قىلىپ، ئەجدىھادەك ئاغزىنى ئېچىپ، چىشلىرىنى ھېڭگايتىپ ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. بۇ چاغدا شاھزادە ساھىبجامال قىز تەرەپكە قاراپ ئىنتىلىشىگە خانىش ئانىسىنىڭ يۈرىكى ئۇنىڭ قولىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپتۇ ـ دە، كۈچلۈك يالقۇنغا ئايلىنىپ، ساھىبجامال قىزنىڭ قولىدىكى نەيزە، قالقانىنى ئېرىتىپ تاشلاپ، ساھىبجامال قىزنىمۇ تۈتۈنگە ئايلاندۇرۇۋېتىپتۇ. شاھزادىنىڭ پۈت ـ قولى بوشىشىپ، كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىپ، كۆزىنى قايتا ئاچالماپتۇ.

خسلە تلىك گۇل

تكەن زاماندا قىسمەت دېگەن بىر تەنها دېھقان بار ئىكەن. ئۇ ھەر كۈنى تاغقا بېرىپ دېھقانچىلىق قىلىدىكەن. بىر يىلى ياز ناھايىتى ئىسسىق كەپتۇ، قۇياش نۇرى تاغنى ئوتتەك قىزىتىۋېتىپتۇ. قىسمەتنىڭ پۇتۇن ئەزالىرىدىن سۇ تۆكۈلگەندەك تەر ئېقىپتۇ، ئۇنىڭ تەرى ئېقىپ چۈشكەن يەردىن بىر لەيلىگۈل ئۇنۇپ چىقىپتۇ. گۈل ۋىللىداپ نۇر چېچىپتۇ ۋە: «يالغۇزغا ھەمراھىڭ بولاي، سەن بىلەن دائىم بىرگە تۇراي، ناخشا ئېيتىپ، غەزەل ئوقۇپ ئىچ پۇشۇقۇڭنى ئالاي» دېگەن ناخشا ئاڭلىنىپتۇ. قىسمەت بۇ ئىشقا ھەيران بوپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن شۇ گۈل قىسمەتنىڭ بىردىنبىر ھەمراھى بولۇپ قاپتۇ. گۈلنىڭ يېقىملىق ناخشىسى قىسمەتكە چەكسىز كۈچ بېغىشلاپتۇ، قىسمەت ئىشلەپ ھارمايدىغان بوپتۇ.

بىر كۈنى بىر توشقان گۈلنىڭ يېنىدىن سەكرەپ كېتىۋېتىپ، گۈلنى سىڭايان قىلىپ قويۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن قىسمەتنىڭ يۈرىكى مۇجۇلۇپ كەتكەندەك بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن گۈلنى ئۆيگە قايتۇرۇپ كېلىپ، تەشتەككە ئېلىپ دېرىزىگە قويۇپتۇ. قىسمەت ھەر كۈنى كەچ ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە بۇ گۈل خۇش پۇراق چېچىپ، يېقىملىق ناخشا ئېيتىپ بېرىپتۇ.

بىر ئايەم كۈنى ئاخشىمى سۈتتەك ئايدىڭ بوپتۇ. قىسمەت چىراغ تۇۋندە كۆڭلىكىنى يامىماپ ئولتۇرسا، چىراغنىڭ پىلىكى بىر قىزىلگۈلگە ئايلىنىپ قاپتۇ. قىزىلگۈل بارا - بارا پورەكلەپ ئېچىلىپتۇ. گۈل ئىچىدە بىر پەرىزات پەيدا بوپتۇ ۋە: «قىزىلگۈل ئېچىلدى، خۇش پۇراق چاچتى. گۈل ئىچىدىن پەرىزات چىقتى» دەپ ناخشا ئېيتىپتۇ. قىسمەت بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ تۇرۇشىغا، پەرىزات سەكرەپ چۈشۈپ قىسمەتكە سالام بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن دېرىزىدىكى گۈل غايىب بوپتۇ. قىسمەت ئورنىدىن تۇرۇپ پەرىزاتقا ئېگىلىپ سالام بېرىپتۇ. پەرىزات كېلىپلا قىسمەتنىڭ قولىدىن كۆڭلەكنى ئېلىپ ياماشقا باشلاپتۇ. بۇلار بىر - بىرىگە مۇھەببەت ئىزھار قىلىشىپتۇ. پەرىزات بىلەن قىسمەت ئاينى گۈۋاھچى قىلىپ ئەر - خوتۇن بولۇشۇپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن قىسمەت بىلەن پەرىزات ھەر كۈنى تاغقا بىرگە بېرىپ، كۆيۈپ - پىشىپ دېھقانچىلىق قىپتۇ. ئاخشىمى ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە پەرىزات چىراغ تۇۋندە كەشتە تىكىپتۇ، قىسمەت سېۋەت توقۇپتۇ.

ئاي ئۆتۈپتۇ، يىل ئۆتۈپتۇ. بۇلار جاپالىق ئىشلەپ نۇرغۇن ئاشلىققا ئىگە بوپتۇ، يەنە قوي، توخۇ بېقىپتۇ، تۇرمۇشى پاراۋان بوپتۇ.

قىسمەت بايلىققا ئېرىشكەندىن كېيىن ئاينىپتۇ، ئىش خۇشياقمايدىغان بوپتۇ، بىر قېتىم

كۆتۈرۈۋېلىپ، بېشى قايغان تەرەپلەرگە بېرىپ قۇشقاچ، تورغاي ئوينىاپ يۈرىدىغان بوپتۇ. پەرىزات بۇنىڭ-
غا خاپا بولۇپ قىسمەتكە نەسىھەت قىپتۇ. ئۇ نەسىھەتنى ئاڭلىماپتۇ.

بىر كۈنى پەرىزات قىسمەتكە ئىككى چارەك ئاشلىقنى، ئىشلىگەن كەشتىلىرىنى بېرىپ، بازارغا ئا-
پىرىپ سېتىپ، پۇلىغا گۆش، نان ۋە كەشتە توقۇشقا يىپ، يەنە بىر كەتمەن، ئىككى ئوتىغۇچ، ئىككى
ئورغاق ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ.

قىسمەت بۇ نەرسىلەرنى بازارغا ئاپىرىپ ئېلىشىغا سېتىپ، ساتقان پۇلىغا يەپ ـ ئىچىپتۇ،
پەرىزاتنىڭ دېگەنلىرىنى ئورۇندىماي، پەرىزاتنى خاپا قىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن قىسمەت ھەر كۈنى
بازارغا چېپىپ، چوڭ يەپ ـ چوڭ ئىچىپ، ئىش قىلماي بىكار تەلەپ بولۇپ يۈرۈپ، تاپقان ـ تەر-
گەننى يەپ بولغىلى تۇرۇپتۇ.

پەرىزات قىسمەتنىڭ ھۇرۇنلىشىپ كەتكەنلىكىدىن خاپا بولۇپ، ئۇنىڭغا:

ــ بۇنداق بىكار تەلەپ بولۇپ يۈرۈۋەرسىڭىز، تەس كۈنگە قالىسىز، ھۇرۇنلۇقنى تاشلاڭ، تاغقا
بېرىپ دېھقانچىلىقىڭىزنى قىلىڭ، ــ دەپتۇ.

ــ تاغقا باراي دېسەم پۇتۇم ئاغرىيدۇ، ــ دەپتۇ قىسمەت.

ــ ئەمىسە، سېۋەت توقۇڭ.

— قولۇم ئاغرىيدۇ.

شۇنداق قىلىپ قىسمەت پەرىزاتنىڭ گېپىگە قۇلاق سالماي، بىكار تەلەپ بولۇپ يۈرۈۋېرىپتۇ. پە-
رىزات قىسمەتنى گەپكە كىرگۈزەلمەي غەمگە چۆكۈپتۇ، تۇرمۇشنى قانداق ئۆتكۈزۈش ھەققىدە بېشى
قېتىپتۇ. شۇ يىلى دېھقانچىلىقتىن ھېچبىر ھوسۇل ئالالماپتۇ.

پەرىزات بىر كۈنى كېچىدە غەمگە پېتىپ چىراغ يورۇقىدا كەشتە تىكىپ ئولتۇرسا، ئۇشتۇمتۇت
چىراغ پىلىكى گۈلگە ئايلىنىپتۇ. گۈل ئىچىدىن قاناتلىرى رەڭگارەڭ، ئاجايىپ چىرايلىق بىر تۇز پەيدا
بوپتۇ ۋە: «قىزىلگۈل يەنە ئېچىلدى، ئۆز ھۆسنىنى كۆرسەتتى. قىسمەت ھۇرۇن بولۇپ كەتتى، ئەمدى بۇ
يەردە تۇرمايلى، ئۆز جايىمىزغا كېتەيلى» دەپ ناخشا ئېيتىپتۇ - دە، سەكرەپ چۈشۈپ پەرىزاتنىڭ بې-
شىغا قونۇپتۇ. پەرىزات غايىب بوپتۇ. تۇز ئۇچۇپتۇ، قىسمەت تۇزغا ئېسىلىۋاپتۇ، تۇزنىڭ بىر تال پېيى
يۇلۇنۇپ قىسمەتنىڭ قولىدا قاپتۇ. تۇز دېرىزىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قىسمەت داڭقېتىپ
قاپتۇ.

پەرىزات ئۇچۇپ كەتكەندىن كېيىن، قىسمەت ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ ئۆيدە يالغۇز قاپتۇ، ئىش - ئوقەت-
مۇ قىلماپتۇ. كۈن ئۆتۈپتۇ، ئاي ئۆتۈپتۇ، ئۆيدىكى بارلىق نەرسىلەرنى سېتىپتۇ. ئۆيدە پەقەت ئۆزى يا-
قان بىر پارچە كىگىزلا قاپتۇ. قىسمەت ئەمدى بۇ كىگىزنىمۇ ئېلىپ چىقىپ ساتماقچى بوپتۇ. كىگىزنى
كۆتۈرۈشى بىلەنلا، كىگىزنىڭ ئاستىدىن پەرىزات ئىشلىگەن بىر دانە كەشتە گۈل چىقىپتۇ. قىسمەت
كەشتىنى كۆرۈپلا قولىغا ئېلىپ باغرىغا تېڭىپ، پەرىزات بار چاغدىكى كۆڭۈللۈك، ھالاۋەتلىك كۈنلىرى-
نى ئويلاپ ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپتۇ. پەرىزاتنىڭ نەسىھەت، گەپ - سۆزلىرى ئەمدى كۆز ئالدىغا كەپتۇ، مىڭ
بىر پۇشايمان قىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كەتمەننى كۆتۈرۈپ تاغقا بېرىپ دېھقانچىلىق قىپتۇ، ئاخشىمى ئۆي-
گە قايتىپ كېلىپ سېۋەت توقۇپتۇ.

پەرىزات كەتكەندىن كېيىن قىسمەت توزنىڭ ھېلىقى قولىدا يۇلۇنۇپ قالغان بىر تال پېيىنى دېرە-
زىدىكى تەشتەككە سانجىپ قويغانىكەن. ئۇ ھەر كۈنى پەرىزاتنى يادلىغاندا دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ نالە
قىلىپ يىغلايدىكەن. قىسمەتنىڭ ياش تامچىلىرى تەشتەكتىكى توزنىڭ پېيىگە چۈشۈپتۇ. بىر كۈنى ھې-
لىقى پەي لەيلىگۈلگە ئايلىنىپتۇ. گۈلدىن يەنە بۇرۇنقىدەك: «يالغۇزغا ھەمراھ بولاي، سەن بىلەن بىرگە
بولاي، ناخشا ئېيتىپ، غەزەل ئوقۇپ، ئىچ پۇشۇقۇڭنى ئالاي» دېگەن ناخشا ئاڭلىنىپتۇ. قىسمەت بۇ
ناخشىنى ئاڭلاپ، خۇشلۇقتا يامغۇردەك تۆكۈلۈپ يىغلاپ كېتىپتۇ.

قىسمەت ھەر كۈنى ئىشتىن قايتىپ كەلگەندە، لەيلىگۈل پېقىلىق ناخشا ئېيتىپ بېرىپتۇ، خۇش
پۇراق چېچىپتۇ. يەنە بىر ئايەم ئاخشىمى سۈتتەك ئايدىڭ بوپتۇ. قىسمەت پەرىزاتنى ئويلاپ كۆزلىرىدىن
ياش تۆكۈپ، چىراغ تۇۋىدە كۆڭلەك يامىاپ ئولتۇرۇپتۇ. توساتتىنلا چىراغ پىلىكى ئۆتكەنكىدەك قىپقە-
زىل گۈلگە ئايلىنىپتۇ. قىزىل گۈل بارا - بارا پورەكلەپ ئېچىلىپتۇ. گۈل ئىچىدىن پەرىزات چىقىپتۇ.
قىسمەت ئۆزىنى پەرىزاتنىڭ ئالدىغا ئېتىپتۇ. ھۇرۇنلۇق قىلىپ بىكار تەلەپ بولۇپ يۈرۈپ، پەرىزاتنى
خاپا قىلغىنىغا يۇز مىڭ توۋا قىپتۇ. پەرىزات قىسمەت بىلەن يەنە قايتىدىن ئەر - خوتۇن بولۇپ، ئىل-
گىرىكى تۇرمۇشنى باشلاپتۇ. ئاي ئۆتۈپتۇ، يىل ئۆتۈپتۇ، پەرىزات ئايدەك چىرايلىق ئوغۇل تۇغۇپتۇ.
يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئوغۇلمۇ چوڭ بوپتۇ. ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى تېخىمۇ بایاشات، كۆڭۈللۈك ئۆتۈپتۇ.

بىلتەچىسىڭ قىزى

ئۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشاھنىڭ شۇنداق كېلىشكەن، ساھىبجامال قىزى بولغانكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ قىز ئوۋغا چىقماقچى بولۇپ:

— پۈتۈن شەھەرگە يارلىق چىقىرىڭلار، مېنىڭ بىلەن بىللە ئوۋغا چىقىشنى خالايدىغان قىزلار بولسا، تېز ئوردىغا يىغىلسۇن، — دەپتۇ. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان قىزلار تەرەپ - تەرەپتىن ئوردىغا يىغىلىپتۇ. بۇ خەۋەر بىلىقچىنىڭ قىزىنىڭمۇ قۇلىقىغا يېتىپتۇ ۋە ئۇنىڭمۇ ئوۋغا چىقىپ تاماشا قىلغۇسى كەپتۇ - دە، ئوردىغا بېرىپ قىزلار سېپىگە قوشۇلۇپتۇ. ھەممىسى جەم بولغاندىن كېيىن، جاڭگالغا ئوۋغا ئاتلىنىپتۇ. قىزلار ئوۋ ئوۋلاپ، تاماشا قىلىپ يۈرسە، ئاردىدىن بىر قىز:

— ھەي قىزلار، ئاسمانغا قاراپ بېقىڭلارچۇ، بىر تەخت ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندەك قىلىدىغۇ، — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان پادىشاھنىڭ قىزى:

— ئۇ چوقۇم سۇلايمان پادىشاھنىڭ تەختى بولسا كېرەك، سۇلايماننىڭ تەختىنى دېۋە - پەرىلەر ھاۋادا كۆتۈرۈپ يۈرىدۇ، دەپ ئاڭلىغانىدىم، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان بىلىقچىنىڭ قىزى:

— مەن سۇلايمان پادىشاھنىڭ خوتۇنى بولغان بولسام قانچىلىك ياخشى بولار ئىدى، — دېگەن گەپنى ئاغزىدىن چىقىرىپ ساپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھنىڭ قىزى دەرغەزەپكە كېلىپ:

— ئۇنىڭ ئاغزىغا ئۇرۇڭلار ! بۇ نېمە دەپ جۆيلۇۋاتىدۇ؟ ! ھەر كاتتا پادىشاھ، بايلارنىڭ قىزلىرى تۇرغان يەردە، سەندەك بىلىق گۆشى يېگەن سېسىق بىرنېمىگە نېمە قويۇپتۇ؟ ! — دەپ ئۇنى ئوۋدىن قوغلاپ كەتكۈزۈۋېتىپتۇ. بۇ ئىش بىلىقچىنىڭ قىزىغا ئېغىر كېلىپ، كۆڭلى بەك يېرىم بوپتۇ - دە، يىغلاپ تۇرۇپ: « ئەي ئۇلۇغ پەرۋەردىگار، بىزمۇ سۇلايمانغا ئوخشاش سېنىڭ بەندەڭغۇ ؟ ! ئۇنى نېمىشقا پادىشاھ، بىزنى نېمىشقا بىلىقچى قىلىپ ياراتتىڭ؟» دەپ خۇداغا نالە قىپتۇ. بۇ قىزنىڭ ئەرز - ھالى خۇدانىڭ دەرگاھىغا يېتىپتۇ. شۇ چاغدا سۇلايمان پادىشاھ شامالغا:

— مېنى گىلەم بىلەن ئۇچۇرۇپ ئالدىمىزدىكى بىلىقچىنىڭ قىزىنىڭ يېنىغا ئاپارغىن، — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. شامال سۇلايمان پادىشاھنىڭ بۇيرۇقىنى بەجا كەلتۈرۈپ، ئۇنى ئۇچۇرۇپ بىلىقچىنىڭ ئۆيىنىڭ ئوستىگە كەلگەندە، ئۇنىڭ كۆڭلىدە، ئەي ئۇلۇغ خۇدا، سەن مېنى پادىشاھ قىلدىڭ، نېمىنى قىلغۇم كەلسە شۇنى قىلالايمەن، ھەتتا دېۋىدىن تارتىپ شامالغىچە ھەممىسى مېنىڭ ئەمرىمنى تۇتىدۇ، لېكىن خۇدالىقىڭغا شېرىك ئەمەسمەن، ئەگەر خۇدالىقىڭغا شېرىك كېرەك بولسا، مېنى شېرىك قىلار - مىدىڭ؟ دېگەن ئوي كېچىپتۇ.

ئۇ شۇ ئويلار بىلەن بىر دەريا بويىغا چۈشۈپتۇ - دە، تا. هارەت ئالماقچى بولۇپ قولىنى يۇغانىكەن، تۇيۇقسىز قول. مدىكى ئۇزۇك سۇغا چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇ ئۇزۇكنى ئالماقچى بولۇپ قولىنى ئۇزىتىشىغا، بىر بېلىق پەيدا بولۇپ ئۇزۇكنى كاپ قىلىپ يۇتۇۋېلىپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ. ئۇ ئولتۇرغان تەختىمۇ، شامالمۇ غايىب بوپتۇ. ئەسلىدە سۇلايماننىڭ كارا. تى ئۇزۇكتە ئىكەن، ئەگەر ئۇزۇكتىن ئايرىلسا ھېچقانداق ئىش قىلالمايدىكەن. شۇ چاغدا سۇلايمان پادىشاھ گۇناھ ئۆز. كۈزگەنلىكىنى تونۇپ، «ئاھ، خۇدا، سېنىڭ ئالدىڭدا چوڭ گۇناھ ئۆتكۈزدۇم، كەچۈرگەيسەن» دەپ يىغلاپ - قاقشاپ كېتىۋاتسا، بىر بېلىقچى ئۇچراپ قاپتۇ. بېلىقچى:

— ھەي، يىگىت، نەگە بارىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن سەرگەردانمەن، جاڭگال بالىسىمەن، يۈرتقا بېرىپ، ئوغلى يوققا ئوغۇل، قىزى يوققا قىز بولىمەن، ئۆزۈمگە ئاتا تاپىمەن، — دەپتۇ.

— ئىسمىڭ كىم؟

— سۇلايمان.

— ئۇنداق بولسا ماڭا بالا بولۇشنى خالامسەن؟

— خالايمەن.

بېلىقچى سۇلايماننى باشلاپ ئۆيگە كەپتۇ ۋە بىر ئېغىز ئۆينى تۇتۇپ بېرىپتۇ. ئۇ كۇندۇزى بېلىقچى بىلەن دەريانا بېرىپ بېلىق تۇتسا، كېچىسى خۇداغا ناله قىلىپ ئۆز گۇناھىنى تىلەيدىكەن. بۇنى كۆرگەن بېلىقچى خوتۇنىغا:

— سۇلايمان ئەجەب ياخشى بالا ئىكەن، كۇندۇزى ماڭا ياردەملەشسە، كېچىسى تىنماستىن خۇدانى سېغىنىپ ئىبادەت قىلىپ ئولتۇرىدۇ. قىزىمىزنى ئۇنىڭغا چىتىپ قويمايلىمۇ؟ قىزىمىزمۇ، ئوغلىمىز. مۇ ئۆيىمىزدىلا بولىدۇ، — دەپ مەسلىھەت سالىپتۇ. خوتۇنى قوشۇلۇپتۇ.

ئەتە توي دېگەن كۇنى بېلىقچىنىڭ قىزى بۇ يۇرتتىكى پۇتۇن قىزلارنى تويغا چىللاپ كېلىمەن، دەپ دەريا ياقىسىدىن شەھەرگە بېرىپتۇ. قىزلار كىم بىلەن توي قىلىدىغانلىقىنى سورىغاندا:

— ئۆزى سۇلايمان پادىشاھ بولمىسىمۇ، ئىسمى سۇلايمان دېگەن يىگىت بىلەن توي قىلىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئەتىسى توي بوپتۇ. تويدىن كېيىن ئۇزۇن ۋاقىتقىچە ئۇلار ئاتا - ئانىسى بىلەن بىللە غىزالىنىپ ئۆتۈپتۇ. بىر كۇنى بېلىقچى بۇگۇن كۈيئوغلۇمغا ئاتاپ بىر تور سالاي، ئۇنىڭ تەلىيىگە قانداق بېلىق چىقىدىكىن، ئۇلارنىڭمۇ ئۆيى بولغاندىكىن ئۆزى خالىغانچە تاماق ئېتىپ يېسۇن، دەپ ئويلاپ، تورنى دەريانا تاشلىغانكەن، بىر كىچىك بېلىق چىقىپتۇ. بېلىقچى ئايرىم ئېلىپ قويۇپ، ئۆيگە بارغاندا كۈيۈ. لىقىنىڭ قارىنىنى يارغانكەن، سۇلايمان پادىشاھنىڭ ئۆزۈكى چىقىپتۇ. ئەسلىدە سۇلايمان پادىشاھنىڭ كېچە - كۇندۇز قىلغان ئىبادەتلىرى قوبۇل قىلىنغانىكەن. شۇ زاماتلا ھاۋا قاتتىق گۇلدۇرلەپتۇ، قارا. دۇلار ئۇزۇكنى ئالغىلى كېلىۋاتقانكەن، سۇلايمان تېزلىك بىلەن خوتۇنىنىڭ قولىدىن ئۇزۇكنى ئېلىپ قولىغا سېلىۋاپتۇ ۋە دۇلارگە قاراپ:

— تەخت ئەكېلىڭلار ! — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. دۈشمەن پەرماننى بەجا كەلتۈرۈپتۇ. سۇلايمان قېينا-
تا - قېينانىسىغا شۇنداق دەپتۇ:

— مەن سۇلايمان پادىشاھ ئىدىم، خۇدانىڭ دەرگاھىغا ئاشىق بولۇپ مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالغانىدىم. مېنىڭ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تىلىگەن تىلىكىم خۇداغا يەتتى. ئەمدى بىز كەتمەسلىك بولماس، خوش ئەمىسە، — دەپ خوتۇننىنى ئېلىپ ماڭماقچى بولغاندا، خوتۇنى سۇلايمانغا:

— توختاپ تۇرۇڭ. بىز بىر كۈنى پادىشاھنىڭ قىزى بىلەن ئوۋغا چىققانىدۇق، قارىسام سىزنىڭ ئاشۇ ئالتۇن تەختىڭىز ئۆتۈپ كېتىۋاتقانىكەن، مەن شۇ ۋاقىتتا سىزنىڭ نىكاھىڭىزدا بولۇشنى ئارزۇ قىلىپ، سۇلايمانىنىڭ خوتۇنى بولغان بولسام، دەپ ساپتىمەن، شۇ چاغدا پادىشاھنىڭ قىزى مېنى ھاقارەت قىلىپ قوغلىۋەتكەنىدى. مەن خۇداغا سېغىنىپ ناله - زار قىلدىم، خۇدا قوبۇل قىلىپ، سىز بىلەن توي قىلىشنى نېسىپ قىلدى. توي كۈنى مەن قىزلارغا سۇلايمان پادىشاھنىڭ ئۆزىگە تەگمىگەن بولسامۇ، ئىسمى سۇلايمانغا تەگدىم، دېگەنىدىم. راستىنلا سۇلايمان پادىشاھقا تېگىپتىمەن. مەن بېرىپ قىزلارنى چاقىراي، ئۇلار ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرۈشسۇن، — دېگىنىچە قىزلارنى قىچقارغىلى كېتىپتۇ. ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي قىزلار يېتىپ كەپتۇ. بېلىقچىنىڭ قىزى قىزلارغا ئىشىك ئالدىدا تۇرغان ئالتۇن تەختنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

— مەن سىلەرگە بۇگۈن شۇنى جاكارلايمەنكى، مەن ئىسمى سۇلايمانغا ئەمەس، بەلكى سۇلايمان پادىشاھنىڭ ئۆزىگە تەگدىم ! — دەپتۇ.

قىزلار ھەيران بولۇشۇپ قاراپ قېلىشىپتۇ. سۇلايمان خوتۇننىنى ئېلىپ، دۈشمەن تەرىپىدىن قوغدىلىپ، ئالتۇن تەختىگە ئولتۇرۇپ، ئۆز ماكانىغا ئۇچۇپ كېتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ بېلىقچىنىڭ قىزى ئۆز مۇرادىغا يەتكەنىكەن.

بېلىقچى بىگىت ئالتۇنبېلىق ۋە ئاچكۆز پادىشاھ

ـەدىمكى زاماندا بىر موماي بولۇپ، ئۇنىڭ بىگىرمە ياشلىق بىر ئوغلى بار ئىكەن. موماي ئوغلىنىڭ بېلىقچىلىقىغا تايىنىپ كۈن كەچۈرىدىكەن. بىر كۈنى ئوغلى بىر ئالتۇنبېلىق تۇتۇۋاپتۇ، ئۇنى ئانىسىغا كۆرسەتكەنىكەن، موماي ناھايىتى خۇش بولۇپ:

— بازارغا ئاپىرىپ ساتايلى، — دەپتۇ. ئوغلى مومايغا:

— ياق، ئانا، بېلىقنى پادىشاھقا سوۋغا قىلايلى، شاھ بۇنى كۆرسە نۇرغۇن مال ـ دۇنيا ئىنئام قىلىشى مۇمكىن، — دەپتۇ.

— بالام، شاھ بۇ بېلىقنى ئالغاندىن كېيىن ھېچ نەرسە بەرمەيدۇ، بەلكى بۇ بېلىقنىڭ يەنە قانداق بالا ـ قازالارنى كەلتۈرۈشىنى بىلگىلى بولمايدۇ، — دەپتۇ موماي. ئوغلى ئانىسىنىڭ مەسلىھىتىگە قۇلاق سالماي، بېلىقنى ئېلىپ ئوردىغا بېرىپتۇ. شاھ بولسا نۇر چېچىپ تۇرغان ئالتۇن تەختتە غادىيىپ ئولتۇرغانىكەن، ئوڭ ـ سولىدا نۇرغۇن ۋەزىر ـ ئەركاملار قول باغلىشىپ تۇرغانىكەن. بېلىقچى بىگىت تەزىم قىلىپ:

— مەرھەمەتلىك شاھىم، بۇ ئەرزىمەس سوۋغامنى قوبۇل قىلغايلا، بۇ بىر ئاددىي بېلىق بولسىمۇ، ئۆزلىرىگە بولغان ھۆرمىتىمنىڭ نىشانى، — دەپتۇ. شاھ بۇ بېلىقنىڭ چىرايلىقلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ ۋە پىنىدىكى بىر ۋەزىرگە:

— بۇ بېلىقنى ئېپقېلىپ، بۇ يىگىتكە بىرنەرسە ئىنئام قىلىڭلار، — دەپتۇ، ئەمما ۋەزىر:

— شاھىم، مەن ئەزەلدىن بۇنداق بېلىقنى كۆرۈپ باققىنىم يوق. بۇ بېلىق ئوردىغا تېخىمۇ زىنەت، ھۆسن قوشىدۇ، لېكىن بىرلا بېلىق، بەلكى ئۆلۈپ قېلىشى مۇمكىن. بۇ بېلىقچىغا يەنە مۇشۇنىڭغا ئوخشاش بېلىقتىن بىرنى تۇتۇپ كېلىشكە ئەمر قىلساق، تۇتۇپ كەلگەندىن كېيىن ئىنئام بېرەيلى، — دەپتۇ. شاھ ۋەزىرنىڭ گېپىنى توغرا تېپىپ، يىگىتكە يەنە بىر ئالتۇنبېلىق تۇتۇپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. يىگىت غەم ـ غۇسسە بىلەن ئۆيگە قايتىپتۇ ـ دە، بولغان ئىشلارنى ئانىسىغا سۆزلەپ بېرىپ، يەنە بېلىق تۇتۇش ئۈچۈن ئۆيدىن چىقىپ كېتىپتۇ. بېلىقچى يىگىت مىڭ بىر جاپا بىلەن يەنە بىر ئالتۇنبېلىق تۇتۇپ شاھنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. بۇ بېلىقنى كۆرگەن شاھ ناھايىتى خۇشال بولۇپ، يىگىتنى نۇرغۇن ئىنئاملار بىلەن ئۆيگە قايتۇرماقچى بوپتۇ، بىراق ھېلىقى ۋەزىر:

— شاھىم، بۇ ئېسىل بېلىقلارنى يەتتىنچى ئاسماندىن ئابىھايات ئەكېلىپ بېقىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ بېلىقچىغا ئابىھايات ئېلىپ كېلىشنى تاپىلىساق، ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن ئىنئام بېرىلسە قانداق

بولاركىن؟ — دەپتۇ ۋە بېلىقچىغا بۇرۇلۇپلا، — ھەي بېلىقچى، سەن بېلىقنى تۇتۇپ كەلگەن ئەكەنسەن، ئۇنى بېقىشقا ئابىھايات‌نىمۇ ئېلىپ كېلىشىڭ كېرەك، ئەگەر ئېلىپ كېلەلمىسەڭ بېشىڭ كېتىدۇ، — دەپتۇ. بېلىقچى يىگىت دەرد ـ ئەلەمگە چىدىماي، يىغلاپ ئۆيگە قايتىپتۇ. يولدا كېتىۋېتىپ بىر يوغان چىنارنىڭ تۈۋىدە توختاپ ھاردۇق ئاپتۇ. ئۇ ھېرىپ ھالىدىن كەتكەچكە ئۇيقۇ بېسىپ ئۇخلاپ قاپتۇ، چۈشىدە بىر ئاق ساقال بوۋاينى كۆرۈپتۇ. بوۋاي ئۇنىڭغا:

— ئوغلۇم، قايغۇرما. سەن مۇشۇ يولنى بويلاپ مېڭىۋەرگىن، بىر كۆل بويىغا يېتىپ بارىسەن. كۆل بويىدا بىر دەم تۇرساڭ، ئاسماندىن بەش كەپتەر ئۇچۇپ چۈشىدۇ. ئۇلار يەرگە چۈشۈشى بىلەن گۈزەل قىزلارغا ئايلىنىپ، كىيىملىرىنى سېلىپ، كۆلگە چۈشۈپ چۆمۈلۈشكە باشلايدۇ. سەن شۇ چاغدا تۇيدۇر-ماي بىرىنىڭ كىيىمىنى تىقىۋال. ئۇ قىز ساڭا يالۋۇرۇپ يەتتىنچى ئاسماندىن ئابىھايات ئەكېلىپ بې-رىشكە ۋەدە بەرگەندىن كېيىن كىيىمىنى قايتۇرۇپ بەر، — دەپتۇ. بوۋاي سۆزىنى تۈگىتىش بىلەنلا بې-لىقچى ئويغىنىپتۇ ـ دە، بوۋاي كۆرسەتكەن يول بىلەن مېڭىۋېرىپتۇ. بىر ئاي مېڭىپتۇ، چۆل ـ جەزە-رىلەرنى بېسىپ ئۆتۈپتۇ، بىرقانچە تاغلاردىن ئېشىپتۇ، لېكىن كۆلنىڭ قارىسى كۆرۈنمەپتۇ، يەنە مېڭە-ۋېرىپتۇ، بىر يىل دېگەندە ئاندىن كۆلنىڭ بويىغا كەپتۇ. كۆل بويىدا بىر تۈپ چىنار بولۇپ، بېلىقچى يىگىت چىنارنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنۇۋېلىپ قىزلارنىڭ ئۇچۇپ چۈشۈشىنى كۈتۈپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي ئاس-ماندىن بەش كەپتەر ئۇچۇپ چۈشۈپلا بەش قىزغا ئايلىنىپ، كىيىملىرىنى سېلىپ كۆلگە چۆمۈلۈشكە باشلاپتۇ. يىگىت ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ چىرايلىق بىر قىزنىڭ كىيىمىنى تىقىۋاپتۇ. قىزلار سۈغا چۆمۈلۈپ، بىر ـ بىرى بىلەن سۇ چېچىشىپ ئوينىشىپتۇ، ئاندىن كىيىملىرىنى كىيىشىپتۇ. لېكىن، ھېلىقى قىز كىيىمىنى تاپالماي ھەممە يەرنى ئىزدەشكە باشلاپتۇ. ئۇنىڭ ھەمراھلىرى ساقلاپ تۇ-رۇپ، ئاخىر كەپتەرگە ئايلىنىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. شۇ چاغدا بېلىقچى چىنار كەينىگە مۆكۈۋالغان جايىدىن چىقىپ:

— ھەي قىز، ئەگەر پادىشاھ ماڭا يەتتىنچى ئاسماندىن ئابىھايات ئېلىپ كېلىسەن، دېمىگەن بولسا، مەن سىزنىڭ كىيىمىڭىزنى تىقىۋالمايتتىم. سىز ئابىھايات ئەكېلىپ بېرىشكە ۋەدە بەرسىڭىز، كىيىمە-ڭىزنى بېرىمەن، — دەپتۇ. قىز ئۇنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بولۇپ، كىيىملىرىنى كىيىپ كەپتەرگە ئايلا-نىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. بىر دەمدىن كېيىن كەپتەر ئاغزىدا بىر ياڭاقنى چىشلەپ ئۇچۇپ كەپتۇ ـ دە، يەرگە چۈشۈپلا قىزغا ئايلىنىپ ياڭاقنى يىگىتكە بېرىپ:

— مانا ئابىھايات، — دەپتۇ. يىگىت:

— قېنى ئۇ سۇ، بۇ ياڭاق ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ. قىز:

— بۇ ياڭاقنى يەرگە شۇنداق بىر ئۇرسىڭىز بىر كۆل پەيدا بولىدۇ، — دەپتۇ ـ دە، كەپتەرگە ئاي-لىنىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. يىگىت خۇشال ھالدا ئۆيگە قايتىپ كەپتۇ.

ئەتىسى سەھەردە پادىشاھ ئوردىسىغا بېرىپ مانا ئابىھايات دەپتۇ ـ دە، قولىدىكى ياڭاقنى شاھقا كۆرسىتىپتۇ. پادىشاھ ئىشەنمەستىن:

— يالغان ! يالغان ! — دەپتۇ. يىگىت ئوردىنىڭ بىر چېتىگە بېرىپ ياڭاقنى يەرگە بىر ئۇرغان-كەن، زۇمرەتتەك بىر كۆل پەيدا بوپتۇ. خان ۋە ئوردا ئەركاملىرى ھەيرانلىقتا ھوشىدىن كېتىپتۇ. يەنىلا ھېلىقى قاقۇاش ۋەزىر ئېسىنى يىغىپ، پادىشاھ ئالدىغا بېرىپ:

— مۇشۇ كۆل يېنىغا بىر ئالتۇن راۋاق ياساتساق، بۇ بېلىقچى بۇ راۋاقنى ئەتە سەھەرگىچە پۈتتۇ-

رۇپ بولسۇن، ئۇ چاغدا ئۆزلىرىنى تەخت بىلەن راۋاققا ئورۇنلاشتۇرساق بەكمۇ ياراشقان بولاتتى. شۇ چاغدا بۇ بىلىمچىغا ھەر قانچە كۆپ مۇكاپات بەرسەكمۇ ئەرزىيدۇ، — دەپتۇ. پادىشاھ ماقۇل بوپتۇ. يەڭگەت يىغلاپ ـ قاقشاپ ئۆيىگە يەتكۈچە يەنە شۇ ئاۋۋالقى چىنارنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرۇپ ھاردۇق ئالغاچ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ، چۈشىدە يەنە شۇ بوۋايىنى كۆرۈپتۇ. بوۋاي ئۇنىڭغا:

— سەن ئويغانغاندا مۇشۇ چىنارنىڭ شېخىدىن بىر ھاسا ياسىۋالغىن، بۇ بىر خىسلەتلىك ھاسا بو-لىدۇ. سەن نېمە سورىساڭ، ئۇ ساڭا شۇنى تېپىپ بېرىدۇ. ئۇنى ئېلىپ بىر تاغقا بارىسەن، ئۇ تاغدا نۇر-غۇن بايلىقلار بار. سەن بۇگۈن كېچە تاغدىكى دۈشمەن ئۇخلاپ قالغاندا، قورقماي بېرىپ بىر پارچە ئال-تۇن ئېلىپ قاچقىن. شۇ ئالتۇننى ھاسا بىلەن بىر ئۇرساڭ، دەرھال ئالتۇن راۋاق پۈتىدۇ، — دەپتۇ. يىگىت ئويغىنىپ بوۋايىنىڭ دېگىنىچە قىپتۇ. ئەتىسى سەھەردە پادىشاھ ئوردىسىغا بېرىپ، ئالتۇننى كۆلنىڭ بويىغا قويۇپ بىر ئۇرغانكەن، چىرايلىق ئالتۇن راۋاق پەيدا بوپتۇ. يىگىت پادىشاھقا:

— ئالىيلىرى، تاپشۇرۇقلىرىنى بەجا كەلتۈردۇم، — دەپتۇ. پادىشاھ دەسلەپتە ھەيران بولۇپ ئىشەنمەپتۇ. پادىشاھ ئالتۇن راۋاققا يەنە قاراپ، يەنە قاراپ، ھەيران قاپتۇ ـ دە، ھەيرانلىقتا:

— بۇ يىگىت كىشى ئورۇندىيالمايدىغان مۇشكۇل ئىشنى ئورۇندىدى، — دەپتۇ. ھېلىقى ۋەزىر پادىشاھقا:

— ئەمدى ئۇنىڭغا ئەڭ ئاخىرقى بىر تاپشۇرۇقنى بېرەيلى. بۇ يەردىن بىر يىللىق يىراقتىكى باشقا بىر مەملىكەتتە خانىمنىڭ بىر قىزى بار. مەلىكە چىرايلىقلىقتا جاھاندا تەڭداشسىز، ئۇنىڭ چىرايىدىن ياغقان نۇردا كېچىمۇ كۈندۈزدەك يورۇپ كېتىدۇ. بېلىقچى يىگىت شۇ قىزنى تېپىپ كەلسۇن، بىز ئالدى بىلەن ئۇنىڭ ئانىسىنى زىندانغا سالايلى. بېلىقچى بۇ ۋەزىپىنى ئادا قىلالمىسا، ئانىسىنىڭ بېشىنى ئا-لىدىغانلىقىمىزنى جاكارلايلى، — دەپتۇ. پادىشاھ ماقۇل بوپتۇ. بېلىقچى يىگىتنىڭ كۆڭلى ئىنتايىن پاراكەندە بولۇپ، ناله - پەريات ئىچىدە كۆز يېشى قىلىپ ئوردىدىن قايتىپتۇ. يولدا يەنە شۇ چىنار دەرد-خىمىنىڭ تۈۋىدە ئارام ئاپتۇ - دە، ھاردۇق يېتىپ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. چۈشىدە يەنە شۇ دانىشمەن بوۋاينى كۆرۈپتۇ. بوۋاي:

— ئوغلۇم، چىنارنىڭ شېخىدىن تۆت تال، ئۇرۇقىدىن تۆت تال ئېلىۋال، ئەسقېتىپ قالىدۇ. ھېلى-قى ھاسىنى يەرگە شۇنداق بىر ئۇرساڭ، خانىمنىڭ قىزى تۇرۇۋاتقان ھېلىقى شەھەرگە بارىسەن. سەن بې-رىپ ئۇ قىزنى خوتۇنلۇققا سورا، خان بۇنى ئاڭلاپ سەندىن بىر كېچە ئىچىدە چوڭ بىر دەريا ئۇستىگە بىر ئاسما كۆۋرۈك سېلىشنى، كۆۋرۈك يېنىغا بىر چارباغ پەيدا قىلىشنى ئېيتىدۇ. شۇ چاغدا سەن ھا-سىنى يەرگە ئۇرۇپ تۇرۇپ: « خانىمنىڭ ئەمرى بويىچە مۇشۇ يەرگە كۆۋرۈك پەيدا قىل» دېگىن، ئاندىن تۆت تال چىنار ياغىچىنى كۆۋرۈكنىڭ يېنىغا تىكىپ قويغىن ۋە: «خانىمنىڭ ئەمرى بويىچە بۇ يەردىن تۇمەن مىڭ خىل گۈللەر ئېچىلىپ تۇرغان، زېمىندىكى بارچە قۇشلار سايراپ تۇرغان بىر چارباغ پەيدا بول-سۇن» دېگىن. ئاخىر خان قىزىنى ساڭا بېرىدۇ ۋە قىرىق كېچە - كۈندۈز توي - تاماشا قىلىپ بېرىدۇ. بىرىنچى كېچىسى مۇلازىملار خانىمنىڭ ئەمرى بويىچە قىرىق كىشىلىك تاماق ئېلىپ كېلىدۇ. شۇ چاغدا سەن مۇشۇ تۆت تال چىنار ئۇرۇقىنى قازانغا سېلىۋەتسەڭ بولىدۇ، — دەپتۇ. يىگىت ئۇيقۇدىن بىدار بو-لۇپ، تۆت تال چىنار شېخى، تۆت تال چىنار ئۇرۇقى ئېلىۋېلىپ ھاسىنى يەرگە بىر ئۇرغانىكەن، ئاجا-يىپ بىر شەھەرگە بېرىپ قاپتۇ. بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپ قارىغۇدەك بولسا، ئۆيدە بىر بوۋاي بىلەن مومايلا تۇرغۇدەك. ئۇلار يىگىتتىن نەگە بارىدىغانلىقىنى سوراپتۇ. يىگىت:

— مەن غېرىب يېتىم، كىمنىڭ بالىسى بولمىسا بالا بولغىلى، كىمنىڭ مۇشكۈل ئىشى بولسا ئا-سانلاشتۇرغىلى كېتىۋاتىمەن، — دەپتۇ. ئۇلارنىڭ پەرزەنتى يوق ئىكەن. ئۇنى ھەرگىز كېچىسى سىرتقا چىقماسلىق شەرتى بىلەن ئوغۇللۇققا قوبۇل قىپتۇ. يىگىتمۇ ماقۇل بوپتۇ. يىگىت ئۇلارنىڭ ئۆيىدە ئۈچ كۈن تۇرۇپتۇ. تۆتىنچى كۈنى كېچىسى يىگىتنىڭ ئۇيقۇسى قېچىپ، ئوغرىلىقچە تالاغا چىقىپ قارىغۇدەك بولسا، كېچە خۇددى كۈندۈزدەك يورۇپ كەتكەنىكەن. بۇنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ ۋە ھېلىقى ۋەزىر دېگەن تەڭداشسىز چىرايلىق قىز بار شەھەرگە كېلىپ قالغانلىقىنى بىلىپتۇ. بىرئاز ئويلاپ ئاندىن يەنە ئۆيگە كىرىپتۇ. بىر كېچە كىرىپىك قاقماي تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ. ئەتىسى ئەتىگەندە ئۇ موماي بىلەن بوۋايغا:

— سىلەر مەن ئۈچۈن خانىمنىڭ قىزىغا ئەلچى بولۇپ بېرىڭلار، — دەپتۇ. ئۇلار چۆچۈپ كېتىپ:

— ھەي ئوغلۇم، بىزدەك گادايلار قانداقمۇ خان قىزىغا ئەلچى بولۇپ بارالايمىز؟ — دەپتۇ. يىگىت:

— ئاتا، ئانا، سىلەر بېرىۋېرىڭلار، قەسەم قىلىمەنكى، ئۇلار سىلەرگە مۇتلەق زىيانكەشلىك قىلمايدۇ، دىلجەم بېرىۋېرىڭلار، — دەپتۇ. ئۇلار ئاخىر كۆنۈپتۇ - دە، ئوردىغا بېرىپ قولىغا بىردىن سۇپۇر-گىنى ئېلىپ يەر سۈپۈرۈشكە باشلاپتۇ. بىر ياشانغان ۋەزىر بۇنى كۆرۈپ، خانىمنىڭ ھۇزۇرىغا كىرىپ ئىككى قېرى گادايىنىڭ ئەلچى بولۇپ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىپتۇ. خان دەرغەزەپكە كېلىپ، ئۇلارنىڭ بېشىنى ئېلىشنى ئويلاپتۇ، ئەمما يەنە ئاۋۇال قىلالمايدىغان ئىشتىن بىرنى تاپشۇراي، قىلالمىسا ئاندىن

بېشىنى ئالاي، دەپ ئويلاپتۇ ۋە ئۇلارنى چاقىرىپتۇ. بوۋاي بىلەن مومای ئوردىغا كىرىپ خانىشنىڭ ئايىغىغا باش قويۇپتۇ. خان:

— سىلەرنىڭ ئوغلۇڭلار مېنىڭ قىزىمغا ئۆيلەنمەكچى بولسا، بىر كېچە ئىچىدىلا شەھەر سىرتىدا كى چوڭ دەريا ئۈستىگە بىر ئاسما كۆۋرۈك، ئۇنىڭ يېنىغا بىر چارباغ بىنا قىلسۇن، — دەپتۇ. ئۇلارنى غەم بېسىپ ئۆيگە قايتىپتۇ ۋە خانىنىڭ پەرمانىنى ئوغلىغا دەپ بېرىپتۇ. ئوغلى:

— غەم قىلماڭلار، ھەممىسىنى بەجا كەلتۇرىمەن، سىلەر خاتىرجەم بولۇڭلار، — دەپ، ئۇلار ئۇخلاپ قالغاندىن كېيىن ھېلىقى دەريا بويىغا بېرىپ ھاسىنى يەرگە بىر ئۇرغانىكەن، دەرياغا بىر ئاسما كۆۋرۈك پەيدا بوپتۇ. يىگىت كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ ئۇ قاتتىكى بىر بوش يەرنىڭ تۆت بۇرجىكىگە بىر تالدىن چىنار نوتىسىنى سانجىپ، ھاسىسىنى يەرگە ئۇرۇپ: «دۇنيادا مىسلى كۆرۈلمىگەن بىر چارباغ بىنا بولسۇن! رەڭگارەڭ گۈللەر ئېچىلىپ، خۇش پۇراق چېچىپ تۇرسۇن! تۇمەن مىڭ خىل قۇشلار سايرىسۇن! زەمىستاندىمۇ ھاۋاسى يازدەك بولسۇن!» دەپتۇ. راست يىگىتنىڭ دېگىنىدەك بوپتۇ. سۇبھى تاڭ يورۇش

بىلەن تەڭ يىگىت بوۋاي بىلەن موماينى ئويغىتىپ، خانغا ئۇنىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرگەنلىكىنى خەۋەر قىلىشقا ئەۋەتىپتۇ. خان ئاسما كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ چارباغقا كەپتۇ. باغقا يېقىنلاشقانسېرى ئىللىق-ھېس قىپتۇ، باغنىڭ ھېسابسىز گۈزەللىكىنى كۆرۈپ چىن كۆڭلىدىن قايىل بوپتۇ. ئوردىغا قايتقاندىن كېيىن، قىزىنى يىگىتكە بېرىشكە ئەمر قىپتۇ. بىرىنچى ئاخشىمىلا يىگىتنىڭ ئالدىغا قىرىق كىشىلىك بىر قازان تائام تارتىپ، ئۇنى يەپ بولۇشنى بۇيرۇپتۇ. يىگىت ئۇلاردىن پىنھان ھالدا چىنار ئۈرۈقىنى قازانغا سېلىۋەتكەنىكەن، قىرىق كىشى پەيدا بولۇپ تاماقنى بىراقلا ھاپ ئېتىپ يەپ تۈگىتىپتۇ. قىرىق كېچە - كۈندۈز توي مۇراسىمى ئاياغلاشقاندا، يىگىت قىزغا:

— سىز مېنىڭ مەشۇقۇم بولسىڭىز، مېنىڭ شەرتىمگە كۆنۈشىڭىز كېرەك. مەن سىزنى دەپ بۇ يەرگە ئەۋەتكەن كىشىگە سىزنى ساق تاپشۇرمىسام بولمايدۇ، چۈنكى ئۇنداق قىلمىسام خان مېنىڭ ئانام-نى ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ، ئانام تېخىچە زىندانda تۇرماقتا، — دەپتۇ. قىز:

— ئۇنداق بولسا، بىز سىزنى ئەۋەتكەن پادىشاھنىڭ قېشىغا بارايلى، — دەپتۇ.

ئەتىسى ئۇلار بوۋاي - مومايلار بىلەن خوشلىشىپ، بىردىن تۈلپارغا مىنىپ بىردەمدىلا ئۆز شەھ-رىگە يېتىپ كەپتۇ. يىگىت قىزنى باشلاپ ئوردىغا كىرگەنىكەن، پادىشاھ، ۋەزىر ۋە ئوردا ئەركانلىرى قىزنىڭ گۈزەل جامالىنى كۆرۈپ ھەيرانۇ ھەس قاپتۇ ۋە يىگىتكە باركاللا، تەشەككۈرلەر بىلدۈرۈپتۇ. قىز يىگىتنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ:

— بۇ خان بىلەن رەزىل ۋەزىرى سىزگە بەكمۇ قىيىن تەلەپلەرنى قويۇپ سىزنى نابۇت قىلىشقا ئۇرۇنۇپتۇ. شۇنداقتىمۇ ئاللانىڭ قۇدرىتىنىڭ ئۇلۇغلۇقى، غېرىب، بىچارە ئانىڭىزنىڭ دۇئاسىنىڭ خا-

سىيىتى بىلەن دانىشمەن خىزىرغا ئۇچراپ، بارلىق شەرت، پەرمانلارنى بەجا كەلتۈردىڭىز. ئەمدى مەنمۇ شاھقا شەرت قويىمەن، — دەپتۇ. يىگىت ماقۇل بوپتۇ. قىز خانغا قاراپ:

— ئەي شانۇ شەۋكەتلىك شاھ، بۇ يىگىت سىزنىڭ شەرتىڭىزنى بەجا كەلتۈرۈپ، كۆپ رىيازەتلەرنى چېكىپ مېنى ئوردىڭىزغا ئېلىپ كەلدى. ئەمدى مەن سىزگە تەئەللۇق بولۇش ئۈچۈن ماڭا مەغرىب تە-رەپتىكى شەھەر چېگرىڭىزنى كۆرسىتىڭ. كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ كېلىپ ئاندىن سىزگە تېگىمەن، — دەپتۇ. شاھ بۇ ئاددىي تەلەپ ئىكەن دەپ ئويلاپ، ۋەزىرلەر بىلەن بىللە قىز، يىگىتنى مەغرىب تە-رەپتىكى شەھەر چېگرىسىغا باشلاپ بېرىپتۇ. خان قۇم بارخانلىرى ئارىسىدا ئۆسكەن ئىككى تۈپ توغراقنى كۆرسىتىپ:

— بىزنىڭ شەھەرنىڭ چېگرىسى ئەنە ئاۋۇ توغراق بىلەن چەكلىنىدۇ، — دەپتۇ. قىز ۋەزىر بىلەن شاھنى ئىككى تۈپ توغراققا يېقىن بېرىپ تۇرۇپ كۆرسىتىشنى بۇيرۇپتۇ. خان بىلەن ۋەزىر قىزنىڭ دېگىنىدەك قىپتۇ. قىز بىر ئەپسۇن ئوقۇغانىكەن، قىزنىڭ تەلىپى ئىجابەت بولۇپ، ئىككى تۈپ توغراق قاراسلاپ ئېگىلىپ خان بىلەن ۋەزىرنى چىرماپ ئۆلتۈرۈپ دەم تارتىپ كېتىپتۇ. بۇ ئالامەتلەرنى كۆرگەن باشقىلار ھەيران بولۇپ، قىز بىلەن يىگىتنىڭ ئاياغلىرىنى سۆيۈپ «قۇللۇق» دەپ تۇرۇشۇپتۇ. قىز بىلەن يىگىت شەھەرگە كىرىپتۇ. يىگىتنى خانلىق تەختكە ئولتۇرغۇزۇپتۇ. يىگىتنىڭ ئانىسىنى زىندانىدىن ئې-لىپ چىقىپ ھامامدا يۇيۇندۇرۇپ، ھەرەم خانىسىغا ئەكېلىپتۇ. قىز بىلەن يىگىت قايتا قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ، جامائەتكە ئاش بېرىپتۇ. بۇ شەھەردە خەلقىپەرۋەر ھاكىمىيەت بەرپا بوپتۇ. تۈگەل ئەل - جامائەت يېڭى پادىشاھتىن رازى بوپتۇ. يىگىت، مەلىكە ۋە يىگىتنىڭ ئانىسى بەختىيار ھايات كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ.

مس باش

بىر باينىڭ بۇ دۇنيالىقتا يالغۇز بىرلا ئوغلى بار ئىكەن، بۇ بالا ھېچبىر ئىش - ئوقەت قىلماي كۈن ئۆتكۈزىدىكەن. بىر كۈنى باي بالىسىنى چاقىرىۋېلىپ:

— بالام، سېنىڭ بېشىڭ شۇ كەمگىچە پىشمىدى. سەن بازارغا بېرىپ بېشىڭنى پىشۇرۇپ كەلگىن، — دەپ قولىغا مىڭ تەڭگە تۇتقۇزۇپتۇ. بالا مىڭ تەڭگىنى ئېلىپ بازارغا چىقىپ كېتىپتۇ. بازارنى ئارىلاپ يۈرۈپ، كاللا ئۈتلەۋاتقان ناۋاينىڭ ئالدىغا كېلىپ قاپتۇ. ئۇنىڭ قوي كاللىلىرىنى پىشۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ:

— مېنىڭمۇ بېشىمنى پىشۇرۇپ قويغىن، — دەپ، ناۋاينىڭ قولىغا مىڭ تەڭگىنى تۇتقۇزۇپتۇ. ناۋاي ئەجەبلىنىپ، بالىنىڭ بېشىدىكى دوپپىنى ئېلىۋېتىپ بېشىنى تونۇرغا تىقىپتۇ. قىزىق تونۇر بالىنىڭ بېشىدىكى چېچى بىلەن بىر قەۋەت تېرىسىنى كۆيدۈرۈپ بولغاندا، بالا: «بولدى» دەپ ۋارقىراپتۇ، ئاندىن كېيىن: «رەھمەت سىلىگە» دەپ ئۆيگە قايتىپتۇ. ئۆيگە كىرىپ:

— دادا، مەن بېشىمنى پىشۇرۇپ كەلدىم، — دەپ شەلۋەرەپ تۇرغان بېشىنى دادىسىغا كۆرسىتىپتۇ. دادىسى:

— ھەي، بېشىڭنى پىشۇرۇپ كەلگىن دېگىنىم بازارغا بېرىپ سودا - سېتىق ئىشلىرىغا پىشىپ كەلگىن، دېگىنىم ئىدى. خەير، بوپتۇ، — دەپ بالىسىنىڭ بېشىغا دورا قىلىپ ساقايتىپتۇ. بالىسىنىڭ بېشى ئەينەكتەك سىدام بولۇپ، مىس باشقا ئايلىنىپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن كىشىلەر ئۇنى: «مىس باش» دەپ ئاتايدىغان بوپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى دادىسى يەنە مىس باشنى چاقىرتىپ، قولىغا مىڭ تەڭگە تۇتقۇزۇپ:

— بازاردا نېمە ئەرزان بولسا شۇنى ئېلىپ كەلگىن، — دەپ ئەۋەتىپتۇ.

مىس باش بازارنى ئايلىنىپ، نېمىنىڭ ئەرزان ئىكەنلىكىنى بىلمەستىن قايتىپ كېلىۋاتسا، ئۇششاق بالىلار بىر ئىتنى سۆرەپ ئۇرۇپ - قىيناپ يۈرگەنىكەن. بۇنى كۆرگەن مىس باش بالىلاردىن:

— بۇ ئىتنى ساتامسىلەر؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ساتىمىز، نەرخى مىڭ تەڭگە، — دەپتۇ. بالىلار مىس باشتىن مىڭ تەڭگىنى ئېلىپ ئىتنى بېرىپتۇ. مىس باش ئىتنى كۆتۈرۈپ دادىسىنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. دادىسى بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ ئەرۋاھى ئۇچۇپ:

— بۇنى نېمىگە ئېلىپ كەلدىڭ؟ — دەپتۇ.

— ئۆزىڭىز بازاردا نېمە ئەرزان بولسا شۇنى ئېلىپ كەلگىن، دېۋىدىڭىزغۇ. مەن مۇشۇ ئىتتىن ئەرزان ھېچ نەرسە تاپالمىدىم، — دەپتۇ مىس باش.

— خەير، بوپتۇ، — دەپ، دادىسى ئەتىسى ئوغلىغا يەنە مىڭ تەڭگە بېرىپ، — بازاردا نېمە يوق بولسا شۇنى ئېلىپ كەلگىن، — دەپ بۇيرۇپتۇ.

مىس باش تەڭگىنى ئېلىپ بازارنى ئايلىنىپ يۈرۈپ، يوق نەرسىنى تاپالماي قايتىپ كېلىۋاتسا، بالىلار بىر يىلاننى سۆرەپ ئويناپ يۈرۈپتۇ. مىس باش، ھەببەللى، بازاردا يوق نەرسىنى ئەمدى تاپتىم دەپ:

— بۇنىڭ باھاسى نەچچە پۇل؟ — دەپ سورىسا، بالىلار:

— مىڭ تەڭگە، — دەپتۇ. مىس باش:

— مانا مىڭ تەڭگە، — دەپ پۇلنى بېرىپ، يىلاننى قوينىغا سېلىپ مېڭىپتۇ. ئۆيگە كىرىپ يىلاننى دادىسىغا كۆرسەتكەنىكەن، دادىسى:

— مۇشۇنىمۇ پۇلغا ئالامسەن؟ — دەپ جىمىلەپتۇ.

— ئۆزىڭىز بازاردا يوق نەرسىنى ئېلىپ كەل دېدىڭىز، يوق نەرسىنى ئالدىم، — دەپتۇ مىس باش.

— خەير، بالام، «مەرتەم ـ مەرتەم، ئۇچ مەرتەم» دەپتىكەن، سەن ئەمدى ماڭۇ مىڭ تەڭگىگە بازاردىن ئەڭ قىممەت نەرسىنى ئېلىپ كەلگىن، — دەپتۇ دادىسى.

مىس باش بازارغا بېرىپ مىڭ تەڭگىگە كېلىدىغان قىممەت نەرسىنى تاپالماپتۇ. ئۆيگە قايتىپ كېلىۋاتسا، ئۇنىڭ يولى ھېلىقى ئۇششاق بالىلار ئويناۋاتقان كوچىغا چىقىپ قاپتۇ. قارىسا، بالىلار بىر مۇشۇكنى قىينىاپ ئويناپ يۈرگەنىكەن.

— بالىلار، بۇنىڭ باھاسى قانچە پۇل؟ — دەپتۇ. مىڭ تەڭگىگە چۈشىنىپ قالغان بالىلار:

— مىڭ تەڭگە، — دەپتۇ. مىس باش مىڭ تەڭگىگە مۇشۇكنى ئېلىپ قايتىپتۇ - دە، دادىسىغا:
— مانا مىڭ تەڭگىگە ئەڭ قىممەت نەرسىنى ئېلىپ كەلدىم، — دەپتۇ. دادىسى بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ قاتتىق غەزەپلىنىپ:
— ماڭ، كۆزۈمدىن يوقال ! — دەپ ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىۋېتىپتۇ.
مىس باش ئىت، مۇشۇكلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ يولغا چۈشۈپ مېڭىپتۇ. بىر چۆللۈككە كەلگەندە، با-
لىنىڭ قوينىدىكى يىلان مىدىرلاپ يەرگە چۈشۈپ تىلغا كېلىپ:
— مەن شاھى مارانىنىڭ ئوغلى بولىمەن. مېنىڭ ئاتا - ئانامنىڭ ماكانى مۇشۇ يەردە. سەن مىڭ تەڭگە تۆلەپ مېنى قۇتقۇزۇپ قالغانلىقىڭ ئۈچۈن ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇشۇم كېرەك. ھازىر بىز دادامنىڭ قېشىغا كىرىمىز. دادام سېنىڭدىن: «نېمە سورايسەن؟» دېگەندە، «بىر قوشۇق قېنىمدىن كەچ-
سىڭىز، كۆڭلۈمدىكىنى سورايمەن. مېنىڭ ئېيتقىنىمنى بېرەمسىز؟» دېگىن، «خوش، كەچسەم كەچتىم، سورىغىنىڭنى بېرەي» دېسە، «بېشىڭىزدىكى بىر تال مۇڭگۈزىڭىزنى سورايمەن» دەپ تۇرۇۋالغىن. مانا شۇ ساڭا تۈگىمەس دۇنيا بولىدۇ، — دەپ، يىلان دادىسىنىڭ ئالدىغا كىرىپ كېتىپتۇ. دادا - بالا ئىكـ-
كىسى كۆرۈشۈپ ھال - مۇڭ ئېيتىشقاندىن كېيىن، شاھى ماران مىس باشنى ئېلىپ كىرىشكە ئىجازەت بېرىپتۇ. يىلان بالىنى باشلاپ مېڭىپتۇ. يولنىڭ ئىككى چېتىدە نەچچە مىڭلىغان يىلانلار سەپ تۈزۈپ، ئۇلارغا يول بېرىپتۇ. مىس باش شاھى مارانىنىڭ ئالدىغا كىرگەندە، شاھى ماران:
— ھەي بالا، سەن مېنىڭ بالامنى قۇتقۇزۇپ قاپسەن. مېنىڭدىن نېمە سورايسەن؟ — دەپتۇ. مىس باش يىلانىنىڭ ئۆگىتىپ قويغىنى بويىچە:
— بىر قوشۇق قېنىمدىن كەچسىڭىز ئېيتىمەن، — دەپتۇ. شاھى ماران:
— كەچتىم، قېنى، سورايدىغىنىڭنى سورا، — دېگەندىن كېيىن، مىس باش:
— بېشىڭىزدىكى بىر تال مۇڭگۈزىڭىزنى بېرىڭ، ماڭا باشقا ھېچ نەرسىنىڭ كېرىكى يوق، — دەپ-
تۇ. يىلانلار پادىشاھى شاھى ماران دەرغەزەپ بولۇپ:
— بىر قوشۇق قېنىڭدىن كەچتىم، دېگىنىم ئۈچۈن گۇناھىڭدىن كەچتىم. باشقا نەرسىنى سورا-
غىن ! — دەپ مۇڭگۈزىنى بېرىشكە ئۇنماپتۇ. مىس باش ئېيتقان سۆزىدىن قايتمىغاچقا، يىلان ئامالىنىڭ يوقىدىن مۇڭگۈزىنى بېرىپ مىس باشنى يولىغا راۋان قىپتۇ.
مىس باش مېڭىپ - مېڭىپ بىر يەرگە كېلىپ قارىسا، ئەتراپ چەكسىز كەتكەن تۈزلەڭلىك ئىكەن. مىس باش شۇ يەردە توختاپ، قولىغا شاھى مارانىنىڭ مۇڭگۈزىنى ئېلىپ: «ئەڭگۈشتىرىم ئەڭگۈشتەر بولسۇن، مۇشۇ تۈزلەڭدە چوڭ بىر شەھەر سېلىنىپ، ھەممە نەرسە ھازىر بولسۇن» دەپ مۇڭگۈزنى يەرگە تاشلاپتۇ. شاھى مارانىنىڭ مۇڭگۈزىنىڭ كارامىتىدىن بۇ يەردە شۇ زامات چوڭ بىر شەھەر پەيدا بوپتۇ. شەھەر ئىچىدە ناۋايلار نان يېقىۋاتقان، ئاشپەزلەر مانتا، سامسىلارنى پىشۇرۇۋاتقان، قاسساپلار مال سو-
يۇۋاتقان، دۇكانلاردا تۈرلۈك گەزلىمىلەر سېتىلىۋاتقان، مال بازىرىدا بەدىكلەر قاپناپ كەتكەن. ئادەملەر كوچىلارغا لىق تولۇپ مىس باشنى قارشى ئېلىپ، ئۇنى پادىشاھلىققا تەكلىپ قىپتۇ. مىس باش پادىشاھ بولۇپ ھۆكۈم سۈرۈپتۇ. كىشىلەر:
— بىزنىڭ پادىشاھىمىزنىڭ ئايالى يوق ئىكەن، ئۇنى ئۆيلەپ قويىمساق بولمايدۇ، — دەپ، كەينىدىن ئوردىغا كىرىپ مىس باشنىڭ بېشىنى ئاغرىتقىلى تۇرۇپتۇ. مىس باش پۇقرا-
لىرىغا شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

— سىلەرنىڭ كەلگىنىڭلارغا رەھمەت. مېنىڭ ئۆزۈمنىڭ لايىقىم بار، — دەپ ھەممە كىشىنى قايتۇرۇۋېتىپتۇ.

مىس باش كېچىسى ئويلاپ يېتىپ، مۇڭگۈزنى يەرگە تاشلاپ: «ئەڭگۈشتىرىم ئەڭگۈشتەر بولسۇن، پالانى شەھەرنىڭ مەلىكىسى ئۆيۈمدە ھازىر بولسۇن» دەپتۇ. شۇ ھامان پەرىزاتتەك بىر قىز پەيدا بوپتۇ. مىس باش مۇشۇ قىز بىلەن بىللە تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ.

ئەمدى بۇلار مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن، بىز گەپنى قىزنىڭ يۇرتىدىن ئاڭلايلى:

بۇ قىز يەنە بىر شەھەردىكى پادىشاھنىڭ يالغۇز قىزى ئىكەن. قانچىلىغان شەھەردىن ئەلچىلەر كەلگەن بولسىمۇ، شاھ قىزنى بەرمىگەنىكەن. پادىشاھ قىزنىڭ بىر كېچىدە غايىب بولۇپ كەتكىنىگە قاتتىق قايغۇرۇپتۇ، ھەر تەرەپكە ئات چاپتۇرۇپ ئىزدىتىپتۇ. قىزنى ھېچ يەردىن تاپالماي، يېقىن يەردىكى غىنىڭ تۇزلەڭلىكتە چوڭ شەھەرنىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىدىن ئەجەبلىنىپ، ئۇ شەھەرنىڭ قانداق پادىشاھلىق ئىكەنلىكىنى ئۇقۇش ئۈچۈن ئادەم ئەۋەتىپتۇ. پادىشاھنىڭ ئادەملىرى ئۇ شەھەرگە بېرىپ شەھەر خەلقى بىلەن ئارىلىشىپ يۈرۈپ، ئۇلارنىڭ: «بىزنىڭ پادىشاھىمىز بىر كېچىدىلا ئۆيلىنىپ قالدى. لايىقىنى قەيەردىن، قانداق ئەكەلگەنلىكىنى ئۇقمايمىز» دېگەنلىكىنى ۋە پادىشاھنىڭ مىس باش ئەكەنلىكىنى بىلىپ قايتىپتۇ. ئۇلار قايتىپ كېلىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئاڭلىغانلىرىنى پادىشاھقا ئېيتىپتۇ. پادىشاھنىڭ قاتتىق ئاچچىقى كېلىپ: «مىس باشنىڭ شەھىرىنى ۋەيران قىلىۋېتىمەن» دەپ، دەرھال بىرنەچچە مىڭ لەشكەر توپلاپ، لەشكەرلەرنى ئۆزى باشلاپ يولغا چىقىپتۇ. شەھەر خەلقى نەچچە مىڭلىغان لەشكەرنىڭ يىراقتىن چاڭ ـ توپا توزۇتۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، پادىشاھ مىس باشنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

— پادىشاھىئالەم، ئۇستىمىزگە دۈشمەن باستۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ، بۇ ئاپەتتىن بىزنى قۇتقۇزۇڭ! — دەپ ئەرز قىپتۇ. مىس باش خاتىرجەملىك بىلەن:

— قورقماڭلار، كەلسە كېلىۋەرسۇن، — دەپتۇ. لەشكەرلەر يېقىنلاشقانسېرى خەلق ناھايىتى قورقۇپ، قالايمىقانچىلىققا چۈشۈپتۇ. ئۇلار:

— مانا كېلىۋاتىدۇ، ئەنە يېقىنلىشىپ قالدى، مانا ئەمدى يامان بولدى! — دەپ، مىس باشنىڭ ئالدىغا دۈكۈرلىشىپ كەپتۇ. مىس باش

ئورنىدىن ئاستا تۇرۇپ، بۇرۇتىنى تولغاپ، چاپىنىنى كىيىپ يولغا چۈشۈپ مېڭىپتۇ.

— خالايىق، سىلەر نېرى تۇرۇڭلار، مەن ئۆزۈملا ئۇلارنىڭ ئالدىغا بارىمەن، — دەپ، مىس باش دۇشمەننىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ. كېلىۋاتقان دۇشمەن مىس باشنى كۆرۈپ: «مانا پادىشاھنىڭ ئۆزى چىقىپتۇ» دەپ چىشلىرىنى بىلىشىپ، ئۇزەڭگىلىرىنى تېپىشىپ، ئوقيالىرىنى تەييارلىشىپ ئۇنىڭغا قاراپ ئات قويۇپتۇ. پادىشاھ مىس باش قولىغا مۇڭگۈزنى ئېلىپ، خاتىرجەملىك بىلەن: «ئەڭگۈشتىرىم ئەڭگۈشتىر بولسۇن، مۇشۇ لەشكەرلەر قانداق ھالدا كېلىۋاتقان بولسا شۇنداق ھالدا قېتىپ قالسۇن» دەپ مۇڭگۈزنى يەرگە تاشلاپتۇ. لەشكەرلەر كېلىۋاتقان ھالىتى بويىچە قېتىپ قاپتۇ. ئۇلار سۆزلىيەلەيدىكەن، لېكىن ھەرىكەت قىلالمايدىكەن. خەلقلەر بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ، خۇشال - خۇراملىق بىلەن ئۆيلىرىگە قايتىشىپتۇ. بىر-نەچچە كۈن شۇنداق تۇرغاندىن كېيىن، قېتىپ قالغان لەشكەرلەرنىڭ يىغا - زار، ناله - پەريادى خەلقىنىڭ قۇلاق - مېڭىسىنى يەپتۇ. بىر كۈنى شەھەر خەلقى مىس باش پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

— پادىشاھىئالەم، بۇلارنىڭ ئاھ - زارى قۇلاق - مېڭىمىزنى يەپ كەتتى، — دەپتۇ. مىس باش لەشكەرلەرنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇلاردىن قاتتىق ۋەدە ئېلىپ ۋە ئىككىنچى قايتىپ كەلمەسلىك شەرتى بىلەن: «ئەڭگۈشتىرىم ئەڭگۈشتەر بولسۇن، مۇشۇ كەلگەن لەشكەرلەر ئالدىغا ماڭماي كەينىچە مېڭىپ كەتسۇن» دەپ مۇڭگۈزنى يەرگە تاشلاپتۇ. شۇ زامات بارلىق لەشكەرلەر قارشىلىقسىز يۈرتىغا قايتىپ كېتىپتۇ. مەلىكىنىڭ ئاتىسى بۇنى كۆرۈپ ناھايىتى خاپا بوپتۇ، قىزىنى ياندۇرۇپ كېلىشكە كۆزى يەتمەپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھنىڭ ئالدىغا بىر قېرى جادۇگەر موماي كىرىپ كەپتۇ. پادىشاھ:

— نېمىگە كەلدىڭ؟ — دەپ سورىسا، موماي:

— سىزنىڭ قىزىڭىزنى مەن ئېلىپ كەلسەم نېمە بېرىسىز؟ — دەپتۇ. پادىشاھ:

— ئاغزىڭ تولغۇچە ئېيتقىن، نېمە دېسەڭ شۇنى بېرىمەن! — دەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن جادۇگەر-ئاق كۆڭلەك كىيىپ، ئاق ياغلىق تېڭىپ، قولىغا تەسۋى ئېلىپ بۇۋاي سۈپىتىدە يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇ مىس باشنىڭ شەھىرىگە يېقىنراق كەلگەندە، ياخشى بىر جاينى تەييارلاپ شۇ يەردە نامىز ئوقۇپ، تەسۋى تۇتۇپ يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ. مىس باشنىڭ شەھىرىدىكى ئادەملەر مومايىنى كۆرۈپ:

— تەقسىر بۇۋىم، نېمە ئۈچۈن بۇ يەردە ئىبادەت قىلىپ ئولتۇرىسىز؟ — دېسە، موماي:

— مەن تۇرغان شەھەرنىڭ پادىشاھى ناھايىتى زالىم ئىكەن، ماڭا تىنچقىنا ئىبادەت قىلىشقا ئىمكان بەرمىدى. بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىنى ناھايىتى ياخشى دەپ ئاڭلاپ، مۇشۇ يەرنى ئىبادەت قىلىشقا لايىق كۆرۈپ ئىبادەت قىلىپ ئولتۇرىمەن، بالىلىرىم! — دەپ يىغلاپ كېتىپتۇ. خەلقنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ، كۈندىلىك يەيدىغان تامىقىنى ئاپىرىپ بېرىپ دۇئاسىنى ئالىدىغان بوپتۇ. ئاندىن بۇ جادۇگەر ھەر كۈنى پادىشاھنىڭ ئىشىك ئالدىنى سۈپۈرۈپ قويۇپ كېتىدىغان بوپتۇ. كىشىلەر مىس باشقا:

— ئوردىنىڭ ئالدىنى ئىنتايىن تەقۋادار بىر موماي سۈپۈرۈپ قويۇۋاتىدۇ، — دەپ خەۋەر قىپتۇ. مىس باش مومايىنىڭ نېمە مەقسەتتە كېلىپ يۈرگەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن ئالدىغا چاقىرتىپ:

— ھە، موما، نېمە ئۈچۈن بۇ يەرلەرگە كېلىپ قالدىڭىز؟ — دېگەندە، موماي يىغلاپ تۇرۇپ:

— مەن تۇرغان شەھەرنىڭ پادىشاھى ناھايىتى زالىم ئىكەن. سىلىنى ئادالەتلىك پادىشاھ دەپ ئاڭلاپ، بۇ يەردە تىنچقىنا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەنىدىم. ئاز - تولا بولسىمۇ خىزمەتلىرىنى قىلىپ قويای دەپ، ھەر كۈنى سەھەردە ئوردىنىڭ ئالدىنى سۈپۈرۈپ قويۇپ كېتىمەن، — دەپتۇ.

مىس باش مومايىنىڭ ئېيتقان سۆزىگە ئىشىنىپ، ئۇنىڭغا ئوردا ھويلىسىنى سۈپۈرۈش خىزمىتىنى

بېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، جادۇگەر مومانىڭ قەدىمى مەلىكىنىڭ ياتىدىغان ھوجرىسىغا قەدەر يېتىپتۇ، مەلىكىنىڭ ئىشىك ئالدىلىرىغا سۇ چېچىپ، سۇپۇرۇپ قويىدىغان بوپتۇ، شۇنداق قىلىپ يۇرۇپ مەلىكە بىلەن تونۇشۇپ قاپتۇ.

بىر كۈنى جادۇگەر موماي مەلىكىگە:

— بېرى كېلىڭە مەلىكە قىزىم، بېشىڭىزنى بېقىپ قويای، — دەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، كۈندە مەلىكىنىڭ بېشىنى بېقىپ قويىدىغان بوپتۇ. مەلىكىنىڭ بېشىنى بېقىپ ئولتۇرۇپ: «بالام، سىز كىمنىڭ قىزى؟ ئىسمىڭىز كىم؟ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىڭىز؟» دېگەندەك سوئاللار بىلەن بىر نەچچە كۈننى ئۆتكۈزۈپتۇ. بارا ـ بارا جادۇگەر موماي مەلىكىگە ياخشى كۆرۈنۈپ قاپتۇ. بىر كۈنى مەلىكە مومايغا:

— مەن ئەسلىدە پادىشاھنىڭ قىزى ئىدىم. ئىچكىرىكى ئۆيدىن تاشقىرىقى ئۆيگە چىققىنىمنى بىلمەن، بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغىنىمنى بىلمەيمەن، — دەپ ئېيتىپ بېرىپتۇ. موماي:

— سىز ئېرىڭىزدىن بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىڭىزنى سورىدىڭىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ياق، سورىمىدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مەلىكە.

— ئۇنداق بولسا، سىلەرنىڭ ئەر ـ خوتۇنلۇق مۇناسىۋىتىڭلار ياخشى ئەمەس ئوخشايدۇ. بۇنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىش كېرەك. ئەر خەق دېگەن تولىمۇ ھىيلىگەر بولىدۇ. ئېرىڭىز سىزنى تۇيدۇرماي ئەكەلگەن يەردە يەنە باشقا ئاياللارنى ئەكېلەلمەيدۇ دېگىلى بولامدۇ؟ — دەپتۇ. مەلىكە:

— ئۇنداق بولسا ئاخشاملىققا مەن سوراپ باقاي، — دەپتۇ.

— ماقۇل بالام، شۇنداق قىلىڭ، مېنى ئېيتتى دەپ يۈرمەڭ! — دەپ باش - كۆزلىرىنى سىلاپ قويۇپ كېتىپ قاپتۇ. مىس باش پادىشاھ كېچىسى ئۆيگە كەلگەندە، مەلىكە چاندۇرماستىن گەپ سوراشقا باشلاپتۇ.

— سىز مېنى ئالغىنىڭىزغا بىرنەچچە يىل بولدى. مېنى قانداق ئېلىپ كەلگەنلىكىڭىز توغرىسىدا مۇشۇ كۈنگىچە سىرىڭىزنى ئېيتمىدىڭىز، ياكى ماڭا ئىشەنمەمسىز؟ — دەپ سوراپ يىغلاپ تۇرۇۋاپتۇ مەلىكە. مىس باش:

— ئۇنى سورىما، ساڭا ئېيتىشقا بولمايدۇ، بىر ئۆزۈم بىلىمەن، بىر خۇدا بىلىدۇ، — دەپ ئېيتقىلى ئۇنماپتۇ. مىس باش ئوردىغا كەتكەندىن كېيىن جادۇگەر مومای مەلىكىنىڭ قېشىغا كىرىپ بېشىنى باققان بولۇپ، كونا - يېڭى ھېكايىلىرىنى ئېيتىپ ئولتۇرۇپ، ئاربلىقتا:

— بالام، سىزنى قانداق ئېلىپ كەپتۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. مەلىكە:

— ماڭا ئېيتمىدى، بىر ئۆزۈم بىلىمەن، بىر خۇدا بىلىدۇ، دېدى، — دەپتۇ. مومای:

— ئۇنداق بولسا، ئېرىڭىز سىزگە ئىشەنمەيدىكەن. ئەر - ئايال بولۇپ تۇرۇپ بىر - بىرىڭلارنىڭ سىرىنى بىلمىسەڭلار، قانداقمۇ بىر ئۆيدە تۇرمۇش كەچۈرىسىلەر؟ — دەپتۇ.

شۇ كۈنى كەچقۇرۇنلۇقى مىس باش ئۆيگە كەلگەندە، مەلىكە يەنە سوراشقا باشلاپتۇ. مەلىكە تولىمۇ قىستاپ سوراپ كەتكەندىن كېيىن، مىس باش:

— خوتۇن، ئۇنداق بولسا بۇ سىرنى ھېچكىمگە ئېيتما! مەن سېنى يىلان پادىشاھىنىڭ مۈڭگۈزىنىڭ خاسىيىتى بىلەن ئېلىپ كەلگەنىدىم، — دەپ سىرىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. ئەتىسى جادۇگەر مومای مەلىكىدىن:

— بالام، سىزنى قانداق ئېلىپ كەلگەنىكەن؟ — دېگەندە، مەلىكە بولغان ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ. جادۇگەر مومای:

— ھە، مانا ئەمدى ياخشى بوپتۇ. شۇ ئەڭگۈشتەر مۈڭگۈزىنى سىزمۇ كۆرۈپ باقسىڭىز بولىدۇ؟ — دەپتۇ. مەلىكە:

— مەن ئۇنى سورىمىدىم، — دەپتۇ. مومای:

— ئۇنداق بولسا سوراپ كۆرۈڭ، — دېگەندىن كېيىن، مەلىكە ئاخشىمى مىس باشنى قايىل قىلىپ، ئۇنىڭ قوينىغا سېلىپ ساقلاپ يۈرگەن يىلان پادىشاھىنىڭ مۈڭگۈزىنى ئېلىپ كۆرۈپ:

— مانا ئەمدى سىزگە ھەقىقىي ئىشەندىم. مەندىمۇ بىرەر كۈن تۇرسۇن، ئوبدانراق كۆرۈپ قېنىۋالاي، ئەتە كەچتە ئالارسىز، — دەپ بەرگىلى ئۇنماپتۇ. ئەتىسى جادۇگەر مومای مەلىكىنىڭ ئالدىغا تەزىم قىلىشقا چىقىپتۇ، مەلىكىنىڭ قولىدىكى ئەڭگۈشتەر مۈڭگۈزىنى كۆرۈپ ناھايىتى خۇشال بولۇپ، ھىيلىگەرلىكلىرىنى ئىشلىتىپ:

— بالام، باش - كۆزىڭىز كىر بولۇپ قاپتۇ، بۇگۈن سىزنى يۇيۇپ قويای، — دەپ مەلىكىنى يۇيۇشقا باشلاپتۇ. مەلىكىنى يۇيۇۋاتىپ:

— بالام، بۇ مۈڭگۈزنى يەرگە قويۇپ قويۇڭ. مۈڭگۈزنىڭ ئورنىغا سۇ تەگمىسە غۇسۇل ئادا بولمايدۇ، — دەپ مۈڭگۈزنى بىر يەرگە ئېلىپ قويۇپ، ئالدىدا ئىسسىق سۇنى قۇيۇپ، كەينىدىن بىر چېلەك سوغۇق سۇنى قۇيۇۋاتىپتۇ. مەلىكە ئەندىكىپ ئۆز ھەلەكچىلىكى بىلەن بولۇپ قېلىپ، ئەڭگۈشتەر مۈڭگۈز ئېسىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. مەلىكە يۇيۇنۇپ - تارىنىپ ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتكەندە، جادۇگەر مومای قولىغا مۈڭگۈزنى ئېلىپ: «ئەڭگۈشتىرىم ئەڭگۈشتەر بولسۇن، مۇشۇ مەلىكە ئۆزىنىڭ

بۇرۇنقى شەھىرىدە بولسۇن !» دەپتۇ ـ دە، ئەڭگۈشتەر مۆڭگۈزنى ئېلىپ شەھەردىن چىقىپ كېتىپتۇ. شۇ ئارىدا شەھەر غايىب بولۇپ، مىس باش بىر چۆلدە يالغۇز قاپتۇ. ئۇ قانداق قىلىشىنى بىلمەي تۇرغاندا، ئالدىغا ھېلىقى مۇشۇك بىلەن ئىت كېلىپ:

— سىز غەم قىلماڭ. بىز سىزنىڭ قىلغان ياخشىلىقىڭىزغا ياخشىلىق بىلەن جاۋاب قايتۇرىمىز، — دەپ، مەلىكىنىڭ شەھىرىگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئىت شەھەر ئىچىگە كىرىپ، پادىشاھ ئوردىسىنىڭ ئالدىدا ئايلىنىپ يۇرۇپتۇ. مۇشۇك قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ، ئوردىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىپتۇ. پادىشاھ ئۆزى ئولتۇرغان تەختىنىڭ ئالدىدىكى تۆۋرۈكنىڭ يېنىنى كولاپ، شۇنىڭ ئىچىگە جادۇگەر مۇمايى ئەكېلىپ بەرگەن ئەڭگۈشتەر مۆڭگۈزنى قويۇپ ئۈستىگە ياغاچ قاپقاق بېكىتىپ، ئۇنىڭغا قۇلۇپ سېلىپ ساقلايدىكەن. مۇشۇك ئوردىنىڭ ئاستىدا بىرقانچە چاشقانىنىڭ بارلىقىنى، چاشقانلارنىڭ مۆڭگۈزنى ئاللىقاچان ئۆزلىرىنىڭ ئۇۋىسىغا ئەكىرىپ كەتكەنلىكىنى بايقاپتۇ ـ دە، سوپى بولۇۋېلىپ: «تۇۋا قىلدىم، تۇۋا، چاشقانلارغا تەگمەيمەن، ھېچكىمگە زىيان سالمايمەن» دەپ بېشىنى ساڭگىلىتىپ، كېچە ـ كۈندۈز زارلاپ يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن چاشقانلار ھەيران بولۇشۇپ، ئۆز پادىشاھىغا:

— بىر مۇشۇك بار ئىكەن، چاشقانلارغا تەگمەيمەن، ھېچكىمگە زىيان سالمايمەن دەپ يىغلاپ ئولتۇرىدۇ، — دەپتۇ.

چاشقانلار پادىشاھى سىناش ئۈچۈن بىرنەچچە چاشقانىنى مۇشۇكنىڭ يېنىغا ئەۋەتىپتۇ. بۇ چاشقانلار مۇشۇكنىڭ بوينىغا، قۇيرۇقىغا ئېسىلىپ ئويناپتۇ، مۇشۇك ئۇلارغا پەرۋامۇ قىلماي، ھېلىقى سۆزلەرنى تەكرارلاپ ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. شۇ ئارىدا چاشقان بالىلىرىنىڭ مۆڭگۈزنى سۆرەپ ئويناپ يۈرگىنى مۇشۇكنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ قاپتۇ. مۇشۇك چاققانلىق بىلەن سەكرەپ بېرىپ ئۇنى تارتىۋېلىپ، ئاغزىغا سېلىپ ئوردىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئوردا ئالدىدا ئايلىنىپ يۈرگەن ئىت مۇشۇكنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ:

— ئالالمىدىڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئالالمىدىم، ئاداش، — دەپ مۇشۇك يولىغا راۋان بوپتۇ. بۇلار مېڭىپ ـ مېڭىپ بىر دەريانىڭ بويىغا كېلىپ قاپتۇ. مۇڭگۈزنىڭ غېمىدە يۈرگەن ئىت:

— ھەي مۇشۇك، راستىڭنى ئېيت، مۇڭگۈزنى ئالغان بولساڭ ماڭا بەرگىن. مەن سېنى دەريادىن ھاپاش قىلىپ ئۆتكۈزۈپ قويىمەن، — دېگەندە، مۇشۇك مۇڭگۈزنى ئىتقا بېرىپتۇ. ئىت ئۇنى ئاغزىغا سېلىۋاپتۇ. مۇشۇكنى ھاپاش قىلىپ دەريادىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغاندا، ئىتنىڭ كۆزىگە بىلىق كۆرۈنۈپ قېلىپ، ئاغزىدا مۇڭگۈز بارلىقىنى ئۇنتۇپ قېلىپ بىلىقنى يېمەكچى بولغاندا، مۇڭگۈز دەريىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ ـ دە، ئۇنى بىلىق يۇتۇۋاپتۇ. بۇ بىلىق دەريانىڭ ئايىغ تەرىپىدە بىر بىلىقچىنىڭ تورىغا چۈشۈپ قاپتۇ. بىلىقچىلار بىلىقلارنىڭ ئىچ ـ قارنىنى ئېلىپ تاشلاپ، بىلىقلارنى ئېلىپ كېتىپتۇ. بۇ يەرگە ئىت بىلەن مۇشۇك مۇڭگۈزنى ئىزدەپ كېلىپ قاپتۇ. ئىككىسى بىلىقلارنىڭ ئىچ ـ قارنىنى يەپ ئولتۇرۇۋ مۇڭگۈزنى مۇشۇك تېپىۋاپتۇ ـ دە، ئېلىپ قېچىپتۇ. «مۇڭگۈزنى مەن ئاپىرىپ بېرەي» دەپ ئىت مۇشۇكنى قوغلاپتۇ، قوغلاپ يېقىن كەلگەندە مۇشۇك دەرەخكە چىقىۋاپتۇ. ئىت چىقالماي، «ھامانەم يەرگە چۈشىدىغۇ» دەپ، كەتمەي ئايلىنىپ يۈرۈپتۇ. مۇشۇك بولسا «ئىت ھامانەم كېتىدۇغۇ» دەپ يەرگە چۈشمەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، مۇشۇك دەرەختە، ئىت يەردە، مىس باش چۆلدە قاپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ ئىت مۇشۇككە ئۆچ بولۇپ قالغانكەن.

«جەبرائىل» ھەققىدە قىسسە

تەكەن زاماندا مىسىر شەھىرىدە بىر باپكار بىلەن بىر ياغاچچى بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىر ئاشقى بار ئىدى. كۈنلەرنىڭ بىرىدە باپكار ئۇ خوتۇن ئۈچۈن ناھايىتى ئېسىل بىر كۆڭلەك توقۇدىكى، ئۇنىڭ ھېچ يېرىدە تىكىشى كۆرۈنمەس ئىدى. كۆڭلەك خوتۇننىڭ بويىغا ئۇزۇنلۇق ۋە كەڭلىك جەھەتتە بەكمۇ مۇۋاپىق كەلدى. شۇنىڭ بىلەن: «پالانى باپكار بىر كۆڭلەك توقۇپتۇكى، ئۇ-نىڭ ھېچ يېرىدە تىكىشى يوقتۇر. ياقا، يەڭلىرىنى ئۆزگىچە توقۇپتۇ، ئۇنىڭدەك كۆڭلەكنى ھېچ باپكار توقۇيالماس» دېگەن سۆز پۈتۈن مىسىر شەھىرىگە تارقىدى.

بىر كۈنى ياغاچچى ئۇ كۆڭلەكنى مەشۇقىنىڭ ئۈچىسىدا كۆردى ۋە بۇ خوتۇننىڭ باپكار بىلەن ئاشنىدارچىلىقى بار دېگەننى گۇمان قىلدى، ئىلگىرى ھەم بۇ گۇمانى بار ئىدى. شۇ سەۋەبتىن ئاچچىقلاندى ھەم خۇسۇمەت، ھەسەتخورلۇقى تۇتتى ۋە: «ئى چىركىن، نېمە ئۈچۈن مەندىن ئۆزگىگە كۆڭۈل بېرىسەن؟» دەپ تولا سىياسەتلەر قىلدى. ئەمما، بۇ خوتۇن باپكارنى دوست تۇتقانىدى، ئۇنى تەرك قىلالمىدى. بەس، ياغاچچىنى خىلۋەتكە ئېلىپ كىرىپ ئولتۇرغۇزدى ھەمدە ئېيتتىكى:

— ئى جانۇ جانىم، بىلگىن ۋە ئاگاھ بولغىنكى، سېنىڭ بىر تال مويۇڭ ماڭا ھەممە ئالەمدىن ئەزىزرەك تۇرىدۇ، — دېدى ـ ده، قۇرئاننى ئېلىپ كېلىپ قەسەم ئىچىپ تۇرۇپ، — مەن ئۆزۈمگە باپكار-دىن دۇشمەنرەك كىشىنى بىلمەيمەن. نېمە ئۈچۈنكى ئۇ مېنى پىچاق ئۇرىمەن دەپ قورقۇتىدۇ. ئۇنىڭ قورقۇتۇشىدىن ئىختىيارسىز ئۇنىڭ ئاشنالىقىنى قىلغانىدىم، بۇ ھالىمنى ساڭا ھەم ئېيتالماس ئىدىم. مېنىڭ ھالىم شۇدۇر، — دېدى. ياغاچچى بۇنىڭغا جاۋابەن:

— ئەگەر بۇ سۆزۈڭ راست بولسا ۋە ئۇنى خالىماي ماڭا مايىل بولساڭ، ئۇنىڭ ئىشى ئاساندۇر. ئۇ-نى تازا بىر ئاۋارە قىلايلى، ئۇ ئۆلگۈچە سېنى كۆرەلمىسۇن، — دېدى.

ئۇ خوتۇن يەنە بىر مەرتەم قەسەم ئىچتى. ئاندىن ياغاچچى بۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسى راستتۇر دەپ ئىشەندى ۋە:

— خاتىرجەم بولغىنكى، مەن ئۇنىڭ چارىسىنى قىلۇرمەن، — دەپ ئورنىدىن قوپتى. باپكارنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە ئېيتتىكى:

— ئى يارۇ بۇرادەر، سەن ئېسىل بىر كۆڭلەكنى توقۇپسەن. ئۆز ھۇنىرىڭدە كامىللىق كۆردۈڭ، بۇ ھەم ماڭا ئارزۇ بولدى. مەنمۇ ئۆز ھۇنىرىم بىلەن بىرنېمە ياسىغايمەن، ھېچ كىشى ئۇنىڭدەك ئىشنى قىلالمىغاي. سەن ئۆز ھۇنىرىڭ بىلەن باپكارلارنى ھەيران قىلدىڭ، مەن ھەم ئۆز ھۇنىرىم بىلەن

ياغاچچىلارنى ھەيران قالدۇرغايمەن، ــ دېدى. باپكار:

ــ مۇبارەك بولسۇن، مەن بەندىگە نېمە ھاجەت بولسا خىزمەت قىلغايمەن، ــ دېدى.

ياغاچچى ئۇچ ـ تۆت پارچە تاختاي راسلاپ تىلسىم بىلەن بىر ساندۇق ياسىدىكى، ھېچ يەردە ئۇنىڭ-دەك ساندۇقنى ئادەم كۆرمىگەن بولغاي. ئۇنىڭ ئىچىگە تىلسىملارنى بەجا كەلتۈرۈپ تامام قىلدى، ئاندىن باپكارنىڭ قېشىغا باردى ۋە دېدىكى:

ــ ئى يارۇ بۇرادەر، مەن ھەم ئۆز ھۇنىرىم بىلەن بىر كاتتا نەرسە ياسىدىم، ھېچ ياغاچچى ئاڭا ئوخشاش نەرسىنى ھەرگىز ياسىيالمىغاي. مانا بۇ ساندۇق شۇلدۇر. ساڭا بۇرادەرلىكىنىڭ ھەم سۆھ-بەتداشلىقنىڭ ھەققىنى بەجا كەلتۈرگەيمەن. قوپقىن، سەھراغا بارايلى، ئۇ يەردە بۇ تىلسىمنى سىناق قىلاي، ئۇنىڭ ياخشى تەرەپلىرىنى كۆرەيلى، ئاندىن مەن ئۇنى ياغاچچىلارغا مەلۇم قىلاي. سېنىڭ نامىڭ باپكارلار ئارىسىدا يۇقىرى بولغاندەك، مېنىڭ نامىمۇ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يۇقىرى بولغاي، ــ دېدى.

ياغاچچى ساندۇقنى يۇدۇپ، ئىككىسى يولغا راۋان بولدى. ئۇلار شەھەردىن ئىككى پەرسەڭ يىراق بىر سەھراغا باردى. ياغاچچى:

ــ ئى بۇرادەر، تامام لىباسىڭنى سېلىپ، ئاندىن تۇغما بولۇپ بۇ ساندۇققا كىرگىن، ــ دېدى.

نېچۇكتۇر، باپكار دەرھال لىباسىنى سېلىپ ئاندىن تۇغما بولدى ۋە يانچۇقىدا بىرنەچچە دىنار بار ئىدى، ئۇنى ياغاچچىغا بەردى، ئاندىن ساندۇق ئىچىگە كىردى. ئۇ ساندۇققا تىلسىم بىلەن بىر مىخ قادالغانىدى. ئۇنى ئوڭ تەرەپكە بۇرىسا، ساندۇق يۇقىرى ئۆرلەيتتى، سول تەرەپكە تولغىسا، تۆۋەنگە چۈ-شەتتى. ياغاچچى باپكارغا مىخنى ئوڭ تەرەپكە تولغاپ كۆرسەتتى ۋە:

ــ ئى بۇرادەر، داۋاملىق بۇ مىخنى كۆچۈڭنىڭ بارچە ئوڭ تەرەپكە تولغىغايسەن، ــ دېدى. باپكار مىخنى ئوڭ تەرەپكە تولغاش بىلەن ساندۇق ھەرىكەتكە كېلىپ ئورنىدىن قوزغالدى،ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى. باپكار مىخنى ھەر قېتىم تولغىغاندا، ساندۇق ھاۋاغا كۆتۈرۈلەتتى. ئۇ تازا ئۆرلىدى، ئاندىن كۆزدىن غا-يىب بولدى. ئول ساندۇقنىڭ دېرىزىلىرى بار ئىدى، ئېچىلدى. باپكار تۆۋەنگە قارىدى. شەھەر، كەنتلەر-دىكى نەرسىلەرنى كۆردى، روھىي زېمىندىكى نەرسىلەرنى كۆردى ۋە ئۆز ـ ئۆزىگە: «ئاھ، ياغاچچى مېنى بۇ ھىيلە بىلەن جاھاندا ئاۋارە قىپتۇ» دېدى. بۇ قورقۇنچتىن جىگىرى پارە ـ پارە بولدى. بۇ مىخنى سول تەرەپكە تولغىسام، ساندۇق يەنە يۇقىرى ئۆرلەرمۇ ياكى تۆۋەنگە چۈشەرمۇ دەپ ئويلاپ، مىخنى سول تەرەپكە تولغىدى، ساندۇق تۆۋەنرەك چۈشتى، يەنە سول تەرەپكە تولغىغانىدى، يەنە تۆۋەنرەك چۈشتى، ئا-خىر بېرىپ يەرگە قوندى. ئۇ ساندۇقتىن چىقتى ۋە ئۆزىنى دەريايى ئەمان بويىدا كۆردى، بۇ يەرنىڭ قەيەر ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى، كۆز قۇۋۇتى يەتكۈچە قارىدى. ئۇ سۇدىن باشقا نېمىنى كۆرمىدى، كۆڭ-لىگە قورقۇنچ چۈشتى ۋە دەريا ياقىسىدا يۈرۈپ ئازغىنا مېۋە تېپىپ يېدى، ئاندىن تامام غەم ـ ئەندىشە ئىچىدە ئۇيان ـ بۇيان يۈگۈرۈپ باقتى، ناگاندا دەريا ياقىسىدا ئادەملەرنى كۆردى، ئۇلارنىڭ يېنىغا بېرىپ سالام بەردى. ئۇ كىشىلەر سالامغا جاۋاب بەرگەندىن كېيىن:

ــ نېمە ئادەمسەن؟ قەيەردىن كەلدىڭ؟ ــ دېدى. باپكار ئاڭا جاۋاب بېرىپ:

ــ مەن مەردۇ غېرىبدۇرمەن، يول ئاداشتىم، ماڭا رەھمە قىلىپ، ئاۋاتلىققا يول كۆرسىتىپ قو-يۇڭلار، ــ دېدى. ئۇ كىشىلەر:

ــ بۇ دەريايى ئەمماندۇر، ئاۋاتلىقتۇر، ــ دېدى. باپكار ئۇلارغا دۇئا قىلدى، بىر جاڭگالغا راۋان بولدى. ئۇ ئويلىدىكى، ئەگەر ساندۇقنى بۇ يەرگە قويۇپ كەتسەم، يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ

قالسام هالاك بولمەن. ئەمدى ساندۇقنىڭ سىرىنى بىلدىم، ئۇ مېنى جاڭگالدىن تاشقىرى ئېلىپ چىققاي، تا شەھەرگە يەتكەيمەن دەپ، دەرھال ساندۇققا يېنە كىرىپ مىخنى ئوڭ تەرەپكە تولغىدى، ساندۇق يەنە ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى. ئۇ جاڭگالدىن چىقىپ بىر چاقىرىم يەرگە بېرىپ چۈشتى. باپكار ساندۇقتىن چىقىپ قارىدى، بىر ئوردا كۆرۈندى، ئۇنىڭ بېشى پەلەكتە، دەرۋازىسى كۆپ. كۆك تۆمۈردىن ئىدى. دەرۋازا ئالدىدا ھېچكىم يوق ئىدى. ئۇ بۇ يەر قەيەركىن ۋە كىمنىڭ ئوردىسىدۇ؟ دەپ ئويلىدى. شۇ چاغدا يىراقتىن بىر ئادەمنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئالدىغا باردى، سالام بەردى ۋە:

— ئى بۇرادەر، بۇ كىمنىڭ ئوردىسى؟ — دەپ سورىدى. ئۇ كىشى:

— ئۆزۈڭ كىم بولىسەن؟ بۇ يەرلەردە نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟ — دېدى. باپكار:

— مەردۇ غېرىبدۇرمەن، بۇرادىرىمنى يوقاتقانىدىم، ئۇنى ئىزدەپ يۈرىمەن، — دېدى. ئۇ كىشى:

— بۇ شەھرى ئەماندۇر. شەھەر پادىشاھىنىڭ ئون ياشلاردا بىر قىزى بار ئىدى. پادىشاھ ئۇ قىزى دۇنياغا كەلگەندە، ئۇنى ھېچ كىشى كۆرمىسۇن دەپ، بۇ ئوردىنى ئۇنىڭ ئۈچۈن بىنا قىلىپ، قىزنى ئانىسى بىلەن بۇ يەردە قويدى. بۇ ئوردىنىڭ ئىشىك ئاچقۇچىنى پادىشاھ ئۆزى ساقلايدۇ، ھەر ھەپتىدە بىر مەرتەم كېلىپ قىزنى كۆرۈپ كېتىدۇ، — دېدى. باپكار بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ساندۇق قېشىدا ئولتۇردى. كېچە بولدى، ئۇ ساندۇق ئىچىگە كىرىپ مىخنى ئوڭ تەرەپكە تولغىدى، ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى، قىز تۇرغان ئوردىنىڭ ئۈستىگە كەلدى، مىخنى سول تەرەپكە تولغىدى، تۆۋەنلىدى، ئوردىنىڭ تۆپىسىگە چۈشتى. باپكار ساندۇقتىن چىقتى، ھەر تەرەپكە قارىدى. بىر دېرىزە كۆرۈندى، بېرىپ قارىدى، ھۆسن ـ جامالى ھەددىدىن زىيادە گۈزەل بىر قىزنى كۆردى، ئۇنىڭ يېنىدا ئىنكىئانىسى ئولتۇراتتى. باپكار ئوردا ئىچىگە چۈشكىلى شوتا قويۇپ، دېرىزىدىن قارىدى. دەل شۇ چاغدا قىز ئاجايىپ گۈزەل كەرەشمە بىلەن تەختىكە چىقىپ ياتتى، ئۇخلىدى. باپكار ئوردىنىڭ ئىچىگە چۈشۈپ قىز ياتقان سارايغا كىردى. تەختكە چىقىپ، قىزنىڭ يوتقىنىنى ئېچىپ قوينىغا كىرىپ ياتتى، ئۇ قىزنىڭ بەدىنىنى قۇچاقلاپ سۆيدى. قىز ئويغىنىپ ئۆزىنى بىر ئەر كىشىنىڭ قۇچىقىدا كۆرۈپ، پەريات قىلدى:

— سەن نېمە ئادەمسەن؟! — دېدى قىز غەزەپلىنىپ. ئىنكىئانا قىزنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئويغاندى، دەرھال قوپۇپ چىراغنى

ياندۇردى. كۆردىكى، باپكار خۇددى ئاندىن يېڭى تۇغۇلغاندەك يالىڭاچ تۇرۇپتۇ. ئىنىكئانا:

— سەن نېمە ئادەمسەن؟ — دېدى. باپكار:

— مەن جەبرائىلدۇرمەن، ئاسماندىن چۈشتۈم. بۇ قىزنى خۇدايىتائالا ماڭا ئاتا قىلدى. ئۆز ئۆيۈمگە كەلدىم. بۇ قىز مېنىڭ ھالال جۈپتۈمدۇر، — دېدى.

ئىنىكئانا بىلەن قىز بىر - بىرىگە: «بۇ ئوردىنىڭ ئۇستىدىن قۇشمۇ ئۇچۇپ ئۆتەلمەس، ھەممە ئىشكىلىرى زەنجىر بىلەن مەھكەم بەند قىلىقلىقتۇر. ئەگەر بۇ كىشى جەبرائىل بولمىسا ئىدى، مۇنداق يالىڭاچ ۋە تەييارلىقسىز بۇ ئوردىغا كىرەلمەس ئىدى» دېيىشتى. قىز ئېيتتىكى:

— ئى جەبرائىل، ماڭا مۇبارەك بولسۇن. خۇدايىتائالا مەندەك كىشىنى ماڭا لايىق كۆرۈپ، خوتۇنلۇققا بېرىپتۇ. بۇ ئىلتىپاتقا بىسيار شۈكۈر - سانا ئېيتماق ئاتا - ئانامغا ۋاجىپتۇر.

باپكار خۇشال بولدى. ئۇلار يېتىپ قالدى. قىز چىن ئېتىقادى بىلەن باپكارنىڭ كۆڭلىدىكىدەك خىزمەت قىلدى. باپكار ئۆز ئىشىدا كەملىك قىلماي، دەرھال ئۇنىڭ مېھرىگە مېھىر بەردى، ئاندىن قىز باپكارغا ئاشىقى شەيدا بولدى. قىزنىڭ ئاتىسى مۇھىم بىر ئىش بىلەن بولۇپ كېتىپ، بىر ئايغىچە قىزنىڭ قېشىغا كېلەلمىدى. باپكار ھەر كېچە قىز يېنىغا كېلىپ تۇردى. ئۇ قىزنىڭ قوينىغا كىرىپ راھەت - پاراغەتتە تاڭ ئاتقۇچە ياتاتتى، تاڭ ئاتقاندا قىزنىڭ قوينىدىن چىقىپ ئوردا تۆپىسىگە چىقاتتى ۋە ساندۇق ئىچىگە كىرىپ مىخنى تولغايتتى - دە، جاڭگالغا بېرىپ چۈشەتتى. بۇ يوسۇندا قىرىق كۈن ئۆتتى. قىز ھامىلدار بولدى. قىزنىڭ ئاتىسى مۇھىم ئىشىنى تۈگىتىپ، قىزنىڭ قېشىغا كەلدى. ئۇ ئوردا ئاچقۇچلىرىنى ئۆزى بىلەن ئېلىپ كەلگەنىدى، ئىشكىلەرنى ئېچىپ قىزنىڭ يېنىغا كىردى، قىزنىنى كۆردى. قىز ئۆز ھالىدا ئەمەس ئىدى. پادىشاھ ئىنىكئاندىن:

— ھەي، بۇ ئەزىز پەرزەنتىمگە نېمە بولدى؟ — دېدى. ئىنىكئانا بىلەن قىز بولغان ۋەقەنى يەشتى، بايان قىلدى:

— خۇدايىتائالا جەبرائىلنى سىزگە كۈيئوغۇللۇققا ئەۋەتىپتۇ، ئاسماندا ئاڭا قىزىڭىزنى نىكاھ قىپتۇ. ھەر كېچە جەبرائىل بۇ يەرگە كېلىپ ياتىدۇ، تاڭ ئاتقاندا يەنە ئاسمانغا چىقىپ كېتىدۇ.

پادىشاھ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ھەيران بولدى، ئوردىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەن ئەتراپىنى تەكشۈردى، ھەممە نەرسىلەرنى ئۆز ئورنىدا كۆردى. پادىشاھ مۇنداق مەھكەم ئوردا يوقتۇر، بۇ نېمە ۋەقەدۇر دەپ ئويلاپ، كېچىسى ئوردىدا قوندى. نامار خۇپتەن ۋاقتى بولدى، چىراغلار ياندى. پادىشاھ شەمشىرىنى ئالىدىغا قويۇپ قويدى. بىر سائەت بولغاندى، ھەر كېچىكى يوسۇن بىلەن باپكار ساندۇققا كىردى، مىخنى تولغىدى، ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى، ئوردا ئۇستىگە كېلىپ چۈشتى. ساندۇقنىڭ چۈشكەن شەپىسى پادىشاھ قۇلىقىغا ئاڭلاندى. پادىشاھ ئورنىدىن چاچراپ قوپتى، بەھوش بولدى، ئاندىن ھوشىغا كەلدى. باپكار تۆپىدىن چۈشتى، تامبالچان ھالدا كېلىپ قىزنىڭ ياستۇقىدا ئولتۇردى. پادىشاھ باپكارنى كۆردى، يۇقىرى ئاۋازدا:

— ئامەننا، رەسەددەقنا، يا جەبرائىل روھىللا، — دەپ باپكارنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ، نالە - زار قىلدى. قىز:

— ئى جەبرائىل، بۇ مېنىڭ ئاتامدۇر، — دېدى. باپكار پادىشاھنىڭ بېشىنى ئايىغىدىن كۆتۈردى. ئەمما، پادىشاھ دەمۇدەم يۇزىنى يەرگە ئۇرۇپ، باپكارنىڭ قول - ئايىغىغا كۆزىنى سۈرتەر ئىدى ھەم: «جەبرائىلنىڭ ئۆيۈمگە مۇبارەك قەدىمى يېتىپتۇ» دەپ ھەق تائالاغا تولا شۈكۈر - سانا ئېيتتى. باپكار:

— ئى پادىشاھ، كۆڭلۈڭنى خۇش تۇتقىن، ماڭا خۇدايىتائالانىڭ ئىنايەتلىرى بەھىسابتۇر. دۆلىتىڭ

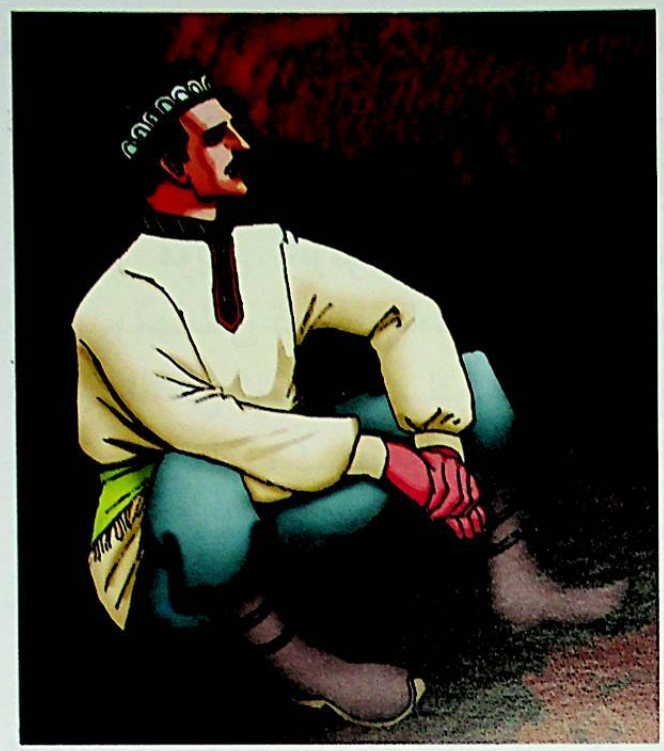
زىيادە، ئۆمرۇڭ ئۇزۇن، دۇشمەنلىرىڭ مەغلۇپ بولغاي، — دېدى. پادىشاھ بېشىنى يەرگە قويدى ۋە:
— مەن بەندىنىڭ نېمە لايىقىتى بولسۇن. ھەقتائالا سىز جەبرائىلنى ماڭا كۆيئوغۇل قىلماقنى خا.
ھش قىلىپ ئەۋەتىپتۇ. مەن بۇ ئىلتىپات - نېمەتنىڭ شۇكرانىسىنى قاچان ئېيتىپ تۈگىتەرمەن؟ —
دەپ، يەنە بىر ئۆيگە كىرىپ ئۇخلىدى. باپكار قىزنىڭ يېنىدا تاڭ ئاتقۇچە ئەيش - ئىشرەت قىلدى. تاڭ
ئاتتى، ئۆگزىگە چىقىپ ساندۇق ئىچىگە كىردى ۋە مىخنى تولغىدى، ھاۋاغا كۆتۈرۈلۈپ، جاڭگالغا بېرىپ
يوشۇرۇنۇپ ياتتى.

قىز ئۇيقۇدىن ئويغاندى، جەبرائىلنىڭ يۇرۇپ كەتكەنلىكىنى بىلدى، قوپۇپ ئاتىسىنىڭ ياستۇقىغا
كەلدى ۋە:

— ئى ئاتا، جەبرائىل يۇرۇپ كەتتى، — دېدى. پادىشاھ ھەم ئورنىدىن قوپتى، ئوردا ئۇستىگە چىق.
تى. شۇ چاغ بىر يۇلتۇز كۆچۈپ سۇدا ئەكسى كۆرۈندى. پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ، ئىشەندىكى، ئاسمانىڭ
ئىشكى ئېچىلىپ، جەبرائىل كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇ دەرھال يۇزىنى تۈپراققا سۈردى، باپكارنى جەبرائىل
دەپ تەستىق ۋە ئېتىقاد قىلىپ ئۆگزىدىن يېنىپ چۈشتى ھەمدە قىزىغا:

— ئەلۋەتتە، ئەلۋەتتە، جەبرائىلنىڭ ئالدىدا ئىخلاس بىلەن خىزمەت قىلغايسەن. مەن بېرىپ
جەبرائىل ئۈچۈن خاس قىممەت باھالىق لىباس ۋە پاكىز ياسىداقلار ھەمدە پاك تائاملار تەييارلاپ ئىبەر.

گەيمەن، ــ دېدى. قىز ئاتىسىغا:

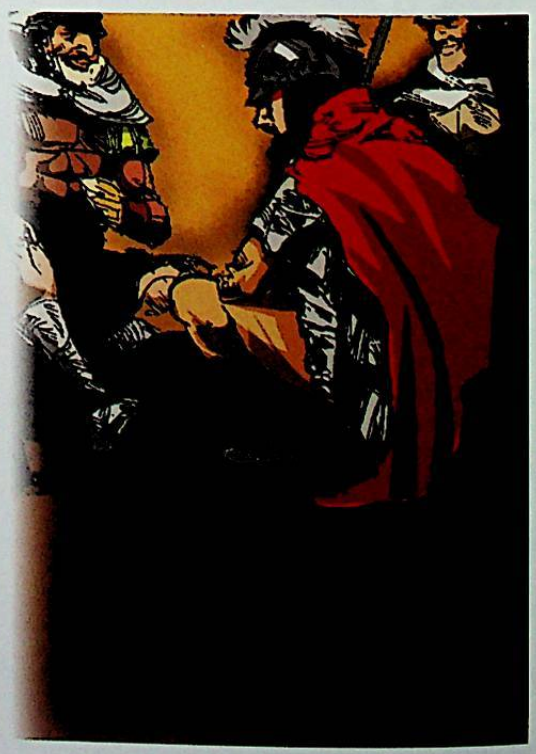
ــ بۇگۈن جەبرائىلنىڭ مېنىڭ ئۆيۈمگە كەلگىنىگە قىرىق كۈن بولدى. بۇ مۇددەت ئىچىدە ئۇنىڭ بىر قېتىرە سۇ چاغلىق نەرسىنى ئاغزىغا ئالغىنىنى كۆرمىدىم، ــ دېدى.

پادىشاھ كۈن چىققاندا ئورنىدىن تۇرۇپ، ھەممە ئىشكىلەرنى مەھكەم ئېتىپ ئۆز ئوردىسىغا كەتتى، شۇ كۈنى باپكار ئۇچۇن بىرنەچچە شاھانە لىباس تەييارلاپ، قىزى قېشىغا ئەۋەتتى.

كېچە بولدى، باپكار ساندۇققا كىردى، مىخنى تولغىدى، ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى، شەھرى ئەمىنغا قاراپ ماڭدى، پادىشاھ سارىيىنىڭ ئۆگزىسىگە چۈشتى، ساندۇقتىن چىقىپ تۈگلۈككە باردى، كۆردىكى، پادىشاھ ۋەزىرى بىلەن، ئىككى ـ ئۈچ خىزمەتچى ھەم شاراب ئىچىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇلار جەبرائىلنىڭ ھېكايەتلىرىنى قىلاتتى. باپكار تۈگلۈكتە ئولتۇرۇپ پادىشاھنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئاڭلىدى. ئەمما، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىرى ئاقىلراق ئىدى. ئۇ جەبرائىلنىڭ ھېكايەتلىرىگە ئىشەنمىدى ۋە:

ــ بۇ يالغان ئىشتۇر، سىزگە ئوخشاش پادىشاھنىڭ بۇنداق يالغانغا ئىشەنگىنىنى ھېچكىم ئاڭلاپ باقمىغان ئەمەس. مېنىڭچە، شۇنىسى گۇمانسىزكى، بۇ ئادەم ئەپسۇن ۋە ھىيلە بىلەن سىزنىڭ ئوردىڭىزغا كېلىپ، سىزنىڭ شەرىپىڭىزگە مۇنداق بەتنامىلار قىلدى، ــ دېدى. پادىشاھ بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا ۋارقىراپ:

ــ مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن جەبرائىلنىڭ مۆجىزاتىنى، ئىززەت ـ شاراپىتىنى كۆردۈم. ئەگەر كۆرمىسەم ئىدى، بۇ سۆزلىرىڭ توغرا بولۇر ئىدى. جەبرائىل بارغاندا كۆردۈمكى، ئاسمانىنىڭ ئىشكىلىرى ئېچىلدى. سەن بۇ بىھۇدە سۆزلەرنى نېمە ئۈچۈن قىلىسەن؟ ــ دېدى. پادىشاھ تەكرار شۇنداق دېدى. ۋەزىر ئىشەنمىدى.

باپكار قولىنى تۈگلۈككە ئۇردى. پادىشاھ شۇ تۈگلۈك تۈۋىدە ئىدى. باپكار پەم بىلەن ھېلىقى ئىشەنمىگەن ۋەزىرنىڭ بېشىغا چۈيۈن بىلەن ئۇرۇپ ئون پارە قىلدى. ۋەزىرلەر بۇ ھالنى كۆرۈپ، ھۇجرا ئىقلدىمكىن دەپ گۇمان قىلدى. لېكىن، پادىشاھ شۇ چاغدا:

ــ جەبرائىلنىڭ مۆجىزىلىرىنى كۆردۈڭلارمۇ؟ ! ــ دېدى.

ھەممىسى ھەيران قالدى. ھەرقايسىسى ئۆز ئۆيلىرىگە كەلدى، يۇزمىڭ ئەندىشە بىلەن ياتتى.

باپكار ساندۇققا ئولتۇرۇپ مىخنى تولغىدى، قىزنىڭ ئوردىسىغا كېلىپ چۈشتى ۋە ئۇنىڭغا:

ــ ئاتاڭ مېنىڭ ھالىمدىن ھېكايە قىلدى، بىر خىزمەتچى بۇنىڭغا ئىشەنمىدى. خۇدايىتائالا ئۇنىڭغا ئاچچىقلاپ، بۇرادىرىم ئەزرائىلنى ئەۋەتتى. ئۇ غەزەپكە كېلىپ، بۇ ئۆينى ئۇلارنىڭ بېشىغا يىقىتى.

قىتقايمەن، دېگەنىدى، مەن خۇدادىن تىلىدىم، بىرىپ ئول ھۇجرىنى ساقلاپ تۇردۇم، ئاتاڭنىڭ يۇزى ئۇ-
چۇن ئۇ خىزمەتكارنى خالاس قىلدىم، — دېدى.

قىز بۇ نىشانلاردىن ھەيران قالدى. ۋاقىت سۇبھى بولدى. «جەبرائىل» يەنە كەتتى. قىزنىڭ ئاتىسى ئۇيقۇدىن قوپتى، ۋەزىر ۋە خىزمەتكارلىرىنى چاقىردى، «جەبرائىل» قېشىغا بارايلى ۋە ئۆزرە ئېيتايلى، دېدى. ھەممىسى كەلدى. پادىشاھ بۇ ئوردىنىڭ مەھكەملىكىنى ۋە يوغانلىقىنى كۆرسەتتى. بۇلار ھەيران قالدى. ئاندىن ئۇ جامائەتنىڭ ئالدىدا ئاچقۇچىنى چىقىرىپ، ئىشىكلەرنى ئاچتى. ئۇ باشقىلارنى قىزنىڭ ئوردىسىغا ئېلىپ كىردى. قىز ئاتىسىنى كۆردى، ئالدىغا كېلىپ تەزىم قىلىپ، قولىنى سۆيدى. پادىشاھ جەبرائىلنىڭ ۋەقەسىنى ئېيتاي دەپ تۇرغانىدى، لېكىن قىزى بولغان ۋەقەنى مەن ئېيتاي دەپ، تىلىنى ئىلـ-
گىرى سۆزگە ئاچتى. پادىشاھ يەنە باشقا ۋەقە بولدىمىكىن دەپ گۇمان قىلدى ۋە ئىجازەت بەردى. قىزى:

— ئۇشبۇ كېچە جەبرائىل كېلىپ: «ئاتاڭ پالانى ۋەزىر، خىزمەتكارلىرى بىلەن شاراب ئىچىپ ئولـ-
تۇرۇپ، مەنكى جەبرائىلنىڭ ئەھۋالىنى ئۇ جامائەتلىرىگە ئېيتتى، بىر خادىم ئاڭا ئىشەنمىدى، بۇ سېـ-
ھىر - جادۇ، دېدى. ئاللاتائالانىڭ بۇ سۆزگە غەزىپى كېلىپ، بۇرادىرىم ئەزرائىلنى ئەۋەتتى، ئاللا ئۇلارـ-
نىڭ ھەممىسىنى ھالاك قىلىشنى بۇيرۇدى. مەنكى جەبرائىل ئۇنى بىلىپ خۇدادىن تىلىدىم. ئاتاڭنى-
بىرنەچچە خىزمەتكارى بىلەن ساقلاپ قالدىم، بولمىسا ھەممىسى ھالاك بولۇر ئىدى» دېدى، — دەپ
ئەھۋالنى بايان قىلدى.

قىزنىڭ ئاغزىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ھەممىسى ھەيران قالدى، راست جەبرائىل ئىكەن دەپ، ئېتىقاد
قىلىپ ۋە ئىشىنىپ، قىزنىڭ ئالدىدا باش قويدى، «جەبرائىلدىن بىزنى تىلەڭ» دېيىشتى. قىز:

— سىلەر خاتىرجەم بولۇڭلار، — دېدى. ئىشەنمىگەنلەر پۇشايمان قىلىپ قايتىشتى.

باپكار قىز بىلەن ھەر كۈنى كېچە ئەيش ـ ئىشرەت قىلاتتى.

ئۇ قىز باپكاردىن بىر ئوغۇل تۇغدى. خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن پادىشاھ يەنە بىر شەھەرنىڭ پادىشا ـ ھىغا قىزىمنى ساڭا بېرەرمەن، دەپ ۋەدىلىشىپ قويغانىدى. شۇ ۋاقىتتا ھېلىقى پادىشاھ قىزىنى ماڭا بەرسۇن دەپ، كىشى ئەۋەتتى. قىزنىڭ ئاتىسى:

ــ خۇدايىتائالا مېنىڭ قىزىمنى جەبرائىلغا بېرىپتۇ، ھەر كېچە ئاسماندىن چۈشىدۇ، ئەلھال، قـ ـ ىزىم جەبرائىلدىن بىر ئوغۇل تۇغدى، ــ دېگەن جاۋابنى بەردى. كىمكى بۇ سۆزنى ئاڭلىسا، پادىشاھنى ئەخمەق، نادان دەر ئىدى.

قىزنى ئالماقچى بولغان پادىشاھ دەرغەزەپ بولۇپ، لەشكەر يىغدى ۋە قىزنى ماڭا بەرمىگىنىنى كۆرەي، دەپ قوشۇن تارتىپ، شەھرى ئەمانغا كەلدى ۋە ئەمان شەھىرىنى قورشۇالدى. ئەمان شەھـ ـ رىنىڭ پادىشاھى قىزغا بىر كىشىدىن مۇنداق دەپ نامە يوللىدى: «قىزىم جەبرائىلغا دېسۇن، بىزنىڭ داد ـ پەريادىمىزغا يەتسۇن. ئەگەر يەتمىسە، بىزنىڭ ھەممە خانۇ مانمىز بۇزۇلۇر!» قىز بۇ ۋەقەنى «جەبرائىل»غا دەرھال مەلۇم قىلدى ۋە:

ــ ئۇلار سىز ئۈچۈن كېلىپتۇر، ئۇلارنىڭ تەمەسى سىزدىدۇر، ئەمدى سىزگە بۇ ئىشنىڭ ئىلاجنى قىلماق لازىمدۇر، ــ دېدى. باپكار:

ــ بۇ كېچە سەۋر قىلىڭ. مەن خۇدايىتائالانىڭ دەرگاھىغا بېرىپ تىلەي، ئۇلارغا بىر بالا ئىبەرتـ ـ كەي، ــ دېدى.

قىز بىر كېچە سەۋر قىلدى. سۇبھى بىلەن تەڭ باپكار ئورنىدىن قوپتى، ساندۇققا ئولتۇرۇپ مىخنى تولغىدى، بىر سەھراغا باردى، كەچ بولغۇچە جىق تاش تەردى، كېچە بولدى، ئۇ تۇن نىسبىدە ساندۇقـا كىرىپ مىخنى تولغىدى، ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى، ئۇ قوشۇن تارتىپ كەلگەن پادىشاھنىڭ چېدىرى ئۈستىگـە كېلىپ تاش ياغدۇردى. پادىشاھ ئاسماندىن ياغقان بۇ تاشلارنى كۆردى. بىر تاش كېلىپ بىر لەشكەر باشـ ـ لىقىنىڭ بېشىغا تەگدى. ئۇ ھەممە لەشكەرلىرى بىلەن يالاڭ ئاياغ بولۇپ قېچىشقا باشلىدى. باپكار ئارقىسىدىن تاش ياغدۇرۇپ قوغلىدى. ئۇلار تىرىپىرەن بولۇپ، ھەر تەرەپكە قاچتى، ھېرىپ، ئـا ـ ياغلىرى قاپىرىپ، جىمى لەشكەرلەر خارۇزەبۇن بولدى. قىزنىڭ ئاتىسى ھەم لەشكىرى بىلەن ئات چاپـ ـ تۇرۇپ ئۇلارنى قوغلاپ ئۇرۇپ ئۆلتۈردى. جەڭ قىلىشقا كەلگەن پادىشاھ ئازراق لەشكىرى بىلەن مـەڭ مېھنەت ـ مۇشەققەتلەر بىلەن ئۆز شەھرىگە قېچىپ باردى، ئەمما ھەممە نەرسىلىرى ئەمان شەھىرىدە قالغانىدى. شەھرى ئەمان خەلقى بۇ ماللارنى ئولجا، غەنىيمەت ئېلىپ، قىزنىڭ ئايىغىغا يىقىلـ ـ دى. «جەبرائىل» يېتىپ كەلگۈچە كۈتتى، «جەبرائىل» كەلدى. خالايىق ئۇنىڭغا ھەمدۇ سانا ئېيـ ـ تىپ، ئۆيلىرىگە قايتىشتى.

«جەبرائىل» قىزغا ئېيتتى:

ــ بۇ كېچە بىر نەچچە قۇشنى كاۋاپ قىل ۋە ھالۋىلىق بىر پارە نان، ياخشى نېمەتلەرنى تەييار قىلغىن. مەن ئۇنى ئېلىپ بېرىپ، بۇ ئىشنىڭ شۇكرانىسى ئۈچۈن سەھرادىكى جانىۋارلارغا بېرەي، خۇدايىتائالا شۇنداق پەرمان قىلدىلەر، ــ دەپ بۇيرۇدى. قىز تەييارلاپ بەردى.

باپكار بۇ تائاملارنى ساندۇققا سالدى، مىخنى تولغىدى، ئۆزى بىلەن جاڭگال ئىچىگە ئېلىپ باردى، بىر يەرگە يوشۇردى، ھەر كۈنى تويغۇچە يېدى. ئەما، قىزنىڭ قېشىغا كەلگەندە: «مەن تاماقـا ھاجـەت ئەمەسمەن» دەپ قويىاتتى ھەم نەرسە يېمەس ئىدى. ئۇ پەقەت قۇشلارغا بېرىمەن، دەپلا تۇرلۇك ياخشى تا ـ

ئاملارنى تەييار قىلدۇراتتى. ھېلىقى چىدىماس پادىشاھ يەنە نۇرغۇنلىغان لەشكەرنى باشلاپ، قايتىدىن شەھرى ئەمانغا ھۇجۇم قىلدى، ئالدىغا ئۇچرىغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈردى.

بۇ خەۋەر قىزنىڭ ئاتىسىغا يەتتى. پادىشاھ قىزى ئارقىلىق «جەبرائىل»غا ئەرز ئېيتتىپ، ئايىغىغا يىقىلىپ:

— ئىلاجنى قىلمۇرسىز، — دېدى. باپكار:

— سەۋر قىلىڭ، خۇدايىتائالانىڭ بۇيرۇقى قانداق بولمۇركىن؟ — دەپ كېچىلىك ئۇيقۇغا كەتتى. سۇبھى ۋاقتى بولدى. ئۇ بىر جاڭگالغا كېلىپ چۈشتى، ساندۇقتىن چىقتى، سەھرادىكى كالا، قوي تېزەكلىرىنى ساندۇق ئىچىگە توشقۇزدى، تۇن نىسبى بولغاندا مىخنى ئوڭغا تولغىدى، يۇقىرى ئۆرلەپ، جېدەلخور پادىشاھنىڭ چېدىرى ئۈستىگە كەلگەندە ئوت تۇتاشتۇرۇپ تاشلىدى. ئوتنىڭ شولىسى ئاسمانىنى قاپلىدى، لەشكەرلەرنىڭ ھەممىسى ئۇ ئوتنى كۆردى ۋە: «خۇدايىتائالا ئاسماندىن ئوت يېغدۇرىدى» دەپ، بىر ـ بىرىگە باقماي قېچىشتى. ئارقىسىدىن قىزنىڭ ئاتىسى لەشكەر تارتىپ چىقتى، بىر تۇركۇم لەشكەرلەرنى تىرىك تۇتۇۋالدى، بىر بۆلۈم لەشكەرلەرنى ئۆلتۈردى، مالىرىنىڭ ھەممىسىنى ئولجا ئېلىپ، بىرنەچچە مىڭ لەشكەرنى ئەسىر قىلدى، شۇنىڭ بىلەن جاھانغا پاتماي قالدى. قىز بۇ خەۋەرنى ئىشىتىپ باپكارنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ، بىسىيار تەشەككۇر قىلدى. قىزنىڭ بىر مەرتە ئاشقىلىقى مىڭ مەرتە بولدى. باپكار خۇشاللىقىدىن ئۆزىنى ئاسمانچە ئېگىز تۇتار ئىدى. ئۇ قىزنىڭ يېنىدىن بىر جاڭگالغا باردى، ئۇ يەردە يوشۇرۇپ قويغان بىرئاز يەيدىغان نەرسە بار ئىدى، ئۇنى يەپ ئۇخلىدى.

قازارا، ساندۇقتا بىر تال چوغ قالغانكەن، باپكار ئۇيقۇدىن بېشىنى كۆتۈرگەندە، خاسىيەتلىك ساندۇق ئاللىقاچان كۆيۈپ بولغانىدى. ئۇ قاتتىق ھەسرەت چەكتى، بۇ يەردە ئىككى كۈن ياتتى، كېيىن:

«تەۋەككۇل!» دەپ شەھرى ئەمانغا قاراپ راۋان بولدى. ئۇ شەھەرگە كىرىپ، بىر باپكارنىڭ ئالدىغا باردى ۋە:

— مەن بىر غېرىب-مۇرمەن، باپكارلىقنى ياخشى بىلىمەن، ئەگەر بۇيرۇسىڭىز، ئالدىڭىزدا ماتا توقۇغايمەن، نېمە بۇيرۇسىڭىز شۇنى قىلغايمەن، شاگىرتلىققا ئالسىڭىز، — دېدى. ئۇ باپكار:

— خوپ، — دېدى.

ئۇ ئولتۇرۇپ ماتا توقۇدى، ئەمما كېچە ـ كۈندۈز يىغلاپ يۇردى، قىزنى ناھايىتى سېغىنىدى. قىزمۇ

شكەستە بولۇپ، بۇگۈن، ئەتە كېلۇر دېگەن ئۇمىدتە ئىدى. «جەبرائىل» كەلمىدى. بىر ئاي ئۆتتى، يەنە كەلمىدى. قىز «جەبرائىل»نى بەكمۇ سېغىندى. ئۇ ئىنىكئانىغا تامامى دەرد ـ ئەلەمنى ئېيتىپ يىغلايتتى. بۇ خەۋەر ئاتىسىغا يەتتى. پادىشاھ قىزىنىڭ ئالدىغا كەلدى. پادىشاھقىمۇ خاپىلىق چۈشتى. پادىشاھ:

ــ جەبرائىلنىڭ كۆڭلى سەندىن قالدىمۇ يا؟ ــ دەپ سورىدى قىزىدىن. قىز قەسەم ئىچىپ تۇرۇپ:

ــ مەن ھەرگىز ئۇنىڭ كۆڭلى قالغۇدەك ئىش قىلمىغانىدىم، ــ دېدى.

پادىشاھ ئىنتايىن غەمكىن بولۇپ، دەرۋىشلەرگە سەدىقە ۋە ساخاۋەت، نەزىر ـ چىراغ قىلدى. پادىشاھ خۇدايىتائالادىن كۈيئوغلىنى تىلەر ئىدى. قىز ئوردا ئىچىدە ناله ـ زار ئەيلەپ، ھەيران ۋە سەرگەردان بولۇپ، ئۆزىنى ھالاك قىلىش دەرىجىسىگە يەتكەنىدى. پادىشاھ قىزنى شەھەرگە ئەكېلىۋالدى ۋە:

ــ خۇدايىتائالا يەنە جەبرائىلنى يەتكۈزگەي، ــ دېدى. قىز كېچە ـ كۈندۈز توۋا قىلىش بىلەن يۈردى.

شۇ كۈنلەردە: «جەبرائىلنىڭ پادىشاھ ئەمىنغا ئاچچىقى كېلىپ، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ، قىزىنى تاشلاپ كېتىپتۇ» دېگەن سۆز تارقالدى. بۇ ۋاقىتتا، شەھرى ئەمىنغا باستۇرۇپ كەلگەن ھېلىقى پادىشاھ ناھايىتى كۆپ لەشكەر يىغىپ، ئەمىن شەھىرىگە يەنە يۈرۈش قىلدى. بۇ خەۋەر پادىشاھقا يەتتى، ئۇ ناھايىتى قورقتى، شەھەرنى تاقىدى. قىزنى: «ئۆزۈڭنىڭ ئوردىسىغا بېرىپ ئولتۇرغىن» دەپ بۇيرۇدى. قىز ئوردىغا كېتىپ باراتتى، شۇئاندا ئۇنىڭ كۆزى باپكارنىڭ دۇكىنىغا چۈشتى، «جەبرائىل»نى ئۇ دۇكاندا كۆردى، دەرھال ئارقىسىغا يېنىپ پادىشاھقا مەلۇم قىلدى. پادىشاھ كىشى ئەۋەتىپ چاقىرتتى ۋە:

ــ سىز جەبرائىلمۇ، ئەمەسمۇ؟ ــ دەپ سورىدى. باپكار:

ــ ئارى، مەن جەبرائىل، ــ دېدى. قىزنىڭ ئاتىسى:

ــ سىزگە نېمە بولدى؟ ــ دېدى. «جەبرائىل»:

ــ ھېلىقى كېچە دۇشمەنلەرنىڭ بېشىغا ئوت ياغدۇرۇپ ھەممىسىنى ھالاك قىلدىم، شۇ سەۋەبتىن خۇدايىتائالا ماڭا غەزەپلىنىپ، ئاسمانىنىڭ ئىشىكىنى مېنىڭ يۈزۈمگە باغلىدى. مېنى ئۆز دەرگاھىدىن قوغلىدى، ــ دېدى. پادىشاھ:

ــ ئى جەبرائىل، ئايالىڭىز ۋە بالىڭىزنىڭ يېنىغا بېرىپ ئولتۇرۇڭ. خۇدايىتائالا رەھىم قىلىپ، كۆڭلىڭىزنى يەنە خۇش قىلغاي، ــ دەپ تەسەللى بەردى. «جەبرائىل»غا شاھانە لىباسلارنى كىيگۈزدى.

ئەلقىسسە: جەڭ قىلغۇچىلار ئەمىن شەھىرىگە يېتىپ كەلدى. قىزنىڭ ئاتىسى ھەم لەشكەرلىرىنى تەييار قىلدى ۋە دەرۋازىلارنى مەھكەم ساقلاشقا پەرمان بەردى. پادىشاھ بىر كۈنى لەشكەرلەرنى يىغىپ مەسلىھەت قىلدى ۋە:

ــ بۇگۈن كېچە چىقىپ، باسقۇنچى قوشۇنغا ۋەھىمە سېلىپ، ئۇلارنى قورقۇتۇپ ۋەيران قىلىڭلار! ــ دەپ بۇيرۇدى. پادىشاھ باپكارغا:

ــ گەرچە ئاللانىڭ سىزگە ئاچچىقى بولسىمۇ، يەنىلا جەبرائىللىق خاتىرىڭىز بار، شۇڭا بىز بىلەن جەڭگە چىقىڭ، ــ دېدى.

باپكار ھەيران ۋە سەرگەردان بولۇپ، تامامى ئۆمرۈم ئىچىدە ئات مىنمىگەنىدىم، ئەمدى قانداق قىلارمەن دەپ ئەندىشە قىلىپ، بىر باھانە بىلەن قېلىشنى ئويلىدى. پادىشاھنىڭ بىر ئېتى بار ئىدى، ئۇنداق يۈگۈرۈك ئات ھېچ پادىشاھنىڭ ئاتخانىسىدا يوق ئىدى. ھەر قېتىم پادىشاھ جەڭگە ئاتلىنار بولسا ئۇ ئاتقا مىنىپ چىقاتتى، باشقا ئاتنى مىنمەس ئىدى. «جەبرائىل» پادىشاھقا:

— مېنى جەڭگە بۇيرۇدىڭىز، ماڭا ئۆزۈم خالىغان ئاتنى بېرىڭ، — دېدى. پادىشاھمۇ:
— خالىغان ئاتنى مىنىڭ، — دېدى. ھەممە ئاتلارنى باپكارنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. ئۇ ھېچبىر ئاتنى قوبۇل قىلماي، ھېلىقى ئاتنىڭ يېنىغا كەلدى، ئاتنىڭ نامى يادنام ئىدى. باپكار:
— مۇشۇ ئاتنى مىنىمەن، ئاندىن دۇشمەننى يوقىتىمەن، — دېدى. پادىشاھ رەت قىلمىدى ۋە:
— مىنىڭ، — دېدى.
ئۇ ھەر خىل خىيالدا ئىدى. ئۇ قېشىدىكىلەرگە:
— پادىشاھ ماڭا تون ـ سالا كىيدۇرۇپ، ئېگەرگە مەھكەم باغلاپ، شەھەر دەرۋازىسىدىن تاشقىرىغا چىقىرىپ قويسۇن. مەن بېرىپ خىزىر ۋە ئىلياس پەيغەمبەردىن ياردەم تىلەي، دۇشمەننى زەبۇن قىلاي، — دېدى.
باپكار ھەرنېمە دەپ باققانىدى، دېگەنلىرى ئىشقا ئېشىپ قالدى. باپكارنى ئېگەرگە تاڭدى. ئۇ تۇن نىسبى بولغاندا شەھەرنىڭ دەرۋازىسىدىن چىقتى، ئاتنىڭ بېشىنى دۇشمەن تەرەپكە قىلىپ بىر قامچا ئۇردى. ئات باپكارنى ئېلىپ قاچتى. زامان ـ زاماندىن قالغان بىر دەرەخ بار ئىدى، باستۇرۇپ كەلگەن پادىشاھ چېدىرىنى شۇ دەرەخنىڭ تۈۋىگە تىككەن ھەم ئېتىنى شۇ دەرەخكە باغلىغانىدى. ئۇنىڭ بىرنەچچە خىزمەتكارى شۇ دەرەخ ئەتراپىدا تۇراتتى. باپكار بۇ دەرەخ يېنىغا يەتتى ۋە قورققانلىقىدىن دەرەخنى قۇچاقلىۋالدى، دەرەخ يىقىلدى، پادىشاھنىڭ ئېتى ۋە بىرنەچچە لەشكىرىنى بېسىپ ئۆلتۈردى. باپكار ھەر كىشىنىڭ چېدىرىگە يەتتى. ئۇلارنى ھەم ئات بېسىپ ئۆلتۈردى. باپكار قورققانلىقىدىن: «مانا، جەبرائىل كەلدى!» دەپ چۇقان ـ سۇرەن سالدى. پادىشاھ بىرمۇنچە خىزمەتكار ـ لەشكەرلىرىنى ئۆلۈك كۆردى ۋە ماللىرىنى تاشلاپ قېچىپ كەتتى. ئەتىسى قىزىنىڭ ئاتىسى كۆردىكى، يەر يۈزىدە باسقۇنچى قوشۇندىن بىرەر ئاتلىق قالماپتۇ. پادىشاھ ئەمىلىرىنى چىقىپ قاچقانلارنىڭ پۇل ـ ماللىرىنى شەھەرگە ئېلىپ كىردى، «جەبرائىل»نى ئىزدەپ بىر قورغاندىن تاپتى. ئۇ ئاتنىڭ ئۈستىدە مەھكەم باغلاقلىق ھالدا ھوشىدىن كېتىپتۇ. ئۇنى ھوشىغا كەلتۈرۈپ، باشقا ئاتقا مىندۈرۈپ شەھەرگە ئېلىپ كىردى. قىز «جەبرائىل»نى كۆرۈپ ئايىغىغا يىقىلدى، خۇدايىتائالاغا سەجدە قىلدى. باپكار شۇنچە ئىززەت ـ شاراپەت تاپتى، ئورنىدىن تۇرۇپ پادىشاھ ئەمىلىغا:
— ئەي شاھ، مەن جەبرائىل ئەمەسمەن. مەن بىر مەردۇ غېرىب باپكار ئىدىم، — دەپ ئەھۋالىنىڭ ھەممىسىنى يېپىدىن ـ يىڭنىسىگىچە بايان قىلدى ھەم، — رازىلىق بەرسىلە تۇراي، بولمىسا، ئۆزلىرى ئۆلتۈرۈشتىن بۇرۇن ئۆزۈمنى ئۆلتۈرەي. ئەزىرايىل خۇدا، مېنى قويۇپ بەرسىلە، مەن ئۆز ئۆقتىمنى قىلسام، — دەپ ئىلتىماس قىلدى. پادىشاھ ئەمىلى، بۇ كىشىنىڭ قەدىمى مۇبارەك بولدى، بىرنەچچە مەرتەم دۇشمەنلىرىمنى ھالاك قىلدى، بۇنىڭ نامى ئالەمگە تارالدى، ئەمدى بۇ جەبرائىلنىڭ قورقۇنچىدىن دۇشمەنلىرىم كېلەلمەيدۇ، بۇ سىرنى كىشى بىلسە، مېنىڭ قىزىم ئالەمدە بەتنامغا قالىدۇ، دەپ ئويلاپ:
— خاتىرجەم بولۇڭ، خوتۇنىڭىز ۋە بالىلىرىڭىز بىلەن بېرىپ ئۆز ئوردىڭىزدا ئولتۇرۇڭ، مەن جەبرائىل ئەمەس دەپ، ئۆزىڭىزنى ئاشكارا قىلماڭ، — دېدى. باپكار:
— ئەلۋەتتە، سىرنى ئاشكارىلىمايمەن، — دېدى. باپكار شۇنىڭدىن بېرى پادىشاھنىڭ قىزى بىلەن ئۆمرىنى خۇش ئۆتكۈزدى.
كېيىن باپكار ئالەمدىن ئۆتتى. بۇ يالغان جەبرائىلنىڭ قىسسىسى يادىكار بولۇپ قالدى، ئايالى قان يىغلاپ، ئۆز ئوردىسىدا ماتەمدار بولۇپ ئولتۇرۇپ قالدى.

قەمەرنىڭ سەپەر

ئۇرۇنىڭ بۇرۇنسىدىكەن، ھەممە كىشىنىڭ ئايۇبنى ھويلىسىدىكەن، تۇڭلۇكى تورۇسىدىكەن، ئۇچقى موربسىدىكەن، ئاشلىقى ئوربسىدىكەن، كەتمىنى دولىسىدىكەن. شۇ زامانلاردا شەرىيە قەلئەسىدە بىر پادىشاھ ئۆتكەنكەن، ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى بار ئىكەن. چوڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى قەمەر، كىچىك ئوغلىنىڭ ئىسمى سەمەر ئىكەن. كىچىك ئوغلى ئەقىل ـ ئىدراكتا، باتۇر ـ لۇقتا تەڭداشسىز ئىكەن، ئۇچار قۇشلارنىڭ تىلىنى بىلىدىكەن، ئۇنىڭ قولىدىن ھەرقانداق مۇشكۇلات قېچىپ قۇتۇلالمايدىكەن. ئۇنىڭغا يولۇققان كىشىلەرنىڭ خاپىلىقى خۇشاللىققا ئايلىنىپ، بەخت ئىشكى ئۇلارغا ئېچىلىدىكەن، بىراق بۇ شاھزادىلەر كىچىكىدىنلا ئانىسى قازا قىلىپ كەتكەچكە، ئۆگەي ئانىنىڭ قولىدا چوڭ بولغانكەن.

كۇنلەردىن بىر كۇنى پادىشاھنىڭ شىكار خۇمارى تۇتۇپ يەتتە كۇنلۇك ئوۋغا چىقىش ئۇچۇن شىكار تەييارلىقىغا كىرىشىپتۇ ۋە شىكارغا كىچىك ئوغلى سەمەرنىمۇ بىللە ئېلىپ چىقماقچى بوپتۇ. پۇتۇكۇل تەييارلىقى تامام بولغاندىن كېيىن، چوڭ ئوغلى قەمەرنى ئالدىغا چاقىرىپ:

ــ ئوغلۇم قەمەر، مەن ئەتە ئىنىڭ سەمەر ۋە نۆكەرلىرىم بىلەن يەتتە كۇنلۇك شىكارغا چىقماقچىمەن. شاھلىقىمنى ساڭا تاپشۇردۇم، مەن قايتىپ كەلگۇچە ئەلنى ئادىللىق بىلەن سورىغاچ تۇرغىن، ــ دەپتۇ.

ــ خاتىرجەم بولۇڭ دادا، پەرمانىڭىزنى بېشىم بىلەن بەجا كەلتۇرىمەن، ــ دەپتۇ قەمەر ئاتىسىغا تەزىم بەجا كەلتۇرۇپ.

پۇتكۇل ئوردا مۇلازىملىرى ئەتىسى شاھ شىكارى ئۇچۇن ئامان ـ ئېسەنلىك تىلىشىپتۇ. سۇ ـ نايچى، دۇمباقچى، كانايچىلار ئۆز ناۋالىرىنى ياڭرىتىشىپتۇ. پادىشاھ داقا ـ دۇمباق ساداسى ئىچىدە شىكارغا يول ساپتۇ.

كەچ كىرىپتۇ. قەمەرنىڭ ئۆگەي ئانىسى كەچلىك تائامدىن كېيىن يېتىش ئۇچۇن جاي تەييارلاپتۇ. قەمەر ئورنىغا بېرىپ يېتىپتۇ. كۆز باغلانغان چاغدا قەمەرنىڭ ئۆگەي ئانىسى ئۇنىڭ يوتقىنىغا كىرىۋاپتۇ. قەمەر ئۆگەي ئانىسىنىڭ بۇ ئىشىغا ھەيران بولۇپ:

ــ بۇ سىزنىڭ نېمە قىلغىنىڭىز؟ مەن سىز بىلەن بىر ئورۇندا ياتقىلى كىچىك بالا بولمىسام، چوپچوڭلا بىر يىگىت تۇرسام، بۇنداق قىلىقسىزلىققا قانداق يۇزىڭىز چىدىدى؟ تېزدىن ئۆز جايىڭىزنى تېپىۋېلىڭ! ــ دەپتۇ.

ــ ئوغلۇم قەمەر، مەن ساڭا ئاشىقى بىقارار بولدۇم، ئەگەر سەن بىلەن بىر كېچە بىرگە ياتمىسام،

ئىشقىگدا جېنىمدىن جۇدا بولىمەن، — دەپ قەمەرنىڭ قوينىدىن چىقىپ كەتمەپتۇ، ھۇ تارتىپ يىغلاپ كېتىپتۇ. ئۆگەي ئانىنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرگەن قەمەر:

— ئەي ئانا، سىز مېنى كىچىكىمدىن تارتىپ ئۆز ئانامدەك بېقىپ چوڭ قىلغان ئانامسىز. خۇدا يولىدا دادامنىڭ تەرىتى ئۇچۇن سۇ بەردىڭىز. شۇنداق تۇرۇقلۇق سىز بىلەن بىر ئورۇندا يېتىش خۇدا ئالدىدا كەچۇرگۈسىز گۇناھ، ساراي ئەھلى ئارىسىدا يۈز كۆتۈرگۈسىز رەسۋاچىلىق. مەن سىز بىلەن ھەرگىز بىر ئورۇندا ياتالمايمەن. سىزنىڭ بۇ رەسۋاچىلىقىڭىز مۇشۇ جايدا قالسۇن! — دەپ ئۆيدىن چىقىپ كېتىپتۇ.

تاڭلا كېچىسىمۇ يەنە شۇ ھال تەكرارلىنىپتۇ. قەمەر ئۆگەي ئانىسىنىڭ دېگەن يېرىدىن چىقماپتۇ. ئۆگەي ئانىسى ئۆزىنىڭ مەقسىتىگە يېتەلمەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، پادىشاھنىڭ يەتتە كۇنلۇك شىكار ۋاقتىمۇ توشۇپتۇ. ئۆز مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرالمىغان ئۆگەي ئانا قىلغان ئىشلىرىنىڭ پادىشاھ ئالدىدا پاش بولۇپ قېلىشىدىن ئەندىشە قىلىشقا باشلاپتۇ ۋە كۆڭلىگە بىر شۇم نىيەتنى پۇكۇپتۇ.

پادىشاھنىڭ ئوۋدىن قايتىپ ئوردىغا كىرگەنلىكىدىن خەۋەر تاپقان ئۆگەي ئانا چاچلىرىنى چۇۋۇپ، ئۆزىنى كاچاتلاپ، يالغاندىن يىغلاپ ئوردىنى بېشىغا كىيىپتۇ. پادىشاھ ئوردا ئىچىگە كىرىپ، ئاھ ئۇرۇپ، قان ـ يامغۇر يىغلاپ ئولتۇرغان خوتۇنىنى كۆرۈپ ئاتتىن چۇشۇپتۇ ۋە:

— ئەي مېھرىبانىم، ساڭا نېمە قىسمەت يەتتى؟ نېمە ۋەجدىن زار يىغلاپ پىغان چېكسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەي شىرىيە قەلئەسىنىڭ ھۆكۇمرانى، ئادىل پادىشاھىم، سىز شىكارغا چىقىپ كەتكەندىن بېرى ئوغلىڭىز قەمەر شاھلىق ئەنئەنىڭىزگە داغ چۇشۇرۇپ، دۇنيادا ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان شۇنداق ئوسال، ھاياسىز، شەرمەندە ئىشلارنى قىلدى. بۇگۇن ئەگەر مېنى دېسىڭىز، ئوغلىڭىز قەمەرنى بۇ شەھەردىن يوق قىلىڭ، ئەگەر ئوغلىڭىز قەمەرنى دېسىڭىز، شەھىرىڭىزنى تاشلاپ ئاتامنىڭ قېشىغا قايتىپ كېتىمەن، — دەپتۇ ئۆگەي ئانا كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ تۇرۇپ.

— ئەي خوتۇن، ھەرقانداق ئىش بولسا ئوچۇقىنى ئېيىت! يىغا بىلەن ئىش ھەل بولماس، — دەپتۇ خوتۇنىنىڭ ئوغلى ئۈستىدىن قىلغان شىكايىتىدىن گاڭگىراپ قالغان پادىشاھ.

— بۇ ئىشلارنى ئېيتىشقا ئادەمنىڭ تىلى بارمايدۇ. خۇدا ئالدىدا دېيىشتىن قورقىمەن، — دەپتۇ ئۆگەي ئانا.

— ھەرقانداق گۇناھىڭ بولسا ئۆتتۇم، تېزدىن ئېيىت! — دەپتۇ تاقەتسىزلەنگەن پادىشاھ.

— سىز شىكارغا چىقىپ كەتكەندىن بۇيان، ئوغلىڭىز قەمەر ھەر كۇنى كەچلىكى مېنىڭ ئورنۇمغا كىرىۋالدى. مەن ئوغلىڭىزنىڭ بۇ ئىشىغا ھەيران بولۇپ: «ھەي ئوغلۇم، سەن ئانىسى بىلەن بىرگە ياتىدىغان كىچىك بالا بولمىساڭ، بۇ سېنىڭ نېمە قىلغىنىڭ؟! قوپ، ئۆز ئورنۇڭغا چىقىپ يات!» دېسەم، ئوغلىڭىز ئۇيالماستىن: «مەن سىزگە ئاشىقى بىقارار بولدۇم، ئەگەر سىز مېنى مۇرادىمغا يەتكۈزمىسىڭىز، جېنىمدىن جۇدا بولىمەن» دېدى. «ئوغلۇم قەمەر، مەن گەرچە سېنىڭ ئۆز ئاناڭ بولمىساممۇ، سېنى كىچىكىڭدىن تارتىپ ئۆز ئاناڭدەك بېقىپ چوڭ قىلدىم، ئانىلىق بۇرچۇمنى ئادا قىلدىم. سېنىڭ بۇ قىلماقچى بولغان ئىشىڭ خۇدا ئالدىدا كەچۇرگۈسىز گۇناھ، بۇ نىيىتىڭدىن يانغىن» دەپ نەسىھەت قىلىدىم، يېلىندىم، يالۋۇردۇم، بىراق قەمەر نىيىتىدىن يانمىدى، قوينۇمغا كىرىۋالدى. مەن باشقا جايغا بېرىپ يېتىۋالدىم، يەنە قوينۇمغا كىرىۋالدى. يەتتە كېچە جەريانىدا مېنىڭ تارتمىغان رەنج ـ مۇشەققىتىم

قالمىدى. ئوغلىڭىز ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان بەتقىلىقلارنى قىلدى، ــ دەپ بىر تالاي تۆھمەتنى توقۇپتۇ. خوتۇننىڭ بەتنامىلىرىنى راست دەپ چۈشەنگەن پادىشاھ:

ــ جاللات! ــ دەپ ۋارقىراپتۇ.

ــ لەببەي، سۇلتانى باكىرەم! ئۆمرىڭىز ئۇزۇن بولسۇن، دۆلىتىڭىز زىيادە بولسۇن. كىمنىڭ ئۆمرى ئاخىرىغا يەتتى؟ ــ دەپ تۆت جاللات قىلىچلىرىنى پارقىرىتىپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ قول باغلاپ تۇرۇشۇپتۇ. دەرغەزەپكە كەلگەن پادىشاھ جاللاتلارغا قاراپ:

ــ نائەھلى ئوغلۇم قەمەرنىڭ ئۆمرى ئاخىرىغا يەتتى، تېزدىن قەمەرنى دارغا ئېسىپ، جېنىنى تېـ ـنىدىن جۇدا قىلىش! ــ دەپ بۇيرۇق بېرىپتۇ.

جاللاتلار پادىشاھنىڭ ھۆكمىگە ھەيران بولۇشۇپتۇ، لېكىن ئېغىز ئېچىشقا جۈرئەت قىلىشالمايلا، پادىشاھنىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن قەمەرنىڭ پۇت ـ قولىنى چەمبەرچاس باغلاپ دار ئالدىغا ئېلىپ مېڭىشىپتۇ.

سەمەر ئۆگەي ئانىنىڭ قەمەر ئۈستىدىن قىلغان شىكايىتىنى ئاڭلاپ ھەيران قاپتۇ، ھەر قانچە قىلسىمۇ ئىشەنگۈسى كەلمەپتۇ، ئاكىسى قەمەردىن ئايرىلىپ قېلىشقا كۆزى قىيماپتۇ.

ــ ئەي شاھىنشاھ دادا، ئاكام قەمەرنىڭ قىلغانلىرى كەچۈرگۈسىز گۇناھ بولسىمۇ، ياراتقان خۇدا ھەققىدە ئاكامنىڭ گۇناھىدىن ئۆتسىڭىز، ــ دەپ سەمەر دادىسىدىن ئاكىسىنىڭ گۇناھىنى تىلەپتۇ. پادىشاھ ئوغلى قەمەرنىڭ گۇناھىدىن ئۆتمەپتۇ. سەمەر دادىسىنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ياش تۆكۈپتۇ.

ــ ئوغلۇم سەمەر، ــ دەپتۇ پادىشاھ، ــ ئاكاڭنىڭ گۇناھىدىن ئۆتۈشكە بولمايدۇ! ئاكاڭنىڭ گۇناھىدىن ئۆتۈش خۇدا ئالدىدا گۇناھقا شېرىك بولغانلىق!

ــ دادا، مەن ئاكامنىڭ دارغا ئېسىلىشىغا تاقەت قىلىپ تۇرالمايمەن. ئەگەر راستتىنلا ئاكامنى ئۆلتۈرمەكچى بولسىڭىز، مېنىمۇ قوشۇپ بىللە ئۆلتۈرۈڭ، گۆرده تەڭ ياتايلى، ــ دەپ دادىسىنىڭ ئايىغىغا باش قويۇپ يىغلاپتۇ. ئاچچىقىدا كۆزىگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيۋاتقان پادىشاھ:

ــ جاللات! ــ دەپ توۋلاپتۇ.

ــ لەببەي شاھ ئالىيلىرى، كىمنىڭ ئۆمرى ئاخىرىغا يەتتى؟ ــ دەپ تۆت جاللات قىلىچلىرىنى يالـ ـڭىچلاپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ قول باغلاپ تۇرۇشۇپتۇ.

ــ ئۆزىنى گۇناھقا شېرىك قىلغۇچى ئوغلۇم سەمەرنىڭ ئۆمرى ئاخىرىغا يەتتى. ئۇنى ئاكىسى قەـ ـمەر بىلەن قوشۇپ خۇدانىڭ دەرگاھىغا ئۇزىتىپ قويۇڭلار! ــ دەپ بۇيرۇق بېرىپتۇ. جاللاتلار پادىشاھـ ـنىڭ ئەمرىنى تەرك قىلىشالماي، سەمەرنىڭ پۇت ـ قولىنى چەمبەرچاس باغلاپ دار ئالدىغا ئېلىپ مېـ ـڭىپتۇ. پادىشاھ ئەزەلدىن دېگەن گېپىدىن يانمايدىغان بولغاچقا، ۋەزىر ۋە ساراي مەسلىھەتچىلىرىمۇ پادىشاھنىڭ ھۆكمىگە قارىتا ئېغىز ئېچىشالماپتۇ.

ئىككى شاھزادىگە ئۆلۈم ھۆكۈم قىلىنغانلىقىنى ئاڭلىغان پۇتكۈل شەھەر خەلقى جازا مەيدانىغا يەـ ـغىلىپتۇ. بۇ شاھزادىلەر كىچىكىدىلا خەلقنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇپ، خۇشاللىقىدىن تەڭ خۇشال بو ـ لۇپ، قايغۇسىغا قايغۇرىدىكەن، شۇڭا مەيدانغا يىغلىغان خەلق بىگۇناھ جېنىدىن ئايرىلىش ئالدىدا تۇرغان شاھزادىلەردىن ئايرىلىپ قېلىشقا كۆزى قىيماپتۇ، ئاھ ئۇرۇشۇپ يىغا ـ زار قىلىشىپتۇ. پۇتكۈل شەـ ـھەرنى خەلقنىڭ ئاھۇ زارى قاپلاپتۇ. خەلق جاللاتلاردىن شاھزادىلەرنىڭ ھاياتىنى تىلىشىپتۇ. جاللاتلارمۇ خەلقنىڭ نالىسىگە چىداپ تۇرالماپتۇ.

— ئەي تەلەيسىز شاھزادىلەر، پادىشاھ سىلەرنى ئۆلتۈرۈشنى بۇيرۇدى. پۈتكۈل خەلق بىزدىن سى-
لەرنىڭ ھاياتىڭلارنى تىلەۋاتىدۇ. بىزنىڭمۇ پەقەت تاقەت قىلغۇچىلىكىمىز قالمىدى. بىراق، سىلەرنى
ئۆلتۈرمىسەك، بىز ھەم ھايات قالمايمىز. بىز سىلەرنى قويۇپ بېرەيلى، سىلەر بۇ شەھەردىن چىقىپ
باشقا جايلارغا بېرىپ جېنىڭلارنى جان ئېتىڭلار. بىزمۇ باشقا جايلارغا چىقىپ كېتەيلى، باشقا كىلگەننى
كۆرەرمىز، — دەپ جاللاتلار شاھزادىلەرنىڭ پۈت ـ قوللىرىنى يېشىپ قويۇپ بېرىپتۇ، ئۆزلىرى ھەم
شەھەرنى تاشلاپ چىقىپ كېتىشىپتۇ.

قەمەر بىلەن سەمەر چۆللەرنى كېزىپ، تاغ ـ داۋانلارنى ئارقىغا تاشلاپ، يەتتە كېچە ـ كۈندۈز يول
يۈرۈپ كەڭ كەتكەن بىر ئورمانلىققا كەپتۇ. ئورمانلىقنىڭ چېتىدە ئەتراپى چىنار بىلەن قاپلانغان بىر
بۇلاق بار ئىكەن. ئورمانلىقنىڭ ئۇ تەرىپى شەھەر سېپىلى ئىكەن. قەمەر بىلەن سەمەر بۇ بۇلاقنىڭ بۇ-
يىدا ئارام ئالماقچى بوپتۇ.

— ئۇكام، ئىككىمىز بۇ يەردە ئارام ئېلىپ ھاردۇقمىمىز چىققاندا يولىمىزنى داۋاملاشتۇرايلى، بىز
ھازىر ئادەملەر بار جايغا يېقىنلاپ قالغاندەك تۇرىمىز، — دەپتۇ قەمەر.

— شۇنداق قىلايلى، يەتتە كۈن يول يۈرۈپ بەك چارچاپ كەتتۇق، ئاۋۋال سىز يېتىپ ئۇخلاڭ، مەن
سىزنى قوغداپ ئولتۇراي، — دەپتۇ سەمەر.

قەمەر يېتىپلا كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئىنىسى سەمەر ئۇنى قوغداپ بېشىدا ئولتۇرۇپتۇ. بىر
ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، چىنار شېخىدا بىر قۇشنىڭ سايرىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. سەمەر شۇنداق
قۇلاق سالسا، قۇش:

— كىمكى مېنى تۇتۇپ ئۆلتۈرۈپ، گۆشۈمنى كاۋاپ قىلىپ يېسە، پادىشاھلىق مەرتىۋىسىگە يەتـ-
كەي، — دەپ سايراۋاتقۇدەك.

سەمەر يېنىدىن ئوقيانى ئېلىپ: «ئاۋۋىلەن خۇدانىڭ ئەمرى، ئاندىن قالسا، خىزىر پەيغەمبەرنىڭ
ھۆكمى» دەپ ئوقيانى بەتلەپ، كۈچەپ تارتىپ قۇشقا ئاتقانىكەن، ئوق قۇشنىڭ دەل بېشىغا تېگىپ ئال-
دىغا چۈشۈپتۇ. قۇشنى يۇڭداپ كاۋاپ قىلىپ، ئاكىسى قەمەرنىڭ بېلىگە تۇگۈپ قويۇپ ئولتۇرۇپتۇ.

ئارىدىن بىر ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن يەنە بىر قۇشنىڭ سايرىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. سەمەر ئۇ
قۇشنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سالغۇدەك بولسا:

— قانداقلىكى ئادەم مېنى تۇتۇپ ئۆلتۈرۈپ، قېنىمنى ئىچىپ، گۆشۈمنى كاۋاپ قىلىپ يېسە، شۇ
جايدا مىدىرلىماستىن ئۆلگەي، — دەپ سايراۋاتقۇدەك.

سەمەر يەنە يېنىدىن ئوقيانى ئېلىپ بەتلەپ: «ئاۋۋىلەن خۇدانىڭ ئەمرى، ئاندىن قالسا، خىزىر پەي-
غەمبەرنىڭ ھۆكمى» دەپ شۇنداق ئاتقانىكەن، ئۇ قۇش ھەم سەمەرنىڭ ئالدىغا چۈشۈپتۇ. سەمەر دەرھال
ئۇ قۇشنى بوغۇزلاپ، قېنىنى ئىچىپ، گۆشىنى كاۋاپ قىلىپ يېگەنىكەن، تۇرغان جايىدىلا تىن تارتماس-
تىن ئۆلۈپتۇ.

سەمەر ئۆلۈشى بىلەن تەڭلا قەمەر ئويغىنىپ ئىنىسىنىڭ ئۆلۈك ياتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ، بېشىدا
ئولتۇرۇپ يىغلاپتۇ، زارلاپتۇ، ئىنىسى تىرىلمەپتۇ. قەمەر ئىنىسىنىڭ ئاخىرەتلىكى ئۈچۈن كېرەكلىك
نەرسىلەرنى ئېلىپ چىقماقچى بولۇپ شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ.

قەمەر شەھەرگە قاراپ كېتىپ بارسا، بەلۋېغىدا ئىسسىق بىرنەرسە بارىدەك تۇيۇلۇپتۇ. ئېلىپ قارا-
غۇدەك بولسا، سەمەر پىشۇرۇپ تۇگۈپ قويغان قۇشنىڭ كاۋىپى ئىكەن. «ھەي ئىسىت، ئۇكام، ئاللاتائالا

بىزگە بىر قۇش كاۋىپى ئەۋەتكەنكەن، ئۆلۈپ كەتمىگەن بولساڭ بىللە يەر ئىدۇق، رىزقىڭ تۇگىگەن ئوخشايدۇ، بىچارە ئۇكام» دەپ يولدا ماڭغۇچە قۇشنىڭ كاۋىپىنى يەپ مېڭىپتۇ. بىر ئاش پىشىم ۋاقىت-تىن كېيىن بىر شەھەرگە كەپتۇ.

قەمەر شەھەر ئىچىگە كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، پۈتكۈل شەھەر خەلقى قوللىرىغا بىر پارچىدىن گۆشنى ئېلىپ، ئاسمانغا قاراپ: «گاھ، گاھ» دەپ توۋلىشىۋاتقۇدەك. ئۇلارنىڭ بۇ ئىشىغا ھەيران بولۇپ، بىر بوۋاينىڭ قېشىغا بېرىپ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم بوۋا، بۇ شەھەر خەلقىنىڭ ھەممىسى نېمە ئۈچۈن قوللىرىغا بىر پارچىدىن گۆش ئېلىپ ئاسمانغا قاراپ توۋلىشىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. بوۋاي شاھ سۇپەت قەمەرنى كۆرۈپ:

— غوجام، ئۆزلىرى بۇ شەھەرلىك ئەمەسمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ياق، بوۋا، مەن شىرىيە قەلئەسىدىن كەلدىم، بۇ شەھەرگە مۇساپىر، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قەمەر.

— ئوغلۇم، بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىنىڭ ئۆلۈپ كەتكىنىگە بۈگۈن توپتوغرا يەتتە كۈن بولدى. پادىشاھنىڭ تەخت ۋارىسى بولمىغاچقا، ۋەسىيىتى بويىچە دۆلەت قۇشنى ئاسمانغا قويۇپ بەرگەن، ئۇ قۇش كىمنىڭ بېشىغا قونسا، شۇ كىشى بۇ شەھەرنىڭ شاھلىق تەختىدە ئولتۇرىدۇ. دۆلەت قۇشنىڭ قويۇپ بېرىلگىنىگە بۈگۈن ئالتە كۈن بولدى، ھېچ كىشىنىڭ بېشىغا قونماستىن ئاسماندا ئەگىپ يۈرۈپتۇ. بۇ شەھەرنىڭ يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغان پۈتكۈل خەلقى قوللىرىغا گۆش ئېلىپ، قۇشنى ئۆز بېشىغا قوندۇرۇشنىڭ ھەلەكچىلىكىدە بولۇۋاتىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بوۋاي.

بوۋاينىڭ گېپىنى تۈگىشى بىلەن تەڭ بەخت قۇشى ئەگىپ كېلىپ قەمەرنىڭ بېشىغا قونۇپتۇ. قەمەر قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ بەخت قۇشنى ئۇچۇرۇۋەتكەنكەن، قۇش شەھەرنى بىر ئايلىنىپ كېلىپ قەمەرنىڭ بېشىغا يەنە قونۇپتۇ. قەمەر قۇشنى يەنە ئۇچۇرۇۋەتسە، قۇش يەنە كېلىپ قونۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن پۈتكۈل شەھەر خەلقى:

— مۇبارەك بولسۇن، سۇلتانىمىز باكىرەم! ئۆمرىڭىز ئۇزۇن بولسۇن، دۆلىتىڭىز زىيادە بولسۇن! شاھلىق سەلتەنىتىڭىزگە مۇبارەك بولسۇن! — دەپ، قەمەرنى باشلىرىغا ئېلىپ كۆتۈرۈشۈپ ئوردىغا ئېلىپ مېڭىشىپتۇ. قەمەرنىڭ:

— ئەي خالايىقلار، مەن شاھلىق مەرتىۋىسىگە مۇناسىپ ئەمەسمەن، مەن سە-

لەرگە شاھ بولمايمەن! ــ دېگىنىگە ئۇنماي، خەلق قەھرىنىڭ بېشىغا شاھلىق ئالتۇن تاجنى كىيگۈزۈپتۇ.

قەھەر ئالدى بىلەن سەھەرنىڭ ئاخىرەتلىكلىرىنى تەييارلاپ، جامائەتنى باشلاپ بۇلاق بېشىغا بېرىپ-تۇ. قارىسا، سەھەرنىڭ جەستى يوق تۇرغۇدەك. قەھەر، جەسەتنى يىرتقۇچ ھايۋانلار يەپ كەتكەن ئوخشاي-دۇ، دەپتۇ ـ دە، تەقدىرگە تەن بېرىپ يېنىپ كەپتۇ.

قەھەر شاھلىق تەختىدە ئولتۇرۇپ تۇرسۇن، بىز بىر كەلىمە سۆزنى سەھەردىن ئاڭلايلى:

قەھەر ئىنىسىنىڭ ئاخىرەتلىكى ئۈچۈن شەھەرگە كىرىپ كەتكەندىن كېيىن، سەھەر بۇلاق يېنىدا ئۈچ كۈن يېتىپتۇ.

يېقىن ئەتراپتىكى چۆللۈكتە ئايلىنىپ يۈرىدىغان ئۈچ ئەۋلىيا بولۇپ، ئىلمۇ ھېكمەتتە تەڭداشسىز ئىكەن. بۇ ئەۋلىيالار دەرۋىشلىك قىياپىتىدە تاغۇ دەشت، چۆللۈكلەرنى ئايلىنىپ يۈرۈپ خۇدا يولىدا تا-ئەت ـ ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولىدىكەن.

بىر كۈنى بۇ ئۈچ ئەۋلىيانىڭ قەدىمى سەھەر ئۆلۈپ قالغان ئورمانلىققا يېتىپتۇ. كەچلىكى ئۇلار غىزالىنىش ئۈچۈن قازان ئېسىپ، تاماق ئېتىپ يېمەكچى بوپتۇ، قازانغا ئۈچ چىنە گۈرۈچ ساپتۇ. ئۇلار قازانغا قانچە چىنە گۈرۈچ سالسا، قازاندىن شۇنچە چىنە تاماق چىقىدىكەن. بىراق، بۇگۈن ئۈچ چىنە گۈرۈچتىن تۆت چىنە تاماق تەييار بوپتۇ. «بۇگۈن ئاشنىڭ تۆت قاچا بولۇپ چىققىنىغا قارىغاندا، يېقىن ئەتراپتا خۇدانىڭ ناھايىتى ئەزىز بىر بەندىسى بارەدەك قىلىدۇ. خۇدا بۇ ئاشقىمۇ ئۇنىڭ رىزقىنى قوشۇپ-تۇ. ئۇنى نەدىن بولسىمۇ ئىزدەپ تېپىپ بىللە غىزالىنايلى» دەپ، دەرۋىشلەر ئورمانلىقتىن چىقىپ ئىزدەپ بېرىپ قارىسا، ئورمانلىقنىڭ چېتىدىكى بىر بۇلاقنىڭ قېشىدا بىر يىگىتنىڭ ئۆلۈك ياتقانلىقە-

نى كۆرۈپتۇ. «بۇ تېخى ئون گۈلىنىڭ بىرى ئېچىلمىغان يىگىت ئىكەن، بىز ئۇنىڭغا خۇدادىن جان تەلەپ قىلايلى» دەپ، ئۇچ ئەۋلىيا بۇلاقنىڭ سۈيىدە تاھارەت ئېلىپ، ئاللا تائالاغا مۇراجىئەت قىلىپ، ھەمدۇ - سانا ئېيتىپ سەمەرگە جان تەلەپ قىلىشىپتۇ. خۇدا بۇ ئۇچ نەپەر ئەۋلىيانىڭ تەلىپىنى ئىجابەت قىلىپ، سەمەرگە قايتىدىن جان ئاتا قىپتۇ.

سەمەر ئۇخلاپ ئويغانغان كىشىدەك سىلكىنىپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئەۋلىيالار ئۇنىڭ قولىدىن يېتىلەپ ئەكېلىپ خۇدا رىزقىنى قوشقان تائام بىلەن غىزالاندۇرۇپتۇ - دە، ئۆز يوللىرىغا راۋان بولۇشۇپتۇ.

سەمەر، مەن بۇ يەردە قانچىلىك ۋاقىت ياتقاندىمەن؟ ئاكام قايىقا كەتكەندۇ؟ مەن ئاكامنى ئىزدەي دەپ، ئاكىسى قەمەرنى ئىزدەپ مېڭىپتۇ. سەمەر بىر ئاش پىشىمدىن كېيىن ئاكىسى قەمەرنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ.

بۇ شەھەرنىڭ شەرقىدە بىر تاغ بولۇپ، بۇ تاغدا بەھەيۋەت بىر ئەجدىھا داۋاملىق دېگۈدەك خەلقنىڭ ھاياتىغا تەھدىت سېلىپ تۇرىدىكەن. شەھەردىكى ھېچقانداق پالۋاننىڭ بۇ ئەجدىھانى يوقىتىشقا قۇربى يەتمەيدىكەن. پادىشاھ قەمەر: «كىمكى ئەجدىھانى يوقىتالىسا، ئۇنىڭغا ئات كاللىسىدەك ئالتۇن ئىنئام قىلىمەن» دەپ، يارلىق چىقارغان بولسىمۇ، لېكىن ھېچكىم ئەجدىھانى يوقىتىشقا جۈرئەت قىلالماپتۇ. ئەجدىھا ھەر كۈنلۈكى دەل چۈش ۋاقتى بىلەن غاردىن چىقىپ، شەھەر خەلقىنىڭ ھاياتىغا تەھدىت سېلىپ تۇرۇپتۇ. ئەجدىھانى يوقىتىشنىڭ ئىلاجىنى قىلالمىغان قەمەر شاھ ئاخىر شەھەردىكى پۈتكۈل ئائىلىلەرگە ئاۋۋالقى پادىشاھتەك يەنە جان سېلىقى سېلىپ، ھەر كۈنلۈكى بىر ئادەمنى غارنىڭ ئېغىزىغا باغلاپ بېرىدىكەن، ئەجدىھا غاردىن سىرتقا چىقمايدىكەن. شۇنىڭ بىلەن شەھەر خەلقى ئەجدىھانىڭ تەھدىتىدىن خالاس بولغانىكەن.

سەمەر ئاكىسى قەمەر شاھنىڭ شەھىرىگە كىرىپ، بىر غارنىڭ ئالدىدا تۇۋرۇككە باغلاپ قويۇلغان بىر قىزنىڭ يېنىدا كۆز ياشلىرىنى باھار يامغۇرىدەك ئاققۇزۇپ، قىزنى چىڭ قۇچاقلاپ يىغلاۋاتقان بوۋاي بىلەن مومايىنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ:

— بوۋا، موما، نېمىشقا بۇ قىزنى تۇۋرۇككە باغلاپ قويۇپ يىغلايسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئوغلۇم، بۇ شەھەر خەلقىنىڭ پېشانىسىگە نېمە قىسمەتنىڭ پۈتۈلگەنلىكى بىزگە قاراڭغۇ، بەلكىم خۇدانىڭ غەزىپى تۇتقاندۇ. ئالتە يىل بولدى، بۇ تاغدىكى غاردا بىر ئەجدىھا پەيدا بولۇپ قالدى، — دەپ، سۆزىنى داۋام قىپتۇ بوۋاي سەمەرگە قولى بىلەن غارنى كۆرسىتىپ، — ئۇنى يوقىتىشقا ھېچقانداق بىر ئىنسانىنىڭ قۇربى يەتمىدى. بۇ ئەجدىھانىڭ خەتىرىدىن خالاس بولۇش ئۈچۈن پادىشاھ ئادەت بويىچە جان سېلىقى كەلگەن ئائىلىدىن بىر كىشىنى مۇشۇ غارنىڭ ئېغىزىغا باغلاپ بېرىدۇ. ئەجدىھا ھەر كۈنلۈكى دەل چۈش ۋاقتى بىلەن غاردىن چىقىپ، غار ئېغىزىغا باغلانغان كىشىنى يەپ يەنە غارنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىدۇ. بۈگۈن جان سېلىقى بىزنىڭ ئائىلىگە كەلگەنىكەن. ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان قىزىم بىلەن ئۇچ جان ئىناق - ئىتتىپاق، خۇشال - خۇرام تۇرمۇش ئۆتكۈزۈپ كەلگەنىدۇق. قىزىم بىزگە چىدىمىدى، بىز قىزىمىزغا چىدىمىدۇق. ئاخىر قىزىم: «سىلەرسىز مېنىڭ بۇ دۇنيادا ياشىغىنىمنىڭ ئەھمىيىتى يوق» دەپ، بىزنى قايىل قىلىپ، بىز ئۇچۇن ئۆزىنىڭ ياش جېنىدىن كەچمەكچى بولدى. پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرى قىزىمنى ئەجدىھاغا قۇربانلىق قىلىپ مۇشۇ يەرگە باغلاپ قويدى. بىر - بىرىمىزدىن ئايرىلىشقا كۆزىمىز قىيماي يىغلىشىۋاتىمىز. تەقدىرگە تەن بەرمەكتىن ئۆزگە چارە يوق ئوغلۇم، ئىلاجىمىز قانچە؟! — دەپتۇ بوۋاي كۆز ياشلىرىنى توختىتالماي.

سەمەر بوۋاينىڭ سۆ-
زىنى ئاڭلاپ غەزەپتىن
قۇيقا چاچلىرى تىك تۇ-
رۇپتۇ، يېنىدىن قىلىچنى
ئېلىپ قىزىنى - باغلاپ
قويغان زەنجىرگە كۈچ
بىلەن بىرلا قويغانىكەن،
زەنجىر پارە - پارە بو-
لۇپ كېتىپتۇ. سەمەر:

— ئەي خۇدانىڭ مۆمىن بەندىلىرى، سىلەر قايتىپ بېرىپ جېنىڭلارنى جان ئېتىڭلار ! بۇ بىچارە قىزنى يەيدىغان ئەجدىھا مېنى يېسۇن ! شەھەرنىڭ پادىشاھى بولغان كىشىنىڭ بىر ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈش-كە كۈچى يەتمەي گۇناھ-سىز بىر نارەسىدە قىزنى ئەجدىھاغا يەم قىلىپ بې-رىپ، پۈقرالارنىڭ جېنىغا بىئەجەل زامىن بولۇپ شاھلىق تەختىدە شەھەر سورىغىنىنىڭ نېمە پايدە-سى بار؟ ! — دەپ قىلىچنى كۆكسىگە تېڭىپ، غارغا ئالدىنى قىلىپ ئەجدىھانىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇ-رۇپتۇ. يەر - جاھاننى لەرزىگە سېلىپ نەرە تارتىپ، غار ئىچىدىن ئەجدىھا چىقىپ سەمەرگە قاراپ ئېتە-لىپ كەپتۇ. سەمەر بار كۈچى بىلەن ئەجدىھانىڭ ئېغىزىغا ئۆزىنى ئېتىپتۇ، ئەجدىھا ئوتتۇرىسىدىن ئىككى پارچە بولۇپ كېتىپتۇ. غارنىڭ ئالدىدىن ئادەمخور ئەجدىھانىڭ قېنى دەريا بولۇپ ئېقىپتۇ. سەمەر ئەجدىھانىڭ تېرىسىدىن بىر تاسما تىلىپ بېلىگە باغلۇۋاپتۇ.

قەمەر شاھنىڭ قارا نىيەت، ئالدامچى بىر ۋەزىرى بولۇپ، ھەر كۈنلۈكى دەل ئەجدىھا غاردىن چىقە-دىغان پەيتتە قىرىق نۆكىرى بىلەن كېلىپ، ئەجدىھانىڭ ئادەم يېيىش پاجىئەسىدىن كۆڭلىنى خۇش قە-لىپ قايتىپ كېتىدىكەن.

بۈگۈن پادىشاھنىڭ شۇ ۋەزىرى قىرىق نۆكىرى بىلەن كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن ئەجدىھا غارىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، سەمەرنىڭ ئەجدىھانىڭ تېرىسىدىن تاسما تىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قارا نىيىتى قوزغە-لىپتۇ - دە، سەمەرنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— هەي جەننەدىن تويغان هارامزادە شۇمتەك! سەن پادىشاھنىڭ كۈنلۈكى بىر ئادەم بەرمەپ باقمىدىغان ئەتىۋارلىق جانۋارنى ئۆلتۈرۈشكە قانداق پېتىنىدىڭ؟! — دەپ نۆكەرلىرىگە سەمەرنىڭ ئەدەپىنى بېرىشنى بۇيرۇپتۇ. قارا نىيەت ۋەزىرنىڭ لەشكەرلىرى سەمەرنى ئۇرۇپ چالا ئۆلۈك قىلىپ قويۇپتۇ. ۋەزىر يىگىرمە نۆكىرىگە سەمەرنى ئادەم ئاياغ باسمايدىغان چۆللۈككە ئېلىپ چىقىپ تاشلىۋېتىشنى بۇيرۇپ، قالغان يىگىرمە نۆكىرىگە:

— سىلەر ئوردىغا كىرىپ پادىشاھقا ۋەزىر ئەجدىھانى ئۆلتۈردى دەپ، خەۋەر يەتكۈزۈڭلار! پادىشاھ مېنى ئات بېشىدەك ئالتۇن بىلەن مۇكاپاتلىغاندىن كېيىن، سىلەرنى چوڭ مەنسەپكە ئىگە قىلىمەن ھەم مال ـ دۇنيا ئىنئام قىلىمەن، — دەپ، قەمەر شاھنىڭ ئالدىغا كىرگۈزۈپتۇ. بۇ يالغان خەۋەرنى لەشكەر لەر پادىشاھقا يەتكۈزۈپتۇ. لەشكەرلەردىن يالغان خەۋەرنى ئاڭلىغان قەمەر شاھ:

— ۋەزىرىمنىڭ ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈشى، مېنىڭ بۇ شەھەرگە پادىشاھ بولغانلىقىمنىڭ ياراشقانلىقىدىن بولدى، چۈنكى ئىلگىرى ۋەزىر ھەم ئەجدىھامۇ مۇشۇ شەھەردە بار ئىدى، بىراق ھېچقانداق بىر كىشى ئەجدىھانى ئۆلتۈرەلمىگەنىكەن، — دەپ ۋەزىرنىڭ باتۇرلۇقىدىن مەمنۇن بوپتۇ ھەم پۈتكۈل ئوردا ئەھلى ئالدىدا ئۆزىنىڭ قىلغان لەۋزى بويىچە ۋەزىرنى ئات بېشىدەك ئالتۇن بىلەن تارتۇقلاپتۇ. پۈتكۈل شەھەر خەلقى ۋەزىرنىڭ باتۇرلۇقىغا ۋە ئۆزلىرىنى غەمدىن خالاس قىلغانلىقىغا ئاپىرىن ئوقۇپ، ئۇزۇن ئۆمۈر تىلىشىپتۇ.

يالغانچى ۋەزىر ئۆزىنىڭ ساختا غەلىبىسىنى تەنتەنە قىلغاچ تۇرسۇن، بىز بىر كەلىمە سۆزنى سەمەردىن ئاڭلايلى:

ۋەزىرنىڭ يىگىرمە نۆكىرى ۋەزىرنىڭ بۇيرۇقى بويىچە سەمەرنى ئاتقا توغرا ئارتىپ، قاش قارايغان چاغ بىلەن شەھەرنىڭ سىرتىدىكى بىر چۆللۈكنىڭ ئوتتۇرىسىغا تاشلىۋېتىپ يېنىپ كەپتۇ.

بۇ شەھەردە بىر كوزىچى بولۇپ، چۆلدىن سېغىز ئېلىپ كېلىپ كوزا ياساپ سېتىپ كۈننى ئۆتكۈزىدىكەن. ۋەزىرنىڭ نۆكەرلىرى سەمەرنى چۆلگە تاشلىۋەتكەن كۈنى، بۇ كوزىچى سېغىز ئەكېلىش ئۈچۈن بامدات نامىزى بىلەن تەڭ ئېشەك ھارۋىسىنى قوشۇپ چۆلگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ.

كوزىچى بوۋاي بىر كۈن يول يۈرۈپ، ئۆزى داۋاملىق سېغىز ئېلىپ كېلىدىغان سېغىزلىقا كېلىپ، بىر يىگىتنىڭ سېغىزلىقىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىكراپ ياتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. بوۋاي يىگىتنىڭ ئۇستۈبشىدىكى قان داغلىرىنى سۈرتۈپ، سېغىزمۇ ئالماستىن يىگىتنى ھارۋىسىغا سېلىپ تاڭ بىلەن تەڭ ئۆز ئۆيىگە ئېلىپ كەپتۇ.

بۇ كوزىچىنىڭ خوتۇن ـ بالىلىرى يوق ئىكەن. ئۇ كېلىشكەن، قەددى ـ قامەتلىك سەمەرنى ئوغۇل قىلىۋېلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ. تېۋىپ چاقىرىپ ئۇچ كۈن داۋالىتىپتۇ، سەمەر كۆزلىرىنى ئاچقۇدەك ھالغا كەپتۇ، قىرىق كۈن بېقىپتۇ، سەللىمازا ساقىيىپتۇ. بۇ قىرىق كۈن جەريانىدا كوزىچىنىڭ ھۈنىرى ناھايىتى ئېقىپتۇ. ئىلگىرى يۈز دانە كوزا قۇيسا، تېڭى قېلىپتىن سۇنۇق چىقىدىكەن. سەمەرنى ئۆيىگە ئېلىپ كەلگەن كۈندىن باشلاپ يۈز كوزا قۇيسا، ھەممىسى قېلىپتىن ساق چىقىپتۇ. چىققاندىمۇ بۇ كوزىلار چىن ـ ماچىن ئېلىنىڭ فارفور چىنىلىرىدەك شۇنداق سۈپەتلىك چىقىپتۇ. بازارغا ئېلىپ چىققان كوزىلىرى شەھەر خەلقىنىڭ ئارىسىدا تالاشتا قېلىپ تېزلا سېتىلىپ بوپتۇ. بۇنىڭ بىلەن كوزىچى بوۋاينىڭ سەمەرگە بولغان مېھىر ـ مۇھەببىتى كۈندىن ـ كۈنگە ئېشىپ، ھالىدىن تېخىمۇ ياخشى خەۋەر ئېلىشقا باشلاپتۇ. سەمەر كوزىچىنىڭ قېشىدا ئالتە ئاي تۇرۇپتۇ. بۇ ئارىلىقتا ئۇ ئۇستا كوزىچىلار

دىن بولۇپ قاپتۇ.

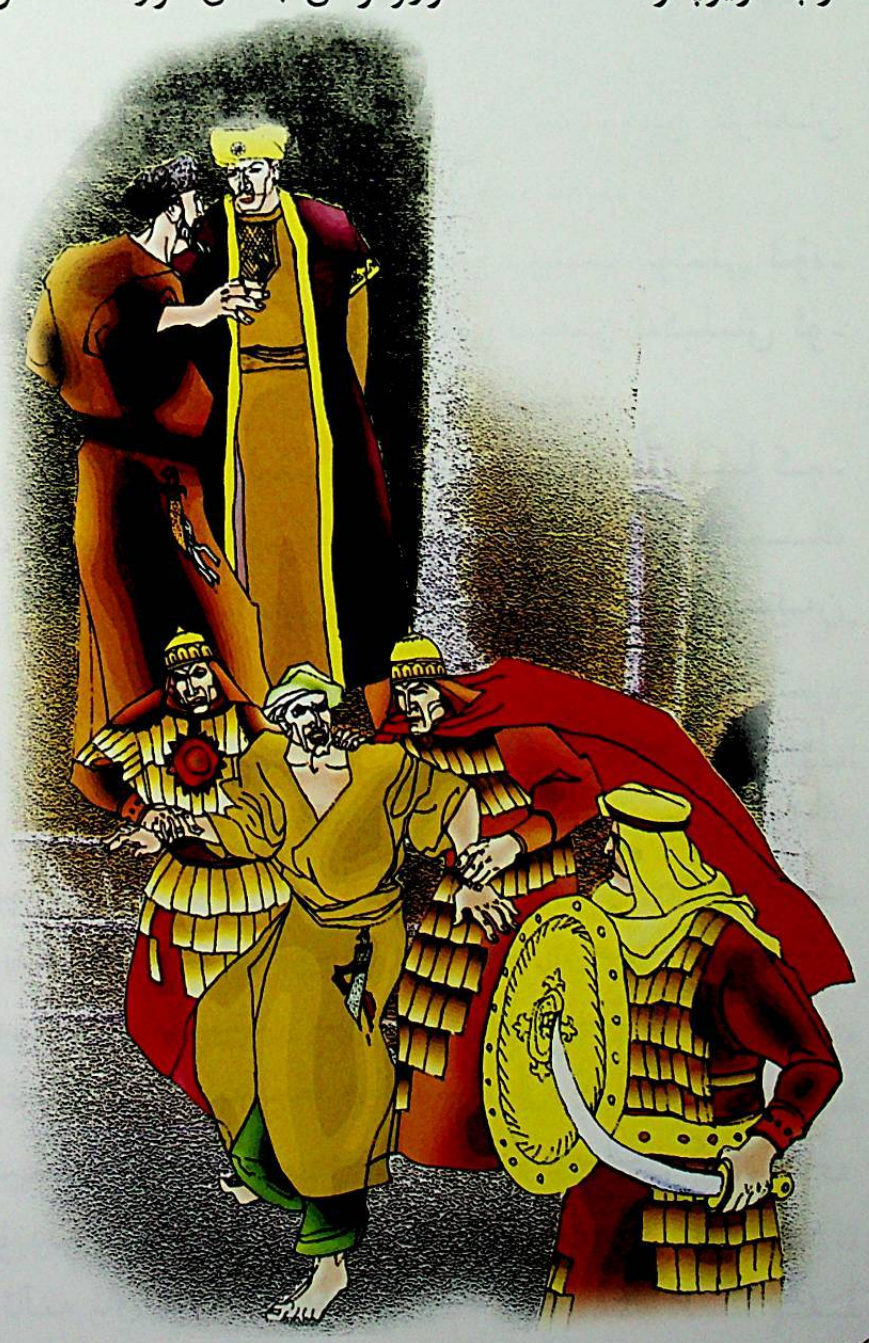
كۈنلەردىن بىر كۈنى كوزىچى بوۋاي سەمەرگە سودا - سېتىق ئىشلىرىنى ئۆگىتىش ئۈچۈن بازارغا ئېلىپ چىقىپتۇ. ئۇ كۈنى پادىشاھنىڭ ۋەزىرىمۇ ئالتۇن تەختىراۋانغا ئولتۇرۇپ شەھەر ئايلىنىشقا چىققانىكەن.

ۋەزىر كوچا - رەستىلەرنى ئايلىنىپ، كوزا - كومزەك بازىرىغا كەلگەندە، بوۋاينىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ كوزا سېتىۋاتقان سەمەرنى كۆرۈپ ئۆز كۆزىگە ئىشەنگۈسى كەلمەپتۇ. ھەرقانچە سىنچىلاپ قارىسىمۇ، كۆزىگە يەنىلا ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈپ، ئۇنىڭدىن تاسما تىلىۋالغان يىگىت كۆرۈنۈۋېرىپتۇ. ئۆزىنىڭ ئىشىنىڭ پاش بولۇپ قېلىشىدىن ئەندىشە قىلغان ۋەزىر نۆكەرلىرىگە كوزىچى بوۋاينى كۆزىتىشنى تاپىلاپ، ئوردىغا يېنىپ كىرىپ كېتىپتۇ.

ۋەزىرنىڭ نۆكەرلىرى كوزىچى بوۋاينى پايلاپ، ئۇنىڭ ئۆيىنى كۆرۈۋېلىپ كېلىپ ۋەزىرگە مەلۇم قىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ۋەزىر كۆڭلىگە بىر شۇم نىيەتنى پۈكۈپتۇ - دە، لەشكەر بېشىغا:

— سەن بىر تاغار تىللانى تۇن نىسبى بولغاندا كوزىچىنىڭ ئۆيىگە سۆرەپ ئاپىرىپ ئوقۇرىنىڭ تېگىگە كۆمۈپ قويۇپ، تاڭ ئېتىشى بىلەن خەزىنىگە ئوغرى كىرىپتۇ، دەپ پادىشاھقا مەلۇم قىلىپ، كوزىچىنىڭ ئوغلىنى تۇتۇپ كەلگىن، — دەپتۇ.

لەشكەر بېشى ۋەزىرنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە تەڭ كېچە بولغاندا ئوردىدىن تارتىپ كوزىچىنىڭ ئۆيىگىچە بىر تاغار تىللانى سۆرەپ ئاپىرىپ، كوزىچىنىڭ ئېشىكى ھەلەپ يەيدىغان ئوقۇرىنىڭ تېگىگە كۆمۈپ قويۇپتۇ - دە، تاڭ سۈزۈلۈشى بىلەن ئوردىغا كىرىپ:

— داد، پادىشاھىئالەم! — دەپ دادلاپتۇ.

— نېمە گەپ؟ — دەپ سوراپتۇ قەمەر شاھ.

— كېچىدە ئالىيلىرىنىڭ خەزىنىسىگە ئوغرى كىرگەنلىكى مەلۇم بولدى!

— تەپتارتماستىن مېنىڭ خەزىنەمگە ئوغرىلىققا كىرگەن ئوغرىنىڭ بېشى ئون بولسىمۇ تۇتۇپ ئەكېلىڭلار! — دەپ پەرمان چۈشۈرۈپتۇ قەمەر شاھ.

لەشكەر بېشى قىرىق لەشكەرنى باشلاپ ئۇدۇل كوزىچىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ:

— كوزىچى، سېنىڭ ئوغلۇڭ يۇرىكىنى ئات بېشىدەك قىلىپ كېچىدىن شاھنىڭ خەزىنىسىگە ئوغرىلىققا كىرىپتۇ. بىز شاھنىڭ پەرمانى بويىچە ئۇنى تۇتقىلى كەلدۇق. ئوغلۇڭنى ئېلىپ چىق! — دەپ كوزىچىغا ھەيۋە قىپتۇ.

— مېنىڭ ئوغلۇم يوق، — دەپتۇ كوزىچى لەشكەر بېشىنىڭ سۆزىگە ھەيران بولۇپ.

لەشكەر بېشى ئاختۇرۇشقا كىرىشىپتۇ.

هايال بولماستىن يېرىم تاغار تىللا بىلەن قوشۇپ سەمەرنى باغلاپ ئېلىپ چىقىپتۇ. كوزىچى بوۋاي پا-دىشاھنىڭ خەزىنىسىدىكى تىللالارنىڭ قانداق بولۇپ ئۆز ئۆيىدىن چىققانلىقىغا ئەقلى يەتمەپتۇ. ئوغلى سەمەرنىڭ ھەم بۇنداق يامان ئىشنى قىلغانلىقىغا ئىشەنگۈسى كەلمەپتۇ، چۈنكى سەمەر كىچىچە كۆزىچى بوۋاي بىلەن بىللە كوزا قۇيغانىكەن. كوزىچى بوۋاينىڭ سەمەردىن ئايرىلىپ قېلىشقا كۆڭلى ئۇنىمىغاچ-قا، لەشكەر بېشىغا يالۋۇرغان بولسىمۇ، بىراق يېلىنىش - يالۋۇرۇشلىرى بىكارغا كېتىپتۇ. لەشكەر بېشى سەمەرنىڭ قوللىرىنى باغلاپ، تاغارنى يۇدگۇزۇپ ئوردىغا ئېلىپ مېڭىپتۇ.

لەشكەر بېشى سەمەرنى شاھ قەسرىنىڭ ئالدىدا قويۇپ، ئۆزى ئوردىغا كىرىپ:

— داد، پادىشاھىئالەم! خەزىنىگە ئوغرىلىققا كىرگىنى شەھىرىمىزدىكى بىر كوزىچىنىڭ ئوغلى ئىكەن، — دەپ سەمەرنىڭ ئۇستىدىن دادلاپتۇ.

— يېشى قانچىدە بار ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— تۇرقىدىن قارىغاندا ئون بەش - ئون ئالتە ياشلىق بالىدەك قىلىدۇ، شاھىم، — دەپتۇ لەشكەر بېشى.

— شەرئىتىمىزنىڭ قائىدىسى بويىچە تېخى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىش يېشىغا توشمايدىكەن. ئېلىپ چىقىپ زىندانغا تاشلاپ، يېشى ئون سەككىزگە توشقاندا پۈتكۈل شەھەر خەلقىنى يىغىپ دارغا ئېسىڭلار! پۈتكۈل شەھەر خەلقى ئىبرەت ئالسۇن! — دەپ پەرمان قىپتۇ قەمەر شاھ.

لەشكەر بېشى شاھنىڭ پەرمانى بويىچە گۇناھسىز سەمەرنى زىندانغا تاشلاپتۇ. سەمەر قاراڭغۇ زىندانىدا يورۇقلۇقتىن مەھرۇم بولۇپ ئۇچ يىل يېتىپتۇ.

بۇ شەھەردە شەھەرمۇشەھەر يۇرۇپ سودىگەرچىلىك قىلىدىغان مەنسۇر ئىسىملىك بىر ئاتالغان كاتتا باي بار ئىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى مەنسۇر باي قەمەر شاھنىڭ قېشىغا ئۆلۈم گۇناھى توشقان گۇ-ناھكاردىن بىرنى بېرىشنى تەلەپ قىلىپ كەپتۇ.

— بۇخاراغا بېرىش ئۈچۈن نۇرغۇن مالىلارنى تەييارلىغانىدىم، بىراق بۇخارا يىلەن بۇ شەھەرنىڭ ئارىلى-قىدا ناھايىتى چوڭ بىر دەريا بولۇپ، بۇ دەريادىكى لەھەڭلەرگە بىر ئادەمنى تاشلاپ بېرىپ ئۆتمىسە، ساق-سالامەت ئۆتكىلى بولمايدىكەن. قانداقلا ئادەم بولسۇن بەرىبىر ئۆلىدىغان بولغاندىكىن، گۇناھى ئۆلۈمگە توشقان گۇناھكاردىن بولسا قوشۇپ قويامدىكىن دەپ، ئالدىلىرىغا كەلگەنىدىم، — دەپتۇ مەنسۇر باي.

— گۇناھى ئۆلۈمگە توشقان گۇناھكاردىن بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ۋەزىردىن قەمەر شاھ.

قارا نىيەت ۋەزىرنىڭ ئېسىگە دەرھال كوزىچىنىڭ ئوغلى سەمەر كەپتۇ - دە:

— خەزىنىمىزگە ئوغرىلىققا كىرگەن كوزىچىنىڭ ئوغلى بار، شاھىم، — دەپتۇ.

— قوشۇپ قويۇڭلار، بېلىقلارغا يەم بولسۇن! — دەپتۇ قەمەر شاھ.

مەنسۇر باي سەمەرنى ئېلىپ كېتىپتۇ. باي بىر ھەپتە ئىچىدە پۈتكۈل تەييارلىقىنى پۈتكۈزۈپ، سەكسەن قېچىرغا قىممەت باھالىق ئېسىل مالىلارنى ئارتىپ، يىگىرمە چاكار بىلەن بۇخاراغا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇلار تاغ - دەريا، چۆللەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ ساق يەتتە كۈن يول يۈرۈپ، ئەجەل دەرياسىنىڭ بويىغا يېتىپ كەپتۇ. مەنسۇر بايىنىڭ قاراپ تۇرۇپ ياش بىر يىگىتنى لەھەڭلەرگە يەم قىلىپ بەرگۈسى كەلمەپتۇ.

— ئەي چاكارلىرىم، بۇ يىگىت گەرچە گۇناھكار بولسىمۇ، بىراق ئەدەپ - ئەخلاقلىق، سۈمباتلىق ئىكەن. قاراپ تۇرۇپ كىشىنىڭ ئون گۈلىنىڭ بىرى ئېچىلمىغان يىگىتنى لەھەڭلەرگە يەم قىلىپ بېرىشكە يۈرىكى چىدىمايدىكەن، قانداق قىلىمىز؟ — دەپ چاكارلىرىغا مەسلىھەت سالىپتۇ.

— پۇت ـ قولىنى باغلاپ دەريانىڭ ئۇ قېتىغا ئۇزۇپ ئۆتۈشكە بۇيرۇيلى، ئەجىلى توشمىغان بولسا، تەقدىرنىڭ كارامىتى بىلەن ھايات قالسا ئەجەب ئەمەس، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ مەنسۇر بايىنىڭ چاكارلىرى.

ئەجەل دەرياسىدىن ئۆتمەكچى بولغان كىشىلەر دەريادىكى لەھەڭلەرگە بىرەر ئادەمنى تاشلاپ بېرىپ، لەھەڭلەرنىڭ ئادەمنى يەۋاتقان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ئۆتكىلى بولمايدىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ دەريانىڭ نامى كىشىلەر تەرىپىدىن «ئەجەل دەريا سى» دەپ ئاتىلىدىكەن. دەريادا بىرقانچە ئون ئادەمخور لەھەڭ ئۈزۈپ يۈرىدىكەن.

باي ھەرقانچە ئويلىنىپمۇ سەمەرنى دەريادا تاشلىماسلىقنىڭ ئامالىنى تاپالماپتۇ. بايىنىڭ كۆڭلىگە چاكارلارنىڭ كۆرسەتكەن يولى خېلى ئورۇنلۇقتەك بىلىنىپتۇ. سەمەرنى دەريانىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتۈشكە بۇيرۇپتۇ. سەمەر دەريادا چۈشۈپتۇ. ئۇ دەريادا چۈشۈشى بىلەن تەڭ: «ئەي مېنىڭ ئەزىز جانۋارلىرىم! بىر غېرىب بەندەم سۇغا چۈشتى، ئۇ دەريادىن ساق ـ سالامەت ئۆتۈپ بولغۇچە ھەرقايسىڭلارنىڭ ئۇنىڭغا چېقىلىشىڭلارغا رۇخسەت يوق. بېشىڭلارنى سۇ يۈزىگە چىقارماڭلار!» دەپ خۇدادىن سۇدىكى جانۋارلارغا ۋەھىي كەپتۇ. ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىمۇ پەسىيىپتۇ. سۇ يۈزىدە ئۇيناقشىغان بېلىق، لەھەڭ-لەرمۇ سۇنىڭ تەكتىگە شۇڭغۇپ كىرىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن سەمەر ساق ـ سالامەت دەريانىڭ ئۇ قېتىغا ئۇزۇپ ئۆتۈپتۇ.

سەمەرنىڭ دەريادا كىرىشى بىلەن دەريادا بولۇپ ئۆتكەن ئۆزگىرىشلەرنى ۋە سەمەرنىڭ لەھەڭلەرنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچرىماستىن، دەخلى ـ تەرۇزسىز ھالدا ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن باي ۋە ئۇنىڭ چاكار-لىرى ھەيران بولۇشۇپتۇ.

باي سەمەرنى دەريانىڭ بۇ قېتىنغا ئۆتۈشكە بۇيرۇپتۇ. سەمەر دەريانىڭ بۇ قېتىنغىمۇ ساق - سالامەت ئۆتۈپ كەپتۇ. ئۇلارنىڭ ھەيرانلىقى تېخىمۇ ئېشىپتۇ. مەنسۇر باي سەمەرنى يەنە دەريا-غا چۈشۈرۈپ، سەمەر دەريا-غا چۈشۈشى بىلەن تەڭلا ئۆزى سەكسەن قېچىر مالنى كېمىگە بېسىپ دەر-يادىن ئۆتۈپ كەتمەكچى بوپتۇ.

— تەلەيلىك يىگىت! يەنە بىر مەرتەم غەيرەت قىلىپ دەريانىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆت! — دەپتۇ مەنسۇر باي سەمەرگە.

سەمەر دەريانىڭ بىر ئۇ قېتىنغا، بىر بۇ قېتىنغا ئۆتۈپ چارچاپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن مەنسۇر بايىنىڭ ئۆزىنى قاراڭغۇ زىندان ئازابىدىن قۇتقۇزغانلىقىغا خۇرسەن بولۇپ، بىر ئۆمۈر ئۇنىڭ چاكىرى بولۇپ خىزمىتىنى قىلىش نىيىتىگە كەلگەچكە، بايىنىڭ سۆزىنى رەت قىلالماي ئىلاجسىز يەنە دەريا-غا چۈشۈپتۇ. سەمەر دەريا-غا چۈشۈشى بىلەن دەريا سۈيى تىنچلىنىپ، لەھەڭ ۋە بېلىقلار سۈنىڭ تېگىگە كىرىپ كېتىپتۇ. مەنسۇر باي سەكسەن قېچىر مال بىلەن يىگىرمە غۇلامنى كېمىگە بېسىپ دەريادىن خەتەرسىز ئۆتۈپ كېتىپتۇ. مەنسۇر باي ئىلگىرى كۆپ قېتىم سودا ئىشلىرى ئۈچۈن بۇ ئەجەل دەريا-سىدىن ئۆتۈپ، بىرقانچە نۆۋەت پالاكەتكە يولۇققانىكەن.

ئۇلار دەريادىن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن، قىرغاقتا چېدىر - بارگاھلىرىنى تىكىپ، مالىلىرىنى چۈ-شۈرۈپ، ئۇچ كېچە - كۈندۈز مەشرەپ ئۆيناپ ھاردۇقلىرىنى چىقىرىشىپتۇ. مەنسۇر باي سەمەرنى قىز-غىن كۈتۈپتۇ، ئۇنىمۇ بۇخارا-غا بېرىش سەپىرىدە بىللە ئېلىۋېلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ.

تۆتىنچى كۈنى سودا كارۋانلىرى مالىلارنى قېچىرلارغا ئارتىپ، بۇخارا شەھىرىگە قاراپ يول ئاپتۇ. ئۇلار زاۋال ۋاقتى بىلەن تەڭ بۇخارا شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. مەنسۇر باي ئېلىپ كەلگەن مالىلىرىنى پا-دىشاھنىڭ كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزۈشنى ئويلاپتۇ.

ئەتىسى تاڭ ئېتىش بىلەن تەڭ مەنسۇر باي ئوردىغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ كېلىشتىكى مەقسىتىنى دەرۋازىۋەنگە ئۇقتۇرۇپتۇ.

مەنسۇر بايىنىڭ ئۆزىنىڭ شەھىرىگە نۇرغۇن قىممەتلىك مالىلارنى ئېلىپ كەلگەنلىكىنى دەرۋازىۋەن-دىن ئاڭلىغان بۇخارا ئېلىنىڭ پادىشاھى كىدىئان ئەتىگەندە خۇش خەۋەر ئېلىپ كىرگەن دەرۋازىۋەننىڭ قولىغا يۈز سەر كۈمۈش سۆيۈنچە تۇتقۇزۇپتۇ ۋە:

— سۈبھىدە كۆرگەن چۈشۈم ئەسلىدە ياخشىلىقنىڭ بېشارىتى ئىكەن. سەھەردە كۆرگەن چۈشنىڭ ئۇخرىسىغا كېلىدىغانلىقى راست ئوخشايدۇ. ۋەزىر، سىز چىقىپ بايىنى ئوردىغا چاقىرىپ كىرىڭ! — دەپتۇ شاھ ئوڭ قول ۋەزىرگە خۇشال بولغان ھالدا.

ئوڭ قول ۋەزىر دەرۋازىۋەن بىلەن چىقىپ كېتىپ، مەنسۇر بايىنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا باشلاپ كە-لىپتۇ. پادىشاھ مەنسۇر باي ئۈچۈن كاتتا زىياپەت تەييارلاپتۇ ۋە بىر كۈن زىياپەت بېرىپ كۈتۈۋاپتۇ. پا-دىشاھ كىدىئان مەنسۇر بايىنىڭ ئېلىپ كەلگەن مالىلىرىنى كۆرۈپ چىقىپ، ھەممىسىنى ئوردىغا ئېلىپ قالماقچى بوپتۇ.

مەنسۇر باي پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا كېلىپ ئىككىنچى كۈنى پادىشاھ سەكسەن قېچىر مالنىڭ ھېسابا-تىنى قىلىشنى خىزمەتچىلىرىگە تاپشۇرۇپتۇ. ئاردىدىن ئۈچ كۈن ئۆتۈپتۇ.

— نېمە ئۈچۈن قايتىپ كەتمەيمىز؟ — دەپ سوراپتۇ سەمەر كارۋانلارنىڭ يول باشلىغۇچىسىدىن.

— ھەي گۇناھكار، باي ئېلىپ كەلگەن مالىلارنىڭ ھەممىسىنى ھېسابلاپ پادىشاھقا سېتىپ، پۇلىنى

ئېلىپ بولغاندىن كېيىن قايتىپ كېتىمىز، يەنە تۆت كۈندىن كېيىن باي بىلەن پادىشاھ ئوتتۇرىسىدىكى ھېساباتنىڭ قۇيرۇقى بوغۇلۇپ بولۇشى مۇمكىن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ يول باشلىغۇچى. مەنسۇر باي سەمەرنى زىنداندىن ئېلىپ چىققاچقا، باينىڭ چاكارلىرى ئۇنى «گۇناھكار» دەپ ئاتىشىدىكەن.

ــ مۇشۇ كىچىككىنە ئىشقىمۇ سەككىز كۈن ھېسابات قىلغان بارمۇ؟ ئەگەر مەن بولغان بولسام، سەككىز كۈن ئەمەس، بىر ئاش پىشىم ۋاقىت ئىچىدە بارلىق مالنىڭ ھېسابىنى قىلىپ تۈگەتكەن بولاتتىم، ــ دەپتۇ سەمەر تېرىكىپ. سەمەرنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلىغان باشقا چاكارلار، بۇ گۇناھكار سارىڭ بو-لۇپ قاپتۇ، دەپ كۈلۈشۈپتۇ. بىراق، يول باشلىغۇچى سەمەرنىڭ بۇ گېپىنى مەنسۇر بايغا كىرىپ يەتكۈ-زۈپتۇ. يول باشلىغۇچىنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان پادىشاھ ھەيران بولۇپ، سەمەرنى تېزدىن ئوردىغا ئېلىپ كىرىشنى بۇيرۇپتۇ.

كارۋانلارنىڭ يول باشلىغۇچىسى سەمەرنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كىرىپتۇ. پادىشاھ كىدىئان چىرايى ۋە قەددى ـ قامىتى كېلىشكەن بۇ يىگىتكە دەپتەر ـ قەلەمنى تۇتقۇزۇپتۇ.

سەمەر بىر ئاش پىشىم ۋاقىت ئىچىدە مەنسۇر باي دەپ بەرگەن مالنىڭ تۇرى، سانى، پۇلىنى چاكار ۋە ئات ـ ئۇلاغلارنىڭ چىقىمى بىلەن قوشۇپ ھېسابلاپ بوپتۇ. مەنسۇر باي ۋە پادىشاھ خۇددى ئۆزلىرى ئويلىغاندەك چىقىرىلغان بۇ ھېساباتتىن تولۇق رازى بوپتۇ. پادىشاھ بۇ يىگىتنىڭ چېچەنلىكىگە ھەيران بولۇپ، ئەقلىگە باركاللا ئېيتىپتۇ ۋە سەمەرنى خەزىنىنىڭ ھېساباتچىلىقىغا ئېلىپ قالماقچى بولۇپ:

ــ مەنسۇر باي، بۇ ھەقىقەتەن چېچەن يىگىت ئىكەن، ئوردىدا قېپقالسا، مەن خەزىنە ھېساباتچىسى قىلسام، ــ دەپتۇ.

ــ پادىشاھىئالەم، مەن سىلىگە بۇنىڭدىن باشقا مالايلارنىڭ قايسىسىنى دېسىلە بېرەي، بىراق بۇ يىگىتنى بېرەلمەيمەن، ــ دەپتۇ مەنسۇر باي پادىشاھنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ.

ــ ئۇنداقتا، مەن سىزنىڭ بىر چاكىرىڭىزنىڭ ئورنىغا قىرىق چاكار قوشۇپ بېرەي، ــ دەپتۇ كىدىئان پادىشاھ.

ــ مەن سىلىدىن ئەلۋەتتە بىر چاكارنى تالاشمايتتىم. سىلىدەك بىر ئەلنىڭ پادىشاھىغا مەندەك ئادەتتىكى بىر سودىگەرنىڭ مالىيىنىڭ ياراپ قېلىشى چوڭ بىر بەخت. «مەنسۇر باي بۇخارا ئېلىنىڭ پا-دىشاھىغا بىر گۇناھكار مالاينى بەرمەپتۇ» دېسە، بۇ مېنىڭ نامىم ئۇچۇن نومۇس، بىر ئەمەس يۈز مال-يىم بولسىمۇ بېرەتتىم. بىراق، بىزنىڭ ھاياتىمىز مۇشۇ يىگىتنىڭ قولىدا. ئەگەر بىز بۇ يىگىتتىن ئايرىلساق، ئۆز يۇرتىمىزغا ساق ـ سالامەت يېتىپ بارالماي، ئەجەل دەرياسىدا لەھەڭلەرگە يەم بولۇپ، ھاياتىمىز ۋە مال ـ دۇنيالىرىمىزدىن ئايرىلىپ قالىمىز. پەقەت ئاشۇ يىگىت بولغانلىقى ئۈچۈنلا مەن شۇنچە نۇرغۇن مالنى ئوغرى ـ قاراقچىلاردىن ساق ـ سالامەت قۇتۇلدۇرۇپ، خېيىمخەتەرسىز ھالدا بۇخارا ئېلىگە ئېلىپ كېلەلىدىم. مەن بۇ يىگىتنى ئالىيلىرىغا راستىنلا بېرەلمەيمەن، تەڭلىكتە قويمىغايلا، ــ دەپ، مەنسۇر باي سەمەرنى كىدىئان شاھقا بېرىشكە ئۆزىنىڭ ئىلاجسىز ئىكەنلىكىنى بىلدۇرۇپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھنىڭ مەنسۇر بايىنىڭ چاكىرى سەمەرگە بولغان قىزىقىشى تېخىمۇ ئېشىپتۇ ۋە:

ــ سەكسەن قېچىرنىڭ خەزىنىدىكى ئەڭ قىممەت باھالىق مالىلاردىن ئارتىپ بەرسەم قانداق؟ ــ دەپتۇ.

ــ جانابلىرى، بۇ يەردىكى گەپ ئادەمنىڭ ئورنىغا ئادەم بېرىش ياكى مال ـ دۇنيا بېرىشتە ئەمەس.

بۇ ئىشتا كەمىنىلىرى ئىلاجسىز، كەچۈرگەيلا، — دەپتۇ مەنسۇر باي.

كىدىئان شاھ ھەرخىل ئۇسۇلنى قوللىنىپ باققان بولسىمۇ، لېكىن مەنسۇر بايىنى زادىلا گېپىگە كۆندۈرەلمەپتۇ.

— ئۇنداقتا، مېنىڭ چىرايدا يەتتە ئىقلىمدا تەڭداشسىز گۈزەل بىر قىزىم بار. مەن بۇ قىزىمنى نى نى كاتتا شاھزادە، خانزادە، ئېسىل بەگزادىلەرگە بەرمىگەن. قىزىمنى بۇ يىگىتكە بەرسەم قانداق دەيسىز؟ — دەپتۇ پادىشاھ مەنسۇر بايغا.

— جانابلىرىنىڭ چوڭ ئىلتىپاتلىرىغا رەھمەت. مېنىڭ ئۇ چاكىرىم سىلىنىڭ قىزلىرىغا لايىق بولمىسىمۇ، سىلىنىڭ بۇ چاكىرىمغا ئاتىدارچىلىق قىلماقچى بولغانلىرى مەن ئۈچۈنمۇ چوڭ بەخت! — دەپ، مەنسۇر باي پادىشاھنىڭ تەكلىپىگە قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ.

ئەتىسىدىن باشلاپ پۈتكۈل ئوردا مۇلازىملىرى جىددىي توي تەييارلىقىغا كىرىشىپ كېتىپتۇ. پادىشاھ كىدىئان پۈتكۈل بۇخارا شەھىرىدىكى يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغان بارلىق خەلقنى تويغا تەكلىپ قىلىپ، كاتتا ۋە داغدۇغىلىق توي مەرىكىسى ئۆتكۈزۈپتۇ. توي قىرىق كۈن داۋاملىشىپتۇ. يەتمىش پاتمان گۈرۈچ سىغدىغان چوڭ داش قازانلاردا قىرىق كېچە ـ كۈندۈز شورپا، پولۇلار قاينىتىلىپ، داقا ـ دۇمباق، كاناي ـ سۇنايلار چېلىنىپ، پۈتكۈل شەھەر بايرام شادلىقىغا چۆمۈپتۇ.

قىرىق بىرىنچى كۈنى پادىشاھ كىدىئان قىزىنى سەمەرگە نىكاھلاپ بېرىپتۇ. يىگىرمە تۆگىگە قىزىنىڭ زىبۇ زىننەت، كىيىم ـ كېچەكلىرىنى، يىگىرمە تۆگىگە يېمەك ـ ئىچمەك، ئون تۆگىگە پۇل ـ پۇچەكلەرنى يۈكلەپ بېرىپتۇ. مەنسۇر باي ۋە ئۇنىڭ چاكارلىرىغا تون ـ سەرپايلارنى ئىنئام قىلىپ، سەكسەن قېچىرغا ئۆز ئېلىدىكى ئېسىل ماللاردىن ئارتىپ بېرىپ يولغا سالىپتۇ.

كىدىئان شاھنىڭ قىزى ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق پەرىزات قىز بولۇپ، بىر كۆركەن ئادەم ئاشىقى بىقارار بولۇپ خۇدىنى يوقىتىدىكەن. ئۇنىڭ چىرايىدىن ئاسمانىدىكى ئاي، يۇلتۇزلار، جەننەتتىكى ھۇر ـ پەرىلەرمۇ خىجىل ئىكەن، بەدىنىدىن ئىپار ـ ئەنبەر پۇراپ تۇرىدىكەن، ئىسمى دىلخۇمار ئىكەن. يەتتە ئىقلىمدىكى كاتتا شاھزادە، خانزادە، بەگزادىلەر بۇخارا ئېلىنىڭ بۇ گۈزىلىگە ئاشىق بولۇپ ۋەسلىگە

يېتەلمەي جېنىدىن جۇدا بولۇشقانىكەن. مەلىكە دىلخۇمار چىراي - قامىت، ئەقىل - پاراسەت، ئەدەپ - ئەخلاقتا ئۆزىگە ئوخشاشلا تەڭدىشى يوق يىگىت سەمەرنى چىن دىلىدىن ياخشى كۆرۈپ، خۇدانىڭ ئۆزىدىنمۇ خىيالىدىكىدەك يىگىت بىلەن مۇرادىنى ھاسىل قىلغانلىقىغا رەھمەت ئېيتىپتۇ. سەمەرمۇ مەلىكە دىلخۇمارنى كۆرگەن كۈندىن ئېتىبارەن كۆڭلىگە ئاشىقلىق ئوتى تۇتىشىپ، ئۇلار خۇدا قوشقان بىر جۈپلەردىن بولۇپ قاپتۇ.

ئەسلىدە مەنسۇر بايمۇ كىدىئان شاھىنىڭ قىزى دىلخۇمارنى كۆرگەن كۈندىن تارتىپ مەلىكىنىڭ ئىشقى - پىراقىدا ئۆرتىنىپ يۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇخارا ئېلىدە بۇ ئىشق ئوتىنىڭ دەردىدە ھەسرەت چەكمەكتىن ئۆزگە ئىلاجنى قىلالمىغانىكەن. بۇخارا شەھىرىدىن ئايرىلىپ يەتتە كۈن يول يۈرگەندىن كېيىن، مەنسۇر بای چاكارلىرىغا:

— ئەي مېنىڭ ئاقىل چاكارلىرىم، بىز جاپا - مۇشەققەتنى بىلله تارتىپ، راھەت - پاراغەتتە بىللە بولۇپ ئەللىك نەچچە كۈننى بۇخارا شەھىرىدە ئۆتكۈزگەنىدۇق. بىراق، بۇخارا شەھىرىنىڭ پادىشاھى قەزى مەلىكە دىلخۇمارنى قاراپ تۇرۇپ بىر گۇناھكارغا بەردى، ئەسلىدە ئۇ مەلىكە ماڭا تەئەللۇق ئىدى. قىرىقىڭلار بىر بولۇپ ھېلىقى گۇناھكارنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىپ، مەلىكىنى ماڭا ئېلىپ بەرسەڭلار قانداق؟ — دەپ مەسلىھەت سالىتۇ. پادىشاھ كىدىئان مەنسۇر بايغا يىگىرمە چاكارنى قوشۇپ بەرگەنىكەن. بۇ يىگىرمە چاكار مەنسۇر بايىنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلەپ، ئۆزلىرىنىڭ دەرھال بەجا كەلتۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. بىراق، مەنسۇر بايىنىڭ ئىلگىرىكى چاكارلىرى:

— ئۆلتۈرمەك ئاسان، بىراق ھازىر ئۆلتۈرۈۋەتسەك ۋاقتى ئەمەس. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇ گۇناھكارنى ئۆلتۈرۈۋەتسەك، ھەممىز ئەجەل دەرياسىدا لەھەڭلەرگە يەم بولۇپ ئۆلۈپ كېتىمىز. ئۇنىڭدىن كۆرە، بىز ئەجەل دەريا-سىدىن ئۆتۈۋالغاندىن كېيىن، دەريا بويىدا ئۇ گۇناھكارنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىپ، تۇيۇقسىز دەريا بويىدا ئويۇنساق. مەلىكە دىمىسمۇ ئۆزلىرىگە لايىق، مەلىكىنى سىلىگە ئېلىپ بەرسەك، — دەپ مەسلىھەت كۆرسىتىپتۇ. چاكارلارنىڭ بۇ گېپى مەنسۇر بايغا خوپ كەپتۇ. شۇ مەسلىھەت بىلەن ئۇلار يەنە يولىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. سازلىق، ئورمانلىق، دەشت - باياۋانلارنى ئارقىدا قالدۇرۇپ ئەجەل دەرياسىغا يېتىپ كەپتۇ. بۇ دەل كۈن ئولتۇرغان ۋاقىت بولۇپ، مەنسۇر بای ئەتىسى ئەتىگەندە مال - دۇنيا ۋە چاكارلىرىنى دەريادىن ئۆتكۈزمەكچى بوپتۇ.

كېچىسى سەمەر چۈش كۆرۈپتۇ. چۈشىدە مەنسۇر بايىنىڭ دەريادىن ئۆتۈپ بولۇپ ئۆزىنى

ئۇجۇقتۇرۇۋېتىپ، ئايالى مەلىكە دىلخۇمارنى ئۆز ئەمرىگە ئېلىپ، مال ـ دۇنيالىرىغا ئىگە بولۇۋېلىش يامان نىيىتىدە بولۇۋاتقانلىقى ئايان بوپتۇ. سەمەر ئويغىنىپ، مەلىكە دىلخۇمارغا:

ــ ئەي مەلىكەم، دەريانىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتۈشمىز بىلەن تەڭ تەقدىر ئىككىمىزنى بىر ـ بىرىمىزدىن ئايرىۋەتكۈدەك. مەنسۇر باي نىيىتى بۇزۇلۇپ، مېنى ئۇجۇقتۇرۇۋېتىپ، سىزنى ئۆز نىكاھىغا ئېلىشنىڭ پىلانىنى قىلىۋاتىدۇ. بىز دەريانىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن، مەنسۇر باي سىزگە: «ماڭا تېگىپ خوتۇن بولۇڭ» دەيدۇ. سىز ھەرگىز ياق دېمەستىن: «بىر باشقا بىر بۆك ھامان لازىم. مەن سىلىگە تەگمەي كىمگە تېگەي؟ ئەسلىدە مەن ئۆزلىرىگە لايىق ئىدىم. مەن ھەم سىلىسىز جېنىمنى جان ئېتەلمەيمەن. مېنىڭ ئېرىم بولسا ئۆلۈپ تۇگىدى، بىراق مېنىڭ بىر شەرتىم بار: مۇسۇلمانچىلىقىڭ قائىدىسى بويىچە خۇدا يولىدا ئۆلۈپ كەتكەن ئېرىمگە ئالتە ئاي ئون كۈن ئىددەت تۇتۇپ، ئىبادەت قىلىپ روھىنى ياشارتىشىم كېرەك. سىلى مۇشۇ شەرتىمگە كۆنسىلە، ئالتە ئاي ئون كۈندىن كېيىن مەن سىلى بىلەن توي قىلىشقا رازى» دەڭ. باي ئىلاجسىز سىزنىڭ شەرتىڭىزگە قوشۇلىدۇ. ئالتە ئاي ئون كۈن توشقاندىن كېيىن باي سىزگە توي قىلىش تەكلىپىنى قويىدۇ. سىز بايغا قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىپ بەرسىلە، ئۇنىڭدىن كېيىن توي قىلايلى، دەڭ. سىز ئۇ ھېكايىنى ئېيتىپ بەرگەندىن كېيىن بىز ئۇچرىشىمىز، ــ دەپتۇ. ئۇلار يىغلاپ ـ قاقشاپ بىر كېچىنى تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەندە سەمەرنىڭ چېدىرىغا ئۇنى چاقىرغىلى مەنسۇر بايىنىڭ ئىككى چاكىرى كىرىپتۇ. سەمەر مەلىكە دىلخۇمار بىلەن كۆز يېشى قىلىپ خوشلىشىپ، مەنسۇر بايىنىڭ يېنىغا كەپتۇ. مەنسۇر باي سەمەرنى دەريانىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتۈشكە بۇيرۇپتۇ. سەمەر دولقۇنلىنىپ ئېقىپ تۇرغان دەريا قايناممىغا ئۆزىنى ئېتىپتۇ. سەمەر دەريانىڭ ئۆزىنى ئېتىشى بىلەن تەڭ مەنسۇر باي بارلىق مال ـ دۇنيا، چاكارلىرىنى كېمە ئارقىلىق دەريانىڭ ساپتۇ. بايىنىڭ كېمىلىرى ۋە چاكارلىرى ساق ـ سالامەت دەريانىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتۈپتۇ. سەمەر دەريانىڭ قىرغىقىدا ئارام ئېلىپ ئولتۇرغانىكەن، مەنسۇر بايىنىڭ يىگىرمە چاكىرى كېلىپ:

ــ تەلەيلىك گۇناھكار، دەريانىڭ قاراپ باق! ــ دەپتۇ. سەمەر شۇنداق بۇرۇلۇپ دەريانىڭ قارشى بىلەن تەڭ، يىگىرمە چاكار تەڭلا ئۇنى ئۇرۇپ ھوشسىزلاندۇرۇپ دەريانىڭ تاشلىۋېتىپتۇ. بىر لەھەڭ كېلىپ ئۇنى يۇتۇپ كېتىپتۇ.

مەلىكە دىلخۇمار ۋە ئۇنىڭ مال ـ مۇلۇكلىرىنى قولغا چۈشۈرۈشنىڭ نىيىتىدە بولۇپ يۇرگەن مەنسۇر باي سەمەرنى ئۇجۇقتۇرۇۋەتكەندىن كېيىن، ئۆز مەقسىتىمگە يەتتىم، دەپ ئويلاپتۇ ۋە سەمەرنى لەھەڭلەرنىڭ يەپ كەتكەنلىكىگە ئېچىنغان قىياپەتتە مەلىكە دىلخۇمارنىڭ قېشىغا كىرىپ:

ــ سەمەر تولىمۇ ئەقىللىق، مەرد يىگىت ئىدى. تەقدىرنىڭ قىسمىتى بىلەن لەھەڭلەرگە يەم بولۇپ ياش جېنىدىن ئايرىلدى. بۇمۇ خۇدانىڭ تەقدىرى. مەن سىزنىڭ، شۇنداقلا ئاتىڭىز پادىشاھ كىدىئاننىڭ ئالدىدا تولىمۇ خىجىل. ئاتىڭىزنىڭ بىزگە قىلغان ياخشىلىقى ۋە ئىززەت ـ ھۆرمىتى يۇزىسىدىن سىزنى ئۆز نىكاھىمغا ئېلىپ، ئاتىڭىزنىڭ ياخشىلىقىنى سىز ئارقىلىق قايتۇراي دەۋاتىمەن. سىزنىڭ رازىلىقىڭىز بارمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

مەلىكە دىلخۇمار سەمەرنىڭ ئۆزىگە ئۆگەتكىنى بويىچە:

ــ بىر باشقا بىر بۆك ھەرقاچان لازىم. ئۆزلىرىدەك يۇرت كاتتىسى مەندەك بىر مۇساپىرنىڭ بېشىنى سىلىماقچى بولۇۋاتقان تۇرسا، قانداقمۇ ياق دېيەلەي؟ بىراق، مېنىڭ ئېرىم لەھەڭگە يەم بولۇپ

كەتتى. ئېرىمنىڭ روھى ئۇچۇن ئالتە ئاي ئون كۈن خۇداغا تائەت ـ ئىبادەت قىلىشىم كېرەك. ئۆزلىرى مېنى ئەمرىلىرىگە ئالماقچى بولسىلا، ئالتە ئاي ئون كۈندىن كېيىن ئالسىلا، ــ دەپتۇ مەنسۇر بايغا. باي ئىلاجسىز مەلىكە دىلخۇمارنىڭ بۇ شەرتىگە كۆنۈپتۇ.

مەنسۇر باي مەلىكە دىلخۇمارنى ئۆز يۇرتىغا ئېلىپ كېلىپ، ئۆز ھويلىسىدىن ئايرىم بىر ئۆينى تەييارلاپ ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئون ئىككى ئايالنى ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشقا قويۇپتۇ. ئۆزى بولسا ئالا-تە ئاينى ئۆتكۈزۈش ئۈچۇن چاكارلىرىنى باشلاپ سودىگەرچىلىككە چىقىپ كېتىپتۇ. مەلىكە دىلخۇمار ئېرى سەمەرنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ، ئۇنىڭ تىنچ ـ ئامانلىقىنى خۇدادىن تىلەپ ئالتە ئاينى ئۆتكۈزۈپتۇ.

ئالتە ئايدىن كېيىن مەنسۇر باي قايتىپ كېلىپ، مەلىكە دىلخۇمارغا توي قىلىش تەكلىپىنى قويۇپتۇ. باينىڭ تەكلىپىنى ئاڭلىغان مەلىكە:

ــ مېنىڭ يەنە بىر شەرتىم بار، ئۆزلىرى ئاشۇ شەرتىمنى ئادا قىلغاندىن كېيىن توي قىلىپ مېنى ئەمرىلىرىگە ئالسىلا، ــ دەپتۇ.

ــ سىزنىڭ ھەرقانداق شەرتىڭىز بولسا ئورۇنداشقا مەن تەييار. شەرتىڭىزنى ئوتتۇرىغا قويۇڭ، ــ دەپتۇ باي.

ــ ئۆزلىرىنىڭ مېنى راستىنلا خوتۇنلۇققا ئېلىش نىيەتلىرى بولسا، ماڭا قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىپ بېرىشلىرى كېرەك، ــ دەپتۇ مەلىكە دىلخۇمار. مەلىكىنىڭ ئىشقىدا ئوت بولۇپ كۆيۈۋاتقان باي بۇ شەرتنى ئاڭلاپ بېشى قېتىپتۇ. ئۆزى قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى بىلمىگەن-لىكى ئۈچۇن، قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى بىلىدىغان كىشىنى ئىزدەپ تېپىپ مەلىكىگە ئېيـ-تىپ بەرگۈزۈپ شەرتىنى ئادا قىلىپ، ئۇنى ئۆز نىكاھىغا ئالماقچى بوپتۇ. مەنسۇر باي قىرىق نەپەر چاكىرىنى ئالدىغا چاقىرىپ:

ــ شەھەرمۇشەھەر، يۇرتمۇيۇرت بېرىپ جاكارلاڭلار، كىمدەكىم قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسـ-نى بىلسە، دەرھال مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار، مىڭ دىنار ئالتۇن ئىنئام قىلىمەن! ــ دەپ چا-كارلىرىغا بۇيرۇق قىپتۇ. باينىڭ بۇيرۇقى بىلەن قىرىق نەپەر چاكار قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسـ-نى بىلىدىغان كىشىنى ئىزدەپ تېپىش ئۈچۇن ئاتلىنىپتۇ.

مەنسۇر باينىڭ چاكارلىرى قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى بىلىدىغان كىشىنى ئىزدەپ تاپقاچ تۇرسۇن. بىز بىر كەلىمە سۆزنى سەمەردىن ئاڭلايلى:

بۇ شەھەردە بىر بېلىقچى بوۋاي بولۇپ، ھەر كۈنلۈكى ئەجەل دەرياسىغا تور تاشلاپ، بېلىق تۇتـۇپ سې-تىش ئارقىلىق كۈنىنى ئۆتكۈزىدىكەن. بۇ بېلىقچى كۈندىلىك ئادىتى بويىچە بۇگۈن ئەتىگەن ئەجەل دەريـا-سىغا كېلىپ، تورنى كەڭ يېيىپ دەريانىڭ سالغانكەن، تورىغا بىر لەھەڭ چۈشۈپتۇ. بوۋاي ئەتىگەندىلا خۇدا-نىڭ ئۆزىگە قىلغان بۇ ئىلتىپاتىغا مىڭ مەرتە رەھمەت ئېيتىپ، تورنى يېغىپ لەھەڭنىڭ قارنىنى يېرىپتۇ. لەھەڭنىڭ قارنىدىن قەددى ـ قامەتلىك، كېلىشكەن يىگىت ــ سەمەر چىقىپتۇ. ئۇ ھوشسىز ئىكەن. بوۋاي سەمەرنى ئۆيىگە ئېلىپ كېلىپ، داڭلىق تېۋىپلارنى تەكلىپ قىلىپ، قىرىق كۈن داۋالىتىپ ھالـ-دىن ئوبدان خەۋەر ئاپتۇ. ئىلگىرى بۇ بېلىقچىنىڭ تورىغا گاھى كۈنى بىر، گاھى كۈنى ئىككى بېلىق ئاران چۈشىدىكەن، سەمەرنى ئۆيىگە ئېلىپ كەلگەن كۈندىن باشلاپ تورنى ھەر قېتىم دەريانا تاشلىسا بەش-ئون لەھەڭ چۈشۈپتۇ. بوۋاي بۇ لەھەڭلەرنى بازارغا ئاپىرىپ سېتىپ، ئۆمرىدە ئويلاپمۇ باقمىغان دەرد-

جىدىكى كاتتا بايغا ئايلىنىپتۇ. قىرىق كۈندىن كېيىن سەمەر سەللىمازا ساقىيىپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ.

بىر بازار كۈنى بېلىقچى بوۋاي ئەتىگەن تۇتقان بېلىقلىرىنى سېتىپ چىقىش ئۈچۈن بازارغا كىرىگەنىكەن، مەنسۇر باينىڭ چاكارلىرىنىڭ شەھەر - بازار كوچىلىرىدا: «ئەييۇھەننەس، ئىشتىڭلار ئاۋۇخاس! باي غوجامنىڭ ئەمرى، قانداقلىكى كىشى سەمەر بىلەن قەمەرنىڭ ھېكايىسىنى بىلسە، باي ئۇ كىشىگە مىڭ دىنار ئالتۇن ئىنئام قىلىدۇ!» دەپ توۋلاپ يۈرۈشكەنلىكىنى كۆرۈپتۇ. بېلىقچى بوۋاي شەھەرگە ئېلىپ كىرگەن بېلىقلىرىنى سېتىپ ئۆز ئۆيىگە يېنىپ چىققاندا، سەمەر بوۋايدىن:

— بوۋا، بۈگۈن بازاردا قانداق يېڭىلىقلار بار؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەنسۇر بايىنىڭ چاكارلىرىنىڭ شەھەر كوچىلىرىدا قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى بىلدۈرغان كىشىنى ئىزدەپ جار سېلىشلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ھېچقانداق يېڭىلىق يوق. ھەممە ئىش ئىلگىرىكىدەك، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بوۋاي.

بۈنى ئاڭلىغان سەمەر ئۆز مەھبۇبىسى مەلىكە دىلخۇمارنىڭ بۇ شەھەردە ھايات ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ ۋە:

— بوۋا، سىز تېزدىن مەنسۇر بايغا مېنىڭ قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى بىلىدىغانلىقىمنى ئېيتىڭ. مەن قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى بىلىمەن، — دەپتۇ.

بېلىقچى بوۋاي مەنسۇر بايىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ ئوغلىنىڭ قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى بىلىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. بۈنى ئاڭلىغان باي غايىب خەزىنە تېپىۋالغاندەك خۇش بولۇپ كېتىپتۇ ۋە تۆت نەپەر ئاتلىق چاكىرىنى بېلىقچى بوۋايىنىڭ ئوغلىنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ئەۋەتىپتۇ. بۇ تۆت چاكار بېلىقچى بوۋاي بىلەن بىللە ئۈيىگە كەپتۇ. ئاڭغىچە سەمەر نىقابلىنىۋاپتۇ. بېلىقچى بوۋاي مەنسۇر بايىنىڭ چاكارلىرىنى ئۆز ئۆيىگە باشلاپ كېلىپ، سەمەرگە چاكارلارنىڭ كېلىش مەقسىتىنى ئېيتىپتۇ. سەمەر چاكارلار بىلەن بىللە مەنسۇر بايىنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. مەنسۇر باي نىقابلىنىۋالغان سەمەرنى تونۇيالمىغاچقا، ئۈنىڭ بىلەن قىزغىن كۆرۈشۈپتۇ ۋە:

— مېنىڭ ئالماقچى بولغان ئايالىم قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىپ بېرىش شەرتىنى قويدى. بېلىقچى بوۋاي ئۆزلىرىنىڭ قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى بىلىدىغانلىقلىرىنى خەۋەر قىلىپ مېنى بىر غەمدىن خالاس قىلدى. ئۆزلىرى مەن ئالماقچى بولغان ئايالغا قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىپ بەرسىلە، — دەپتۇ.

— بوپتۇ، سىلىنىڭ بەختلىرى ئۈچۈن مەن قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى بولغۇسى ئايالىلىرىغا ئېيتىپ بېرەي. بىراق، مەن ھېكايىنى ئېيتىشتىن ئىلگىرى سىلى مېنىڭ ئىككى تۇرلۇك شەرتىمنى ئورۇنداشلىرى كېرەك، — دەپتۇ سەمەر.

— مەن ئۇ مەلىكىنى ئۆز نىكاھىمغا ئېلىش ئۈچۈن ھەرقانداق شەرت بولسا ئورۇندايمەن. قېنى، ئۆزلىرى شەرتىنى ئوتتۇرىغا قويسىلا؟ — دەپتۇ باي كۆرەڭلىگەن ھالدا.

— مەن سىلى ئالماقچى بولغان مەلىكىگە قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىپ بېرىشتىن ئىلگىرى، سىلى ماڭا بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىنىڭ ئۇ ھېكايىنى ئېيتىشىمغا ئىجازەت قىلغانلىقى توغرىسىدىكى مۆھرى بېسىلغان خېتىنى ئەكېلىپ بېرىلا، بۇ بىرىنچى شەرت. ئىككىنچى شەرت، بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى پۈتكۈل شەھەر خەلقىنى مەيدانغا يىغىۋۇن. مەن قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى پادىشاھنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، سىلى ئالماقچى بولغان مەلىكىگە، شۇنداقلا پۈتكۈل خەلقە ئېيتىپ بېرىمەن، — دەپتۇ سەمەر.

سەمەرنىڭ بۇ شەرتلىرىنى ئاڭلىغان باي ھەيران بوپتۇ ۋە:

— پادىشاھ دېگەن ئادەتتىكى كىشى بولمىسا، بىر دۆلەتنىڭ پادىشاھى تۇرسا، مۇشۇنداق ئادەتتىكى بىر ئىش ئۈچۈن، يەنە كېلىپ ھېكايە ئېيتىش ئۈچۈن پادىشاھتىن تىلخەت ئېلىپ، پۈتكۈل شەھەر خەلقىنى شەھەر مەيدانىغا يىغىشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى بولسۇن؟! بۇ تولىمۇ يولسىز شەرت ئىكەن، — دەپتۇ.

— ئۇنداقتا سىلى بۇ شەرتنى يولسىز كۆرۈپ، ئورۇنداشتىن باش تارتسىلا، مەنمۇ ھېكايىنى ئېيتمايمەن، — دەپتۇ سەمەر.

مەنسۇر باي ئىلاجسىز ئوردىغا قاراپ يول ئاپتۇ. ئۇ قەمەر شاھنىڭ ھۇزۇرىغا كىرىپ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، سۇلتانى باكىرەم! — دەپ باش ئېگىپ، قول باغلاپ تۇرۇپتۇ.

قەمەر شاھ بايىنىڭ كېلىش سەۋەبىنى سوراپتۇ. باي ئېيتىشقا ئىلاجسىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپتۇ.

— ھەرقانداق غەم - غۇسسىڭىز بولسا قورقماستىن ئېيتىۋېرىڭ. سۆزىڭىز ئورۇنلۇق بولسا ھەم قۇربىم يەتسىلا بەجا كەلتۈرىمەن، — دەپتۇ قەمەر شاھ.

— مېنىڭ بۇ دۇنيادا ھېچقانداق ئارتۇق غېمىم قالمىدى، بىراق مەن كىدىئان شاھنىڭ مەلىكىسىگە ئۆيلەنمەكچى بولغانىدىم. ئۇ مەلىكە قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىپ بېرىشىمنى تويى قىلىشنىڭ شەرتى قىلدى. مەن ئۇ ھېكايىنى بىلمىگەنلىكىم ئۈچۈن، چاكارلىرىمغا شەھەر كوچىسىغا چىقىپ، كىمكى قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىشنى بىلسە، ئۇ كىشىگە مىڭ دىنار ئالتۇن ئىنئام قىلىدىغانلىقىم توغرىسىدا جار سالدۇردۇم. كۈنلەردىن بىر كۈنى بىر بېلىقچىنىڭ ئوغلىنىڭ قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى بىلىدىغانلىقى مەلۇم بولدى. بىراق، ئۇ بېلىقچىنىڭ ئوغلى ئۆزلىرىنىڭ قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتسا بولىدىغانلىقى ھەققىدىكى مۆھرىلىرى بىسىلغان تىلخەتلىرىنىڭ بولۇشىنى ھەم سىلى پۈتكۈل شەھەر خەلقىنى شەھەر مەيدانىغا يىغسىلا، ئاندىن سىلىنىڭ يانلىرىدا ئولتۇرۇپ قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىدىغانلىقىنى شەرت قىلدى. مەن شۇ شەرت ۋەجدىن ئىلاجسىز ئۆزلىرىنىڭ ھۇزۇرلىرىغا كېلىشكە مەجبۇر بولدۇم، — دەپتۇ مەنسۇر باي.

قەمەر شاھمۇ قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسىگە قىزىقىپتۇ ۋە بۇ كۈلكىلىك شەرتنى ئاڭلاپ ھەيران بوپتۇ.

— سىز قەمەر بىلەن سەمەرنىڭ ھېكايىسى ئارقىلىق بەختلىك بولىدىغان ئىش بولسا بوپتۇ. مەن بېلىقچى بوۋاينىڭ ئوغلىنىڭ شەرتلىرىنى تامامەن ئورۇندايمەن، — دەپتۇ.

مەنسۇر باي پادىشاھ قەمەرگە توققۇز قېتىم تەزىم قىلىپ، ئوتتۇز قېتىم رەھمەت ئېيتىپ ئوردىدىن چىقىپ كېتىپتۇ ۋە پادىشاھنىڭ شەرتلەرنى تامامەن ئورۇندايدىغانلىقىنى سەمەرگە يەتكۈزۈپتۇ.

پادىشاھ قەمەر پۈتكۈل شەھەر خەلقىنى شەھەر مەيدانىغا يىغىپ، ئۆزى ئالتۇن تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، سەمەر ئۈچۈن يېنىدا بىر كۈمۈش كۈرسىنى قويۇپ قويۇپتۇ.

مەنسۇر باي مەلىكە دىلخۇمارنى، سەمەرنى ۋە چاكارلىرىنى ئېلىپ شەھەر مەيدانىغا يېتىپ كەپتۇ. پادىشاھ قەمەر نىقابلىنىۋالغان ئىنىسى سەمەرنى تونۇيالماپتۇ. سەمەر كۈمۈش كۈرسىدا ئولتۇرۇپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ.

سەمەر دادىسى تەرىپىدىن ئاكىسى قەمەر بىلەن ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغانلىقىنى، چۆلدە بەخت قۇشىنى ئېتىپ كاۋاپ قىلىپ ئاكىسىنىڭ بېلىگە تۇگۇپ قويغانلىقى ۋە ئۆزىنىڭ يەنە بىر قۇشنىڭ گۆشىنى يەپ جان ئۇزگەنلىكى، ئەۋلىيالارنىڭ ياردىمى بىلەن قايتا تىرىلىپ ئاكىسىنى ئىزدەپ شەھەرگە

كىرىپ ئەجدىھاغا يەم بولۇش ئالدىدا تۇرغان قىزنى قۇتقۇزۇپ، ئەجدىھانى يوقاتقانلىقى، ئۇ ئەھۋالىنى كۆرگەن ۋەزىرنىڭ نىيىتى بۇزۇلۇپ... ئاخىر ئۆزىنى زىندانغا سالغانلىقىنى ھېكايە قىپتۇ. ھېكايە شۇ يەرگە كەلگەندە ھەممە ئىشنى چۈشىنىپ ئولتۇرغان قەمەر شاھ تاقەت قىلالماي:

— جاللات! — دەپ ۋارقىراپتۇ. جاللاتلار ھازىر بوپتۇ.

— مەككار ۋەزىرنى نۆكەرلىرى بىلەن قوشۇپ دارغا ئاس! — دەپ ئەمر قىپتۇ. جاللاتلار ۋەزىرنى نۆكەرلىرى بىلەن قوشۇپ دارغا ئېسىپتۇ. سەمەر ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ.

سەمەرنىڭ زىندانىدىن چىقىپ مەنسۇر بايغا چاكار بولۇپ، ئەجەل دەرياسىدىن ئۆتۈپ، بۇخاراغا بېرىپ پادىشاھنىڭ قىزىنى ئالغانلىقى، ياناشىدا مەنسۇر بايىنىڭ نىيىتى بۇزۇلغانلىقى، بۇ قارا نىيەتلىك ئادەمنىڭ غەرىزىنى سەمەر بىلەن ئايالى دىلخۇمارنىڭ سەزگەنلىكى، دەريادىن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن مەنسۇر بايىنىڭ چاكارلىرى سەمەرنى ئۇرۇپ ھوشسىزلاندۇرۇپ دەريانا تاشلىۋەتكەنلىكى، لەھەڭ يۇتۇۋەتكەن سەمەر بېلىقچى بوۋاي تەرىپىدىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىنغانلىقى ۋە ئۆزىنىڭ شۇ سەمەر ئىكەنلىكى ھەم بۇ سورۇنغا قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى ھېكايە قىلىپ كېلىپ، يۇزىدىكى نىقابىنى ئېلىۋېتىپتۇ.

پادىشاھ قەمەر ئىنىسى سەمەرنىڭ ئۆز يېنىدا ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، تەقدىرنىڭ قىسمىتىگە ھەيران قاپتۇ. ئاكا ـ ئۇكا قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ، كۆزلىرىدىن دىدارلىق ياشلىرىنى ئاققۇزۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن پۇتكۇل شەھەر خەلقى ھەيران بولۇشۇپتۇ. ئالتە ئايدىن بېرى سەمەرنىڭ دىدارىغا ئىنتىزار بولۇپ كەلگەن مەلىكە دىلخۇمار ئۆزىنى سەمەرنىڭ قۇچقىغا ئېتىپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. بۇنىڭ بىلەن شەھەر خەلقىنىڭ ھەيرانلىقى تېخىمۇ ئېشىپتۇ. مەلىكە دىلخۇمارنىڭ ئاغزىغا ئابىھايات سۇيىنى تېمىتىپ ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ. پادىشاھ قەمەر:

— جاللات! — دەپ توۋلىغانىكەن، قىرىق نەپەر جاللات:

— لەببەي، پادىشاھىئالەم، پەرمانلىرىغا تەييار بىز! — دەپتۇ قىلىچلىرىنى يالتىڭلاپ. پادىشاھ:

— كاززاپ مەنسۇر بايىنى چاكارلىرى بىلەن قوشۇپ دارغا ئېسىڭلار! — دەپ پەرمان چۈشۈرۈپتۇ. جاللاتلار مەنسۇر بايىنى چاكارلىرى بىلەن قوشۇپ دار مەيدانىغا ئېلىپ مېڭىپتۇ. شەھەر مەيدانىغا يىغىلغان خالايىقلار پادىشاھ قەمەرنىڭ ئادىللىقىغا ئاپىرىن ئېيتىپتۇ. پادىشاھ قەمەر مەيدانغا يىغىلغان پۇتكۇل خەلقنى ئىنىسى سەمەر بىلەن مەلىكە دىلخۇمارنىڭ تويىغا تەكلىپ قىپتۇ.

شەھەر ئەتىسىدىن باشلاپ قىرىق كۈنگىچە توي تەنتەنىسىگە چۆمۈپتۇ. نەچچە مىڭلىغان كالا، قويلارنىڭ بېشى كېسىلىپ، مىڭ پاتمانلىق داش قازانلاردا شورپىلار قايناپ، پولۇلار پىشىپ تۇرۇپتۇ. داقا ـ دۇمباق، كاناي ـ سۇنايلارنىڭ يېقىملىق ئاۋازى يەر ـ زېمىننى لەرزىگە سالىتۇ. شەھەر خەلقى ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناپ توي تەنتەنىسىنى ئەۋجىگە كۆتۈرۈشۈپتۇ. بۇ خۇشاللىق يۇزىسىدىن پادىشاھ قەمەر پۇتكۇل شەھەر خەلقىنىڭ ئۇستىدىن ئۇچ يىلغىچە ئېلىنمىدىغان باج ـ سېلىقنى كۆتۈرۈۋېتىپتۇ. شەھەر خەلقى پادىشاھ قەمەرگە ئۇزۇن ئۆمۈر تىلىشىپتۇ.

شاھزادە سەمەر قىرىق كۈندىن كېيىن ئايالى مەلىكە دىلخۇمارنى ئېلىپ، قېينىتىسى پادىشاھ كىدىرىنىڭ شەھىرى — بۇخاراغا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئوردا مۇلازىملىرى ئەجەل دەرياسىغىچە ئۇزىتىپ قويۇپتۇ. پادىشاھ قەمەر ئاق كۆڭۈل، رەھىمدىل كوزىچى بوۋاينى ئوڭ قول ۋەزىرلىككە، بېلىقچى بوۋاينى سول قول ۋەزىرلىككە تەينىلەپ، ئەلنى ئادالەت بىلەن سوراپ دۇنيادىن ئۆتۈپتۇ. «ياخشىلىق قىلساڭ ياخشىلىق كۆرەرسەن» دېگەن سۆز شۇنىڭدىن قاپتۇ.

ئەجدىھا يىگىت

ئۇرۇنقى زاماندا ساماۋى ھاپىز دېگەن بىر ئادەم ئۆتكەنكەن، ئۇ پەرزەنت ئۈچۈن زار ئەكەن. تەلىپىگە يارىشا خوتۇنى ھامىلدار بولۇپ، ۋاقتى ـ سائىتى يېتىپ تەۋەللۇت قىپتۇ. بىراق، تۇغۇلغىنى ئادەمزات بولماستىن، بىر ئەجدىھا ئىمىش. بۇنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتكەن ساماۋى ھاپىز ھەقەمسايىلىرىنى چاقىرىپ كىرىپتۇ. ھەقەمسايىلىرى كىرىپ قارىسا، تۆشەكتە بىر ساھىبجامال ئوغۇل بالا ياتقۇدەك. بۇنى كۆرۈپ ساماۋى ھاپىز ئىنتايىن خۇشال بوپتۇ. ھەقەمسايىلىرى مۇبارەكلەپ چىقىپ كېتىپتۇ. ساماۋى ھاپىز ھەقەمسايىلىرىنى ئۈزىتىپ قويۇپ ئۆيىگە قايتىپ كىرسە، تۆشەكتە يەنە ئەجدىھا ياتقۇدەك. بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ ئاتا ـ ئانا ھەيران بولۇپ: «خۇدايىم بىزگە پەرزەنت بەردىم دەپ، بىر ئەجدىھا ئاتا قىپتۇ» دەپ يىغلىشىپتۇ.

ئايدىن ـ ئاي، يىلدىن ـ يىل ئۆتۈپتۇ. بۇ ئەجدىھا بالا چوڭ بوپتۇ. بىر كۈنى ئۇ دادىسىغا:

ـــ دادا، مەن پادىشاھنىڭ قىزى بىلەن بىر كۈن ئىچىدە تۇغۇلغان. سەن بېرىپ پادىشاھقا دېسەڭ، پادىشاھ مېنى ئۆزىگە كۈيئوغۇل قىلىپ، شۇ قىزنى ماڭا بەرسە، ـــ دەپتۇ.

ـــ بىز ئاددىي پۇقرا تۇرساق، پادىشاھنىڭ قىزىغا قانداقمۇ ئېغىز ئاچقىلى بولسۇن؟ ـــ دەپتۇ دادىسى.

ـــ دادا، سەن ئاۋۋال بارغىن، ئۇنىڭ چارىسىنى ئۆزۈم قىلىمەن، ـــ دەپتۇ بالا.

دادىسى ماقۇل بولۇپ ئۆيىدىن چىقىپتۇيۇ، لېكىن پادىشاھنىڭ ئۆيىگە: «قىزلىرىنى ئوغلۇمغا بەرسىلە» دەپ بېرىشقا جۈرئەت قىلالماي، كۈننى تالادا ئۆتكۈزۈپ، كەچ كىرگەندە ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ.

ـــ دادا، باردىڭىزمۇ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ ئەجدىھا بالا.

ـــ باردىم، بالام، پادىشاھ بۇ گەپنى ئاڭلاپ دەرغەزەپ بولۇپ مېنى ئۆلۈمگە بۇيرۇغىلى تاس قالدى، ئاران تەسلىكتە جاننى ياقتىغا ئېلىپ قېچىپ كەلدىم، ـــ دەپتۇ دادىسى.

ـــ دادا، يالغان سۆزلىدىڭىز، پادىشاھنىڭكىگە بارماي، ئۆستەڭ بويىدا دەرەخ سايىسىدە يېتىپ كەچ بولغاندا قايتىپ كەلدىڭىز، ـــ دەپتۇ ئەجدىھا بالا.

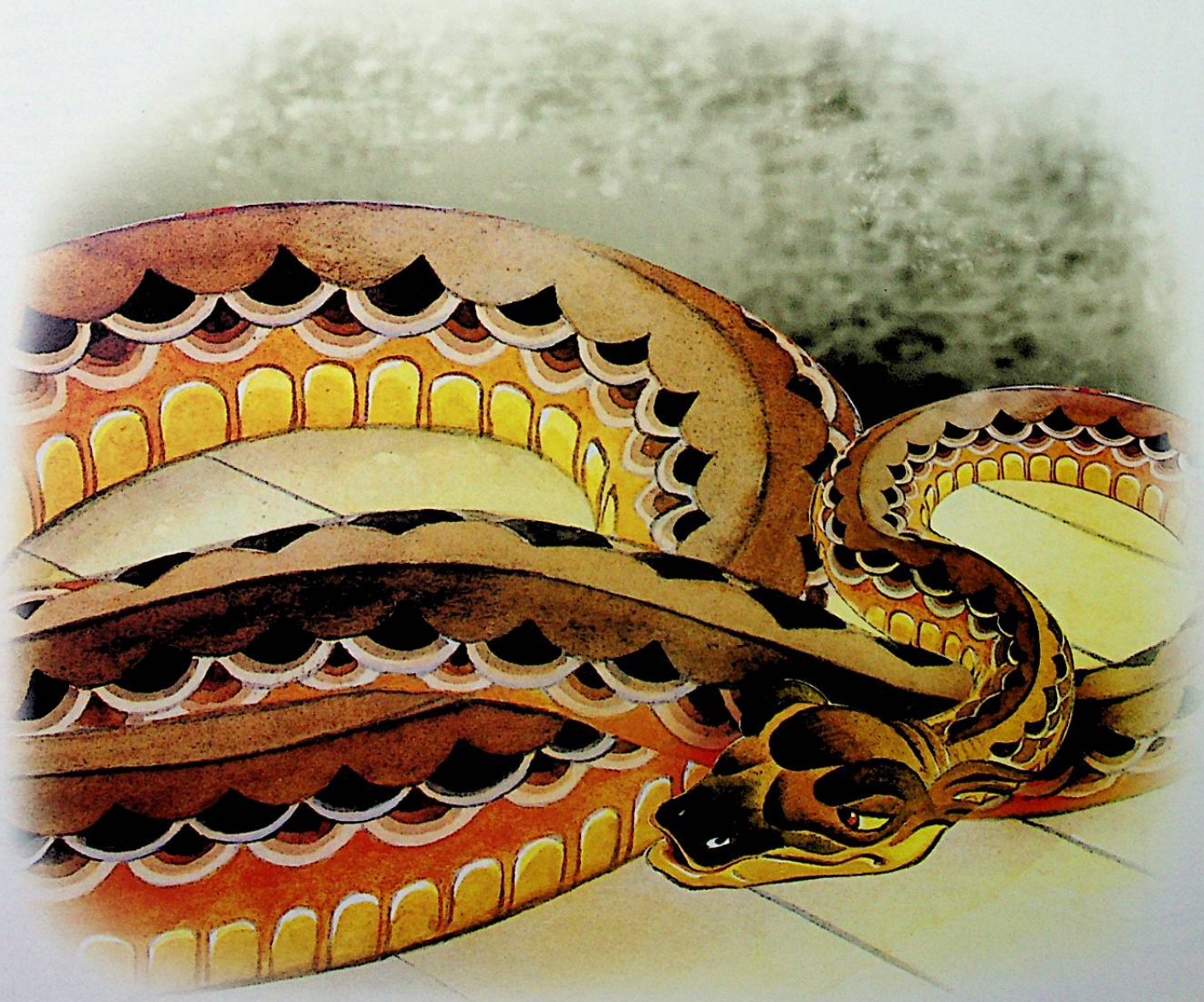
بۇ گەپنى ئاڭلاپ دادىسى ھەيران قاپتۇ، «بۇنىڭدا بىر سىر ـ ھېكمەت بار ئوخشايدۇ» دەپ جەزم قىپتۇ. ئەتىسى ئەجدىھا بالا دادىسىنى يەنە پادىشاھنىڭ قېشىغا بېرىشقا دەۋەت قىپتۇ. دادا غەمگە چۆشۈپ، خۇدايىم بىزگە بالا ئەمەس، ئالامەت بىر بالا بېرىپتۇ، دەپ ئويلاپ، نائىلاجلىقتا پادىشاھ ئوردىسىغا بېرىپتۇ. دەرۋازىۋەنلەر ساماۋى ھاپىزنى ئوردىغا كىرگۈزمەپتۇ، «پادىشاھقا خەۋەر قىلىدىغان ئىنتايىن مۇھىم بىر ئىش بار ئىدى» دەپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، پاسىبانلار پادىشاھقا خەۋەر قىپتۇ. پادىشاھ

«كىرسۇن» دەپ ئىجازەت بېرىپتۇ. ساماۋى ھاپىز پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ سالام بېرىپ، يەرگە باش قويۇپ:

— ئەي پادىشاھىئالەم، مېنىڭ بىر ئوغلۇم بار، ھەزرەتلىرىنىڭ قىزى بىلەن بىر كۈن - بىر سائەتتە تۇغۇلغان. قىزلىرىنى قىز قىلىۋالايمىكىن دەپ ئەلچى بولۇپ كەلدىم، — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان پادىشاھ دەرغەزەپ بولۇپ:

— ھەي ئەدەپسىز، سەن قايسى يۈزۈڭ بىلەن مېنىڭ دەرگاھىمغا مۇشۇنداق بىمەنە تەلەپنى كۆتۈرۈپ كەلدىڭ؟! جاللات! — دەپ چاقىرىپتۇ ۋە ساماۋى ھاپىزنىڭ كاللىسىنى ئېلىشنى بۇيرۇپتۇ. جاللاتلار دەرھال ھازىر بولۇپ، ساماۋى ھاپىزنى ئارىغا ئېلىپ تۇرۇشىغا، ئەجدىھا بالا پەيدا بوپتۇ ۋە:

— ساماۋى ھاپىزنىڭ ئوغلى ساماۋى ئەجدىھا دېگەن مانا مەن بولىمەن. ئەگەر پەيلىگىدىن يېنىپ قىزىڭنى بەرمەيدىغان بولساڭ، تەختى - بەختىڭنى ۋەيران، شەھرىڭنى خاراب قىلىۋېتىمەن، — دەپتۇ پادىشاھقا. پادىشاھ جاللاتلارغا ساماۋى ھاپىز بىلەن ئەجدىھانى قەتل قىلىشنى بۇيرۇپتۇ. شۇئاندا ئەجدىھا ئۆزىنى جاللاتلارغا ئۇرۇپتۇ، جاللاتلار ۋاي - داد سېلىپ جېنىنى ياقىغا ئاپتۇ. پادىشاھ بىلەن ۋەزىر - ئەمرلەرمۇ قورقىنىدىن جان - ئىمانى چىقىپ، جېنىنى ياقىغا ئاپتۇ. ئەجدىھا پادىشاھنىڭ ئوردىسىنى ۋەيران قىلىشقا باشلاپتۇ. بۇ كارامەتلەرنى كۆرگەن ۋەزىر - ئەمرلەر: «ئەگەر بۇنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىلمىساق، پۈتۈن تەختى - بەختىمىز ۋەيران، ئۆزىمىز سەرسان بولۇپ كېتىدىكەنمىز. ئۇنىڭدىن كۆرە،

مەلىكەمنى ئەجدىھاغا بەرسەك» دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. پادىشاھ نائىلاج ماقۇل بولۇپ، قىزنىنى ساماۋى ئەجدىھاغا بېرىپتۇ. توي بولغان كۈنى بىر كىلىشكەن يىگىت پەيدا بولۇپ ئۇسسۇل ئويناپتۇ. قىز بۇ يەر-گىتتىنى كۆرۈپ، كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپ: «مەن ئاشۇنداقراق بىر يىگىت بىلەن توي قىلغان بولسام نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى» دەپ ھەسرەت چېكىپتۇ. تويدىن كېيىن قىزنى ئەجدىھانىڭ ئۆيىگە يۆتكەپتۇ. قىز يىغلىغان، پەرىشان ھالدا ئەجدىھانىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. ئۆيىگە كىرسە ناھايىتى كىلىشكەن بىر يىگىت ئولتۇرغانمىش. بۇنى كۆرگەن مەلىكە خۇشال بولۇپ:

— سىز كىم بولىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن سىزنىڭ يېڭىدىن توي قىلغان ئېرىڭىز ساماۋى ئەجدىھا بولىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ يىگىت. قىز خۇشال بوپتۇ. ئۇ ئەتىسى ئورنىدىن تۇرۇپ قارىسا، ئۆيىدە بىر ئەجدىھا تۇرغۇدەك. قىز بۇنى كۆرۈپ قورقۇپ كېتىپتۇ.

— قورقماڭ، مەن مۇشۇنداق ئەجدىھا قىياپىتىدە تۇرمىسام بولمايدۇ، — دەپتۇ يىگىت.

قىز بۇنىڭ سەۋەبىنى قايتا - قايتا سورىسىمۇ، بۇنىڭدىكى سىر - ئەسرانى ئېيتىپ بەرگىلى ئۇنىماپتۇ. يىگىت گاھى ئەجدىھا، گاھى ئادەم بولۇپ بىرقانچە زامان ئۆتۈپتۇ. پادىشاھنىڭ قىزى ئېرىنىڭ ئەجدىھا پوستىنى كۆيدۈرۈۋېتىشىنىڭ كويىدا يۈرۈپتۇ. ئەمما، ئەجدىھا يىگىت پوستىنى سىلىۋېتىپ،

ئادەم قىياپىتىگە كەلگەندە، ئەجدىھا پوستىنى قانداق جايغا يوشۇرۇپ قويغانلىقىنى خوتۇنىغا كۆرسەتمەيدىكەن. بىر كۈنى يىگىت ئەجدىھا پوستىنى سېلىپ يوشۇرۇپ قويغان جايىنى خوتۇنى كۆرۈپ قاپتۇ. ئېرىنىڭ بىخەستەلىكىدىن پايدىلىنىپ، تۈيدۇرمايلا ئەجدىھا پوستىنى كۆيدۈرۈۋېتىپتۇ. يىگىت دەرھال ھازىر بوپتۇ، ئەمما ئۇلگۈرەلمەپتۇ. ئۇ:

— ھەي بىئەقىل! خەير، ئۆزۈڭگىمۇ قىلدىڭ، ماڭىمۇ قىلدىڭ. ئەمدى مەڭگۈلۈك ئايرىلدۇق. مېنى بۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىزمۇ كۆرەلمەيسەن، — دەپلا بىر ئاق كەپتەرگە ئايلىنىپتۇ ـ دە، غايىب بوپتۇ. قىز يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ، پۇشايمان قىپتۇ، بىراق ئورنىغا كەلمەپتۇ.

ئەمدى گەپنى ساماۋى ئەجدىھادىن ئاڭلايلى:

ساماۋى ئەجدىھا ئەسلىدە ناھايىتى چىرايلىق يىگىت بولغانلىقتىن، كۆھىقاپتىكى پەرى شاھىنىڭ قىزلىرى ئۇنىڭغا ئاشىق ئىكەن، ئەمما ئۇلار ئەجدىھا پوستىنىڭ خاسىيىتى بىلەن، ساماۋى ئەجدىھانى ئېلىپ قاچالماي، پۇرسەت كۈتۈپ يۈرگەنىكەن. يىگىت ئەجدىھا پوستىنىڭ كۆيۈپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ، ئاق كەپتەرگە ئايلىنىپ يوشۇرۇناي دېگۈچىلا، ئۇلار دەرھال كېلىپ ساماۋى ئەجدىھانى ئالتۇن قەپەسكە سېلىپ كۆھىقاپقا ئېلىپ قېچىپتۇ. مەنزىلگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن، ساماۋى ئەجدىھا ئەسلىگە قايتىشنى رەت قىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پەرىزاتلار قەيەرگە بارسا ساماۋى ئەجدىھانى بىرگە ئېلىپ بېرىپ، يېنىدىن ئايرىمايدىكەن. بىر كۈنى پەرىزاتلار سۇغا چۈشۈش ئۈچۈن ئورمانزارلىقتىكى بىر بۇلاق بويىغا كەپتۇ، ساماۋى ئەجدىھانى قەپەس بىلەن بىر دەرەخكە ئېسىپ قويۇپ، ئۆزلىرى بۇلاقتا سۇغا چۈشۈپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئورمانزارلىق يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كارۋانلارنىڭ كۆزى دەرەخ ئۈستىدىكى ئالتۇن قەپەسكە چۈشۈپ قاپتۇ. كارۋانلار قەپەسنىڭ قېشىغا كېلىپ، قەپەستىكى ئاق كەپتەرنى كۆرۈپتۇ. كەپتەر زۇۋانغا كېلىپ، كارۋانلارغا قاراپ:

— ھەي كارۋانلار، مېنىڭ سىلەرگە بىر ئامانەت سۆزۈم بار. سىلەر مېنىڭ مەھبۇبەم تۇرۇشلۇق شەھەرگە كېتىپ بارىسىلەر. مېنىڭ مەھبۇبەم شۇ شەھەر پادىشاھىنىڭ قىزى. سىلەر ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويساڭلار، ئۇ مېنى ئىزدىمەكچى بولسا، پۇتىغا تۆمۈردىن كەش كىيىپ ئىزدىسۇن. تۆمۈر كەشنىڭ تېگى ئۇپراپ تېشىلىپ پۇتى كۆرۈنگەندە ئاندىن مېنى تاپىدۇ، — دەپتۇ. كارۋانلار بۇ ئىشقا ھەيران بولۇشۇپ تۇرغىنىدا، قەپەس بىردىنلا ھاۋاغا كۆتۈرۈلۈپ غايىب بوپتۇ. بۇلار تېخىمۇ ھەيران بولۇشۇپ، ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. ئۇزۇن كۈنلەر ئۆتۈپ، كارۋانلار ئەجدىھا يىگىتىنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ، ئوردىغا كىرىپ، پادىشاھنىڭ قىزىغا قەپەستىكى كەپتەرنىڭ سۆزىنى بايان قىپتۇ. مەلىكە كارۋانلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ زار ـ زار يىغلاپتۇ، دادىسىدىن تۆمۈر كەش قىلدۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. پادىشاھ قىزىنىڭ ساماۋى ئەجدىھانى ئىزدەپ بېرىشىغا رۇخسەت قىلماپتۇ. قىز يىغلاپ، چېچىنى چۈۋۈپ، ئۆزىنى يەرگە ئۇرۇپ يالۋۇرۇپتۇ. دادىسى ئائىلاجلىقتىن ئاخىر ماقۇل بوپتۇ.

مەلىكە ئاتا ـ ئانىسى بىلەن خوشلىشىپ يولغا چىقىپتۇ. مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، كۈن ئۆتۈپتۇ، ئاي ئۆتۈپتۇ، يىل ئۆتۈپتۇ. مەلىكە تاغ ـ داۋانلاردىن ئېشىپتۇ، چۆل ـ جەزىرىلەرنى كېزىپتۇ، ئېيتىپ تۇگەتكۈسىز جەبىر ـ جاپالارنى تارتىپتۇ، قاتمۇقات قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپتۇ. ئاخىر تۆمۈر كەشنىڭ تېگى ئۇپراپ تېشىلىپتۇ، مەلىكە ئەمدى ساماۋى ئەجدىھا بار يەرگە يېقىنلىشىپتىمەن دەپ ئويلاپ تېخىمۇ قاتتىق ئىرادىگە كېلىپ، مېڭىشنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. بىر كۈنلەردە ئالدىدا بىر ئىمارەت كۆرۈنۈپتۇ. ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ قارىسا، بىر ئۆستەڭ سۇ ئېقىپ تۇرغۇدەك. مەلىكە ئەمدى ئولتۇرۇپ ھاردۇق ئېلىپ،

ئۆستەڭدىن سۇ ئىچىپ تۇرۇشىغا، ئىمارەت ئىچىدىن سۈرەتتەك بىر پەرىزات چىقىپ ئۆستەڭدىن سۇ ئاپتۇ ۋە مەلىكىدىن:

— بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىسەن؟ قەيەردىن كەلدىڭ؟ بۇ يەرگە ئادەمزاتنىڭ قەدىمى يەتمەيتتى، سەن قانداق بولۇپ كېلىپ قالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن بۇ يەرگە يولدىن ئېزىپ كېلىپ قالدىم، ھېرىپ - چارچاپ، ماداريم قالمىدى، مۇمكىن بولسا ئۆيلىرىدە بىرەر - يېرىم كۈن تۇرۇپ ئاندىن ماڭسام، خىزمەتلىرى بولسا خىزمەتلىرىنى قىلىشىپ بېرسەم، — دەپتۇ.

مەلىكىگە پەرىزاتنىڭ رەھمى كېلىپ، مەلىكىنى ئىچكىرىگە باشلاپ كىرىپتۇ. بۇ پەرىزاتنىڭ ئىكىكى ئاچىسى بار ئىكەن. چوڭ ئاچىسى مەلىكىنىڭ بېشىدىن - ئايىغىچە قاراپ:

— بۇ ئادەمزاتنىڭ قەدىمى يەتمەيدىغان جاي، بۇ ساماۋى ئەجدىھانى ئىزدەپ كەلگەن بولمىسۇن يەنە، — دەپتۇ. ئىككىنچى ئاچىسى:

— بۇ موماي قانداقمۇ ساماۋى ئەجدىھانى ئىزدىيەلىسۇن؟ — دەپتۇ. كەنجى پەرىزات ئىككى ئاچىسىنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار مەلىكىنى بۇ يەردە ئېلىپ قېلىشقا ماقۇل بوپتۇ. قەپەس پەرىزاتلارنىڭ ئالدىدا قويۇقلۇق ئىكەن. ساماۋى ئەجدىھا خوتۇنىنى كۆرۈپلا تونۇپتۇ، ئىچى ئاغرىپتۇ، ئەمما پەرىزاتلارنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن قورقۇپ، خوتۇنىغا ئۆزىنى بىلدۈرمەپتۇ. مەلىكە بۇ يەردە بىرقانچە ۋاقىتقىچە ئۇلارنىڭ ئاش - تامىقىنى ئېتىپ بېرىپتۇ. ئۇنىڭ كۆزىدىن ياش قۇرۇماپتۇ. كەنجى پەرىزات مەلىكىنىڭ ساماۋى ئەجدىھانىڭ خوتۇنى ئىكەنلىكىنى سېزىپ قاپتۇ. مەلىكىنىڭ ئاشۇنداق كۆرمىگىلىغان جەبىر - جاپا تارتىپ، يىراق يولدىن ساماۋى ئەجدىھانى دەپ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىگە كەنجى پەرىزاتنىڭ رەھمى كېلىپ، ئىچى ئاغرىپتۇ. ئۇلارنىڭ بۇ يەردىن قۇتۇلۇپ چىقىپ كېتىشىگە ئۇڭاي بولسۇن ئۈچۈن، مەلىكىگە سېھىر - ئەپسۇندىن تەلىم بېرىشكە باشلاپتۇ.

بىر كۈنى چوڭ پەرىزات:

— بۇ يەرگە كەلگەندىن بېرى بۇنىڭ كۆزىدىن ياش قۇرۇمىدى. ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۇ ساماۋى ئەجدىھانىڭ خوتۇنى ئوخشىمامدۇ؟ بۇنى سىناپ بېقىش كېرەك، — دەپتۇ ھەمدە بىر يەلقازانغا سۇت توشقۇزۇپ، مەلىكىگە:

— بىز ھازىر بىر يەرگە بارىمىز. بىز قايتىپ كەلگۈچە مۇشۇ قازاندىكى سۈتنى قاينىتىپ تۇرۇسەن، — دەپ تاپىلاپ، كەنجى پەرىزاتنىمۇ بىرگە ئېلىپ، سۇغا چۈشۈپ كېلىشكە مېڭىپتۇ، ئالتۇن قەپەسنىمۇ بىرگە ئېلىپ كېتىپتۇ. مەلىكە يەلقازاننى ئوچاققا ئېسىپ، ئوت يېقىشىغلا، قازاندىكى سۈتنىڭ ھەممىسى تېشىپ كېتىپ، قازاندا ھېچ نەرسە قالماپتۇ. مەلىكە قانداق قىلىشنى بىلمەي، ئەدى بالاغا قالىدىغان بولدۇم، دەپ قورقۇپ، غەم - ئەندىشىدە ئولتۇرۇشىغا، كەنجى پەرىزات يېتىپ كەپتۇ، مەلىكىنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئىچى ئاغرىپ، رەھمى كەپتۇ:

— يىغلىما، بۇنىڭ ئىلاجىنى مەن قىلىپ بېرەي، — دەپتۇ ۋە دەرھال يەنە بىر يەلقازان تېپىپ كېلىپ ئۇنىڭغا سۇت تولدۇرۇپتۇ، — سەن باشقا جايغا ئوت قالاپ، چوغ چۈشۈرگىن. ئۇلار ئىشكىتىن كىرىشىگىلا چوغنى تېزلا ئوچاققا يۆتكەپ كېلىپ، ئوت قالاۋاتقان بولۇپ تۇرغىن.

پەرىزاتلار قايتىپ كەپتۇ. تۇنجى پەرىزات ئاشخانىغا كىرىپ:

— نېمىشقا ئوتنى ياخشى قالماي ئولتۇرىسەن؟ — دەپتۇ.

— ئوتنى كۆپ قالىدىم، شۇنچىۋالا چوغ چۈشۈپ كەتتى، كۆرمىدىڭىزمۇ، مانا؟ — دەپتۇ مەلىكە.

چوڭ پەرىزات گەپ ـ سۆز قىلماي چىقىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۆينىڭ پۈتۈن ئىشلىرىنى مەلىكىگە تاپشۇرۇپتۇ. ئارىدىن خېلى ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتۈپتۇ. شۇ جەريانىدا كەنجى پەرىزات ئۇنىڭغا يەنە نۇرغۇن سېھىر ـ ئەپسۇنلارنى ئۆگىتىپتۇ.

مەلىكە ئەپسۇن ئوقۇپ بىر يۇمىلاپلا كەپتەرگە، سۇغا، ئوت ـ چۆپكە، دەل ـ دەرەخكە ئۆزگىرىشىنى، ھەتتا سېھىرنىڭ باشقا تۈرلىرىنىمۇ ئۆگىنىپ بوپتۇ. بىر كۈنى كەنجى پەرىزات مەلىكىگە:

— سىلەرگە ئىچىم ئاغرىپ، رەھىم كېلىپ، بۇ يەردىن قۇتۇلۇپ چىقىپ مۇرادىڭلارغا يېتىڭلار ئۈچۈن سېھىر ـ ئەپسۇنلارنى ئۆگەتتىم، ھەممىگە كامىل بولدۇڭ. ئەمدى يۈرتۇڭلارغا قايتىپ كېتىشىڭ ئىلاجىنى قىلاي، — دەپتۇ.

بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، پەرىزاتلارنىڭ ئۇخلايدىغان قەرەلى بوپتۇ. بۇلار ھەر قېتىم ئۇخلىغاندا ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز ئۇخلايدىكەن. پەرىزاتلار ئۇخلاشقا چۈشۈپتۇ. بۇلار قاتتىق ئۇيقۇغا كەتكەندە كىچىك پەرىزات ئاستاغىنا قەپەسنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ كەپتەرنى چىقىرىپ: «تېزدىن كېتىڭلار» دەپ، ئەر ـ خوتۇن ئىككىسىنى يولغا سېلىپ قويۇپتۇ. بۇلار كەنجى پەرىزاتتىن ئىنتايىن خۇش بولۇپ، ئۇنىڭ قىلغان ياخشىلىقىنى ئۇ دۇنيا ـ بۇ دۇنيا ئۇنتۇمايدىغانلىقى ھەققىدە قەسەم ئىچىپتۇ ۋە پەرىزاتقا باش قويۇپ، يىغلىشىپ خوشلىشىپتۇ. بۇلار ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. كەنجى پەرىزاتمۇ ئۆز ئورنىغا بېرىپ يېتىپتۇ.

پەرىزاتلار ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ قارىسا، قەپەستە كەپتەرمۇ، ئاشخانىدا خىزمەتكارمۇ يوق تۇرغۇدەك. ئۇلار كىچىك سىڭلىمىز قاچۇرۇۋەتكەن ئوخشايدۇ، دەپ گۇمان قىلىپ، كەنجى پەرىزاتنى سوراقىا تارتىپ، تىللاپتۇ، ئۇرۇپتۇ، ئەمما كەنجى پەرىزات راستىنى ئېيتماپتۇ. ئۇلار مەلىكە بىلەن ساماۋى ئەجدىھانىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ ۋە ئۇلارغا يېتىشۋاپتۇ. ساماۋى ئەجدىھا بىلەن مەلىكە پەرىزاتلارنىڭ يېقىنلىشىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپلا: «ئەمدى بۇلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالىدىغان بولساق، بىزنى ھەرگىز مۇ تىرىك قويمايدۇ» دەپ، دەرھال ئېتىزلىققا كىرىپ ئوت ـ چۆپكە ئايلىنىۋاپتۇ. پەرىزاتلار كالا سۈرۈتىگە كىرىپ، ئوت ـ چۆپلەرنى چالا قويماي يېگىلى تۇرۇپتۇ. ئۇلار قېچىپتۇ، پەرىزاتلار يەنە قوغلاپتۇ. ئۇلار باغنىڭ ئىچىگە كىرىپ گۈللەر ئارىسىدا گۈلگە ئايلىنىۋاپتۇ. پەرىزاتلار گۈللۈككە چۈشۈپ، گۈلەرنى ئۈزۈپ تاشلاشقا باشلاپتۇ. ئۇلار بۇ يەردىنمۇ قېچىپتۇ، ئالدىغا ئۆستەڭ ئۇچراپتۇ، ئۆستەڭگە ئۆزىنى تاشلاپ سۇ بولۇۋاپتۇ. پەرىزاتلار ئۆستەڭ بويىغا چۈشۈپ، سۇنى سۇمۇرۇشكە باشلاپتۇ. ئۇلار يەنە قېچىپتۇ. پەرىزاتلار ئارقىدىن دەممۇ دەم قوغلاپتۇ. ئۇلار قېچىپ ئورمانلىققا بېرىپ، دەرەخكە ئايلىنىۋاپتۇ. پەرىزاتلار دەرەخنى بىر ـ بىرلەپ كەسكىلى تۇرۇپتۇ. ئۇلار دەرەخنىڭ ئەڭ تۈۋىدىن كۆكلەپ چىققان ئەڭ كىچىك نوتا بولۇۋاپتۇ. پەرىزاتلار ھەممە دەرەخلەرنى كېسىپ بولۇپ قارىسا، بۇلار يوق. دەرھال ئاسمانغا ئۇچۇپ چىقىپ ھەممە ياقنى ئىزدەپتۇ، ھېچ يەردىن تاپالماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پەرىزاتلار ئۇلارنى ئۆلگەن ئوخشايدۇ، دەپ ئارقىغا قايتىپتۇ.

پەرىزاتلار قايتىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلار بىر جۇپ كەپتەرگە ئۆزگىرىپ ئۇچۇپتۇ، ئۇچۇپتۇ، ئۇچۇپتۇ، نۇرغۇن تاغ ـ داۋان، دېڭىز ـ دەريالاردىن ئۆتۈپ، ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەپتۇ، ئاتا ـ ئانىلىرى بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. ئاتا ـ بالا، ئەر ـ خوتۇن قايتىدىن جەم بولۇشۇپ، خۇشال ـ خورام، خاتىرجەم، راھەت ـ پاراغەتتە ئۆتۈپتۇ.

مەلىكە مارال ھېكايىسى

ئۇرۇنقى زاماندا بىر شەھەردە ئۇچ كەمبەغەل بالا بولۇپ، ئۇلار كۈندىلىك تۇرمۇشىنى ئو-تۇنچىلىق قىلىش بىلەن قامدايدىكەن، ئەگەر بىرەر كۈن ئوتۇن ساتمىسا ئاچ قالىدىكەن.

بىر كۈنى بۇ ئۇچ ئوتۇنچى ئوتۇن ئەكەلگىلى بېرىپ، ئوتۇن كەسكىلى ھەر تەرەپكە بۆلۈنۈپتۇ. ئوتۇنچىلارنىڭ بىرى تازىمۇ يوغان بىر كۆتەككە دۇچ كەپتۇ. ئۇ كۆتەكنى تولىمۇ تەسلىكتە كولاپ ئاپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، كۆتەكنىڭ ئاستىدا چوڭقۇر بىر ئۆڭكۇر كۆرۈنۈپتۇ. ئۆڭكۇرنىڭ ئىچىگە سەپسېلىپ قاراپ، ئۇنىڭ ئاستىدا نۇرغۇنلىغان ئالتۇن ـ كۈمۈشنىڭ ياتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. بىراق، ئۇ-زى يالغۇز ئېلىشقا چامى يەتمىگەچكە، ھېلىقى ئىككى ئاغىنىسىنى باشلاپ كەپتۇ. ئۇلار دەپئى ـ دۇن-يالارنى قانداق ئېلىش توغرىسىدا مەسلىھەتلىشىپ، ئوتۇن باغلاش ئۈچۈن ئېلىپ كەلگەن ئارقانلىرىنى بىر ـ بىرىگە ئۇلاپ ئۆڭكۇرگە تاشلاپ باققانىكەن، ئۆڭكۇرنىڭ ئاستىغا يېتىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ئۆڭكۇرگە كىمنىڭ چۈشۈشى توغرىسىدا دەتالاش قىپتۇ. ئۆڭكۇرگە كېيىن كەلگەن ئىككى ئوتۇن-چى قېرىنداش بولغاچقا، ئۆڭكۇرنى تاپقان بالىنى چۈشۈشكە دەۋەت قىپتۇ. ئۆڭكۇرنى تاپقان بالا بولسا، ئىككى قېرىنداشنىڭ بىرىنى چۈشۈشكە دەۋەت قىپتۇ. ھېلىقى ئىككىسى: «ئۆڭكۇرگىمۇ چۈشمەيمىز، ئالتۇنلارنىمۇ ئالمايمىز» دېگەندىن كېيىن، ئۆڭكۇرنى تاپقان ئوتۇنچى بالا چۈشۈشكە مەجبۇر بوپتۇ. ئو-تۇنچى بالا ئارقانغا باغلىنىپ ئۆڭكۇرنىڭ ئاستىغا چۈشسە، راستىنلا نۇرغۇن ئالتۇن ـ كۈمۈش تۇرغۇ-دەك، ئالتۇنلارنىڭ يېنىدا بولسا بىر ساپال كومزەك بار ئىكەن. ئوتۇنچى ھېلىقى كومزەكنى ئارقانغا باغلاپ، ئالتۇن ـ كۈمۈشلەرنى ئۇنىڭ ئىچىگە قاچىلاپ ئۈستىگە چىقىرىپ بېرىپتۇ. تۆت ـ بەش قېتىم چىقىرىپ بەرگەنىكەن، ئالتۇنلارمۇ تۈگەپتۇ. ئاخىردا ئۇ ئۈستىدىكى ئاغىنىلىرىگە: «ئەمدى كومزەكنى چۈشۈرمەڭلار، مەن چىقىپ كېتىمەن» دەپ ۋارقىراپتۇ. ھېلىقى ئىككىسىنىڭ نىيىتى بۇزۇلۇپ: «ئۇنى تارتىپ چىقىرىۋالساق دۇنياغا شېرىك بولمىدۇ، ئۇنىڭدىن كۆرە ئۆڭكۇر ئاستىدا قېلىۋەرمەمدۇ» دېيە-شىپتۇ ـ دە، ھېلىقى بالىنى ئۆڭكۇرنىڭ ئاستىدا قالدۇرۇپ يوللىرىغا راۋان بوپتۇ.

ئۆڭكۇر ئاستىدا قالغان ئوتۇنچى بالا يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ، لېكىن ئامال بولماپتۇ. بىركەمدە ئۇ ھو-شىنى يىغىپ قارىغۇدەك بولسا، ئۆڭكۇر ئىچىدە قاياققىدۇر قاراپ سوزۇلغان بىر يول تۇرغۇدەك. ئۇ: «تە-ۋەككۇل، خۇدا» دەپ، ھېلىقى يول بىلەن بىردەم ماڭغانىكەن، يورۇقلۇقمۇ تۇگەپ، قاراڭغۇلۇقتا قاپتۇ. ئۇ قاراڭغۇدا تەمتىلەپ ـ سىيپاپ مېڭىۋەرگەنىكەن، ئاخىر بېرىپ بىر تامغا تاقىشىپتۇ. تامنى سىيپاپ ماڭغانىكەن، بىر يوچۇق پەيدا بوپتۇ. سەپسېلىپ قارىسا، بۇ بىر ئىشىك ئىكەن، ئىشىكنىڭ ئىچى تەرىپى

يوپيوروُق ئىكەن. ئوتوُنچى بالا نەمە بولسا بولسوُن بىر كىرىپ باقاي، بوُ- نىڭ ئىچىدە نېمە كارامەتلەر بار كۆرۈپ باقمايموُ: «يا خوُدانىڭ ئەمرى، پىرنىڭ ئەمرى» دەپ، ئىشكنى ئىتتىرىپ ئېچىپ كىرىپ قارىغوُدەك بولسا، ئالدىدا ناھايىتى گوُزەل بىر باغ توُرغوُدەك. باغدا توُرلوُك - توُرلوُك قوُشلار سايراپ توُرغان، مېۋىلەر پىشىپ توُرغان. بوُنى كۆرۈپ ئوتوُنچى بالا ئۆلگەن ئادەمنى جەننەتكە كىرىدوُ دەۋاتاتتى، مەن راستتىنلا جەننەتكە كىرىپ قالغان ئوخشىمامدىمەن، دەپ ھەيران بوپتوُ. شوُ ھەيرانلىق ئىچىدە قارىسا، باغنىڭ ئىچكىرى تەرىپىدە بىرچىمەنلىك مەيدان توُرغوُدەك. ئوتوُنچى مەيدانغا بېرىپ باقماقچى بولوُپ، ئالدىدىكى يالغوُز ئاياغ يول بىلەن بىر نەچچە قەدەم ماڭغانكەن، شوُ ھامان نوُرغوُن يىلانلار پەيدا بولوُپ ئوتوُنچىنى قورشۇاپتوُ. ئۆزىنى ئورىۋالغان بوُ يىلانلاردىن قانداق قوُتوُلوُشنىڭ ئامالىنى ئويلاپ ئوتوُنچى ئالدى تەرىپىگە قارىغانكەن، چىمەنلىكنىڭ ئوتتوُرىدا بىر شىپاڭ پەيدا بولوُپ، ئوُنىڭ ئوُستىدە ئوُزوُنلوُقى ئىككى غوُلاچ كېلىدىغان ناھايىتى يوغان بىر يىلان تىككىدە توُرغوُدەك. ئوتوُنچى بوُنى كۆرۈپ، يائاللا، يىلانلارنىڭ پادىشاھىغا ئەمدى ئوُچراپتىمەن - دە، بوُ يىلان مېنى پوُتوُن يوُتوُۋېتىدىغان بولدى، دەپ ئەترايىغا قارىسا، ئۆزىنى ئوتتوُرىغا ئىلىۋالغان ھىلىقى يىلانلارنىڭ بىرىموُ يوق. بوُنى كۆرۈپ ئوتوُنچى تېخىمۇ ھەيران بوپتوُ، شىپاڭغا قارىسا،

شىپاڭنىڭ ئۇستىدە يىلان ئەمەس، بىر قىز ئولتۇرغۇدەك. ئوتۇنچى خاتا كۆرۈپ قالمىغاندىمەن؟ دەپ ئويلاپ، كۆزىنى ئۇۋۇلاپ، چاپاقلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ قارىسا، راستتىنلا ئاجايىپ بىر گۈزەل قىز ئولتۇرغۇدەك. ئوتۇنچى بۇ نېمە ئىشتۇ؟ دەپ، بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ شىپاڭ تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ يېقىن بارغاندا، ھېلىقى قىز:

— ھەي يىگىت، بۇياققا چىقمىڭ! — دەپتۇ. ئوتۇنچى:

— ئۇ يەرگە قانداق چىقمەن؟ — دېگەنىكەن، قىز:

— شىپاڭنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئۆتسىڭىز، شوتا بار، شۇنىڭ بىلەن چىقىڭ، — دەپتۇ. ئوتۇنچى شوتا بىلەن ئۇنىڭ قېشىغا چىقىپتۇ. ئەسلىدە بۇ قىزنىڭ ئىسمى مەلىكە مارال بولۇپ، تۇغۇلغاندىن تارتىپ تاكى شۇ كەمگىچە ھېچقانداق ئىنسانغا كۆرۈنمىگەنىكەن. ئوتۇنچى شىپاڭنىڭ ئۈستىگە چىققاندىن كېيىن، قىز:

— ئەي يىگىت، سىز نېمە ئادەم؟ قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ. ئوتۇنچى بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى قىزغا تولۇق بايان قىپتۇ. يىگىتنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئاڭلىغان مەلىكە مارال:

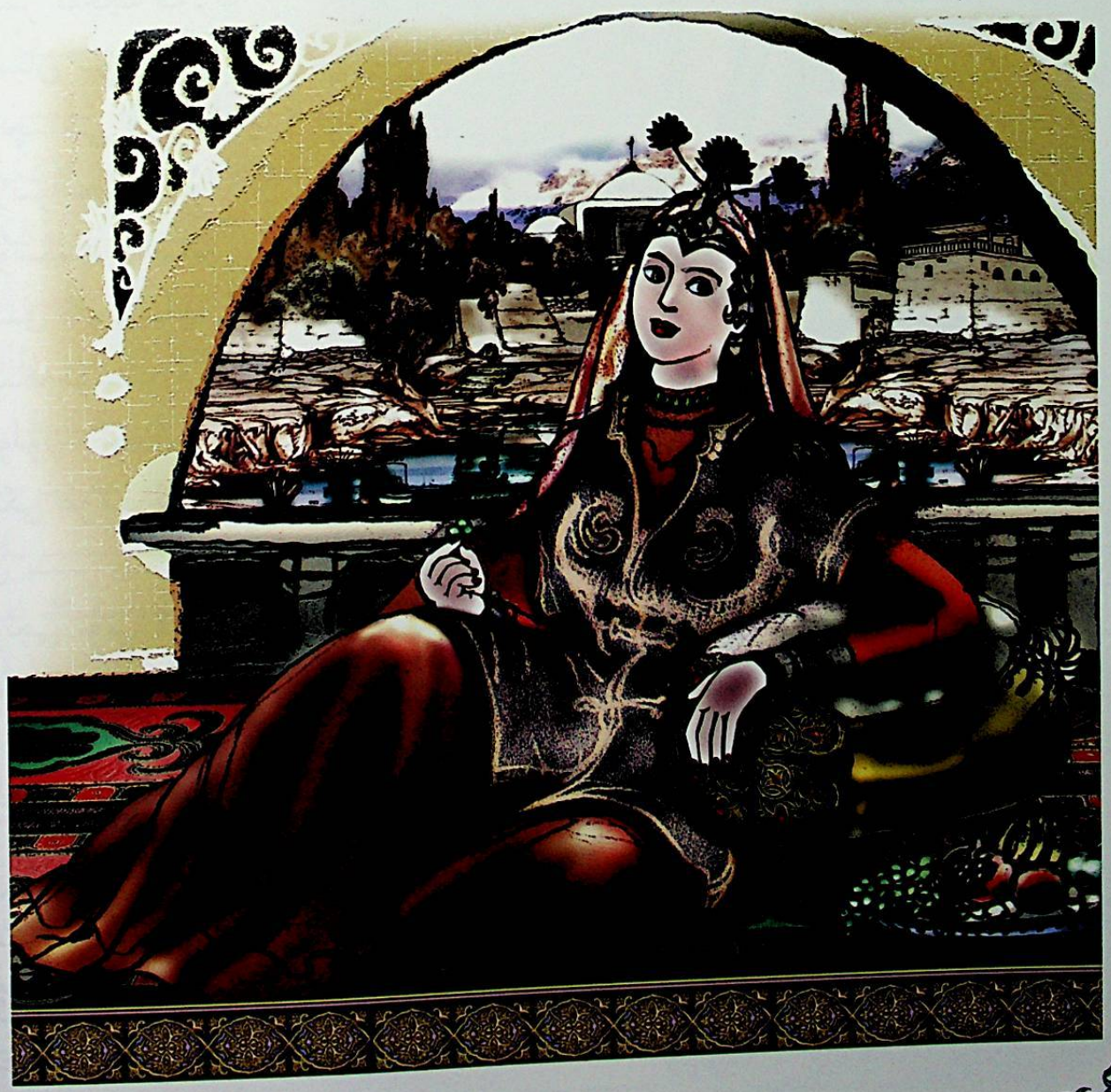
— ئۇنداق بولسا، ئەمدى سىز مۇشۇ يەردە قېپقېلىڭ، — دەپتۇ. ئوتۇنچى:

— مەن بۇ يەردە قېپقالسام بولمايدۇ. مېنىڭ قېرى ئانام بار، مەن كۈندە ئوتۇن سېتىپ ئانامنى بېقىپ كېلىۋاتقانىدىم. ھازىر ئانام ئاچتىن ئۆلۈپ كەتتىمۇ ياكى ھايات‌مۇ بىلمەيمەن، شۇڭا سىز مېنى بۇ يەردىن تېزرەك چىقىرىۋەتسىڭىز، — دېگەنىكەن، مەلىكە مارال:

— ئەڭ ياخشىسى، بۇ يەردىن كەتمەڭ، ئانىڭىزنىمۇ مۇشۇ يەرگە ئەكېلىۋالىمىز. ئەگەر بۇ يەردىن كەتسىڭىز ئاقىۋىتى ياخشى بولمايدۇ، — دەپتۇ. يىگىت يەنىلا: «كېتىمەن» دېگەندىن كېيىن، مەلىكە مارال:

— سىز «جاھانشاھ بىلەن بىلقىيانىڭ ئۇچرىشىشى» دېگەن ھېكايىنى ئاڭلىغانمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئوتۇنچى: «ياق!» دەپ جاۋاب بەرگەندىن كېيىن، مەلىكە مارال:

— ئۇنداق بولسا، مەن سىزگە شۇ

هېكايىنى ئېيتىپ بېرەي، ئاڭلاپ تۇرۇڭ. هېكايە تۇغىدىن كېيىن بىر قارارغا كېلەرسىز، — دەپ هېكايىنى باشلاپتۇ:

بۇرۇنقى زاماندا بىر شەھەردە بىر پادىشاھ ئۆتكەنكەن. ئۇنىڭ بىرلا ئوغلى بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى جاھانشاھ ئىكەن. پادىشاھ بۇ ئوغلىنى ناھايىتى ئەدەپلىك قىلىپ تەربىيىلەپ چوڭ قىپتۇ. جاھانشاھ ئون ئالتە - ئون يەتتە ياشلارغا كىرگەندە، بىر كۈنى چۈشىدە بىر قىزنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ كۈندىن - كۈنگە ئورۇقلاپ، ئاش - تاماقتىنمۇ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ بىلەن خانىش مەسلىھەتلىشىپ، جاھانشاھنى ئۆيلەپ قويماقچى بوپتۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ بۇ مەسلىھىتىنى جاھانشاھنىڭ ئىككى ئاغىنىسى ئارقىلىق ئۇنىڭغا ئېيتىپتۇ. جاھانشاھ ئىككى ئاغىنىسىگە:

— سىلەر ئاتا - ئانامغا يەتكۈزۈپ قويۇڭلار، مەن ھازىر ئۆيلەنمەيمەن. ئاتا - ئانام مەن تۇغرۇلۇق غەم يېمەسۇن. مېنىڭ بىرلا ئارمىنىم بار، ئۇ بولسىمۇ جاھان كۆرۈش. مەن مۇشۇ ئارمىنىمغا يەتسەم، ئاندىن كېيىن ئۆيلىنىمەن، — دەپتۇ. جاھانشاھنىڭ ئاغىنىلىرى بۇ گەپنى پادىشاھقا يەتكۈزگەنىكەن، پادىشاھ:

— ئالدى بىلەن ئۆيلىنىپ، ئاندىن كېيىن جاھان كېزىپ كەلسىمۇ بولىدىغۇ، — دەپتۇ. جاھانشاھ بولسا، دادىسىنىڭ دېگىنىگە زادىلا كۆنمەپتۇ. پادىشاھ يالغۇز ئوغلىنىڭ تەلىپىنى ئورۇنداپ بېرىش ئۈچۈن، خەزىنىدىن نۇرغۇن مال - دۇنيانى بېرىپ، ھېلىقى ئىككى ئاغىنىسىنى قوشۇپ، ئوغلىنى جاھان كۆرۈپ كېلىش ئۈچۈن يولغا ئاتلاندۇرۇپتۇ.

جاھانشاھ ئۆز شەھىرىدىن ئايرىلىپ، يول ئۈستىدىكى ھەممە شەھەرلەرنى ئارلاپ ئالتە ئاي چامىسىدا يول يۈرۈپتۇ. بارغانلا شەھىرىدە باشقا ئىش قىلماي چۈشىدە كۆرگەن ھېلىقى قىزنى ئىزدىگەن بولسىمۇ، لېكىن قىزنى تاپالماپتۇ. ۋاقىتنىڭ ئۆزىرىشى بىلەن ئۇلارنىڭ ئېلىپ ماڭغان مال - دۇنيالىرىمۇ تۈگەشكە باشلاپتۇ. بىر كۈنى جاھانشاھ ئىككى ئاغىنىسىگە:

— ئۈچىمىزنىڭ مۇشۇ مېڭىشىمىزدا يەنە ئاز كۈندىن كېيىن يول راسخوتىمىز پۈتۈنلەي تۈگەيدۇ، شۇڭا سىلەر ھازىر قالغان دۇنيانىڭ بىر قىسمىنى ئېلىپ يول راسخوتى قىلىپ يۇرتقا قايتىڭلار، مەن بىر قانچە كۈندىن كېيىن ئارقاڭلاردىن يېتىپ بارىمەن، — دەپتۇ - دە، ئاتا - ئانىسىغا قارىتىپ بىر پارچە خەت يېزىپ ئۇلارنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ، ئىككى ئاغىنىسىنى ئۆز شەھىرىگە يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.

ئۇلار ئۆز شەھىرىگە كېتىۋەرسۇن، بىز گەپنى جاھانشاھتىن ئاڭلايلى:

ئاغىنىلىرى كەتكەندىن كېيىن جاھانشاھ يەنىلا ئالدىغا قاراپ مېڭىۋېرىپتۇ، نۇرغۇن چۆل - جەزىرىلەرنى، نۇرغۇن ئاۋات شەھەرلەرنى ئارلاپ، چۈشىدە ئاشىق بولغان قىزنى ئىزدىگەن بولسىمۇ، ئۇ قىزدىن ھېچقانداق دېرەك ئالالماپتۇ. ئاقىۋىتى ئۇ يەنە بىر شەھەرگە كەلگەندە، يېنىدا خىراجەت قىلغۇدەك ھېچ نەرسە قالماپتۇ. ئۇ ئۆز - ئۆزىگە: «ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ بۇ شەھەردە مېنىڭ شاھزادە ئىكەنلىكىمنى بىلىدىغان ھېچكىم يوق، شۇڭا مەن مەدىكارلىق قىلىپ بولسىمۇ پۇل تېپىپ يولۇمنى داۋام قىلىپ، مۇراد - مەقسىتىمگە يېتىشىم كېرەك» دەپتۇ - دە، شۇ كۈنىلا مەدىكارلار بازىرىغا بېرىپتۇ. جاھانشاھ مەدىكارلار بازىرىدا خېرىدار كۈتۈپ ئولتۇرغانىكەن، بىر باي كېلىپ:

— كىم ماڭا ئىشلەپ بېرىشنى خالىسا كۈنىگە بىر تىللا بېرىمەن، — دەپتۇ. ئادەتتە بىر تىللا ئۈچۈن بىر مەدىكار بىر ئاي ئىشلەپ بېرەتتىكەن. ئۇ كىشىنىڭ بۇنداق كۆپ ھەق بېرىمەن دېگىنىنى ئاڭلىغان مەدىكارلار ئۇنىڭ ئۆزلىرى قىلىپ كېتەلمەيدىغان ئېغىر ئىشقا سېلىشىدىن قورقۇپ، مەن ئىش

لەپ بېرەي، دېمەپتۇ. جاھانشاھ بۇ ئادەم قانداق ئىشقا سالىدىغاندۇ؟ ھەرھالدا ئۆلۈمگىغۇ بۇيرۇماس. ئۇنىڭدىن باشقا ھەرقانچە ئېغىر ئىش بولسىمۇ، ئىشلەپ بىر تىللاسىنى ئالسام بىرەر ئايلىق يول خىراجىتىنى راسلىۋالىدىكەنمەن. غۇ، دەپ ئويلاپتۇ - دە: «مەن ئىشلەيمەن» دەپتۇ. ھېلىقى باي جاھانشاھنى ئۆيگە باشلاپ بېرىپ:

— بالام، مانا بۇ مېنىڭ ئۆيۈم. بىز ئىشنى ئاخىر پىشىن مەزگىلدە باشلايمىز. سەن ھازىر تاماق يەپ، ئۇخلاپ ئارام ئېلىپ تۇرغىن، — دەپ ياخشى تائاملارنى تەييارلاپ بېرىپتۇ. جاھانشاھ، بۇ قانداق گەپ بولدى؟ ئىشنى ئاخىر پېشىندا باشلايمىز دەيدۇ. بۇ قانداق ئىشتۇ؟ دېگەن ئەندىشە بىلەن تاماقمۇ يېمەي ھەم ئۇخلىماي ئۆرە ئولتۇرۇپتۇ. كۈتكەن ۋاقتىمۇ يېتىپ كەپتۇ. ئاخىر پېشىن مەزگىلدە باي ئۆيگە كىرىپ:

— بالام، ئارام ئېلىۋالدىڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ، جاھانشاھ: «ھەئە» دېگەندىن كېيىن، باي ئۇنى ھويلىغا باشلاپ چىقىپ:

— ماۋۇ ئېغىلدا يوغان بىر قېچىر بار، شۇ قېچىرنى يېتىلەپ چىققىن، — دەپتۇ. جاھانشاھ ئېغىلغا كىرسە، دەرۋەقە يوغان بىر قېچىر تۇرغۇدەك. جاھانشاھ ئۇنى يېتىلەپ چىققاندىن كېيىن، باي: «كەينىمدىن ماڭ» دەپتۇ. ئۇلار شۇ ماڭغانچە شەھەر سىرتىدىكى تاز-

مۇ ئېگىز بىر تاغنىڭ تۆۋىگە بېرىپتۇ. باي جاھانشاھقا قېچىرنى تۇلۇمچىلاپ سويۇشنى بۇيرۇپتۇ. جا-
ھانشاھ قېچىرنى تۇلۇمچىلاپ سويۇپتۇ. باي جاھانشاھقا:

ــ بالام، ئەمدى سەن بۇ تۇلۇمنىڭ ئىچىگە كىرىسەن، مەن ئۇنىڭ ئاغزىنى باغلاپ قويىمەن. ئاۋۇ ئۇچۇپ يۈرگەن يوغان قۇشلارنى كۆردۈڭمۇ؟ ئاشۇ قۇشلار بۇنى يېيىش ئۈچۈن تۇلۇمنى كۆتۈرۈپ ئۇچۇپ ماۋۇ تۇرغان ئېگىز تاغنىڭ ئۈستىگە ئاچىقىدۇ. ئۇلار تېرىنى چوقۇلاپ تەشكەندە، سەن ئۇنىڭ ئىچىدىن چىقساڭ، قۇشلار ئۇركۈپ يىراق قاچىدۇ. تاغنىڭ ئۈستىدە نۇرغۇنلىغان ئالمىشىل تاشلار بار، سەن شۇ تاشلارنى خالتىغا قاچىلاپ، بۇ ئارقان بىلەن ماڭا چۈشۈرۈپ بېرىسەن. بۇ تاغقا چىقىش تولىمۇ مۈشكۈل ھەم خەتەرلىك، چۈنكى يول بولمىغاچقا چىققىلى بولمايدۇ. تاغ ئۈستىگە چىققان ئادەمنىڭ تۆۋەنگە چۈ-
شۈشى ئوڭايراق بولىدۇ، سەن قورقماي مېنىڭ دېگىنىم بويىچە قىلغىن، ــ دەپتۇ ـ دە، جاھانشاھنى تۇلۇمغا سېلىپ ئاغزىنى بوغۇپ قويۇپ ئۆزى يىراققا بېرىپ قاراپ تۇرۇپتۇ. دېگەندەك ئاربىدىن بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندە، نۇرغۇنلىغان تازقارىلار ئۇچۇپ كېلىپ تۇلۇمنى قامىللاپ كۆتۈرۈپ ئۇچۇپ تاغنىڭ ئۈستىگە ئېلىپ چىقىپ چوقۇلاپ يېيىشكە باشلىغانكەن، تېرە تېشىلىپ ئىچىدىن جاھانشاھ ئۆمىلەپ چىققاندا تازقارىلار ئۇركۈپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. جاھانشاھ باينىڭ دېگىنى بويىچە تاغنىڭ ئۈستىدىكى تاشلارنى تۆۋەنگە تاشلاشقا باشلاپتۇ. جاھانشاھ جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەپ تاغ ئۈستىدىكى تاشلارنى تۆۋەنگە چۈشۈرۈپ بولغاندا، كۇنمۇ كەچ كىرىپ قاپتۇ. شۇ چاغدا جاھانشاھ تاغ تۆۋىگە قاراپ:

ــ تاشلار تۈگىدى. مەن قاياقتىن چۈشىمەن؟ ــ دەپ ۋارقىرىغانكەن، باي:

ــ ئۆزۈڭ خالىغان تەرەپتىن چۈشكىن، ــ دەپ قويۇپ تاشلارنى ئېلىپ ئۆيىگە قاراپ كېتىپتۇ.

جاھانشاھ كۇنىگە بىر تىللا بەرگەننىڭ مەنىسىگە ئەمدى يېتىپتۇ ـ دە، بېشىدىن بىر قاپاق سوغۇق سۇ قۇيۇۋەتكەندەك ئەندىكىپ كېتىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ئۆزى تۇرغان بۇ تاغ كۇنچىقىشتىن كۇنپې-
تىشقا قاراپ سوزۇلغان باش ـ ئاخىرى يوق غايەت زور تاغ ئىكەن. تاغنىڭ كۇنگەي تەرىپى بىلەن تەسكەي تەرىپى تىك قىيا بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھېچقانداق جانلىقنىڭ مېڭىپ چىقىپ ـ چۈشۈشى مۇمكىن ئەمەس-
كەن، پەقەت تاغ ئۈستىدە كۇنچىقىشقا ياكى كۇنپېتىشقا قاراپ مېڭىشقىلا بولىدىكەن. جاھانشاھ: «خۇدا» دەپتۇ ـ دە، كۇنچىقىشقا قاراپ مېڭىشقا باشلاپتۇ، قورسىقى ئاچسا تاغ مېۋىلىرىنى تېرىپ يەپتۇ، مېۋە تاپالمىسا ئوت ـ چۆپلەرنىڭ يىلتىزىنى كولاپ يەپتۇ. مانا شۇنداق قىلىپ تۆت ـ بەش ئاي ماڭغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ مېڭىشقىمۇ قۇربى يەتمەيدىغان بولۇپ قاپتۇ، ئاندىن كېيىن ئۇ ئۆمىلەپ مېڭىپتۇ، كىيىم ـ كېچەكلىرى جۇل ـ جۇل بولۇپ يالىڭاچ ھالەتكە كېلىپ قاپتۇ، پۇت ـ قوللىرى قاناپ، ئوت ـ چۆپ يىلتىزىنى كولاشقىمۇ ماغدۇرى يەتمەيدىغان بولۇپ قالغاندىن كېيىن، مالغا ئوخشاش ئوت ـ چۆپلەرنى چىشلەپ ئۇزۇپ ئېلىپ يەپتۇ. ئاشۇ ھالەتتە يەنە بەش ـ ئالتە ئاي يول يۈرۈپ، چەكسىز كەتـ-
كەن بىر تۇزلەڭلىككە بېرىپ قاپتۇ. بۇ تۇزلەڭلىكتە شۇڭاقتىن باشقا نەرسە يوق ئىكەن. جاھانشاھ يە-
نىلا ئۆمىدسىزلەنمەي، ئۆمىلىگەن ھالەتتە يولىنى داۋام قىپتۇ. ئۇ بۇرۇن بىر كۇن ماڭغان يولىنى مانا ئەمدى بىرەر ئايدا ئاران مېڭىپ بولالايدىغان ھالغا كېلىپ قاپتۇ. شۇنداقتىمۇ ئۇ مۇشۇ چۆللۈكتە ئىكـ-
كى ـ ئۇچ ئاي يول مېڭىپ، ئاقىۋەت كونا بىر كارۋان يولىغا چىقىپ قاپتۇ. سەپسېلىپ قارىغانكەن، يولدا يېڭى ماڭغان مال ياكى ئادەمنىڭ ئىزى كۆرۈنمەپتۇ. شۇنداقتىمۇ جاھانشاھ يول بىلەن كۇنچىقىشقا قاراپ مېڭىشنى داۋام قىپتۇ. بىرنەچچە كۇن يول ماڭغاندىن كېيىن، يىراق بىر يەردە تۇرغان دۆڭنى ھەم دۆڭ ئۈستىدىكى ئەسكى تامغا ئوخشاپراق كېتىدىغان نەرسىنى كۆرۈپ، بىر ئاز ئۆمىلىنىپ غەيـ-

رەتكە كېلىپ شۇ تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ، تۆت - بەش كۈن دېگەندە ھېلىقى يەرگە ئاران يېتىپ بېرىپ. ئۇ دۆڭ ئۈستىگە چىقىپ ئەتراپقا قارىسا، ئەسكى تاملىقنىڭ بىر يېرىدىن تۈتۈن چىقىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. كۆڭلىدە بۇ چۆللۈكتە قانداقلارچە تۈتۈن چىقىدۇ؟ بۇ يەردە يا ئادەم - ئىنسان بولمىسا، يا بۇ جىن - شەيتانلارنىڭ ماكانمىدۇ؟ دېگەن خىياللارغا كېلىپ ئەسكى تاملارنى ئارىلاپ قارىسا، بىر يەردە جۈلىقى چىقىپ كەتكەن بىر ئىشىك تۈرغۇدەك. جاھانشاھ ئىشىكنى ئېچىپ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم، — دەپ سالام قىلىپ كىرىپ قارىسا، ئەسكى تامنىڭ ئىچىدە بىر بوۋاي ئولتۇرغان. بوۋاي:

— ۋەئەلەيكۈم ئەسسالام، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بۇ جاۋابنى ئاڭلاپ جاھانشاھنىڭ پۈت - قولىغا جان كىرىپ:

— بوۋا، سىلى ئادەم - ئىنسانمۇ ياكى ئىنسۇ جىنمۇ؟ — دەپ سورىغانكەن، بوۋاي:

— ئەلھەمدۇلىللا شۈكۈر، مەن ئىنسان، — دەپ جاۋاب بېرىپ جاھانشاھقا سەپسالسا، ئۇنىڭ پۈت - قولىنىڭ ساق يېرى قالماي يېغىر بولۇپ قان ئېقىپ تۇرغان، ئۇچىسىدا كىيىملەرمۇ يوق. بۇنى كۆرۈپ بوۋاي جاھانشاھقا ئىچ ئاغرىتىپ، ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ كونا كىيىملىرىدىن بېرىپتۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا تاماق بېرىپ قورسىقىنى تويغۇزغاندىن كېيىن:

— بالام، سەن قاياقتىن كېلىپ قاياققا كېتىپ بارىسەن؟ — دەپ سورىغانكەن، جاھانشاھ بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى قالدۇرماي سۆزلەپ بېرىپتۇ، ئاندىن بوۋايدىن:

— بوۋا، ئادەمزاتسىز بۇ چۆللۈكتە ئۆزلىرى قانداقلارچە تۇرۇپ قالدىلا؟ — دەپ سورىغانكەن، بوۋاي:

— مەن سۇلايمان ئەلەيھىسسالامدىن قالغان بايلىقلارنى ساقلاپ يېتىۋاتىمەن، — دەپتۇ. جاھانشاھ:

— بوۋا، مەن ئەمدى قانداق قىلسام بولىدۇ؟ — دەپ سورىغانكەن، بوۋاي:

— سەن پۈت - قوللىرىڭ ساقىيىپ، تېنىڭگە ماغدۇر كىرگۈچە مېنىڭ يېنىمدا تۇرۇپ تۇرغىن. بايا سەن كەلگەن يول — كارۋان يولى. بۇ يولدىن يىلدا بىر قېتىم كارۋان ئۆتىدۇ. بۇ يول بىلەن قايسىلا تەرەپكە قاراپ ماڭساڭ، بىر يىلدا ئادەمزات بار يەرگە بارالايسەن. سەن ساقايغاندا بۇ يەردىن ئۆتكەن كارۋانلارغا قوشۇپ قويسام، ئۆز شەھرىڭگە يېتىپ بارالايسەن، — دەپتۇ. جاھانشاھ ماقۇل بولۇپ بوۋاينىڭ يېنىدا قاپتۇ.

ئاردىدىن خېلى كۈنلەر ئۆتكەندە جاھانشاھنىڭ تېنىگە ماغدۇر كىرىپ، پۈت - قوللىرىمۇ ساقىيىپ قاپتۇ. بىر كۈنى بوۋاي:

— بالام، سەن مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرغىن، مەن ئۈچ كۈنلۈك سەپەرگە چىقىمەن، — دەپتۇ.

— بۇ ئادەمزاتسىز چۆللۈكتە نېمە ۋەجدىن سەپەر قىلىلىكىن؟ — دەپ سوراپتۇ جاھانشاھ. بوۋاي:

— ئۆزۈم قۇربى ئۈچار قۇشلار، ھايۋانلار ھەم دىۋە - پەرىلەر بىلەن سۆھبەتلىشىپ كېلىمەن. مەن كەلگۈچە سەن زېرىكىپ قالساڭ، مانا ماۋۇ ئىشىكتىن كىرسەڭ چوڭ زالغا كىرىسەن. زالنىڭ ئۇ تەرىپىدە بىر ئىشىك بار، شۇ ئىشىكتىن كىرسەڭ قىرىق بىر ئېغىز ئۆي بار. قىرىق ئېغىز ئۆيدە سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ بايلىقلىرى بار، شۇلارنى كۆرۈپ تاماشا قىلىپ تۇرغىن. قىرىق بىرىنچى ئۆيگە كىرمىگىن، — دەپ تاپىلاپ ئاچقۇچنى جاھانشاھقا بېرىپ، ئۆزى يولغا راۋان بوپتۇ.

جاھانشاھ شۇ كۈنىلا ئۆيلەرنى ئېچىپ بىر باشتىن كۆرۈشكە باشلاپتۇ. ھەربىر ئۆيدىكى ئالامەتلەرنى

كۆرگەندە، ئۇ ھەيرانلىقتا قاپتۇ. بۇلارنىڭ ئىچىدە سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ۋاقتىدىكى ئېسىل جاۋا-ھىرات، ئالتۇن - كۈمۈش-لەردە ئىشلەنگەن جابدۇقلارنى كۆرۈپ كۆڭلىدە، مەن دادامنى دۇنيادىكى ئەڭ ياي ئادەم دەپ يۇرسەم، دادامنىڭ ھەممە بايلىقى بوۋاينىڭ بىر ئۆيدىكى بايلىقىغا تەڭ كېـ-لەلمەيدىكەن، دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇ كۈنى جاھانشاھ ئون بەش ئۆيدىكى دۇنيانى كۆرۈپتۇ. كەچ بولىتۇ. جاھانشاھ ئەتىسى يەنە ئون بەش ئۆينى كۆرۈپتۇ. بۇ ئۆيدىكى دۇنيا دەپىنە، جابدۇقلار تېخىمۇ قىممەتلىك ئىكەن. ئۇچىنچى كۈنى پېشىن ۋاقتىـ-غىچە قالغان ئون ئۆينى كۆرۈپ تۈگىتىپ، قىرىق بىرىنچى ئۆيدە نېمە بارلىكىن، بۇنىمۇ كۆرۈپ باقاي دەپ ئىشىكنى ئېچىپ كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، بۇنىڭ ئىچى غايەت چوڭ بىر باغ ئىكەن. يەر ئۈستىدە بولـ-سا، بۇ ئەتراپ بىر دۆڭلۈك ئىكەنىدۇق. جاھانشاھ بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ باغ ئىچىنى ئارىلاپ قارىسا، باغدا تۈرلۈك - تۈرلۈك قۇشلار سايرىشىۋاتقان، باغنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر كۆل بارمىش، كۆلگە قارىسا، كۆل ئىچىدە ئۈچ قىز سۇغا چۆمۈلۈۋاتقۇدەك. جاھانشاھ قارىغۇدەك بولسا، بۇ قىزلارنىڭ بىرى ئۇ چۈ-شىدە كۆرۈپ ئاشىق بولۇپ قالغان قىز ئىكەن. بۇنى كۆرۈپ جاھانشاھ ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپ قا-تۇ. قىزلار بۇنىڭدىن بىخەۋەر ئۆزلىرى قانغۇچە سۇغا چۆمۈلۈپ ئاندىن كېيىن كېتىپ قاپتۇ. ئەسلىدە بۇ قىزلار پەرىزاتلار بولۇپ، ھەر يىلى بىر نۆۋەت مۇشۇ باغقا كېلىپ سۇغا چۆمۈلۈپ كېتىدىكەن.

شۇ كۈنى كەچتە بوۋاي سەپىرىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ئۆيگە قايتىپ كېلىپ قارىسا، جاھانشاھ يوق تۇرغۇدەك. بوۋاي ئۇنى ئىزدەپ ئۆيلەرنى ئارىلاپ قارىسا، ئۆزى: «كىرمە» دېگەن قىرىق بىرىنچى ئىشىكـ-مۇ ئېچىقلىق تۇرغۇدەك. بوۋاي ئىشىكتىن كىرىپ بېرىپ، گۈللۈكتە ھوشسىز ياتقان جاھاـ-شاھنى تېپىپ، ئۇنىڭ يۈزىگە سۇ سېپىپ ھوشىغا كەلتۈرگەندىن كېيىن:

— مەن بۇ ئۆيگە كىرمە دېگەن تۇرسام، سەن نېمىشقا كىردىڭ؟ — دەپ جاھانشاھقا كايىپتۇ. جا-ھانشاھ: «ئەپۇ قىلسىلا» دېگەندىن باشقا گەپ قىلماي يەرگە قاراپ ئولتۇرۇپتۇ.

بوۋاي جاھانشاھنى باشلاپ باغدىن چىقىپ كەتمەكچى بولغانىكەن، جاھانشاھ باغدىن چىققىلى ئۇنـ-ماپتۇ. بوۋاي سەۋەبىنى سورىغانىكەن، جاھانشاھ:

— بوۋا، مەن چۈشۈمدە كۆرۈپ ئاشىقى بىقارار بولغان قىزنىڭ بۇگۈن مۇشۇ كۆلدە سۇغا چۆمـۇ-لۇۋاتقىنىنى كۆردۈم. مەن شۇ قىزنى ئالماي كەتمەيمەن، — دەپتۇ.

— بالام، — دەپتۇ بوۋاي جاھانشاھقا ئىچ ئاغرىتىپ، — ئۇ قىزلار دېگەن پەرىلەرنىڭ قىزلىرى. سېنىڭ بۇ باغقا كىرگەنلىكىڭنى كۆرگەن بولسا، ئۇ قىزلار قايتا كېلەمدۇ، كەلمەمدۇ، بۇنى بىرنېمە دې-

گىلى بولمايدۇ. ئۇ قىزلارنىڭ قەيەردە تۇرىدىغانلىقىنىمۇ بىلگىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇ قىزلار ھەر يىلى بىر قېتىملا بۇ يەرگە كېلىپ سۇغا چۆمۈلىدۇ. ئەگەر سېنى كۆرۈپ قالغان بولسا ئەمدى كېلىمەيدۇ، ــ دەپتۇ. ئەمما، جاھانشاھ يەنىلا كەتكىلى ئۇنىماپتۇ. بوۋاي كايىپتۇ، تېرىكىپتۇ، جاھانشاھقا ھېچ نەرسە كار قىلماپتۇ. ئاقىۋەت بوۋاي ئۇنىڭغا:

ــ ئۇنداق بولسا سەن مۇشۇ باغدا يېتىۋەرگىن. ئەگەر قىزلار بۇ قېتىم سېنى كۆرمىگەن بولسا، كېلەر يىلى مۇشۇ كۈنلەردە كېلىدۇ. ئۇلار كەلگەندە كۆك كەپتەر سۈرىتىدە بولۇپ ھاۋادا ئۇيناپ، موللاق ئېتىپ، پەرۋاز قىلىپ كېلىدۇ. ئۇلار كۆل بويىغا چۈشۈپ كەپتەرلىك كىيىمىنى سېلىۋېتىپ سۇغا چۆ. مۈلىدۇ. سەن چۈشۈگىدە كۆرگەن قىز پەرىلەرنىڭ ئەڭ كىچىك سىڭلىسىنىڭ كەپتەر كىيىمىنى قەيەرگە سېلىپ قويغىنىغا ئوبدان سەپسېلىۋېلىپ، ئۇلار سۇغا چۈشۈپ بىر - بىرىگە سۇ چېچىشىپ ئويناۋاتقاندا، بېرىپلا ئاشۇ قىزنىڭ كىيىمىنى ئېلىۋېلىپ مەيدىگە بېسىپ دۇم يېتىۋال. ئۇلار ئۇچۇپ كېتەلمىگەندىن كېيىن كېلىپ سېنى ئىزدەپ تېپىپ گەپ قىلىسىمۇ، سەن باش كۆتۈرمەي يېتىۋەرگىن، ــ دەپ بوۋاي باغدىن چىقىپ كېتىپتۇ. جاھانشاھ گۈل ئىچىدە ئاسمانغا قاراپ يېتىپتۇ، بوۋاي بولسا ھەر كۈنى ئۇنىڭغا تاماق توشۇپ بېرىدىكەن. جاھانشاھ بوۋاي ئەكەلگەن تاماقنى يەپ گۈللۈكتە كۈن، ئايلارنى ساناپ ئۇخلا يېتىۋېرىپتۇ.

ئارىدىن توپتوغرا بىر يىل ئۆتكەندە، بىر كۈنى جاھانشاھنى تىترەك بېسىپ، يۈرىكى سېلىپ قور. قۇنچ ئىچىدە قالغاندەك بولۇپ قاپتۇ. ئۇ نېمە بولغانلىقىنى بىلەلمەي ئاسمانغا قاراپ ياتسا، ئۇچ كۆك كەپتەر موللاق ئېتىپ ئۇچۇپ كېلىۋاتقۇدەك. بۇنى كۆرۈپ جاھانشاھنىڭ ئۆپكىسى ئاغزىغا كەپلىشىپ قالغاندەك بوپتۇ، قارىسا، ئۇچ كەپتەر يەرگە چۈشۈپ قىزلارغا ئايلىنىپتۇ - دە، كەپتەر كىيىملىرىنى ئۇچى ئۇچ يەرگە سېلىپ قويۇپتۇ. جاھانشاھ سەپسېلىپ تۇرۇپ كىچىك قىزنىڭ كىيىمىنى كۆرۈۋاپتۇ. ئۇلار سۇغا چۈشۈپ خۇشال - خۇرام سۇ ئۇزۇپ، بىر - بىرىگە سۇ چېچىپ ئويناۋاتقاندا، ئۆمىلەپ بېرىپ كىچىك قىزنىڭ كىيىمىنى ئېلىپ گۈللۈك ئىچىگە ئەكىرىپ مەيدىسىگە بېسىپ يېتىۋاپتۇ. قىزلار بۇ. نىڭدىن بىخەۋەر ھالدا خۇشال ئويناپ، ئۆيلىرىگە قايتماقچى بولۇپ قىرغاققا چىقىپ قارىسا، كىچىك قىزنىڭ كىيىمى يوق تۇرغۇدەك. بۇنىڭغا ھەيران بولغان قىزلار ئۇياق - بۇياقنى ئىزدەپ قارىسا، گۈل. لۈكتە بىر ئادەمزات كەپتەر كىيىمىنى بېسىپ ياتقان. قىزلار بىرلىشىپ كىيىمنى ئۇنىڭدىن تارتىۋال. ماقچى بوپتۇ. جاھانشاھ كىيىمنى بېسىپ يېتىۋېرىپتۇ. قىزلار ئۇنى ئۇرۇپمۇ بېقىپتۇ، يالۋۇرۇپمۇ بېقىپتۇ، ئۇ ھېچ نەرسە دېمەي يېتىۋېرىپتۇ. ئاقىۋەت قىزلار:

ــ سېنىڭ زادى نېمە مەقسىتىڭ بار؟ ــ دەپ سورىغانكەن، شۇ چاغدا جاھانشاھ بېشىنى كۆتۈرمەي تۇرۇپ:

ــ مۇشۇ باغقا قارايدىغان بوۋاينى باشلاپ كېلىڭلار، ــ دەپتۇ. قىزلار بوۋاينى باشلاپ كەلگەندىن كېيىن، بوۋاي جاھانشاھتىن قىزنىڭ كىيىمنى قولىغا ئېلىپ: «تۇر ئورنۇڭدىن» دېگەنكەن، جاھانشاھ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا بوۋاي:

ــ بۇ بالا بۇ يەرلىك ئەمەس. بۇ باشقا بىر شەھەرنىڭ پادىشاھىنىڭ شاھزادىسى جاھانشاھ بولىدۇ. بۇنىڭدىن بىرنەچچە يىل بۇرۇن بۇ بالا چۈشىدە سىلەرنىڭ سىڭلىڭلارنى كۆرۈپ ئاشىق بولۇپ، مۇرادىغا يېتىش ئۈچۈن ئىنسان بالىسى تارتمىغان، كۆز كۆرمىگەن، قۇلاق ئاڭلىمىغان جاپالارنى تارتىپ بۇلتۇر بۇ يەرگە يېتىپ كېلىپ، سىلەرنىڭ سۇغا چۆمۈلۈۋاتقىنىڭلارنى كۆرۈپ ھوشىدىن كېتىپ يېتىپ قاپتۇ.

مەن ئەھۋالنى بايان قىلىپ بەرگەچكە، مانا كۆرۈپ تۇرۇپسىلەر، بىر يىلدىن بۇيان بۇ كۆل بويىدا سىلەرنى ساقلاپ يېتىپ كىيىمنى قولغا چۈشۈردى. ئەمدى سىلەر سىڭلىڭلارنى مۇشۇ بالىغا بېرىڭلار، — دەپتۇ. قىزلار:

— ئۇنداق قىلساق بولمايدۇ، بىزنىڭمۇ ئاتا ـ ئانىمىز بار. بىز ئۇلاردىن بىسوراق سىڭلىمىزنى قويۇپ كەتسەك، ئاتا ـ ئانىمىزغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىمىز؟! ئۇنىڭدىن كۆرە بۇ يىگىت بىزنىڭ شەھىرىمىزگە بارسۇن. بىز شۇ يەردە قالىمىز ـ يوسۇن بويىچە توي قىلىپ سىڭلىمىزنى بېرەيلى، — دەپتۇ. قىزلارنىڭ دېگىنىگە بوۋايمۇ، جاھانشاھمۇ ئۇنماپتۇ. بوۋاي:

— بۇ بالا نۇرغۇن جاپالار بىلەن بۇ يەرگە يېتىپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلىدىڭلار. ئەمدى سىلەرنىڭ شەھىرىڭلارنى نەدىن تاپىدۇ؟ ئۇنىڭدىن كۆرە قىزنى قويۇپ كېتىڭلار، بولمىسا كىيىمنى بەرمەيمىز، — دەپتۇ.

ئۇلار شۇنداق دېيىشىپ يۇرۇپ كۇن كەچ بولۇپ قاپتۇ. قىزلار قايتمىسا بولمىغاچقا، سىڭلىسىنى جاھانشاھقا قويۇپ كېتىشكە مەجبۇر بوپتۇ.

قىزلار شۇ ئۇچقانچە ئۆز شەھىرىگە يېقىن بارغاندا، ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئىككى قىزىنىڭ قايتىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئەندىشىگە چۈشۈپتۇ، چۈنكى ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئەتىۋارلىق كىچىك قىزى يوق ئىكەن. ئۇلار ئەندىشە ئىچىدە تۇرغاندا قىزلار يېتىپ كەلگەنىكەن، قىزلارنىڭ دادىسى كىچىك قىزىنىڭ نەدە قالغانلىقىنى سوراپتۇ. قىزلار ئاتا ـ ئانىسىغا يىغلاپ تۇرۇپ جاھانشاھنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى، بىر يىلدىن بۇيان سىڭلىسىنى ساقلاپ باغدا ياتقانلىقى ۋە بوۋاينىڭ ئوتتۇرىغا چۈشۈشى بىلەن سىڭلىسىنى ئامالسىز قويۇپ كەلگەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. قىزلارنىڭ دادىسى پەرىلەرنىڭ پادىشاھى ئىكەن. ئۇ كۆكسى ـ قارىنىنى كەڭ تۇتۇپ، ھەققە بويسۇنۇپ: «قىزىم ئامان بولسىلا ھامانەم بىزنى يوقلاپ كېلىدۇ، ئاقىۋىتى ئاۋات بولسۇن» دەپ رازىلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ.

جاھانشاھ ئۆز ئاشقىنى تېپىپ ئىنتايىن خۇشال بوپتۇ. بوۋاي شۇ كۇنىلا ئۇلارنى نىكاھ قىلىپ بېشىنى قوشۇپ قويۇپتۇ. جاھانشاھ بوۋاينىڭ ياردىمى بىلەن مۇراد ـ مەقسىتىگە يەتكەنلىكىگە سۆيۈنۇپ، بوۋايغا رەھمەت ئېيتىپتۇ ھەمدە بوۋاينىڭ يېنىدا يەنە بىر ھەپتە چامىسىدا تۇرۇپتۇ، ئاندىن ئۆز يۇرتىغا قايتماقچى بولۇپ، بوۋاينىڭ دۇئا بېرىشىنى سوراپتۇ. بوۋاي:

— ئەمدى يۇرتۇڭغا قايتىشتىن ئەندىشە قىلمىساڭمۇ بولىدۇ. يەنە بىر مەزگىل بۇ يەردە تۇرۇپ دىدار قېنىشقاندىن كېيىن يولغا چىقساڭمۇ، بۇرۇنقى بىرنەچچە يىلدا بېسىپ كەلگەن يولۇڭنى ئايالىڭنىڭ ياردىمى بىلەن بىرنەچچە كۇندە تۇگىتىپ، ئاتا ـ ئاناڭ بىلەن كۆرۈشسەن، — دەپتۇ. جاھانشاھ يەنە بىرەر ئايدەك تۇرغاندىن كېيىن، كەتمەكچى بولۇپ بوۋايغا مەسلىھەت سالىتۇ. بوۋاي:

— بالام، ئەمدى كەتسەك بولىدۇ. ئايالىڭ كۆك كەپتەرگە ئايلىنىدۇ، سەن ئۇنىڭغا مىنىسەن ـ دە، جاپا تارتمايلا ئۆيۈڭلارغا يېتىپ بارسەن. ئەمما، ئۆيۈڭگە بېرىپلا ئايالىڭنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى ئۇنتۇپ قالساڭ بولمايدۇ. ھېچبولمىغاندا بىر يىلدا بىرەر قېتىم ئايالىڭ بىلەن بىرگە بېرىپ ئۇلارنىمۇ يوقلاپ تۇرغىن، — دەپ نەسىھەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ يولغا چىقىشىغا ئىجازەت بېرىپتۇ. جاھانشاھ بىلەن پەرى قىز بوۋاي بىلەن خوشلىشىپ، قىز كۆك كەپتەرگە ئايلىنىپتۇ، جاھانشاھ ئۇنىڭغا مىنىپتۇ ـ دە، ئۇچۇپ ئۆز شەھىرىگە قاراپ پەرۋاز قىپتۇ.

ئۇلار تاغ ئېشىپ، چۆل كېزىپ پەرۋاز قىلىپ تۇرسۇن، بىز گەپنى جاھانشاھنىڭ ئاتا ـ ئانىسىدىن ئاڭلايلى:

جاھانشاھنىڭ ئىككى ئاغىنىسى كەلگەن يوللىرى بىلەن ئارقىسىغا قايتىپ ئالتە ئاي يول يۈرگەن. دىن كېيىن ئۆز شەھەرلىرىگە يېتىپ بېرىپتۇ ۋە پادىشاھقا بولغان ئەھۋاللارنى بايان قىلىپ، جاھانشاھنىڭ يېنىپ بەرگەن خېتىنى تاپشۇرۇپتۇ. پادىشاھ جاھانشاھنىڭ خېتىنى تاپشۇرۇۋېلىپ ئوقۇپتۇ. دۇنيا دىكى بىردىنبىر پەرزەنتىنىڭ ھالىدىن قايغۇرۇپ ئاھۇ پەريات چېكىپتۇ. پادىشاھلىق ئىشلىرىنىمۇ تاشلاپ قويۇپ، كۈننى ئاھ چېكىش بىلەن ئۆتكۈزۈپ يۈرگەن كۈنلەردە، باشقا بىر پادىشاھلىقنىڭ لەشكەرلىرى بۇ شەھەرگە باستۇرۇپ كەپتۇ ۋە مەملىكەتنىڭ بىر قىسمىنى تارتىۋاپتۇ. پادىشاھ بولسا پەرزەنت ئوتىدا ئاھ چېكىپ ئۆيدە يېتىۋېرىپتۇ.

شۇ كۈنلەردە جاھانشاھمۇ ئۆز ئېلىگە قايتىپ بۇ شەھەرگە يېقىنلاپ كەپتۇ ـ دە، ئايالىغا:

ــ مەن بۇ شەھەردىن كەتكەندە پىيادە مېڭىپ يولغا چىققانىدىم. بۈگۈنكى كۈندە شەھەرگە ئۇچۇپ كىرىسەك ياخشى بولماس، شۇڭا شەھەر سىرتىغا چۈشكۈن قىلىپ، پىيادە مېڭىپ كىرەيلى، ــ دەپ تەكلىپ قىپتۇ. ئايالىمۇ بۇنىڭغا قوشۇلۇپتۇ. ئۇلار شەھەر سىرتىدىكى بىر تاغقا چۈشۈپتۇ. پەرى قىز كەپتەر كىيىمىنى سېلىپ بىر لاتىغا ئوراپتۇ. ئۇلار بىرلىكتە شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇلار شەھەرگە يېقىنلاپ كەلگەندە، بىر بوۋاي ئۇچراپتۇ. بوۋاي كېلىۋاتقان بۇ يىگىتنىڭ جاھانشاھ ئىكەنلىكىنى تونۇپ، ئۇنىڭ بىلەن سالاملىشىپ بولغاندىن كېيىن پادىشاھقا خەۋەر يەتكۈزۈپ سۆيۈنچە ئېلىش ئۈچۈن شەھەرگە قاراپ يۈگۈرۈپتۇ، يول بويى ئۇچرىغانلىكى ئادەمگە: «جاھانشاھ قايتىپ كەلدى» دەپ ۋارقىرىغىنىچە پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا يېتىپ بېرىپتۇ. بالىسىنىڭ دەردىدە پۈتۈن جاھاندىن ۋاز كېچىش ئالدىدا تۇرغان پادىشاھ بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئولتۇرغان ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپتۇ ـ دە:

ــ گېپىڭ راستمۇ؟ ــ دەپ سورىغانىكەن، بوۋاي:

ــ جانابلىرىغا يالغان سۆزلەشكە نېمە ھەددىم؟ ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. پادىشاھ نۆكەرلىرىنى بۇيرۇپ بوۋايغا بىر تاۋاق تىللا ئىنئام قىپتۇ ـ دە، شەھەر سىرتىغا قاراپ يۈگۈرۈپتۇ. جاھانشاھنىڭ كەلگەنلىكىنى ئاڭلىغان شەھەرنىڭ يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغان پۇقرالىرى شەھەر سىرتىغا قاراپ يۈگۈرۈپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، دەرۋەقە جاھانشاھ دۇنيادا تېڭى يوق بىر گۈزەل قىز بىلەن كېلىۋاتقۇدەك. پادىشاھ ئۆز ئوغلىنى كۆرۈپ ھوشىدىن كېتىشكە تاس قاپتۇ. شەھەر خەلقى جاھانشاھ بىلەن پەرى قىزنى كۆتۈرۈپ ئوردىغا يەتكۈزۈپتۇ. جاھانشاھ ئاتا ـ ئانىسى بىلەن كۆرۈشۈپ، باشتىن كەچۈرگەن ھەمىمە دەرد ـ ئەلەملىرىنى ئۇنتۇپتۇ.

جاھانشاھ ئۆز شەھىرىدە بىرەر ئاي دەم ئالغاندىن كېيىن، ۋەزىر ـ ۋۇزرالار جاھانشاھقا ئۆزلىرىنىڭ مەملىكىتىنىڭ بىر قىسمى باشقا بىر پادىشاھنىڭ ئىلكىگە چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. جاھانشاھ بۇ گەپنى ئاڭلاپ، بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە ئۆزى سەۋەبچى بولغانلىقىنى بىلىپ تولىمۇ ئازابلىنىپتۇ. ئۇ بۇ مەملىكەتنىڭ قولدىن كەتكەن يەرلىرىنى ئۆز قولى بىلەن قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن دادىسىغا ئىلتىجا قىپتۇ. پادىشاھ ۋەزىر ـ ۋۇزرالىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ بىر قارارغا كېلىپ، جاھانشاھنىڭ جەڭگە ئاتلىنىشىغا ئىجازەت بېرىپتۇ. جاھانشاھ لەشكىرىي يۇرۇشنىڭ تەييارلىقىنى پۈتتۈرۈپ بولۇپ، خوتۇنىغا:

ــ مەن مەملىكەتنىڭ دۇشمەن بېسىۋالغان جايلىرىنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن سەپەرگە ئاتلىنىپ قالدىم. كۆپ بولغاندىمۇ ئالتە ئاي ئىچىدە قايتىپ كېلىمەن، شۇڭغىچە سەن ئاتا ـ ئانامنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرغىن، ــ دەپتۇ. شۇ چاغدا پەرى قىز:

— مەن سىزنى ئالتە ئاي ئەمەس، بىر يىل كۈتىمەن. ئەگەر شۇڭغىچە قايتىپ كەلمىسىڭىز، سىز- دىن ئۈمىدىمنى ئۈزۈپ ئۆز شەھرىمگە قايتىپ كېتىمەن، — دەپتۇ. يىگىت بولسا، ئالتە ئاي ئىچىدە قايتىپ كېلىدىغانلىقىنى دەپ، ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ.

جاھانشاھ لەشكەرلىرىنى باشلاپ بېرىپ دۈشمەن لەشكەرلىرى بىلەن جەڭنى باشلاپتۇ. دۈشمەن لەشكەرلىرىمۇ بوش كەلمەپتۇ. جەڭ ئۇزۇنغا سوزۇلۇپتۇ. ئاقىۋەت بىر يىل بولدى دېگەندە، جاھاز- شاھ مەملىكەتنىڭ ھەممە يېرىنى قايتۇرۇۋېلىپ، بۇ يەرلەرنى باشقۇرىدىغان كىشىنى بەلگىلەپ بو- لۇپ يۇرتىغا قايتىپتۇ.

جاھانشاھ ئۆيگە قاراپ مېڭىپ تۇرسۇن، بىز گەپنى پەرى قىزدىن ئاڭلايلى:

پەرى قىز بىر يىل ساقلاپتۇ، جاھانشاھتىن خەۋەر بولماپتۇ. يەنە بىر ئاي، ئىككى ئاي، ھەتتا ئۈچ ئاي ۋاقىتمۇ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. جاھانشاھتىن زادىلا خەۋەر بولمىغاندىن كېيىن قىز ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كېتىش ئۈچۈن تەرەددۇتلىنىپ، كەپتەرلىك كىيىمىنى كىيىپ قېيناتا ـ قېينانىسىنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

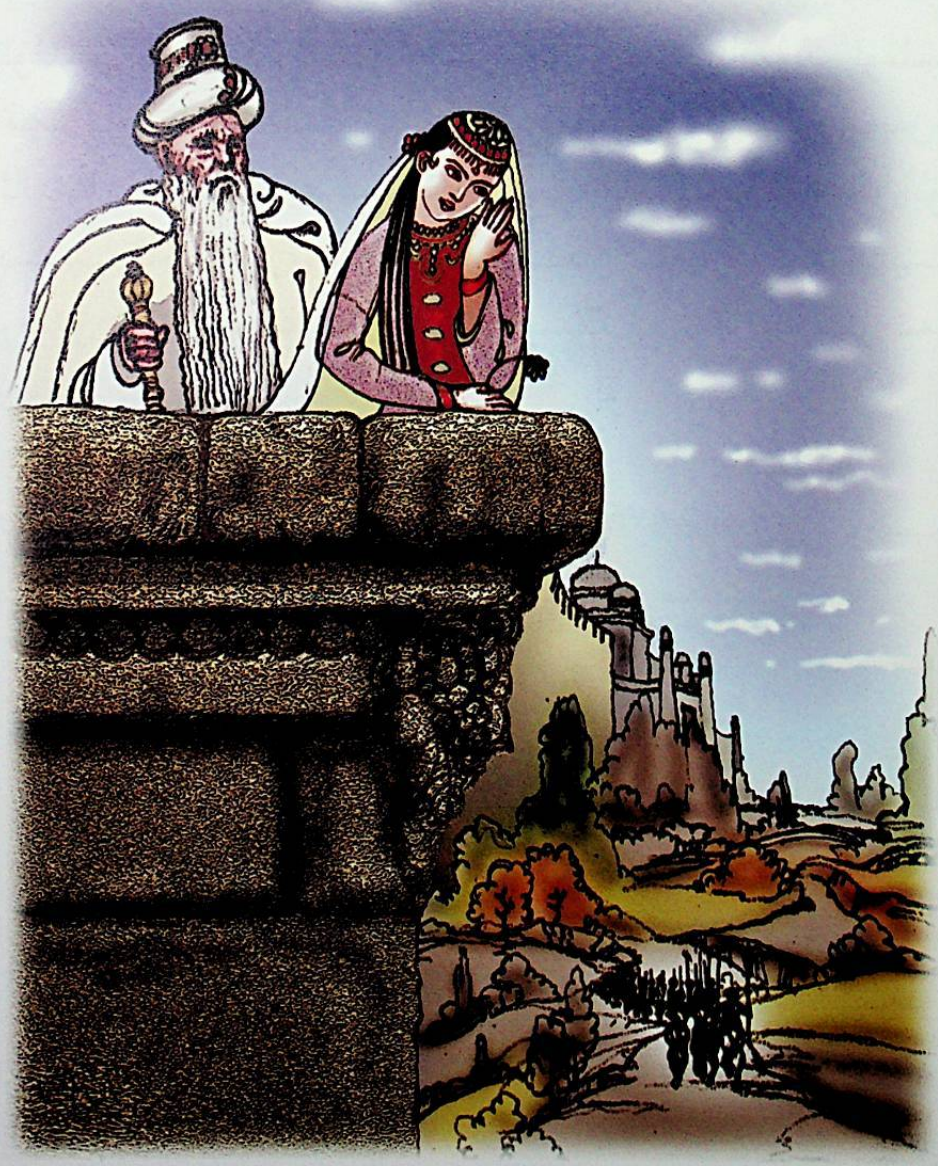
— دادا، ئاپا، مەن جاھانشاھ بىلەن قىلىشقان ۋەدەم بويىچە بىر يىل، ھەتتا ئۈنىڭدىنمۇ ئارتۇق ساقلىدىم، ئۈنىڭدىن خەۋەر بولمىدى، شۇڭا مەن بۇگۈن ئۆز ئېلىمگە قاراپ يولغا چىقتىم. خەير- خوش، — دەپتۇ ـ دە، دېرىزىدىن ئۈچۈپ چىقىپ كېتىپتۇ. جاھانشاھنىڭ ئاتا ـ ئانىسى: «ۋاي، يامان بولدى» دېگىنىچە تۇرۇپ قاپتۇ. ئوغلىدىن خەۋەر بولمىغانلىقى، ئۈنىڭ ئۈستىگە كېلىنىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقى ئۈلارغا تولىمۇ ئېغىر كەپتۇ.

ئۈلار مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن،

بىز گەپنى پەرى قىزدىن ئاڭلايلى:

پەرى قىز شۇ ئۇچقانچە توپتوغرا ئۆزىنىڭ ئېلىگە يېتىپ بېرىپتۇ. ئاتا ـ ئانىسى قىزىنى كۆرۈپ تولىمۇ خۇشال بوپتۇيۇ، بىراق قىزنىڭ يالغۇز كەلگەنلىكىگە قاراپ ھەيران بولۇپ، نېمىشقا يالغۇز كەلگەنلىكىنى سوراپتۇ. قىز ئاتا ـ ئانىسىغا بولغان ئەھۋالنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. ئاتا ـ ئانىسى قىزىنى جېمىلەپ:

— سېنىڭ بۇ قىلغىنىڭ ياخشى بولماپتۇ، چۈنكى ئۇ دېگەن ئادەمزات، سەن دېگەن پەرى. كۈتكەن بولساڭ ياخشى بولاتتى. ئۇلار تۇرغان يەر بىلەن بىزنىڭ ئارىلىقىمىز سەن ئۇچۇن ئىككى ـ ئۈچ كۈنلۈك بولغان بىلەن، ئا- دەمزاتلار ئۈچۈن بىرنەچچە يىللىق يول. ئەگەر ئۇ سالامەت قايتىپ كې-

لىپ، سېنى ئىزدەپ يولغا چىقسا يەنە نېمە جاپالارنى كۆرەر؟ خەير، كېلىپ بوپسەن، سېنى قايتۇرۇۋېـ
تىشنىڭ ئورنى يوق، — دەپتۇ - دە، قول ئاستىدىكى بارلىق دۆە - پەرىلەرگە: «ھەركىم مەملىكىتـ
مىزگە سىرتتىن كېلىپ قالغان ئادەمزات بالىسىنى ئۇچرىتىپ قالسا، زىيان - زەخمەت يەتكۈزمەي مېـ
نىڭ يېنىمغا ئېلىپ كەلسە، مەن ئاشۇ خىزمەت يەتكۈزگۈچىنى تارتۇقلاپ قۇللۇقتىن ئازاد قىلىمەن»
دەپ جاكارلاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان بارلىق دۆە - پەرىلەر مەملىكەتنىڭ ھەممە چۆل - جەزىرە، تاغۇ تاشلـ
رىنى ئاختۇرۇپ، بۇياققا كېلىپ قالغان ئادەم بالىسىنى ئىزدەشكە باشلاپتۇ.

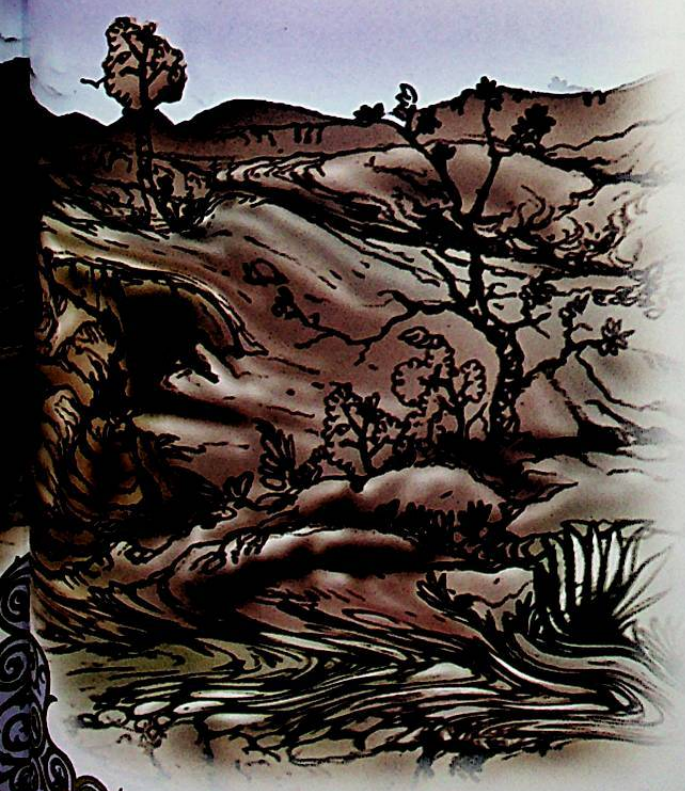
دۆە - پەرىلەر ئىزدەپ تۇرسۇن، بىز گەپنى جاھانشاھتىن ئاڭلايلى:

جاھانشاھ جەڭنى توگىتىپ بىر يېرىم يىل بولغاندا ئۆيگە قايتىپ كەپتۇ. كېلىپ ئەھۋالنى ئۇققۇـ
دەك بولسا، خوتۇنى ئاللىقاچان كېتىپ قالغانىكەن. جاھانشاھ دۇنيانىڭ ھەممە ئىشلىرىنى ئونتۇپىتۇـ
دە، بىر ئۆيگە سۇنى چېچىپ مەيدىسىنى نەم يەرگە يېقىپ كېچە - كۈندۈز شۇ ئۆيدىن چىقماي يېتىۋېـ
رىپتۇ، شۇ ھالەتتە ئىككى ئاي چامىسىدا يېتىپتۇ. بىر كۈنى ئۇ، ئاھ! مەن بۇ ئۆيدە يېتىۋېرىپ قانداق
قىلالايتتىم، ئۇنىڭدىن كۆرە جاپا تارتسامۇ ھېلىقى بوۋاينى تاپسام، خوتۇنۇمنىڭ بار يېرىنى ئەلۋەتتە
ماڭا ئېيتىپ بېرىدۇ. مەن سەپەرگە ئاتلىنىشىم لازىم، دەپ ئويلاپتۇ. جاھانشاھ بۇ خىيالىنى ئاتا -
ئانىسىغا بىلدۈرۈپ:

— دادا، مەن ئايالىمنى ئىزدەپ بارماقچى، ماڭا دۇئا بەرگىن، — دەپتۇ. دادىسى:

— بالام، پەرى قىزنى تاپقۇچە تارتمىغان ئازابلىرىڭ قالمىدى. بۇ قېتىم كەتسەڭ ھايات قايتىپ
كېلىشىڭدىن ئۈمىد يوق، شۇڭا ئۇياققا بارمىغىن. مۇشۇ شەھرىمىزدىمۇ نى - نى چىرايلىق قىزلار بار،
قايسىسىنى ماقۇل كۆرسەڭ شۇنى ساڭا ئېلىپ بېرەي! — دەپتۇ. جاھانشاھ زادىلا ئونىماپتۇ. پادىشاھ
ئوغلىنى نىيىتىدىن يانىدۇرۇشقا كۆزى يەتمەي، ئاقىۋەت ئوغلىنىڭ يولغا چىقىشىغا ئىجازەت بېرىپتۇ.

جاھانشاھ ئاتا - ئانىسىنىڭ دۇئاسىنى ئېلىپ، سەپەر جابدۇقىنى پۈتتۈرۈپ يولغا ئاتلىنىپتۇ.
ئالدىنقى قېتىم سەپەرگە چىققاندا بىر يىلدا بېسىپ بولغان يولنى بۇ قېتىم سەككىز - توققۇز ئايدا
بېسىپ، ئاخىر ئۆزى مەدىكارلىق قىلغان شەھەرگە يېتىپ بېـ
رىپتۇ - دە، خۇرجۇنىنىڭ بىر تەرىپىگە ئوزۇق، يەنە بىر تە-
رىپىگە بىر قاپاق سۇ قاچىلاپ، بۇرۇن ئۆزى بارغان مەدىكار
بازىرىغا بېرىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، بىر تىللا بېرىپ ئۆزىنى
تاغ ئۈستىگە چىقارغان ھېلىقى باي يەنىلا شۇ بازاردا: «كىم
ماڭا بىر كۈن ئىشلەپ بەرسە بىر تىللا بېرىمەن» دەپ داۋراڭ
سېلىپ يۈرگۈدەك. جاھانشاھ بۇ ئادەمنى تاپقىنىغا خۇشال بو-
لۇپ:

— مەن ئىشلەپ بېرىمەن، — دەپ بايىنىڭ ئالدىغا بېرىـ
تۇ. باي جاھانشاھنى تونۇماپتۇ. باي جاھانشاھنى ئۆيگە باشلاپ
بېرىپ، تاماق يەپ ئۇخلاپ، ئارام ئېلىشقا دەۋەت قىپتۇ. بۇ
قېتىم جاھانشاھ تاماقنى تويغۇچە يەپ، خاتىرجەم ئۇخلاپتۇ.
ۋاقىت توشقاندا باي جاھانشاھنى ئويغىتىپ، ئۇنى باشلاپ، قېـ
چىردىن بىرنى يېتىلەپ تاغقا قاراپ مېڭىپتۇ. تاغ تۆۋىگە بېـ

ربپ، قېچىرنى تۇلۇمچىلاپ سويغۇزۇپ، جاھانشاھنىڭ تاغ ئۇستىدە قىلىدىغان ئىشىنى تاپشۇرۇپ بو-لۇپ، ئۇنى تولۇمغا كىرىشكە بۇيرۇپتۇ. جاھانشاھ خۇرجۇنىنى ئېلىپ تۇلۇمنىڭ ئىچىگە كىرگەنىكەن، باي:

— خۇرجۇنۇڭنى مەن ساقلاپ قويماي، ئېغىرلىق ئېشىپ كەتسە قۇشلار سېنى كۆتۈرەلمەيدۇ، — دەپتۇ. جاھانشاھ ئۇنىڭغا ئۇنىماي، خۇرجۇنىنى ئۆزى بىلەن بىرگە تاغ ئۇستىگە ئېلىپ چىقىپتۇ. نا-مەردلىك بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن، جاھانشاھ تاغ ئۇستىدىن ئازراق تاشلارنى تۆۋەنگە تاشلاپ بېرىپ ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، جاھانشاھنىڭ يەيدىغان ئوزۇقى، ئىچىدىغان سۇيىمۇ تۈگەپتۇ. ئۇ يەنە ئالدىنقى قېتىمقىدەك ئوت ـ چۆپنىڭ يىلتىزىنى كولاپ يەپ يولىنى داۋام قىپتۇ، ئۆرە ماڭغۇدەك ماغدۇرى قالماپتۇ، ئۆمىلەپ مېڭىپ پۈت ـ قوللىرى يېغىر بولۇپ هالىدىن كېتەي دەپ قالغان چاغدا، هېلىقى بوۋاي بار يەرگە يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ بوۋاي بىلەن كۆرۈشۈپ، بىرنەچچە ۋاخ ئۇ يەردە ئارام ئېلىپ ماغدۇرىغا كەپتۇ، ئاندىن بوۋايغا ئۆزىنىڭ بۇ قېتىم كېلىشىنىڭ سەۋەبلىرىنى سۆزلەپ بېرىپ، خوتۇنى-نىڭ يۇرتىنى سوراپتۇ. بوۋاي:

— هەي بالام، مەن پەرى قىزلارنىڭ بۇ يەرگە كېلىدىغانلىقىنى بىلگىنىم بىلەن ئۇلارنىڭ ئەسلى-يۇرتىنى ئاڭلاپمۇ باقمىغانكەنمەن، — دەپتۇ. جاھانشاھ بوۋاينىڭ گېپىگە ئىشەنمەي، يالۇۇرۇپ تۇرۇۋاپ-تۇ. بوۋاينىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ:

— بالام، مەن قول ئاستىمدىكى ئۆزۈم قۇربى قۇش ۋە هايۋانلار بىلەن سۆزلىشىپ باقاي، بەلكىم شۇلارنىڭ بىرەرسى بىلسە ئەجەب ئەمەس، — دەپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. بوۋاي ئۇچ كۈندىن كېيىن غەم-كىن هالدا قايتىپ كېلىپ:

— هەممىسىدىن سوراپ باقتىم، بىرەرسىمۇ بىلمەيدىكەن، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ جاھانشاھ غەمگە چۆكۈپ ئاھ ئۇرۇپتۇ. بۇنى كۆرۈپ بوۋايمۇ ئازابلىنىپتۇ ـ دە:

— بالام، بۇ يەردىن كۆنىپىتىشقا قاراپ يەنە بىر ئاي چامىسىدا ماڭغىنىڭدا ناھايىتى چوڭ بىر جىل. غىغا ئۇچرايسەن. شۇ جىلغىنىڭ باش تەرىپىدە بىر ئادەم بار. بۇ ئادەم مېنىڭ بوۋامنىڭ بوۋىسىنىڭ بو. ۋىسى بولىدۇ. ئۇ كىشىمۇ ماڭا ئوخشاش سۈلايمان ئەلەيھىسسالامدىن قالغان بايلىقلارنى ساقلايدۇ. ئۇنىڭ ساقلاۋاتقان بايلىقلىرى مېنىڭكىدىن نەچچە ھەسسە كۆپ، يېشىمۇ مەندىن نەچچە باراۋەر چوڭ. بىر بول. سا، ئاشۇ كىشى بىلىشى مۇمكىن، سەن بېرىپ شۇنىڭدىن سوراپ كۆرگىن، — دەپتۇ - دە، بوۋايغا قا. رىتىپ نامە يېزىپ بېرىپتۇ.

جاھانشاھ نامەنى كۆتۈرۈپ كۈنىپىتىشقا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇ چۆل - جەزىرىلەرنى كېزىپ، ھې. لىقى جىلغىغا بېرىپ، جىلغا ئىچىدىكى بىر ئۆڭكۈردە ياشاۋاتقان بوۋاينى تېپىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا. بوۋاينىڭ ساقلى تىزىدىن ئاشقانىكەن. جاھانشاھ بوۋاي بىلەن سالاملىشىپ تىنچلىق - ئامانلىق سورد. شىپ بولغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە كېلىش مەقسىتىنى سۆزلەپ، ئاخىردا ھېلىقى بوۋاينىڭ نامەسىنى تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ. بوۋاي نامەنى كۆرۈپ بولۇپ، ئۇھ تارتىپ:

— ھەي بالام، مەن مۇشۇ ياشقا كىرىپ پەرىلەرنىڭ تۇرىدىغان يېرىنى ئاڭلاپ باقمىغانىكەنمەن، ساڭا ھېچقانداق ياردەم بېرەلمىگۈدەكمەن، — دەپتۇ. جاھانشاھ بۇ گەپنى ئاڭلاپ مەيۈسلىنىپ:

— بوۋا، مەن چېغىمدا پەرىنى كۆرگەن ھەم ئۇنىڭ بىلەن ئەر - خوتۇن بولغان تۇرسام، ئۆزلىرى. نىڭ ئۇلارنىڭ تۇرار جايىنى ئاڭلىمىدىم دېگەنلىرىگە قانداقمۇ ئىشىنەي؟ — دەپ تۇرۇۋاپتۇ. بوۋاي:

— ئۇنداق بولسا، مېنىڭ قول ئاستىمدا نۇرغۇن دىۋىلەر بار، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مەندىنمۇ قېرىلە. رى بار. مەن بېرىپ شۇلاردىن سوراپ باقاي، — دەپتۇ - دە، دىۋىلەرنى ئىزدەپ كېتىپ قاپتۇ.

بوۋاي بىرنەچچە كۈن ئايلىنىپ يۈرۈپ دىۋىلەردىن سۈرۈشتە قىلغان بولسىمۇ، ھېچقايسىسى بۇ توغرۇلۇق بىرەر ئېغىز مەسلىھەت بېرەلمەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن بوۋاي قايتىپ بېرىپ جاھانشاھقا ئەھۋالنى ئېيتقاندىن كېيىن، جاھانشاھ ئاھ ئۇرۇپ پەريات چېكىشكە باشلاپتۇ. بۇنى كۆرگەن بوۋاينىڭ جاھانشاھقا ئىچى ئاغرىپ:

— بالام، بۇ يەردىن كۈنىپىتىشقا قاراپ ئۈچ كۈن يول يۈرسەڭ، بىر تاغنىڭ يېنىغا بارىسەن، شۇ تاغنىڭ ئۆڭكۈرىدە ياشايدىغان بىر بوۋاي بولۇپ، ئۇ بوۋاي مېنىڭ بوۋامنىڭ بوۋىسىنىڭ بوۋىسى بولىدۇ. مەن بىر نامە يېزىپ بېرەي. سەن شۇ بوۋايغا بارساڭ، ئاشۇ كىشى ساڭا ياردەم قىلالىشى مۇمكىن، — دەپ بىر پارچە نامە يېزىپ، ئوزۇق - تۈلۈك راسلاپ بېرىپ جاھانشاھنى يولغا ساپتۇ.

جاھانشاھ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپتۇ، يول يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپتۇ، شۇنداق قىلىپ، ئاقىۋەت ھېلىقى بوۋاي بار تاغقا بېرىپ بوۋاينى تېپىپتۇ - دە، سالام - سەھەتتىن كېيىن كېلىش مەقسىتىنى ئېيتىپ، ھېلىقى بوۋاينىڭ نامەسىنى تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ. بوۋاي نامەنى ئوقۇپ كۆرۈپ:

— ھەي بالام، مەن مۇشۇ ياشقا كەلگۈچە بۇنداق گەپنى ئاڭلاپ باقماپتىكەنمەن. سەن بولساڭ نۇر- غۇن جەبىر - جاپالارنى باشتىن كەچۈرۈپ بۇ يەرگە يېتىپ كەپسەن. مەن قول ئاستىمدىكى ئۇچار قۇش، جان - جانىۋارلار بىلەن سۆزلىشىپ كۆرەي. شۇلاردىن بىرەرسى بىلسە ئەجەب ئەمەس، — دەپ، جاھا- شاھنى ئۆيدە قالدۇرۇپ ئۆزى سىرتقا چىقىپ كېتىپتۇ. بوۋاي تاغ ئارىلاپ خەۋەر قىلىپ، تاغدىكى بارلىق ئۇچار قۇش ۋە ھايۋانلارنى يىغىپ پەرىلەرنىڭ تۇرار جايىنى سورىغانىكەن، ھېچقايسىسى گەپ قىلماي يەرگە قاراپ تۇرۇۋېتىپتۇ. بوۋاي قايتا - قايتا دەۋەرگەندىن كېيىن، ئىككى قانىتىدا ئۇچتىن ئالتە، قۇيرۇ- قىنىڭ ئۇچىدا ئۇچ تال پېيىدىن باشقا پەيلىرى قالمىغان بىر قېرى قۇش:

— مەن بىر زاماندا بىر تاغنىڭ ئارقىسىدا پەرىلەرنىڭ ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەنىدىم. ئاڭلىشىمچە، شۇ تەرەپ پەرىلەرنىڭ ماكانى ئىكەنمىش، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان بوۋاينىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

— باياتىن بېرى نېمىشقا گەپ قىلمىدىڭ؟ — دېگەنىكەن، قۇش:

— مەندىنمۇ ياخشىراق بىلىدىغانلار بارمىكىن، دەپ گەپ قىلمىغانىدىم، — دەپتۇ. بوۋاي ئۇ قۇشنى باشلاپ ئۆڭكۈرگە كېلىپ، جاھانشاھقا بولغان ئەھۋاللارنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. جاھانشاھ بۇنى ئاڭلاپ تولىمۇ سۆيۈنۈپ، بوۋايغا رەھمەت ئېيتىپتۇ. بوۋاي:

— سەن ئەمدى، — دەپتۇ قېرى قۇشقا، — بۇ يىگىتنى ئۇستۇڭگە مىندۈرۈپ، ئۆزۈڭ كۆرگەن پەرىلەرنىڭ چېگرىسىغا ئاپىرىپ قويۇپ كەلگىن، — دەپتۇ ۋە يىگىتنى يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.

قېرى قۇش جاھانشاھنى ئۇستىگە مىندۈرۈپ بىرنەچچە كۈن ئۇچقاندىن كېيىن بىر تاغنىڭ ئۇستىگە قونۇپ:

— مانا كەلدۇق. بۇ تاغنىڭ كۈنگەي تەرىپى پەرىلەرنىڭ مەملىكىتى. مەن سېنى مۇشۇ يەرگىچە يەتكۈزۈپ قويالايمەن، — دەپتۇ ـ دە، جاھانشاھ بىلەن خوشلىشىپ ئۆز ماكانىغا قايتىپتۇ. جاھانشاھ پەرىلەر مەملىكىتىگە قاراپ يولغا چۈشۈپتۇ. جاھانشاھ شۇ ماڭغانچە ئىككى كېچە ـ بىر كۈندۈز مېڭىپ هېرىپ، بىرپەس ئارام ئالاي دەپ بىر تۈپ چىنارنىڭ تۈۋىدە يېتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ.

پەرىلەر پادىشاھىنىڭ ئەمرى بىلەن سىرتتىن كېلىپ قالغان ئادەمزات بالىسىنى ئىزدەپ يۈرگەن دېۋىلەردىن بىرى كېلىۋېتىپ قارىسا، چىنارنىڭ تۈۋىدە بىر ئادەم بالىسى ئۇخلاپ ياتقانمىش. بۇنى كۆرۈپ، پادىشاھىمىز ئېيتقان ئادەم بالىسى مۇشۇ بولسا كېرەك دەپ، جاھانشاھنى زەخمىلەندۈرۈپ قويۇش-تىن قورقۇپ، ئاستا كۆتۈرۈپ دۇمبىسىگە ئارتىپتۇ ـ دە، يولغا چىقىپتۇ. دېۋە خېلى ئۇزۇن يولنى بې-سىپ بولغۇچە جاھانشاھ ئويغانماپتۇ. بىر چاغدا ئۇنىڭغا ئۆزىنى بىرسى كۆتۈرۈپ كېتىپ بارغانەك تۇ-يۇلۇپتۇ ـ دە، ئوڭى ياكى چۈشى ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي كۆزىنى ئېچىپ قارىسا، راستىنلا ئۆزىنى بىر دېۋە كۆتۈرۈپ كېتىپ بارغۇدەك. بۇ نېمە ئالامەتتۇ، شۇنچە جاپالىرىم ئاز بولۇپ قالغاندەك ئەمدى دې-نىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغىنىم نېمىسى، دەپ ئەنسىرەپ، خۇداغا ئىلتىجا قىلىپ، يىراق ـ يىراقلارغا قا-رىغانكەن، تولىمۇ يىراقتا بىر شەھەرنىڭ تۇرغانلىقىنى، دېۋە بولسا شۇ تەرەپكە قاراپ كېتىپ بارغانلى-قىنى كۆرۈپتۇ. ئاقىۋەت ئۇ، بېشىمغا كەلگەننى كۆرەرمەن، دەپ دېۋىنىڭ دۇمبىسىدە تۇرۇپبېرىپتۇ. دەر-ۋەقە دېۋە شەھەرگە كىرىپ، شەھەر ئۇتتۇرىسىدىكى چوڭ بىر ھەشەمەتلىك ئۆينىڭ ئالدىدا توختاپ جا-ھانشاھنى يەرگە چۈشۈرۈپتۇ. جاھانشاھ يەرگە چۈشۈپ ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ ئەتراپقا قارىسا، بىر ئۆيدىن ئىككى قىز چىقىپ باشقا بىر ئۆي تەرەپكە قاراپ كېتىۋاتقۇدەك. جاھانشاھ سەپسېلىپ قاراپ، ئۇلارنىڭ ئۆز خوتۇنىنىڭ ھەدىلىرى ئىكەنلىكىنى تونۇپ قېلىپ ۋارقىرىغىنىچە ئۇلار تەرەپكە يۈگۈرۈپتۇ. قىزلار-مۇ جاھانشاھنى تونۇپ ئۇنىڭ بىلەن قىزغىن سالاملىشىپ كۆرۈشۈپ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئالدىغا باشلاپ كىرىپ تونۇشتۇرۇپتۇ. پادىشاھ بىلەن ئۇنىڭ خوتۇنى جاھانشاھ بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ، ئاڭغا-چە قىزلار بېرىپ سىڭلىسىنى باشلاپ كەپتۇ. جاھانشاھ خوتۇنىنى كۆرۈپ چەكسىز شادلىققا چۆمۈپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار تىنچ ـ ئامان كۆرۈشۈپتۇ. پەرىلەر جاھانشاھنى خاس ئارامگاھتا بىرنەچچە كۈن ياخشى كۈتۈپ دەم ئالدۇرغاندىن كېيىن پادىشاھنىڭ يېنىغا باشلاپ ئەكىرىپتۇ. پادىشاھ:

— بالام، سىز بىزنىڭ بۇ شەھىرىمىزنى قانداق تېپىپ كەلدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

جاھانشاھ پەرى قىزنى چۈشىدە كۆرگەندىن تارتىپ ھازىرغا قەدەر بولغان كەچۈرمىشلىرىنى پادە-

شاهقا تولۇق سۆزلەپ بېرىپتۇ. پادىشاھ جاھانشاھنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ غەيرىتى
شجائىتىگە تەھسىن ئوقۇپتۇ ھەمدە:

— ئوغلۇم، سىز مېنىڭ قىزىمنى دەپ كۆز كۆرمىگەن، قۇلاق ئاڭلىمىغان جاپا - مۇشەققەت
لەرنى باشتىن كەچۈرۈپسىز. قىزىمنىڭ سىزنى كۈتۈپ تۇرماي قايتىپ كەلگەنلىكى سىزنى تېخىمۇ
كۆپ مۇشكۈلاتقا دۇچار قىپتۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئەيىبلىك، بىزنى ئەپۇ قىلغايسىز، — دەپ كە-
چۈرۈم سورىغانىكەن، جاھانشاھ:

— ھېچقىسى يوق، شاھ ئاتا، بىز يەنىلا خۇشال - خۇرام كۆرۈشتۇققۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. پا-
دىشاھ قايتىدىن قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ قىزىنى نىكاھلاپ قويۇپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن جا-
ھانشاھ پەرىلەر شەھىرىدە بىر يىلغا يېقىن تۇرۇپ قاپتۇ. بىر كۈنى جاھانشاھ خوتۇنىغا:

— مەن ئۆيدىن چىقىپ كەتكەنگە ئىككى يىلدىن ئارتۇق بولدى. ئاتا - ئانام مېنىڭ يولۇمغا
تەلمۈرۈپ تۇرۇۋاتىدۇ، شۇڭا سەن شاھ ئاتىمىزغا دەپ باقسىڭ، بىز ئۆز يۇرتىمىزغا قايتىپ كېتىپ
كېلەر يىلى يەنە كەلسەك، — دېگەن تەلەپنى قويۇپتۇ. پەرى قىز بۇ گەپنى دادىسىغا دېگەنىكەن،
پادىشاھ جاھانشاھنى ئالدىغا چاقىرتىپ:

— دەرۋەقە، سىزنىڭ دېگىنىڭىزمۇ توغرا. شۇڭا، سىلەر قايتىپ كېتىپ ئاتا - ئانىڭىزنى خۇشال
قىلىڭلار. ھەر يىلى بىر قېتىم بۇ يەرگە كېلىپ بىزنىمۇ يوقلاپ تۇرۇڭلار، — دەپ ئۆز رازىلىقىنى بىل-
دۈرۈپ، سوۋغا - سالاملارنى بېرىپ، ئۇلارنى يولغا سالىپتۇ. جاھانشاھ كەپتەر كىيىمىنى كىيگەن ئايال-
نىڭ ئۈستىگە ئولتۇرۇۋېتىۋ - دە، يولغا راۋان بوپتۇ.

ئەمدى گەپنى جاھانشاھنىڭ ئاتا - ئانىسىدىن ئاڭلايلى:

جاھانشاھ ئىككىنچى قېتىم ئۆيدىن چىققاندا: «بىرنەچچە ئاي ئىچىدە قايتىپ كېلىمەن» دەپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ كەتكىنىگە ئىككى - ئۈچ يىل بو-لۇپ قاپتۇ. جاھانشاھ قايتىپ كەلمىگەنسىرى ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى پەرزەنتىنىڭ دەردىدە تولا يىغلاپ كۆزلىرىدىن ئايرىلىپ قاپتۇ. پادىشاھنىڭ پۇتۇن خىيالى ئۆز بالىسىدا، ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئىككى كۆزىدىن ئايرىلغان بولغاچقا، پادىشاھلىق ئىشلىرى بىلەنمۇ كارى بولماپتۇ. دۆلەت ئىشلىرى ۋەزىرلەرنىڭ قولىغا قالغاچقا، ئۇلار پۇقرالارغا ئۆزلىرى بىلگەنچە زۇلۇم - ستەم قىپتۇ. پۇقرالار: «ئاڭلىشىمىزچە، جاھانشاھ قاياقلاردىدۇ قازا قىپتۇدەك.

ئەمدى پادىشاھلىق ئىشلىرىنى باشقۇرىدىغان تەخت ۋارىسى يوق بولدى. ئەمدى ھالىمىز نېچۈك بولار؟» دەپ قايغۇرۇپ يۇرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، جاھانشاھ بۇ شەھەردە تۇيۇقسىزلا پەيدا بولۇپ قاپتۇ. ئۇنى كۆرگەن شەھەر خەلقى خۇشال بولۇپ، پادىشاھقا خۇش خەۋەر يەتكۈزۈپتۇ. پادىشاھ بۇ خەۋەردىن خۇشال بولغان بولسىمۇ، بالىسىنىڭ ئالدىغا چىقالماپتۇ. جاھانشاھ ئوردىغا كىرىپ قارىسا، ئاتا ـ ئانىسى ئىككى كۆزىدىن قان ـ يىرىڭ ئاققان ھالەتتە ئولتۇرغۇدەك. پەرى قىز شۇ ھامان خالتىسىدىن دادىسى سۈرگەت قىلغان ئالمىدىن ئىككى تال ئېلىپ بىرسىنى قېينىتىسىنىڭ، يەنە بىرسىنى قېينانىسىنىڭ كۆزىگە سۈرتۈپ، قوللىرىغا بېرىپتۇ، ئۇلار ئالمىنى يېگەنكەن، شۇ ھامان كۆزلىرى ئەسلىگە كەپتۇ، ئاندىن كېيىن بالىسى ۋە كېلىنى بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپ يىغلىشىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، جاھانشاھ بىلەن ئۇنىڭ پەرى ئايالى ئۆز ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قېشىدا خۇشال ـ خۇرام ياشاشقا باشلاپتۇ.

ئارىدىن بىرەر يىل ئۆتكەندىن كېيىن پەرى قىز ھامىلدار بولۇپ قاپتۇ، ئۇنىڭ ئاي ـ كۈنىمۇ يېتىلاپتۇ. شۇ كۈنلەردە قىز جاھانشاھقا:

ــ بىز بۇ شەھەرگە كەلگىنىمىزگە بىرەر يىل بولۇپ قالدى. ئەمدى ئاتا ـ ئانامنىڭ يېنىغا بېرىپ بىر نەچچە ئاي تۇرۇپ شۇ يەردە يەڭگىپ كەلسەم، ــ دېگەن تەلەپنى قويۇپتۇ. جاھانشاھ ئاتا ـ ئانىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ئىككىسى بىللە بارىدىغان بوپتۇ. پەرى قىز كەپتەر تونىنى كىيىپتۇ. جاھانشاھ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرۇپتۇ ـ دە، پەرىلەر مەملىكىتىگە قاراپ ئۇچۇپتۇ. ئۇلارنىڭ بۇ قېتىم سەپەر قىلغان ۋاقتى تومۇز ئايلىرى ئىكەن. ئۇلار ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقىغا قارىماي تاغ ئېشىپ، چۆل كېزىپ ئۇچۇپتۇ، بىراق ھەر ئىككىلىسى ئۇسسۇزلۇقتا چىدىماي قاپتۇ. بىر چۆللۈكتە ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ جاھانشاھ تۆۋەنگە قارىغۇدەك بولسا، بىر جىلغىدا سۈپسۈزۈك بۇلاق سۈيى ئېقىۋاتقانىمىش. بۇنى كۆرۈپ جاھانشاھ ئۆزىنى توختىتالماي: «سۇ، سۇ» دەپ ۋارقىراپتۇ. جاھانشاھتىنمۇ بەتتەر چاڭقاپ كەتكەن پەرى قىز سۇغا قاراپ شۇڭغۇپ سۇ بويىغا چۈشۈپتۇ ـ دە، ئەسلىگە كەپتۇ، ئاندىن سۇدىن بىر يۇتۇم ئېچىپتۇ ـ دە، شۇ يەردىلا جان ئۈزۈپتۇ. بۇنى كۆرۈپ جاھانشاھ ئاھۇ پەريات چېكىپتۇ. ئۇ قىزنىڭ جەسىتىنى كۆتۈرۈپ ئازراق ماڭغانكەن، بىر ئۆڭكۈرگە دۇچ كەپتۇ. جەسەتنى كۆتۈرگىنىچە ئۆڭكۈرگە كىرىپ قارىسا، ئۆڭكۈر ئىچىدە ئايدەك گۈزەل بىر قىز ئۇخلاۋاتقانمىش، ئۆڭكۈر تېمىدا بىر خەت يېزىقلىق تۇرغۇدەك. ئوقۇپ قارىسا، بۇنىڭدىن نەچچە مىڭ يىل ئىلگىرى ئاشقلىق يولىدا مۇشۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئاشۇ سۇدىن ئىچىپ قازا تاپقان قىز بىلقىيا مانا شۇ ئىكەن. ئەمما، قىز ۋاپات بولغىنىغا نەچچە مىڭ يىل بولغان بولسىمۇ، ھازىرلا ئۇخلاپ قالغاندەك ياتقۇدەكمىش.

جاھانشاھ پەرى قىزنىڭ جەستىنى بىلقىيانىڭ جەستى يېنىغا ياتقۇزۇپ، ھېلىقى سۇدىن بىر يۇتۇم ئەكېلىپ ئۆزى ئىككى قىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا يېتىپتۇ ـ دە، سۇنى ئىچىپ شۇ ھامان جان ئۈزۈپتۇ.

جاھانشاھ بىلەن بىلقىيا ئەنە شۇنداق ئۇچراشقانكەن.

ــ مانا بۇ، «جاھانشاھ بىلەن بىلقىيانىڭ ئۇچرىشىشى» دېگەن ھېكايە بولىدۇ. سىنىڭ ئالدىڭدا مۇشۇنچىلىك زور قىيىنچىلىق بارمۇ؟ ــ دەپ مەلىكە مارال ئوتۇنچى بالىغا ئېيتقان ھېكايىسىنى ئاخىرلاشتۇرۇپتۇ.

ــ بۇنىڭدىنمۇ زور قىيىنچىلىق بار، شۇڭا مېنى چىقىرىۋەتسىڭىز، ــ دەپ ئىلتىماس قىپتۇ ئو-

تۇنچى بالا. مەلىكە مارال بولسا:

ــ زادى چىقىپ كېتىمەن دېسەڭ چىقىرىۋېتىمەن، ئەمما سەن تولىمۇ خەتەرلىك ئىشلارغا دۇچار بولىسەن! ــ دېگەنىكەن، ئوتۇنچى يەنىلا ئۆزىنىڭ گېپىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. مەلىكە مارال شۇنداق دەپتۇ:

ــ ئۇنداق بولسا، ساڭا بىر شەرتىم بار، سەن شۇ شەرتكە ماقۇل كەلسەڭ چىقىرىۋېتىمەن، ــ دېگەنىكەن، ئوتۇنچى بالا:

ــ ئۇستىگە چىقىپ كېتىدىغانلا ئىش بولسا، ھېلىغۇ بىر شەرتكەن، مەڭ شەرت بولسىمۇ ماقۇل دەيمەن، ــ دەپتۇ. مەلىكە مارال:

ــ سەن ئۇستىگە چىققاندىن كېيىن ئادەم بالىسى بار يەردە كىيىمىڭنى يەشمەيسەن. يۇيۇنۇش توغرا كەلگەندىمۇ ھېچقانداق ئادەم يوق يەردە يۇيۇنىسەن. قىسقىسى، ئۆز بەدىنىڭنى ھېچقانداق ئىنسانغا كۆرسەتمەيسەن، ــ دەپتۇ. ئوتۇنچى بالا رازىلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن مەلىكە مارال ئوتۇنچى بالىنى باشلاپ بېرىپ بىر يوچۇقتىن يەر ئۇستىگە چىقىرىپ قويۇپتۇ.

ئوتۇنچى يەر يۈزىگە چىقىپ قارىسا، دىگەر ۋاقتى بولۇپ قاپتۇ. لېكىن، دىگەر ۋاقتىدىن قانچىسى ئۆتۈپ كەتكەنلىكى ئۇنىڭغا نامەلۇم ئىكەن. ئوتۇنچى بۇرۇنقى كۆتەك كولىغان جايىغا بېرىپ قارىسا، شۇ چاغدا يىغىپ قويغان ئوتۇنلىرى ئۆز پېتىچە تۇرغۇدەك. ئۇ ئوتۇنلىرىنى كۆتۈرۈپ شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ. شەھەرگە يېقىنلاشقاندا قارىسا، ئۆزى بىلەن ئوتۇنچىلىق قىلغان ئاكا ـ ئۇكىلارنىڭ بىرى ئۇچراپ قاپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ئۇ بۇرۇنقى ئوتۇنچى ئەمەس، كاتتا بىر بايمىش. ئۇلار كۆرۈشۈپتۇ. بايا ئوتۇنچى ئاغىنىسىنى شەھەرگە باشلاپ كىرىپ مېھمان قىپتۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا ياخشى كىيىم ـ كېچەكلەرنى ئېلىپ بېرىپ:

ــ ئاداش، ئەمدى ئىككىمىز سەرايقا كىرەيلى. يۇيۇنۇپ ئاندىن كېيىن بۇ كىيىملەرنى كىيگىن، ــ دەپ ئوتۇنچىنى سەرايقا باشلاپ مېڭىپتۇ.

ئۇلار سەرايقا كېتىۋېرىپ، بىز گەپنى باشقا تەرەپتىن ئاڭلايلى:

ئوتۇنچىلار تۇرۇشلۇق شۇ شەھەردە بىر پادىشاھ بار ئىكەن. ئۇ ناھايىتى ئادىل، دىيانەتلىك پادىشاھ ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ پادىشاھ ئاغرىپ قاپتۇ. ھەرقايسى شەھەرلەردىكى داڭلىق تېۋىپلارنى ئەكەلگەن بولسىمۇ، ھېچقايسىسى ئۇنىڭغا داۋا تاپالماپتۇ. رەمچى، قۇرچىلارغا بارغانىكەن، قايسىسىغىلا بارسا:

ــ مەلىكە مارالنىڭ گۆشىنىڭ شورپىسىنى ئىچسە ساقىيىدۇ، ــ دەپ دورا بۇيرۇپتۇ. پادىشاھنىڭ مۇلازىملىرى:

ــ مەلىكە مارالنى نەدىن تاپلىقى بولىدۇ؟ ــ دەپ سورىسا، قۇرچى:

ــ مەلىكە مارالنى تاپماق تولىمۇ تەس. ئۇنى كۆرگەن ئادەمنىڭ دۇمبىسىدە تاۋاقتەك چوڭلۇقتا مەڭ بولىدۇ. شۇنداق ئادەمنى تاپساق، شۇ ئادەم مەلىكە مارالنى تېپىپ بېرىدۇ، ــ دەپتۇ. مۇلازىملار:

ــ ئۇ ئادەمنى قانداق تاپمىز؟ ياكى شەھەر خەلقىنىڭ ھەممىسىنى يالىڭاچلاپ كۆز ئالدىمىزدىن ئۆتكۈزىمىزمۇ؟ ــ دەپ سورىغانىكەن، قۇرچى:

ــ ئۇنداق قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق. شەھەر ئىچى ھەم سىرتىدىكى سەرايلارغا ماراقچى قويۇپ، شۇ ئارقىلىق تېپىشقا بولىدۇ، ــ دەپتۇ. مۇلازىملار بۇ گەپنى پادىشاھقا يەتكۈزۈپتۇ. پادىشاھ شۇنداق قىلىشقا ئەمر قىپتۇ.

ھەممە سەراپلارغا ماراقچىلار قويۇلغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئوتۇنچىلار يۇيۇنۇش ئۈچۈن سەراپقا كەرىپتۇ. ئۇلار يۇيۇنۇۋاتقاندا، ماراقچىلار ئوتۇنچى بالىنىڭ دۇمبىسىدىكى تاۋاقتەك چوڭلۇقتىكى مەڭنى كۆرۈپ گۆھەر تېپىۋالغاندەك خۇشال بولۇشۇپ كېتىپتۇ. ئوتۇنچى يېڭى كىيىملىرىنى كىيىپ سەراپتىن چىقىشىغا، ماراقچى ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ: «پادىشاھىئالەم سېنى چاقىرىۋاتىدۇ» دەپلا ئالدىغا سېلىپ ئوردىغا ھەيدەپ كەپتۇ. پادىشاھنىڭ بىر ئوڭ قول ۋەزىرى بولۇپ، زۇلۇم ـ سىتەمدە، قارا نىيەتتە چېكىگە يەتكەن ئادەم ئىكەن. ئۇنىڭ مەقسىتى پادىشاھلىقنى قولغا ئېلىش ئىكەن. ئۇ ئوتۇنچىدىن مەلىكە مارالنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى سوراپتۇ. ئوتۇنچى مەلىكە مارالنى بىلمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ، گېپىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. ئاقىۋەت ۋەزىر نۇرغۇن دەپنە دۇنيا بېرىپ ئۇنى باي قىلىۋېتىدىغانغا ۋەدە بەرگەندىن كېيىن، ئوتۇنچى مەلىكە مارالنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. ۋەزىر:

ــ ئۇنداق بولسا، مەلىكە مارالنى ئۆزۈڭ باشلاپ كېلىسەن! ــ دەپ ئەمر قىپتۇ. ئوتۇنچى ئۇنىمىغانىكەن، ۋەزىر جاللاتنى ئۇنىڭ يېنىغا تۇرغۇزۇپ قويۇپ:

ــ بۇگۈن مەلىكە مارالنى باشلاپ كەلسەڭ ھايات قالىسەن، مۇبادا: «ياق» دېسەڭ، ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا كاللاڭنى تېنىڭدىن جۇدا قىلىمەن! ــ دەپتۇ. ئوتۇنچى ئۆز جېنىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن مەلىكە مارالنى باشلاپ كېلىشكە ماقۇل بوپتۇ. ئۇ چوڭقۇر غەمگە چۆككىنىچە بۇرۇنقى كۆتەك ئاستىدىن چىققان يول بىلەن بېرىپ باغقا كىرىپ قارىسا، باغدىكى دەل ـ دەرەخلەر قۇرۇپ، گۈللەر غازاڭغا ئايلىنىپ، سايراپ تۇرغان قۇشلارمۇ غايىب بولۇپ، كۆلنىڭ سۈيىمۇ قۇرۇپ، باغ بىر خارابلىككە ئايلىنىپ كەتكەن. مەلىكە مارالنىڭ تۇرار جايىغا بارسا، مەلىكە مارالنىڭ بۇرۇنقى گۈزەللىكى يوقاپ، سولغۇن ھالەتكە چۈشۈپ قالغانىكەن. مەلىكە مارال ئوتۇنچىنى كۆرۈشى بىلەنلا، يىغلاپ تۇرۇپ:

— مەن سېنى بۇ يەردىن كەتمىگىن دەپ شۇنچە قىلسامۇ ئۇنمايۋ كەتتىڭ. مانا ئەمدى سەن ئۆزۈڭگىمۇ قىلدىڭ، ماڭىمۇ قىلدىڭ. خەير، ئەمدى مەن سەن بىلەن بىللە ئۆلۈمگە باراي. پادىشاھ مېنىڭ شورپامنى ئىچىپ شىپالىق تاپسۇن، — دەپتۇ - دە، ئوتۇنچى بىلەن يەر ئوستىگە چىقىپتۇ. ئۇلار ئوردىغا كەپتۇ. ۋەزىر مەلىكە مارالنى كۆرگەندىن كېيىن ئوتۇنچىنىڭ قولىغا بىر پىچاقنى تۇتقۇزۇپ، مەلىكە مارالنى ئۆلتۈرۈپ گۆشىنى پارچىلاپ قازانغا سېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئوتۇنچى ئۇنىمىغانىكەن، يەنە جاللاتلارنى ئەكېلىپ ئۇنىڭغا تەھدىت سېلىپ، مەلىكە مارالنى ئۆلتۈرگۈزۈپتۇ، گۆشىنى قازانغا سېلىپ، يەنە شۇ ئوتۇنچىغا ئوت ياققۇزۇپ، قازاننى قاينىتىشقا بۇيرۇپتۇ. ئوتۇنچى ئوت ياقماقچى بولۇپ تۇرغاندا، ۋەزىر ئۇچ دانە چىنە ئاچىقىپ، چىنىلەرگە بىرىنچى، ئىككىنچى، ئۈچىنچى دېگەن بەلگىلەرنى سېلىپ، ئوتۇنچىغا:

— بىرىنچى قېتىم قاينىغان شورپىنى بىرىنچى چىنىگە، ئىككىنچى قېتىم قاينىغان شورپىنى ئىككىنچى چىنىگە، ئۈچىنچى قېتىم قاينىغان شورپىنى ئۈچىنچى چىنىگە ئالمىسەن! — دەپ بۇيرۇپ قويۇپ ئۆزى كېتىپ قاپتۇ. ئوتۇنچى قازانغا ئوتنى يېقىشى بىلەن تەڭلا، قازاندىن:

— ئەي ئوتۇنچى، سەن ۋەزىرنىڭ دېگىنىدەك قىلما. بىرىنچى قېتىم قاينىغاننى ئىككىنچى چىنىگە، ئىككىنچى قېتىم قاينىغاننى ئۈچىنچى چىنىگە، ئۈچىنچى قېتىم قاينىغاننى بىرىنچى چىنىگە ئالغىن، — دېگەن سادا كەپتۇ. ئوتۇنچى قازان قاينىغاندىن كېيىن، قازاندىن چىققان سادا بويىچە شورپىنى چىنىلەرگە ئاپتۇ.

ئەسلىدە بۇ شورپىنىڭ بىرىنچى قېتىم قاينىغىنى زەھەر بولۇپ، بۇنى ئىچكەن ئادەم ئۆز جايىدا تىن تارتماي ئۆلىدىكەن. ئىككىنچى قېتىم قاينىغىنىنى ئىچسە، ھەرقانداق كېسەلگە شىپا بولىدىكەن ھەمدە پادىشاھلىق تەختكە ئېرىشىدىكەن. ئۈچىنچى قېتىم قاينىغاننى ئىچسە زور بايلىق ھەم ۋەزىرلىك تەختىگە ئېرىشىدىكەن. ۋەزىرنىڭ ئەسلىدىكى مەقسىتى بىرىنچى قاينىغاننى ئوتۇنچىغا ئىچكۈزۈپ ئۆلۈتۈرۈۋېتىش، ئىككىنچى قاينىغاننى ئۆزى ئىچىپ پادىشاھ بولۇش، پادىشاھنى بولسا ۋەزىر قىلىۋېتىش ئىكەن. بىراق، ئوتۇنچى قازاندىن چىققان سادا بويىچە ئىشنى پۈتتۈرۈپ، ۋەزىرگە خەۋەر بېرىپتۇ. ۋەزىر قازان بېشىغا ئالدىراپ چىقىپلا پادىشاھقا ئاتاپ قويغان چىنىدىكى شورپىنى مۇلازىملاردىن كىرگۈزۈپ بېرىپ، بىرىنچى چىنىنى ئوتۇنچىغا، ئىككىنچى چىنىنى ئۆزىگە تەقسىم قىلىپ شۇ يەردىلا ئىچكەنەكەن، ۋەزىر تىن تارتمايلا ئۆلۈپتۇ. شورپىنىڭ خاسىيىتى بىلەن ئىككىنچى قېتىم قاينىغان ئۈچىنچى چىنىدىكى شورپىنى ئىچىپ پادىشاھ كېسەلدىن شىپا تېپىپتۇ، ئۈچىنچى قېتىم قاينىغان بىرىنچى چىنىدىكى شورپىنى ئىچكەن ئوتۇنچىنى بولسا: «مېنى كېسەلدىن خالاس قىلغان شەپقەتچىم» دەپ نۇرغۇن ئالتۇن - كۈمۈش بىلەن تارتۇقلاپ، ئۆزىگە ئوڭ قول ۋەزىر قىلىۋاپتۇ.

ئوتۇنچى پادىشاھقا ھەمكارلىشىپ ئادىللىق بىلەن خانلىق ئىشلىرىنى باشقۇرۇپ يۇرگەن كۈنلەردە، ئۆزى بىلەن بىرلىكتە ئوتۇنچىلىق قىلغان ئىككى دوستىنىڭ ئۆزلىرى قىلغان ئەسكىلىكلىرىدىن ئۇنى چوقۇم قىساس ئالىدۇ، دەپ قېچىپ يۇرگەنلىكىنى ئاڭلاپ، نۆكەر ئەۋەتىپ ئۇلارنى ئوردىغا چاقىرتىپتۇ ۋە ئوردىدا كاتتا مېھمان قىپتۇ. ئاندىن ئۇلارغا ئۆزىدىن قورقۇشنىڭ ھاجىتى يوقلۇقىنى، ئەگەر ئۇلارنىڭ سەۋەبكارلىقى بولمىسا، ئۆزىنىڭمۇ ۋەزىر بولالمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ ئىككى دوستىنى تارتۇقلاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئوتۇنچى ۋەزىر بولۇپ ئادىللىق بىلەن شەھەر سوراپ ئۇ يەردە قالدى، ئىشىم پۈتكەندىن كېيىن مەن بۇياققا قايتىپ كەلدىم.

دىيانەتسىز ئۇستاز

ئۇرۇنقى زامانىدا قۇتلۇقشاھ دېگەن بىر پادىشاھ ئۆتكەنكەن، ئۇنىڭ پەقەت پەرزەنتى يوق ئىكەن. ئۇ پادىشاھلىق ئورنىغا ۋارىسلىق قىلىدىغان بىرەر پەرزەنتى يوقلۇقىنى ئويلىغاندا يۈرىكى ئۆرتىنىدىكەن، دائىم خۇدادىن پەرزەنت تىلەيدىكەن، تەلەپ ـ ئارزۇسىغا يارىشا خوتۇنى ھامىلدار بوپتۇ، ۋاقتى ـ سائىتى كېلىپ بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. خۇشاللىقىدىن پادىشاھنىڭ يۈرىكى يېرىلىپ كەتكىلى تاس قاپتۇ. بىراق، «خۇشلۇقنىڭ خاپىلىقى بار» دېگەندەك، پادىشاھ خۇش بولۇپ يۈرگىنىدە، تۇغۇلغان بوۋاق تۈيۇقسىزدىنلا غايىب بولۇپ كېتىپتۇ. قۇتلۇقشاھ يىغلاپ ـ قاقشاپ قاپتۇ، ھەممە يەرنى ئىزدەپتۇ، ھېچ يەردىن بالىسىنىڭ ئىز ـ دېرىكىنى ئالالماپتۇ.

ئەمدى گەپنى بوۋاقتىن باشلايلى:

ئۇنى شەھرى ئەلقانىڭ پەرىلىرى ئېلىپ قاچقانكەن.

پەرىلەر ماكانى ـــ شەھرى ئەلقانىڭ پادىشاھى ماروتنىڭ خوتۇنى ساھىبجامال بىر قىز تۇغۇپتۇ. پادىشاھ ماروت دىۋە ـ پەرىلەرگە: «مېنىڭ قىزىم بىلەن بىر كۈن، بىر سائەتتە تۇغۇلغان ئوغۇل بالا بولسا ئېلىپ كېلىڭلار» دەپ بۇيرۇپتۇ. دىۋە ـ پەرىلەر تەرەپكە تارقىلىپ، ھەممە يەرنى ئىزدەپتۇ. قۇتلۇقشاھنىڭ ئوغلى پادىشاھ ماروتنىڭ قىزى بىلەن بىر كۈن، بىر سائەتتە تۇغۇلغانلىقىنى بىلگەن پەرىلەر بوۋاقنى زاكىسى بىلەن كۆتۈرۈپلا ئېلىپ كېتىپتۇ. پادىشاھ ماروت بۇ چىرايلىق ئوغۇلنى كۆرۈپ، ناھايىتى خۇشال بوپتۇ. قىزغا «ماھان»، ئوغۇلغا «تابان» دەپ ئات قويۇپتۇ. ماھان بىلەن تابانىنى ئىنىكئانىغا تاپشۇرۇپتۇ. ئىنىكئانا بۇلارنى ئاۋايلاپ، ئارزۇلاپ بېقىپتۇ. ئاردىدىن ئۇچ ئاي ئۆتۈپتۇ. پادىشاھ ماروت پەرىلەرگە تابانىنى ئاتا ـ ئانىسىغا كۆرسىتىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئىككى پەرى تابانىنى بىر كېچىدە قۇتلۇقشاھنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ، ئانىسىنىڭ يېنىدا ئاستاغىنا ياتقۇزۇپ قويۇپتۇ. بالىسىنىڭ پىراقى بىلەن دەرد ـ ئەلەم ئىچىدە قالغان ئاتا ـ ئانا بالىنى كۆرۈپ چۆچۈپ، ھەيرانۇ ھەس بوپتۇ: «ئوغۇمۇ، چۈشۈمۇ؟» دېيىشىپتۇ. بالىنى دەرھال قۇچىقىغا ئېلىپ سۆيۈپ، خۇشلۇقتا ئۆزلىرىنى باسالماي قاپتۇ. بالا ئاپئاق، سېمىز، قاۋۇل، چىرايلىق چوڭ بولغانكەن. ئەمما، ئۇلار بالىنى كىمنىڭ ئېلىپ كەتكەنلىكىنى، ئۇنىڭ يەنە قانداق پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى بىلەلمەپتۇ. بالىنى يەنە ئوغرىلاپ كەتمىسۇن دەپ، سىرتقا ئېلىپ چىقماپتۇ. كىشىلەر نۆۋەت بىلەن بالىغا ھەمراھ بوپتۇ. ئاردىدىن بىر ئاي ئۆتۈپتۇ. بالا يەنە بىر كېچىدىلا غايىب بوپتۇ. قۇتلۇقشاھ تەرەپ ـ تەرەپلەرگە ئادەم ئەۋەتىپ ئىزدەپتۇ، ھېچ يەردىن تاپالماپتۇ. قۇتلۇقشاھ بىلەن خوتۇنى بالىسىنىڭ دەردىدە يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ.

ئەمدى گەپنى يەنە شەھرى ئەلقادىن باشلايلى:

پادىشاھ ماروت بىر ئايدىن كېيىن پەرىزاتلارنى بۇيرۇپ، تاباننى قايتۇرۇپ كەپتۇ. تاباننى يەنە ما-
ھانغا قوشۇپ تەربىيىچىگە تاپشۇرۇپتۇ، ئۇ بالىلارنى ياخشى تەربىيىلەشكە باشلاپتۇ. ماھان بىلەن تابان
توققۇز ياشقا كىرىپتۇ. بۇ ئىككىسى بىر - بىرىگە ئېچىل ئىكەن، بىر - بىرىدىن بىر مىنۇتمۇ ئايرىل-
مايدىكەن. پادىشاھ بالىلارنى مەكتەپكە بېرىپتۇ. بالىلار مەكتەپكە بىللە بېرىپ، بىللە كېلىپ ناھايىتى
ياخشى ئوقۇپتۇ. يىللار ئۆتۈپتۇ، ئۇلار ھەممە بىلىملەردىن خەۋەردار بوپتۇ. بولۇپمۇ ماھان كىشىنىڭ
ھەۋىسى كەلگۈدەك ئىنتايىن چىرايلىق، ئەقىل - پاراسەتلىك چوڭ بوپتۇ. ئۇنىڭغا موللىسىنىڭ كۆزى
چۈشۈپتۇ. موللىنىڭ قورسىقىغا جىن كىرىپتۇ. ماھان بىلەن تاباننى بىر - بىرىدىن ئايرىۋېتىش ئۈ-
چۈن، ھەر خىل ئامال - چارىلەرنى ئىشقا سالىپتۇ، بىراق ئۇلارنى بىر - بىرىدىن زادىلا يىراقلاشتۇرال-
مابتۇ. موللا تاباننى ماھاندىن مەڭگۈلۈك ئايرىش ئۈچۈن، ئۇنى يوقىتىش نىيىتىگە كەپتۇ ۋە بىر كۈنى
تاباننى يېنىغا چاقىرىپ:

— ئوغلۇم، سەن ياخشى ئوقۇدۇڭ، ئۇستازىڭنىڭ ھۆرمىتىنمۇ ياخشى قىلىۋاتىسەن. ئۇستازىڭنىڭ
مۇھىم بىر خىزمىتى چىقىپ قالدى. سېنى بىر ئىشقا بۇيرۇيمەن، شۇ ئىشنى بېجىرىپ كېلەلەمسەن؟ —
دەپتۇ. ساددا، ئاق كۆڭۈل تابان:

— ئۇستازىمنىڭ خىزمىتىگە تەييارمەن. ئوتقا كىر دېسە، ئوتقا كىرىمەن، سۇغا كىر دېسە، سۇغا
كىرىمەن، قانداق قىيىن خىزمەت بولسىمۇ بۇيرۇسىلا، جان - دىلىم بىلەن بېجىرىپ كېلەي، — دەپ
جاۋاب بېرىپتۇ. موللا:

— ئوغلۇم، سېنىڭ غەيرىتىڭ - ھىممىتىڭگە رەھمەت. تاريخنامىلەرگە قارىغاندا، كۈنىپىتىش تەرەپ-

تىكى بىر جەزىرىدە ھەزرىتى سۇلايماندىن قالغان بىر خاسىيەتلىك داش قازان بارمىش. بۇ قازاندا تۆر-لۈك خاسىيەتلەر بارمىش. ئەس - يادىم شۇ قازان بىلەن بولۇپ قالدى. شۇ قازاننى تېپىپ كېلىش قو-لۇڭدىن كېلەمدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. تاباڭ:

— ئۇستازىم، دۇئا قىلسىلا، بۇنىڭدىن مۇشكۈل ئىش بولسىمۇ بېجىرىپ كېلەلەيمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

موللىسى دۇئا قىپتۇ. تاباڭ موللىسىنىڭ يېنىدىن چىقىپ، ماھانىنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇستازد-نىڭ بۇيرۇغان خىزمىتىنى ۋە ئۆزىنىڭ شۇ خىزمەتنى ئورۇنداشقا ماڭىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. ماھان بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كېتىپتۇ ۋە:

— قانداق بولۇپ مۇنداق مۇشكۈل خىزمەتنى سىزگە تاپشۇرغاندۇ؟ خەير، بوپتۇ، ئۇستاز خىزمىتە-نى ئورۇنداڭ. ئالدى بىلەن دادامنىڭ ئالدىغا كىرىپ، ئۇستازنىڭ بۇيرۇغان خىزمىتىنى ئېيتىڭ. دادام سىزگە تۆت دۆە قوشۇپ بەرسۇن، يالغۇز ماڭسىڭىز مەن ئەنسىرەيمەن. سىز قازاننى يالغۇز ئېلىپ كې-لەلمەيسىز. تارىخنامىلەرگە قارىغاندا، بۇ قازاننى قىرىق ئادەم نۆۋەتلىشىپ ساقلايمىش. كېچىسى ئېلىپ قاچمىسا، كۈندۈزى ئېلىپ كېتىش ھەرگىز مۇمكىن ئەمەسمىش، — دەپتۇ.

تاباڭ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ ئەھۋالنى پادىشاھقا ئېيتىپتۇ. پادىشاھ ئەھۋالنى ئۇققاندىن كې-يىن، تاباڭغا ياراملىق دۆندىن تۆتنى قوشۇپ بېرىپتۇ. ئۇلار بىرقانچە كۈن يول يۈرۈپ، ھېرىپ - چار-چاپ مىڭ بىر جاپادا جەزىرىگە كەپتۇ. ئۇلار يوشۇرۇنچە ئىزدەپ، ئاخىر ھېلىقى قازان بار يەرنى بىلىۋاپ-تۇ. كېچىسى قازاننى ساقلايدىغانلار ئۇخلاپ قالغاندا، بېرىپ قازاننى ئېلىپ كەپتۇ. تاباڭ ئۇستازىنىڭ خىزمىتىنى ئورۇنداپ، خاسىيەتلىك قازاننى ئېلىپ كەلگەنلىكىگە خۇش بولۇپ، «ئۇستازىمنىڭ دۇئاسى-نى ئالىدىغان بولدۇم» دەپ، زور ئۈمىد بىلەن ئۇستازىنىڭ ئالدىغا كىرىپ سالام بېرىپ:

— ئۇستازىم، بۇيرۇغان خىزمەتلىرىنى ئورۇنداپ، خاسىيەتلىك قازاننى ئېلىپ كەلدىم، — دەپتۇ. موللا تاباڭنىڭ ئۆلمەي سالامەت كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ ئىنتايىن ئاچچىقى كېلىپ، تاباڭغا سوغۇققىنا قاراپتۇ ۋە ئاغزىنىڭ ئۇچىدا: «ھە، باركاللا» دەپ قويۇپتۇ. تاباڭ مەيۇس ھالدا ماھانىنىڭ قېشىغا كېلىپ ئەھۋالنى ماھانغا ئېيتىپ بېرىپتۇ. ماھان تاباڭغا چىرايلىق سۆزلەر بىلەن تەسەللى بې-رىپتۇ. بىر - ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ماھان تاباڭ بىلەن بىرلىكتە مەكتەپكە بېرىپتۇ. موللا ئۆز قورسىقىدىكى مەككارلىقنى يوشۇرۇپ:

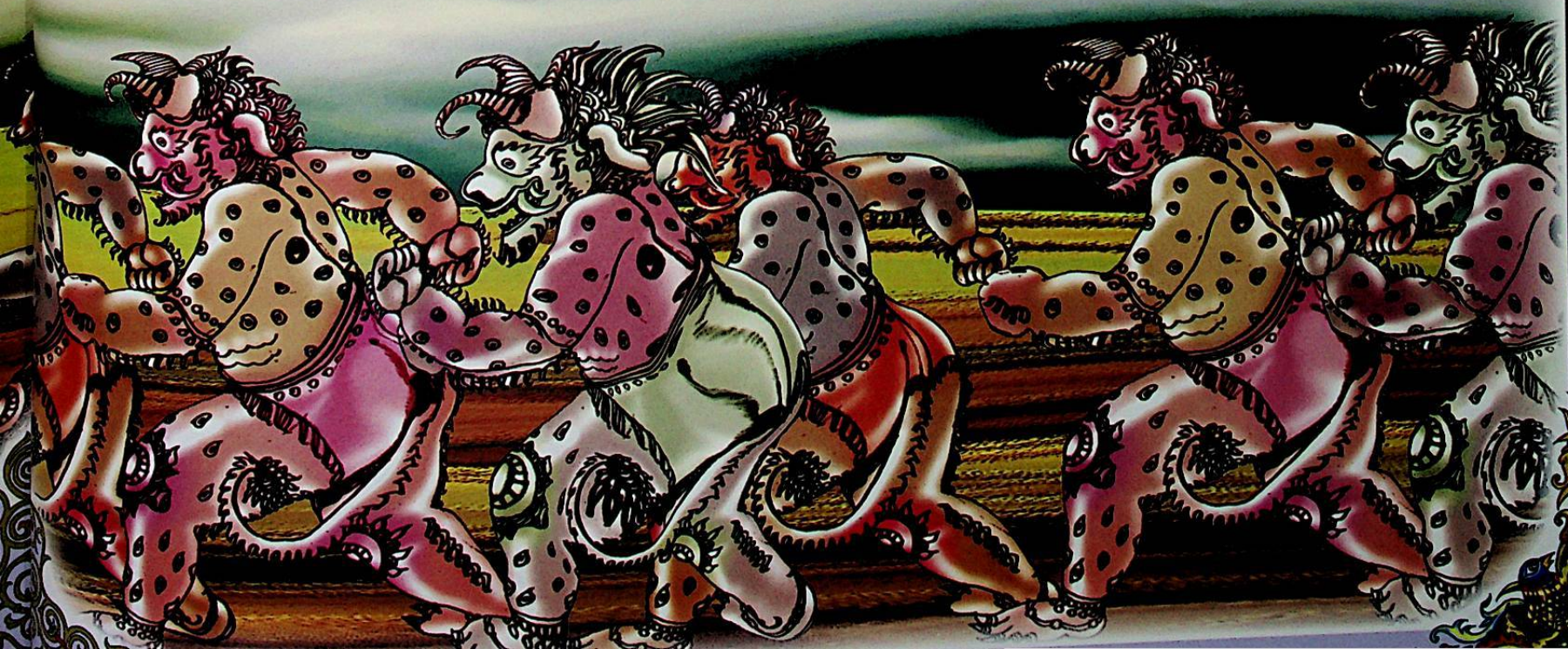
— ۋاي بالىلىرىم، كېلىڭلار، — دەپ ھاردۇق سوراپ، كۆرۈنۈشكە ياخشى مۇئامىلە قىپتۇ. ئۇچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، موللا يەنە تاباڭنى يېنىغا چاقىرىپ:

— ئوغلۇم، ئۆتكەندە بۇيرۇغان خىزمەتنى ناھايىتى ياخشى ئورۇنداپ كەلدىڭ. مەن كۆپ خۇرسەن بولۇپ ھەققىڭگە دۇئا قىلدىم. يەنە بىر خىزمەت چىقىپ قالدى. تارىخنامىلەردە يېزىلىشىچە، كۈنچىقىش تەرەپتىكى بىر جاڭگاللىقتا ھەزرىتى سۇلايماندىن قالغان بىر دۇلدۇل بار ئىمىش، ئۇ بىر ئايلىق يولنى بىر كۈندە باسارمىش. شۇ دۇلدۇلنى قولۇمغا كەلتۈرسەم دەپ كېچە - كۈندۈز ئويلايدىغان بولۇپ قالدىم. ئاشۇ دۇلدۇلنى تۇتۇپ كېلىش سېنىڭ قولۇڭدىن كېلىدۇ. شۇ دۇلدۇلنى تۇتۇپ كەلسەڭ، ساڭا كۆپ دۇئا قىلسام، — دەپتۇ.

تاباڭ ماقۇل بولۇپ قايتىپ چىقىپ، ماھانىنىڭ قېشىغا كەپتۇ، ماھانغا موللىسى تاپشۇرغان ھېلىقى خىزمەتنى ئېيتىپتۇ. ماھان بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئىچىدە موللىسىدىن ئاغرىنىپ، بۇنى نېمە ئۈچۈن مۇ-

شۇنداق مۇشكۇل ئىشلارنى ئورۇنداشقا ئەۋەتمەنغاندۇ؟ دەپ خاپا بوپتۇ، ئەمما چاندۇرماستىن، تابانغا:
— بۇ ئەھۋالنى دادامغا ئېيتىمىز. دادامنىڭ بىر خاسىيەتلىك كەمىرى بار، ئۇنى تەلەپ قىلساق،
كۇچلۇك دۈشمەن ئالتىنى ئۆزىگىزگە ھەمراھ قىلىپ بىرگە ئېلىپ مېڭىڭ. تارىخنامىلەردە يېزىلىش-
چە، ئۇ دۇلدۇلنى ھېچقانداق كىشى قولغا چۈشۈرەلمىگەن. ئېيتىلىشچە، ئاشۇ دۇلدۇل ياشايدىغان جاي-
گالدىكى ئورمانلىقنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا بىر چوڭقۇر كۆل بار ئىمىش. دۇلدۇل ھەر كۈنى چۈش بولغاندا
شۇ كۆلگە سۇ ئىچكىلى كېلەرمىش. سىز بارغاندا ئاشۇ كۆلنىڭ بويىدا يوشۇرۇنۇپ تۇرۇپ، دۇلدۇل كې-
لىپ سۇ ئىچكىلى تۇرغاندا چەبدەسلىك بىلەن كەمەرنى ئۇنىڭ بوينىغا تاشلاڭ. كەمەر ئۇنىڭ بوينىغا
چۈشكەن ھامان كۈچەپ تارتىسىڭىز، كەمەر ئاتنىڭ بوينىنى سىقىدۇ، ئات قاچالمايدۇ. ئاندىن ئاتقا قاراپ:
«يا، ھەزرىتى سۇلايمان» دەپ چاقىرسىڭىز، ئات بېشىنى تۆۋەن سېلىپ شۇڭ تۇرىدۇ، ئاندىن ئاتقا مىنە-
گەيسىز، ئات سىزنى ئېلىپ كېلىدۇ، — دەپ يول كۆرسىتىپتۇ.

تابان پادىشاھنىڭ قېشىغا كېلىپ ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ. پادىشاھ خاسىيەتلىك كەمىرىنى بېرىپتۇ ۋە
كۈچلۈك دۈشمەن ئالتىنى تاللاپ تابانغا قوشۇپ يولغا سېلىپ قويۇپتۇ. بۇلار بىرقانچە كۈن يول يۈرۈپ،
ھېرىپ ـ چارچاپ جاڭگالغا كەپتۇ. جاڭگالدىكى ئورمانلىقنىڭ ئىچىگە كىرىپ ماڭغىچە ـ ماڭغە بىر يەرگە كەل-
گەندە كۆل كۆرۈنۈپتۇ. بۇلار كۆلنىڭ قېشىغا كېلىپ دەرەخنىڭ ئارىسىغا مۆكۈنۈپ تۇرۇپتۇ. دەل چۈش
ۋاقتى بولغاندا، كېلىشكەن، چىرايلىق، قاۋۇل دۇلدۇل قىمىلە تەرەپتىن چىقىپ كېلىپ كۆلنىڭ بويىدا توخ-
تاپتۇ. دۇلدۇل سۇ ئىچكىلى تۇرۇپتىكەن، تابان دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، چەبدەسلىك بىلەن كەمەرنى تاش-
لىغانكەن، كەمەر دۇلدۇلنىڭ بوينىغا چۈشۈپتۇ. تابان كەمەرنىڭ بىر ئۇچىنى راسا كۈچەپ تارتقانكەن،
دۇلدۇلنىڭ بوينىنى چىڭ سىقىپتۇ. تابان شۇ ھامانلا: «يا، ھەزرىتى سۇلايمان» دەپ چاقىرغانكەن، دۇل-
دۇل بېشىنى تۆۋەن سېلىپ جىم تۇرۇپتۇ، تابان بىر سەكرەپلا دۇلدۇلغا مىنىپتۇ. دۇلدۇل تابانىنى ئۈس-
تىگە ئېلىپ نىشان قىلغان تەرەپكە قاراپ ئۇچۇپتۇ. تابان دۇلدۇلنى قولغا چۈشۈرگەندىن كېيىن، ئۈس-
تازىنىڭ خىزمىتىنى ئورۇندىغىنىغا خۇش بولۇپ، دۇلدۇلنى ئۇستازىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەپتۇ ۋە:
— سالام ئۇستازىم، تاپشۇرغان خىزمەتلىرىنى ئورۇنداپ دۇلدۇلنى ئېلىپ كەلدىم، — دەپتۇ. تابا-

نىڭ بۇ قېتىممۇ يەنە ئۆلمەي قايتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ، موللىنىڭ بېشىدىن تۇتۇن چىقىپ كەتىپتۇ. ئاغزىنىڭ ئۇچىدا:

ــ خىزمەتنى ئوبدان ئورۇنداپسەن، ئاتاخانىغا ئەكىرىپ قوي، ــ دەپتۇ.

تابان قايتىپ كېتىپتۇ. موللا تابانىنى يوقاتماي تۇرۇپ قىزنى قولغا كەلتۈرەلمەيدىغانلىقىنى ئويلاپ، ياۋۇز نىيىتىدىن يانماپتۇ. ئىككى - ئۈچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن يەنە تابانىنى يېنىغا چاقىرىپ:

ــ ھەقىقەتەن غەيرەتلىك، باتۇر يىگىت ئىكەنسەن، ھەر قانداق خىزمەتنى ئورۇنداش سېنىڭ قولۇڭدىن كېلىدىكەن. يەنە بىر خىزمەت بار، ئەمدى شۇ خىزمەتنىمۇ ئورۇنداپ كەلسەڭ، ساڭا دۈگا قىلسام. تارىخىي كىتابلاردا يېزىلىشىچە، ھەزرىتى سۈلايمان زامانىسىدىن تارتىپ تا ھازىرغىچىلىك ياشاپ كەلگەن بىر كىيىك بارمىش، ئۇ كىيىك ئابىھايات سۈيىنى ئىچكەنمىش. ھەزرىتى سۈلايمان ئۆز قولى بىلەن «ئىسمىئەزەم»نى يېزىپ، تۇمار قىلىپ كىيىكنىڭ بوينىغا ئېسىپ قويغانمىش، ئۇ تۇماردا قىرىق نەچچە تۈرلۈك خاسىيەت بار ئىمىش. مەن سەندىن كۆپ خۇرسەن بولسام، ھەققىگە دۈگا قىلسام، شۇ كىيىكنىڭ بوينىدىكى خاسىيەتلىك تومارنى ئەكېلىپ بەرسەڭ، ــ دەپتۇ.

تابان موللىسىنىڭ يېنىدىن چىقىپ ماھانىنىڭ قېشىغا كەپتۇ، ئەھۋالنى ماھانىغا ئېيتىپتۇ. ماھانىنىڭ تابانغا ئىچى ئاغرىپتۇ، موللىسىنىڭ ئارقا - ئارقىدىن بۇنداق مۇشكۈل خىزمەتنى تاپشۇرۇپ، خەتەرلىك ئىشقا بۇيرۇۋەرگەنلىكىدىن گۇمانلىنىپ، بۇنىڭ تېگىدە بىر سىر بار ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپتۇ، ئىچىدە موللىسىغا نەپرەتلىنىپتۇ، ئەمما بۇ ئاق نىيەتلىك قىز تابانغا بىلىندۇرمەپتۇ ۋە تابانغا:

ــ خەير، بوپتۇ. ئۇستازىنىڭ خىزمىتىگە مېڭىڭ. ئەمما، بۇداقى خىزمەت تېخىمۇ مۇشكۈل ئىكەن. ئۆزىڭىزگە ئون دۈنىي ھەمراھ قىلىۋېلىڭ. تارىخنامىلەردە يېزىلىشىچە، ئۇ كىيىك ھەزرىتى سۈلايمان زامانىسىدا ئابىھايات سۈيىنى ئىچكەنلىكتىن ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈپ، ھازىرغىچىلىك ياشاپ كەلگەنمىش. ھەزرىتى سۈلايمان ئۇ كىيىكنىڭ بوينىغا «ئىسمىئەزەم»نى پۈتۈپ، تۇمار قىلىپ ئېسىپ قويغانمىش. ئۇ كىيىك كۈنچىقىش تەرەپتىكى بىر خەتەرلىك تاغ ئوستىدە ياشايمىش، ھەزرىتى سۈلايمان ئۇنى شۇ يەرگە بەند قىلىۋەتكەنمىش. ئۇ كىيىك تۇرغان يەرگە ئادەمزاتنىڭ قەدىمى يەتكەن ئەمەسمىش. كىمكى

شۇ خەتەرلىك تاغنىڭ ئۈستىگە چىقالمىسا، ھەزرىتى سۇلايمانىنى شېپى كەلتۈرۈپ «ئىسمىئەزەم»نى ئون مەررە ئوقۇسا، كېيىك شۇ يەرگە ھازىر بولارمىش، — دەپ يول كۆرسىتىپتۇ.

تابان كۈچتۈكۈر پالۋان دۈددىن ئوننى ئۆزىگە ھەمراھ قىلىپ مېڭىپتۇ. ئون بەش كۈن يول يۈرۈپ، ئاخىر خەتەرلىك تاغقا يېتىپ بېرىپتۇ. ھەر خىل چارىلەر بىلەن تۈرلۈك قىينىچىلىقلارنى يېڭىپ، تاغ ئۈستىگە چىقىپتۇ. ماھانىنىڭ ئېيتقىنى بويىچە ھەزرىتى سۇلايمانىنى شېپى كەلتۈرۈپ «ئىسمىئەزەم»نى ئون مەررە ئوقۇپتۇ. قارىسا، كۆز ئالدىدا بىر چوققىنىڭ ئۈستىدە بوينىغا تۇمار ئېسىلغان چىرايلىق، ھەيۋەتلىك بىر كېيىك تۇرغۇدەك. تابان كېيىكنىڭ ئالدىغا بېرىشىغا، ئاپئاق ساقال بىر بوۋاي پەيدا بوپتۇ. تابان دەرھال بوۋايغا سالام بېرىپ، ئەھۋالنى باشتىن - ئاخىرغىچىلىك ئېيتىپ بېرىپتۇ. بوۋاي ئوغۇلدىن بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ قوشۇمسىنى بىر تۈرۈپ، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىۋېلىپ، تابانغا:

— سەن تۇمارنى ئىزدەپ كەلدىڭمۇ؟ ئادەمزاتنىڭ بۇ يەرگە قەدىمى يەتكەن ئەمەس. سەن ئۈستازغا ئەقىدە قىلىپ، ئۈستازنىڭ خىزمىتىنى ئورۇنداش ئۈچۈن بۇ خەتەرلىك جايغا كەپسەن، سېنىڭ ئەقىدەڭگە، ئاق نىيەتلىكىڭگە، غەيرىتىڭگە رەھمەت، — دەپتۇ ۋە بىرپەس جىم تۇرۇپ كېتىپ سۆزىنى داۋام قىپتۇ، — سېنىڭ ئۈستازنىڭ يامان نىيەت بىلەن ساڭا سۇيىقەست قىلىپ، سېنى خەتەرلىك يوللاردا ئۆلسۇن دەپ، ئادەمزاتنىڭ قەدىمى يەتمەيدىغان بۇنداق جايغا ئەۋەتىپتۇ. كىشىگە ئورا كولىغان كىشى، ئاۋۋال ئۆزى ئورىغا چۈشۈپ تۇرۇپ كولايدۇ. خەير، سۇيىقەست ئۆزىگە يانسۇن. «تەدبىرىڭ قانداق بولسا، تەقدىرىڭ شۇنداق بولار» دېگەن گەپ بار. بوپتۇ، سەن ئىزدەپ كەلگەن تۇمارنى بېرەي، ئىچىنى ئېچىپ كۆرمە، ئاپىرىپ ئۈستازىڭنىڭ ئۆز قولىغا بەرگىن، ئۈستازىڭ ئۆزى ئاچسۇن.

بوۋاي تۇمارنى كېيىكنىڭ بوينىدىن ئېلىپ، بىر قۇتىغا سېلىپ تابانغا بېرىپتۇ. تابان بوۋايغا رەھمەت ئېيتىپ قايتىپتۇ. بوۋاينىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە قۇتىنىڭ ئاغزىنى ئاچماستىن شۇ پېتىچە ئەكېلىپ موللىسىغا بېرىپتۇ. موللىسى قۇتىنى قولىغا ئېلىپ قۇتىنىڭ ئاغزىنى ئېچىشىغىلا، قۇتىدىن «گۇر» قىلىپ بىر ئوت چىقىپلا موللىنى كۆيدۈرۈپ كۈلگە ئايلاندۇرۇۋېتىپتۇ.

بۇ ئەھۋال پادىشاھ مارۇتقا ئاڭلىنىپتۇ. پادىشاھ موللىغا لەنەت ۋە نەپرەت ئوقۇپتۇ. تابانىنىڭ باتۇرلۇقىغا، سادىق، ئاق كۆڭۈللۈكىگە، ئەقىدە - ئىخلاسىغا ئاپىرىن ئوقۇپتۇ ھەمدە تابانىنىڭ ئۆتمۈشىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، تابانىنى ئۆز دادىسىغا كۆرسىتىش قارارىغا كەپتۇ.

پادىشاھ مارۇت بىر كۈنى تابانىنى ئۆز يېنىغا چاقىرىپ:

— ئوغلۇم، سەن ئەسلىدە قۇتلۇقشاھ دېگەن پادىشاھنىڭ ئوغلى ئىدىڭ. مەن قىزىمغا ھەمراھ بولۇپ بىرگە چوڭ بولسۇن دېگەن خىيالدا، قىزىم بىلەن بىر كۈن، بىر سائەتتە تۇغۇلغان ئوغۇل بالا بولسا ئېلىپ كېلىڭلار، دەپ پەرىلەرنى بۇيرۇدۇم، پەرىلەر جاھانىنى ئاختۇرۇپ سېنى ئېلىپ كەپتۇ. سەن قىزىم بىلەن بىر كۈن، بىر سائەتتە تۇغۇلغانىكەنسەن. سېنى ئاسراپ - ئاۋايلاپ تەربىيىلىدۇق. چوڭ بولدۇڭ، ئوقۇپ ھەر خىل بىلىملەردىن خەۋەردار بولدۇڭ. ئەپسۇسكى، دىيانەتسىز قارا كۆڭۈل ئۈستازنىڭ سۇيىقەستىگىمۇ دۇچار بولدۇڭ. بەختىمىزگە يارىشا ئۆزۈڭنىڭ باتۇرلۇقى، ھوشيارلىقىڭ بىلەن يەنە ھايات قالدىڭ. ئەمدى سېنى ئۆز ئاتا - ئاناڭنىڭ قېشىغا ئەۋەتىپ، ئۇلار بىلەن كۆرۈشتۇرۇش قارارىغا كەلدىم. ئۆز ئاتا - ئاناڭ بىلەن كۆرۈشۈپ كەلگىن، — دەپتۇ. تابان:

— دادا، ئۇنداق گەپنى قىلماڭ. سىزدىن باشقا يەنە دادام يوق، — دەپ تەسىرلىنىپ يىغلاپتۇ. پادىشاھ مارۇت:

— بۇ ۋاقىتقا قەدەر بۇ سىرنى سەندىن ۋە باشقىلاردىن يوشۇرۇن تۇتۇپ كەلدىم. ئەمدى چوڭ بول-

دۇك، يېشىك يىگىرمىدىن ئاشتى، بېرىپ ئۆز داداك، ئۆز ئاناڭنى كۆرۈپ كەلگىن، ــ دەپتۇ.

سەپەرگە مېڭىش ۋاقتىدا ماھان بىلەن تاباننىڭ بىر ـ بىرىدىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيماپتۇ. ماھان: «مەنمۇ تابان بىلەن بىرگە بارسام» دەپتۇ. تابانمۇ ماھاننىڭ بىرگە بېرىشىنى تەلەپ قىپتۇ. بۇلارنىڭ تەلىپى مارۇتقا يەتكۈزۈلۈپتۇ. پادىشاھ ئۇلارنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىپتۇ، ئۇلارغا نۇرغۇن پەرىزاتلارنى قوشۇپ داغدۇغا، ھەشەمەت بىلەن يولغا ساپتۇ. پادىشاھ مارۇت قۇتلۇقشاھقا ئۆتكەن ئەھۋاللارنى تەپسىلىي بايان قىلىپ مەكتۇپ يېزىپتۇ ھەم ئەپۇ سوراپ ئۆزرە بايان قىپتۇ. تابانني ئېلىپ كەلگەن پەرىلەر يول باشلاپ مېڭىپتۇ. ئۇلار ئاخىر قۇتلۇقشاھنىڭ شەھرىگە كەپتۇ. بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ قۇتلۇقشاھنىڭ خۇشلۇقى ئىچىگە سىغماي قاپتۇ ۋە يۇرت كاتتىلىرىنى باشلاپ ئوغلىنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ. ئاتا ـ بالا قۇچاقلىشىپ، يىغلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. ھەممە تەسىرلىنىپ يىغا ـ زار قىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ماھان بىلەن تابان بۇ شەھەردە بىر ئاي تۇرۇپتۇ. قۇتلۇقشاھ ماھان بىلەن تاباننىڭ بېشىنى قوشۇپ قويۇش ھەققىدە پادىشاھ مارۇتقا مەكتۇپ يوللاپتۇ. پادىشاھ مارۇت بۇنىڭغا جاۋابەن: «مېنىڭ نىيىتىممۇ ماھان بىلەن تاباننىڭ بېشىنى قوشۇپ قويۇش ئىدى. ئۆزلىرىنىڭ مەسلىھىتىنى تامامەن ماقۇل كۆرىمەن» دېگەن مەزمۇندا مەكتۇپ قايتۇرۇپتۇ.

قۇتلۇقشاھ نۇرغۇن سوۋغا ـ سالاملار بىلەن تابان ۋە ماھانني بىرگە ئېلىپ پادىشاھ مارۇتنىڭ ھۇزۇرىغا يېتىپ كەپتۇ. قۇتلۇقشاھ كۆپ ئىززەت ـ ھۆرمەتكە سازاۋەر بوپتۇ. مارۇت قۇتلۇقشاھتىن تەكرار ئەپۇ سوراپتۇ. پادىشاھ مارۇت شەھەر خەلقىگە ناھايىتى كاتتا، داغدۇغلىق توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، ماھاننى تابانغا نىكاھلاپ قويۇپتۇ. تويىنى تۈگىتىپ ئاردىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتكەندە، قۇتلۇقشاھ تابان بىلەن ماھاننى ئېلىپ ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەپتۇ ھەمدە يۇرت ئەھلىگە كاتتا توي ئۆتكۈزۈپ بېرىپتۇ. تابان بىلەن ماھاننى ھەممە قۇتلۇقلاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن تابان بىلەن ماھان پادىشاھ مارۇتنىڭ قېشىدىمۇ، قۇتلۇقشاھنىڭ قېشىدىمۇ تۇرۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئاردىدىن ئىككى ـ ئۈچ يىل ئۆتۈپتۇ. بەختكە قارشى قۇتلۇقشاھ ۋاپات بولۇپ كېتىپتۇ. يۇرت ئەھلى مەسلىھەتلىشىپ، تابانني دادىسىنىڭ ئورنىغا پادىشاھ قىپتۇ. تابان ئەلنى ئادالەت بىلەن سوراپتۇ، خەلق ئاسايىشلىقتا ئۆتۈپتۇ، يۇرت ئەھلى بۇنىڭدىن رازى بوپتۇ.

بېلىقچى بوۋاي بىلەن سۇ پەرىسى

ئۇرۇنقى زاماندا بىر بېلىقچى بوۋاي ئۆتكەنكەن. ئۇ بېلىق تۇتقىلى چىقسا، دائىم تورغا بىر جۈپ بېلىق چىقىدىكەن، ئۇ بېلىقلارنىڭ بىرىنى مومىيى بىلەن ئىككىسى پىشۇرۇپ يېسە، يەنە بىرىنى سېتىپ تۇرمۇشىنى قامدايدىكەن.

بىر كۈنى بوۋاي دەريا بويىغا بېرىپ ئادىتى بويىچە دەريانا تور تاشلاپتۇ، ئەمما تورغا ھېچ نەرسە چىقماپتۇ. ئۇ كەينىدىن ئۇچ قېتىم تور تاشلاپتۇ. ئۇچىنچى قېتىمدا تورغا بىر تال ئالتۇنبېلىق ئىلىشىپ چىقىپتۇ. بوۋاي بېلىقنى قولىغا ئېلىشىغا، توساتتىن بېلىققا زۇۋان كىرىپ:

— ھەي بوۋاي، ماڭا رەھىم قىلىپ مېنى قويۇۋەتسەڭ، مەن سېنىڭ بۇ ياخشىلىقىڭنى ھەرگىز ئۇنتۇمايتتىم، — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بوۋاينىڭ بېلىققا ئىچى ئاغرىپ، ئۇنى دېڭىزغا قويۇۋېتىپتۇ.

بوۋاي ئەتىسى يەنە دېڭىز بويىغا بېرىپ تور سالغانىكەن، يەنە ھېلىقى ئالتۇنبېلىق تورغا چۈشۈپتۇ. بۇ قېتىممۇ ئۇ بوۋايغا يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ. بوۋاي بېلىقنى يەنە قويۇۋېتىپتۇ. ئۇچىنچى كۈنى بوۋاينىڭ تورىغا يەنە شۇ ئالتۇنبېلىق چۈشۈپتۇ. بۇ چاغدا بوۋاي بېلىققا:

— ھەي بېلىق، ئۇچ كۈندىن بېرى مەن سېنى قويۇۋەتكەچكە، مومىيىم بىلەن ئىككىمىز ئاچ قالدۇق، بۇگۈن سېنى ھەرگىز قويۇۋەتمەيمەن، — دەپتۇ.

— مەن مۇشۇ دېڭىزدىكى بېلىقلارنىڭ پادىشاھى بولىمەن، — دەپتۇ ئالتۇنبېلىق، — مېنىڭ كۈندە بىر قېتىم سۇ يۈزىگە چىقىپ سەيلە قىلىدىغان ئادىتىم بار ئىدى، ئەمما ئۇچ كۈندىن بۇيان ھەر كۈنى سېنىڭ تورۇڭغا چۈشۈپ قېلىۋاتىمەن. ئەگەر سەن مېنى بۇگۈنمۇ قويۇۋەتسەڭ، مەن سېنى مۇرادىڭغا يەتكۈزەر ئىدىم.

بوۋاي بېلىقنى قويۇۋېتىپتۇ. بېلىق ئۇنى ئۆزىنىڭ ئوردىسىغا تەكلىپ قىپتۇ، بوۋاي بېلىقنىڭ كەينىدىن دېڭىزغا چۈشۈپتۇ. بىر چاغدا ئۇ ئۆزىنى تاملىرى مەرمەردىن قوپۇرۇلغان ھەشەمەتلىك بىر ئوردا ئىچىدە كۆرۈپتۇ. پۈتۈن ئەتراپ ئالتۇن ـ كۈمۈش، گۆھەر ـ سەدەپلەر بىلەن زىننەتلەنگەن، ئالتۇن كۇرسىلارغا ياقۇت كۆزلەر ئورنىتىلغانمىش. بوۋاي ئوڭىدا تۇگۇل چۈشىدىمۇ كۆرۈپ باقمىغان بۇ نەرسە-لەرگە تويماي قاراپ تاماشا قىپتۇ. بىر چاغدا بېلىق پادىشاھ:

— ھەي بوۋاي، بۇ مېنىڭ ئوردام بولىدۇ، بۇ يەردە ھەممە نەرسە بار، نېمىنى خالىساڭ تارتىنماي دېگىن، مەن سېنى رازى قىلاي، — دەپتۇ.

— نېمە بەرسەڭ مەيلى، — دەپتۇ بوۋاي.

— ئۇنداق بولسا، مەندە بىر ساندۇق بار. ئۇنىڭ ئىچىدە سۇ پەرىسى دەپ ئاتىلىدىغان، بېلىقمۇ، ئا-دەممۇ بولالايدىغان، ئەقىل - پاراسەت، ھۆسن - جامالدا يەر يۈزىدە تەڭدىشى يوق بىر قىز بار. مەن ئۇ ساندۇقنى ساڭا بېرەي، سەن ئۇنىڭ بىلەن تۇرمۇش غېمىدىن خالاس بولىسەن. ئەمما، سەن يەر يۈزىگە چىققاندىن كېيىن چوقۇم ساندۇقتىكى قىزنىڭ مەسلىھىتى بويىچە ئىش تۇتۇشۇڭ كېرەك، — دەپتۇ بې-لىق پادىشاھ.

بېلىق پادىشاھ بوۋايغا يەنە نۇرغۇن ئالتۇن - كۈمۈشنى سوۋغات قىلىپ، ئۇنى يەر يۈزىگە چىقىرىپ قويۇپتۇ. بوۋاي يەر يۈزىگە چىققاندىن كېيىن، ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئېچىپتۇ. قارىسا، ساندۇق ئىچىدىن ئاي دېسە ئاغزى بار، كۈن دېسە كۆزى بار ئاجايىپ چىرايلىق بىر قىز چىقىپتۇ. بوۋاي قىزنىڭ گۈزەل ھۆسن - جامالىغا قاراپ ھاڭ - تاڭ قاپتۇ. ئۇ ئەگەر مەن ياش يىگىت چېغىمدا بۇ قىز ماڭا ئۇچرىغان بولسا، مەن بۇنى ئۆز ئەمرىمگە ئالغان بولاتتىم. مەن ھازىر يىگىت ھالىتىمگە قايتىپ قالسام نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى - ھە، دېگەنلەرنى ئويلاپتۇ.

— ئەي سۇ پەرىسى، — دەپتۇ بوۋاي، — بېلىق پادىشاھ سىزنى ۋە بۇ دەپىنە دۇنيالارنى ماڭا ھەدە-يە قىلدى. ئەگەر مەن ياش بولغان بولسام، سىزنى ئۆز ئەمرىمگە ئېلىپ، خۇشال - خۇرام، بەختلىك ئۆمۈر ئۆتكۈزگەن بولاتتىم. بىراق، مەن ياشىنىپ، بىر پۇتۇم گۆرگە ساڭگىلىغان ئادەممەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە، مېنىڭ بىر ياشانغان ئايالىم بار. مۇنداق ئەھۋالدا سىزنى ئېلىپ شەھەرگە بارسام، سىزگە باشقىلارنىڭ كۆزى چۈشىدۇ، ئۇلار سىزنى مال - دۇنيالىرىم بىلەن بىللە بۇلاپ كەتسە قانداق قىلىمەن؟

— ئەگەر رۇخسەت قىلسىڭىز، مېنىڭ بىر ياخشى مەسلىھىتىم بار، — دەپتۇ سۇ پەرىسى.

— قېنى، سۆزلەپ بېقىڭ، — دەپتۇ بوۋاي.

— مەن ياشىنى قېرى، قېرىنى ياش قىلالايمەن. مەن سىزنى ياش يىگىت ھالىتىڭىزگە قايتۇراي، ئاندىن بىز ئۆيىڭىزگە كېتەيلى. يولدا بىرەرى ئۇچراپ قالسىمۇ، ماڭا ياماڭ كۆزدە قاراشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ. ئۆيگە بارغاندىن كېيىن، مەن مومايغا ئىككىڭلارنىڭ ئۆمۈر بويى خىزمىتىڭلارنى قىلاي، — دەپتۇ سۇ پەرىسى.

— ئۇنداق بولسا، دې-گىنىڭىزدەك بولسۇن، — دەپتۇ بوۋاي ئالدىراپ.

— لېكىن، بىر شەر-تىم بار. مەن بىلەن توي قە-لىشنى تەلەپ قىلمايسىز، مومىيىڭىزنى ھەرگىز تاش-لىۋەتمەيسىز، — دەپتۇ سۇ پەرىسى.

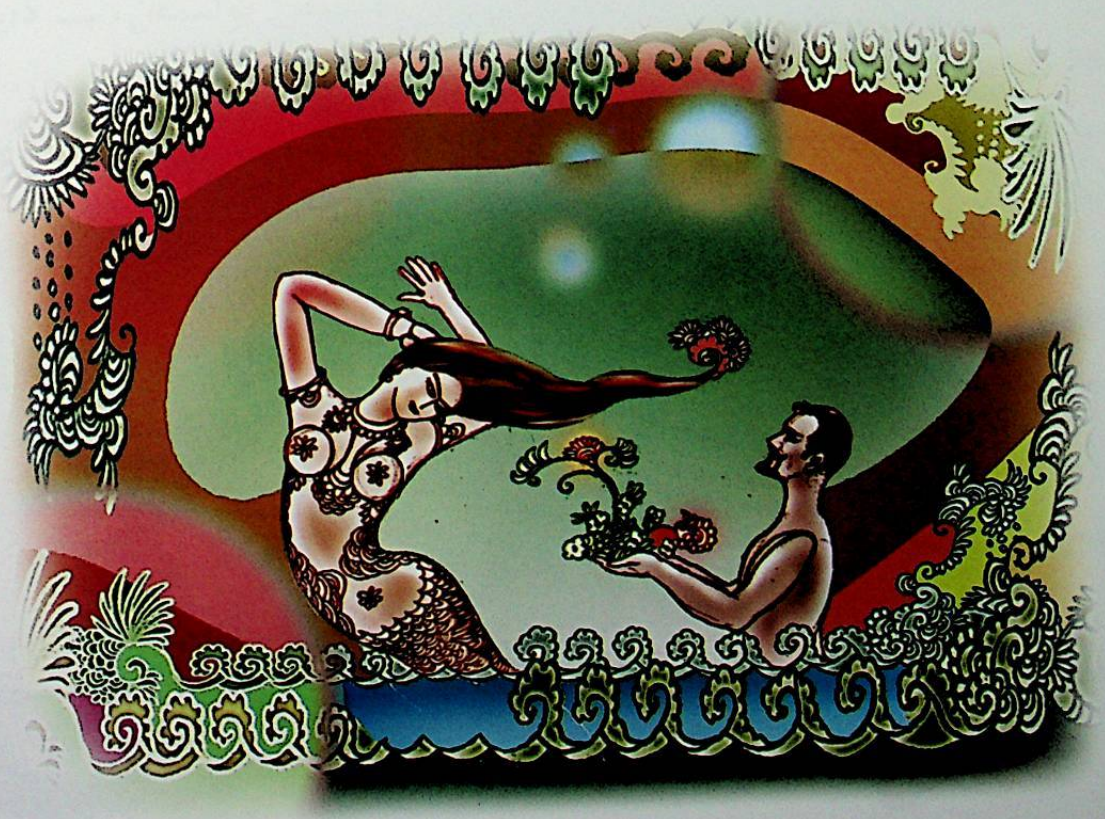
بوۋاي ئەگەر ياش ھا-لىتىگە كەلسىلا ئۆزىنىڭ مومىيىنى تاشلىۋەتمەيدىغا-لىقى ۋە سۇ پەرىسىگە توي

قىلىش تەكلىپى قويمايدىغانلىقى توغرىسىدا ۋەدە بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن سۇ پەرىسى بوۋايغا: «كۆزىڭىز-نى يۇمۇڭ» دېگەنىكەن، بوۋاي كۆزىنى يۇمۇپتۇ. سۇ پەرىسى بىر ئوچۇم سۇنى بوۋايغا چېچىپتۇ. بۇنىڭ بىلەن بوۋاينىڭ بەدىنى ئاستا ـ ئاستا قىچىشقاندەك، پەيلىرى تارتىشقاندەك بولۇپ، بەدەنلىرى قىزىپ، چىڭىپتۇ. بىر چاغدا بوۋاي كۆزىنى ئېچىپ شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، ئۆزىنىڭ مۆكچەيگەن بەللىرى تۇزلىنىپ، يۇز ـ كۆزلىرىدىكى قورۇقلار يوقاپ، ساقال ـ بۇرۇتلىرى قارىيىپ، ۋۇجۇددىدا كۈچ ـ قۇۋۋەت ئۇرغۇپ تۇرغۇدەك... ئىشقىلىپ، بوۋاي بىردەمدىلا خۇددى يىگىرمە بەش ياشلاردىكى بىر نەۋقىران يى-گىتكە ئايلىنىپ قاپتۇ. ئۇ بۇ ئىشلارغا ھەيران بولۇپ قىزغا قاراپتۇ، قىز ئۇنىڭ كۆزىگە بۇرۇنقىدىنمۇ نەچچە ھەسسە چىرايلىق ۋە يېقىملىق كۆرۈنۈپتۇ، يۇرىكىدە قىزغا چوڭقۇر ئىشق ـ مۇھەببەت پەيدا بو-لۇپتۇ. بېلىقچى بوۋاي قىزغا بايا تىن بەرگەن ۋەدىسى ئېسىگە كېلىپ، قىزغا ھېچ نەرسىنى سەزدۈرمەي، ئۇ-نى ئەگەشتۇرۇپ ئۆيگە بېرىپتۇ. مومای ئېرىنى پەقەتلا تونۇيالماپتۇ. بېلىقچى بوۋاي ئۆز بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنى خوتۇنىغا سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن، خوتۇنى ئېرىگە سەپسېلىپ قارىسا، راستتىنلا ئۇنىڭ ياش ۋاقتىغا بەكمۇ ئوخشايمىش. مومای ئېرىنىڭ نۇرغۇن مال ـ دۇنيا ۋە بىر خىزمەتچى قىز ئېلىپ كەلگەنلىكىگە ناھايىتى خۇشال بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بايا شات تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ. قىز ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قىپتۇ. بېلىقچى بوۋاي ھەشەمەتلىك ئايۋان ـ سارای، گۈزەل باغ ياستىپتۇ. پات ئارىدىلا بۇ يېڭى بايىنىڭ نام ـ شۆھرىتى ۋە سۇ پەرىسىنىڭ داڭقى پۈتۈن شەھەرگە پۇر كېتىپتۇ.

بىراق، بېلىقچى بوۋاينىڭ سۇ پەرىسىگە بولغان ئىشتىياقى بارغانسېرى كۈچىيىپتۇ، سۇ پەرىسىنى ئۆز ئەمرىگە ئېلىش بېلىقچى بوۋاينىڭ بىردىنبىر ئارزۇسى بولۇپ قاپتۇ. ئاخىر بىر كۈنى ئۇ سۇ پەرىسىگە:

— ئىككىمىز توي قىلساق، قانداق؟ — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان سۇ پەرىسىنىڭ قاتتىق ئاچچىقى كېلىپ:

— ھەي بېلىقچى، پادىشاھىمىز ساڭا مېنى ۋە نۇرغۇن مال ـ دۇنيانى ھەدىيە قىلىپ، سېنى بىر-دەمدىلا كاتتا بايغا ئايلاندۇردى. باشقىلارنىڭ بوزەك قىلماسلىقى ئۈچۈن مەن سېنى ياش يىگىتكە ئايلاندۇرۇپ ۋە سېنىڭ خىزمىتىڭنى قىلىپ كەلدىم. مۇشۇ كۈنلىرىڭگە شۈكۈر قىلمامسەن؟! ئەگەر سەن ۋەدەڭدە تۇرماي، بۇ سۆزنى ئىككىنچى تەكرارلىساڭ، مەن سېنى ئەسلى ھالىتىڭگە كەلتۈرۈپ قويۇپ، بېلىق پادىشاھىنىڭ قېشىغا كېتىمەن، — دەپتۇ.

بۇ سۆز بىلەن بې-لىقچى بوۋاي بىرئاز پەس-كويغا چۈشۈپتۇ. ئەمما، سۇ پەرىسى ئۇنىڭ كۆزىگە كۈندىن ـ كۈنگە چىرايلىق كۆرۈنۈپ، مومای بولسا بارغانسېرى سەت، تېخىمۇ

قېرى كۆرۈنۈشكە باشلاپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى موماي ئاغرىپ يېتىپ قاپتۇ ۋە ئۇزۇن ئۆتمەي ۋاپات بوپتۇ. بوۋاي كۆڭلىدىكى خۇشاللىقىنى چاندۇرماي، يالغان يىغلاپتۇ. سۇ پەرىسى بوۋاينىڭ قەدىناسىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىغا ئېچ ئاغرىتىپ ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار موماينىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى بىر تەرەپ قىپتۇ. بوۋاي موماينىڭ قىرىقى ۋە يىل نەزىرلىرىنى ناھايىتى چوڭ ئۆتكۈزۈپ بېرىپتۇ. بۇ كۈندىلەردە بوۋاي ئۆزىنى سۇ پەرىسىنىڭ ئالدىدا تولىمۇ بىچارە ھالەتتە كۆرسىتىپتۇ. ھەممە ئىشلار بېسىقىقاندىن كېيىن، بىر كۈنى بوۋاي سۇ پەرىسىگە توي قىلىش تەلىپىنى قويۇپتۇ. بۇ قېتىم سۇ پەرىسى بىرھازا ئويلىنىپ كېتىپ، ئاخىر ماقۇل بوپتۇ.

بىر كۈنى بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى ئوۋغا چىقىپتۇ. ئۇلار بېلىقچى بوۋاينىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، پادىشاھنىڭ قولىدىكى قارچىغىسى بوۋاينىڭ ھويلىسىغا ئۇچۇپتۇ. پادىشاھ قارچىغىنى ئېلىپ كېلىشكە ۋەزىرىنى ئەۋەتىپتۇ. ۋەزىر بوۋاينىڭ دەرۋازىسىغا كېلىپ دەرۋازىنى ئۇرۇپتۇ. بۇ چاغدا ئۆيدىن سۇ پەرىسى چىقىپ ئىشكىنى ئېچىپتۇ. ۋەزىر قىزنىڭ بوي ـ تۇرقى ۋە چىرايى ـ شەكلىگە بىر قۇر قارىغاندىن كېيىن، قارچىغىنى ئېلىپ كەينىگە يېنىپتۇ. ئۇ دەرھال پادىشاھنىڭ قېشىغا بېرىپ، ھېلى كۆرگەن ساھىبجامالنىڭ تەرىپىنى قىلىپ شۆلگەيلىرى ئېقىپ كېتىپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان پادىشاھ ۋەزىرىگە:

— سەن بېرىپ ئۇ نازىنىنىنى دەرھال ئېلىپ كەل، — دەپ بۇيرۇپتۇ.

ۋەزىر بېرىپ بېلىقچى بوۋاينىڭ ئىشكىنى چەككەنكەن، بوۋاي چىقىپ ۋەزىرنى ئىززەت ـ ھۆرمەت بىلەن ئۆيگە باشلاپتۇ. ۋەزىر بوۋاينىڭ ھەشەمەتلىك ئايۋان ـ ساراي، باغلىرىنى كۆرۈپ ئاغزى ئېچىلىپلا قاپتۇ.

— مەن پادىشاھنىڭ ۋەزىرى بولىمەن. پادىشاھ مېنى بۇ ئۆيدىكى قىزغا ئەلچىلىككە ئەۋەتتى، — دەپتۇ ۋەزىر.

— بۇ ئۆيدىكى قىز مېنىڭ خوتۇنۇم بولىدۇ. پادىشاھ بۇ نىيىتىدىن يانسۇن. مەن بايلىق جەھەتتە پادىشاھتىن قېلىشمايمەن، پادىشاھقىمۇ ھەرگىز ھاجىتىم چۈشمەيدۇ، — دەپتۇ بېلىقچى بوۋاي.

بۇ گەپلەرنى ۋەزىر ئېقىتماي ـ تېمىتماي پادىشاھقا يەتكۈزۈپتۇ ۋە ئۇنىڭغا مەسلىھەت بېرىپ:

— ئەگە ياخشىسى، ھېلىقى ئادەمنى مېھمانغا چاقىرايلى، يەپ ـ ئىچىپ راسا قىزىغاندا ئۇنىڭغا مۆكۈشمەك ئويناش توغرىسىدا تەكلىپ بەرسىلە، قايسىمىز تاپالمىساق، شۇنىڭ خوتۇنى ۋە مال ـ مۈلكى ئۇتۇۋالغان تەرەپنىڭ بولىدۇ، دەپ شەرت قويسىلا. ئۇ ياخشىلىقچە ماقۇل دېسە، مەن سىلىنى سېھىر ئىشلىتىپ، ھېچكىم تاپالمايدىغان جايغا يوشۇرۇپ قويىمەن. ئۇ چاغدا ئۇنىڭ خوتۇنى ۋە مال ـ مۈلكى شەكسىز سىلىنىڭ بولىدۇ. ئەگەر مۆكۈشمەك ئوينىشقا ئۇنىمىسا، بىز ئۇنى زورلۇق كۈچى بىلەن ھامان ماقۇل دېگۈزىمىز، — دەپتۇ.

بۇ مەسلىھەت پادىشاھقىمۇ يېقىپتۇ. ئەتىسى ۋەزىر بېلىقچى بوۋاينى چاقىرغىلى كەپتۇ. سۇ پەرىسى ئەھۋالنىڭ يامانلاشقانلىقىنى سېزىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېلىقچى بوۋاي بىلەن بىللە بېرىپتۇ. پادىشاھ قىزنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەندىن كېيىن ئۇ قىزغا ئاشىقى شەيدا بولۇپ، ھوشىنى يوقىتىپلا قويۇپتۇ. پادىشاھ ئۇ كۈنى كەچكىچە نازۇنېمەتلەر بىلەن ئۇلارنى مېھمان قىپتۇ. كەچ كىرگەندە، بېلىقچى بوۋايغا مۆكۈشمەك ئوينىش تەكلىپىنى قويۇپتۇ ۋە ھېلىقى شەرتنى دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان سۇ پەرىسى دەر-

هال ئورنىدىن تۇرۇپ:
— ئەگەر ئاشۇنداق شەرت بىلەن مۆكۈشمەك ئويىنماقچى بولساڭلار، ئالدى بىلەن پۈتۈن ئوردا ئەھ-
لىنى گۇۋاھ قىلىڭلار ھەم ئۇلار بۇ ئويۇننى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرسۇن، — دەپتۇ.
شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ كۆپچىلىك ئالدىدا بېلىقچى بوۋاي بىلەن تىلخەت يېزىشىپتۇ. پادىشاھ بە-
رىنچى بولۇپ مۆكۈپتۇ. سۇ پەرىسى بېلىقچى بوۋايغا:
— پادىشاھنىڭ ئۆيىنىڭ تېمىغا بىر ئالتۇن توقماق يۆلەكلىك تۇرىدۇ. سىز ئۇنى ئېلىپ پادىشاھ-
نىڭ ھۇجرىسىغا كىرىڭ. ئۆيىنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا مەرمەردىن ياسالغان بىر تۇۋرۇك بار. توقماق بىلەن
تۇۋرۇكنى كۇچىكىزنىڭ بارچە بىرنى ئۇرسىڭىز، پادىشاھ تۇۋرۇكنىڭ ئىچىدىن چىقىدۇ، — دەپتۇ.
شۇنىڭ بىلەن بېلىقچى بوۋاي سۇ پەرىسىنىڭ دېگىنى بويىچە پادىشاھنى تېپىۋاپتۇ. ئەمدى مۆكۈش
نۆۋىتى بېلىقچى بوۋايغا كەپتۇ. سۇ پەرىسى بوۋاينى دەرھال سۇغا ئايلاندۇرۇپ ئىچىۋاپتۇ.
پادىشاھ ۋەزىردىن مەسلىھەت سوراپتۇ. ۋەزىر ھەرقانداق قىلىپمۇ بېلىقچى بوۋاينىڭ نەدىلىكىنى
زادى بىلەلمەپتۇ. پادىشاھ ئوردىنىڭ ھەممە يەرلىرىنى ئىزدەپ بوۋاينى ھېچ يەردىن تاپالماپتۇ. شۇنىڭ
بىلەن پادىشاھ يېڭىلىپتۇ. لېكىن، ئۇ ۋەدىسىدە تۇرماي، ئۇچ قېتىمدىن مۆكۈشنى تەلەپ قىپتۇ. ئۇچىلا
قېتىمدا بوۋاي پادىشاھنى تېپىۋاپتۇ، پادىشاھ بوۋاينى پەقەت تاپالماپتۇ.
ئاخىر تىلخەت بويىچە پادىشاھنىڭ قىرىق خوتۇنى، مال ـ مۈلكى ۋە تاجۇ تەختى بېلىقچى بوۋايغا
مەنسۇپ بوپتۇ. بېلىقچى بوۋاي سۇ پەرىسىدىن:
— ئەمدى قانداق قىلىمەن؟ — دەپ سوراپتۇ.
— سىز پادىشاھلىق ئورنىدا ئولتۇرىسىز، مەن سىزگە مەسلىھەت بېرىپ يول كۆرسىتىمەن. پاد-
شاھتىن قالغان قىرىق خوتۇنغا كەلسەك، سىز ئۇلارنىڭ ھەربىرىنىڭ ئۆيىدە بىر كۈندىن تۇرىسىز،
قىرىق بىرىنچى كۈنى مېنىڭ قېشىمغا كىرىسىز، — دەپتۇ سۇ پەرىسى.
شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ ھەر كۈنى كەچتە يېڭى خوتۇنلىرىنىڭ بىرى بىلەن بىللە بوپتۇ، ئۇچ ئايغە-
چە سۇ پەرىسىگە قاراپمۇ قويماپتۇ. بىر كۈنى سۇ پەرىسى بوۋايغا:
— ئەي كەرەملىك پادىشاھىئالەم، سىز مېنى ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ نېمە؟ — دېگەنىكەن، يېڭى پاد-
شاھ سۇ پەرىسىگە غەزەپ بىلەن بىر قاراپتۇ ـ دە:
— مەن كىم، سەن كىم؟ ئەمدى ماڭا ئاقساللىق قىلىۋەرمە! نۆكەر، بۇ خوتۇننى دەرھال ئوردىدىن
قوغلاپ چىقىرىڭلار! — دەپ ۋارقىراپتۇ. نۆكەرلەر سۇ پەرىسىنى ئوردىدىن چىقىرىۋېتىپتۇ. بېلىقچى
بوۋاينىڭ ئۆزگىرىپ مۇشۇ ھالغا كەلگەنلىكىگە ناھايىتى ئاچچىقى كەلگەن سۇ پەرىسى ئاخشىمى تۇيدۇر-
ماي ئوردىغا كىرىپ، يېڭى پادىشاھنىڭ خوتۇنلىرى بىلەن ياتقان يېرىگە بېرىپتۇ ۋە ئەپسۇن ئوقۇپ، پا-
دىشاھنى ئەسلىدىكى قېرى بېلىقچى ھالىتىگە كەلتۇرۇپ قويۇپ، بېلىق پادىشاھنىڭ يېنىغا كېتىپتۇ.
پادىشاھ ئەتىسى ئويغىنىپ قارىسا، ساقال ـ بۇرۇتلىرى قارەك ئاقارغان، بېلى مۇكچەيگەن، ئەسلىدىكى
قېرى بوۋاي ھالىتىگە كېلىپ قالغان. يېڭى خوتۇنلىرى بۇ ناتونۇش قېرىنى كۆرۈپ قورقۇپ، قېيا ـ
چىيا قىلىشىپتۇ. شۇ چاغدا نۆكەرلەر كىرىپ، بېلىقچى بوۋاينىڭ: «مەن پادىشاھ» دېگىنىگە قۇلاقمۇ
سالماي ھالىدىن كەتكۈچە ئۇرۇپتۇ ۋە ئۇنى ئوردىدىن ھەيدەپ چىقىرىپتۇ.
شۇنىڭ بىلەن بېلىقچى بوۋاي مال ـ دۇنيا ۋە سۇ پەرىسىگە شۇكۇر قىلماي، ئاقىۋەت مۇشۇ ھالغا
چۈشۈپ قالغانلىقىغا قاتتىق پۇشايمان قىپتۇ.

ئورشواي

امانىڭ زامانىسىدا كاتتا بىر يۇرتتا ئىككى كۆزى كۆرمەيدىغان بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن. پادىشاھنىڭ ئۈچ ئوغلى بولۇپ، ئۇ بالىلىرىنىڭ رەڭگى، بوي ـ تۇرقىنى بىلمەيدىكەن، پەقەت بالىلىرىنىڭ قايسىسىنىڭ چوڭى، قايسىسىنىڭ ئوتتۇرانچىسى، قايسىسىنىڭ كەنجىسى ئىكەنلىكىنى ئۇلارنىڭ گەپ ـ سۆزىدىنلا پەرق ئېتىدىكەن.

بالىلار كۈندىن ـ كۈنگە چوڭ بولۇشقا باشلاپتۇ. پادىشاھ ئوغۇللىرىنى مەكتەپكە بەرمەي، دامۇللا چاقىرىپ ئوردا ئىچىدە ئوقۇتۇپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، پەيشەنبە كۈنىدىكى دەم ئېلىشتا، پادىشاھنىڭ چوڭ ئوغلى:

ــ دادا، مەنمۇ چوڭ بولۇپ قالدىم، سىزنىڭ بارىڭىزدا سودا ـ سېتىق ئىشلىرىنى ئۆگەنسەم دەيمەن، ــ دەپ دادىسىغا ئىلتىماس قىپتۇ. پادىشاھ ئوغلىنىڭ بۇ گېپىگە بەكمۇ خۇشال بولۇپ، خەزىنىچىگە مىڭ تىللا ئېلىپ چىقىشنى بۇيرۇپتۇ. خەزىنىچى دەرھال مىڭ تىللانى ئەكېلىپ پادىشاھنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپتۇ. پادىشاھ مىڭ تىللانى ئوغلىغا بېرىۋېتىپ:

ــ ئوغلۇم، سودىڭ بەرىكەت تاپسۇن، ــ دەپتۇ. چوڭ شاھزادە تىللانى ئېلىپ، ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ شاھزادىلەرچە كىيىنىپ، ئۆزىنىڭ يورغا ئېتىنى مىنىپ: «رەببىم» دەپ بازارغا مېڭىپتۇ، شەھەرنىڭ پۈتۈن كوچىلىرىنى كەچ كىرگۈچە ئايلىنىپتۇ، دىتىغا ياققۇدەك ھېچ نەرسە ئۇچرىتالماپتۇ، ئاخىر كەچ بولۇپ قالدى، دادام ئەنسىرەپ قالمىسۇن، دېگەن خىيال بىلەن ئوردا تەرەپكە قاراپ كېتىۋاتسا، بىر تار كوچىنىڭ ئىچىدە كىچىك بالىلار ئىت تالاشتۇرۇپ ئويناۋاتقۇدەك. چوڭ شاھزادە بۇ ئويۇنغا قىزىقىپ قېلىپ توپنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. بالىلار ئات ئۈستىدە ئولتۇرغان شاھزادىنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشىپتۇ ۋە شاھزادىگە:

ــ ئاتتىن چۈشۈڭ، بىللە ئويناىمىز، ــ دەپتۇ. شاھزادىگە بۇ سۆز خۇش يېقىپتۇ. ئەتىگەندىن بېرى بازار چۆرگىلەپ زېرىكىپ كەتكەن شاھزادە ئاتتىن چۈشۈپ، بالىلار بىلەن ئويۇنغا كىرىشىپ كېتىپتۇ. ۋاقتىمۇ بىر يەرگە بېرىپ، يەر ـ زېمىننى قاراڭغۇلۇق بېسىپتۇ. شاھزادە قايتماقچى بوپتۇ. شۇ چاغدا ئۇ بىر بالىنىڭ بىر كۈچۈكنى كۆتۈرۈپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ:

ــ كۈچۈكۈڭنى ماڭا بەرگىن، مەن يانچۇقۇمدىكى تىللانىڭ ھەممىسىنى ساڭا بېرىمەن، ــ دەپتۇ. شاھزادىنىڭ بۇ سۆزى بالىغا موك يېقىپ، كۈچۈكنى شاھزادىگە بېرىپتۇ. شاھزادە يانچۇقىدىكى تىللانىڭ ھەممىسىنى بالىنىڭ چاڭگىلىغا تاشلاپتۇ، بۇنى كۆرگەن بالىلارنىڭ تارلىقى كەپتۇ. تىللا ئالغان بالا ئۆ-

يىگە يۈگۈرۈپتۇ. چوڭ شاھزادە ئۆزىنىڭ قىلغان سودىسىدىن خۇشال بولۇپ ئوردىغا يېنىپ كەپتۇ. ئۇ ئاتتىن چۈشۈپلا ئۇدۇل دادىسىنىڭ قېشىغا كىرىپ سالام بېرىپتۇ.

— بالام، نېمانچىلا كەچ قالدىڭ؟ بۈگۈنكى سودا ڭ قانداق؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ. چوڭ شاھزادە:

— دادا، مەن بۈگۈن ئىنتايىن ياخشى سودا قىلىپ كەلدىم، — دەپ كۈچۈكنى دادىسىنىڭ قولىغا بېرىپتۇ. دادىسى ئوغلى بەرگەن نەرسىنى باشتىن - ئاياغ سىلاپ چىقىپ:

— بالام، بۇ كۈچۈكقۇ، قانچە پۇلغا ئالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە دادىسىغا:

— ئۆزۈڭ بەرگەن مىڭ تىللاغا ئالدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. پادىشاھ بالىسىغا ئارتۇق گەپ - سۆز قىلماي:

— بوپتۇ، بالام، قورسىقىڭنى تويغۇزۇپ، ھۇجرا ڭغا كىرىپ ئۇخلا، — دەپتۇ. شاھزادە ئاستا دادىسىنىڭ قولىدىن كۈچۈكنى ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ.

ئاردىدىن يەنە بىر ھەپتە ئۆتۈپتۇ. بۇ پەيشەنبىمۇ پادىشاھ ئوغۇللىرى بىلەن ئەتىگەنلىك چايىدا بىللە بوپتۇ. چاي ئىچىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئوتتۇرانچى ئوغلى دادىسىغا:

— دادا، ئالدىنقى ھەپتە ئاكام بازارغا سودىلىققا بېرىپ كەلدى. بۈگۈن ماڭمۇ مىڭ تىللا بەرسەڭ، مەنمۇ بىر قېتىم سودا قىلىپ باقسام، — دەپ ئىلتىماس قىپتۇ.

پادىشاھ ئوتتۇرانچى ئوغلىنىڭمۇ رايىنى يانداۋرماي، خەزىنىچىگە مىڭ تىللا ئاچىقتۇرۇپ، ئوغلىغا:

— مانا، ئوغلۇم، سودا ڭغا ئاللا بەركەت بەرسۇن، — دەپتۇ - دە، تىللانى ئوغلىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپتۇ. پادىشاھنىڭ ئوتتۇرانچى ئوغلىمۇ ئېتىغا مىنىپتۇ - دە، بازارغا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. بۇمۇ خۇددى ئاكىسىغا ئوخشاش شەھەرنىڭ ھەممە يېرىنى ئالا قويماي ئايلىنىپ چىقىپتۇ. سېپىتۇالغۇدەك نەرسە ئۇچرىتالماي، ئوردىغا قايتىش خىيالى بىلەن ئاكىسى ماڭغان ھېلىقى تار كوچىغا كىرىپ قاپتۇ. ئۇمۇ ئاكىسى يولۇققان بىر توپ بالىلارغا يولۇقۇپتۇ. شاھزادە ئۇلارغا قارىسا، ئۇلار ھەر خىل ئويۇنلارنى ئويناپ چۇقان سېلىشىپ، پۇتۇن كوچىنى بېشىغا كىيىۋاتقان. ئۇ، بالىلارنىڭ ئارىسىدا ئاسلان تۇتۇپ تۇرغان بىر بالىنى كۆرۈپ ئاتتىن چۈشۈپ ئۇدۇل ئۇنىڭ قېشىغا كەپتۇ ۋە ئۇنىڭدىن:

— ئاسلاننى ساتامسەن ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئالمەن دېسەڭ ساتمەن، — دەپتۇ بالا.

— قانچە پۇلغا ساتسەن؟ دېگىنىڭنى بېرەمەن، — دەپتۇ شاھزادە.

— مىڭ تىللا، — دەپتۇ بالا چاقچاق ئورنىدىلا. شاھزادە مىڭ تىللانى چىقىرىپ بالىغا بېرىپتۇ ۋە ئاسلاننى ئېلىپ ئېتىغا مىنىپتۇ - دە، ئۇدۇل

ئوردىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ ئوردىغا كىلىپ ئاتتىن چۈشۈپلا دادىسىنىڭ قېشىغا كىرىپ سالام بېرىپتۇ.

— ئوغلۇم، كەلدىڭمۇ؟ سەنمۇ ئاكاڭغا ئوخشاشلا كەچ قالدىڭغۇ؟ سودىڭ قانداقراق؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ. شاھزادە:

— مانا، دادا، مېنىڭ سېتىۋالغىنىم، — دەپ ئاسلاننى دادىسىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپتۇ. پادىشاھ سىلاپ قارىسا، ئاسلان ئىكەن.

— ئوغلۇم، بۇ ئاسلانغۇ؟ قانچە تىللاغا ئالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ. شاھزادىمۇ ئاكىسىدەك:

— سەن بەرگەن تىللانىڭ ھەممىسىگە، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. پادىشاھ:

— بوپتۇ، ئوغلۇم، ئەمدى بېرىپ تاماقىڭنى يەپ، ئۇخلىغىن، — دەپتۇ. شاھزادە ئاسلاننى دادىسىنىڭ قولىدىن ئېلىپ، ئۆزىنىڭ ھۇجرىسىغا چىقىپ كېتىپتۇ.

ئارىدىن يەنە بىر ھەپتە ئۆتۈپ پادىشاھ ئوغۇللىرى بىلەن چايدا بىللە بولغاندا، پادىشاھنىڭ كەنجى ئوغلى ئورنىدىن تۇرۇپ:

— دادا، ئىككى ئاكام ئىككى پەيشەنبە بازارغا چىقىپ سودا قىلىپ كەلدى. ئەمدى بۇ پەيشەنبە ماڭا نۆۋەت كەلدى. ماڭىمۇ مىڭ تىللا بەرگىن، مەنمۇ بازارغا چىقىپ سودا قىلىپ كېلىمەن، — دەپتۇ. پادىشاھ كەنجى ئوغلىغا:

— ئوغلۇم، ئۆزۈڭ كۆردۈڭ، چوڭ ئاكاڭ چىقىپ مىڭ تىللاغا بىر كۆچۈكنى كۆتۈرۈپ كەپتۇ، ئوتۇرانچى ئاكاڭ چىقىپ مىڭ تىللاغا بىر ئاسلاننى كۆتۈرۈپ كەپتۇ، ئەمدى سەن سودىغا چىقىپ، مىڭ تىللاغا چاشقان كۆتۈرۈپ كېلەرسەن ھەرقاچان. سەن تېخى كىچىك، يەنە بىرئاز چوڭ بولغىن، — دەپتۇ. بىراق، كەنجى ئوغۇل:

— ئۇلار ئوغلۇڭ ئەمەسمۇ؟ مەيلى چاشقان ئەكېلەي، مەيلى توشقان ئەكېلەي، بۇ مېنىڭ ئىشىم. ماڭىمۇ مىڭ تىللا بېرىسەن، ئەگەر بەرمىسەڭ، ھازىردىن باشلاپ ئۆيدىن چىقىپ كېتىمەن، — دەپتۇ. پادىشاھ ئامالسىز خەزىنىسىدىن مىڭ تىللا ئالدۇرۇپ كەنجى ئوغلىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ:

— بوپتۇ، سەنمۇ سودا قىلىپ باق، خۇدايىم سوداڭغا بەرىكەت بەرسۇن، — دەپتۇ.

كەنجى ئوغۇل دادىسىدىن رازى بولۇپ ھۇجرىسىدىن چىقىپتۇ. ئۇ ناھايىتى چىرايلىق كىيىنىپ، ئېتىغا مىنىپ بازارغا قاراپ مېڭىپتۇ. شەھەرنىڭ ھەممە كوچىلىرىنى ئايلىنىپ، بىر قەبرىستانلىققا كېلىپ قاپتۇ. قارىسا، قەبرىستانلىقتا ئالتە ئادەم بىر بولۇپ بىر ئۆلۈكنى ھە دەپ كالتەك بىلەن ئۇرۇۋاتقۇدەك. شاھزادە دەررۇ ئېتىدىن چۈشۈپ ھېلىقى ئادەملەرنىڭ قېشىغا بېرىپ:

— ئاكىلار، سىلەر نېمىشقا ئۆلگەن ئادەمنى ئۇرىسىلەر؟ — دەپ سوراپتۇ. ئۇلاردىن بىرى:

— بۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى سورىماي، بېرىپ ئويۇنۇڭنى ئوينا، — دەپ ۋارقىراپتۇ. كالتەك بىلەن ئۇرۇلۇۋاتقان ئۆلۈككە ئىچى ئاغرىغان شاھزادە ئۇلارغا يالۋۇرۇپ تۇرۇپ:

— ئاكىلار، مەن كىچىك بولسامۇ ئادەمغۇ، سەۋەبىنى ئېيتىپ بەرسەڭلار، مەن بىر ئاڭلاپ باقسام، — دەپتۇ. ئارىدىن بىرى:

— بۇنىڭدا مۇشۇ تۇرغان ئالتىمىزنىڭ ئۇچ مىڭ تىللا ئېلىشىمىز بار ئىدى. شۇ قەرزنى بېرىش ئۈچۈن كېلىپ ئاخشام ئۆلۈۋاپتۇ. ئەنە شۇ ھەققىمىزنىڭ بەدىلىگە بىز بۇنى ئۇرۇۋاتىمىز، — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان شاھزادە ئۇلارغا:

— بولدى، ئاكىلار، ئۆلۈكنى ئۇرماڭلار، سىلەرگە پۇلنى ھازىر ئەكېلىپ بېرىمەن، — دەپ ئۇلارنى

ئۇرۇشتىن توختىتىپ قويۇپ، ئېتىغا مىنىپ ئۇدۇل ئوردىغا كېلىپ، خەزىنىچىنى تېپىپ كۆرگەنلىرى-
نى ئۇنىڭغا ئېيتىپ، ئۇچ مىڭ تىللا بېرىشنى ئۆتۈنۈپ سوراپتۇ. خەزىنىچى باشتا: «پادىشاھ ئۇقۇپ قال-
سا مېنى جازالايدۇ» دەپ ئۇنىماپتۇ. شاھزادە خەزىنىچىگە بەك يالۋۇرۇپ:

— دادامغا جاۋابىنى ئۆزۈم بېرىمەن، ھازىرچە دادامغا ئۇقتۇرمايلا، — دەپتۇ. خەزىنىچى شاھزادە-
نىڭ رايىغا بېقىپ خەزىنىدىن ئۇچ مىڭ تىللانى ئاچقىپ بېرىپتۇ. شاھزادە خۇشال ھالدا ئاتقا مىنىپ،
يەنە ھېلىقى قەبرىستانلىققا قاراپ چېپىپتۇ. قارىسا، ھېلىقى ئالتە ئادەم شاھزادىنى ساقلاپ تۇرغان-
كەن. شاھزادە ئۇچ مىڭ تىللانى بېرىپ ئۇلارنى يولغا سالىتۇ. ئۆزى بولسا، شۇ يەردىن بازارغا بېرىپ تۆت
ماتا ئېلىپ، مەسچىتكە بېرىپ ئاخۇنۇم ۋە مەسچىت جامائىتىنى باشلاپ قەبرىستانلىققا كەپتۇ ۋە ئۇلارغا
ئۆلۈكنى كۆرسىتىپ، باشقىدىن نامىزىنى چۈشۈرۈپ يەرلىككە قويۇشنى سوراپتۇ. جامائەت شاھزادىنىڭ
تەلىپى بويىچە ئۆلۈكنى يۇيۇپ - تاراپ، باشقىدىن كېپەنلىككە ئېلىپ، شۇ يەرنىڭ ئۆزىدىلا نامىزىنى
چۈشۈرۈپ يەرلىككە قويۇپتۇ. شاھزادە يانچۇقىدا قالغان تىللالارنى ئاشۇ نامازغا قاتناشقانلارغا تارقىتىپ
بېرىپ، ئۇلارنىڭ رازىلىقى بىلەن دۇئاسىنى ئېلىپ، خۇپتەن بىلەن ئوردىغا كېلىپلا ئۇدۇل دادىسىنىڭ
ئالدىغا كېلىپ سالام بېرىپتۇ. پادىشاھ:

— ئوغلۇم، قېنى، سەن قانداق سودا قىلىپ كەلدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە:

— دادا، مەن ئوردىدىن چىقىپ پۇتۇن شەھەرنىڭ ھەممە يېرىنى ئايلاندىم. مەن كىرمىگەن كوچا
قالمىدى، ئاخىر بېرىپ بىر قەبرىستانلىققا كىرىپ قاپتىمەن. قەبرىستانلىقتا ئالتە ئادەم بىر بولۇپ
بىر ئۆلۈكنى كالتەك بىلەن ئۇرغىلى تۇرۇپتۇ. مەن ئۇلاردىن: «ئۆلۈكنى نېمىشقا ئۇرىسىلەر؟» دەپ سو-
رىسام، ئۇلار: «بىزنىڭ بۇنىڭدا ئۇچ مىڭ تىللا ئېلىشىمىز بار ئىدى، شۇ قەرزنى بېرىشنى ئېغىر كۆرۈپ
ئاخشام ئۆلۈۋاپتۇ، شۇڭلاشقا ئۇرۇۋاتىمىز» دەيدۇ. مەن ئۇلارنى ئۆلۈكنى ئۇرۇشتىن توختىتىپ، سىزدىن
بىسوراق خەزىنىچىگە يالۋۇرۇپ ئۇچ مىڭ تىللا ئالدىم. ئۇچ مىڭ تىللانى ھېلىقى ئېلىشى بار ئالتە ئا-

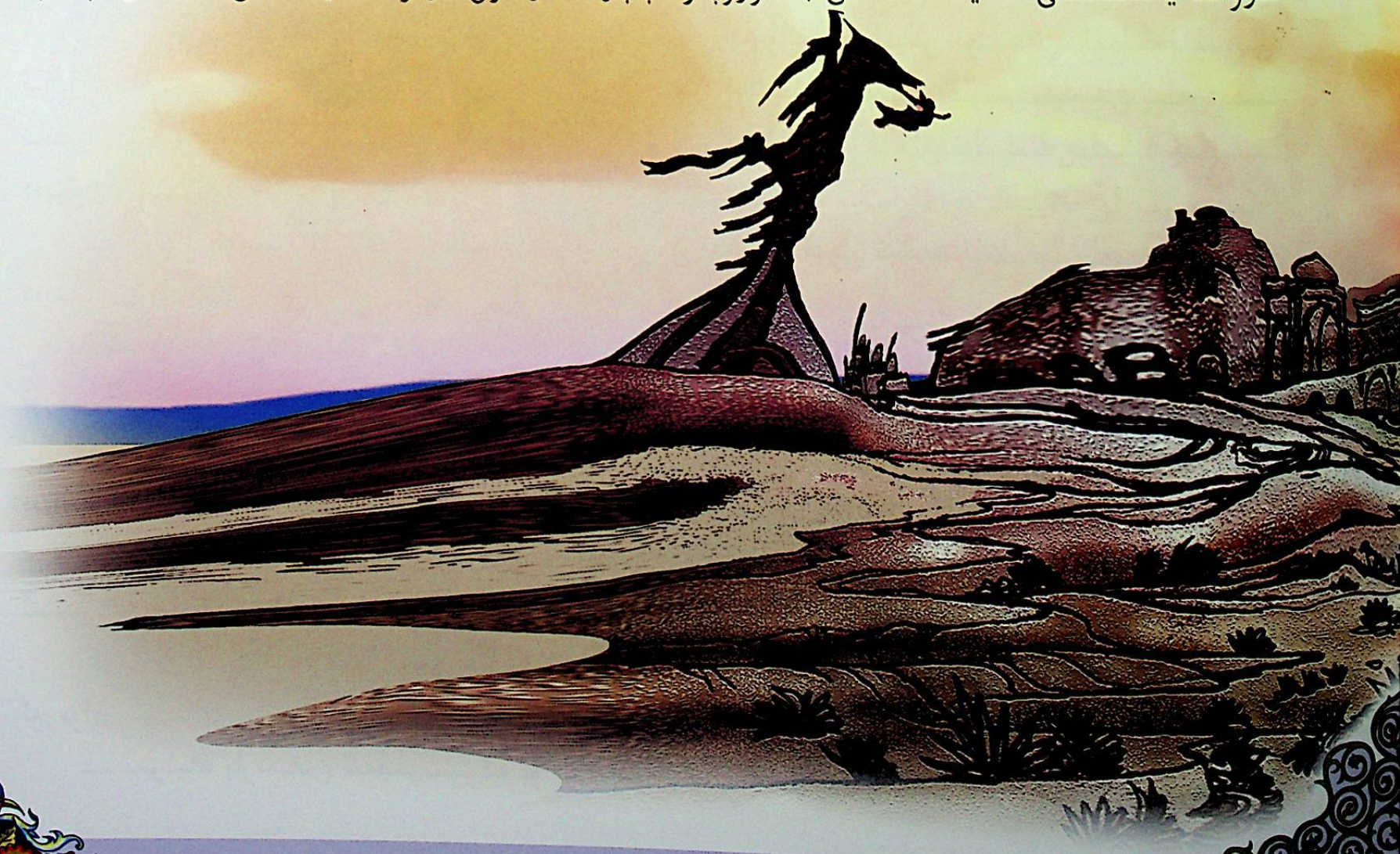

دەمگە بەردىم، ئۇلار تىللانى ئېلىپ ئۆيلىرىگە كېتىشتى. مەن مەسچىتكە بېرىپ جامائەتنى يىغىپ تۇپراق بېشىغا ئاپىرىپ، ئۆلۈكنى باشقىدىن يۇيۇپ - تاراپ، كېپەنلىككە ئېلىپ، يەرلىككە قويۇپ، دۇ-ئاسىنى ئالدىم، — دەپتۇ.

ئوغلىنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلىغان پادىشاھ ئۆمرىدە كۆرۈلمىگەن بىر خۇشاللىققا چۆمۈپتۇ ۋە ئوغلى-نىڭ پېشانىسىگە بىرنى سۆيۈپ:

— خۇدايىم بەختىڭنى بەرسۇن، سەن بۇ دۇنيانىڭ سودىسىنى ئەمەس، ئاخىرەتنىڭ سودىسىنى قىپسەن. ئەقلىڭگە، رەھمەت بالام، ئەمدى ھۇجرائىڭغا كىرىپ، قورسىقىڭنى تويغۇزۇپ ئوبدان ئارام ئال، بۇگۇن سەن تازا جاپا تارتىپسەن، — دەپ بالىسىنى ئۆزى ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.

كۇنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن پادىشاھنىڭ ئوغۇللىرى چوڭ بوپتۇ. پادىشاھ، يېشىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالدى، كۆزۈم يۇمۇلغۇچە بالىلىرىم جاھانىڭ ئىسسىق - سوغۇقىنى، ئادەملەرنىڭ ياخشى - يامىنىنى كۆرۈپ پىشسۇن. شۇڭا، باشقا شەھەرلەرگە كارۋان ماڭدۇراي، ئوغۇللىرىمنىمۇ شۇ كارۋانغا قوشۇپ ماڭ-غۇزاي دېگەن ئويغا كېلىپ، ئەتىسىلا: «قۇل بازىرىدىن كارۋانغا قىرىق ئادەم سېتىۋېلىنسۇن» دەپ پەرمان بېرىپتۇ. پادىشاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن چاپارمەنلەر شۇ كۈنىلا قۇل بازىرىغا بېرىپ قاۋۇل قۇللاردىن يە-گىرمىنى سېتىۋېلىپ كەپتۇ. ئەتىسى يەنە ئون توققۇز قۇل سېتىۋاپتۇ. پادىشاھقا بۇ ئىشنى خەۋەر قىل-غاندىن كېيىن، پادىشاھ قۇللارنى زادى قىرىققا تولدۇرمىسا بولمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ، يەنە بىر قۇل سېتىۋېلىشنى بۇيرۇپتۇ. چاپارمەنلەر ئۆگۈنى يەنە قۇل بازىرىغا كېتىۋاتسا، ئۇلارغا قەددى - قامىتى كې-لىشكەن، ناھايىتى تەمبەل كەلگەن ياش بىر يىگىت ئۇچراپ، ئۇلار بىلەن ئەھۋاللىشىپتۇ ۋە ئۇلاردىن ئالدىراش ماڭغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. چاپارمەنلەر پادىشاھنىڭ پەرمانى بويىچە كارۋانغا ئادەم ئال-غىلى كېتىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپتۇ. يىگىت ئۆزىنىڭ ئىش ئىزدەپ يۈرگەنلىكىنى ئىزھار قىلىپ، كارۋانغا يالىنىشنى خالايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. چاپارمەنلەر قۇل بازىرىغا بارماستىن يىگىتنى ئېلىپ

ئوردىغا كېلىپ، ئادەم سانىنىڭ توشقانلىقىنى مەلۇم قىپتۇ.

پادىشاھ ۋەزىرگە: «مۇشۇ بىر ھەپتە ئىچىدە يولنىڭ تەييارلىقى پۈتتۈرۈلسۇن، قىرىق تۆگە، يۈز دانە چوڭ قىل تاغار ۋە سودىلىق ماللار تولۇق ئېلىنسۇن. قوللار ۋە چاكارلار ئۈچۈن بىر قۇردىن كىيىم - كې-چەك تىكتۈرۈلسۇن، مەنزىلگە يېتىپ بارغۇچە يەيدىغان ئوزۇق - تۈلۈك تەييار قىلىنسۇن» دەپ ئەمر قىپتۇ.

ۋەزىر پادىشاھنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە تەييارلىق ئىشىغا كىرىشىپ كېتىپتۇ. سەپەر تەييارلىقى پۈتكۈچە قوللار ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئىشنى ئىشلەپ يۈرۈپتۇ. ھېلىقى يىگىت ئوردىغا كەلگەن كۈندىن باشلاپ تىنىم تاپماي ئىشلەپتۇ، ئوردا ئاجايىپ چىرايلىق بىر تۈسكە كىرىپ قاپتۇ. پادىشاھنىڭ ئۈچ ئوغلى بۇ يىگىتكە ئىنتايىن ئامراق بولۇپ قاپتۇ. بۇ يىگىتمۇ كەنجى شاھزادىگە بەكمۇ ئامراق ئىكەن. كەنجى شاھزادىمۇ مەكتەپتىن يېنىپلا شۇ يىگىتنى تاپىدىكەن، ئۇ نېمە قىلسا شۇنى قىلىمەن، دەيدىكەن، بىراق يىگىت شاھزادىنى زادى ئىش قىلدۇرمايدىكەن. ئۇ شاھزادىگە قىزىق - قىزىق ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بېرىدىكەن. شاھزادە يىگىتتىن بەكمۇ رازى ئىكەن. پادىشاھ يىگىتنىڭ ئوردىغا كەلگەندىن كې-يىنكى ئىشلىرىنى ۋەزىردىن ئاڭلاپ، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشمەكچى بولۇپ، سەپەرگە ئاتلىنىشقا بىر كۈن قالغاندا ئۇنى ئۆزىنىڭ ئارامگاھىغا چاقىرتىپتۇ. يىگىت پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ سالام بېرىپ، پەرمان كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭدىن:

— يىگىت، ئېتىڭ نېمە، نەچچە ياشقا كەلدىڭ؟ ئۆزۈڭ قەيەرلىك؟ — دەپ سوراپتۇ. يىگىت:

— ئېتىم ئورىۋاي، يېشىم يىگىرمە، يۇرتۇم مۇشۇ يەر، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. پادىشاھ:

— ئاتا - ئاناڭ، ئۇرۇق - تۇغقان، قوۋۇم - قېرىنداشلىرىڭ بارمۇ؟ خوتۇن، بالا - چاقاڭچۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئورىۋاي:

— ئاتا - ئانام، قوۋۇم - قېرىنداشلىرىم، خوتۇن، بالا - چاقام يوق، تەنھا يېتىممەن، — دەپتۇ. پا-دىشاھ ئورىۋاينىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپتۇ.

— ئورىۋاي، مەن ساڭا ئىشەنچ باغلىدىم. بۇ قېتىمقى كارۋانغا سەن باش بولىسەن. ئۈچ ئوغلۇمنى ساڭا تاپشۇردۇم، ئۇلارنىڭ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئالغىن، ئۇلارغا ئاق بىلەن قارىنى، ياخشى بىلەن يا-مانىنى ئايرىشنى ئۆگەت. بالىلىرىم مۇشۇ سەپەردە ئوبدانراق پىشسۇن. قانداق تەلىپىڭ بولسا دېگىن، — دەپتۇ پادىشاھ. ئورىۋاي:

— ئۇلۇغ شاھىم، مېنىڭ ھېچقانداق تەلىپىم يوق، بىزگە ئاقيول تىلەپ دۇئا بەرسىلە بولدى، — دەپتۇ.

ئەتىسى تاڭ سەھەر بىلەن كارۋان سەپەرگە ئاتلىنىشقا تەييار بولۇپ، پادىشاھنىڭ پەرمانىنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ.

پادىشاھ ئوردا مەسلىھەتچىسىدىن بىرىنى ئورىۋايغا قوشۇپتۇ، ئاندىن ئوغۇللىرىنى قۇچاقلاپ، ھەر-بىرىنىڭ پېشانىسىگە بىردىن سۆيۈپتۇ ۋە سەپەر ئۈستىدە ئورىۋاينىڭ ھەم مەسلىھەتچىنىڭ سۆزىدىن چىقماسلىقنى تاپىلاپ رازىلىق بېرىپ، ئۇلارغا ئاقيول تىلەپ دۇئا قىپتۇ. پادىشاھ دادىسىدىن قالغان بىر ئىتنى ئورىۋايغا بېرىپتۇ.

كارۋانلار سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. ئۇلار ئەتىگەندىن چۈشكىچە مېڭىپ، ئۈچ ئاچا يولغا كېلىپ قاپتۇ. ئورىۋاي بىرىنچى يولنى كۆرسىتىپ، ئوردا مەسلىھەتچىسىدىن :

— بىزنىڭ بارىدىغان شەھرىمىزگە بۇ يول بىلەن ماڭسا نەچچە كۈندە بارىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

مەسلىھەتچى:

— يەتتە ئايدا باربدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ئورىۋاي ئىككىنچى يولنى كۆرسىتىپ:

— بۇ يولچۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. مەسلىھەتچى:

— يەتمىش كۈندە باربدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ئورىۋاي ئۈچىنچى يولنى كۆرسىتىپتۇ.

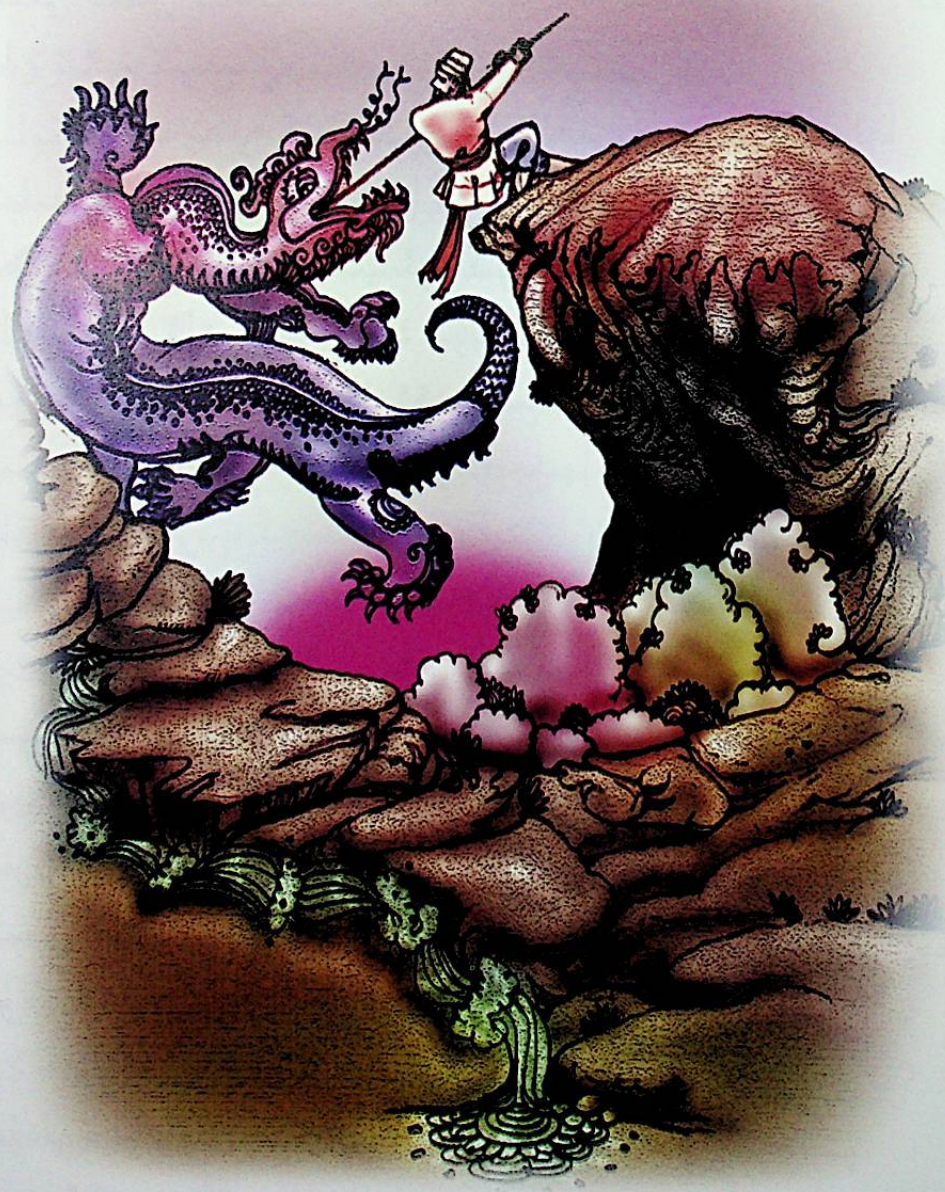
— بۇ يولدا ماڭساق يەتتە كۈندە بارىمىز، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مەسلىھەتچى. ئورىۋاي:

— نېمە ئۈچۈن بۇ يوللارنىڭ بىرى يەتتە ئايلىق، بىرى يەتمىش كۈنلۈك، بىرى يەتتە كۈنلۈك؟ — دەپ سوراپتۇ. مەسلىھەتچى:

— يەتتە ئايلىق يول بىلەن ماڭساق، خەتەرسىز، ئاشلىقتىن، ئۈسسۈزلۈقتىن غەم قىلمايمىز، قولىغا جايلىرىمۇ بار. يەتمىش كۈنلۈك يولدا چۆل ـ جەزىرىلەر بار، جاڭگاللىردا يىرتقۇچ ھايۋانلارمۇ ئۈچرايدۇ. يەتتە كۈنلۈك يولدا بولسا، ئىككى كۈن مېڭىپ ئۈچىنچى كۈنى ئادەم يۈتىدىغان ئەجدىھانىڭ ماكانىغا باربدىغان گەپ. ئۈنىڭدىن سالامەت ئۆتەلىسەك، يەنە ئىككى كۈن ماڭغاندىن كېيىن قاراقچىلار نىڭ ماكانى بار. يۈقىرىدىكى ئىككى توسالغۇدىن ئۆتۈش قىيىن بولغاچقا، كارۋانلار يەتتە ئايلىق يول بەلەن ماڭىدۇ. بىزمۇ مۇشۇ يەتتە ئايلىق يول بىلەن ماڭساقمىكىن دەيمەن، — دەپتۇ. ئورىۋاي:

— ھازىرچە كارۋانلار دەم ئالغاچ چۈشلۈك غىزاسىنى يەۋالسۇن، قالغان گەپ بولسا كېيىن سۆزلىشەرمىز، — دەپتۇ.

كارۋانلار چۈشلۈك غىزالىرىنى يەپ بولۇپ دەم ئېلىشىپتۇ، ئورىۋاي بولسا دەم ئالماستىن شاھزادىلەرگە غىزا راسلاپ بېرىپتۇ، ئاندىن ئىتنىڭ قورسىقىنىمۇ ئوبدان تويغۇزۇپتۇ. كارۋانلار دەملىرىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئورىۋاي ھەممىسىگە يەتتە كۈنلۈك يول بىلەن ماڭىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇپتۇ. ئورىۋاينىڭ بۇ قارارىدىن مەسلىھەتچى ھەم باشقىلار ئىنتايىن قورقۇشۇپتۇ، ئەمما ياق دېيىشكىمۇ پېتىنالماپتۇ، چۈنكى ئورىۋاي پۈتۈن كارۋاننى باشقۇرۇشقا ھوقۇقلۇق ئىكەن. باشقىلار ئامالسىزلىقتىن ئورىۋاينىڭ دېگىنى بويىچە سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. ئۇلار ئۈچىنچى كۈنى دەرەخزارلىق، بۇلاق سۇلىرى ئۆركەشلەپ تۇرغان، ھەر خىل قۇشلار خۇش ئاۋاز بىلەن سايراپ تۇرغان چىرايلىق بىر يەرگە كېلىپ قاپتۇ.

ئورئواي كارۋاندىكىلەرگە مالىلارنى چۆشۈرۈپ، مۇشۇ يەردە بىر كېچە قونۇپ، ئەتە سەھەردە يولغا چىقىش توغرۇلۇق بۇيرۇق بېرىپتۇ. كارۋانلار تۆگىلەردىكى مىللارنى چۆشۈرۈپتۇ، تۆگىلەرنى يەم-خەشەك بىلەن تويدۇرۇپ، ئاندىن تاماق پىشۇرۇشقا تۇتۇش قىپتۇ. مەسلىھەتچى ئورئۋايغا:

— مۇشۇ يەردە قونمىساق بولاتتى، — دەپتۇ. ئورئواي:

— نېمە ئۈچۈن قونمايمىز؟ — دەپ سوراپتۇ. مەسلىھەتچى:

— مەن دېگەن ئەجدىھانىڭ ماكانى مۇشۇ يەردە ئىدى. بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىپ باشقا يەردە قونساق ياخشى بولاتتى، — دەپتۇ. دېگەندەك بىرئازدىن كېيىن ئاسماننى قارا تۇتەك بېسىپ، دەھشەتلىك بوران چىقىپتۇ، ئارقىدىنلا يامغۇر قۇيۇلۇپتۇ. مەسلىھەتچى: «ئەجدىھا كېلىۋاتىدۇ، ھەركىم ئۆزىگە ئۆزى ئىگە بولسۇن» دەپ ۋارقىراپتۇ. كىشىلەر قازان ـ قومۇچلىرىنى تاشلاپ بېشى قايغان تەرەپكە قېچىپتۇ، مەسلىھەتچىمۇ پادىشاھنىڭ ئوچ ئوغلىنى ئەگەشتۈرۈپ قېچىپتۇ. بۇ يەردە پەقەت ئورئواي بىلەن ئىتلا قاپتۇ. ئەجدىھا ئۇچۇپ كەلگەن پېتىچە ئورئواينىڭ ئالدىغا چۆشۈپتۇ. ئورئواي چاقماقلىق بىلەن ئىتنى توغرىسىغا تۇرغۇزۇپ، ئۆزى ئىتنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋاپتۇ. ئەجدىھا ھەر قانچە كۈچەپ دەم تارتقان بولسىمۇ، ئىتنى مىدىرلىتالماپتۇ. شۇ ھامان ئەجدىھا زۇۋانغا كېلىپ:

— ھەي ئىت، سەن باققان ئىگەڭگە ۋاپاسىزلىق قىلغان ئىتسەن. سەن قولىدىن نان يەۋاتقان ئىگەڭنىڭ كۆزىنى كىچىك ۋاقتىدا يالاپ قارىغۇ قىلىپ قويغانسەن. ئەقىل ـ ھوشى جايىدا باتۇر يىگىت-تىن بىرى چىقسا، ئالتۇن پالتا بىلەن بېشىڭنى تېشىپ، ئالتۇن قوشۇقتا مېڭەڭنىڭ قېتىقىنى ئېلىپ سېنى باققان ئىگەڭنىڭ كۆزىگە سۈرتسە، ئىگەڭنىڭ كۆزى ۋاللىدە ئېچىلىپ كېتەتتى، — دەپتۇ. يارات-قان ئىگەم ئىتقىمۇ زۇۋان بېرىپتۇ. ئىت:

— ئالدىمىزدىكى شەھەردە تۇغۇلغىنىغا تۆت يىل بولغان بىر ئوغۇل بالا ھازىرغىچە قۇيۇپ قويغان كېسەكتەك يېتىپتۇ. جاھاندا سېنى ئۆلتۈرىدىغان باتۇر يىگىتتىن بىرى چىققان بولسا، سېنىڭ تېرەڭ-دىن بىر تاسمىلىق ئېلىپ ئەنە شۇ بالىنى شۇ تېرىگە بىر كېچە ئالسا، ئۇ بالا كۆزىنى ئېچىپ، پادىشاھ دادىسىنىڭ ئالدىدا ئويناپ ـ كۈلۈپ يۈرگەن بولاتتى، — دەپتۇ. ئەجدىھا بىلەن ئىت ئوتتۇرىسىدىكى سۆز ئارىلىقىدا ئورئواي ئىككى قىلىچنى مۇستەھكەم باغلاپ تەييار بولۇۋاپتۇ، ئاندىن ئىتنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ تۇرۇپتۇ. ئەجدىھا پۇتۇن كۈچىنى يىغىپ تۇرۇپ دەم تارتىپتىكەن، ئورئواي ئۇنىڭ ئاغزىدىن كىرىپ كەينىدىن چىقىپتۇ. ئەجدىھا:

— ئەمدى ئۆلگەنسەن؟ — دەپ ۋارقىرىغانىكەن، ئورئواي ئەجدىھانىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— سەن ئۆلدۈڭمۇ، مەن ئۆلدۈممۇ؟ ئىشەنمىسەڭ بىر سىلكىنىپ باققىن، — دەپتۇ. ئەجدىھا بىر سىلكىنىپتىكەن، شۇ ھامان ئىككىگە بۆلۈنۈپ يەرگە يىقىلىپتۇ. ئورئواي ئىتنىڭ دېگەن سۆزى بويىچە ئەجدىھانىڭ تېرىسىدىن بىر تاسمىلىق تىلىپ ئېلىپ بېلىگە باغلۇۋاپتۇ. ئاندىن بىر چىنار دەرىخىنىڭ ئۇستىگە چىقىپ نەرە تارتقانىكەن، تەرەپ ـ تەرەپكە قېچىپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ ھەممىسى قايتىپ كەپتۇ. ئۇلار كېلىپ قارىسا، تاغدەك بىر ئەجدىھا يەردە ئىككى پارچە بولۇپ ياتقان. ئۇلار ھەيران بولۇپ تۇرۇشۇپ قاپتۇ. ئورئواي:

— قېنى، ئەمىسە قورسىقىڭلارنى ئوبدان تويغۇزۇپ، تۆگىلەرنى، قېچىرلارنى ئوتلىتىڭلار، ئاندىن خۇدايىم بۇيرۇسا، سەھەردە سەپەرگە ئاتلىنىمىز، — دەپتۇ.

ئەتىسى تاڭ سەھەر بىلەن كارۋان يەنە سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. ئۇلار شۇ ماڭغىنىچە ئىككى كۈن يول

يۇرۇپ، ئۇچىنچى كۈنى شۇنداق مەنزىرىسى گۈزەل، كۈمۈشتە قوپۇرۇلغان تاملىرى بار يەرگە كېلىپ قاپتۇ. ئورىۋاي كارۋانغا:

— يۈكنى چۈشۈرۈڭلار، بۈگۈن مۇشۇ يەردە قونىمىز، — دەپتۇ. مەسلىھەتچى:

— مەن دېگەن قاراقچىلارنىڭ ماكانى دەل مۇشۇ يەر. ھازىر قاراقچىلارنىڭ بىزنى كۆرمىگەنلىكىدىن پايدىلىنىپ بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتەيلى. يەنە بىر كۈن يول يۈرسەك، ئەتىسى بىز دېگەن شەھەرگە كىرىمىز، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ. ئورىۋاي مەسلىھەتچىنىڭ سۆزىگە ئۇنىماي:

— كىم قارشىلىق قىلىدىكەن، كاللىسىنى ئالمەن. بۈگۈن مۇشۇ يەردە دەم ئېلىپ، ئەتە سەھەردە يولغا چىقىمىز، — دەپتۇ. كارۋانلار ئىلاجسىزلىقتىن تۆگىلەردىكى يۈكنى چۈشۈرۈپتۇ. ئۇلار ئۇ يەر - بۇ يەرگە گۈلخان يېقىپ چاي قاينىتىپ، قورساق تويغۇزۇشقا ئولتۇرۇپتۇ.

قاراقچىلار بۈگۈن ھېچ يەرگە چىقماي ئۆزلىرىنىڭ ماكانىدا داش قازانغا پۇتلاپ - پۇتلاپ گۆشنى سېلىپ قويۇپ، ھاراق - شاراب ئىچىشىپ، خۇشال - خۇرام بەزمە قىلىۋاتقانىكەن. شۇ ئەسنادا قاراقچىلارنىڭ بىرى ھاجەت قىلغىلى تالاغا چىقىپ دەرۋازىنى ئېچىپ قارىسا، بىر توپ تۆگە بىلەن بىر مۇنچە ئادەملەر بەخىرامان ئولتۇرۇپ چاي ئىچىشىۋاتقان. قاراقچى ئارقىسىغا يېنىپ كىرىپ باشلىقىغا ئەھۋالنى دەپتۇ. بۇ خەۋەردىن قاراقچىنىڭ باشلىقى بەكمۇ خۇشال بوپتۇ. ئۇ:

— مانا قاراڭلار، بىزنى بۈگۈن بۇلاڭ - تالاڭغا چىقالمىدى دەپ، ياراتقان ئىگەم ئولجىنى ئالدىمىزغا ئەكېلىپ بېرىپتۇ. بۇمۇ بىز ئۇچۇن غەنىيمەت. ھازىرلا ئىككىڭلار چىقىپ ئۇلارنى بېسىقتۇرۇۋېتىپ كېرىڭلار، — دەپ ئىككى قاراقچىنى چىقىرىپتۇ.

قاراقچىنىڭ دەرۋازىدىن چىقىپ يەنە ئۆيگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى كارۋاندىكىلەردىن بىرى كۆرگەنىكەن. ئۇ بۇنى باشقىلارغا دېگەندىن كېيىن ھەممىسى تەرەپ - تەرەپكە قېچىپتۇ، ئورىۋاي بولسا، قولىغا قىلىچ ئېلىپ دەرۋازىنىڭ يان تەرىپىگە مۆكۈپ تۇرۇپتۇ. ئىككى قاراقچى باشلىقىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن دەرۋازىدىن چىقىپتۇ. ئورىۋاي ئۇلار چىقىشى بىلەنلا كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىپتۇ. ئۆيدىكى قاراقچىلار ھاراق - شارابنى ئىچىپ، گۆشنى يەپ، چىقىپ كەتكەنلەرنى ساقلاپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇلار كىرمىگەندىن كېيىن، قاراقچىلار باشلىقى يەنە تۆت قاراقچىنى چىقىرىپتۇ. ئورىۋاي ئۇلارنىڭمۇ كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىپتۇ. ھېلىقى تۆت قاراقچىمۇ كىرمىگەندىن كېيىن، قاراقچىلار باشلىقى بىرئاز ئويلىنىپ: «بۇلار قاتتىق جەڭ قىلىشىپ كەتكەن ئوخشايدۇ، يەنە ئونىڭلار چىقىڭلار» دەپ ئون قاراقچىنى چىقىرىپتۇ. ئورىۋاي بۇلارنىڭمۇ كاللىسىنى ئاپتۇ. قاراقچىلار باشلىقى زادى نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي، ئاچچىقىدا: «ھەممىڭلار چىقىڭلار» دەپتۇ. بۇ قاراقچىلارمۇ دەرۋازىدىن چىقىپلا كاللىسىدىن ئايرىلىپتۇ. ئەڭ ئاخىردا قاراقچىلارنىڭ باشلىقى ئۆزى چىققانىكەن، ئورىۋاي ئۇنىڭمۇ كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىپتۇ، ئاندىن ئورىۋاي قاراقچىلارنىڭ ئۆگزىسىگە چىقىپ نەرە تارتىپتىكەن، ئەتراپقا قېچىپ كەتكەنلەر قايتىپ كەپتۇ. ئۇلار يەردە ياتقان قىرىق بىر قاراقچىنىڭ بېشى بىلەن تېنىنى كۆرۈپ ھەيران بولۇشۇپ، ئورىۋايغا ئاپىرىن ئوقۇپتۇ، ئاندىن ھەممىسى خۇشال - خۇرام ئولتۇرۇپ چايلىرىنى ئىچىشىپ، ئارامخۇدا ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

ئەتىسى تاڭ سەھەر بىلەن كارۋانلار ئەتىگەنلىك تامىقىنى يېيىشىپ، يۈك - تاقلىرىنى تۆگىلەرگە ئارتىپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. ئىككىنچى كۈنى سەھەردە ئۆزلىرىنىڭ بارماقچى بولغان شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ.

بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىنىڭ ئۆز شەھىرىگە كېلىدىغان سودىگەرلەرنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن شەھەرنىڭ سىرتىغا توختىتىپ قويغان ئادەملىرى بار ئىكەن. ئۇلار قانداقلا كارۋان كەلسۇن، پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا باشلاپ بارىدىكەن. بۇنىڭ سەۋەبى، پادىشاھنىڭ تۇغۇلۇپ تۆت يىلغىچە كۆزىنى ئاچماي، خۇددى قۇيۇپ قويغان كېسەكتەك ياتقان ئوغلىنى داۋالاپ ساقايتىدىغان بىرەر تېۋىپ چىقىپ قالارمىكىن دېگەن ئۈمىد بىلەن شۇنداق قىلىدىكەن. پادىشاھ ئورنۇاينىڭ كارۋىنىنىمۇ ناھايىتى ياخشى قارشى ئېلىپ ئوبدان ئو-رۇنلاشتۇرۇپتۇ، ئېسىل تائاملار بىلەن مېھمان قىپتۇ. داستىخانلار يىغىشتۇرۇلغاندىن كېيىن، پادىشاھ ئورنىدىن تۇرۇپ مېھمانلارغا ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن شۇنداق دەپتۇ:

ــ ھەربىرلىرىگە مېنىڭ بىر ئىلتىماسىم بار ئىدى، ئۇ بولسىمۇ، مېنىڭ تۇغۇلغىنىغا تۆت يىل بولغان بىر ئوغلۇم بولۇپ، ھازىرغىچە كۆزىنى ئاچماي خۇددى كېسەكتەك ياتىدۇ. ئۆلدىمىكىن دېسەم تىنىقى بار. بالىنىڭ دەردىگە چىدىماي ئانىسى كېسەل بولۇپ ياتىدۇ، ئاچىسىمۇ كۈندە يىغلاپ سارىڭ بولاي دەپ قالدى. ئۆزۈمۇ نېمىنى ئېلىپ، نېمىنى قويغىنىمنى، باشقىلارغا نېمىلەرنى دېگەنلىكىمنى بىلمەيدىغان بولۇپ قالدىم. ھەربىرلىرىنىڭ ئىچىدە مېنىڭ ئاشۇ بالامنى داۋالاپ ساقايتىپ بەرگۈدەك بىرەر تېۋىپ بارمىكىن دەيمەن، ــ دەپتۇ. ئورنۇاي ئورنىدىن دەس تۇرۇپ:

ــ بالا قەيەردە؟ مەن بالىنى كۆرۈپ، بىر ئامال قىلىپ باقاي، يارانقان ئىگەم شىپالىق بەرسە ئەجەب ئەمەس، ــ دەپتۇ. پادىشاھ خۇشاللىقىدىن يۈگۈرۈپ كەلگىنىچە ئورنۇاينىڭ قولىدىن يېتىلەپ، ئوغلى ياتقان ئۆيگە باشلاپ كىرىپتۇ. ئورنۇاي بالىنىڭ بەدەنلىرىنى سىلاپتۇ، كۆزىنى ئۇۋۇلاپتۇ، ئاندىن:

ــ مەن بالىنى ساقايتىمەن، مەن بالىنى تەكشۈرۈپ بولغۇچە ھەربىرلىرى تالاغا چىقىپ تۇرۇڭ-سىلا، ــ دەپتۇ. پادىشاھ ۋە باشقىلار تالاغا چىقىپ كېتىپتۇ. ئورنۇاي بالىنى يۆگەپ قويغان كۆرپىدىن يېشىپ، ئاندىن تۇغما قىلىپ، ئەجدىھانىڭ تاسمىسى بىلەن پۈتىدىن تارتىپ مۇرىسىگىچە ئوراپ ياتقۇ-زۇپ قويۇپتۇ، ئاندىن تالاغا چىقىپ قارىسا، پادىشاھ، خانىش، مەلىكە ۋە ۋەزىرلەر توپلىشىپ ئورنۇاينى ساقلىشىپ تۇرۇشقانىكەن. ئورنۇاي ئۇلارغا:

ــ بىر ئاش پىشىم ۋاقىتتىن كېيىن بالىنىڭ قېشىغا كىرىمىز. ھازىرچە ھەممىمىز ئۆزىمىزنىڭ ئىشى بىلەن بولايلى. مەن خەۋەر بەرمىگۈچە ھەرقانداق ئادەمنىڭ بالا ياتقان ئۆيگە كىرىشىگە بولمايدۇ، ــ دەپتۇ، ئاندىن كارۋاندىكىلەرگە بالىنىڭ قېشىغا كىرىدىغان ۋاقىت توشقۇچە يۈكلەرنى چۈشۈرۈۋېتىپ، شەھەر كوچىلىرىنى ئايلىنىپ تاماشا قىلىپ، كۆڭۈل ئېچىپ كېلىشنى ئۇقتۇرۇپتۇ ۋە خىراجەت ئۈچۈن ئازراقتىن كۈمۈش، تىللا بېرىپتۇ. كارۋانلار ئورنۇايدىن مىننەتدار بولۇپ، تۆگىلەردىكى مالنى ئوردىنىڭ ئىچىگە چۈشۈرۈپتۇ، ئاندىن ھەممىسى توپ ـ توپ بولۇشۇپ شەھەر كوچىلىرىنى ئايلىنىپتۇ. ئۇلار شە-ھەرنىڭ گۈزەللىكىگە ھەيران بولۇشۇپ، كەچكە يېقىن ئوردىغا قايتىپ كەپتۇ.

بالىنى يېشىدىغان ۋاقىتمۇ توشۇپتۇ. ئورنۇاي پادىشاھنى، خانىشنى، مەلىكىنى، ۋەزىرلەرنى ۋە مەسلىھەتچى بىلەن شاھزادىلەرنى باشلاپ ئۆيگە كىرىپتۇ. ئورنۇاي بالىغا قاراپ:

ــ قېنى، ئوغلۇم، بىسمىللاھىر رەھمانىررەھىم دەپ كۆزىڭنى ئېچىڭ، ــ دەپتۇ.

بالا شۇ ھامان: «بىسمىللاھىر رەھمانىررەھىم» دەپ كۆزىنى ئېچىپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ، خا-نىش، مەلىكىلەر ھوشىدىن كېتىپتۇ. ۋەزىرلەر بۇلارغا سوغۇق سۇ سېپىپ ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ. ئورنۇاي بالىنى يۆگىگەن كۆرپىنى ۋە ئەجدىھانىڭ تاسمىسىنى يېشىپتۇ. بالا ئۇيان ـ بۇيان قىمىرلاپ: «بىس-مىللاھىر رەھمانىررەھىم» دەپ ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ئورنۇايغا، دادىسىغا، ئاپىسىغا ئېسىلىپ ئەركە-

لەپتۇ. بۇ مۆجىزىدىن ھەممىسى ھەيران قاپتۇ ۋە خۇشال بوپتۇ.

پادىشاھ شۇ كۈنىلا پۈتۈن شەھەر خەلقىگە يەتتە كېچە ـ كۈندۈز توي ـ تاماشا قىلىپ بېرىپتۇ. شەھەر خەلقى ھېچ ئىش قىلماستىن تەييار تاماقلارنى يەپ، ناخشا ـ ئۇسسۇل، ئويۇن ـ كۈلكە بىلەن يەتتە كۈننى ئۆتكۈزۈپتۇ. پادىشاھ ئورنۇاي باشلىق پۈتۈن كارۋاندىكىلەرگە ئوردىدا چوڭ زىياپەت بېرىپ، ھەممىسىگە ئېسىل رەختلەردىن تون كىيگۈزۈپتۇ. پادىشاھ ئورنۇايغا:

ــ قانداق تەلىپىڭىز بولسا ئېيتىڭ. خالىسىڭىز مۇشۇ قىزىمنى سىزگە تۇتىمەن، ــ دەپتۇ. ئورنۇاي:

ــ ئۇلۇغ شاھىم، ماڭا ھېچ نەرسە كېرەك ئەمەس، پەقەت يوغان قىل تاغاردىن يۈز دانە كېرەك. قىزىڭىز ھەققىدىكى گەپكە كەلسەك، مەن كېيىنكى قېتىم كەلگەندە جاۋابىنى بېرەي. سىزگە، خانىش ئايىمغا، قىزىڭىزغا ۋە يېڭىدىن دۇنياغا كۆز ئاچقان ئوغلىڭىزغا سالامەتلىك تىلەيمەن، ــ دەپ قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ دۇئا قىپتۇ.

پادىشاھ ئورنۇاينىڭ تەلىپى بويىچە يۈز دانە يوغان قىل تاغار تەييار قىلدۇرۇپتۇ. ئورنۇاي ئېلىپ كەلگەن ماللارنى پادىشاھقا سوۋغا ئورنىدا بېرىۋېتىپ، يەنە ئاتمىش تۆگە ئېلىپ، تۆگىلەرنى يۈز قىلىپ، ئەتىسى پادىشاھ ۋە ئوردا ئەھلىلىرى بىلەن خوشلىشىپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار بىر كېچە ـ كۈندۈز يول يۈرۈپ، ھېلىقى قاراقچىلارنىڭ ماكانىغا يېتىپ كەپتۇ. تۆگىلەرنىڭ ئۇستىدىكى ماللارنى چۈشۈرۈپ ئوتلاققا قويۇپ بېرىپتۇ، ئۆزلىرى قورساقلىرىنى ئوبدان تويغۇزغاندىن كېيىن قاراقچىلارنىڭ ماكانىغا كىرىپتۇ. بۇ يەردە قاتتىرىسىغا سېلىنغان ئون نەچچە ئېغىز ئۆي بار ئىكەن، ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى قۇ-لۇپلاقلىق ئىكەن. ئورنۇاي قىلىچىنى چىقىرىپ بىرىنچى ئۆينىڭ ئىشىكىنىڭ قۇلۇپىنى چېقىپ كىر-سە، ئۆينىڭ ئىچى لىق ئالتۇن بىلەن تولغانىكەن. ئىككىنچى ئۆينىڭ قۇلۇپىنى چېقىپ كىرسە، ئۆينىڭ ئىچى لىق تىللا بىلەن تولغانىكەن. ئۇچىنچى ئۆي بولسا، مەرۋايىت، تۆتىنچى ئۆي ياقۇت، بەشىنچى ئۆي پۈتۈنلەي گۆھەر بىلەن، باشقا ئۆيلەر زىلچا ـ گىلەم، تاۋار ـ دۇردۇن، كىمخاب، ئەتلەسلەر بىلەن تولغا-نىكەن. كارۋانلار بۇ بايلىقلارنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشىپ، كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كېتەي دەپ قا-تۇ. ئورنۇاي:

ــ قېنى ئەمىسە، تاغارلارغا ئالدى بىلەن گۆھەرلەرنى قاچىلاڭلار، ئاندىن تىللالارنى قاچىلاڭلار، ئۇنىڭدىن كېيىن ئالتۇن، ئۇنىڭدىن كېيىن مەرۋايىت، ياقۇت، زىلچا ـ گىلەملەر، كىمخاب ـ شايىلارنى قاچىلاڭلار، ــ دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. كارۋانلار قاراقچىلارنىڭ ئەلنى بۇلاپ يىغقان دۇنيالىرىنى تاغارلارغا قاچىلاپتۇ. ئاندىن ئورنۇاي ئۇلارغا:

ــ سىلەرمۇ يانچۇقۇڭلارنى قۇرۇق قويماڭلار، ھەربىرىڭلار ھازىرچە مىڭدىن تىللا ئېلىڭلار، قالغا-نىنى ئوردىغا بارغاندىن كېيىن ئالىسىلەر، ــ دەپتۇ. كارۋانلار خۇشال بولۇشۇپ، مىڭ تىللادىن يانچۇ-قىغا ساپتۇ. ئۇلار تاغارنىڭ ئاغزىنى تىكىپ تۆگىلەرگە ئارتىپ، ھەممە ئىشلارنى سەرەمجانلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن كارۋان سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. ئۇلار ئىككى كۈن يول يۈرۈپ، ئەجدىھانىڭ ماكانىغا يې-تىپ كەپتۇ. بۇ يەردە بىر كېچە قونۇپ ئەتىسى سەھەردە يولغا چىقىپ، ئۇچىنچى كۈنى ئۆزلىرىنىڭ شە-ھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. قاتار كېلىۋاتقان يۈز تۆگە ۋە ئۇنىڭ ئوستىدىكى تاغار ـ تاغار ماللارنى كۆرگەن شەھەر خەلقى ھەيران قېلىشىپتۇ. بۇلارنىڭ شەھەرگە كىرگەنلىكىنى ئوردا چاپارمىنى پادىشاھقا خەۋەر قىپ-تۇ. پادىشاھ داقا ـ دۇمباق، ناغرا ـ كانايلار بىلەن ئوردا دەرۋازىسى ئالدىدا كۈتۈپ تۇرۇپتۇ.

كارۋانلار ئوردىغا كىرىپتۇ. پادىشاھ ئالدى بىلەن ئۇچ ئوغلى بىلەن كۆرۈشۇپ، ئۇلارنىڭ پىشانىسى-

گه سۆيۈپتۇ، ئاندىن كارۋان بېشى ئورنۇاي بىلەن، ئاندىن مەسلىھەتچى بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. كەچ كىرىپتۇ، ئوردا ئىچى جىمجىتلىققا چۆمۈپتۇ. ھەممە ئۇيقۇغا كەتكەندىن كېيىن، پادىشاھ بالىلىرىدىن بۇ قېتىمقى سەپەر ئەھۋالىنى سوراپ-تۇ. كەنجى شاھزادە سەپەر جەريانىدا يولۇققان ئىشلارنى، ئورنۇاينىڭ باتۇرلۇقلىرىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەنلىك چايدىن كېيىن، پادىشاھ پۇتۇن ئوردا ئەھلى ۋە كارۋانلارنى ئوردا مەيدانىغا يىغىپ شۇنداق دەپتۇ:

— بۇگۈندىن ئېتىبارەن ئورنۇاي شەھىرىمىزنىڭ پادىشاھى بولىدۇ، چۈنكى مەن قېرىپ قالدىم، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىككىلا كۆزۈم كۆرمەيدۇ. ئورنۇاينىڭ يەنە قانداق تەلىپى بولسا ئوتتۇرىغا قويسۇن، ئورۇندايمەن.

ئورنۇاي شۇنداق دەپتۇ:

— ئۇلۇغ شاھىم، تەختتە يەنىلا ئۆزلىرى ئولتۇرۇۋەرگەيلا، سىلىنىڭ باشلىرى ياستۇقىغا يەتكەنده پادىشاھلىق كەنجى ئوغۇللىرىغا قالىدۇ. ئەمدى مېنىڭ سىلىدىن سورايدىغىنىم، بىرىنچىسى، ئاشۇ بىز بىلەن سەپەرگە چىققان ئىتلىرىنى ماڭا بەرسىلە، ئىككىنچىسى، ئالتۇن ئايىالتا بىلەن ئالتۇن قوشۇق ھازىرلاپ بەرسىلە.

پادىشاھ دەرھال ئىت بىلەن ئالتۇن پالتا، ئالتۇن قوشۇقنى ئورنۇاينىڭ ئالدىغا كەلتۇرۇپتۇ.

ئورنۇاي ئىتنىڭ ئالدىغا بىر پارچە گۆش تاشلاپتۇ، ئىت گۆشكە تۇمشۇقىنى ئاپىرىشى ھامان مېڭىسىگە پالتا بىلەن بىرنى ئۇرۇپتۇ، ئارقىدىنلا ئالتۇن قوشۇق بىلەن ئىتنىڭ مېڭىسىنى ئېلىپ پادىشاھنىڭ كۆزىگە سۇركەپتۇ. پادىشاھنىڭ كۆزى شۇ ھامان ۋاللىدە ئېچىلىپتۇ. پۇتۇن جاھاننى كۆزى بەلەن كۆرگەن پادىشاھ خۇشاللىقىدىن ھوشىدىن كېتىپتۇ. ئورنۇاي پادىشاھنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ، سۇ چېچىپ ھوشىغا كەلتۇرۇپتۇ.

ئورنۇاي پادىشاھقا قاراپ: «ماڭا بىر دۇئا بەرسىلە» دېگەنىكەن، پادىشاھ قولىنى ئېگىز كۆتۇرۇپ دۇئا قىلىپ، يۈزىنى سىلاپ، كۆزىنى ئاچسا، ئالدىدا تۇرغان ئورنۇاي يوق. پادىشاھ: «بۇ قانداق ئىش؟» دەپ تۇرغاندا، ئەرشتىن: «مەن سىزنىڭ كەنجى ئوغلىڭىز يەرلىككە قويغان ئۆلۈكنىڭ روھىمەن» دېگەن ئاۋاز كەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان پادىشاھ كەنجى ئوغلىنى قايتا - قايتا سۆيۈپ باغرىغا بېسىپتۇ.

كۆزى ئېچىلغان پادىشاھ يۇرتنى تېخىمۇ ئوبدان سوراپ ئۆتۈپتۇ.

ئىناق دوستلار

ھەدىمكى ئىدىقۇت خانلىقىدا بىر پادىشاھ ئۆتكەنكەن. ئۇنىڭ ئۆز زامانىسىدا بىلىملىك ھېسابلىنىدىغان بىر ۋەزىرى بولغانكەن. شاھ ئەنە شۇ ۋەزىرنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىگە، دانالىقىغا تايىنىپ شاھلىق قىلىدىكەن. ئۆزى شاھ بولۇپ يۈرت سورىغىنى بىلەن، ھېچنېمىنى بىلمەيدىغان قارىتۇرۇك ئىكەن، جېدەل ـ ماجىرالارنىمۇ بىر تەرەپ قىلالمايدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە دانىشمەن ۋەزىر شاھقا مۇنداق دەپتۇ:

ــ ئەي شاھ ئالىيلىرى، بىلىم ئادەمنىڭ كۆزىنى روشەن قىلىدۇ، بىلىملىك ئادەمنىڭ كۆڭلى يورۇق بولىدۇ. بىلىمسىز ئادەم خۇددى قاراڭغۇدا ھېچنېمىنى ئاڭقىرالماي تېنەپ ـ تەمتىرەپ قالغىنىغا دەمگە ئوخشايدۇ، بىلىمسىز ئادەم ئۆزىنىلا كۆرەلەيدۇ، بىلىملىك ئادەم پۈتۈن ئىقلىمنى كۆرەلەيدۇ. بىزگە شاھلىق، ۋەزىرلىك ئۆمۈرۋايەت باقمىدە ئەمەس، چۈنكى ئادەم چەكلىك ئۆمۈر كۆرىدۇ، بەزىدە ئۇرۇش ـ يېغىلار بولۇپ، شاھلىق تەختىدىن ئايرىلىپمۇ قالىدۇ. دۇشمەنگە تاقابىل تۇرۇشتىمۇ يەنىلا بىلىم، ئىلىم ـ ھېكمەت كېرەك بولىدۇ. پەرزەنتلىرىمىز ئۇستىدە ئويلىنىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى. ئۇلۇغ شاھىم، مۇۋاپىق كۆرسىلە، ھەر ئىككىمىز ئوغۇللىرىمىزنى ئوقۇتۇپ موللا قىلايلى، ئۇلار ئوقۇپ بىلىم ئىگىلىسۇن.

بۇ تەكلىپ شاھقا يېقىپتۇ. بۇ ئەلدە بىلىملىك ئۇستاز دەپ تونۇلغان بىر زات بار ئىكەنىدۇق، شاھ بىلەن ۋەزىر مەسلىھەتلىشىپ، شۇ ئۇستازنى ئوردىغا تەكلىپ قىلىپ ئەكېلىپ، ئۆز مۇددىئالىرىنى بايان قىپتۇ. ئۇ ئۇستازمۇ: «بۇ ساۋابلىق ئىش ئىكەن» دەپ، تەكلىپنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، شاھمۇ، ۋەزىرمۇ ئۆز ئوغۇللىرىنى بۇ ئۇستازغا تاپشۇرۇپتۇ. دەرس باشلىنىپتۇ. شاھنىڭ ئوغلى ھاماقەترەك ئىكەن، بىلىم ئېلىشقا قىزىقمايدىكەن، پەقەت شاھ ئاتىسىنىڭ مەجبۇرلىشى بىلەنلا مەجبۇرەن ئوقۇيدىكەن. ۋەزىرنىڭ ئوغلى ناھايىتى زېرەك، ئەقىللىق بالا ئىكەن. ئۇ ئۇستازنىڭ بەرگەن دەرسلىرىنى پۈتۈن زېھنى بىلەن بېرىلىپ تىڭشايدىكەن. شاھنىڭ ئوغلى ساۋاق بېرىلىپ بولغاندىن كېيىن، باغلارغا كىرىپ ئويۇن ـ تاماشا قىلىدىكەن، ۋەزىرنىڭ ئوغلى ۋاقىتنى بوشقا كەتكۈزمەي، كۆڭۈل قويۇپ دەرس تەكرارلايدىكەن. شۇ تەرىقىدە بەش يىل ئۆتكەندىن كېيىن ئوقۇش تاماملىنىپتۇ. بەش يىل ئىچىدە شاھنىڭ ئوغلى ناھايىتى ئاددىي نەرسىلەرنىلا بىلىۋاپتۇ، مۇھىم دەرسلەر ئۇ قۇلىقىدىن كىرىپ، بۇ قۇلىقىدىن چىقىپ كەتكەچكە، ھېچقانچە بىلىم ئىگىلىيەلمەپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى بولسا، دەرسلەرنى كۆڭۈل قويۇپ ئۆگەنگەچكە نۇرغۇن بىلىملەرنى ئىگىلەپتۇ، ھەتتا قۇشلار تىلىنمۇ بىلىۋاپ-

تۇ. قۇشلار تىلىنى ئۆگەنگەن ئادەم قۇشلارنىڭ دېيىشىۋاتقان گەپلىرىنى پەقەت ئۆزىلا بىلىشكە بولىدۇ. كەن، قۇشلار تىلىنى بىلمەيدىغانلارغا دەپ بېرىشكە بولمايدىكەن.

شۇنداق قىلىپ، دەرسلەر تۇگىگەندىن كېيىن ئۇستاز ئوردىغا قەدەم تەشرىپ قىلىپ، شاھ بىلەن ۋەزىرگە ئوغۇللىرىنىڭ ئوقۇشنى تاماملىغانلىقىنى بايان قىلىپتۇ ۋە:

— ئىككى ئوغۇلنى ھەممىدىن خەۋەردار بولۇپ كەتتى دېگىلى بولمايدۇ. ئۆگەنگەنلىرى كۆپ، لېكىن بۇ بىلىملەرنىڭ ھەقىقىيلىقىنى ئىسپاتلاپ كۆرگىنى يوق. مېنىڭچە، بۇ ئوغۇللار دۇنيانى يەنىمۇ تونۇشى ئۈچۈن جاھان كېزىپ، ئۆز ئالدىغا يۇرت ئايلىنىپ كەلسە، — دەپتۇ.

ئۇستازنىڭ بۇ تەكلىپى ۋەزىرنىڭ كۆڭلىگە بەكمۇ يېقىپتۇ، لېكىن شاھ ئۆز ئوغلىنىڭ يېنىدىن ئايرىلماي، يۇرت سوراش بىلىملىرىنى ئۆگىنىشى لازىملىقىنى ئېيتىپتۇ.

ئۇستازنى شاھ نۇرغۇن ئىنئام بىلەن يولغا سېلىپ قويۇپ، كۇندە ئۆز ئوغلىنى تەخت يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ، يۇرت سوراشنى ئۆگىتىشكە باشلاپتۇ. كۇنلەر ئۆتۇپ، ئايلار ئۆتۇپ، ئاردىدىن بىر يىل ئۆتۈپ كەتكەن كېيىن ۋەزىر يول خىراجىتىنى غەملەپ، ئوغلىنى سەپەرگە ئاتلاندۇرماقچى بوپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئويۇن خۇمار شاھ ئوغلى يۇرت ئارىلاشنى كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن، دەپ تونۇپ، ۋەزىرنىڭ ئوغلى بىلەن بىرگە سەپەرگە چىقىشقا شاھ ئاتىسىدىن ئىجازەت سوراپتۇ. شاھ ئۇنىماپتۇ. ئەمما، شاھزادە بەك يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالغانلىقتىن، ئاخىر مۇشكۈلدە قوشۇلۇپتۇ. سەپەر تەييارلىقى پۈتۈپ، ۋەزىرنىڭ ئوغلى بىلەن شاھزادە سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. بۇ چاغدا ھەر ئىككىسى ئون سەككىز ياشتىن ھالقىغان بولۇپ، بۇرۇتلىرى ئەمدىلا خەت تارتقانىكەن. ئۇلار ئۆزلىرىگە مۇلازىم بالىلارنىمۇ ئالماپتۇ. دانىشمەن ۋەزىر ئۇلارنى ئۇزىتىپ قويىدىغان چاغدا ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ، ھەر ئىشتا ئېھتىياتچان، سەگەك، ھوشيار بولۇشنى، شاھزادىنى ھۆرمەتلەشنى ۋە قوغداشنى تاپىلاپتۇ. شاھزادە بىلەن ۋەزىرنىڭ ئوغلى يولغا چىقىپتۇ.

ئۇلار مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، بىر يەرگە بارغاندا كەچ كىرىپتۇ. ئۇلار بىر ئورمانلىقنىڭ چېتىدە بىر تۇپ چىنار دەرىخىنىڭ تۈۋىدە ئارام ئاپتۇ. ئۇزۇن يول يۈرۈپ ھېرىپ كەتكەچكە، شاھزادە يېتىپلا ئۇخلاپ قاپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى كەچكى شەپەق نۇرىغا قارىغىچە سەپەر تەسىراتى ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى سەپەرنى قانداق بېسىش توغرىسىدا ئويلىنىپ جىممىدە يېتىپتۇ. بىر چاغدا چىنار شېخىغا ئىككى شاتۇتى پۈرىدە ئۇچۇپ كېلىپ قونۇپتۇ، ئۇلار توزدەك چىرايلىق شاتۇتلار ئىكەن. ۋەزىرنىڭ ئوغلى جىممىدە قاراپ ياتسا، شاتۇتلاردىن بىرى ئۆز ھەمراھىغا قاراپ:

— مۇشۇ ۋەزىرنىڭ ئوغلىغا ئىچىم ئاغرىيدۇ، يول جاپاسىنى يالغۇز شۇلا تارتىۋاتىدۇ. شاھزادە ھېچنېمە بىلەن كارى يوق، يېيىشنى ۋە ئۇخلاشنىلا بىلىدۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلىغا ئېغىر بىر يۈك بولىدۇ ئۇ ھاماقەت، — دەۋاتقۇدەك. ۋەزىرنىڭ ئوغلى يەنە قۇلاق سالسا، يەنە بىر شاتۇتىمۇ بۇنى قۇۋۋەتلەپ:

— راست، ۋەزىرنىڭ ئوغلى ناھايىتى ئەقىللىق ھەم بىلىملىك. بۇلار سەپىرىدە چوڭ بىر كۆلگە دۇچ كېلىدۇ. كۆلنىڭ تەكتىدە دۇھ ئېپقېچىپ ئەكېلىۋالغان ساھىبجامال بىر مەلىكە بار. ئۇ يىراق بىر مەملىكەت پادىشاھىنىڭ قىزى. ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئوغۇل بالا بولسا، كۆلنىڭ شەرقىي چېتىگە بېرىپ، قۇمغا كۆمۈپ قويۇلغان ئەڭگۈشتەرنى تاپىدۇ، شۇ ئەڭگۈشتەرنى قولغا ئالالىسا، كۆلنىڭ تەكتىگە چۈشۈپ، مەلىكىنى قۇتۇلدۇرۇپ قالالايدۇ، — دەۋاتقۇدەك.

شاتۇتلار شۇ پاراڭلارنى قىلىشقاندىن كېيىن پۈرىدە ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

ۋەزىرنىڭ ئوغلى ھېلىقى شاتۇتنىڭ گېپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، بىچارە ساھىبجامال مەلىكىگە بەكمۇ ئىچى ئاغرىپتۇ، ئۇنى قانداق قىلىپ بولمىسۇن قۇتۇلدۇرۇۋېلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ.

تاڭ ئېتىپتۇ. ئۇلار ناشتا قىلىۋېلىپ يەنە يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار تاغ ـ داۋانلاردىن ئېشىپ، چۆل ـ جەزىرىلەرنى كېزىپ ماڭا ـ ماڭا، دەل كۇن چۈش بولغاندا بىر كۆل بويىغا كېلىپ قاپتۇ. ئۇلار قاربۇغۇدەك بولسا، بۇ ناھايىتى چوڭ ھەم سۇيى تېرەن كۆلمىش. ئەتراپىدا دەل ـ دەرەخلەر قويۇق سايە تاشلاپ تۇرارمىش. شاھزادە بۇ ھاۋاسى سالقىن جايىنى كۆرۈشى بىلەنلا دەررۇ دەرەخ سايىسىگە كېلىپ ئولتۇرۇپ دېمىنى ئاپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى كۆلنىڭ شەرق تەرىپىگە ئۆتۈپ قۇملۇقنى ئاختۇرۇپ، شاتۇتى دېگەن ئەڭگۈشتەرنى ئاخىر تېپىپتۇ، قىزنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىشنىڭ يولى ئېچىلىپتۇ. بىراق، شاھزادە كۆلنىڭ تەكتىگە چۈشۈشكە ئۇنىماپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئۇنىڭغا ئوغۇل بالا دېگەن جەسۇر، مەردانە بولۇشى كېرەكلىكىنى ئېيتىپ ھەرقانچە سۆزلىسىمۇ، شاھزادە ئۇنىماي تۇرۇۋاپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئاخىر ئۇنى سۆرەپ سۇغا چۈشۈرۈپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلىنىڭ قولىدا ئەڭگۈشتەر بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلار كۆلگە قەدەم بېسىشى بىلەنلا سۇ ئىچىدە ئازادە يول ھاسىل بوپتۇ. ئىككىسى شۇ يول ئارقىلىق ئۇدۇل كۆلنىڭ تەكتىگە چۈشۈپتۇ. كۆلنىڭ تەكتىدە ھەيۋەتلىك سېلىنغان بىر ئىمارەت بارەكەن. بۇنداق كۆركەم سېلىنغان ئىمارەتنى ئۇ زامانىدا دۇنيانىڭ ھېچ يېرىدىن تاپقىلى بولماسمىش. ئىمارەتنىڭ پەلەمپەيلىرى مەرۋايىتتىن، ئىشىك ـ دېرىزىلىرى ياقۇتتىن، تاملىرى ئۇلار ئۈخلاپ چۈشىدىمۇ كۆرۈپ باقمىغان ئېسىل نەرسىلەردىن ياسالغانمىش. ئۇلار مەرۋايىت پەلەمپەينى دەسسەپ، ياقۇت ئىشىكتىن ئىچ-

كىرىگە كىرىپتۇ. كىرىپ قارىسا، ھەربىر ئۆينىڭ تۆت بۇلۇڭىدا شام چىراغلار يېنىقلىق تۇرغۇدەك. شاھزادە ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ، ئاغزىنى ئېچىپ قاراپلا قاپتۇ. ئۇلار كۆرە ـ كۆرە ئاخىر خۇددى پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا ئوخشاپ كېتىدىغان، ناھايىتى چوڭ، ئازادە بىر ئۆيگە كىرىپ قاپتۇ. شاھزادە يەنە يەرگە سېلىنغان، تاملارغا ئېسىلغان گىلەملەرگە، دېرىزىلەرگە تارتىلغان مەخمەل پەردىلەرگە ھاڭۦبقىپ قاراپ قاپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى سەگەكلىك بىلەن ئەتراپقا قارىسا، ئاي دېسە، ئاي ئەمەس، كۈن دېسە، كۈن ئەمەس، مەس ساھىبجامال بىر قىز مۇڭلىنىپ ئولتۇرغۇدەك. ساھىبجامال قىز ئۇلارنىڭ بۇ يەرگە كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ ۋە:

— سىلەر كىم بولىسىلەر؟ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىڭلار؟ — دەپ سوراپتۇ.

ۋەزىرنىڭ ئوغلى سالام بەرگەندىن كېيىن، سالماقلىق بىلەن ئۆزىنىڭ ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى، شاھزادە دوستى بىلەن بىرگە بۇ يەرگە كەلگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. قىز بىرئاز ئويلانغاندىن كېيىن:

— ئەي شاھزادىلەر، مېنىڭ سىلەرنىڭ ھاياتىڭلارغا ئىچىم ئاغرىۋاتىدۇ. بۇ يەر تىلسىمات قىلىنغان جاي. ھازىر دېۋە يېتىپ كەلسە، سىلەرنى پارچە ـ پارچە قىلىۋېتىدۇ. بۇ يەردىن تېزرەك چىقىپ كېتىڭ، جېنىڭلارنىڭ ئاغىسىنى قىلىڭلار، — دەپتۇ.

— ئەي ھۆرمەتلىك مەلىكە، — دەپتۇ ۋەزىرنىڭ ئوغلى، — بىز مۇشۇنداق خەۋىكە تەۋەككۈل قىلىپ بۇ يەرگە چۈشتۇق، دېۋە بىلەن جەڭ قىلىپ، سىزنى بۇ كۈلپەتتىن قۇتۇلدۇرماقچىمىز.

شاھزادە مەلىكىنى بىر كۆرۈشى بىلەنلا ئۇنىڭغا ئاشىقى بىقارار بولۇپ ھوشىدىن كەتكىلى تاس قاپتۇ. لېكىن، مەلىكىنىڭ: «بۇ يەر ۋەھشىي دېۋىنىڭ ماكانى، تېزرەك جېنىڭلارنىڭ ئاغىسىنى قىلىڭلار...» دېگەن گېپىنى ئاڭلاپ، قورققىنىدىن دوستىنىڭ قولىدىن تارتىپ:

— بۇ ئەجەل ماكانىدىن تېزرەك چىقىپ كېتەيلى، تېز بول، ماڭا يول باشلا، — دەپ كېتىپتۇ.

— ئالدىرىما، — دەپتۇ ۋەزىرنىڭ ئوغلى، — مەن ئەقىل ـ پاراسەتنىڭ ھەرقانداق ۋەھشىي مەخلۇق ئۇستىدىن غەلىبە قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن. قورقۇنچاقلىق ئۆلۈمنىڭ بەلگىسى، قورقۇشنىڭ ھاجىتى يوق.

— ئۇنداق بولسا، سەن مەشەدە قال، مەن كېتىمەن، — دەپتۇ شاھزادە.

مەلىكە ۋەزىرنىڭ ئوغلىنىڭ جاسارىتىدىن چوڭقۇر تەسىرلىنىپتۇ، شاھزادىنىڭ قورقۇنچاقلىقىدىن يىرگىنىپتۇ. شاھزادە: «كېتىمەن» دېگىنى بىلەن كېتەلمەيدىكەن، چۈنكى ۋەزىرنىڭ ئوغلى يول باشلىمىسا، ئۇ ھېچ يەرگە كېتەلمەيدىكەن.

ۋەزىرنىڭ ئوغلى مەلىكىنىڭ بۇ يەرگە كېلىپ قېلىش سەۋەبىنى ئاڭلاپتۇ... مەلىكە بۇ يەردىن ئون كۈنلۈك يىراقلىقتىكى بىر شەھەر پادىشاھىنىڭ قىزى بولۇپ، توي كۈنى دېۋە قارا بوران چىقىرىپ كېلىپ، ئۇنى ئېپقېچىپ بۇ يەرگە ئەكېلىۋالغانىكەن. دېۋە باشقا ھۇجرىدا ئۇخلايدىكەن، ھەر ئۇخلىغاندا قىرىق كېچە ـ كۈندۈز ئۇخلايدىكەن، ئاندىن ئوزۇق ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن سىرتقا چىقىپ كېتىدىكەن، ھەر قېتىم سىرتقا چىقسا، ئۇچ ـ تۆت كۈن ئىچىدە قايتىپ كېلىدىكەن.

ۋەزىرنىڭ ئوغلى شاھزادىنى بىر ئۆيگە يوشۇرۇپ قويۇپ، ئۆزى دېۋە تۇرىدىغان ئۆيگە بىر ئۆڭكۇر كولاپتۇ، ئاندىن ئۇستىگە قاپقاق بېكىتىپ، گىلەم سېلىپ قويۇپتۇ، ئۆزى ئۆڭكۇرنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنۇپ، دېۋىنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ.

بىر چاغدا قارا بوران چىقىپ، ھاۋا گۈلدۈرلەپ، دېۋىنىڭ كېلىۋاتقانلىقىدىن شەپە بېرىپتۇ. ھايال

ئۆتمەي دۇە ھەيۋەت بىلەن كىرىپ كەپتۇ. ئۇ ئەتراپقا زەن قويۇپ قاراپتۇ، تىكشاپتۇ، پۇراپتۇ. ئۇ تەلەتى يىرگىنچلىك ھەم قورقۇنچلۇق، بويى ئاتمىش گەزدىن ئېگىز كېلىدىغان مەخلۇق ئىكەن. شاھزادە دىۋىنىڭ ئۆزىنى كۆرمەي، شەپسىنى ئاڭلاپلا قورققىنىدىن ۋاقىرىۋېتىشكە تاس قاپتۇ. دۇە مەلىكىدىن بۇ يەرگە ئادەمزاتنىڭ كەلگەن ـ كەلمىگەنلىكىنى سوراپتۇ، مەلىكە كەلمىگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ.

دۇە شۇبھىلىنىپ، ئەتراپىغا ئەلەڭلەپ قاراپ، يەنە بىر قېتىم پۇراپ بېقىپ:

— ئادەمزاتنىڭ پۇرىقى كېلىدىغۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— قىزىقكەنسىز، — دەپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ مەلىكە، — سىز ئەپقېچىپ ئەكېلىۋالغان مەلىكە ئادەمزاتمۇ ياكى ئىنسۇ جىنمۇ؟

دۇە بۇ گەپنى ئاڭلاپ خاتىرجەم بوپتۇ ـ دە، ئۇخلاپ قاپتۇ. ھايال ئۆتمەي دۇىنىڭ قاتتىق خورەك تارتقان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ.

ۋەزىرنىڭ ئوغلى پۇرسەتنىڭ كەلگەنلىكىنى پەملەپ ئاستا ئۆڭكۈردىن چىقىپ، قىلىچ بىلەن دىۋىنىڭ بېشىغا چېپىپتۇ. دۇە بىر قىلىچ بىلەن ئۆلىدىغان مەخلۇق ئەمەس ئىكەن. ئەتراپ دۇىنىڭ قىزىل قېنى بىلەن بويىلىپتۇ. دۇە چاچراپ قوپۇپ، دەھشەتلىك ھۆركىرەپ ۋەزىرنىڭ ئوغلىغا تاشلىنىپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى دەل دۇىنىڭ بوينىنى نىشانلاپ ئىككىنچى قىلىچنى ئۇرۇپتۇ. دۇە ھالسىراپتۇ، لېكىن جان تالىشىپ، تېخىمۇ ۋەھشىيلىشىپ، ۋەزىرنىڭ ئوغلىغا شۇنداق تاشلىنىپتۇكى، ۋەزىرنىڭ ئوغلى چاققانلىق بىلەن ئۆزىنى تۇۋرۇكنىڭ كەينىگە دالدىغا ئالغانكەن، دۇە تۇۋرۇككە ئۇرۇلۇپ، تۇۋرۇك غاراسلاپ سۇنۇپ كېتىپتۇ. ئاڭغىچە ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئوچىنچى قېتىم قىلىچ ئۇرۇپ دۇىنى ئىككى پارچە قىلىۋېتىپتۇ. دۇە ئۆلۈپتۇ، ۋەزىرنىڭ ئوغلىمۇ چارچاپتۇ. مەلىكە ئۇنىڭغا ئۇسسۇزلۇق كەلتۈرۈپ-

تۇ. ئۇ سەل ئارام ئېلىۋالغاندىن كېيىن، شاھزادىنى چىقىشقا دەۋەت قىپتۇ. شاھزادە غال ـ غال تىتىرەپ، چىقىشقا جۈرئەت قىلالماپتۇ، ئۇنىڭ قولىدىن تارتىپ ئېلىپ چىقىپتۇ. لېكىن، ئۇ دىۋىنى كۆرۈۋېلا يەنە كەينىگە داجىپ تۇرۇۋاپتۇ. ئۇلار ئۇنىڭغا دۇىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئېيتقاندىن كېيىنلا ئاندىن سەل خاتىرجەم بوپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى ھېلىقى ئۆڭكۈرگە دۇىنى كۆمۈپ تاشلاپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار كۆل تەكتىدە بىر مەزگىل تۇرۇپتۇ. بىر كۈنى مەلىكە سىرتقا چىقىپ چاچ تارىماقچى بوپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئېھتىيات قىلىشنى تاپىلاپ، ئىجازەت بېرىپتۇ. مەلىكە ئەڭگۈشتەرنى ئېلىپ كۆل بويىغا چىقىپ، ئەڭگۈشتەرنى تاش ئۈستىگە قويۇپ، چېچىنى تاراشقا كىرىشىپتۇ. بۇ چاغدا باشقا بىر يۇرت پادىشاھىنىڭ شاھزادىسى شىكارغا چىقىپ، بۇ كۆل بويىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانكەن. بۇ شاھزادە مەلىكىنى يىراقتىن كۆرۈپ قېلىپ، شۇنداق بىر قاراپلا ھۆسن ـ جامالىغا ئاشىق بولۇپ، ھوشىدىن كېتىپتۇ. قىز چېچىنى تاراپ بولۇپ، ئەڭگۈشتەرنى ئېلىپ كۆلگە قايتىپ چۈشۈپتۇ. ھېلىقى شاھزادە بىلەن بىللە شىكارغا چىققان نۆكەر يىگىتلەر ئاتلىق يېتىپ كېلىپ قارىسا، شاھزادە ئاتتىن يىقىلىپ، يەردە بىھوش ياتقۇدەك. نۆكەر يىگىتلەر شاھزادىنى يۆلەشتۇرۇپ ئاتقا مىنگۈزۈپتۇ. شاھزادە پەقەت: «قىز... قىز...» دېگەندىن باشقىنى بىلمەيدىكەن. نۆكەر يىگىتلەر ئەتراپقا قارىسا، كۆلدىن، دەل ـ دەرەخلەردىن باشقا ھېچنېمە كۆرۈنمەپتۇ. شاھزادىنى شەھەرگە ئېلىپ كەپتۇ. ئۇ ھوشىغا كېلىپلا يەنە: «قىز... قىز...» دېگەننىلا تەكرارلايدىكەن. پادىشاھ ۋە ۋەزىر ـ ۋۇزرالار بۇنىڭ سىرىنى بىلىش ئۈچۈن بىر پالچى تېپىپتۇ. پالچى پال ئېچىپ، شاھزادىنىڭ كۆل بويىدا ساھىبجامال بىر قىزغا ئاشىق بولۇپ قالغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. پادىشاھ پۈتۈن مەملىكەتكە پەرمان جاكارلاپ، كىم شۇ قىزنى

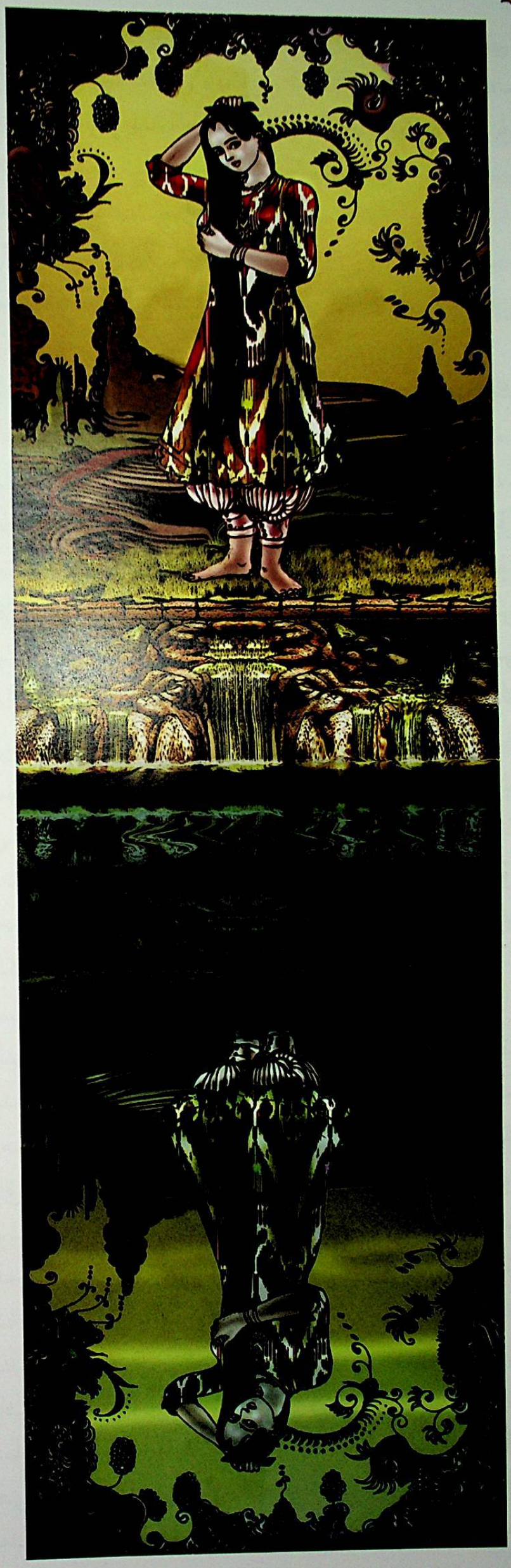
تېپىپ كەلسە پۇتمەس - تۇگىمەس بايلىق بېرەر. ەدىغانلىقىنى ۋەدە قىپتۇ. بۇ مەملىكەتتە ناھايىتى ياماڭ بىر جادۇگەر مومای بار ئىكەن. ئۇ بۇ جا- كارنى ئالدىلاپ ئوردىغا كېلىپ، قىزنى چوقۇم تې- پىپ ئەكېلىدىغانلىقىنى ۋەدە قىپتۇ.

جادۇگەر مومای تۆت نۆكەرنى ئېلىپ كۆل بويىغا كېلىپ، ئورا كولاپ يوشۇرۇنۇپ يېتىپتۇ. بىر كۈنى مەلىكە يەنە كۆل بويىغا چىقىپ، ئەڭ- گۈشتىرىنى تاش ئۈستىگە قويۇپ قويۇپ، چاچ تاراشقا باشلاپتۇ. بۇ چاغدا ماراپ ياتقان جادۇگەر مومای ئاستا ئوردىدىن چىقىپ، تۈيدۈرماي كېلىپ ئەڭگۈشتەرنى قولىغا ئېلىۋاپتۇ، نۆكەرلەر ئوردا- ەدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ مەلىكىنى تۇتۇۋاپتۇ، چۈنكى ئەڭگۈشتەر بولمىغاچقا، مەلىكە كۆل ئە- چىگە چۈشۈشكە ئامالسىز قالغانكەن.

جادۇگەر مومای قىزنى تۇتۇپ بېرىپ، پادە- شاھتىن نۇرغۇن ئالتۇن - كۈمۈش ئىنئام ئا- تۇ. پادىشاھ بۇيرۇق چۈشۈرۈپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز توي باشلاپتۇ.

ۋەزىرنىڭ ئوغلى بىلەن شاھزادە خېلىغچە ساقلىغان بولسىمۇ، مەلىكە كۆلگە قايتىپ چۈش- مىگەندىن كېيىن ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئەنسىرەپ، شاھزادىگە سىرتقا چىقىپ ئىزدەپ بېقىشنى مەسلىھەت قىپتۇ. لېكىن، شاھزادە ھۇرۇنلۇق قىلىپ، سىرتقا چىقىشقا ئۇنىماپتۇ. ئاخىر ۋە- زىرنىڭ ئوغلى سىرتقا چىقىپ قارىسا، مەلىكە يوق تۇرغۇدەك. ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئاياغ ئىزىنى بويلاپ مېڭىپ، ماڭە - ماڭە بىر شەھەر يېنىغا كېلىپ قاپتۇ. شەھەردە ناغرا - سۇنايلار چېلە- نىۋاتقۇدەك. ۋەزىرنىڭ ئوغلى شەھەر سىرتىدا بىر دېھقان يىگىتتىن ئەھۋال ئۇقۇشۇپتۇ. دېھقان يىگىت:

— شەھەردە ھازىر شاھزادىنىڭ تويى بو- لۇۋاتىدۇ. ئۇ ئىلگىرى بىر كۆل بويىدا بىر پە- رىزاتقا ئاشىق بولغانكەن. بىر مومای بېرىپ پە-

رىزاتنى تۇتۇپ ئەكەلدى. پەرىزات بۇ تويغا بەك نارازى ئىكەن، مەجبۇرىي توي بولۇۋاتىدۇ، ــ دەپتۇ.

ۋەزىرنىڭ ئوغلى بۇ يىگىتكە ئۆزلىرىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى ۋە بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىتىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇنىڭدىن قاتتىق تەسىرلەنگەن دېھقان يىگىت ياردەم بېرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىپتۇ. بۇ يىگىتنىڭ شاھ ئوردىسىدا ئىشلەيدىغان بىر كىشىنىڭ سىڭلىسى بار ئىكەن، ئۇنىڭ بىلەن ئالاقىلىشىپ مەسلىھەتنى پىشۇرۇپتۇ، ئاتلارنىمۇ تەييار قىلىپ قويۇپتۇ. دېھقان يىگىت ۋەزىرنىڭ ئوغلىنى كىشىنىڭ سىياقىدا ياساندۇرۇپ، سىڭلىسىغا تاپشۇرۇپتۇ. سىڭلىسى ئۇنى ئوردىغا ئېلىپ كىرىپتۇ. ئۇ ئۇ يەردە ئىككى كۈن ئىشلەپ، باشقا كىشىنىڭ، ئاغىچا ـ خىنىملارنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشىپتۇ، ئاخىر مەلىكە بار ئۆيگىمۇ كىرەلەيدىغان بوپتۇ.

بىر كۈنى بۇ «كىشىنىڭ» مەلىكىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ، ئۆزىنىڭ ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. مەلىكە بەك خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى مەلىكىگە ئاستا شۇىرلاپ:

ــ سىز يالغاندىن شاھزادىگە ماقۇل بولۇپ ئۇنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشىپ، ئەگىۇشتەرنى قولغا چۈشۈرۈڭ. ئاندىن مەن بەلگە بەرگەن كۈنى باغقا چىقىپ سەيلە قىلىشقا ئىجازەت سوراڭ، ــ دەپتۇ. تولا يىغلاپ چىراي ئاچمىغان مەلىكە چىراي ئېچىپ، شاھزادىگە ماقۇل بوپتۇ. شاھزادە بەك خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ. مەلىكە يېقىنلىشىپ يۇرۇپ ئاخىر ئەگىۇشتەرنى قولغا چۈشۈرۈپتۇ، ئىككىنچى كۈنى باغدا سەيلە قىلىشقا ئىجازەت سوراپتۇ، شاھزادە ئىجازەت بېرىپتۇ. باغ سەيلىسىگە كىشىنىڭ قىياپىتىگە كىرىۋالغان ۋەزىرنىڭ ئوغلىمۇ بىرگە چىقىپتۇ. ئۇلارغا كۆز ـ قۇلاق بولۇپ چىققان يەنە باشقا مۇلازىم ئاياللارمۇ بار ئىكەن، ئۇلارنى باغ ئىچىدە ئېزىقتۇرۇۋېتىپتۇ. باغ تېمىنىڭ ئۇ تەرىپىدە دېھقان يىگىت بىر ئاتنى تەييارلاپ تۇرغانكەن، ۋەزىرنىڭ ئوغلى بەلگە بېرىشى بىلەن تەڭ مەلىكىنى تامدىن ئارتىلدۇرۇپ، ئاتقا مىندۇرۇپ ئېلىپ قېچىپ كېتىپتۇ. قېچىشتىن ئىلگىرى، چىنىپ قالماسلىق ئۈچۈن يىگىتنىڭ سىڭلىسىنى بىر ئالما دەرىخىگە مەھكەم باغلاپ قويۇپتۇ. ئۇلار قېچىپ كېتىشى بىلەن ھېلىقى ماراقچى ئاياللار يېقىنلاپ قاپتۇ. دېھقان يىگىتنىڭ سىڭلىسى شۇ چاغدىلا:

ــ ئادەم بارمۇ؟ ! ئۇلار قاچتى ! قاچتى ! ــ دەپ توۋلاپتۇ. ئاياللار يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ كىشىنىڭ يېشىپتۇ. ئوردا ئىچى ئۆرىتۆپە بولۇپ كېتىپتۇ. قاچقۇنلارنى دەرھال كەينىدىن قوغلاپتۇ، لېكىن يېتىشەلمەپتۇ.

ۋەزىرنىڭ ئوغلى مەلىكىنى قۇتقۇزۇپ، ساق ـ سالامەت كۆلگە قايتۇرۇپ ئەكەپتۇ.

ۋەزىرنىڭ ئوغلى مەلىكىگە نۇرغۇن نەسىھەت قىلىپ، ئۆز دوستى شاھزادىگە ياتلىق بولۇشنى ئۆتۈنۇپتۇ، مەلىكە بۇنىڭغا قوشۇلماپتۇ، چۈنكى ئۇ ۋەزىرنىڭ ئوغلىنى ياخشى كۆرىدىكەن. ۋەزىرنىڭ ئوغلى سەممىيلىك بىلەن ئۇنىڭغا يېلىنىپ:

ــ مەلىكە، مەن بۇنى بىلىمەن، لېكىن شاھزادە سىزنى ياخشى كۆرىدۇ. بۇ دۇنيادا ئۇ مېنىڭ ئەڭ يېقىن دوستۇم بولىدۇ. مەن ئۆز دوستۇمغا سادىق بولۇشۇم كېرەك. ئۇنىڭ خۇشاللىقى ــ مېنىڭ خۇشاللىقىم، ئۇنىڭ قايغۇسى ــ مېنىڭ قايغۇم. مېنىڭ دوستۇم سىزنى ياخشى كۆرىدۇ، مېنىڭ كۆڭلۈمنى ئىزدىسىڭىز، شاھزادىگە ماقۇل دەڭ، ــ دەپ يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋاپتۇ، ئاندىن، قائىدە بويىچە ئاۋۋال شاھزادىلەرنىڭ تويىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئاندىن ۋەزىرلەرنىڭ ئوغلىغا نۆۋەت كېلىدىغانلىقىنى چۈشەندۇرۇپتۇ.

مەلىكە ۋەزىرنىڭ ئوغلىنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ، ئاخىر ئىلاجسىز شاھزادىگە ياتلىق بولۇشقا قوشۇلۇپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، بۇلار يول تەييارلىقىنى قىلىپ كۆلدىن چىقىپ، ئۆز شەھىرىگە قاراپ يول ئاپتۇ. تاغ - داۋانلار ئېشىپ، چۆل - جەزىرىلەرنى كېزىپ مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ. مېڭىپ يېرىم يولغا كەلگەندە، بىر چاپارمەن بۇلارغا شاھنىڭ خېتىنى يەتكۈزۈپتۇ. خەتتە شاھ ئۆز ئوغلىنىڭ بىر ساھىبجامال مەلىكە- نى ئېلىپ كېلىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ خۇشال بولغانلىقىنى، قارشى ئېلىشقا شەخسەن ئۆزى ئالدى- غا چىقىدىغانلىقىنى يازغانىكەن. بۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۇچ كۈندە يېتىپ بارىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، ئوردىغا سالام يوللاپ، چاپارمەننى يولغا سالىتۇ. ئۇلار يەنە بىر كۈن مېڭىپ، ئاخشىمى بىر يەرگە كەلگەندە دەم ئاپتۇ. شاھزادە يېتىپلا ئۇخلاپ قاپتۇ. مەلىكە كەچكى شەپەق نۇرىنى تاماشا قىلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ۋەزىر- نىڭ ئوغلى بېشىدىن كەچۈرگەن سەرگۈزەشتلىرىنى ئويلاپ جىممىدە ياتسا، بېشى ئۇستىدىكى چىنار شېخىغا يەنە بىر جۈپ شاتۇتى ئۇچۇپ كېلىپ قونۇپتۇ. بىر شاتۇتى مۇنداق دەپتۇ:

— ھەي... ھازىر شاھزادىنىڭ ھاياتىغا قارا كۆلەڭگە چۈشتى. شاھ ئاتىسى ئۇنى ئۆلتۈرۈشنى قەستلەۋاتىدۇ.

— ئاتىسى ئۆز ئوغلىنى قەستلەۋاتامدۇ؟ — ھەيران قالغان ھالدا سوراپتۇ ئىككىنچى شاتۇتى.

ۋەزىرنىڭ ئوغلى قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ، شاتۇتىلارنىڭ پارىڭىغا قۇلاق سالىتۇ.

— شۇنداق، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ دەسلەپ گەپ باشلىغان شاتۇتى، — دانىشمەن ۋەزىر ۋاپات بو- لۇپ كەتكەندىن كېيىن، ھاماقەت بىر ئادەم ئۇنىڭ ئورنىغا ۋەزىر بولدى. ھازىر زامان زورنىڭ بولۇپ كەتتى. پادىشاھمۇ يولدىن چىقتى. مانا بىر ساھىبجامال مەلىكىنى دەپ، پادىشاھ ئۆز ئوغلىنى ئۆلتۈر- مەكچى بولۇۋاتىدۇ.

— لېكىن، — دەپتۇ ئىككىنچى شاتۇتى، — ئىنسانلار ئارىسىدا مەرھۇم دانىشمەن ۋەزىر ۋە ئۇنىڭ ئوغلىدەك ئېسىل پەزىلەتلىك ئادەملەر ئاز ئەمەسقۇ؟

— ئۇغۇ شۇنداق، — دەپتۇ دەسلەپ گەپ باشلىغان شاتۇتى، — لېكىن ھازىر شاھزادىنىڭ بېشىغا كېلىدىغان تۆت خەۋپ بار. بىرىنچى خەۋپ، شاھ ئوغلىنى قارشى ئالغىلى چىققاندا ئۇنىڭغا ئۆگىتىلمە- گەن شاش ئات سوۋغا قىلىدۇ. شاھزادە ئۇنى مىنگەن ھامان ئات ئۇنى يەرگە ئۇرۇپ دەسسەپ - چەيلەۋە- تىدۇ، ئەگەر ۋەزىرنىڭ ئوغلى مىنسە، شاش ئات ھېچنېمە قىلالمايدۇ. ئىككىنچى خەۋپ، شاھ ئوغلىنى قارشى ئېلىش ئۇچۇن بىر زىننەت دەرۋازىسى ياساتتى. ئەگەر شاھزادە بىرىنچى بولۇپ دەرۋازىدىن كە- رىدىغان بولسا، دەرۋازا ئۆرۈلۈپ، ئۇنى بېسىپ ئۆلتۈرىدۇ، ۋەزىرنىڭ ئوغلى بىرىنچى بولۇپ كىرسە، شاھزادە خەۋپتىن قۇتۇلىدۇ. ئۇچىنچى خەۋپ، شاھ ئوغلىنى قارشى ئېلىش يۇزىسىدىن چوڭ زىياپەت ئۆتكۈزىدۇ، بىرىنچى بولۇپ شاھزادىنىڭ ئالدىغا تاماق ئېلىپ كېلىدۇ. بۇ زەھەر سېلىنغان تاماق، شاھزادە ئۇنى يېگەن ھامان ئۆلىدۇ، ئەگەر ۋەزىرنىڭ ئوغلى بۇ قاچىنى ۋاقتىدا ئۆز ئالدىغا تارتىۋالسا، شاھزادە خەۋپتىن قۇتۇلىدۇ. تۆتىنچى خەۋپ، شاھ ئوغلىنىڭ ھۇجرىسىغا بىر زەھەرلىك يىلاننى ئەكى- رىپ قويدى، كېچىسى ئۇخلاپ قالغاندا يىلان چېقىپ ئۆلتۈرىدۇ، ئەگەر ۋەزىرنىڭ ئوغلى راستىنلا شاھزادىنىڭ ھەقىقىي دوستى بولسا، كىرىپ بۇ يىلاننى ئۆلتۈرۈۋەتسە، شاھزادە ئامان قالىدۇ. ناۋادا بۇ ئىشلارنى ۋەزىرنىڭ ئوغلى خەققە ئاشكارىلاپ قويسا، ئۆزى تاشقا ئايلىنىپ كېتىدۇ.

— تاشقا ئايلىنىپ كەتسە، كېيىن قانداق بولىدۇ؟ — قىزىقىپ سوراپتۇ يەنە بىر شاتۇتى.

— ئەگەر شاھزادىمۇ ۋەزىرنىڭ ئوغلىنىڭ ھەقىقىي دوستى بولسا، تۇنجى بالىسىنى بوغۇزلاپ، تاش ئادەمگە قېنىنى تامغۇزسا، ئەسلىگە كېلىدۇ.

شاتۇتىلار شۇ پاراڭلارنى قىلىشقاندىن كېيىن، يەنە پۇرراىدە ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئاتىسىنىڭ ۋاپاتىغا چەكسىز قايغۇرۇپتۇ، باشقىلارغا تۇيدۇرماي، ئىچىدە ئونسىز يىغلاپتۇ، كۆز ياشلىرىنى يوشۇرۇپ يىغلاپتۇ، يىغلاپ ئولتۇرۇپ، دانىشمەن ئاتىسىنىڭ روھىغا دۇئا قىپتۇ، ئاندىن دوستى شاھزادىنىڭ بېشىغا كېلىۋاتقان بالا ـ قازالارنى ئويلاپ غەمگە چۆكۈپتۇ...

ئۇلار شۇ يەردە قونۇپ، ئەتىسى قوپۇپ يەنە بىر كۈن مېڭىپتۇ. ئۆگۈنلۈكى قارشى ئالغىلى ئالدىغا چىقىشقان شاھ ۋە ئونىڭ مۇلازىملىرى بىلەن ئۇچرىشىپتۇ. داقا ـ دۇمباق، كاناي ـ سۇنايلا چېلىنىپ-تۇ، ئالقىش سادالىرى ياڭراپتۇ.

شاھ ئوغلىنىڭ ئالدىغا شايى يوپۇق يېپىلغان توسۇن ئاتنى كەلتۈرۈپتۇ. شاھزادە خۇشال بولۇپ ئاتنى مىنمەكچى بوپتۇ، لېكىن ۋەزىرنىڭ ئوغلى چاققانلىق قىلىپ دەررۇ ئاتنى مىنىۋاپتۇ. شۇنىڭ بى-لەن توسۇن ئات ئۆز «ھۇنىرى»نى كۆرسىتىشكە ئامالسىز قاپتۇ. لېكىن، بۇ ئىش شاھزادىنىڭ ئاچچىقى-نى كەلتۈرۈپتۇ. ئۇلار ئۇزۇن يىل بىرگە ئويناپ چوڭ بولغان دوستلار بولغاچقا، ئاغىنىدارچىلىق يۈز ـ خاتىرسىنى دەپ، دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ سەپەرنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ.

كۆپ ئۆتمەي شەھەر كۆرۈنۈپتۇ. ئۇلار ھېلىقى ھەشەمەتلىك زىننەت دەۋازىسى ئالدىغا يېتىپ كەپ-تۇ. بۇ يەردە ئۇلارنى مىڭلىغان كىشىلەر زىننەت دەرۋازىسىنىڭ ئىككى قاسىنىدا تۇرۇپ كۈتۈپ تۇرغا-نىكەن. ئالقىش سادالىرى ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈپتۇ. شاھ ئوغلىنى زىننەت دەرۋازىسىدىن كىرىشكە تەكلىپ قىپتۇ. شاھزادە خۇشال بولۇپ، ئەمدىلا قەدەم بېسىپ مېڭىشىغا، ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئالدىغا ئۆتۈپ، بى-رىنچى بولۇپ زىننەت دەرۋازىدىن كىرىپ كېتىپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى كىرىپ بولۇشىغا دەرۋازا ئۆرۈلۈپ چۈشۈپتۇ، شاھزادە ئامان قاپتۇ، ۋەزىرنىڭ ئوغلىمۇ چاققانلىق بىلەن ئۆزىنى چەتكە ئاپتۇ.

شۇ ئاخشىمى شاھ ئوغلىنى كۈتۈۋېلىش يۈزىسىدىن كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزۈپتۇ. زىياپەتكە خان جە-مەتى، پۇتۇن ۋەزىر ـ ۋۇزرالار ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى بولۇپ ناھايىتى نۇرغۇن مېھمان تەكلىپ بىلەن قاتناشتۇرۇلۇپتۇ. ئاشپەزلەر شاھنىڭ ئەمرى بويىچە يەتمىش ئىككى داش قازاندا يەتمىش ئىككى خىل لەززەتلىك تائام تەييارلاپتۇ، ئۇزۇم شارابلىرىدىن تارتىپ، قىمىز ـ بوزىلارغىچە تۇرلۇك ئىچىم-لىكلەر ھازىرلىنىپتۇ.

زىياپەت باشلىنىپتۇ. مېھمانلارنىڭ ئالدىغا غىزا تارتىلىشقا باشلاپتۇ. شاھنىڭ ئەمرى بويىچە ئەڭ دەسلەپكى قاچا شاھزادىنىڭ ئالدىغا قويۇلۇپتۇ. بۇ چاغدا ۋەزىرنىڭ ئوغلى بۇ قاچىنى شاققىدە ئۆز ئا-لدىغا تارتىۋېلىپ، ئىككىنچى قاچىنى شاھزادىنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن شاھزادە كۆڭلىدە نارا-زى بولۇپ: «بۇ مەن بىلەن ئابروي تالىشىپ، مېنى مازاق قىلماقچى، كىشىلەر ئالدىدا رەسۋا قىلماقچى. ئىككى قېتىم مۇشۇنداق قىلدى، كەچۈردۈم، بۇ قېتىم زادى كەچۈرمەسلىكىم كېرەك!» دەپ ئويلاپ، يې-نىدىن قىلىچىنى سۇغۇرماقچى بوپتۇ. ئۇنىڭ چىرايىدىكى غەزەپلىنىش ئالامەتلىرىنى كۆرگەن مەلىكە ئۇنىڭ نېمە قىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى دەررۇ سېزىپ، ئىشارەت بىلەن ئۇنى توختىتىپ قويۇپتۇ. شاھزادە ئىچىدە: «خەپ توختاپتۇر، سېنىڭ رەزىل نىيىتىڭنى پاش قىلىپ، ئەدىپىڭنى بىر بەرمىسەم...» دېگەنلەرنى ئويلاپ، ئۆزىنى تۇتۇۋاپتۇ.

زىياپەتتىن كېيىن ھەممەيلەن ئۆز ھۇجرىلىرىغا تارقاپ، ئۇخلىغىلى يېتىشىپتۇ. ھەممە ئۇخلاپ كەتكەن مەھەلدە ۋەزىرنىڭ ئوغلى قىلىچىنى كۆتۈرۈپ ھېچكىمگە تۇيدۇرماي ئاستا شاھزادىنىڭ ھۇجرا-سىغا كىرىپتۇ ۋە زەھەرلىك يىلاننىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. بىر چاغدا يوغان بىر چار يىلان

كۆشۈلدىغىنىچە تۆشۈكتىن چىقىپ، شاھزادىنى چاقماقچى بوپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى يىلانغا قىلىچ ئۇرۇپ-
تۇ. بۇ چاغدا كۆتۈلمىگەندە يىلاننىڭ ئاغزىدىن چىققان بىر تېمىم زەھەرلىك شۆلگەي مەلىكىنىڭ ئوچۇق
تۇرغان كۆكسىگە چاچراپ چۈشۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن ۋەزىرنىڭ ئوغلى تىت - تىت بوپتۇ، چۈنكى زەھەر
ئۇزۇنراق تۇرسا، مەلىكىنىڭ ھاياتىغا خەۋپ يېتىشى مۇمكىن ئىكەن. شۇڭا، ئۇ دەررۇ ئۇنى تازىلىۋەتە-
مەكچى بوپتۇ. لېكىن، دەماللىققا بۇ ھۇجرىدىن سۇرتۇشكە مۇۋاپىق كېلىدىغان بىرنەرسە تاپالماپتۇ،
پاختا تېپىپ چىققۇچە ۋاقىت ئۇزىراپ كېتىدىكەن. ئامالسىز قالغان ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئاخىر بۇ زەھەرنى
تىلى بىلەن يالاپ ئېلىۋەتمەكچى بوپتۇ. ئۇ دەررۇ ئېڭىشىپ زەھەرنى تىلى بىلەن يالاپ، پاكىز تازىلىۋې-
تىپتۇ. لېكىن، بۇ چاغدا مەلىكە چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىپتۇ. شاھزادىمۇ ئويغىنىپ، ۋەزىرنىڭ ئوغلى-
نىڭ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ:

— ئەدى رەزىل مەقسىتىڭ ئاشكارا بولدى. ئۆلتۈرمەي قويمايمەن! — دەپ چاچراپ قوپۇپ، تامدا
ئېسىقلىق تۇرغان قىلىچنى قولىغا ئاپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى سۆزلىگەچ ئۆزىنى قوغداپتۇ. مەلىكە ئىك-
كىسىنى ئاجرىتىپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى تېخىچە قىمىرلاپ جان تالىشىۋاتقان يىلاننى كۆرسىتىپ، بول-
غان ۋەقەنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بەرمەكچى بوپتۇ. بۇ ئىشلارنى سۆزلەپ بەرسە ئۆزىنىڭ تاشقا ئايلا-
نىدىغانلىقىنى، ئەگەر ئۆزىنى سېغىنسا، تۇنجى پەرزەنتىنى بوغۇزلاپ، تاش ھەيكەلگە قېنىنى تامغۇزۇش

لازىملىقىنى ئالدىن ئېيتىپتۇ، ئاندىن شاھنىڭ ئۆز ئوغلىغا قەست قىلىش ھەرىكەتلىرىنى بىر - بىر - لەپ سۆزلەشكە باشلاپتۇ. ئۇ توسۇن ئات ۋەقەسىنى سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن ئىككى پۇتى تاشقا ئايلىنىپتۇ. ۋەھىمىلىك زىننەت دەرۋازىسىدىن ئۆتۈشتە شاھزادىنى دەرۋازا بېسۋېلىشتىن ساقلاپ قالغانلىقىنى سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن بېلىگىچە تاشقا ئايلىنىپتۇ. زەھەر سېلىنغان تائامنى يېيىشتىن ساقلاپ قالغانلىقىنى سۆزلەپ بولغاندا بوينىغىچە تاشقا ئايلىنىپتۇ. ئاخىرقى قېتىم زەھەرلىك يىلاننى پايلاپ تۇرۇپ ئۆلتۈرگەنلىكىنى، لېكىن ئۇنىڭ زەھىرىنىڭ بىر تامچىسى مەلىكىنىڭ مەيدىسىگە چاچراپ كەتكەنلىكىنى، مەلىكىنىڭ ھاياتىنى قوغداش يۈزىسىدىن زەھەرنى تىلى بىلەن يالاپ ئېلىۋەتكەنلىكىنى سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن تامامەن تاشقا ئايلىنىپتۇ. مەلىكە تاش ھەيكەلنى قۇچاقلاپ ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلاپ كېتىپتۇ. ئۇ ۋەزىرنىڭ ئوغلىنى: «مېنى زۇلۇم - كۈلپەتتىن قۇتقۇزۇپ، مەشەگە ئەكەلگەن ئىگەم...» دەپ ئۆز ئاكىسى قاتارىدا كۆرىدىكەندۇق. شاھزادىمۇ ئۇنىڭ ئاق كۆڭۈللۈكىدىن، چىن دوستلۇق بۇرچىنى ساداقەتلىك بىلەن ئورۇندىغانلىقىدىن تەسىرلىنىپ يىغلاپتۇ، ئۆزدىنىڭ مۇشۇنداق سادىق دوستىغا تىڭ تەڭلىگەنلىكىگە پۇشايمان قىپتۇ...

مەلىكە تاش ھەيكەلگە توپا قونمىسۇن، دەپ، ھەر كۈنى پاكىز سۈرتۈپ تۇرىدىكەن ۋە ھەيكەلگە قاراپ يىغلايدىكەن. مەلىكە بۇنداق ساداقەتمەن چىن دوستىنى، ساپ دىل، مەرد، زېرەك، باتۇر يىگىتنى ئۆمرىدە ئۇچراتمىغانىكەن.

شاھ ئۆز سۈيىقەستلىرىنىڭ بىرسىمۇ كارغا كەلمىگەنلىكى ئۈچۈن كېسەل بولۇپ يېتىپ قاپتۇ ۋە بەش - ئالتە ئايدىن كېيىن ئۆلۈپ كېتىپتۇ. پادىشاھلىق شاھزادىگە قاپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلىنىڭ تاش ھەيكىلى ئۇنىڭ ھۇجرىسىدا ھامان شۇ ئىسكەتتە تۇرىدىكەن. ئۇ تاش ھەيكەلگە قاراپ دوستىنى سېغىنىدىكەن. تۇرمۇش ئۇنى تەربىيىلەپتۇ، بۇرۇن چۈشەنمىگەن، بىلمىگەن نۇرغۇن نەرسىلەرنى چۈشىنىۋاپتۇ، بىلىۋاپتۇ. ئۇ پادىشاھ بولغاندىن كېيىن دوستلىرى ھەددى - ھېسابسىز كۆپەيىپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ۋەزىرنىڭ ئوغلىدەك چىن دوست ئۇنىڭغا تېپىلماپتۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇ ئۇنى سېغىنىدىكەن، سېغىنىپ ئۇنىڭ ھېچ چىدىغۇچىلىكى قالماپتۇ. شۇنداق ياخشى دوستىنىڭ قەدرىگە يەتمىگەنلىكى ئۈچۈن، بەزىدە ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولۇپ كېتىدىكەن.

شۇ تەرىقىدە كۈنلەر ئۆتۈپ، ئايلار ئۆتۈپ، ئارىدىن بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن مەلىكە بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. ئەر - خوتۇن مەسلىھەتلىشىپ، بوۋاقنى بوغۇزلاپ قېنىنى ھەيكەلگە تامغۇزۇپتۇ. ئىسسىق قان ھەيكەلنىڭ بېشىدىن تاپىنىغىچە سىرغىپ چۈشكەندىن كېيىن ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئەسلىگە كەپتۇ ۋە دوستىغا قاراپ كۈلۈپتۇ. ھەر ئىككىسى بىر - بىرىنىڭ قولىنى سىقىپ، ئۆمۈرلۈك دوست ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن شاھزادە دوستىنى ئۆمۈرۋايەت قەدىرلەپ ئۆتۈش يۈزىسىدىن تەختىنى ئۇنىڭغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، ئۆزى ۋەزىر بوپتۇ. يىراق بىر مەملىكەت پادىشاھىنىڭ بىر ساھىبجامال قىزى مەلىكىنىڭ دوستى ئىكەندۇق، مەلىكە ئۆزىنىڭ بۇ دوستىنى ئۇنىڭغا تېپىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئۇنى ئۆيلەپ قويۇپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ ئىككى دوستىنىڭ ھەر ئىككىلىسى پەرزەنت كۆرۈپ، يۇرتنى ئادىل سوراپ، ئۆمۈرۋايەت ئىناق دوستلاردىن بولۇپ ئۆتكەنىكەن.

دۇنيا ئالغان كەنجى ئوغۇل

ئاتا ئىكەن، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن، قەدىمكى زاماندا بىر شەھەردە ھالالىباي دېگەن بىر باي سودىگەر ياشىغانىكەن. ئۇنىڭ بايلىقى شاھلىق خەزىنىسىدىن قېلىشمايدىكەن. بۇ سودىگەرنىڭ ناھايىتى كاتتا بىر ھويلىسى بار ئىكەن، ھەشەمەتتە شاھ سارىيىنى بېسىپ چۈشىدىكەن. بۇ بايىنىڭ شەھەرنىڭ ئاۋات رەستىلىرىنىڭ بىرىدە ئۈچ قەۋەتلىك بىر دۇكىنى بار ئىكەن. بۇ دۇكاندا تۈرلۈك گەزلىمىلەر، مىلىچماللار، زىلچا ـ گىلەملەر ۋە باشقا ھەر خىل ئۆي بىساتلىرى، كىيىم ـ كېچەكلەر سېتىلىدىكەن. شەھەردىكى مۇشۇ خىل سودا بىلەن شۇغۇللىنىدىغان تىجارەتچىلەرنى مانا مۇشۇ دۇكان مال بىلەن تەمىنلەيدىكەن. دۇكاننى بايىنىڭ ئۆزى ئاچىدىكەن. بىرقانچە مۇلازىم ئەتىدىن ـ كەچكىچە قول ـ قولىغا تەگمەي سودا ـ سېتىق قىلىدىكەن.

بۇ بايىنىڭ ئۈچ ئوغلى بولۇپ، تۇنجىسىنىڭ ئىسمى ئاسمانباي، ئوتتۇرانچىسىنىڭ ئىسمى زېمىنباي، كەنجىسىنىڭ ئىسمى جاھانباي ئىكەن. سودىگەر، كۆك ئاسماندەك كۆكلەپ تۇرسۇن، زېمىندار بولسۇن، جاھاننى ئىلكىدە تۇتسۇن، دېگەن ئۇمىدلەر بىلەن بالىلىرىغا ئاشۇنداق ئات قويغانىكەن. ئىككى چوڭ ئوغلىنى ئۆيلىگەنىكەن. كەنجىسى تېخى كىچىك بولغاچقا ئۇنىڭغا نۆۋەت كەلمىگەنىكەن، ئۇ مەدرىسىدە ئوقۇيدىكەن. ئىككى چوڭ ئوغلى دادىسىنىڭ بايلىقىغا تايىنىپ پۈتى تايغان، بېشى قايغان، داپ داراڭلىغان، ئېشەك ھاڭرىغان جايلاردا يۈرىدىكەن. بۇ ئىككى بايۇەچچىنىڭ جۇڭىسىدا تەرلىمىدىغان نۇرغۇن ئاغىنىلىرى بار ئىكەن. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بايۇەچچىلەرنى مەيخانىغا باشلىسا، بەزىلىرى قىمارخانىغا تارتىدىكەن، يەنە بەزىلىرى چىرايلىق خېنىملارنىڭ بەزمىگا ھىغا سۆرەپ كىرىدىكەن. ئىككى بايۇەچچە ئەنە شۇنداق كەيپ ـ ساپا، ئەيش ـ ئىشرەت كوچىسىغا كىرىپ كەتكەنىكەن. ئۇلار دادىسىنىڭ بىر قىسىم بايلىقلىرىنى يەپ ـ ئىچىپ، بۇزۇپ ـ چېچىپ، قىمارىدا ئۇتتۇرۇپ، ئىشرەت شارابىغا سەرپ قىلىپ تۇگىتىدىكەن.

بىر كۈنى بايىنىڭ تاغدىكى بىر يىلقىچىسى كېلىپ، بايىغا: «ئىككى چوڭ ئوغۇللىرى بىر ئۈيۈر يىلقىنى ھەيدەپ كەتتى» دەپتۇ. يەنە بىر كۈنى بىر چوپان كېلىپ: «ئىككى بايۇەچچە بىر قوتان قوينى ئېلىپ كەتتى» دەپ مەلۇم قىپتۇ. ئەسلىدە باي بۇ ئىككى ئوغلىنى ئۆيلىگەندىن كېيىن، ئۇلار سودا ـ سېتىقنى ئۆگەنسۇن، مۇستەقىل تۇرمۇش يولىغا كىرسۇن دەپ، ئىككىسىگە ئايرىم ـ ئايرىم دۇكان ئېچىپ بەرگەنىكەن. باي يىلقىچى بىلەن چوپاننىڭ خەۋىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن: «بۇ زادى نېمە ئىش؟» دەپ، ئوغۇللىرىغا ئېچىپ بەرگەن دۇكانغا بېرىپ قارىسا، ئۇ دۇكانلاردا باشقا ئادەم ئولتۇرغۇدەك. باي

ئۇلاردىن ئوغۇللىرىنىڭ بۇ دۇكانلارنى سېتىۋەتكەنلىكىنى بىلىپتۇ. ئۇ زەھەر يۇتۇۋالغاندەك بولۇپ، دۇ-كىنىغا قايتىپ كەپتۇ. شۇ ئەسنادا ئۇنىڭ ئالدىدا باغۋەن پەيدا بوپتۇ. ئۇ بايغا ئىككى پۇكۇلۇپ سالام بەرگەندىن كېيىن:

— ھۆرمەتلىك باي غوجام، ئىككى چوڭ ئوغۇللىرى بىر ئادەمنى باغقا باشلاپ چىقىپ، باغنى ئۇ-نىڭغا ئۆتكۈزۈپ بەردى. باغنى ئۆتكۈزۈۋالغان ئادەم ماڭا: «ئەمدى سىز ئۆز ئىشىڭىزنى قىلىڭ، باغقا ئۆ-زۈم قارايمەن» دېدى. مەن ئۆزلىرىنىڭ تۇزنى يەپ، خىزمەتلىرىنى قىلىپ كەلگەنىدىم، شۇڭا جانابلا-رىغا ئەھۋالنى ئېيتقاچ خوشلىشىپ چىقاي دەپ، كېلىشىم، — دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان بايىنىڭ بېشىدىن تۇتۇن چىقىپ كەتكەندەك بوپتۇ. ئۇ دەرھال ئىككى ئوغلىنى تاپ-تۇرۇپ، ئۇلارغا باغنى ئۆتكۈزۈپ بەرگەن ئادەمنى ھايال قىلماي ئۆز ھۇزۇرىغا ھازىر قىلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئىككى بايۇەچچە نائىلاج ئۇ ئادەمنى دادىسىنىڭ ئالدىغا باشلاپ كەپتۇ.

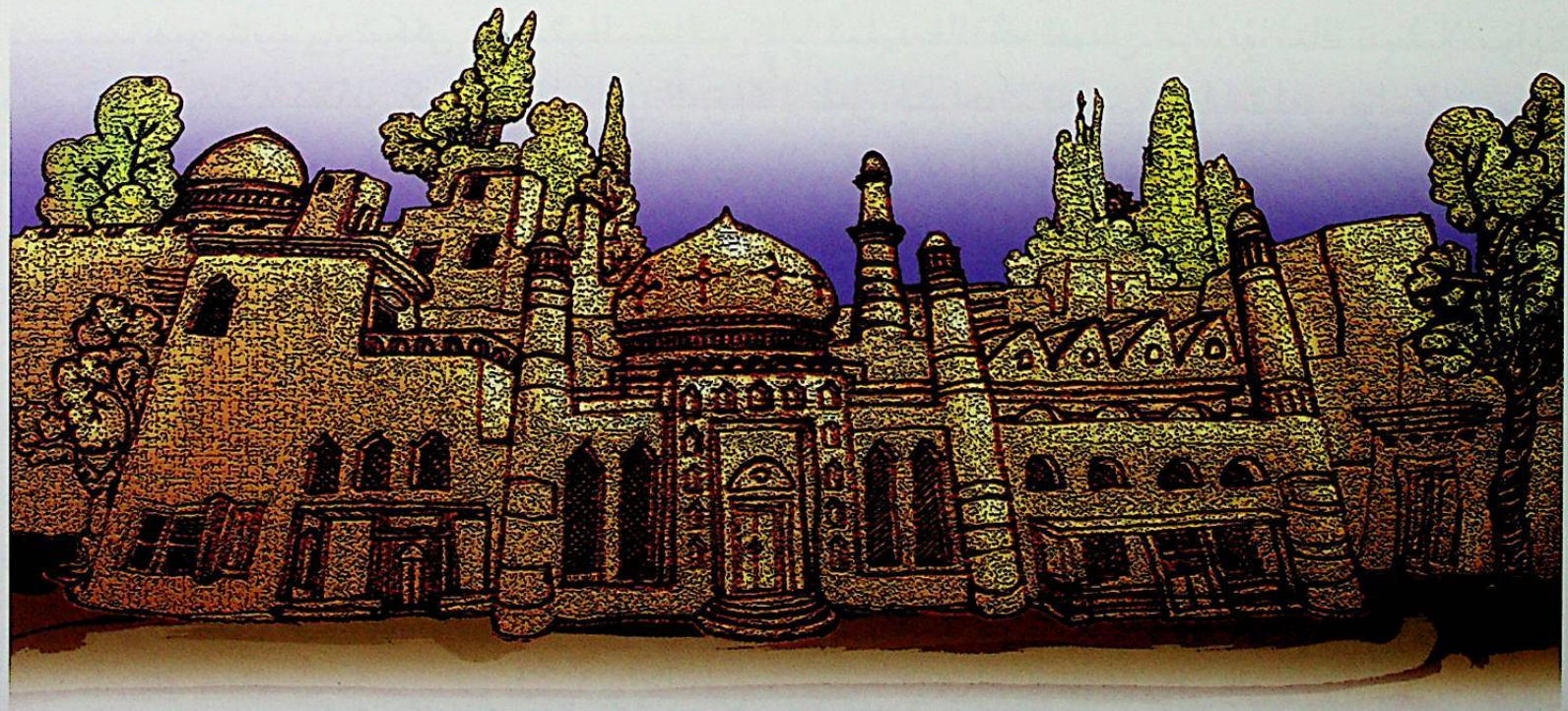
— بالىلىرىم باغنى سىزگە نېمە سەۋەبتىن ئۆتكۈزۈپ بەردى؟ — دەپ سوراپتۇ باي ئۇ ئادەمدىن.

— قىماردا ئۇتۇۋالغانىدىم، — دەپتۇ ئۇ ئادەم جاۋاب بېرىپ.

— ئۇنداق بولسا، باغنى ماڭا سېتىڭ، — دەپتۇ باي. پۇلغا سۇغا تەشنا بولغاندەك تەقەززا بولۇپ تۇرغان بۇ قىمارۋاز شۇئانلا ماقۇل بوپتۇ. بىرنەچچە يەر - زېمىن دەللالىلىرىنىڭ باھا قويۇپ سالا - سۇلھى قىلىشى بىلەن باي بېغىنى قىمارۋازدىن قىممەت باھادا سېتىۋاپتۇ ۋە باغنى ھېلىقى باغۋەننىڭ باشقۇرۇشىغا قايتا تاپشۇرۇپتۇ. بۇ باغ بايغا ئاتا مىراس باغ ئىكەن. بايغا ھەممە ئىش ئايان بوپتۇ. شۇ-نىڭدىن كېيىن باي كېسەل بولۇپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قاپتۇ. دۇكاننى ئىككى ئوغلى تالان - تاراج قە-لىشقا باشلاپتۇ. پەقەت كەنجى ئوغلىلا دادىسىنىڭ كېسىلىنى تېۋىپقا كۆرسىتىپ، ئۇنىڭ ھالىدىن خە-ۋەر ئېلىپ تۇرۇپتۇ. بىر كۈنى دۇكاننى باشقۇرۇۋاتقان مۇلازىم كېلىپ، ئىككى بايۇەچچىنىڭ دۇكانىنى قۇرۇقداپ قويغانلىقىنى مەلۇم قىپتۇ. باي ھوشىدىن كېتىپتۇ....

كېسەل كۆرپىسىدە ياتقان باي بىر كۈنى بىر چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە بىر ئاقساقال ئادەم پەيدا بولۇپ، بايغا:

— ئەي ھالالباي، كەلمەكنىڭ كەتمىكى بار. سىز كۆزىڭىزنىڭ ئوچۇق چېغىدا مال - دۇنيالىرىڭ-

ئۆزنى بالىلىرىڭىزغا بۆلۈپ بېرىڭ. سىز باقىي ئالەمگە كەتكەندىن كېيىن ئۇلار مىراس تالىشىپ، بىر - بىرىنى قانغا بويىاپ يۈرمىسۇن. ئەمما، ئاۋۋال سىز ئۇلارنى ئالدىڭىزغا چاقىرىپ: «قايسىڭلار مال - دۇنياغا تۇرسىلەر؟ قايسىڭلار دۇئا ئالىسىلەر؟» دەپ سوراڭ. مال - دۇنيانى «دۇنياغا تۇرىمەن» دېگىنىگە بېرىڭ، «دۇئا ئالىمەن» دېگىنىگە ھېچنېمە بەرمەڭ. ئۇنى بىر خالىي پۇرسەتتە چاقىرىپ، ئۇ- نىڭغا: «بېشىڭغا كۇن چۈشكەندە قەبرەمنى زىيارەت قىل، بېشىمدا بىر كېچە قۇرئان تىلاۋەت قىلىپ ئولتۇرۇپ، سۇبھىدەمدە تىلىكىڭنى تىلە، تەلىپىڭ ئىجابەت بولىدۇ» دەڭ، — دەپتۇ. شۇ سۆزدىن كېيىن باي ئويغىنىپ كېتىپتۇ. ئۇ شۇ كۇندىن باشلاپ ئۆز تەسەررۇپىدىكى ئۆي - جاي، يەر - زېمىن، باغۋاران، ئالتۇن - كۇمۇش، مال - دۇنيالىرىنىڭ ھەممىسىنى رويخەتكە ئالدۇرۇپتۇ. ئاندىن ئۇچ ئوغ- لىنى ئالدىغا چاقىرىپ:

— بالىلىرىم، ئۆمۇر سائىتىم توختاش مەنزىلىگە يېتىپ كەلگەن ئوخشايدۇ، مەن ئاخىرەت سەپ- رىگە ئاتلىنىدىغاندەك قىلىپ تۇرىمەن، شۇڭا كۆزۈم يۇمۇلماستا سىلەرگە مىراس بۆلۈپ بەرمەكچىمەن. بۇ مىراس ئىككى خىل: بىرى، نەق مال - دۇنيا، يەنە بىرى، دۇئا. قايسىڭلار دەپئى - دۇنيا ئالىسىلەر، قايسىڭلار دۇئا ئالىسىلەر؟ — دەپ سوراپتۇ. ئىككى چوڭ ئوغلى كۆڭلىدە، دۇئادىن نېمە چىقاتتى، ئۇ- نىڭدىن خەزىنە پۇتمەيدۇ، نەق دۇنيانى يوق نەرسىگە تېگىشمەنمۇ، دەپ ئويلاپتۇ. تۇنجى ئوغلى: «مەن دۇنيا ئالىمەن» دەپتىكەن، ئوتتۇرانچى ئوغلىمۇ: «مەنمۇ دۇنياغا تۇرىمەن» دەپتۇ. كىچىك ئوغلى: «ئاتا، مەن دۇئا ئالاي» دەپتۇ. باي شۇ يەردىلا: «خۇدا سېنى ئەزىز قىلسۇن، بەختىڭنى بەرسۇن، جاھان ئىلكىڭ- دە بولسۇن...» دەپ دۇئا قىپتۇ. ئاندىن ئىككى چوڭ ئوغلىغا:

— سىلەر چىقىپ تۇرۇڭلار، بىرنەچچە گۇۋاھچىنى ھازىر قىلىپ، شۇلارنىڭ ھۇزۇرىدا مىراسىڭلار- نى بۆلۈپ بېرىمەن، — دەپتۇ. ئۇچ ئوغۇل تەڭلا چىقىپ كېتىپتۇ. باي بىر پۇرسەتنى تېپىپ كەنجى ئوغلىنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا:

— ئوغلۇم، بېشىڭغا كۇن چۈشكەندە كەچقۇرۇنلۇقى قەبرىستانلىققا بېرىپ، قەبرەم ئالدىدا ئولتۇ- رۇپ بىر كېچە قۇرئان تىلاۋەت قىلىپ، تاڭ سۇزۇلۇشكە يېقىن تىلىكىڭنى تىلە، تەلىپىڭ ئىجابەت بو- لىدۇ، بۇنى ھېچكىمگە تىنما... — دەپتۇ. ئاندىن ئايالىنى چاقىرىپ، تەكىيىسى ئاستىدىن بىر خالتىنى ئېلىپ:

— ھەي ئانىسى، ئىككى چوڭ ئوغلىمىزدىن ۋاپا كېلىدىغاندەك ئەمەس. مانا بۇ مىڭ تىللا پۇل، مەن ئۇ ئالەمگە كەتكەندىن كېيىن بۇ پۇلنى كەنجەڭ بىلەن خىراجەت قىلىپ تۇرارسىلەر. پۇلنى چىڭ ساقلا، چوڭ ئوغۇللار سېنىمۇ شىلىشتىن يانمايدۇ. ئۇنى بەر، بۇنى بەر، پۇل بەر، دەپ بىر نېمە تەلەپ قىلسا: «مەندە ھېچنېمە يوق» دېگىن، ئۇلارغا بىر تىيىنمۇ بەرمىگىن، — دەپ جېكىلەپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي شەھەرنىڭ ئەئلەم، مۇپتى، قازىسىنى، سودىگەر ئاقساقىلىنى، مەھەللىدىكى مۆتىۋەر زاتلاردىن بىر نەچچە كىشىنى تەكلىپ قىلىپ، بارلىق كۆچەر - كۆچمەس مۇلۇكلىرىنى ئىككى چوڭ ئوغلىغا خەت مۆھۇر قىلىپ بۆلۈپ بېرىپتۇ. ھويلىسىدا ئەسكى - تۇسكى نەرسىلەر قويۇپ قويۇلىدىغان ئىككى ئېغىز ئۆي بار ئىكەن، بۇ ئۆينى بىر قۇر ئۆي بىساتى، قازان - تاۋاق، قاچا - قومۇچلار بىلەن ئايالىغا خەت مۆھۇر قىلىپ بېرىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن باي كۆز يۇمۇپتۇ. چوڭ ئوغۇللار ئاتىسىنىڭ دەپنىسى، نەزىر - چىراغلىرىغا بىر تىيىن پۇلمۇ چىقارماپتۇ، خىراجەتنى باينىڭ ئايالى قىپتۇ.

باينىڭ يەتتە نەزىرسى بېرىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئىككى چوڭ ئوغۇل ئانىسىغا: «سەن ئۆز

ئۆيۈڭدە ئولتۇر» دەپتۇ. ئۇكىسىغا بولسا: «سەن دۇئادا ئۆي ياساپ ئولتۇر» دەپ، ئانىسى بىلەن ئىنىسىنى سىغدۇرماپتۇ. باينىڭ خوتۇنى كەنجى ئوغلى بىلەن ھېلىقى ئىككى ئېغىز كونا ئۆيگە كۆچۈپ چىقىپتۇ. چوڭ ئىككى ئوغلى «ئانا، ھالىڭ نېچۈك؟» دەپ ھال سوراپ قويۇشقىمۇ، ئۆيدە ئەتكەن تاماقتىن بىرەر قاچا چىقىرىپ بېرىشكىمۇ يارىماپتۇ. ئۇلار ئويۇن ـ تاماشىغا بېرىلىپ كېتىپتۇ. كەنجى ئوغۇل ئاكىلىرىغا: «ماڭا بىرئاز پۇل قەرز بېرىپ تۇرۇڭلار، مەن دۇكان ئېچىۋالاي، پۇلۇڭلارنى تېزلا قايتۇرىمەن» دەپتىكەن، ئاكىلىرى: «سەن دۇئا ئالغان، دۇئادا دۇكان ئاچ» دېيىشىپتۇ. ئۇ ئانىسىدىن ئون تىللا ئېلىپ تەنزىكەشلىك دۇكىنى ئېچىپتۇ. ئۇ ئەقىللىق، تەدبىرلىك بولغاچقا سودىسى يامان ئەمەس يۈرۈشۇپ كېتىپتۇ. ئانا ـ بالا كۈننى ياخشى ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ. ئانا ھەر كۈنى بەش ۋاخ نامىزىدا: «خۇدايا خۇداۋەندە، كەنجەمنى ھەرگىزمۇ نائىنساپ ئاكىلىرىغا بېقىندى قىلىپ قويمىغايسەن...» دەپ تىلەيدىكەن.

بۇلار بۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن، ئەمدىكى ئىككى ئېغىز گەپنى باشقا يەردىن ئاڭلايلى:

بۇ شەھەر پادىشاھىنىڭ گۈزەللىكتە تەڭدىشى يوق بىرقىزى بار ئىكەن. ئۇنىڭ تەۋسىپ ـ تەرىپى ئون سەككىزمىڭ ئالەمگە پۇر كېتىپتۇ. ھەرقايسى پادىشاھلىقلاردىن ئۇ قىزنى ئۆز شاھزادىلىرىگە سوراپ رىتىپ ئەلچىلەر كېلىشكە باشلاپتۇ. بىر كۈنى بىرنەچچە پادىشاھلىقنىڭ ئەلچىسى تەڭ كېلىپ قاپتۇ. مەلىكىنىڭ ئاتىسى بىرىگە ماقۇل دېسە، قالغانلىرى نارازى بولىدىكەن ـ دە، قانلىق ئۇرۇش خەۋپى تۇغۇلىدىكەن، شۇڭا ئۇنىڭ بېشى قېتىپتۇ. مەلىكە بۇ ئەھۋالنى ئويلا ـ ئويلا ئاخىر بىر چارە تېپىپتۇ. ئۇ ئاتىسىغا ئۆز چارىسىنى مەلۇم قىپتۇ.

مەلىكىنىڭ خاس چاربېغى بار ئىكەن. بۇ چارباغدا بىر راۋاق بولۇپ، راۋاقنىڭ ئوتتۇرىسى مەلىكە كېنىزەكلىرى بىلەن بەزمە ـ مەشرەپ قۇرۇپ ئويناىدىغان چوڭ سەينا ئىكەن. بۇ سەيناغا قىرىق پەلەمپەي بىلەن چىقىدىكەن. مەلىكىنىڭ تاپقان چارىسى مۇنداق ئىكەن: «مەن راۋاقنىڭ سەيناسىدا ئولتۇرىمەن. كىمكى قىرىق پەلەمپەيدىن ئات چاپتۇرۇپ چىقىپ، قولۇمدىكى ئۇزۇكۇمنى ئېلىپ ئۆز قولىغا سېلىپ، يەنە ئات چاپتۇرۇپ چۈشۈپ كەتسە، ئۇ كىشىنىڭ شاھ ـ گاداي بولۇشىدىن، ياش ـ قېرى بولۇشىدىن، چىرايلىق ـ سەت بولۇشىدىن، تاز، گاس ـ گاچا، قارىغۇ، ئاقساق ـ چولاق ياكى باشقا ئەيىبى بولۇشىدىن قەتئىينەزەر مەن شۇنىڭكى» دېگەندىن ئىبارەت ئىكەن. پادىشاھ قىزىنىڭ بۇ شەرتىنى جاكارچىلار ئارقىلىق پۈتۈن ئىقلىمغا جاكارلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەلىكىنىڭ تەلەپكارلىرى تېخىمۇ كۆپىيىپ، ئۇلار زور تەييارلىقلارنى باشلىۋېتىپتۇ. يۈز پۇللۇق ئاتنىڭ باھاسى مىڭ پۇلغا چىقىپتۇ. بۇ تەلەپكارلارنىڭ ئىچىدە ھەرقايسى پادىشاھلىقلاردىن كەلگەن شاھزادىلەرمۇ، ۋەزىرزادىلەرمۇ، سودىگەرزادىلەرمۇ، بەگزادىلەرمۇ، مۇشۇ شەھەردىكى ئاددىي پۇقرالارمۇ بار ئىكەن.

جاھانبايىنىڭ ئىككى ئاكىسىمۇ يارىملىق ئىككى ئاتنى سېتىۋېلىپ مەشىق قىلىشقا باشلاپتۇ. ئۇلار-نىڭ خۇتۇنلىرى بولسا، كۈندەشلىكى قوزغىلىپ: «خۇدايىم ئەجىلىڭنى بېرەر، پەلەمپەيدىن ئېتىڭ بىلەن موللاق ئېتىپ چۈشۈپ ئۆلەرسەن...» دەپ قارغاپ، ئۇلارغا ئۆلۈم تىلەيدىكەن، زار ـ زار قاقشاپ يىغلايدىكەن. ئەمما، بۇ ئىككى نوچى كۈندە ئاتلىرىنى ئوينىتىپ راۋاق ئالدىغا بارسىمۇ، راۋاققا ئات چاپتۇرۇپ چىقىشقا جۈرئەت قىلالماي سالپىيىپ قايتىپ كېلىدىكەن. «تىكەندىن قورقمىغان گۈلنى ئۈزمەي قويماس، جاندىن كەچمىگۈچە جانانغا يەتكىلى بولماس» دەيدىغان تاغ يۈرەك ئەزىمەتلەرلا راۋاققا قاراپ ئات چاپتۇرىدىكەن، لېكىن بەزى ئاتلار ئون ـ ئون بەش، بەزىلىرى يىگىرمە پەلەمپەيگە چىققاندىن كېيىن،

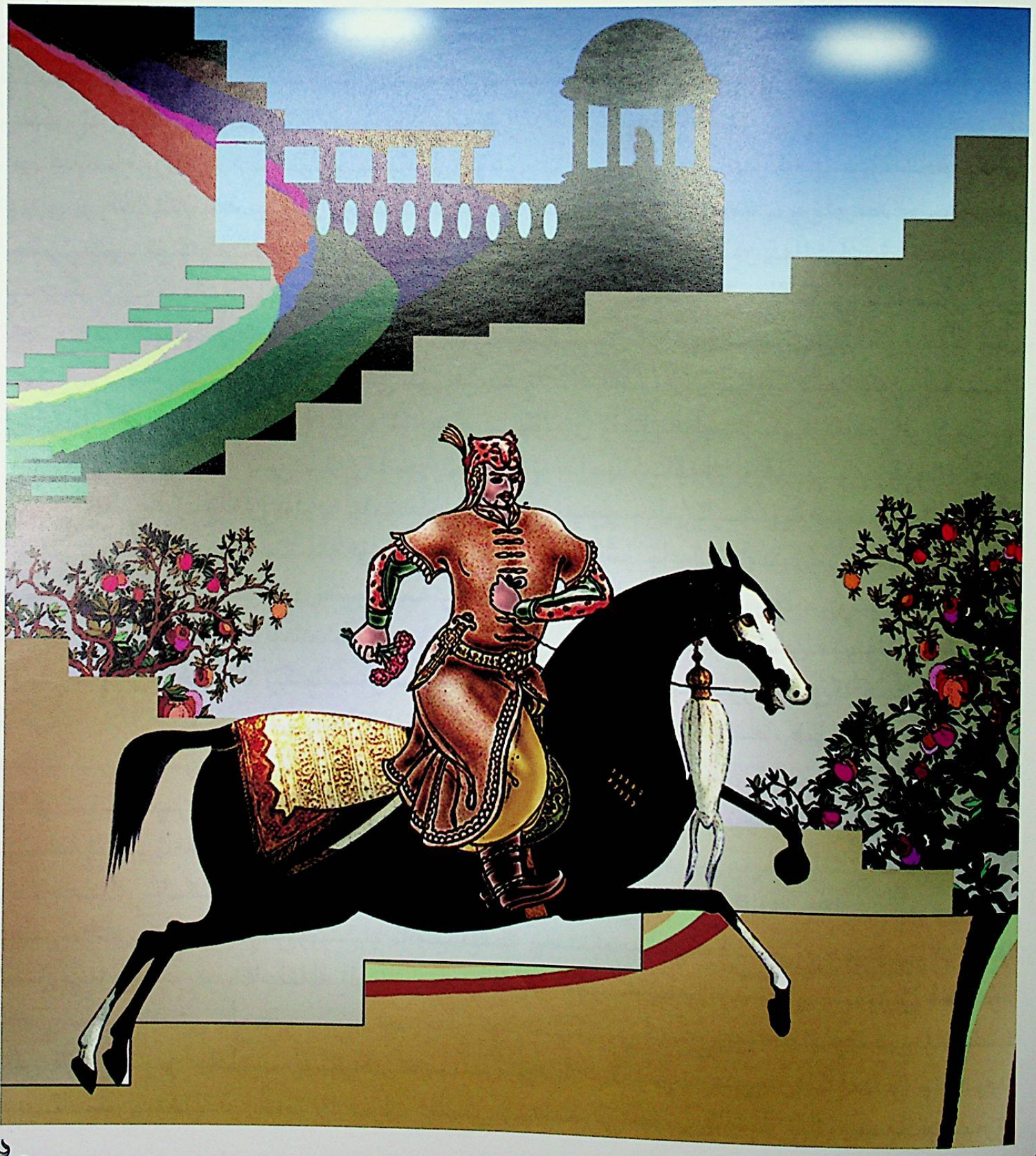
ئارقىسىچە يەقىلىدىكەن ـ دە، ئۇستىدىكى ئادىمى بىلەن قوشۇلۇپ نابۇت بولىدىكەن. شۇنداق قىلىپ، مۇشۇ ۋەجدىن كۈندىن ـ كۈنگە ئۆلۈم كۆپىيىپ كېتىپتۇ، نۇرغۇن شاھزادىلەر، نەۋقىران يىگىتلەر جەنىدىن جۇدا بوپتۇ. مەلىكە «خۇنرىز» نامىنى ئېلىشقا باشلاپتۇ.

شۇ چاغدا جاھانباينىڭ كاللىسىغا دادىسىنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش خىيالى كەپتۇ. ئۇ قەرىق پەلەمپەينىڭ كىشىلەرنىڭ ھاياتىغا كەلتۈرۈۋاتقان تالاپەتنى كۆرۈپ، بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتى ياخشى بولمىق ئېلىپ كەلمەيدۇ، مۇبادا قازا تاپقان شاھزادىلەرنىڭ ئاتىلىرى بىرلىشىپ زېمىنىمىزغا جازا يۈرۈشى قىلىپ قالغۇدەك بولسا، مەملىكىتىمىز پۈتۈن خەلقى بىلەن ئۇلارنىڭ ئات تۇيىقى ئاستىدا كۈكۈم ـ تالقان بولۇپ كېتىشى تۇرغان گەپ، دېگەننى ئويلاپتۇ ـ دە، شۇ ئاخشىمى قەبرىستانلىققا بېرىپ ئاتىسىنىڭ قەبرىسى بېشىدا تۈن بويى قۇرئان تىلاۋەت قىپتۇ. تاڭغا يېقىن: «خۇدايا خۇداۋەندە، شۇ مەلىكىنى ماڭا نېسىپ قىلغايسەن...» دەپ تىلىكىنى ئىزھار قىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن تەڭ قەبرە «تارس» قىلىپ يېرىلىپ، قەبرە ئىچىدىن تۇم قارا بىر ئارغىماق سەكرەپ چىقىپتۇ. ئارغىماق ئالتۈن ئېگەر بىلەن ئېگەرلەنگەن بولۇپ، ئۇستىدە بىر قۇر شاھانە كىيىمىمۇ بار ئىكەن. جاھانباي ئات ئۇستىدىكى كىيىمىنى كىيىپ، ئاتنى مىنىپ، مەشىق قىلىۋاتقان قىياپەتتە شەھەرنى ئايلىنىپ يۈرۈپتۇ. كىم كۆرسە، ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ قالىدىكەن. بىر چاغدا راۋاق تەرەپتىن دۇمباق ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. بۇ، راۋاققا ئات چاپتۇرۇش ۋاقتىنىڭ توشقانلىق دېرىكى ئىكەن. جاھانباي ئارغىماقنى چاپتۇرغان پېتى راۋاق ئالدىغا يېتىپ كېلىپ، ئاتنى راۋاققا قارىتىپ قويۇۋېتىپتۇ. ئات يىگىرمىنچى پەلەمپەيگە چىققاندا جاھانباي ئاتنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ ئاتنى توختىتىپتۇ ۋە ئاستا ئارقىسىغا ياندۇرۇپ يەنە پەلەمپەيدىن ئاتنى چاپتۇرۇپ چۈشۈپ كېتىپتۇ ـ دە، كىشىلەر توپى ئارىسىدىن ئۆتۈپ، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە غايىب بوپتۇ. ھەممە ھەيرانۇ ھەس بولۇپ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن تەلەپكارلار: «قىز بەربىر مۇشۇ يىگىتنىڭ ئىكەن. ئۇنىڭ بۇگۈنكى ھەرىكىتى بىزگە قىلغان بېشارەت...» دېيىشىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ راۋاققا ئات چاپتۇرىدىغانلار چىقماپتۇ، لېكىن ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى كۆرۈش ئۈچۈن بۇ يەرگە كېلىدىغانلار ھەسسىلەپ كۆپىيىپ، راۋاق ئالدى ئادەم دېڭىزىغا ئايلىنىپ كېتىپتۇ.

جاھانباي قەبرىستانلىققا بېرىپ، شاھانە كىيىملەرنى سېلىپ، ئىلگىرىكىدەك ئاتنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئاتنى قويۇۋېتىپتۇ، ئات قەبرىگە كىرىپ كېتىپتۇ. جاھانباي شۇ كۈنى كەچتە يەنە قەبرىستانلىققا بېرىپتۇ. ئەتىسى سۈبھىدە قەبرىدىن بىر تورۇق ئات چىقىپتۇ. جاھانباي بۇ ئاتنىڭ ئۈستىدىكى كىيىمنى كىيىپ، ئاتنى مىنىپ شەھەر ئەتراپىنى ئارىلاپ يۈرۈپتۇ. بىر چاغدا يىراقتىن دۇمباق ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. جاھانباي ئاتنىڭ بېشىنى شەھەر تەرەپكە بۇراپ چاپتۇرغىنىچە راۋاق ئالدىغا كەپتۇ ـ دە، ئاتنى راۋاققا قارىتىپ قويۇۋېتىپتۇ. ئات قانات چىقىرىپ ئۇچقاندەك راۋاققا ئۆرلەپتۇ، ئەمما ئوتتۇرىنچى پەلەمپەيگە چىققاندا ئاتنى توختىتىپ، ئارقىسىغا ياندۇرۇپ چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇ يەنە قەبرىستانلىققا بېرىپ ئاتنى قەبرىگە كىرگۈزۈۋېتىپ ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ. ئۇ دەرۋازىدىن ھويلىغا كىرىشى بىلەن، ئاكىسى: «جاھانباي، ئوتۇن تۈگەپ قاپتۇ، يەڭگەڭگە ئوتۇن يېرىپ ئەكىرىپ بەر» دەپ ۋارقىراپتۇ. جاھانبايىنىڭ دادىسى قازا قىلىپ ئىككى ئاكىسى مىراسقا ئىگە بولغاندىن كېيىن، جاھانبايغا: «سەن دۇئا ئالغان، سېنىڭ بۇ دەرۋازىنىڭ ئىچىدىكى ھېچنېمىدە ھەققىڭ يوق. ھويلىمىزنىڭ ئېرىقىدا ئېقىۋاتقان سۇغىمۇ نوگاي تەقسىماتچىسى بولما، سەن دۇئانى سۇ قىلىپ ئىچ» دەپ، ئۇنى ھويلا ئېرىقىدىكى سۇنى ئىچىشتىنمۇ، شۇ سۇدا تاھارەت ئېلىشتىنمۇ مەھرۇم قىلغانىكەن. ئۇ سىرتتىكى كۆلدىن سۇ ئېلىپ كىرىشكە مەجبۇر ئىكەن. مۇشۇنداق خورلۇقنى

سۇكۇت ئىچىده ئۆتكۈزۈۋاتقان جاھانباي ئوتۇننى يېرىپ ئاكسىنىڭ ئۆيگە ئېلىپ كىرىپتۇ. ئۆيده ئىككى ئاكىسى پاراڭلىشىپ ئولتۇرغانىكەن، ئۇلار بىر ـ بىرىگە: «قىزىق ئىش، نۇرغۇن ئادەم مەلىكىنى ئالمەن دەپ جېنىدىن ئايرىلدى. بۇ يىگىت بولسا ئېتىنى پەلەمپەيده ئەتەي توختىتىپ چۈشۈپ كېتىپ باـ ردۇ. تازىمۇ ئەخمەق نېمە ئىكەن. مېنىڭ ئۇنداق ئېتىم بولىدىغان بولسا، بىر دەقىقىمۇ ۋاقتىنى ئۆتكۈزمەي مەلىكىنىڭ قولىدىكى ئۈزۈكنى ئېلىپ قولۇمغا سېلىپ چۈشكەن بولاتتىم ـ دە، شۇ كۈنلا مەلىكىنىمۇ قوينۇمغا سالاتتىم» دېيىشەرئىمىش.

ـــ ئۇ يىگىتنىڭ تېخىمۇ بەلەن ئېتى ھەم ئىشەنچىسى بولسا كېرەك، بەلكىم ئەتە مەلىكىنىڭ قولىدىكى ئۈـ زۈكنى ئالار، ـــ دەپتۇ جاھانباي ئاكىلىرىنىڭ گېپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇلارغا جاۋاب بەرگەندەك قىلىپ.

— ئۆتۈپ بارغىنا، ساڭا بۇنداق ئىشلارغا ئارىلىشىشنى كىم قويدى؟! — دەپتۇ بىر ئاكىسى ئۇنىڭغا قول شىلتىپ. جاھانباي ئۇن - تىنسىز چىقىپ كېتىپتۇ.

ئۇچىنچى كۈنى جاھانباي ھەر كۈندىكىدىنمۇ ئېسىل، ئاجايىپ كىيىشكەن بىر ئاق بوز ئاتنى مىنىپ كەپتۇ - دە، ئاتنى راۋاققا قارىتىپ چاپتۇرۇپتۇ. ئات شامالدەك يۈگۈرۈپ، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە قىرىق پەلەمپەيدىن چىقىپ راۋاق سەيناسىدا توختاپتۇ. جاھانباي ئاتتىن چۈشۈپ ئىككى قولىنى كۆكسىگە قويۇپ قىزغا سالام بېرىپتۇ. مەلىكىمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ يىگىتكە ئېھتىرام بىلدۈرۈپتۇ. يىگىت مەلىكىنىڭ قولىدىكى ئۈزۈكنى بارمىقىدىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ ئۆز قولىغا ساپتۇ. شۇ چاغدا تۆۋەندە بۇنى كۆرۈپ تۇرغان كىشىلەر يىگىتكە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. جاھانباي يەنە قىزغا چوڭقۇر تەزىم قىپتۇ - دە، ئېتىنى مىنىپ پەلەمپەيدىن چاپتۇرۇپ چۈشۈپ كېتىپتۇ. ھېچكىم بۇ يىگىتنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلەلمەپتۇ، بىراق بۇ يىگىت قۇمغا سىڭىپ كەتكەن سۇدەك جىممىدە بولۇپ كېتىپتۇ.

بىر ئاي ئۆتۈپتۇ، يەنىلا يىگىتتىن دېرەك بولماپتۇ. شۇ كۈنلەردە خەلق ئارىسىدا: «مەلىكىنىڭ قولىدىكى ئۈزۈكنى ئالغان يىگىت ئادەمزات نەسلىدىن ئەمەسمىش، دېۋە - جىن ياكى پەرى ئىمىش...» دېگەن گەپ - سۆزلەر تارقىلىپتۇ. بۇ سۆزلەرنى كۆپتۈرۈپ يەنە بەزىلەر: «راست ئەمەسمۇ، ئادەمزاتتا ئۇنداق ئۇچقۇر ئاتلارنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇ خىل ئاتلار پەقەت دېۋە - پەرىلەردىلا بولىدۇ» دېيىشەرئىمىش. بۇ گەپلەرگە ئىشەنگەن ساددا پۇقرالار: «بېشىمىزغا نېمە بالالار كېلىدىكىن؟» دەپ غەم - غۇسىسىگە چۈشۈپ قاپتۇ. پادىشاھىمۇ بۇنداق ئەندىشىلىك ۋەسۋەسىدىن خالىي بولالماپتۇ. ئۇ تەقەززالىق ئىچىدە: «ماڭا كۈيئوغۇل بولغۇچى يىگىت ئۆزىنى مەلۇم قىلسۇن، تويىنى باشلايمىز» دەپ كوچىلارغا جاكارچىلارنى چىقىرىپتۇ. مەلىكە يىگىتنى كۆرۈش بىلەنلا ئۇنىڭغا مەھلىيا بولۇپ قالغانىكەن، يىگىتتىن خەۋەر بولمىغانچە ئۇنىڭ تاقىتى تاق بوپتۇ، ھىجران چۆلىنى ۋىسال گۈلىستانىغا ئۆلاشتۇرۇش كويىدا يىگىتنىڭ يولىغا ئىنتىزارلىق بىلەن تەلمۈرۈپ كۆزى تېشىلىپ كەتكۈدەك بوپتۇ. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى تۇنجى مۇھەببەت ئاتەشىدە گۈلخان بولۇپ يېنىۋاتقان مۇشۇنداق پەيتتە، خەلق ئارىسىدا ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرگەن ھېلىقى ئەپسانىلەر ئۇنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. شۇ چاغدا ئۇ، مەن راستىنلا جىن - شايتۇن، دېۋە - پەرىگە يولۇققاندۇرمەنمۇ؟ دەپ ئويلاپ ئەندىشە قىلىپ، يۈرىكى «پوك - پوك» كېسىلگە گىرىپتار بولۇپ قاپتۇ، ئۆزىنىڭ ئاشۇنداق شەرتنى ئويلاپ تاپقىنىغا مىڭ پۇشايمان قىپتۇ، يىگىتنىڭ نام - نەسەبىنى، قەيەرلىك ئىكەنلىكىنى سوراپ بىلىۋالمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆز - ئۆزىگە كايىپتۇ. مەلىكىنى ئاشۇنداق خىياللار ھېلى يەتتە قات ئاسمانىنىڭ قەرىدىكى پەرىلەر ماكانىغا، ھېلى دەھشەتلىك كۈھقاپتىكى بەتبەشىرە دېۋىلەرنىڭ قوينىغا، ھېلى بەھەيۋەت تاغلاردىكى جىن -شايتانلارنىڭ تىلسىمات ئۆڭكۈرلىرىگە ئاپىرىپ بەند قىلىپ، ئۇنىڭ يۈرىكىنى پوكۇلدىتىپ تۇرۇپ تۇرسۇن، ئىككى ئېغىز گەپنى جاھانبايدىن ئاڭلايلى:

جاھانباي مەلىكىنىڭ قولىدىكى ئۈزۈكنى ئېلىپ ئۆز قولىغا سېلىپ راۋاقتىن قايتىپ چۈشكەندىن كېيىن، ئاتنى قەبرىگە كىرگۈزۈۋېتىپ، ئادەتتىكىدەك رەستىگە بېرىپ دۇكىنىنى ئېچىپتۇ. ئۇ دۇكاندا ئولتۇرغانىكەن، بىر توپ ئادەمنىڭ تاياق زەربىدىن باش - كۆزى يېرىلغان، كىيىمى قىپقىزىل قانغا بويالغان ئىككى ئادەمنى ئالدىغا سېلىپ، توختىماي ئۇلارنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئۇرۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قاپتۇ. جاھانبايىنىڭ يۈرىكى بىرنېمىنى تۇيغاندەك قىلىپ، سەكرەپ دۇكاندىن چۈشۈپ: «ھەي ئادەملەر، توختاڭلار!» دەپ ۋارقىراپ ئۇلارنى توختىتىپتۇ. بېرىپ قارىسا، تاياق يەپ قانغا غەرق

بولغان ئىككى ئادەم ئۇنىڭ ئىككى ئاكىسى ئىكەن.

— بۇلارنى نېمە ئەيىب بىلەن ئۇرۇۋاتىسىلەر؟ نەگە ئېلىپ ماڭدىڭلار؟ — دەپ سوراپتۇ جاھانباي ئۇ ئادەملەردىن.

— بۇ ئىككىسى مۇشۇ جايدا تۇرغان ھەممىمىزدىن كۆپ پۇل قەرز ئالغانىدى. ئۇزۇندىن بۇيان پۇلىمىزنى بەرمەستىن قېچىپ يۈرىدۇ، بۈگۈن تۇتۇۋالدۇق. بۇ ئىككىسى: «رەستىدىكى كاتتا دۇكان بىزگە تەئەللۇق، شۇ دۇكاننى پۇلۇڭلارغا ھېسابلاپ سېلىرگە بېرەيلى» دېگەنىدى، ئەمما دۇكاننى ئاللىقاچان باشقىلارغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ بولغانكەن. ئەمدى: «يايلاقتا يىلقىمىز، قوي، كالا پادىمىز بار، شۇنى بېرەيلى» دېدى. بىز بۇلارنى ئەنە شۇ يايلاققا ئېلىپ كېتىۋاتىمىز، — دەپتۇ ئۇ ئادەملەردىن بىرى. بۇلارنىڭ ھەممىسى قىمارۋازلار ئىكەن، ئەمما ئۇ كىشى: «بۇ ئىككىسى بىزگە قىمار دا ئۇتتۇرۇپ قەرزگە بۇغۇلغانىدى» دېمەستىن، «بىزدىن پۇل قەرز ئالغانىدى» دېگەنىكەن. جاھانباي بۇنى كۆڭلىدە چۈشىنىپ: «بۇلارنى قويۇپ بېرىڭلار، پۇلۇڭلارنى مەن بېرەي» دەپ ئاكىلىرىنى ئۇلارنىڭ چاڭگىلىدىن بوشىتىپ دۇكىنىغا ئەكىرىۋاپتۇ. بۇ چاغدا جاھانباي تەنزىكەش ئەمەس، چوڭ بىر دۇكاننىڭ سالاپەتلىك خوجايىنى بولۇپ قالغانكەن. ئۇ ھېلىقى ئادەملەرنىڭ ئىسمىنى، ئاكىلىرىدا قانچىلىكتىن ئېلىشى بارلىقىنى سوراپ، ئۇلارغا: «ئۇچ كۈندىن كېيىن مانا مۇشۇ دۇكانغا كېلىپ پۇلۇڭلارنى مەندىن ئېلىڭلار» دەپ ئۇلارنى يولغا سالىتۇ. ئەھلى رەستە ئۆزئارا جاھانبايغا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈشۈپتۇ، ئۇنىڭ ئىككى ئاكىسىغا بولسا لەنەت ـ نەپرەت ياغدۇرۇپتۇ.

جاھانباي كەچتە ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ، لېكىن ئاكىلىرىنىڭ كەچۈرمىشىنى ئانىسىغا ئېيتماپتۇ. ئۇ ئاكىلىرىنى ھامامدا يۇيۇندۇرۇپ، يېڭى كىيىم كىيگۈزۈپ ئۆيگە قايتۇرغانكەن. ئۇ ئەتىسى ئوردىغا بېرىپ ئۆزىنى مەلۇم قىلىپ قايتقاندىن كېيىن، ئانىسىنى پادىشاھنىڭ قۇدىسى، مەلىكىنىڭ قېينانىسى بولۇپ قالغانلىقى بىلەن ھەيران قالدۇرماقچىكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ ۋە ئاكىلىرىنىڭ قىسمىتى ھەققىدە نۇرغۇن خىياللارنى سۈرۈپ يېتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. ئۇ چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىگە دادىسى كىرىپتۇ. دادىسى ئۇنىڭغا: «ئوغلۇم، سېنىڭ بېشىڭغا بەخت قۇشى قونغانلىقى بىلەن مۇبارەكلەيمەن. سەن ئوردا ئەركانلىرىدىن بولۇپ قېلىش ئالدىدا تۇرىسەن. خەلق گويا بىر ئەزىم دەريا، پادىشاھتىن تارتىپ پۇتۇن ئوردا ئەھلى مىسالى بېلىق، بېلىق سۈدىن ئايرىلسا ياشىيالمىغاندەك، پادىشاھىمۇ، ۋەزىر ـ ئەمەلدارلارمۇ، سەركەردىلەرمۇ خەلقتىن ئايرىلسا دەۋران سۈرەلمەيدۇ. خەلقتىن ئايرىلمايمەن دەيدىكەنسەن، خەلقنىڭ سىرداشى بول، دادىڭغا يەت، ئاندىن ئىشەنچ ۋە ھىمايىگە ئىگە بولىسەن. بۇ — ئىناۋەت دېمەكتۇر. بۇنىڭ ئەكسى نەزەردىن چۈشمەكتۇر. دۇنيادا ئىنسان ئۇچۇن ئىناۋەتتىنمۇ ئۇستۇن شەرەپ تاجىسى، نەزەردىن چۈشمەكتىنمۇ ئارتۇق پاجىئەلىك ھالاكەت بولمايدۇ. ئەمما، ئىناۋەتكە ئېرىشىش ئوڭاي ئەمەس. ئۇنىڭغا نائىل بولۇش بىر قورام تاشنى ئېگىز تاغ ئۇستىگە ئېلىپ چىقىشتەك مۇشكۇل بولسا، نەزەردىن چۈشۈش ئاشۇ قورام تاشنى تاغ ئۇستىدىن پەسكە دومىلىتىۋېتىشتەك ئاساندۇر. پادىشاھمۇ، ئەمەلدارلارمۇ نەزەردىن چۈشسە، ئۇنىڭ ھېچقانداق ئىناۋىتى قالمايدۇ، خەلق ئۇلارنى غۇلىتىۋېتىدۇ. سەن پادىشاھقا كۈيئوغۇل بولغاندىن كېيىن پادىشاھنىڭ ئەڭ يېقىن ئادىمى بولۇپ قالسەن، سەن ئۇچۇن پادىشاھ بىلەن دىدارلىشىپ تۇرۇش، سۆھبەتلىشىپ تۇرۇش پۇرسىتى كۆپ بولىدۇ، شۇڭا سەن ئالدى بىلەن يۇرتنىڭ ئەھۋالىنى چۈشەنگىن، ۋاقتى كەلگەندە پادىشاھقا يەتكۈز، يۇرتنى تۇزە...» دەپتۇ. جاھانباي ئويغىنىپ كېتىپتۇ. ئۇ شۇ كۈنى سەھەردە مەسچىتتە بامدات نامىزىنى ئوقۇپ كىرگەندىن كېيىن،

ئانسىغا: «مەن تىجارەت ئىشى بىلەن بىر يەرگە بېرىپ كەلمەكچىمەن، بىر مەزگىل ئۆيدە بولالمايمەن» دەپ چىقىپ كېتىپتۇ ـ دە، شەھەر ئىچى، يېزا ـ كەنتلەرنى ئارىلاپ، كىشىلەر بىلەن مۇڭدىشىپ يۈرۈپ، مىڭبېشى، يۈز-بېشى، ئونبېشى ۋە باشقىلارنى تەكشۈرۈپ، جىنايىتى چىققىدەك ئاشقان پارىخور، خىيانەتچى، ستەم-كارلارنى تىزىملىككە ئاپتۇ. ئۇ ئەنە شۇنداق يۈرت ئارىلاپ يۈرگەندە، خەلق ئارىسىدا تارقىلىپ يۈرگەن پادىشاھنىڭ بولمىش كۆيئوغلى ھەققىدىكى توقۇلمىلار ئۇنىڭ قۇلىقىغىمۇ يېتىپتۇ ـ دە، ئۇ، بۇ زادى نېمە گەپ؟ مەن پۇقرالارنى ئاشۇنداق غەم ـ قايغۇغا سېلىپ قويغان ئوخشىمامدىمەن، بۇنى بىر ئۇقاي، دەپ ئۆيگە قايتىپتۇ.

ئۇ ھويلىسىغا كىرسە، ھېلىقى بىر توپ ئادەم ئىككى ئاكىسىنى ئالدىغا سېلىپ: «ئۆينى نېمىشقا بىكارلاپ بەرمەيسەن؟» دەپ، ئۇلارنى ھويلىدىن قوغلاپ چىقىرىشقا ئۇرۇنۇۋاتقۇدەك. يەنە بىر ئادەم جاھاز-بايىنىڭ ئانسىنىڭ قېشىغا بېرىپ: «بۇ ئۆينى بىكارلا» دەپتۇ. ئانا: «نېمىشقا بىكارلايمەن؟» دەپتىكەن، ئۇ ئادەم: «مەن بۇ ھويلىنى بارلىق ئۆي بىساتلىرى بىلەن ئىككى بايۇەچچىدىن ئۇتۇۋالدىم» دەپتۇ. شۇ چاغدا بۇ ئادەملەرنىڭ ئالدىدا جاھانباي پەيدا بوپتۇ. ئۇلار ئۇۋۇسى بۇزۇلغان ھەردەك گۇررىدە قىلىپ جاھانبايىنى ئارىغا ئېلىۋاپتۇ.

ــ مەن سىلەرنىڭ پۇلۇڭلارنى راسلاش ئۈچۈن بىر يەرگە بارغانىدىم. پۇلنى راسلىدىم، ئەمما چوڭ بىر دەريا ئەزىمدىن ئۆتۈشكە توغرا كېلەتتى، كەلكۈن كېلىپ قېلىپ كېمىلەر توختاپ قالدى. ۋاقىتدا كېلەلمىدىم، سىلەر بەرگەن ئۈچ كۈنلۈك قەرەل ئۆتۈپ كەتتى، مانا ئاخىر كەلدىم. پۇلۇڭلارنى ئەتە مانا مۇشۇ ئۆيدە تاپشۇرۇۋېلىڭلار، پۇل ـ مالىلار ھازىر يېتىپ كېلىدۇ، ــ دەپتۇ جاھانباي.

ــ ئەمدى بىزنى ئالدىيالمايسەن، پۇلۇڭلارنى ئەتە بېرىمەن دەپ، يەنە قېچىپ كەتمەكچىمۇسەن؟ ــ

دەپ، پۇلنى ھازىر بەرمىسە كەتمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ تۇرۇۋاپتۇ ئۇلار.

— خوپ، ئۇنداق بولسا مەن بىلەن يۈرۈڭلار، سودا سارىيىغا بېرىپ پۇلۇڭلارنى ئېلىڭلار، بۇ چاغ-قىچە ماللار كېلىپ بولغاندۇ، — دەپ، ئۇلارنى باشلاپ ئۆيدىن چىقىپتۇ. ئۇ توپتوغرا ئوردىغا قاراپ مې-ڭىپتۇ. ئوردا ئالدىغا بارغاندا، ھېلىقى ئادەملەرگە: « سىلەر مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇڭلار، مەن ھازىر قايتىپ چىقىمەن» دەپ ئوردىغا كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇ ئوردىغا كىرىپ ئۆزىنى مەلۇم قىپتۇ. شۇئانلا ئور-دىدىن داقا ـ دۇمباق ساداسى ياڭراپتۇ. ئارقىدىنلا جاكارچىلار: «كۆيئوغۇل كەلدى، توي باشلاندى !» دەپ كوچىغا چىقىپ جاكار قىلىشقا باشلاپتۇ. بايىقى ئادەملەر ھېلىقى يىگىتنىڭ پادىشاھنىڭ كۆيئوغلى ئې-كەنلىكىنى بىلىپ غىپپىدە تىكۈپتىپتۇ. پادىشاھ قىرىق كېچە ـ كۈندۈز توي ـ تاماشا قىلىپ، قىزىنى جاھانبايغا نىكاھلاپ بېرىپتۇ. قىزى بىلەن كۆيئوغلىنى خاس قەسىرگە ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. جاھانباي ئا-نىسىنى ئۆز قەسرىگە ئەكېلىۋاپتۇ.

پادىشاھ كۆيئوغلى جاھانبايىنىڭ مۆتىۋەر سودىگەر ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن، بىر كۈنى ئۇنىڭ بىلەن سودا ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈش ھەققىدە سۆھبەتلىشىپ قاپتۇ. ئۇ جا-ھانبايىنىڭ بۇ توغرىدىكى دانا پىكىرلىرى ۋە تەدبىرلىرىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭدىن تولىمۇ مەمنۇن بوپتۇ، بو-لۇپمۇ ئۇنىڭ: «دۆلەتنى قۇدرەتلىك قىلىش، خەلقنى بایاشات تۇرمۇشقا ئىگە قىلىشتا پىكىر يۈرگۈزۈش كېرەك. چارە ـ تەدبىر تېپىش ئۈچۈن شۇ زېمىندا قانداق ئىشلارنىڭ بارلىقىنى ئىگىلەپ تۇرۇش لازىم-دۇر» دېگەن سۆزى پادىشاھنى قاتتىق تەسىرلەندۈرۈپتۇ.

— بىزنىڭ يۈرتىمىزدا قانداق ئىشلار بارلىقىنى ئېيتىپ بېرەلەمسىز؟ — دەپ سوراپتۇ پادە-شاھ.

جاھانباي پادىشاھقا يۈرت ئەھۋالىنى بايان قىلىپ بېرىپتۇ ۋە يۈرتنى تۇزەش، بۇنىڭ ئۈچۈن مەر-پەت دەرۋازىسىنى كەڭ ئېچىش، بىلىم ئەھلىلىرىنى يېتىشتۇرۇش، مۇئەسسەسەلەرنى پاك، دىيانەتلىك، ئىقتىدارلىق، ياراملىق كىشىلەرنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇش، ناقابىللارنى، ھارامتاماقلارنى، زالىملارنى تا-زىلاش، ئادالەتنى تەختكە چىقىرىش، جەمئىيەتنى ئوغرى، قىمارۋاز، پاھىشە، بەڭگىلەردىن خالىي قىلىش قاتارلىقلار ھەققىدە تەكلىپ بېرىپتۇ. پادىشاھ تېخىمۇ مەمنۇن بولۇپ:

— ئوغلۇم، بۇ ئىشقا سىزدىنمۇ مۇناسىپراق كىشى يوق، — دەپتۇ. ئەتىسى پۈتۈن ۋەزىر ـ ئە-مەلدارلارنىڭ ھۇزۇرىدا بېشىدىن تاجىنى ئېلىپ جاھانبايغا كىيگۈزۈپ، ئۇنى شاھلىق تەختكە چىقىرىپ-تۇ.

جاھانباي پادىشاھ ئالدىدا ئۆزى ئوتتۇرىغا قويغان ئىشلارنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇنداپتۇ، يۇرتنى تۇزەپتۇ، ئەلنى ئەمىن قىپتۇ. ئىككى ئاكىسىنى ئوردا خىزمىتىگە ئاپتۇ. ئۇلارغا قىمارخانىلارنى، پاھى-شىخانىلارنى، بەڭخانىلارنى تازىلاش، ئوغرى ـ يالغاننى يوقىتىش ۋەزىپىسىنى تاپشۇرۇپتۇ. ئۇلار ئاۋۇالقى يامان قىلمىشلىرىغا توۋا قىلىپ، ئۆز خىزمەتلىرىنى ساداقەتلىك بىلەن ئورۇنداپتۇ. جاھانباي پۇقرالار-نىڭ ھمايىسىگە ئېرىشىپ، ئىناۋىتى ئۆسۈپ، سەلتەنەت تەختى مۇستەھكەملىنىپتۇ.

ئەسلىدە دادىسىنىڭ چۇشىگە كىرگەن ھېلىقى ئاقساقال كىشى خىزىر ئەلەيھىسسالام بولۇپ، ئۇ جاھانبايىنىڭ بىلىملىك، ئەخلاقلىق، توغرا سۆز، خالىس نىيەت، ئادالەتپەرۋەر، خەلق سۆيەر ۋە ئاتا ـ ئا-نىغا ھۆرمەتچان، مېھرىبان ئىكەنلىكىدەك ياخشى خىسلىتى ئۈچۈن ئۇنىڭغا نەزەر تاشلىغانىكەن. كېيىن ئۇنىڭ چۇشىگە دادىسىنىڭ قىياپىتىدە كىرگەنمۇ ئەنە شۇ ئۇلۇغ خىزىر ئىكەن.

ھۇنەرنىڭ خاسىيتى

ئورۇننىڭ بۇرۇنسىدا ھېكىماخۇن دېگەن بىر ھۇنەرۋەن ئۆتكەنىكەن. بۇ ئادەمنىڭ بىلمەيدىغان ھۇنىرى، ئوقۇمىغان كىتابى يوق ئىكەن، ئۆزى ھەر تەرەپتىن ھېكمەتلىك ئىكەن، شۇڭا بۇ ئادەمنى خەلق ھېكمەتلىك ھېكىماخۇن دەپ ئاتايدىكەن.

كۈنلەردىن بىر كۈنى بۇ ئادەم ئوچ ئوغلىنى ئالدىغا چاقىرىپ مۇنداق دەپتۇ:

— بالىلىرىم، يېشىم بىر يەرگە يەتتى، ئۆمرۈم ھۇنەرۋەنچىلىك بىلەن ئۆتتى. خام ھېساب قىلغىنىمدا يەتمىش يەتتە تۈرلۈك ھۇنەر بىلىدىكەنمەن، شۇنداق بولسىمۇ، مېنىڭ بىلىدىغىنىم دۇنيادىكى ھۇنەرنىڭ مىڭدىن بىرىچىلىكمۇ ئەمەس. ئادەم بالىسىغا يەتمىش مىڭ ھۇنەر ئازلىق قىلىدۇ، ھۇنەرسىز ئادەم مېۋىسىز دەرەخ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سىلەرگە ھۇنەر ئۆگىتىپ قويماي، ناۋادا ياخشى كۈننىڭ يامىنى بولۇپ، بېشىڭلار-غا كۈن چۈشكەندە ئەسقېتىپ قالار.

— ئاتا، مەن رەسساملىق بىلەن نەققاشلىقنى ئۆگىنەي، — دەپتۇ چوڭ ئوغلى.

— مەن نەغمە ئۆگىنەي، — دەپتۇ ئوتتۇرانچى ئوغلى. كىچىك ئوغلى بولسا:

— ئاتا، مەن لەقەنباز[1] بولاي، — دەپتۇ. شۇ چاغدا چوڭ ئوغلى ئىنىسىغا:

— ئىنىم، سەن لەقەنبازلىقنى ئۆگەنمەي، باشقا ھۇنەر ئۆگەن، ئۇ ياخشى ھۇنەر ئەمەس، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئاتىسى:

— بالىلىرىم، ھۇنەرنىڭ ياخشى - يامىنى يوق، چوڭ - كىچىكىمۇ يوق، پەقەت ھەركىشى تالاپ ياق-تۇرغان ھۇنىرىنى ئۆگىنىشى لازىم. ھەركىم ئۆزى خالىغان ھۇنەرنىلا ياخشى ئۆگىنىپ چىقالايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆگىنىۋەرسۇن، — دەپتۇ.

شۇ كۈندىن باشلاپ ھېكىماخۇن بالىلىرىغا ھۇنەر ئۆگىتىشكە باشلاپتۇ. ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ، ئارىدىن ئوچ يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بالىلىرى ئۆزى خالىغان ھۇنىرىنى كامىل ئۆگەنگەندىن كېيىن، ئاتىسى:

— بالىلىرىم، ئەمدى بىرىڭلارنىڭ ھۇنىرىنى بىرىڭلار ئۆگىنىشكە بېرىلىڭلار، — دەپتۇ.

بالىلىرى ئارىدىن بىر يىلنى ئۆتكۈزۈپ، بىرىنىڭ ھۇنىرىنى بىرى ئۆگىنىپ، ھەربىرى ئوچتىن ھۇ-نەرگە مۇكەممەل بوپتۇ. بالىلىرىنىڭ ئالدى ئون سەككىز ياشقا كىرىپتۇ. ئۇلار ناھايىتى چىدامىلىق، پاكىز، ئەقىللىق ھۇنەرۋەنلەردىن بوپتۇ. بۇلارنىڭ ياسىغانلىرى، ئىشلىگەن ئىشلىرى خەلقئالەمنى ھەيران قالدۇ-رۇپتۇ، مەن - مەن دېگەن ھۇنەرۋەنلەرمۇ بۇلارغا باش ئېگىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ھېكىماخۇننىڭ داڭقى دۇنياغا تارىلىپتۇ. ھەرقايسى يۇرتلاردىن كەلگەن مۆتىۋەرلەر ھېكىماخۇننى زىيارەت قىلماي، ئۇنىڭ مەخسۇس سارا-

يىدىكى ھېكمەتلەرنى، نەرسە ـ كېرەكلەرنى كۆرمەي تۇرۇپ كەتمەيدىغان بوپتۇ، ھەتتا پادىشاھلارمۇ زىيارەت قىلىپ كېلىپ، ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلىرىنى تەقدىم قىلىپ كېتىدىغان بوپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى باشقا بىر شەھەردىن ئون ئىككى مىڭ سودىگەر سودا ئىشلىرى بىلەن كېلىپ ھېكمانىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ، ھال ـ ئەھۋال سوراپتۇ، مەخسۇس مېھمانخانىدا زىياپەتتە ئولتۇرۇپ مۇڭدىشىپتۇ. زىياپەتتىن كېيىن ئۇلار ھېكمانىڭ ھېكمەتلىرىنى كۆرۈپتۇ، ئاندىن مېھمانلار قايتار ئالدىدا ئۆزلىرى ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلىرىنى تەقدىم قىپتۇ. شۇ ئارىدا بىرى ھېچ نەرسە سوۋغات قىلالمايمۇ، بىر قوينىغا، بىر ھېكمانىڭغا قاراپ تۇرغۇدەك. بۇنى سەزگەن ھېكمانىڭ، توختا، بۇنىڭدا بىر سىر بولسا كېرەك، دېگەن ئويغا كېلىپ، ھېلىقى كىشىنى ئېيقاپتۇ. ئۇيگە كىرىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن:

ــ سىز بىرنەرسە ئېلىپ كەلمەپتىمەن دەپ، خىجالەتتە قالدىڭىزمۇ، نېمە؟ ــ دەپ كۆڭۈل سوراپتۇ ھېكمانىڭ.

ــ يوقسۇ تەقسىر، مەن تېخى سىزنىڭ داڭقىڭىزنى ئاڭلاپ، ياش كىشى چېغى دەپ، بىر قىزىل تون ئېلىپ كەلگەنىدىم، قارىسام، سىز مەن ئويلىغاندەك چىقمىدىڭىز، ئۆزىمىزنىڭ ئاتىسىدەك ئادەم ئىكەنسىز، شۇڭا ئېلىپ كەلگەن نەرسەم لايىق كەلمىگەندىن كېيىن، تەقدىم قىلسام بولارمۇ، بولماسمۇ دەپ، ئويلىنىپ قالدىم، ــ دەپتۇ ھېلىقى ئادەم.

ــ قېنى، كۆرسىتىڭ، ــ دەپتۇ ھېكمانىڭ.

ھېلىقى سودىگەر قوينىدىن تونىنى ئاپتۇ، بۇنى كۆرگەن ھېكمانىڭ رەختىنىڭ ئېسىللىقىغا، تىكىلىشىنىڭ چىرايلىقلىقىغا ھەيران قاپتۇ.

ــ مۇشۇنىڭغا خىجالەت بولدىڭىزمۇ؟ ــ دەپتۇ ئۇ.

ــ يوقسۇ تەقسىر، ــ دەپتۇ ھېلىقى سودىگەر تونىنىڭ يانچۇقىدىن بىر قىزنىڭ سۈرىتىنى ئېلىپ كۆرسىتىپتۇ. ھېكمانىڭ ئۇ سۈرەتنى كۆرۈپلا:

ــ ئوغلۇم، بۇ كىمنىڭ سۈرىتى؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ بىزنىڭ شەھەرنىڭ پادىشاھىنىڭ قىزى، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېلىقى سودىگەر.

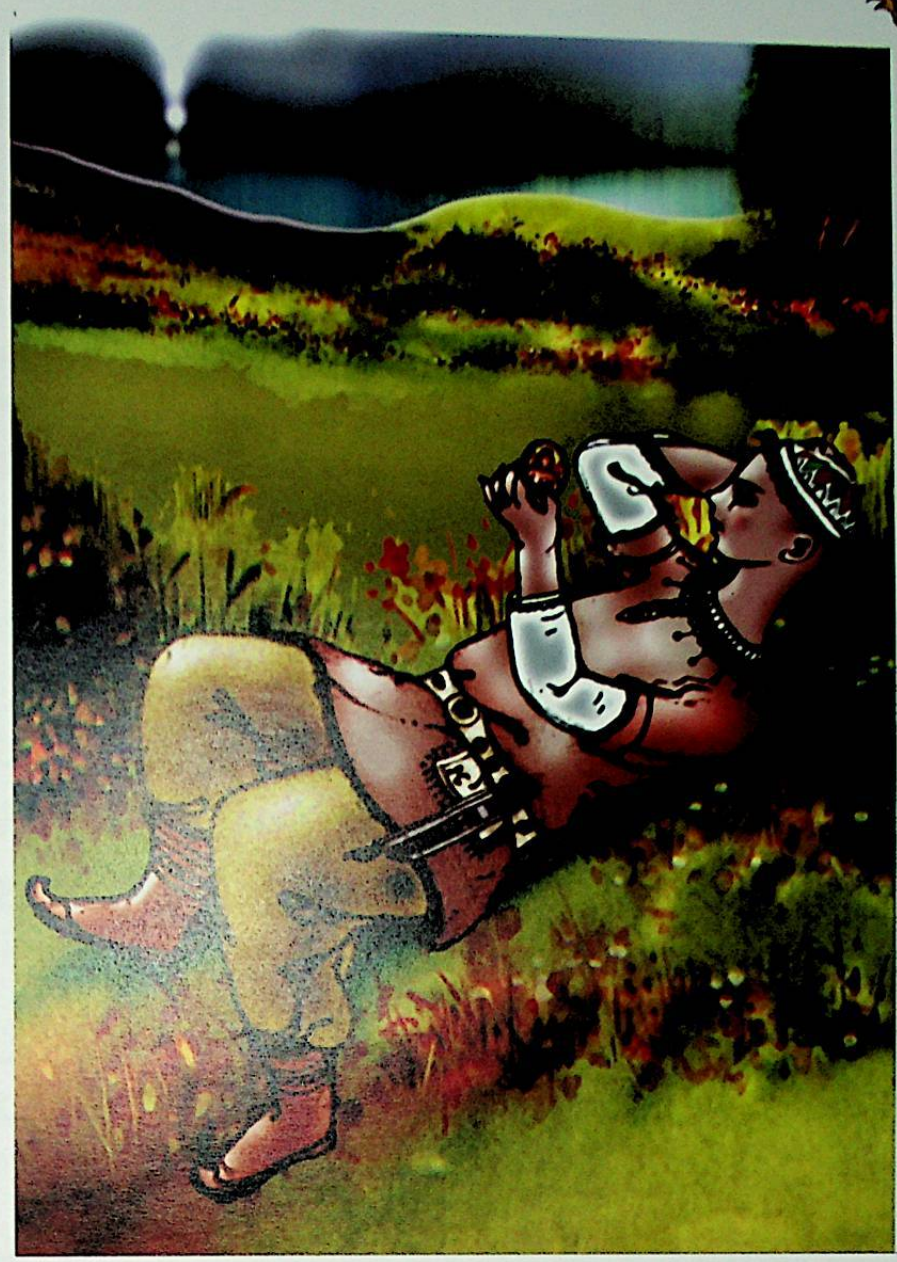
ــ ھە، ھە، ــ دەپتۇ ھېكمانىڭ، ــ ئادەمزات ئىچىدە مۇناسىۋەتسىز بالىنىڭ تۇغۇلغىنىغا ئاپىرىن! رەھمەت ئوغلۇم، دۇنيانىڭ زىيادە بولسۇن، ئۆمرىڭىز ئۇزۇن بولسۇن! ــ دەپ دۇئا قىلىپ قاپتۇ....

كۈنلەر، ئايلار ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى چوڭ ئوغلى بىر ئىش بىلەن ئامبارغا كىرىپ ھېلىقى قىزىل تونىنى كۆرۈپ قاپتۇ، تونىنى قولىغا ئېلىپ ھەيران بوپتۇ. ئۇنى بىر قېقىۋېتەي دەپ، شۇنداقلا سىلكىشىگە، يانچۇقىدىن ھېلىقى قىزنىڭ سۈرىتى يەرگە چۈشۈپتۇ، ئوغۇل شۇ ھامان ئۇ قىزغا ئاشىق بوپتۇ. سۈرەتنى يانچۇقىغا سېلىپ، ئامباردىن يېنىپ چىقىپتۇ ـ دە، شۇ كۈندىن باشلاپ سامانداەك سارغىيىشقا باشلاپتۇ، گېلىدىن تاماق ئۆتمەپتۇ، ئولتۇرغان يېرىدە خىيال سۈرۈپ، يۈرىكى ئوت بولۇپ، ھەسرەت ئىچىدە قاپتۇ....

ئارىدىن سەككىز ئاي ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى ھېكمانىڭ خوتۇنىنى چاقىرىپ:

ــ خوتۇن، ئوغۇللىرىمىزنىڭ ئالدى چوڭ بولۇپ قالدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە، كۆپ خىيال سۈرىدىغان بولۇپ قالدى، بەلكىم ئۆيلەنگۈسى كېلىپ شۇنداق قىلىدىغاندۇ، ھېلىقى سودىگەر سوۋغات قىلغان تونىنىڭ يانچۇقىدىكى پادىشاھنىڭ قىزىغا ئەلچى ئەۋەتسەك، قانداق دەيسەن؟ ــ دەپتۇ.

ــ بېرەرمۇ؟ يا: «سەن گادايلار مېنىڭ قىزىمغا ئەلچى ئەۋەتىشكە قانداق پېتىنىدىڭ!» دەپ بىرەر خېمىخەتەر يەتكۈزۈپ قويارمۇ؟ ــ دەپتۇ خوتۇنى.

— ئۇنمايدىغان نېمە گەپ بار دەيسەن، قىز بالا دېگەن بەربىر ئەرگە بېرىدىغان نېمە، — دەپتۇ ھېكىماخۇن. شۇنىڭ بىلەن ئەر - خوتۇن بىر پىكىرگە كېلىپ، ياخشى بىر ئادەمنى ئەلچى قىلىپ شەھەر پادىشاھىنىڭ ئالدىغا ئەۋەتمەك بوپتۇ.

ئەلچىمۇ تېپىلىپتۇ، مەسلىھەتمۇ پىشىپ-تۇ. ئەلچى يولغا چىقار ئالدىدا:

— مەلىكىنىڭ سۇرىتىنى ئېلىپ چىقىڭلار، مەن كۆرۈپ باقاي، — دەپتۇ.

ئاتىسى دەررۇ ئامبارغا كىرىپ قارىسا، سۇرەت يوق، ئۇلار شۇ چاغدىلا ئوغلىنىڭ قىزغا ئاشىق بولۇپ، مەلىكىنىڭ ئىشقى ئوتىدا كۆيۈپ يۇرگەنلىكىنى بىلىپتۇ.

ئەلچى ئۇچ ئاي دېگەندە ھېلىقى شەھەرگە يېتىپ بېرىپ، پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا كىرىپ-تۇ. لېكىن، پادىشاھ ئۇلارنى گادايدىن گادايغا سېلىپ تىللاپ، ئوردىدىن قوغلىۋېتىپتۇ، ھەتتا ئۇلارنى زىندانغا سالماقچىكەن، باشقا ئەلدىن كەلگەنلىكىنى نەزەرگە ئېلىپ، رەھىم قىپتۇ. ئەلچىلەر ئاران قېچىپ قۇتۇلۇپتۇ.

ھېكىماخۇننىڭ چوڭ ئوغلى ئەھۋالنى ئاڭلاپ غەزەپلىنىپتۇ، يۇرىكىدىكى مەلىكىنىڭ ئوتى لاۋۇلداپ يېنىپتۇ، ئۇ ھېچ چىداشقا تاقەت قىلالماپتۇ. ئاردىدىن بىر ئاي ئۆتمەيلا ئۇ ئىككى ئىنىسىنى ئەگەشتۇرۇپ، ئاتا - ئانىسىدىن رازىلىق ئېلىپ، ئەسۋاب - جابدۇقلىرىنى ئېلىپ يولغا راۋان بوپتۇ.

ئۇچ ئاكا - ئۇكا ئۇچ ئاي يول يۇرۇپتۇ. بىر كۈنى شام ۋاقتىدا قىزنىڭ شەھىرىگە يېقىن بىر جايغا كېلىپ، بىر چايخانىغا چۈشۈپتۇ. بۇ كېچىسى ئۇچەيلەن ئۇخلىماي، ھەرقايسى يۇرتلاردىن كەلگەن يولۇچىلار بىلەن سۆھبەتتە بوپتۇ. ئاندىن پادىشاھلارنىڭ ئادالەتلىك ۋە ئادالەتسىزلىكلىرى ئۈستىدە گەپلىشىپتۇ. گەپتىن - گەپ چىقىپ، ئاردىدىن بىرى بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى ئۈستىدىن شىكايەت قىلىپ:

— بالىلىرىم، مېنىڭ يېشىم يۈز ئەللىككە يەتتى، تىرىكچىلىك ئىزدەپ بارمىغان يېرىم، تۇرمىغان شەھىرىم قالمىدى. قايسى شەھەرگە بارماي، بىر چىشلەم نانغا زار، بىر پارچە لاتىغا خار بولۇپ ئۆتتۈم. ئاڭلىشىمچە، مۇشۇ شەھەردىن قوغلىۋېتىلگەن ئادەملەردىن يەتتە مىڭ كىشى، ئالدىمىزدا تۇرغان تاغنىڭ ئېچىدە ئاچ - يالىڭاچ، ئازابتا ئىكەن... ئۇلارنىڭ نېمە كۈن كۆرۈۋاتقىنىنى كىم بىلسۇن، خۇدا ئۆزۈڭگە ئامانەت... — دەپتۇ.

ئەتىسى ئۇچ ئاكا - ئۇكا شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ، چۈش مەزگىلىدە پادىشاھنىڭ ئوردىسى يېنىدىكى بىر كىشىنىڭ سارىيىغا چۈشۈپتۇ. ھويلىنىڭ ئايرىم بىر تەرىپىدىن تۆت ئېغىز ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ، شۇ ئۆيدە تىرىكچىلىك قىلىشقا باشلاپتۇ. ئۇلار بىر كۈنى بازاردىن بويياق، قەغەز سېتىۋېلىپ گۈل ياساپتۇ. بۇ

گۈلنى سېتىپ كېلىش ئۈچۈن سارايۇەنگە تاپشۇرغاندا، ئۇ بۇ گۈلنىڭ چىرايلىقلىقىغا ھەيران قېلىپ:

ــ بالىلىرىم، بۇنى قانچىگە سېتىپ كەلسەم بولىدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ بۇ گۈلنى ئون تىللاغا سېتىڭ، ئەگەر ئارتۇق ساتسىڭىز، ئارتۇقىنى ئۆزىڭىز ئېلىڭ، ــ دەپتۇ.

سارايۇەن ئۇنى بازارغا شۇنداق ئەكىرىش بىلەن كىشىلەر ھەر تەرەپتىن: «مەن ئالىمەن، مەن ئالىمەن» دەپىشىپتۇ. ھەش ـ پەش دېگۈچە سارايۇەن ئۇنىڭ باھاسىنى ئۆرلەتىپ ئون بەش تىللاغا سېتىپ، ئون تىللا ـ نى ئۈچ ئوغۇلغا ئاپىرىپ بېرىپتۇ.

ــ ئوغۇللىرىم، بۇ ھۈنەرلىرىڭلارغا خەلقئالەم ھەيران قالدى، ياساپ بەرگەن گۈللەر تالاشتا قالدى، سىلەر ئېغىر كۆرمىسەڭلار، ماڭا كۆپرەك ياساپ بېرىڭلار، ــ دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھەر تۈرلۈك مەنزىرىلەرنى، جەڭلەرنىڭ كۆرۈنۈشلىرىنى، ئويۇن ـ تاماشىلارنىڭ سۈرەتلىرىنى سىزىپ سارايۇەنگە بېرىپ تۇرۇپتۇ. سارايۇەن ھەش ـ پەش دېگۈچە سېتىپ، ئاقچىسىنى بـ ـ لىلارغا كەلتۈرۈپ تۇرۇپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى پادىشاھنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرى بازاردا كېتىۋېتىپ، سارايۇەننىڭ قولىدىكى سۈرەتنى كۆرۈپ قاپتۇ، ئۇنىڭ تېگى ـ تەكتىنى سۈرۈشتۈرمەيلا، دېگىنىگە سېتىۋېلىپ، ئوردىغا ئېـ ـ لىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھنىڭمۇ سۈرەتكە كۆزى چۈشۈپتۇ، شۇ زامات ۋەزىردىن سورىۋاپتۇ ـ ده، ئۆيىگە كېلىپ:

ــ قىزىم، سېنىڭ ئارزۇ قىلىپ يۈرگەن نەرسىلىرىڭدىن بىرىنى تېپىپ كەلدىم، ــ دەپ ھېلىقى رەسمنى ئېچىپتۇ.

ــ پاھ، نېمىدېگەن ياخشى سۈرەت! بۇنى قەيەردىن ئالدىڭىز؟ بۇنى سىزغان كىم ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپ كېتىپتۇ قىز.

ــ ۋەزىر بازاردىن ئېلىپ كەلگەنىكەن، ساڭا دەپ سوراپ ئېلىۋالدىم، بىراق كىمنىڭ سىزغانلىقىنى سورىماپتىمەن، ــ دەپتۇ پادىشاھ.

ــ ۋۇي، ۋەزىرنى چاقىرتساق، شۇ كىشىنى ئالدۇرۇپ كېلىپ، يەنە كۆپ رەسىملەرنى سىزدۇرساق، ــ دەپتۇ مەلىكە. پادىشاھ ۋەزىرنى چاقىرتىپتۇ.

ــ بۇنى كىمدىن ئالغانىدىڭىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

ــ بىر سارايۇەندىن ئېلىۋىدىم، ــ دەپتۇ ۋەزىر.

ــ سارايۇەننىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ پادىشاھنىڭ قىزى.

ــ بىلىمەن، ئەگەر لازىم بولسا، ھازىر چاقىرىمىز، ــ دەپتۇ ۋەزىر.

ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي، سارايۇەن قىزنىڭ ئالدىغا كەلتۈرۈلۈپتۇ. مەلىكە سارايۇەندىن ئەھۋالىنى ئۇـ ـ قۇپ، ئۇچ ئاكا ـ ئۇكىنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. سارايۇەننىڭ پۈت ـ قولى يەرگە تەگمەي بېرىپ ھېلە ـ قى بالىلارغا مەلىكىنىڭ بۇيرۇقىنى يەتكۈزۈپتۇ. «ھە، ئەمدى قولغا چۈشۈردۇق» دەپتۇ ئۇلار.

ئەتىسى چوڭى راسا ياسىنىپ، مەلىكىنىڭ يېنىغا مېڭىپتۇ. ئۇنى دەرۋازا ئالدىدا كېنىزەكلەر كـ ـ ۈتـ ـ ۈپ تۇرغانىكەن. بىر چاغدا چوڭ ئوغۇل شۇنداق كېلىشىگە كېنىزەكلەر ئۇنى ئارىغا ئېلىپ، توپتوغرا مەلىكـ ـ نىڭ يېنىغا ئېلىپ كىرىپتۇ. مەلىكە ئوغۇلنى كۆرۈپ ئاشىق بوپتۇ، ئوڭ يېقىدىن ئورۇن بېرىپتۇ، ئۇنىڭ جامالىغا قاراپلا قاپتۇ. كېنىزەكلەرمۇ ئۇنىڭدىن ھېچ كۆز ئۇزەلمەي، چۆرىسىدىن كېتەلمەي قاپتۇ. مەلىكە:

ــ سىز كىم بولىسىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

— ھۇنەرۋەن بولىمەن، — دەپتۇ يىگىت.
— قانداق ھۇنەرلەرنى بىلىسىز؟ — دەپتۇ مەلىكە.
— يەتمىش ئىككى تۈرلۈك گۈل، يەتمىش ئىككى تۈرلۈك نەقىش، يەتمىش ئىككى تۈرلۈك ساز ۋە يەتمىش ئىككى تۈرلۈك يەر قېزىش ھۇنىرىنى بىلىمەن، — دەپتۇ يىگىت.
— ئۇنداق بولسا، ماڭا كۈھىقاپنىڭ سۈرىتىنى يىگىرمە تۈرلۈك گۈل بىلەن سىزىپ بېرەلەمسىز؟ — دەپ سوراپتۇ مەلىكە.
— سىز ئۈچۈن جېنىمنىڭ بارچە ئىشلەپ كۆرەي، — دەپتۇ يىگىت.
يىگىت كېلىشىپ چىقىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭدىن تارتىپ يىگىت كېچە - كۈندۈز ئۈيقۇدىن بىدار بوپتۇ. ئون كۈن توشقۇچە مەلىكىنىڭ كۆزى يىگىتنىڭ يولىغا بەند بوپتۇ.

ئون كۈنمۇ توشۇپتۇ. شۇ كۈنى مەلىكە كېچىچە كېنىزەكلىرى بىلەن يىگىتنىڭ كېلىشىگە تەييارلىق قىلىپ تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ. كۈن ئارغامچا بويى كۆتۈرۈلۈپ، مەلىكىنىڭ كۆزى راۋاقتىن يولغا تىكىلىپ تۇر-غاندا، يىگىت ئىككى ئىنىسى بىلەن سارايۇەننى ئەگەشتۈرۈپ، سىزغان رەسىم ۋە گۈللىرىنى كۆتۈرۈپ يېتىپ كەپتۇ. مەلىكە ئۇلارنى راۋاقتىن چۈشۈپ خۇشال قارشى ئاپتۇ، مەخسۇس تەييارلانغان ئۆيگە باشلاپتۇ. ئالدى بىلەن ئۇلار چايغا ئولتۇرۇپتۇ، چايدىن كېيىن، ئۇلار سىزىپ كەلگەن گۈللەرنى قاتىرىسىغا تىزىپ، قىزلارنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن مەلىكە ۋە كېنىزەكلەر ھەيران بوپتۇ. كېنىزەكلەر: «مۇنۇ مېنىڭ، مۇنۇ مېنىڭ» دېيىشىپ كېتىپتۇ. بەزىلىرى جىلۋە قىلىپ، يىگىتلەردىن زادىلا كۆز ئۈزەلمەپتۇ.

بىر چاغدا يىگىتلەرنىڭ ئاكىسى كۈھىقاپنىڭ سۈرىتىنى شۇنداق بىر ئاچقانىكەن، بارلىق قىزلار: «ۋەيەي، ئاپىرىن!...» دېيىشىپ سۈرەتكە قارىغىنىچە، خۇددى جانسىز ئادەمدەك، تۈرغىنى تۈرغان يەردە، ماڭغىنى ماڭغان يەردە، كۈلگىنى كۈلگەن پېتى قېتىپلا قاپتۇ. مەلىكىمۇ ئەقىلدىن ئازغاندەك، بىر سۈرەتكە، بىر يىگىتكە قاراپلا قاپتۇ. سۈرەت شۇنداق ئىشلەنگەنكى، باغ، باغ ئىچىدە نەچچە مىڭ تۈرلۈك گۈل، يەتمىش ئىككى تۈرلۈك مېۋە، باغنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۆت تۈپ چىنار، چىنارنىڭ ئوتتۇرىسىدا شىپاڭ، شىپاڭنىڭ ئەتراپىدا يەتمىش ئىككى خىل ئەتىرگۈل، قىزىلگۈل، گۈل ئۈستىدە بۈلبۈللار سايراپ تۇرغان، چۆرىسىدە مەرۋايىتتەك سۈلار ئېقىپ تۇرغان، شىپاڭغا زىلچا - گىلەم سېلىنغان، بىر تەرىپىدە كېنىزەكلەر ئولتۇ-رۇشقان، بىر تەرىپىدە ساز، نەغمە - ناۋا قايىنىغان، ئوتتۇرىدا بولسا مەلىكە ئۈسسۈلغا چۈشكەن ھالەتتىكى كۆرۈنۈش.

— سىزنىڭ بۇ باھاسىز ھۇنىرىڭىزگە نېمە بېرىمەن؟ — دەپ سوراپتۇ مەلىكە.
— ھېچ نەرسە بەرمەيسىز، بۇ بىزنىڭ سىزنى ھۆرمەتلەپ، ئىززەتلەپ ئېلىپ كەلگەن سوۋغىتىمىز. ئەگەر خالىسىڭىز، بىز سىزدىن ھېچ نەرسىمىزنى ئايىمايمىز، — دەپتۇ يىگىتلەرنىڭ چوڭى.
مەلىكە ھەممىنى چۈشىنىپتۇ - دە، مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپتۇ ۋە ئۇلارنىڭ بىرپەس ساز چېلىپ بېرىشىنى تەلەپ قىپتۇ. يىگىتلەر ساز باشلاپتۇ - دە، دەررۇ پەدىنى ئۈسسۈلغا يۆتكەپتۇ. ئويۇن - تاماشا، ئۈسسۈل بولغان يەردە ئۆزىنى تۇتۇۋالالمايدىغان مەلىكە بىر ئۈسسۈلغا چۈشۈپتىكەن، ھەتتا ئۆزىنىڭ كېنىزەكلىرىمۇ ھەيران قاپتۇ. ئۇ ھېچقاچان ئويىنىمىغان ئۈسسۈللارنى ئويناپتۇ. بىرپەس ئۈسسۈلدىن كېيىن ئۇلار قايتماقچى بوپتۇ. قايتار ئالدىدا يىگىت مەلىكىنىڭ ئۆزلىرى تۇرغان سارايغا قەدەم تەشرىپ قىلىشىنى سوراپتۇ. مەلىكە دادىسىنىڭ ئۇۋىدىن كېلىدىغان ۋاقتىنىڭ يېقىنلاشقانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ رەھىمسىز ئادەم ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. ئاخىردا، ئەگەر ئامال بولسا، يىگىتتىن بىر مىنۇتمۇ ئايرىلغۇسى يوقلۇقىنى بىلدۈرۈپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ يىگىت، — نەق بىر ئاي دېگەندە، بىز سىزنىڭ ياتىدىغان ھۇجرىڭىزدىن تېشىپ چىقمىمىز. شۇنىڭ بىلەن سىزنى ھەر كۈنى كېچىسى قېشىمىزغا ئېلىپ بېرىپ، كۆڭۈل ئاچمىمىز، بۇنىڭغا قانداق قارايسىز؟ — دەپتۇ.

— جېنىم - تېنىم بىلەن باراتتىم، — دەپتۇ مەلىكە.

شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ۋەدىنى پىشۇرۇپ، خوشلىشىپ قايتىپتۇ.

يىگىتلەر سارايغا كەلگەندىن كېيىن، مەلىكىنىڭ ياتىدىغان ھۇجرىسىدىن چىقىدىغان يولنى ياساشنى مەسلىھەتلىشىپتۇ. كېچىك ئىنىسى ئۈچ كۈن كوچىنى ئايلىنىپ، مۆلچەرلەپ چىقىپتۇ. ئۇلار ھەر كۈنى كېچىسى يەر قېزىشقا باشلاپتۇ. توپتوغرا بىر ئاي بولغاندا، مەلىكىنىڭ ھۇجرىسىدىن تېشىپ چىقىپتۇ. مەلىكىمۇ ئۇ يەرگە بىلىنمەس قىلىپ ئىشىك بېكىتكۈزۈۋاپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن مەلىكە ھەر كۈنى كېچىسى ئەل ئۇخلىغاندىن كېيىن، راسا ياسىنىپ، ھېلىقى يول بىلەن خاتىرجەم يۇرۇپ، سارايدىكى ئاشقىنىڭ يېنىغا چىقىپ مۇھەببەتلىشىپ يۇرۇپتۇ. ئۇلار ھەر جۈمە كېچىسى نەغمە قىلىدىكەن، مەلىكە ئۇسسۇل ئۆگىنايدىكەن.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، سارايدا بولغان نەغمە - ناۋا، ئۇسسۇلنى كۆرگەن كىشىلەر تەرەپ - تەرەپتىن كېلىش - كه باشلاپتۇ. بارا - بارا جۈمە ئاخشىمى سارايدا ئادەم قايناىدىغان بوپتۇ. دىل ئازابى تارتقان يوقسۇللار نە - نە - لەردىن كېلىپ ساز ئاڭلاپ، ئۇسسۇل كۆرۈپ كېتىدىغان بوپتۇ.

كېيىنكى كۈنلەردە سارايۇەنمۇ بوش كەلمەي ھەق ئالىدىغان بولۇۋاپتۇ. كۈنلەردىن بىر كۈنى بۇ ئويۇننى پادىشاھنىڭ ۋەزىرى كىرىپ كۆرۈپتۇ. تا تۈن يېرىم بولۇپ، بەزمە تۈگىگۈچە ھېچ چىقىپ كېتەلمەي قاپتۇ. سەھەرنىڭ چىرايلىقلىقى، ئۇنىڭدىكى كۆرۈنۈشنىڭ ھەيۋەتلىكلىكى، نەغمە - ناۋانىڭ مۇڭلۇقلۇقى، قىزنىڭ گۈزەللىكى ۋە ئۇنىڭ ئۇسسۇلىنىڭ چىرايلىقلىقى ۋەزىرنى رام قىلىۋاپتۇ، بىراق مەلىكىنى تونۇيالماپتۇ. بۇنىڭ بىلەن ۋەزىر بارلىق ئىشىنى تاشلاپ، ھەر جۈمە ئاخشىمى سارايغا كېلىپ ئويۇن كۆرىدىغان بوپتۇ.

بىر كۈنى ۋەزىر سارايدىكى ئويۇندىن پادىشاھنى خەۋەردار قىپتۇ. پادىشاھ بۇ ئويۇننى كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىپ، بىر جۈمە ئاخشىمى بارلىق ۋەزىر، ئۆلىمالىرىنى ئەگەشتۇرۇپ ھېلىقى ئويۇنغا بېرىپتۇ. بىراق، پادىشاھ ئۆز قىزىنى تونۇماپتۇ، چۈنكى قىزنىڭ بۇنداق يەرلەرگە كېلىپ ئۇسسۇل ئۆگىنايدىغانلىقى خىيالىغىمۇ كەلمەپتۇ. ئەكسىچە، شۇ كۈندىن باشلاپ قىزغا ئاشىقى بىقارار بوپتۇ. دەسلەپىدە قىزغا ئاشىق بولغىنىنى ۋەزىرلىرىگە ئېيتماپتۇ، لېكىن ھەر جۈمە ئاخشىمى بۇ ئويۇنغا بېرىشقا ئالدىراپتۇ.

پادىشاھ بىر كۈنى ۋەزىرى بىلەن ئايرىم بىر ئۆيدە ئولتۇرغاندا، ئىلاجسىز:

— ئەي ۋەزىر، ساڭا ئېيتمىسام بولماس، مەن ھېلىقى سارايدا ئۇسسۇل ئوينىغان قىزغا ئاشىق بولۇپ قالدىم، ئۇ قىز زادى مېنىڭ چۈشۈمدىن چىقمايدىغان بولدى. قانداقلا بولمىسۇن، مەن ئۇ قىزنى ئېلىشىم كېرەك. ناۋادا شۇ ھۇنەرۋەنلەرنىڭ خوتۇنى بولۇپ قالسا، ئۆزۈڭ ئامالىنى قىلارسەن، — دەپتۇ. ۋەزىر:

— ئەي پادىشاھىم، ئامال قىلىدىغىنى نېمىسى، پادىشاھنىڭ ئەمرى ۋاجىپ، بىرلا ئەمر قىلىمىز، ئىش تامام - ۋەسسالام، ھا - ھا - ھا! — دەپ كۈلۈپ كېتىپتۇ.

پادىشاھنىڭ ئۇ قىزغا ئاشىق بولۇپ قالغىنى خەلپە، ئۆلىما، بەگلەرگىمۇ مەلۇم بوپتۇ، ھەتتا قىزنى بەرمىسە، تارتىپ ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ئاتارمەن - چاپارمەنلەرمۇ بەلگىلىنىپتۇ.

ئاڭغىچە جۈمە ئاخشىمى بوپ قاپتۇ. پادىشاھ ئوردا ئەھلىنى ئەگەشتۇرۇپ سارايغا بېرىپتۇ. ئويۇنمۇ باشلىنىپتۇ. ئالدىدا بىرپەس ناخشا - كۈيلەر چېلىنىپ، ئاندىن ساز ئۇسسۇل پەدىسىگە يۆتكىلىپتۇ. پادىشاھ

بولسا، ئاشىق بولغان قىزنىڭ چىقىشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا قىز سەھىنىنىڭ بىر چېتىدىن ئېتىلىپ چىقىپتۇ ـ دە، ئۇسسۇلغا چۈشۈپتۇ. پادىشاھ ئاغزىنى ئېچىپ، تۈكۈرۈكىنى يۇتۇپ، قىزدىن كۆزىنى ئۈزمەپتۇ.

قىز شوخ ئۇسسۇلغا چۈشۈپ، راسا قىزىغاندا، پادىشاھنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بىر ئۆلىماسى ئۇنىڭ مەلىكە ئىكەنلىكىنى سېزىپ قاپتۇ ـ دە، دەررۇ پادىشاھنىڭ قۇلىقىغا ئېيتىپتۇ. شۇ زامات پادىشاھنىڭ قاپىقى بىر تۇرۇلۇپتۇ، ئورنىدىن تىك تۇرغان پېتى توپتوغرا ئۆيگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئاڭغىچە مەلىكە دادىسىنىڭ ئۆڭۈلى يوق قايتقانلىقىنى سېزىپ، دەررۇ ئۇسسۇلنى توختىتىپتۇ ـ دە، كىيىمىنى يۆتكەپ، يەر ئاستىدىكى يول بىلەن قۇيۇندەك يۈگۈرۈپ ئۆز ئۆيىگە كىرىپ، ھېچنېمىنى كۆرمىگەن ئادەم بولۇپ يېتىۋاپتۇ.

ھايال ئۆتمەي پادىشاھ ئىككى جاللاتنى ئەگەشتۈرۈپ، قولىغا مەشئەل تۇتۇپ، مەلىكىنىڭ ئۇخلاۋاتقان ئۆيىگە كىرىپ كەپتۇ. قارىسا، مەلىكە دۇنيادىن بىغەم ئۇخلاۋاتقان. پادىشاھ تۇيدۇرماي قايتىپ چىقىپ كېتىپتۇ. پادىشاھ ئەتىسى ھېلىقى ئۆلىمانى: «قىزىمغا ھاقارەت قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن» دەپ كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىپتۇ، لېكىن ئۇنى ئۆلتۈرگەنلىكىنى ھېچكىمگە ئۇقتۇرماپتۇ.

شۇ كۈندىن باشلاپ پادىشاھنىڭ كۆڭلى غەش بوپتۇ، لېكىن قىزنى ئېلىش ئۈچۈن تۈيىارلىقىنى توختاتماپتۇ.

يەنە بىر جۈمەمۇ كېچىقاپتۇ. پادىشاھ خېلى بۇرۇنلا سارايغا بېرىۋاپتۇ، ئەمما ئۇنىڭ كۆڭلىدىن ئۆلىمانىڭ سۆزى ھېچ چىقماپتۇ. ئويۇن باشلىنىپ قىز ئۇسسۇلغا چۈشۈپتۇ. پادىشاھ راسا سىنچىلاپ قاراپ ئۆزىنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى يۇرىكى تۇيۇپتۇ، بىراق يەنە ئىشەنمەپتۇ. شۇڭا، ۋەزىرگە:

— ئەي ۋەزىر، سەن بىرنەرسە سېزىۋاتامسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. ۋەزىر:

— يوقسۇ، ھېچ نەرسە سەزگىنىم يوق، جانابلىرى، بىرنەرسە سېزىۋاتاملا؟ — دەپ پادىشاھتىن سوراپتۇ.

— بۇ قىز ئەجەب مېنىڭ قىزىمغا ئوخشايدىغۇ، — دەپتۇ پادىشاھ. ۋەزىر راسا سىنچىلاپ قاراپ:

— شۇنداقمۇ يا! — دەپتۇ.

— سەن مۇشۇ يەردە قاراپ تۇر، مەن ئۆيگە بېرىپ كېلەي، — دەپتۇ - دە، ئوردىغا مېڭىپتۇ. كىشىلەر ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ھۆرمەت بىلدۈرۈپ، پادىشاھقا يول بېرىپتۇ. پادىشاھ دەرۋازىدىن چىقىپ ئوردىغا كېتىپتۇ. شۇ چاغدا قىزمۇ ئۇسسۇلنى توختىتىپ، ھېلىقى يول بىلەن ئۆيگە بېرىپ جىم يېتىۋاپتۇ. پادىشاھ قىزنىڭ يېنىغا كىرىپ، ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. يەنە قايتىپ سارايغا كەپتۇ. پادىشاھ كەلسە، قىز ئۇسسۇل ئويناۋاتقان. پادىشاھ ۋەزىردىن:

— مەن كەتكەندىن كېيىن قىز يەنە ئۇسسۇل ئويناۋەردىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ياق، سىز كەتتىڭىز، ئۇسسۇل توختىدى. سىز كېلىشىڭىز بىلەنلا ئۇسسۇل باشلاندى، — دەپتۇ ۋەزىر. مەلىكە بولسا، بۇقېتىم ئادەتتىكى كىيىمى بىلەنلا ئۇسسۇلغا چىقىپتۇ. پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ «ۋاھ!» دەپتۇ - دە، يەنە ئورنىدىن تۇرغان پېتى ئوردىغا قاراپ يۈگۈرۈپتۇ ۋە توپتوغرا قىزنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ تۇ، پادىشاھنىڭ كىرىشى بىلەن تەڭلا مەلىكىمۇ يەر ئاستىدىكى ئىشىكتىن چىقىپ كەپتۇ.

— ھەي مۇناپىق! — دەپلا پادىشاھ قىزنى قوغلاپتۇ. مەلىكە كەينىگە يېنىپلا قېچىپتۇ. پادىشاھ كەيىنىدىن چۇشۇپ يەر ئاستى يولىدا قوغلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئويۇن قويۇلۇۋاتقان يەردە تەڭلا پەيدا بوپتۇ. پادىشاھ پۇتۇن ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپتۇ.

پادىشاھ بۇ يىگىتلەرنىڭ ھۇنەر - سەنئەتتە كامالەتكە يەتكەنلىكىگە ھەيران بولۇپ، نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇرۇپ قاپتۇ ۋە ۋەزىردىن مەسلىھەت سوراپتۇ.

— بىز بۇ يىگىتلەرنىڭ تېگى - تەكتىنى سۈرۈشتۈرۈپ باقايلى، — دەپتۇ ۋەزىر. پادىشاھ سورىغانىكەن، بۇ يىگىتلەر ئۆزلىرىنىڭ ئاۋات دېگەن شەھەردىكى ھېكىماخۇن دېگەن ھۇنەرۋەننىڭ ئوغۇللىرى ئىكەنلىكىنى، ئۇچىلىسىنىڭ ھۇنەردە كامالەتكە يەتكەنلىكىنى، پادىشاھنىڭ قىزنىنى سۈرىتىدىن كۆرۈپ بۇ شەھەرگە كېلىپ قالغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

پادىشاھمۇ، ۋەزىرمۇ ۋە ئويۇن - تاماشا كۆرۈپ تۇرغۇچىلارمۇ يىگىتلەرنىڭ ھۇنەردىكى ماھارىتىگە ئاپېرىن ئوقۇپتۇ. پادىشاھ قىزنىنى يىگىتلەرنىڭ چوڭىغا بېرىپ، توي - تاماشا قىلىپ بېرىپتۇ. يىگىتلەر قىزنى ئېلىپ ئۆز يۇرتلىرىغا كېتىپتۇ.

— سەن مۇشۇ يەردە قاراپ تۇر، مەن ئۆيگە بېرىپ كېلەي، — دەپتۇ - دە، ئوردىغا مېڭىپتۇ. كىشىلەر ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ھۆرمەت بىلدۈرۈپ، پادىشاھقا يول بېرىپتۇ. پادىشاھ دەرۋازىدىن چىقىپ ئوردىغا كېتىپتۇ. شۇ چاغدا قىزمۇ ئۇسسۇلنى توختىتىپ، ھېلىقى يول بىلەن ئۆيگە بېرىپ جىم يېتىۋاپتۇ. پادىشاھ قىزىنىڭ يېنىغا كىرىپ، ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. يەنە قايتىپ سارايغا كەپتۇ. پادىشاھ كەلسە، قىز ئۇسسۇل ئويناۋاتقان. پادىشاھ ۋەزىردىن:

— مەن كەتكەندىن كېيىن قىز يەنە ئۇسسۇل ئويناۋەردىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ياق، سىز كەتتىڭىز، ئۇسسۇل توختىدى. سىز كېلىشىڭىز بىلەنلا ئۇسسۇل باشلاندى، — دەپتۇ ۋەزىر.

مەلىكە بولسا، بۇقېتىم ئادەتتىكى كىيىمى بىلەنلا ئۇسسۇلغا چىقىپتۇ. پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ «ۋاھ!» دەپتۇ - دە، يەنە ئورنىدىن تۇرغان پېتى ئوردىغا قاراپ يۈگۈرۈپتۇ ۋە توپتوغرا قىزىنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ-تۇ، پادىشاھنىڭ كىرىشى بىلەن تەڭلا مەلىكىمۇ يەر ئاستىدىكى ئىشىكتىن چىقىپ كەپتۇ.

— ھەي مۇناپىق! — دەپلا پادىشاھ قىزىنى قوغلاپتۇ. مەلىكە كەينىگە يېنىپلا قېچىپتۇ. پادىشاھ كەيىنىدىن چۇشۇپ يەر ئاستى يولىدا قوغلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئويۇن قويۇلۇۋاتقان يەردە تەڭلا پەيدا بوپتۇ. پادىشاھ پۈتۈن ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپتۇ.

پادىشاھ بۇ يىگىتلەرنىڭ ھۈنەر - سەنئەتتە كامالەتكە يەتكەنلىكىگە ھەيران بولۇپ، نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇرۇپ قاپتۇ ۋە ۋەزىردىن مەسلىھەت سوراپتۇ.

— بىز بۇ يىگىتلەرنىڭ تېگى - تەكتىنى سۈرۈشتۇرۇپ باقايلى، — دەپتۇ ۋەزىر. پادىشاھ سورىغان-كەن، بۇ يىگىتلەر ئۆزلىرىنىڭ ئاۋات دېگەن شەھەردىكى ھېكىماخۇن دېگەن ھۈنەرۋەنىڭ ئوغۇللىرى ئەكەنلىكىنى، ئۇچىلىسىنىڭ ھۈنەردە كامالەتكە يەتكەنلىكىنى، پادىشاھنىڭ قىزىنى سۈرىتىدىن كۆرۈپ بۇ شەھەرگە كېلىپ قالغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

پادىشاھمۇ، ۋەزىرمۇ ۋە ئويۇن - تاماشا كۆرۈپ تۇرغۇچىلارمۇ يىگىتلەرنىڭ ھۈنەردىكى ماھارىتىگە ئا-پىرىن ئوقۇپتۇ. پادىشاھ قىزىنى يىگىتلەرنىڭ چوڭىغا بېرىپ، توي - تاماشا قىلىپ بېرىپتۇ. يىگىتلەر قىزنى ئېلىپ ئۆز يۇرتلىرىغا كېتىپتۇ.

پەرى قىزىلەن تازىنىڭ ھېكايىسى

ئۇرۇنقى زاماندا بىر شەھەردە بىر باي بولۇپ، ئۇ بايىنىڭ ئىككى خوتۇنى بار ئىكەن. ئۇ خوتۇنلارنىڭ بىرى ئىككى ئوغۇل تۇغۇپتۇ، يەنە بىرى بىر ئوغۇل تۇغۇپ. تۇغۇتىدا ئۆلۈپ كېتىپتۇ. يېڭى تۇغۇلغان ئوغۇل چوڭ خوتۇنىنىڭ قولىدا قاپتۇ. چوڭ خوتۇنىنىڭ ئۆگەيلىكى قاتتىق بولغاچقا، بالىغا ياخشى قارىماپتۇ. ئۇ پاسكىنىچىلىق ئىچىدە، بەزىدە ئاچ، بەزىدە توق يۈرۈپ چوڭ بوپتۇ، ئاقىۋەتتە ئۇنى جاراھەت بېسىپ، بېشى گەدەنگە كەلگۈچە ئاپئاق قوماق تاز بولۇپ كېتىپتۇ. ئاكىلىرى ئۆيلىنىپتۇ، بۇ بالا بولسا ئۆيدە چاكارنىڭ ئورنىدا ئىشلەپ يۈرۈپتۇ. ئۇنى ئائىلىسىدىكى ھەممىسىلا «تاز» دەپ ئاتايدىكەن، ئۆزىنىڭ ئىسمى بولسا ئۇنتۇلۇپ كېتىپتۇ.

بىر كۈنى باي ئۆزىدىن كېيىن قالسا بالىلىرىنىڭ قانداق ھايات كەچۈرىدىغانلىقىنى، قانداق كەسىپلەر بىلەن شۇغۇللانسا بولىدىغانلىقىنى بىلىپ باقماقچى بولۇپ، ئوغۇللىرىنى چاقىرتىپتۇ ۋە:

— بالىلىرىم، بۈگۈن سىلەر بالدۇرراق ئۇخلاپ چۈش كۆرۈڭلار، چۈشۈڭلاردا نېمە كۆرگەن بولساڭلار، ئەتە ماڭا ئېيتىپ بېرىسىلەر، — دەپتۇ.

بايىنىڭ چوڭ ئوغۇللىرى ئاياللىرىنىڭ يېنىغا كىرىپ ئۇخلايدىكەن، كىچىك ئوغلى بولسا، دائىم ئات ئېغىلىدا ئۇخلايدىكەن. چوڭ ئوغلى ئاخشىمى ياتقاندا ئەتىسى دادىسىغا نېمە دەيدىغانلىقىنى ئويلاپ، چۈشىمدە ناھايىتى نۇرغۇن يەرگە ئىگە باي بوپتىمەن، نەچچە يۈزلىگەن چاكار مېنىڭ قول ئاستىمدا ئىشلىگۈدەك، ساڭا ـ ساڭدا ئاشلىقلىرىم لىق تۇرغۇدەك، دېسەم بولمىدىمۇ دەپ، كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ. ئوتتۇرانچى ئوغلى، چوڭ بىر شەھەردە لەپكە ئېچىپ، سودىگەرچىلىك قىلىپ چۈش كۆرۈپتىمەن، دېسەملا بولمىدىمۇ دەپ، كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ. كىچىك ئوغلى ئېغىلغا كىرىپ ھېچ نەرسىنى ئويلىمايلا، ئويلاشنىمۇ ھەم خالىماي ئۇخلاپ قاپتۇ. ئۇ ئوڭ تىزىدا كۈن، سول تىزىدا ئاي، ئوتتۇرىدا يۇلتۇز تۇرغان ھالەتتە چۈش كۆرۈپتۇ. ئەتىسى ئورنىدىن تۇرۇپ، مەن ئاجايىپ چۈش كۆرۈپتىمەن، بۇنى دادامغا ئېيتسام قانداق بولىدۇ، ئېيتمىسام قانداق بولىدۇ؟ بۇنى ئېيتقىنىمدىن ئېيتمىغىنىم ياخشى، ئاكاملار ئاڭلاپ قالسا، مېنى مازاق قىلىدۇ، دەپ ئويلاپتۇ.

باي ئەتىگەنلىكى بالىلىرىنى ئالدىغا چاقىرتىپ، ئۇلارنىڭ نېمە چۈش كۆرگەنلىكىنى سورىغانكەن، چوڭ ئوغلى:

— دادا، چۈشۈمدە سەن ماڭا نۇرغۇن يەر ئېلىپ بېرىپسەن، نەچچە يۈز ئادەمنى ئالدىمغا سېلىپ دېھقانچىلىق قىلىۋاتقۇدەكمەن، — دەپتۇ.

— ياخشى، — دەپتۇ باي، — سەن دېھقانچىلىقنى ياخشى كۆرىدىكەنسەن، ئارزۇيۇڭ بويىچە مەن سېنى دېھقانچىلىققا سېلىپ قويماي، — دەپتۇ. ئوتتۇرانچى ئوغلىدىن سورىغاندا، ئۇمۇ ئاخشام ئويلىغانلىرىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. باي ئۇنىمۇ ئارزۇسىغا يەتكۈزمەكچى بوپتۇ. ئاخىردا باي:

— ھە، تاز، سەن قانداق چۈش كۆردۈڭ؟ — دەپ سورىغانىكەن، تاز:

— دادا، مەن چۈشۈمدە ئېغىلدىكى ئات ـ كالىلارنىڭ ئاستىنى تازىلاپ چۈش كۆرۈپتىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

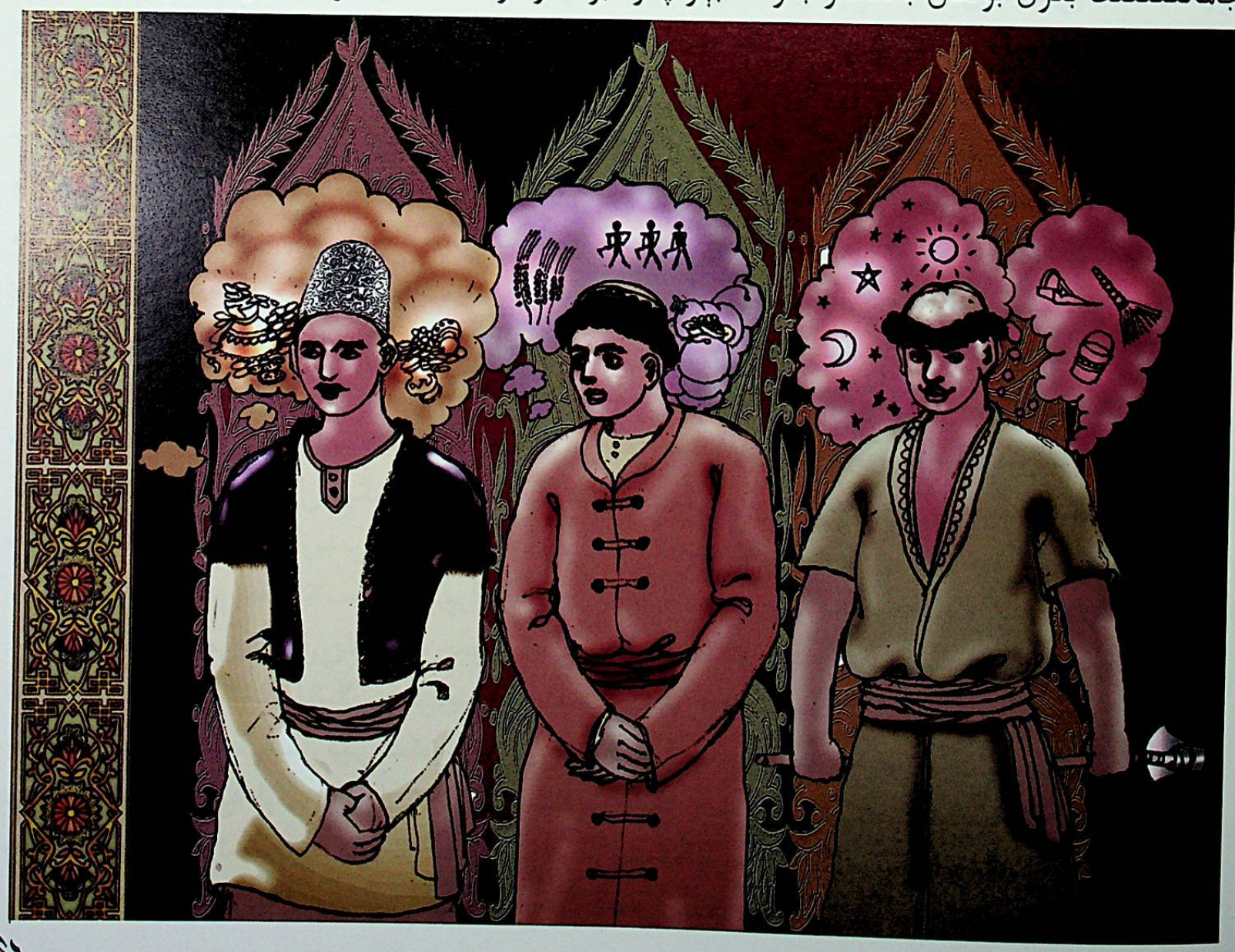
— ئۇنداق بولسا، سەن مۇشۇ ئىككى ئاكاڭنىڭ يۇندىپۈرۈشلۈقىنى قىل جۇمۇ! — دەپتۇ باي ئۇنىڭغا.

شۇنىڭدىن كېيىن باي چوڭ ئوغلىغا يەر ئېلىپ بېرىپ، مەدىكار سېلىپ، دېھقانچىلىققا ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ، ئوتتۇرانچىسىغا دۇكان ئېچىپ بېرىپتۇ، كىچىك ئوغلىغا بولسا: «يۇندىپۈرۈشلۈقنى قىل» دەپتۇ.

ئارىدىن ئاز ۋاقىت ئۆتۈپ باي ئۆلۈپ قاپتۇ. دادىسى ئۆلگەندىن كېيىن بۇ تاز بىرنەچچە كۈن چوڭ ئاكىسىنىڭ ئۆيىدە، يەنە بىر نەچچە كۈن كىچىك ئاكىسىنىڭ ئۆيىدە يۇغۇر ـ يېتىم ئىشلىرىنى قىلىپ كۈن ئۆتكۈزۈپتۇ.

بۇ تازنىڭ ھېكايىسى مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن، بىز گەپنى باشقا ياقتىن باشلايلى:

باشقا بىر شەھەردە بىر ئەتىگەنلىكى جامائەت بامدات نامىزى ئۆتەش ئۈچۈن مەسچىتكە كىرسە، يېڭى تۇغۇلغان بىر بوۋاق يۆگەككە ئورالغان ھالدا يىغلاپ ياتقۇدەك. مەسچىتكە ئەڭ ئالدىدا كىرگەن مەزىن بوۋاقنى قولىغا ئېلىپ قارىسا، ئۇ قىز ئىكەن. جامائەت مەسلىھەتلىشىپ، بۇ قىزنى مۇشۇ مەسچىتنىڭ جامائىتىنىڭ بىرى بولغان بالىسىز بىرىگە بېرىپتۇ. بۇ قىز ئۇ كىشىنىڭ قولىدا چوڭ بولۇپ، بويىغا

يېتىپتۇ. بويىغا يەتكەن بۇ قىز شۇ شەھەردىكى ئوتتۇراھال بىر باينىڭ بالىسى بىلەن تېپىشىپ قاپتۇ. بۇ بالا قىزنىڭ دادىسىغا ئەلچى ئەۋەتكەنىكەن، ئۇ كىشى: «ئۇ باينىڭ بالىسىغا قىزىمنى بەرمەيمەن» دەپ ئۇنىماپتۇ. قىز دادىسىنىڭ رازى بولمىغانلىقىنى كۆرۈپ، ئوغۇل بىلەن قېچىپ كېتىش نىيىتىگە كېلىپ، ئىككىسى قاچماقچى بوپتۇ ـ دە، شۇ كېچىسى تۇن يېرىمدا ئۇچرىشىدىغان ئورۇننى بەلگىلەپتۇ. ئوغۇل ئىككى ئاتنى توقۇپ تەييارلاپ ئېلىپ كېلىدىغان بولۇپ قايتىپتۇ. ئوغۇل ۋەدە بويىچە ئىككى ئاتنى توقۇپ ئېلىپ كەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ۋاقىت تېخى بالدۇر ئىكەن، شۇڭا ئۇ دالدىراق بىر جاينى تېپىپ ئولتۇرۇپ ۋاقىت ئۆتكۈزمەكچى بوپتۇ ـ دە، دالدا يەردە ئولتۇرغىنىچە ئۇخلاپ قاپتۇ.

يىگىت ئۇ يەردە ئۇخلاپ تۇرسۇن، ئەمدى گەپنى تازدىن ئاڭلايلى:

ھېلىقى تاز ئاكىلىرىنىڭ قول ئاستىدا ئىشلەپ ئۇلارنىڭ ئازابىغا چىدىماپتۇ، چۈنكى قايسى ئاكىسىنىڭلا ئۆيىگە بارسا، ئۇنىڭغا ئارامچىلىق يوق ئىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە تاياق ـ توقماق، تىل ـ ئاھانەتلەرمۇ ئۇنىڭ جېنىغا پېتىپتۇ. بۇ ئازابلارغا چىدىمىغان تاز ئۆز شەھىرىنى تاشلاپ باشقا شەھەرگە قېچىپ كەتمەكچى بولۇپ مېڭىپتۇ. شۇ ماڭغىنىچە بىرنەچچە كۈن يول يۈرۈپ بىر كېچىسى ھېلىقى قىز بار شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. قاراڭغۇ كېچىدە قەيەرگە بېرىشىنى بىلمىگەن تاز تاڭ ئاتقۇزۇش ئۈچۈن دالدا يەر ئىزدەپ مېڭىپ ھېلىقى بالا ئۇخلاپ قالغان يەرگە بېرىپ قاپتۇ، قارىغۇدەك بولسا، بىرى ئىككى ئاتنىڭ چۈلۈۋرىنى تۇتۇپ ئۇخلاۋاتقۇدەك. تاز ئاتنىڭ چۈلۈۋرىنى ئۇنىڭ قولىدىن ئېلىپ: «خۇدا بەردى» دەپلا بىر ئاتقا مىنىپ، يەنە بىر ئاتنى يېتىلەپ، تار كوچىلار بىلەن كېتىپ بارغاندا، بىر دەرۋازىنىڭ ئالدىدا بىر قىز يۇگۇرۇپ كېلىپلا: «كەلدىڭىزمۇ؟» دېگەنىكەن، تازمۇ ھېچ نەرسىنى ئاڭقىرالمايلا: «ھەئە» دەپتۇ. قىز يېتىلەكتىكى ئاتقا مىنىپتۇ ـ دە، تازنىڭ كەينىدىن يولغا راۋان بوپتۇ. تاز بارا ـ بارا ئەھۋالنى چۈشىنىپ قىزدىن ئۇزاپ مېڭىپتۇ، چۈنكى ئۇ قىز ماڭا يېقىن ماڭسا، مېنىڭ تاز ئىكەنلىكىمنى كۆرۈپ قېلىپ قايتىپ كېتىدۇ دەپ ئەنسىرەپ، قىز بىلەن ئۆزى ئوتتۇرىسىدا ئارىلىق قالدۇرۇپ مېڭىپتۇ. تاڭ ئاتقۇچە ئۇلار شەھەردىن خېلى بەك ئۇزاپ كېتىپتۇ. قىزمۇ ئۇنىڭ ئۆزىنى يېتىشتۇرمەي ماڭغىنىغا ھەيران بولۇپ، ئاخىر ئۇنى ۋارقىراپ توختىتىپ يېنىغا بېرىپ قارىسا، بۇ ھېلىقى ئۆزى ياخشى كۆرگەن يىگىت ئەمەس، بەلكى يېنىغا ئادەم يېقىن كېلىشتىن يىرگىنىدىغان بەتبەشىرە بىر تاز تۇرغۇدەك. قىز: «ئاھ خۇدا» دەپلا ئۆز پېشانىسىگە بىرنى ئۇرۇپتۇ. قايتىپ كېتەي دېسە، ئەمدى كېتىش مۇمكىن ئەمەس، شۇڭا ئۇ پېشانىمگە پۇتۇلگىنى مۇشۇ بولسا كېرەك دەپ، تەقدىرگە تەن بېرىپتۇ، ئۇلار شۇ ئەتراپتىكى بىر ئورمانلىققا بېرىپ دەم ئېلىپ، باش ـ كۆزلىرىنى يۇيۇپ، ئاتلىرىنى تويغۇزۇپتۇ. ئاندىن ئۇلار كېچىلەپ يول مېڭىپ بىر شەھەرگە يېتىپ بېرىپ، بارىدىغان جايى بولمىغانلىقتىن بىر دەرۋازىنى قېقىپتۇ. دەرۋازىدىن بىر بوۋاي چىقىپ:

— نېمە ئادەم سىلەر؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بىز يولۇچى ئىدۇق، بارىدىغان يېرىمىز بولمىغاچقا، مۇشۇ يەردە قونۇپ كېتەيلى دېۋىدۇق، — دەپتۇ تاز. بوۋاي ئۇلارنى ئۆيگە باشلاپ كىرىپتۇ. ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن قارىسا، يىگىت قوماق تاز، قىز بولسا، پەردەك گۈزەل بىر قىز ئىكەن. بوۋاي، تاز بۇ قىزنىڭ نېمىسىدۇ؟ قىزنىڭ ئېرىمىكىن دەي دېسەم، بۇ قىز بۇنداق تازنى ياراتمايدۇ، بەلكىم خىزمەتكارى بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپتۇ. تاز بىلەن قىز بۇ ئۆيدە قونۇپتۇ. ئەتىسى ئەتىگەندە بوۋاي ئۇلاردىن نەگە بارىدىغانلىقىنى سورىغانىكەن، ئۇلار ئېنىق بىرنەرسە دەپ بېرەلمەپتۇ. بۇنىڭغا قاراپ بوۋاي ئەھۋالنى چۈشىنىپ:

— سىلەر بىر يەردىن قېچىپ كەپسىلەر، قارىغاندا بارار - تۇرار جايىڭلار يوق ئىكەن. ئەمدى بىز-نىڭ ئۆيدە قېلىڭلار، بۇ ئۆيدە بىز بوۋاي - مومايدىن باشقا ئادەم يوق. مەن ئىمام - مەزىنلەرنى چاقىر-تىپ، سىلەرنى نىكاھ قىلدۇرۇپ قويايي، — دەپ ئىمام - مەزىنلەرنى چاقىرتىپ كېلىپ نىكاھ قىلدۇرۇپ قويۇپتۇ.

ئۇلار شۇ بويىچە بوۋاينىڭ ئۆيىدە تۇرۇشۇپتۇ. تاز ئەتىدىن - كەچكىچە قىزنىڭ يېنىدىن نېرى كەتمەيدىكەن، چۈنكى قىزدىن يىراقلاپ كەتسەم، قىز مېنى تاشلاپ قېچىپ كەتمىسۇن، دەپ ئەنسىرەيدە-كەن. ئۇلار ھېچقانداق ئىش - ھەرىكەت قىلماي يېتىپ يەۋەرگەچكە، قىزنىڭ ئېلىپ كەلگەن پۇلىمۇ تۇگەپ قاپتۇ. ئاردىدىن بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، قىز تازغا:

— سەن بىرەر ئىش تېپىپ قىلمىسىڭ، ئەمدى نېمە يەپ، نېمە ئىچىمىز؟ — دېگەندىن كېيىن، تاز بىر كەتمەننى ئېلىپ مەدىكار بازىرىغا بارغان بولسىمۇ، ھېچكىم ئۇنىڭغا ئىش بەرمەپتۇ. بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن قىز ئويلاپ بىر ئامال تېپىپتۇ. تاز قىزنىڭ كۆرسەتكەن ئەقلى بويىچە بوۋاينىڭ چوڭ سۇپۇر-گىسىنى ئېلىپ سەھەردە بېرىپ پادىشاھنىڭ دەرۋازىسىنىڭ ئالدىنى سۇپۇرۇپ قويۇپ قايتىپ كەپتۇ. ئىككىنچى كۈنىمۇ شۇنداق قىلغاندىن كېيىن، دەرۋازىۋەن پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

— پادىشاھىئالەم، ئىككى كۈن بولدى كىمدۇر بىرى سەھەردە كېلىپ دەرۋازا ئالدىنى سۇپۇرۇپ قو-يۇپ، ئۆزى كۆرۈنمەي كېتىپ قېلىۋاتىدۇ، — دەپ مەلۇم قىپتۇ. پادىشاھ بۇنى ئاڭلاپ:

— ئۇنداق بولسا، بۇگۈن كېچە ئۇخلىماي كۆزەت قىل، ئاشۇ كىشى كېلىپ دەرۋازا ئالدىنى سۇ-پۇرگەندە، تۇتۇپ مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كەل، — دەپ بۇيرۇپتۇ. دەرۋازىۋەن شۇ كېچىسى ئۇخلىماي كۆزەت قىپتۇ. شۇ كۈنى قىز تازغا:

— يا بۇگۈن، يا ئەتە سېنى تۇتۇپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كىرىدۇ، شۇ چاغدا سەن پادىشاھقا دەيدىغان گەپنى بىلىۋال، — دەپ ئۇنىڭغا يەنە ئەقىل ئۆگىتىپتۇ. دېگەندەك ئەتىسى سەھەردە دەرۋازىۋەن ئۇنى تۇتۇپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كىرگەندە، پادىشاھ:

— سەن نېمە ئادەم؟ نېمىدەپ ھەر كۈنى كېلىپ مېنىڭ دەرۋازامنىڭ ئالدىنى سۇپۇرىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن بۇ شەھەرگە كېلىپ قالغان بىر مۇساپىر، — دەپتۇ تاز ئايالىنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە، — مېنىڭ ئايالىمۇ بار، لېكىن بىزدە ھېچقانداق بايلىق يوق، نامراتچىلىقنىڭ دەردىنى تارتىپ قالدۇق، شۇڭا جانابىي شاھنىڭ رەھمى كېلىپ ماڭا بىرەر ئىش كۆرسىتىپ قويارمىكىن دەپ، دەرۋازىنىڭ ئالدى-نى سۇپۇرگەنىدىم.

پادىشاھ ئۇنىڭ ھالىتىنى كۆرۈپ راستتىنلا رەھمى كېلىپ:

— بوپتۇ، سەن مېنىڭ ئاتىلىرىمنى بېقىپ، ئۇلارنىڭ ئايىغىنى تازىلاپ، ئىشلەپ قالغىن، — دەپتۇ. تاز «ماقۇل» دەپ ئۆيگە قايتىپ كېلىپ ئايالىغا خۇشال ھالدا بولغان ئەھۋالنى ئېيتقانىكەن، ئايالى:

— ياخشى بوپتۇ. مەن ساڭا يەنە بىر قۇر يېڭى كىيىم تىكىپ بېرەي. ئىشلىگەنده كونا كىيىملەر بىلەن ئىشلىسەڭمۇ، ئوردا قوروسىدا بىكار يۈرگىنىڭدە بۇ يېڭى كىيىملەرنى كىيىپ چىرايلىق يۈر-گىن، — دەپ بىر قۇر يېڭى كىيىم تەييارلاپ بېرىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن تاز پادىشاھنىڭ قوروسىدا ئايالىنىڭ دېگىنى بويىچە يۈرۈپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھ بىر يەرگە شىكارغا بارماقچى بوپتۇ. پادىشاھنىڭ سىرتقا چىقىدىغان

ۋاقتىدا ھارۋىسىنى ھەيدەيدىغان ئادىمى ئاغرىپ قالغانلىقى ئۈچۈن، ئامالسىز تازنى ھارۋا ھەيدەشكە بۇيرۇپتۇ. پادىشاھ شەھەرنى ئارىلاپ ياخشى - يامان ئىشلارنى كۆزدىن كەچۈرۈپ مېڭىپتۇ. شۇ كۈنى ھاۋا ناھايىتى ئىسسىپ كېتىپتۇ. ۋەزىر بىلەن پادىشاھ تولىمۇ ئۇسساپ كېتىپ، تازغا:

— ھارۋىنى چەتكىرەك تارتقىن، بىز ئۇسسۇلۇق ئىچىۋالايلى، — دەپتۇ.

— مانا ھازىر، — دەپتۇ تاز ھارۋىنى ئۆزىنىڭ ئىشكى ئالدىغا ئاپىرىپ توختىتىپ، — مەن سىلەرگە ئۇسسۇلۇق ئاچىقىپ بېرەي، — دەپلا ئۆيگە كىرىپ، ئايالىغا:

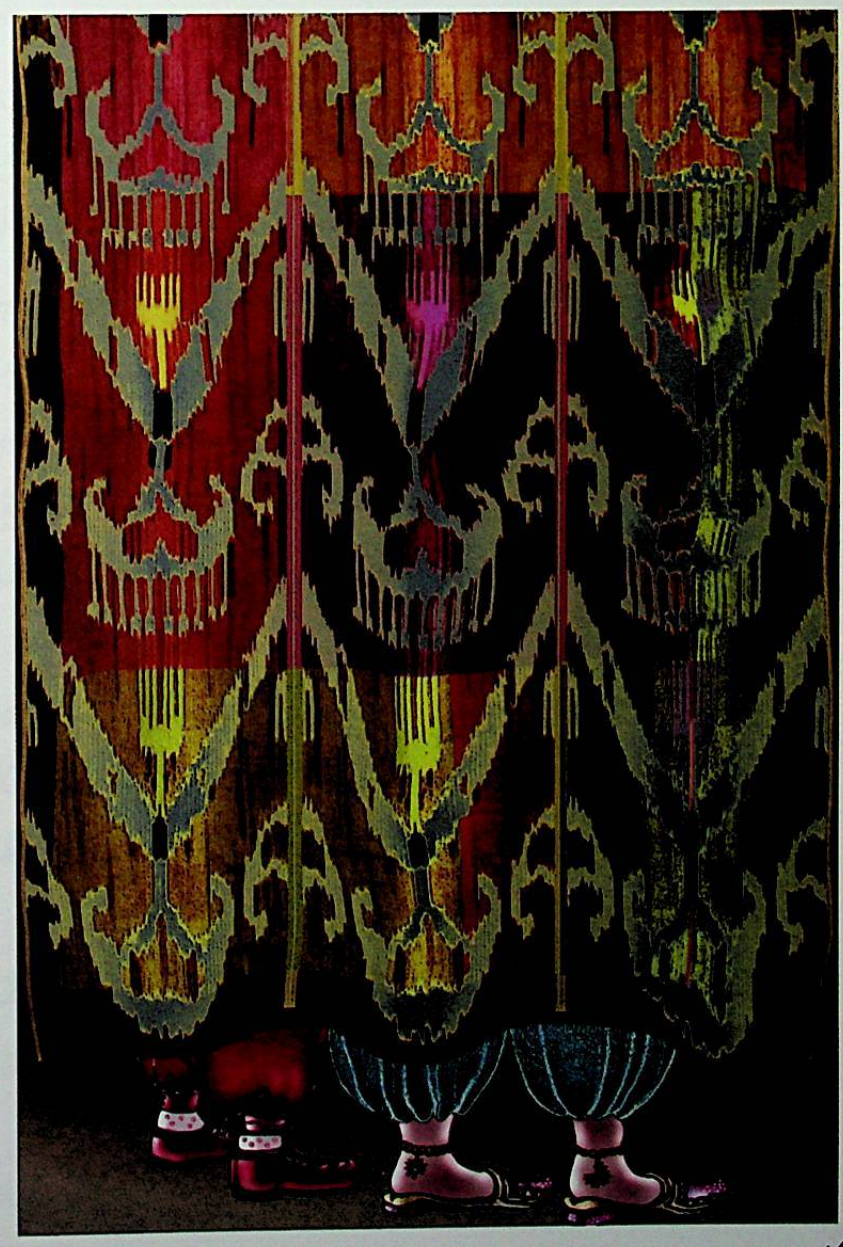
— ئۇسسۇلۇق بەرگىن، — دەپتۇ.

— ئۇسسۇلۇق ئىچكىلى كەلدىڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ئايالى.

— ياق! — دەپتۇ تاز، — پادىشاھ شەھەرنى ئارىلاپ يۈرۈپ ئۇسساپ كەتكەندى، شۇنى ئېلىپ كەلدىم.

— تولىمۇ يامان ئىش بوپتۇ، ئەڭ ياخشىسى، بۇ يەرگە ئېلىپ كەلمىگەن بولساڭ بوپتىكەن. خەير، ئەمدى ئۇسسۇلۇق بېرەي، — دەپ تازنىڭ ئايالى ئىككى چىنىگە ئۇسسۇلۇق تەييارلاپ بېرىپتۇ. تاز ئۇسسۇلۇقنى پادىشاھ بىلەن ۋەزىرگە ئاچىقىپ بەرگەنكەن، ئۇلارنىڭ تەشنالىقى قانغان بولسىمۇ، ئۇسسۇلۇقنىڭ لەززەتلىكلىكىدىن يەنە ئىچكۈسى كەپتۇ. پادىشاھ بىلەن ۋەزىر ئوردىغا قايتىپ بارغاندىن كېيىن، ھەر ئىككىلىسى بايام ئىچكەن ئۇسسۇلۇقنىڭ لەززىتى توغرىسىدا سۆزلىشىپ ھەيران بولغان ھالدا:

— ئۇسسۇلۇقنى شۇنداق تەييارلىغىنىدىن قارىغاندا، ئۇسسۇلۇق تەييارلىغۇچى ئوردا كېنىزەكلىكىگە لايىق ئايال بولسا كېرەك، قانداق بولمىسۇن، ئۇنى كۆرۈشۈم كېرەك، — دەپتۇ پادىشاھ لېۋىنى تاماشىپ.

— ئۇنىڭ ئامالىنى مەن قىلاي، — دەپتۇ ۋەزىر. پادىشاھ قوشۇلۇپتۇ.

بىر كۈنى ۋەزىر تازنى چاقىرتىپ كېلىپ:

— سەن بۇ يەردە ئىشلەۋاتقىنىڭغا بىرنەچچە ئاي بولدى، شۇنىڭدىن بۇيان سېنىڭ ھالىڭدىن خەۋەر ئالمىدۇق. پادىشاھىئالەم ئەتە سېنىڭ ئۆيۈڭگە بېرىپ ئەھۋال سورىماقچى. سەن ئۆيۈڭگە بېرىپ پادىشاھنى كۈتۈۋېلىشقا تەييارلىق كۆرۈپ قوي، پۇلۇڭ بولمىسا مانا پۇل، — دەپ تازنىڭ قولىغا نۇرغۇن پۇل بېرىپ يولغا سالىتۇ. تاز خۇشال ھالدا ئۆيگە بېرىپ ئەھۋالنى ئايالىغا دېگەنكەن، ئايالى:

— يامان بوپتۇ. ئۆتكەندە بۇ يەرگە ئېلىپ كەلمىگىنىڭ ياخشى ئىدى، ئەمدى ئامال يوق. ئۇلارنىڭ قەستى ئەھۋال سوراشتا ئەمەس، مەندە، — دەپ پادىشاھنى كۈتۈۋېلىشقا تەييارلىق كۆرۈپتۇ.

ئۇلارنىڭ كۈنگەيگە قارايدىغان ئىككى ئېغىز ئۆيى، تەسكەيگە قارايدىغان چايخانىسى بار ئىكەن. تاز-نىڭ ئايالى ئادەتتە چايخانىدا تاماق ئېتىدىكەن. بۇ كۈنى چايخانا ئالدىغا كۆشۈگە تارتىپتۇ. مېھمانلارغا خىزمەت قىلىش ئۈچۈن ياش بىر ئايالنى يالالاپ ئاپتۇ. ئەتىسى پادىشاھ كەپتۇ. ئۆيگە كىرىپ قارىسا، ئۇلار كەمبەغەل بولسىمۇ، ئۆي ئىچى ناھايىتى ئېدىتلىق ھەم يېقىملىق كۆرۈنىدىكەن، چايخانىغا قارىسا، كۆشۈگە ئارقىسىدا ئىككى ئايال خىزمەت قىلىۋاتقان. ئۇلارنىڭ پەقەت پۇتىلا كۆرۈنىدىكەنۇ، ئۆزى كۆ-رۈنمەيدىكەن. پادىشاھنىڭ ئالدىغا يەتتە ـ سەككىز تۇرلۇك تاماق ۋە قورۇمىلار كەلتۈرۈلۈپتۇ. تاماقنىڭ لەززەتلىكلىكىدىن پادىشاھمۇ، ۋەزىرمۇ تويغىنىنى بىلمەي يەۋېرىپتۇ. كەچ بولغاندىلا ئۇلار ئۆيلىرىگە قايتىپتۇ. پادىشاھ ئۆيگە كېلىپ تاماق ئەتكەن ئايالنى كۆرەلمىگىنىگە ھەسرەت چېكىپ ۋەزىرگە دېگەن-دىن كېيىن، ۋەزىر:

ــ ئەتە سىلى يالغاندىن ئاغرىپ يېتىۋالسىلا، قالغان ئامالنى مەن قىلاي، ــ دەپتۇ. پادىشاھ «بولـ-دۇ» دەپ، ئەتىسى ئاغرىپ قالغان بولۇپ يېتىۋاپتۇ. تاز ئىشقا كەلگەندە، ۋەزىر:

ــ چاپسان بول، كىرىپ پادىشاھنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر ئال، ــ دەپتۇ. تاز پادىشاھنىڭ يېنىغا كىرسە، پادىشاھ: «ۋايجان، ۋاي ئاللا» دەپ ياتقۇدەك، تاز نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىغانىكەن، پادىشاھ:

ــ تۇنۇگۈن سېنىڭ ئۆيۈڭدە يېگەن قورۇما ـ تاماقلار ماڭا ئىسسىق كېلىپ ئاغرىتىپ قويدى، ئەمدى ماڭا سوغۇقلۇق دورا تېپىپ بەر ! ــ دەپتۇ.

ــ قانداق سوغۇقلۇق دورا تېپىپ بېرىمەن؟ ــ دەپ سورىغانىكەن، پادىشاھ:

ــ توخۇ سۈتى، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. تاز بۇ گەپنى ئاڭلاپ بېشى قېتىپ، ئۆيگە بېرىپ بولغان ئەھۋالنى ئايالىغا ئېيتىپ بېرىپتۇ.

ــ پادىشاھ ئىككىمىزگە قەست قىلىۋاتىدۇ، بۇنىڭغا ئامال يوق. سەن يول ئۈزۈقىغا بۇ ناننى ئېلىپ كۈنچىقىش تەرەپكە قاراپ ماڭ، خېلى ئۇزۇن ماڭغاندىن كېيىن تاغقا يېتىپ بارىسەن، تاغدىن ئۆتكەندىن كېيىن بىر بۇلاققا بارىسەن، شۇ بۇلاقنىڭ يېنىدا ئۇخلا، ھەممە ئىش چۈشۈگىدە ئايان بولىدۇ، ئويغانغاندىن كېيىن، چۈشۈگىدە كۆرگەنلىرىڭ بويىچە ئىش قىل، ــ دەپتۇ.

تاز ئايالىنىڭ دېگىنى بويىچە يولغا چىقىپ مېڭىپتۇ. كۈن ئولتۇرار مەزگىلدە ئۇ ئايالى ئېيتقان بۇلاققا يېتىپ بېرىپ ناننى بۇلاق سۈيىگە چىلاپ يەپتۇ ـ دە، بۇلاق بېشىدا يېتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. دېگەن-دەك، ئۇ چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە بىر بوۋاي: «ھەي بالام، بۇ يەردە نېمىگە ياتسەن؟ تۇر ئورنۇڭدىن !» دەپتۇ. تاز ئورنىدىن تۇرۇپ: «توخۇ سۈتى ئىزدەپ كەلگەنىدىم» دېگەنىكەن، بوۋاي: «ئۇنداق بولسا، سەن مۇشۇ يول بىلەن ماڭساڭ، ئورمانلىق بار، ئورمانلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر گۇللۇك بار، گۇللۇكنىڭ يېـ-نىدا كۆل بار، كۆل بويىدا چۈجىلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ يۈرگەن بىر توخۇ بار. ئۇنىڭ چۈجىلىرىنىڭ ئا-رىسىدا بىر پۇتى توكۇر بىر چۈجە بار، سەن بېرىپ ئاشۇ توكۇر چۈجىنى تۇتۇۋال، شۇ چاغدا چۈجە ئا-دەمدەك سۆز قىلىپ، سېنىڭ نېمە ھاجىتىڭ بار؟ دەپ سورايدۇ. سەن، سېنىڭ ئاناڭنىڭ سۈتى دورا بو-لۇپ قالغانىدى، دېسەڭ، سېنىڭ ھاجىتىڭدىن ئاشۇ چۈجە چىقالايدۇ» دەپتۇ ـ دە، كۆزدىن غايىب بوپتۇ. تاز ئويغىنىپ قارىسا، بايىقى ۋەقەلەرنىڭ ھەممىسى چۈشىدە كۆرگەنلىرى ئىكەن. تاز «خۇدا» دەپتۇ ـ دە، بوۋاينىڭ دېگىنى بويىچە يولغا چىقىپتۇ. ئۇ ئورمانلىققا كىرىپ گۇللۇكنى تېپىپتۇ. گۇللۇكنىڭ يېنىدىكى كۆل بويىدا چۈجىلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ يۈرگەن توخۇنى كۆرۈپتۇ. قارىسا، راستىنلا ئۇنىڭ بىر چۈجىسى توكۇر ئىكەن. تاز بېرىپلا توكۇر چۈجىنى تۇتۇۋالغانىكەن، چۈجە ئادەمدەك سۆزلەپ:

— هەي ئادەم بالىسى، مېنى نېمىشقا تۇتۇۋالىسەن؟ نېمە ھاجىتىڭ بار؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ماڭا سېنىڭ ئاناڭنىڭ سۈتى لازىم بولۇپ قالدى. ئەگەر مەن توخۇ سۈتى ئېلىپ بارالمىسام، پا-
دىشاھ مېنى ئۆلتۈرىدۇ، شۇڭا مەن پادىشاھقا دورا قىلىش ئۈچۈن سېنىڭ ئاناڭنىڭ سۈتىدىن ئېلىپ
كەتكىلى كەلدىم، — دەپتۇ تاز. چۈجە تازنىڭ قولىدىن چىقىپ، ئانىسىنىڭ ئالدىغا بېرىپ تازنىڭ گەپ-
لىرىنى دېگەنىكەن، ئانا توخۇ تازغا:
— بولىدۇ، مەن سۈتۈمنى ماڭا بېرەي، بىراق سەن بۇ يەردە مېنى سېغىپ ئېلىپ بارساڭ، پادىشاھ
يەنىلا ماڭا ئىشەنمەيدۇ، بەربىر سېنى ئۆلتۈرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مېنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بار.
غىن، شۇ چاغدا بالام كېلىپ مېنى ئېمىدۇ، ئاندىن كېيىن پادىشاھنىڭ ئالدىدا مېنى سېغىپ بەرسەڭ
پادىشاھ ئىشىنىدۇ، — دەپتۇ. تاز «ماقۇل» دەپ ئانا توخۇنى مىنىپ، چۈجىنى قولىغا ئېلىپ شەھەرگە
قاراپ ئۇچۇپتۇ. بىر چاغدا ئۇلار شەھەر سىرتىغا چۈشۈپتۇ. تاز توخۇنى قولتۇقىغا قىسىپ ئوردىغا قاراپ
مېڭىپتۇ. ئۇ ئوردىغا كىرگەندىن كېيىن، پادىشاھ:
— توخۇ سۈتى تېپىپ كەلدىڭمۇ؟ — دەپ سورىغانىكەن، تاز:
— تېپىپ كەلدىم، — دەپ توخۇنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا قويۇپ، چۈجىنى قويۇپ بەرگەنىكەن، چۈ-
جە ئانىسىنى ئېمىپتۇ. ئارقىدىن تاز توخۇنى سېغىپتۇ. پادىشاھ سۈتنى ئىچىپ ئارام تېپىپتۇ. تاز تو-
خۇنى ئېلىپ شەھەر سىرتىغا چىققاندا، توخۇ بىلەن چۈجىنى قويۇپ بېرىپ ئۆيىگە كېتىپتۇ. ئۆيگە بار-
غاندىن كېيىن بولغان ئەھۋالنى ئايالىغا ئېيتىپ بېرىپتۇ. ئايالىمۇ ئۇنىڭ ئىشلارنى ياخشى ئورۇندىغا-
لىقىدىن رازى بوپتۇ.

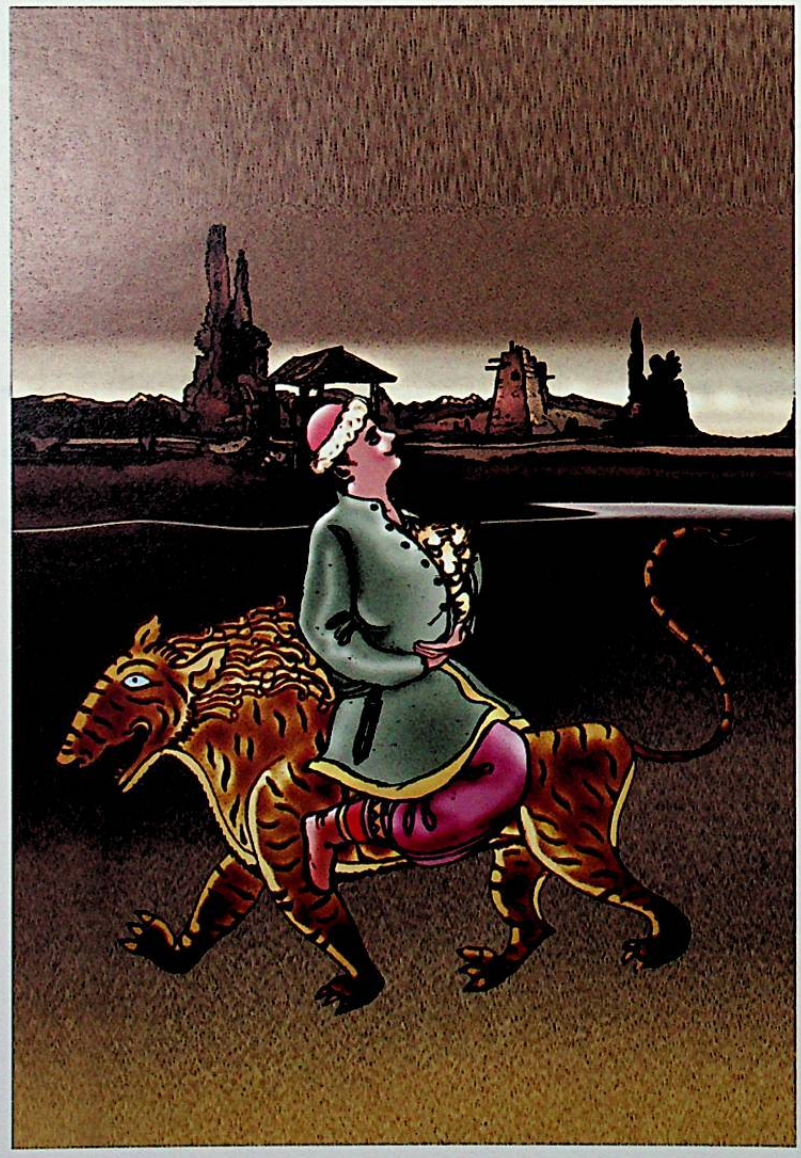
ئەتىسى تاز ئوردىغا بارغاندا، ۋەزىر ئۇنى يەنە چاقىرىپتۇ. تاز ۋەزىرنىڭ ئالدىغا بارغانىكەن، ۋەزىر:
— تۇنۈگۈن سەن ئەكېلىپ بەرگەن توخۇ سۈتىنى ئىچىپ بۈگۈن پادىشاھنىڭ ئەڭگىزى ئېشىپ
كېتىپتۇ، سۈت بەك سوغۇق كەپتۇ. سەن كىرىپ پادىشاھنىڭ ئەھۋالىنى سوراپ چىق! — دەپتۇ. تاز،
بۇ نېمە بالادۇ؟ دەپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرسە، پادىشاھ ھازىرلا جېنى چىقىپ كېتىدىغاندەك ھالەتتە
«ئاللا - توۋا» دەپ ۋارقىراپ ياتقۇدەك، تاز ئەھۋال سورىسا، پادىشاھ:
— تۇنۈگۈنكى توخۇ سۈتى مېنى مۇشۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويدى، ماڭا ئەمدى يولۋاس سۈتى تېپىپ
ئەكېلىپ بەرگىن، بولمىسا كاللاڭنى ئالىمەن! — دەپتۇ. تاز بۇ گەپنى ئاڭلاپ غەم بىلەن ئۆيگە قايتىپ
كەپتۇ. تازنىڭ غەمكىن ئىكەنلىكىنى كۆرگەن ئايالى نېمە ئىش بولغانلىقىنى سوريغانىكەن، تاز پادىشاھ-
نىڭ دېگەنلىرىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. ئايال بۇنى ئاڭلاپ:
— پادىشاھقا توخۇ سۈتىمۇ، يولۋاسنىڭ سۈتىمۇ دورا ئەمەس، بۇنىڭ ھەممىسى ئۆزۈڭ تاپقان بالا،
شۇنداقتىمۇ بۇ بالادىن قۇتۇلماي بولمايدۇ، — دېگىنىچە بىر توقاچ بېرىپتۇ، ئاندىن، — بۇ توقاچنى
ئېلىپ يەنە ھېلىقى بۇلاق بېشىغا بېرىپ ئۇخلا، خۇدا يولۇڭنى ئوڭ قىلسا، ھېلىقى بوۋاي چۈشۈڭدە ئا-
يان بولىدۇ، — دەپ تازنى يولغا سالىپتۇ.
تاز كەچ كىرگۈچە يول مېڭىپ، يەنە ھېلىقى بۇلاققا بېرىپ، ئايالى بەرگەن توقاچنى بۇلاق سۈيىگە
چىلاپ يەپ ئۇخلاپ قاپتۇ. چۈشىدە ھېلىقى بوۋاي ئايان بولۇپ: «بۇ يەردە نېمىگە ياتىسەن؟» دەپ سورىغا-
نىكەن، تاز يولۋاس سۈتى ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. بوۋاي: «ئۇنداق بولسا، سەن ئالدىنقى
قېتىم بارغان ئورمانلىقتىن ئۆتۈپ ئازراق ماڭغاندىن كېيىن يەنە بىر جاڭگال ئۇچرايدۇ. جاڭگالنىڭ
ئوتتۇرىسىدا چوڭ بىر يول بار. سەن شۇ يولدىن چىقماي مېڭىۋەرسەڭ، يولۋاس كۈچۈكىنىڭ چىر-

قىراۋاتقان ئاۋازىنى ئاڭلايسەن، شۇ ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراپ ماڭساڭ، يولۋاسنىڭ بىر ئاغرىق كۆچۈ-كىنى تاپىسەن. سەن بېرىپ شۇنى تۇتۇۋالساڭ، مەقسىتىڭ تولۇق بەجا بولىدۇ» دەپتۇ ـ دە، غايىب بو-لۇ. تاز ئورنىدىن تۇرۇپ قارىسا، چۈشى ئىكەن. تاز چۈشىدە ئېيتىلغىنىچە مېڭىپتۇ. ئەتىسى چۈشكە يېقىن يولۋاس بالىسىنىڭ چىرقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ بېرىپ قارىسا، راستتىنلا ماڭالمايدىغان هالەت-تىكى يولۋاس كۆچۈكى ئىكەن. تاز بېرىپ ئۇنى قولىغا ئالغاندىن كېيىن، يولۋاس كۆچۈكى تېخىمۇ چىرقىراپ كېتىپتۇ. بۇ ئاۋازنى ئاڭلىغان ئانا يولۋاس شۇ هامان يېتىپ كېلىپ قارىسا، بالىسى ئا-دەمزاتنىڭ قولىدا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن:

— هەي ئادەمزات، بالامنى نېمىشقا تۇتۇۋالدىڭ؟ ماڭا قانداق تەلىپىڭ بار؟ ئېيت! مەن ئورۇنداپ بېرىمەن، — دەپتۇ. تاز پادىشاهقا توخۇ سۇتى ئاپىرىپ بەرگەن جەريانىنى ۋە ئەمدى يولۋاس سۇتى ئۈچۈن كەل-گەنلىكىنى، ئەگەر يولۋاس سۇتى ئېلىپ بارالمىسا، ئۆزىنىڭ كاللىسى ئېلىنىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

يولۋاس تازنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، بىر پەس تۇرۇپ كېتىپ:

— بولىدۇ. مەن سۇتۇمنى بېرەي، بىراق بۇ يەردە سېغىپ ئېلىپ بارساڭ، پادىشاھ ئىشەنمەي يەنىلا سېنى ئۆلتۈرىدۇ، شۇڭا بالامنىمۇ ئېلىپ بارغىن. شەھەرگە كىرىپ ئوردا ئالدىغا بارغاندا، مەن دەرۋازىدىن كىرگىلى ئۇنماي تۇرۇۋالمەن. بۇ چاغدا سەن مېنى ئۇرغىن، بالامنىمۇ يەرگە ئېتىپ ئۇر. مۇشۇنداق قىلغاندا مەن دەرۋازىدىن كىرىمەن. ئوردىغا كىرىش ئىشىكىگە بارغاندا، يەنە كىرگىلى ئۇنماي تۇرۇۋالمەن. بۇ چاغدىمۇ مېنى ئاياپ ئولتۇرماي كالتەك بىلەن ئۇر، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ يەردىكى كارامەتنى كۆرسەن، — دەپتۇ. تاز «ماقۇل» دەپتۇ ـ دە، يولۋاسقا مىنىپ، كۆچۈكنى ئالدىغا ئېلىپ شە-هەرگە قاراپ مېڭىپتۇ. شەھەرگە كىرىپ، يولۋاس دەرۋازا ئالدىدا كىرگىلى ئۇنىمىغاندىن كېيىن، تاز يولۋاسنىڭ دېگىنى بويىچە ئۇنى ئۇرۇپ كىرگۈ-زۈپتۇ. ئوردا ئىشكى ئالدىدىمۇ شۇنداق قىلغاندىن كېيىن، تاز كالتەك بىلەن ئۇرغانىكەن، يولۋاس قاتتىق هۆركىرىگىنىچە ئېتىلىپ ئوردىغا كىر-گەندە، پادىشاھ قورقۇپ كېتىپ هوشىدىن كەتكىلى تاس قاپتۇ. پادىشاھنىڭ كۆز ئالدىدا تاز يولۋاسنى سېغىۋېلىپ، ئۇنى بالىسى بىلەن شەھەر سىرتىغا ئاچقىپ قويۇپ ئۆيگە كېتىپتۇ.

— توخۇ سۇتى دېسەك ئۇنى تېپىپ كەلدى، يولۋاس سۇتى دېسەك بۇنىمۇ تېپىپ كەلدى. ئەمدى بۇ تازنى قانداق قىلىپ كۆزدىن يوقىتىمىز؟ — دەپتۇ پادىشاھ ۋەزىرگە. ۋەزىر:

— ئەمدى بىر ئامال بار، شۇ ئامالنى ئىشلە-تىپ بۇ تازنى كۆزدىن يوقاتمىساق، باشقا ئامال قالمىدى، — دەپ، ئويلىغان ئامالىنى پادىشاھقا ئېيتىپ بېرىپتىكەن، بۇ ئامال پادىشاھقا ماقۇل

كەپتۇ ـ دە، شۇ كۈنىلا شەھەر خەلقىگە پەرمان چىقىرىپ ياغاچ توشۇتۇپتۇ. پۈتكۈل شەھەر خەلقى ئالتە ئاي مابەينىدە ياغاچ توشۇپتۇ. شەھەردىكى بارلىق ياغاچچى ئۇستىلار بۇ ياغاچلارنى ئىشلىتىپ، نەچچە يۈز گەز ئېگىزلىكتە بىر راۋاق ياساپتۇ. راۋاق پۈتكەندىن كېيىن ئۈنۈك ئاستىغا ئوتۇن دۆۋىلەپ تەييار قىلىنىپتۇ، بۇ چاغدا ۋەزىر تازنى چاقىرتىپ:

— پادىشاھ ياساتقان راۋاق پۈتتى، ئۆگۈنلۈككە پادىشاھىئالەم راۋاققا چىقىپ سەيلە قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن سەن ئەتە راۋاققا چىقىپ، راۋاقنىڭ پۈختا بولغان ـ بولمىغانلىقىنى كۆرۈپ چۈش، — دەپ بۇيرۇپتۇ. تاز «ماقۇل» دەپ ئۆيگە قايتىپتۇ. ئۆيگە بېرىپ ئايالىغا:

— ئۆگۈنلۈككە پادىشاھ راۋاققا چىقىپ پۈقرالارغا ۋەز ـ نەسىھەت سۆزلەيدىكەن، شۇڭا ۋەزىر مېنىڭ ئەتە راۋاققا چىقىپ، راۋاقنىڭ پۈختا بولغان ـ بولمىغانلىقىنى تەكشۈرۈپ چۈشۈشكە بۇيرۇدى، — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئايالى:

— پادىشاھ سېنى ئەمدى ئۆلتۈرىدىكەن. ئەتە سەن راۋاققا چىققاندا، ئۇلار راۋاق ئاستىدىن ئوت قويۇۋېتىدۇ. سەن قويۇق ئىسنىڭ ئىچىدە قالغاندا، سېنىڭ ئالدىڭغا بىر كۆك كەپتەر پەيدا بولىدۇ. سەن: «يا خۇدانىڭ ئەمرى، پىرنىڭ ئەمرى» دەپلا كەپتەرنىڭ بوينىغا ئېسىل ـ دە، كۆزۈڭنى يۇم، تاكى يەرگە چۈشكەنگە قەدەر كۆزۈڭنى ئاچما، پەقەتلا قورقما، قورقۇپ قالساڭلا خەتەر چىقىدۇ. قالغان ئىشلارنى شۇنىڭدىن كېيىن كۆرىمىز، — دەپتۇ. بۇ چاغدا تازنىڭ ئايالى يەڭگىنىگە ئىككى ـ ئۈچ ئاي بولۇپ قالغان مەزگىلىكەن. تاز ئايالىنىڭ گېپىگە «ماقۇل» دەپ يېتىپ قاپتۇ. ئەتىسى تاز ئوردىغا بارغاندا، پادىشاھ ئۇنى:

— سەن بېرىپ راۋاقنى تەكشۈرۈپ كەل، سېنىڭ ماقۇللۇقۇڭدىن ئۆتسە، ئەتە مەن چىقىپ ۋەزخانلىق قىلىمەن، — دەپ بۇيرۇپتۇ. تاز «بولىدۇ» دەپ بېرىپ راۋاققا چىقىپ كەتكەندە، پادىشاھنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغان كىشىلىرى دۆۋىلەكلىك ئوتۇنغا ياغ چېچىپ ئوت قويۇۋېتىپتۇ ـ دە:

— قايتىپ چۈش، راۋاققا ئوت كەتتى! — دەپ ۋارقىراشقا باشلاپتۇ. بۇ چاغدا تازنىڭ قايتىپ چۈشۈشگە ئىمكان قالماپتۇ، راۋاقنى بولسا ئىس ـ تۈتەك قاپلاپ كېتىپتۇ. دەل شۇ چاغدا تازنىڭ كۆز ئالدىدا بىر كۆك كەپتەر پەيدا بولۇپ: «مېنىڭ بوينۇمغا ئېسىل» دېگەنىكەن، تاز: «يا خۇدانىڭ ئەمرى، پىرنىڭ ئەمرى» دەپلا كەپتەرنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ كۆزىنى يۇمۇپتۇ. بۇ ئەھۋالنى پادىشاھنىڭ ئادەملىرىنىڭ ھېچقايسىسى كۆرمەپتۇ. شەھەر خەلقىمۇ بۇ يەرگە توپلىنىپتۇ. پادىشاھنىڭ ئادەملىرى بولسا: «يامان بولدى، بىچارە تاز كۆيۈپ تۈگەيدىغان بولدى، ئامال قىلىپ قۇتقۇزۇۋالايلى» دەپ چۇقان كۆتۈرۈشۈرىپتۇ. راۋاق شۇ كۆيگىنىچە ئون كۈن كۆيۈپتۇ، يىقىلىپتۇ، يىقىلغاندىن كېيىنمۇ ئۈچ كۈن كۆيۈپ

ئۆچۈپتۇ. ئوت تولۇق ئۆچۈپ بولغاندىن كېيىن، شەھەر خەلقى: «تازنىڭ جەستىنى بولسىمۇ تاپايلى» دەپ، كۈلنى ئاختۇرۇپتۇ.

ئۈلار كۈلنى ئاختۇرۇپ تۇرسۇن، بىز ئەمدى كەپتەر بىلەن تازغا كېلەيلى:

كەپتەر تازنى كۆتۈرۈپ ئۇچقانچە تازنىڭ ئۆيىگە كېلىپ چۈشۈپتۇ ـ دە، يەرگە قونۇپلا بىر پەرى قىزغا ئايلىنىپتۇ. ئۆيدىن تازنىڭ ئايالى چىقىپ ئۈلارنى كۈتۈۋېلىپ، پەرى قىز بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. تاز بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ ھېچ نەرسىنى ئاڭقىرالماي تۇرۇپ قېلىپ، ئايالىدىن:

ــ نېمە ئىشلار بولۇپ كېتىۋاتىدۇ؟ مەن ھېچ نەرسىنى بىلمەيلا قالدىم، ــ دەپتۇ. ئايالى ئۆيىگە كىرگەندىن كېيىن ھەممە ئەھۋالنى تازغا چۈشەندۈرۈپتۇ. ئەسلىدە تازنىڭ ئايالىمۇ پەرى ئىكەن. ئۇ تۇغۇلغاندا ئانىسى ئۇنى مەسچىتكە تاشلاپ قويغان بولسىمۇ، لېكىن ئۈلار دائىم كۆرۈشۈپ، ئالاقىلىشىپ تۇرىدىكەن. پادىشاھ تازغا توخۇ سۈتى تېپىپ كېلىشنى بۇيرۇغىنىدا، تاز ئايالىنىڭ سۆزى بويىچە ببرىپ چۈش كۆرگەندە، چۈشىدە ئۇنىڭغا يول كۆرسەتكۈچىمۇ ئايالى ئىكەن. چۈجە بىلەن يولۇاسنىڭ ئاغرىق كۈچۈكى تازنىڭ ئايالىنىڭ سىڭلىسى بولۇپ، بۇ سىڭلىسى دەل ھازىرقى كەپتەر بولۇپ، تازنى ئوتتىن قۇتقۇزغان پەرى قىزنىڭ ئۆزى شۇ ئىكەن. چۈجە ئەگەشتۇرۈپ يۈرگەن توخۇ بىلەن سۈتىنى بەرگەن يولۇاس بۇ ئىككى پەرى قىزنىڭ ئانىسى ئىكەن. ئوت ئۆچكەندىن كېيىن، پەرى قىزلار بىر ئامال تېپىپ پادىشاھنى يوقىتىش نىيىتىگە كەپتۇ. بۇ پادىشاھنىڭ دادىسىمۇ پادىشاھ بولۇپ، ئۇ تالاي يىللار بۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەنىكەن. قىزلار مەسلىھەتلىشىپ، پادىشاھنىڭ ئاشۇ ئۆلۈپ كەتكەن دادىسىنىڭ نامىدا بىر پارچە خەت يېزىپتۇ. خەتكە مۇنداق سۆزلەرنى پۈتۈپتۇ:

«ئەزىز ئوغلۇم، بىز ئايرىلىپ كەتكىنىمىزگە ئۇزۇن بولدى. سېنىڭ ئىشلىرىڭدىن تازا خاتىرجەم بولالمايۋاتىمەن. مەن باقىي دۇنياغا كەلگەندىن بۇيان بايلىقىم، زېمىن ـ پۇقرالىرىم ھەددى ـ ھېسابسىز كۆپ بولۇپ كەتتى، پانىي دۇنيادا كۆرگەن راھەتلىرىمگە قارىغاندا باقىي دۇنيادا كۆرگەن راھىتىم يۇز ھەسسە ئارتۇق بولۇۋاتىدۇ. بۇ راھەت ـ پاراغەتنى تەڭ كۆرۈش ئۈچۈن سېنى باقىي دۇنياغا تەكلىپ قىلىدىم. سەن بارلىق ۋەزىر ـ ۋۇزرالىرىڭ بىلەن مېنىڭ يېنىمغا كەل. قانداق كېلىشىڭ يولىنى مۇشۇ خەتنى ئېلىپ بارغان كىشىدىن ئېيتىپ بەردىم، خەتنى ئالغاندىن كېيىن تەخىرسىز يېتىپ كەلگەيسەن». قىزلار خەتنىڭ ئاخىرىغا ئاشۇ پادىشاھنىڭ مۆھرىنى بېسىپ، خەتنى تازنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپتۇ.

ــ مانا ئەمدى سەن خەتنى قوينۇڭغا سېلىپ، بۇگۈن كېچىدە كۈلنىڭ ئىچىگە كىرىپ يېتىۋالىسەن. ئەتە ئۈلار ئىزدەپ كەلگەندە، سەن كۈلنىڭ ئىچىدىن چىقىپ خەتنى بېرىسەن، ــ دەپ ئايالى ئۇنىڭغا ئۆگىتىپتۇ. تاز ئايالىنىڭ ئېيتقىنى بويىچە شۇ كېچىسى بېرىپ كۈلنىڭ ئىچىگە كىرىپ يېتىۋاپتۇ. ئەتىسى كېلىپ كىشىلەر كۈلنى يەنە ئاختۇرۇپتۇ. پادىشاھ بىلەن ۋەزىرمۇ تازغا ئىچ ئاغرىتقان قىياپەتتە بۇ مەيدانغا كېلىپ قاراپ تۇرۇپتۇ. بىر چاغدا كىشىلەر كۈلگە مىلەنگەن تازنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. پادىشاھ قارىغۇدەك بولسا، تاز ساق ـ سالامەت تۇرغۇدەك، تېخى ئۇ ئېگىلىپ پادىشاھقا تەزىم قىلىپ:

ــ جانابلىرىغا خۇش خەۋەر، ــ دەپتۇ. پادىشاھ ھەيران بولۇپ:

ــ نېمە خۇش خەۋەر؟ ــ دېگەنىكەن، تاز قوينىدىن بىر پارچە قەغەزنى چىقىرىپ پادىشاھقا سۇنۇپتۇ. پادىشاھ شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، بۇ خەتتە دادىسىنىڭ مۆھرى تۇرغۇدەك. پادىشاھ شۇ زامات تازنى ئوردىغا تەكلىپ قىلىپ، باقىي دۇنياغا بېرىش ئۈچۈن دادىسىنىڭ قانداق يول كۆرسەتكەنلىكىنى سورىدى.

غانىكەن، تاز:

— خۇددى مەن چىققاندىكىدەك ئېگىزلىكتە راۋاق ياساپ ئاستىدىن ئوت ياققاندا، ئاشۇ ئوتنىڭ تۈتۈنى كۆتۈرۈپ دادىلىرىنىڭ يېنىغا ئاچچىدىكەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— سەن دادامنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆردۈڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— قۇللىرىنىڭ يالغان سۆزلەشكە نېمە ھەددى، پادىشاھىئالەم، ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم، سۆھبەت- تە بولدۇم. دادىلىرىمۇ ئۆزلىرىگە ئوخشاش تەمبەل، ساقاللىق ئادەمكەن، خۇددى پەرىشتىنىڭ ئۆزى. مەنمۇ ئۆزلىرى بىلەن باقىيغا سەپەر قىلسام دەيمەن، — دەپ سۆزىنى تۈگىتىپتۇ تاز.

پادىشاھ ئەتىسىدىن باشلاپ شەھەر خەلقىگە يەنە پەرمان چۈشۈرۈپ ياغاچ يىغدۇرۇپ، راۋاق سېلىشقا باشلاپتۇ. پادىشاھنىڭ سېلىقىنىڭ كۆپلۈكىدىن شەھەر خەلقى زار - زار قاقشىغان بولسىمۇ، پەرمانىنى ئورۇندىماي ئىلاج بولماپتۇ. كاسىپلارمۇ پادىشاھنىڭ زۇلمى ئاستىدا كېچە - كۈندۈز ئىشلەپ، راۋاقنى ئالدىنقىسىدىن ئېگىز قىلىپ، بەلگىلەنگەن مۇددەتتىن بۇرۇن پۈتتۈرۈپ بوپتۇ. پادىشاھ دادىسىنىڭ ئالدىنقىسىدىن ئېگىز قىلىپ، بەلگىلەنگەن مۇددەتتىن بۇرۇن پۈتتۈرۈپ بوپتۇ. پادىشاھ دادىسىنىڭ ئال- دىغا چاپسىنراق بېرىش ئۈچۈن ۋەزىر - ۋۇزرالىرىنى، خوتۇن - بالىلىرىنى ھەم قوۋم - قېرىنداشلىرى- نى ئېلىپ راۋاقتا ماڭغاندا، تاز:

— پادىشاھىئالەم، مېنىمۇ ئۆزلىرى بىلەن ئالغاچ كەتسىلە، — دەپ ئۆتۈنگەنىكەن، پادىشاھ كۆڭلىدە، بۇ سەت تازنى قانداقمۇ دادامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارغىلى بولسۇن، دەپ ئويلاپ:

— بۇگۈن مېنى سەن ئۆز قولۇڭ بىلەن ئوت تۈتاشتۇرۇپ يولغا سېلىپ قويۇپ، ئارقامدىن بارساڭ- مۇ بولىدۇ، — دەپلا ئادەملىرىنى باشلاپ راۋاقتا چىقىپ كېتىپتۇ. پادىشاھنىڭ ھەممە ئادەملىرى راۋاقتا چىقىپ بولغاندىن كېيىن، تاز تەييارلاپ قويغان ماينى ئوتۇنغا چاچقۇزۇپ، ئۆز قولى بىلەن ئوتنى تۈ- تاشتۇرۇپتۇ. خەلقە ھەددىدىن ئارتۇق زۇلۇم سالغان پادىشاھ ۋە ئۇنىڭ ۋەزىر - ۋۇزرالىرى دوزاخقا مۇ- شۇ دۇنيادىلا چۈشۈپ، ئوتتا كۆيۈپ كۈلگە ئايلىنىپتۇ. پادىشاھنى كۆيدۈرۈۋېتىپ، تاز ئۆيگە قايتىپ بې- رىپتۇ. ئۆيگە بارغاندىن كېيىن، ئايالى قولۇم - قوشنىلىرىنى چاقىرىپ كىرىپ ھېلىقى سىڭلىسىنى تازغا كىچىك خوتۇنلۇققا نىكاھلىتىپ قويۇپتۇ. قولۇم - قوشنىلار چىقىپ كەتكەندىن كېيىن تاز ئوت- تۇرىدا، ئىككى خوتۇنى ئىككى تەرەپتە ئولتۇرۇپتۇ. تاز بالىسىنى قولىغا ئېلىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كې- تىپتۇ. بۇ كۈلكىنى ئاڭلاپ تازنىڭ بۇرۇنقى خوتۇنىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

— مەن ساڭا ئۆزۈم خوتۇن بولغانىنى ئاز دەپ سىڭلىمنىمۇ نىكاھلىتىپ بەرسەم، ئەمدى بىزنى مازاق قىلىپ كۈلگۈدەك بولۇپ قالدىڭمۇ؟ — دەپلا تازنىڭ ياقىسىدىن ئاپتۇ. تاز خوتۇنىنىڭ قولىدىن يالۋۇرۇپ قۇتۇلۇپ، ئۇنىڭغا، بۇنىڭدىن بىرنەچچە يىل ئىلگىرى ئوڭ تىزىدا كۈن، سول تىزىدا ئاي، ئوت- تۇرىسىدا يۇلتۇز تۇرغان ھالەتتە چۈش كۆرۈپ، بۇ چۈشىنى دادىسىغا دېمىگەنلىكىنى، بۇگۈن بولسا ئا- شۇ چاغدىكى چۈشىنىڭ ئۇخرىسىغا كەلگەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. تازنىڭ شۇ چۈشىنىڭ ھەقىقەتەن ئەملگە ئاشقانلىقىغا پەرى قىزلارمۇ قايىل بوپتۇ.

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندە، شەھەر خەلقى بۇ شەھەرگە پادىشاھ سايلىماقچى بوپتۇ. خەلق بىرەم ئۈنى، بىرەم بۇنى دەپ، ئەڭ ئاخىردا: «بىزنى زالىم پادىشاھنىڭ زۇلمىدىن قۇتقۇزغان كىشى بىزگە پادىشاھ بولۇشقا لايىق» دەپ، تازنى پادىشاھ قىلماقچى بولۇپ چوڭ مۇراسىم ئۆتكۈزۈپتۇ. تاز خەلقنىڭ ئارزۇسى بويىچە تەختكە چىقىپ پادىشاھ بوپتۇ، ئاياللىرى خانىش بوپتۇ. تاز پادىشاھ يۇرتنى ئادىللىق بىلەن سوراشقا ئەھدە قىپتۇ.

موزدۇزبلەن شاگىرت

ـار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن، بۇرۇنقى زاماندا بىر بوۋاي بولغانىكەن، بوۋاينىڭ ئۈچ ئوغلى بار ئىكەن. ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ، بوۋاي قېرىپتۇ، ئىشلەپ ھېرىپتۇ.

بىر كۈنى بوۋاي يالغۇز ئولتۇرۇپ، كۆڭلىنى خىيالغا تولدۇرۇپ، مېنىڭ بېشىم ئاقاردى، چىشىم سارغايدى، بىر پۈتۈم گۆرگە ساڭگىلىدى، ياخشى كۈننىڭ يامىنى بولۇپ، بالىلىرىم مەندىن ئايرىلىپ قالسا، كىشىنىڭ قولىغا قاراپ قالمىسۇن، ئۆز ئەمگىكى بىلەن كۈن كەچۈرسۇن، دېگەن ئويغا كەپتۇ - ده، بالىلىرىنى ھۈنەرگە بېرىشنىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ.

بوۋاينىڭ ئۆيىگە يېقىن بىر مەھەللىدە بىر باي بار ئىكەن. ئۇنىڭ چوڭ بىر بېغى بولۇپ، باغدا ئۈ - زۈم، ئالما، ئۆرۈك، ئانار ۋە باشقا ھەر خىل مېۋىلەر يازدىن تارتىپ كۈزگىچە پىشىپ، ساپىقىدىن ئايرىـ لىپ يەرگە چۈشۈپ تۇرىدىكەن. باي ئەتىيازدا ئۈزۈم تاللىرى يوپۇرماق چىقارغاندىن باشلاپ تاكى كۈز - گىچە باراڭدا سايىداپ، سېمىزلىكتىن ھاسىراپ ياتىدىكەن. باي يالغاندىن: «مەن موزدۇز» دەپ ھەر يىلى بىر نەچچە شاگىرت ئالىدىكەن - ده، بىر ئاماللاپ ئۆلتۈرۈپ، ئىز - دېرىكىنى بىلدۈرمەي، ئۈزۈم تال تۈۋىگە كۆمىدىكەن.

ھېلىقى بىچارە بوۋاي بىر كۈنى چوڭ ئوغلىنى باينىڭ ئالدىغا يېتىلەپ بېرىپ:

— ۋاي ئۇستام، مۇشۇ بالامنى بىر ھۈنەرلىك قىلىپ قويسىلا، — دەپ تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ.

بوۋاينىڭ ئوغلى بۇ ھويلىدا موزدۇزلۇقنىڭ قارىسىنىمۇ كۆرمەي، باينىڭ سۈيىنى ئەكىرىپ، ئوتۇـ نىنى يېرىپ، ھويلىسىنى سۈپۈرۈپ بىر نەچچە ئاينى ئۆتكۈزۈپتۇ.

بىر كۈنى باي بالىنى چاقىرىپ:

— مەن بازارغا بېرىپ كەلگۈچە قۇمدىن يىپ ئېشىپ، لايدىن چەم كېسىپ، غەلۋىرده سۇ ئەكىرىپ قوي، — دەپتۇ.

كەچكىچە بالىنىڭ بېشى قېتىپ، بۇيرۇقنى بەجا كەلتۈرۈشنىڭ ئامالىنى تاپالماي تازا قىينىلىپتۇ. ئاخشىمى باي كېلىپ سوراپتىكەن، بالا يەرگە قاراپ، تىرناقلىرىنى تاتىلاپ تۇرۇپتۇ.

— قىلالمىغان بولساڭ، شۇ گۇناھىڭ ئۈچۈن ئاۋۇ يەردىن بىر ئورا كولا، — دەپ ئۈزۈمتالىنىڭ تۈـ ۋىنى كۆرسىتىپتۇ باي.

جىق ئىش كۆرمىگەن ساددا بالا يوغان كەتمەننى ئاپتۇ - ده، بېرىپ ئورىنى كولاپتۇ. ئورا ئۆزىنىڭ

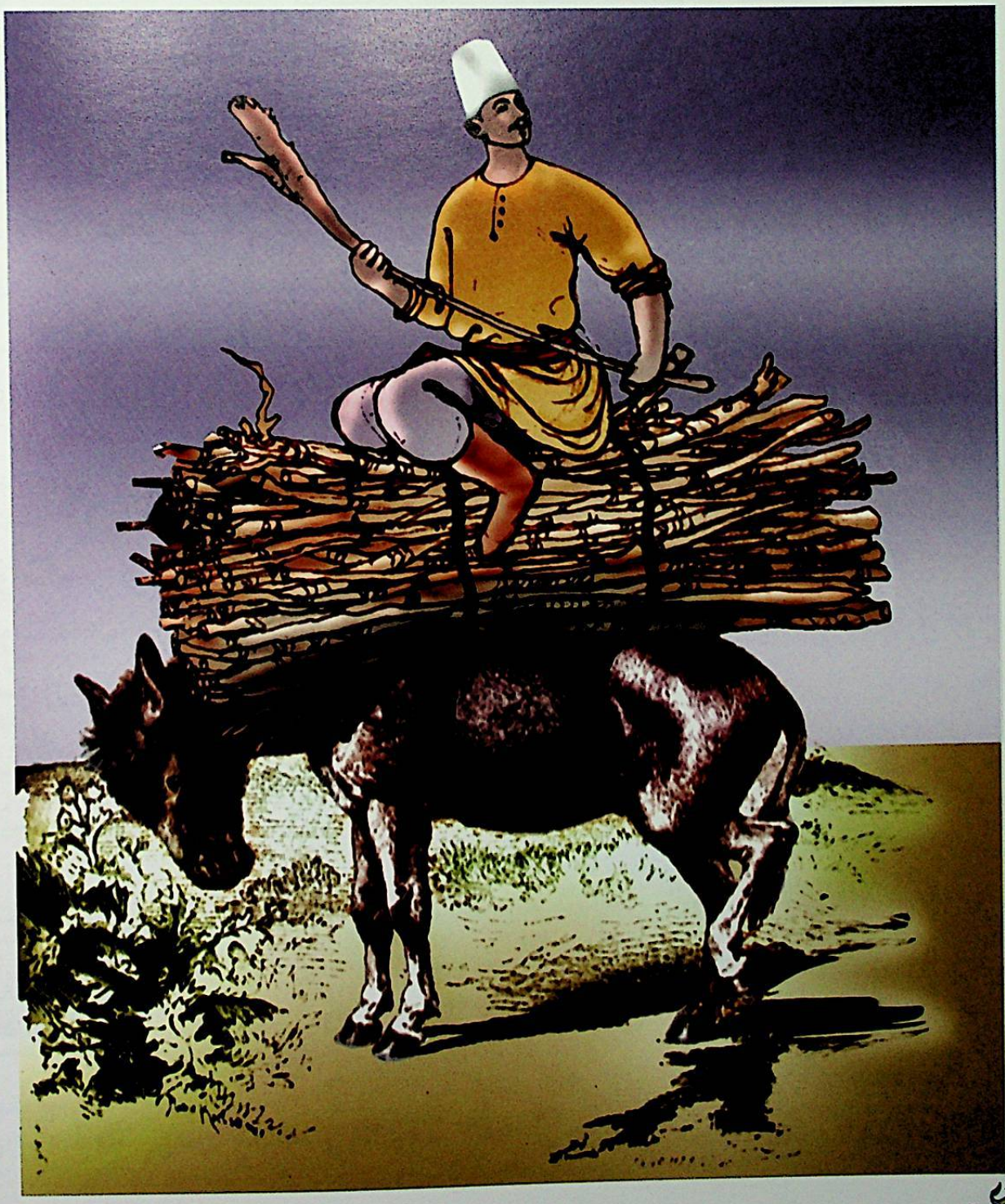
بويى بىلەن تەڭ بولغاندا، باي كەينىدىن كېلىپ كەتمەننىڭ چۈلدىسى بىلەن بالىنى بىرنى قويۇپتۇ-
دە، جېنىدىن جۈدا قىلىپ، ئورنىغا كۆمۈۋېتىپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ. بوۋاي ئوغلىنى سېغىنىپ كۆرگىلى بارسا، قانخور باي:

— بالىڭنى زىغا ھۈنەر ئۆگىتىپ، دۈئا - تەكبىر قىلىپ يولغا سالدىم. ئۆيگە بارمىغان بولسا، بەلكىم شەھەر كۆرۈپ، پۇل تېپىپ باراي دەپ يۈرىدىغاندۇ، — دەپتۇ.

بوۋاي قايتىپ كېتىپ، ئوتتۇرانچى ئوغلىنى ئاپىرىپ بەرگەنكەن، باي ئۇنىمۇ ھېلىقى ئۇسۇل بە-
لەن ئۇجۇقتۇرۇۋېتىپتۇ. بوۋاي ئىككى ئوغلىدىن ئايرىلغان بولسىمۇ، تەقدىرگە تەن بېرىپ، دەردىنى
ئىچىگە يۇتۇپ يۈرىۋېرىپتۇ.

بوۋاينىڭ كەنجى ئوغلى ئاكىلىرىغا قارىغاندا قاۋۇل، زېرەك، باتۇر بالىكەن، تەڭدىمەتلىكلىرى ئا-
رىسىدا «كەنجى باتۇر» دەپ نام چىقارغانىكەن، شۇنىڭدەك ئۇ ناخشا - سازغا، ھېكايە - چۆچەككە ناھايى-
تى ئۇستا ئىكەن. بىر كۈنى بوۋاي بۇ بالىسىنىمۇ «ھۈنەر» ئۆگىنىشكە ئاپىرىپ بېرىپتۇ. ئادەم قېنى
بىلەن سەمرىگەن ھېلىقى باينىڭ تولۇن ئايدەك ھۆسنىگە تولغان، ئۆزى ئەقىللىق، مەجەزى يېقىملىق
بىر قىزى بار ئىكەن، بوۋاينىڭ كەنجى ئوغلىغا بۇ قىزنىڭ كۆڭلى چۈشۈپ قاپتۇ. يىگىتمۇ قىزنى ياخ-
شى كۆرۈپ قاپتۇ. ئازراقلا پۇرسەت بولسا، ئىككىسى ئولتۇرۇپ مۇڭدىشىدىكەن، ناخشا ئېيتىپ، ساز
چېلىپ، ئۇسسۇل ئويـ-
نىشىدىكەن. شۇنداق
كۈنلەرنىڭ بىرىدە قىز
يىگىتكە زالىم ئاتىسى-
نىڭ سىرىنى ئېچىپ،
ئۇنىڭ ئىككى ئاكىسىنى
ئۆلتۈرۈپ ئۇزۇمتالنىڭ
تۈۋىگە كۆمگەنلىكىنى
ئېيتىپ، ئەقىل كۆرسە-
تىپتۇ. يىگىت ئىنتىقام
ئېلىش قارارىغا كەپتۇ.

بىر كۈنى ھېيلە-
گەر باي يەنە ھېلىقى ئا-
كىلىرىغا بۈيرۇغان
ئىشلارنى تاپىلاپ قويۇپ،
بازارغا كېتىپتۇ. قىز
بىلەن يىگىت قانداق قە-
لىش توغرىسىدا پۈتۈ-
شۈۋالغاندىن كېيىن،
كەچكىچە باغ سەيلىسى
قىپتۇ. ئاخشىمى باي

كېلىپ، «شاگىرت»نى چاقىرىپ:

ــ قېنى يىپ، قېنى چەم، قېنى سۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ. يىگىتمۇ ھودۇقماي تۇرۇپ:

ــ ئۇستام، ئاۋۋال سىزنى مېھمان قىلىپ، ئاندىن بۇيرۇغان ئىشىڭىزنى ئالدىڭىزغا قويسام قانداق؟ ــ دەپتۇ. قورسىقى ئېچىپ، ماغدۇرى كېتىپ، نەپسى تاقىلداپ، ئۇسسۇزلۇقتىن چاكىلداپ كەتكەن باي:

ــ ماقۇل، ــ دەپتۇ.

ــ مانا قېتىق، يۇزىنى بۇزماي ئىچىسىز. مانا نان، پارچىلىماي يەيسىز، ــ دەپ ئالدىغا قويۇپتۇ يىگىت.

باي ھېڭگاك چىشلىرىنى ھېڭگايتىپ، چېقىر كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ:

ــ نانىنى ئوشتۇماستىن يىگىلى، قېتىقنى يۇزىنى بۇزماستىن ئىچكىلى بولامدىكەن؟ ! ــ دەپتەكەن، يىگىتمۇ:

ــ ئۇنداق بولسا، قانداق قىلىپ لايدا چەم كەسكىلى، قۇمدا يىپ ئەشكىلى، غەلۋىرده سۇ ئەكىرگىلى بولسۇن؟ ! ــ دەپتۇ.

سۆز تاپالماي زۇۋانى تۇتۇلغان باي قاپاقتەك ئىشىپ، ئۆلگەن ئېشەكنىڭ ئۆپكىسىدەك قىزىرىپ كېتىپتۇ. بۇ مېنىڭ بېشىمغا چىقىدىغان ئوخشايدۇ، بىر ئامال قىلىپ بۇنىمۇ ئۇجۇقتۇرمىسام بولمىدى، دەپ ئويلاپتۇ.

ئەتىسى يىگىتنى ئالدىغا چاقىرىپ:

ــ سەن بۇگۈن جاڭگالدىن بىر ئېشەك ئوتۇن ئەكەلگىن، ــ دەپتۇ. يىگىتمۇ چاندۇرماستىن:

ــ خوپ، بولىدۇ، ــ دەپ ئۆيگە ئارغامچىغا كىرىپ كېتىپتۇ. باينىڭ سېھىر ـ جادۇدىنمۇ خەۋىرى بار ئىكەن، شۇ ھامان ئېغىلغا كىرىپ ئېشەك سۇرىتىگە كىرىۋاپتۇ. باينىڭ قىزى بۇ ئەھۋالنىمۇ يىگىتكە مەلۇم قىلىپ:

ــ دادام سىزنى يوقىتىشنىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ. مۇشۇ تۇرقىدا ئېشەك سۇرىتىگە كىرىۋالدى، نوختا ئۇنىڭ جان ھالقىسى. سىز بېشىدىن نوختىنى ھەرگىز ئاجراتماڭ، شۇ چاغدىلا ئۇ شۇم غەرىزىنى ئەمەلگە ئاشۇرالمايدۇ، سەزگۇر بولۇڭ، ــ دەپ ئەقىل ئۆگىتىپتۇ.

يىگىت قىزنىڭ دېگەنلىرىنى قىلىپ، يوغان كالتەكنى كۆتۇرۇپ ئېغىلغا كىرىپتۇ، «ئېشەك» تېپىشكە تەمشەلگەنكەن، باش ـ كۆزىگە راسا قويۇپتۇ، نوختىنى ساپتۇ، مىخلىق توقۇمنى توقۇپتۇ، جاڭگالغا بارغۇچە ئۇستىدىن چۈشمەپتۇ، كەچكىچە سۇمۇ ئىچكۈزمەي، ئوت ـ چۆپمۇ چىشلەتمەي، قۇرۇق ياغاچقا قاڭتۇرۇپ قويۇپتۇ، كەچقۇرۇن ئوتۇننى راسا جىق ئارتىپ، تۆشىنى چىڭ تارتىپ، يەنە ئۇستىگە مىنىۋاپتۇ، ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن ئوتۇننى چۈشۈرۇپ، ئېغىلغا بوشىنالمىغۇدەك قىلىپ تازا چىڭ باغلاپ قويۇپتۇ ـ دە، ئۆزى دادىسىنىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ ۋە بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنى دادىسىغا بىرمۇبىر سۆزلەپ بېرىپتۇ. بېشىنى نوختىدىن چىقىرىۋېلىشقا ئامالسىز قالغان بەتنىيەت باي كالتەك ـ تاياق، ئاچلىق دەستىدىن قۇرۇق ئوقۇرنىڭ تۈۋىدىلا ئۆلۈپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئەقىللىق قىز بىلەن باتۇر يىگىت ئۆيلۇك ـ ئوچاقلىق بولۇپ، خۇشال ـ خۇراملىققا تولۇپ، مۇراد ـ مەقسەتلىرىگە يېتىپ، بەختلىك ياشاپتۇ.

قانخور مەلىكە

ئاردا ئىككەن، يوق ئىككەن، بۇرۇن بىر شەھەردە بىر پادىشاھ يۇرت سوراپ ئۆتكەنكەن. بۇ پادىشاھنىڭ دۇنياسى كۆپ، خەزىنىسى لىق ئىككەن، خەلققە كۆيۈمچان، ساداقەتمەن ئىككەن. ئۇ پادىشاھنىڭ دۇنيالىقتا ئۇچ ئوغلى بار ئىككەن، چوڭ ئوغلى ئون سەككىز ياشقا تولغانىكەن. پادىشاھنىڭ توققۇزى تەل بولۇپ، كىچىنكى ئىشلاردىن غەم ـ ئەندىشىسى بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ شۇنداق بىر ئادىتى بار ئىككەن: پادىشاھ كۇندە نامازىنى بامداتتىن يېنىپ چىققۇچە ئات باقار ئاتىنى ئېگەرلەپ تەييارلاپ قويىدىكەن. پادىشاھ ئاتىنى مىنىپ، ھېچ نەرسىگە قارىماستىن شەھەر سىرتىغا چىقىپ شەرقە قاراپ كۇننىڭ چىقىشىنى كۇتۇپ تۇرىدىكەن. كۇنچىقىشتىن كۇن چىققان ھامان كۇنىپېتىش تەرىپىدىنمۇ يەنە بىر كۇن چىقىدىكەن. كۇنىپېتىش تەرەپتىن چىققان كۇن چاي ۋاقتى بولغان ۋاقىتتا يوقاپ كېتىدىكەن. شۇ چاغدا پادىشاھ ئوردىسىغا قايتىپ كېلىدىكەن. بۇ پادىشاھ ئۇچۇن ئەتىگەنلىك ناشتىدەك ئادەت بولۇپ قالغاچقا، باشقىلار پادىشاھنىڭ نېمە ئۇچۇن شۇنداق قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيدىكەن. پادىشاھنىڭ بۇ ئادىتىگە چوڭ ئوغلىنىڭ ئىچى پۇشۇپ، زادى ئاتام ھەر كۇنى ئەتىگەنلىكى نېمە ئۇچۇن شەھەر سىرتىغا چىقىدىغاندۇ؟ دەپ ئويلاپ، بۇ سىرنى بىلمەك ئۇچۇن ئاتىسىنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

— ھۆرمەتلىك ئاتا، سىز بىزنى ئوبدان تەربىيىلىدىڭىز، بىز سىزنىڭ ۋارىسىڭىز، شۇڭا بىزدىن ھېچقانداق سىرنى يوشۇرماسلىقىڭىز كېرەك. مەن سىزدىن سورايدىغان بىر ئىش بار، سىز ماڭا راستىنى ئېيتىپ بەرسىڭىز، — دەپ ئۆتۇنۇپ سوراپتۇ. پادىشاھ:

— قېنى، سەن نېمىنى سورىماقچى، ئاۋۋال سورا، ئاندىن بىرگەپ بولار، — دەپتۇ. شاھزادە:

— ھۆرمەتلىك ئاتا، سىز ھەر كۇنى ئەتىگىنى ئاتقا مىنىپ شەھەردىن چىقىپ كېتىسىز، بۇ زادى نېمە ئۇچۇن؟ بۇنىڭ سەۋەبىنى ماڭا ئېيتىپ بەرسىڭىز، — دەپ سوراپتۇ. پادىشاھ چۆچۈپ كېتىپ:

— ئوغلۇم، سەن بۇ ئىشنى سورىما، مەن ساڭا ئېيتمايمەنمۇ بۇ ئىشنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى بىلىپ يېتەلمىدىم ھەم يۇرتقا تىنمىدىم، بۇ سىرنىڭ تېگىگە يېتىشكە كۆزۇم يەتمەيقالدى. شۇنىڭ ئۇچۇن سەن مېنىڭدىن بۇ ئىشنى سورىما، — دەپتۇ. شاھزادە ئۆز سۆزىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. پادىشاھ قاتتىق ـ يۇمشاق سۆزلەر بىلەن نەسىھەت قىلغان بولسىمۇ گېپىگە كىرگۈزەلمەيئىلاجسىز:

— ئوغلۇم، مەن ساڭا ئېيتاي، لېكىن كۆرگەن نەرسەڭ ھەققىدە مەندىن قايتا سورىما. سەن بۇ ئىشنى بىلمەكچى بولساڭ، ئەتە سەھەردە شەھەردىن چىقىپ كۇننىڭ چىقىشىغا قارىساڭ، ھەممە ئىش ئاشكارىلىنىدۇ، — دەپتۇ.

ئەتىسى سەھەردە شاھزادە پادىشاھ مىنىدىغان ئاتنى مىنىپ شەھەردىن چىقىپ، كۈننىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. كۈنچىقىشتىن كۈن چىققان ھامان كۈنپېتىش تەرەپتىنمۇ يەنە كۈن چىقىپتۇ. پادىشاھ-نىڭ چوڭ ئوغلى بۇنىڭدىن ھەيران بولۇپ تۇرۇپلا قاپتۇ. چاي ۋاقتى بولۇشى بىلەن غەربتىن چىقىقان كۈننىڭ نۇرى ئاجىزلاپ يوقاپ كېتىپتۇ. چوڭ ئوغۇل بۇنىڭ تېگىگە يېتەلمەي قايتىپ كېلىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

— سىرنى ئاشكارىلىغانىكەنسىز، ھەممىنى تەلتۆكۈس ئاشكارىلاڭ. مەن كۈنپېتىش تەرەپتە كۆرگەن كۈن زادى نېمە كۈن؟ بۇنى يوشۇرماي ئېيتىپ بەرسىڭىز، — دەپ ئۆتۈنۈپ سوراپتۇ. پادىشاھ خاپا بولغان ھالدا:

— ئوغلۇم، سەن نېمە دېگەنىدىڭ؟ بولغان ۋەقەنى سورىمايمەن دېگەن ئەمەسمۇ؟ بۇنى ساڭا ئېيتىشقا بولمايدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ، لېكىن چوڭ ئوغلى ئۆز سۆزىدىن يانماي تۇرۇۋالغاچقا، پادىشاھ:

— ئوغلۇم، ھازىر مەن قېرىدىم، ئۆمرۈم قانچىلىك قالدى، بۇنى بىلمەيمەن. مېنىڭ يۇرتنى سېنىڭ باشقۇرۇشۇڭغا تاپشۇرۇش ئۈمىدىم بار، شۇڭا سەن بۇ ئىشنى سورىما، بۇ ئىش مەن بىلەن بىرگە كەتسۇن، — دەپتۇ. شاھزادە گەپكە كىرمەي، ئۆز سۆزىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. پادىشاھ ئوغلىغا بۇ سىرنى ئېيتىپ بەرمىسە گەپكە كىرگۈزەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ:

— ئۇنداق بولسا، مەن ساڭا ئېيتىپ بېرەي. بىزنىڭ يۇرتنىڭ كۈنپېتىش تەرىپىدە ئۇچ ئايلىق يولدا بىر شەھەر بار، شۇ شەھەرنىڭ مەلىكىسى كۈن بىلەن نۇر تالىشىدىغان مەلىكە، كۈنپېتىشتا چىققان كۈن شۇ مەلىكىنىڭ نۇرى. مەلىكە كۈندە جاھانغا نۇرىنى چېچىپ پۈتۈن خەلقنى ئۆزىگە جەلپ

قىلىپ، ئۆزىگە ئاشىق بولۇپ ئەلچى ئەۋەتكەنلەرگە بىر سوئال قويۇپ، سوئالغا توغرا جاۋاب بەرگەن ئا-
دەمنى ئۆزىگە قوبۇل كۆرىدىغانلىقىنى، جاۋاب بېرەلمىگەنلەرنىڭ كاللىسىنى ئالىدىغانلىقىنى جاكارلا-
غان. لېكىن، ھازىرغىچە نۇرغۇنلىغان شاھزادە، بەگزادىلەرنىڭ كاللىسى ئېلىنىپ كەتكەن بولسىمۇ، يە-
نىلا مەلىكىنىڭ سوئالىغا جاۋاب تېپىلمىدى، — دەپ سۆزىنى تۈگىتىپتۇ. ئاتىسىنىڭ سۆزلىگەنلىرىنى
ئاڭلىغان شاھزادىدە شۇ سىرنىڭ تېگىگە يېتىپ بېقىش ئىستىكى تۇغۇلۇپتۇ - دە، ئاتىسىدىن يەنە:

— ھۆرمەتلىك ئاتا، ئەمدى ھەممىنى ئاڭلىدىم، سىزدىن ئۆتۈنۈپ سورايدىغىنىم، ماڭا رۇخسەت
قىلسىڭىز، مەن بېرىپ شۇ مەلىكىنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرىپ باقسام، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ. پادىشاھ بۇنى
ئاڭلاپ قاتتىق ئاچچىقلاپ:

— ئەي ئوغلۇم، بۇ ئىشنى سەن ئورۇندىيالمايسەن، چۈنكى ئۇ سوئالغا ھېچكىم جاۋاب بېرەلمەي
كېلىۋاتىدۇ ھەم سوئالنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلگەن ئادەمۇ يوق، — دەپ ئۇنىماپتۇ. لېكىن، شاھزادە
سۆزىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. پادىشاھ ئاخىر ئىلاج قىلالماي شاھزادىنىڭ بېرىشىغا رۇخسەت قىپتۇ.

شاھزادە رۇخسەت ئالغاندىن كېيىن ئۈچ كۈن تەييارلىق قىلىپ، قىرىق قېچىرغا ئالتۇن - كۈ-
مۈش، مال - مۈلۈك ئارتىپ، ئۈچ يېقىن دوستىنى ھەمراھ قىلىپ، ئاتا - ئانىسى، يۇرت بىلەن خوش-
لىشىپ يولغا چىقىپتۇ. شاھزادىنىڭ ئوي - پىكرى مەلىكىنى تېزرەك كۆرۈش، سوئالغا جاۋاب بېرىپ،
مەلىكىنىڭ ۋەسلىگە يېتىش بولغاچقا، كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ، مەلىكىنىڭ شەھرىگە يېتىپ بې-
رىپتۇ. ئۇ سارايغىمۇ ئورۇنلاشماستىن، ئۈدۈل مەلىكىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا بېرىپتۇ. دەرۋازىۋەن
شاھزادىنىڭ كېلىش مەقسىتىنى بىلگەندىن كېيىن:

— شاھزادە، سەل تەخىر قىلىپ تۇرۇڭ، مەن مەلىكىگە خەۋەر يەتكۈزەي، — دەپ ئىچكىرىگە
كىرىپ كېتىپتۇ. ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي قايتىپ چىقىپ:

— مەلىكە سىزنى قوبۇل قىلدى، — دەپ خەۋەر ئېلىپ چىقىپتۇ. شاھزادە، مەلىكىنىڭ قوبۇل قە-
لىشىغا مۇيەسسەر بولدۇم دەپ، خۇشاللىقىدىن ئالدىراپ، دوستلىرىنى كەينىگە سېلىپلا مەلىكىنىڭ
ئوردىسىغا كىرىپ، تەرىپلەشكە تىل ئاجىزلىق قىلىدىغان شۇنداق چىرايلىق بىر مەلىكىنىڭ راۋاقتا
ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. مەلىكىنى كۆرۈش بىلەن شاھزادە ھوشىنى يوقىتىپ قويۇشقا ئازلا قېلىپ،
تەسلىكتە ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ مەلىكىگە ئېھتىرام بىلدۈرۈپتۇ. مەلىكە تەكەببۇرلۇق بىلەن بېشىنى لىڭ-
شىتىپ، شاھزادىنىڭ تەزىمىگە جاۋاب قايتۇرغاندىن كېيىن:

— ئەي يىگىت، نېمە ئۈچۈن كەلدىڭ؟ — دەپ كېلىشتىكى مەقسىتىنى سوراپتۇ. شاھزادە مەقسە-
تىنى ئېيتىپتۇ. بۇ چاغدا مەلىكە:

— مەن بىر سوئال سورايمەن، جاۋاب بېرەلىسەڭ، ئالىمەن دېسەڭ، ئۆزۈم مانا، چاپىمەن دېسەڭ،
بېشىم مانا. ئەگەردە جاۋاب بېرەلمىسەڭ، كاللاڭنى تېنىڭدىن جۇدا قىلىمەن. شۇنىڭغا رازى بولساڭ، مەن
سوئال سورايمەن، — دەپتۇ. شاھزادە رازىلىق بېرىپتۇ. مەلىكە:

— سەنەۋەر گۈلگە نېمە قىلدى؟ گۈل سەنەۋەرگە نېمە قىلدى؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە نېمىدەپ
جاۋاب بېرىشنى بىلمەي قاراپ تۇرۇپتۇ. مەلىكە سوئالنى قايتا تەكرارلاپتۇ، شاھزادىدىن يەنە جاۋاب
چىقماپتۇ. مەلىكە سوئالنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىغان بولسىمۇ، شاھزادىدىن جاۋاب چىقمىغاچقا:

— جاللات! — دەپ ۋارقىرىغانكەن، «خوپ مەلىكەم» دەپ، جاللاتلار قىلىچلىرىنى يالتىڭلاپ تەي-
يار تۇرۇپتۇ. مەلىكە جاللاتلارغا:

— مۇنۇ يىگىتنىڭ كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىلىڭلار! — دەپ بۇيرۇق بەرگەن هامان جاللاتلار ئۇنىڭ بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىپتۇ، هەمراهلىرىنى دارغا ئېسىپ، مال ـ مۈلكىنى خەزىنىگە تۆكۈپتۇ.

پادىشاه ئوغلىنى ئىككى يىل كۈتۈپتۇ، لېكىن قايتىپ كەلمەپتۇ. پادىشاه ئوغلىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى پەملەپ نەزىر ـ چىراغ قىپتۇ. بۇ چاغدا پادىشاهنىڭ ئىككىنچى ئوغلى نېمە سەۋەبتىن نەزىر بەرگەنلەـ كىنى سوراپ چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. پادىشاه گەپ قاچۇرغان بولسىمۇ، شاهزاده قولىغا خەنجەر ئېلىپ:

— گەپنىڭ راستىنى ئېيتىپ بەرمىسىڭ، ئالدىڭدا ئۆلۈۋالىمەن، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ. پادىشاه ئوغلىـ غا يېلىنىپ ـ يالۋۇرغان بولسىمۇ، ئاخىر گەپنىڭ راستىنى ئېيتماي قوتۇلالماپتۇ. شاهزاده ئاكىسىنىڭ يوقاپ كېتىشتىكى سىرنى بىلگەندىن كېيىن، ئۇ ئاكىسىنىڭ تەقدىرىنى بىلمەك بولۇپ، ئاتىسىدىن ئىـ جازەت سوراپ، مەلىكىنىڭ يۇرتى تامان يول ئاپتۇ. ئاخىر ئۇنىڭ تەقدىرىمۇ ئاكىسىنىڭ تەقدىرى بىلەن ئوخشاش بولۇپ تۈگەپتۇ. بۇ چاغدا پادىشاه ئۆزىنىڭ هەر كۈنى ئەتىگەنلىكى شەهەر سىرتىغا چىققانلىـ قىغا پۇشايمان قىپتۇ. شۇ ئاچچىق هەسرەت بىلەن كەنجى ئوغلىنى ناهايىتى ئەتىۋارلاپ، چوڭ كۆرۈپ ئۆستۈرۈپتۇ. پادىشاهنىڭ كىچىك ئوغلى زېرەك، ئەقىللىق چوڭ بوپتۇ. شۇ كۈنلەردە پادىشاه ئىككى ئوغلىنىڭ دەردىدە يەنە شەهەر سىرتىغا چىقىپ، ئىككى ئوغلىنىڭ جېنىغا زامىن بولغان مەنزىرىگە غەزەپ بىـ لەن قاراپ ئېچ ـ قارنىنى بوشىتىدىغان بولۇۋاپتۇ. بۇ هال كەنجىگە غەلىتە تۇيۇلۇپ، ئاتىسىدىن هەر كۈنى شەـ

ھەر سىرتىغا نېمە ئۇچۇن چىقىدىغانلىقىنى سوراپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان شاھ بەكمۇ بىئارام بولۇپ، نېمە سەۋەب ئىكەنلىكىنى ئېيتاي دېسە، ئۇنىڭمۇ ئىككى ئاكىسىدەك ھالاك بولۇشىدىن ئەنسىرەپتۇ، ئېيتماي دېسە، ئەتىۋارلاپ ئۆستۇرگەن ئوغلىنىڭ لەۋزىنى يەردە قويۇشقا چىدىمايدۇ، ئاخىر:

— ئەتە سەھەردە شەھەردىن چىقىپ كۇننىڭ چىقىشىغا قارىسىڭ بىلىسەن، — دەپتۇ. شاھزادە شەھەر سىرتىغا چىقىپ، كۇنچىقىش بىلەن كۇنپېتىشتىكى ئىككى كۇننى كۆرۈپ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ يېتەلمەي، ئەجەبلەنگەنچە قايتىپ كەپتۇ.

— ئەي ئاتا، بۇ نېمە سىر؟ بۇ قانداق مۆجىزە؟ — دەپ سوراپتۇ. پادىشاھ ئوغلىنىڭ سوئالىدىن ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقان ھالدا:

— ئوغلۇم، جانجىگىرىم، سەن بۇ ئەھۋالنى مېنىڭدىن پەقەت سورىما، چۈنكى ئاكىلىرىڭمۇ مۇشۇ سەۋەبتىن ئۆلۈپ كەتتى. سەنمۇ ئۇ يولغا كىرىپ كېتىپ قالسىڭ، مەن قانداق قىلىمەن؟ سەن بولسىڭمۇ، مېنىڭ چىرىغىمنى يانداۋۇرۇپ تۇرىدىغانغا يېنىمدىن ئايرىلما، — دەپتۇ. شاھزادىمۇ ئۆز سۆزىدە چىڭ تۇرۇپ:

— ئەگەر ئېيتىپ بەرمىسىڭىز، نام ـ نىشانسىز شۇ تەرەپكە قاراپ كېتىمەن، — دەپتۇ. پادىشاھ ئوغلىنىڭ ئۆز سۆزىدىن يانمايدىغانلىقىنى بىلىپ، ئىككى كۇننىڭ سىرىنى، ئاكىلىرىنىڭ ئۆلۈش سەۋەبىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. شاھزادە بۇنى ئاڭلاپ، ئاتىسىنىڭ ئايىغىغا ئۆزىنى ئېتىپ:

— ئاتا، سىز ماڭا رۇخسەت قىلىڭ، مەن بېرىپ ئاكىلىرىمنىڭ، شۇ قانخور مەلىكىنىڭ قىلىچى ئاستىدا ئۆلگەن بىگۇناھ يىگىتلەرنىڭ ئىنتىقامىنى ئالاي ھەم ئۆلۈش ئالدىدا تۇرغان يىگىتلەرنى قۇتۇلدۇراي، — دەپتۇ. پادىشاھ ئوغلىدىن ئايرىلىپ قېلىشقا چىدىماي:

— ئوغلۇم، مەن قېرىپ قالدىم، دۇنيادىن كېتىدىغان ۋاقتىممۇ بولۇپ قالدى. ئەمدى سەن پادىشاھلىقىنى قىل، مەن كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا سېنىڭ تۇتقان يولۇڭنى كۆرەي. سەن ئۇ يەرگە كەتسەڭ، تىرىك كېلەلمەسەن ـ كېلەلمەسەن، بىلگىلى بولمايدۇ، بۇنىڭغا مەن چىدىمايمەن، بۇ مەن ئۇچۇن تىرىك ئوتتا كۆيگەن بىلەن تەڭ. ئوغلۇم، مەن سېنىڭ بېرىشىڭغا پەقەت قوشۇلمايمەن، — دەپ رۇخسەت قىلماپتۇ. شاھزادە ئاتىسىنىڭ رازىلىقىنى ئېلىش ئۇچۇن، يەنە:

— ئەي ئاتا، مەن سىزنىڭ ئەزىز ئوغلىڭىز، مەن بېرىپ ئۇ سىرنى يەشمىسەم، سىزگە ئوخشاش ئاتىلارنىڭ قانچىلىغان ئەزىز ئوغۇللىرى جېنىدىن جۇدا بولمامدۇ، ئۇلارنىڭ ئۆلۈپ كېتىپ بارغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، قاراپ تۇرۇشقا قانداق چىداۋاتىسىز؟ ئەگەر مەن شۇلارنىڭ ئورنىدا بولغان بولسام قانداق قىلاتتىڭىز؟ — دەپتۇ. پادىشاھ ئوغلىنىڭ بۇ مەردانە، جىگەرلىك سۆزلىرىنى ئاڭلاپ شاھزادىگە رۇخسەت بېرىپتۇ ھەم داڭلىق مەرگەنلەردىن بەش يۈز يىگىتنى تاللاپ، قىرىق قېچىر ئالتۇن، مال ـ دۇنيا، بىر يىلىلىق ئوزۇق ـ تۇلۇك تەييارلاپتۇ. شاھزادىنى يولغا سېلىشتىن ئىلگىرى پۇتۇن يۇرت خەلقىگە ئۇچ كۇن نەزىر ـ چىراغ بېرىپتۇ. نەزىر ـ چىراغ ئاياغلاشقاندىن كېيىن پادىشاھ، يۇرت خەلقى زار ـ زار يىغلاپ تۇرۇپ شاھزادىنىڭ ئامانلىقىنى تىلەپ يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.

شاھزادە ئاتىسى ۋە يۇرتىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن، قانداق قىلىپ مەلىكىنىڭ يۇرتىغا تېز يېتىپ بېرىپ، مەلىكىنىڭ سوئالىغا توغرا جاۋاب بېرىپ، ئاكىلىرىنىڭ، مەلىكىنىڭ قىلىچى ئاستىدا ئۆلۈپ كەتكەن باشقا يىگىتلەرنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىش يەنە نۇرغۇن يىگىتلەرنىڭ ئۆلۈشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشنى خىيال قىلىپ، تەقەززالىق بىلەن يولىنى كېچە ـ كۇندۇز داۋاملاشتۇرۇپ، بىر ئاي ئون بەش كۇندە مەلىكىنىڭ شەھىرىگە يېتىپ بېرىپتۇ، شەھەر سىرتىدىكى بىر بىنەمدىن جاي تۇتۇپ، تۆت ئەتراپىغا

سوقما سوقۇپ، قورغان ياساپ ئورۇنلىشىپتۇ، قورغان ئەتراپىدا قاراۋۇللارنى قويۇپتۇ، قاراۋۇللارغا ھەر-قانداق يات ئادەمنى قورغانغا قەتئىي يولاتماسلىقنى تاپىلاپتۇ.

ئىشلار شاھزادىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بويىچە يۈرۈشلەشكەندە، بىرنەچچە ھەمراھىنى پۇقراچە كىيىندۈرۈپ ئۆزى بىلەن بىرگە شەھەرگە ئېلىپ كىرىپ، شەھەر دەرۋازىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ كۆزىتىپ تۇرۇپتۇ. ئۇلار شەھەرگە كىرگەن بىرىنچى كۈنى دەرۋازا ئالدىدا تۇرسا، ناھايىتى سۆلەتلىك ياسانغان بىر شاھزادە كېلىپ، مەلىكىنىڭ رۇخسىتىنى ئېلىپ كىرىپ كېتىپتۇ، لېكىن يېنىپ چىقماپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭ بېشىنىڭ كېسىلگەنلىكىنى بىلىپتۇ. شاھزادە كەچ كىرگەندە تۇرار جايىغا قايتىپ كەپتۇ. ئىككىنچى كۈنى يەنە دەرۋازا تۈۋىگە بېرىپ تۇرۇپتۇ. ئۇ كۈنمۇ بىرقانچە يىگىتلەر كېلىپ دەرۋازا ئېچىگە كىرىپ كېتىپ قايتىپ چىقماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن شاھزادە بۇنىڭ ھەقىقەتەن بىر سىر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، تۇرار جايىغا يېنىپ كەپتۇ. شاھزادە ئۇچىنچى كۈنى شەھەرگە كىرمەي، بىر خۇر-جۇنغا بىرئاز ئالتۇن ـ كۈمۈش قاچىلاپ مۇرىسىگە ئارتىپ يولغا چىقىپتۇ، ئۇدۇل شەھەر دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ، يەنە بىرقانچە يىگىتنىڭ كىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەچ، شەھەر كوچىلىرىنى ئايلاپ سەھرا‌غا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇنىڭ ئويلايدىغىنى مەلىكە زادى نېمە سوئال قويىدىغاندۇ؟ دېگەندىن ئىبارەت ئىكەن. ئۇ شۇنداق ئويلاپ بىر نامرات مەھەللىگە كىرىپ قاپتۇ. ئۇ نېمە قىلارىنى، نەگە بارارىنى بىلمەي كېتىپ بارسا، ئالدىغا چاچ ـ ساقاللىرى قارەك ئاقارغان، بېلى يادەك ئېگىلگەن توقسان ياشلاردا بار بىر بوۋاي ئۇچراپتۇ. شاھزادە بوۋاينى كۆرۈپلا، ئىشنىڭ يولىنى مۇشۇ بوۋايدىن سورای دەپ-گەننى خىيالىغا كەلتۈرۈپ بوۋايغا سالام بېرىپتۇ. بوۋاي شاھزادىنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئېلىپ، ئۇنى ئۆيگە تەكلىپ قىپتۇ. شاھزادە بوۋاينىڭ كەينىدىن ئۆيگە كىرىپ قايتا بىر نۆۋەت ئامانلاشقاندىن كېيىن، بوۋاي:

— ئوغلۇم، تەقى ـ تۇرقۇڭدىن مۇساپىرلىقىڭ چىقىپ تۇرىدۇ. نېمە ۋەجدىن تېنەپ ـ تەمتىرەپ يۈرىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن:

— ئەي بوۋا، مەن مۇشۇ شەھەر مەلىكىسىنىڭ سورايدىغان سوئالىنى، سوئالىنىڭ جاۋابىنى بىلىش ئۈچۈن تېنەپ ـ تەمتىرەپ يۈرىمەن، — دەپ مەقسىتىنى ئېيتىپتۇ. بوۋاي بالىنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئاڭلاپ:

— ئوغلۇم، سەن ناھايىتى قىيىن ئىشقا كىرىپ قاپسەن، چۈنكى بۇ سوئالنى بىلمىدىغان بۇ يۈرتتا بىرەرمۇ ئىنسان يوق، مەنمۇ بىلمەيمەن، بىلگەن بولسام ساڭا ئېيتىپ بەرگەن بولاتتىم، — دەپتۇ. شاھزادە:

— بوۋا، زادى ئازراقمۇ يېپ ئۈچىنى بىلمىدىغان ئادەم يوقمۇ؟ مەن بۇ سوئالنى قانداق بولمىسۇن تاپمىسام بولمايدۇ، چۈنكى مېنىڭ ئىككى ئاكام ھەم مەن كەلگەندىن كېيىنمۇ نۇرغۇن يىگىتلەرنىڭ بېشى كېسىلگەنلىكىنى بىلدىم. مېنىڭ مەقسىتىم بۇ مەلىكىنى ئېلىش ئەمەس، شۇ ئۆلگەنلەرنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىش، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان بوۋاي:

— بالام، مەن ھەقىقەتەن بىلمەيمەن، يېپ ئۈچىنى بىلمەك بولساڭ، يېزىنىڭ چېتىدە يالغۇز بىر ئۆيدە ئولتۇرۇۋاتقان بىر موماي بار، ئەسلىي شۇ موماي شەھەر مەلىكىسىنىڭ ئىنىكئانىسى ئىدى، شۇ موماي بىلسە كېرەك، — دەپتۇ. شاھزادە بوۋاي بىلەن خوشلىشىپ، بوۋاي ئېيتىپ بەرگەن يول بىلەن مەلىكىنىڭ ئىنىكئانىسىنى ئىزدەپ تېپىپتۇ.

شاھزادە مومايىنىڭ ئۆيىگە سالام بىلەن كىرىپ، بۇ ئۆيدە ئادەمنىڭ ياشايدىغانلىقىغا ئىشەنمەي قاپ-
تۇ، چۈنكى تۆردە چاشقانلار يۈگۈرۈپ يۈرسە، پەگادا قۇرت - قوڭغۇزلار ئۆمىلەپ يۈرگەنىكەن، ئۆينىڭ
تۆردە بىر موماي ئەسكى يوتقانغا يۆگىنىپ ئولتۇرغانىكەن. موماي شاھزادىنىڭ سالىمىنى ئېلىڭ ئې-
لىپ، ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىپتۇ. شاھزادە ئولتۇرماي، ئۆي ئىچىگە يەنە بىر نۆۋەت قاراپ چىقىپ:

— ئانا، سىز قەيەرگاندا قىينىچىلىق تارتىپ قاپسىز، بۇنىڭدىن كېيىن مەن سىزنىڭ خىزمىتى-
ڭىزنى قىلاي، — دەپ مۇرىسىدىكى خۇرجۇنىنى يەرگە قويۇپ، ئۆي ئىچىدىكى قالايمىقانچىلىقنى يىغىش-
تۇرۇپ، سۇ ئەكىرىپ چېچىپ، سۈپۈرۈپ، تازىلاپتۇ. قالايدىغان ئىشىك تېزىكىنىڭ ئورنىغا بىر كۆتۈرۈم
ئوتۇن سېتىۋېلىپ ئەكەپتۇ. ياماق كىگىز، ئەسكى يوتقانىنىڭ ئورنىغا يېڭىنى يەڭگۈشلەپتۇ. كىيىم-
كېچەكلىرىنى ئالماشتۇرۇپ، باش - كۆزىنى يۇيۇشقا يارەملىشىپتۇ. شاھزادە شۇ ئىشلارنى قىلىپ بولۇ-
غۇچە، موماي ئۇنى ئۆز بالىسىدەك كۆرۈپ قاپتۇ. شۇ چاغدا شاھزادە ئۆز مەقسىتىنى ئېيتىش پۇرستى
كەلگەنلىكىنى بىلىپ:

— ھۆرمەتلىك چوڭ ئانا، — دەپ سۆزىنى باشلاپ ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپتۇ، يۈرت كېزىپ يۈرۈشتىكى
مەقسىتىنى ئېيتىپ، مومايىنىڭ يارەدەم قىلىشىنى ئۆتۈنۈپ سوراپتۇ. موماي ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنى
ئاڭلاپ، ئېغىر ئۇھ تارتىپ:

— بالام، سەن ناھايىتى خەتەرلىك ئىشقا تەۋەككۈل قىپسەن. بۇ سوئالنى مەلىكىدىن باشقا ئادەم
بىلمەيدۇ، مەنمۇ بىلمەيمەن. ئەگەر بۇ سوئالنى بىلمەن دېگەن ئادەم چىقسىمۇ، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىدۇ.
سوئالنى سورىغان ئادەممۇ ھەم شۇنداق. ئەگەر سېنىڭ مۇشۇ ئىش بىلەن يۈرگىنىڭنى مەلىكە بىلە-
سە، سەنمۇ ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىسەن. ئەگەر سەن ئاغزىڭنى چىڭ تۇتۇپ، مەخپىيەتلىكنى ساقلىساڭ،
بىر گەپنى ئېيتىپ بېرىمەن، بىراق سەللا بىخەستەلىك قىلساڭ، ئىككىمىزنىڭ كاللىسى كېتىدۇ، بۇ
ئېسىڭدە بولسۇن. بۇ سىرنى بىلىش ئۇچۇن مەلىكىنىڭ يېقىن ئادىمىنى تېپىش كېرەك. مەلىكىنىڭ
قىرىق كېنىزىكى بار. ئۇلار ھەر كۈنى مەلىكىگە ئاتاپ سېلىنغان چوڭ باغقا سەيلىگە چىقىدۇ. كېنە-
زەكلەرنىڭ ئىچىدە مەلىكىنىڭ ئەڭ يېقىن بىر كېنىزىكى بار. باغنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر گۈللۈك بار،
گۈللۈكنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆسكەن بىر تۇپ قىزىلگۈل بار. ئۇ كېنىزەك ھەر كۈنى شۇ قىزىلگۈلدىن بىر
تالنى ئۈزۈپ مەلىكىگە سوۋغا قىلىدۇ. مەلىكىنىڭ سوئالىنى بىلسە، شۇ كېنىزەك بىلىدۇ، ئۇنىڭدىن
باشقا ئادەم بىلمەيدۇ، — دەپتۇ. شاھزادە مومايىنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئاڭلاپ خېلى ئويلاپ كۆرگەن بولسە-
مۇ، ئۇ كېنىزەك بىلەن قانداق ئۇچرىشىشنى بىلمەي:

— جان ئانا، ئۇ كېنىزەك بىلەن قانداق ئۇچرىشىمەن؟ ئۇنىڭدىن قانداق سورايمەن؟ ئۇ كېنىزەك
بىلەن ئۇچرىشىشنىڭ يولىنى ماڭا ئېيتىپ بەرسىڭىز، — دەپتۇ. موماي:

— بالام، بىر ئامال قىلىپ باغقا كىرىپ، باغ ئوتتۇرىسىدىكى شۇ گۈللۈككە يوشۇرۇنۇۋال. كېنە-
زەكلەر چىقىپ سەيلىسىنى باشلىغاندا، ئۇ كېنىزەك باشقىلارنى ئويۇنغا قىزىقتۇرۇۋېتىپ گۈللۈككە گۈل
ئۈزگىلى كېلىدۇ. شۇ چاغدا سەن ئۇنى تۇتۇۋېلىپ، كانىيىغا پىچاقنى سۈركەپ تۇرۇپ سورىساڭ، ئۆلۈم
ۋەھىمىسىدىن قورقۇپ ئېيتىپ بەرسە ئەجەب ئەمەس، — دەپ باغقا كىرىش يولىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ.
يىگىت مومايىنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ تۆت مەرتە تەزىم قىلىپ، ئېلىپ كەلگەن مال - مۈلكى،
ئالتۇنلىرىنى قويۇپ، خوشلىشىپ چىقىپ كېتىپتۇ.

شاھزادە ئەتىسى قورغىنىغا قايتىپ كېلىپ، ھەمراھلىرى بىلەن ئامان - ئېسەن كۆرۈشۇپ ئۇلارنى

خاتىرجەم قىلغاندىن كېيىن، ھەمراھلىرىغا ئۆزىنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇرۇشنى تاپىلاپ قويۇپ، مومای ئېيتقان باغ تەرەپكە يول ئاپتۇ. باغنىڭ تاملىرى ئېگىز، تام ئارقىلىق باغ ئىچىگە كىرىش مۇمكىن بولمىغاچقا، باغقا سۇ كىرىدىغان سۇئۆگۈچنىڭ شالالىرىنى كېرىۋېتىپ باغقا كىرىپ، مومای ئېيتىپ بەرگەن گۈللۈكنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى قىزىلگۈلنىڭ تۈۋىگە مۆكۈپ، كېنىزەكلەرنىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ يېتىپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي كېنىزەكلەر كۈلكە ـ چاقچاقلار بىلەن باغقا كىرىپ كەپتۇ. يىگىت ئۇلارغا سەپسېلىپ تۇرۇپتۇ. كېنىزەكلەر جۈپ ـ جۈپ بولۇپ باغنىڭ ئىچىگە تارالغان پەيتتە، كېنىزەكلەر ئىچىدە ئالاھىدە ياسىنىۋالغان بىر كېنىزەك، مومای ئېيتقاندەك، باشقىلارغا تۈيدۇرماي شاھزادە ياتقان گۈللۈك تەرىپىگە يۈگۈرۈپ كەپتۇ. ئۇ ئاۋايلاپ گۈلگە قول سۇنغان ھامان شاھزادە چاققانلىق بىلەن ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ، گۈللەر ئارىسىغا ئەكىرىپ، ئاغزىنى ئالقىنى بىلەن ئېتىۋېلىپ، يېنىدىن پىچاقنى چىقىرىپ كېكىردىكىگە تەڭلەپتۇ، قىز ۋارقىرىماقچى بولغاندا، شاھزادە پىچاقنى ئۇنىڭ كېكىردىكىگە تىرەپ:

ــ ۋارقىرىساڭ بوغۇزلاپ تاشلايمەن! ــ دەپ تەھدىت سالىتۇ. كېنىزەك قورقىنىدىن غال ـ غال تىترەپ تۇرۇپ:

ــ ئەي يىگىت، ماڭا نېمە تەلىپىڭ بار، ئېيتقىن. ئەگەر مەلىكە سېزىپ قالسا، ئىككىمىزنىڭ كاللىسى كېسىلىدۇ، ــ دەپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭغا:

ــ مەن بېشىمنىڭ كېتىشىدىن قورقسام، بۇ يەرگە كەلمەيتتىم، ئەگەر سەن بېشىڭنىڭ كېتىشىدىن قورقساڭ، راست گەپ قىل، ــ دەپ، مەلىكىنىڭ سىرلىق سوئالىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى سوراپ-

تۇ. كېنىزەك قىينالغان ھالدا ئۆزىگە پاناھ ئىزدەپ تۆت ئەتراپىغا قاراپ:

— ئەي يىگىت، مەن بۇ سوئالنى بىلمەيمەن، سەن مېنى يامان يەردىن قىستىدىڭ. مەن ئۆزۈمنىڭ بىلىدىغىنىنى ساڭا ئېيتىپ بېرەي. سەن بۇ سوئالنى بىلمەكچى بولساڭ، كۈھىقاپقا بار، شۇ يەرگە بار. ساڭ، شۇ جايدا بىر بوۋاي بار. شۇ بوۋاي مەلىكنىڭ سوئالىنى ھەم جاۋابىنى بىلىدۇ. بۇ يۈرتتا سوئالنى ھەم سوئالنىڭ جاۋابىنى بىلىدىغان ئادەم تېپىلمايدۇ، — دەپتۇ. شاھزادە پىچاقنى كېنىزەكنىڭ كانىيىغا تېخىمۇ قاتتىق تىرەپ تۇرۇپ:

— گېپىڭ راستمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. كېنىزەك ياشلىرىنى يىپى ئۈزۈلگەن مارجاندەك تۆكۈپ تۇرۇپ:

— ئەگەر يالغان سۆزلىگەن بولسام قان قۇسۇپ ئۆلەي، — دەپ قەسەم قىلغاندا، شاھزادە:

— كۈھىقاپقا قانداق بارغىلى بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— كۈھىقاپقا قانداق بېرىشنى بىلمەيمەن. ئۇ بوۋاي ئۇ يەردە بەش يۈز دۇنگە پادىشاھ. ئۇ يەر بەك خەتەرلىك، بارغان ئادەم تىرىك قالمايدۇ، — دەپتۇ كېنىزەك. شاھزادە ئۆزى ئىزدىنىپ يۈرگەن سىرنىڭ ئاچقۇچىنى تاپقانلىقىغا ئىشىنىپ، كېنىزەكنى قويۇپ بېرىپ، ئۇنىڭغا بىرمۇنچە ئالتۇن بېرىپتۇ. بۇنى كۆرگەن كېنىزەك بۇ ئىشنىڭ مەخپىيەتلىكىنى ساقلايدىغانلىقىنى ئېيتىپ، گۈلنى ئۈزۈپ ھەمراھلىرىنىڭ يېنىغا كېتىپتۇ.

شاھزادە باغدىن چىقىپ قورغانغا قايتىپ كەپتۇ. ئۆزىگە ئىشەنچلىك بولغان ئادەملىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپتۇ ھەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن بىرىگە ئۆز ئورنىدا باشقىلارغا مەسئۇل بولۇپ قورغاننى مۇھاسىرىدە ساقلاپ تۇرۇشنى، باشقىلارغا شۇ ئادەمنىڭ سۆزىگە كىرىشىنى، ئەگەر ئۇزۇقلۇق تۈگەپ قالسا، يۈرتتىن ئېلىپ كېلىشنى تاپىلاپ، ئاتىسىغا ئامان - ئېسەنلىك توغرىسىدا بىر پارچە خەت يېزىپ قالدۇرۇپ، سەپەر تەييارلىقىنى پۈتتۈرۈپ، ئەتىسى سەھەر ئۆزى يالغۇز كۈھىقاپنى نىشانلاپ ئاتلىق سەپەرنى باشلاپتۇ. كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ توختىماي مېڭىپتۇ. مىنگەن ئېتى بىر تېرە - بىر ئۇستىخان بولۇپ، شاھزادىنى ئەمەس، ئۆزىنى تەستە كۆتۈرۈپ ماڭىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالغاندا بىر يايلاق ئۇچراپتۇ. شاھزادە ئاتىنىڭ بېشىدىن يۈگەننى ئېلىپ، ئۇستىدىن نەرسە - كېرەكلىرىنى چۈشۈرۈۋېلىپ ئاتىنى يايلاققا قويۇۋېتىپ: « مۇشۇ يايلاقتا كۈنۈڭنى ئال» دەپ، ئۆزى پىيادە سەپىرىنى باشلاپتۇ، شۇ ماڭغىنىچە كېچە - كۈندۈز تىنماي يول يۈرۈپتۇ، يول يۈرسىمۇ مول يۈرۈپتۇ، بىر چۆلدىن ئۆتسە، يەنە بىر جىراغا، جىرادىن ئۆتسە، يەنە بىر چۆلگە چىقىپ مېڭىپ، چۆل، دەشت - باياۋان تۈگىمەي تۇرۇپ ئۇزۇقلۇقى تۈگەپ، ئوت - چۆپ يىلتىزى، ياۋا مېۋە ئۈچرىسا يەپ، ئۈچرىمىسا ئاچ قورساق يۈرۈپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بىر كۈنى چۈش بولغاندا، ھاۋا بەك قىزىپ كەتكەن ۋاقىتتا، مادارى قالماي بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىسا، يىراقتا بىر چىنار كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ، چىنارنىڭ تۈۋىدە سۇ بارىدۇ دەپ، ئۈمىد قىلىپ، چىنارنى نىشانلاپ مېڭىپتۇ، يول ئاز قالغاندا دەرمانى ئۈزۈلۈپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ، لېكىن مېڭىشنى توختاتماي ئۆمىلەپ، دومىلاپ، تاتىلاپ، تىرمىشىپ چىنار تۈۋىگە كەپتۇ، قارىغۇدەك بولسا، چىنار تۈۋىدە سۈيۈزۈك بۇلاق سۈيى شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان، ھاۋاسى شۇنداق سالقىن، ئادەمزات ئايىغىمۇ تەگمىگەن تىپتىنچ جاي ئىكەن. ئۇ بۇلاق سۈيىنى قانغۇچە ئىچىپ، يۈز - كۆزىنى يۇيۇپ راھەتلىنىپتۇ، ھاردۇقىنى چىقارماق ئۈچۈن چىنارغا يۆلىنىپ ئاسمانغا قاراپ ياتقانكەن، تۇيۇقسىز چىنارىدىن چۈشتىمۇ ياكى ئاسماندىن چۈشتىمۇ، شاھزادىنىڭ ئالدىدا بىر دانە گۈل غۇنچىسى پەيدا بوپتۇ، گۈل غۇنچىسى ئاستا - ئاستا پورەكلەپ ئېچىلىپتۇ. شاھزادە بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ گۈلنى ئالماقچى بولۇپ قول ئۇزاتقانكەن، گۈل سەكرەپ -

سەكرەپ قېچىپتۇ، شاھزادە قوغلاپتۇ. شاھزادە توختىسا، گۈلمۇ توختاپتۇ، شاھزادە قوغلىسا، گۈلمۇ قېچىپتۇ. شاھزادە گۈلنى قوغلا ـ قوغلا بىر تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىپ قاپتۇ، قوغلاپ كېلىپ تۇتۇۋالـ ماقچى بولغاندا، گۈل ئۆزىنى تاغنىڭ جىراسىغا ئېتىپتۇ. شاھزادىمۇ ھېچ ئويلانماي گۈلنىڭ كەينىدىن جىراغا ئۆزىنى ئېتىپتۇ. شاھزادە ئۆزىنىڭ نېمە بولغانلىقىنى بىلمەپتۇ، بىر چاغدا كۆزىنى ئاچسا، بىر ھەيۋەتلىك شەھەر دەرۋازىسى ئالدىدا ياتقۇدەك. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ قارىسا، دەرۋازا قىيا ئوچۇق تۇرغۇدەك، ھەيران بولۇپ، دەرۋازىنىڭ يوچۇقىدىن دەرۋازا ئىچىگە قاراپ، ئاستا ئىچىگە كىرىپتۇ. شەھەر شۇنچە كۆركەم، كوچىلىرى فارفور تاشلاردىن نەقىشلەنگەن، ئازادە، كەڭتاشا ئىكەن، لېكىن ئادەم يوق ئىكەن. شاھزادە كوچا ئارىلاپ خېلى ماڭغاندىن كېيىن، بىر قېرى بوۋاي ئۇچرىشىپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭغا سالام بېرىپ:

ــ ئەي بوۋا، بىر تال گۈلنى كۆردىڭىزمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ ھە بالام، ھېلىقى قىزىلگۈلمۇ؟ ئاۋۇ كۆك ئىشكىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى. گۈل شۇ يەردە، ــ دەپ كۆك ئىشكىلىك بىر بىنانى كۆرسىتىپ قويۇپتۇ بوۋاي. شاھزادە، بوۋاي كۆرسەتكەن ئىشىكنى ئېچىپ كىرسە، شۇنداق ساھىبجامال بىر پەرى مەلىكە ئولتۇرغانىكەن. ئۇ شاھزادىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئېھتىرام بىلدۈرۈپ:

ــ مەرد يىگىت، كېلىڭ، ــ دەپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. شاھزادە ئالدىدىكى قىزنىڭ ئايدەك سۈزۈك،

ئادەمزاتتا بولمايدىغان نۇر يېغىپ تۇرغان نۇرانە چىرايىنى كۆرۈپ ھوشىنى يوقاتقىلى تاسلا قاپتۇ. شاھزادە بىر ئاز ئۆزىنى رۇسلىۋالغاندىن كېيىن، قىز:

— ئەي يىگىت، سىزنى قەيەردىن سورايمىز؟ — دەپتۇ. شاھزادە ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپتۇ. قىز يەنە:

— نېمە سەۋەبتىن بۇ سەپەرگە ئاتلاندىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە ئۆزىنىڭ سەپەرگە ئاتلىنىشتىكى مەقسىتىنى، سەپەردىكى كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىپ:

— مەن بۇ يەرگە بىر تال قىزىلگۈلنى قوغلاپ كىرگەنىدىم، سىز بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. قىزىلگۈلنى كۆردىڭىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. قىز:

— مەن شۇ قىزىلگۈل، سىزنىڭ كۆزىڭىزگە قىزىلگۈل بولۇپ كۆرۈنگەنىدىم، — دەپتۇ. شاھزادە ھەيران بولۇپ:

— سىز ئۆزىڭىز كىم؟ نېمە ئۈچۈن مېنىڭ كۆزۈمگە قىزىلگۈل بولۇپ كۆرۈندىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ. قىز:

— مەن سىزگە بۇنىڭدىن تۆت يىل ئىلگىرى چۈشۈمدە ئاشىق بولغانىدىم. مەن سىزنىڭ ئىشقى - پىراقىڭىزدا دەرد - ھەسرەت چېكىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە يەنە چۈشۈمدە بىر نۇرانە يۈزلۈك بوۋاي-نى كۆردۈم، ئۇ ماڭا: «سېنىڭ يىگىتىڭ ھېچنېمىنى سەزمەي يۈرىدۇ. سەن بۇ يىگىتنى تېپىش ئۈچۈن كۈنده شۇ چىنار تۈۋىگە بېرىپ، بۇلاق بويىنى يوقلاپ تۇرغىن، كۈنلەرنىڭ بىرىدە سېنىڭ يىگىتىڭ شۇ چىنار تۈ-ۋىگە كېلىدۇ» دەپ كۆزدىن غايىب بولدى. شۇنىڭدىن بېرى مەن سىزنى شۇ چىنارنىڭ تۈۋىدە ساقلاۋاتى-مەن. سىز ئەمدى كەلدىڭىز، سىز مەن كۈتكەن ئاشىقىم بولىسىز، — دەپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭدىن يەنە:

— سىز ئۆزىڭىز كىم، بۇ يەر قايسى شەھەر؟ — دەپ سوراپتۇ. قىز شاھزادىگە ئۆزىنىڭ ئاسمان پەرىلىرى پادىشاھىنىڭ مەلىكىسى، بۇ شەھەر پەرىلەرنىڭ زېمىنىدىكى شەھىرى، پەرىلەر پادىشاھى قىزىغا تىل تەگمىسۇن دەپ، بۇ ئادەمزات ئايىغى باسمايدىغان شەھەرنى قۇرۇپ بەرگەنلىكىنى تەپسىلىي سۆزلەپ بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىككىسى ئۇزۇن پاراڭلىشىپتۇ، پاراڭلاشقانسېرى ئىشق ئوتلىرى ئۇلغىيىپتۇ. ئۇلار بەش كۈن كۆڭۈللۈك بىرگە بولۇپ، ئالتىنچى كۈنى يىگىت:

— ئەي مەلىكەم، مەن ئۆز سەپىرىمنى داۋاملاشتۇرسام دەيمەن، قانداق بولمىسۇن ئاشۇ مەلىكىنىڭ ئادەم ئۆلتۈرىدىغان قولىنى ئۇزمىسەم بولمايدۇ. نېمە بولسىمۇ، مەن سىزنىڭ ۋەسلىڭىزگە يەتتىم. مېنى سىزگە يەتكۈزگەن ئاللاغا مىڭ مەرتە شۈكۈر. سىز ماڭا ياردەم قىلىڭ، ئاشۇ كۈھىقاپ دېگەن يەرگە بې-رىپ سىرنى ئاچمىسام بولمايدۇ، — دەپتۇ. مەلىكە شاھزادىنىڭ ئۆز سۆزىدىن يانمايدىغان قەيسەرلىكىگە تېخىمۇ قايىل بولۇپ، ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلماپتۇ. مەلىكە شاھزادىگە يول باشلاپ مېڭىپتۇ، مېڭىپ - مېڭىپ ئىككى ئاچا يولغا كەپتۇ. مەلىكە يولنى كۆرسىتىپ:

— ئەي شاھزادەم، بۇ يوللارنى كۆردىڭىزمۇ، ئىلگىرى بۇ يولدا بۇنداق خەت يوق ئىدى. مەن سىزگە ئاشىق بولغاندىن كېيىن، سىزنىڭ مۇشۇ يولغا كىرىپ قالىسىڭىز قايتىپ كېلەلمەيدىغانلىقىڭىزنى بە-لىپ، مۇشۇنداق خەت يېزىپ قويغان، — دەپتۇ. شاھزادە قارىغۇدەك بولسا، بىر يولنىڭ بېشىدىكى تاشقا «بارسا كەلمەس»، يەنە بىرىگە «بارسا كېلۇر» دېگەن خەتلەر يېزىقلىق تۇرغۇدەك. مەلىكە يەنە:

— ئەي شاھزادەم، بۇ يولنى ماڭغان بىلەنلا ئىش پۈتمەيدۇ، سەپىرىڭىزدىن يېنىڭ، كەتسىڭىز كېلەلمەيدىغانلىقىڭىزغا كۆزۈم يېتىۋاتىدۇ، — دەپتۇ. شاھزادە مەلىكىگە يېلىنغان ئاساستا:

— ئەي مەلىكەم، بارمىسام بولمايدۇ، چۈنكى مېنىڭ ئىككى ئاكام ئاشۇ زالىم مەلىكىنىڭ قولىدا

ئۆلگەن، مەن ئۇلارنىڭ قىساسىنى ئالمىسام، خەلقنى بۇ ئاپەتتىن قۇتۇلدۇرمىسام بولمايدۇ، ــ دەپتۇ. مەلىكە يىگىتنىڭ ۋىجدانلىقىغا تېخىمۇ قايىل بولۇپ:

ــ ئەي كۆپ ئۇچۇن ئۆز يۈرەك قېنىنى ئاتىغان باتۇر يىگىت، بارماڭ دېسەم، سۆزىڭىزدىن يانمىغۇدەكسىز، زادى بارمىسىڭىز بولمىسا، مەن سىزنى كۇھىقاپقا ئاپىرىپ قويۇشقا تەييار، قايتۇرۇپ كېلىشكىمۇ تەييار، لېكىن ئۇ يەرگە بارغاندىن كېيىن سىزنىڭ ھېچقانداق ئىشىڭىزغا يارىدىم قىلالمايمەن، چۇنكى ئۇ سېھىر - ئەپسۇن بىلەن تولغان ماكان بولغاچقا، مېنىڭ قولۇمدىن سىزگە يارىدىم قىلىش كەلمەيدۇ، ــ دەپتۇ. شاھزادە ناھايىتى خۇشال بولۇپ، ئۇنىڭغا ئۆز مىننەتدارلىقىنى بىلدۇرۇپتۇ. مەلىكە شاھزادىگە:

ــ ئۇنداق بولسا، مەن نېمە قىلسام سىزمۇ شۇنى قىلىڭ، ــ دەپتۇ - دە، بىر مولاق ئېتىپ قۇشقاچقا ئايلىنىپتۇ، شاھزادىمۇ بىر مولاق ئېتىپ قۇشقاچقا ئايلىنىپتۇ، ئىككىسى جۇپ بولۇپ «بار-سا كەلمەس» دېگەن يولنى بويلاپ ئۇچۇپتۇ. شۇ ئۇچقانچە كەچ پېشىن بولغاندا، بىر تۇپ چىنارنىڭ تۈۋىگە كېلىپ چۈشۈپتۇ - دە، ئادەمگە ئايلىنىپ، چىنار تۈۋىدىكى بۇلاقتىن قانغۇچە سۇ ئىچىپ ھاردۇقىنى ئاپتۇ. ئىككىسى پاراڭ بىلەن كەچ كىرگەننى سەزمەي قاپتۇ. نامازشام بولغاندا، مەلىكە:

ــ بىز ھازىر كۇھىقاپقا يېتىپ كەلدۇق. مەن سىزنى ئەكېلىپ قويدۇم، قالغان ئىش بولسا سىزگە قالدى. مەن قايتىمەن، ئەگەر قاچان بېشىڭىزغا كۇن چۈشسە، مۇشۇ بىر تال پەينى كۆيدۇرسىڭىز مەن پەيدا بولىمەن، ــ دەپ قۇشقاچنىڭ بىر تال پېيىنى شاھزادىگە بېرىپتۇ. شاھزادە پەينى قولىغا ئېلىپ مەلىكە بىلەن خوشلىشىپتۇ. مەلىكە يەنە قۇشقاچ بولۇپ ئۇچۇپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

يىگىت چىنار ئۇستىگە چىقىپ ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ يېتىپتۇ. كېچىنى تىنچ - خاتىرجەم ئۆتكۈزۈپتۇ. تاڭ سۈزۈلگەندە، يىگىتنىڭ قۇلىقىغا يىراقتىن سوزۇپ ئېيتقان ئەزانىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. يىگىت شۇ زامات چىناردىن چۈشۈپ بۇلاق سۈيىدە تاھارەت ئېلىپ، ئەزان ئاۋازى كەلگەن تەرەپكە مېڭىپتۇ. ئۇ كېلىپ قارىغۇدەك بولسا، شۇنداق ھەيۋەتلىك بىر مەسچىتنىڭ ئىشىكى كەڭ ئوچۇق تۇرغۇدەك. شاھزادە ھېچ ئىككىلەنمەي مەسچىتكە كىرىپ قارىسا، يوغان سەللە ئورىغان، ئاپئاق ساقاللىق مويسىپىت بىر ئادەم يۇزىنى قىبلىگە قىلىپ مىدىرلىماي ئولتۇرغانكەن. شاھزادە مەسچىتنىڭ بىر بۇلۇڭىغا بېرىپ ئولتۇرۇپتۇ. بوۋاي ئۇنىڭغا بىر قاراپ قويۇپ جىم ئولتۇرۇپتۇ. بىردەمدىن كېيىن، كەينى - كەينىدىن بەتبەشىرە دۇئىلەر كىرىشكە باشلاپتۇ. ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرى ئەسكى چاپانىنىڭ يېڭىدەك، بۇرۇنلىرى تۇرخۇندەك قاپقارا، ھۇۋقۇش چاڭگا سالغۇدەك ئىكەن. شاھزادە نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ كېتەلمەي، تېپتىنچ ئولتۇرۇپتۇ. دۇئىلەر كىرىپ بولغاندىن كېيىن، بوۋاي تەكبىر ئېيتىپ نامازنى باشلاپتۇ. نامازدىن بولغاندىن كېيىن، دۇئىلەر ئۇنىڭغا ئالىيىپ قاراپ چىقىپ كېتىپتۇ. شاھزادە بولسا، دۇئىلەرنىڭمۇ نامازدىن ئەجەب ئىشقۇ دەپ، بۇنىڭ تېگىگە يېتەلمەي بوۋاينىڭ كەينىدىن سىرتقا چىقىپتۇ. بۇ چاغدا مويسىپىت يېنىدىن خەنجىرنى چىقىرىپ:

ــ ئەي بالا، ھازىر مەن سېنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن. مېنىڭ ئادەمزاتقا زادى رەھىم قىلمايدىغان قەسىمىم بار، مەن بۇ قەسەمنى خۇدا ئالدىدا قىلغان، قەسىمىدىن يانمايمەن، ــ دەپتۇ. شاھزادە مويسىپىتقا يالۋۇرۇپ:

ــ ئەي بوۋا، سىز مېنى ئۆلتۈرمىسىڭىز، مەن سىزنىڭ ئازدۇر - كۆپتۇر ئىشلىرىڭىزغا يارىدىم قىلسام، ھېچبولمىغاندا ھويلا - ئارام‌لىرىڭىزنى بولسىمۇ، سۇ چېچىپ سۈپۈرۈپ، تازىلاپ بېرەي. ئۇنداق

قىلماڭ، ئۇچ كۈن مۆھلەت بېرىڭ، ــ دەپ پۈتىغا يېپىشىپتۇ. بوۋاي ئۇنىڭ زارىغا چىدىماي:

ــ بىلەمسەن، ئەگەر مەن سېنى ئۆلتۈرمىسەم، قەسەمىم ئۆزۈمگە يانىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۆزۈم ئۆ-لىمەن. بولىدۇ، ساڭا بىر قېتىم ياخشىلىق قىلاي، لېكىن ئېسىڭدە بولسۇن، ئۇچىنچى كۈنى چوقۇم ئۆلتۈرىمەن. يۈر، ماڭا ئەگىشىپ مېڭ، ــ دەپ شاھزادىنى كەينىگە سېلىپ ھويلىغا ئېلىپ كىرىپ، يو-غان قۇلۇپ سېلىنغان بىر ئىشكنى ئېچىپ، گەپ ـ سۆز قىلمايلا ئىچىگە ئىتتىرىپ كىرگۈزۈۋېتىپ، ئىشىككە قۇلۇپ سېلىۋېتىپ كېتىپ قاپتۇ. شاھزادە قاراڭغۇ ئۆيدە ئولتۇرۇپتۇ، بىر كۈن، بىر كېچە بىر يىلدەك ئۇزۇن تۇيۇلۇپ كېتىپتۇ. ئىككىنچى كۈنى بامدات نامىزىغا ئەزان چىققاندا بوۋاي ئىشكنى ئېچىپ، شاھزادىگە:

ــ بۇياققا چىق، ــ دەپتۇ. شاھزادە تاشقىرىغا چىققاندىن كېيىن، بوۋاي ئۇنىڭغا بىر ھويلىنى كۆرسىتىپ:

ــ مۇشۇ ھويلىغا سۇ چېچىپ سۈپۈرسەن، بېشىڭنى كۆتۈرۈپ ئۇيان ـ بۇيان قارىمايسەن. قاراپ قويساڭ ئۆزۈڭگە ياخشى ئەمەس. مەن ئادەمزاتقا ياخشىلىق قىلىدىغان ئادەم ئەمەس ئىدىم، ساڭا رەھىم قىلغانىنى بىل، ــ دەپ تاپىلاپ قويۇپ نامازغا چىقىپ كېتىپتۇ. شاھزادە ھويلىغا سۇ چېچىپ، سۈپۈ-رۈپتۇ، ھېچقانداق شەپە ياكى باشقا غەلىتە ئىشنى ئۇچراتماپتۇ. بوۋاي نامازدىن قايتىپ كىرىپ، شاھزا-دىنىڭ قىلغان ئىشىدىن رازى بوپتۇ. لېكىن، ئۇنى يەنىلا ھېلىقى ئۆيگە سولاپ قويۇپتۇ. يەنە بىر كۈن، بىر كېچە ئۆتۈپتۇ. ئەتىسى ئەتىگەندە بوۋاي يەنە ئىشكنى ئېچىپ شاھزادىنى تاشقىرىغا چىقىرىپ، ئىككىنچى ھويلىغا ئېلىپ كىرىپ تازىلاشنى ئېيتىپ، ئالدىنقى كۈندىكى سۆزىنى تەكرارلاپ چىقىپ كېتىپتۇ. شاھزادە ھويلىنىڭ سۈپۈرۈپ بولۇشىغا بىر ئايالنىڭ ئېچىنىشلىق ئاۋازى يىراقتىن ئاڭلىنىپتۇ، ئۇ ئەتراپقا شۇنچە سەپسېلىپ قارىسىمۇ، ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەپتۇ. لېكىن، يىغا ئا-رىلاش ناله قىلغان ئاۋاز توختىماپتۇ. شاھزادە بۇنىڭ قانداق ئىش ئىكەنلىكىنىڭ تېگىگە يېتەلمەپتۇ. ئۇ ھويلىنى تازىلاپ بوپتۇ. بوۋاي قايتىپ كىرىپ ئۇنىڭ قىلغان ئىشىدىن رازى بولغان بولسىمۇ، خاتىرجەم بولالماي:

ــ ئەي بالا، نېمە كۆردۈڭ، نېمە ئاڭلىدىڭ؟ ــ دەپ سوراپتۇ. شاھزادە ھېچ نەرسە كۆرمىگەنلىكـ-نى، ھېچ نەرسە ئاڭلىمىغانلىقىنى ئېيتقاندا، ئۇنى يەنە قاراڭغۇ ئۆيگە باشلاپ كىرىپ سولاپ قويۇپتۇ. ئۇچىنچى كېچە ئۆتۈپ، تاڭ يەنە سۈزۈلۈپ، ئەزان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. بوۋاي شاھزادىنى يەنە ئۆيدىن چىقىرىپ، ئۇچىنچى ھويلىنى كۆرسىتىپ:

ــ بۇگۈن مۇشۇ ھويلىنى سۈپۈرسەن. بۇگۈن بەك ئېھتىيات قىلغىن، ھېچ يەرگە قارىما. بۇگۈن ئۇچىنچى كۈنى، ۋەدەمدىن يانمايمەن، بۇگۈن سېنى بەربىر ئۆلتۈرۈۋېتىمەن، ــ دەپ چىقىپ كېتىپتۇ.

شاھزادە ھويلىنى سۈپۈرۈشكە باشلاپتۇ. بىرئاز ئۆتكەندىن كېيىن، تۇنۇگۈن ئاڭلانغان ئېچىنىش-لىق ئاۋاز يېقىنلا يەردىن ئاڭلىنىپتۇ. بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىسا، شۇنداق يوغان بىر تۈپ چىنارنىڭ ئىككى تال شېخىغا ئىككى دانە تۆمۈر قەپەس ئېسىلغانىكەن. قەپەسنىڭ بىرىدە بىر ئايال قىپيالىڭاچ، ھالەتتە يا ئولتۇرغان، يا ئۆرە تۇرغان ھالەتتە ئەمەس تۇرغانىكەن، چۈنكى قەپەسنىڭ ھەممە يېرىگە زىخ قادالغان، ئايال مىدىرلىسىلا زىخ سانجىلىپ جېنىنى قاقشىتىدىكەن. بايامقى ئېچىنىشلىق ئاۋاز شۇ ئا-يالنىڭ ئاۋازى ئىكەن. يەنە بىر قەپەستە ماموق كۆرپە ئۈستىدە بىر ئىت، بوينىغا بىر دانە گۆھەر ئې-سىلغان، ئالدىدىكى گۆشلەرنى يېگۈسى كەلمەي ياتقانىكەن. ئايال بولسا، ئالدىغا ئېغىزى يەتكۈدەك قىلىپ

قويغان تاۋاقتىكى ئۇماچ يۇقۇندىسىنى يالاپ تۇرغانىكەن. شاھزادە بۇ ھالنى كۆرگەندىن كېيىن بىرنەر-سە سەزگەندەك بولۇپ، ئۆز ئىشىنى تاماملاش ئۈچۈن ئالدىراش ئىشلەپتۇ. بوۋاي قايتىپ كېرىپلا، شاھزادىنى ئالدىغا چاقىرىپ:

— بېرى كەل، ئەمدى سېنى ئەجەل كۈتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ، سېنى ئۆلتۈرىمەن، — دەپتۇ. شاھزادىنىڭ كۆزىگە رەھىمسىز ئەجەل كۆرۈنگەن بولسىمۇ، ئۆزىنى تەسلىكتە تۇتۇۋېلىپ:

— بوۋا، سىز ماڭا ئۇچ كۈنلۈك مۆھلەت بەرگەن. تېخى ئۈچىنچى كۈننىڭ يېرىمىمۇ تۈگىمىدى، كەچ كىرگەندە ئۆلتۈرسىڭىزمۇ كېچىكمەيسىز، ئاڭغىچە مەنمۇ كۈننىڭ سېرىقىنى كۆرۈۋالاي، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ. بوۋاي:

— مەن ساڭا شۇنچىلىك رەھىم قىلالايمەن، بۇنىڭدىن ئارتۇق رەھىم قىلسام، شۇ رەھىمىم ئۆزۈمگە يانىدۇ. مەن سېنى ئۇچ كۈن ئىشلەتتىم، بۇ ئۇچ كۈن ئىچىدە بىرىنچى كۈنى نېمە كۆردۈڭ؟ ئىككىنچى كۈنى، ئۈچىنچى كۈنلىرى نېمە كۆردۈڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە بىرىنچى كۈنى ھېچ نەرسە كۆرمەگەنلىكىنى ۋە ھېچ شەپە ئاڭلىمىغانلىقىنى، ئىككىنچى كۈنى ئېچىنىشلىق بىر ئاۋازنى ئاڭلىغانلىقىنى، بۇگۈن بولسا قەپەستىكى ئەھۋاللارنى كۆرگەنلىكىنى ئېيتىپ كېلىپ:

— بوۋا، بۇ نېمە ئىش؟ مەن بۇ ئىشلارنى بىلىپ ئۆلۈپ كەتسەم ئارمان قىلمايمەن، — دەپتۇ. بوۋاي ئۇنىڭ سۆزىگە ھېچبىر ئىپادە بىلدۈرمەي:

— سەن ئۆلۈپ كېتىسەن. مەن سېنى ئۆلتۈرمىسەم، قەسىمىم ئۆزۈمگە يېنىپ، ئۆزۈم ئۆلىمەن.

سەن بەربىر ئۆلىدىغان بولغاچقا، مەن بۇ ئىشلارنى ساڭا ئېيتىپ بېرەي. سەن ھەممىنى كۆرۈپسەن. ئا-
ۋۇ قەپەستە ئېسىقلىق تۇرغان ئايال ــ گۈلپەرى دېگەن قىز شۇ، مەن بولسام سەنەۋەر دېگەن بولىمەن.
ھازىر بىر شەھەردە كۈن بىلەن نۇر تالىشىدىغان بىر قانخور مەلىكە بار. ئۇ ھازىر: «گۈل سەنەۋەرگە
نېمە قىلدى؟ سەنەۋەر گۈلگە نېمە قىلدى؟» دېگەن سوئالغا جاۋاب بەرگۈچىگە تېگمەن، جاۋاب بېرەلمىسە
كاللىسىنى ئالىمەن» دەپ خەلقە زۇلۇم سېلىۋاتىدۇ. باشقىلار بىلمەيدىغان بۇ سوئالنى چىقىرىپ قو-
يۇپ، ئۆزى بىر چولاق قارا دۇنيى ئاشنا تۇتۇپ بۇزۇقچىلىق قىلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ ھازىر دۇنيدىن ئىككى
بالىسى بار. ئۇ، دۇنيدىن ئايرىلماسلىق ھەم باشقىلارغا تەگمەسلىك ئۈچۈن ئاشۇ سوئالنى سوراپ، جاۋاب
بېرەلمىسە، كاللىسىنى ئالىدۇ. بۇ سىرنى مەندىن باشقا ھېچ كىشى بىلمەيدۇ. سەن بۇ سىرنى ئۇقۇپ
قالدىڭ، بىلگەندىكىن باشتىن ـ ئاخىر ھەممىنى بىل. گۈل سەنەۋەرگە نېمە قىلدى دېسەڭ، گۈل سەنە-
ۋەرگە بىۋاپالىق قىلدى. سەنەۋەر گۈلگە نېمە قىلدى دېسەڭ، سەنەۋەر گۈلگە جاپا قىلدى. ئەسلىي مەن
بەش يۈز يىللىق يولنى بېسىپ، ئۆلۈمگە قىلچە پىسەنت قىلماي، يار ئۈچۈن ھەممە نەرسىدىن كېچىپ،
چىن ـ ماچىندىن مېڭىپ شەرقىي شۇستانىغا بېرىپ ئۆز يارىمنى تاپقانىدىم، گۈلنى نىكاھىمغا ئېلىپ
شۇستاندا بىر مەزگىل تۇرۇپ، ئۆز يۇرتۇمغا قايتىپ كەلدىم، لېكىن گۈلپەرى بولسا، بىر قارا دۇنيە، بىر
ئاق دۇنيى ئۆزى بىلەن بىللە ماڭا تۇيدۇرماي ئېلىپ كەپتۇ. قايتىپ كەلگەندىن باشلاپ كېچىسى ماڭا
ئەپسۇن ئوقۇغان چاينى ئىچۈرۈپ ئۇخلىتىپ قويىدىكەن، مەن ئەتىسى بىراقلا ئويغىنىدىكەنمەن. ئۇ ماڭا
ئاق دۇنيى ھەمراھ قىلىپ ياتقۇزۇپ قويىدىكەن، ئۆزى قارا دۇنيە بىلەن بىرگە بولىدىكەن. بۇنى مەن پە-
قەت سەزمەپتىكەنمەن، كۈنلەردىن بىر كۈنى كېچىسى چۆچۈپ ئويغانسام، ئۆينىڭ ئىچى تىن تارتقىلى
بولمايدىغان دەرىجىدە سېسىقچىلىق بولۇپ كېتىپتۇ. مەن دۇنيىڭ سېسىقلىقىدىن ئويغىنىپ كېتىپتە-
مەن. مەن گۈلپەرى بىلەن كۈندۈزى بىللە يۈرسەك پەقەت سېسىق پۇرىمايدۇ، كېچىسى نېمە ئۈچۈن
شۇنداق سېسىق پۇرايدۇ دەپ ئويلىدىم. قارىسام، گۈلپەرى ئۆز ئورنىدا ياتىدۇ، سېسىقلىقتىن قارىغۇمۇ
كەلمىدى. مەن بۇ كېچىنى تولىمۇ بىئارام بولۇپ، خىيالىلارنىڭ تېگىگە يېتەلمەي يېتىپ تاڭنى ئاتقۇز-
دۇم. مېنىڭ بىر ئىتىم بار ئىدى. سەن قەپەستە كۆرگەن، بوينىغا گۆھەر ئېسىپ قويغان ئىت شۇ. بۇ
ئىتىمۇ كېچىسى قاۋاپ پەقەت جىم ياتمىدى، كۈندۈزى بېشىنىمۇ كۆتۈرمەي ئۇخلىدى. ئىتىنىڭ بۇنداق
قىلىشى ھەم گۈلپەرىنىڭ سېسىقلىقى مېنى ئويغا سېلىپ قويدى. مەن بۇ سىرنى ئېچىش ئۈچۈن كې-
چىسى يالغان ئۇخلاپ كۆزىتىش خىيالىغا كەلدىم. مەن شۇ خىيالغا كەلگەن كەچقۇرۇنلۇقى گۈلپەرى ما-
ڭا تولىمۇ يېقىنچىلىق قىلىپ، نازۇ نېمەتلەرنى تۇتتى. مەن ئۇنىڭغا تۇيدۇرماي ھەممىنى يېمەي يوشۇ-
رۇپ قويۇپ، ئۇخلىغان بولۇپ يېتىۋالدىم. ئۇ بېشىمدا تۇرۇپ مېنى ئويغىتىپ بېقىپ، مەندىن سادا
چىقمىغاندىن كېيىن سىرتقا قاراپ ماڭدى. ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي گۈلپەرى شۇنداق سەت، بەتبەشىرە
بىر ئاق دۇنيى باشلاپ كىرىپ، بىر سۇپكۇچ قىلىپ ئۆز سىياقىغا كەلتۈردى ـ دە، مېنىڭ يېنىمغا ياتـ
قۇزۇپ قويدى، دۇنيە يېنىمغا كېلىشىگە سېسىق پۇراق يەنە پۇراشقا باشلىدى. بىرئاز ۋاقىت ئۆتۈپ، دۇنيە
ئۇخلاپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن گۈلپەرى ئاستا ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. مەن تۇيدۇرماي ئورنۇمدىن تۇرۇپ،
قىلىچمىنى ئېلىپ گۈلپەرىنىڭ كەينىگە كىرىپ ماڭدىم. بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن، گۈلپەرى بىر ئۆيـ
نىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى. مەن بېرىپ ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن قاراپ تۇرسام، گۈلپەرى بىلەن شۇنداق
كۆرۈمسىز، بەتبەشىرە بىر قارا دۇنيە نەچچە يىل كۆرۈشمىگەن ئاشىق ـ مەشۇقلارەك قۇچاقلىشىپ، بىر ـ
بىرىگە چىڭ گىرە سېلىپ كۆرۈشۈپ، گۈلقەلىرى ئېچىلىپ كېتىشتى. مەن گۈلپەرىنى تېپىپ

مۇرادىمغا يەتكۈچە تارتقان ئازابلىرىمنى ئويلاپ دەرغەزەپكە كەلدىم ـ دە، ئىشكنى جالاقلىتىپ تېپىپ ئۆيگە كىرىپ دىۋىگە قىلىچنى شۇنداق چاپقان بولساممۇ، ئۇنىڭ پەقەت ئۇچ بارمىقىلا كېسىلىپ چۈشتى. دىۋە بىلەن ئىككىمىز ئېلىشىشقا باشلىدۇق. مەن دىۋىدىن غالىب كېلىپ، دىۋىنىڭ بىر پۇتىنى پۈكۈپ، ئۇنى ئاستىمغا بېسىۋالاي دېگەندە، گۈلپەرى بىر ئېتەك تېرىقنى مېنىڭ ئايىغىمغا چاچتى، مەن تېيىلىپ كېتىپ بىر پۇتۇم پۈكۈلۈپ قالدى. دىۋە ئۆرە بولۇپ، ئۆزىنى رۇسلىۋېلىشقا ئۇلگۈردى. ئۇ مېنىڭ كېكىردىكىمنى غەزەپ بىلەن بوغۇۋاتقان پەيتتە مېنىڭ ئىتىم تاشقىرىدىن غەزەپ بىلەن قاۋاپ يېتىپ كىردى ـ دە، دىۋىنىڭ پاقالچىقىدىن چىشلەپ دىۋىنى تالاشقا باشلىدى، دىۋە ئۆزىنىڭ تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىنى پەملىدى بولغاي، تاشقىرىغا قاراپ بەدەر قاچتى، مەن ئۇنىڭ كەينىدىن قوغلاپ يېتەلمىدىم. ئۇ ھازىر مەن ئېيتقان ھېلىقى قانخور مەلىكە بىلەن بىرگە ئۆتۈۋاتىدۇ. مەن قايتىپ كېلىپ گۈل پەرىنىڭ كانىيىغا قىلىچنى سۇركەپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ ھەممە سىرىنى بىلدىم. ئۇ ئەسلىي ئەپسۇن بىلەن دىۋىلەرنى ئۆزگەرتەلەيدىغان، ئۆزىگە بويسۇندۇرالايدىغان سېھىرگەر ئىكەن. مەن ئۇنىڭ سېھىرىنى بىلىپ، ھەممە دىۋىلەرنى يىغىشقا بۇيرۇدۇم، ئۇ ھەممە دىۋىلەرنى يىغىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ سېھىر قۇتىسىنى ئوتتا كۆيدۈرۈپ تاشلىدىم. لېكىن، قارا دىۋە گۈلپەرىدىن غالىب ئىكەن، شۇڭا گۈلپەرى ئۇنىڭ بىلەن ئاشنا بولۇشقانىكەن. شۇ سەۋەبتىن مەن گۈلپەرىنى سەن كۆرگەن ھالەتتە بىر قەپەسكە، ماڭا ۋاپا قىلغان ئىتنىڭ بوينىغا گۆھەر ئېسىپ يەنە بىر قەپەسكە سولاپ قويدۇم، چۈنكى مەن گۈلپەرىگە ۋاپا قىلسام، ئۇ ماڭا جاپا قىلدى، ئىت بولسا ۋاپا قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن: «ئادەمگە رەھىم قىلمايمەن» دەپ قەسەم ئىچىپ، ئادەمزاتقا كۆرۈنمەسلىك ئۈچۈن بۇ دىۋىلەر ماكانىغا كېلىپ ياشاۋاتىمەن. سەن ئەمدى مېنىڭ ھەممە سىرىمنى بىلىپ بولدۇڭ، شۇڭا مەن سېنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن، ــ دەپ سۆزىنى تۈگىتىپتۇ. شاھزادە ھەممە سىرنى بىلگەندىن كېيىن، قانداق بولمىسۇن، بوۋايدىن قۇتۇلۇشقا ئامال ئىزدەپ:

ــ ئەي ھۆرمەتلىك بوۋا، بىز مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا ئىككى رەكەت ناماز ئۆتەش قائىدىسى بار، شۇنىڭ ئۈچۈن سىز ماڭا يەنە بىر قېتىم رەھىم قىلسىڭىز، مەن نامازغا ئوقۇۋالسام، ــ دەپ يالۋۇرۇپتۇ. بوۋاي بۇ تەلەپكە تەسلىكتە قوشۇلۇپ:

ــ بولىدۇ، مەن ساڭا ئۈچىنچى قېتىم ياخشىلىق قىلاي. لېكىن، مەن سېنى قانداقلا بولمىسۇن ئۆلتۈرۈۋېتىمەن، ــ دەپتۇ. بالا تاھارەت ئېلىپ مەسچىتكە ماڭغانىكەن، بوۋاي:

ــ ئاۋۇ گۈمبەزنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئۆتە! ــ دەپ بىر گۈمبەزنى كۆرسىتىپ، ئۆزى قىلىچنى تۇتقىنىچە ئىشىك تۈۋىدە ساقلاپ تۇرۇۋېتىپتۇ. گۈمبەزنىڭ قۇببىسىدىكى كىچىك يوچۇقتىن باشقا ئادەم چىقىپ كەتكۈدەك يەر يوق ئىكەن. شاھزادە قېچىشنىڭ ئامالىنى تاپالماي، نامازنىمۇ ئۆتىمەي، پەرىلەر مەلىكىسى بەرگەن قۇشقاچنىڭ پېيىنى كۆيدۈرگەنىكەن، ئۆز ئاشىقى قۇشقاچ سۇرىتىگە كىرىپ، گۈمبەزنىڭ قۇببىسىدىكى تۆشۈكتىن گۈمبەز ئىچىگە كىرىپ ئەسلىگە كېلىپ:

ــ ئىشلار قانداق بولدى؟ ــ دەپ سوراپتۇ. شاھزادە ھەممە ئىشلارنىڭ پۈتكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. مەلىكە:

ــ ئىش پۈتكەن بولسا، سىز مەن نېمە قىلسام شۇنى قىلىڭ، ــ دەپتۇ. مەلىكە ئورنىدىن دەس تۇرۇپتۇ. شاھزادىمۇ ئورنىدىن دەس تۇرۇپتۇ. مەلىكە ئالدى ـ كەينىگە، ئىككى يانغا بۇرۇلۇپتۇ. شاھزادىمۇ شۇنداق قىپتۇ. ئىككىسى شۇ زامات بىر جۇپ قۇشقاچ سىياقىغا كىرىپتۇ ـ دە، گۈمبەزنىڭ تۆشۈكىدىن ئۇچۇپ چىقىپ، گۈلپەرى بىلەن ئىت ئېسىلغان چىنارنىڭ شېخىغا قونۇپتۇ. بوۋاي ساقلاپ تاقىتى قالماي:

— ئەي بالا، يېنىپ چىقمامسەن، ۋاقىت توشتى! — دەپ ۋارقىراپتۇ. گۈمبەزنىڭ ئىچىدىن جاۋاب چىقمىغاندىن كېيىن، كەينى - كەينىدىن ئۈچ قېتىم ۋارقىراپ يەنە جاۋاب ئالالمايى غەزىپى تۇتۇپ، — ئادەمزاتقا ياخشىلىق قىلمايمەن، دەپ تۇرۇپمۇ يەنە يېڭىلىپتىمەن، — دەپ غەزەپ بىلەن قىلىچىنى چىقىرىپ گۈمبەزنىڭ ئىچىگە ئۆزىنى ئېتىپتۇ، لېكىن ئادەم يوق. بوۋاي، مېنىڭ ھەممە شەرمەندىچىلىكىم خەلقئالەم ئالدىدا چىتقا يېيىلىدىغان بولدى ھەم قەسىمىم ئادا بولماي قالدى دەپ ئويلاپ، غەزەپ بىلەن بىر نەرە تارتقانىكەن، بەش مىڭ دۇنىڭ ئەتراپىدا باش ئېگىپ تۇرۇشۇپتۇ. ئۇ غەزەپكە پايلىماي دۇلدۇلنىڭ بېشىنى چېپىشقا باشلاپتۇ. ئۇ ھەممە دۇنىڭ بېشىنى چېپىپ بولۇپ، ئاسمانغا قاراپ يەنە بىر نەرە تارتىپ، تۇرغىنىچە ھەيكەلدەك قېتىپلا قاپتۇ. شۇ چاغدا بىر قۇيۇنتاز كېلىپ ئۈنى ئۆرۈۋېتىپتۇ، ئۇ مىدىرلاپمۇ قويماپتۇ. ئۇلار بوۋاينىڭ ئۆلگەنلىكىگە ئىشەنگەندىن كېيىن، قىزنىڭ شەھىرىگە قاراپ پەرۋاز قىلىپ ئۇچۇپتۇ.

ئۇلار شەھەرگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، مەلىكە شاھزادىدىن ئەھۋالنىڭ قانداق بولغانلىقىنى سوراپتۇ. شاھزادە كۆرگەن - بىلگەنلىرىنى تەپسىلىي سۆزلەپ بېرىپتۇ. مەلىكە شاھزادىنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. ئۇلار خۇشال - خۇرام بىر ھەپتە ئارام ئېلىپ ھاردۇقى چىققاندىن كېيىن، شاھزادە:

— مەلىكەم، ئەمدى ھەممە سىر ئېچىلدى، شۇ قانخور مەلىكىنىڭ ئەپت - بەشىرىسىنى ئېچىپ، ئۆلۈپ كەتكەنلەرنىڭ روھىنى خۇش قىلاي، — دەپ مەلىكىدىن ئىجازەت سوراپتۇ. مەلىكىمۇ:

— ئەمدى مەن سىزدىن بىر كۈنمۇ ئايرىلمايمەن، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ.

ئۇلار ئىككىسى قانخور مەلىكىنىڭ شەھىرىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ھەممە سەپەرنى ئامان - ئېسەن تۈگىتىپ، شاھزادە قورغانغا سالامەت قايتىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن شاھزادىنىڭ ھەمراھلىرى ئۈنىڭ ئاياغلىرىغا سۆيۈپ، ئامان - ئېسەنلىك سوراپتۇ. ئۇلار سالاملىشىپ بولغاندىن كېيىن، شاھزادە كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەپ كېلىپ:

— ئەگەر بۇ مەلىكە بولمىغان بولسا، سىلەر بىلەن قايتا يۈز كۆرۈشۈش مۇمكىن ئەمەس ئىدى، — دەپ مەلىكىنى ئۇلارغا تونۇشتۇرۇپتۇ. مەلىكە شاھزادىنىڭ ئادەملىرىگە ئېگىلىپ سالام قىپتۇ.

شاهزاده بىر كۈن ھاردۇق ئالغاندىن كېيىن ئۆز يېقىنلىرىنى چاقىرىپ، كېيىنكى ئىشنى قانداق قىلىش توغرۇلۇق مەسلىھەتلىشىپ، شەھەرگە كىرىش ئۈچۈن بىرقانچە ئادەمنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلىپ، قالغانلىرىنى قورغاندا جەڭگە تەييار ھالەتتە تۇرۇشنى تاپىلاپتۇ. چۈنكى، ئۇلار مەلىكە ۋەدىسىدە تۇرسا، ئىشنى ئۆز يولى بىلەن بىر تەرەپ قىلىش، ئەگەر ۋەدىسىدە تۇرمىسا، جەڭ ئارقىلىق ھەل قىلىشنى مەسلىھەتلەشكەنىكەن. شاھزاده ئوردا دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىشىگە، دەرۋازىۋەن:

— ئەي يىگىت، ياش ھەم كېلىشكەن بالا ئىكەنسەن، پەيلىڭدىن يان، — دەپتۇ. شاھزاده قەتئىيلىك بىلەن:

— مەن كەينىمگە يېنىش ئۈچۈن كەلگەن ئەمەس. ئەگەر كۆرۈشۈشكە رۇخسەت قىلمىساڭلار، ئوردا ئالارغا ئوت قويۇۋېتىمەن ! — دەپتۇ. دەرۋازىۋەن قورقۇپ ئىچكىرىگە يۈگۈرۈپ كىرىپ كېتىپتۇ ۋە ھايال بولماي قايتىپ چىقىپ مەلىكىنىڭ رۇخسەت قىلغانلىقىنى ئېيتىپ، ئۇلارنى ئوردا ئىچىگە باشلاپ كىرىپتۇ. مەلىكىنىڭ خاس ھۈجرىسى ئالدىغا كەلگەنده، شاھزادىنى يالغۇز كىرىشكە رۇخسەت قىلىپ، قالغانلارنى ئىشىك ئالدىدا قالدۇرۇپتۇ. شاھزاده كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، شۇنداق گۈزەل بىر مەلىكە ئولتۇرغان. شاھزاده كىرىشى بىلەن مەلىكە ئولتۇرۇشقا ئورۇن كۆرسىتىپتۇ، شاھزاده ئولتۇرۇپتۇ. مەلىكە ئۇنىڭدىن:

— ئەي بەرنا يىگىت، نېمە سەۋەب بىلەن كەلدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزاده:

— مەلىكەمنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرىش ئۈچۈن كەلدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. مەلىكە ئۇنىڭ جاۋابىنى ئاڭلاپ، ئۆزىنىڭ ئادەملىرىدىن بىرىنى چاقىرىپتۇ - ده، شاھزادىنى كۆرسىتىپ:

— بۇ يىگىتنى باشلاپ ئوردىنى بىر ئايلاندۇرۇپ كىرىڭلار، — دەپتۇ. شاھزاده ئۇنىڭ كەينىدىن ئوردىنى ئايلىنىپ بىر ئورۇنغا كەلسە، نۇرغۇن باشلارنىڭ دۆۋىلەكلىك تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ھېلىقى ئادەم شاھزادىگە:

— مەلىكەمنىڭ سىزگە رەھمى كېلىپ، بۇلارنى كۆرسە پەيلىدىن يېنىپ قالار، دېگەن ئۇمىدتە تېنىدىن جۇدا بولغان باشلارنى سىزگە كۆرسىتىۋاتىدۇ، — دەپتۇ. شاھزاده يەنە قەتئىيلىك بىلەن:

— ماڭا ئۇنداق رەھىمدىللىقىنىڭ ھاجىتى يوق. شۇنچە بىگۇناھ باشلارنىڭ كېسىلگىنىنى كۆرۈپ تۇرۇپ قانداق چىدايمەن؟ ! — دەپتۇ. ئۇ كىشى ئىلاجسىز شاھزادىنى مەلىكىنىڭ ئالدىغا قايتۇرۇپ كىرىپتۇ. مەلىكە بۇ ھالغا ئەجەبلىنىپ:

— ئەي بەرنا يىگىت، ئوردىنىڭ ئىچىنى كۆرگەنسىز؟ — دەپتۇ.

— كۆردۇم، شۇنى كۆرگەچكە سوئالىڭىزغا جاۋاب بېرەي دەپ كىردىم، — دەپتۇ شاھزاده. مەلىكە شاھزادىگە يەنە بىر نۆۋەت تىكىلىپ قاراپ:

— مەن سوئال قويىمەن، جاۋاب بېرەلمىسىڭىز، ئالسىڭىز تېگمەن، ئەگەر ئېلىشنى خالىمىسىڭىز، كاللام قىلىچىڭىزنىڭ ئاستىدا. ئەگەر جاۋاب بېرەلمىسىڭىز، بېشىڭىز چېپىلىدۇ ! — دەپتۇ. شاھزاده ماقۇللۇق بىلدۇرۇپتۇ. مەلىكە:

— گۈل سەنەۋەرگە نېمە قىلدى، سەنەۋەر گۈلگە نېمە قىلدى؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزاده بۇۋاينىڭ ئېيتقانلىرى بويىچە:

— گۈل سەنەۋەرگە بىۋاپالىق قىلدى، سەنەۋەر گۈلگە جاپا قىلدى، — دەپ، بۇۋاي سۆزلەپ بەرگەن ھېكايىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. مەلىكە ھاڭ - تاڭ قاپتۇ. شاھزاده ئادەملىرىنى چاقىرىپ، مەلىكىنىڭ كا-

نىيىغا قىلىچنى سۇركەپ، دۈشمەك نەدە ئىكەنلىكىنى ئىيتقۇزۇپ، دۈشمنى دەرھال تۇتۇپ چىقىپ تاشلاپتۇ. ئاندىن مەلىكىنى خەلقىئالەم ئالدىغا باشلاپ چىقىپتۇ. بۇ چاغدا، مەلىكە:

ــ ئەي بەرنا يىگىت، ھەقىقەتەن ئەقىللىق، باتۇر ئىكەنسىز، توغرا جاۋاب بەردىڭىز، نېمە قىلسىڭىز ئىختىيار ئۆزىڭىزدە، ــ دەپتۇ. شاھزادە ئۇنى ئالمايدىغانلىقىنى، بىگۇناھ بېشى كېسىلگەنلەرنىڭ روھىنى خۇش قىلىش ئۈچۈن ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىدىغانلىقىنى دەپ، ئۇنىڭ دۈشمەن بولغان مۇناسىۋىتىنى خەلقىئالەم ئالدىدا ئاشكارىلاپ، چاۋسىنى چىتقا يېيىپتۇ ھەم ئۇنى پۇت ـ قولىدىن باغلاپ ئوتتا كۆيدۈرۈشنى بۇيرۇپتۇ. ھەممە تەييارلىق پۈتۈپ، ئوتۇنغا ئوت يېقىلىپتۇ. مەلىكە كۆيۈشكە باشلاپتۇ، ئۇنىڭ ناله ـ زارى، داد ـ پەريادى جاھانغا بىر كەپتۇ...

شۇ يۇرتنىڭ خەلقى شاھزادىنىڭ باتۇرلۇقىغا قايىل بولۇپ، يۇرتقا پادىشاھ بولۇپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ. شاھزادە ئۇلارغا رەھمەت ئېيتىپ، ئۆز ئالدىدىن ئىشەنچىلىك بىرنى پادىشاھ قىلىپ، ئۆز يۇرتىغا قاراپ مېڭىپتۇ. خەلق خۇشاللىقىدىن ئۇلارنى ئوچ كۇنلۈك يولغىچە ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.

شاھزادە يۇرتقا ئامان ـ ئېسەن قايتىپ كەپتۇ. پادىشاھ ئوغلىنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ خۇشاللىقى ئىچىگە سىغماي، پۈتۈن يۇرت خەلقىنى چىللاپ كاتتا توي قىلىپ بېرىپتۇ. شاھزادە مەلىكىنى ئاتىسىغا تونۇشتۇرغاندىن كېيىن، پادىشاھ قايتىدىن يۇرت خەلقىگە قىرىق بىر كېچە ـ كۇندۇز شاھزادىنىڭ تويىنى قىلىپ بېرىپ، پادىشاھلىقىنى ئۇنىڭغا تاپشۇرغانلىقىنى ئۇقتۇرۇپتۇ. شاھزادە پادىشاھ بولۇپ، يۇرتنى ئادىل سوراپ ئۆتۈپتۇ...

ياخشىلىق يەردە قالماس

ئۇرۇننىڭ بۇرۇنسىدا، ناھايىتى يىراق بىر ماكاندا، يىراق بولغاندىمۇ بىزدىنمۇ يىراق، يىراقتىكىلەردىنمۇ يىراق يەردە، ئاق دەريانىڭ ئوڭ تەرىپى، كۆك دەريانىڭ سول تەرىپىدە، چىمەنتاغنىڭ بۇ يېقى، كۆيۈكتاغنىڭ ئۇ تەرىپىدە ناھايىتى خىلۋەت، ئەھلىئالەمدىن خالىي بىر ماكان بولغانكەن. بۇ يەردە بىر بېخىل ئادەم ئايالى ۋە بىر ئوغلى بىلەن تىرىكچىلىك قىلىپ جان باقىدىكەن. بۇ ئادەمنىڭ بالىسى تولىمۇ زېرەك ۋە چىرايلىق بولۇپ، ھەقىقەتەنمۇ ئادەمنىڭ مەستلىكى كېلىدىكەن. ئۇلارنىڭ ئۆيىدىن ئانچە يىراق بولمىغان يەردە كىچىكرەك بىر دەريا بار ئىكەن. شۇ چاغقىچە ھېچكىم بۇ دەريانىڭ قەيەردىن باشلىنىپ، قەيەرگە قۇيۇلىدىغانلىقىنى بىلمەيدىكەن. بۇ ئوماق بالا داۋاملىق ئاشۇ دەريا بويىغا بېرىپ تاماشا قىلىشنى، سۈزۈك سۇلارنىڭ تېگىدە تاش ئارىسىدىن غىلدىرلاپ ئۆتۈشۈپ تۇرغان بېلىقلارنى تۇتۇپ، قويۇپ بېرىپ ئويناشنى ياخشى كۆرىدىكەن.

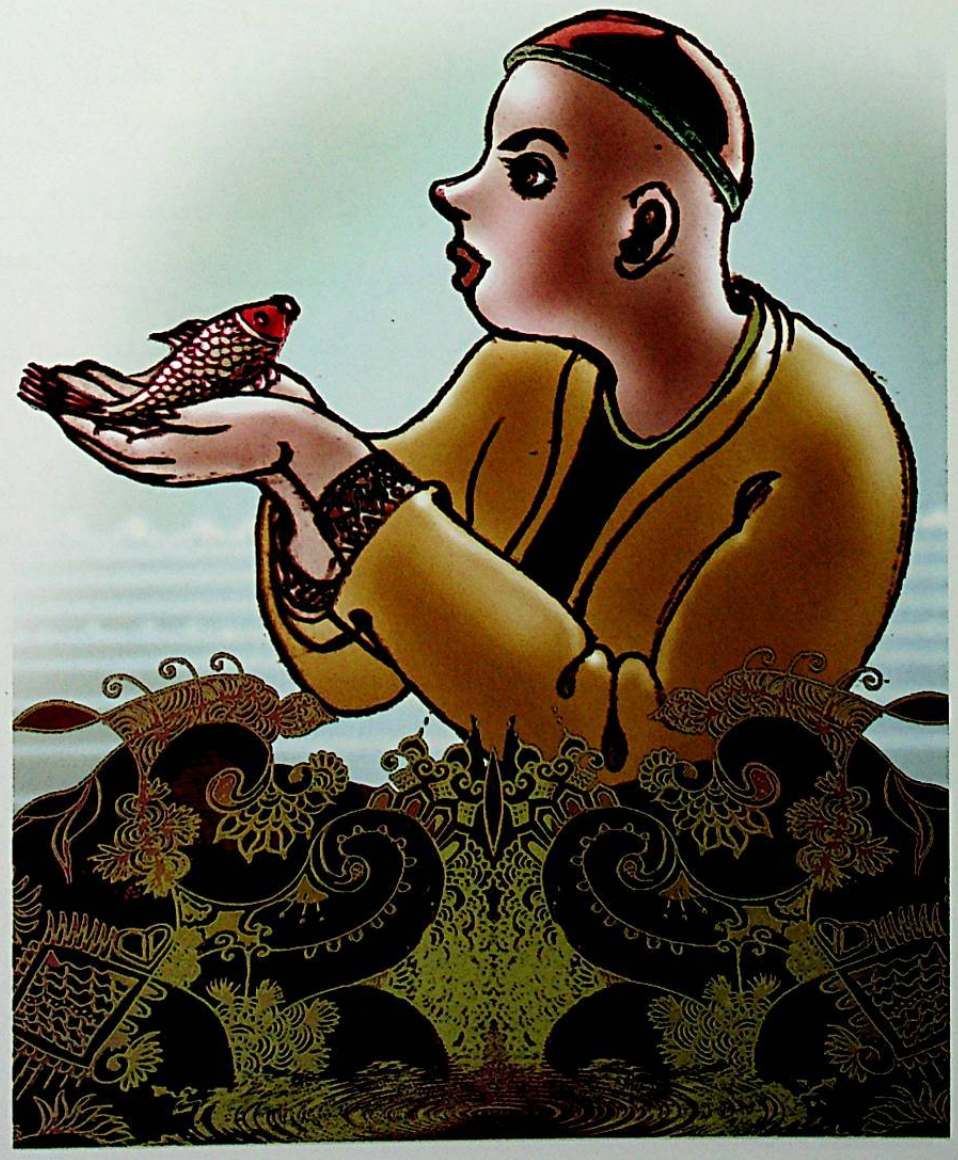
بىر كۈنى بۇ بالا دەريا بويىغا بېرىپ قارىغۇدەك بولسا، بىر چىرايلىققىنا كىچىك بېلىق دەريانىڭ قىرغىقىغا يېقىن بىر بۇلاقتا سەكرەپ ياتقۇدەك، بالا ئۇنى كۆرۈپ شەپە چىقارماي پەم بىلەن ھېلىقى چىرايلىق بېلىقنى تۇتۇپتۇ، ئەمما ئۇنىڭ چىرايلىقلىقىغا قاراپ ئۇنى زادىلا قويۇپ بەرگۈسى كەلمەي، ئۆيىدە باقماقچى بولۇپ ئېلىپ مېڭىپتۇ. بالا بېلىقنى ئالىقىنىدا ئويناپ ئۆيىگە يېقىن بىر يەرگە كەلگەندە، بېلىققا بىردىنلا زۇۋان كىرىپ قاپتۇ. چىرايلىق بېلىق مەرۋايىتتەك كۆزلىرىنى بالىغا بىر خىل ئىلتىجا بىلەن تىكىپ تۇرۇپ:

— ھەي ئادەمزات پۇشتىدىن بولغان ئوماق بالا، گەرچە سەن ئادەم، مەن ھايۋان بولساممۇ، ھەممىز خۇدانىڭ مەخلۇقى، خۇددى ماڭا ئوخشاش كىچىك ئىكەنسەن، ھەقىچان ئاتا - ئانا ڭ ساڭا بەك ئامراقتۇ؟ مەنمۇ ئاتا - ئانامنىڭ ئامراق بالىسى. خۇددى ساڭا ئوخشاش مېنىڭ تۇغۇلۇپ دۇنياغا كۆز ئاچقىنىمغا ئۇزاق بولمىدى، ئالەمدە نېمىلەرنىڭ بارلىقىنى تېخى تولۇق كۆرۈپ بولغىنىمۇ يوق، ماڭا رەھىم قىلىپ مېنى قويۇۋەت. ئۆزۈڭ بىلىسەن، مېنىڭ ھاياتىم دەريا - دېڭىزلار بىلەن باغلانغان، سۇدىن ئايرىلسام، ئۇزاق ياشىيالمايمەن، ناھەق ئۆلۈپ كېتىمەن. ئۆلۈپ كەتسەم، مەندىن ساڭا بىر لوقمىمۇ گۆش چىقمايدۇ، ساڭا ھېچقانداق پايدىسى يوق. مېنى ھەمراھلىرىم بىلەن بۇ دۇنيادا ياشىغىلى قوي، خۇدايىم بۇيرۇسا، سېنىڭ بۇ ياخشىلىقىڭنى ئۆمۈر بويى ئۇنتۇپ قالمايمەن. تەڭرىم ساڭا ھېچقاچان ماڭا ئوخشاش تۇتقۇنلۇقنى بەرمىسۇن. بېشىڭغا كۇن چۈشۈپ قالسا، مەن چوقۇم ساڭا ئەسقېتىپ قالىمەن، — دەپ ياش تۆكۈپ يالۋۇرۇپتۇ. بالا بېلىقنىڭ ياش تۆكۈپ، ئادەمدەك ئۆكسۈپ يىغلىغانلىقىنى كۆرۈپ ھەم

ھەيران بوپتۇ، ھەم ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپتۇ ـ دە، بېلىقتىن ئۇنىڭ جېنىنى ئاغرىتىپ، ئازار بېرىپ قويغانلىقى ئۈچۈن ئەپۇ سوراپتۇ ھەمدە ئارقىسىغا يېنىپ بېلىقنى دەريانا قويۇپ بېرىپتۇ. بېلىق سۈنا چۈشۈش بىلەنلا پىلتىڭلاپ يايراپ كېتىپتۇ. بالا بۇنى كۆرۈپ خۇشاللانغان ھالدا ئۆيگە قايتماقچى بولـ غانىكەن، بېلىق بېشىنى سۈدىن چىقىرىپ:

ــ ھەي، ئاق كۆڭۈل ئادەمزات بالىسى، سەن مېنى ھاياتلىق ماكانىمغا قويۇپ بەردىڭ، ساڭا بەخت ـ سائادەت نېسىپ بولغاي، ساڭا كۆپ رەھمەت. بىز بۇنىڭدىن كېيىن سىرداش دوستلاردىن بولۇپ قالايلى. سەنمۇ زېرىككەن چاغلىرىڭدا كېلىپ مېنى يوقلاپ تۇرغىن، مەنمۇ سېنى كۆرۈپ تۇراي، ــ دەپتۇ. بالا بۇ گەپنى ئاڭلاپ تېخىمۇ خۇشال بوپتۇ ۋە ئۇنىڭ بىلەن دوست بولىدىغانلىقى ھەققىدە ۋەدە بېرىپتۇ ۋە كۈندە دېگۈدەك كېلىپ بېلىقنى يوقلاپ تۇرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ئۆيگە قايتىپتۇ. بالا ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن، بېلىقنىڭ قىياپىتى ۋە گەپ ـ سۆزلىرى ئېسىگە كېلىۋېلىپ، بولغان ئىشلارنى ئۇنتۇيالماپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ بالا كۈندە دېگۈدەك بېلىقنىڭ قېشىغا بارىدىغان، ئۇنىڭ بىلەن مۇڭدىشىدىغان، ئۇنىڭ سۈدا يايراپ، پىلتىڭلاپ ئويناپ چىرايلىق ھالىتىنى تاماشا قىلىدىغان بوپتۇ. بۇ بالا كۈندە دەريا بويىغا بارغاندا قويىنىغا بىر نان تېقىپ ئېلىپ بارىدىكەن ـ دە، نانىنى بېلىقلارغا ئۈۋاپ بېرىدىكەن. بالىنىڭ دادىسى بەك پىخسىق بولغاچقا، بالا نانىنى ئوغرىلىقچە ئېلىپ ماڭىدىكەن.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، بالا بىلەن بېلىقنىڭ دوستلۇقى تېخىمۇ قويۇقلىشىپتۇ. بالا بېلىقتىن ئايرىلالمايدىغان، كۈندە دېگۈدەك دەريا بويىغا كېلىپ بېلىققا قاراپ ئولتۇرىدىغان بولۇپ قاپتۇ. بۇ ئىش شۇنداق تەكرارلىنىۋېرىپتۇ. بۇ بالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى، بۇ بالا ھەر كۈنى ئەتىگەندە چىقىپ

كەتسە، كەچ بولماي پەيدا بولمايدىغان بولۇۋالدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە كۈندە بىر نان يوقاپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى. بۇ نېمە ئىشتۇ؟ بۇ بالا نەلەردە ھاڭۋېقىپ يۈرىدىغاندۇ، دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشۈپتۇ.

بىر كۈنى بالىنىڭ دادىسى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يوشۇرۇن ئەگىشىپ، تۇيدۇرماي دەريا بويىغا كەپتۇ. دادىسى بىر يەردە ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ قاراپ تۇرسا، بالا قويىنىدىن بىر نان چىقىرىپ بېلىققا ئۇۋاپ بېرىۋاتقۇدەك. بۇ ئادەمنىڭ ئەرۋاھى ئۈچۈپ، غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بوپتۇ. ئۇ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ بالىنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭ قۇلىقىدىن سوزغان پېتى بالىنى ۋارقىرىتىپ، دۆشكەلەپ ـ سۆرەپ دېگۈدەك ئۆيگە ئېلىپ كەپتۇ ۋە بولغان ئەھۋالنى خوتۇ-

نىغا سۆزلەپ بېرىپ، بالىنى قاتتىق ئۇرۇپتۇ، ھەتتا ئۇنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بوپتۇ. بالا تاياق زەر-
بىسىدىن چالا ئۆلۈك بولۇپ قاپتۇ. بالىنىڭ ئاپىسى باغرى يۇمشاق ئايال ئىكەن، ئۇنىڭ چىدىغۇچىلىكى
قالماي ئېرىگە ئېسىلىپ يالۋۇرۇپ، يىغلاپ تۇرۇۋاپتۇ. بىچارە ئانا بالىنى باغرىغا بېسىپ يىغلاپ كېتىپ-
تۇ. بالىنىڭ دادىسى بۇ ئەھۋالنى كۆرگەندىن كېيىن، بالىغا قاراپ:

— بوپتۇ، سېنى ئۆلتۈرمەي، شۇنداقتىمۇ ئەمدى ساڭا بۇ يەردە بىكار يەيدىغان نان يوق. كۆزۈمدىن
يوقال! قېنى ئەمدى سەن كۇندە نان بېرىپ بېقىپ كېلىۋاتقان بېلىقلار ساڭا ئاتا ـ ئانا بولامدىكىن،
ساڭا نان بېرەمدىكىن، — دەپتۇ. خوتۇنىنىڭ ئېسىلىۋېلىشلىرىغا، بالىنىڭ يالۋۇرۇشلىرىغىمۇ قارىماي،
بالىنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ. بالا يىغلاپ ـ قاقشاپ دەريا بويىغا كېلىپ قاپتۇ. ھېلىقى بېلىق ھېچ
يەردە كۆرۈنمەپتۇ. ياشاش ئۇمىدىنى ئۈزگەن بالا ئۆزىنى دەرياغا تاشلاپ ئۆلۈۋالماقچى بوپتۇ. دېگەندەك
ئۆزىنى دەرياغا تاشلاپتۇ. بالا دەريادا ئېقىپتۇ ـ ئېقىپتۇ، ئاخىر بىر قاينامغا كىرىپ ھالاك بولۇش ئال-
دىدا تۇرغاندا بىر لەھەك بېلىق كەپتۇ ـ دە، شىددەتلىك قاينامنىڭ ئىچىگە كىرىپ بالىنى ئۇستىگە ئاپ-
تۇ. بالا بۇ چاغدا ئاللىقاچان ھوشىدىن كەتكەنىكەن. بېلىق بالىنى مەرۋايىت ئوردىغا ئەكەپتۇ. بۇ بېلىق
بېلىقلار دۇنياسىنىڭ شاھى ئىكەن. بۇ بالا دوستلاشقان ھېلىقى كىچىك بېلىق دەل مۇشۇ شاھ بېلىقنىڭ
ئەتىۋارلىق شاھزادىسى بولۇپ، بالىنى دادىسى ئۆيدىن قوغلاپ چىقارغاندىن كېيىن ئۇ دوستىنىڭ ئۆلۈ-
ۋىلىش ئېھتىمالىنى سېزىپ، دەرھال شاھ ئاتىسىغا خەۋەر قىلغانىكەن. شاھ بېلىق شاھزادىنىڭ ئىلتى-
ماسىنى قوبۇل قىلىپ، بالىنى قۇتقۇزۇپ قالغانىكەن. شاھ ۋە شاھزادە بېلىق بالىغا ئېسىل دورىلارنى
ئىچكۈزۈپ، ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئاپتۇ. بىرقانچە كۇندىن كېيىن، بالا تولۇق ھوشىغا كەپتۇ. ئۇ كۆزى-

نى ئېچىپ قارىسا، ئەتراپىدا نۇرغۇن بېلىقلار ھېلىقى چىرايلىق كىچىك بېلىق بىلەن بىللە ئۆزىنى
تەبرىكلەۋاتقۇدەك. بېلىقلار ئۇنىڭ كۆزىنى ئاچقانلىقىنى كۆرۈپ تېخىمۇ خۇشال بوپتۇ. شۇ چاغدا بې-
لىقلارنىڭ شاھى بولغان لەھەك بېلىق بۇ يەرگە كەپتۇ. بالىنىڭ ھوشىغا كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ ناھايىتى
خۇشال بوپتۇ ۋە بالىغا قاراپ مېھرىبانلىق بىلەن:

— ئەي ئادەمزات، سەن مېنىڭ سۆيۈملۈك شاھزادەمنى قايتا ھاياتلىققا ئېرىشتۇردۇڭ، شۇنىڭ بې-
لەن مېنى ۋە بارلىق بېلىقلار دۇنياسىنى مۇسىبەت ئازابىدىن قۇتقۇزۇپ قالدىڭ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئوغ-
لۇم بىلەن يېقىن دوست بولدۇڭ، ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالدىڭ. مۇشۇ ئىش تۇپەيلى سەن مۇشۇ كۇنگە
قالدىڭ، خەيرىيەت. بىزمۇ خۇدانىڭ مەخلۇقى، ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇشنى بىلىمىز. ئەمدى سې-
نىڭ خىزمىتىڭدە بولىمىز. مۇشۇ يەردە قال، مەن سېنى ئۆز ئوغلۇمدەك كۆرىمەن، — دەپتۇ. بالىمۇ
دەرھال ماقۇللۇق بىلدۇرۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ بالا بېلىقلار بىلەن ئوينىاپ ـ كۈلۈپ يۇرۇپتۇ.

كۇنلەر ئايلارنى، ئايلار يىللارنى تولدۇرۇپ، ئاردىدىن ئون يىل ئۆتۈپتۇ. بالىمۇ تازا بوي تارتىپ
چوڭىيىپ بىر قىران، باتۇر يىگىتكە ئايلىنىپتۇ. ئۇ بىر كۇنى سۇ ئاستىدا تۇرۇپ ئىنسانلارنى سېغى-
نىپتۇ، ئادەمزاتنىڭ تۇرمۇشىنى ئەسلەپتۇ ۋە لەھەك بېلىققا ئەمدى ئۆزىنىڭ چوڭ بولغانلىقىنى، قۇ-
رۇقلۇققا چىقىپ ئىنسانلاردەك ياشىماقچى بولغانلىقىنى ئېيتىپ، ئۆزىگە ئىجازەت بېرىشىنى ئىلتىماس
قىپتۇ. لەھەك شاھ بالىغا كۆزى قىيمىغان ھالدا ئىجازەت بېرىپتۇ. ئەتىسى پۈتۈن بېلىقلار بالىنى ئۇ-
زىتىپ قويۇش ئۈچۈن، ئۇنى ئۈستىگە مىندۈرۈپ قىرغاققا ئېلىپ چىقىپتۇ ۋە ئۇنىڭ قاياققا بارىدىغا-
لىقىنى سوراپتۇ. بالا ئۆزى بۇرۇن كەلگەن تەرەپنى كۆرسىتىپ:

— ئۇ تەرەپكە بارمايمەن، چۈنكى مەن دادامنىڭ يەنە غەزىپىگە ئۇچرىشىم مۇمكىن. ئۇنىڭ ئالدىدا

كەچۇرگۈسىز گۈناھىم بولسا كېرەك. شۇڭا، دەريانىڭ بۇ تەرىپىگە ئۆتكۈزۈپ قويۇڭلار. — دەپتۇ. بېلىقلار بالىنىڭ پىكرىگە قوشۇلۇپ، ئۇنى بىر دولقۇنغا مىندۈرۈپ دەريانىڭ يەنە بىر ساھىلىغا ئاچىقىپ ئۆزىتىپ قويۇپتۇ. بالا دەريادىن ئامان - ئېسەن قۇرۇقلۇققا چىققاندىن كېيىن، قۇياشنىڭ قىزىق ھارارىتىدە كۆزىنى ئاران - ئاران ئېچىپ ئەتراپقا نەزەر ساپتۇ. ئۇ ئۇياققا قارىسىمۇ قۇملۇق، بۇياققا قارىسىمۇ، قۇملۇق كۆرۈنۈپتۇ. بالا بىر ئاز قورقۇپتۇ ۋە تەۋەككۈل قىلىپ ئالدىغا قاراپ مېڭىپتۇ. مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، ئېلىۋالغان ئۈزۈمىمۇ تۈگەشكە باشلاپتۇ. ماڭسا - ماڭسا، بۇ يەرنىڭ ھېچ ئايىغى چىقمىغۇدەك، شۇنچە كۆپ ماڭسىمۇ، يەنىلا ئوخشاش بىر خىل پايانسىز چۆللۈكتە كېتىۋاتقۇدەك. ئاخىر ماڭغۇدەك ماجالى قالماي ئارام ئالاي دەپ ئويلاپ ئۆزىنى قۇم دۆۋىسىگە تاشلاپتۇ - دە، يېتىپلا ئۇخلاپ قاپتۇ. قانچىلىك ئۇخلىغانلىقى نامەلۇم، بىر چاغدا قاتتىق بوران چىقىپ، چۆل ئاسمىنىدا ھەيۋەتلىك گۈلدۈرلەش پەيدا بولۇپ بالىنى ئويغىتىۋېتىپتۇ. بالا كۆزىنى ئېچىپ قارىسا، ئاسماندا بىر زور قۇش كۆرۈنۈپتۇ، قۇش بارغانسېرى پەسلەپتۇ. پەسلەپ - پەسلەپ ئاخىر بالىغا يېقىنلىشىپتۇ - دە، بالىغا جەھلى بىلەن تاشلىنىپتۇ. بالىمۇ بوش كەلمەپتۇ. ئۇلار ئېلىشا - ئېلىشا ئارىدىن بىر كېچە - كۈندۈز ئۆتۈپتۇ. بالىمۇ، قۇشمۇ ھالىدىن كېتەي دەپ قاپتۇ، لېكىن قۇش شۇ ھالەتتىمۇ يەنىلا بالىغا ھۇجۇم قىپتۇ. بالىمۇ پۇتۇن كۈچىنى يىغىپ ئەجەل بىلەن ئېلىشىپتۇ. قۇش شۇنداق ئېتىلىپ كەلگەنىكەن، بالا يەردىن تاش ئېلىپ قۇشقا ئېتىپتۇ. تاش قۇشقا تېگىپتۇ - دە، پالاق قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ قۇش يەرگە يىقىلىپتۇ. بالا قارىسا، قۇش چالا ئۆلۈك ھالەتتە ياتقۇدەك. بالىنىڭ بۇ قۇشقا ئىچى ئاغرىپ ئۇنىڭ ئاغزىغا سۇ تېمىتىپ، دان يېگۈزۈپ، ئۇنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپتۇ. قۇش بىرھازادىن كېيىن ھوشىغا كەپتۇ. قارىسا، ئۆزى يېمەكچى بولغان ھېلىقى ئادەم ئۆزىگە سۇ ئىچكۈزۈپ، دان يېگۈزۈپ ئولتۇرغۇدەك. قۇش بۇ ھالىدىن قاتتىق ھەيران، ئۆزىنىڭ قىلغان ياۋۇزلۇقىدىن چەكسىز پەرىشان بوپتۇ ۋە بالىغا قاراپ:

— ئەي ئادەمزات بالىسى، سەن مېنى نېمىشقا ئۆلتۈرۈۋەتمەي قۇتۇلدۇرۇۋالدىڭ، مەن سېنى يېمەكچى بولغان ئەمەسمىدىم؟ راست، ئەسلىدە مەن سېنى يېمەكچى بولغانىدىم، بىراق سەنمۇ بوش كەلمەي ماڭا تاقابىل تۇردۇڭ. ئادەمزاتنىڭ باتۇر، ئەقىللىق ئىكەنلىكىنى كۆپ ئاڭلىغانىدىم، ئەمما ئانچە ئىشەنمىگەنىدىم، بۈگۈن راستتىنلا قايىل بولدۇم. مەن سېنىڭ مەرد ۋە رەھىمدىللىقىڭدىن تەسىرلەندىم، ئەمما ئۆزۈمنىڭ نامەردلىكىمدىن ئازاب چەكمەكتىمەن، ساڭا قارىيالمايۋاتىمەن. مېنى تېز ئۆلتۈرۈۋەت، مەن ئۆلۈمگە مەھكۇم، نېمىشقا قاراپ تۇرىسەن؟ — دەپتۇ. بالىمۇ خىجىل بولغان ھالدا:

— ئەي قۇش، مەنمۇ سەندىن خىجالەت بولۇۋاتىمەن. مەن سېنى نىمجان قىلىپ قويدۇم، مېنى ئەپۇ قىلغىن. مەن ئۆزۈمنى قوغدايمەن دەپ سېنى مۇشۇ ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويدۇم. سېنىڭ بۇ ھالىتىڭنى كۆرۈپ قاتتىق پۇشايمان قىلىۋاتىمەن. مەن بىر يېگانە ئادەم، مېنىڭ بۇ قۇملۇقتا ھېچ نەرسەم يوق، بۇ دۇنيادىمۇ ھېچ نەرسەم يوق، بارار - تۇرار نىشانىممۇ يوق. سەنمۇ بۇ ھالاكەتلىك چۆلدە ئۇچۇپ يۈرۈپسەن، سېنى ئۆزۈمگە ئوخشىتىپ ساڭا ئىچىم ئاغرىدى. شۇڭا، سەن مېنى ھالاك قىلماقچى بولغان بولساڭمۇ، سېنى قۇتۇلدۇرۇپ قالدىم، — دەپتۇ. قۇش بالىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئۆزىنىڭ ئەسلىدە بىر باغۇ بوستاندىن ئۇچۇپ كېلىۋاتسا، تۇيۇقسىز قۇيۇن چىقىپ كېتىپ قۇيۇن ئىچىدە قالغانلىقىنى، يولدىن ئېزىپ قېلىپ بەش كۈن ئاچ قالغانلىقىنى، شۇڭا بالىنى يېمەكچى بولغانلىقىنى سۆزلەپ، ئۇنىڭدىن ئەپۇ قىلىشىنى ئىلتىماس قىپتۇ. ئۇلار ئۆزئارا ئەپۇ سورىشىپتۇ. قۇش بالا بىلەن خوشلىشىش ئالدىدا:

ـــ ئەي ئادەمزات بالىسى، بىز قۇشلارغۇ سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيمىز، شۇنداق-تىمۇ بېشىڭغا كۈن چۈشكەندە ئەسقېتىپ قالارمەن، ئەگەر مەن ساڭا لازىم بولۇپ قالسام، «سۇمۇرغ قۇ-شۇم، سەن نەدە؟» دېسەڭ، مەن خىزمىتىڭدە ھازىر بولىمەن، ـــ دەپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. بالا قۇشنىڭ قا-رىسى يوقالغۇچە قاراپ تۇرۇپ، ئاندىن يولغا راۋان بوپتۇ.

ئۇ ماڭا ـ ماڭا ئاخىر ماڭغۇدەك ھالىمۇ قالماپتۇ. ئۇنىڭ پۇتلىرى تېشىلىپ قاناپتۇ، چىرايى سامانداەك سارغىيىپتۇ، لەۋلىرى قۇرۇپ چاك ـ چاك گەز باغلاپتۇ. ئۇ ئۆلۈمنى ئويلاپ كېتىۋاتسا، تۇيۇقسىز دەھشەتلىك بوران چىقىپ ئۇنى ئۇچۇرۇپ كېتىپتۇ. ئۇ غازاڭدەك ئاسماندا ئۇچقاندىن كېيىن بىر غارنىڭ قېشىغا كېلىپ لەيلەپ ـ لەيلەپ يەرگە پوككىدە چۈشۈپتۇ، بالا ھالسىزلىنىپ، بىر تاش ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ، چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇرىدىغان بىر بوۋاي ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ ۋە بالىنىڭ بېشىنى قۇچقىغا ئېلىپ، مېھرىبان ئاتىلارچە سىلاپتۇ ۋە بالىغا:

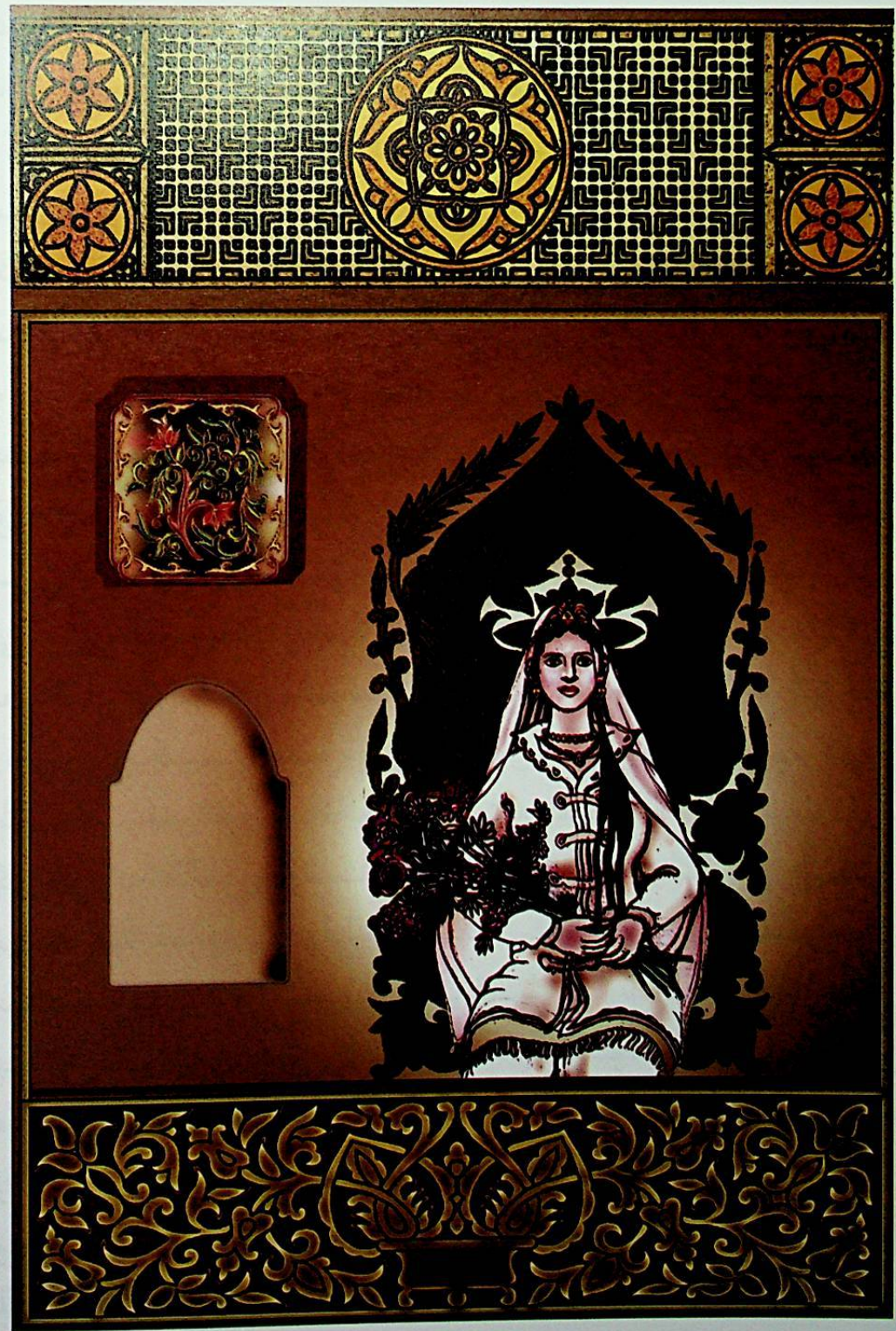
ـــ ئى بالام، سەن نېمە ۋەجدىن بۇ يەرگە كېلىپ قالدىڭ؟ ئۆزۈڭنى خەتەرگە ئۇرۇپسەن، بۇ يەر بىر دۈنيادىكى ماكانى، بۇ غاردا قورقۇنچلۇق دۈشمەن ياشايدۇ. سەن دەرھال ئۆزۈڭنى دالدىغا ئال، ھازىر دۈنيانىڭ كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى، ئۆز جېنىڭغا ھېزى بول. ساڭا ئاللا بىر گۈزەل پەرىشتىنى نېسىپ قىلغاي، خەير، سېنى ئاللاغا تاپشۇردۇم، ـــ دەپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ. بالا ئويغىنىپ ئەتراپقا قاراپتۇ، ئەمما بۇۋاينىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمەپتۇ، كۆزىنى ئۇۋۇلاپ قارىسا، ئالدىدا راستىنلا بىر غار تۇرغۇدەك. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ غارنىڭ ئاغزىغا يېقىنلاپ، غار ئىچىگە قۇلاق سالىتۇ، ئۇزاق تىڭشىغان بولسىمۇ، غار-نىڭ ئىچىدىن ھېچقانداق بىر تېۋش ئاڭلانماپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇ بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ غار-نىڭ ئىچىگە كىرىپتۇ. ئۇنىڭ ئالدىغا بىر چوڭ دەرۋازا ئۇچراپتۇ. بۇ زادى قانداق يەردۇ دەپ، دەرۋازىدىن كىرىپتۇ. بىردەم ماڭغاندىن كېيىن يەنە بىر دەرۋازا ئۇچراپتۇ، ئۇنىڭدىنمۇ كىرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇچىنچى، تۆتىنچى، بەشىنچى دەرۋازىدىنمۇ ئۆتۈپتۇ. كىرىپ قارىسا، قاتار قىرىق بىر ئۆي تۇرغۇدەك، بالا بۇ ئۆيلەرگە بىر ـ بىرلەپ كىرىپتۇ. بۇ ئۆيلەردە ئادەم بالىسى كۆرمىگەن ئېسىل نەرسىلەر بار ئى-كەن. ئۇ قىرىقىنچى ئۆيدىن چىقىپ، قىرىق بىرىنچى ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇ. بۇ ئۆي ئاجايىپ ھەيۋەتلىك بولۇپ، ئىشىكلىرى قاشتېشى، تۈۋرۈكلىرى ئالتۇن، تاملىرى مەرمەر ئىكەن. بالا، بۇ ئۆيگە كىرەيمۇ، كىرمەيمۇ، بۇ ھەقىقەتەن ھەشەمەتلىك ئۆي ئىكەن، ئىچىدە نېمە بارىدۇ دەپ، بىردەم تۇرۇپ قاپتۇ. ئۇ شۇنداق خىيال بىلەن بىردەم تۇرغاندىن كېيىن، نېمە بولسا بولسۇن، بۇ ئۆيگىمۇ چوقۇم كى-رىشىم كېرەك دەپ، قەتئىي نىيەتكە كېلىپ ئىشىكنى ئېچىپ ئۆيگە كىرىپتۇ، قارىغۇدەك بولسا، بۇ ئۆي ئاجايىپ ئېسىل جابدۇقلار بىلەن بېزەلگەن بولۇپ، ئالتۇن تۆشەكتە تەڭداشسىز ساھىبجامال گۈزەل بىر مەلىكە كۆزىدىن ياش ئاققۇزۇپ ئولتۇرغۇدەك. بالا قىزغا بىر قاراپلا ئاشىقى بىقارار بولۇپ، ئەقلىنى يو-قاتقىلى تاس قاپتۇ. ئۇ نېمە قىلارىنى بىلەلمەي بىرھازا داڭقېتىپ تۇرۇپ قاپتۇ. گۈزەل مەلىكە ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، بالىنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا ئىللىق چىراي سالام بېرىپتۇ، بالىمۇ جاۋاب سالام بېرىپتۇ. قىز ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلغاندىن كېيىن:

ـــ ئەي ساھىبقەدەم يىگىت، بۇ يەر ئادەم كېلىدىغان يەر ئەمەس ئىدى، نېمە ۋەجدىن بۇ يەرگە كې-لىپ قالدىڭىز؟ بۇ بىر دۈنيانىڭ سىرلىق ماكانى، خەتەرلىك جاي. مەن سىزنىڭ نابۇت بولۇپ كېتىشى-ڭىزنى خالىمايمەن. سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي، تېزدىن كېتىۋېلىڭ، بولمىسا، بىردەمدىن كېيىن دۈشە

كېلىدۇ، ئۇ كېلىپ قالسا، سىزنى تىرىك قويمايدۇ، ــ دەپتۇ. بالىنىڭ قۇلىقىغا بۇ گەپ كىرمەپتۇ. ئۇ قىزنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن كەچۈرمىشلىرىنى بىرنى قويماي قىزغا سۆزلەپ تۇرغەتكەندىن كېيىن:

ــ مېنىڭمۇ بۇ يەرگە كېلىش نىيىتىم يوق ئىدى، تەقدىر مېنى بۇ يەرگە ئەكەلدى، بېشىمغا نېمە كەلسە، شۇنى كۆرەرمەن. ئەمدى سىزنى تاشلاپ كېتەلمەيمەن، سىزگە باغلىنىپ قالدىم. ئېيتىڭا، ئەي گۈزەل مەلىكە، سىز ئۆزىڭىز كىم بولىسىز؟ بۇ يەردە نېمە قىلىسىز؟ ــ دەپتۇ. مەلىكە ئۆزىنى تۇتالماي ئاھ ئۇرۇپ ئۇزاق يىغلاپتۇ، ئاندىن بالىنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرىپتۇ.

ــ ئەسلىدە سورىمىسىڭىز بولاتتى، بوپتۇ، سوراپ قالدىڭىز، ئېيتىپ بېرەي. مەنمۇ سىزگە ئوخشاشلا ئادەم بالىسى. مەن بىر پادىشاھنىڭ يالغۇز مەلىكىسى ئىدىم. شاھ ئاتام ماڭا ئاتاپ جاھاندا يېگانە بىر باغ ياستىپ بەرگەن، مەن ھەر كۈنى باغدا چۆرە قىزلار بىلەن بىللە تاماشا قىلاتتىم. دەل يەتتە يىل ئىلگىرى مەن قىرىق قىز بىلەن باغدا گۈل سەيلىسى قىلىۋاتسام، قۇيۇن كۆتۈرۈلۈپ ئۇنىڭ ئىچىدە قالىدىم، قورقۇپ كېتىپ ھوشۇمدىن كەتتىم. ھوشۇمغا كەلسەم، دۈشمەر مېنى بۇ يەرگە ئەكېلىپتۇ. ئاتا ـ ئانام، يۇرت ـ قوۋمىمدىن ئايرىلغىلى، ھېچقانداق ئىنسان بىلەن كۆرۈشمىگىلى يەتتە يىل بولغانىدى، ئۇلارنى بەكمۇ سېغىنغانىدىم، بەختىمگە خۇدايىم سىزنى ئەۋەتىپتۇ. مېنىڭ مەيلىمچە بولسا، سىز بىلەن كەتكۈم، سىزدىن ئايرىلمىغۇم بار، بىراق بۇ مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى بۇ دۈشە دۈشمەنلىرىنىڭ شاھى، بارلىق دۈشمەنلىرىنىڭ جېنى ئۇنىڭ قولىدا، ئۇ نېمە قىلمەن دېسە قىلالايدۇ، ئەمدى كېتىڭ، دۈشمىنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى، ــ دەپتۇ. دېگەندەك، شۇ ئاردا ئاسمان چاقماق چاققاندەك گۈلدۈرلەپ، ئالەمنى غەلىتە ئاۋازلار قاپلاپتۇ. قىز قورقۇپ كېتىپ بالىنى تېزدىن يوشۇرۇنۇشقا ئۇندەپتۇ. بالىنىڭ كۆڭلىگە بىر ئەقىل كەپتۇ - دە، ئالدىراپ ـ سالدىراپ قىزنىڭ قېشىدىن ئايرىلىپتۇ. ئۇزاق ئۆتمەي تەلەتى ناھايىتى سەت بىر دۈشە غار ئالدىدا پەيدا بوپتۇ. دۈشە ئادەمنىڭ ھىدىنى سەزگەندەك بولۇپ ئەتراپقا قاراشقا باشلاپتۇ. ئاڭغىچە بالا بىر قۇچاق ئوتۇننى ئۆزىنىڭ بېلىگە

باغلاپ، دۇنگە قەستەن ئۆزىنى كۆرسىتىپتۇ. دۇە ئۇياق - بۇياققا قاراپ بالىنى كۆرۈپ قاپتۇ - دە، قاتتىق بىر چىرقىراپتۇ ۋە غەزەپ بىلەن ۋارقىرىغان پېتى بالىغا ئېتىلىپ بېرىپ بىر دەم تارتقانىكەن، بالا ئۇنىڭ كامىردەك ئاغزىدىن ھېچنېمىگە تاقاشماي ئېچىگە كىرىپ كېتىپتۇ. بۇ دۇنىڭ ئاغزى كارامەت چوڭ ئىكەن، دۇە ئۇنى ئاغزىغا ياندۇرۇپ يالماپ تاشلىماقچى بوپتۇ. بالا ئۇنىڭ ئاغزىغا چىقىپ قالغىلى تاس - تاس قاپتۇ. بالا دەرھال دۇنىڭ ئۇچىيىگە ئېسىلۋاپتۇ، دۇە ئۇنى چايناشقا ئامالسىز قاپتۇ.

بالا بېلىگە باغلاپ ئەكىرگەن ئوتۇنلىرىنى يېشىپ، دۇنىڭ قورسىقىغا تىزىپ ۋە ئۇنىڭغا ئوت يېقىپتۇ. ئوت تازا يالقۇنجاپ كۆيۈشكە باشلاپتۇ. دۇنىڭ مايلىرى ئېرىپ، ئوت بارغانچە ئۇلغىيىپتۇ. بالا بەخىرامان ئوتتا ئىسسىنىپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر چاغدا دۇنىڭ ئىچ - باغرى قىزىشىپ كۆيۈپ ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قاپتۇ، تېپىچەكلەپتۇ، ۋارقىراپتۇ، ئاخىر قورسىقىدىكى بالىغا يالۋۇرۇپ:

— ئەي ئەقىللىق ئادەمزات بالىسى، ساڭا قايىلمەن، ئالدىڭدا پۇكۇلمەن، نېمە دېسەڭ، شۇنى قىلاي، ماڭا رەھىم قىلغىن، مېنىڭ جېنىمنى قۇتۇلدۇرۇۋال، — دەپتۇ. بالا دۇنگە:

— ئەي دۇە، سەن ھازىر چالا ئۆلۈك بولدۇڭ، بەرىبىر كۆيۈپ كۈلگە ئايلىنىسەن. ئاڭلىسام، سەن دۇنىلەرنىڭ شاھى ئىكەنسەن. ئەگەر ساق قالاي دېسەڭ، بارلىق دۇنىلەرنىڭ جېنىنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى ماڭا دەپ بېرىشىڭ كېرەك، دۇنىلەرنىڭ جېنى زادى قەيەردە؟ — دەپ سوراپتۇ. دۇە ئۆلۈم دەھشىتىدىن قورقۇپ، جېنىم ئامان قالار دېگەن ئۇمىدتە:

— مۇشۇ غارنىڭ ئىچى بىلەن بىر كۈن ماڭساڭ، بىر تاغ بار، تاغنىڭ ئارقىسىدا بىر دەريا بار، دەريانىڭ نېرىقى قېشىدا بىر دەرەخ بار، شۇ دەرەخنىڭ تۈۋىدە بىر چوڭ تاش بار، تاشنىڭ ئاستىدا بىر قۇتا بار، قۇتىنىڭ ئىچىدە نۇرغۇن قۇرت بار. ئاشۇ قۇرتلار دۇنىلەرنىڭ جېنى، قۇرتلار ئۆلسە، دۇنىلەر ئۆلىدۇ، قۇرتلار ئۆلمىسە، دۇنىلەر ئۆلمەيدۇ. ئۇنىڭ ئىچىدىكى چوڭ قۇرت مېنىڭ جېنىم، — دەپتۇ.

بالا پۇتۇن سىرنى ئۇقۇپ بولغاندىن كېيىن، خەنجىرىنى ئېلىپ دۇنىڭ قورسىقىنى يېرىپ چىقىپتۇ ۋە مەلىكىنى ئېلىپ دۇنىلەرنىڭ جېنىنى ئىزدەپ مېڭىپتۇ. ئۇلار دەريادىن ئۆتۈپ، دەرەخنىڭ تۈۋىدىكى تاشنى يۆتكىگەنىكەن، راستتىنلا بىر قۇتا چىقىپتۇ. بالا قۇتىدىكى قۇرتلارنى تاشنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ يانجىپ ئۆلتۈرۈپتۇ. بالا بىلەن مەلىكە دۇنىلەرنى يوقاتقاندىن كېيىن دەريادا يۈيۇنۇپتۇ. بالا مەلىكىنىڭ شەھىرىگە بېرىپ، ئۇنى ئاتا - ئانىسىغا تاپشۇرۇپ بەرمەكچى بوپتۇ. ئۇلار يولغا چىقماقچى بولۇپ تۇرغاندا بىر چىرايلىق ئاق توشقان ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ كەپتۇ - دە، مەلىكىنىڭ پۇتلىرىغا سۈركىلىپ، كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپتۇ. بالا بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ ۋە بۇنىڭ زادى نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سوراپتۇ. مەلىكە:

— ئىككى يىل ئىلگىرى بۇ توشقاننى دۇە تۇتۇپ كەلگەنىكەن، شۇ چاغدا كۆزۈمگە چىرايلىق كۆرۈنۈپ قېلىپ، دۇە ئۇنى ئېمەكچى بولغاندا يالۋۇرۇپ دۇندىن سورىغانىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى ئۆزۈمگە ھەمراھ قىلىپ بېقىپ چوڭ قىلدىم. بۇ ھەقىقەتەنمۇ كىشىنى ئۆزىگە ئامراق قىلغۇدەك ئوماق توشقان، — دەپ توشقاننى باغرىغا بېسىپ سىلاشقا باشلاپتۇ. شۇ چاغدا تۇيۇقسىزلا توشقان زۇۋانغا كېلىپ، مەلىكىگە قاراپ:

— ئى شەپقەتلىك مەلىكەم، سىز مېنى ئۆلۈم چاڭگىلىدىن قۇتقۇزۇپ، ھاياتىمغا يېڭى ھايات قوشتىڭىز. ئىككى يىلدىن بېرى خۇددى ئۆزىڭىزنىڭ ئامراق بالىسىنى باققاندەك بېقىپ كەلدىڭىز. راستىمنى دېسەم، مەنمۇ سىزدەك توشقانلارنىڭ ئەتىۋارلىق مەلىكىسى، دادام توشقانلارنىڭ شاھىدۇر. مەن سىز

نى كۆرگەندىن باشلاپ مۇشۇنداق بىر كۈن كېلىپ سىزنىڭ ئازاد بولۇشىڭىزنى تىلىگەنىدىم، شۇنداق كۈنلەر كەلسە، يارەمدە بولارمەن دەپ سىزدىن ئايرىلمىدىم، مانا ئاخىر ياخشى كۈنمۇ كەلدى. مەن سىز بىلەن بەختلىك ئىدىم، ئەمدى سىزدىن ئايرىلىدىغان بولدۇم، — دەپ كۆز ياشلىرىنى توختىتالماي قاپ-تۇ. مەلىكىمۇ توشقاننىڭ سۆزلىرىدىن تەسىرلىنىپ كۆز يېشى قىپتۇ. بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن بالىنىڭمۇ كۆڭلى يېرىم بولۇپ، توشقاننى سىلاپ تۇرۇپ:

— ئەي توشقان، مەن بۇ مەلىكىنى دۈنيانىڭ قولىدىن قۇتۇلدۇردۇم، مەلىكىنى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قېشىغا ئېلىپ بارىمەن. سەنمۇ ئازاد بولدۇڭ، دۈنيەرمۇ ئۆلدى، سەنمۇ ئاتا ـ ئاناڭ بىلەن تېزدىن كۆ-رۈشكەيسەن، ئۇلارنى پەرزەنت پىراقىدىن قۇتۇلدۇرغايسەن، — دەپتۇ. توشقان:

— ئەي مەلىكەم، مەن ئۆمۈر بويى سىزنىڭ قېشىڭىزدا تۇرۇپ، ياخشىلىقلىرىڭىزنى هاياتىم بىلەن قايتۇرۇپ، خىزمىتىڭىزدە بولاي دېگەنىدىم، سىز كەتكىلىۋاتىسىز. ناۋادا بېشىڭىزغا كۈن چۈشۈپ قال-غۇدەك بولسا: «ئاق توشقىنىم، ئاق توشقان» دېسىڭىز مەن هازىر بولىمەن، — دەپتۇ ـ دە، مەلىكە بىلەن خوشلىشىپ، شامالدەك يۈگۈرۈپ، قويۇق قومۇشلۇقلار ئارىسىغا كىرىپ كېتىپتۇ.

مەلىكە بىلەن يىگىت بىر ـ بىرىنى ياخشى كۆرۈشۈپ قېلىشقانكەن. بۇ ئىككىسى توغراقنىڭ سا-يىسىدە ئارامداپ، بىرپەس لەۋلىرىدىن گۈل ـ غۇنچىلارنى ئۈزۈشۈپتۇ، چاچلىرىنى هىدلىشىپ، جانلە-رىغا هاياتىنىڭ شەۋقىنى باشلاپتۇ. ئۇلار ئولتۇرۇپ ئۆزىنىڭ كەلگۈسى تۇرمۇشى هەققىدە سۆزلىشىپتۇ.

ئاندىن ئۇلار مەلىكىنىڭ شەھىرىگە قاراپ راۋان بوپتۇ، ناھايىتى ئۇزاق يوللارنى ماڭغاندىن كېيىن، مەلىكىنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. پادىشاھ قىزىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن تولا يىغلاپ كېسەل بولۇپ ئورۇن تۆتۈپ يېتىپ قالغانىكەن. پادىشاھ مەلىكىنى كۆرۈپ ناھايىتى خۇشال بوپتۇ، قىزىغا شاھلىق تاجىنى كىيگۈزۈپتۇ. شۇنىڭدىن ئۇزاق ئۆتمەي پادىشاھ ۋاپات بوپتۇ. پادىشاھنىڭ ئاچ كۆز ۋەزىرلىرى مەلىكىنىڭ تولۇن ئايدەك گۈزەل ھۆسنىگە ۋە ئۇنىڭ تاجىغا قاراپ نىيەتلىرىنى بۇزۇپتۇ ۋە ھېلىقى مەلىكە ئەكەلگەن يىگىتنى بىر ئاپەت دەپ بىلىپ، ئۇنى ئۇجۇقتۇرۇشنىڭ پىلانىنى تۈزۈپتۇ. كۆڭلى قارا ۋەزىر ئەتىسى نامازغا كەلگەن خالايىققا:

— ئەي خالايىق، يەتتە يىلنىڭ ئالدىدا مەلىكىنى بۇلاپ كەتكەن ئالۋاستى دىۋە بۇگۈن ئادەم سىيىقىغا كىرىپ، شاھىمىزنىڭ تاجۇ تەختىنى كۆزلەپ، مەلىكىنى ئېلىپ ئايىغى بىلەن كەلدى، مانا مۇشۇ شۇ، ئۇنى دەرھال باغلاڭلار ! — دەپ بالىنى جاللاتلارغا كۆرسىتىپتۇ. جاللاتلار يىگىتنىڭ پۇت ـ قولىنى يەرگە تەگكۈزمەي باغلاپتۇ، مەلىكىنىڭ يىغلاپ ـ يالۋۇرۇشلىرىمۇ كارغا كەلمەپتۇ. كۆڭلى قارا ۋەزىر جاللاتلارغا ئۇنى تىك تاغنىڭ ئۈستىدىن ھاڭغا تاشلاشنى ئەمر قىپتۇ. يىگىت قانچە چۇشەندۇرگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ سۆزىگە مەلىكىدىن باشقا ئىشىنىدىغان ئادەم چىقماپتۇ. مەلىكە زار ـ زار يىغلاپ، قاقشاپ قاپتۇ. جاللاتلار يىگىتنى ئېگىز تاغنىڭ چوققىسىغا ئاچىقىپ پەسكە تاشلاپتۇ. يىگىت كۆز يەتكۈسىز چوڭقۇرلۇقتىكى قاراڭغۇ ھاڭغا چۈشۈۋېتىپ تۇيۇقسىز سۇمۇرغ قۇشنى ئېسىگە ئاپتۇ ـ دە: «سۇمۇرغ قۇشۇم، سەن نەدە؟» دەپ بار ئاۋازدا چاقىرىپتۇ. سۇمۇرغ قۇش بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ ھايال ئۆتمەي كېلىپ ئۇنى ئۇستىگە مىندۇرۇشكە ئاران ئۇلگۇرۇپتۇ. يىگىت ئاللىقاچان ھوشىدىن كەتكەنىكەن. سۇمۇرغ قۇش ئۇردىسى تەرەپكە ئۇچۇپتۇ. ئۇ ئوردىغا كىرىپلا ياش تۆكۈپ ئولتۇرغان مەلىكىنى كۆرۈپتۇ ۋە ئۇنىڭغا يىگىتنىڭ ئەھۋالىنى ھەم مەلىكىنى سېغىنىپ سەكپارە بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ ھەمدە ئۆزىنىڭ يىگىتنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە مەلىكىنى ئالغىلى كەلگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. مەلىكە يىگىتنىڭ ئەھۋالىنى ئاڭلاپ چەكسىز خۇشال بوپتۇ. قۇش بىلەن يارىنىڭ قېشىغا كېتىشكە جان ـ دىلى بىلەن رازى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ، قۇشنىڭ دۇمبىسىگە مىنىپتۇ. سۇمۇرغ قۇش كۆك ئاسماندا ئىككى پەرۋاز ئۇرۇپ مەلىكىنى يىگىتنىڭ قېشىغا ئەكېلىپ، ئىككى ئاشىق ـ مەشۇقنى كۆرۈشتۇرۇپتۇ. يىگىت بىلەن قىز بىر ـ بىرىنى قۇچاقلاپ، ھاياجان ياشلىرىنى تۆكۈپتۇ. ئۇلار كۆپ مەسلىھەتلىشىپ، تاغنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈپ، جەزىرىگە سۇ باشلاپ باغ بىنا قىلىپ، خىلۋەت ماكاندا ياشاپ ئۆتمەكچى بوپتۇ. سۇمۇرغ قۇش بۇ ئاشىق ـ مەشۇقلارنى ئىككى قانىتىغا مىندۈرۈپ تاغنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى جەزىرىگە ئەكېلىپ قويۇپتۇ. ھاۋا ناھايىتى ئىسسىق بولغاچقا، چاڭقاقلىق دەستىدىن بۇ ئىككىسىنىڭ تۇرغۇدەكمۇ مادارى قالماپتۇ. سۇمۇرغ قۇش سۇ ئىزدەش ئۈچۈن ئاشىق ـ مەشۇقلارنى تاشلاپ، كۆككە قاراپ ئۇچۇپتۇ. ئارىدىن بىر كۈنگە يېقىن ۋاقىت ئۆتكەندە قۇش قايتىپ كەپتۇ. قۇش يېقىن ئەتراپتا ھېچقانداق بوستانلىقنىڭ قارىسى يوقلۇقىنى، پەقەت مۇشۇ جەزىرىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە قويۇق قومۇشلۇق بارلىقىنى ئېيتىپتۇ. بۇ ئۈچەيلەن يەنە كۆككە كۆتۈرۈلۈپ قومۇشلۇق تەرەپكە يول ئاپتۇ. ئالاھازەل بىر ئاش پىشىم ۋاقىت

ئۆتكەندە قومۇشلۇققا يېتىپ كەپتۇ، ئەمما سۇ دېگەننىڭ دىدارىنى تاپالماپتۇ. ئۇسسۇزلۇق جاندىن ئۆتۈپ-تۇ. شۇ چاغ مەلىكىنىڭ يادىغا ئاق توشقان كەپتۇ ـ ده، «ئاق توشقىنىم، ئاق توشقان» دەپ چاقىرغانىكەن، ئۇزاق ئۆتمەي ھېلىقى ئاق توشقان نۇرغۇن توشقانلارنى ئارقىسىغا سېلىپ قومۇشلۇق ئارىسىدىن چىقىپ كەپتۇ. ئۇلار خۇشال دىدارلىشىپتۇ. توشقان ئۆزىگە قانداق خىزمەت بارلىقىنى سوراپتۇ. مەلىكە يېرىلىپ كەتكەن لەۋلىرىنى ئاران مىدىرلىتىپ، ئۇسسۇزلۇقتىن ئۆلەي دەپ قالغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. توشقان دەرھال ھەمراھلىرىغا يەرنى كولاشنى بۇيرۇپتۇ. يۇزلىگەن توشقان بىردەمنىڭ ئىچىدە چوڭقۇر قۇدۇق كولاپتۇ. يەرنىڭ تېگىدىن سۇپسۇزۇك سۇلار تەپچىرەپ چىقىپتۇ، يىگىت بىلەن مەلىكىنىڭ تەشنالىقى قېنىپتۇ.

ئايلار ئۆتۈپتۇ، قىش ئۇزاپ، باھار كەپتۇ، قۇدۇقتىن بۇلدۇقلاپ تاشقان سۇ ئەتراپقا يامراپ، چۆل-

لۇك جانلىنىپ كېتىپتۇ. يىگىت بىلەن مەلىكە چۆللەرگە سۇ باشلاپتۇ. قۇش تەرەپ - تەرەپكە ئۇچۇپ يۈرۈپ زىرائەت ئۇرۇقلىرىنى ئەكەپتۇ. ئۇلار ئېكىنزارلىقلارنى بەرپا قىپتۇ، ئەمما بۇلار قانچە قىلسىمۇ، چۆللۈكنى بوستانلىققا ئايلاندۇرۇپ بولالماپتۇ. ئاخىر يىگىت مەلىكە بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، دېۋىنىڭ ماكانىدىكى ئالتۇن - جاۋاھىرلارنى سۇمۇرغ قۇشقا ئارتىپ بۇ يەرگە يۆتكەپ كەپتۇ. يىگىت ياسىنىپ، سۇمۇرغ قۇشقا مىنىپ بىر شەھەرگە يېقىن كەپتۇ - دە، قۇشنى شەھەر سىرتىدىكى بىر بوستانلىقتا قويۇپ ئۆزى شەھەرگە كىرىپ، مەدىكار بازىرىدىن يۈز مەدىكارنى قىممەت باھادا يالالاپتۇ. يىگىت مەدىكارلارنى باشلاپ بىر قانچە كۈن يول يۈرۈپ مەلىكە بار يەرگە كەپتۇ. يىگىت مەدىكارلارنى ئىككى كۈن ئارام ئالدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئاشپەزلەرگە ئېسىل غىزالارنى ئەتكۈزۈپ، كاتتا زىياپەتلەرنى بېرىپتۇ. ئۆمۇر بويى ئاچ - يالىڭاچلىقتا ئۆتكەن بۇ ئادەملەر گويا بېھىشكە كىرىپ قالغاندەك بولۇپ، قىن - قىنىغا پاتماي قاپتۇ. ئۇچىنچى كۈنى يىگىت ئۇلارنى بىر يەرگە يىغىپ:

— دوستلار، ئاكا - ئۇكىلار، بىز بۇگۈن بۇ چۆلگە جەم بولدۇق، ھەممىمىز مۇشۇ چۆلنى ياشار-تىپ، جەننەتتەك بىر ماكانغا ئايلاندۇرساق، دەپ ئويلايمەن، سىلەرچە قانداق؟ — دەپتۇ. مەدىكارلار يىگىتنىڭ سۆزىگە خۇشاللىق بىلەن قوشۇلدىغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈپتۇ. بۇ ئىشلەمچىلەر بىر تەرەپتىن تۇرالغۇ جاي سالسا، بىر تەرەپتىن دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، قاقاسلىقنىڭ ئورنىنى بوستانلىق قاپلاپتۇ. ئارىدىن بىر يىل ئۆتۈپ، بۇ يەر رەسمىي ئاۋات شەھەرگە ئايلىنىپتۇ.

كۈنلەر ئايلارنى قوغلىشىپ ئۆتۈۋېرىپتۇ. پەسىللەر ئالمىشىپتۇ، بىر دەمنىڭ ئىچىدە باغلار بەش قېتىم چېچەكلەپ، يەر يۈزىگە بەش قېتىم قار تۆكۈلۈپتۇ. ئەتراپتىكى يۇرتلاردىن نۇرغۇن كىشىلەر بۇ يەرگە كەلگىلى تۇرۇپتۇ. بۇ شەھەر شۇنداق ئاۋات بوپتۇكى، ئۇنىڭ شۆھرىتى پۈتۈن جاھانغا تاراشقا باشلاپتۇ. يىگىت مەردۇ مەردانىلەرنى، كۈچتۇڭگۇر پالۋانلارنى تەربىيىلەپ زور قوشۇن تەشكىللەپتۇ.

يىگىت قىزىنىڭ ئاتىسىنىڭ شەھىرىگە خۇپىيانە ئادەم ئەۋەتىپ، ئۇ يەرنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلەپتۇ. بېرىپ كەلگەنلەردىن مەلۇم بوپتۇكى، قىزنىڭ ئاتىسىنىڭ ئورنىغا شاھ بولغان ۋەزىر ئىنتايىن زالىم ۋە ئاچ كۆز ئادەم بولۇپ، خەلقنىڭ دەردى - ھالى بىلەن قىلچە ھېسابلاشمايدىكەن، كىشىلەر ئاچ - يالىڭاچلىقتىن جان تالىشىپ قاپتۇ. بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان يىگىت مەلىكە بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، سۈيىقەستچى ۋەزىرنى دارغا ئېسىپ، خالايىقنى زۇلۇم چاڭگىلىدىن قۇتۇلدۇرۇپ چىقىشقا قەسەم ئىچىپتۇ. يىگىت بىر ھەپتە تەييارلىق قىلىپ، لەشكىرىي ئەزىمەتلەرنى باشلاپ شەھەرگە ھۇجۇم قىپتۇ. زۇلۇم دەستىدىن ئىڭرىغان خەلق بۇ ئۇلۇغ غازاتقا ئۆزىنى ئاتىشىپتۇ. پۈتۈن شەھەردە قۇرۇق ئوتۇنغا ئوت تۇتىشىپ كەتكەندەك، زالىم پادىشاھقا قارشى ئۇرۇش باشلىنىپتۇ. يەتتە كېچە - كۈندۈز جەڭ بوپتۇ، قانلار دەريا - دەريا بولۇپ ئېقىپتۇ، جەسەتلەر دۆڭلىنىپ، دۆڭلەر ھاسىل بوپتۇ. زالىم پادىشاھنىڭ بېشى ئېلىنىپ، ئۇنىڭ بايلىقلىرىنى پۇقرالارغا تارقىتىپ بېرىپتۇ. ئاۋام قايتىدىن كۈننىڭ سېرىقىنى كۆرۈپتۇ. يىگىت شاھلىق تاجىنى كىيىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىككى شەھەرنىڭ پادىشاھى بوپتۇ.

ئالەم تىنچىپ، ئىشلار ئۆز ئىزىغا چۈشكەندە، يىگىت ئاتا - ئانىسىنى ئىزدەپ تېپىپتۇ. ئۇنىڭ ئانىسى ئوغلىنىڭ پىراقىدا يىغلاپ كۆزىدىن ئايرىلغان، دادىسى مادارىدىن كەتكەنكەن. يىگىت ئۇلارنى كاتتا تېۋىپلارغا كۆرسىتىپتۇ. ئانىسىنىڭ كۆزى ئېچىلىپ، دادىسى كېسىلدىن ساقىيىپ، سەللىمازا بوپتۇ ۋە ئوغلىدىن گۇناھىنى كەچۈرۈشنى تىلەپتۇ. ئۇلار ئۆزئارا مېھرىبان بولۇپ، ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە بەختلىك ياشاپتۇ.

کاك شۇرىنىڭ سىزغانى

قېرىماس ياشلىق

ئۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشاھ بولغانىكەن. ئۇنىڭ بىرلا خانىشى بولۇپ، ھەر ئىككىلىسى ياش ھەم چىرايلىق ئىكەن. ئۇلار توي قىلىپ بىرنەچچە يىللار بولغان بولسىمۇ، لېكىن بىرەر پەرزەنت كۆرەلمەپتۇ، نۇرغۇن چارە ـ ئامالالارنى قىلىپ بېقىپتۇ، لېكىن ھېچبىر پايدىسى بولماپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپ، بىر كۈنى پادىشاھ يېقىن ئەتراپتىكى يېزىلارنىڭ بىرىدە ھەم پال ئاچىدىغان، ھەم تېۋىپلىق قىلىدىغان بىر بوۋاينىڭ بارلىقىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا ئادەم ئەۋەتىپ ئوردىغا چاقىرتىپتۇ. بوۋاي:

ـــ كىمنىڭ ئىشى بولسا، شۇ ئۆزى كېلىپ مەن بىلەن كۆرۈشسۇن، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. پادىشاھ بۇنى ئاڭلاپ خانىشىنىڭ ھەمراھلىقىدا ئوردىدىكى ۋەزىرلەرنى ئېلىپ بوۋاينىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. بوۋاي پادىشاھنىڭ يىراقتىن كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئالدىغا چىقىپ قىزغىن قارشى ئاپتۇ ۋە:

ـــ ئۇلۇغ پادىشاھىئالەم، سىز نېمە ۋەجدىن مېنىڭ مۇساپىر كەپەمگە قەدەم تەشرىپ قىلدىڭىز؟ قانداق ئارزۇ ـ ئارمانلىرىڭىز بار؟ ـــ دەپ سوراپتۇ. پادىشاھ:

ـــ مېنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىم پەرزەنت كۆرۈشۈم ئۈچۈن، خاسىيەتلىك دورىلىرىڭ بولسا، مەن شۇنى تەلەپ قىلىپ كەلدىم، ـــ دەپتۇ.

ـــ مەندە خاسىيەتلىك دورا بار، بۇ دورا سىزنى مۇرادىڭىزغا يەتكۈزىدۇ، سىز ئوغۇل پەرزەنت كۆرسىز، لېكىن ئۇ سىزنىڭ يېنىڭىزدا بولالمايدۇ، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بوۋاي. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ نېمىلا بولمىسۇن، پەرزەنت كۆرىدىكەنمەن دەپ دورىنى ئېلىپ، خۇشاللىقىدا ئاغزى قۇلىقىغا يېتىپ ئۆز دەرگاھىغا قايتىپتۇ.

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ پادىشاھنىڭ خانىشى ھامىلدار بوپتۇ، پۈتۈن ئوردا خۇشاللىقىغا چۆمۈپتۇ، لېكىن بۇ خۇشاللىقمۇ ئۇزۇنغا بارماپتۇ. خانىشىنىڭ قورسىقىدىكى بالا كېچە ـ كۈندۈز يىغلاپ، خانىشىنى بىئارام قىلغىلى تۇرۇپتۇ، قانداقلا قىلسىمۇ، بۇ بالىنىڭ يىغىسىنى توختىتالماپتۇ. خانىشىنىڭ ئاي ـ كۈنى ئاللىقاچان توشقان بولسىمۇ، بالا يىغلاپ تۇرۇۋېلىپ قورساقتىن چۈشكىلى ئۇنىمايتۇ. پادىشاھ قايغۇغا چۆمۈپ:

ـــ مېنىڭ جانجىگەر قوزام، يىغلىما، سەن تۇغۇلۇپ چوڭ بولغاندىن كېيىن، مەن ساڭا بارلىق دۇنيايىمنى ئاتا قىلىپ، يىراق ـ يېقىندىكى شاھەرلەرگە پادىشاھ قىلاي، ـــ دەپ يالۋۇرۇپتۇ. بالا توختىماي يىغلاۋېرىپتۇ. پادىشاھ ئەڭ ئاخىردا:

— يىغلىما قوزام، مەن ساڭا قەرىماس ياشلىق، ئۆلمەس هايات ئاتا قىلاي، — دەپ ۋەدە بېرىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن بالا ساق - سالامەت تۇغۇلۇپتۇ. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن پادىشاھ پۈتۈن يۇرت خەلقىگە قىرىق كېچە - كۈندۈز ئاش - تاماق تارتىپ، توي - تاماشا قىلىپ بېرىپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، بۇ بالا ئەقىللىق، زېرەك، باتۇر بولۇپ ئۆسۈپتۇ ۋە مەكتەپكە كىرىپتۇ. باشقا بالىلار بىر يىلدا ئوقۇيدىغان دەرسنى بۇ بالا بىر ئايدىلا ئۆگىنىپ بولىدىكەن. بۇنىڭ بىلەن پادىشاھ تېخىمۇ خۇشال بولۇپ، پۈتۈن خەلقىنىڭ ئالدىدا ماختىنىپ يۈرۈپتۇ. لېكىن، بۇمۇ ئۇزۇنغا بارماپتۇ. بالا بارا - بارا كەم سۆز بولۇپ قاپتۇ ۋە نېمىدۇر بىرنەرسىدىن ئازابلىنىپ يۈرۈپتۇ. پادىشاھ شاھزادىسىنىڭ ئون بەش ياشقا تولغانلىقىنى خاتىرىلەپ ئوردىدا كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزۈپتۇ. زىياپەت تازا قىزىۋاتقاندا، بۇ بالا ئورنىدىن دەس تۇرۇپ:

— ئاتا، سىز مەن تۇغۇلۇش ئالدىدا قىلغان ۋەدىڭىزگە ئەمەل قىلمىدىغان ۋاقىت كەلدى، — دەپتۇ. بۇنىڭدىن ئالاقزادە بولغان پادىشاھ نېمە قىلىشنى بىلمەي:

— بالام، مەن پەقەت سېنىڭ ئامان - ئېسەن تۇغۇلۇشۇڭنى كۆزلەپ شۇنداق دېگەنمىدىم، — دەپتۇ.

— ئۇنداقتا، مەن شۇ نەرسىنى تاپقانغا قەدەر پۈتۈن ئىقلىمنى كېزىپ چىقىشنى قارار قىلدىم، — دەپتۇ شاھزادە. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ ۋە بارلىق ئەمەلدارلار شاھزادە ئالدىدا پۇكۇلۇپ تەزىم قىلىپ، ئۇنىڭ بۇ پەيلىدىن يېنىشىنى، ئوردىدىن كەتمەسلىكىنى سوراپ تۇرۇۋاپتۇ. شاھزادىنىڭ ئانىسىمۇ نەسىھەت قىلىپ، دادىسىنىڭ قېرىپ قالغانلىقىنى، دادىسىنىڭ ئورنىغا پادىشاھ بولۇشىنى، مۇشۇ شەھەر-دىكى ئەڭ گۈزەل قىزلاردىن تاللاپ ئۆيلىنىشىنى ئېيتىپتۇ، لېكىن بارلىق نەسىھەتلەرنىڭ ھەممىسى شاھزادىنىڭ ئىرادىسىنى بوشاشتۇرالماپتۇ. ئۆز ئوغلىنىڭ نىيىتىدىن يانمىغانلىقىنى كۆرگەن پادىشاھ ئاخىر ئوغلىنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بوپتۇ.

شاھزادە سەپەرگە چىقىشتىن بۇرۇن پادىشاھنىڭ ئاتخانىسىغا كىرىپ، ئەڭ چىرايلىق، يۈگۈرۈك ئاتتىن بىرنى تاللاپتۇ، لېكىن ئۇ ئات ھەرقانچە قىلسىمۇ، شاھزادىنى يېقىن يولاتماپتۇ. باشقا ئاتلارمۇ شاھزادىنى يېقىن كەلتۈرمەپتۇ. ئاخىردا شاھزادە ئاتخانىدىن چىقىپ كېتەي دەپ تۇرۇشىغا، ئۇنىڭ كۆزى ئېغىلىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا تۇرغان ھەم ئورۇق، ھەم يېغىر بېسىپ كەتكەن ئاتقا چۈشۈپتۇ. شاھزادە ئاتنى تۇتۇپ، دۇمبىسىنى سىلىغانكەن، ئات شۇ زامات زۇۋانغا كېلىپ:

— ئەي يىگىت، ماڭا نېمە ھاجىتىڭ چۈشتى؟ خۇداغا شۈكۈر، مېنى لازىم تاپقان بولساڭ، مەن خىزمىتىڭگە تەييار. كۆزلىگەن مەقسىتىڭگە يېتىش ئۈچۈن سەن ئالدى بىلەن ئاتاڭدىن ياش ۋاقىتىدا كىيگەن كىيىمنى، ئاسقان قىلىچىنى، ئوقيا ۋە قالقانلىرىنى سوراپ ئالغىن، مېنى ئۆز قولۇڭ بىلەن سۈتكە بۇغدايىنى قوشۇپ بوغۇز تەييارلاپ، ئالتە ھەپتە باققىن، — دەپتۇ.

شاھزادە ئاتنىڭ دېگىنى بويىچە، ئاتىسىدىن بۇ نەرسىلەرنى سوراپتۇ. ئاتىسىنىڭ ماقۇللۇقىنى ئالغاندىن كېيىن شاھزادە بارلىق ساندۇقلارنى ئۈچ كېچە - كۈندۈز ئاختۇرۇپ، ئاخىر بىر كونا ساندۇق ئىچىدىن ئاتىسىنىڭ ياش ۋاقتىدا كىيگەن كىيىم - كېچەك، ئىشلەتكەن قورال - ياراغلىرىنى تېپىپتۇ. بۇ قوراللار ئاللىقاچان داتلىشىپ كەتكەنكەن.

شاھزادە قوراللارنى سۈرتۈپ - تازىلاپ ئەسلىگە كەلتۈرۈپتۇ. ئاتنى ئالتە ھەپتە راسا بېقىپتۇ. ئاتنىڭ بارلىق يېغىرى ساقىيىپ، سەمرىپ، چىرايلىقلىشىپ، قانات چىقىرىپ ئۇچار ئاتقا ئايلىنىپتۇ. سەپەرنىڭمۇ بارلىق تەييارلىقلىرى پۈتۈپتۇ. شاھزادە ئاتقا يەنە ئۇچ كۈندىن كېيىن يولغا

چقىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ئۇچىنچى كۈنى ئەتىگەندە شاھزادە قىلىچ، ئوقيالارنى ئېسىپ، ئۇچار ئاتقا مىنىپ يولغا ھازىرلىنىپتۇ. بۇ چاغدا ئوردىدىكى پادىشاھ، خانىش، ۋەزىرلەردىن تارتىپ بارلىق ئەمەلدار ۋە ئاددىي خەلقلەرگىچە شاھزادىنىڭ بۇ سەپەردىن ۋاز كېچىشىنى سوراپتۇ، بىراق شاھزادە ھەممىنى رەت قىلىپ، ئىككى يۈز لەشكەرنىڭ ھەمراھلىقىدا شەھەرنىڭ چوڭ دەرۋازىسىدىن ھەيۋەت بىلەن يولغا چىقىپتۇ. ئۇ ماڭا - ماڭا بىر چۆلگە كەلگەندە، ئۆزىنىڭ بارلىق تەئەللۇقاتىنى ھېلىقى ئىككى يۈز لەشكەرگە ئۇلاشتۇرۇپ بېرىپ ئۇلارنى پادىشاھنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇپ، ئات بىلەن يالغۇز يولغا راۋان بوپتۇ. ئۈچ كېچە - كۈندۈز ماڭغاندىن كېيىن بىر جاڭگالغا كېلىپ قونالغۇ قىپتۇ.

ئەتراپ تولىمۇ قورقۇنچلۇق بولۇپ، دۆۋە - دۆۋە ئادەم ئۈستىخىنىدىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەپتۇ. بۇ چاغدا ئات شاھزادىگە:

— ئىگەم، بىلمۇتامسىز، بىز قورقۇنچلۇق ئالۋاستى دۆلىتىگە كېلىپ قالدۇق. ئۇ ئىنتايىن يامان مەخلۇق. كىمدەكىم ئۇنىڭ دۆلىتىگە قەدەم باسسا، دەرھال ئۆلتۈرىدۇ. ئەسلىدە ئۇ بىر ئايال ئىدى، ئاتا - ئانىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغاچقا، ئاتا - ئانىسى ئۇنى قارغاپ تۆمۈر تۇمشۇق ئالۋاستىغا ئايلانىدۇرۇپ قويغان. ئۇ ھازىر باللىرى بىلەن ئوينىۋاتىدۇ، ئەتە سەھەردە سىز ئۇنى ئۇچرىتىسىز. لېكىن، سىز ئۇنىڭدىن ھەرگىزمۇ قورقۇپ كەتمەڭ ، ئوقيالىرىڭىزنى تەييارلاپ قويۇڭ، قىلىچ ۋە قالقانلىرىڭىزمۇ سىز بىلەن بىللە بولسۇن، — دەپتۇ ۋە ئىككىسى نۆۋەت بىلەن ئەتراپنى كۆزىتىپتۇ.

ئىككىنچى كۈنى قۇياش ئۇپۇقتىن ئەمدىلا كۆتۈرۈلگەن چاغدا، شاھزادە ئورماندىن ئۆتۈشكە تەييارلىنىپتۇ. شۇ ئەسنادا بىرنەرسىنىڭ دەرەخ چوقۇغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. ئات:

— تەييارلىنىڭ ئىگەم، تۆمۈرتۇمشۇق ئالۋاستى كېلىۋاتىدۇ، — دەپ خەۋەر قىپتۇ.

بۇ چاغدا شاھزادىنىڭ ئالدى تەرىپىدە قارا بورانلار چىقىپ، دەرەخلەر سۇنۇپ، ئالەم ئاستىن - ئۈستۈن بولغاندەك بوپتۇ، قارىسا، تۆمۈرتۇمشۇق ئالۋاستى شاھزادىگە قاراپ كېلىۋاتقۇدەك. شاھزادە

تەمتىرىمەستىن ئوقيانى بەتلەپ تۆمۈرتۇمشۇق ئالۋاستىغا ئاتقانكەن، ئالۋاستىنىڭ بىر پۇتى ئۇزۇلۇپ چۈشۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئالۋاستى شاھزادىگە يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ:

— مېنى كەچۈر شاھزادە، مەن ساڭا زىيان - زەخمەت يەتكۈزمەيمەن، — دەپتۇ. شاھزادە ئىشەنمەگەنكەن، ئالۋاستى ئۆز قېنى بىلەن شاھزادىگە قەسەم بېرىپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭ جېنىنى ئامان قويۇپتۇ.

— ئۆمرۈڭ ئۇزۇن بولسۇن، شاھزادە، — دەپتۇ ئۇ شاھزادىگە قايىل بولۇپ، — ھازىر سەن مېنى يەڭدىڭ. ھازىرغىچە مېنىڭ دۆلىتىمگە قەدەم باسقانلار ئۆز جانلىرىغا زامىن بولغانىدى. ئەنە قاراپ باققىن، ئۇلارنىڭ سۆڭەكلىرى ھازىرغىچە تۇرۇپتۇ.

تۆمۈرتۇمشۇق ئالۋاستى شاھزادىنى ئۆز دەرگاھىدا كاتتا مېھمان قىپتۇ. زىياپەت تازا قىزىۋاتقان ۋاقىتتا تۆمۈرتۇمشۇق ئالۋاستى شاھزادىگە يالۋۇرۇپ، ئاجراپ كەتكەن پۇتىنى قايتۇرۇپ بېرىشنى سوراپتۇ. شاھزادە ھېچبىر ئىككىلەنمەيلا ھېلىقى پۇتىنى ئۆز جايىغا تېڭىپ ساقايتىپ قويۇپتۇ. بۇنىڭدىن خۇشال بولغان تۆمۈرتۇمشۇق ئالۋاستى ئۇچ كېچە - كۈندۈز زىياپەت قىلىپ شاھزادىنى باشقىدىن مېھمان قىپتۇ ۋە ھۆر قىزلار ئىچىدىن بىرنى تاللاپ شاھزادىگە بېرىدىغانلىقىنى جاكارلاپتۇ، بىراق شاھزادە بۇنىڭغا ئۇنىماپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ زادى نېمىنى ئىزدەپ بۇ جايىغا كېلىپ قالغانلىقىنى بىر - بىر لەپ سۆزلەپ بولۇپ، خوشلىشىپ يولىغا راۋان بوپتۇ.

شاھزادە ماڭا - ماڭا يەتتە كېچە - كۈندۈزدىن كېيىن، چايانلار مەملىكىتىگە كېلىپ قاپتۇ. بۇ تۆمۈر تۇمشۇق ئالۋاستىنىڭ سىڭلىسىنىڭ مەملىكىتى ئىكەن. ئەسلىدە بۇ چايانمۇ تۆمۈرتۇمشۇق ئالۋاستىغا ئوخشاش سەۋەب بىلەن چايان قىياپىتىدىكى بىر چوڭ مەخلۇققا ئايلىنىپ قالغانىكەن. بۇ چاغدا شاھزادە يەنە ئېتىدىن قانداق قىلىش توغرىسىدا مەسلىھەت سوراپتۇ. ئات:

— بۇ چايانغا ئايلانغان مەخلۇق ئاچىسىدىنمۇ يامان. ئۇ ئاچىسى بىلەن دۇنيا تالىشىپ داۋاملىشىۋاتىدۇ. شۇڭا تۇرىدۇ. ئۇنىڭ زەھىرى قاينىاپ تاشقاندا، ھەممە جانلىقنى چېقىپ ئۆلتۈرىدۇ. ئۇنىڭ ئوچ بېشى بار. ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن ياخشى تەييارلىق قىلىش كېرەك، بولمىسا، ھالاك بولىمىز، — دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان شاھزادە بارلىق تەييارلىقلارنى پۈتتۈرۈپ، جەڭگە ھازىر بوپتۇ. بۇ چاغدا ئاسمان - زېمىن گۈلدۈرلەپ، ئوچ باشلىق چايان دەھشەت بىلەن كېلىۋاتقۇدەك. شاھزادە چايان بىلەن ئوچ كېچە - كۈندۈز ئېلىشىپ، چاياننىڭ بىر بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىپتۇ. چايان يېڭىلگەنلىكىگە تەن بېرىپتۇ ۋە شاھزادىنى يەتتە كېچە - كۈندۈز مېھمان قىلىپ، كەچۈرۈم سوراپتۇ. شاھزادە جاۋابەن ئۇنىڭ كېسىلگەن بېشىنى ئۆز جايىغا تېڭىپ ساقايتىپ قويۇپ، ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. ئۇ ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ، بىر جايغا كەپتۇ. بۇ جاي شۇنچىلىك گۈزەل ئىكەنكى، ھەر خىل گۈللەر ئېچىلىپ، بۇلبۇللار سايراپ، سۇپسۈزۈك سۇلار ئېقىپ تۇرىدىكەن، گۈللەرنىڭ ئېسىل پۇراقلىرى دىماغقا ئۇرۇلۇپ ئادەمنى مەست قىلىدىكەن. شاھزادە بۇ جايدا بىرئاز ئارام ئالغاندىن كېيىن، ئات ئۇنىڭغا:

— ئىگەم، بىز ناھايىتى تەسلىكتە بۇ جايغا كەلدۇق، ئالدىمىزدا يەنە بىر خەتەرلىك ئورمان بار، ئۇ يەردە ئەڭ ۋەھشىي يىرتقۇچ ھايۋانلار بار. ئورماندىن ئۆتسەكلا، بىر ئوردا بار. شۇ ئوردىدا قېرىماس ياشلىق، ئۆلمەس ھايات ساقلىنىدۇ. بىز ئورمانىنىڭ ئوستىدىن ئۇچۇپ ئۆتىمىز. ئۇچقان ۋاقتىمدا يالىمغا چىڭ ئېسىلىڭ، ئىككى پۇتىڭىزنى بەقىنىمغا چىڭ بېسىڭ، ئۇنداق بولمىغاندا ئۇچۇش سۈرئىتىمگە تەسىر يېتىدۇ، — دەپتۇ - دە، ئۇچۇشقا باشلاپتۇ.

ئۇلار بارغانسېرى ئېگىز ئۆرلەپ ئۇچۇپتۇ، ئاستىدا ھەشەمەتلىك ئوردا كۆرۈنۈپتۇ. ئۇلار ئەمدىلا ئوردىنىڭ بىر پاناھلانغۇدەك جايىنى كۆزلەپ چۈشەي دېگۈچە، ئاتنىڭ بىر پۈتى دەرەخ شاخلىرىغا تېگىپ كېتىپ، پۈتۈن ئورمانلىق سىلكىنىپ كېتىپتۇ. بۇنى تۇيۇپ قالغان دەھشەتلىك ياۋايى ھايۋانلار تەرەپ-تەرەپتىن ھۆركىرەپ جاھانىنى بېشىغا كىيىپتۇ. ئۇلارنىڭ بەختىگە يارىشا، ئوردىدىكى بىر ساھىبجامال قىز غايىبتىن كەلگەن مېھمانلارنى كۆرۈپ بەك خۇشال بوپتۇ ۋە ئۇلارنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ قاپتۇ. چۈنكى، بۇ قىز تاكى ھازىرغىچە بىرەر ئادەمزاتنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ باقماپتىكەن. ئۇ ھايۋانلارغا بۇيرۇق بېرىپ، ئۆز جايلىرىغا قايتۇرۇۋېتىپتۇ. بۇ قىز خۇددى پەرىزاتتەكلا چىرايلىق ئىكەن.

— كەلگىنىڭىزنى قارشى ئالىمەن شاھزادە، بۇ يەرگە قانداق بولۇپ كېلىپ قالدىڭىز؟ — دەپتۇ ساھىبجامال قىز.

— قەيسەر ياشلىق، ئۆلمەس ھاياتنى ئىزدەپ كېلىپ قالدىم، — دەپتۇ شاھزادە.

— سىز ئىزدىگەن نەرسە بۇ يەردە بار، — دەپتۇ ۋە ئوردىغا باشلاپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭ ئۆزىنى ئۇ-لۇمدىن قۇتقۇزغانلىقىغا رەھمەت ئېيتىپ ئوردىغا كىرىپتۇ. ئۇ يەردە يەنە بىر - بىرىدىن گۈزەل ئىككى قىز تۇرغۇدەك، ئۇلار ھېلىقى قىزنىڭ ئاچىلىرى ئىكەن. قىزلار بۇ ئادەمزات ماكانىدىن كەلگەن كىشىنى كۆرۈپ ئېچ - ئىچىدىن خۇشال بوپتۇ ۋە كاتتا زىياپەتلەر تەييارلاپ، ئۇنى كۈتۈۋاپتۇ. زىياپەتتە ئىشلەتكەن تاماق قاچىلىرىدىن تارتىپ چوكىلىرىغىچە ھەممىسى ئالتۇن ئىكەن. ئاتمۇ ياخشى كۈتۈلۈپتۇ، ئۇنىڭ بەھۇزۇر يايلىشىغا شارائىت يارىتىپ بېرىلىپتۇ. شاھزادىنى ئورماندىكى بارلىق ياۋايى ھايۋانلار-غا تونۇشتۇرۇپتۇ.

قىزلار شاھزادىنىڭ قامەتلىك، كېلىشكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنى بۇ يەردە ئۆزلىرى بىلەن بىللە تۇرۇپ قېلىشقا ئۇندەپتۇ، چۈنكى ئۇلارمۇ يالغۇزلۇقتىن زېرىككەنىكەن. قىزلارنىڭ بۇ گېپى شاھزادىگە يېقىمپتۇ - دە، قېلىشقا ماقۇل بوپتۇ. كۈنلەر ئۆتۈپ، ئايلار ئۆتۈپ، شاھزادىمۇ قىزلار بىلەن خېلى چەقىشىپ قاپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى، بۇ يەرگە نېمىشقا كەلگەنلىكىنى بىر-بىرلەپ ئۇلارغا سۆزلەپ بېرىپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان قىزلار ئۇنىڭغا ناھايىتى قايىل بولۇپ، ئۆزلىرىنىڭ شاھزادىگە بولغان چوڭقۇر مۇھەببىتىنى ئىزھار قىپتۇ. شاھزادە ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ كىچىكى ھەم ئەڭ چىرايلىقى بىلەن توي قىپتۇ. تويدىن كېيىن قىزلار يىگىتىنىڭ بۇ يەردىكى خالىغان جايىغا بېرىپ ساياھەت قىلسا بولىدىغانلىقىنى، لېكىن بىرلا جايىغا بېرىشقا بولمايدىغانلىقىنى، بۇ جاي «ھالاكەت ئازگىلى» دەپ ئاتىلىدىغانلىقىنى، ئۇ يەرگە بارسا، ئۆزىنىڭ ئاقىۋىتى ياخشى بولمايدىغانلىقىنى تاپىلاپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، شاھزادە بۇ يەردە قانچىلىك ۋاقىت تۇرغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەي خېلى ئۇزۇن زامانلار ئۆتۈپتۇ. ۋاقىت ئۇزارسىمۇ يېڭى كەلگەن ۋاقىتىدىكىدەك ياپياش تۇرۇپتۇ. ئوردىدىكى خىلمۇ خىل گۈللەر، جانغا ھۇزۇر بېغىشلايدىغان ساپ ھاۋا ئۇنىڭ قەلبىنى يايرىتىپ، ئۆزىنى تولىمۇ بەختلىك ھېس قىپتۇ. ئۇ دائىم دېگۈدەك ئوۋ ئوۋلايدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى ئۇ بىر توشقاننى كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە، بىرنەچچە قېتىم ئوق ئاتسىمۇ، ئۇنىڭغا تەگكۈزەلمەپتۇ. ئاخىر غەزەپ بىلەن يەنە بىر تال ئوق ئاتقانكەن، توشقانغا تېگىپتۇ، لېكىن توشقان ئۆلمەي قېچىپ كېتىپتۇ. شاھزادە توشقاننى قوغلا ـ قوغلا ھېلىقى ھالاكەت ئازگىلىغا كېلىپ قاپتۇ. ئۇ توشقاننى ئېلىپ ئوردىغا قايتىش سەپىرىدە، توساتتىنلا ئاتا ـ ئانىسىنى ئويلاپ قاپتۇ ۋە روھى چۈشكۈن ھالدا ئۆيگە كەپتۇ. خوتۇنى بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىسىمۇ، دېگىلى ئۇنماپتۇ. خوتۇنى ئۇنىڭ مەيۈسلەنگەن قىياپىتىدىن نېمە ئىش بولغانلىقىنى ئۇقۇپ قاپتۇ.

— ھەي بەختسىز شاھزادە، سىز چوقۇم ھالاكەت ئازگىلىدىن ئۆتۈپسىز، — دەپتۇ خوتۇنى تولىمۇ ئىچ ئاغرىتقان ھالدا.

— مەن ھەرگىزمۇ قەستەن ئۇ يەرگە بارمىدىم، مەن ھازىر ئاتا ـ ئانامنى ئىنتايىن سېغىنماقتىمەن، لېكىن سىزدىنمۇ ئايرىلغۇم يوق. مەن شۇنچە ئۇزۇن ۋاقىتتىن بۇيان سىز بىلەن بۇ يەردە تۇرۇپ، قىلچىمۇ زېرىكىشلىك ھېس قىلمىغانىدىم. مەن بېرىپ ئاتا ـ ئانامنى بىر كۆرۈپلا قايتىمەن، كېيىن بۇ يەردىن زادىلا كەتمەيمەن، — دەپتۇ شاھزادە.

— بۇ يەردىن كەتمەك، ئاتا ـ ئانىڭىز نەچچە يۈز يىل بۇرۇنلا ئۆلۈپ تۈگىدى. ئەگەر ئۇ يەرگە بارىسىڭىز، سىزمۇ ئۆلۈپ تۈگەيسىز، — دەپتۇ خوتۇنى.

ئوردىدىكى قىزلار ۋە ئۆزى مىنىپ كەلگەن ئاتنىڭ نەسىھەتلىرى شاھزادىنى ئاتا ـ ئانىسىنى كۆرۈش مەقسىتىدىن زادىلا قايتۇرالماپتۇ. ئاخىردا ئات ئۇنىڭغا:

— ئىگەم، ئەگەر سىز مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلىماي چوقۇم قايتىمەن دېسىڭىز، مېنىڭ شەرتىم بار، سىز شۇنى ئادا قىلسىڭىز ئاپىراي، — دەپتۇ.

— ئادا قىلىمەن، قېنى شەرتىڭنى سۆزلە، — دەپتۇ شاھزادە.

— سىز ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ يېنىغا بارغاندىن كېيىن بىر كۆرۈپلا قايتىسىز، ئەگەر بىر سائەتتىن ئوشۇق تۇرۇپ قالسىڭىز، مەن سىزنى قالدۇرۇپ، ئۆزۈم قايتىپ كېلىمەن، — دەپتۇ.

— بولىدۇ، — دەپتۇ شاھزادە.

شۇنىڭ بىلەن شاھزادە سەپەر تەييارلىقىنى قىلىپ، ئوردىدىكى قىزلار بىلەن بىر ـ بىرلەپ خوشلىشىپتۇ. خوتۇنى يىغا ـ زار قىلىپ ئۇزىتىپ قاپتۇ.

ئۇ ماڭا ـ ماڭا چايان مەملىكىتىگە كېلىپ قاپتۇ. قارىسا، بۇ يەرنىڭ بۇرۇنقى ھالىتىدىن قىلچىمۇ ئەسەر يوق، بۇ يەردە ھەشەمەتلىك يېڭى ئىمارەتلەر پەيدا بولۇپ، ئورمانلىقمۇ ياپيېشىل تۇزلەڭلىككە ئايلىنىپ

لىنىپ قاپتۇ. ئۇ بۇ يەردىكى كىشىلەردىن ئىلگىرىكى چايانىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى سورىغانىكەن، كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىدىن شۇنداق بىر رىۋايەتنى ئاڭلىغانلىقىنى دەپ بېرىپتۇ. بۇ ئاجايىپ گەپتۇ، دەپ ئويلاپتۇ شاھزادە ۋە ئۆزىنىڭ بۇرۇن بۇ يەردىن ئۆتكەندىكى ئەھۋاللارنى شۇ يەردىكى كىشىلەرگە سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغانلار: «بۇ نېمە دەۋاتىدۇ، كۆپكۆندۈزدە ئالجىپ يۇرىدىغۇ؟» دەپ مەسخىرە قىپتۇ. ھېچنېمىنى چۈشەنمىگەن شاھزادە ئەتراپنى ئايلىنىپ كۆرۈپ بېقىپتۇ، لېكىن ئۇ زىنىڭ ساقال ـ بۇرۇتى ئۆسۈپ، چاچلىرى قاردەك ئاقىرىپ كەتكەنلىكىنى قىلچىمۇ ھېس قىلماپتۇ.

ئۇ، ئۇ يەردىن چىقىپ تۆمۈر تۇمشۇق ئالۋاستىنىڭ مەملىكىتىگە كەلگەنىكەن، بۇ يەردىمۇ چايان مەملىكىتىدە كۆرگەن ئەھۋاللارغا ئوخشاشلا ئىلگىرىكى ئىشلاردىن قىلچىمۇ ئەسەر يوق، ھەممىلا جاي باشقا بىر دۇنيا بولۇپ كەتكەنىكەن. شاھزادە بۇنىڭغىمۇ ھەيران بولۇپ، يەنە ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ساقال ـ بۇرۇتلىرى ئاللىقاچان ئاقىرىپ مەيدىسىگە چۈشكەنىكەن، ئۆزىمۇ مۈكچىيىپ يۇز ياشلىق بوۋاي قىياپىتىگە كىرىپ قاپتۇ.

ماڭا ـ ماڭا ئۆزىنىڭ دادىسىنىڭ مەملىكىتىگە كېلىپ قاپتۇ. قارىسا، ئادەملەرمۇ بۇرۇنقى ئادەملەرگە ئوخشىمىغۇدەك، شەھەرلەرمۇ باشقىچە، بۇرۇنقى ئوردا ـ سارايلارنىڭ ئورنى باغۇ بوستانلىققا ئايلانغان. ئۇ ئايلىنىپ يۈرۈپ خارابلىك بىر جايغا كېلىپ ئاتتىن چۈشۈپتۇ. بۇ چاغدا ئات شاھزادىگە:

— يۈرۈڭ، ئەمدى تېز قايتايلى، ئەگەر مەن بىلەن قايتمىسىڭىز، مەن دەرھال قايتىمەن، — دەپتۇ.

— سەن قايتقىن، مەنمۇ ئۇزۇنغا قالماي ئارقاڭدىن بارارمەن، — دەپتۇ شاھزادە ئانچە پەرۋا قىلمىغان قىياپەتتە. شۇنىڭ بىلەن ئات ئوقتەك ئۇچۇپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

يالغۇز قالغان شاھزادە خارابلىكىنىڭ ئىچىگە كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، بۇ يەر ئىلگىرى ئۆزى تۇغۇلۇپ ئۆسكەن جاي ئىكەن. ئەتراپتا ئازغان ـ تىكەنلەر ئۆسۈپ كەتكەن، چىرىپ كەتكەن ئادەم ئۇستىخانلىرى تۇرغۇدەك. ئۇ ئايلىنىپ يۈرۈپ، ئۆرۈلۈپ چۈشكەن بىر ئەسكى ئۆيدىن بىر دانە كونا ساندۇقنى ئۆچۈرتىپ قاپتۇ، ساندۇقنى ئېچىپ قارىسا، بىر كىچىك قۇتا چىقىپتۇ، قۇتىنى ئېلىپ ئاغزىنى ئاچاي دېيىشىگە، قۇتا ئىچىدىن:

— بالام، سەن كېچىكتىڭ، مەن ئاللىقاچان ئۆلۈپ تۇگەشتىم، — دېگەن ئاۋاز چىقىپتۇ ـ دە، قاياقتىندۇر بىر شاپىلاق كاچىتىغا ئۇرۇلۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن شاھزادە يەرگە يىقىلىپ چۈشۈپ، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا بىر دۆۋە ئۇستىخانغا ئايلىنىپ قاپتۇ.

ئاھىپەلەك

ـەدىمكى زاماندا ئەل ئاتىسى تۇرانىس دېگەن بىر پادىشاھ ئۆتكەن بولۇپ، ئۇ مەملىكىتىنى ئادىللىق بىلەن سورايدىكەن. ئۇ ھەر جەھەتتىن كامال تاپقان پادىشاھ بولغاچقا، ئۇنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتى ۋە جەڭ ماھارىتىگە يەتتە ئېقلىمدىكى دانىشمەنلەر، پالۋانلار قايىل ئىكەن. ئۇ قوشنا مەملىكەتلەر بىلەن، بولۇپمۇ ئۆكۈزخانىنىڭ ئېلى بىلەن بەكلا ئىناق ـ ئىتتىپاق ئۆتىدىكەن.

بىر قېتىم پادىشاھنىڭ مەملىكىتى دۈشمەنلىرىنىڭ ھۇجۇمىغا دۇچ كەپتۇ. پادىشاھ تۇرانىس ئۆزى بۈاستە قوشۇن تارتىپ چېگىدە مىسلىسىز قەھرىمانلىق كۆرسىتىپتۇ. پادىشاھ تۇرانىسنى يوقاتمىغۇچە مەقسىتىگە يەتكىلى بولمايدىغانلىقىنى چۈشەنگەن دۈشمەنلەر تۇرانىسنىڭ يېقىنى ئۆكۈزخانىنى ئاستىرتىن ئەل قىلىپ، «ئۆز يېغىدا ئۆز گۆشىنى قورۇش» ھىيلىسىنى قوللانماقچى بوپتۇ. ئۇلار ئۆكۈزخانىنىڭ ھۇزۇرىغا نۇرغۇن سوۋغا ـ سالاملار بىلەن ئەلچى ئەۋەتىپ، ئۆزلىرىنىڭ شۇم نىيىتىنى بايان قىپتۇ. ئۆكۈزخانىنىڭ مال ـ دۇنيا ئالدىدا كۆزى قىزىرىپ، تۇرانىسنىڭ ئېلى بىلەن بولغان قان قېرىنداشلىقىنى ئۇنتۇپ، دۈشمەن بىلەن بىرلىكتە ئەل ئاتىسى تۇرانىسقا قىلتاق قۇرۇپتۇ.

بىر كۈنى ئۆكۈزخان تۇرانىسنى يالغاندىن مەسلىھەتكە چاقىرىپ كېلىشكە ئادەم ئەۋەتىپتۇ. تۇرانىس ئۆز ئىتتىپاقدىشىنىڭ ھىيلىسىنى چۈشەنمەي، ئالماس قىلىچىنى يېنىغا قىستۇرۇپ، دۇلدۇلىغا مىنىپ، ئۆكۈزخانىنىڭ ئوردىسىغا كەپتۇ. ئۆكۈزخان ئۇنى دەبدەبە بىلەن كۈتۈۋاپتۇ ۋە يالغاندىن دۈشمەننى تارمار قىلىشنىڭ جەڭ تەدبىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ. تۇرانىس ئۇنىڭ تەدبىرىدىن ناھايىتى خۇشال بوپتۇ، قايتىدىغان چاغدا، ئۆكۈزخان يېلىنىپ تۇرۇپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي، جەسۇر تۇرانىس، بىز تۇزگەن بۇ تەدبىر بويىچە جەڭ قىلساق، يەتتە ئېقلىمدىكى دۈشمەنلىرىمىزنىڭ ھەممىسىنى يېڭىشكە قادىر بولالايمىز. سېنىڭ كۈچۈڭ ۋە پاراسىتىڭگە تەڭ كەلگۈدەك قۇدرەت ئىگىسى جاھاندا يوق. قېنى، ئەمدى ئارامخۇدا بەزمە قىلايلى. بۈگۈن كەتمىگىن، ئۇزۇن يول يۈرۈپ چارچاپ كەتتىڭ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بەكلا كەچ بولۇپ كەتتى. يولدا دۈشمەننىڭ قىلتىقى بولۇشى مۈمكىن، ساڭا ئازار يېتىپ قالسا، مەن ئەلگە جاۋاب بېرەلمەيمەن.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان تۇرانىس باتۇرلۇقىغا ئېلىپ:

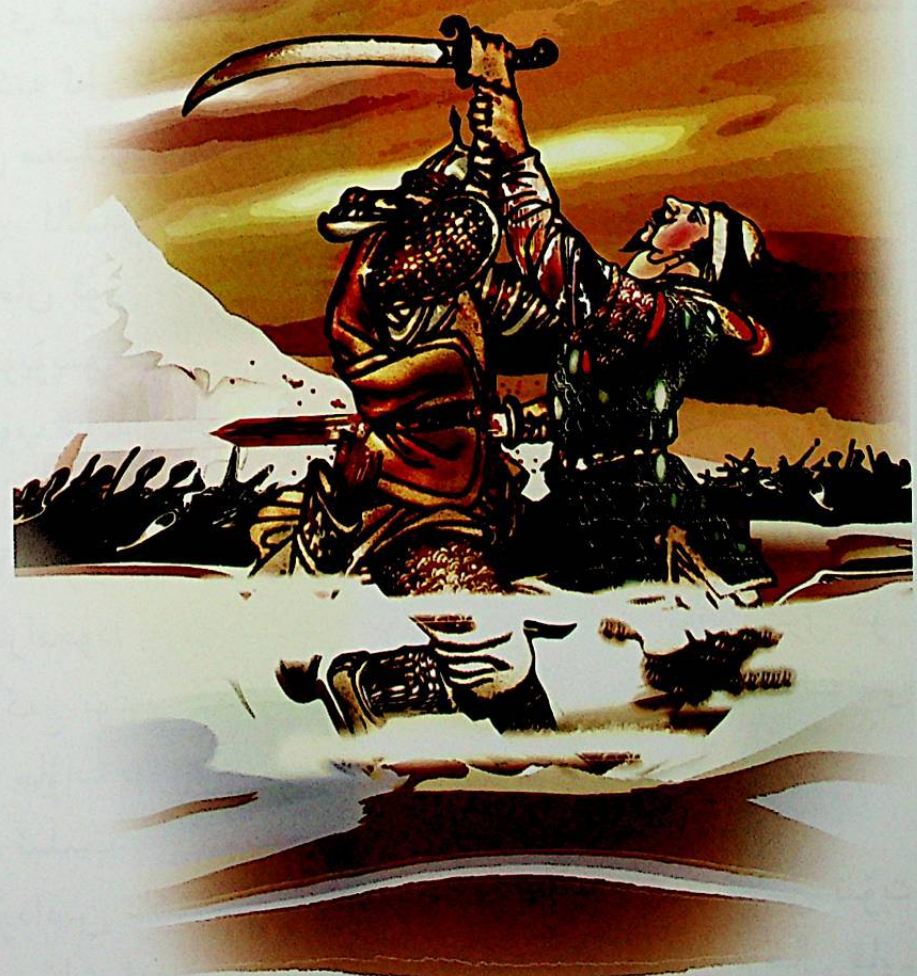
— دوستۇم ئۆكۈزخان، تۇرانىسقا خۇدادىن باشقىسى قەست قىلالمايدۇ. ئېلىم مېنى تۆت كۆز بىلەن كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. دۈشمەنلەر قورغان ئەتراپىدا قاغىدەك ئەگىپ يۈرىدۇ، دەرھال قايتىشىم كېرەك. ئۇچقۇر ئارغىمىقىمنىڭ تاڭ سۈزۈلگۈچە مېنى ئوردىغا ئاپىرالايدىغانلىقىغا

ئىشەنگىن، — دەپتۇ. ئۆكۈزخان ساختا كۆيۈنۈپ:

— ناۋادا بىرەر خىيىمخەتەرگە يولۇققساڭ، ئۇلۇغ ئېلىڭنىڭ ئەھلىگە قايسى يۈزۈم بىلەن قارايمەن؟ دۇشمەنلەرگە قايسى كۈچۈم بىلەن قارشى تۇرىمەن؟ قان قېرىنداشلىرىمنى قايسى باتۇرغا تاپىنىپ قوغدايمەن؟ چارۋا ـ مالىلىرىمنى قايسى يايلاقتا باقمەن؟ ئەجەل بىقارار، ئەي تۇرانىس، ئەلنىڭ ئامانلىقى ئۈچۈن بولسىمۇ، سۆزۈمگە كۆنگىن، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ.

تۇرانىس ئۇنىڭ ھىيلىسىنى چۈشەنمەپتۇ. ئۇ ئۆكۈزخاننى ئۆز بىلىپ، ئۇنىڭ سۆزىگە ئائىلاج كۆنۈپتۇ. ئۇلار كېچىچە بەزمە قىلىشىپتۇ. ئۆكۈزخان ھەر خىل چارە ـ ئامالالارنى قوللىنىپ، شاھ تۇرا-نىسقا مەينى ئادەتتىن تاشقىرى كۆپ ئىچكۈزۈۋېتىپتۇ. تۇرانىس ئاخىر مەست بولۇپ قاپتۇ. ھېچكىمنىڭ كۈچى يەتمىگەن بۇ باتۇرغا مەينىڭ كۈچى يېتىپ، ئۇنى غەپلەت قوينىغا تاشلاپتۇ. ئەلياتقۇ بولغاندا، ئۇ-كۈزخان دۇشمەن بىلەن پۈتۈشكىنى بويىچە، تۇرانىسنىڭ قوينىغا ئىككى نازىنىننى كىرگۈزۈپ قويۇپتۇ. تۇرانىس مەستچىلىكتە ئايالالارنىڭ گۈزەللىكىدىن ئەس ـ ھوشىنى يوقىتىپ، ئەتىسى چاشگاھ ۋاقتىغ-چە ئۇخلاپتۇ. ئۇ ئويغىنىپ ئېسىگە كەلسە، يېنىدا يوچۇن سەتەڭلەر ياتقۇدەك. تۇرانىس دەرغەزەپ بولۇپ، ياساۋۇللارنى چاقىرىپ ئۆكۈزخاننى سۈرۈشتۇرۇپتۇ. «شاھىمىز جەڭگە چىقىپ كەتتى» دەپ، جاۋاب بې-رىپتۇ ئۇلار. ئارغىماقنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇغانىكەن،ئۇلار: «شاھىمىز مىنىپ چىقىپ كەتتى» دەپ-تۇ. غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولغان تۇرانىس نائىلاج ئۆكۈزخاننىڭ ئېتىنى مىنىپ، مەملىكىتىگە قاراپ قۇيۇندەك چېپىپتۇ، كۈن پاتاي دېگەندە ئۆز ئېلىگە يېتىپ بېرىپتۇ. كۆرۈپتۇكى، ياۋلار ئۆكۈزخانىنىڭ لەشكەرلىرى بىلەن بىرلىشىپ، تۇرانىسنىڭ نۇرغۇن يەرلىرىنى ئاللىقاچان بېسىۋاپتۇ. تۇرانىس شۇندىلا ئۆزىنىڭ ئالدانغانلىقىنى بىلىپتۇ ـ دە، چاچلىرىنى يۇلۇپ ناله قىپ-تۇ، يۈز ـ كۆزلىرىنى تاتىلاپ قانغا بويىاپ-تۇ، ئالماس قىلىچىنى قىنىدىن سۇغۇرۇپ، دۇشمەن توپىغا ئۆزىنى ئۇرۇپتۇ. مىڭلىغان دۇشمەننىڭ تېنى جېنىدىن جۇدا بوپتۇ، لېكىن تۇرانىس ئۇلارنى قىرىپ تۈگىتىپ بولالماپتۇ، ئاخىر مىڭ يېرىدىن يارىلە-نىپ، ئوردىغا چېكىنىپ كىرىۋاپتۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ خوتۇنى ئېغىرئاياغ بولۇپ، ئوردا قورۇقچىلىرى ئۇنى جان تىكىپ قوغداۋاتقانىكەن. شاھ تۇرانىس خوتۇنىغا شۇنداق دەپتۇ:

— ئېسىڭدە بولسۇنكى، بىزنى دۇشمەن يەڭمىدى، قېرىنداشىمىزنىڭ ساتقۇنلۇقى يەڭدى. ياۋنىڭ بىزگە كۈچى يەتمەيتتى، ئا-سىي پەيدا قىلغان بوشلۇق تەختىمىزنى

غۇلاتتى. ئەگەر ئامان بولساڭ، پەرزەنت ـ ۋارىسىمغا ئېيتقىن، ئۇ قىساس ئۈچۈن ياشىسۇن. ئالدى بىلەن مۇناپىقنى يەر يۈزىدىن يوقاتسۇن، ـــ دەپتۇ ـ دە، «ئاھ پەلەك» دەپلا جان ئۈزۈپتۇ. دۈشمەنلەر ئوردىنى ئىشغال قىپتۇ. ياۋ جەسۇر تۇرانىسنىڭ جەستىنى سازايە قىلىپ، ئۆز غەلىبىسىدىن تەنتەنە قىلىشىپ-تۇ، تۇران شاھىنىڭ خوتۇنىنىمۇ چېپىپ تاشلىماقچى بوپتۇ. بۇ چاغدا ئۆكۈزخان ئارىلىشىپ:

ـــ ئۇنىڭ يەڭگىشىگە يول قويۇڭلار، تۇرانىسنىڭ نەسلىدىن دۇنياغا ئېسىل بىر جان تۆرىلىدۇ. ئۇ-نى پۈتمىزغا پۈت، قولىمىزغا قول قىلىۋالساق، ھەرقانداق تەھدىتكە ئۇچرىمايمىز، ـــ دەپتۇ.

ئۇزۇن ئۆتمەي خانىش بوشىنىپتۇ، ئۇ ناھايىتى ساغلام بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. تۇرانىسنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا «ئاھ پەلەك» دېگەنلىكىنى ئەسلەپ، ئوغلىغا «ئاھېپەلەك» دەپ ئىسىم قويۇپتۇ. ئۆكۈزخان ئۇنى ئۆز تەربىيىسىگە ئېلىپ چوڭ قىپتۇ. دەرۋەقە، ئاھېپەلەك دادىسى تۇرانىستىن قېلىشمىغۇدەك پالۋان بو-لۇپ يېتىشىپتۇ. ئۇ ئون يەتتە ياشقا كىرگەندە نامى جاھانغا تارقىلىشقا باشلاپتۇ. ئۆكۈزخان ئۇنى ئوردا لەشكەرلىرىنىڭ مەشقاۋۇلى قىلىپ قويۇپتۇ. ئۇ لەشكەرلەرگە جەڭ ماھارىتى ئۆگىتىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۆكۈزخاننىڭ ھۈزۈرىدىكى تۇرانىسنىڭ ئالماس قىلىچى غايىب بولۇپ كېتىپتۇ. ئۆكۈزخان بۇنى ئاھېپەلەك ۋە ئۇنىڭ ئانىسىدىن كۆرۈپ، ئۇلارنى نەزەربەند قىلىپ قويۇپتۇ. ئاھېپەلەك بۇ ئالماس قىلىچ-نىڭ خاسىيىتىنى ۋە بولۇۋاتقان ئىشلارنى چۈشەنمەي، ئانىسىدىن سوراپتۇ. ئانا ئۇنىڭغا تۇرانىسنىڭ ۋە-سىيىتىنى يەتكۈزۈپ:

ـــ سېنىڭ ئاتاڭ ئۆكۈزخان ئەمەس، بەلكى ئۆز مەملىكىتىنىڭ مەرھۇم شاھى تۇرانىس. ئۆكۈزخان ئەلنىڭ ئاسىيسى ۋە ئاتاڭنىڭ قاتىلى. ئالماس قىلىچ ئاتاڭنىڭ ئۆمۈرلۈك ھەمراھى ئىدى، ئۆكۈزخان مە-نىۋاتقان ئارغامچاق ئاتاڭنىڭ قانىتى ئىدى. سەن جەزمەن ئالماس قىلىچنى تېپىشىڭ ۋە ئارغامچىنى قولغا چۈشۈرۈپ، ئاتاڭنىڭ ۋە ئەلنىڭ قىساسىنى ئېلىشىڭ كېرەك، ـــ دەپتۇ. بۇلارنى ئاڭلاپ ئاھېپە-لەكنىڭ قەلبىدە قىساس يالقۇنى پەيدا بوپتۇ، ئەمما ئۆزى يالغۇز دۈشمەنگە تاقابىل تۇرغىلى بولمايدىغا-لىقىنى چۈشىنىپ پۈرسەت كۈتۈپتۇ.

ئۇ بىر كۈنى ئانىسىغا شۇنداق دەپتۇ:

ـــ ئى ئانا، مەھكۇملۇقنىڭ ھاقارىتىگە چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. ئۆكۈزخان مېنى قېرىنداشلى-رىمغا قۇش قىلىپ سالماقچى، قېرىنداشلارنىڭ قېنىمدا يۈزۈمنى يۇغۇچە ئۆلگىنىم مىڭ ئەلا. بۇ قەپەس-تىن چىقىپ كېتەيلى. سەرسان بولۇپ كەتكەن قېرىنداشلىرىمنى يىغىپ، ئەل قىساسىنى ئادا قىلاي.

ئانا ئوغلىنىڭ سۆزلىرىدىن سۆيۈنۈپ، ئۇنى باغرىغا بېسىپتۇ. ئۇلار تۇن يېرىمدا ئوردىدىن قېچىپ چىقىپ، كۈنپېتىشقا قاراپ يول يۈرۈپتۇ. يەتتە كۈندىن كېيىن تىلسىم شەھىرىگە يېقىنلىشىپتۇ. ئاھ-پەلەك ئانىسىنى سىرتتا قالدۇرۇپ، شەھەرنى كۆزەتكىلى بېرىپتۇ. قەلئە دەرۋازىسىدىن كىرسە، ئالتە دۆە يېنىغا بىردىن شەمشەرنى تىكلەپ قويۇپ ئۇخلاپ ياتقۇدەك. شەھەر ياپيېشىل ئورمانلار بىلەن قاپلان-غان، يېشىللىق ئىچىدە ھەر خىل ھايۋانلار ئوتلاپ يۈرگۈدەك. ئۇ بۇنىڭ دۆلەرنىڭ ماكانى ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ، شۇنداقتىمۇ يول ئوزۇقىغا بىرەر ـ ئىككى كېيىك ئوۋلىۋېلىش ئۈچۈن ئىچكىرىلەپ كىرىپتۇ. ئىنسان ھىدىنى ئالغان دۆلەر بىردىنلا ئويغىنىپ ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىپتۇ. ئۇ دۆلەر بىلەن كۈن پات-قۇچە ئېلىشىپتۇ. ئاخىر ئاھېپەلەك ھەممە دۆنى ئۆلتۈرۈپ، جەسەتلىرىنى سۈيى قۇرۇغان بىر قۇدۇققا تاشلاپتۇ. دەل شۇ چاغدا ھاۋا گۈلدۇرلەپ، بوران چىقىپ، قۇم ـ شېغىل يېغىشقا، يەر تەۋرەپ، ئالەم ئوك ـ تەتۇر چۆرگىلەشكە باشلاپتۇ. ئاھېپەلەك نېمە بولغانلىقىنى ئاڭقىرىپ بولغۇچە، ئاسماندىن

بەھەيۋەت بىر دۇە چۇشۇپ كەپتۇ ـ دە، ئاھپەلەككە خىتاب قىپتۇ:

ــ ئەي باتۇر يىگىت، ئەلمىساقتىن بېرى بۇ ماكانغا ئىنسان زاتى ئاياغ بېسىشقا جۇرئەت قىلالمىغانىدى، سەن يۇرىكىڭنى قاپتەك قىلىپ كەپسەن ۋە ئالتە قېرىندىشىمنىڭ جېنىغا زامىن بوپسەن. مۇشۇ گۇناھىڭ ئۈچۈن تېنىڭنى مىڭ پارە قىلىۋەتسەممۇ ئازلىق قىلىدۇ. لېكىن، ئالدى بىلەن نام ـ شەرىپىڭدىن خەۋەر تاپاي. قايسى پالۋاننىڭ پۇشتىسەن؟ ئېيتىڭ نەدە؟

ــ بۇيۇك ئېيلمىنىڭ ئەل ئاتىسى تۇرانسىنىڭ ئوغلى ئاھپەلەكمەن، ــ دەپتۇ ئاھپەلەك دۇئىلەر بىلەن تۇرىغا مەردانە قاراپ.

ــ ئادەملەرنىڭ ئادىمى تۇرانسىنىڭ قىلىچى قولۇمدا تۇرۇپتۇ. بۇ قىلىچ بىلەن بىر ئەمەس، مىڭ جېنىڭ بولسىمۇ، يەر چىشلىتەلەيمەن. سەن قانداق بولۇپ تۇرانسىنىڭ پۇشتى بولىسەن؟ ــ دەپ سوراپ تۇ دۇە. ئاھپەلەك ئۆزىنىڭ راستىنلا تۇرانسىنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ دۇئىنى ئىشەندۇرۇپتۇ ۋە سوراپتۇ:

ــ ئەي دۇئىلەرنىڭ باتۇرى، بۇ قىلىچنى قەيەردىن ئالدىڭ؟ ئەجەبا ئاتامنىڭ قىلىچى بىلەن مېنى ئۆلتۇرمەكچىمۇسەن؟

ــ مەن بۇ قىلىچنى ئۆكۇزخانىنىڭ ئوردىسىدىن ئوغرىلىۋالغان، ــ دەپتۇ دۇە.

ــ ئۇ راستىنلا ئاتامنىڭ قىلىچى بولسا، ساڭا تېغ تەڭلىمەي ئەل بولىمەن. ئالدى بىلەن قىلىچنى كۆرۇپ باقاي، ــ دەپتۇ ئاھپەلەك ھىيلە ئىشلىتىپ. دۇە ئاھپەلەكنى كىچىك كۆرۇپ قىلىچنى بېرىپ، ئۇنىڭ ئاتىسى تۇرانىس ئوچۇن كۆز يېشى قىلىشىنى كۇتۇپتۇ. ئاھپەلەك قىلىچنى قولىغا ئېلىپ، بىر سىدا ئاتىسىنىڭ نامىنى كۆرۇپتۇ ـ دە:

ــ بۇ راستىنلا ئاتامنىڭ ئالماس قىلىچى ئىكەن، ــ دەپتۇ ئاھپەلەك شادلىنىپ، ــ بىراق بۇنى ئەمدى ساڭا قايتۇرۇپ بېرەلمەيمەن. بۇ مەن ئوچۇن ئۆمۇرلۇك تەۋەررۇك. بۇنىڭ بىلەن ئۆكۇزخانىنىڭ جېنىنى ئالىمەن، رەقىبلىرىمنىڭ قېنىنى تۆكىمەن. ساڭا رەھمەتتىن باشقا سۆزۇم يوق، جان كېرەك بولسا، يولۇڭغا ماڭ.

دۇئىنىڭ غەزەپلىرى تېشىپ، بوراندەك ئېتىلىپتۇ. ئۇلار ئىككى ئاش پىشىم ئېلىشىپتۇ. ئاھپەلەك ئېغىر يارىلانسىمۇ، ئىنسانغا خاس پاراسىتىگە تايىنىپ دۇئىنى يېڭىپتۇ، ئۇنىمۇ ھېلىقى سۇسىز قۇدۇقىغا تاشلاپتۇ. ئاندىن قەلئەدىن چىقىپ، ئانىسىنى تىلسىم شەھەرگە باشلاپ ئەكىرىپتۇ ۋە دۇئىلەرنىڭ ھەشەمەتلىك ئوردىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. ئاھپەلەكنىڭ يارىسى ساقايغوچە ئۇلار شۇ يەردە بىر مەزگىل تۇرۇش نىيىتىگە كەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئاھپەلەك ھەر كۇنى سەھەر ئوۋغا چىقىپ كېتىپ، كېيىك، جەرەن ئوۋلاپ قايتىپ كېلىدىكەن. كۇنلەر شۇ تەرزدە ئۆتۈۋېرىپتۇ. ئوردا ئەتراپىدىكى ھايۋانلار بارغانسېرى ئازلاپ قاپتۇ. ئاھپەلەك تېخىمۇ يىراقتا بېرىپ ئوۋ قىلىشقا باشلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاھپەلەك بىر چىقىپ كەتسە، بەزىدە ئىككى ـ ئۇچ كۇندە قايتىپ كېلىدىغان بوپتۇ.

بىر كۇنى يالغۇزلۇقتىن زېرىكىپ قالغان ئانا كونا قۇدۇق بېشىدا ئولتۇرۇپ، ئۆز ـ ئۆزىگە: «يالغۇزلۇق جېنىمدىن ئۆتتى. ئەگەر ئېرىم تۇرانىس ھايات بولغىنىدا كۆڭلۇم بۇنچە پەرىشان بولمىغان، ئۆمرۇم بۇنداق مەنىسىز ئۆتمىگەن بولاتتى. بۇ تەنھالىق ئازابىدىن مېنى كىممۇ قۇتقۇزار؟» دەپ ئاھ ئۇرۇپتۇ. شۇ ئەسنادا قۇدۇق ئىچىدىن شۇنداق سادا كەپتۇ:

ــ ئەي ئۇلۇغ تۇرانىسنىڭ ساھىبجامالى، خۇدانىڭ ھەققى ـ ھۆرمىتى ئۇچۇن ماڭا بىر ياخشىلىق

قىلغىن، ئۇنىڭ بەدىلىگە ھەممە ھاجەتلىرىڭنى راۋا ئەيلەيمەن، جىمىكى غەملىرىڭنى يوق قىلغايمەن....

ئايال چۆچۈپ قارىسا، دۇنيادىكى باتۇرى قۇدۇقتا ھالسىراپ ياتقۇدەك. ئايالنىڭ ئۇنىڭغا رەھمى كەپتۇ ۋە دۇنىنى كۆڭلى خالاپتۇ. ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ، ئۆز ھەۋىسىنى بېسىش نىيىتىگە كېلىپ:

— سېنى قانداق قىلسام، بۇ يەردىن قۇتۇلدۇرۇپ چىقالايمەن؟ — دەپ سوراپتۇ. دۇنيا دەپتۇ:

— نىيىتىڭ شۇ بولسا، ئوردىنىڭ ئىچىگە ئۆتكىن، ئۇ يەردە قىرىق بىر ھۈجرىنى كۆرىسەن. قىرىق بىرىنچى ھۈجرىغا كىرسەڭ، بىر دۇلدۇل بار. ئۇنىڭ بوينى ئالتۇن زەنجىر بىلەن باغلانغان. دۇلدۇلنى ئېلىپ چىقىپ، زەنجىرىنى ماڭا تاشلاپ بەرسەڭ، ئۇ مېنى قۇتۇلدۇرالايدۇ.

ئايال ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە قىپتۇ. دۇنيا ئۆلۈم گىردابىدىن قۇتۇلۇپتۇ. ئۇلار بىر - بىرىگە مېھرىبانلىق كۆرسىتىپتۇ. دۇنيا ئاھېلەك ھەر قېتىم ئۇدىن قايتقاندا يوشۇرۇنۇۋالمىغان، ئۇڭا چىقىپ كەتكەندە ئايالنىڭ ھۈجرىسىدا تۇنەيدىغان بوپ تۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇزۇن ئۆتمەي ئايالنىڭ بويىدا قاپتۇ. بۇنى ئاھېلەك زادىلا سەزمەپتۇ.

ئاھېلەك ئۇڭا چىقىپ كەتكەن بىر كۈنى ئۇنىڭ ئانىسى بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. دۇنيا بۇنىڭدىن ھەم چەكسىز سۆيۈنۈپتۇ، ھەم ئاھېلەكنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن قاتتىق ئەنسىرەپ، ئايالدىن بالىنى قانداق قوغداپ قېلىش توغرۇلۇق مەسلىھەت سوراپتۇ.

— بالىمىزنى يولۋاس تېرىسىگە يۆگەپ، ئوغلۇمنىڭ ئۆتەر يولىغا قويۇپ كەلگىن، ئاھېلەك ئۇنى چوقۇم قايتۇرۇپ ئەكېلىدۇ، — دەپتۇ ئايال. دۇنيا ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە قىپتۇ. دېگەندەك ئاھېلەك ئۇڭدىن قايتىپ كېلىۋېتىپ يول ئۈستىدە ئىگىراپ ياتقان بىر بوۋاقنى ئۇچرىتىپتۇ. بۇنى خۇدانىڭ بىزگە قىلغان ئىلتىپاتى، دەپ چۈشىنىپ قوينىغا سېلىپ ئەكەپتۇ - دە، ئانىسىغا شۇنداق دەپتۇ:

— ئانا، بۇ نارەسىدىنى تەڭرىمىز سېنىڭ زېرىكىشىڭنى بېسىش ئۈچۈن پەرىشتىلەردىن ئەۋەتىپتۇ. ئۇنى بېقىۋالايلى ۋە تەڭرى يولىدا جان پىدا قىلغۇچىغا ئايلاندۇرايلى.

ئانا ھەيران بولغان بولۇپ تەڭرىگە ۋە ئوغلىغا مەدھىيە ئوقۇغان بوپتۇ، بوۋاقنى باغرىغا بېسىپ سۈت بېرىپتۇ. ئۇنىڭغا «يەرمىش» دەپ ئىسىم قويۇپتۇ. يەرمىش ناھايىتى كۈچتۈڭگۇر چوڭ بولۇپ، ئاسىسى ئاھېلەكتىن ئەقىل - پاراسەت ۋە ماھارەت ئۆگىنىپتۇ. ئۇ يەتتە ياشقا كىرگەندە ئاكىسى بىلەن بىرگە ئوۋغا چىقىپ، كېيىك - جەرەن ئوۋلىيالايدىغان بوپتۇ. تاكى شۇ چاغقىچە ئانىسى ئۆزىنىڭ دۇنيا

بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى ۋە يەرمىشنىڭ كېلىپ چىقىشىنى ئاھىپەلەكتىن يوشۇرۇپتۇ. بىر كۈنى ئاھىپەلەك ئانىسىغا:

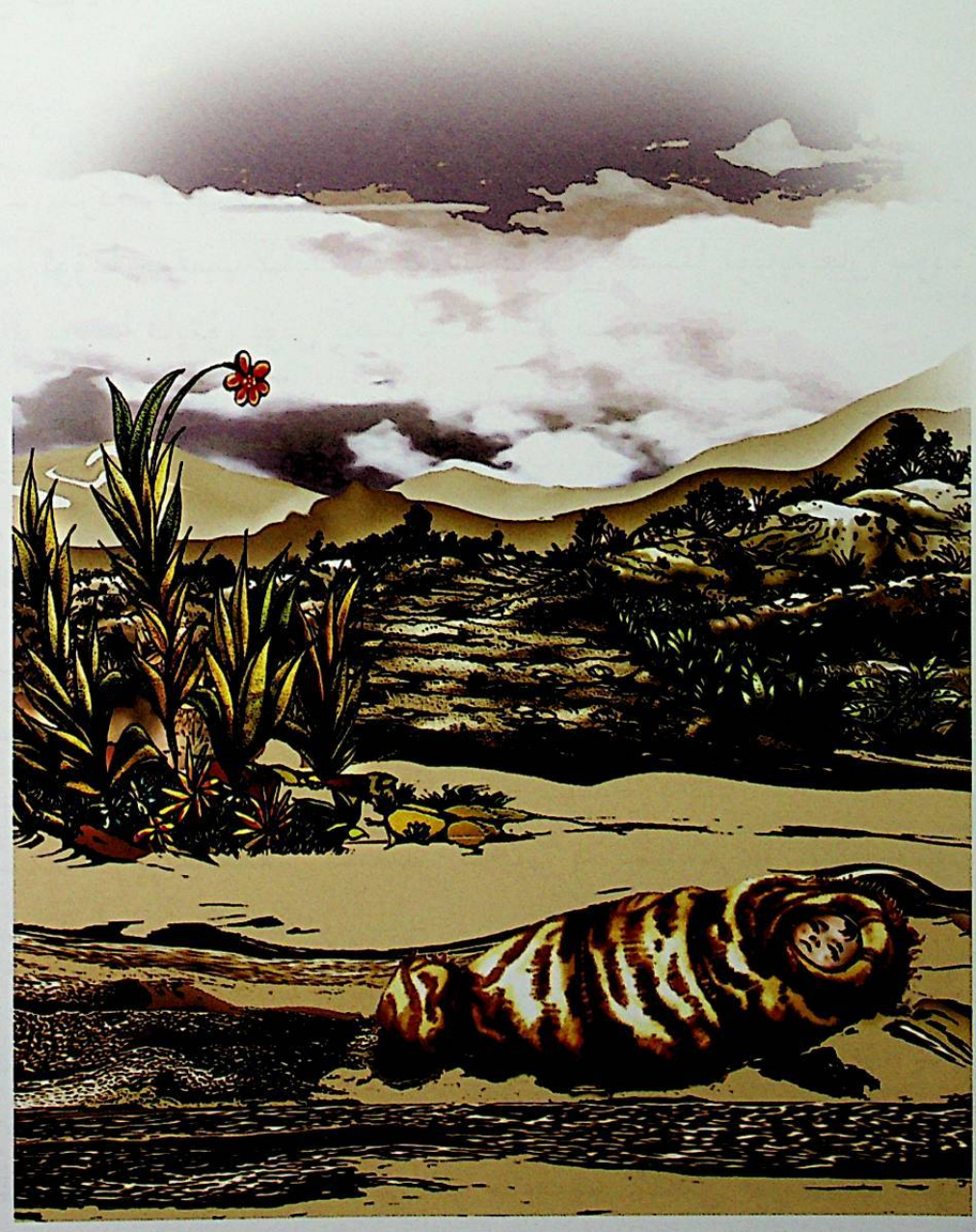
— ئانا، كۆرۈپ تۇرۇپسەن، يارىلىرىم سەللىمازا ساقايدى، ئوزۇق - تۈلۈكىنىمۇ يېتەرلىك جۇغلىدۇق. ئەمدى سەپەرگە ئاتلىنايلى. ياقا يۈرتلاردا سەرسان بولۇپ يۈرگەن پالۋانلارنى توپلاپ، ئۆكۈز خانىنى جازالاي، ئەلنى دەرد - ئەلەمدىن ئازاد قىلاي، — دەپتۇ. ئانىسى بۇ گەپنى دېگە يەتكۈزۈپتۇ. دۇ ۋە ھەرقانچە ئويلاپمۇ ئايالنىڭ ئاھىپەلەك بىلەن بىللە كېتىشىگە چىدىماپتۇ. ئۇلار ئۇزۇن باش قاتۇرۇشقاندىن كېيىن، ئانا شۇنداق دەپتۇ:

— بىز بۇ سىرنى مەڭگۇ يوشۇرۇپ قالالمايمىز. ئەڭ ياخشىسى، سەن بېرىپ ئاھىپەلەككە ھەممە ئەھۋالنى ئېيتقىن. ئوغلۇمدىن مېنىڭمۇ سەن بىلەن بىرگە تۇرۇپ قېلىشىمغا ئىجازەت سورىغىن. ئۇ بىزنىڭ گۇناھىمىزدىن كەچسە، ئەجەب ئەمەس.

شۇنىڭ بىلەن دېگە ئاھىپەلەكنىڭ ھۇزۇرىغا كىرىپ:

— ئەي، باتۇر تۇرانىسنىڭ تەڭداشسىز ئوغلى، مېنى ئۆلدى دەپ ئويلىغانىدىڭ. بەختىمگە رەھىملىك ئاناڭ جېنىمنى قۇتقۇزۇپ قالدى. بىز تۇرمۇش قۇردۇق، بالىلىقمۇ بولدۇق. يەرمىش ئاللانىڭ ساڭا قىلغان شەپقىتى ئەمەس، بەلكى ئاناڭ ئىككىمىزنىڭ ئوغلى. ئۇنى سەندىن يوشۇرغان گۇناھىمىزنى كەچۈرگىن ۋە ئاناڭ ئىككىمىزنىڭ بۇ ماكاندا ئارامخۇدا ياشىشىمىزغا يول قويغىن. يەرمىش بىزگە ھەمراھ بولسۇن، — دەپتۇ.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئاھىپەلەك-

تۇ. ئۇ ئاكىسىغا يېتىشىۋالغاندىن كېيىن، باغرى خۇن بولۇپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ ھۆرمەتلىك ئاكا، مەندە نېمە گۇناھ؟ نېمىشقا مېنىمۇ تاشلاپ كەتمەكچى بولدۇڭ؟ نېمىشقا ماڭا-مۇ نەپرەت كۆزۈڭ بىلەن قارىدىڭ؟ ساڭا ۋاپا قىلمىغان ئانا ماڭا ۋاپا قىلاتتىمۇ؟ قۇلۇڭ بولاي، ئۇلىقىڭ بولاي، نېمە دېسەڭ شۇنى قىلاي، مېنىمۇ بىللە ئېلىپ كەت. ھېچبولمىسا، ئارمىنىڭ يولىدا جان پىدا قىلىشقا يارايمەن.

ئاھىپەلەكنىڭ ئۇنىڭغا رەھمى كەپتۇ ـ دە، ئۇنى باغرىغا بېسىپ پېشانىسىگە سۆيۈپتۇ. ئۇلار بىر-لىكتە دۇئىلەر ماكانىدىن ئايرىلىپ، يىراق بىر يۇرتقا قاراپ سەپەر قىپتۇ. ئۇچ كۈندىن كېيىن بىر مە-لىكەتكە يېتىپ كەپتۇ. بۇ يەردە تۇرانىسنىڭ ئېلىدىن سەرگەردان بولۇپ چىققان پالۋانلار قوشۇن تۈ-زۈپ، ئۆكۈزخانىنى جازالاشنىڭ تەييارلىقىنىكەن. ئۇلار ئاھىپەلەكنىڭ تۇرانىسنىڭ ئوغلى ئە-كەنلىكىنى بىلىپ، ئۇنى ئۆزلىرىگە باش قىپتۇ.

ئاھىپەلەك ئىنىسى يەرمىش بىلەن بىرلىكتە ئۇلارغا جەڭ ماھارىتى ئۆگىتىپتۇ ۋە ئۆكۈزخانىنى جازالاشنىڭ تەدبىرلىرىنى تۇزۇپتۇ. بىر كۈنى ئاھىپەلەك پالۋانلارنى يىغىپ:

ــ باشقىلارنىڭ يۇرتى گەرچە بىزنى يەكلىمىگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇ يەر بىزگە مەڭگۈلۈك پانا-گاھ بولالمايدۇ. بىز قىساس ئۈچۈن ئۆكۈزخانىنى ئۆلتۈرۈپ، نەسلىمىزنىڭ شەنىگە چۈشكەن داغنى يۇ-مىغۇچە يىگىنىمىز يېگەن، ئىچكىنىمىز ئىچكەن بولمايدۇ. ئەمدى پۇرسەت يەتتى، ئاتام تۇرانىسنىڭ ئەنتىنى ئېلىپ، يۇرتداشلىرىمىزنىڭ كۆز يېشىنى قۇرۇتايلى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۆكۈزخانىنىڭ ئوردىسىغا بېرىپ، ئاتامنىڭ خاسىيەتلىك ئارغىمىقىنى قولغا چۈشۈرۈش كېرەك. ئارغىماقنى تارتىۋال-مساق، مىڭ جېنىمىز بولسىمۇ، ئۆكۈزخانىنىڭ قېنىنى تۆكەلمەيمىز، جەڭدە پۇخادىن چىقمايمىز. ئار-غىماقنى ئۆزۈم ئوغرىلاپ كېلەي، ناۋادا يەتتە كۈنگىچە قايتىپ كېلەلمىسەم، ھۈجۈم قىلىڭلار، ــ دەپتۇ.

يەرمىش ۋە پالۋانلار ئاھىپەلەكنىڭ خەۋپكە ئۇچرىشىدىن ئەنسىرەپ توسقان بولسىمۇ، لېكىن ئۆ-كۈزخانىنىڭ ئوردىسىنى ئۇنىڭدەك پۇختا بىلىدىغانلار بولمىغاچقا نائىلاج يول قويۇپتۇ. ئاھىپەلەك شۇ كۈ-نى ئەلياتقۇ بىلەن يولغا چىقىپ، ئۈچ كېچە ـ كۈندۈزدە ئوردىغا كەپتۇ. ئۇ پەم بىلەن ئارغىماق بار ئې-غىلغا كىرىپتۇ. ئەسلىدە ئۆكۈزخان شۇ كۈنى چۈشىدە ئاھىپەلەكنىڭ كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ، ئەتراپقا قوروقچىلارنى قويۇپ قويغانىكەن، شۇڭا ئاھىپەلەك ئەمدىلا ئارغىماقنى يېتىلەپ ئىشىكتىن چې-قىشىغا، لەشكەرلەر ئۇنى تۇتۇۋاپتۇ. ئاھىپەلەك ئارماندا ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ:

ــ ئەي ئاسمان ـ زېمىننىڭ لەنىتىگە قالغان نومۇسسىز، قان قېرىنداشلىرىڭنىڭ قىساسىغا بو-غۇلغان ئاسىي، سەن قۇياش نۇرىنى ئۆچۈرەلىسەڭمۇ، قىساس يالقۇنىنى ئۆچۈرەلمەيسەن. مېنى ئۆلتۈرە-لىسەڭمۇ، ئەلنىڭ ئارمىنىنى ئۆلتۈرەلمەيسەن. بۇلغانغان قېنىڭنى ئۆز قولۇم بىلەن تۆكۈپ، ئاتامنىڭ ئەنتىنى ئالالمىغانلىقىم ئۈچۈن ئارماندىمەن، لېكىن ئىنىم يەرمىش بۇ ئۆچنى ئېلىشقا قادىر. ئۇ سېنى يەتتە ئىقلىمغىچە سازايى قىلىدۇ، ئادەمزات ئەۋلادى ئۈچۈن مەڭگۈلۈك ساۋاق قالدۇرىدۇ. قېنى، قولۇڭ-دىن كەلگىنىنى قىل، ــ دەپتۇ. ئۇنىڭ سۆزلىرى ئۆكۈزخانىنىڭ يۈرىكىگە سانجىلىپتۇ. ئۇ نومۇسقا چى-دىماي ئۇنى ئۇچ كۈنگىچە شەھەر كوچىلىرىدا سازايى قىلىپ، پۇقرالارنى ئۆز غالجىرلىقى بىلەن قور-قۇتماقچى بوپتۇ، لېكىن ئاھىپەلەك كۆز يېشى قىلماپتۇ، ئاھ ئۇرماپتۇ، باش ئەگمەپتۇ. خالايىق ئۇنىڭ باتۇرلۇقىغا قەلبىدە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ، ئۆكۈزخانىغا نەپرەتلىنىپتۇ.

يەتتىنچى كۈنىمۇ ئاھىپەلەك قايتىپ كەلمىگەندىن كېيىن، يەرمىشنىڭ لەشكەرلىرى ئۆكۈزخانىنىڭ

دۆلىتىگە سەلدەك بېسىپ كىرىپتۇ. ئۇلار غادايغان دەرەختىن تارتىپ ئالايغان ھايۋانغىچە يەر چىشلىتىپ مېڭىپتۇ. خەلق ئۇلارنى قوللاپتۇ. ئۆكۈزخاننىڭ لەشكەرلىرىمۇ ئەسلىدىنلا پادىشاھنىڭ نومۇسسىزلىقىدىن يىرگىنىدىغان بولغاچقا، قانداشلىق مېھرىنى ئەلا بىلىپ يەرمىشكە بويسۇنۇپتۇ ۋە ئۇنىڭ لەشكەرلىرى بىلەن قوشۇلۇپ ئوردىغا ھۇجۇم قىلىپ كەپتۇ، ئۇلار ئاھىپەلەكنى قۇتقۇزۇپتۇ، لېكىن ئۆكۈزخاننى تۇتالماپتۇ. ئۇ تۇرانسىنىڭ دۆلدۇلىغا مىنىپ قاچقانكەن. يەرمىش ئاھىپەلەك بىلەن يۈرتنى قۇتقۇزۇپتۇ. ئەھلى - يۇرت شادلىققا چۆمۈپتۇ. لېكىن، ئۆكۈزخان قېچىپ كەتكەچكە، ئاھىپەلەككە جەڭ غەلىبىسى، ئەلنىڭ تەنتەنىسى تەسەللى بولالماپتۇ. ئاھىپەلەك تولا ھەسرەتلىنىپ، ئۇيقۇ ۋە غىزادىن قاپتۇ، رەڭگىرو-يى كۈنسېرى سولىشىپ، كېچە - كۈندۈز قىساس ئىشتىياقىدا جان قىينايتۇ. ئاكىسىنىڭ ھالى يەر-مىشنى قاتتىق ئويغا ساپتۇ. ئۇ ھەر خىل چارىلەر ئۇستىدە ئىزدىنىپتۇ. ئاخىر ئاتىسى — دۆلەر باتۇر-ری يادىغا كېلىپ، ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىمەكچى بوپتۇ ۋە ئاھىپەلەككە بىلدۈرمەي، تىلسىم شەھىرىگە قاراپ يول ئاپتۇ. ئۇ ئاتىسى ۋە ئانىسى بىلەن دىدارلىشىپتۇ. دۆلەر باتۇرى ئوغلىنى باغرىغا بېسىپ سۆيۈپتۇ. ئانىسى قار - يامغۇر يېغلاپ، ئۇنى قۇچاقلاپتۇ. يەرمىش بولغان ئەھۋاللارنى سۆزلەپ، ئۇنىڭدىن ياردەم سوراپتۇ.

دۆلەر باتۇرى ئوغلىنىڭ تەلىپىنى رازىمەنلىك بىلەن قوبۇل قىپتۇ. ئۇزۇن يىل يەرمىشنىڭ دەرد - پىراقىدا باغرى خۇن بولغان ئانىسۇ خۇشاللىقتىن ئېرىنى ئۆكۈزخاننى تېزرەك تۇتۇپ كېلىشكە دەۋەت قىپتۇ. دۆلەر باتۇرى ئوغلى بىلەن تۇرانسىنىڭ ئېلىدە كۆرۈشۈشكە كېلىشىپ، ئالتۇن زەنجىر-لىك دۆلدۇلنى مىنىپ كۆككە كۆتۈرۈلۈپتۇ. يەرمىش ئانىسى بىلەن خوشلىشىپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇ ئا-كىسى بىلەن ئەمدىلا يۈز كۆرۈشۈپ تۇرۇشىغا، ھاۋا گۈلدۈرلەپ، ئالەمنى قارا تۇمان بېسىپتۇ، ئاسماندىن قۇم - شېغىل تۆكۈلۈپتۇ. ئاھىپەلەك بىلەن يەرمىش نېمە ۋەقە بولغانلىقىنى ئاڭقىرىپ بولغۇچە، دۆلەر باتۇرى ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا ھازىر بولۇپ:

— ئەلنىڭ دۈشمىنى ئۆكۈزخان سىلەرنىڭ جازايىڭلارنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ، — دەپتۇ. ئاھىپەلەك بە-لەن يەرمىش ئىشكىتىن يا ئوقىدەك ئېتىلىپ چىقىپ قارىسا، ئۆكۈزخان زەنجىر بىلەن باغلانغان ھالدا بېشىنى ساڭگىلىتىپ تۇرغۇدەك. ئاھىپەلەك دۆڭگە بولغان كونا ئاداۋەتنى ئۇنتۇپ، قىساس لەززىتىدىن مەست بولۇپ، ئۇنىڭغا تەشەككۇر بىلدۈرۈپتۇ. ئۇ يەرمىشكە پۈتكۈل شەھەر ئەھلىنى يىغىشنى بۇيرۇپتۇ، ئۆزى ئۆكۈزخاننى ئوردا ئالدىغا سۆرەپ چىقىپتۇ. ھايال ئۆتمەي پۈتۈن ئەل ئوردا ئالدىغا جەم بوپتۇ. يەرمىش ئاكىسىدىن ئۆكۈزخاننى قانداق جازالىغاندا پۇخادىن چىقىدىغانلىقىنى سورىغانكەن، ئاھىپەلەك خەلقىنىڭ رايىغا بېقىشنى بۇيرۇپتۇ.

بەزىلەر، ئالدى بىلەن ئاھىپەلەكنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ تىلىنى كېسىپ تاشلاش كېرەك، دەپتۇ. بەزىلەر، ئۇنىڭ جاجىسىنى بۆرىلەر بەرسۇن، دەپتۇ. يەنە بەزىلەر، ھەممە ئادەم بىردىن تۈكۈرۈپ، ئۇنى تۈكۈرۈك ئىچىدە تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرۈش كېرەك، دەپتۇ. بەزىلەر بولسا، ئۇنىڭ تېنىنى بىر بۇردا - بىر بۇرىدىن كېسىپ، ئىتقا تاشلاپ بەرسەك، ئىت - مۇشۈكلىرىمىزمۇ ئاسىيلىق قىلمايدىغان بولىدۇ، دەپتۇ. شۇ چاغدا ئاھىپەلەك ئاتىسى تۇرانسىنىڭ قىلمىچىنى قىنىدىن سۇغۇرۇپ، ئۆكۈز-خاننىڭ يۇزىگە بىرنى تۈكۈرۈپ، ئۇنىڭ تىلىنى كېسىپ ئاپتۇ - دە، ئىتقا تاشلاپ بېرىپتۇ. شۇنىڭ بە-لەن ھەربىر ئادەم ئۇنىڭ بىر چىشلەمدىن گۆشىنى شىلىپ ئېلىپ، ئىتلىرىغا تاشلاپ بېرىپتۇ. ئاھىپە-لەك ئۆز ئارمىنىغا يېتىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن خالايىق بىر - بىرىگە ئاسىيلىق قىلمايدىغان بوپتۇ.

ئادەم بىلەن شەيتان

ئۇيغۇچىلار شۇنداق رىۋايەت قىلىپتۇلەركى، ۋاقتىكى ئىبلىس (شەيتان) ئاللانىڭ ئەمرىگە ئىتائەت قىلىشتىن باش تارتقانلىقى ئۈچۈن، ئەرشىئەلادىن رويى زېمىنغا تاشلىنىپتۇ ۋە پېشانىسىگە قەھر ـ غەزەپ تامغىسى بېسىلىپتۇ. ئۇنىڭ كاساپىتىدىن ئادەم ئەلەيھىسسالامۇ جەننەتتىن قوغلىنىپ يەر يۈزىگە چۈشۈرۈلۈپتۇ. ئۇل زامانلاردا شەيتان ئەرشتە پەرىشتىلەر، مالائىكىلەر بىلەن كۆرۈشۈپ تۇرار ئىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى شەيتان ئەرشكە چىقىپتۇ. شەيتان ئەرشىنىڭ دەرۋازىسىدا مۇئەككەل مالائىكىلەر بىلەن كۆرۈشۈپ:

ــ ئەي مالائىكىلەر، پەرىشتىلەر، ھەممىڭلار جەم بولۇڭلار، سۆزۈمگە قۇلاق سېلىڭلار، مەن بۇگۈن بۇ يەرگە رەببىل ئىززەت (ئاللا) كە ئەرز قىلىش ئۈچۈن كەلدىم. مېنىڭ ئاللاغا بىرقانچە سوئالىم بار، سوئالىمغا قۇلاق سېلىڭلار ! ــ دەپتۇ.

پەرىشتىلەر بۇ دەھشەتلىك سۆزنى ئاڭلاپ دەرھال قېچىشىپتۇ. بۇ چاغدا ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام بېشىنى سەجدىگە قويغانىكەن.

ــ ئەي ئىلاھىم، ھەركىمدىن ھېكمەتنى سورىماق راۋامۇ؟ ــ دەپ ئىلتىجا قىپتۇ ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام، ــ مەن شەيتاننىڭ سوئالىدىن بىزارمەن.

شۇ چاغدا ئاللادىن ندا كەپتۇ:

ــ ئەي مەلئۇن، سوئالىڭنى سورا !

شەيتان ئاللانىڭ ئەلچىسى ئىسرافىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا ئەيمەنمەي تۇرۇپ، ئاللاتائالاغا مۇنداق يەتتە سوئال تاشلاپتۇ:

ــ بىرىنچى سوئالىم شۇكى، ئى خۇدا، سەن مېنى ياراتتىڭ، بۇ بابتا سەن مېنى مېنىڭ خاھىشىمچە ياراتتىڭمۇ؟ لېكىن، بۇ بابتا ماڭا ئىختىيار يوق. مېنىڭ مەۋجۇت بولمىقىم سېنىڭ ئىختىيارىڭ بىلەن ئىدى. ئەگەر مېنى خالىمىساڭ نېمىشقا ياراتقانىدىڭ؟

ئىككىنچى سوئالىم شۇكى، سەن مېنى ئوتتىن ياراتتىڭ، ئادەمنى بولسا تۇپراقتىن ياراتتىڭ. ئوت بىلەن تۇپراق ئوتتۇرىسىدا ھېچبىر نىزا ـ ئاداۋەت يوق ئىدى. ئادەمنىڭ نېسىۋىسىدە مېنىڭ ھەقىقىم يوق ئىدى، مېنىڭ ماكانىمدىن ئادەمنىڭ تەمەيى يوق ئىدى. ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەتمۇ يوق ئىدى. سەن نېمە ئۈچۈن ئارىمىزغا ئاداۋەت پەيدا قىلدىڭ؟

ئۈچىنچى سوئالىم شۇكى، ئادەمگە بېھىشتىن جاي بەردىڭ، مېنى يەر يۈزىگە سەرگەردان قىلدىڭ.

مەن بېھىشتىكى ئىشىكىگە باردىم ۋە ئۇ يەرگە كىرىشنى مەقسەت قىلدىم. بېھىشكە كىرىپ، ئادەمگە ۋەسۋەسە سېلىپ، ئۇنى گۇمران قىلىشنى، ئۇنىمۇ ماڭا ئوخشاش جازاغا ئۇچرىتىشنى قەست قىلدىم. سەن شۇ چاغدا مېنىڭ مەقسىتىمنى بىلىپ تۇرۇپ، نېمە ئۈچۈن مېنىڭ بېھىشكە كىرىشىمنى ئىجازەت بەردىڭ؟

تۆتىنچى سوئالىم شۇكى، مەن بېھىشكە كىردىم، لېكىن ئادەمگە ۋەسۋەسە سالماقچى بولغان سۆزىنى ئۇنتۇغا ئوچۇق ئېيتمىدىم. شۇنداق بولسىمۇ، ئادەم مېنىڭ ياغلىما سۆزۈمگە ئىشەندى. سەن نېمە ئۈچۈن ئادەمنى مېنىڭ مۇددىئايىم بويىچە، غايىبانە سۆزۈمگە ئىشەندۈردۇڭ؟ نېمە ئۈچۈن تەخت ئالدىدا بۇغداي دەرىخىنى ئۇندۇردۇڭ؟ بۇلارنى قىلدۇرماسلىق سېنىڭ قولۇڭدىن كېلەتتىغۇ؟

بەشىنچى سوئالىم شۇكى، مەن سېنىڭ ئالدىڭغا زامان تەلەپ قىلىپ باردىم، سەن ماڭا زامان بەردىڭ. ئەگەر سەن مېنىڭ ئادەم بالىسىغا گۇمراھلىق قىلىشىمنى خالىمىغان بولساڭ، شۇ چاغدا سەن نېمىشقا مېنى ئۆلتۈرۈپ يوقلا قىلمۇەتمىدىڭ؟ ئەگەر شۇنداق قىلغان بولساڭ، مەنمۇ ئادەم ئەۋلادىغا ۋەسۋەسە سېلىشتىن مەھرۇم ۋە ئامان قالغان بولار ئىدىم، ئۇلارنىڭ تاپا - تەنىلىرىدىن خالاس بولار ئىدىم. نېمىشقا ماڭا زامان بەردىڭ؟

ئالتىنچى سوئالىم شۇكى، سەن ماڭا تاكى قىيامەت قايىم بولغۇچە ئادەم بالىسىنى گۇناھكار قىلىپ تۇرۇشۇمغا پۇرسەت بەردىڭ. مەن ئۇلارغا چوڭ - كىچىك گۇناھلارنى سادىر قىلغۇزدۇم. ئەسلىدە ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىدىن ماڭا ھېچقانداق زەررى، ئۇلارنىڭ تائەت - ئىبادەتلىرىدىن ماڭا ھېچقانداق پايدىسى يوق ئىدى. شۇنداق تۇرۇقلۇق نېمە ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى گۇناھى سەۋەبلىك دوزاخقا ياكى ئىبادەتلىرى سەۋەبلىك بېھىشكە كىرىشكە ئەمر قىلماي، بەزىلىرىنى بېھىشكە، بەزىلىرىنى دوزاخقا كىرىشكە ئەمر قىلدىڭ؟

يەتتىنچى سوئالىم شۇكى، گۇناھكارلارنىڭ گۇناھىدىن سېنىڭ ئاستانەڭگە قىلچە زەخمەت يەتمەيدۇ، مۆمىنلەرنىڭ ئىبادەتلىرىدىنمۇ بىئېھتىياجسەن. ئۇنداق ئىكەن، سەن نېمە ئۈچۈن يەنە دوزاخنى ياراتتىڭ؟ ئادەملەرنى ئەمر قىلىپ دوزاخقا كىرگۈزۈپ ئازابلاشتىن مەقسىتىڭ نېمىدۇر؟

شەيتان ئاللادىن سوئاللىرىنى سوراپ بولۇشىغا، ئاللادىن ۋەھىي كەپتۇ:

— ئەي مەلئۇن! سوئالىڭ تۈگىدىمۇ؟ سەن مېنىڭ خۇداۋەندلىكىمنىڭ ھەقىقىتىنى بىلمەيسەن. مېنىڭ ھېچنېمىگە بىھاجەتلىكىمنى تونۇمايسەن. ھەرقانداق بەندىنىڭ مەن قىلغان ھەرقانداق ئىشنى «نېمىشقا قىلدىڭ؟ خاتا بولدى» دېيىشكە ھەددى يوقتۇر. ھۆكۈم ۋە ئىرادە ماڭىلا خاستۇر. بۇ سوئاللىرىڭ ئۈچۈن ساڭا مەڭ لەنەت!

مانا شۇ سەۋەب بىلەن شەيتان ئاللانىڭ قەھرىگە ئۇچراپ، بېشىغا لەنەت تاشلىرى يېغىپتۇ. ئاللا ئۇنى ئاسماندىن يەرگە تاشلاپتۇ، ئۇنىڭ كاللىسىغا گۇمراھلىق، زالالەت ئەلىمىنى سانجىپتۇ. شەيتاندىن سەل بۇرۇنراق ئاللانىڭ غەزىپىگە ئۇچراپ جەننەتتىن چىقىرىلغان «ھەۋۋا» بىلەن «دۇنيا» بۇ ئەھۋاللاردىن خەۋەردار بوپتۇ، شەيتان ئۈچۈن ئىچىنى ئاغرىتىپ ھازا تۇتۇپتۇ، شەيتاننىڭ قېشىغا كېلىپ تەسەللى بېرىشىپ:

— ئەي خۇدانىڭ قەھر - غەزىپىنى يېگەن، دەردمەنلىك شەربىتى ئىچكەن، پەرىشتىلىك ئۇنۋانى شەيتان دېگەن نامغا ئالماشقان، ئاسمانىنىڭ تۆرىدىن يەرنىڭ پايىسىگە چۈشكەن، ئادەمنىڭ سەۋەبى بىلەن بۇ ئازارلارغا مۇپتىلا بولغان دوستۇم، كۆڭلۈڭنى زىنھار ئاغرىتمىغىن، بىزلەر ساڭا ھەمدەم بولىمىز.

ئادەملەرنى كۆپۈرلۈققا، پىتنە ـ پاساتلارغا دۇچار قىلايلى، ـــ دېيىشىپتۇ.

شەيتان ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ خۇشال بوپتۇ. ئۇچەيلەن بىر ـ بىرىگە بەيئەت قىلىشىپ، ئادەم بالىسىنى گۇناھكار قىلىش يولىدا قەسەم ئىچىپتۇ.

ـــ مەن ئادەملەرنى تائەت ـ ئىبادەت قىلماي ئويۇن ـ تاماشا قىلىشقا دالالەت قىلىمەن، ـــ دەپتۇ شەيتان.

ـــ مەن ئادەملەرگە ساھىبجامال قىز سۈرىتىدە كۆرۈنىمەن، مەن ئۇچۇن ئۆزىنى قۇربان قىلىدىغان ھالغا كەلتۈرۈپ، توغرا يولدىن چىقىرىمەن ! ـــ دەپتۇ دۇنيا.

ـــ مەن ئەركەكلەرنى ئۆزۈمگە مەھلىيا قىلىپ، گۈزەل ئارزۇلىرىنى يوق قىلىۋېتىمەن، ـــ دەپ ۋەدە بېرىپتۇ ھەۋۋا.

ئۇلارنىڭ مەقسەتلىرى بىر ئورۇندىن، مۇددىئالىرى بىر ماكاندىن چىقىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار: «ئەمدى بىزگە باشچىلىق قىلىدىغان بىر خەلىپە لازىم، بىز بولمىغان چاغلاردا ئورنىمىزغا بۇ خەلىپە تۇرىدىغان بولۇشى كېرەك !» دېگەن قارارغا كەپتۇ. شۇ چاغدا شەيتان بۇنداق دەپتۇ:

ـــ مەن ئۆز ئورنۇمغا كىبىر (تەكەببۇرلۇق) نى خەلىپە قىلىمەن، ئەگەر مەن بولماي قالسام، ئۇ ماڭا ۋەكىل بولسۇن.

ـــ مەن، ـــ دەپتۇ دۇنيا، ـــ ھېرىسنى ئۆزۈمگە ۋەكىل قىلىمەن. مەن يوق چاغدا ئادەملەرنى ھېرىس ئۆزىگە مەپتۇن قىلىپ تۇرىدۇ.

— مەن ھەسەتخورلۇقنى ئۆز ئورنۇمغا خەلىپە قىلىمەن، — دەپتۇ ھەۋۋا، — مەن بولمىغاندا ئا-
دەملەر ھەسەتخورلۇق ئازابىدىن ھالاك بولۇشىدۇ.

— بەخت - سائادەتكە، نازۇ نېمەتلەرگە ئېرىشىمۇ يەنە شۇكۇر قىلمايدىغان تەمەخورلار مېنىڭ لەشكەرلىرىمدۇر، — دەپتۇ شەيتان.

— راھەت - پاراغەت قوغلاشقۇچى راھەتپەرەسلەر مېنىڭ لەشكەرلىرىم بولىدۇ، — دەپتۇ ھەۋۋا.

— تىلى شېكەر، ئىچى زەھەر، كۇندۇزى ئىنسان، كېچىسى جىن، تەخسىكەشلەر مېنىڭ لەشكەرلە-
رىم، — دەپتۇ دۇنيا.

— مەن ئۇيقۇ - غەپلەت تۇغىنى كۆتۈرىمەن، — دەپتۇ شەيتان.

— مەن مەئىشەت تۇغىنى كۆتۈرىمەن، — دەپتۇ ھەۋۋا.

— مەن نەپسانىيەتچىلەرنىڭ تۇغىنى كۆتۈرىمەن. نەپسى - بالاغا گىرىپتار بولغۇچىلارنىڭ ھەممە-
سى بىزگە ئەگىشىدۇ، — دەپتۇ دۇنيا.

شەيتان ئاداۋەت، ئۆچمەنلىك تېرىسىنى تارتىپ كىيىپتۇ. دۇنيا بولسا، غەيۋەت - شىكايەتتىن دۇە-
باق تەييارلاپتۇ. ھەۋۋانىڭ ناغرىسى پېتنە بىلەن جۇدادىن ياسىلىپتۇ. ھەممىدىن بۇرۇن شەيتان دۇشمە-
لىك تايىقى بىلەن ئاداۋەت ناغرىسىغا قاتتىق ئۇرۇپتۇ، شەك - شۇبھە، گۇمانخورلۇق، نىزا - ئاداۋەت،
پېتنە - پاسات جاھانغا تولۇپتۇ. دۇنيا ھېرىسىنىڭ چوكىسىنى رىغبەتنىڭ دۇمبىقىغا ئۇرۇپتۇ، تەمەگە-
لىك، بېخىللىق ئىللەتلىرى ئالەمنى قاپلاپتۇ. ھەۋۋا بولسا زالالەتنىڭ كالتىكى بىلەن ھاۋايى - ھەۋەس-
نىڭ ناغرىسىغا ئۇرۇپتۇ، شەھۋانىيلىق، كۇنداشلىق مالامەتلىرى يەر يۈزىنى قاپلاپتۇ. شۇنداق قىلىپ،
ئۇلار تۇغ - ئەلەملىرىنى ئېگىز كۆتۈرۇپ، لاۋۇ لەشكەرلىرىنى ئەگەشتۈرۇپ، ناغرا - كاناي، داقا -
دۇمباقلىرىنى ياڭرىتىپ سەھرايى باتىنده توپلىشىپ، بەندەئى مۆمىنلەرنىڭ ۋىلايىتىگە ھۇجۇم قوزغاش
قەستىگە چۈشۈپتۇ.

ئەلقىسسە، بۇ چاغدا ئادەمىي مۆمىنلەر پاك دىللىرىنى پادىشاھ قىلىپ تىكلەپ، ئەقىل - پاراسەت-
لىرىنى ۋەزىر قىلىپ، ئىمان تۇغىنى ئېگىز قاداپ، مەرىپەتنى سىپاھ، مەدەنىيەتنى زۇلپىقار ئەيلەپ، ئىل-
مۇ ھېكمەت لەشكەرلىرىنىڭ سېپىنى راست قىلىپ، جەننەتۇل مەئۋانىڭ پۇتمەس - تۇگىمەس راھەت -
پاراغەتلىرىگە يەتمەك مۇددىئاسىنى دىلىغا پۇكۇپ، شىجائەت تۇلپارلىرىغا مىنىپ، جۇرئەت قامچىلىرىنى
قولىغا ئېلىشىپتۇ، شەيتان قوشۇنى تەرەپكە قاراپ ئات سېلىشىپتۇ. مۆمىن قوشۇنىدىكى سەردارلاردىن
ئىنساب بەگ، ۋاپا خېنىم، شەپقەتچوك، مېھرى بۇۋى، قانائەت بەگ، خەير - ئېھسان بەگ، شاپائەت بەگ،
ساخاۋەت بەگ، سەۋرىگۇل، تاقەت خېنىم، دوستانە پالۋان، غازات باتۇر، شېھىت يىگىتۋېشىلەر شۇنداق
باھادىرلىق كۆرسىتىپتۇكى، ئالەم بىنا بولغاندىن بۇيان تېخى مۇنداق شىددەتلىك جەڭ بولغان ئەمەس
ئىكەن. ئەھلى ئىلىملەر قوشۇنىدىن ھەربىر قىلىچ كۆتۈرگەن مۆمىنلەر ھەربىر ھەربكىتىگە «ئاللا ئۆ-
زۇڭ نۇسرەت ئاتا قىلغايسەن» دېگەننى يار قىلىشىپتۇ. ئۇزاق سوقۇشۇشتىن كېيىن ئاللا مۆمىنلەرگە
غەلىبە ئاتا قىپتۇ، زەپەر تونىنى ھەربىر سىپاھ، بەگلەرگە كىيدۇرۇپتۇ. ئاللانىڭ مەدەت لەشكەرلىرى
شەيتانىنىڭ پېتنە - پاساتلىرىنى تارمار قىپتۇ. ۋۇجۇد شەھرى ئىمان چىراغلىرى بىلەن يورۇپتۇ. بۇ
جەڭدىن كېيىن، ئادەمىي مۆمىنلەر تېخىمۇ كۆچكە تولۇپ، شەيتان مەلئۇنىنىڭ ھىيلە - مىكىرلىرىدىن
ئۆزىنى قاچۇرۇشقا ئىرادە باغلىشىپتۇ.

پادشاه بىلەن يۇھا

ەدىمكى زاماندا سەلتەنەتلىك بىر پادىشاه ئۆتكەنكەن. پادىشاھنىڭ ئەدلۇ ئادالىتىدىن ئەل ئامان، يۇرت پاراۋان، پۇقرالار ئىناق بولۇپ، ئىشلىرى روناق تاپقانكەن.

كۇنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ مەملىكەتنىڭ بىر سەھراسىدا تۇيۇقسىز ئادەملەر، چارۋىلار ئىز - دىرەكسىز يوقىلىپ كېتىشتەك غەلىتە ئەھۋال يۈز بېرىپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي بىر كەنتنىڭ ئادەملىرى، چارۋىلىرى، ئۆي قۇشلىرى، ھەتتا مۇشۇكلىرىگىچە تۇگەپ، كەنتتە جانلىق مەۋجۇدات قالماپتۇ. بۇنىڭ- دىن خەۋەر تاپقان يۈزبېشى مىڭبېشىنى شەھەر ھاكىمىغا بۇ ۋەقە ۋە ئەھۋاللارنى يەتكۇزۇپتۇ. ئارقىدىنلا ھاكىمغا بۇ ئاپەتنىڭ يەنە بىر كەنتكە ئۇلاشقانلىقى، «پىشانىمىزگە پۈتۈلگەننى كۆرەرمىز» دەپ تەقدىرنىڭ ھۆكمىنى كۇتۇپ تۇرغۇچىلار يۇرتىدا قېلىپ، قالغانلىرى بالا - چاقىلىرىنى ئېلىپ، مال - ۋارانلىرىنى ھەيدەپ باشقا ياقلارغا سەرگەردان بولۇپ چىقىپ كېتىۋاتقانلىقى توغرىسىدا خەۋەر كەپتۇ. پايتەخت شەھىرىنىڭ ھاكىمى ئىنتايىن ئالاقزادىلىك ئىچىدە، پادىشاھنى شىددەت بىلەن بېسىپ كې- لىۋاتقان بۇ نامەلۇم بالا - قازادىن ۋاقىپلاندۇرۇپتۇ. پادىشاه دەرھال ۋەزىر، ئەمىر ۋە سەركەردىلىرى بە- لەن كېڭىشىپ، ئۇستا چەۋەنداز، مەرگەن، باتۇرلاردىن تاللانغان مىڭ كىشىلىك ئەزىمەتلەر قوشۇنى تەشكىللەپ، كۆزگە كۆرۈنمەس بۇ خىرىسچى بىلەن جانبازلىق قىلىش ئۈچۈن، شىكارغا چىقىش نامى بىلەن ئادەمسىز قالغان كەنت تەرەپكە يۈرۈش قىپتۇ. بۇ كەنت پايانسىز دەشت - باياۋانغا تۇتاش بولۇپ، كەنتنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئادەم ئاياغ باسمىغان، بىر - بىرىدىن ئېگىز تۇگمەس قۇم بارخانلىرى سوزۇلۇپ كەتكەنكەن. پادىشاه لەشكەرلىرى بىلەن كەنتنىڭ ئاخىرىغىچە كېلىپ، ھەممە ئەتراپنى قاتتىق كۆزدە- تىپتۇ، لېكىن جەڭ قىلغۇدەك بىرەر دۈشمەننى كۆرمەپتۇ ياكى بىرەر شەپىنى سەزمەپتۇ. ئۇلار بوش قالغان ئۆيلەردە يېتىپ بىر كېچىنى ئۆتكۇزۇپتۇ، ئادەملەرمۇ، ئاتلارمۇ ھېچقانداق زىيانغا ئۇچرىماپتۇ. ئەتىسى پادىشاه قۇرۇقدىلىشقا يۈزلەنگەن يەنە بىر كەنتكە قاراپ ئاتلىنىشقا پەرمان چۈشۈرۈپتۇ. ئۇلار يولدا كېتىۋاتقاندا، توساتتىن بىر ئېدىرنىڭ يانباغرىدىن بىر كېيىك بالىسى غىل - پال كۆرۈنۈپتۇيۇ، بىر تاقلاپلا كۆزدىن غايىب بوپتۇ. پادىشاه ئات چاپتۇرۇپ كېلىپ قارىسا، كېيىك بالىسى ئېدىرنىڭ نې- رىقى تەرىپىدىكى سايدا قېچىپ كېتىۋاتقۇدەك. پادىشاه باشقىلارنىڭ ئۇنى ئېتىپ ئۆلتۈرۈپ قويماسلىقى ئۈچۈن: «كېيىكنى ھېچكىم قوغلىمىسۇن، ئۇنى ئۆزۈم تىرىك تۇتۇپ كېلىمەن» دەپتۇ - دە، كېيىك بـا- لىسىنىڭ كەينىدىن ئېتىنى چاپتۇرۇپ كېتىپتۇ. كېيىك بالىسى دەم كۆرۈنۈپ، دەم كۆرۈنمەي پادىشاه- نى خېلى يەرلەرگىچە قوغلاتقۇزۇپتۇ. بىر يەرگە بارغاندا ئات چىپىدە توختاپ، مىخ قاقىۋەتكەندەك تۇرۇپ

قاپتۇ. پادىشاھ ئاتىنىڭ ماغزاپتەك ئاپئاق كۆپۈككە چىلىنىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئات چارچىغان بولۇسا كېرەك، دەپ ئويلاپتۇ. دەل شۇ چاغدا، پادىشاھنىڭ كۆزى ئون قەدەمچە نېرىدىلا خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولۇپ قالغان ۋە يەرگە قاراپ ئولتۇرغان ئۇزۇن چاچلىق بىر ئايالغا چۈشۈپتۇ ـ دە، كاللىسىغا چاقماق تېزلىكىدە: «بۇ ئالۋاستىمۇ نېمە؟» دېگەن ئوي كېلىپ، يۈرىكى جىغىدە قىلىپ كېتىپتۇ، لېكىن دەرھال ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ:

— كىمسەن؟ تۇر ئورنۇڭدىن! — دەپ ۋارقىراپتۇ. ئايال بېشىنى كۆتۈرۈپ پادىشاھقا لاپپىدە بىر قارىۋالغاندىن كېيىن، ئولتۇرغان جايىدا ئىككى قولىنى كۆكسىگە قويۇپ، بېشىنى ئېگىپ پادىشاھقا سالام بەجا كەلتۇرۇپتۇ ۋە:

— ئەي زاتى شېرىپ، مەن سىزنىڭ كىم ئىكەنلىكىڭىزنى بىلمەيمەن، ئەمما سىياقىڭىزدىن قارىغاندا سەركەردىلەردىن ئوخشايسىز. مەن كېتىۋېتىپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، پۇتۇمغا قۇيۇن ئۇچۇرتۇپ كەلگەن بىر چوڭ تاش تېگىپ ئوشۇقۇمنى زەخمىلەندۇرگەنىدى، شۇڭا ھۆرمىتىڭىز ئۈچۈن ئورنۇمدىن تۇرالمىدىم، كەچۈرگەيسىز، — دەپتۇ. ئۇ بېشىنى كۆتۈرگەندە، كۆن ئاشۇ جايدىن يەنە بىر قېتىم كۆتۈرۈلۈپ چىققاندەك، ئەتراپ پاللىدە يورۇپ كەتكەنكەن، ئەمدى ئۇنىڭ گۈزەل ھۆسن ـ جامالىغا قوشۇلغاقتەك يېقىملىق ئاۋازى قوشۇلۇپ پادىشاھنى مەپتۇن قىلىۋاپتۇ. پادىشاھ ئىختىيارسىز ئاتتىن چۈشۈپ ئايالنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ئۇ ئەمدىلا ئون يەتتە ـ ئون سەككىز ياشقا كىرگەن بىر قىز ئىكەن. پادىشاھ، مەن بىر ھۆر ـ پەرىگە يولۇقتۇممۇ نېمە، دەپ ئويلاپ، ئىنتايىن خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ ۋە شۇئان ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا قىزغا بولغان ئىشتىياق ئوتى ئۇلۇغ بىر گۈلخاندەك لاۋۇلداشقا باشلاپتۇ، كۆڭۈل تەختىنى بولسا بۇ سۆيگۈ سۇلتانى ئىستىلا قىپتۇ. قىز پادىشاھنىڭ سوئالىغا جاۋابەن:

— بىز ئاتا ـ ئانىمىزدىن بىر ئوغۇل، بىر قىز تۆرەلگەنمىز. ئاكامنىڭ ئىسمى خۇرشىد ئىدى، مېنىڭ ئىسمىم خۇرشىدە. ئاكام جان بېقىش تەھلىكىسىدە ئىش ئىزدەپ چىقىپ كەتكەنىدى، قايتىپ كەلمىدى. يېقىندا قانداقتۇر بىر غايىب ۋابانىڭ كاساپىتىدىن ئاتا ـ ئانام بىر كېچىدىلا يوقالدى، مەن قورقۇپ يۇرتۇمنى تاشلاپ قېچىپ چىقىپ، نەگە بېرىشىمنى بىلمەي مۇشۇ يەرگە كېلىپ قالدىم، كۈتۈلمىگەندە پېشكەللىككە ئۇچراپ يالىلاندىم، بەختىمگە يارىشا خۇدايىتائالا ماڭا سىزنى يەتكۈزدى، — دەپ سۆزدىن توختاپتۇ. قىزنىڭ ئۇچىسىدىكى كىرلىشىپ كەتكەن ماتا كۆڭلەك، بېشىدىكى ئۆڭۈپ كەتكەن كونا دوپپا، پۇتىنىڭ يالاڭ ئاياغلىقى ئۇنىڭ ئىنتايىن نامرات ئائىلىنىڭ پەرزەنتى ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىپ تۇرىدىكەن. پادىشاھ قىزنى ئۆزى بىلەن بىللە ئەكەتمەكچى بوپتۇ، لېكىن ئېتىغا مىنگەشتۇرمەكچى بولغاندا، ئات زادىلا مىندۇرمەپتۇ. پادىشاھ:

— بۇ ئات يات ئادەمنى مىندۇرمەيدىغان قىلىپ ئۆگىتىلگەنىدى، مەن سىزگە ئادەم ئەۋەتمەن، — دەپ، ئېتىغا مېنىپ قايتىپ كېتىپتۇ ۋە ئادەم ئەۋەتىپ قىزنى ئالدۇرۇپ كېتىپتۇ.

ئوردىغا كىرگەندىن كېيىن قىزنى تېۋىپقا داۋالىتىپتۇ. پادىشاھ خۇرشىدە ئۇچۇن مەخسۇس قەسىر ساراي بىنا قىلىشنى باش ۋەزىرگە تاپشۇرۇپتۇ ھەمدە قەسىر پۇتكەندىن كېيىن كاتتا توي قىلىپ قىزنى نىكاھىغا ئالىدىغانلىقىنى جاكارلاپتۇ. ئەمما، پادىشاھ تاقەت قىلالماي تويىنى قەسىر پۇتكەندە ئۆتكۈزمەكچى بولۇپ، قىزنى نىكاھىغا ئېلىۋاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئوردىدىكى ئېسىل ئاتلار، كالىلار، قويلاردىن كۈندە بىرەرى، توخۇ، ئۆردەك، غازلاردىن بىرنەچچىسى ئىز ـ دېرەكسىز يىتۇپ كېتىشكە

باشلاپتۇ. دەسلەپتە ئات باقارلارمۇ، پادىچى - چوپانلارمۇ، ئۆي قۇشلىرىغا قارايدىغانلارمۇ «يارماسلار» دېيىلىپ، ئەيىبلىنىپ بالاغا قېلىشتىن قورقۇپ، ئەھۋالنى پادىشاھقا مەلۇم قىلىشقا پېتىنالماپتۇ. ئەما، بۇئىش تەكرارلىنىۋەرگەندىن كېيىن، ئۇلار ئاخىر ۋەقەنى چارۋا ئىشلىرى ۋەزىرىگە مەلۇم قىلىپ، ئۇ ئارقىلىق پادىشاھنى ئەھۋالدىن خەۋەرلەندۇرۇپتۇ. باش ۋەزىر بىر ئىشقا ئالاھىدە زەن قويۇپ كېلىۋاتقانىكەن. ئۇ پادىشاھقا:

— ئەي كەرەملىك شاھىم، ئۆمرىڭىز ئۇزۇن، تەختىڭىز مۇستەھكەم بولسۇن. ئېلىمىزنىڭ پادىشاھسىز، پۇقرالىرىمىزنىڭ ھاياتسىز قالماسلىقى ئۈچۈن بىر مۇھىم گەپنى ئېيتىشقا ئىجازەت قىلسىڭىز، — دەپ ئىلتىجا قىپتۇ.

— سۆزلەڭ، — دەپتۇ پادىشاھ. ۋەزىر ئەزەم پادىشاھنى چوڭ بىر تام ئەينەكنىڭ قېشىغا ئەكېلىپ:

— شاھىم، ئەينەككە قاراپ چىرايىڭىزنى كۆرۈپ بېقىڭ، — دەپتۇ. پادىشاھ ئەينەككە قاراپلا چىرايىنىڭ سامانداەك سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كېتىپتۇ ۋە تاقەتسىزلىك بىلەن:

— ئەي ۋەزىرىم، بۇ نېمە ئالامەت؟ تېز بايان قىلىڭ، — دەپتۇ.

— ئۇلۇغ پادىشاھىم، مەن يېڭى مەلىكىمىز خۇرشىدەنىڭ ئادەمزات جىنسىدىن ئىكەنلىكىگە شەكلىنىمەن. بۇنىڭ بىرىنچى ئىسپاتى، سىزنىڭ چىرايىڭىزنىڭ مۇردا تۇسىنى ئالغانلىقى، يەنە بىرى، ئۇردىكى ئات، كالا، قويلارنىڭ غايىب بولۇشى، — دەپتۇ باش ۋەزىر. پادىشاھ بۇنى ئاڭلاپ قاتتىق ۋەسۋەسىگە چۈشۈپ قاپتۇ ھەمدە ئىزتىراپ بىلەن ۋەزىرگە:

— ئەي ۋەزىر ئەزەم، سىزچە خۇرشىدە ئادەمزات بولمىسا، ئۇ نېمە؟ — دەپ سوئال قويۇپتۇ.

— ئۇ يۇھا، — دەپتۇ ۋەزىر، — يىلان قىرىق يىل ياشىغاندىن كېيىن ئەجدىھا بولارمىش، ئەجدىھا قىرىق يىل ئۆمۈر كۆرگەندىن كېيىن يۇھا بولارمىش، يۇھا قىرىق يىلدىن كېيىن ئادەمزاتقا، ھەر خىل ھايۋانلارغا ئۆزگىرەلەيدىغان خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولارمىش. مەن ئوردىمىزدا يۈز بەرگەن ئالامەتلەرگە قاراپ خۇرشىدەنى يۇھالىق دەرىجىسىگە يەتكەن يىلان دەپ قەتئىي ھۆكۈم قىلىشقا ھەقلىقمەن، ئادەمسىز قالغان ئىككى كەنتنىمۇ مانا مۇشۇلار قۇرۇقدىۋەتكەن.

— مۇشۇلار دېگىنىڭىز نېمىسى، بۇ يالغۇز ئەمەسمۇ؟ — دەپ دەرھال سوراپتۇ پادىشاھ تېخىمۇ ۋەھىمە ۋە ئەندىشە ئارىلاش.

— بۇلار بىر جۈپ ئەر - خوتۇن يۇھا بولۇشى چوقۇم. بىرى ئوردىغا كىرىۋالدى، يەنە بىرى سەھرادا قالدى. بىرى ئىچكىرىدىن، بىرى سىرتتىن بىزنى خاراب قىلىشقا تۇتۇندى. ھازىر يەنە بىر كەنتىمىزنىڭ جانلىقسىز قالغانلىقى توغرىسىدا خەۋەر كەلدى، — دەپتۇ باش ۋەزىر.

— قانداق قىلىش كېرەك؟ — دەپ ۋەزىرگە قاراپتۇ بالانى يوقىتىمەن دەپ چىقىپ قازانى ئۆزى بەلەن ھەمراھ قىلىپ كىرگەن پادىشاھ «خۇرشىدە»نىڭ «خۇرشىد» توغرىسىدىكى بايانلىرىنى ئەسلەپ.

— ئالدى بىلەن سىزنىڭ گۇمانىڭىزنى تۇگىتىش كېرەك، ئاندىن سىز بۇ بالايىئاپەتنى يوق قىلىشقا قەتئىي ئىرادە باغلايسىز، خۇرشىدەدىن مېھرىڭىزنى ئۈزىسىز. بۇنىڭ ئۈچۈن سىز شاھلارغا خاس جەسۇرلۇق، زېرەكلىك ۋە تولىمۇ ئۇستىلىق بىلەن خۇرشىدەنى كۆزىتىپ كۆرۈڭ. بۇنىڭ يۇتۇمىمۇ سۇ قالمىسۇن. مەن ئېرىقلاردىكى سۇنىمۇ توختىتۇۋېتىمەن، پەقەت ئوردا كۆلىنىڭ سۇيىچارىسى ناھايىتى ئاددىي. بۇگۈن تۈزلۇقراق تاماق يەڭلار، ياتار چاغدا چىنە - چەينەكلەردە بىر گە تەگمەيمەن، قالغىنىنى ئۆزىڭىز كۆرۈپ بىلىۋالىسىز، — دەپتۇ باش ۋەزىر.

پادىشاھنىڭ بۇيرۇشى بىلەن كەچتە ئاشپەز مەخسۇس تۇزلانغان گۆش، تۇزلانغان بېلىق بىلەن تاماق ھازىرلاپتۇ. پادىشاھ خۇرشىدە بىلەن بىللە غىزالىنىپتۇ. كېچىسى مەلىكە ئۇسساپ كېتىپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇسسۇزلۇق ئىچمەكچى بوپتۇ، ئەمما چەينەكلەردىن بىر يۇتۇمۇ سۇ تاپالماپتۇ. ئېرىقتىن سۇ ئىچىش ئۈچۈن ھويلىغا چىقسا، ئېرىقمۇ قۇرۇق تۇرغۇدەك. ئىلاجسىز يېنىپ كىرىپ ئورنىدا يېتىپتۇ، ئەمما ئۇسسۇزلۇقتا چىدىيالماپتۇ. ئاخىر يىلان سۇرىتىگە كىرىپ، ئاستا سوزۇلۇپ بېشىنى تۇخلۇكتىن چىقىرىپ كۆلدىن سۇ ئىچىپتۇ. ئۇنىڭ قۇيرۇقىنى قۇچاقلاپ ياتقان پادىشاھ بەدىنىگە تەگكەن مۇدھىش سوغۇق ئەتتىن شۇركۇنۇپ، جېنى قەپىسىدىن ئۇچۇپ چىقىپ كەتكۇدەك بوپتۇ، پۈتۈن ئەزايىدىن مۇزدەك تەر چىقىپ كېتىپتۇ. يىلاننىڭ سۇنى غۇرتۇلدىتىپ يۇتۇۋاتقانلىقى، سۇنىڭ ئۇنىڭ قارنىغا شارىلداپ ئېقىپ كىرىۋاتقانلىقى پادىشاھقا ئاڭلىنىپ تۇرۇپتۇ. پادىشاھ بۇ بىر كېچىنى مىڭ ئۆلۈپ، مىڭ تىرىلىپ ئاران تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ...

— دانا ۋەزىرىم، ئېيتقانلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى دەللىلەندى. بۇ ۋەھشىينى تېزرەك يوقىتىشقا ئەقىل كۆرسىتىڭ، — دەپتۇ پادىشاھ ۋەزىر ئەزەمگە.

— يېڭى مەلىكىمىز ئۇچۇن ياسىلىۋاتقان ھەرەمباغنى ئوتتۇز كۇن ئىچىدە پۈتتۇرىمەن. سىز بۇ-گۇنلا مەلىكىگە بىر ئايدىن كېيىن توي ئۆتكۇزۇلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ قويۇڭ. مۇشۇ مەزگىل ئىچىدە ئىشىكىزنىڭ ئالدىراشلىقىنى سەۋەب قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولماڭ، — دەپتۇ ۋەزىر ئەزەم پادىشاھقا.

پادىشاھ بىر كۇنى كەچتە «خۇرشىدە»نىڭ ھۇجرىسىغا كىرسە، «خۇرشىدە» ئۆينىڭ بىر بولۇڭىدا يىغلاپ ئولتۇرغۇدەك. پادىشاھ ئۇنىڭدىن يىغلاشنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. «خۇرشىدە»:

— خۇرشىد ئىسىملىك بىر ئاكامنىڭ بارلىقىنى سىزگە ئېيتقانىدىم، كاشكى ئۇ يېنىمىزدا بولغان بولسا، ئاتا ـ ئانامنىڭ يوقلۇقىمۇ ئانچە بىلىنمىگەن بولاتتى، مەن تەرەپتىنمۇ بۇ قۇتلۇق شاھانە مەرد-كىمىزنىڭ بېشىدا تۇرۇپ بېرىدىغان بىر ئىگە بار بولاتتى، دەپ كۆڭلۇم بۇزۇلۇپ، كۆز يېشىمنى توخ-تىتالمايۋاتىمەن، — دەپتۇ.

— خاتىرجەم بولۇڭ مەلىكەم، ئاكىڭىزنىڭ سىزنىڭ نامىڭىزنى ئىشىتىپ يېتىپ كېلىشىنى ئۇمىد قىلىپ، مەن توي جاكاسىنى قەغەزگە نامە قىلىپ مەملىكىتىمىز تەۋەسىدىكى ھەممە شەھەرلەردىن تار-تىپ يېزا ـ قىشلاقلارغىچە ۋە باشقا پادىشاھلىقلارغىچە ئەۋەتتىم، — دەپتۇ پادىشاھ. مەلىكە پادىشاھقا مىننەتدارلىق بىلدۇرۇپتۇ.

ۋەزىر ئەزەم قۇيمىچىلارنى يىغىپ پولاتتىن تۇخۇمسىمان بىر ئۆي قۇيدۇرۇپتۇ. بۇ ئۆينىڭ ئىشىك ـ دېرىزىلىرىنى ئېچىپ ـ يېپىشتا مەخسۇس ئەسۋاب بىلەن باشقۇرىدىغان جايىغا ناھايىتى چوڭ، چوڭقۇر بىر كۆل قازدۇرۇپ، ئۇ-نىڭغا ئوتۇننى سەرجانلاپ تىزدۇرۇپتۇ. ئوتۇننىڭ ئۇستىنى سۇۋاتقۇزۇپ، ئۇنىڭ ئۇستىگە پولات ئۆينى قوندۇرۇپتۇ. مېۋىلىك، مېۋىسىز دەرەخلەرنى، گۇل ـ گىياھلارنى يىلتىزى بىلەن قومۇرۇپ ئەكېلىپ كۆچۇرۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ بىر ئاي ئىچىدە پادىشاھنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكىدىنمۇ كۆركەم، ھەرقانداق پادە-شاھلىقتا يوق، ھەممىگە مەنزۇر بولغۇدەك بىر ھەرەمباغ قەد كۆتۇرۇپ، پادىشاھنىڭ ئوردىسىنىڭ ھۆسـ-نىگە ھۆسن قوشۇپتۇ.

توي باشلىنىپتۇ. تويىنىڭ ئاخىرقى كۇنى ئوردىبېگى پادىشاھقا سىرتتا بىر يىگىتنىڭ پادىشاھ بە-لەن كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلىۋاتقانلىقىنى خەۋەر قىپتۇ. پادىشاھ: «ئېلىپ كىرىڭ» دەپتۇ. ئوردىبېگى يىگىرمە ياش ئەتراپىدىكى نەۋقىران بىر يىگىتنى باشلاپ كىرىپتۇ. بۇ يىگىت مەلىكە خۇرشىدەگە شۇنداق ئوخشايدىكەنكى، بىر قېلىپتا قۇيغاندەك ئىكەن. پادىشاھ ئۇنى كۆرۈپ، مەلىكە ئەر سىياقىغا ئۆزگىرىۋالدىمۇ نېمە، دېگەننى كۆڭلىدىن كەچۈرمەيمۇ قالماپتۇ.

يىگىت سالام ـ سەھەت بەجا كەلتۇرۇپ، پادىشاھقا ئۇزۇن ئۆمۇر تىلىگەندىن كېيىن، تويىنى مۇبا-رەكلەپتۇ ۋە بەخت تىلەپتۇ. ئاندىن ئۆزىنىڭ مەلىكە خۇرشىدەنىڭ ئاكىسى خۇرشىد ئىكەنلىكىنى ئايان قىلىپ، پادىشاھقا تۇغقان بولۇۋاتقانلىقىدىن ئىنتايىن خۇشال ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىپتۇ. پادىشاھ ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن خۇرشىدنى مەلىكە خۇرشىدە ئولتۇرغان تۇخۇمسىمان ئۆيگە باشلاپ كىرىپتۇ. «ئاكا ـ سىڭىل» قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ، كۆزلىرىدىن خۇشاللىق ياشلىرىنى تۆكۈپتۇ. پادىشاھ «خۇر-شىد»نى تۆرگە چىقىرىپ، ئالدىغا كاتتا داستىخان سېلىپ، ئالاھىدە كۇتۇۋاپتۇ. سازلارنىڭ يېقىملىق

ساداسی، ناخشىچىلارنىڭ بۇلبۇلدەك خۇش ناۋاسى ھەرەمباغنى چاڭ كەلتۈرۈپتۇ، رەقىقاسلارنىڭ نەپىس ئۈسسۈللىرى بۇ يېڭى سارايغا جۇلا قوشۇپتۇ. ھەتتا «خۇرشىدە»مۇ: «بۇ قىزىل كىيگەن تامامى قىز كېنىزەكمدۇر مېنىڭ، جىلۋە ـ جىلۋە ھەر تەرەپ سەدجامە گۈلگۈندۇر بۇگۈن» دەپ غەزەلخانلىق قىلىپ كېتىپتۇ. بىرھازادىن كېيىن، پادىشاھ:

ـــ ئەمدى ھەممىڭلار قايتىڭلار، بۇ ئاكا ـ سىڭىل بىردەم ئۆزئارا ھال ـ ئەھۋال ئېيتىشىپ مۇڭدىشىۋالسۇن، ـــ دەپتۇ. ئۆيدە «ئاكا ـ سىڭىل» ئىككىسىلا قاپتۇ.

ۋەزىر ئەزەم تۇخۇمسىمان ئۆينىڭ ئاستىدىكى ئوتۇنلارغا پاتمانلاپ ياغلارنى چېچىپ، بىرنەچچە جايدىن ئوت ياقىدىغان قىلىپ پۇختا تەييارلىق كۆرگەنىكەن.

باشقىلار ئۆيدىن چىقىپ بولۇشىغا، ئىشىك ـ دېرىزىلەرنى مەخسۇس باشقۇرۇش ئەسۋابى بىلەن بېكىتىپ، ئوت يېقىشقا بۇيرۇق بېرىپتۇ. «خۇرشىد» بىلەن «خۇرشىدە»دىن ئىبارەت بىر جۇپ ئەر ـ خوتۇن يۇھا تېپىشىپ، ئۆز مەئىشەتلىرى ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى قىرغىنچىلىق پىلانلىرى ئۈستىدە بەخىراماندا سۆزلىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. بىرەر سائەتتىن كېيىن ئۆي ئاستا ـ ئاستا ئىسسىشقا باشلاپتۇ، بولۇپمۇ ئۆينىڭ ئاستى تەرىپى بەك قىزىپ كېتىپتۇ. ئۇلار ئىشىكنى تاپالماپتۇ، تامنى ئۇرۇپ بېقىپتۇ. ھېچكىم جاۋاب بەرمەپتۇ. شۇ چاغدىلا ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ بەند قىلىنغانلىقىنى بىلىپ، يىلان سۈرىتىگە كىرىپ ئۆينى تېشىپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن ئۆزلىرىنى ئۆينىڭ تېمىغا ئۇرۇپتۇ، بىراق ئۆي ئۇياقتىن ـ بۇياقا دومىلاپ، بارغانچە ئاستىغا چۆكۈپتۇ. ھەر قېتىم دومىلىغاندا، ئۆينىڭ ھەممە تەرىپى تېخىمۇ تەكشى قىزىپ ئاتەشكە ئايلىنىپتۇ، بارا ـ بارا قىپقىزىل چوغ بولۇشقا باشلاپتۇ. يۇھالار ئاخىرقى قېتىم بىرلىكتە بار كۈچى بىلەن ئۆينىڭ چوغ بولغان جايىغا ئۇسۇپتۇ، بىر تۆشۈك ئېچىلىپ، ئىككى يۇھانىڭ بېشى بوينىغىچە سىرتقا چىقىپتۇ، لېكىن ئاسمان ـ پەلەك كۆيۈۋاتقان ئوت ئۇلار ئادەم ۋە باشقا جانلىقلارنى قانداق دەم تارتقان بولسا، ئۇلارنىمۇ خۇددى شۇنداق ئۆز قەھرىگە ئېلىپ يۇتۇۋېتىپتۇ. ئۇلار چارسىلداپ كۆيۈپ كۈل بولۇپ كېتىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن پادىشاھ «شەرىئەت ئىزدىسەڭ ئۆلتۈر يىلاننى، تەرىقەت ئىزدىسەڭ ئاغرىتما جانىنى» دېگەندىن ئالدىنقىسىنى تاللىۋېلىپ، تەرىقەتچىلەرنىڭ كۆزقارىشىدىن كاللىسىنى ئازاد قىپتۇ. چۈنكى، پادىشاھنىڭ تاللىۋالغىنى ھاياتلىق يولى ئىكەن. يىلاننى ئۆلتۈرمىسەك، ئۇ سېنى چېقىپ ئۆلتۈرىدىكەن، بار ـ يوقۇڭنى دەم تارتىپ تۇگىتىدىكەن.

سېھرلىك شەھەر

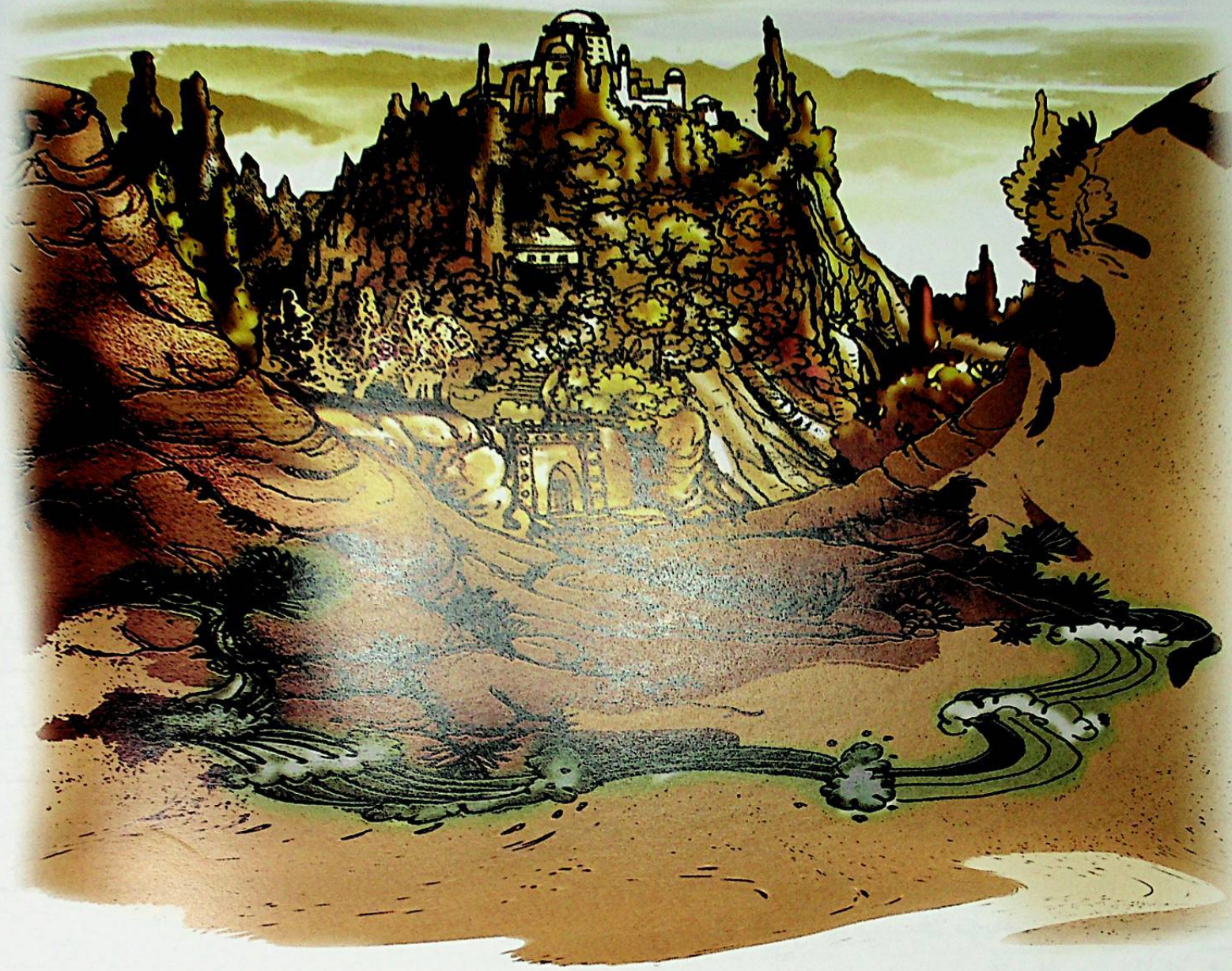

ـەدىمكى زاماندا بىر تاغلىق شەھەر بولغانىكەن. ئۇ شەھەرنىڭ ئەتراپىنى ئاسمانغا تاقىشىپ تۇرغان ئېگىز تاغلار ئوراپ تۇرغاچقا، ئۇچار قۇشلارمۇ خالىغانچە شەھەرگە ئۇچۇپ كىرەلمەيدىكەن. پەقەت شەھەرنىڭ شىمالىي تەرىپىدە بىرلا چوڭ دەرۋازا بار ئىكەن، شەھەرگە ئاشۇ دەرۋازا ئارقىلىق كىرىپ ـ چىققىلى بولىدىكەن. ئۇ شەھەر پادىشاھى ئۆز ئېلىگە ھېرىسمەن، خەلقىگە كۆيۈمچان ئىكەن، شۇڭا يۇرت پاراۋان، خەلق خۇشال ـ خۇرام تۇرمۇش كەچۈرىدىكەن. لېكىن، پادىشاھ يۇرتنى ياۋدىن خالىي قىلىش ئۈچۈن: «شەھەرگە كىرىش بار، چىقىش يوق» دەپ ھۆكۈم قىلىپ، دەرۋازىنى ناھايىتى چىڭ ساقلايدىكەن، ساقلىغاندىمۇ ئادەمگە ئىشەنمەي، بىر قارا دۇنيا دەرۋازىنى ساقلاشقا قويغانىكەن.

يۇرت پاراۋان، خەلق شادىمان ئۆتكەچكە، خەلق ئۆزىنىڭ ئاشۇ تۇرمۇشىغا مۇيەسسەر بولغانلىقىنى پادىشاھنىڭ ياخشىلىقىدىن دەپ قاراپ، ئۆز مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، ئۇنىڭ ھەرقانداق ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈپ، پادىشاھنىڭ توققۇزىنى تەل قىلغانىكەن. پادىشاھنىڭ قولىنى سۇنسا ئايغا يەتكۈزىلىكى بار ئىكەن. لېكىن، ئۆز تەختىگە ۋارىسلىق قىلغۇدەك بىرەر پەرزەنتى بولمىغاچقا، دائىم پەرزەنت دەردىدە كۆپ ھەسرەت چېكىدىكەن، دائىم پەرزەنتلىك بولۇشنىڭ ئامالىنى ئويلايدىكەن. ئاخىر كالىسىغا بىر ئوي كەپتۇ ـ دە، ئۆز ئويىنى ۋەزىرگە ئېيتىش ئۈچۈن ئۇنى ئالدىغا چاقىرىپ:

ــ ئەي ۋەزىر ئەزەم، ئۆزۈڭگە ئايان، مېنىڭ پەرزەنتىم يوق، مەن بۇ توغرىدا كۆپ باش قاتۇردۇم، ئاخىر ياقا يۇرتتىن ئانىسى تېخى ئەمچەك سالمىغان بىر جۈپ پەرزەنت ئېلىپ كېلىپ بېقىش قارارىغا كەلدىم. سەنچە قانداق؟ ــ دەپتۇ. پادىشاھنىڭ سايىسىدە كۈن ئېلىپ، قورساق بېقىپ كېلىۋاتقان ۋەزىر قىلچە ئويلانماي، پادىشاھنىڭ بۇ ئويىنىڭ راستىنلا دانا ئوي بولغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. ئۇلار ئىككىسى مەسلىھەتنى پىشۇرۇپ، ئۆزلىرىنىڭ يېقىن ئادەمىدىن بەش كىشىنى ئالدىغا چاقىرىپ، بۇ ئىشنى ئۇلارغا تاپشۇرۇپ:

ــ بۇ ئىش شۇنداق مەخپىي بولسۇنكى، سىلەردىن باشقا ئىنسۇ جىن بىلمىسۇن. سىلەر ئېلىپ كېلىدىغان بالا ئانىسىدىن يېڭى تۇغۇلغان، تېخى ئاغزىغا ئەمچەك سېلىنمىغان، بىرى ئوغۇل، بىرى قىز بولۇشى شەرت. بالىلارنى تاپقاندىن كېيىن ساق ـ سالامەت ئالدىمغا ئېلىپ كەلسىڭلار، سىلەر رازى بولغۇدەك ئىنئام بېرىمەن، ــ دەپتۇ. ئۇلار، پادىشاھقا خىزمەت قىلىش پۇرستى كەلدى دېيىشىپ، ھەممە شەرتلەرگە شەرتسىز ماقۇل بوپتۇ.

پادىشاھ ئۇلارنى ياخشى ئاتلارغا مىندۈرۈپ يولغا سالىتۇ. ئۇلار پادىشاھ بىلەن خوشلىشىپ، كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ ئاخىر بىر چوڭ شەھەرگە يېتىپ كەلىتۇ، شەھەرنىڭ ئاۋات سارىيىغا ئورۇنلىشىپ، ئۆز ۋەزىپىسىنى ئورۇندىاش ئۈچۈن پۇرسەت كۈتۈپ، شەھەرنىڭ كوچىلىرىنى، مەھەللىلىرىنى ئايلىنىپ يۈرۈپتۇ. ئاردىدىن خېلى ئۆتكەندە، بىر كۈنى ئۇلار ھەشەمەتلىك بىر ھويلىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ يەڭگىشكە ئاز كۈنى قالغان بىر ئايالنى كۆرۈپتۇ ھەم ئىككىسى شۇ ئايالنىڭ بالىسىنى ئوغرىلاش ئۈچۈن پۇرسەت كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. قالغانلىرى شۇ مەھەللىنى ئارىلاپ، يەنە يەڭگىش ئۈچۈن كۈنىلا قالغان بىر ئايالنى ئۈچرىتىپتۇ ھەم ئىككىسى شۇ يەردە قېلىپ، بىرىنى تەييارلىقنى پۈتتۈرۈپ تۇرۇشقا بۇيرۇۋېتىپ، ئۆزلىرى پۇرسەتنى قولدىن بەرمەسلىك ئۈچۈن شۇ ھويلىلاردىن بىراق كەتمەي تۇرۇپتۇ. ئاخىر ۋاقىت - قەرەل توشۇپ، بىرىنچى ھويلىدىكى ئايال ئوغۇل تۇغۇپتۇ. ئۇلار قاراپ تۇرۇپ، كىندىكى كېسىلىپ بالا زاكىلانغاندىن كېيىن، زورلۇق بىلەن ئۆيگە باستۇرۇپ كىرىپ:

— بالىنى بىزگە بېرىڭلار، باقمىز، — دەپتۇ، لېكىن ئانا ئۆز باغرىنى يېرىپ چىققان پەرزەنتىدىن قانداق كەچسۇن؟! ئۇ قىلچىمۇ رازى بولماپتۇ. ئەمما، ئۇلار ئانىنىڭ داد - پەريادى، يىغا - زارىغا پەرۋا قىلماي بالىنى ئېلىپ قېچىپتۇ...

ئىككىنچى ھويلىدىكى ئايال قوشكېزەك تۇغۇپتۇ. ئۇلار ئۇ ئايالنىڭ بالىسىنمۇ زورلۇق بىلەن تارتىۋېلىپ ئېلىپ قېچىپتۇ. بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىسى قان يىغلاپ قاپتۇ...

پادىشاھنىڭ ئادەملىرى بالىلارنى قولغا چۈشۈرگەندىن كېيىن ھېچ نەرسىگە قارىماي شامالدەك تېز مېڭىپ، پادىشاھقا بالىلارنى ساق ـ سالامەت تاپشۇرۇپتۇ. پادىشاھ بالىلارغا قارىغۇدەك بولسا، بۇ بىر جۈپ پەرزەنتنىڭ بىرى ئوغۇل، بىرى قىز ئىكەن. پادىشاھ بۇنىڭدىن چەكسىز خۇشال بولۇپ، بالىنى ئېلىپ كەلگەنلەرگە خەزىنىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ قويۇپتۇ. شۇ خۇشاللىقىدا بالىلارغا مېھرىنى يەتكۈزۈش ئۈچۈن، ۋەزىرلىرىگە دەرھال ياخشى ئىنىكئانا تېپىشنى بۇيرۇپتۇ. ۋەزىرلەر كېچىكمەي پادىشاھنىڭ كۆڭلىدىكىدەك ئىنىكئانىدىن ئىككىنى تېپىپ كەپتۇ. پادىشاھ بالىلارنى ئىنىكئانىلارغا تاپشۇرۇپ بېرىپ:

ــ بۈگۈندىن باشلاپ مېنىڭ بىر جۈپ سۆيۈملۈك پەرزەنتىم بار. لېكىن، كىمكى بالىلارنىڭ سىرىنى ئاشكارىلاپ قويمىدىكەن، ئۆز كاللىسىنى يەردە كۆرىدۇ، ــ دەپ تاپىلاپتۇ. بۇ سىرنى بىلىدىغانلارنىڭ ھەممىسى ئاشكارىلاپ قويۇشتىن ھەزەر ئەيلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشۈپ، پادىشاھنىڭ پەرزەنتلىرىنى مۇبارەكلەپتۇ.

ئىنىكئانىلار بالىلارنى بېقىشقا باشلاپتۇ. بالىلارمۇ كۈنسېرى ئانىلارنىڭ سۈتى، ئەجرىگە لايىق ساغلام چوڭ بولۇشقا باشلاپتۇ. پادىشاھمۇ كۈندە بىر نۆۋەت بالىلارنىڭ يېنىغا كىرىپ ئۆز مېھرىنى يەتكۈزۈپ تۇرۇپتۇ، لېكىن بالا مېھرىگە قانماپتۇ. ئارىدىن يەتتە يىل ئۆتۈپتۇ. بالىلار ئوقۇش يېشىغا توشقاندا، پادىشاھ ۋەزىرلىرىنى چاقىرىپ:

ــ بالىلار ئوقۇش يېشىغا توشتى، مەن ئۇلارنى ياراملىق ئادەم قىلىشنى ئارمان قىلىمەن، سىلەرچە قانداق قىلىش كېرەك؟ ــ دەپ مەسلىھەت سوراپتۇ. ۋەزىرلەر كۆپ تالاش ـ تارتىشتىن كېيىن:

ــ پادىشاھنىڭ پەرزەنتلىرىنى پادىشاھنىڭ كۆڭلىدىكىدەك ئادەم قىلىش ئۈچۈن ئىلىم ـ ھېكمەتە، ھۈنەردە، ئەلەمدە كامالەتكە يەتكەن ئۇستازلارغا تەربىيىلەشكە بېرىش كېرەك، ــ دېيىشىپتۇ. پادىشاھ بۇ مەسلىھەتنى ئورۇنلۇق تېپىپ:

ــ ھازىردىن باشلاپ بالىلارغا مېنىڭ تەلىپىم بويىچە تەلىم بېرەلىگۈدەك ئۇستازلارنى تېپىڭلار، ــ دەپ ئەمر قىپتۇ. ۋەزىرلەر پۈتۈن شەھەرنى ئارىلاپ چىقىپ، پادىشاھنىڭ كۆڭلىدىكىدەك ئىككى ئۇستازنى تېپىپ كېلىپ، بالىلارنى ئۇلارغا تاپشۇرۇپتۇ.

بالىلار ئۇستازلىرىنىڭ كۆڭلى قويۇپ تەربىيىلىشى، قاتتىق تەلەپ قويۇشى بىلەن ئىلىمدە، ئەلەمدە يېتىلىشكە باشلاپتۇ. بالىلار يېشىنىڭ چوڭىيىشى، ئەقلىنىڭ ئۆسۈشى بىلەن، پادىشاھنىڭ كۈتكىنىدەك ھېچ نەرسىدىن قورقماس، باتۇر چەۋەنداز بوپتۇ، بىلىمدە كامالەتكە يېتىپ، ئون بەش ياشقا كىرگەندە، ئۇستازلىرىنىڭ ئۇلارغا ئۆگەتكۈدەك بىرنەرسىسى قالماپتۇ. پادىشاھ ئۆز پەرزەنتلىرىگە سىڭدۈرگەن ئەجرىنىڭ بىكارغا كەتمىگەنلىكىنى كۆرۈپ مەمنۇن بولۇپ، ئۆز ۋەدىسى بويىچە بالىلارنىڭ ئۇستازلىرىغا نۇرغۇن مال ـ دۇنيا ئىنئام بېرىپ، ئوردىدىن ئورۇن كۆرسىتىپ بېرىپتۇ.

بالىلار بالاغەتكە يېتىپ، ئۆز ئىشىنى مۇستەقىل قىلالايدىغان بولغاندا، پادىشاھ ئىنىكئانىلارغا نۇرغۇن مال ـ دۇنيا بېرىپ ئۆيىگە يولغا سالىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ يىگىت بىلەن قىز پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىدا بەھۇزۇر تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ. بۇ جەريانداا قىز يىگىتنى ئۆز ئاكام، يىگىت قىزنى ئۆز سىڭلىم دەپ يۈرۈپتۇ. ئۇلار بىر ئادەمنىڭ بالىلىرىدەك بىر ـ بىرىگە ناھايىتى ئامراق ئىكەن، بىر ـ بىرىدىن ئايرىلىپ قالسا، خاتىرجەم تاماقمۇ يېمەيدىكەن، ئۇلار ئەنە شۇنداق ئامراقلىق ئىچىدە كۈنلەرنى ئۆتكۈزۈپتۇ. يىگىت:

ــ ئەي سىڭلىم، بىز ھازىر چوڭ بولدۇق، بىزنى بېقىپ چوڭ قىلغان ئىنىكئانىلىرىمىزنى يوقلاپ

كېلەيلى، چۈنكى ئۇلار بىزنى كىچىكمىزدىن بېقىپ چوڭ قىلدى ئەمەسمۇ، سىزنىڭچە قانداق؟ — دەپ مەسلىھەت سالىتۇ. قىز بۇ تەكلىپكە قوشۇلۇپتۇ ھەم:

— لېكىن، بىزنىڭ بارغىنىمىزنى ئاتىمىز بىلمەسلىكى كېرەك. بارغاندا قۇرۇق بارماي، بىر نەرسە ئالغاچ بېرىپ دەردىگە يېتەيلى، — دەپ، كەچ كىرىشنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ.

كەچ كىرىپ، گۈگۈم چۈشۈپ، كۆز باغلانغان پەيتتە ئۇلار ئىككىسى خۇشال ھالدا يولغا چىقىپتۇ. ئۇلار خېلى ئۇزۇن يول يۈرۈپ، دەسلەپ ئوغۇلنى باققان مومانىڭ كەپىسى ئالدىغا كەپتۇ. مومای ئۇلار-نىڭ كەلگەنلىكىنى بىلىپ ئالدىغا چىقىپ قارشى ئالىتۇ، كۆرۈشۈپ ئامان - ئېسەنلىك سوراشقاندىن كې-يىن، مومای ئۇلارنى كەپىگە باشلاپتۇ. ئۇلارمۇ مومانىڭ كەينىدىن كەپىگە كىرىپتۇ. مومای ئۇلارنىڭ ئۆز ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، خۇشاللىقىدىن تەشەككۈر ئېيتىپتۇ ۋە:

— ئەي باللىرىم، سىلەر مېنىڭ ھايات مېۋىلىرىم بولىسىلەر، مەن شۇنداق ئاددىي بىر ئايال بول-سامۇ، مېنى يوقلاپ كەپسىلەر، رەھمەت، — دەپتۇ. لېكىن، مومای شۇ سۆزنى قىلمۇيتىپ، ئېغىر دەردكە مۇپتىلا بولغان ئادەمدەك ئۇھ تارتىپتۇيۇ، يەنە باللارغا قاراپ پىسكىكىدە كۈلۈپ قويۇپ، ئورنى-دىن تۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا داستىخان سالىتۇ. مومای داستىخاننى ئۆز ماجالىنىڭ يېتىشىچە تولدۇرۇپ-تۇ. يىگىت بىلەن قىز داستىخان ئاددىي بولسىمۇ، مول داستىخاندىن ئەتىۋار بىلىپ، كۆڭۈللۈك بېقى-شىپتۇ. ئۇلار تاماقلىنىپ بولۇپ، ئۆز سوۋغاتلىرىنى مومانىڭ ئالدىغا قويۇپ:

— ئانا، بىز كېتەيلى، سىزنى بۇنىڭدىن كېيىن داۋاملىق يوقلاپ تۇرىمىز. كېتىش ئالدىدا بىر سوئال سورای، جاۋاب بېرىشتىن باش تارتمىسىڭىز، — دەپتۇ يىگىت.

— قېنى، سوراڭ، بالام، جاۋاب بېرىشكە قۇربىم يەتسىلا جاۋاب بېرىمەن، — دەپتۇ مومای.

— بايا سىز بىزنى ئۆيگە تەكلىپ قىلغاندا كۈلدىڭىز، كېيىن ئاھ ئۇردىڭىز، بۇ نېمە سەۋەبتىن؟ — دەپ سوراپتۇ يىگىت. مومای باللارنىڭ ئۆز كۆڭلىدىكىنى سېزىپ قالغانلىقىدىن، ئەگەر ئويلىغانلىرى ئاشكارىلىنىپ قالسا، بېشىغا بىرەر بالا كېلىشتىن ئەنسىرەپ راست گەپ قىلىشقا پېتىنالماي:

— كۈلۈشۈمدىكى سەۋەب، سىلەرنى كۆرۈپ خۇشال بولدۇم. ئۇھ تارتىشىمنىڭ سەۋەبى بولسا، مەن سىلەر بىلەن داۋاملىق بىرگە بولالماي ئايرىلىپ كېتىدىغانلىقىمغا ئېچىنىپ ھەسرەتلەندىم، — دەپ يالغان سۆزلەپتۇ. يىگىت بۇ جاۋابقا قايىل بولماي:

— ئانا، ئەگەر شۇ سىرنى ئېيتىپ بەرمىسىڭىز زادى كەتمەيمەن، ئۇ توغرۇلۇق سىزنىڭ بېشىڭىز-غا ھەرقانداق ئىش كەلسە مەن تەييار، — دېگىنىچە يېلىنىپ تۇرۇۋاپتۇ. مومای:

— ئەي باللىرىم، مەن بىر قېرى، ئاجىز ئايالمەن، مېنى بۇنداق تەڭلىككە سالماڭلار، سىلەرنى بېقىپ چوڭ قىلغانىنىڭ ئىززىتى - ھۆرمىتى ئۈچۈن بولسىمۇ، بۇ ئىشنى مېنىڭدىن سورىماڭلار، — دې-سىمۇ يىگىت زادى ئۇنماپتۇ. ئاخىر مومای ئامال قىلالماي، سىرنى ئاشكارىلاشقا مەجبۇر بولۇپ:

— باللىرىم، سىلەر مېنى يامان يەردىن قىستىدىڭلار. سىلەر ھازىر ناھايىتى چىرايلىق، تەڭدە-شىڭلار يوق ئۆسۈپ يېتىلدىڭلار، ھۆسن - جامالىڭلار ھەممىنى مەپتۇن قىلىدۇ، لېكىن مەن بۇ سىرنى ئاشكارىلىسام، سىلەر بۇ دۇنيادا مۇراد - مەقسىتىڭلارغا يېتەلمەيسىلەر. ئەسلىي ئىش مۇنداق، — دەپ، مومای باللارنىڭ بۇ تاغلىق شەھەرگە كېلىپ قېلىشى، پادىشاھنىڭ باللارنىڭ ئۆز ئەسلىنى بە-لىۋالماسلىقى ئۈچۈن قىلغان - ئەتكەنلىرىنى تەپسىلىي سۆزلەپ كېلىپ:

— سىلەر پادىشاھنىڭ ئۆز باللىرى ئەمەس، لېكىن تېگى - تەكتىڭلارنى مەنمۇ بىلمەيمەن، بە-

كىم باشقا بىر يۇرتتىن ئوغرىلاپ كېلىنگەن بولۇشۇڭلار مۇمكىن، قىسقىسى گەپ شۇ. مەن سىلەردىن يەنە بىر قېتىم ئۆتۈنەي، ئۆزۈڭلارنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالغانلىقىڭلارنى ھېچ كىشىگە بىلدۈر- مەڭلار، ئەگەر ئۇنداق بولمايدىكەن، سىلەرمۇ، مەنمۇ ئامان قالمايمىز، ــ دەپ ئۇلارغا ئامان - ئېسەدىلىك، بەخت تىلەپ سۆزىنى تۈگىتىپ ئۇلارنى ئۇزىتىپ قويۇپتۇ...

يىگىت بىلەن قىز قىزنى باققان ئىنىكئانىنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. ئۇ مومايمۇ يىگىتنىڭ ئىنىكئانىسىغا ئوخشاش، بىر كۆلۈپ، بىر ئۇھ تارتىپ، ئۇن چىقارماي جىم ئولتۇرۇپتۇ. قىز بىلەن يىگىت يېلىنىپ ئۆز سۆزلىرىدە چىڭ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، يىگىتنىڭ ئىنىكئانىسى سۆزلەپ بەرگەن ئەھۋاللارنى بىرمۇبىر سۆزلەپ بېرىپتۇ...

يىگىت بىلەن قىز ئىككى مومانىڭ سۆزلىرىنىڭ ئوخشاشلىقىدىن ئۇلارنىڭ راست سۆزلىگەنلىكىگە ئىشىنىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئەسلىنى بىلىپ، قەلبىگە ئىشق ئوتى تۇتىشىپ، بىر - بىرىگە بېقىشىپ تويماپتۇ. ئۇلارنىڭ قەلبىگە تۇيۇقسىز تۇتاشقان ئىشق ئوتى كۈندىن - كۈنگە ئۇلغىيىپ، كۈندۈزى بىر - بىرىنى كۆرمىسە چىدىمايدىغان، كېچىلىرى تۈننى تاڭغا ئۇيقۇسىز ئۇلايدىغان ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويۇپتۇ. ئۇلارنىڭ ئويلايدىغىنى، پىكىر - خىيالى تاغلىق شەھەردىن قۇتۇلۇپ چىقىپ، باشقا يۇرتلارغا بېرىپ ۋىسال تېپىش ئىكەن. ئۇلارنىڭ مېھىر - مۇھەببىتى كۈندىن - كۈنگە ئۇلغىيىپ، بىر كۈنى يىگىت:

ــ ئەي سۆيۈملۈك مەلىكەم، مېنىڭ سىزگە بولغان ھېرىسلىقىم تولىمۇ ئېشىپ كېتىۋاتىدۇ، تاقىتىم قالمىدى، ــ دەپ، قىزغا مۇھەببەت ئىزھار قىپتۇ. قىز يىگىتنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ يىغلاپ، ئۆز قەلبىنى ئىزھار قىپتۇ...

كۈندىن - كۈنگە ئۇلغىيىۋاتقان ئىشق ئوتى ئۇلارنى ئاخىر بىرەر چارە - ئامال تېپىپ بۇ يۇرتتىن چىقىپ كېتىش قارارىغا كەلتۈرۈپتۇ. ئاخىر ئۇلار ئىككىسى: «بىز بۇ شەھەردە تۇرىۋەرسەك، بىزنى بىر پادىشاھنىڭ بالىلىرى دەپ بىلىپ، بىر - بىرىمىزدىن ئايرىپ، بىر - بىرىمىز بىلەن مەڭگۈ كۆرۈشەلمەس ھالەتكە كەلتۈرۈپ داغدا قالدۇرىدۇ. شۇنداق تەقدىرگە دۇچ كەلمەسلىكىمىز ئۈچۈن، بىزنى بېقىپ چوڭ قىلغان ئانىلىرىمىزنىڭ مەسلىھەتىنى ئالايلى» دەپ مەسلىھەتلىشىپ، پادىشاھقا تۇيدۇرماي ناھايىتى كۆپ سوۋغا - سالام ئېلىپ ئىنىكئانىلىرىنىڭ ئالدىغا قاراپ مېڭىپتۇ...

يىگىتنىڭ ئىنىكئانىسى ئۇلارنى ناھايىتى خۇشال - خۇرام كۈتۈپتۇ. مومای ئېچىلىش ئالدىدا تۇرغان بۇ بىر جۈپ غۇنچىنى كۆرۈپ مەمنۇن بولۇپ، دىلى سۆيۈنگىنىدىن نېمە قىلارىنى بىلمەي قاپتۇ. يىگىت بىلەن قىز مومانىڭ تەييارلىغان تاماملىرىنى ئىشتىها بىلەن يەپ، مومانى رازى قىپتۇ. مومای ئۇلاردىن رازى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرگەندىن كېيىن يىگىت ئورنىدىن تۇرۇپ، ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ:

ــ ئەي قىممەتلىك، مېھرىبان ئانا، بىز سىزدىن بىر ئىشنى سورىغىلى كەلدۇق. بىز سىز ئېيتقاندەك بەرگەن سىرنى بىلگەندىن كېيىن دىلىمىزغا ئوت تۇتىشىپ، يۇرىكىمىز چوغ بولدى، ئەمدى چىدىغۇچىلىكىمىز قالمىدى، بۇ يۇرتتىن چىقىپ كېتىشنى ئويلاپ ھېچ ئامالىنى تاپالمىدۇق. ئاخىر يەنىلا سىزنى مۇشكۈلىمىزنى ئاسان قىلار، دەپ كەلدۇق. ياردەم قىلغاندىكىن ئاخىرغىچە ياردەم قىلىڭ، دەرۋازىدىن چىقىپ كېتىش ئامالى بارمۇ، يوق ؟ ــ دەپ مومايغا يالۋۇرۇپتۇ. مومای يىگىتنى ئولتۇرۇشقا تەكىتلەپ قىلىپ:

ــ بالىلىرىم، سىلەر ئەمدىلا ئۆسۈپ يېتىلدىڭلار، مەن سىلەرنى مۇراد - مەقسىتىڭلارغا يەتكۈزۈپ

قويۇپ ئالەمدىن ئۆتسەم ئارمىنىم قالمايدۇ. بالىلىرىم، مېنىڭ ئېيتقانلىرىمنى ئېسىڭلاردا چىڭ تۇتۇڭلار: بۇ شەھەردىن سىرتقا چىقىشنىڭ بىردىنبىر يولى شىمالىي تەرەپتىكى دەرۋازا. نى بىر قارا دۆە ساقلايدۇ، بۇ دۆە ھېچقانداق نەرسىگە رەھىم قىلمايدۇ، ھەتتا چۈشىنىمۇ ئۆتكۈزمەيدۇ. بۇ دۆە تۇنۇڭ ئىككىنچى يېرىمىغا بارغاندا راسا ئۇخلايدۇ، بېشىنى ئاتلاپ ئۆتۈپ كەتسىمۇ تۇيمايدۇ. بىر ئاش پىشىم ياتىدۇ ـ دە، يەنە قويۇپ دەرۋازىنى كۆزدىن كەچۈرىدۇ. ئەگەر بىرەرنەرسە ئۆتۈپ كەتـ كەننى سەزسە، شامالدىن تېز يۈگۈرىدىغان بىر دۇلدۇلى بار، شۇنى مىنىپ قاچقۇچىنى كەينىدىن قوغلاپ بېرىپ، قولىدىكى بىر سىلكىسە قىرىق گەز ئۇزىرايدىغان خىسلەتلىك قىلىچ بىلەن چېپىپ تاشلايدۇ ياكى بولمىسا پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىدۇ. نېمە بولسۇن، دەرۋازىدىن چىققۇچىنىڭ بەرىبىر كالـ لىسى كېتىدۇ. ئەمما، بالىلىرىم، تەلىيىڭلار ئوڭدىن كەلسە ئەجەب ئەمەس. سىلەر بۇگۈندىن باشلاپ، پا- دىشاھنىڭ ئۆزىدىن باشقا ئادەم مىنىپ باقمىغان بىر ئارغىمىقى بار، شۇنى مىنىپ، چاپتۇرۇشنى مەشق

قىلىڭلار. بۇ مەشىقىڭلار ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، قىلىچ چېپىشنى مەشىق قىلىڭلار. ئات مىنىش، قىلىچ چېپىشنى بىر ئاي مەشىق قىلىڭلار. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھنىڭ ھەر ئايىنىڭ ئوتتۇزىنچى كۈنى پۈتۈن ئوردا ئەركانلىرىنى، ياساۋۇل - خىزمەتچىلىرىنى بىر كېچە زىياپەت قىلىپ كۈتۈۋالمىغان پەيت كېلمىدۇ. ئولتۇرۇش راسا قىزىپ، ئەۋجىگە چىققان پەيت دۇئانىڭ راسا قاتتىق ئۈخلايدىغان ۋاقتى. سەھەر بۇ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، پادىشاھنىڭ قىلىچى بىلەن دۇلدۇلنى ئېلىپ، ھېچ نەرسىگە قارىماي دەرۋازىدىن چىقىپ كېتىڭلار. دۇئانىڭ قولىدىن ئامان قۇتۇلۇپ چىقساڭلارمۇ زادى بىخۇدلۇق قىلماڭلار. سىلەر دەرۋازىدىن چىقىپ ئىككى كۈن يول يۈرۈپ، ئۈچىنچى كۈنى چىڭقى چۈش مەزگىلى راسا چاڭقىغان ۋاقىتتا، بىر بۇلاق بويىدا بىر تۇپ چىنار بار ھاۋالىق جايغا يېتىپ بارسىلەر، ئۇ يەرنى ھاۋالىق، ياخشى جاي ئىكەن، دەپ چۈشكۈن قىلماڭلار، ئۇ يەر خەتەرلىك، ــ دەپ پۈتۈن ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈپ، ئۇلارغا ئامان - ئېسەنلىك، بەخت تىلەپ دۇئا بېرىپ يولغا سالىتۇ...

يېگىت بىلەن قىز مومالى بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن قىزنىڭ ئىنىكىئانىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ، ئۇمۇ ئوخشاشلا يول كۆرسىتىپتۇ. يېگىت بىلەن قىز ئۇنىڭ بىلەنمۇ خوشلىشىپ، ئوردىغا كەپتۇ. ئۇلار ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ، ئىنىكىئانىلىرىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە، پادىشاھتىن دۇلدۇلنى سوراپ ئېلىپ ئون بەش كۈن چاپتۇرۇپ مەشىق قىپتۇ. ئون بەش كۈندىن كېيىن پادىشاھنىڭ قىلىچىنى سوراپ ئېلىپ، چەۋەندازلىقنى ئون بەش كۈن مەشىق قىلىپ مومالىنىڭ دېگەن مۆھلىتىنى توشقۇزۇپتۇ. دېگەندەك، كۈتكەن پۇرسەت يېتىپ كەپتۇ. ئۇلار پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، ئىككىسى دۇلدۇلغا مىنىپ، ئۇخلاۋاتقان دۇئانىڭ بېشىدىن ئاتلاپ ئۆتۈپ دەرۋازىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇلار كەينىگە قارىماي ئۇچاندەك چېپىپتۇ.

دۇئە ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ قارىغۇدەك بولسا، ئۆزى قىلىپ قويغان بەلگىلەر بۇزۇلغانكەن. بۇنىڭ دىن ئۇ دەرۋازىدىن بىرەرنىڭ سىرتقا چىقىپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ سەپرايى ئۆرلەپ، دەرغەزەپ بىلەن: ــ خەپ، توختاپتۇرۇش، مەن قوغلاپ يېتىپ كاللاڭلارنى تېنىڭلاردىن جۇدا قىلمىسام، ــ دەپ دۇلدۇلغا مىنىپ يېگىت بىلەن قىزنى قوغلاپتۇ. ئارىدىن ئۇچ ئاش پىشىم ئۆتكەندە ئۇچ كۈنلۈك يولنى بېسىپ، ئالدىدا قۇيۇندەك تېز كېتىۋاتقان يېگىت بىلەن قىزنىڭ قارىسىنى كۆرۈپتۇ. دۇئە يەنە بىرئاز مېڭىپلا قېچىپ كېتىۋاتقانلارنىڭ پادىشاھنىڭ قىزىنى كەينىگە مىنگەشتۈرۈپ كېتىۋاتقان پادىشاھنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى تونۇپ:

ــ ئەي يېگىت، توختا! ــ دەپ ۋارقىراپتۇ، يېگىت توختىماپتۇ. دۇئە يەنە ۋارقىراپتۇ، يېگىت تېخمۇ تېز سۈرئەت بىلەن يولىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. دۇئە ئۇلارنىڭ قېچىشىدا بىر سىر بار دەپ ئويلاپ، ئۇلارغا رەھمى كېلىپ قىلىچىنى شىلتىماي، دۇلدۇلنى چاپتۇرغىنىچە ئالدىغا ئۆتۈپ توسۇپ:

ــ ئەي باتۇر بالىلار، نەگە قاچىسىلەر؟ نېمە ئۈچۈن توختا دېسەم توختىمايسىلەر؟ مەن ئادەمگە رەھىم قىلمايمەن دەپ قەسەم قىلغان. سىلەر پادىشاھنىڭ بالىلىرى تۇرۇپ قاچقىنىڭلارغا قارىغاندا، دىلىڭلارغا پۈككەن بىرەر ئارزۇيۇڭلار بار ئوخشايدۇ، ئارزۇيۇڭلارغا يېتىڭلار، مەن سىلەرگە رەھىم قىلاي، بىراق قانداق ئىشقا مېڭىشىڭلاردىن قەتئىينەزەر، ماڭا پادىشاھنىڭ دۇلدۇلى بىلەن قىلىچىنى بېرىڭلار، سىلەر مېنىڭ دۇلدۇلۇم بىلەن قىلىچىمنى ئېلىڭلار. شۇنداق قىلمىساق، مەن پادىشاھتىن قۇتۇلالمايمەن. مەن پادىشاھنىڭ دۇلدۇلى بىلەن قىلىچىنى ئېلىپ بېرىپ، بۇ نەرسىنى ئىككى بالا ئېلىپ قاچقانكەن، چۆلدە يېتىشىپ بېرىپ چانۇەتتىم دەپ قۇتۇلاي، ــ دەپتۇ - دە،

دۇلدۇلىدىن چۈشۈپ قىلىچىنى يىگىتكە بېرىپتۇ.

يىگىت بىلەن قىز دۇنيانىڭ دۇلدۇلىغا مىنگەندىن كېيىن ئىنتايىن خۇشال بولۇپ، دۇنيانى ئەتىدارلىقىنى بىلدۇرۇپتۇ. دۇنيا پادىشاھىنىڭ دۇلدۇلىغا مىنىپ ئارقىسىغا قايتىپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ. يىگىت بىلەن قىز ناھايىتى خۇشال ھالدا يولنى داۋام ئېتىپتۇ. ئۇلارنىڭ خۇشاللىقى دۇنيانىڭ خىسلىتى. لىك قىلىچى بىلەن ئۇنىڭ شامالدىن تېز يۈگۈرىدىغان تۇلپارىغا ئىگە بولغانلىقىدىن ئىكەن. شۇڭا، ئۇلار كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ، ئۇچىنچى كۈنى چىگىلى چۈش بولغان چاغدا موماي ئېيتقان بۇلاق بويىغا يېتىپ كېلىپ، ئۆزلىرىدە ھارغىنلىق ھېس قىلىپ، مومانىڭ سۆزىنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويۇپتۇ. قىز ئۇسساپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلىپ:

— ئەي قەدىرلىك شاھزادەم، بۇ يەر ھاۋالىق، ياخشى يەر ئىكەن، ھاردۇق ئېلىپ، سالقىنداپ، چاڭ-قىغىنىمىزنى بېسىپ ئاندىن يولىمىزنى داۋام ئەتمەيمىزمۇ؟ — دەپتۇ. يىگىت بۇ تەكلىپكە قوشۇلۇپتۇ. ئۇ دۇلدۇلىدىن چۈشۈپ مەلىكىنى يەرگە ئېلىپ قويۇپ، دۇلدۇلنى چىنار شېخىغا باغلاپ قويۇشقا تۇتۇش قىپتۇ. مەلىكە بۇلاق بويىغا بېرىپ قولىنى سۇغا ئۇزاتقانىكەن، شۇ ھامان بۇلاق تېگىدىن بىرنەرسە كۆ-تۇرۇلۇپ چىقىپ قىزنىڭ پېشانىسىگە تەگكەندەك تۇيۇلۇپتۇ. قىز شۇنداق قاتتىق ئېچىنىشلىق ۋارقىراپ تاشلاپتۇ، يىگىت بۇ ئاۋاز-دىن چۆچۈپ كېتىپ قىلىچىنى كۆ-تۇرگىنىچە بۇلاق بويىغا كەلسە، قىز پېشانىسى يېرىلغان ھالدا سۇنايلىنىپ ياتقانىكەن. يىگىت بۇنى كۆرۈپ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلمەكچى بولۇپ قىزنى چاقىرغانىكەن، لېكىن ھېچ-قانداق جاۋاب ئالالماي، ئۇنىڭ تومۇ-رىنى تۇتۇپتۇ، تومۇرىنىڭ ئاللىقاچان توختاپ، نەپىسىنىڭ ئۈزۈلۈپ قالغا-نلىقىنى بىلىپ:

— ئاھ، مېنىڭ سۆيۈملۈك مەلە-كەم، سىزگە نېمە بولدى؟ قانداق يا-ۋۇز سىزنىڭ جېنىڭىزغا زىيانكەشلىك قىل-دى؟ — دەپ داد ـ پەريات، ناله قىلىپ، سىرنى بىلىش ئۈچۈن يېقىن ئەتراپنى ئاختۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ھېچ نەر-سىنىڭ شەپسىنى ئالالماپتۇ. يەنە كۆڭلى بۇزۇلۇپ، قىزنىڭ يېنىغا كې-لىپ ئۆز ھالىتىدە ياتقانلىقىنى كۆ-رۈپ، ھېچ ئامالىنى قىلالماپتۇ، ئاخىر دۇلدۇلغا مىنىپ تۆت ئەتراپنى بىر

كۈنلۈك يولغىچە چارلاپ، قىزغا زىيانكەشلىك قىلغان نەرسىنى تاپالماي يەنە قىزنىڭ يېنىغا قايتىپ كېلىپ، قىزنىڭ دەردىدە يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ، لېكىن ھېچ نەرسە ئەسلىگە كەلمەپتۇ. بۇ ھال ئۇلۇغ ئارزۇ ـ ئىستەك بىلەن ئۆزىگە ئەركىن ماكان ئىزدەپ كېتىۋاتقان يىگىتكە قاتتىق ئەلەم بولۇپ، پۈتۈن جاھان ماتەم تونى كىيگەندەك كۆزىگە قاراڭغۇ كۆرۈنۈپتۇ. يىگىت قىز ئۇچۇن ئۇچ كۈن ماتەم تۇتۇپتۇ، تۆتىنچى كۈنى تاغلىق شەھەردىن قانداق چىققان بولسا، قىزنى شۇ پېتى دەپنە قىلىپ قويۇپ:

ــ ئاھ مەلىكەم، سىزنى بۇ ھالدا كۆرۈشكە چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى، خەير، ئۆلۈم بىزنى ئايرىدى، مەن بۇ سىرنى يەشمەي قويمايمەن، ــ دەپ قان يىغلىغىنىچە جانانى بىلەن خوشلىشىپ دۈلدۈلغا مىنىپتۇ، لېكىن نەگە بېرىپ، نەدە توختايدىغانلىقىنىمۇ بىلمىگەن ھالدا ئالغا قاراپ مېڭىۋېرىپتۇ.

بىرقانچە كۈن يول يۈرۈپ بىر شەھەرگە يېتىپ بېرىپتۇ. شەھەر ئاۋات، بازار قاينىاق ئىكەن. ئۇ غەشلىك كۆڭلىنى ئەمىن تاپتۇرۇپ، ئۆزىگە تەسەللى بېرىش ئۈچۇن بازار ئارىلاپ يۈرسە، ئالدىدىن ئۆز مەلىكىسىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشاش بىر قىز چىقىپ كەپتۇ. يىگىت ئۇ قىزنى كۆرۈپ خۇرسەن بولغان ھالدا قىزنىڭ ئالدىغا مېڭىپتۇ. لېكىن، قىز يىگىتكە قىلچە پەرۋا قىلماي يانداپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. يىگىت قىزنىڭ كەينىگە كىرىپ ماڭغانىكەن، ئۇ ھەشەمەتلىك كاتتا بىر ھويلىغا كىرىپ كېتىپتۇ. يىگىت بىر ھازا قاراپ تۇرۇپ، ئەمەس دېسەم، قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشاش، شۇ دېسەم، ماڭا پەرۋامۇ قىلمىدى. بۇ قىز زادى كىم؟ ئەي پەرۋەردىگار، بۇ قانداق سىر؟ دېگەنلەرنى ئويلاپ، غەم ـ قايغۇ ئىچىدە يۈز ـ مىڭ نادامەت چېكىپ شەھەردىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئۆز مەھبۇبىدىن ئايرىلىپ غەم ۋە خىيال دېڭىزىغا غەرق بولغان يىگىت ئۆزىنىڭ قانداق ماڭغان، قايان ماڭغانلىقىنى پەرق ئەتمەي، ئۆز يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ يەنە بىر شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ.

بۇ شەھەرنىڭ كوچىلىرى كۆركەم، قەسىرلىرى ھەيۋەتلىك ئىكەن. ئۇ كوچا ئارىلاپ خېلى ماڭغان بولسىمۇ، لېكىن بىرەرمۇ ئادەم ئۇچرىماپتۇ. بۇنىڭدىن ئەجەبلىنىپ ئىشكىلەرگە قارىغانكەن، ئىشىكلەرنىڭ ھەممىسى قۇلۇپلانغان، چاڭ ـ توزان باسقانكەن. سەپسېلىپ قاراپ، شەھەرگە ئادەم ئايىغى باسمىغىنىغا خېلى ۋاقىتلار بولغانلىقىنى پەملەپ، بۇنىڭ تېگىدە نېمە سىر بارلىقىنى بىلەلمەي: «خەير، بۇمۇ بىر سىر بولدى، ئەمدى بۇ يەردىنمۇ چىقىپ كېتەي» دەپ، شەھەر دەرۋازىسىغا كەلسە، دەرۋازا ئوچۇق ئىكەن، ئۇ دۈلدۈلىنى چاپتۇرغىنىچە دەرۋازىدىن كەچ پېشىن بىلەن چىقىپ كېتىپتۇ.

ئۇ شەھەردىن چىقىپ بىر قەبرىستانلىقتىن ئۆتكەندە، ئالدىغا غول توغرا كەپتۇ. ئۇ غولنىڭ باش ـ ئاخىرىنى كۆرەلمەي، ئات يولى بىلەن غول ئىچىگە چۈشۈپتۇ. غولنىڭ ئوتتۇرىسىغا يېتىپ بارغاندا، دەھشەتلىك بوران كېلىپ ئۇنى ماڭدۇرماي قويۇپتۇ. ئۇ خېلى تىركىشىپ باققان بولسىمۇ، بىرەر قەدەمگۇ ئىلگىرىلىيەلمەپتۇ. ئامالسىز غولدىن قايتىپ چىقىپتۇ. غولنىڭ ئوستىگە چىقسا ھېچ نەرسە يوق، جاھان تىپتىنچ ئىكەن. ئۇ بوران توختاپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ، قايتا غولغا چۈشكەنكەن، بوران ئىلگىرىكىدىنمۇ كۈچىيىپ ئۇنى كۆز ئاچقۇزماي قويۇپتۇ. ئۇ يەنە قايتىپ چىقىپتۇ. يەنە تىپتىنچ، بوراندىن ئەسەرمۇ يوق ئىكەن. ئۇ يەنە غولغا چۈشۈپتۇ، لېكىن بۇ نۆۋەت مىڭ تەسلىكتە جېنىنى قۇتۇلدۇرۇپ قايتىپ چىقىپتۇ. شۇنداق ئۈچ نۆۋەت چۈشۈپ غولدىن ئۆتۈشكە ئىنتىلگەن بولسىمۇ، لېكىن ھېچبىر يول يۈرەلمەي ئاخىر: «بۇمۇ بىر سىر بولدى» دەپ، كۆڭلىگە پۈكۈپ قويۇپ، ئادەمسىز قۇرۇق شەھەرگە قايتىپ كەپتۇ.

شەھەر دەرۋازىسىدىن كىرىپ، بىر دەرۋازا تۈۋىدە يا تىرىك، يا ئۆلۈككە تەۋە ئەمەس، چاچلىرى ئۆ-

سۇپ پاخپىيىپ كەتكەن، ساقىلى يەرگە سۆرىلىپ تۇرغان بىر بوۋاينى تامغا يۆلەنگىنىچە كۆزلىرى كەيـ
ىنىگە تارتىشىپ ئولتۇرغان ھالەتتە كۆرۈپ: «خۇداغا شۈكۈر، ئادەم بار ئىكەن» دەپ، خۇشال بولۇپ، ئاتـ
تىن چۈشۈپ سالام بېرىپتۇ. بوۋاي ئۇنىڭ سالىمىنى قوبۇل قىلىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ:

— ئەي ئوغلۇم، قەيەردىن كېلىۋاتىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن بىر يولۇچى ئىدىم، كەچ قېلىپ يولدا بورانغا دۇچ كەلدىم، ئىلاجسىز بۇ شەھەرگە پاناھ ئىزدەپ كەلدىم، ماڭا بىر كېچە قونالغۇ بەرسىڭىز، — دەپ ئۆز ئەھۋالىنى چۈشەندۈرۈپتۇ. بوۋاي ئۇنىڭ ئۇستۇبشىغا بىر قۇر قاراپ چىقىپ:

— مەن سېنى ئۆيۈمدە قوندۇرۇپ قېلىپ ياخشى مېھمان قىلاي، لېكىن مېنىڭ بىر شەرتىم بار، شۇنى ئورۇندىشىڭ كېرەك، — دەپتۇ.

يىگىت رازى بولۇپ بوۋاينىڭ كەينىدىن ئۇنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ، دۇلدۇلنى ئوقۇرغا باغلاپ قويۇپ، بوۋاينىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ. ئۆينىڭ ئىچى پاك - پاكىز تازىلانغان، ھەممە نەرسە ئۆز جايىدا سەرەمجان، ئۆينىڭ تۆرىگە ئېگىز بىر كارىۋات قويۇلغانىكەن. بوۋاي ئۇنى ئۆيگە باشلاپ كىرىپ كارىمۇ بولماي، گەپ - سۆزمۇ قىلماي كارىۋاتقا چىقىپ يېتىپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي خورەك تارتىپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. يىگىت يول يۈرۈپ ھارغان بولسىمۇ، ئۇ كۆرگەن غەلىتە ئىشلار كۆز ئالدىغا كېلىۋېلىپ ئۇيقۇسىنى قاچۇرۇپتۇ. ئۇنىڭغا بۇ تۇن مەڭگۈ قاراڭغۇلۇققا ھۆكۈم قىلىنغاندەك تۇيۇلۇپ، بىئارام بوپتۇ. ئاخىر توخۇ چىللاپتۇ. يىگىت سەھەر يولغا چىقىشنى ئويلاپ:

— ئەي بوۋا، قويۇڭ، مەن سەھەر يولغا چىقمەن، شەرتىڭىزنى قويۇڭ، — دەپ چاقىرىپتۇ. بوۋاي ياستۇقتىن بېشىنى كۆتۈرمەيلا:

— ئوغلۇم، ئالدىرىما، تېخى ئەتىگەن، بىرئاز ۋاقتى بار، — دەپ يېتىۋېرىپتۇ. يىگىت تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈشكە باشلاپتۇ. ئاردىدىن ئىككى ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتكەن بولسىمۇ، بوۋاي ئورنىدىن تۇرماپتۇ. ئاخىر يىگىت چىدىماي سىرتقا چىقىپ چاشگاھ ۋاقتى بولغانلىقىنى كۆرۈپ، دۇلدۇلنى توقۇپ قويايي دەپ، يەنە بوۋاي ئورنىدىن تۇرمىدى، كېتەي دېسەم بۇ بوۋاي تولىمۇ قېرى ئىكەن، ھاجىتىدىن چىقمىسام بولماس، دەپ ئويلاپ ئالدىراپ كىرىپ:

— ئەي بوۋا، كۈنمۇ بىر يەرگە باردى، ئورنىڭىزدىن تۇرۇپ شەرتىڭىزنى قويۇڭ، مېنىڭ ئىشىم ئالدىراش ئىدى، — دەپ يالۋۇرۇپ چاقىرىپتۇ. بوۋاي بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭغا ئىلگىرى كۆرمىگەندەك قاراپ:

— توختاپ تۇر، ئوغلۇم، ھازىرلا بارمىسىز، — دەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بوۋاي كۈن تازا چىققى چۈش بولغان ۋاقىتتا ئۆز ئەھۋالىغا ماس كەلمەيدىغان چاقچاقلىق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۆيىنىڭ ئۈيان - بۈيان قىلىپ يىغىشتۇرغاندىن كېيىن:

— يۈر، ئوغلۇم، مەن بىلەن ماڭ، — دەپ كەينىگە سېلىپ مېڭىپتۇ. بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن شۇنداق چوڭ بىر دەرۋازا كۆرۈنۈپتۇ، دەرۋازىغا ئادەمدەك چوڭلۇقتا بىر قۇلۇپ سېلىنغانىكەن. بوۋاي بىردىنلا توختاپ:

— ئوغلۇم، توختا، ئەنە ئاۋۇ يوغان قۇلۇپ سېلىنغان دەرۋازىنى كۆردۈڭمۇ؟ مەن بېرىپ شۇ قۇلۇپنى ئېچىپ ئىچىگە كىرىمەن، سەن سىرتتا قالىسەن. مەن ئىچىگە كىرىپ ئاچقۇچنى ساڭا بېرىمەن. سەن ئاچقۇچنى ئېلىپ، دەرۋازىنى قۇلۇپلاپ قويۇپ، ئاچقۇچنى ئۆيۈمگە ئەكىرىپ قويۇپ كەتسەڭ بولىدۇ.

ئوغلۇم، شۇنداق قىلساڭ مەن سەندىن ئۇ دۇنيا، بۇ دۇنيا رازى. لېكىن، ئوغلۇم، مەن ساڭا ياخشىلىق قىلدىم، سەنمۇ ماڭا ياخشىلىق قىلساڭ، مەن دەرۋازىنىڭ ئىچىگە كىرگەندە سەن ئىچىگە قارىماڭ، قارىساڭ پەقەتلا بولمايدۇ. قانداق ئوغلۇم، قارامسەن، قارىمامسەن؟ ــ دەپتۇ. يىگىت قارىمايدىغانلىقىنى بىلدۇرۇپتۇ. بوۋاي خاتىرجەم بولالماي، يەنە:

ــ ئوغلۇم، ياخشىلىققا ياخشىلىق قىلامسەن ياكى دەرۋازىنىڭ ئىچىگە قارامسەن؟ ــ دەپ قايتىلاپ سوراپتۇ. بوۋاي قايتا ـ قايتا تاپىلىغانچە يىگىتتە بۇ يەردە نېمە سىر بارلىقىنى بىلىپ بېقىش ئىستىكى ئۇلغىيىپتۇ. شۇنداقتىمۇ ئۇ ئۆز خىيالىنى چاندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن، ئاغزىدىلا:

ــ پەقەت قارىمايمەن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن بوۋاي قولىغا ئادەم بىلىكىدەك ئاچقۇچنى ئېلىپ، ئۇنى ئەگەشتۇرۇپ دەرۋازا تۆۋىگە بېرىپ، قۇلۇپنى ئېچىپ، ئىشىكنى ئۆزى پاتقۇدەك قىيا ئېچىپ ئىچىگە كىرمەكچى بولغاندا، يىگىت كۆزىنىڭ قۇيرۇقى بىلەن دەرۋازىنىڭ ئىچىگە قاراپ، جەينەكنىڭ ئۇستىلا بار شۇنداق يوغان بىر قولنىڭ بىر پولات زەنجىرنى تۇتۇپ تۇرغانلىقىنى، بۇ زەنجىرنىڭ پۈتۈن شەھەرنى ئوراپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قاپتۇ. بوۋاي ئىچىگە كىرىپ دەرۋازىنى تاقاپ ئاچقۇچنى يىگىتكە بېرىپتۇ. يىگىت دەرۋازىنى قۇلۇپلاپ كەينىگە قايرىلىپ ماڭغانىكەن، دەرۋازا ئىچىدىن شۇنداق دەھشەتلىك، ئېچىنىشلىق ئاۋاز چىقىپ يىگىتنى چۆچۈتۈۋېتىپتۇ. ئۇ ئاۋازنى ئاڭلاپلا كەينىگە قارىغانىكەن، دەرۋازا ئۆرۈلۈپ، ئىمارەتلەر ۋەيران بولغان، بوۋاي ئۆلۈك ياتقان. يىگىت كۆزىنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا يۈز بەرگەن بۇ ئىشتىن ئەجەبلىنىپ بوۋايغا يېقىن بېرىپ قارىسا، بوۋاي ئاغزىدا بىر تال چوكىدەك ياغاچنى قاتتىق چىشلىگىنچە يۇدۇپ ئۆيىگە ئېلىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭغا شەھەر سىرتىدا ئۇچرىغان قەبرىستانلىقتىن بىر گۆر هاراپ، يۇيۇپ ـ تاراپتۇ. كۆمۈش ئالدىدا ئاغزىدىكى ياغاچنى چىقىرىپ مەيدە يانچۇقىغا سېلىۋاپتۇ. ئۇ ھەممە ئىشنى تۈگىتىپ، يولىنى داۋام ئېتەي دېسە يەنە كەچ كىرىپ قېلىپ مېڭىش ئىمكانىيىتى قالماي: «نېمىلا بولسۇن بوۋاينىڭ ئۆيىگە بېرىپ بۈگۈن كېچە چىرىغىنى ياندۇرۇپ، ئەتە ئەتىگەن كېتەي» دەپ، شەھەرگە قايتىپ كەپتۇ.

يىگىت بوۋاينىڭ ئۆيىگە كىرىپ، بوۋاينىڭ كارىۋىتىغا چىقىپ يېتىپتۇ، لېكىن ئۇيقۇسى كەلمەي تۇ. ئۇيقۇسى كەلمەي خىيال سۈرۈپ تۈگىلۈككە قاراپ ياتسا، تۈگىلۈكتىن يوغان بىر دۇبىنىڭ ئۇچۇپ كېلىۋاتقانلىقى كۆرۈنۈپتۇ. قاراپ تۇرسا، ئۇ دۇبە كىچىكلەپ بىر قۇشقاچچىلىك بولۇپ قاپتۇ. يىگىت بۇ ھېكمەتكە ھەيران بولۇپ تۇرسا، قۇشقاچ كېلىپ تۈگىلۈككە قونۇپتۇ، بىرئازدىن كېيىن ئۆيىگە كىرىپ يىگىتنىڭ يېنىغا كەپتۇ. يىگىت ئەھۋالنى كۆزىتىپ مىدىرلىماي جىم يېتىپتۇ. قۇشقاچ ئاخىر يىگىتنىڭ پۇتىغا چىقىپتۇ، ئاندىن ئاستا مېڭىپ تىزىغا كەلگەندە، بىر سەكرەپلا يىگىت بوۋاينىڭ ئاغزىدىن ئېلىۋېلىپ مەيدە يانچۇقىغا سېلىۋالغان ياغاچنى چىشلەپ ئېلىپ قېچىپ، تۈگىلۈكتىن چىقىپ كېتىپ تۇ. ئۇ ھەيرانلىقتا نېمە قىلارىنى بىلمەي قاپتۇ. يىگىت ئەتىسى ئەتىگەن ئورنىدىن تۇرۇپ بۇ سىرنىمۇ كۆڭلىگە پۈكۈپ، دۇلدۇلىغا مىنىپ بوۋاينى كۆمگەن يەرگە بارسا، بوۋاي يول ئۈستىدە ھېلىقى ياغاچنى

يەنە ئاغزىدا چىشلىگەن ھالەتتە ياتقۇدەك. بۇنى كۆرگەن يىگىت ھەيران بولۇپ: «ھوي، بۇ قانداق ئىش؟ بۇ بوۋاينى مەن تۇنۇگۈن كۆمۈپ قويسام بۈگۈن يولدا ياتىدىغۇ» دەپ، دۇلدۇلىدىن چۈشۈپ بوۋاينى كۆ-مۈپ قويغان يەرلىككە بارسا، بوۋاي كۆمۈپ قويغان يەردە يوق ئىكەن. يىگىت ھەرقانچە ئويلىغان بولسا-مۇ بۇ ئىشنىڭ تېگىگە يېتەلمەي، ئاخىر يەنە بوۋاينى ئۆز ئورنىغا ئەكېلىپ ئاغزىدىكى ياغاچنى ئالماي كۆمۈپ قويۇپ، بوۋاينىڭ ئۆيىدە يەنە بىر كېچە قونۇپ باقاي، يەنە قانداق ئىش يۈز بېرىدىكىن، دەپ ئويلاپ بوۋاينىڭ ئۆيىگە بېرىپ قونۇپتۇ، لېكىن بۇ كېچە ھېچقانداق ئىش سادىر بولماي تىپتىنچ ئۆتۈپ كې-تىپتۇ...

يىگىت ئەتىسى سەھەر يولغا راۋان بوپتۇ. لېكىن، يىگىتنىڭ كاللىسىدا ناھايىتى نۇرغۇن نەرسىلەر تېپىشماق ھالەتتە قېلىۋېرىپتۇ. بۇ تېپىشماقلار ئىچىدە يېشىلمەي يىگىتنى ھەممىدىن ئازابلايدىغىنى ئۆز ئاشىقى مەلىكىنىڭ ئۆلۈمى ئىكەن. يىگىت ئۆزىنىڭ شۇنداق قورقماس، باتۇر تۇرۇقلۇق گەۋدىل نا-زىنىنغا پاناھ بولالمىغانلىقىغا ۋىجدانى چىدىماي، باغرى كاۋاپ بولىدىكەن. ئۇ ئاشۇ ئازابلىق ئەسلىمە-لەر بىلەن بەند بولۇپ، قانچىلىك يول يۈرگىنىنىمۇ سەزمەي بىر شەھەرگە كېلىپ قاپتۇ.

ئۇ شەھەرگە كىرىپ ئەتراپنى ئايلىنىپ يۈرسە، ھەممىلا يەردە ئادەملەر توپلىشىۋېلىپ بىر - بىرى بىلەن مۇشتلىشىۋاتقانىكەن. دەسلەپتە ئۇ، كىشىلەر بىر - بىرى بىلەن ئۇرۇشۇپ قالغان چېغى دەپ، ئېتىبار قىلماپتۇ، لېكىن نەگىلا بارسا ئاشۇ ئىش بولغاچقا، بۇ ئىش يىگىتنى ئەجەبلەندۈرۈپتۇ - دە، زادى نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلگۈسى كېلىپ، بىر بوۋايدىن:

— ئەي بوۋا، كىشىلەر نېمە ئۈچۈن بىر - بىرىگە رەھىم قىلماي شۇنچە مۇشتلىشىدۇ؟ بۇنىڭدىكى سەۋەب نېمە؟ — دەپ سوراپتۇ. بوۋاي ئۇنىڭ ئۇستۇپشىغا بىر قاراپ چىقىپ:

— تەقى - تۇرقۇڭ، گەپ - سۆزۈڭدىن بۇ شەھەرلىك ئەمەس ئوخشايسەن. بۇ يۇرتنىڭ پادىشاھى يەتتە نوچى. بۇ يۇرتنى ئاشۇ مۇشتۇمزورلار سورايدۇ، بىز شۇلارنى يەڭگۈدەك نوچى تاللاۋاتىمىز. ئەمدى تېخى بىرى چىقتى. قانداق، بىر سىناپ كۆرەمسەن؟ — دەپتۇ. يىگىت ئەھۋالنى چۈشەنىپتۇ - دە، ئويلانمايلا ماقۇللۇق بىلدۈرۈپتۇ. ئۇ دۇلدۇلنى قويۇۋېتىپ مەيدانغا چۈشۈپتۇ. ئۇ ئىلگىرى ئۆگەنگەن ھۈنەر، كارامەتلىرىنى ئىشلىتىشكە پۈرسەت چىققانلىقىدىن خۇش بولۇپ، ئانچە كۈچىمەيلا ھەممىنى يې-ڭىپ چۈشۈپتۇ. تاللانغان باتۇرنىمۇ يېڭىپتۇ. بۇ خەۋەر يەتتە نوچىغا يېتىپتۇ. ئۇلار ئۆزلىرى بىلەن ئې-لىشىدىغان ئادەمنىڭ چىققانلىقىغا ھەيران قېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشۈپتۇ.

ئەتىسى سەھەردە شەھەر مەركىزىگە چوڭ سورۇن تەييارلىنىپتۇ. ئەتراپتىكىلەر يىگىتنىڭ يېڭىدە-غانلىقىغا ئىشىنىپ تۇرغاندا، يەتتە نوچى ھەيۋە بىلەن مەيدانغا كىرىپ، يىگىتنى مەنسىتمەي گىدىيىپ تۇرۇپتۇ. ئاردىدىن بىرى چىقىپ، ئەتراپتىكىلەرگە:

— بىز شەھەر نوچىلىرى، ئەگەر بىزنى يېڭىدىغان ئادەم چىقسا، يۇرتنى ئوڭچە تاشلاپ بېرىمىز، — دەپتۇ. ئەتراپتىكىلەر يىگىتكە مەدەت بېرىپتۇ. يىگىت مەيدانغا چۈشكەندىن كېيىن، نوچىلاردىن بىرى:

— بىر - بىرلەپ چۈشمىزمۇ ياكى بىرلىشىپ چۈشمىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. يىگىت تەمكىنلىك بىلەن:

— ئىختىيار ئۆزۈڭلاردا، مەيدانغا قانداق چۈشۈشنى خالىساڭلار، شۇنداق چۈشسەڭلار بولىدۇ، — دەپتۇ. كەينى - كەينىدىن ئۈچ نوچى يەككە - يەككە ھالدا مەيدانغا چۈشۈپ، كۆپ ئېلىشمايلا يېڭىلىپ قاپتۇ. قالغانلىرى يەككە - يەككە چۈشۈشكە جۈرئەت قىلالماي، ئىككىدىن - ئىككىدىن مەيدانغا چۈشۈپ

يېگىلىپ قاپتۇ. يەتتە نوچى يېگىلىپ قالغانلىقىنى بويىنىغا ئېلىپ، ئۆز لەۋزىدە تۇرۇپ يۇرتىنى يىگىتكە تاپشۇرۇپتۇ. يىگىت شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ بۇ يۇرتقا پادىشاھ بولۇپ يۇرتىنى ئادىللىق بىلەن سوراپتۇ، خەلقىنى رازى قىپتۇ. لېكىن، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن مەلىكىنىڭ ئىشقىدا ھەممىدىن ۋاز كېچىشكە مەجبۇر بوپتۇ. ئۇ پادىشاھلىق دېگەنلەرگە پىسەنت قىلماي ۋەزىرىنى ئورنىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، مەلىكىنىڭ قەبرىسىنى تاۋاپ قىلىشنى ئويلاپتۇ ۋە بۇ ھەقتە ۋەزىرلىرىگە مەسلىھەت سالىتۇ. شۇ كۈنلەردە يەتتە نوچى يەنە شاھەرنى تارتىۋېلىشنى ئويلاپ يۇرگەنىكەن، ئۇلار بۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپتۇ ـ دە، يەتتىسى بىر يەرگە جەم بولۇپ: «ئاغىنىلەر، بىز ئىلگىرى بۇ يۇرتىنى سوراپ كەلگەن، ئەمدى بېشىمىزغا بۇ بالا كەلدى. بىز ئۇنى تۆرده ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ قانداقمۇ بىر ئىش قىلالايمىز؟ ياخشىسى، ئۇنى يىراق سەپەرگە ئېلىپ چىقىپ يولدا جايلىۋېتەيلى» دەپ مەسلىھەت قىلىشىپتۇ ۋە بىر كۈنى ئۇنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

ــ ئەي پادىشاھ، بىز يۇرتىنى سوراۋاتقان ۋاقىتتا يىراق يۇرتلارغا بېرىپ سودا قىلاتتۇق. بىز بارىدىغان شاھەرلەرنىڭ ئىچىدە ناھايىتى كاتتا بىر شاھەر بار، يولدا خەتەر كۆپ بولغاچقا، ئەنسىرەپ بارالماي تۇرۇۋاتاتتۇق، ھەمدەمدە بولۇپ بىللە بېرىپ كەلسەك، ــ دەپتۇ. يىگىت ئويلانمايلا ماقۇل بوپتۇ. ئۇلار تەييارلىقىنى پۈتكۈزگىچە يىگىت توغرا نىيەتلىك ۋەزىردىن بىرنى ئورنىدا ئولتۇرغۇزۇپ، شاھلىق مۆھرىنى تۇتقۇزۇپ، يەتتە نوچى بىلەن سودىغا بېرىشقا تەييارلىنىپتۇ. نوچىلار تەييارلىقىنى پۈتتۈرۈپ، ئوتتۇز باتۇرغا قىلىچ تۇتقۇزۇپ بىرگە ئېلىپ مېڭىپتۇ ھەم يولدا تۈيدۈرماي ئۇجۇقتۇرۇشنى مەسلىھەتلىشىپ يىگىتنى ئالدىدا مېڭىشقا دەۋەت قىلغانىكەن، يىگىت:

ــ مەن يول بىلمەيمەن، سىلەر باشلاپ مېڭىڭلار، ــ دەپ ئۇلارنى ئالدىغا سېلىپ مېڭىپتۇ. نوچىلار ئامالسىز ئاتمىش كۈن چۆل ـ جەزىرىدە يول يۇرگەن بولسىمۇ، يىگىتنى تاك قىلىپ چېكەلمەپتۇ. ئۇلار بىر شاھەرگە يېتىپ كېلىپ بىر سارايغا چۈشۈپتۇ. ئاخىر ئۇلار يىگىتنى تاشلاپ قېچىش چارىسىنى ئويلاپ، ئۇنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

ــ پادىشاھىئالەم، بىز شاھەر ئارىلاپ باقماقچى، ــ دەپتۇ. يىگىت رۇخسەت قىپتۇ. ئۇلار بۇ پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ شۇ چىققىنىچە شاھەرنى، يىگىتنى تاشلاپ قېچىپ كېتىپتۇ...

يىگىت ئۇلارنىڭ قايتىپ كەلمىگەنلىكىگە ئەجەبلەنمەپتۇ. ئۇ ئۇلاردىن قۇتۇلغىنىغا خۇش بولۇپ، چۈشكەن سارىيىدا بىرقانچە كۈن ئارام ئېلىپ، ئاندىن مەلىكە يېتىپ قالغان بۇلاق بېشىنى ئىزدەپ سەپەرگە چىقىپتۇ، بىرقانچە كېچە ـ كۈندۈز تىنماي يول يۈرۈپ بۇلاقنى تېپىپتۇ، قارىسا مەلىكىنىڭ قەبرىسى تۇرغان، نېمە ئامال، يەنە يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ. نېمىلا بولسۇن ئۆمرىنى مەلىكىسىنىڭ روھىغا ھەمراھ بولۇپ ئۆتكۈزۈش ئارزۇسى بىلەن بۇلاق بويىغا بىر كەپە ياساپتۇ.

بىر كۈنى يىگىت بۇلاقتىن سۇ ئىچمەكچى بولۇپ سۇغا قول ئۇزاتقانىكەن، شۇنداق دەھشەتلىك بىر مۇشت كېلىپ ئۇنىڭ چوققىسىغا تېگىپتۇ. ئۇ تىن تارتماي بۇلاققا موللاق ئېتىپ چۈشۈپ كېتىپتۇ. بىر چاغدا ئېسىگە كېلىپ، ئۆزىنىڭ كوچىسى تار بىر شاھەردە كېتىۋاتقانلىقىنى سېزىپتۇ. ئۇ بۇنىڭدىن ئەجەبلىنىپ: «ھەممە سىر ئاشكارىلىنىدىغان بولدىمۇ نېمە» دەپ، يەنە بىرئاز ماڭغانىكەن، بىر تاغ تۇۋىدە يېتىم بالىلاردەك شۇمشىيىپ ئولتۇرغان نۇرغۇنلىغان بوۋايلار ئۇچراپتۇ. ئۇ يولىنى ئۆزگەرتىپ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ سالام بەرگەندىن كېيىن:

ــ ئەي بوۋىلار، بۇ قانداق يەر، سىلەر نېمە ئادەملەر؟ ــ دەپ سوراپتۇ. بوۋايلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ سالىمىنى قوبۇل قىپتۇ. ئاندىن بىرى چىقىپ:

— ئەي ئوغلۇم، سەن بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟ بۇ دۇنيادىكى ئاستى شەھىرى، يەر ئۈستىدىكى بۇلاق بولسا بۇ شەھەرگە كىرىشتىكى سېھىرلەنگەن دەرۋازا ئىكەن. كىشىلەر بۇنى بىلمەيدۇ. گەچكە، سۇ ئېلىش ئۈچۈن كەلسە، سېھىرنىڭ كۈچى بىلەن بۇلاققا چۈشۈپ كېتىپ، بۇ شەھەرگە قايتىپ نۆۋىتى كەلسە دۇنيادىكى يەرگە بولىدىكەن. كۈندۈزى مۇشۇنداق ئولتۇرىمىز، كېچىسى دۇنيادىكى بىزنى بىر ئەپسۇن بىلەن ئېشەككە ئايلاندۇرۇپ مىنىپ ئويىنىشىدۇ، — دەپتۇ. ئاردىدىن يەنە بىرى:

— ئېشەك قىلىپ مىنگەچكە، دۇمبىلىرىمىز يېغىر بولۇپ كەتتى. مەن ئەسلىي بىر چوڭ سودىگەر ئىدىم. بۇلاق بويىغا چۈشۈپ، بۇلاقتىن سۇ ئالماقچى بولۇۋىدىم، چېكەمگە دەھشەتلىك بىر مۇشت تەگدى-دە، ئۆزۈمنى مۇشۇ يەردە كۆردۈم. مال - مۈلكۈم قانداق بولغىنىنى بىلمەيمەن. تېخى مۇشت چالا تېگىپ قالسا، بۇلاقنىڭ سىرتىدا چالا ئۆلۈك بولۇپ يېتىپ قالىدىغان ئىش ئىكەن، — دەپ بۇلاقنىڭ سىرىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. يىگىت مەلىكىنىڭ چالا ئۆلۈك هالدا ياتقانلىقىنى بىلىپ، دىلى بىرئاز يورۇپتۇ. ئۇ بوۋايلارغا:

— ئەي بوۋىلار، بۇ يەردىن چىقىپ كەتكىلى بولمامدىكەن؟ — دەپ سورىغانىكەن، بوۋايلاردىن بىرى ئورنىدىن تۇرۇپ:

— ياق، بالام، ئالدىمىزدا بىر دۇە يولىمىزنى توسۇپ ياتىدۇ، ئۇ ئادەمگە رەھىم قىلمايدۇ. ئۇنىڭدىن ئۆتكەن تەقدىردىمۇ ئىككىنچى قەدەمدە سېھىر قىلىنغان بۇلاق بار، ئۇلارنىڭ سېھىرىنى قانداق يەشكىلى بولسۇن؟ ئەگەر ئۇلاردىن قۇتۇلۇپ يەر يۈزىگە چىقساقلا، ئۆلۈك - تىرىكلەرنىڭ هەممىسى ئەسلىگە كەلگەن بولاتتى، — دەپتۇ.

ئۇزۇندىن بېرى ئاشۇ سىرلارنى ئېچىشنىڭ كويىدا يۈرگەن يىگىت بوۋايلارنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئاڭلاپ غەيرىتىگە غەيرەت قوشۇلۇپ، قىلىچىنى قىنىدىن سۇغۇرۇۋېلىپ:

— يۈرۈڭلار، مەن يول ئاچىمەن! — دەپ ئۇلارنى باشلاپ مېڭىپتۇ. دۇە ئۇلارنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئورنىدىن تەۋرىگەن بولسىمۇ، يىگىتنىڭ قولىدىكى قىلىچنى كۆرۈپ يەنە جىم يېتىپتۇ. ئەسلىدە تاغلىق شەھەردىكى دۇە مۇشۇ يەر ئاستى شەھەردىن تاغلىق شەھەرگە بېرىپ دەرۋازىغا قاراۋاتقانىكەن. دۇە يىگىتنىڭ قولىدىكى ئۆز هەمراهىنىڭ قىلىچى ئىكەنلىكىنى تونۇپ جىم بولۇپ قالغانىكەن. يىگىت دۇنگە يېقىن كېلىپ قىلىچىنى دۇنىنىڭ بېشىغا تەڭلەپ تۇرۇپ:

— ئەي دۇە، بوۋايلارنىڭ ئېيتقانلىرى راستمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. دۇە:

— راست، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. يىگىت يەنە:

— بۇ يەردىكى سېھىر - جادۇلارنى قانداق يەشكىلى بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مېنىڭ يول قويغىنىم — هەممە سىرنىڭ يېشىلگىنى، — دەپتۇ دۇە.

— نېمە ئۈچۈن بىزگە ئەمدى يول قويماقچى بولىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ يىگىت.

— بىزنى بەند قىلغان دۇە ساڭا يول قويغانىكەن، مەنمۇ يول قويماي نېمە ئامال؟! — دەپ يىگىتنىڭ قولىدىكى قىلىچنىڭ هېكمەتلىك قىلىچ ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. يىگىت ئەھۋالنى چۈشىنىپ، ئۇنىڭدىن يەنە ئادەمسىز شەھەرنىڭ سىرىنى سورىغانىكەن، دۇە:

— ئۇ شەھەر ئەسلىي ناهايىتى ئاۋات، گۈللەنگەن شەھەر ئىدى. شەھەرگە بىر يەتتە باشلىق يالماۋۇز ئولتۇراقلاشقاندىن كېيىن كېچىلىرى ئادەم تۇتۇپ يېدى، كۈندۈزى شەھەردە قالايمىقانچىلىق تۇغدۇرۇپ، شەھەر خەلقىگە ئارام بەرمەي پاراكەندە قىلدى. شەھەر خەلقى خاتىرجەم بولالماي بىر قىسمى ياقا

يۇرتلارغا سەرسان ـ سەرگەردان بولۇپ چىقىپ كەتتى، قالغان بىر قىسمىنى يالماۋۇز يەپ تۈگەتتى. شەھەردە ئادەم قالمىغاندىن كېيىن ئۇ سېھىر ـ جادۇسىنىڭ كۈچى بىلەن تۈز يەردە غول پەيدا قىلىپ، بوران قايناتىپ يولۇچىلارنى مەجبۇرىي شەھەرگە ئېلىپ كىرىپ يېدى. شەھەرنى سېھىر قىلىپ، پولات زەنجىرنى بىر كېسىلگەن قولغا تۈتقۇزغان. ئەگەر سەن ئۇ بوۋاي شەكلىگە كىرىۋالغان جادۇگەرنىڭ سۆزىگە كىرىپ، دەرۋازىنىڭ ئىچىگە قارىماي يېگىرمە قەدەم ماڭغان بولساڭ ئاللىقاچان تۈگەشكەن بولاتتىڭ. سەن ئۇنىڭ سېھىر ـ جادۇسىنى تۈيۈپ قالغانلىقىڭ ئۈچۈن ئۆزى هالاك بولدى. ئۇنىڭ گۆردىن چىقىپ يولدا ياتقانلىقى ــ ئۇنىڭ جېنى بەند قىلغان ياغاچنىڭ سېنىڭ قولۇڭغا چىقىپ قالغانلىقى. ئەگەر ئۇ باشقا بىر جادۇگەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالسا، تېخىمۇ چوڭ بالا ـ قازا تۈغۈلغان بولاتتى. مانا بۇلار ئادەمسىز شەھەرنىڭ سىرى، ــ دەپ سۆزىنى تۈگىتىپتۇ. يېگىت ئۆز مەلىكىسىگە ئوخشاش مەلىكىنى ئۇچراتقانلىقىنى سورىغانىكەن، دېۋە:

ــ ئۇ سىلەر ئىنسانلار ئارىسىدىكى ئىش، ئۇنىڭ نېمە سىر ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن، سەن مەقسىتىگە يېتىپ يەر يۈزىگە چىققاندىن كېيىن ئۇ سىرنى يېشۋالارسەن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

يېگىت دېۋە بىلەن خوشلىشىپ، توسۇقلاردىن بىمالال ئۆتۈپ، بۇلاق ئارقىلىق سىرتقا چىققانىكەن، مەلىكىسى يىراقتىن يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ، سېغىنىش ۋىسالىنى قاندۇرۇپ، يېگىتنى خۇشاللىققا مۇيەسسەر قىپتۇ. يەر تېگىدىن قايتىپ چىققان ئادەملەر يېگىتنى بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرۈپ كېتىپتۇ. ئۇلار ئۆز جېنىنىڭ ئامان قالغانلىقى، مال ـ مۈلكىگە قايتا ئېرىشكەنلىكىگە خۇشال بولۇپ، بۇلاق بويىدا بەزمە قۇرۇپ، بىرقانچە كۈن مېھمان بولۇپ، يېگىت بىلەن خوشلىشىپتۇ. يېگىت مەلىكىسىنى ئېلىپ ئۆز مەلىكىسىگە ئوخشاش قىزنى كۆرگەن شەھەرگە بۇ سىرنى ئېچىش ئۈچۈن مېڭىپتۇ. ئۇلار بۇ نۆۋەت شاد ـ خۇراملىق ئىچىدە سەپەر قىلىپ، ئاشۇ قىز بار شەھەرگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنىمۇ سەزمەپتۇ. ئۇلار بىر سارايغا ئورۇنلىشىپ، نەرسە ـ كېرەكلىرىنى قويۇپ، يېگىت ئۇچراتقان قىز كىرىپ كەتكەن هويلىنىڭ ئىشىكىگە بېرىشىغا، يېگىت كۆرگەن قىز بىر چېلەكنى كۆتۈرۈپ سۇغا چىقىپتۇ. مەلىكىمۇ قىزنىڭ هەقىقەتەن ئۆزىگە ئوخشايدىغانلىقىنى كۆرۈپ هەيران بوپتۇ. يېگىت بۇنىڭ قانداق سىر ئىكەنلىكىنى ئېچىش ئۈچۈن، مەلىكىگە:

ــ سىز دەرهال ئۆيگە كىرىپ، ئاپا، چېلەك سۇغا چۈشۈپ كەتتى دەپ بېقىڭ، ــ دەپتۇ. مەلىكە يېگىتنىڭ ئېيتقىنى بويىچە ئۆيگە يۈگۈرۈپ كىرىپ:

ــ ئاپا، چېلەك سۇغا چۈشۈپ كەتتى، ــ دەپتۇ. ئۆيدە ئولتۇرغان ئوتتۇرا بوي، كېلىشكەن بىر ئايال باشقا گەپ ـ سۆز قىلماي مەلىكىگە يەنە بىر چېلەك ئېلىپ بېرەي دەپ تۇرغاندا، سۇغا چىقىپ كەتكەن قىز بىر چېلەك سۇ كۆتۈرۈپ كىرىپ قاپتۇ. ئايال بۇ ئىككى قىزدىن قايسىسىنىڭ ئۆز قىزى ئىكەنلىكىنى ئايرىيالماي تۇرغاندا يېگىت كىرىپتۇ. ئۇلار ئۆيگە كىرىپ ئەھۋاللىشىپتۇ. يېگىت ئۆزلىرىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن پۇتۇن كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئايال يېگىتنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئاڭلاپ ئالدىدىكى قىزنىڭ ئۆز قىزى ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ ـ دە، يېگىرمە يىل ئىلگىرى يېڭى تۇغۇلغان ۋاقتىتا بولغان ئەھۋاللارنى ئۇلارغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. يېگىت ئۆزلىرىنىڭ تاغلىق شەھەرگە ئوغرىلاپ بېرىلغانلىقىنىڭ ئىنىكئانىسى ئېيتقاندەك راست چىققانلىقىغا ئىشىنىپ، مەلىكىنىڭ ئانىسى تېپىلغانلىقىدىن ناهايىتى خۇشال بولۇپ، ئۆزىنىڭمۇ مەلىكە بىلەن تەڭ شۇ تاغلىق شەھەرگە بېرىپ قالغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئايال:

— ئۇنداقتا سېنىڭ ئاتا ـ ئاناڭمۇ مۇشۇ مەھەللىدە، — دەپ، يىگىتنى ئاتا ـ ئانىسىغا تونۇشتۇ-رۇپتۇ. ئۆز پەرزەنتلىرىنى كۆرگەن ئىككى ئائىلىدىكى ئاتا ـ ئانا پەرزەنتلىرىنىڭ بىر ـ بىرىگە مې-ھىر ـ مۇھەببىتى بارلىقىنى بىلىپ، ئۇلارنىڭ تويىنى قىلىپ قويۇپتۇ. يىگىت بىلەن قىز ۋىسال ئا-زۇسىغا قېنىپتۇ. كېيىنكى كۈنلەردە ئادەمسىز شەھەرنىڭ سىرىنى مەلىكىگە سۆزلەپ بېرىپ، ئۇ شە-ھەرنى قايتا گۈللەندۇرۇش ئۈچۈن ئاتا ـ ئانىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، پۈتۈن ئىقلىمغا ئۇ شەھەردىكى يەتتە باشلىق يالماۋۇزنىڭ يوقىتىلغانلىقىنى، ئەسلىي ئاشۇ شەھەرلىكلەرنىڭ قايتىپ كېلىشى توغرۇلۇق ئۇقتۇرۇش چىقىرىپتۇ. كىشىلەر شەھەرگە ئاستا ـ ئاستا قايتىپ كېلىپ، شەھەرنى قايتا ئەسلىگە كەل-تۈرۈشكە باشلاپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي شەھەر ئەسلىگە كېلىپ گۈللىنىپتۇ. بۇ چاغدا يىگىت تاغلىق شە-ھەرگە يۇرۇش قىلىشنى دىلىغا پۈكۈپ، يۇرت ئۆلىمالىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپتۇ. ئاندىن تاغلىق شە-ھەرگە بېرىپتۇ. دۈشە ھېچقانداق قارشىلىق كۆرسەتمىگەندىن كېيىن تاغلىق شەھەرگە بىمالال كىرىپ، پادىشاھقا ئۆزىنى ئاشكارىلاپتۇ. پادىشاھ ئەھۋالنى بىلگەندىن كېيىن، ناھايىتى پۇشايمان قىلىپ يىگىت-تىن ئەپۇ سوراپتۇ. يىگىتمۇ پادىشاھنى كەچۈرۈپتۇ ھەم دۈشمەن سېھرىي بۇلاقنى يوقىتىشنى ئۆتۈنۈپ-تۇ. دۈشە ئۇ سېھرلەنگەن بۇلاقنى غايىب قىپتۇ. كىشىلەرمۇ ئەمدى غايىب بالا ـ قازالارغا يولۇقمايدىغان بولۇپ قاپتۇ.

شۇنىڭدىن ئېتىبارەن تاغلىق شەھەر بىلەن يىگىتنىڭ شەھىرى بېرىش ـ كېلىش قىلىپ، دوست بولۇشۇپ، خەلق خاتىرجەم ياشاپ، يۇرتنى گۈللەندۇرۇپتۇ.

قىزىلگۈل

ھۆنلارنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، بۇنىڭدىن كۆپ بۇرۇنقى زاماندا، تەڭرىتېغىنىڭ تۆۋەن تاما-
نى، تارىم دەرياسىنىڭ ۋادىسىدىكى بىر ئەلنىڭ گۈزەلشاھ ئىسىملىك بىر پادىشاھى بولۇپ،
ئەل - يۇرتنى ئادىللىق بىلەن سورىغانىكەن. گۈزەلشاھ پۇقرالىرىنىڭ ھال - مۇڭ-
ئاڭلاپ، دادىغا يېتىپ تۇرۇشنى ئۆزىنىڭ دائىملىق ئادىتىگە ئايلاندۇرغانىكەن. خەلق ئۇنىڭ ئادىللىقىنىڭ
سايىسىدە كۈنلىرىنى خۇشال - خۇرام، خاتىرجەم ئۆتكۈزىدىكەن، شۇڭا يۇرت خەلقى ئۇنى ئادىل پادە-
شاھ، دەپ ئاتايدىكەن. خەلق ئۇنىڭدىن رازى ئىكەن، ئۇ خەلقىدىن پەخىرلىنىدىكەن. خەلق ئىچىدە گۈ-
زەلشاھ توغرۇلۇق مۇنداق قوشاق تارالغانىكەن:

بىزنىڭ گۈزەل شاھىمىز،
قىلنى قىرىق پارچىلاپ،
يۇرتنى ئادىل سورايدۇ.
ئىش كۆرىدۇ مىزانلىق.
چىقىپ ئوردا - خانىدىن
ئەل - يۇرتنىڭ كۆيۈمچان،
دادىمىزنى ئاڭلايدۇ.
شېرىن، ئىسسىق زۇۋانلىق.
كۈلسەك بىللە كۈلىدۇ،
بەختىمىزگە تىلەيمىز
يىغىمىزغا يىغلايدۇ.
شاھىمىزغا ئامانلىق.

مانا بۇ ئادىل پادىشاھ — گۈزەلشاھنىڭ گۈلجاھان ۋە گۈلزامان دەپ ئىككى ساھىبجامال قىزى بولغا-
نىكەن، ئۇلار ھۆسن - چىرايدا، گۈزەللىكتە كۆرگەنلەرنى تاڭ قالدۇرغۇدەك دەرىجىدە ئوپئوخشاش بولسىمۇ،
لېكىن مىجەز، ھەۋەس ۋە ئەقىل - پاراسەتتە بىر - بىرىگە زادىلا ئوخشىمايدىكەن. گۈلجاھان كىم ئەقىل،
تەرسا ھەم ياسانچۇق ئىكەن. گۈلزامان بولسا، خۇش پېئىل، شېرىن زۇۋان، چىقىشقاق، ئەقىل - پاراسەتلىك
ئىكەن، ئۇنىڭ ئوقۇمىغان كىتابلىرى يوق ئىكەن. شۇڭا، گۈلزامان بىلەن بەس - مۇتالىئەلەردە بولغانلار ئۇ-
نىڭ پىكىر - مۇلاھىزىلىرىنىڭ تەكتىگە يېتىپ بولالماي خىجىل بولىدىكەن. كىشىلەر گۈلزامانىنىڭ بىلە-
مىنىڭ كۆپلۈكى، مۇلاھىزىلىرىنىڭ چوڭقۇرلۇقىغا قاراپ ئۇنى «دانىشمەن گۈلزامان» دەپ ئاتايدىكەن.
گۈلزامانىنىڭ يەنە بىر ئالاھىدىلىكى، ئۇ ئوردا - قەسىرگە قارىغاندا دالىلاردا، كەڭ يېشىل ۋادىلاردا ئايلا-
نىشنى، گۈل - گىياھلارنى پۇراپ زوقلىنىشنى ياخشى كۆرىدىكەن، بۇ ئۇنىڭغا ئەڭ ياخشى كۆڭۈل ئېچىش
ھېسابلىنىدىكەن.

گۈزەلشاھ پادىشاھمۇ كىچىك قىزى گۈلزامانغا ئامراق ئىكەن. گۈلزامانىنىڭ ئەدەپ - قائىدىلىكلە-

كىدىن، شېرىن سۆزلۈكلۈكىدىن، چوڭلارنى ھۆرمەتلەپ، كىچىكلەرنى ئىززەتلەيدىغانلىقىدىن، چوڭ-
قۇر پىكىرلىك، كەڭ بىلىملىكلىكىدىن سۆيۈنىدىكەن، پەخىرلىنىدىكەن. شۇ سەۋەبتىن گۈلزامانىڭ
ھەرقانداق تەلەپ - ئارزۇسى بولسا، بەجانىدىل ئادا قىلىپ بېرىدىكەن. لېكىن، گۈلزامان ھېچقاچان غە-
لىتە، ئورۇنسىز تەلەپلەرنى قويمايدىكەن، ئۇنىڭ تەلىپى پەقەت كەڭ دالىلارنى كۆرۈپ كېلىشلا ئىكەن.
كۈنلەر شۇ بويىچە ئۆتۈپتۇ.

مەلىكە گۈلزامان بىر كۈنى چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە ئوخشىدا بولغانىدەك ئاجايىپ ئىشنى كۆرۈپتۇ:
ئېرىق - ئۆستەڭلەردە مۇز قاتقان، يېشىل ۋادا، باغ، دالىلارنى ئاپئاق قار يوپۇقى ياپقان قىش پەسلىدە مەل-
كە گۈلزامان كېنىزەك - ھەمراھلىرى بىلەن ئۆزئارا قار چېچىشىپ ئويناپ كېتىۋېتىپ، تۇرلۇك مېۋىلەر
پىشىپ مەي باغلىغان، رەڭگارەڭ گۈللەر ئېچىلىپ ئەتراپقا باھار پۇرىقى چېچىپ تۇرغان، باھار مەنزىرە-
لىك، جەننەت سۈپەتلىك بىر باغقا كىرىپ قاپتۇ. باغنىڭ ئوتتۇرىسىدا دائىرىگە ئېلىنغان بىر گۈلزارلىقنى
كۆرۈپ شۇ تەرەپكە مېڭىشىغا، بىردىنلا شۇنىڭغان چىقىپ دەل - دەرەخ، گۈل - گىياھلارنىڭ ياپراق - گۈل-
لىرىنى ئوشۇتۇپ تۆكۈپ تاشلاپتۇ ۋە يەنە لەپىلدەپ قار يېغىپ، بىر دەمدىلا باغنى بىر قەۋەت قېلىن قار
قاپلاپ كېتىپتۇ. كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچلىك ئارىلىقتا يۇز بەرگەن ھادىسىگە ئەقلى يەتمەي ھەيرانلىقتا
چۆككەن گۈلزامان ھېلىقى گۈلزارلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا بەرگى - يوپۇرماقلىرى ياپيېشىل، گۈل تاجى ساپ
ئالتۇن رەڭگىدەك ساپسېرىق، يالقۇنجاۋاتقان چوغدەك قىپقىزىل پورەكلەپ ئېچىلىپ تۇرغان بىر گۈلنى
كۆرۈپ تېخىمۇ ھەيران قاپتۇ، قارىلىق شۇنىڭغاندىمۇ ئوشۇمىگەن، بەلكى تېخىمۇ ياشناپ تۇرغان بۇ قىزىل-
گۈلگە زوق - ھەۋىسى كېلىپ، ئۇنى ئۇزۇش ئۈچۈن قولىنى ئۇزىتىشىغا قولى «چىم» قىپتۇ - دە، قارىسا
بارماقلىرىنىڭ ئۇچىدىن قان ئۆرلەپ چىقىپتۇ. گۈلزامان شۇ چاغدىلا گۈلنىڭ شۇ قەدەر ئېسىل، جەزىبدار
بولغىنى بىلەن ئۇنىڭ قويۇق، ئۆتكۈر تىكەنلىك ئىكەنلىكىگە دىققەت قىپتۇ. تىكىنى ئۇنى يامان قوللاردىن

ئاسرىغۇچىسى ئىكەن، دېگەننى ئويلاپ يەتكەن گۈلزاماننىڭ بۇ قىزىلگۈلگە بولغان زوق ـ ئىشتىياقى تېخىمۇ ئېشىپتۇ ـ دە، گۈلنى ئۈزۈپ ئېلىپ ھەۋەس بىلەن قاراپتۇ، ئۇ ئۆمرىدە بۇنداق خاسىيەتلىك گۈلنى كۆرۈپ باقمىغانىكەن. گۈلزامان قىزىلگۈلنى قولىغا ئېلىپ شۇنداق بىر پۇرىشىغا، گۈلنىڭ شېرىن پۇرىقىدىن كۆڭلى مەستخۇش بولۇپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. بىرھازادىن كېيىن ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ ئەتراپىغا قارىسا، ئۆزىنى ئۆز ھوجرىسىدا كۆرۈپتۇ. باياتىن كۆرگەنلىرى چۈشى ئىكەن. ئۇ چۈشىنى ئەسلەپتۇ، ئويلاپ ئەجەبلىنىپتۇ، ئويلىغانسېرى ئۆزىنىڭ ھېلىقى قىزىلگۈلگە ئاشىقى بىقارار بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىپتۇ، ئولتۇرسا ـ قوپسا پۇتۇن ئەس ـ يادى قىزىلگۈلدە بولۇپ قاپتۇ. گۈلزامان ئۆزىنىڭ قىزىلگۈلگە بولغان ئىنتىزارلىق ھېسسىياتىنى ئىپادىلەپ مۇنداق نەزم پۇتۇپتۇ:

سەن قەيەردە قىزىلگۈلۈم ـ قىزىلگۈل،
گۈللەر گۈلى، شاھى ـ تاجى ئېسىل گۈل.
مېنى مەپتۇن، مەستخۇش قىلدى پۇراقىڭ،
كېلىپ ئەمدى يۈرىكىمدە ئېچىل گۈل.

قىزىلگۈلۈم، سەندە قالدى خىيالىم،
دەردۇ غەم يەپ ئازلاپ قالدى ماجالىم.
بىلسەم ئىدىم ئۆسكەن ـ تۇرار جايىڭنى،
چۈشتە كۆرگەن ئىشقا يوقكەن ئامالىم.

قىزىلگۈل، دەپ ئۆمرۈم ئۆتۈپ كېتەرمۇ؟
ئۇن ـ ئاۋازىم سەن گۈلۈمگە يېتەرمۇ؟
چۈشۈم ئوڭۇم بولماي، كۆيگەن كۆيەكسىم
يۈرىكىمنى كاۋاپ ـ زىبە ئېتەرمۇ؟

گۈلزامان ھەتتا قىزىلگۈلگە ئېرىشىش غېمىدە گېلىدىن تاماق ئۆتمەس، ئالغان ـ قويغىنىنى بىلمەس بولۇپ قاپتۇ. تېنىدىن ئەت ـ گۆشى، چىرايىدىن رەڭ ـ قېنى قېچىپ، جۈدەشكە، سارغىيىشقا باشلاپتۇ. قىزىنىڭ بۇ ھالىغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى كۆرگەن ئانىسى بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىسا، گۈلزامان: «ھېچنېمە بولمىدىم» دەپلا جاۋاب بېرىپتۇ.

گۈلزامان چۈشىدە كۆرگەن قىزىلگۈلنىڭ خىيالىغا غەرق بولۇپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھ گۈزەلشاھ يۈرت كېزىپ، جاھان سەيلىسى قىلماقچى بولۇپ قاپتۇ. ئۇ سەپەرگە ئاتلىنىش ئالدىدا قىزىلگۈلنىڭ نېمە تەلەپ ـ ئارزۇسى بارلىقىنى، سەپەردىن ئۇلارغا نېمە ئالغاچ كېلىدىغانلىقىنى سوراپتۇ.

ـــ ماڭا ئاز تېپىلىدىغان ئېسىل زىبۇزىننەت بۇيۇملىرى بىلەن ئالتۇن ئۆكچىلىك ئىياغ ئالغاچ كېلىڭ، ـــ دەپتۇ چوڭ قىزى گۈلجاھان.

ـــ ساڭا نېمە ئالغاچ كېلىمەن؟ ـــ دەپ سوراپتۇ پادىشاھ گۈزەلشاھ كىچىك قىزى گۈلزامانىدىن.

گۈلزامان ئىلتىماسىنى بايان قىلىپ مۇنداق قوشاق ئوقۇپتۇ:

مەن دەردىمنى ئېيتارمەن
قۇلاق سالغىن سۆزۈمگە.
قاراپ باققىن، جان ئاتا،
قانى قاچقان يۈزۈمگە.
بۇ ئالەمدە ھېچ نەرسە
كۆرۈنمەيدۇ كۆزۈمگە.

ئايان بولغان چۈشۈمدە
چوغدەك قىزىلگۈل كۆردۈم.
قارلىق جۇدۇن ـــ قىشتىمۇ
سولماس ئېسىل گۈل كۆردۈم.
يامان قولغا نەشتەرلىك،
بەرگى يېشىل گۈل كۆردۈم.

كۆرمىدىم مەن ھېچ گۈلدە
ئۇنىڭدىكى پۇراقنى.
پۇراپ قويسا بىر بالا،
مەست قىلادۇر دىماغنى.

گۈپۈلدەپ بىر ئالمدۇ
بۇيى يېقىن - يىراقنى.

ئەقىل - ھوشۇم بەند بولدى،
كۆرگىنىمچە چۈشۈمدە.
ئۇنىڭ ئېسىل سىياقى
ئورناپ قالدى كۆڭلۈمدە.
مېنىڭ كۆڭلۈم ئېچىلماس،
بىر كۆرمىسەم ئۆمرۈمدە.

جانىم ئاتا، جان ئاتا،
گۈللەرگە كۆز سالغاچ كەل.
ئۇچراپ قالسا قىزىلگۈل،
ماڭا ئاتاپ ئالغاچ كەل.
ۋەدە بەرگىن، جان ئاتا،
ئارمانلىرىم بولسۇن ھەل.

گۈلزامانىڭ ئىلتىجاسىنى ئاڭلىغان پادىشاھ، زىمىستان قىشتىمۇ باھار - يازدىكىدەك سولاشماي - سولماي ئېچىلىپ تۇرىدىغان گۈللەرنىڭ گۈلى قىزىلگۈلنى نەدىن تاپارمەن؟ دەپ ئويغا چۆكۈپتۇ. قىزىلنىڭ شەرتى ئېغىر بولسىمۇ، گۈلزامانغا ئىنتايىن ئامراق بولغانلىقتىن قىزىلگۈلنى چوقۇم تېپىپ كېلىشكە ۋەدە بېرىپ، ئىرادە كەمىرىنى باغلاپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ.

پادىشاھ گۈزەلشاھ شۇ ماڭغىنىچە ھەر - ھەر شەھەر - يۇرتلارنى كېزىپتۇ. چوڭ قىزىغا ئۇنىڭ ئۆزى ئېيتقىنىدىنمۇ ئېسىل سوۋغاتلارنى ئاپتۇ. لېكىن، كىچىك قىزى بۇيرۇغان قىزىلگۈلنى ھېچنەدىن تاپالماپتۇ. ئىزدىمىگەن شەھەر باغچىلىرى، ئوردا ھەرەمنىڭ چارباغلىرى، ئارىلىمىغان يېزا - قىشلاق، تاغ، يايلاق قالماپتۇ، قىزىلگۈلنى زادىلا تاپالماپتۇ، ھەتتا قىزىلگۈلنىڭ بار - يوقلۇقىنىڭ ئۆچۈرىنىمۇ ئالالماپتۇ. مەھەللە، شەھەردىن، ئوردا - قەسىردىن تاپالمىغاندىن كېيىن، قىزىلگۈلنى چۆل - باياۋاندىن ئىزدىمەكچى بولۇپ، سەپەر يولىنى دەشت - چۆللەرگە توغرىلاپتۇ. مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، ماڭغان يولىدا چەكسىز قۇم دەشتلىرىنى بېسىپتۇ، كۈرمىڭ داۋانلاردىن ئېشىپتۇ. ئاچ قاپتۇ، چاڭقاپتۇ، كۆپ يول يۈرگەنلىكتىن قاتتىق چارچاپتۇ، پۇتلىرى تېلىپتۇ، تاپانلىرى يېرىلىپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ كۆز قارا-قىدەك ئەتىۋارلىق قىزى گۈلزامانىڭ تەلىپىنى ئورۇنداش ئۈچۈن قىزىلگۈلنى ئىزدەشنى توختاتماپتۇ.

پەسلى تومۇز، ۋاقتى قىيامى چۈش مەزگىلىدە پايانسىز دەشت - قۇم چۆللۈكىگە كىرىپ قاپتۇ. پۇتۇن قۇملۇق كۈننىڭ قىزىتىشى بىلەن تونۇر تەپتىگە كىرىپتۇ. گۈزەلشاھ ئوتتەك ئىسسىق دەستىدىن ۋە تەشنا-لىق ئازابىدىن ماغدۇرسىزلىنىپ، كۆزى قاراڭغۇلاشقاندەك بوپتۇ - دە، ئەگەر ئۆزىنى سەللا قويۇۋەتسە يىقىلىپ چۈشىدىغانلىقىنى ئويلاپ، بېشىنى قاتتىق بىر سىلكىۋېتىپ كۆزىنى ئاچسا، ئالدى تەرىپىدە ھەيۋەتلىك بىر ئېگىز تاغ، تاغ باغرىدا چوڭ بىر باغ كۆرۈنۈپتۇ. پادىشاھ بۇ ئالامەتلەرگە بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي، غەيرىتىگە ئېلىپ باغقا قاراپ مېڭىپتۇ. بېرىپ قارىسا، باغ ئوچۇقچىلىقتا بولۇپ، تامسىز ئىكەن. پادىشاھ باغقا كىرىپتۇ. كۆرۈپتۇكى، باغ ھەم چوڭ، ھەم چىرايلىق بولۇپ، ئۇ باغدا جاھاندا بارلىكى مېۋىلىك دەرەخ ۋە گۈل - گىياھلار بولغاندىن سىرت، پادىشاھ ھېچقاچان، ھېچ يەردە كۆرۈپ باقمىغان مېۋىلەر، گۈللەر بار ئىكەن. مېۋىلەر مەي باغلىشىپ پىشىپ كەتكەن، گۈل - غۇنچىلار ھۇپپىدە ئېچىلىپ كەتكەنكەن. تۈر-لۈك - تۈمەن قۇشلار يېقىملىق ئاۋازدا سايرىشىۋاتقان، بىر - بىرىگە خۇددى تورەك تۇتىشىپ كەتكەن ئې-رىق - ئۆستەڭلەردە مەرۋايىتتەك سۈزۈك سۇلار شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقانكەن. پادىشاھ بۇ كۆرگەنلىرىگە قە-ىزىقىپ ئىچكىرىلەپ مېڭىۋېرىپتۇ. مېڭىپ - مېڭىپ باغنىڭ ئوتتۇرىسىغا بېرىپ قاپتۇ. بۇرنىغا ئاش - تا-ماقنىڭ مەززىلىك پۇرىقى پۇراپتۇ. قارىسا، يوغان بىر چىنارنىڭ ئاستىدا چوڭ بىر داش قازاندا قانداقتۇر بىر خىل ئاش پورۇقلاپ قاينىۋاتقان. پادىشاھ ئەتراپقا قاراپتۇ، بىرەر ئادەمنىڭ قارىسى، ھەتتا شەپىسىمۇ

سېزىلمەپتۇ. گۈزەلشاھ، بۇ نەرسىلەرنى تىلسىم بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپتۇ، لېكىن قورسقىنىڭ ئېچىشى، چاڭقاپ كېتىشى ئۇنى كۈتۈپ تۇرۇشقا قويماپتۇ. ئالدى بىلەن ئېرىقتىكى سۇدىن ئوچۇملاپ ئىچىپتۇ، جېنى ياشارغاندەك بوپتۇ. پورۇقلاپ قاينىاپ تۇرغان ئاشتىن بىر تاۋاق ئۈسۈپ تىلىنى تەگكۈزسە كۆيمەپتۇ، بەلكى دوغاپتەك ھۇزۇر بېغىشلاپتۇ. ئەجەبلەنگىنىچە بىر تاۋاق ئاشنى بىر نەپەستىلا غۇرتۇلدىتىپ ئىچىۋېتىپتۇ. تېنىگە تەن، جېنىغا جان، كۈچ ـ ماغدۇر قوشۇلۇپ، ئۆزىنى دۇنيا سۈپەت كۈچلۈك ھېس قىپتۇ. پادىشاھ ئۈسسۈزلۇقىنى قاندۇرۇپ، قورسقىنى تويغۇزۇپ، قانغۇدەك ئارام ئېلىۋالغاندىن كېيىن، يەنە باغنى ئارىلاپ ئايلىنىشقا باشلاپتۇ، جەننەتتەك گۈزەل مۇشۇنداق چوڭ باغدا بىرەر ئادەمزاتنىڭ كۆرۈنمىگىنىگە ھەيران بو ـ لۇپ كېتىپ بارسا، ئالدى تەرىپىدە ئالتۇن ۋادەكلىك دائىرە ئىچىدە ھۆپپىدە ئېچىلىپ تۇرغان گۈلزارلىقنى كۆرۈپتۇ، قىزىقىپ يېقىن بېرىپتۇ، رەڭگارەڭ گۈللەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا چوغدەك چاقناپ تۇرغان بىر تۇپ قىزىلگۈلنى كۆرۈپتۇ، سىنچىلاپ قارىسا، قىزى تەرىپىنى قىلغان گۈلنىڭ ئۆزى ئىكەن، بېرىپ غۇنچىسى ـ دىن بىرنى ئۈزمەكچى بولۇپ يەنە توختاپ قاپتۇ، چۈنكى گۈللەر بەك قويۇق بولۇپ، بىر گۈلنى دەپ باشقا گۈللەرنى چەيلەپ قويۇشقا كۆڭلى ئۇنماپتۇ، لېكىن ئۈزمەي دېسە يەنە بولماپتۇ، قىزىنىڭ كۆڭلى ئۇچۇن ئالتۇن ۋادەكنى ئايلىنىپ، كىرىش ئىشىكىدىن كىرىپ قەدەم قويۇشىغا، يەتتە ـ سەككىز تۇپ گۈل دەسسە ـ لىپ كېتىپتۇ، شۇئان پۈتىنى تارتىشىغا، بايىقى گۈللەر بۇرۇنقى تىك ھالىتىگە قايتىپتۇ. گۈزەلشاھ بۇ تىلسىم گۈللەرنىڭ سولىمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، قىزىلگۈلنىڭ تولۇق ئېچىلىش ئالدىدا تۇرغان غۇن ـ چىسىدىن بىرنى ئۈزمەكچى بولۇپ قولىنى سوزۇشىغا:

ــ قولۇڭنى تارت! ــ دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ.

پادىشاھ ئاۋازغا ھەيران بولۇپ ئەتراپقا قاراپتۇ، ھېچبىر ئادەمزات كۆرۈنمەپتۇ، بىرھازا تۇرۇپ بې ـ قىپتۇ، تاقىتى ـ تاق بوپتۇ، ئاخىر قىزىلگۈلگە يەنە قول ئۇزىتىپتۇ.

ــ ھەي ياخشى نىيەتلىك ئادەم، مېنىڭ جېنىم بىلەن ئوخشاش قەدىرلىك گۈلۈمنى نېمىشقا ئۈز ـ مەكچىسەن؟ ــ دېگەن ئاۋاز يەنە ئاڭلىنىپتۇ. پادىشاھ ئاۋازنىڭ ئۇستى تەرەپتىن كېلىۋاتقانلىقىنى بە ـ لىپ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىسا، سەل نېرىدىكى بۇككىدە باغجانلىغان ئاسمان ـ پەلەك چىنارنىڭ ئۈس ـ

تىده يوغان بىر غول شاخقا مىنىپ ئولتۇرغان غەلىتە بىر مەخلۇقنى كۆرۈپتۇ. ئۇ بىر قارىماققا ئادەمگە ئوخشايدىكەن، يەنە بىر قارىماققا ئادەمگىمۇ، ھېچقانداق ھايۋانغىمۇ ئوخشىمايدىكەن. كۆزى سوزۇنچاق، ئاغزى ئوچ بۇرجەك، بۇرنى خۇددى يوغان بىر چامغۇرنى يۇزىگە چاپلاپ قويغاندەك ئىكەن. قېشى ئاتنىڭ يالىدەك، قۇلىقى مۇرىسىگە چۈشۈپ تۇرىدىغان دەرىجىدە سالپاق، بېشى تىكەندەك شاخلىق مۇڭگۈز. لۇك، پۈت ـ قوللىرى يۇڭلۇق، قۇيرۇقلۇق، بەتبەشىرە سۇرلۇك مەخلۇق ئىكەن. پادىشاھ سۇر بېسىپ سەل قورقۇپتۇ، تەنلىرى قورۇنۇپتۇ، لېكىن يەنە ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇ بولسا بىر مەخلۇق، مەن بولسام ئادەم، قېنى ئاقىۋىتىگە قاراپ باقاي، دېگەن ئويغا كېلىپ مەخلۇققا قاراپتۇ.

ــ ھەي، ياخشى نىيەتلىك كىشى، قورقما، مەن ساڭا زىيانكەشلىك قىلمايمەن. بۇ بىر تىلسىملىق باغ، باغدىكى جېنى بارلىكى نەرسە، يەردىن چىققانلىكى دەل ـ دەرەخ، گۈل ـ گىياھلارنىڭ ھەممىسى تىلسىملىق. بايا سەن سۇدىن ئىچكىنىڭدە قورسىقىڭ ئاغرىمىدى، قايناۋاتقان ئاشنى ئىچكىنىڭدە تىلىڭ كۆيمىدى، گۈللەر ئايىغىڭ ئاستىدا چەيلەنمىدى. دېمەك، سەن بۇ تەرەپكە ياخشى نىيەتتە كەلدىڭ. قېنى، پەقەت قىزىلگۈلۈمنىلا ئۈزمەكچى بولۇشۇڭنىڭ سەۋەبىنى سۆزلە، ــ دەپتۇ بەتبەشىرە مەخلۇق.

پادىشاھ مەخلۇقنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ كۆڭلى سەل جايىغا چۈشۈپ، قورقۇنچى تارقاپتۇ ـ دە، ئۆزىنىڭ كىملىكىنى، نېمە ئۈچۈن بۇ تەرەپكە كېلىپ قالغانلىقىنى قىسقىچە بايان قىلىپ بېرىپتۇ.

ــ ئېيتقانلىرىڭ راست بولۇپ، قىزىڭ ھەقىقەتەن مېنىڭ قىزىلگۈلۈمگە ئاشىق بولۇپ قالغان بولسا، بوپتۇ، قىزىلگۈلۈمنىڭ تولۇق ئېچىلغىنىدىن بىرنى ئۈزۈپ قىزىڭغا ئالغاچ بار. شەرت شۇكى، قىزىلگۈلنى قىزىڭغا ئاپىرىپ بەرگەندىن كېيىنكى ئۈچىنچى كۈنى قىزىڭنى بۇ باغقا ماڭدۇرۇۋەت. ئەگەر مېنىڭ دېگىنىمدەك قىلمايدىغان بولساڭ، گۈل شاھلىق تەختىڭنى، بەختىڭنى گۈم قىلىدۇ، خەلقىڭنى قۇل، ئوردا ـ قەسرىڭنى كۈل، شەھەر، قىشلاقلىرىڭنى دەشت ـ چۆل قىلىۋېتىدۇ. ئەگەر مېنىڭ دېگىنىمدەك قىلساڭ، ئۆزۈڭنىمۇ، قىزىڭنىمۇ ھەم مېنىمۇ بەختلىك قىلىسەن، ــ دەپتۇ.

پادىشاھ قىزىلگۈلنىڭ توق ئېچىلغىنىدىن بىرنى ئۈزۈپ مېڭىشقا تەمشىلىپتىكەن، مەخلۇق:

ــ مانا بۇ خاسىيەتلىك ئۈزۈكنى قولۇڭغا سالساڭ، بىر دەمدىلا ئۆزۈڭنى ئۆز ئۆيۈڭدە كۆرىسەن. ئۈزۈكنى قىزىڭ قولىغا سالسا، ئۇ كۆزىنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئۆزىنى بۇ باغدا كۆرىدۇ. مە، قولۇڭغا سال! ــ دەپ پارقىراپ تۇرغان بىر ئۈزۈكنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا تاشلاپ بېرىپتۇ. پادىشاھ ۋاقتىنى غەنىمەت بىلىپ، ئۈزۈكنى قولىغا سالغانكەن، كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشقاندەك بولۇپ، ھېچ نەرسىنى پەرق ئېتەلمەپتۇ، ئۆزىنى يېنىك شامال ئۇچۇرۇپ كېتىۋاتقاندەك بىلىنىپتۇ، بىر چاغدا كۆزىدىكى قاراڭغۇلۇق يوقاپ، ئەتراپ سۈزۈلۈپتۇ. قارىسا، ئۆزىنىڭ ئوردىسى ئالدىدا تۇرغۇدەك. پادىشاھ ھەيرانۇ ھەس بولۇپ، ئوردىسىغا كىرىپ، ئۆيدىكىلەر بىلەن ئامان ـ ئېسەن كۆرۈشۈپتۇ، ئاندىن ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلىرىنى قىزلىرىغا بېرىپتۇ. مەلىكە گۈلجاھان بىلەن مەلىكە گۈلزامان دادىسىنىڭ سوۋغىتىدىن ناھايىتى خۇشال بوپتۇ. مەلىكە گۈلزامان قىزىلگۈلگە قارىسا، ئۆزى چۈشىدە كۆرگەن قىزىلگۈلنىڭ دەل ئۆزى ئىكەن. ئۇ خۇشاللىقىدىن دادىسىنىڭ مەڭزىگە بىرنى سۆيۈپ قويۇپتۇ. شۇ چاغدىلا نېمە ئۈچۈندۇر دادىسىنىڭ تەشۋىشلىك ئولتۇرغىنىنى سېزىپتۇ.

ــ دادا، بىز بىلەن كۆرۈشكىنىڭزگە خۇشال بولۇشىنىڭ ئورنىغا چىرايىڭىز سۇنۇق، ئۆزىڭىز غەمكىن كۆرۈنىسىز، بۇنىڭ سەۋەبى نېمە؟ ــ دەپ سوراپتۇ دادىسىدىن.

قىزى قايتا ـ قايتا سوراۋەرگەندىن كېيىن پادىشاھ ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. پادىشاھتىن بۇ گەپنى

ئاڭلاپ ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى غەم ـ ئەندىشىگە چۈشۈپتۇ، لېكىن گۈلزاماننىڭ كۆڭلى قانداقتۇر بىر ياخشىلىقنى تۇيغاندەك بوپتۇ ـ دە:

ــ دادا، خاسىيەتلىك ئۈزۈكنى كۆرۈپ باقاي، ئەكېلىڭا! ــ دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

پادىشاھ قىزىغا بولغان ئامراقلىقىدىن ئۇنىڭ گېپىنى يىرالماي ئۈزۈكنى بېرىپتۇ. گۈلزامان ئۈزۈكنى ئېلىپلا قولىغا سالغانىكەن، ئوردا ئىچىدە ئۇنى يېنىك بىر شامال تەۋرەتكەندەك بولۇپ، يەردىن لىككىدە كۆتۈرۈلۈپ، ئۇچار گىلەم ياكى پەرىزاتلاردەك ئۇچۇپ، ئوردا ئۈستىدە لەيلەپ تۇرۇپتۇ. گۈلزامانىڭ دادىسى، ئانىسى، ئاچىسى ۋە باشقا ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى ھەم ئوردا خادىملىرى قاراپلا قاپتۇ. گۈلزامان ئوردا ئۈستىدە لەيلەپ تۇرۇپ:

ــ دادا، ئانا، مەندىن غەم قىلماڭلار، ماڭا ئامانلىق تىلەپ، مېنى خۇداغا تاپشۇرۇڭلار، مەن تىلسىم باغنى بىر كۆرۈپ باقاي، خەير ـ خوش! ــ دەپتۇ ـ دە، ھاۋا بوشلۇقىدا تۇتۇنگە ئايلانغانىدەك بولۇپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

گۈزەلشاھ، گۈلزامانىڭ ئانىسى ۋە باشقا تۇغقانلىرى ئاھ ئۇرۇپ، ياقىلىرىنى يىرتىپ يىغلاپ پۇتۇن ئوردىنى بېشىغا كىيىپتۇ.

مەلىكە گۈلزامان كۆزىنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ھېلىقى باغقا يېتىپ كەپتۇ، باغنى ئارىلاپ سەيلە ـ تاماشا قىپتۇ. بۇ باغ مەلىكە چۈشىدە كۆرگەن باغقا بەكمۇ ئوخشايدىكەن. گۈلزامان قايسى دەرەخنىڭ يېنىغا بارسا، شۇ دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرى چاۋاك چالغاندەك شىلدىرلاپتۇ، قايسى گۈلنىڭ يېنىغا بارسا، ئېگىلىپتۇ ۋە تېخىمۇ شېرىن، خۇش پۇراق چېچىپتۇ، ھەر خىل قۇشلار باش ئۈستىدە ئەگىشىپتۇ. مەلىكە گۈلزامان باغنى، گۈللەرنى ئارىلاپ يۈرۈپ قىزىلگۈلنىڭ يېنىغا كېلىپ قاپتۇ. ئۇ، گۈلنىڭ ھۆسنى ـ رەڭگىنى تاماشا قىلىپ تۇرغىنىدا: «خۇش كەپسىز مەلىكەم!» دەپ، غايىبتىن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. بۇ ئاۋاز شۇنداق سىرلىق، لېكىن ئاجايىپلا يېقىملىق تۇيۇلۇپتۇ. مەلىكە گۈلزامان ئالاقزادە بولۇپ توت ئەتراپقا قارىغان بولسىمۇ، ھېچ نەرسە كۆرۈنمەپتۇ. ئۇ تەشۋىشلىك خىياللار ئىچىدە بىر بېسىپ ـ ئىككى بېسىپ

كۆل بويىغا كېلىپ، يوغان بىر چىنار دەرىخىنىڭ سايىسىدە ئولتۇرۇپ، كۆلنىڭ كۆمۈشتەك سۈزۈك سۈيىدە يۈز ـ قوللىرىنى يۇماقچى بولۇپ ئېڭىشكەنىكەن، سۇدا ئادەم دېسە ئادەم ئەمەس، ئاجايىپ سەت، بەتبەشىرە بىر غەلىتە مەخلۇقنىڭ سايىسى كۆرۈنۈپتۇ. مەلىكە گۈلزامان بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىغانىدە، چىنار ئۈستىدە ياتقان ياكى ئولتۇرغانلىقىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان ئىنتايىن سەت بىر مەخلۇقنى كۆرۈپ تېنى شۇركۈنۈپ، ۋۇجۇدىنى قورقۇنچ بېسىپتۇيۇ، لېكىن يەنە ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، مەلۇقتىن ئەھۋال سوراپتۇ، ئەمما مەخلۇقتىن ئاۋاز چىقماپتۇ. تۇرۇپلا مەلىكە گۈلزامانىنى مۈگدەك بېسىپ، كۆزى ئۇيقۇغا ئىلىنىپ، بىرئاز ئۇخلاپتۇ. غايىبتىن بىر قول ئۇنى تۇرتۇپ ئويغاتقاندەك بوپتۇ، ئۇ كۆزىنى ئېچىپ ئەتراپىغا قارىسا، كۆل بويىدا ئاجايىپ ئېسىل، تاملىرى قاشتېشىدەك چاقناپ تۇرىدىغان بىر ئۆي تۇرغۇدەك. مەلىكە گۈلزامان ئۆي ئىچىگە كىرىپتۇ. ئۆي ئالتۇن جاھازلار بىلەن سەرەمجانلانغان، چىنە ـ قاچىلار گۆھەر، ياقۇتتىن ياسالغان، ئالتۇن كارىۋاتتا ئۆمرىدە كۆرۈپ باقمىغان ئەتلەس ـ شايى ۋە كىمخابتىن تىكىلگەن يوتقان ـ كۆرپىلەر يىغىقلىق تۇرغان، يەردە بولسا گىلەم ـ پالياندا سېلىقلىقمىش. مەلىكە گۈلزامان بۇ كارامەتلەرگە ھەيران قالغانىكەن: «ھەيران قالماق مەلىكەم، بۇ سىزنىڭ ئۆيىڭىز، بۇ باغدا سىزنىڭ توققۇزىڭىز تەل، كۆتكىنىڭىز دەل بولۇپ تۇرىدۇ» دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. بۇ ئاۋاز بايا كۆل بويىدا ئاڭلانغان ئاۋازغا بەك ئوخشايدىكەن. گۈلزامان دېرىزە پەردىسىنى قايرىپ چىنارداكى مەخلۇققا قارىسا، ئۇ مەلىكىگە قاراپ يېقىملىق كۈلۈمسىرەپتۇ. بۇ كۈلۈمسىرەش گۈلزامانغا ئاجايىپ تەسىر قىپتۇكى، ئۆيدىن چىقىپ ئىختىيارسىز چىنار يېنىغا بېرىپ، ھېلىقى مەخلۇققا قاراپ تەزىم ـ ھۆرمەت بىلدۈرۈپتۇ. مەخلۇق زۇۋانغا كېلىپ:

278

ـــ ئەزىز مەلىكەم، مېنىڭدىن قاچماڭ، مەندىن قورقماڭ، مەندىن سىزگە ھېچقانداق خەۋپ ـ خەتەر يەتمەيدۇ، مېنى تاشلىماڭ. مېنىڭ دېگىنىمدەكلا قىلسىڭىز، ئاخىردا بەختلىك بولىسىز، ـــ دەپتۇ.

مەلىكە گۈلزامان بۇ سىرلىق مەخلۇقتىن قورقمايدىغان، كۈندە كۆل بويىغا چىقىپ، چىنار سايىسىدە ئولتۇرۇپ، مەخلۇق بىلەن سۆزلىشىدىغان بوپتۇ. نەچچە ـ نەچچە قېتىم ئۇنىڭدىن نېمىشقا چىناردا قىمىرلىماي، يەرگىمۇ چۈشمەي ئولتۇرۇشىنىڭ سەۋەبىنى سورىماقچى بوپتۇيۇ، ئېھتىيات قىلىپ سورىماپتۇ. مەخلۇق مەلىكىگە ھەر كۈنى قىزىق ـ قىزىق ھېكايىلەرنى ئېيتىپ بېرىدىكەن. مەخلۇق كۆرۈنۈشتە بەتبەشىرە بولغىنى بىلەن شېرىن سۆزلۈك ئىكەن. مەلىكە ئۇنىڭغا مەھلىيا بولۇپ قاپتۇ، باغقىمۇ كۆنۈپ قاپتۇ، كۈنلىرى خاتىرجەملىك ئىچىدە ئۆتۈۋېرىپتۇ.

بىر كۈنى گۈلزامانىنىڭ چۈشىگە ئۆز يۇرتى، ئاتا ـ ئانىسى، ئاچىسى، بىللە ئويناپ ئۆسكەن دوست ـ ئاغىنىلىرى ئايان بولۇپ: «سېنى سېغىندۇق» دېيىشىپتۇ. مەلىكە گۈلزامان ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ چۈشىنى ئەسلەپتۇ، ئەسلىگەنسېرى ئۆزىنىڭمۇ ئۇلارنى سېغىنغانلىقىنى ھېس قىلىپ، سېغىنىش ئوتىغا پايلىيالماي يىغلۇۋېتىپتۇ. مەلىكىنىڭ يىغىسىنى ئاڭلىغان مەخلۇق:

ـــ يىغلىماڭ، مەلىكەم، يۇرتىڭىزنى، ئاتا ـ ئانىڭىزنى سېغىنغان بولسىڭىز، مەن سىزگە بىر كۈنلۈك ۋاقىت بېرەي، بېرىپ يۇرتىڭىزنى، ئاتا ـ ئانىڭىزنى كۆرۈپ كېلىڭ، ۋەدىڭىزدە تۇرۇپ، ھەرگىز قونۇپ قالماڭ، ھەرقانچە كەچ قالسىڭىزمۇ چوقۇم قايتىپ كېلىڭ. ناۋادا ۋەدىڭىزدە تۇرماي، دېگەن قەرلدە قايتىپ كەلمىسىڭىز، مېنى نابۇت قىلىسىز، سىزگىمۇ ياخشىلىق بولمايدۇ، ئاقىۋەت ئۆمۈر بويى ھەسرەت ـ نادامەت چېكىپ ئۆتىسىز، ـــ دەپتۇ.

مەلىكە گۈلزامان چوقۇم ئۆز قەرلىدە قايتىپ كېلىدىغانغا ۋەدە بېرىپتۇ ۋە مەخلۇقنىڭ دېگىنى

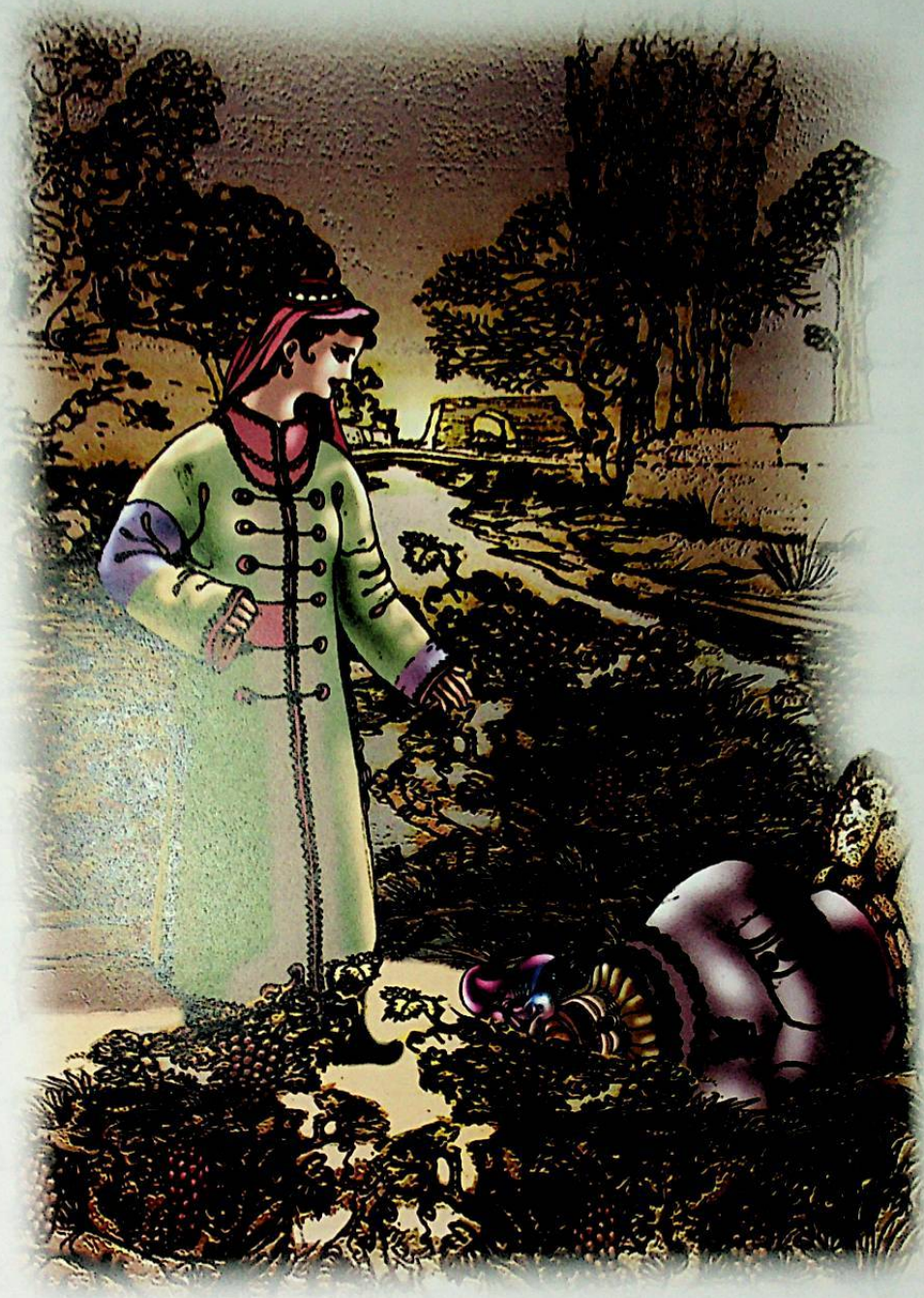
بويىچە ئۇزۇكنى قولىغا سالغانىكەن، كۆزىنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا يۈرتىغا يېتىپ بېرىپ-
تۇ، ئاتا - ئانىسى، ئۇرۇق - تۇغقانلىرى بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. گۈلزاماننىڭ ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭ قايتىپ
كەلگەنلىكىدىن بەك خۇرسەن بولۇپ، خۇشاللىق ياشلىرىنى تۆكۈپتۇ.

— خۇدايىمنىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ھاياتكەنسەن، كۆرۈشتۇق، ئەمدى بىزنى تاشلاپ ھېچ يەرگە
كەتمە، — دەپتۇ ئانىسى.

— مېنىڭدىن ئەنسىرىمەڭلار، تىلسىملىق باغدا زىيان - زەخمەتسىز، ناھايىتى ياخشى تۇردۇم. سە-
لەرنى بەك سېغىنىپ كەتكەنلىكىم ئۈچۈن پەقەت بۇگۈن بىر كۈنلۈك قەرەل بىلەن كەلدىم، — دەپتۇ
مەلىكە گۈلزامان.

— بىر يىلدىن بۇيان ئاران كېلىپ، يەنە بۇگۈنلا كېتىمەن دەمسەن؟ ھېچبولمىسا ئۈچ كۈن
تۇر، — دەپ ئانىسى يېلىنىپتۇ. مەلىكە گۈلزامان بۇگۈن كېتىشتە چىڭ تۇرۇپتۇ.

مەلىكە يىراق - يېقىندىن كەلگەن ئۇرۇق - تۇغقانلىرى بىلەن پاراڭلىشىپ قېنىشماپتۇ، ۋاقىتنىڭ
كەچ بولغىنىنىمۇ تۇيماپتۇ. بىر چاغدا ئىشىككە چىققۇدەك بولسا، كۈن پېتىپ، ئەتراپقا تۈن پەردىسى
يېيىلىشقا باشلاپتۇ. مەلىكە كەتكىلى تەمشەلگەندە، ئانىسى ھېچبولمىسا بۇگۈن بىر ئاخشام قونۇشنى،
بىر ئاخشام مۇڭدىشىپ قېنىۋېلىشنى ئېيتىپ تۇرۇۋاپتۇ. بۇيان قارىسا ئاتا - ئانا، ئۇرۇق - تۇغقانلە-
رى، ئۇيان قارىسا ھېلىقى مەخلۇق. ئىككى تەرەپنىڭ سۆزى ئوتتۇرىسىدا تېڭىرقاپ قاپتۇ. بەلكى، ئۇ
مېنى كەلمەي قالارمىكىن دەپ، قورقۇتۇپ شۇنداق دېگەندۇ، بىر ئاخشام قونمامدىم، يەنە قاچان كېلە-
شىمنى كىم بىلىدۇ، دېگەنلەر كۆڭلىگە كېچىپ، قونۇشقا رازىلىق بىلدۇرۇپتۇ. لېكىن، ئۆزىنى قانداق
تەقدىر كۈتىدىغانلىقىنى خىيال قىلىپ، غەم تۆشكىدە زادىلا ئۇخلىيالماي، تۈننى ئاران تاڭغا ئۇلاپتۇ.
ئەتىسى ئەتىگەندە تاماققىمۇ قارىماي، ئاتا - ئانا، ئۇرۇق - تۇغقانلار بىلەن خوشلىشىپ باغقا راۋان بو-
تۇ. باغقا كەلسە، باغدا قارا بوران دەھشەت بىلەن گۈركىرەۋاتقان، جۇت - شۇرغان مېۋىلەرنى، گۈل -
گىياھلارنى، قۇش - جانىۋارلارنى ئۇششۇتۇۋەتكەن، قىزىلگۈلنىڭ ياپراقلىرى چۈشۈپ، غۇنچە - پورەكلىرى
توزۇپ، قاقشال ياغاچقا ئوخشاپ قالغانكەن. بىر كۈن ئىچىدىلا باغدىكى بۇنداق مۇدھىش ئۆزگىرىشلەر-
دىن يۈرىكى ئېچىشقان مەلىكە گۈلزامان كۆل بويىغا كەلسە، شېرىن زۇۋاندار مەخلۇق يەردە سۈنايلىنىپ
جانسىز ياتقۇدەك. قىشمۇ ياز ياشناپ - چېچەكلەپ، مېۋىلەپ تۇرىدىغان باغنىڭ نابۇت بولۇشىغا، سىرلىق
مەخلۇقنىڭ ئۆلۈشىگە، ئۆزى ئاشىق بولغان قىزىلگۈلنىڭ قاقشال ياغاچ بولۇپ قېلىشىغا ئۆزى سەۋەبچى
بولغانلىقىنى ئويلاپ، مەخلۇقنىڭ ئۇستىگە ئۆزىنى تاشلاپ، جانسىز گەۋدىنى قۇچاقلاپ زار - زار يىغلاپ-
تۇ. ئۇنىڭ دەردلىك يۈرىكىدىن قايناپ چىققان ئاھۇزارى پەلەككە يېتىپتۇ، تاغ - تاشلار تىترەپتۇ. ھەممە
سەۋەنلىك ئۆزىدىن ئۆتكەنلىكىنى، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلماي مۇشۇ ئاقىۋەتنى كەلتۈرگەنلىكىنى ئويلاپ تې-
خىمۇ قاتتىق يىغلاپتۇ. يىغىسىنىڭ قاتتىقلىقىدىن ئىككى كۆزى بۇلاققا ئايلىنىپتۇ، كۆز يېشى مەخ-
لۇقنىڭ جانسىز تېنىنى يۇيۇپتۇ، جانسىز گەۋدىنىڭ تەشنا يۈرىكى مۇھەببەت جامىنىڭ شېرىن شارابىدا
ياشارغاندەك ئاستا - ئاستا مىدىرلاپتۇ. مەلىكىنىڭ كۆز ياشلىرى ئۇنىڭ قۇرۇپ قالغان يۈزىنى، لەۋلە-
رىنى سۇغىرىپتۇ. جانسىز تەن پۈت - قوللىرىنى ھەركەتكە كەلتۈرۈپ، كۆزىنى ئېچىپ ئورنىدىن تۇرۇ-
شىغا، ئۇنىڭ ئۇستىدىكى سەت كۆرۈنۈشلۈك نەرسىلەر — مۆڭگۈز، قۇيرۇقلار سىيرىلىپ چۈشۈپ كې-
تىپتۇ. كۆرۈمسىز، بەتبەشىرە تېرە ئىچىدىن ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئايدەك بىر يىگىت چىقىپتۇ. مەلىكە
گۈلزامان بۇ ئەھۋالغا ھەيران بولۇپ قاراپ قاپتۇ. يىگىت مەلىكىگە كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ:

— مەلىكەم، ھەيران قالماڭ. مەن ئەسلىدە ئادەمزات ئىدىم، سىزگە ئوخشاش بىر پادىشاھنىڭ شاھزادىسى ئىدىم. ئۆزۈمنىڭ قانداق بولۇپ بۇ ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغانلىقىمنى سىزگە كېيىن سۆزلەپ بېرىمەن. كەچمىشىم قىزىق بىر ھېكايە. بىز ھازىر بەختلىك بولدۇق. مېنى بۇنداق بەختكە ئېرىشتۈرۈپ، ئادەملىك ئەسلىگە كەلتۈرگەن سىزنىڭ پاك ۋە چىن ئىقتىدىڭىز، مۇھەببىتىڭىز. سىز خالىسىڭىز، مەن سىزنىڭ قىيامەتلىك جۈپتىڭىز، شۇنداقلا ۋاپادار خىزمەتچىڭىز بولاي، — دەپ قولىنى كۆكسىگە ئاپتۇ.

چۈشتەك بولۇۋاتقان ئىشلاردىن ئېسىنى يىغىۋالغان مەلىكە گۈلزامان بۇ ئۇچرىشىشنىڭ تېگى ـ تەكتىنى چۈشىنىپ يەتكەندىن كېيىن، كۆزلىرىدىن شادلىق ياشلىرىنى تۆكۈپ تۇرۇپ يىگىتنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئېتىپتۇ. شۇئانلا باغدىكى قۇرۇپ خازانغا ئايلانغان دەل ـ دەرەخ، گۈل ـ گىياھلار ئاستا ـ ئاستا باش كۆتۈرۈپ ـ ياشىرىپ ئۆز ئەسلىگە كېلىشكە باشلاپتۇ. نىمجان يانقان ئۇچار قۇشلار، جان ـ جانىۋارلار جانلىنىپ يايراشقا، سايراشقا باشلاپتۇ.

مۇراد ـ مەقسىتىگە يېتىشكەن ئىككى ئاشىق ـ مەشۇق باغ سەيلىسىنى قىلىپ تۇرسۇن، بىز يېگىتنىڭ بۇرۇنقى ئەھۋالىدىن گەپ ئاچايلى:

شۇ زاماندا، ھازىرقى تىلسىملىق باغدىن كۆپ يىراق — كەڭ دەشتى قۇملۇقنىڭ نېرىسىدا بىر مەملىكەت بولۇپ، سۇلتان ھۈسەيىن دېگەن كىشى پادىشاھلىق قىلىدىكەن. سۇلتان ھۈسەيىن پادىشاھقا توققۇز ئۆلكە، ئوتتۇز شەھەر تەۋە ئىكەن. ئۇ پادىشاھنىڭ كۆز قارىچۇقىدەك يالغۇز بىرلا ئوغلى بولۇپ، ئىسمى ئىسكەندەر ئىكەن. ئىسكەندەر ئون بەش ياشقا تولغاندا، ھۆسن ـ چىرايىمۇ ئون تۆت كۈنلۈك ئايدەك تولۇپ كامالىغا يېتىپتۇ. سۇلتان ھۈسەيىن پادىشاھنىڭ كۆڭلى شىكار سەيلىسىنى تارتىپ، بىر كۈنى خاس نۆكەرلىرى بىلەن ئاتلىنىپتۇ. ئوغلىدىن بىردەممۇ ئايرىلغۇسى كەلمەيدىغان پادىشاھ بۇ قېتىممۇ ئىسكەندەرنى شىكارغا بىللە ئېلىپ چىقىپتۇ. ئۇلار چۈشكىچە ئوۋ ئوۋلاپتۇ، غەنىيمەتلەر ئاز بولماپتۇ. كېيىك، جەرەن گۆشلىرىنى كاۋاپ قىلىپ يەپتۇ. ئىچىلىرى قىزىپ ئۇسساپتۇ. ئۇلار بۇلاقتىن يىراقراق يەرگە چۈشكەنىكەن، نۆكەرلەردىن بىرنەچچىسىنى سۇغا ئەۋەتىشكە توغرا كەپتۇ. ئىسكەندەرمۇ

دادىسىنىڭ توسقىنىغا ئۇنمايۋاتقان ھۆكۈمدار سۇلتان ھۈسەيىن ئىلاجسىز ئوغلىنى نۆكەرلىرىگە قوشۇپ قويۇپتۇ. ئۇلار بۇلاققىمۇ يېتىپ بېرىپتۇ. ئىسكەندەر ئەتراپقا نەزەر سالغۇدەك بولسا، يېقىنلا يەردە بۇك ئورمانلىق كۆرۈنۈپتۇ. نۆكەرلىرىگە: «سىلەر كۈپكە سۇ قاچىلاپ بولۇغۇچە كېلىمەن» دەپ، نۆكەرلىرىنىڭ توسقىنىغىمۇ قارىماي ئورمانلىق تەرەپكە ئات چاپتۇرۇپ كېتىپتۇ. ئورمانلىق ئىچكىرىلىگەنسېرى ھەم بۇك، ھەم گۈزەل ئىكەن، ھەر خىل ئۇچار قۇشلار، ھايۋانلار بەك كۆپ ئىكەن. ئىسكەندەر بۇلارغا قىزىققانسېرى ئىچكىرىلەپ كېتىۋېرىپتۇ. بىر چاغدا كۆزى بۇك بىر دەرەخ شېخىدا يالغۇز مۈگدەپ تۇرغان بىر قۇشقا چۈشۈپتۇ. قۇشنىڭ تۇمشۇقى قارا، بېشى ئاق، ئىككى قانىتى ئالا بالداق، قۇيرۇقى قىپقىزىل بولۇپ، ئىسكەندەرگە بەك چىرايلىق كۆرۈنۈپتۇ، ئۇنىڭغا زوقى كېلىپ، ئاستا ماراپ بېرىپ تۇتۇۋاپتۇ. بۇ قۇش ئويغىنىپ، ئۆزىنى ئادەمزاتنىڭ تۇتۇۋالغانلىقىدىن قورقۇپ، قۇتۇلۇپ قاچماقچى بولۇپ بىر يۇلقۇنغانىكەن، پۇتىنىڭ بىر بارمىقى ئۇزۇلۇپ ئىسكەندەرنىڭ قولىدا قاپتۇ، قۇش ئۆزى قۇتۇلۇپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

بۇ قۇش مۇشۇ ئورمانلىقتىكى جىنلار پادىشاھلىقىنىڭ ئون ئىككى ياشلىق قىزى جەھەر ئىكەن. ئۇ ئويىنغىلى چىقىپ ئورمانلىقنى ئايلىنىپ بىرئاز چارچىغانلىقتىن قۇش قىياپىتىگە كىرىپ شاخقا قونۇپ ئۇخلىغانىكەن. جەھەر بولغان ئەھۋالنى، بىر بارمىقىنىڭ ئادەمزات بالىسىنىڭ قولىدا قالغانلىقىنى دادىسىغا ئېيتىپتۇ. جەھەرنىڭ دادىسى دەرغەزەپكە كېلىپ، قىزىنىڭ يول باشلىشى بىلەن ئورمانلىققا كەپتۇ ۋە چوڭ بىر قۇشقا ئايلىنىپ، ئىسكەندەرنى گەجگىسىدىن قاماللىغىنىچە ئاسمان قەرىگە كۆتۈرۈلۈپتۇ. ئۇچا ـ ئۇچا، ئىسكەندەرنى ئەزىم تارمىنىڭ ئايىغىدىكى بىر خارابە باغقا ئەكېلىپ تاشلاپتۇ. ئۇ ئىسكەندەرنى شۇ يەردە بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىش نىيىتىگە كەپتىكەن، لېكىن ئىسكەندەرنىڭ تولىمۇ چىرايلىقلىقىنى ھەم ياش بالا ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ نىيىتىدىن يېنىپ، بىر ئەپسۇن بىلەن ئۇنى ئادەم دېسە ئادەم ئەمەس، ھايۋان دېسە ھايۋان ئەمەس، غەلىتە بىر مەخلۇققا ئايلاندۇرۇپ، تىلسىم زەنجىرىگە باغلاپ، چىنارغا بەند قىلىپ ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ كېتىپتۇ. ئۇ كېتەر چېغىدا:

— ناۋادا سېنىڭ مۇشۇ سەت قىياپىتىڭدىن يىرگەنمەي، قايسىبىر ساھىبجامال ياكى پەرىزاتلار تەبىقىسىدىن بىر گۈزەل مەلىكە ساڭا كۆڭۈل بېرىپ چىن ئاشىق بولسا، شۇ چاغدىلا ئۆز ئەسلىڭگە كېلەلەيسەن، — دەپتىكەن.

نۆكەرلەر ئىسكەندەرنى كۆپ ساقلاپتۇ، ئورمانغا بېرىپ ئۇزاق ئىزدەپتۇ، زادىلا تاپالماپتۇ. ئوغلىنىڭ يوقاپ كېتىشى سۇلتان ھۈسەيىننى قاتتىق قايغۇدا قويۇپتۇ. بارلىق نۆكەرلىرى بىلەن ئەتراپتىكى ئورمانلىقلارنى ئوچ كۈنگىچە ئاختۇرۇپ، ئىسكەندەرنىڭ ئۆلۈك ـ تىرىكلىكىدىن خەۋەر ئالالماپتۇ. يىرتقۇچ ھايۋان يەپ كەتكەن ئوخشايدۇ دەپ، تۆتىنچى كۈنى يىغا ـ زار ئىچىدە ئوردىغا قايتىپ كېتىپتۇ. توققۇز ئۆلكە، ئوتتۇز شەھەر خەلقىگە يەتتە كېچە ـ يەتتە كۈندۈز قازان ئېسىپ نەزىر ـ چىراغ ئۆتكۈزۈپتۇ. سۇلتان ھۈسەيىن بۇ جۇدالىق دەردىگە چىدىيالماي، ئوغلى ئىسكەندەرنىڭ ھەسرىتىدە تولا يىغلاپ ساراڭ بولاي دەپ قاپتۇ. ئۆلىما ـ دانىشمەنلەرنىڭ مەسلىھىتى بويىچە ئوردا ئىشلىرىنى سادىق ۋەزىرى ھەسەنگە ھاۋالە قىلىپ، جاھانكەزىتىلىك قىلىپ چىقىپ كېتىپتۇ.

ئەمدى ئەسلىي ھېكايىمىزگە كەلسەك، مەلىكە گۈلزامان ئىسكەندەرنىڭ ئەھۋالىنى بىلگەندىن كېيىن، ئىسكەندەردىن خاسىيەتلىك ئۈزۈك توغرۇلۇق سوراپتۇ. ئىسكەندەر خاسىيەتلىك ئۈزۈك توغرۇلۇق ھېكايە قىلىپ بېرىپ مۇنداق دەپتۇ:

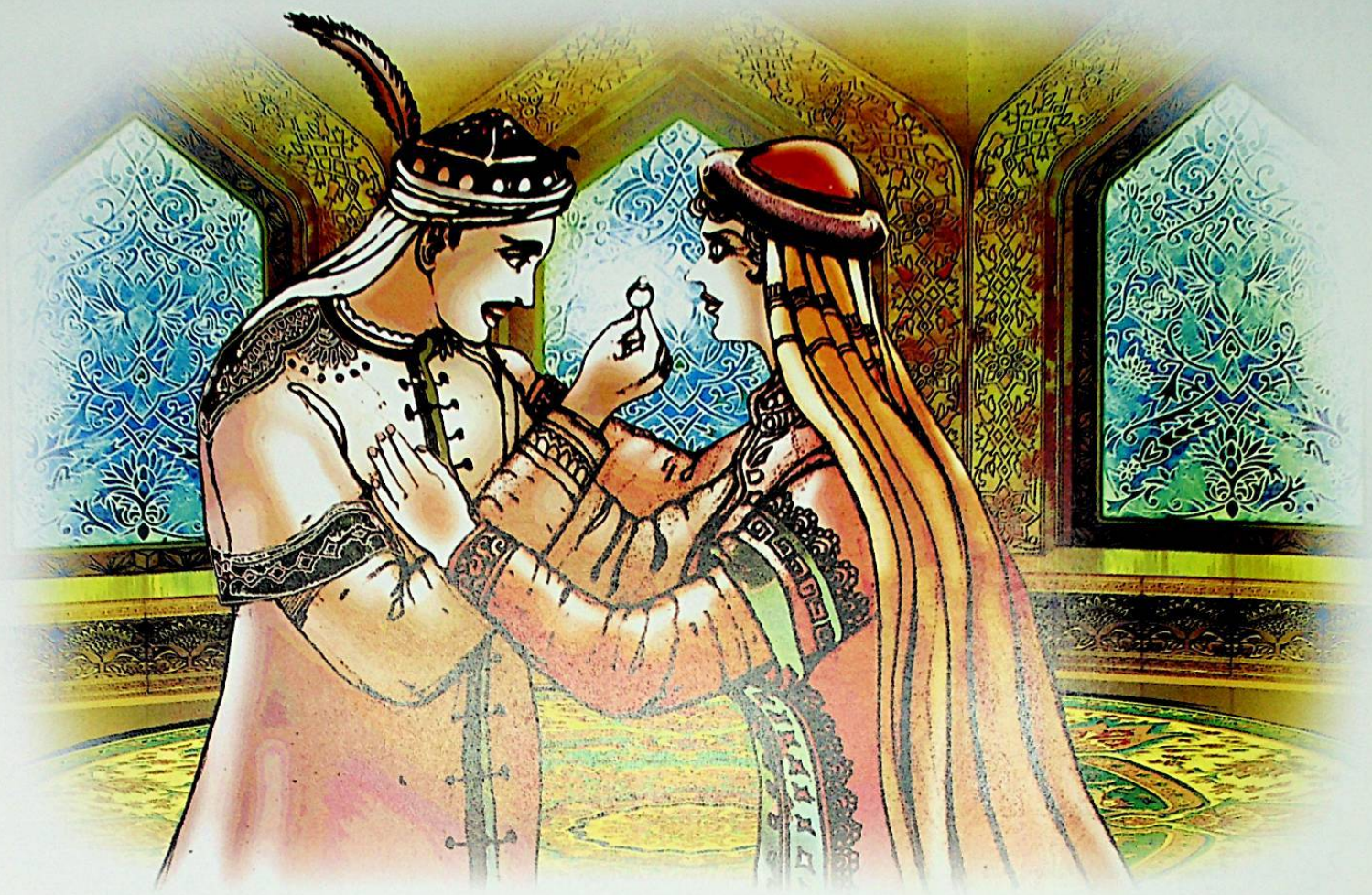
— مەن مۇشۇ باغدىكى چىنارغا بەند قىلىنىپ زەنجىر بىلەن باغلۇۋېتىلگەندىن كېيىن، بىرنەچچە كۈن بەختى - پېشانەمنىڭ تەتۈرلۈكىدىن زارلىنىپ يىغلىدىم، قاقشىدىم، كۆزۈمگە ئۇيقۇ ئىلىنمىدى. بەشىنچى كۈنى تاڭ مەزگىلىدە كۆزۈم ئۇيقۇغا ئىلىنغاندەك بولدى. چۈش كۆردۈم، چۈشۈمدە بىر ئاپئاق ساقاللىق بوۋاي: «ئوغلۇم، تولا يىغلاپ ئۆزۈڭنى نابۇت قىلمۇەتمە، ئىنسان بالىسىغا ئۆمرىدە خۇشاللىق- مۇ، قايغۇمۇ ھەمراھ بولىدۇ. مۇشكۈللۈككە چىدىغان ئادەم ئاسانلىققا چىقىپ بەختلىك بولالايدۇ. سەن ئۆزۈڭدىن چوڭلارنىڭ نەسىھەتلىرىگە قۇلاق سالماي، شاھزادىلىقىڭغا ئېلىپ باشباشتاقلىق قىلىپ، ئۆ- زۈڭگە مۇشۇ ئاقىۋەتلەرنى تېپىۋالدىڭ. ياخشى نىيەتلىك كىشىنىڭ تەقدىرى ئىككىلا ئالەمدە ياخشى بو- لىدۇ. ساڭا ماۋۇ ئۇزۈكنى بېرەي، بۇ خاسىيەتلىك ئۇزۈك. ئۇزۈككە قاراپ نېمىنى تەلەپ قىلساڭ، شۇ نەرسە ئالدىڭدا ھازىر بولىدۇ. قولۇڭغا سالساڭ ئالتە ئايلىق يولنى كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بېسىپ، خالىغان جايىڭغا بارالايسەن. ئۇزۈكنى چىڭ ساقلا، ھەرگىز يوقىتىپ قويما. خەير، ساڭا بەخت تىلەي- مەن» دەپلا غايىب بولدى. ئۆزۈم شۇ ھامان ئويغىنىپ كېتىپتىمەن. ئالقىنىمدىكى ئۇزۈككە قاراپ، ئەسلىدىكى چىرايلىق شاھزادىدىن قالغان ئادەمنىڭ قورقۇسى كېلىدىغان سەت بىر مەخلۇقتا ئايلىنىپ قالغىنىمغا ئىشەنگەن بولسام، يەنە شۇ سەت مەخلۇق قىياپىتىدىن ئەسلىدىكى ھالىتىمگە قايتىدىغانلە- قىمغۇمۇ ئىشەندىم. ئۇزۈكتىن خارابىنى مۇشۇنداق گۈزەل بىر باغقا ئايلاندۇرۇشنى تەلەپ قىلىۋىدىم، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا بۇ باغ بىنا بولدى. شۇ كۈنى كېچىسى چۈشۈمدە ھېلىقى بوۋاي يەنە پەيدا بولۇپ: «يارايسەن ئوغلۇم، سەن ئۇزۈكتىن باشقا نەرسە تەلەپ قىلماي، خارابىلىكنى باغ- قا ئايلاندۇرۇشنى تەلەپ قىلدىڭ. بۇ جاي ئەسلىدە مۇشۇنداق گۈزەل ئىدى. سەن گۈزەللىكنى ئەسلىگە كەلتۈردۈڭ. خالىس نىيەت بولساڭ، كېيىنچە ئاۋاتلىقنىمۇ ئەسلىگە كەلتۈرسەن !» دەپلا غايىب بولدى. ئويغانسام چۈشۈم. شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئۇزۈكتىن ھېچ نەرسە تەلەپ قىلمىدىم. دادىڭنىڭ بۇ يەرگە كەلگىنىدىن كېيىنكى ئىشلار ئۆزىڭىزگە ئايان.

مەلىكە گۈلزامان شاھزادە ئىسكەندەرنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ غايىب بوۋايدىن، ئۆز تەقدىرىدىن سۆ- يۈنۈپتۇ، يىگىتكە باشقىدىن ئوتلۇق مېھرى بىلەن قاراپتۇ. بۇ ئىككىسى خۇشاللىققا چۆمۈلگەنسېرى، باغ تېخىمۇ گۈزەللىشىپتۇ، دەل - دەرەخلەر بۇرۇنقىدىن نەچچە ھەسسە ياشىرىپتۇ، مېۋىلىرى بولۇق، مې- غىزى توق، تەمى تاتلىق بولۇپ، ۋايىغا يېتىپتۇ؛ ئۇچار قۇشلارنىڭ ئاۋازى تېخىمۇ ساز، يېقىملىقلىشىپ- تۇ؛ گۈل - گىياھلار تېخىمۇ رەڭ تۈزىشىپ، گۈل - غۇنچىلىرى كۆپىيىپتۇ، پۇراقلىق - خۇشبۇيلە- شىپتۇ، بولۇپمۇ قىزىلگۈلنىڭ گۈل بەرگى، گۈلتاجىسى تېخىمۇ نۇرلىنىپتۇ، رەڭگى چوغدىنمۇ بەك قىپقىزىل بولۇپ جىلۋىلىنىپتۇ. بۇ گۈزەل باغدا ئۇلار تەلىپى ھەل، توققۇزى تەل بولۇپ، شاد - خۇرام ياشاپتۇ.

ئارىدىن بىر مەھەل ئۆتۈپتۇ. مەلىكە گۈلزامان يۇرتىنى، ئاتا - ئانىسىنى سېغىنىپتۇ.

— ئاتا - ئانامنى، يۇرتۇمنى سېغىندىم. ئۇلار پات - پات چۈشۈمگە كىرىۋالىدىغان بولدى. ماقۇل كۆر- سىڭىز بىللە بېرىپ كەلسەك، — دەپ ئىسكەندەرگە تەلەپ قويۇپتۇ.

ئىسكەندەرمۇ ئاتا - ئانىسىنى سېغىنغانىكەن. ئۇلار ئاۋۋال ئىسكەندەرنىڭ يۇرتىغا بېرىپ، ئاندىن گۈلزاماننىڭ يۇرتىغا بېرىشقا كېلىشىپ، ئۇزۈكتىن ئىككى ئات تەلەپ قىلغانىكەن، ئېگەر - جابدۇقلىرى ئالتۇن - كۈمۈشتىن ياسالغان بىر جۇپ تۇلپار ئاسماندىن ئۇچۇپ چۈشۈپتۇ. سەپەر جابدۇقىنى سەرەم- جانلاپ، ئىككىسى بىردىن تۇلپارغا مىنىپتۇ ۋە بىردەمدىلا ئۇلار ئىسكەندەرنىڭ يۇرتىغا بېرىپ ئوردا

دەرۋازىسى ئالدىدىلا پەيدا بوپتۇ. ئۇلار ئوردىغا، ھۇسەيىن پادىشاھنى چۆل - جەزىرىلەردە ئۆلۈپ كېـ-
تىپتۇ، دەپ ئاڭلاپ ئۇنىڭ روھىغا نەزىر ئۆتكۈزۈۋاتقانىنىڭ ئۈستىگە كىرىپ كەپتۇ. ئىسكەندەرنىڭ ئا-
نىسى تولا يىغلاپ ئەما بولۇپ قالغانىكەن. ئىسكەندەر خاسىيەتلىك ئۇزۈكنى ئانىسىنىڭ كۆزىگە بىرلا
سۈركىگەنىكەن، ئانىسىنىڭ كۆزى ۋاللىدە ئېچىلىپتۇ. ئانا ئوغلىنى باغرىغا بېسىپ يىغلاپتۇ، قايغۇ -
مۇسىبەت ياشلىرى خۇشاللىق يامغۇرىغا ئايلىنىپتۇ. ئىسكەندەر سەپەر ھاردۇقى چىققاندىن كېيىن، ئۆي-
دىكىلەرگە كەچۈرمىشلىرىنى بىرمۇ بىر سۆزلەپ بېرىپتۇ، ئۇلارغا گۈلزاماننى تونۇشتۇرۇپتۇ. ئىسكەن-
دەرنىڭ ئانىسى ساھىبجامال كېلىنىگە قاراپ زوقلىنىپتۇ ۋە ئوغلىغا نىجاتلىق تېپىپ بەرگىنىگە چوڭ
تەشەككۈر ئېيتىپتۇ. نەزىر - چىراغ ئۈچۈن ئېتىلگەن ئاش توي ئېشىغا ئايلىنىپتۇ. ئوردىدا يەتتە
كېچە - كۈندۈز توي مەرىكىسى ئۆتكۈزۈلۈپتۇ. سەككىزىنچى كۈنى ئىسكەندەر ئانىسىدىن گۈلزامانىنىڭ
يۇرتىغا بېرىشقا ئىجازەت سوراپتۇ. ئىسكەندەرنىڭ ئانىسى ئۇنىڭغا قاراپ:

ئەزىز ئاتاڭ دەردىڭدە
چىقىپ كەتتى باش ئالىپ.
جان قاراقىم قايدا دەپ،
كۆزلەرىگە ياش ئالىپ.
مېنى باستى غېرىبلىق،
قامۇشتەك يالغۇز قالىپ.

بالام، سەندىن ئايرىلىپ،
ئىچىمگە ھەسرەت تولغان.
تولا يىغلاپ دەردىڭدە،
كۆزلەرىم كۆرمەس بولغان.
سېنى كۆرۈپ جان بالام،
جانىمغا جان قوشۇلغان.

يەنە كەتسەڭ قاراقىم،
ساڭا قانداق چىدارمەن.

ياش ئورنىغا قان تۆكۈپ،
سېنى ئەسلەپ يىغلارمەن.
كەتسەڭ نېمە ئامالىم،
خۇدايىمغا قويارمەن.

دەپ يىغلاپتۇ ۋە گۈلزامانغا قاراپ:

جىن قەستىنى بۇزۇپسەن،
كۆڭۈل بېرىپ ئوغلۇمغا.
خۇدا ئارا بولغاندۇ
پاك قەدەملىك يولۇڭغا.
يامان تىللار تەگمىسۇن
قىزىلگۈلدەك بويۇڭغا.

كەتمە دېسەم ئوغلۇمنى،
تىلىم كۆيەر، گۈل قىزىم.
بارما دېسەم سېنىمۇ،
دىلىم كۆيەر، گۈل قىزىم.
كۆرۈپ ئاتا ـ ئاناڭنى،
سەنمۇ خۇشال گۈل، قىزىم.

دەپ قوشاق ئېيتىپتۇ ۋە ئوغلى بىلەن كېلىنىگە نۇرغۇن قىممەت باھالىق سوۋغاتلارنى بېرىپتۇ.

ئۇلار مېڭىش ئالدىدا دادىسىنىڭ ئورنىدا يۈرت سوراۋاتقان ۋەزىر ئىسكەندەرگە گۈلزامانىنىڭ يۈرتىدىن قايتىپ كېلىپ دادىسىنىڭ شاھلىق تەختىگە ئولتۇرۇشىنى ئېيتقانىكەن، ئىسكەندەر: «مېنىڭ پادىشاھ بولۇشقا رايىم يوق، مېنى ئۆز بېغىمدا تىنچ، خاتىرجەم كۈن ئۆتكۈزۈشكە قويۇڭلار!» دەپ، پادىشاھ بولۇشنى رەت قىپتۇ.

ئىسكەندەر بىلەن گۈلزامان تۇلپارلىرىغا مىنىپ نەچچە ئايلىق يولنى يېرىم كۈندىلا بېسىپ، مەلىكىنىڭ يۈرتىغا كەپتۇ. مەلىكە گۈلزامانىنىڭ دادىسى گۈزەلشاھ، ئانىسى، ئاچىسى ۋە ئوردا ـ ھەرەم خادىملىرى ئۇلارنى خۇشاللىق ياشلىرىنى تۆكۈپ قارشى ئاپتۇ، توي ـ تاماشىلار ئۆتكۈزۈپتۇ.

مەلىكە بىلەن ئىسكەندەر بىرنەچچە كۈنلىرىنى توي ـ تاماشىلار ئىچىدە ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، ئۆز بېغىغا قايتىش قارارىغا كەپتۇ. گۈزەلشاھ:

ـــ مەن قېرىپ قالدىم، مېنىڭ ئورنۇمدا تەختىمدە ئولتۇرسىڭىز، ـــ دەپتۇ ئىسكەندەرگە.

ئىسكەندەر بۇ تەلەپنىمۇ قوبۇل قىلماپتۇ. گۈزەلشاھ ئۇلارنى تۇتۇپ قالالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، تۆۋەندىكى قوشاقنى ئوقۇپتۇ:

يۈرتتىن يىراق كېتىپ قانداق ئۆتەرسەن؟
يار ـ يۆلەكسىز نېمە كۈننى كۆرەرسەن؟

تىلسىم باغدا تەييارنى يەپ ئۆتسەڭمۇ،
يۈلتۇز ئوخشاش ئىزسىز ئېقىپ ئۆچەرسەن.

دەۋران سۈردۇم مۇراد تاپىپ ئارمانىم،
ۋۇجۇدۇمدا بار چاغدا دەرمانىم.
ئىككى قىزلىق بولۇپتىمەن، ئوغۇل يوق،
تەقدىر شۇنداق بولسا نېمە ئامالىم؟

تەقدىر شۇنداق بولسا نېمە ئامالىم؟
يالغۇز ئۆتەر چېغى كەلمىش زاۋالىم.
ئويلاپتىمەن بوپ قالدىم دەپ ئوغۇللۇق،
زەھەر بولدى قىلغان تاتلىق خىيالىم.

پادىشاھ قىزىغا قاراپ يەنە مۇنداق قوشاق ئوقۇپتۇ:

گۈل بولسۇن دەپ سىن - چىرايىڭ، زاتىڭنى،
گۈلزامان دەپ قويغانىدىم ئاتىڭنى.
قىزىلگۈلگە قالغان چېغىڭ باغلىنىپ،
بەردىڭ ئاڭا پۈتۈن ئەسۇ يادىڭنى.

سەنسىز، قىزىم، بولماس مېنىڭ خۇشلۇقۇم،
ئولتۇرسامۇ شاھانە تەخت ئۈستىدە.

جاھان كەزدىم دەپ سېنىڭلا كۆڭلۈڭنى،
تاپماق بولۇپ كۆڭلۈڭدىكى گۈلۈڭنى.
مۇرادىڭغا سەنغۇ يەتتىڭ جان قىزىم،
سەنسىز قانداق ئۆتكۈزەرمەن كۈنۈمنى؟

مۇشۇ كەتسەڭ يەنە قاچان كېلەرسەن؟
يا كېلەرسەن ياكى كەلمەي ئۆتەرسەن.
تىلسىم باغنىڭ راھىتىنى سۈرسەڭمۇ،
ئاخىر بىر كۈن يۇرت قەدرىنى بىلەرسەن.

كۆز قاراقىم ئىدىڭ بالام ئىچىدە،
گۈلزامان دەپ ئويغىناتتىم كېچىدە.

ئاقىيول تىلەپ دۇئا بېرەي ئاتالىق،
جان ئاناڭمۇ دۇئا بەرسۇن ئانالىق.
قىزىلگۈلدەك كۈلۈپ ئۆتسۇن كۈنۈڭلار،
جۇپ - پارىڭغا بولغىن، قىزىم، ۋاپالىق.

285

گۈزەلشاھنىڭ ئاقىيول ۋە بەخت تىلەپ بەرگەن دۇئاسىدىن كېيىن، ئىسكەندەر بىلەن گۈلزامان تۇلپارلىرىغا مىنىپ ئۆز قارارگاھىغا قاراپ راۋان بوپتۇ.

ئۇلار بىر دەشت - بايابانغا كەلگەندە، كىيىملىرى جۇل - جۇل، بېلى مۈكچەيگەن، يول ئازابىدىن يىغا بېسىپ ئاغزى ئۇمچەيگەن، ئۆشنىسىگە بىر خۇرجۇننى ئارتىپ، ھاسىغا تايىنىپ ئاران كېتىۋاتقان بىر موماينى ئۇچرىتىپتۇ. ئىسكەندەر مومايدىن نەدىن كېلىپ، نەگە كېتىۋاتقانلىقىنى سوراپتۇ.

— باققۇچۇم يوق ئىگە - چاقسىز خوتۇنمەن، نەگە بېرىپ، نەدە تۇرۇشۇمنى بىلمەيمەن، بېشىم قايغان تەرەپكە كېتىۋاتىمەن، — دەپ موماي كۆزىگە ياش ئاپتۇ.

موماينىڭ غېرىب - بىچارە ھالىغا ئىسكەندەرنىڭ ئىچى ئاغرىپتۇ، خىيال بېسىپتۇ: گۈلزاماننىڭ مەندىن باشقا پاراڭلىشىدىغان ھېچقانداق ھەمراھى يوق، بولۇپمۇ مەن شىكارغا چىقىپ كەتسەم، ئۇ يالغۇزلا قالىدۇ، بۇ موماينى ھەمراھ قىلىپ بەرسەم زېرىكىشمۇ تۇغۇپ قالار، دېگەن ئويغا كەپتۇ - دە، خىيالىنى مەلىكە گۈلزامانغا ئېيتىپتۇ. مەلىكە ئىسكەندەرنىڭ سۆزىگە دەرھاللا جاۋاب بەرمەي، موماينىڭ چىرايىغا، كۆزىگە تازا سەپسېلىپ قاراپتۇ، گۈلزامانغا ئۇنىڭ تەقى - تۇرقى، چىرايى، بولۇپمۇ كۆزى قانداقتۇر بىر شۇملۇقنى يوشۇرۇپ تۇرغاندەك بىلىنىپتۇ. گۈلزامان ئىسكەندەرنىڭ كۆڭلىنى ئاپاپ:

— ئۆزىڭىز بىلىڭ، لېكىن بۇ موماينى ئۆزۈمگە ھەمراھ قىلغۇم يوق، كۆڭلۈم تارتماي تۇرىدۇ، — دەپلا قويۇپتۇ.

موماي قولىنى دۇئاغا كۆتۈرۈپ تۇرۇپ:

— ئوغلۇم، ياخشى، ئۇلۇغ ئادەمنىڭ بالىسىدەك قىلىسەن، ئاتاڭدەك رەھىمدىللىك قىلىپ، مەندەك يېسىر خوتۇنغا باشپاناھلىق قىلغىن، بېشىمنى سىلا، ئىككى ئالەملىك ھەققىگە دۇئا قىلاي، — دەپ كۆز يېشى قىپتۇ.

ئىسكەندەر نېرى - بېرىسىنى ئويلىمايلا تۇلپاردىن چۈشۈپ، مومانىنى ئۆزىنىڭ ئورنىغا مىندۇر-مەكچى بولغانىكەن، تۇلپار سەكرەپ - چىچاڭلاپ، مومانىنى مىندۇرگىلى قويماپتۇ. ئىسكەندەر خېلى ھە-پىلىشىپ مومانىنى تۇلپارغا مىندۇرەلمەي، جىلىلىكتە تۇلپارغا قاتتىق بىر قامچا سالىتۇ. ئىسكەندەرنىڭ بۇ ئىشىدىن مەلىكە نارازى بولسىمۇ، يەنە ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئايلاپ گەپ قىلماپتۇ. قامچا يېگەن تۇلپار ئىلاجسىز جىم بوپتۇ. موماي تۇلپارغا مىنىشىگە، تۇلپارنىڭ كۆزىدىن ياش چىقىپتۇ. بۇنى مەلىكە كۆ-رۈپ مومايدىن تېخىمۇ يىرگىنىپتۇ، لېكىن يەنىلا زۇۋان سۇرمەپتۇ. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇلار ئۆز بېغىغا يې-تىپ كەپتۇ. موماي باغقا كەلگەندىن كېيىن، ئىسكەندەر بىلەن مەلىكە گۈلزاماننىڭ ئەتراپىدا پايپېتەك بولۇپ ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا باشلاپتۇ، ھەربىكەتلىرىمۇ چاققانلىشىپ كېتىپتۇ. مومايدىكى بۇ ئۆزگىرىش مەلىكە گۈلزاماننىڭ تېخىمۇ گۈمانىنى ئاشۇرۇپتۇ، شۇڭا ئۇ مومايغا ئانچە چىراي ئاچماپتۇ، ئوشۇقچە گەپمۇ قىلماپتۇ، بەلكى ئۇنىڭ ھەربىكەتلىرىگە كۆز تىكىپ يۈرۈپتۇ. ئىسكەندەر بولسا، باقماس-چىسىز موماي باشپاناھلىققا ئېرىشكىنىگە خۇشال بولۇپ، بىزنى رازى قىلىش مەقسىتىدە ئاۋارە بولۇۋا-تىدۇ، دەپ ئويلاپ، گاھىدا موماي بىلەن مۇڭدىشىدىكەن، ھەتتا كەچۈرمىشلىرىنىمۇ سۆزلەپ بېرىدىغان بوپتۇ. بۇ موماي ئىسكەندەرنى سېھىرلەپ دەرەخكە بەند قىلىپ قويغان جىننىڭ ئانىسى ئىكەن. ئۇ ئۇغ-لىدىن ئىسكەندەر ھەققىدىكى ھېكايىنى ئاڭلاپ، خىسلەتلىك ئۇزۇكنى قولغا چۈشۈرۈۋېلىش نىيىتىگە كېلىپ، بىچارە - مىسكىن قىياپەتلىك موماي سۇرىتىگە كىرىۋېلىپ، ئىسكەندەر بىلەن گۈلزامانىڭ ماڭىدىغان يولىغا چۈشۈۋالغانىكەن. ئاق كۆڭۈل، ساددا ۋە رەھىمدىل ئىسكەندەر مومانىنىڭ ئەسلىي قىيا-پىتىنى بىلمىگەچكە، ئۇنىڭغا بەزى سىرلىرىنى ئېچىپ بېرىشكە باشلاپتۇ، لېكىن موماي ئىسكەندەردە

گۇمان پەيدا قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن خىسلەتلىك ئۇزۇك توغرۇلۇق ئالدىراپ گەپ ئاچماپتۇ. ئۇ ئىسكەندەرنىڭ تولۇق ئىشەنچىسىگە ئېرىشىۋالغاندىن كېيىن، بىر كۈنى ئىسكەندەردىن:

— ئوغلۇم، بۇ ئاجايىپ باغنى سەن قانداق تاپقان ياكى ئاتاڭ ساڭا ئاتاپ بىنا قىلدۇرۇپ بەرگەنمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. مومانىڭ غەرىزىنى بىلمىگەن ئىسكەندەر ئۆزىنىڭ كېيىنكى كەچۈرمىشلىرى، ئاقساقال بوۋاي، خىسلەتلىك ئۇزۇك، باغ، گۈلزامان... توغرۇلۇق قالدۇرماي سۆزلەپ بېرىپتۇ. مومای بىلىندۇرمەي ئىسكەندەرنىڭ بارماقلىرىغا قاراپتۇ، لېكىن ئۇزۇكنى كۆرەلمەپتۇ. ئۇنىڭ پۈتۈن ئەس - يادى قانداق قىلىپ ئۇزۇكنىڭ نەدىلىكىنى بىلۈۋېلىشتا قاپتۇ. مومای ئىسكەندەردىن ئۇستىلىق بىلەن:

— ئوغلۇم، ئۆزۈڭ ياخشى ئادەمنىڭ پۇشتى بولغاچقا، خىزىر بىشىڭنى سىلاپتۇ، جەننەتتەك باغنىڭ ئىگىسى قىپتۇ، جەننەت ھۆرلىرىدەك بىر قىزنى ساڭا ئاشىقى بىقارار قىلىپ، ئىككى دۇنيالىق ھەمراھى - جۇپتۇڭ قىپتۇ. بۇنىڭ ھەممىسى خىزىر بەرگەن خىسلەتلىك ئۇزۇكنىڭ كارامىتى ئىكەن. ئۇ - زۇكنى پۇختا ساقلا، ئۆزۈڭ بىلەن بىرگە ئېلىپ يۈرمە. ئۇنى باشقىلارنىڭ نەزىرى چۈشمەيدىغان يەرگە تىقىپ قوي، كېرەك بولغاندىلا ئېلىپ، ھاجىتىڭ بەجا كەلتۈرۈلگەندىن كېيىنلا يەنە تىقىۋەت، — دەپ نەسىھەت قىلغان بوپتۇ. ئۇ ھەرقانچە تىل ياغلىمىلىق ۋە كازىزاپلىق قىلىپمۇ خاسىيەتلىك ئۇزۇكنىڭ نەگە قويۇلغانلىقى توغرۇلۇق ئىسكەندەردىن زادى سۆز ئالالماپتۇ، چۈنكى «خاسىيەتلىك ئۇزۇك توغرۇلۇق مومايغا پەقەت گەپ قىلماڭ» دەپ گۈلزامان ئىسكەندەرنى ئاگاھلاندۇرغانىكەن. لېكىن، مومانىڭ سۆزلىرى ئىسكەندەرگە ئورۇنلۇق تۇيۇلۇپ، خاسىيەتلىك ئۇزۇكنى باشقا يەرگە تىقىپ قويۇشنى ئويلاپ، ئەسلىدىكى ئورنى — ئىچكەركى ئۆيدىكى تام ئىشكاپتىن ئۇزۇكنى ئاپتۇ. مومانىڭ يېقىندىن بۇيان ئىسكەندەرگە بەكلا يېپىشىپ يۈرگىنىگە دىققەت قىلغان گۈلزامان ئىسكەندەرنىڭ بىرەر بىخەستەلىك قىلىپ قويۇشىدىن ئەندىشە قىلىپ يۈرگەنىكەن.

— ئۇزۇكنى نەگە ئاپىرىسىز؟ — دەپ مەلىكە ئىسكەندەردىن سوراپتۇ.

— ئۇزۇكنى مېنى بەند قىلىپ قويغان چوڭ چىنارنىڭ تۆشۈكىگە تىقىپ قويايمىكىن دەيمەن، — دەپتۇ ئىسكەندەر.

— بوپتۇ، شۇنداق قىلىڭ، ئەمما ئۇزۇكنىڭ كۆزىنى ئېلىۋېلىپ، ئۇنى ئۆز يېنىڭىزدا ساقلاڭ، ھەر ھالدا ئېھتىيات قىلايلى، — دەپتۇ مەلىكە. ئىسكەندەر ئۇزۇكنىڭ كۆزىنى ئېلىۋېلىپ، ئۆزىنى چوڭ چىنارنىڭ بىر تۆشۈكىگە تىقىپ قويۇپتۇ. ئىسكەندەرنىڭ ھەرىكەتلىرىنى يوشۇرۇن پايلاپ يۈرگەن مومای ئۇنى كۆرۈپ قاپتۇ، ئەمدى ئۇزۇكنى ئېلىپ قېچىشنىڭ پەيتىنى كۈتۈشكە باشلاپتۇ. بىر كۈنى ئىسكەندەر بىلەن گۈلزامان بىر - بىرىنىڭ كۆڭلىنى دەپ مەي - شارابنى جىقراق ئىچىپ قويۇپ، تەڭلا كەيپ بولۇپ غەرق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. مومايمۇ دەل مۇشۇنداق ۋاقىتنى كۈتۈپ تۇرغانىكەن. ئۇ يۈرگۈرگىنىچە چوڭ چىنارنىڭ تۆۋىگە بېرىپ تۆشۈكتىن ئۇزۇكنى ئاپتۇ - دە، ئۆز ھالىتىگە قايتىش ئۈچۈن يەرگە دومىلاپتۇ، جىن ھالىتىگە قايتماپتۇ. سېھرىي ئەپسۇننى ئوقۇپتۇ، يەنىلا جىن ھالىتىگە قايتماپتۇ. ئۇ بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمەي تىت - تىت بوپتۇ. ئىسكەندەر بىلەن گۈلزامانىنىڭ مەستلىكتىن يېشىلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، مىنىپ قېچىش نىيىتىدە تۇلپارنىڭ بىرىنى تۇتماقچى بوپتىكەن، تۇلپار چاپچىپ، چىشلەپ يېقىن كەلتۈرمەپتۇ، يەنە بىر تۇلپارمۇ چىشلەپ، تېپىپ يېقىن كەلتۈرمەپتۇ، ئىككى تۇلپارنىڭ ئارىسىدا قېلىپ خېلى تېپىك يەپ ۋايجىنى چىقىپتۇ، ئىلاجسىز پىيادە قېچىپتۇ. ئىسكەندەر بىلەن گۈلزامانىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كېلىشىدىن قورقۇپ، يول بىلەن ماڭماي تاغ ئىچى، جىرا - جىلغىلار

بىلەن مېڭىپتۇ. نەچچە تاغ - بەلدىن ئېشىپتۇ، تولا مېڭىپ ھېرىپتۇ، ھالىدىن كېتىپتۇ. بىر ئاز دېمى-
نى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن بىر تاشنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ قولىدىكى پارقىراپ تۇرغان ئۈزۈككە قاراپتۇ،
ئىچ - ئىچىدىن خۇشاللىقى تۇتۇپ، ئۈزۈكنى قايتا - قايتا سىلاپتۇ، ئۈزۈككە قارىغىنىچە شېرىن خى-
يالىلارغا پېتىپتۇ: «قايتىپ بارغاندىن كېيىن ئۆزۈكتىن ئۆزۈمگە جەننەتتەك باغ، ھەشەمەتلىك پادى-
شاھلار ئوردىسى تەلەپ قىلىمەن. ئىسكەندەرنىڭ بېغىنى، جىنلار پادىشاھىنىڭ ئوردىسىنى شۇ تۇرقىدىلا
تاشقا ئايلاندۇرغۇزۇۋېتىمەن. ئۆزۈم جىنلار ئىقلىمىنىڭ شاھىنشاھى بولىمەن...» ئۇ يەنە شۇنداق خى-
يالىلارغا چۆكۈپ، ئاستا - ئاستا ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئۇيقۇسىدا چۈش كۆرۈپتۇ: ئۈزۈكنىڭ ھېكمىتى -
خاسىيىتى بىلەن بىر گۈزەل كاتتا شەھەر بىنا بولغانمىش. ئۆزى شاھ ئايىم بولۇپ، ئالتۇن تاجنى كى-
يىپ، ئالتۇن تەختتە ئولتۇرغانمىش. ئوڭ - سول يېنىدا ۋە ئارقىسىدا ئوندىن ئوتتۇز لەشكىرى مۇلا-
زىم ئايپالتىسىنى تۇتۇپ مۇھاپىزەتتە تۇرارمىش، ئالدىغا جىنلارنىڭ بۇرۇنقى پادىشاھىنى چەمبەرچاس
قىلىپ باغلىغىنىچە ئېلىپ كىرگەنمىش. لېكىن، بۇرۇنقى پادىشاھ ئۇنىڭغا ئازراقمۇ ھۆرمەت قىلىپ
قويماي، شاھانە قىياپەتتە غادىيىپ تۇرغانمىش. جۇدۇنى ئۆرلىگەن شاھ ئايىم «جاللات!» دەپ غەزەپ بى-
لەن ۋارقىرىغانمىش... مومای ۋارقىرايمەن دەپ ئويغىنىپ كېتىپتۇ. ئۇ، چۈشۈمدە بولغان ئىش چوقۇم
ئوڭۇمدىمۇ بولىدۇ دەپ، ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلاپ، ئۈزۈككە ھەۋەس بىلەن قاراۋاتقاندا، تۇيۇقسىزلا بىر
نەرسە يېقىنلا يەردە قورقۇنچلۇق ھۇۋلاپتۇ. مومای ئۇيقۇلۇق كۆزىنى ئېچىپ قارىغۇدەك بولسا، بىرنەچچە
ئوت چېكىتلىرى كۆرۈنۈپتۇ. «بۆرە» دېگەن قورقۇنچلۇق تۇيغۇ چاقماق تېزلىكىدە مېڭىسىدە پەيدا بو-
تۇ. ئۈزۈكتىن بۆرىلەرنى تاشقا ئايلاندۇرۇۋېتىشنى تىلەپتۇ، تىلىكى بەجا بولماپتۇ. ئۈزۈككە بىرنەچچە
قېتىم ئۆتۈنۈش قىپتۇ، ئۆتۈنۈشى زادى ئۆتمەپتۇ. سەۋەب، ئۈزۈكنىڭ كۆزى بولمىسا، ئۇنىڭ ھېچقانداق
خاسىيىتى بولمايدىكەن. مومای ئالدىدىكى بۆرىلەرگە قاراپ قورقۇپ ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىشىگە،
ئاچ بۆرىلەر ئۇنىڭغا تەڭلا ئېتىلىپ كېلىپ ئېغىز ساپتۇ. «نىيىتى يامانىنىڭ قازىنى تۆشۈك» دېگەندەك،
مومای جىن ئۆزىنىڭ يامان نىيىتى بىلەن بۆرىلەرگە يەم بوپتۇ. خاسىيەتلىك ئۈزۈكمۇ ئۇنى بۆرىگە يەم
بولۇشتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالالماپتۇ.

ئىسكەندەر بىلەن مەلىكىگە كەلسەك، ئۇلار شۇ مەست بولغىنىچە ئەتىسى چۈشكىچە خۇددىنى بىلمەي
يېتىپتۇ. بىركەمدە مەستلىكى يېشىلىپ، مومايىنى چاقىرسا ئۇنىڭدىن شەپە يوقمىش. ئۆيدىن چىقىپ
قاراپتۇ، باغلارنى ئارىلاپتۇ، يەنە شەپە يوقمىش. گۇلزامان بىرنەرسىدىن ئەنسىرەپ، ئىسكەندەرگە: «ئۈزۈك
بارمۇ، يوق؟ قاراپ بېقىڭ» دەپتۇ. ئىسكەندەرمۇ كۆڭلى ئۇيغەندەك بولۇپ، ئىتتىك بېرىپ چىناردىكى

هېلىقى تۆشۈككە قارىغۇدەك بولسا، ئۇزۇك يوق تۇرغۇدەك. ئىسكەندەر بىلەن گۈلزامان ئېغىر غەمگە چۆكۈپتۇ. مەلىكە گۈلزامان ئىسكەندەرگە يىغلاپ تۇرۇپ:

— سىز ئۇ شورى قۇرغۇر شۇم مومايغا بەكلا ئىشىنىپ، يېپىشىپ قالدىڭىز. مەن باشتىلا ئۇنىڭدىن بىر شۇملۇقنىڭ پۇراپ تۇرغىنىنى ئېيتسامۇ، گېپىمگە قۇلاق سالمىدىڭىز. تۇلپار چېغىدا ئۇنى يامان كۆرۈپ مىندۇرمىگىنىدىنمۇ ھېچ نەرسىنى خىيالىڭىزغا كەلتۈرمىدىڭىز. ئەكسىچە، تۇلپارنى ئۇ-رۇپ ئازار بەردىڭىز. ئاقىۋەتتە شۇم موماي بىزنىڭ بىردىنبىر تايانچىمىز بولغان خاسىيەتلىك ئۇزۇكنى ئوغرىلاپ قېچىپتۇ. ئەمدى بىز قانداق قىلىمىز؟ — دەپتۇ. ئىسكەندەر سەۋەنلىكىنى بويىنىغا ئېلىپ:

— مەلىكەم، جىمى گۇناھ مەندە، مەن ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشىنىپ كېتىپتىمەن. بولغۇلۇق بولدى، قانچە قاقشىساقمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ. ئۇزۇكسىزمۇ كۈنمىز ئۆتەر، بېغىمىزدا ھەممە نەرسىمىز تەلغۇ، — دەپ گۈلزامانغا تەسەللى بېرىپتۇ.

ئۇلار ئۆزلىرىگە ئەنە شۇنداق تەسەللى بېرىپ بىرنەچچە كۈن خاتىرجەم ئۆتكەندەك قىلسىمۇ، لېكىن يەنە قانداقتۇر بېرەر پېشكەللىكنىڭ شەپىسى كېلىۋاتقاندەك، كۆڭۈللىرى غەمگە پېتىپتۇ. ئاردىدىن ئۇزاق ئۆتمەي ئۇلارنىڭ بېغىغا بىر توپ كارۋان كېلىپ چۈشۈپتۇ. ئون قېچىرغا ئون كوزا يۈكلەنگەن، بىر قېچىرنىڭ كەينىدە بىردىن ئادەم بولۇپ، كارۋان بېشى بىلەن ئون بىر كىشى ئىكەن. ئۇلارنىڭ چىرا-يلىرى سۈرلۈك، كۆزلىرى ئالاق - جالاق، قورقۇنچلۇق، ھەربىرى بىردىن خەنجەر، بىردىن قىلىچ ئې-سىۋالغانىكەن. كارۋان بېشىنىڭ ئىسمى يۈسۈپ ئىكەن. ھەمراھلىرى ئۇنى گاھىدا يۈسۈپ پالۋان دېسە، گاھىدا يۈسۈپ قاۋان، دەپ ئاتايدىكەن. يۈسۈپ قاۋان مەلىكىنى كۆرۈپلا ئۇنىڭغا يامان كۆزى بىلەن تە-كىلىپ قارايتۇ. مەلىكە ئۇنىڭ قارا نىيىتىنى سېزىپ، بەدىنى شۇركۈنۈپ كېتىپتۇ. مەلىكە يۈسۈپ قاۋاندىن ئۆزىنى تارتىپ، ئۇنىڭغا كۆرۈنمەي يۈرۈپتۇ. ئىسكەندەر ئۇلارغا ساھىبخانلىق قىلىپ، ئېسىل تاۋام، ئېسىل شارابلارنى كەلتۈرۈپ مېھمان قىپتۇ. ئىككىلا ئادەم بار بۇ ماكاندا بۇنچىلىك ئېسىل نە-سىلەرنىڭ بارلىقىغا ئەجەبلەنگەن يۈسۈپ قاۋان سىر ئېلىش غەرىزىدە، ئىسكەندەردىن:

— ئۇچ تەرىپى چەكسىز چۆل، بىر تەرىپى تاغ بىلەن توسۇلغان، ئادەمزاتتىن ناھايىتى يىراق بۇ ماكاندا بۇنچىلىك ئېسىل نەرسىلەرنى قەيەردىن ئالىسىلەر؟ — دەپ سوراپتۇ. ئىچكەركى ئۆيدە تۇرۇپ بۇلارنىڭ سۆز - ھەرىكىتىنى كۆزىتىپ تۇرغان گۈلزامان يۈسۈپ قاۋاننىڭ سوئالىنى ئاڭلاپ، ئىسكە-دەر جاۋابقا ئېغىز ئېچىپ بولغۇچە، ئىچكەركى ئۆيدىن چىقىپتۇ. يۈسۈپ قاۋان باشلىق كارۋانلار تەڭلا گۈلزامانغا قاراپتۇ، قاراپلا ھوشىدىن كەتكىلى تاس قاپتۇ. گۈلزامان ئۇلاردىن سىر ئېلىپ تېگى - تەك-تىنى بىلىپ بېقىش مەقسىتىدە، ئۆزى قولى بىلەن مەي - شاراب قۇيۇپتۇ.

ئۇلارنى شاراب ئىچىشكە، نازۇ نېمەتلەرنى يېيىشكە ئارقا - ئارقىدىن تەكلىپ قىپتۇ. كارۋانلار شارابنىڭ ياخشىلىقىنى ماختىشىپ ھە دەپ ئىچىۋېرىپتۇ، ئەمما يۈسۈپ قاۋان ئىچمەي، يەپلا ئولتۇرۇپتۇ. ئىسكەندەر ئۇنى مەيگە تەكلىپ قىلغانكەن، ئۇ بايىقى سوئالنى يەنە تەكرارلاپتۇ. ئىسكەندەر جاۋاب بەرگۈچە گۈلزامان ئاتايىن:

— بىزدە بىر خاسىيەتلىك قىلىچ بار، ئۇنىڭدىن نېمىنى تەلەپ قىلساڭ، شۇئان ئۇنى تەل قىلىپ بېرىدۇ، باغنى تاغ، تاغنى باغ قىلالايدۇ، ئادەمنى ھايۋان ۋە دەل - دەرەخكە ئايلاندۇرۇپ قويالايدۇ. ياۋ بەلەن ئېلىشىپ قالغىنىمىزدا، بىر شىلتىسەك يەتمىش غۇلاچ ئۇزىرايدۇ. مۇشۇ باغ، ئالدىڭلاردىكى نازۇ نېمەت بىلەن ئېسىل شارابلار شۇ قىلىچنىڭ خاسىيىتىدىن پەيدا بولغان، — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ كارۋانلار كۆزىنى چۆچەكتەك قىلىپ بىر - بىرىگە قورقۇنچ بىلەن قارىشىپتۇ. يۈسۈپ قاۋانمۇ قورقۇپتۇ، لېكىن قورققانلىقىنى بىلىندۈرمەسلىك ئۈچۈن بىپەرۋا قىياپەتتە ئولتۇرۇپ-تۇ، ئانچە - مۇنچە يەپتۇيۇ، زادى ئىچمەپتۇ. ئۇنى قىلىپ، بۇنى قىلىپ كۈن كەچ بولغاندا زىياپەتتىن تارقىشىپتۇ. ئىسكەندەر بىلەن مەلىكە ھۇجرىسىغا كىرىپ، بۇ كېچە ئۇخلىمايلا سەگەك تۇرۇشنى مەسلەھەتلىشىپتۇ.

يۈسۈپ قاۋان باشلىق بۇ ئون بىر كىشى ئەسلىدە كارۋان بولماستىن، كارۋان قىياپىتىگە كىرىۋالغان قاراقچىلار ئىكەن، ئۇلار بۇ يەرگە غەنىيمەت ئىزدەپ كېلىپ قالغانكەن. ئۇلار بۇ گۈزەل، بايلىقى ماكانىنىڭ خوجايىنىمۇ، پۇقرالىرىمۇ ئىككى ئادەملىكىنى بىلگەندىن كېيىن، يۈسۈپ قاۋان ئىسكەندەرنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ، گۈلزامانىنى ئولجا ئورنىدا ئېلىپ قېلىشنى، باغنى ئۆزلىرىنىڭ ماكانى قىلىۋېلىشنى ئويلىغانىكەن. گۈلزامانىنىڭ خاسىيەتلىك قىلىچ توغرىسىدىكى گەپنى ئاڭلاپ، يۈسۈپ بۇلارغا قول سېلىشتىن قورقۇپ، بىر ئامال قىلىپ گۈلزامانىنى ئېلىپ قېچىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ. يۈسۈپ قاۋان تۈن تەڭ بولغاندا، ئىسكەندەرلەر ياتقان ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن بىھوشلاندۇرۇش دورىسى بەرلەن ئىس ساپتۇ. ئىسكەندەر بىلەن گۈلزامانىنىڭ بۇرنىغا غەلىتە، ئەمما خۇشبۇي بىرنەرسىنىڭ پۇرىقى گۇپپىدە ئۇرۇلۇپتۇ. ئۇلار بۇ پۇراقنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئاڭقىرىپ بولغۇچە بىردىنلا بېشى قېيىشقا، كۆزى قاراڭغۇلىشىشقا باشلاپتۇ، بەدەنلىرى بوشىشىپ، پۇت - قوللىرى جانسىزلىشىپتۇ. قىسقىسى، ئۇلار تىرىك مۇردا بولۇپ، ھەيكەلدەك قېتىپ قاپتۇ... بىر چاغدا مەلىكە گۈلزامان كۆزىنى ئاچسا، ئۆزى نامەلۇم بىر غارنىڭ ئىچىدە تۇرغۇدەك. ئۇ نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي ئورنىدىن تۇرۇپ: «ئىسكەندەر ! ئىسكەندەر !» دەپ توۋلاپتۇ.

— ئىسكەندەرنىڭز بېغىدا تىرىك مۇردا بولۇپ قالدى. ئەمدى مەن سىزنىڭ ئىسكەندەرنىڭز، بېگىڭز بولىمەن. ئۇ بىرنېمىنىڭزنى ئۇنتۇپ كېتىڭ. ھېلىقى قىلىچنىڭزنىمۇ قولغا چۈشۈردۇم، ئۇنىڭ كارامىتىنى ئەمدى مەن كۆرسىتىمەن، — دەپتۇ يۈسۈپ قاۋان. ئۇ قىلىچ توغرىسىدىكى گەپكە ئىشىنىپلا قالغانكەن. ئۇنىڭ بۇ ئاجىزلىقىنى بىلۋالغان گۈلزامان ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ، ئۇنى يەنە بىر قورقۇتماقچى بوپتۇ - دە:

— يالغان سۆزلەۋاتىسەن ! ئۇ قىلىچ ھەرگىز سېنىڭ قولۇڭغا چۈشمەيدۇ. ئۇ سېھىرلەنگەن قىلىچ، سېھرىي سۆز ئېيتىلمىغۇچە ئېلىشقا سۇنۇلغان قولنى كېسىپ تاشلايدۇ. سەن ئۇ سېھرىي سۆزنى بىلمەيسەن. سەن ئىسكەندەر بىلەن ئىككىمىزنى بىھوش قىلىپ قويۇپ، مېنى بۇلاپ كەپسەن. ئىسكەندەر تىرىك، ئۇ ھوشىغا كېلىپلا قىلىچنى ئېلىپ مېنى ئىزدەپ چىقىدۇ، سېنى

چوقۇم تاپىدۇ. ئۇنىڭ تۇلپارىنىڭ ئىز پۇراش خۇسۇسىيىتى بار، سەن جاھاننىڭ ئۇ چېتىگە بېرىۋالساڭمۇ چوقۇم تېپىۋالىدۇ، سېنى ئامان قويمايدۇ ! ــ دەپتۇ.

يۇسۇپ قاۋان مەلىكە گۇلزامانىنىڭ بۇ گېپىگمۇ ئىشىنىپتۇ، ئۇنى قاتتىق قورقۇنچ ۋەھىمىسى بېسىپ تۇ. ئىسكەندەر راستىنلا ئىز پۇرار تۇلپارغا مىنىپ، قىلىچىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ قالسا قانداق قىلارمەن، دەپ غەمگە چۇشۇپتۇ. بىردىنلا ئۇنىڭ كاللىسىغا گۇلزاماندىن پايدىلىنىپ سېھىرلىك قىلىچنى قولغا چۇشۇرۇش ئويى كەپتۇ ـ دە، گۇلزامانغا زورلۇق قىلىش نىيىتىدىن ۋاز كېچىپ، «سېھرىي سۆز» نى بىلىۋالماقچى بوپتۇ. يۇسۇپ قاۋان دەسلەپ گۇلزامانىنى «سېھرىي سۆز»نى ئېيتىپ بەرسە ئۆز جايىغا يەتكۈزۈپ قويىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ئالداپ بېقىپتۇ، كېيىن قورقۇتۇپتۇ، بىراق كۆتكىنىدەك جاۋابقا ئېرىشەلمەپتۇ.

ئالداش ۋە قورقۇتۇش بىلەن مەقسىتىگە يېتەلمەسلىكىگە كۆزى يەتكەن يۇسۇپ قاۋانىنىڭ راستىنلا قاۋانلىقى، يىرتقۇچلۇقى تۇتۇپتۇ. گۇلزامانىنى ئېسىپ قويۇپ قىل ئارغامچا بىلەن ئۇرۇپتۇ، ئاندىن قوتاز تاسمىسىدا ياسالغان قامچا بىلەن ئۇرۇپتۇ. قامچا زەربىسىدىن گۇلزامانىنىڭ پۇتۇن بەدىنى تىتىلىپ كېتىپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ مەلىكە گۇلزامان ئىسكەندەرنى، سۆيگۈ ـ مۇھەببىتىنى سېتىۋېتىشنى ئۆزىگە زادىلا راۋا كۆرمەپتۇ. تاياق، قامچا بىلەن گۇلزامانىنىڭ ئىرادىسىنى بويسۇندۇرالمىغان يۇسۇپ قاۋان ئۇنى كۇندە ئون چاقىرىم يەردىن بىر يۇدۇم تېكەن ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇپ، كەينىگە ئاتارمىنىدىن بىرنى سېلىپ قويۇپتۇ. ئاتارمىنىغا گۇلزاماندىن بىر ئامالالاپ «سېھرىي سۆز» توغرۇلۇق گەپ ئېلىشنى تاپىلاپتۇ. گۇلزامانىنىڭ قامچا زەربىدىن تىتىلغان بەدىنىگە تېكەن سانجىلىپ تېخىمۇ ئازابلىنىپتۇ، شۇنداق بولسىمۇ بۇ ئازابقىمۇ چىداپتۇ. يۇسۇپ قاۋانىنىڭ ئاتارمىنى بىر ئېغىزمۇ گەپ ئالالماپتۇ. ئۇ ئەھۋالنى يۇسۇپ قاۋانغا ئېيتىپتۇ. يۇسۇپ قاۋانىنىڭ يەنە ۋەھشىيلىكى تۇتۇپ، شۇ كېچىسى گۇلزامانىنى تېخىمۇ قاتتىق ئازابلاشنى كۆڭلىگە پۇكۇپتۇ. كۇن پاتارغا يېقىن ئۇنىڭ «ئوۋ ئوۋلاش»قا كەتكەن ئادەملىرى بىرنەچچە ئات، قېچىرغا بۇلاپ تاپقان ئالتۇن ـ تىللا، ئۇنچە ـ مەرۋايىتلارنى ئارتىپ قايتىپ كەپتۇ. ئولجىنىڭ كۆپلۈكىدىن گۇلقەلىرى ئېچىلىپ كەتكەن يۇسۇپ قاۋان ئاۋۋال ئاخشامدىلا قازان ـ قازانغا ئۆلتۇرۇلگەن كېيىك ـ جەرەنلەرنى پۇتۇن ـ پۇتۇن سېلىپ، هاراق ـ شاراب ئىچىشكە باشلاپتۇ. تۇن يېرىم بولمايلا قاراقچىلار غەرق مەست بولۇپ، ئۆلۈكتەك يېتىشىپتۇ. پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن گۇلزامان غاردىن چىقىپتۇ ـ دە، باغلاقلىق ئاتتىن بىرنى مىنىپ قېچىپتۇ. ئەتىسى چۇشكە يېقىن يۇسۇپ قاۋان مەستلىكتىن يېشىلىپ قارىسا، گۇلزامان يوق. سىرتقا چىقىپ قاراپ ئاتنىڭ بىرنىڭ يوقلۇقىدىن گۇلزامانىنىڭ قاچقانلىقىنى بىلىپ، ئىز بېسىپ قوغلاپتۇ. كەچكە يېقىن قاراقچىلار گۇلزامانىنى

قوغلاپ تۇتۇۋاپتۇ. غارغا ياندۇروپ ئەكېلىپ ئاسماققا ئېسىپ قويۇپ قىيناپتۇ. گۈلزامان بىر ئېغىزمۇ «ۋاي» دېمەپتۇ. ئۇنىڭغا بىر كېچە ـ كۈندۈز يا بىر بۇردا نان، يا بىر يۇتۇم سۇ بەرمەپتۇ. ئاچ ـ زېرىك. لىق، قىيىن ـ قىستاق، تاياق زەربىسى ۋە ئۇنىڭغا جۇپتىگارى ئىسكەندەرنىڭ جۇدالىق دەردى قوشۇ. لۇپ، گۈلزامانىنىڭ ھالى كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىرلىشىپ كېتىپتۇ، يۈزىدە قان دىدارى قالماي سارغىيىپتۇ، ئورۇقلاپ بىر تېرە ـ بىر سۆڭەك بولۇپ قاپتۇ. ئۇ غارنىڭ ئاغزىدا سۇزۇك كۆك ئاسمانغا قاراپ ياتقان كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، ئۇچۇپ يۈرگەن بىر توپ تاغ كەپتىرىنى كۆرۈپتۇ. توساتتىنلا كەپتەرلەر غۇژمەكلىشىپتۇ، گۈلزامان بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ تۇرسا، كەپتەرلەرنىڭ ئەتراپىدا ئەگىپ يۈرگەن بىر لاچىننى كۆرۈپتۇ. لاچىن كەپتەرلەرنى پارچىلاشقا ھەم ئۇلارنىڭ ئۇستىگە ئۆرلەپ چىقىۋېلىشقا ئۇرۇنۇدىغانسېرى كەپتەرلەر تېخىمۇ غۇژمەكلىشىپ، بارغانسېرى يۇقىرى ئۆرلەپ، لاچىنغا زادى بوي بەرمەپتۇ. لاچىن ئىلاجسىز پەسلەپ، باشقا تەرەپكە ئۇچۇشقا باشلاپتۇ. دەل شۇ ئارىلىقتا ئىككى كەپتەر پەيدا بوپتۇ. باياتىن نەپسىنى قاندۇرالماي تاقىتى ـ تاق بولغان لاچىن ئىككى يېتىم كەپتەرگە ئۆزىنى ئېتىپتۇ. كەپتەرلەر ئىككى تەرەپكە بۆلۈنۈپتۇ. لاچىننىڭ كۈتكىنىمۇ شۇ ئىكەن، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا ئىككى كەپتەرنىڭ بىرىنى قاماللىغىنىچە پەسكە شۇڭغۇپ كېتىپتۇ. توپ كەپتەرنىڭ لاچىنغا بوزەك بولمىغانلىقى، توپتىن ئايرىلغان يالغۇز كەپتەرنىڭ بولسا لاچىنغا ئوڭايلا يەم بولۇپ كەتكەنلىكى گۈلزامانىنى چوڭقۇر ئويغا سالىتۇ. يۈرتىدىن چىقار چاغدا، دادىسىنىڭ:

يۈرتتىن يىراق كېتىپ قانداق ئۆتەرسەن؟
يار ـ يۆلەكسىز نېمە كۈننى كۆرەرسەن؟

تىلسىم باغدا تەييارنى يەپ ئۆتسەڭمۇ،
يۈلتۇز ئوخشاش ئىزسىز ئېقىپ ئۆچەرسەن.

دەپ ئېيتقان قوشىقى ئېسىگە كەلتۇ، يۈرتىنىڭ، ئەھلى قوۋمىنىڭ قەدىرگە يەتكەندەك بوپتۇ. بولار ئىش بولدى، ھەرقانچە پۇشايمان قىلسامۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ. ئىسكەندەرگە بولغان ئەقىدە ـ ۋاپادارلىقىمنى ساقلاپ، پاك پېتىم ئۆلۈپ كەتسەم مەيلى، ئەمما قاراقچىلارغا ھەرگىز باش ئەگمەيمەن، دېگەنلىرىنى ئوي ـ خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپتۇ ۋە ئىچىدە تۆۋەندىكى قوشاقنى ئوقۇپتۇ:

باھار كەتتى، ياز كەلدى،
كۆل بويىغا غاز كەلدى.
كېچىدىكى چۈشۈمدە
غايىبتىن ئاۋاز كەلدى.
يۈرتنى تاشلاپ چىققانتىم،
بۇ كۆرگۈلۈك ئاز كەلدى.

قىزىلگۈلۈم، قىزىلگۈل،
كۆز ئالدىمدا سىياقى.
دىماغىمدىن كەتمەيدۇ،
ئۇنىڭ خۇشبۇي پۇراقى.
سۆيگۈمنى ئۇزەلمەدى
قاراقچىنىڭ قىيناقى.

يۈسۈپ قاۋان ھەرقانچە قىلىپمۇ گۈلزامانىدىن قىلچ توغرۇلۇق بىر ئېغىزمۇ سۆز ئالالماپتۇ ياكى ئىسكەندەردىن كۆڭلىنى ياندۇرالماپتۇ. قاراقچىلىق پەيلىگە ئېلىپ ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىشنىمۇ ئويلاپتۇ، لېكىن ئۇنىڭ مال ـ دۇنياغا تويماس نەپسى گۈلزامانىنى مۇشۇنداقلا ئۆلتۈرۈۋېتىشكە قويماپتۇ، بەلكى ئۇنىڭ گۈزەل ھۆسن ـ جامالىدىن پايدىلىنىپ ئاز ـ تولا نەپ ئۇندۇرۇۋېلىشقا ئۇندەپتۇ. ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ، ئۇنى سېتىپ پۇل تېپىۋېلىش قارارىغا كەپتۇ.

گۈلزامانىنى شۇ ئەتراپتىكى بازارغا ئېلىپ بېرىپ ھامماما يۇيۇندۇرۇپتۇ، چېچىنى قىرىق ئۆرۈم

قىلىپ ئۆرۈپ، زىبۇ زىننەتلەرنى تاقاپتۇ، تاۋار ـ دۇردۇندىن ئۇستۇاش كىيدۈرۈپ ياساندۇرۇپتۇ. ئاندىن ئۇنى تارىمنىڭ يۇقىرى تەرىپىدىكى ئاۋات بىر شەھەرگە ئېلىپ بېرىپ مىڭ تىللا باھا قويۇپ بازارغا ساپتۇ. نۇرغۇن خېرىدارنىڭ گۈلزاماننى سېتىۋالغۇسى كەلسىمۇ، باھاسىنىڭ يۇقىرىلىقىدىن قۇربى يەتـ
مەي ئالالماپتۇ. بۇ شەھەر سۇلايمان شاھ دېگەن پادىشاھنىڭ دىيارى بولۇپ، ئۇنىڭ شېرئەلى ئىسىملىك بىر ئوغلى بار ئىكەن. يۇسۇپ قاراقچى گۈلزاماننى بازارغا سالغان كۈنى شاھزادە شېرئەلى شەھەر سەيـ
لىسى قىلىپ، خاس يىگىتلىرى بىلەن كوچىغا چىققانىكەن. ئۇ شەھەر كوچىلىرىنى ئارىلاپ يۈرۈپ گۈلزاـ
ماننى كۆرۈپ قاپتۇ. گەرچە گۈلزاماننىڭ رەڭگىرويى سېرىق، بەكلا ئورۇق بولسىمۇ، تېگى ـ تېگىدىن ساھىبجامالىلىقى مانا مەن دەپ تۇرغان چىرايىغا، ئەقىل ـ پاراسەت يېغىپ تۇرغان كۆزىگە قاراپلا ئۇنى كېنىزەكلىككە سېتىۋېلىشنى ئويلاپتۇ. ئۆزىگە ياراپ قالغان مالنى باھا تالاشمايلا سېتىۋالىدىغان شاھزادە مىڭ تىللاغا گۈلزاماننى سېتىۋاپتۇ. گۈلزامان كۆڭلىدە ئوغرىدىن قۇتۇلۇپ، قاراقچىنىڭ قولىغا چۈشـ
كەندىمەنمۇ دەپ، ئۆزىنىڭ كېيىنكى تەقدىرىدىن ئەندىشە قىلىپ، شېرئەلىگە قاراپتۇ. شېرئەلىنىڭ كۆـ
زى ۋە چىرايىدىن رەھىمدىل، مۇلايىملىقنىڭ شولىسىنى كۆرگەندەك بولۇپ، كۆڭلى بىرئاز خاتىرجەم بوپتۇ.

شېرئەلى گۈلزاماننى ئەگەشتۈرۈپ ئوردىغا قايتىپ، گۈلزاماننى مەخسۇس مۇلازىملارغا تاپشۇرۇپتۇ. ئوبدان كۈتۈش نەتىجىسىدە گۈلزامان كۈندىن ـ كۈنگە ئۆز ئەسلىگە كېلىشكە باشلاپتۇ. ئاردىدىن بىر ئاي ئۆتكەندە ئۇ تولۇق ئەسلىگە كېلىپ، ئوردىدىكى ھەرقانداق ساھىبجامال كېنىزەكلەردىن چىرايلىقلىشىپ كېتىپتۇ. شېرئەلى گۈلزاماننىڭ ھۆسن ـ جامالىغا قاراپ، ئۇنى قۇللۇقتىن ھۆرلۈككە چىقىرىپ، باش كېنىزەكلىك مەرتىۋىسىگە كۆتۈرۈپتۇ. ئاردىدىن ئۇزاق ئۆتمەي شاھزادە شېرئەلى گۈلزامانغا ئۆيلىنىش مەقسىتىنى بىلدۈرۈپ خاس كېنىزەكلەردىن بىرىنى كىرگۈزۈپتۇ. گۈلزامان شاھزادىنىڭ تەلىپىنى رەت قىلغاندىن كېيىن، ئىنىكئانىسىنى كىرگۈزۈپتۇ. بۇ قېتىممۇ گۈلزاماننىڭ تەكلىپىنى رەت قىلغانلىقىـ
نى ئاڭلىغان شاھزادە ئەجەبلىنىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆزى سۆزلەشمەكچى بولۇپ، گۈلزاماننىڭ يېنىغا كىـ
رىپتۇ.

— مەن سىزنى مىڭ تىللاغا سېتىۋالدىم، قۇللۇقتىن ئازاد قىلىپ ھۆرلۈك بەردىم، باش كېنىزەكـ
لىك ئورۇننى بەردىم، يەنە ئوردا مەلىكىسى قىلىۋالاي دېسەم، تەكلىپىمنى نېمىشقا ماقۇل كۆر ـ
مەيسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— سىز مىڭ تىللاغا مېنىڭ قارا كۈچۈمنى سېتىۋالدىڭىز، ئەمما مېنىڭ كۆڭلۈمنى، مۇھەببىتىمـ
نى سېتىۋالمىدىڭىز، سېتىۋېلىشىڭىزمۇ مۇمكىن ئەمەس. كۆڭۈل پۇلغا سېتىۋالغىلى بولىدىغان مال ـ مۇلۈك ئەمەسقۇ. مەن سىزگە قۇل بولۇپ ئىشلەشكە رازى، لېكىن ئۆزۈمنى سىزگە قوبۇل قىلالـ
مايمەن، — دەپ گۈلزامان شاھزادىنىڭ تەلىپىنى چىرايلىق گەپ بىلەن رەت قىپتۇ.

— مەن سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي، سىزدىن تىلەي، تەلىپىمنى ماقۇل كۆرسىڭىز، — دەپتۇ شېرئەلى يەنە. گۈلزامان يەنە چىرايلىقچە:

— كۆڭۈل، مۇھەببەت تىلىۋالىدىغان بىر پارچە نان ئەمەسقۇ. مېنى خىجىل قىلماڭ، بۇ ھەقتە ماـ
ڭا ئىككىنچى ئېغىز ئاچمىسىڭىز، — دەپ كۆزىگە لىققىدە ياش ئاپتۇ ۋە، — بىر ئەرنىڭ بىرنەچچە خوـ
تۇن ئېلىشىغا بولىدۇ، ئەمما بىر ئايالنىڭ بىرنەچچە ئەرگە تەگكىنى بارمۇ؟ — دەپتۇ ھەم ئۆزىنىڭ ئېرى بارلىقىنى، ئۆلگۈچە ئېرىگە ئەقىدە ساقلايدىغانلىقىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن ھەرقانداق ئازاب، خورلۇق تارتىسـ

مۇ چىدايدىغانلىقىنى ئېيتىپ يىغلاپتۇ.

— ئېرىكىزنىڭ ئىسمى كىم؟ ئۇ ھازىر نەدە؟ قانداقسىگە قۇل بولۇپ قالدىكىز؟ — دەپ گۈلزاماڭ-نىڭ سۆزىدىن تەسىرلەنگەن شاھزادە شىرئەلى گۈلزامانىدىن سوراپتۇ.

گۈلزامان شىرئەلىگە ئۆزى ۋە ئىسكەندەر توغرۇلۇق ھەممىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ، يۈسۈپ قاۋاننىڭ زۇلۇم - زوراۋانلىرىنى بىرمۇبىر دەپ، تارتىنىپ تۇرۇشنىمۇ ئۇنتۇپ، بەدەنلىرىدىكى يۈسۈپ قاراقچى قالدۇرغان جاراھەت ئىزلىرىنى كۆرسىتىپتۇ.

ئەسلىدە كۆڭلى يۇمشاق، رەھىمدىل شىرئەلى گۈلزامانىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئاڭلاپ، بەدەنلىرىدە-كى قامچا، تاياق ئىزلىرىنى كۆرۈپ كۆڭلى ئېزىلىپتۇ. تەن جاراھىتى ئۇستىگە تۇز سەپكەندەك، ئۆز كۆڭلىنى دەپ گۈلزامانىڭ دىلىنى يېگىدىن ئازابلىغانلىقىغا خجىل بولۇپ، گۈلزامانغا ئۆيلىنىش تە-لىپىنى ئەمدى قويمايدىغانلىقىنى، يۈسۈپ قاراقچىدىن چوقۇم ئىنتىقام ئېلىپ بېرىپ، ئېرى — ئىس-كەندەرگە ئۆز قولى بىلەن تاپشۇرۇپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. مەلىكە گۈلزامان:

— ئۇ ياۋۇز قاراقچىنىڭ جاجىسىنى خۇدايىم ئۆزى بېرەر، ھازىر ئىنتىقام ئېلىشقا ۋاقىت يوق. بىر كۈن بالدۇر بولسىمۇ ئىسكەندەرنى تاپسام دەيمەن، ئۇ ھازىر تىرىكمۇ، ئۆلۈكمۇ؟ تىرىك بولسا قايسى ھالدا، بىلمەيمەن، — دەپتۇ.

شاھزادە شىرئەلى ئۆز لەۋزىگە ئەمەل قىلىپ، ئىككى كۈن تەييارلىق قىلىۋالغاندىن كېيىن، ئىس-كەندەرنى تېپىش ئۈچۈن ئاۋۋال ئۇنىڭ يۇرتىغا قاراپ، مەلىكە گۈلزامانىنى ئېلىپ، بىرقانچە ھەمراھلىرى بىلەن يولغا ئاتلىنىپتۇ.

ئەمدى گەپنى ئىسكەندەردىن ئاڭلايلى:

ئىسكەندەر ئىككى كۈندىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ قارىسا، گۈلزامان يوق تۇرغۇدەك. باغقا چىقىپ قارىسا، ئۇ يەردىمۇ يوق، كارۋانلارمۇ يوق، گۈلزامانىنى كارۋانلارنىڭ ئېلىپ كەتكەنلىكىنى جەزم قىلىپتۇ. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى ئوت بولۇپ يېنىپتۇ، كۆزى قاراڭغۇلىشىپ، يۈرەك - باغرى ئازابقا تولۇپتۇ. خاسىيەت-لىك ئۇزۇكتىنمۇ، گۈلزامانىدىنمۇ ئايرىلىپ قالغانلىقىنى ئويلاپ ئىچ - ئىچىدىن بۇقۇلداپ يىغلاپتۇ. ئىككى كۈن ئىچىدىلا باغمۇ غازاڭ بېسىپ، گۈللەر پۇراق چاچمايدىغان، مېۋىلەر پىشماي تۇرۇپلا تۆكۈلۈپ كېتىدىغان ھالەتكە كېلىپ قاپتۇ، بولۇپمۇ قىزىلگۈل سولاشقىلى باشلاپتۇ. ئۇ ئۇزۇقلۇق غەملەپ، يېنىغا ئازراق پۇل - پۇچەك سېلىپ، گۈلزامانىنى ئىزدەپ: «يا رەببىم» دەپ، يولغا چىقىپتۇ.

ئۇ گۈلزامانىڭ نەدىلىكىنى بىلمىگەچكە، ئۇدۇل ئۆز يۇرتىغا قاراپ مېڭىپتۇ. بىر ئايدەك يول يۈ-رۈپ، يۇرتىنىڭ قارىسى كۆرۈنگەندە دەرۋىشچە كىيىنىپ، يالغان ساقال - بۇرۇت بىلەن تۇسىنى ئۆزگەر-تىپتۇ. شەھەرگە كىرىپ بىر ھەپتىگىچە تىڭ - تىكلاپ، گۈلزامانىنىڭ بۇ تەرەپكە كەلمىگەنلىكىنى بە-لىپتۇ. كارۋان ئارقىلىق ئاتىسىنىڭ يۇرتىغا بېرىپ قالدىمىكىن دەپ، گۈلزامانىنىڭ يۇرتىغا قاراپ مې-ڭىپتۇ. خەيرىيەت، ئىسكەندەر مىڭ بىر جاپالار بىلەن گۈلزامانىنىڭ يۇرتىغا بېرىپ ئۇقۇشقۇدەك بولسا، گۈلزامان بۇ يەرگىمۇ كەلمىگەن. گۈلزامانىنى قانداق تېپىش، نەگە بېرىشنى بىلەلمەي بېشى قېتىپتۇ. سېھرىي بەندىتىن، مەخلۇقاتلىقتىن قۇتۇلدۇرغان ۋاپادار شەپقەتچىمنى ئىزدەپ تاپمىسام، ۋاپانى ئۇنتۇغان بولىمەن، ئىككىلا ئالەمدە قارا يۈز، تۇز كور بولىمەن، دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ، قانداق قىلىپ بولسۇن گۈلزامانىنى چوقۇپ ئىزدەپ تېپىش كەمىرىنى باشقىدىن چىڭ باغلاپتۇ. ئۇ شۇ ئىرادە بىلەن شەھەرمۇشەھەر، مەھەللىمۇمەھەللە، سەھرا - قىشلاقلارنى ئارىلاپتۇ، ياتىدىغان جايى بولمىسا، تاشلاندۇق

ئۆي، قەبرىستانلىقلاردا تۇنەپتۇ، قورسقى ئاچقاندا تىلەپتۇ. ئۇ كەزمىگەن دەشت ـ چۆل، ئاشمىغان تاغ ـ داۋان قالماپتۇ. چاچلىرى ئۆسۈپ يەلكىسىگە، ساقاللىرى مەيدىسىگە چۈشۈپتۇ. كىيىملىرى تىتىلىپ، ئەت ـ يانلىرى ئېچىلىپ قاپتۇ، تاپان، ئالقانلىرى چاك ـ چاك يېرىلىپتۇ، شۇنداق بولسىمۇ ۋاپادارى گۈلزامانىنى ئىزدەش ئىرادىسىدىن يانماپتۇ. ئىسكەندەر ئۇيان مېڭىپ، بۇيان مېڭىپ، چەت ـ چېكى كۆ-رۈنمەس پايانسىز جەزىرە قۇملۇققا كىرىپ قاپتۇ. قۇملۇقتا بىر كۈن مېڭىپتۇ، ئىككى كۈنمۇ مېڭىپتۇ، قۇملۇقنىڭ چېتىنى كۆرەلمەپتۇ. ئۈچ كۈن بولدى دېگەندە چاڭقاپ، ئاغزىدا نەم دىدارى قالماپتۇ، كالپۇك ـ تىللىرى قۇرۇپ، بىر ـ بىرىگە يېپىشماس دەرىجىسىگە يېتىپتۇ. ئاچلىقتىن ھالسىزلىنىپتۇ، ماڭغۇدەك مادارى قالماپتۇ. بولالماي يىقىلىپتۇ، تىرەجەپ ئۆمىلەپ مېڭىپتۇ. ئىسكەندەرنىڭ ۋاپادارى گۈلزامان بـە-لەن قايتا دىدارلىشىشقا كۆزى يەتمەپتۇ، ھەتتا ھاياتلىقنىمۇ ئۇمىد ئۈزۈپتۇ. ئۇ يەنە گۈلزامانىنى، ئىككـە-سىنى بىر ـ بىرىگە باغلىغان قىزىلگۈلنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپتۇ. گۈلزامانىنىڭ دادىسىنىڭ:

يۈرتتىن يىراق كېتىپ قانداق ئۆتەرسەن؟ تىلسىم باغدا تەييارنى يەپ ئۆتسەڭمۇ،
يار ـ يۆلەكسىز نېمە كۈننى كۆرەرسەن؟ يۈلتۇز ئوخشاش ئىزسىز ئېقىپ ئۆچەرسەن.

دېگەن نەسىھەتىنى ئويلاپتۇ. تەييار راھەت ـ پاراغەت تۇرمۇشنى دەپ ئەل ـ يۈرتتىن يۈز ئۆرۈگـە-لىكىگە ئېچىنىپتۇ، پۇشايمان قىپتۇ. يۈرتۇمدا شاھ بولماي ئاددىي پۇقرا بولۇپ ئۆتسەمۇ، بېشـ-مىزغا كۈن چۈشكەندە، ياخشىلىق قىلىدىغان يار ـ يۆلەكلەر چىقاتتى، ئۆلسەم ئۈزىتاتتى، يۈيۈپ ـ كېپەنلەپ يەرلىكىمدە قويۇاتتى. مانا ئەمدىچۇ؟ ! راستتىنلا ئىزسىز ئۆچىدىغان بولدۇم، كـۆزۈمـنـى قاغا ـ قۇزغۇنلار يەيدۇ... دەپ ئويلاپتۇ.

ئەمدى شىرئەلى بىلەن گۈلزامانغا كەلسەك، ئۇلار ئىسكەندەرنى ئىزدەپ تىلسىملىق باغقـا كـەپـتـۇ. قارىغۇدەك بولسا، باغ بۇرۇنقى ھۆسنىدىن كەتكەن، قىزىلگۈلمۇ سولاشقان، گۈللىرى ئېچىلىپ تـۇرسـە-مۇ، بۇرۇنقىدەك چاقنىشى يوق، غۇنچىلىرىنىڭ بەرگى قۇرۇشقا باشلىغان. باغنىڭ پۇتۇنلەي نابۇت بولۇپ

كەتمەي بار ـ يوقىنىڭ ئارىسىدا بولۇپ قېلىشى خىسلەتلىك ئۇزۇكنىڭ كۆزىنىڭ باغدا قېيقالغانلىقىدىن ئىكەن. ئەگەر ئۇنداق بولمىغاندا، باغ ۋە بۇ يەردىكى بارلىق نەرسىلەر غايىب بولۇپ كېتىدىكەندۇق. بۇنى گۈلزامان ئويلاپ يېتىپتۇ. ئۇلار باغدىن ئىسكەندەرنى تاپالماپتۇ. گۈلزامان ئۇنىڭ ئۆزىنى ئىزدەپ چىقىپ كەتكەنلىكىنى جەزم قىلىپ، شىرئەلى بىلەن ئۇنى ئىزدەپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇلار ئىسكەندەرنىڭ ئىز ـ دېرىكىنى قىلىپ يۇرتمۇيۇرت كېزىپ بىر يىل ئىزدەپتۇ، زادى خەۋىرىنى ئالالماپتۇ. ئېھتىمال باغقا قايتىپ بېرىپ قالغان بولۇشى مۇمكىن، دەپ ئويلىشىپ، تىلسىملىق باغقا قايتماقچى بوپتۇ. ئۇلار ئۆز يولىدا بۇرۇن كۆرۈپ باقمىغان قۇملۇققا كىرىپ قاپتۇ. بۇ چۆش مەزگىلى بولۇپ، ئاسمان چوغ، يەر قوغ بولغاندەك تومۇز ئىسسىقىنىڭ قىيامىغا چىققان ۋاقتى ئىكەن. ئات ـ قېچىرلىرىمۇ ئىسسىقتا چىدىمايالماي قاپتۇ. ئۇلار سالقىن چۆشكەندە ماڭماقچى بولۇپ چىدىر ـ سايىۋەنلىرىنى تىكىپتۇ. مەلىكە گۈلزامان غەم تۇمانى باسقان كۆزلىرىنى بىپايان جەزىرىنىڭ يىراق جايلىرىغا تىكىپ يارى ـ جۇپتى ئىسكەندەرنى خىيال قىلىپ ئولتۇرغىنىدا، يىراق بىر جايدا قاغا ـ قوزغۇنلارنىڭ بىر نۇقتىنى ئەگىپ يۇرگەنلىكىنى كۆرۈپتۇ. شۇئان يۇرىكى بىر شۇملۇقنى سەزگەندەك ئەنسىز سوقۇپ كېتىپتۇ. ئۇ ئورنىدىن چاچراپ قوپۇپ قېچىرىغا مىنىپتۇ ـ دە، ھېلىقى تەرەپكە مېڭىپتۇ. شىرئەلى بۇ ھالەتتىن بىرپەس ھەيران قاپتۇ. يىراقتا پەس ئەگىپ يۇرگەن قاغا ـ قوزغۇنلارنى كۆرۈپ، ئۇمۇ ئېتىنى مىنىپلا گۈلزامانىڭ ئارقىسىدىن مېڭىپتۇ. ئۇلار خېلى مېڭىپ، بىر قۇم دۆڭىدىن ئۆتۈپلا بىر جەسەتنى كۆرۈپتۇ، ئات ـ قېچىرلىرىدىن چۈشۈپ جەسەتكە قاراپتۇ. قاغا ـ قوزغۇنلار جەسەتنىڭ كۆزىنى ئويۇپ، ئەتلىرىنىمۇ يەپ تۈگىتىپ، ئۇستىخانلىرىنىلا قويغاچقا، تونۇشقا ئامالسىز قاپتۇ، لېكىن ئۇستىخانىنىڭ قۇرۇپ كەتمىگىنگە قاراپ، ئۆلگىنىگە بىر ـ ئىككى كۈن بولغان جەسەتلىكىنى بىلىپتۇ. گۈلزامان ئەتراپقا قاراپ، جەسەتنىڭ يېنىدا قۇمغا كۆمۈلۈپ قالغان لاتىنىڭ چىقىپ قالغان ئۇچىنى كۆرۈپ، لاتىنى تارتىپ ئېلىپ قاراپلا «ئىسكەندەر!» دەپلا جەسەتكە ئۆزىنى ئېتىپ، ھوشىدىن كېتىپتۇ. شىرئەلى لاتىنى قولىغا ئېلىپ قارىسا، تېخى تولۇق ئېچىلىپ بولمىغان بىر جۇپ قىزىلگۈل پورىكىنىڭ سۈرىتى كەشتىلەنگەن چۈچەلىق يېپەك ياغلىق ئىكەن. شىرئەلى ئەھۋالنى چۈشىنىپ، قېچىرغا غانجۇغىلىغان قاپاقتىكى سۇدىن گۈلزامانىنىڭ يۈزىگە ئۇچ قېتىم چاچقاندىن كېيىن، گۈلزامان ھوشىغا كەپتۇ.

— بۇلار ئىش بوپتۇ، ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ — دەپ سوراپتۇ شىرئەلى. گۈلزامان:

— باغقا ئېلىپ بارايلى، — دەپتۇ.

ئۇلار ئىسكەندەرنىڭ جەسىتىنى باغقا ئېلىپ بېرىپ، كېپەنلەپ قىزىلگۈل تۇۋىگە دەپنە قىپتۇ. ئۇلار بىر نەچچە كۈن باغدا قاتتىق قايغۇ ـ مۇسىبەت بىلەن ئۆتۈپتۇ. بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، شىرئەلى گۈلزامانىنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلىدىغانلىقىنى سوراپتۇ.

— سىز كېتىڭ، مەن باغدا قالىمەن! — دەپتۇ گۈلزامان.

شىرئەلى ئوشۇق گەپ قىلمايلا باغدىن كېتىپ، بىر ھەپتىدىن كېيىن بىرنەچچە كېنىزەكلەرنى بىللە ئېلىپ قايتىپ كەپتۇ.

— سىز ئۆمرىڭىزنى ئىسكەندەرنىڭ تۇپرىقىنى تاۋاپ قىلىپ ئۆتكۈزمەكچى. يالغۇز قالسىڭىز بولمايدۇ، بۇ كېنىزەكلەر خىزمىتىڭىزدە بولسۇن، — دەپ ئۆزى قايتىپ كېتىپتۇ.

گۈلزامان شىرئەلىگە چەكسىز مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرۈپ، ئاقىيول تىلەپ ئۇزىتىپ قويۇپتۇ. شىرئەلى كەتكەندىن كېيىن، گۈلزامان كېچەيۇ كۈندۈز ئىسكەندەرنىڭ قەبرىسىدىن نېرى بولماپتۇ، ئۇنىڭ

روهىغا ئاتاپ كۇنده ياغ پۇرتىپتۇ. ئىسكەندەردىن باشقا ھېچقانداق نەرسە ئۇنىڭ ئۇي - خىيالىغا كىر-مەيدىغان بوپتۇ. يۇسۇپ قاۋاندەك قاراقچى، ياۋۇز، ئادەم سىياقىدىكى مەخلۇقلارنى ئۆز باغرىدا بېقىپ يۇرگەن بۇ دۇنيادىن تېزرەك كېتىشنى ئويلايدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئۇ مۇشۇ نىيەتتە كۇنده خۇدادىن ئۆلۈم تىلەپ يىغلايدىكەن.

شۇ يوسۇندا ئون يىل ئۆتۈپتۇ، يېشى ئوتتۇزغا بېرىپلا دەرد - ئەلەم، جۇدالىق، قايغۇ - مۇسىبەت-تە قېرىپ، بەللىرى مۇكچىيىپتۇ، چاچلىرى قاردەك ئاقىرىپتۇ. كېچە - كۇندۇز يىغلاۋەرگەچكە، كۆز يېشىمۇ قۇرۇپتۇ. بۇ ئون يىل ئىچىده دەل - دەرەخلەر بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى قۇرۇپتۇ، گۇللەرمۇ قورايغا ئوخشاپ قاپتۇ، باغ ئاستا - ئاستا چۆلدەرەشكە باشلاپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ گۇلزامان بۇ باغنى بۇرۇنقىدەكلا جەننەت ئورنىدا كۆرۈپ، كۆڭلىگە تەسەللى بېرىپ كەپتۇ. گۇلزامان ئوتتۇز ياشقا تولغان كۇنى ئۇنىڭ ئاھۇ زارلىق ئىلتىجاسى خۇداغا يېتىپ بەجا بوپتۇ. تۇنجى قار ياغقان بىر كۇنى ئىسكەندەر-نىڭ قەبرىسىنىڭ يېنىدىلا بۇ دۇنيادىن جىم - جىملا ئەبەدىي خوشلىشىپتۇ. كېنىزەك خىزمەتكارلار يىغا - زار ئىچىده ئۇنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى تەلىپى بويىچە ئىسكەندەرنىڭ قەبرىسىنىڭ يېنىغىلا دەپنە قىپتۇ، نەزىر - چىرىغنى ئۆتكۇزۇپتۇ.

گۇلزامان كۆز يۇمغان يىلى ئەتىيازدىن باشلاپ، بۇرۇن يىل بويى ئېچىلمىدىغان قىزىلگۇل باھاردىلا ئېچىلىپ، بىر مەزگىلدىن كېيىن توزۇيدىغان بوپتۇ، بۇرۇن يىل بۇيى بەرگى - يوپۇرماقلىرىدا شەبنەم كۇمۇشتەك يالتىراپ تۇرىدىكەنتۇق، ئەمدى بولسا، بىر جۇپ ئاشىق - مەشۇقلارغا تولا يىغلاپ كۆز يېشى قۇرۇغاندەك، يوپۇرماقلىرى قۇرغاقلىشىپ قاپتۇ.

قىزىلگۇل توغرىسىدىكى بۇ چۆچەك ئەۋلادتىن - ئەۋلادقا پاك مۇھەببەتنىڭ، شەپقەت - ۋاپادارلىق-نىڭ نامايانىسى بولۇپ، خۇددى تارىم سۇيىدەك ئۇزۇلمەي ئېقىپ كەلدى. بوۋام دادامغا ئېيتىپ بەرگە-نىكەن، دادام ماڭا ئېيتىپ بەرگەن، مەن سىلەرگە ئېيتىپ بەردىم.

تايغان بىلەن بۇركۇت

ئۇرۇن بىر ئەر - خوتۇن بوپتىكەن. ئۇلارنىڭ بىر ئوغلى بولۇپ، خۇدادىن بىر قىز سوراپ يىغلايدىكەن. ئەر قېرى ئىكەن، خوتۇن ياش ئىكەن. ئۇلارنىڭ تىلىكى ئىجابەت بولۇپ، خوتۇن ھامىلدار بوپتۇ. ئاي - كۈنى توشۇپ، ئۇ بىر قىز تۇغۇپتۇ. قىزى تۇغۇلغان كۈنى قوتاندىن بىر قوي يوقاپتۇ. ئوغلى ھەيران بولۇپ بۇنى ئىزدەپ يۈرگەندە، يەنە بىر قوچقار يوقاپ كېتىپتۇ. بالا قولىغا قىلىچ ئېلىپ، ئاخشىمى قوتانغا كىرىپ، ئۇخلىماي ماراپ يېتىپتۇ. سەھەردە كۆزى ئۇيقۇغا كەتكەنىكەن، يەنە بىر قوي يوقاپ كېتىپتۇ. ئەلەمگە چىدىمىغان بالا ئۆز - ئۆزىنى ئەيىبلەپ: «خەپ! » دەپ قويۇپتۇ. ئىككىنچى كۈنى قولىنى كېسىپ تۇز سېلىپ، قولىنىڭ ئېچىشىشىغا ۋاي - ۋايلاپ قوتاندا ئۇخلىماي تۇرسا، ئاسماندىن بىر پارچە ئوت يۇلتۇزدەك ساقىپ قوتانغا چۈشۈپتۇ. بالا قىلىچ بىلەن بىر چاپقانىكەن، ئوت چىرقىراپ ئاسمانغا چىقىپ كېتىپتۇ.

بالا بۇ ۋەقەگە ھەيران بولۇپ، يورۇق چۈشكەندە ئېغىلغا قارىسا، كىچىك بالىنىڭ چىمەلتىكى تۇرغۇدەك. بالا بۇ ئەھۋالنى ئاتا - ئانىسىغا ئېيتىپتۇ. ئۇلار ئوغرىنى تاپماق بولۇپ، قوشنىلىرىنىڭ ئۆيىدىن ئىزدەپتۇ، شەھەرنىڭ ھەممە يېرىنى ئىزدەپتۇ، ھېچ يەردىن تېپىلماپتۇ. ئانىسى كېچىسى بۆشۈككە يۆلىنىپ قىزىنى ئېمىتىۋاتقاندا، كۆزى ئۇيقۇغا كەتكەندەك بوپتۇ. شۇ چاغدا بۆشۈكتىن بىر ئوتنىڭ سوزۇلۇپ چىقىپ كېتىپ، يەنە سوزۇلۇپ كىرىۋاتقانلىقىنى بايقاپتۇ، شۇنداق بولسىمۇ، ئۆز قىزى ئۈستىدە يامان ئويغا كېلىش يۈرىكىگە پاتماپتۇ. ئەمما، ئوغلى سىڭلىسىنىڭ بىر چىمەلتىكىنىڭ يوقلۇقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىپ، ئانىسىغا:

— قارىغاندا، مالىلارنى يەپ كەتكەن مۇشۇ قىزىڭ ئوخشايدۇ. ئۇنى ھازىر يوقاتمىساق، كېيىن بېشىمىزغا بالا بولىدۇ، شۇڭا قىزىڭنى ئۆلتۈرىمەن، — دەپتۇ.

بۇنىڭغا ئانىسى رازى بولماپتۇ، دادىسىمۇ ئۇنماپتۇ. بالا جىق ئېيتىشىپتۇ، بىراق ئاتا - ئانىسى كۆنمىگەچكە ئىلاج قىلالماپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، ماڭا دۇئا بېرىڭلار، مەن بۇ شەھەردىن كېتىمەن، — دەپتۇ ئوغلى. ئاتا - ئانىسى يىغلاپ - قاقشاپ ئوغلىغا دۇئا بېرىپ، ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.

ئوغۇل قولىغا بىر تال چۇۋۇق ئېلىپ يول مېڭىپتۇ، چۆللەرنى كېزىپتۇ، بىر كۆلنىڭ قېشىغا كېلىپ دەم ئاپتۇ. ئۇ قولىدىكى چۇۋۇقنى كۆل بويىغا سانجىپ قويۇپ، باشقا بىر شەھەرگە كېتىپتۇ، ئۇ شەھەرگە بېرىپ، بەش - ئون يىل مەدىكارلىق قىپتۇ، پۇل تېپىپ ئۆي ساپتۇ، مىنىدىغان ئات ئاپتۇ،

بىر بۇركۇت بىلەن بىر تايغان بېقىپ، ئۇۋچىلىق قىلىپ يۈرۈپتۇ، تۇرمۇشى ئاز - تولا تۇزەلگەندە ئۆيلىنىپتۇ. يىل ئۆتۈپتۇ، ئۇنىڭ خوتۇنى ھامىلدار بولۇپ بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. خوتۇنى تۇغقان كۈنلەردە بۇ يىگىت ئاتا - ئانىسىنى ئەسلەپتۇ، ئانىسىنىڭ تۇغقان قىزىنى ئېسىگە ئاپتۇ، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتىنى سېغىنىپتۇ. بۇنى خوتۇنى سېزىپ:

— نېمە خىيال سۈرۈۋاتىسىز؟ — دەپ سوراپ قاپتۇ.

ئۇ ۋەقەنى خوتۇنىغا ئېيتماپتۇ، ئەمما خوتۇنىنىڭ بېشىنى سىلاپ، پېشانىسىگە سۆيۈپتۇ.

— ئېيتىڭ، — دەپتۇ خوتۇنى.

— ئاتا - ئانامنى كۆرگۈم كېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ ئاخىر يىگىت.

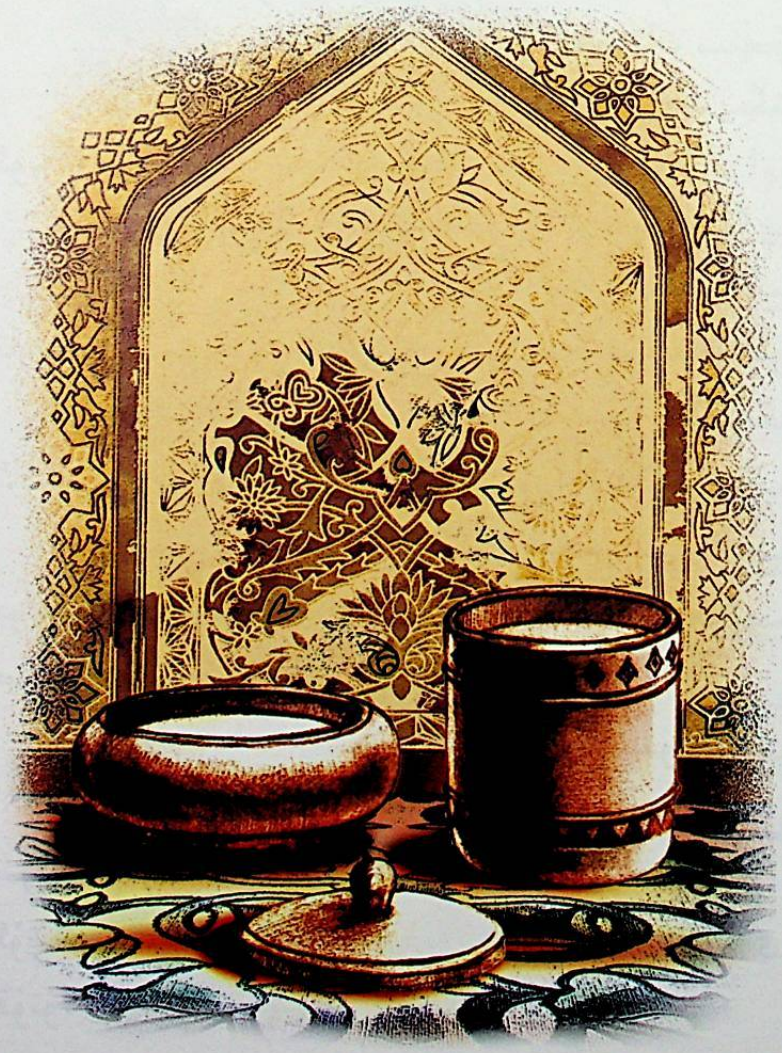
— بېرىپ كۆرۈپ كېلىڭ، — دەپتۇ خوتۇنى.

— سەن يېڭى تۇغۇتلۇق تۇرساڭ، مەن قانداق بارىمەن ؟ ئەگەر بولمىغاندا بالىمىزنىڭ قىرقى سۈيىنى قۇيۇپ بولۇپ ئاندىن باراي، — دەپتۇ يىگىت.

ھەش - پەش دېگۈچە قىرىق كۈن ئۆتۈپتۇ. يىگىت بالىسىنىڭ بۆشۈك تويىنى ئۆتكۈزۈپ، ئاتا - ئانىسىنى كۆرۈشكە تەييارلىنىپتۇ. ئۆيدىن چىقىش ئالدىدا ئۇ بىر قاچىغا سۇت، بىر قاچىغا قېتىق قۇيۇپ قويۇپتۇ، بۇركۇتنىڭ قوندۇقىغا قوندۇرۇپ، تايغىنىنى تۇڭۇرۇككە باغلاپتۇ، ئاندىن كېيىن خوتۇنىغا:

— سەن ۋاقتى - ۋاقتىدا بۇ سۇت بىلەن قېتىققا قاراپ تۇرغىن، ئەگەر سۇت قانغا، قېتىق يىرىڭىغا ئايلانسا، تايغان بىلەن بۇركۇتنى قويۇپ بەرگىن، — دەپتۇ. بۇركۇتى بىلەن تايغىنىغا يېقىن بېرىپ، ئۇلارنىڭ باش - كۆزلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ:

— ئەگەر بېشىمغا ئېغىر كۈن چۈشسە، مەن سىلەرنى ئۇچ قېتىم ۋارقىراپ تۇرۇپ چاقىرىمەن، شۇ چاغدا ئۇلگۈرۈپ بارساڭلار مەن ئامان قالىمەن، بولمىسا، بىر - بىرىمىزدىن ئايرىلىمىز، — دەپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ خوتۇنىنى، ئوغلىنى، بۇركۇتىنى سۆيۈپ، تايغىنىنى سىلاپ ئەركىلىتىپ قويۇپ، تۇغۇلغان يۇرتىغا قاراپ راۋان بوپتۇ.

ئۇ ئۇزۇن مېڭىپتۇ، كۆل تۇڭگە كەپتۇ، ھېلىقى سانجىپ قويغان چۈنقى كارامەت يوغان دەرەخ بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ سايىسىدە ھاردۇق ئېلىپ، ئېتىنى ئوتقا چالدۇرۇۋېلىپ، يەنە مېڭىپ كېتىپتۇ. ئۇ شەھەرگە يېقىن بېرىپ قارىسا، شەھەر پۈتۈنلەي ئەسكى تام بولۇپ قالغان، قىمىرلىغان جان كۆرۈنمەپتۇ، دەرەخلەر سۇسىراپ قۇرۇپ قاقشال بولۇپ قاپتۇ، ئەسكى تاملار جىنخانىدەك كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ توختاپ ئويلاپتۇ، بىر تۇرۇپ قايتىپ كەتمەك بوپتۇ، شۇنداق ئويدا تۇرسا، بىرلا تۇرخۇندىن ئىس چىقىۋاتقانلىقى چېلىقىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ، شۇنچە يەردىن كېلىپ، ئەھۋالنى ئۇقماي كەتسەم مەردلىك بولماس دەپ، ھېلىقى تۇرخۇنىدىن ئىس چىقىپ تۇرغان ئۆينىڭ ھويلىسىغا كىرىپ كەپتۇ. ئۆيئىچىدىن پىشانىسىدە بىر كۆزى بار بىر قىز چىقىپ:

— ئەسسالام، ۋاي سادىقىڭىز بولاي، مېنىڭ ئاكامغۇسىز! — دەپ ئاكىسىنى تونۇۋاپتۇ، ئۇنى ئاتىتىن چۈشۈرۈپ، ئۆيىگە باشلاپتۇ. ئاكىسىمۇ سىڭلىسىنىڭ بوۋاق ۋاقتىدا ئۆزى چىپىۋەتكەن چىمەلتىكىگە قاراپ تونۇپتۇ، ئەمما پىشانىسىدىكى بىر كۆزىنى كۆرۈپ ئىمانى قىرىق گەز ئۆرلەپتۇ. ھەممە ۋەقە چۈشىنىشلىك بولغاچقا، سىڭلىسىدىن ئاتا ـ ئانىسىنىمۇ سورىماپتۇ، لېكىن ئاشۇ قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسى پۈتۈن شەھەر خەلقىگە قوشۇپ، توخۇ ـ تۇمان، مال ـ ۋارانلارنىمۇ قويماي يەپ بولغانلىقىنى خىيالىدىن كەچۈرۈپتۇ. قىز شۇ ئارىدا:

— ئاكا، قورسىقىڭىز ئاچقاندۇ، مەن سىزگە ئاش ئېتىپ بېرەي، — دەپتۇ، ئەمما كۆڭلىدە، مېنىڭ بىر چىمەلتىكىمنى چاپقانلىقىڭ ئۈچۈن، سېنى بىر يالماپ يەۋەتمەي، تىرىكلا قاينىق سۇغا سېلىپ پىشۇرۇپ يەي، دېگەن نىيەتكە كەپتۇ.

— بولىدۇ، سىڭلىم، دەپتۇ، ئاكىسى ۋە بۇ مېنى قازانغا سېلىپ پىشۇرىدۇ، ئەمدى بۇنىڭدىن قۇتۇلۇشنىڭ يولى بارمۇ، يوقمۇ، دەپ خىيال قىپتۇ.

ئاڭغىچە قىز تۇرۇپ قازانغا سۇ قۇيۇپ، ئوچاققا ئوت يېقىپتۇ، ئوتۇنغا بىر چىقىپ كىرگىنىدە، ئاتىنىڭ بىر پۇتىنى يەپتۇ.

— ئاكا، سىز ئۇچ پۇتلۇق ئات مىنىپ كەلدىڭىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ سىڭلىسى.

— ھەئە، سىڭلىم، — دەپتۇ ئاكىسى.

قىز يەنە بىر چىقىپ كىرىپتۇ ـ دە:

— ئاكا، سىز ئىككى پۇتلۇق ئات مىنىپ كەلدىڭىزمۇ؟ — دەپتۇ.

— شۇنداق، سىڭلىم، ئىككى پۇتلۇق ئات مىنىپ كەلدىم، — دەپتۇ ئاكىسى.

سىڭلىسى تالاغا يەنە بىر چىقىپ كەتكەندە، يىگىت ئەمدى ئۇ ئاتنى يەپ بولۇپ، مېنى يەيدۇ، دەپ ئويلاپ تۇرغىنىدا، سىڭلىسى كىرىپ:

— ئاكا، ئېتىڭىزنى دوملىتىپ كەلدىڭىزمۇ؟ — دەپتۇ.

— ھەئە، سىڭلىم، — دەپتۇ ئاكىسى قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى ئىزدەپ، — مەن چارچاپ قالدىم، دۇتارىڭىزنى بېرىڭ، تاماق پىشقۇچە مەن ئۆگزىدە تۇڭلۇكتىن پۈتۈمنى ساڭگىلىتىپ چېلىپ ئولتۇراي!

— بولىدۇ، — دەپتۇ قىز ۋە ئاكىسىنى ئۆگزىگە چىقىرىپ قويۇپ، قازاننى قاينىتىشقا باشلاپتۇ. ئاكىسى دۇتار چېلىپ ئولتۇرسا، بىر ئاغمىخان كېلىپ:

— سېنىڭ بۇ سىڭلىڭ پۈتۈن شەھەردىكى ئادەمزاتنى، مال ـ ۋارانلىنى، توخۇ ـ تۇماننى قويماي يەپ بولدى، بىزنىمۇ كۆرسە قويمايدۇ، شۇڭا پەقەت ئۇۋىمىزدىن چىقمايمىز. ئەمدى ئېتىڭىنى يەپ بولۇپ، سېنى يەيدۇ، جېنىڭنى ئال، — دەپتۇ.

— قانداق قىچىپ كېتەلەيمەن؟ — دەپتۇ يىگىت.

— بۇ بىر كۆزلۈك يالماۋۇزنىڭ قىرىق قوشۇقى، سۇزگۈچ ـ تارغىقى، ئەينىكى بار، مەن ساڭا شۇلارنى ئوغرىلاپ بېرەي، سەن شۇلارنى ئېلىپ قاچ. يېتىشىپ كەلگەندە، بىرىنى تاشلاپ بەر، ئۇنى ئۆيىگە ئاپىرىۋېتىپ، يەنە قوغلاپ كېلىدۇ، ھەر كەلگەندە، بىرىنى تاشلا، شۇنداق قىلىپ قاچماساڭ قۇتۇلالمايسەن، — دەپتۇ ئاغمىخان.

يىگىت ماقۇل بولغاندىن كېيىن، ئاغمىخان دېگەنلىرىنى ئوغرىلاپ بېرىپتۇ. يىگىت ئىككى ئۆتۈ-كىنىڭ قونچىسىغىچە تولدۇرۇپ قۇم سېلىپ، تۆشۈكتىن ئۆيىئىچىگە ساڭگىلىتىپ قويۇپ، ئۆگزىدىن چۈشۈپ قېچىپ كېتىپتۇ. ئاغمىخان بولسا بۇ يىگىتنىڭ ئورنىدا دۇتارنى دىرىڭلىتىپ تۇرۇپتۇ. بىر كۆزلۈك يالماۋۇز ئېغىلغا كىرىپ، ئاكىسىنىڭ ئېتىنى پۇتۇنلەي يەۋېتىپتۇ، ئۇ ئاتنى ھەزىم قىلىپ سىڭدۇرگۈچە خېلى ۋاقىت ئۆتۈپتۇ. بىر چاغدا قورسىقى ئېچىپ، ئاكىسىنى يېمەك بولۇپ:

— ئاكا، چۈشۈك، تاماق پىشتى، — دەپتۇ.

ئاكىسى جاۋاب بەرمەي دۇتارنى چېلىۋېرىپتۇ. سىڭلىسىنىڭ غەزىپى كېلىپ، ئىككى پۇتىدىن تۇتۇپ بىر تارتقانىكەن، پېشانىسىدىكى بىر كۆزىگە قۇم تولۇپ كېتىپتۇ.

— خەپ! — دەپتۇ يالماۋۇز كۆزىنى ئۇۋۇلاپ. ئۇ كۆزىدىكى قۇمنى ئاران چىقىرىۋېتىپ، قېنى سېنىڭ قېچىپ قۇتۇلغىنىڭنى كۆرەي، دەپ ئاكىسىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ، بىر موللاق ئېتىپ ئاكىسىغا يېتىشۇالاي دەپتۇ. ئاكىسى ئارقىسىغا قارىسا، بىر قارا قۇيۇن كېلىۋاتقۇدەك. سىڭلىسى يېقىن كېلىپ:

— ھە، قېچىپ قۇتۇلماقچىمۇسەن؟ پۇتۇن شەھەر خەلقى قۇتۇلالمىغان يەردە، سەن ھەرگىز قۇتۇلالمايسەن! — دەپتىكەن، ئاكىسى بىر قوشۇقنى تاشلاپتۇ.

— خەپ! — دەپتۇ سىڭلىسى قوشۇقنى ئېلىپ.

قىز قوشۇقنى ئۆيىگە ئاپىرىۋېتىپ يەنە كەپتۇ. ئاكىسى يەنە بىر قوشۇقنى تاشلاپتۇ. شۇنداق قىلىپ يالماۋۇز قىرىق قېتىم ئۆيىگە بېرىپ كەپتۇ. قوشۇقلار تۈگەگەندىن كېيىن، ئاكىسى تارغاقنى تاشلاپتۇ، تارغاق ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا چوڭ بىر تاغ بولۇۋاپتۇ. بىر ھازادا يالماۋۇز تاغدىن ئۆتۈپ يەنە يېتىپ كەپتۇ. يىگىت سۈزگۈچنى تاشلاپتۇ. بۇ سۈزگۈچ ئۆتكىلى بولماس بىر كەڭ ئورمانغا ئايلىنىپتۇ. ئاكىسى قېچىۋېرىپتۇ. بىر چاغدا قارىسا، يالماۋۇز يەنە يېتىپ كەپتۇ. ئەمدى ئەڭ ئاخىردا ئەينەكنى تاشلاپتۇ. ئۇ ئەينەك كۆز يەتمەس دەريا بوپتۇ. يالماۋۇز بۇ دەريادىن ئۆتكۈچە ئاكىسى قېچىپ، ھېلىقى كۆلنىڭ تۈۋىگە يېتىپ بېرىپتۇ. ئەمدى قېچىپ قۇتۇلۇشقا ھېچ ئىلاجى قالمىغاچقا، ھېلىقى چىۋىقتىن ئۆسكەن يوغان تېرەكنىڭ ئۈستىگە چىقىۋاپتۇ. يالماۋۇز دەريادىن ئۆتۈپ، ئاخىر كۆل بويىدىكى تېرەك تۈۋىگە كېلىپ ئاكىسىنى يوقىتىپ قويۇپتۇ. كۆپ ئىزدەپ، ئاخىر كۆرۈپ قاپتۇ، تېرەككە چىقىشنىڭ ئىلاجىنى قىلالماپتۇ.

— ئاكا، ئاكا! — دەپتۇ يالماۋۇز.

— نېمە دەيسەن؟ — دەپتۇ ئاكىسى.

— سىزنى تېرەكتىن قانداق چۈشۈرىمەن؟

— ھەربىر چىشىڭنى بىردىن سۈغۇرۇۋېلىپ، ئوتتۇز ئىككى چىشىڭنىڭ ھەممىسىنى ھەر قېلىپ تېرەكنى كەسسەڭ يەتمىدۇ، شۇ چاغدا مېنى چۈشۈرەلەيسەن، — دەپتۇ يىگىت.

يالماۋۇز بىرىنچى چىشىنى سۈغۇرۇۋېلىپ ھەر قېتىمدا — دە، تېرەكنى كېسىشكە باشلاپتۇ. ئاكىسى تېرەك ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئاسمانغا، يەرگە قارىسا، يا بۇركۇتى، يا تايغىنى كۆرۈنمەپتۇ.

بۇلار بۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن، بىز يىگىتنىڭ ئۆيىدىن گەپ ئاڭلايلى:

يىگىت ئاتا ـ ئانىسىنىڭ شەھىرىگە كەتكەندىن بېرى خېلى ۋاقىت ئۆتۈپتۇ، خوتۇن كۈندە سۈت، قېتىققا قارىسا، يا قان، يا يىرىڭ كۆرۈنمەپتۇ، شۇنىڭ بىلەن خوتۇنى ئۆز ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆيىگە مېھماندارچىلىققا كېتىپتۇ. تايغان بىلەن بۇركۇت ئۆز جايىدا تۇرۇپ، سۈت ـ قېتىققا قاراپ تۇرۇپتۇ. بىردىنلا سۈت قانغا، قېتىق يىرىڭغا ئايلىنىپتۇ، بۇركۇت يىپىنى، تايغان زەنجىرىنى ئۈزۈشكە زورۇقۇپ بېقىپتۇ، ھېچ بوشىنالماپتۇ. بۇركۇت چاكىلداپ بېقىپتۇ، تايغان ھاۋۇشپ بېقىپتۇ، بۇلارنى بوشىتىپ قويۇپ بېرىدىغان كىشى چىقماپتۇ. تاق مۇشۇ چاغدا بىر كۆزلۈك يالماۋۇز ئوتتۇزىنچى چىشىنى سۈغۇرۇۋېلىپ تېرەكنى ھەرىدەۋېتىپتىكەن. بۇركۇت بىلەن تايغاننىڭ قۇلىقىغا يىگىتنىڭ ئۇلارنى چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. تايغان بار كۈچى بىلەن بىر يۇلقۇنۇپتىكەن، زەنجىرنى ئۈزۈۋېتىپتۇ. ئۇ دەررۇ بۇركۇتنىڭ پۇتىدىكى يىپىنى چىشلەپ ئۈزۈۋېتىپتۇ — دە، ئىككىسى ئىگىسى تەرەپكە قاراپ يارەمگە مېڭىپتۇ. ئۇلار يولدا كېتىۋاتقاندا، ئىگىسىنىڭ ئۇلارنى ئىككىنچى قېتىم چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. بۇركۇت تايغانغا:

— سەن مېنىڭ كەينىمدىن بارارسەن، — دەپ، ئېگىز ئاسماندىن كۆل تەرەپكە پۇتۇن كۈچى بىلەن شۇڭغۇپتۇ ـ دە، بوراندەك كېلىپ، بىر كۆزلۈك يالماۋۇزغا چاڭگال سالىپتۇ. بۇ ئىككىسى تۇتۇشۇپ كېتىپتۇ. يالماۋۇز ھالسىراپ، قاچار جاي تاپالماي، بۇركۇتتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن كۆلگە سۆرەپتۇ. شۇ چاغدا دەرەخ يەتمىپتۇ، يىگىت كۆلگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. بىر كۆزلۈك يالماۋۇز ئۆلەر ھالەتتە ئاكىسىنى يەۋېتىشكە ئىنتىلىپتۇ. بۇركۇت بىر پۇتىدا يەتمىغان دەرەخ شاخلىرىنى تۇتۇپ، بىر چاڭگىلىدا ئۇنى مەجبۇلاپ قويۇپ بەرمەپتۇ. شۇ چاغدا تايغان يېتىپ كەپتۇ. ئۇ پۇتۇن غەزىپى بىلەن بىر كۆزلۈك يالماۋۇزنىڭ گەجگىسىدىن چىشلەپ، ئىككى سىلكىپ، بېشىنى كۆلىنىڭ قىرغىقىغا ئۇرۇپ، پۇتۇن كۈچى بىلەن تالاپتۇ. بۇ چاغدا يالماۋۇز بۇركۇتتىن ئاجراپ، تايغان بىلەن ئېلىشىپتۇ، بىر ـ بىرىنى سۆرىشىپ ھەر ئىككىسى كۆلگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. يىگىت بولسا، ناھايىتى تەسلىكتە كۆلنىڭ قىرغىقىغا قاراپ ئۈزۈپ، بىر چۆكۈپتۇ، بىر چىقىپتۇ، ئاخىر ھالسىزلىنىپ قاپتۇ. شۇ چاغدا بۇركۇت قانىتىنى سوزۇپ، ئۇنى سۈدىن تارتىپ چىقىپتۇ، ئاندىن كېيىن ئۇلار، كۆلدىن تايغان تىرىك چىقامدۇ ياكى يالماۋۇز تىرىك چىقامدۇ، دەپ كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ.

— ئەگەر، يالماۋۇز چىقسا، سەن مېنى پۇتۇن كۈچۈڭ بىلەن ئۇنىڭغا ئات، مەن ئۇنى مەجبۇلاپ ئېلىپ، ئاسمانغا كۆتۈرۈپ چىقىپ، تاغۇ تاشلارغا ئۇرۇپ، كۆزىنى چوقۇپ قارىغۇ قىلىپ ئۆلتۈرىمەن، — بۇركۇت شۇنداق دەپ تۇرۇشىغا، كۆلنىڭ سۈيى زەردەك بولۇپ، يىرىڭغا ئايلىنىپ كېتىپتۇ. شۇ چاغدا تايغان كۆلدىن ئۈزۈپ چىقىپ، بىر سىلكىنىپ، ئىگىسىنىڭ ئالدىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپتۇ. يىگىت تايغىنىنى قۇچاقلاپ ئەركىلىتىپتۇ، بۇركۇتنى سۆيۈپ، قولىغا قوندۇرۇپتۇ، ئاخىر ئۇلار بىللە ئۆز يۇرتىغا قايتىپتۇ.

كۇھقاپ پادىشاھنىڭ قىزى

ئار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئۆتكەن زاماندا چالىم دېگەن مەملىكەتنىڭ بىر پادىشاھى بار ئىكەن. بۇ پادىشاھنىڭ ئۈچ ئوغلى بار ئىكەن. چوڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى مەمەت، ئوتتۇرانچى سىنىڭ ئىسمى يارمەھەمەت، كىچىكىنىڭ ئىسمى ئامەت ئىكەن. پادىشاھ بۇ ئۈچ ئوغلىنى ئىلىمدە كامىل قىلىپ يېتىشتۇرۇپتۇ. بالىلارنىڭ چوڭى يىگىرمە ياشقا، ئوتتۇرانچىسى ئون سەككىز ياشقا، كىچىكى ئون ئالتە ياشقا كىرىپتۇ.

بىر كۈنى پادىشاھ قول ئاستىدىكى ۋەزىر ـ ۋۇزرالىرىنى ئوردىغا چاقىرتىپ ئۈچ ئوغلىنىڭ نىكاھ ئىشلىرىنى مەسلىھەتلىشىپتۇ. بۇ ئەلنىڭ زامانى ئەۋۋەلدىن تارتىپ داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان مۇنداق بىر قائىدە ـ يوسۇنى بار ئىكەن: ئۆيلەنمەكچى بولغان يىگىت شەھەر ئوتتۇرىسىدىكى راۋاقتىن ئۆزى خالىغان تەرەپتىكى نىشانغا قارىتىپ رۇچاق[2] ئاتىدىكەن. رۇچاق ئوقى قەيەرگە چۈشسە، يىگىت شۇ جايدىكى قىزنى نىكاھىغا ئالىدىكەن. پادىشاھ ۋە ئوردا ئەركانلىرى مەسلىھەتلىشىپ، جۈمە كۈنىنى ئۈچ شاھزادىنىڭ راۋاقتىن ئوق ئۇزىدىغان قۇتلۇق كۈن قىلىپ بېكىتىپتۇ. جۈمە كۈنى چوڭ شاھزادە مەمەت، ئۆتكەن قېتىم ئوۋدىن قايتىپ كېلىۋاتسام، ئاۋۇ بۇككىدە باغۋارانلىق ھويلىنىڭ چوڭ دەرۋازىسىدىن بىر چىرايلىق قىز كىرىپ كېتىۋېتىپ ماڭا ناز بىلەن كۆز تاشلىغانىدى، دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، رۇچاقنى ئاشۇ ھويلىنى نىشانلاپ ئېتىپتۇ. ئوتتۇرانچى ئوغۇل يارمەھەمەت، مەن بىر كۈنى ئاۋۇ كۆل بويىدا بىر قىزنى ئۈچراتقانىدىم، ئۇ ماڭا سالام قىلغان، ئۆيىنى كۆلنىڭ يېنىدىكى باغلىق ھويلىدا دېگەنىدى، دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، كۆل بويىدىكى باغۋارانلىق ھەشەمەتلىك ھويلىنى نىشانلاپ ئوق ئۇزۇپتۇ. كەنجى ئوغۇل ئامەت بولسا، ئىككى ئاكىسىنىڭ مەسلىھەتلىرىگە پەرۋا قىلماي، «يا تەۋەككۈل» دەپ رۇچاقنى ئاسمانغا قارىتىپ ئېتىپتۇ. چوڭ شاھزادە مەمەتنىڭ ئاتقان ئوقى ئۆزى كۆزلىگەن ھېلىقى چوڭ دەرۋازلىق ھويلىغا چۈشۈپتۇ. ھويلا ئىگىسى شەھەر بويىچە داڭلىق باي سودىگەر ئىكەن. شاھزادە مەمەت بۇ سودىگەرنىڭ قىزى گۈلسەيدەمخاننى ئۆز نىكاھىغا ئاپتۇ. ئوتتۇرانچى شاھزادە يارمەھەمەتنىڭ ئۇزگەن ئوقى ئۆزى نىشانلىغان كۆل بويىدىكى باغۋارانلىق كاتتا زېمىندارنىڭ ئۆگزىسىگە سانجىلىپتۇ. يارمەھەمەت زېمىندارنىڭ قىزى گۈلزىرەنى نىكاھىغا ئاپتۇ. كەنجى شاھزادە ئامەتنىڭ ئاتقان ئوقى ئۇچۇپ كەتكەنىدە چە ھېچ يەردىن دېرەك چىقماپتۇ. ئادەت بويىچە ئوقنى چوقۇم تېپىپ كېلىش شەرت ئىكەن. پادىشاھنىڭ لەشكەر ۋە مۇلازىملىرى تۆت كېچە ـ كۈندۈز ئىزدەپ، ئاخىر ئوقنى شەھەر سىرتىدىكى ئەترايى يۇلغۇن، توغراق، قومۇشلار قاپلىغان كۆل بويىدىن تېپىپتۇ. ئۇلار ئوقنى تاپالىغىنىغا خۇش بولۇشۇپ قايتىشقا

تەمشەلگىنىدە، ئۇشتۇمتۇت توغراقلىق ئارىسىدىن بىر مايمۇن ئېتىلىپ چىقىپتۇ - دە، ئۇلارنىڭ ئالدىنى توسۇپ:

— توختاڭلار، ئاتايىن كەلگەندىكىن قىزىمنى ئېلىپ كېتىڭلار، — دەپتۇ.

شاھنىڭ مۇلازىم، لەشكەرلىرى قارىغۇدەك بولسا، سەت، يۇڭلۇق بىر چىشى مايمۇن ھېچگىيىپ تۇرغۇدەك. لەشكەرلەر ھاڭ - تاڭ بولۇشۇپ:

— ھەي كۆرۈمسىز، پاسكىنا مەخلۇق، رۇچاق ئاتقان يېگىت سەلتەنەتلىك پادىشاھىمىزنىڭ كەنجى شاھزادىسى بولىدۇ. سەن قىزىڭنىڭ تەلىيىنى تەمە قىلماي، دەرھال يولىنى بوشات! — دەپتۇ. مايمۇن بوش كەلمەي:

— مەن مۇشۇ زېمىننىڭ سۈيىنى ئىچىپ، مۇشۇ زېمىندا ياشاپ كەلگەن مۆمىن مەخلۇقمەن، ئۇ- زۇمنى مۇشۇ ئەلنىڭ پۇقراسى سانايمەن، شۇڭا بۇ ئەلنىڭ ئۆرپ - ئادەت، قائىدە - يوسۇنلىرىغا ئەمەل قىلىشىم كېرەك. قىزىمنىڭ ياتلىق بولۇش پەيتى تولغاندا، قىزىمنىڭ تەقدىر يۇلتۇزى دەل پادىشاھ- مىزنىڭ كەنجى شاھزادىسىنىڭ يۇلتۇزىغا ئۇدۇل كەپتۇ. قىزىمنى شاھزادىنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەتمە- سەڭلار زادى بولمايدۇ، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ.

مۇلازىم ۋە لەشكەرلەر چىشى مايمۇننىڭ گەپلىرىگە پىسەنت قىلماي، رۇچاق ئوقنى ئېلىپ قايتا- ماقچى بولغانىكەن، يول توسۇپ تۇرغان چىشى مايمۇن غەزەپكە كېلىپ قۇيرۇقىنى يەرگە بىرنى ئۇرۇپتۇ. شۇئان دەھشەتلىك قارا بوران چىقىپ، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە چىشلىرىنى ھېچگايتىپ، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ تۇرغان بىر توپ بەھەيۋەت دۈشمەن پەيدا بوپتۇ. شاھ لەشكەرلىرىنىڭ جان - ئىمانلىرى چې-

قىپ، ئەقىللىرىنى يوقىتىپ قويۇشقا ئاز قاپتۇ.

ھېلىقى چىشى مايمۇن:

— قېنى، قانداق قىلىسىلەر؟ قىزىمنى ئې- لىپ كېتەمسىلەر ياكى كۆرگۈلۈكۈڭلارنى كۆ- رەمسىلەر؟ — دەپتۇ. شاھنىڭ مۇلازىم ۋە لەش- كەرلىرى ئائىلاج ھالدا مايمۇننىڭ قىزىنى تەخ- تىراۋانغا چىقىرىپ شەھەرگە ئېلىپ كېتىپتۇ. پادىشاھ ئوچ ئوغلىنىڭ تويىنى قىرىق كېچە - كۈندۈزگىچە ئەل - يۇرتقا ئاش تارتىپ، نەغمە - ناۋا، مەرىكە - بەيگىلەر بىلەن كاتتا ئۆتكۈزۈپ بېرىپتۇ.

توي مەرىكىلەر بېسىقىپ بىر مەزگىل ئۆت- كەندىن كېيىن، پادىشاھ ۋەزىر - ۋۇزرالىرىنى چاقىرىپ:

— ئوچ ئوغلۇمنىڭ تويىنى قىلىپ ئۆ- مۈرلۈك قەرزىمدىن بىرنى ئادا قىلدىم، كۆڭ- لۈم تىندى. بىراق، ئىشلىرىمنىڭ تولىلىقىدىن تا مۇشۇ كەمگىچە كېلىنلىرىمنىڭ دىدارىنى

كۆرەلمەي كېلىۋاتىمەن، ــ دەپتۇ.

ۋەزىرلەر پادىشاھنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ دەككە ـ دۈككىگە چۈشۈپتۇ، چۈنكى پادىشاھ بۇ كەمگە قەدەر كىچىك ئوغلى ئامەتكە مايمۇنىنىڭ قىزىنى ئېلىپ بەرگەنلىكتىن خەۋەرسىز ئىكەن. ۋەزىرلەر: «ئەمدى قانداق قىلارمىز؟» دەپ بېشى قېتىپ تۇرغاندا، ئوڭ قول ۋەزىر ئورنىدىن تۇرۇپ:

ــ ھۆرمەتلىك شاھىم، بارلىق توخۇنىڭ تۇخۇمى ئوخشاش بولغىنىدەك، جاھاندىكى خوتۇن خەقنىڭ ھەممىسى ئوخشاش. كېلىنلەرنىڭ تەڭداشسىز گۈزەللەردىن بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلدۇق. ئۆزلىرىنىڭ سەلتەنەتلىرىنى نەزەرگە ئېلىپ تويىنى كاتتا ئۆتكۈزدۇق. ھەممە ئىش كۆڭۈلدىكىدەك بولدى. ئەگەر كېلىنلىرىنى كۆرۈش ئىستەكلىرى بولسا، دىدارلىشىشنىلا ئويلىماي، ئۇلارنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتى، ئەخلاق ـ پەزىلىتى ۋە چېۋەر ـ چاققانلىقىنى كۆرۈپ باقسىلا تېخىمۇ ياخشى بولاتتى، ــ دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ.

پادىشاھ ئوڭ قول ۋەزىرىنىڭ مەسلىھەتىنى قوبۇل كۆرۈپ ماقۇللۇق بىلدۈرۈپتۇ. ئوڭ قول ۋەزىر ئۈچ ئوغۇلنى پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا چاقىرتىپ:

ــ كېلىنلەرنىڭ ھەربىرى ئۈچ كۈن ئىچىدە بىردىن كەشتە تەييارلىسۇن، ــ دەپتۇ.

ئۈچ ئوغۇل ئاتىسىنىڭ ئالدىدىن قايتىپ، خوتونلىرىغا پۈتۈن ھۈنەر ـ سەنئىتىنى ئىشقا سېلىپ بىردىن كەشتە تىكىپ چىقىشنى تاپىلاپتۇ.

چوڭ ۋە ئوتتۇرانچى شاھزادىنىڭ خوتۇنلىرى شۇ كۈندىن ئېتىبارەن جىددىي ئىشقا كىرىشىپتۇ. كىچىك شاھزادە ئامەتنىڭ مايمۇن خوتۇنى ئۇندىمەي تۇرۇۋېرىپتۇ. ئامەت تاقەتسىزلىنىپ:

ــ كەشتە ئىشلەشكە بۇگۈندىن باشلاپ چۈشمىسەڭ كېچىكمىز، ئاكىلىرىمنىڭ خوتۇنلىرى ئاللىقاچان ئىشقا كىرىشىپ بولدى، ــ دەپتۇ. مايمۇن قىز:

ــ نېمىشقا ئالدىرايلا، بىزمۇ ئۇلگۈرتەرمىز، ــ دېگەندىن باشقا گەپ ـ سۆز قىلماپتۇ. ئاردىن ئىككى كۈن ئۆتۈپتۇ. چوڭ ئوغۇللارنىڭ خوتۇنلىرى كەشتىلەرنى تەخمۇتەخ قىلىپ بولۇشۇپتۇ. ئامەتنىڭ مايمۇن خوتۇنى ھېچ ئىش بولمىغاندەك بەخىرامان يۈرۈۋېرىپتۇ. ئامەتنىڭ ئىچى تىتىلداپ، خاپىچىلىقتا بالدۇرلا يېتىپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

مايمۇن قىز ئەسلىدە كۈھىقاپ پادىشاھنىڭ كەنجى مەلىكىسى رابىيە ئىكەن. ئۇ تەڭ كېچىدە بىر كۆك كەپتەرگە ئايلىنىپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپتۇ. كۈھىقاپ پادىشاھلىقىنىڭ خەزىنىسىدە بۇنىڭدىن ئالتە مىڭ يىل ئىلگىرى يەر يۈزىگە تارقالغان گۈل نۇسخىلىرىنى يىغىپ ئىشلىگەن «كەشتەئى جاھان» نامىلىق بىر ئېسىل كەشتە ساقلاقلىق ئىكەن. مايمۇن قىز كېچىچە ئاتىسىنىڭ خەزىنىسىدىن بۇ كەشتىنى ئېلىپ كەپتۇ ـ دە، ئامەتنىڭ قوينىدا خاتىرجەم ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئەتىسى ئامەت بامدات نامىزىدىن قايتىپ ناشتا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاتىسىنىڭ يېنىغا كىرىشكە ھازىرلىنىپتۇ. مايمۇن كېلىن «كەشتەئى جاھان»نى ئامەتنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. ئامەت كەشتىنى كۆرۈپ ھەيران بولغان ھالدا مايمۇن خوتۇنىنى باغرىغا بېسىپ سۆيۈپتۇ ـ دە، كەشتىنى ئېلىپ ئوردىغا كىرىپتۇ.

ئامەت شاھ ئاتىسىنىڭ ئالدىغا كىرسە، ئىككى ئاكىسى ئاللىقاچان ئۆز خوتۇنلىرى توقۇغان كەشتىلەرنى پادىشاھقا كۆرسىتىپ تۇرغۇدەك. ئوردىدىكى ۋەزىر ـ ۋۇزرا، ئاكابىر ـ ئەشرەپلەر بولسا، كەشتىلەرنى قولدىن ـ قولغا ئېلىپ زوق بىلەن كۆرۈشۈۋاتقۇدەك. ئامەت قوينىدىن «كەشتەئى جاھان»نى چىقىرىپ ئاتىسىنىڭ ئالدىغا قويۇپتىكەن، پۈتكۈل ئوردا ئەھلى بۇ گۈزەل كەشتىنى ئىنسان بالىسى

ئىشلىگەنگە چىنپۇتمەي، ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ماختاشقىلى تۇرۇپتۇ. مەمەت بىلەن يارمەھەممەت قاتتىق ئوسال بولۇپ ئۆيلىرىگە قايتىپتۇ - دە، خوتۇنلىرىنى تازا ئەدەپلەپتۇ.

ئاردىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى پادىشاھ يەنە ئوك قول ۋەزىرىنى چاقىرتىپ:

— يېشىم چوڭايدى، كۆزۈم خىرەلەشتى، ھايات ۋاقتىمدا كېلىنلىرىمنى بىر كۆرسەم، — دەپتۇ. ۋەزىر:

— شەۋكەتلىك شاھىم، ئارزۇ - ئارمانلىرىنى چۈشەندىم. ئەمما، مەزلۇم خەقنىڭ چېۋىر - چاقماقىدىن قۇتقۇزۇش ئۆزىنى كۆرگەنگە باراۋەر. ئۆتكەن قېتىم كىچىك شاھزادە ئامەتنىڭ جورىسىدىن رازى بولدىلا. بۇ قېتىم كېلىنلەرنى غىزا تەييارلىتىپ سىناپ كۆرەيلى، — دەپتۇ.

پادىشاھ بۇ مەسلىھەتكىمۇ كۆنۈپتۇ. ئۈچ ئوغلىنى چاقىرتىپ، كېلىنلىرىنىڭ ئۆز قوللىرى بىلەن تاماق تەييارلاپ كېلىشىنى تەلەپ قىلىپتۇ. ئوغۇللار ئۆيلىرىگە قايتىپ، شاھ ئاتىسىنىڭ تەلىپىنى ئۆز خوتۇنلىرىغا يەتكۈزۈپتۇ. مەمەت بىلەن يارمەھەممەتنىڭ خوتۇنلىرى دەرھال ئىشقا كىرىشىپ كېتىپتۇ. كىچىك ئوغۇل ئامەتنىڭ خوتۇنى ھېچ ئىشقا قول تىقماي يۈرۈپتۇ. مەمەت بىلەن يارمەھەممەتنىڭ خوتۇنلىرى ئوخشىتىپ پولۇ ئېتىشكە تەييارلىق قىپتۇ. ئامەت مايمۇن خوتۇنىڭ غېمىدە يوق يۈرگىنىنى كۆرۈپ باشقا گەپ - سۆز قىلماي ئۇيقۇغا كەتىپتۇ. مايمۇن قىز يەنە كۆك كەپتەرگە ئايلىنىپ، كۇھقاپ پادىشاھلىقىغا ئۇچۇپ بېرىپتۇ. كۇھقاپ پادىشاھلىقىنىڭ خەزىنىسىدە شاھ پىرىدۇن زامانىدىن قالغان يەتتە مىڭ ئالەمنىڭ تەم - خۇرۇچلىرى، سېھىر - ھېكمەتلىرى بىلەن ياسالغان، شاھ پىرىدۇن ئېغىز تېگىشكە ئۇلگۈرەلمىگەن، كېيىن مۇنكىر - نەكىرلەر تاشقا ئايلاندۇرۇۋەتكەن بىر قاچا تائام بار ئىكەن. مايمۇن قىز ئۇنى سېھىر - ھېكمەتلەر بىلەن ئۆز ھالىتىگە كەلتۈرۈپ ئېلىپ كەپتۇ - دە، ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئەتىسى تاڭ ئېتىپتۇ، چۈشمۇ بوپتۇ. ئامەت خالار - خالىماس ھالدا ئوردىغا بېرىشقا

تەييارلىنىپتۇ. شۇ چاغدا، مايمۇن كېلىن بىر قاچا تاتلىمنى ئامەتكە تۇتقۇزۇپ:

ــ بۇنى ئالغاچ بېرىڭ، شاھ دادىمىز تېتىپ كۆرسۇن، ــ دەپتۇ. ئامەت قارىسا، تېخى ئەمدىلا قازاندىن ئۈسۈۋۈپلىنىغان بىر قاچا مەززىلىك تاتلىم ئىكەن. ئامەت غىزانى ئېلىپ دادىسى ئالدىدا ھازىر بوپتۇ. قارىسا، ئۇ يەردە ئىككى ئاكىسى خوتۇنلىرى ئەتكەن تاماقلارنى ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختىشىپ تۇرغانىكەن. ئامەتمۇ ئۆزى ئەكەلگەن بىر قاچا تاماقنى شاھ دادىسىنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. پادىشاھ ئالدىغا قويۇلغان تاتلاردىن بىر لوقمىدىن تېتىپ كۆرۈپتۇ. كىچىك ئوغلى ئېلىپ كەلگەن تاتلىم ئىنتايىن لەززەتلىك ئىكەن، پادىشاھ ئۆمرىدە بۇنداق ئېسىل تاتلىمنى تېتىپ باقمىغانىكەن. ۋەزىر ـ ۋۇزرالار مۇ بىر لوقمىدىن يەپ كۆرۈپ، ئامەتنىڭ خوتۇنىنى راسا ماختىغىلى تۇرۇپتۇ. پادىشاھ پەقەت مۇشۇ قاچىدىكى تاتلىمنىلا يەپ، باشقىلىرىغا قاراپمۇ قويماپتۇ. مەمەت بىلەن يارمەھەمەت ئىزا ۋە ئەلەمدىن ئۆلگۈدەك بولۇپ، ئۆيلىرىگە قايتىپ بېرىپ خوتۇنلىرىنى قامچا بىلەن ساۋاپ ھالىدىن كەتكۈزۈۋېتىپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى ئوردىدا زور بىر يىغىلىش بوپتۇ. بۇ يىغىلىشتا يازدا پادىشاھنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى قۇتلۇقلاش يۈزىسىدىن ئوردا ئىچىگە چىرايلىق گۈلىستانلىق بەرپا قىلىش قارار قىلىنىپتۇ. ئۇچ ئوغۇلغىمۇ بىر پارچىدىن يەر تەقسىملەپ بېرىلىپتۇ. مەمەت بىلەن يارمەھەمەت: «شاھ ئاتىمىزنىڭ ئالدىدا ئۇدا ئىككى قېتىم يەرگە قاراپ قالدۇق. بۇ قېتىم گۈل ـ گىياھلارنى ئوبدان تېرىپ، شاھ دادىمىز ۋە ئەل ـ جامائەت ئالدىدا ماختاشقا ئېرىشىپ، ئامەتنى يېڭىشىمىز لازىم» دېيىشىپتۇ. ئۇلار شۇ كۈندىن تارتىپ گۈل ـ گىياھ تېرىشنىڭ تەييارلىقىغا كىرىشىپتۇ. ئامەتنىڭ مايمۇن خوتۇنى بولسا ئاۋۋالقىدەكلا پەرۋاسىز يۈرۈۋېرىپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپ، گۈل تېرىش مەۋسۈمى يېتىپ كەپتۇ. ئىككى ئاكىسى ئېتىز بېشىغا كۆچۈپ چىقىپتۇ. ئۇلار تەرەپ ـ تەرەپكە چېپىشىپ سەرخىل گۈللەرنىڭ ئۇرۇقلىرىنى تېپىپ كېلىشىپتۇ، يەرلەرنى ئوغۇتلاپ تازا ئىشلەپتۇ. ئامەت بولسا تىت ـ تىت بولۇپ، مايمۇن خوتۇنىغا:

ــ ئاكىلىرىم گۈللەرنى تېرىپ بولدى. بىزمۇ تېرىشقا چۈشسەك بولاتتى، ــ دەپتۇ. مايمۇن كېلىن:

ــ بىزمۇ تېرىپ ئۇلگۇرىمىز، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئاردىدىن ئىككى ـ ئۈچ ئاي ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئامەتكە ئايرىلغان يەر ئاق پېتى تۇرۇۋېرىپتۇ. مەمەت بىلەن يارمەھەمەتنىڭ ئېتىزلىرىدا گۈللەر ئېچىلىشقا باشلاپتۇ. پادىشاھنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنىڭ ھارپىسىدا، ئامەت مايمۇن خوتۇنىغا:

ــ ئەتە شاھ ئاتامنىڭ تۇغۇلغان كۈنى. پۈتۈن ئوردىكىلەر باغ سەيلىسى قىلىش ئۈچۈن گۈللۈكە يىغىلىدۇ. بىزگە ئايرىلغان ئېتىز تېخى ئاق پېتىچە تۇرىدۇ، ــ دەپتۇ.

مايمۇن گەپ ـ سۆز قىلماي ئۆز ئىشى بىلەن بولۇۋېرىپتۇ. كەچ كىرىپ ئامەت ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. مايمۇن كېلىن بولسا، كېچىدە كەپتەرگە ئايلىنىپ كۈھقاپ پادىشاھلىقىنىڭ بېغىغا يېتىپ كەپتۇ. كۈھقاپ پادىشاھلىقىنىڭ بېغىدا يەر يۈزىدىكى گۈل ـ گىياھلارغا تاج بولالايدىغان، خۇش پۇرىقى ئادەمنى مەستخۇش قىلىدىغان سەرخىل گۈللەر بار ئىكەن. مايمۇن كېلىن باغدىكى قىرىق كېنىزەك قىزنى يارداملاشتۇرۇپ، كېچىچە ھېلىقى سەرخىل گۈللەرنى ئۆزلىرىگە بۆلۈپ بېرىلگەن ئېتىزغا كۆچۈرۈپتۇ. دەمگە چاقىرىپ، گۈل كۆچۈرۈش تاڭ سۈزۈلۈشتىن ئىلگىرى تامام بوپتۇ.

كەنجى شاھزادە ئامەت ئەتىسى ناشتىدىن كېيىن، كۆڭلى غەش ھالدا ئوردا ئەھلىگە قوشۇلۇپ پادىشاھنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى قۇتلۇقلاش ئۈچۈن يول ئاپتۇ. ئوردا ئىچىدىكى گۈللۈككە كەلسە، پۈتكۈل

شەھەر خەلقى ۋە ئوردا ئەھلى ئامەتكە بۆلۈنگەن ھېلىقى بىر پارچە يەرگە توپلىشىۋاپتۇدەك. يېقىن بېرىپ قاراپتىكەن، بۇ يەردە كۆزنى قاماشتۇرغۇدەك ئاجايىپ كۆركەم گۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلىپ خۇش پۇراق چېچىپ تۇرغۇدەك. ئىككى ئاكىسىغا تەۋە گۈللۈككە كىشىلەر قاراپمۇ قويماپتۇدەك. پادىشاھىمۇ ئامەتكە تەۋە گۈلزارلىقتىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيماي قاپتۇ. مەمەت بىلەن يارمەھەممەت بولسا، ئەلەمدىن ئۆلگۈدەك بوپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى ئاكىلىرى ئامەتنى بىللە ئېلىپ شىكارغا كېتىشىپتۇ. تاياق زەربىسىدىن ئەمدىلا ئوڭشالغان گۈلسەيدەم بىلەن گۈلزىرە: «ئاڭلىساق ئامەت دېگەن شۈمتەكنىڭ خوتۇنى مايمۇن كۈچۈكمىش. ئۇ راستىنلا مايمۇن كۈچۈكمۇ ياكى ئىنسان بالىسىمۇ، بېرىپ بىر كۆرۈپ باقايلى» دېيىشىپ، ئامەتنىڭ ھويلىسى تەرەپكە بېرىشىپتۇ ـ دە، ھۆجرا تېمىنى تېشىپ ئامەتنىڭ ئۆيئىچىنى كۆزىتىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ھۆجرا ئىچىدە ئاي دېسە ئاغزى بار، كۈن دېسە كۆزى بار ئاجا-يىپ گۈزەل بىر پەرىزات ئولتۇرغۇدەك. ماريشۇاتقان بۇ ئىككى خوتۇن ئەقىل ـ ھوشىنى يوقىتىپ «ۋۇ-يەي!» دەپ ۋارقىراپ ساپتۇ ـ دە، ھوشىدىن كېتىشىپتۇ. مايمۇن كېلىن ئۇلارنىڭ ئاۋازىدىن چۆچۈپ كۆك كەپتەر شەكلىگە ئايلىنىپتۇ ـ دە، پۇر قىلىپ كۆككە كۆتۈرۈلۈپ غايىب بوپتۇ.

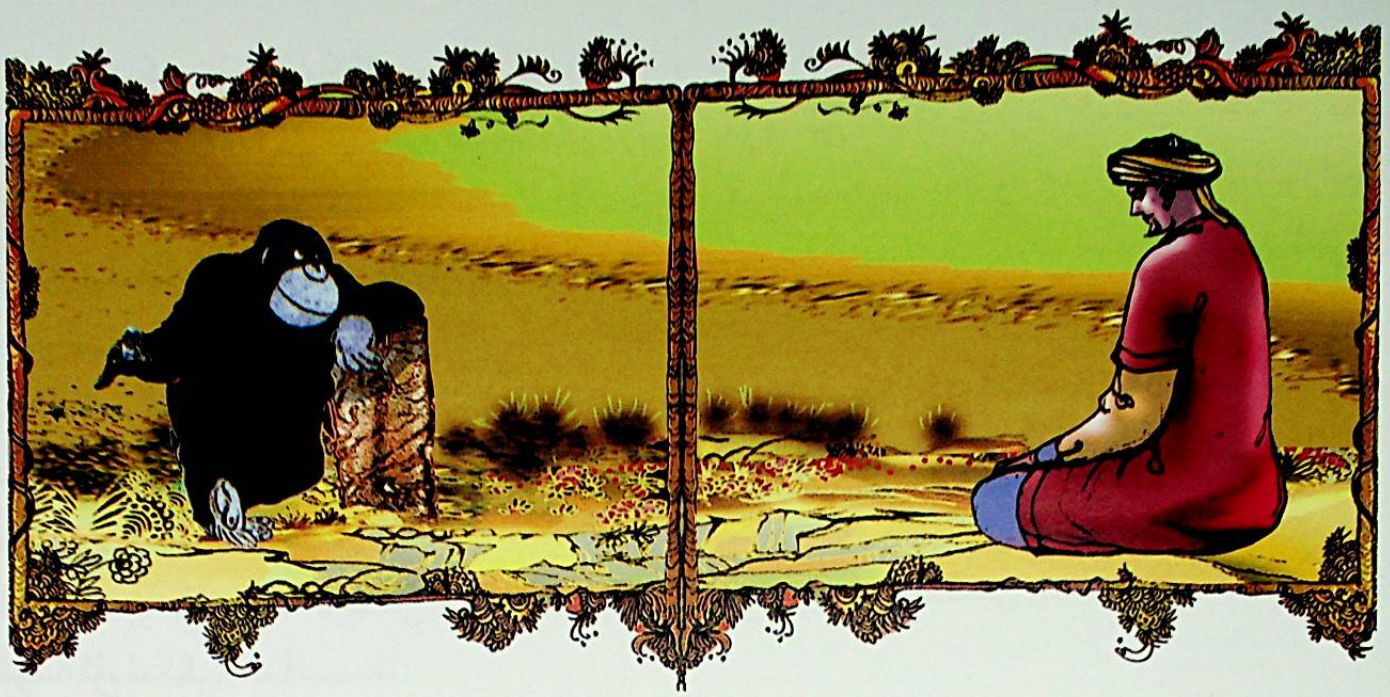
ئەتىسى ئۇچ ئاكا ـ ئۇكا شىكاردىن قايتىپتۇ. ئامەت ئۆيگە كىرىپ قارىسا، مايمۇن خوتۇنى يوق-مىش. چاقىرىپتۇ، ئىزدەپتۇ، دېرىكى بولماپتۇ، تام ـ تورۇسلارغا زەن سالسا بىر تۆشۈك تۇرغۇدەك. ئا-مەت بۇنىڭدىن ئەھۋالنى چۈشىنىپتۇ. ئانا مايمۇننىڭ ئۆز قىزىنى قوشۇپ بېرەردە، ئوڭ قول ۋەزىرگە ئالاھىدە تاپىلاپ:

— قىزىمنى نىكاھىغا ئالغان يىگىتتىن ئۆزگە ئىنسان قىزىمنى كۆرمەسۇن، بولمىسا، قىزىم يوقاپ كېتىدۇ. ئەگەر مۇشۇ شەرتكە ئەمەل قىلىنمىسا، كۈيئوغلۇم ھەممىنى ئۆز پېشانىسىدىن كۆرگەي، — دېگەن سۆزىنى ئېسىگە ئاپتۇ. ئامەت شۇ ھامان شاھ دادىسىنىڭ ئالدىغا كىرىپ خوتۇ-نىنىڭ غايىب بولغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ خوتۇنىنى ئىزدەپ سەپەرگە ئاتلانماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى مە-لۇم قىپتۇ. پادىشاھ ئامەتكە بىر تۇمەن سەرخىل لەشكەر قوشۇپ بېرىپتۇ. ئامەت ھېلىقى توغراق-لىقتىكى كۆل بويىغا بېرىپ ئانا مايمۇننى ئىزدەپ تېپىپتۇ. ئامەت ئانا مايمۇن ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ ئەھۋالنى بايان قىپتۇ. ئانا مايمۇن:

— قىزىمنى ئىزدەپ بىھۇدە ئاۋارە بوپسىلەر. مەن ئەسلىدە كۈھىقاپ پادىشاھىنىڭ خانىشى بولـ-مەن. ئېرىم مېنى ئوردىدىن قوغلاپ چىقارغاچقا، كەنجى قىزىم رابىيەنى ئېلىپ يامانلاپ مەملىكىتىگىلار تەۋەسىگە كېلىۋالغىلى ئۇزۇن زامانلار بولدى. ئىككى چوڭ قىزىم ئاتىسىنىڭ يېنىدا ئىدى. بۇ ئەھـۋال-دىن قارىغاندا، كەنجى قىزىم ئاتىسى ۋە ئاچىلىرىنى پاناھداپ كەتكەن چېغى. مەن قىزىمنى قوشۇپ بې-رەردە، ئوڭ قول ۋەزىرگە ھەممىنى ئېنىق ئېيتقانىدىم. ئەمدى بولغۇلۇق بوپتۇ، چارىسىزمەن. تەقدىرگە تەن بېرىپ قايتىڭ، قىزىمنى تاپالمايسىز، — دەپتۇ.

ئامەت ئانا مايمۇننىڭ پۇتلىرىنى قۇچاقلاپ، ياشلىرىنى يامغۇردەك تۆكۈپ زار ـ زار يىغلاپتۇ. ئانا مايمۇننىڭ شاھزادە ئامەتكە ئىچى ئاغرىپ:

— بوپتۇ، بالام، ئەمىسە قىزىم بىلەن كۆرۈشۈشنىڭ يوللىرىنى ئېيتىپ بېرەي، ئەمما ئۇ ئاسانغا توختىمايدۇ. مۇشۇ جايدىن كۈنپېتىشقا قاراپ تۆت يۈز ئەللىك كۈن ماڭغاندىن كېيىن مەنبەسى يوق، لېكىن شاۋقۇن سېلىپ ئاقىدىغان بىر چوڭ دەريا بويىغا چىقىپ قالىسىز. دەريا بويىدا ئۈچ تېمى يوق،

بىر تېمى بار ئۆي بار. ئېلىپ ماڭغان لەشكەرلىرىڭىزنى شۇ جايدا قالدۇرۇپ، قىرىق كۈنلۈككە يەتكۈدەك سۇ ۋە ئوزۇق تەييارلاپ: «يا تەۋەككۈل» دەپ، دەريانىڭ چوڭقۇرىدىن چىقىڭ يۈموۋېلىپ بىر-دەمدىن كېيىن ئاچسىڭىز، ئۆزىڭىزنى نېرىقى قىرغاقتا كۆرىسىز. قىرغاققا چىققاندىن كېيىن، يەنە كۈنىپېتىشنى كۆزلەپ تولۇق يىگىرمە كۈن ماڭسىڭىز ئاسمانغا تاقاشقان بىر تىك تاغ ئۇچرايدۇ. تاغ ئا-رىسىدىن بېشى يوغان دۆڭدەك، كۆزلىرى مۇز قاتقان كۆلدەك، ئاغزى تاغ ئۆڭكۇرىدەك، بۇرنىنى چىڭ-قومۇشتەك توك قاپلىغان، بىلەكلىرى ئىككى غۇلاچ جىگدە كۆتىكىدەك بەقۇۋۋەت بىر دۆە خىرىس قى-لىپ يول توسايدۇ. مەن مۇنۇ ئۇزۇكنى بېرەي، بىر پارچە خەت پۈتۈپ بېرەي، ئۇزۇك بىلەن خەتنى كۆر-سىلا، ئۇ دۆە يول بوشىتىدۇ. تاغ ئىچى بىلەن يەنە بەش كۈن يول ماڭىسىز، ئالدىنقى دۆىدىنمۇ بەتبە-شىرە يەنە بىر دۆە يول توسايدۇ، ئۇمۇ ئۇزۇك بىلەن خەتنى كۆرۈپ يول بوشىتىدۇ. يەنە بەش كۈن ما-ڭىسىز، ئالدىنقى ئىككى دۆىدىنمۇ قورقۇنچلۇق يەنە بىرسى يول توسايدۇ، ئۇمۇ ئۇزۇك بىلەن خەتنى كۆرسە يول بوشىتىدۇ. تاغ ئارىسىدىن چىقىپ توپتوغرا ئون كۈن ساي ئىچىدە ماڭىسىڭىز قىزىل تۈپراقلىق سۇسىز ئېقىنغا يېتىپ بارىسىز. بۇ دەل جۇمە كۈنى چىگىلى چۈش مەزگىلىگە توغرا كېلىشى كېرەك. ئەنە شۇ چاغ، ئەنە شۇ ۋاقىتتىلا قىزىم بىلەن ئۇچرىشالايسىز، — دەپتۇ - دە، بىر پارچە خەت بىلەن قولىدىكى ئۇزۇكنى چىقىرىپ ئامەتكە بېرىپتۇ.

ئامەت ئانا مايمۇنغا كۆپتىن - كۆپ رەھمەتلەر ئېيتىپ، كۈنىپېتىشقا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. تۆت يۈز ئەللىك كۈندە هېلىقى شاۋقۇنلۇق دەريا ياقىسىغا يېتىپ، لەشكەرلىرىنى بىر تاملىق ئۆيدە قالدۇ-رۇپتۇ. دەريادىن ئامان - ئېسەن قىرغاققا چىقىپ تاغ باغرىغا بارسا، ئالدىنى بىر بەھەيۋەت، قورقۇنچلۇق دۆە توساپتۇ. ئامەت مايمۇن قېينانىسى بەرگەن خەت بىلەن ئۇزۇكنى كۆرسىتىپ بىخەتەر ئۆتۈپ كې-تىپتۇ. كېيىنكى ئىككى دۆە ئالدىدىنمۇ ئوڭۇشلۇق ئۆتۈپ، ئون كۈن دېگەندە قىزىل تۈپراقلىق ئېقىنى-غا يېتىپ كەپتۇ. بۇ دەل جۇمە كۈنى چۈش مەھەل ئىكەن. ئامەت بۇ يەرنىڭ جاندىن ئۆتەر ئىسسىق هارا-رىتىگە پايلىماي، ئېقىن بويىدىكى بىر قاغجىراپ قۇرۇپ كەتكەن توغراقنىڭ كامىرىغا كىرىپ يېتىپتۇ. ئارىدىن بىر ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتكەندە، كۈنىپېتىش تەرەپتىن ئۇچ كۆك كەپتەر ئۇچۇپ كېلىپ بۇ يەرگە قونۇپتۇ، بۇ چاغدا بۇ يەر قاتتىق تەۋرەپ قاراڭغۇ زۇلمەت ئىچىدە قاپتۇ - دە، سەل تۇرۇپ قايتا يورۇپتۇ، ئامەت قارىغۇدەك بولسا، كۆز ئالدىدا بىر گۈزەل باغ نامايان بوپتۇ. هېلىقى ئۇچ كۆك كەپتەر

باغ ئوتتۇرىسىدىكى زۇمرەت كۆل بويىغا كېلىپ، بىردىن ساھىبجامال قىزغا ئايلىنىپ، كۆلدە چۆمۈلۈپ ئويناشقا باشلاپتۇ. ئامەت سىنچىلاپ قارىسا، ئۇلارنىڭ بىرى ئۆزىنىڭ خوتۇنى ئىكەن. قىزلار بىرپەس سۈغا چۆمۈلۈپ ئويىنىغاندىن كېيىن، باغ ئارىلاپ سەيلە قىلىشماقچى بوپتۇ. قىزلارنىڭ ئوتتۇرانچىسى:

ــ ئاچا ـ سىڭىللار، مېنىڭ كۆڭلۈم ئادەمزات شەپىسىنى سېزىپ تۇرۇۋاتىدۇ. يېقىن ئەتراپتا بىر ئادەمزات بارمۇ، قانداق؟ تېزرەك قايتىپ كەتسەكمىكىن؟ ــ دەپتىكەن، چوڭ ئاچىسى:

ــ ئانىمىز سىڭلىمىزنى ئادەمزاتلارغا يېقىن جايدا بېقىپ چوڭ قىلدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە سىڭلىمىز بىر مەزگىل ئادەمزات ئارىسىدا ياشىدى، تېنىگە ئىنسان ھىدى سىڭدى، شۇڭا بۇ كېلىۋاتقان ھىد سىڭلىمىزدىن چىققان. ئەنسىرەشنىڭ ھاجىتى يوق، خاتىرجەم ئويناۋېرەيلى، ــ دەپتۇ.

مايمۇن قىزنىڭ چوڭ ئاچىسى ئامەتنىڭ بۇ يەردە مۆكۈپ ياتقانلىقىنى ئاللىقاچان بىلىپ بولغاندەكەن، شۇڭا ئۇ ئىككى سىڭلىسىغا:

ــ كېلەر جۈمە كۈنىگىچە بۇ باغقا كېلىش پۈرسىتى چىقمايدۇ، شۇڭا بىز باغنى بۆلۈنۈپ سەيلە قىلايلى. مەن ئاۋۇ تەرەپكە، سەن ماۋۇ تەرەپكە بېرىپ ئايلىنىپ كېلەيلى، ــ دەپتۇ ـ دە، ئۈچى ئۈچ ياققا يۈرۈپ كېتىپتۇ. كەنجى قىزغا كۆرسىتىلگەن نىشان دەل ئامەت مۆكۈپ تۇرۇۋاتقان جاي ئىكەن. مايمۇن قىز ئەمدىلا بىرقانچە قەدەم ئېلىشىغا، مۆكۈپ ياتقان ئامەت ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. مايمۇن قىز ئېرىنى كۆرۈپ ئۆزىنى ئۇنىڭ باغرىغا ئېتىپتۇ. ئامەت خوتۇنىغا بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى بايان قىپتۇ. مايمۇن قىز:

ــ ئەمدى مەن سىز بىلەن بىللە كېتەلمەيمەن. ھازىر مەن بىلەن بىللە كەلگەنلەر ئاچلىرىم بولىدۇ. ئىككىمىزنىڭ توي ئىشىنى پەقەت ئانام بىلەن چوڭ ئاچامىلا بىلىدۇ، دادام بىلەن كىچىك ئاچام تېخى خەۋەرسىز. بۇ ھالدا سىز بىلەن بىللە كېتىشىم زادى مۇمكىن ئەمەس. مەن سىزگە بىر سۇنايى بېرەي، قاچانكى مېنى سېغىنسىڭىز، سۇنايىنى چېلىڭ، شۇ ھامان يېنىڭىزدا ھازىر بولىمەن. ئەمما، سىزدىن ئۆزگە ئادەم سۇنايىنى چېلىپ سالمىسۇن، بولمىسا سۇنايىنىڭ خاسىيىتى تۇگەيدۇ، ــ دەپتۇ ـ دە، ئامەتكە كىچىك بىر سۇنايىنى بېرىپتۇ. ئامەت سۇنايىنى ئېلىپ خوتۇنى بىلەن خوشلىشىپتۇ. بىرەمدەن كېيىن ئۈچ ئاچا ـ سىڭىل كۆل بويىدا جەم بولۇپ، بىر يۇمىلاپلا كۆك كەپتەرگە ئايلىنىپ كۆك قەرىگە ئۆرلەپ كېتىشىپتۇ. بۇ چاغدا يەنە ئەتراپ قاتتىق تەۋرەپ قاراڭغۇلۇققا ئايلىنىپتۇ. بىرەمدەن كېيىن ئەتراپ يورۇپ، ئەسلىگە كەلگەندە، بايىقى گۈزەل باغنىڭ ئىزناسمۇ قالماي، ئاۋۇالقىدەك سۇسىز قىزىل تۇپراقلىق سايغا ئايلىنىپ قاپتۇ. ئامەت كەلگەن يولى بىلەن قايتىپ، ئون نەچچە كۈن بولغاندا، ئاخىرقى قېتىم يول توسقان بەھەيۋەت دېۋىگە ئۇچراپتۇ. ئامەت:

ــ ئەي دېۋە، ئەمدى ئالدىمنى توسمىغىن، مەن خوتۇنۇم ــ كۇھىقاپ پادىشاھلىقىنىڭ كەنجى مەلىكىسى رابىيە بىلەن دىدارلىشىپ كەلدىم. ئۇ ماڭا بىر خاسىيەتلىك سۇنايى تەقدىم قىلدى. مەن خوتۇنۇم رابىيەنى قاچان سېغىنسام شۇ چاغدا بۇ سۇنايىنى چالىمەن ـ دە، ئۇ يېتىپ كېلىدۇ، ــ دەپتۇ. دېۋە قاقاقلاپ كۈلۈپ، ئامەتنى تېخىمۇ چىڭ توسۇۋاپتۇ ۋە ئامەتكە:

ــ ئىككىمىز كېلىشەيلى، سەن سۇنىيىڭنى بەر، مەن ساڭا يەنە بىر خاسىيەتلىك نەرسەمنى بېرەي. بۇ كەمگىچە بىرەر ئايال زاتىنىڭ دىدارىنى كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن، مەلىكىنى ئىلكىمگە ئېلىپ بىر يايرىۋالاي، ــ دەپتۇ. ئامەت دېۋىنىڭ تەلىپىنى رەت قىلماي:

ــ بوپتۇ، قېنى، خاسىيەتلىك نەرسەڭنى چىقار، كۆرۈپ باقاي، ــ دەپتىكەن، دېۋە دەرھال تاغ ئۆڭ-

كۇرىدىن بىر ھاسىنى ئېلىپ چىقىپ:

ــ ھەي ھەزرىتى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋرۈك ھاسىسى، قېنى، كارامىتىڭنى كۆرسەت، ئاۋۇ كۆرۈنگەن تاغنى ئىككى پارچە قىلىپ، بىر پارچىسىنى ئالدىمغا كەلتۈر، ــ دەپتىكەن، ھاسا كۆزدىن غايىب بوپتۇ. كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئارىلىقتا ئۇدۇلدىكى ئېگىز تاغ ئىككىگە پارچىلىنىپ، ئوتتۇرىسىدىن يوغان بىر پارچىسى ئۇچۇپ كېلىپ ئۇلارنىڭ ئالدىدا توختاپتۇ. بۇ كارامەتنى كۆرگەن ئامەت دەرھال سۇنايىنى چىقىرىپ دۈشمىنگە بېرىپتۇ. دۈشمەن ھاسىسىنى ئامەتكە بېرىپتۇ. ئامەت تېخى ئۇزاپ كەتمەستە، دۈشمەن سۇنايىنى چالغىلى تەمشىلىپتۇ. ئامەت قولىدىكى ھاسىغا:

ــ ھەي ھەزرىتى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋرۈك ھاسىسى، قېنى، كارامىتىڭنى كۆرسەت، ئاۋۇ دۈشمىنى يەر بىلەن يەكسان قىلىپ سۇنايىنى ئېلىپ كەل، ــ دېگەنىكەن، ھاسا كۆزدىن غايىب بولۇپ، دەۋىنى بىر ئۇرۇپ يەتتە قات ئاسمانغا چىقىرىۋېتىپتۇ. دۈشمەن يەتتە قات ئاسماندىن يەرگە چۈشكەندە پارە - پارە بولۇپ ئۆلۈپتۇ. ھاسا خاسىيەتلىك سۇنايىنى ئۇچىغا ئىلىندۇرۇپ ئېلىپ كەپتۇ.

ئامەت سەپىرىنى داۋام قىپتۇ. بىر جايغا كەلگەندە ئالدىنى ئىككىنچى قېتىم ئۇچرىغان دۈشمەن سۇۋۇاپتۇ. بۇ دۈشمۇ ئاۋۇالقى دۈشمەك تەلەپ قويۇپتۇ. بۇدۈشمەن ھەزرىتى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامدىن قالغان خاسىيەتلىك قالپاق بار ئىكەن. بۇ قالپاقنى كىيىۋالغان ھەر قانداق ئادەم ئۆزگە ئادەمگە كۆرۈنمەيدىكەن، ھەتتا جىن - پەرىلەرمۇ بۇ قالپاقنى كىيىۋالغان ئادەمنى كۆرەلمەيدىكەن. ئامەت خاسىيەتلىك ھاسىنىڭ ياردىمى بىلەن بۇ دۈشمۇ ئۇجۇقتۇرۇپ، قالپاقنى قولغا چۈشۈرۈپتۇ.

يەنە بىرقانچە كۈن يول ماڭغاندىن كېيىن ئەڭ دەسلەپ ئالدىنى توسقان دۈشمەن يول توساپ تۇرۇپتۇ. بۇ دۈشمەن ھەزرىتى داۋۇت ئەلەيھىسسالامدىن قالغان بىر خىسلەتلىك ئۇچار گىلەم بار ئىكەن. بۇ گىلەم كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە قىرىق يىللىق مۇساپىنى بېسىپ ئۆتەلەيدىكەن. ئامەت خاسىيەتلىك ھاسىنىڭ ياردىمى بىلەن ئۇ دۈشمۇ جەھەننەمگە يوللاپ، گىلەمنى قولغا كەلتۈرۈپتۇ ۋە گىلەمگە ئولتۇرۇپ: «ئەي ھەزرىتى داۋۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋرۈك گىلىمى، مېنى لەشكەرلىرىم تۇرۇۋاتقان تەۋەككۈل دەريا سۇيىغا يەتكۈزگىن» دەپتىكەن، كۆز يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئۆزىنى دەريا بويىدىكى لەشكەرلەر ئارىسىدا كۆرۈپتۇ. ئۇ لەشكەرلىرىگە:

ــ سىلەر ئوردىغا قايتقاچ تۇرۇڭلار، مەن بۇ يەردە بىرقانچە كۈن دەم ئېلىپ، ئارقاڭلاردىن يېتىپ بارىمەن، ــ دەپ ئۇلارنى يولغا سېلىپ قويۇپتۇ. ئارىدىن ئۇچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ئامەت گىلەمگە ئولتۇرۇپ: «ئەي ھەزرىتى داۋۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋرۈك گىلىمى، مېنى ئۆيۈمنىڭ ئالدىدىكى يول ئۇستىگە ئېلىپ بار» دەپ كۆزىنى يۇمۇپتۇ، كۆزىنى ئاچسا دەل ئۆز ئۆيى ئالدىدا تۇرغۇدەك. ئامەت ئاتىسىنىڭ ئالدىغا كىرىپ، ئۆزىنىڭ سالامەت قايتقانلىقىنى، لەشكەرلىرىنىڭ يول ئۇستىدە ئىكەنلىكىنى يەتكۈزۈپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئامەت مايمۇن خوتۇنىنى سېغىنغاندا سۇنىيىنى چالىدىكەن، مايمۇن مەلىكە شۇ زامات پەيدا بولىدىكەن - دە، دىدارلىشىپ، مۇڭدىشىپ ئاندىن غايىب بولىدىكەن. مەمەت بىلەن يارمەھەمەتنىڭ خوتۇنلىرى:

ــ ئامەت دېگەن شۇم كۈندە سۇناي چالىدىغان بوپقالدى، بۇنىڭدا چوقۇم بىر گەپ بار، ــ دېيىشىپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى ئۇچ ئاكا - ئۇكا يەنە شىكارغا ئاتلىنىپتۇ. مەمەت بىلەن يارمەھەمەتنىڭ خوتۇنلىرى پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىشىپ، ئۇستا تۆمۇرچىلەرنى چاقىرتىپ ئامەتنىڭ

ئىشىكىدىكى قوڭۇپلارنى پەم بىلەن ئاچقۇزۇپتۇ ـ دە، ساندۇق، جاۋەنلەرنى ئاختۇرۇپ، ھېلىقى سۇنايىنى تېپىۋېلىشىپتۇ. ئۇلار سۇنايىنى چېلىپ بېقىپتىكەن، ئۆينىڭ تۆۋىلۇكىدىن بىر كۆك كەپتەر چۇشۇپ يەنە دەرھال غايىب بوپتۇ.

ئاكا ـ ئۇكىلار شىكاردىن يانغاندىن كېيىن، ئامەت ئۆيىگە كىرىپ مايمۇن خوتۇنى بىلەن دىدارلاشمىغىلى بىرقانچە كۈن بولۇپ قالغانلىقىنى ئەسكە ئاپتۇ ـ دە، سېغىنىش ئىچىدە سۇنايىنى ئېلىپ چالغىلى تۇرۇپتۇ. ئىلگىرى سۇناي بىرەر پەدىگە چېلىنىپ بولغۇچە مايمۇن مەلىكە كۆك كەپتەر سىياقىدا دەرھال ھازىر بولىدىكەن. ئەمدى چېلىپتۇ، چېلىپتۇ، بىراق مايمۇن مەلىكىدىن ھېچ دېرەك بولماپتۇ. ئامەت ھەيرانلىق ئىچىدە خوتۇنۇم سۇنايىنى بەرگەندە: «سىزدىن باشقا كىشى چالمىسۇن» دېگەنىدى. قارىغاندا، مەن يوق چاغدا يات ئادەم ئۆيۈمگە كىرىپ سۇنايىنى چالغان ئوخشايدۇ، دېگەن گۇمانىدا ئۇزاق ئويلىنىپ، شاھ ئاتىسىنىڭ قېشىغا كىرىپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ يىراق سەپەرگە چىقماقچى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ.

ئامەت شۇ كۈنى كەچتە ئۇچار گىلەمگە ئولتۇرۇپ: «ئەي ھەزرىتى داۋۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋەررۈك گىلىمى، مېنى كۈھىقاپ پادىشاھلىقىنىڭ تەختىگە ئېلىپ بارغىن» دەپ مۇراجىئەت قىپتىكەن، كۆزىنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئۆزىنى كۈھىقاپتا كۆرۈپتۇ. ئامەت كۈھىقاپ مەركىزىدىكى تۆت كوچا ئاغزىدا گىلەمدىن چۈشۈپ، ھېلىقى دۇندىن ئولجا ئالغان خىسلەتلىك سۇلايمان قالپىقىنى كىيىپتۇ. بىرپەستىن كېيىن، شەرق تەرەپتىكى چوڭ كوچىدىن كۈھىقاپ پادىشاھلىقىنىڭ چوڭ مەلىكىسى قىرىق كېنىزىكىنى ئەگەشتۈرۈپ يەنە بىر چوڭ كوچىغا كىرىپ كېتىپتۇ. ئارقىدىن ئوتتۇرانچى مەلىكىمۇ چوڭ مەلىكە كىرىپ كەتكەن كوچىغا كىرىپ كېتىپتۇ. بىردەمدىن كېيىن ئۆز خوتۇنى قىرىق كېنىزىكى بىلەن ئاچىلىرى ماڭغان كوچىغا بۇرۇلغانىكەن، ئامەت بېشىدىكى سۇلايمان قالپىقىنى ئېلىۋېتىپ ئۆزىنى خوتۇنى ئالدىدا ئاشكارا قىپتۇ. كەنجى مەلىكە رابىيە كۆز ئالدىدا ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولغان ئېرىنى كۆرۈپ ھەم ھاڭ ـ تاڭ قاپتۇ، ھەم چۆچۈپتۇ. ئامەت خوتۇنىغا كەچۈرمىشلىرىنى، كېلىش مەقسىتىنى ئېيتىپتۇ. مەلىكە رابىيە:

— بىز ھازىر شاھ دادىمىزنىڭ ئالدىغا كېتىۋاتىمىز، بىز ئۇچ ئاچا ـ سىڭىلىنىڭ كۈندە چۈشتە

دادىمىزغا ئويۇن قويۇپ بېرىدىغان ئادىتىمىز بار. بىز قايتقۇچە مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇڭ، قالدى ئىشلارنى كېيىن مەسلىھەتلىشەيلى، ــ دەپ، ئاچىلىرى كىرىپ كەتكەن كوچىغا راۋان بوپتۇ. ئامەت سۇلايمان قالپىقىنى كىيىۋېلىپ، كوچا مەركىزىدە خوتۇنىنى بىر ئاش پىشمىغىچە ساقلاپتۇ. مەلىكە قايتىپ كەپتۇ. ئامەت رابىيەنىڭ كېنىزەكلىرى ئارىسىغا كىرىۋېلىپ، ئۇلار بىلەن بىللە رابىيەنىڭ خاس ھويلىسىغا كەپتۇ. رابىيە ئامەتنى ھۇجرىسىغا باشلىغاندىن كېيىن:

ــ دەل پەيتىدە يېتىپ كەپسىز. ھازىر ئاتام يالغۇزلۇق تارتىپ تازا زېرىكىشكە باشلىغانىدى، بىز ھەر قانداق قىلىپمۇ ئاتامنىڭ كۆڭلىنى ئاچالمايۋاتاتتۇق. بىزنىڭ تويىمىز بولۇۋاتقاندا، مەن سىلەرنىڭ يۇرتتا داپ دېيىلمىدىغان بىر خىل سازنى كۆرگەن. بۇنداق ساز بۇ ئەلدە يوق. سىز ئەتىكى كۆڭۈل ئېچىشقا ئۇلگۇرتۇپ شۇ داپتىن بىرنى تېپىپ كەلسىڭىز. خاسىيەتلىك قالپىقىڭىزنىڭ ھېكمىتى بىلەن ئون ئالتە ـ ئون يەتتە ياشلىق بالا سىياقىدا ئارىمىزغا قوشۇلۇپ، دېپىڭىزنى تازا چالغىلى تۇرسىڭىز، ئېھتىمال ئاتام بۇ كارامەتتىن كۆڭلى سۆيۈنۈپ سىز بىلەن ئايرىم كۆرۈشمىدۇ، سىزنىڭ ھەرقانداق تەلەپ-ئارزۇلىرىڭىز بولسا چوقۇم ئورۇنداشقا ۋەدە بېرىدۇ. سىز تەلەپ قويۇش ئالدىدا، ئاتامدىن بىر قوشۇق قېنىڭىزنى تىلەڭ، ئاتام ماقۇل بولغاندىن كېيىن ئاندىن «مېنىڭ باشقا تەلىپىم يوق. خانىشىڭىز بوۋىنەنى پالانى مەملىكەتكە پالۋەتكىلى مانچە يىل بوپتۇ. بولسا، بوۋىنە ئاغىچىنى قايتۇرۇپ كېلىپ بىللە ئۆتكەن بولسىڭىز» دەيسىز، ئاتام ئىلاجسىز ماقۇل بولىدۇ. ئانام قايتىپ كەلسىلا باشقا ئىشلار ئاسان بولىدۇ، شۇ چاغدىلا مۇراد ـ مەقسىتىمىزگە يېتەلەيمىز، ــ دەپتۇ.

ئامەت دەرھال گىلەمگە ئولتۇرۇپ كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە چالىم ئىلگە يېتىپ كەپتۇ ۋە سازەندە ئاغىنىلىرىدىن داپ چىلىشنى ئۆگىنىپتۇ، ئاندىن داپتىن بىرنى ئىلىپ يەنە كۇھىقاپ ئىلگە كېلىپ سېھىرلىك قالپىقىنى كىيىپتۇ ـ دە، ئوردا كېنىزەكلىرى بىلەن بىللە كۇھىقاپ پادىشاھلىقىنىڭ ئوردىسىدىكى نەغمە كېچىلىكىگە قاتنىشىپتۇ.

ئەسلىدە بۇ قالپاقنى سەل ـ پەل كۆتۈرۈپ كىيسە، كىيگەن ئادەمنى ياش بالىلار سىياقىغا كەلتۈرىدىكەن. ئامەت ئون ئالتە ياشلاردىكى بالا سىياقىدا سازەندىلەرگە قوشۇلۇپ داپنى شۇنداق چىلىپتۇكى، ئوردا ئەھلى ھەيرانۇ ھەس بولۇپ قېتىپ قېلىشىپتۇ. كۇھىقاپ پادىشاھىنىڭ يۈرىكى ئېزىلىپ، كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلۇپتۇ. ئويۇن يېرىم كېچىگىچە داۋام قىپتۇ. پادىشاھ بۇگۈنكى كۆڭۈل ئېچىشتىن ئىنتايىن مەمنۇن بولۇپ، سورۇن ئەھلى تارقىغاندا ئامەتنى ئايرىم چاقىرىپ، ئۇنىڭدىن:

ــ ئەي ئوغلۇم، بۇگۈن سەن بۇ سازىڭنى چىلىپ كۆڭلۇمنى يايرىتىۋەتتىڭ، ئۇزۇن يىللىق ئىچ پۇشۇقلىرىم كۆتۈرۈلدى. قېنى، قانداق تەلىپىڭ بولسا ئېيت، شەرتسىز ئورۇندايمەن، ــ دەپتۇ. ئامەت تەزىم قىلىپ:

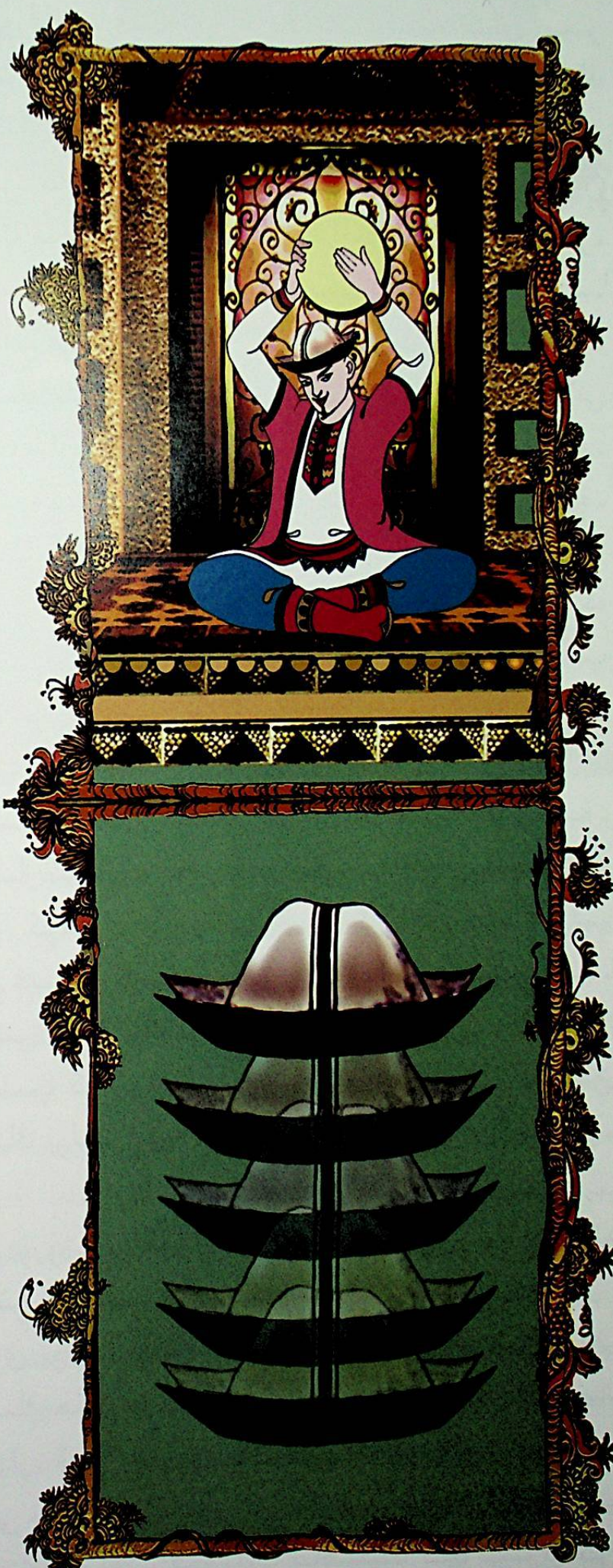
ــ ھۆرمەتلىك شاھىم، تەلىپىمنى ئېيتىشتىن بۇرۇن بىر قوشۇق قېنىمنى تىلەيمەن، ــ دەپتەكەن، كۇھىقاپ شاھى رازىلىق بېرىپتۇ. ئامەت شاھتىن ئۇچ قېتىم لەۋز ئالغاندىن كېيىن:

ــ ئەي شاھىنشاھىم، بىلىشىمچە، خانىشلىرى بوۋىنە ئاغىچا چالىم ئىلگە پالانغىلى كۆپ يىللار بوپتۇ. بىر ئۆمۈر بىللە ئۆتكەن قەدىناسلارنىڭ ھىجران پىراقى ئېغىر بولىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە سىلىنىڭ بوۋىنە ئاغىچىدىن ئۇچ قىزلىرى بار. قىزلارمۇ بويىغا يېتىپ قاپتۇ. ئۇلارغا ئانا بولمىسا بولماس. مېنىڭچە، سىلى بوۋىنە ئاغىچىنى يانلىرىغا قايتۇرۇپ ئەكېلىپ بىللە ئۆتسىلە ئۆزلىرىگىمۇ، قىزلارغىمۇ كۆپ ياخشى بولاتتى، ــ دەپتىكەن، كۇھىقاپ شاھىنىڭ كۆزلىرىدىن

ئوت، بۇرۇن تۆشۈكلىرىدىن بوران چىقىپ:

— جاللات! — دەپ ۋارقىراپتۇ. چىش - تىرنىقىغچە قوراللانغان تۆت جۈپ جاللات هازىر بوپتۇ. كۈهىقاپ شاهى ئالدىدىكى بۇ مەسۈم بالىنىڭ ئىلتىجالىق تۇرقىغا قاراپ، ئۆزىنىڭ لەۋزىگە خىلاپ ئىش قىلىۋاتقانلىقىنى ئېسىگە كەلتۈرۈپتۇ - دە، جاللاتلارغا:

— رەپىقەم بودىنە خانىمنى دەرهال قايتۇرۇپ كېلىڭلار، — دەپ پەرمان بېرىپتۇ.

ئەسلىدە هازىرغىچە كۈهىقاپ پادىشاهلىقىدا شاهقا بۇنداق تەلەپنى قويۇشقا هېچكىم پېتىنالماي كەلگەنىكەن. بودىنە ئاغىچا چالىم مەملىكىتىدىن قايتۇرۇپ كېلىنىپتۇ. ئەتىسى پادىشاه:

— ئاغىچا، ئۆزلىرىنىڭ قايتۇرۇپ كېلىنىپ ئوردا ئىچىدە مەن بىلەن جەم بولۇشلىرى ئاجايىپ ئىش. ئەسلىي مېنىڭ ئۆزلىرىنى ئەپۇ قىلىش نىيىتىم بولمىغاچقا، ئۆمۈر بويى چالىم دىيارىدا ئۆتسۇن دەپ، كۆڭلۈمدىن چىقىرىۋېتىشكە ئۇرۇنۇپ يۈرەتتىم، — دەپتىكەن، بودىنە ئاغىچا:

— ئەي شاهىم، ئۆزۈمۇ هەيرانمەن، مېنىڭ ئۆزلىرى بىلەن ئۇشتۇمتۇت قايتا جەم بولۇشۇم زادى نېمە ۋەجدىن؟ — دەپ سوراپتۇ.

پادىشاه ئوردا كەچكى مەشرىپىدىكى هېلىقى ئاجايىپ ۋەقەلەرنى، كىچىك سازەندىنىڭ تەلىپىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. بودىنە ئاغىچا ئىشىنىڭ تەكتىنى پەملەپتۇ - دە، پادىشاهتىن:

— مېنى قايتۇرۇپ كېلىشنى قاتتىق تەلەپ قىلغان بالىنىڭ كىملىكىنى بىلدىلىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. شاه باش چايقاپتۇ. بودىنە ئاغىچا چالىم ئېلىنىپ بولغان ۋەقەلەرنى بايان قىپتۇ ۋە سازەندە بالىنىڭ سازەندە ئەمەس، بەلكى چالىم ئېلىنىڭ كەنجى شاهزادىسى، يەنى ئۆزلىرىنىڭ كۈيئوغلى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. كۈهىقاپ شاهى ئىنتايىن خۇرسەن بولۇپ، ئەتىسى قىزى ۋە كۈيئوغلى ئامەتىنى ئوردىغا چاقىرتىپ ئۇلارنى تەبرىكلەپتۇ. شۇ كۈندىن تارتىپ كۈهىقاپ پادىشاهلىقى تەۋەسىدە قىرىق كېچە - كۈندۈز توي - مەشرەپ بوپتۇ. تويدىن كېيىن كۈهىقاپ شاهى ئامەتىنى ئۆز يېنىدا قالدۇرۇپ، ئۆزىگە ئوڭ قول ۋەزىر قىلىۋاپتۇ.

ئامەت كۇھىقاپ پادىشاھلىقىدا ۋەزىر بولۇپ دەۋران سۈرۈۋاتقان كۇنلەرنىڭ بىرىدە، بىر كېچىسى ئاجايىپ چۈش كۆرۈپتۇ: بىر لايقا سۇلۇق دېڭىز، دېڭىز ئەتراپىدا ئوت كۆيۈۋاتقۇدەك، دېڭىز ئوتتۇرىسىدىكى بىر غۇلاچچە قورام تاش ئۈستىدە شاھ ئاتىسى دۈگدەرەپ تۇرغۇدەك. توساتتىن دېڭىزدا دەھشەتلىك دولقۇن كۆتۈرۈلۈپ، ئاتا ـ ئانىسىنى يۇتۇپ كېتىپتۇدەك. يىراق جايدا ئىككى ئاكىسى بېلىق تۇتۇپ، كېمە ئۈستىدە پەرۋاسىز ئولتۇرغۇدەكمىش... ئامەت چۈشىدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ، چىلىق ـ چىلىق قارا تەر ئىچىدە: «ئاتا، ئانا» دەپ، ناله قىلغىنىچە كېسەل بولۇپ يېتىپ قاپتۇ. كۇھىقاپ پادىشاھى ئۇنى يوقلاپ كىرگەنىكەن، ئۇ كۆرگەن چۈشىنى بىرمۇ بىر بايان قىلىپ، ئاتا ـ ئانىسىنى يوقلاپ كېلىش تىلىكىنى ئېيتىپتۇ. كۇھىقاپ شاھى ئوردا دانىشمەنلىرىنى يىغىپ، ئامەتنىڭ كۆرگەن چۈشلىرىگە تەبىر بېرىشنى بۇيرۇپتۇ. بىر دانىشمەن:

ــ كۆيئوغۇللىرىنىڭ يۇرتىدا ئۇرۇش يېغىلىقى كۆتۈرۈلۈپ، قۇدىلار قىيىن ئەھۋالدا قاپتۇ. ئامەتنىڭ ئىككى ئاكىسى ياۋلارغا يانتاياق بولۇپ، قۇدىلارنىڭ تاجۇ تەختىنى دۈشمەنگە تۇتۇپ بېرىپتۇ. ئەھۋال تولىمۇ ئېغىر، ــ دەپ تەبىر بېرىپتۇ.

كۇھىقاپ پادىشاھى دەرھال بىر تۇمەن ئاق دۆە، بىر تۇمەن قارا دۆە، بىر تۇمەن سېرىق دۆنى يىغىپ، ئامەتنى ئۇلارغا باشچى قىلىپ يولغا سالىپتۇ. ئامەت ئۇچ تۇمەن دۆە قوشۇنى بىلەن يۇرتىغا كەلگەندە، ياۋلار چالىم ئېلىنى ئاللىقاچان ئىگىلىۋالغانىكەن. ئامەت بىر تۇمەن قارا دۆنى ئىشقا سېلىپ ئاتا ـ ئانىسىنى بىر چەت چۆل ـ جەزىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن تېپىپ كەپتۇ. قالغان ئىككى تۇمەن دۆە يات ئەلدىن كەلگەن دۈشمەنلەرنى تىرىپىرەن قىلىپ، يۇرتنى قايتۇرۇۋالىپتۇ. ئامەتنىڭ ئىككى ئاكىسى ياۋلارغا تەسلىم بولۇپ، ئەيش ـ ئىشرەت بىلەن ئۆتكەنىكەن. ئامەت ئۇلار نىمۇ تۇتۇپ كېلىشكە پەرمان چۈشۈرۈپتۇ.

بۇ چاغدا مايمۇن مەلىكە رابىيەمۇ يېتىپ كېلىپ، ئۆز قېينانا ـ قېينانىسى بىلەن دىدار كۆرۈشۈپتۇ. چالىم ئېلىنىڭ تەختى يېگانىڭ ئامەتنىڭ قولىغا ئۆتۈپتۇ. ئامەتنىڭ ئىككى ئاكىسى مەمەت بىلەن يارمەھەمەتنىڭ گۇناھى ئېغىر بولغاچقا، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغانىكەن، ئەمما ئامەت شاھ ئاتىسى بىلەن ئانىسىغا يالۋۇرۇپ، ئۇلارنى كەچۈرۈم قىپتۇ. كەچۈرۈمگە ئېرىشكەن مەمەت بىلەن يارمەھەمەت بولسا ئاتا ـ ئانىسىدىن يەنە يۇز ئۆرۈپ يات ئەلگە قاچقانىكەن، تەڭ يولدا بىرى بۆرىگە، يەنە بىرى تۇلكىگە ئايلىنىپ چۆلگە چىقىپ كېتىپتۇ. بۇ ئىككىسىنىڭ خوتۇنلىرى گۇلسەيدەمخان بىلەن گۇلزىرە بولسا، سېغىزخان بىلەن توك قاغىغا ئايلىنىپ بېشى قايغان تەرەپلەرگە ئۇچۇپ غايىب بوپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، چالىم پادىشاھلىقى بىلەن كۇھىقاپ پادىشاھلىقى قۇدىلاشقان ئىناق ئەللەرگە ئايلىنىپتۇ. ئامەت بەزىدە چالىم ئېلىدە ئاتا ـ ئانىسىنىڭ يېنىدا، بەزىدە قېينانا ـ قېينانىسى تۇرۇشلۇق كۇھىقاپ پادىشاھلىقىدا ياشاپتۇ. ئەگەردە ئامەت چالىم مەملىكىتىدە ئۇزاقراق تۇرۇپ قالسا، كۇھىقاپ پادىشاھى ئۆز كۆيئوغلىنى سېغىنىپ بوران نۆكەرلىرىنى چالىم ئېلىگە ئەۋەتىدىكەن. ئەگەر ئامەت كۇھىقاپ ئېلىدە كۆپرەك تۇرۇپ قالسا، چالىم پادىشاھى كۇھىقاپ پادىشاھلىقىغا چاقماق بەگنى سەردار قىلىپ يامغۇر نۆكەرلىرىنى ئەۋەتىپ، يامغۇر ياغدۇرىدىكەن. بوران بىلەن يامغۇر بىر ـ بىرى بىلەن كېلىشەلەيدىكەن. يامغۇر ياغقاندا بوران چىقسا، يامغۇرنىڭ توختاپ قېلىشى شۇنىڭدىن قالغانىكەن.

كەشمىر سۇلتانشاك قىزى

بۇايەتچىلەر شۇنداق رىۋايەت قىپتۇكى، كەشمىر ۋىلايىتىدە بىر پادىشاھ ئۆتكەنكەن، ئۇنىڭ بىرمۇ پەرزەنتى يوق ئىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى پادىشاھ خوتۇنى بىلەن بىللە تەختىگاھتا ئولتۇرغىنىدا، ئۇلارنىڭ ئالدىغا بىر دەرۋىش كىرىپ كەپتۇ. ئۇ:

— تەڭرى رىزاسى ئۈچۈن سەدىقە بېرىڭلار، — دەپتۇ.

— ئەي دەرۋىش، نېمە تەلەپ قىلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ خانىش. دەرۋىش ئېيتىپتۇ:

— مېنىڭ تەلىپىم يۈز سەر ئالتۇندۇر، — دەپتۇ دەرۋىش.

پادىشاھ بىلەن خوتۇنى دەرھال يۈز سەر ئالتۇننى ئەكەلدۈرۈپ دەرۋىشكە بېرىپتۇ. بۇ چاغدا، دەرۋىش خانىشقا قاراپ:

— ئەي خانىم، سېنىڭ بىرەر ئارزۇ - تەلىپىڭ يوقمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مېنىڭ بىر ئارزۇ - ئارمىنىم بار ئىدى، لېكىن دېيىشكە خىجالەت بولۇۋاتىمەن، — دەپتۇ خانىش.

— ئۇيالماي ئېيتقىن، — دەپتۇ دەرۋىش.

— ئەي دەرۋىش، — دەپتۇ خانىش، — ماڭا بىر دۇئا قىلساڭ، تەڭرىم ماڭا بىر پەرزەنت ئاتا قىلسا.

— مەن دۇئا قىلسام، سەن «ئامىن» دېگەيسەن، — دەپتۇ دەرۋىش.

دەرۋىش دۇئا قىپتۇ، خانىش «ئامىن» دەپ قول كۆتۈرۈپتۇ. تەڭرىتائالا ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىپتۇ. شۇ كېچىسى خانىش ھامىلدار بوپتۇ. ئاي - كۈنى توشقاندىن كېيىن، بىر قىز بالا دۇنياغا كەپتۇ. پادىشاھ بارلىق پۇقرانى يىغىپ شۇنداق چوڭ توي - تاماشا قىپتۇكى، ھەتتا جىمى ھايۋانلارمۇ يېمەك - ئىچمەككە تويۇپتۇ. ئۇچ كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ، تۆتىنچى كۈنى بۇ قىزغا «گۈلچېھرە» دەپ ئىسىم قويۇپتۇ. ئاندىن پۈتۈن شەھەر خەلقىگە ئالتۇن تەڭگىلەرنى ئۇلەشتۇرۇپتۇ، ھەممە ئادەم خۇشال بولۇپ، قىزنىڭ بەختى - تەلىيى ئۈچۈن نۇرغۇن دۇئالارنى قىلىپ ئۆيلىرىگە قايتىشىپتۇ.

ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ. قىز ئۇچ ياشقا كىرگەندە، ئۇنى موللىغا تاپشۇرۇپتۇ. بۇ قىز شۇنداق ئالىم بولۇپ يېتىشىپتۇكى، ھېچكىم ئۇنىڭ ئىلمىگە جاۋاب قايتۇرۇشقا قادىر ئەمەسكەن. بۇ قىز ئەلىمدىلا ئەمەس، ھۆسن - جامالدىمۇ تەڭداشسىز گۈزەل ئىكەن. پۈتۈن شەھەر خەلقىنىڭ پىكرى - زىكرى بۇ قىزنى بىر كۆرمەكتە ئىكەن. بارلىق پادىشاھلار ۋە شاھزادىلەر بۇ قىزنىڭ تەرىپىنى ئاڭلاپ ھەيران بولۇشىدىكەن. بۇ قىز ھۆسن - جامالدا، ئىلىمدە، ئەقىل - پاراسەتتە، نازاكەتتە ۋە پالۋانلىقتا ھەم تەڭداشسىز ئىكەن. ئۇ قىزىل ياقۇتتەك لەۋلىرىنى تەۋرىتىپ بىر ئېغىز سۆزلىسە، كۆرگەنلەر بەھوش

بولۇپ يىقىلىدىكەن.

گۈلچېھرە ئون ئىككى ياشقا كىرىپتۇ. بۇ چاغدا بىرقانچە ئەللەردىن ئەلچىلەر كەپتۇ، لېكىن پادىشاھ قىزىنىڭ رازىلىقسىز ئۇلارغا جاۋاب بېرەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. گۈلچېھرە بولسا:

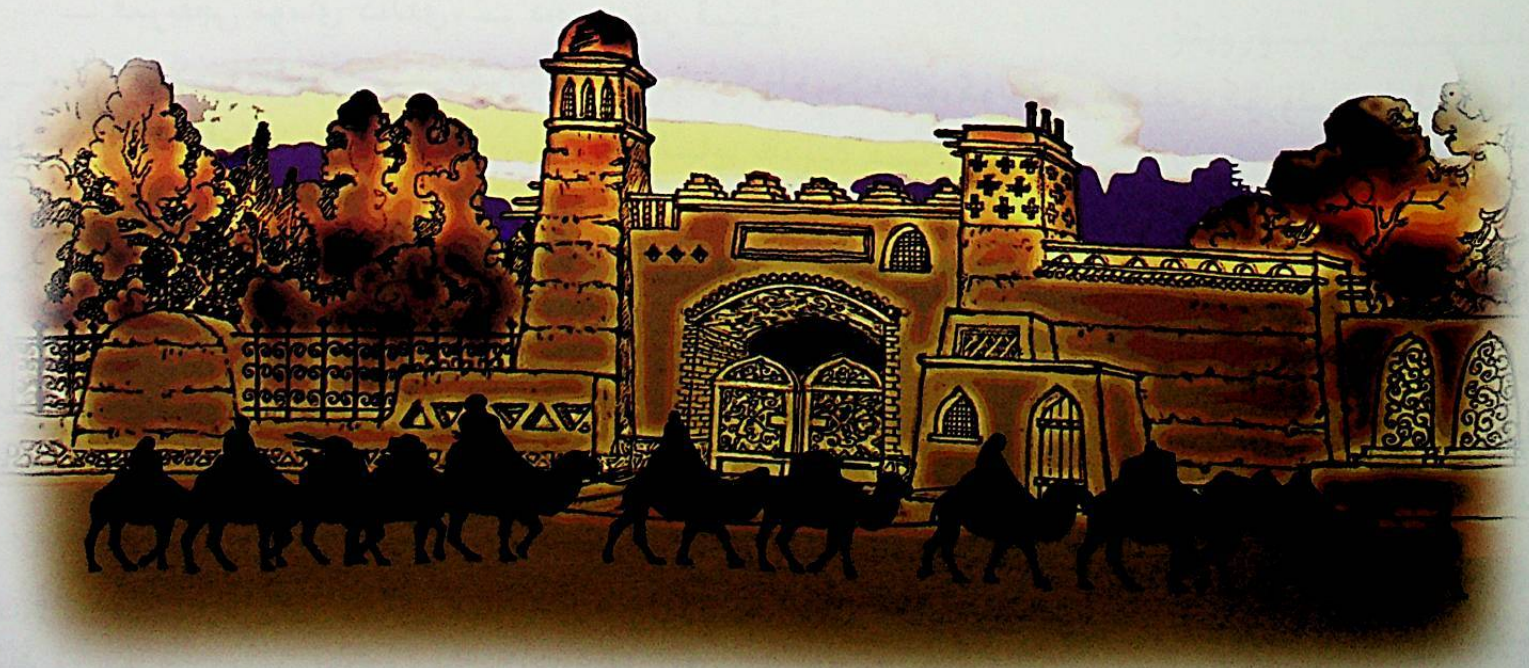
— ماڭا ئەلچى ئەۋەتكەنلەرنىڭ ئىچىدە كىم ئىلىمدە، ھۆسن ـ جامالدا، باتۇرلۇقتا مېنىڭدىن ئۈستۈن بولسا، مەن شۇنىڭغا تېگىمەن، — دېگەن جاۋابنى بېرىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن نۇرغۇن ئالىملار كېلىپ قىز بىلەن بەس ـ مۇنازىرە قىلىشىپتۇ. بىرمۇنچە شاھزادىلەر كېلىپ قىزنىڭ جامالىغا ھەيران بولۇشۇپتۇ. قانچىلىغان پالۋانلار كېلىپ قىزنىڭ كۈچ ـ قۇۋۋىتىگە تەڭ كېلەلمەي، بىچارە بولۇپ قايتىشىپتۇ. بەزى پادىشاھلار لەشكەر ئەۋەتىپ سوقۇشۇپمۇ قىزنى ئالالماپتۇ. شۇنداق قىلىپ خېلى ۋاقىتلار ئۆتۈپتۇ.

بىر كۈنى باغداد پادىشاھىنىڭ ئوغلى يۈز تۆگىگە ئالتۇن ـ كۈمۈش، ئۈنچە ـ مەرۋايىتلارنى، يىپەك ۋە ئەتلەسلەرنى يۈكلەپ، بىرقانچىلىغان خىزمەتكار، قوللار بىلەن كەشمىر ۋىلايىتىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. شاھزادە ھەر تۇرلۇك ياقۇت ـ جاۋاھىرلار بىلەن بېزەلگەن تاج ۋە ئالتۇن ـ كۈمۈشكە غەرق بولغان لىباسلارنى كىيىپ، يېشىل، قىزىل، ئاق ئەتلەسلەردىن سايىۋەن قىلغان تەختىراۋاندا ئولتۇرغانكەن، ئۈنىڭغا قارىغان ئادەملەرنىڭ كۆزلىرى قامىشىپ كېتىپتۇ. بۇ شاھزادىنىڭ يۈزى يۈسۈپ ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزىدەك نۇرلۇق، سۆزى ھەزرىتى زۇلەيخانىڭكىدەك شېرىن ئىكەن. ئۇ گۈلچېھرەنىڭ بۇلۇغا ئوخشاش سۆزىگە تەشنا، نۇرلۇق جامالىغا ئاشىق بولۇپ، مىڭ بىر مۇشەققەتلەرنى چېكىپ كەشمىر ۋىلايىتىگە يېتىپ كەپتۇ. ئۇ شەھەرگە كىرىپ شەھەرنىڭ ئەھۋالىنى كۆزىتىپتۇ، كىشىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ھەممە ئادەمنىڭ ئاغزىدا گۈلچېھرەنىڭلا گېپىمىش. شۇنىڭ بىلەن، بۇ بىچارىمۇ گۈلچېھرە ھەققىدىكى گەپ ـ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئەقلىدىن ئازغىلى تاس قاپتۇ. ئۇ يەنە ھوشىنى يىغىپ، ئۆزى چۈشكەن ھۇجرىغا قايتىپتۇ.

شاھزادىنىڭ بىر ئەقىللىق مەسلىھەتچىسى بار ئىكەن. شاھزادە ئۆز ھالىدىن ئۈنى خەۋەردار قىلىپ:

— ئەي ۋەزىر، بۇ دەردنىڭ دەرمانىغا قانداق يەتمەك كېرەك؟ — دەپتۇ. ۋەزىر باش قاتۇرۇپ راسا ئويلانغاندىن كېيىن:

— ئەي شاھزادە، بىرئاز سەۋر قىلايلى، شەھەردىكى بۇ ئەھۋالدىن خەۋەردار كىشىلەردىن سۈرۈشە- تۇرۇپ بىلىپ باقايلى. شۇ چاغدا ئىنشائاللا بىر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش مۇمكىن. ھازىرچە ئالدىراپ ھېچقانداق ئىشقا قەدەم باسمايلى، — دەپتۇ. شاھزادە ۋە باشقىلار بۇ سۆزنى مۇۋاپىق كۆرۈپتۇ.

بۇلار مەسلىھەت قىلىشىپ تۇرسۇن، بىز گەپنى گۈلچېھرەدىن ئاڭلايلى:

گۈلچېھرەگە شۇنداق خەۋەر يېتىپتۇكى:

— بۇ شەھەرگە بىر شاھزادە كەپتۇ، مال - دۇنيا ۋە ھۆسن - جامالىنى تىل بىلەن تەرىپلەش مۇمكىن ئەمەس ئىكەن. ئۇنى بىر كۆرگەنلەر ماڭالماي، قەدەم باسقان جايىدا تۇرۇپلا قېتىپ قالىدىكەن. ئەمما، ئۇ دائىم «گۈلچېھرە» دېگەن نامنى زىكرى قىلىدىكەن، مىڭ جېنى بولسىمۇ سىزنىڭ ئىشقىڭىزدا قۇربان قىلارمىش...

گۈلچېھرە بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ بىرھازا ئويلىنىپ قاپتۇ، ئىشق - مۇھەببەت تومۇرلىرى شىددەت بىلەن سوقۇپتۇ. «ئۇنى بىر كۆرۈپ بېقىش كېرەك» دەپتۇ قىز.

شاھزادە بولسا كېچىلىرى ئۇيان - بۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇلبۇل گۈل دەپ زىكرى قىلغىنىدەك، ئۇ گۈلچېھرە دېگىنىچە تۇنلەرنى ئويغاق ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ.

بىر كۈنى ۋەزىر گۈلچېھرەگە تونۇش بىر مومايىنى تېپىپ، ئۇنىڭغا:

— ئانا، بۇ ئىشقا بىر ئامال تېپىڭ. قانداق قىلىپ بولمىسۇن شاھزادە بىلەن گۈلچېھرەنى ئۇچراشتۇرايلى. قانچىلىك ئالتۇن - كۈمۈش دېسىڭىزمۇ بېرەيلى، — دەپ، ئەھۋالنى ئېيتىپ يالۋۇرۇپتۇ.

مومای ئالتۇن - كۈمۈشنىڭ ئېتىنى ئاڭلىغان ھامان پىلىكتەك يۇمشاپ، تۇلكىدەك ھىيلىگە كىرىپتۇ ۋە:

— ئەي ۋەزىر، مېنىڭمۇ كۆڭلۈمگە بىر ئوي كېلىۋاتىدۇ. مەن گۈلچېھرەنىڭ قېشىغا بېرىپ، شاھزادىنى راسا ماختاي. ئۇنىڭ گەپ - سۆزلىرىدىن كۆڭلىدىكىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ. مېنىڭ سۆز- لىرىم ئۇنىڭ قۇلىقىغا يېقىپ، شاھزادىگە نىسبەتەن قىزىقىش قوزغىلامدۇ ياكى تەكەببۇرلۇق ئىزھار قىلامدۇ، شۇنىڭغا قاراپ بىر تەدبىر قوللىنارمىز، — دېگىنىچە ھىيلە كىيىمىنى كىيىپ، يالغانچىلىق چاپىنىغا ئورىلىپ، ئىغۋا ھاسىسىغا تايىنىپ يولغا چىقىپتۇ.

مومای شۇ ماڭغىنىچە بىر دەمدىلا گۈلچېھرەنىڭ دەرۋازىسىغا يېتىپ بېرىپتۇ. قىزلار:

— قىزىقچى مومای كەلدى، — دەپ خەۋەر قىپتۇ.

— كىرگۈزۈڭلار، — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ گۈلچېھرە. ئۇ گۈلچېھرە بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتقاچ:

— ئاھ، بۇ قولنى قانداق قىلىپ شاھزادىنىڭ قولى بىلەن كۆرۈشتۇرەرمەن؟ — دەپتىكەن، گۈل- چېھرە كۈلۈپ كېتىپ:

— قانداقلارچە شاھزادىنىڭ قولى مېنىڭ قولۇمغا لايىق كېلىدۇ؟ — دەپتۇ.

مومای دەرھال ئەقىل - ھوشىنى يىغىپ، مىكىر خالتىسىنى ئالدىغا يېيىپ، شاھزادىنى ماختاشقا باشلاپتۇ:

— ئەي قىزلارنىڭ سۇلتانى، يىگىتلەرنىڭ تاجى، نەچچە مەملىكەت پادىشاھلىرىنىڭ كۆرگۈ ئەينە- كى ۋە نەچچە يىگىتلەرنىڭ كۆزىنىڭ سۈرمىسى، نەچچە شاھزادىلەرنىڭ كۆڭۈل زىكرىنىڭ كەبىسى! يۇ- زۇڭ ۋە سۆزۈڭ بىلەن نەچچە مەملىكەت خەلقىنى مەھلىيا قىلدىڭ، سېنىڭ ئىشقىڭدا كەسىپ ئىگىلىرى

ئىشنى تاشلاپ، قوللىرىغا تەسۋى ئېلىپ سېنى زىكىر قىلىشماقتا... ھەسەل ھەرىسى بال ئىزدەپ خۇش پۇراق چېچەكلەرنى ئايلانغىنىغا ئوخشاش، سېنىڭ گۈلدەك يۈزۈڭگە ئاشىق بولۇپ بىر شاھزادە كەپتۇ. ئەگەر سەن مۇڭاپىق كۆرسەڭ، سېنى ئەمرىگە ئېلىشنى ئويلايدىكەن.

— ئۇ شاھزادىنى كۆرۈپ بېقىش كېرەك، — دەپتۇ قىز.

— پالانى سودىگەرنىڭ قىزىنىڭ تويى بولىدىكەن، ئۇ سېنىمۇ قىز ئولتۇرۇشىغا چاقىرىدىكەن. ئەگەر قوبۇل كۆرسەڭ ئاشۇ سودىگەرنىڭ قىزىنىڭ تويىغا بارساڭ، شاھزادىمۇ شۇ ئەتراپتا ئىكەن، شۇ چاغدا كۆرۈپ قېلىشىڭ مۇمكىن، ئىنشائاللا، — دەپتۇ موماي.

— چاقىرسا نېمىشقا بارمىغۇدەكمەن؟ — دەپتۇ قىز.

موماي ئىچىدە يەنە بىر قاپقاننى قۇرۇپتۇ. گۈلچېھرەدىن رۇخسەت سوراپ، تېزدىن ۋەزىرنىڭ ئالدىغا يېتىپ بېرىپ ۋەقەنى بىرمۇبىر بايان قىپتۇ ۋە:

— مەن سودىگەرنىڭ قېشىغا بېرىپ: «سەن كاتتا بىر توي قىلغىن، تارتقان زىيىنىڭنى شاھزادە تۆلەپ بېرىدۇ» دېدىم. ئۇ ماقۇل بولدى. شۇڭا، قانچىلىك مال ـ پۇل كېرەك بولسا شاھزادىگە ئېيتايلى، خىراجەتكە ئۇ رازى بولسۇن، چۈنكى ئۇ سودىگەرگە تارتقان جاپاسىنىڭ ئەجرىنىمۇ بېرىشىمىز كېرەك. سودىگەرنى تولۇق رازى قىلىپ، چوڭ توي ـ تاماشا قىلىپ، شۇ باھانە بىلەن گۈلچېھرەنى شاھزادىگە كۆرسىتىش كېرەك. بۇنىڭ نەتىجىسى ئەگەر مەقسەتكە مۇڭاپىق كەلسە، گۈلچېھرەنى شاھزادىگە ئېلىپ بېرىشىڭ كويىدا بولىمىز، — دەپتۇ موماي.

ۋەزىر بۇ سۆزلەرنى ئىشىتىپ خۇشال بولۇپ شاھزادىنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ ۋە ئەھۋالدىن خەۋەردار قىپتۇ. شاھزادە بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ مىڭ جېنى بىلەن شادلىنىپ، ئىككى قولىنى قوشتۇرۇپتۇ. ئۇ:

— قانچىلىك مال ـ دۇنيايىم سەرپ بولسىمۇ، مىڭ جېنىم بىلەن رازىمەن، — دەپتۇ.

ۋەزىر شاھزادىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ مومانىڭ ئالدىغا چىقىپ ئۇنىڭغا يەتكۈزۈپتۇ.

موماي دەرھال سودىگەرنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپتۇ ۋە بارلىق ۋەقەنى باشتىن ـ ئاخىر ئۇنىڭغا دەپتۇ. سودىگەرمۇ گۈلچېھرەنىڭ ئۆز ئۆيىگە قەدەم باسىدىغانلىقىغا خۇش بولۇپ، ھەممە ئىشقا رازى بوپتۇ. موماي سودىگەرنى ئەگەشتۈرۈپ شاھزادە بىلەن ۋەزىرنىڭ ئالدىغا باشلاپ بېرىپتۇ، ئۇلار كۆرۈشۈپ ئۆزئارا ھال ـ ئەھۋال سورىشىپتۇ. قايتىش ۋاقتىدا ئۇلار پادىشاھنىڭ قىزىنى قولغا چۈشۈرۈشنىڭ مەسلىھىتىنى پىشۇرۇپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، سودىگەر بىلەن موماي ئۈچ ـ تۆت كۈنگىچە توي تەييارلىقى بىلەن پۈت ـ قولى يەرگە تەگمەي ھەر تەرەپكە چېپىشىپتۇ. نېمە كېرەك بولسا ئەكېلىپ، نۇرغۇنلىغان نازۇ نېمەتلەرنى ھازىرلاپتۇ. نەچچىلىگەن قۇل، كېنىزەكلەر، ھۆرلەر كەبى قىزلار ۋە غىلمانلار كەبى يىگىتلەر ئالتۇن ـ ياقۇتلاردىن ياسالغان ئاياقلاردا شاراب تۇتۇش ئۈچۈن تەييارلىنىپتۇ. بەشىنچى كۈنى توي ـ تاماشا باشلىنىپ، شەھەردىكى گۈزەل قىزلار كېلىشكە باشلاپتۇ. ئۇلارنىڭ ھەربىرىنى ئۈنچە ـ مارجانلار بىلەن بېزەلگەن كۈرسىلارغا ئولتۇرغۇزۇپتۇ. گۈلچېھرە ئۈچۈن بىر ئالتۇن كۈرسى ھازىرلانغان بولۇپ، تۆت نەپەر خادىم ئالتۇن پەتنۇسلارغا تىللالارنى تولدۇرۇپ قوللىرىدا كۆتۈرگەن پېتى ئۇنىڭ يولىغا ئىنتىزار بولۇپ تۇرۇپتۇ. قىزىل، يېشىل ئەتلەسلەردە سايىۋەن قىلغان، ئالتە ئات قوشۇلغان تەختىراۋانغا ئوخشاش بىر ھارۋا گۈلچېھرە ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان بولۇپ، بىرقانچە مۇلازىم گۈلچېھرەگە خەۋەر بېرىپ، ئۇنىڭ ئىشىكىدە ئىنتىزار بولۇپ كۈتۈشۈپتۇ. گۈلچېھرە بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن سۈمـ

بۇل چاچلىرىنى تاراپ، ئايدەك يۈزىنى تۆرلۈك - تۈمەن زىننەتلەر بىلەن بېزەپ، بېشىغا ياقۇت - جاۋا-
ھىرلار قويۇلغان بىر تاجنى كىيىپتۇ، ئۇنىڭ نۇرى شەھەرنى چاقنىتىۋېتىپتۇ. ئالتۇن - كۈمۈش بىلەن
زىننەتلەنگەن لىباسلار، ئۇنچە - ياقۇتتىن تىزىلغان مارجانلىرى ئۇنى خۇددى بىر زىبا تۇتى قۇشقا
ئوخشىتىپ قويۇپتۇ. ئۇنىڭ شولىسى پۈتۈن ئەتراپقا يېيىلىپتۇ، كۆرگەنلەرنىڭ كۆزلىرى قامىشىپ كې-
تىپتۇ. ئۇنىڭ ئىنىكئانىلىرى ئوڭ ۋە سول تەرەپلىرىدىن يۆلەپ، قوللىرىدىن يېتىلەپ، يىگىرمە -
ئەتلەسلەردىن سېلىنغان پايانداز لارنى دەسسىتىپ، ئۇنى ھارۋىنىڭ ئىچىگە كۆتۈرۈپ ئېلىپ ئولتۇرغۇزۇپ
قويۇپتۇ. سودىگەرنىڭ مەھەللىسىگە يېتىپ بارغاندىمۇ پايانداز لار سېلىنىپ، ئاياغ ئاستىغا ئۇنچە - مار-
جان، تىللالارنى چېچىپتۇ. ھۆر - پەرىلەردەك قىزلار ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ، قوللىرىدىن تۇتقىنىچە بې-
شىدىن ئالتۇن تاۋاقلاردا ئۇنچە - مارجانلارنى چېچىپتۇ، «قەدىمكىزگە مۇبارەك بولسۇن! مەرھابا، خۇش
كەپسىز...» دېيىشىپ چۈرقىرىشىپتۇ. يەنە تويغا تەكلىپ قىلىنغان قىزلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئالدىغا
كېلىپ، يۈزلىرىدىن سۆيۈپ: «مەرھابا، خۇش كەپسىز خانىمىز، سۇلتانىمىز» دېيىشىپتۇ. گۈلچېھرەمۇ
ئەتراپتىكى ھەممەيلەنگە تەكشى قاراپ، بارلىق قىزلاردىن ئەھۋال سوراپتۇ.

بۇلار بۇ يەردە بۇلبۇلدەك سايراپ سۆزلىشىپ تۇرسۇن، بىز شاھزادە بىلەن ۋەزىرنىڭ يېنىغا بېرىپ
باقايلى:

موماي سودىگەر ۋە ۋەزىر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ شاھزادىنى بىر ھۇجرىغا ئولتۇرغۇزۇپ، گۈلچېھ-
رەنى كۆزىتىش ئۈچۈن كىچىككىنە بىر دېرىزىنى ئوچۇق قويۇپ، ئىشىكىنى ئېتىپ قويۇپتۇ، چۈنكى
قىزلار شوخ كېلىدۇ، ئىشىكنى ئېچىپ كىرىپ قالمىسۇن، دېيىشىپتۇ ئۇلار.

شاھزادە، كۆزلىرىمگە قۇياش نۇرى قاچان چۈشەركىن دەپ، ئىنتىزار بولۇپ ئولتۇرغىنىدا، تۇيۇق-
سىزلا گۈلچېھرەگە كۆزى چۈشۈپتۇ. خۇشاللىقىدىن ئۇ جان تەسلىم قىلىشقا تەييارلىنىپ، بىھوش بولۇپ
يىقىلىپتۇ، بىرھازادىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ، كۆرمەي تۇرۇپ ئاشىق بولغىنىغا ئۆزۈن بولغان ئۇ
قىزنى كۆرۈپ مىڭ جېنى بىلەن كۆيۈپ چىدىغۇچىلىكى قالماپتۇ، ئەقلىدىن ئېزىشقا ئاز قاپتۇ، مىڭ
بالالار بىلەن ئاران سەۋر قىپتۇ. قىزلارنىڭ ھەممىسى يېيىش - ئىچىش بىلەن بولسا، گۈلچېھرە بىلەن
شاھزادە بىر - بىرىنى ئويلاپ تاقىتى قالماپتۇ. قىزلار توينى تۇگىتىپ بىر - بىرلەپ قايتىشقا باشلاپ-
تۇ. بۇ چاغدا گۈلچېھرە مومايغا:

— شاھزادىدىن خەۋەر يوققۇ؟ — دەپتۇ.

— شاھزادە، سېنى كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ، يوشۇرۇنۇۋاپتۇ، — دەپتۇ موماي مىڭ بىر ھىيلىلەر
بىلەن، — ئەتە مەن ساڭا بىر ئامال ئۆگىتەي، شۇ چاغدا ئۇنى قانچىلىك كۆرۈشنى خالىساڭ كۆرەلەيسەن.

گۈلچېھرە موماينى ئۆز قېشىغا بېرىشقا شەرت قىلىپ قويۇپ، كېتىشكە ھازىرلىنىپتۇ. خىزمەت-
چىلەر تەرەپ - تەرەپتىن ئۇنچە - مارجانلارنى چېچىپ ئۇزىتىپ قويۇپتۇ. شاھزادە كۆزلىرىدىن ئۇنچە-
دەك ياشلارنى تۆكۈپ، ئۇنىڭ كەينىدىن تەلمۈرگىنىچە بىقارار بولۇپ قاپتۇ. ۋەزىر ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ:

— ئىنشائاللا، بۇ گۈزەل قىز چوقۇم سىزنىڭ بولىدۇ، — دەپتۇ. شاھزادە ۋەزىرنىڭ سۆزىدىن
كۆڭلى تەسكىن تېپىپ، تاڭ ئاتقۇچە تەڭرى تائالاغا مۇناجات قىلىپ، گۈلچېھرەنى ئۆزىگە نېسىپ قە-
لىشىنى تىلەپ ئويغاق تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ. موماي بولسا، قاچان تاڭ ئاتاركىن دەپ، گۈلچېھرە ئۈچۈن
ھىيلە - مىكىرلەرنى تۇزۇپ، ئالدام خالتىسىنى تولدۇرۇپتۇ. تاڭ ئاتا - ئاتمايلا موماي ھىيلە كىيىمىنى
كىيىپ، يالغانچىلىق رومىلىنى ئارتىپ، ئىغۇا تايىقىغا تايىنىپ گۈلچېھرەنىڭ قېشىغا قاراپ چېپىپتۇ.

قىزلار مومانىڭ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىپتۇ. گۈلچېھرەنىڭ ئىجازىتى بىلەن ئىنىكئانىلار ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ قارشى ئاپتۇ. موماي گۈلچېھرە بىلەن كۆرۈشۈپ هال - ئەھۋال سورىشىپتۇ. گۈلچېھرە مومايغا:

— ئەي ئانا، شۇ شاهزادىنى قاچان كۆرۈرمەن؟ — دەپ-تۇ. موماي دەپتۇكى:

— ساڭا بىر مەسلىھەت كۆرسىتەي، ئاتاڭغا بۇ شاهزادىنىڭ خەۋىرىنى ئاناڭ ئارقىلىق يەتكۈزگىن. بىر يىغلىش ئۆتكۈزۈپ، مېهمان چاقىرىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلغىن. ئاتاڭ شاهزادىنىمۇ چاقىرسۇن، شۇ چاغدىلا سەن ئۇنى مۇرادىڭغا يەتكۈدەك كۆرەلەيسەن.

بۇمەسلىھەت گۈلچېھرەنىڭ كۆڭلىگە بەكمۇ يېقىپتۇ. ئۇ بۇ توغرۇلۇق ئاتىسىغا ئىلتىماس قىلماقچى بوپتۇ. كەچ بولغاندا ئىنىكئانىسىغا ئەھۋالنى ئېيتىپ:

— سەن بۇ ئەھۋال توغرىسىدا مۇڭاپىق بىر پۇرسەت تېپىپ ئانام بىلەن سۆزلەشكىن، ئۇ ئاتام بىلەن سۆزلىشىپ باقسۇن. ئاتام نېمە دېمىسۇن، ئۇنىڭ پىكرىدىن بىزنى خەۋەرلەندۇرسۇن. ئىشقىلىپ بىر ئامال قىلىپ مېهمان چاقىرىشنىڭ يولىنى قىلسۇن، — دەپتۇ.

ئىنىكئانا بۇ سۆزلەرنى خانىشقا يەتكۈزۈپتۇ. ئۇ كېچىسى خانىش قىزىغا هەمراه بولۇپ، ئەتىسى ئۆز خانىسىغا قايتىپتۇ، سۇلتانىنىڭ كەيپى چاغ پەيتىنى كۈتۈپ تۇرۇپ، بۇ سۆزلەرنى ئۇنىڭغا ئېيتىپتۇ. سۇلتانمۇ مەلىكىنىڭ بۇ سۆزىگە جان - تېنى بىلەن قوشۇلۇپتۇ. ئۇ دەرهال مېهمان چاقىرىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىشقا بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇ. بىر كۈن ئاۋۋال شەهەرنىڭ ئۆلىما - پازىللىرىنى، بايلارنى مېهماندارچىلىققا تەكلىپ قىپتۇ.

ئەتىسى قىز شاختىكى كۈن نۇرى چۈشكەن ئالمىدەك قىزىرىپ، تۇرلۇك - تۇمەن ياقۇت جاۋاهىرلار بىلەن بېزىلىپ يىراقتىن ماراپ تۇرۇپتۇ. ئۆلىمالار، بايلار، شەهەر خەلقى هەممىسى يېتىپ كەپتۇ. بۇ چاغدا شاهزادىنىڭ ئالدىغا يەنە ئادەم ئەۋەتىپتۇ. شاهزاده بولسا ئۇنچە - مەرۋا-يىتلار ئورنىتىلغان تاجنى كىيىپ، ئالتۇن ئۇزەڭگە، يىپەك چۇلۇڭۇرلۇق هەيۋەتلىك بىر ئاتقا مە-

نسپ، ۋەزىرىنى يەنە بىر ئاتقا مىندۇرۇپ، پادىشاھلار كەبى يېتىپ كەپتۇ. ئۇنى كۆرگەنلەر: «بۇ پە-
رىشتە سۈپەت ئادەم كىمدۇ؟» دېيىشىپ ھەيران بوپتۇ. گۈلچېھرە شاھزادىنى كۆرگەن ھامان بىھوش
بولۇپ يىقىلىپتۇ، يۈرىكىگە ئىشق ئوتى تۇتىشىپتۇ.

شاھزادىنى سۈلتان بىلەن ۋەزىرلەر قارشى ئېلىپ، ئۇنىڭغا مۇۋاپىق ئورۇن كۆرسىتىپتۇ. دۇئادىن
كېيىن ھال - ئەھۋال سورىشىپتۇ. گۈلچېھرە شاھزادىنى كۆرىدىغانلىغا بىر كىچىككىنە يوچۇق ئېچىلغان
خانىغا يوشۇرۇنۇۋالغانىكەن، ئۇ شۇ يەردىن شاھزادىگە قاراپ قانغۇدەك كۆرۈۋاپتۇ. ئۇنىڭ ئىشق -
مۇھەببىتى ئەسلىدە بىر ھەسسە بولسا، ئەمدى مىڭ ھەسسە بوپتۇ.

سورۇندا ئۆلىمالار ۋە بايلار ئۆزئارا سۆزلىشىپ ئولتۇرۇپ، شاھزادىدىنمۇ بىر سوئال سوراشقا
توغرا كېلىپ قېلىپ، ئۇنىڭدىن سوراپتۇ. شاھزادە تەبەسسۇم قىلغان ھالدا مەجلىس ئەھلىگە ناھايىتى
مۇۋاپىق جاۋاب قايتۇرۇپتۇ. ئۇلار قايىل بولۇشۇپ، ھەممىسى «باركاللا» دەپ ئاپىرىن ئوقۇشۇپتۇ. بۇ
چاغدا گۈلچېھرە يوچۇقتىن قاراپ تۇرغانىكەن، ئۇ مەغرۇرلۇق بىلەن:

— تازىمۇ ئەخمەق نېمىكىنا، سۆزلىمەي تۇرۇپلا كۆلۈۋاتىدۇ، — دەپتۇ مەسخىرە قىلىپ ۋە، — مەن
قانداقمۇ بۇنداق شاھزادىگە لايىق بولاي؟ — دەپ تەكەببۇرلۇق قىپتۇ.

زىياپەت ئاخىرلىشىپ، كۆچىلىك
تارقىلىپتۇ. شاھزادىمۇ ئۆز تۇرالغۇ-
سىغا قايتىپ كەپتۇ. ئۇ، گۈلچېھرەنىڭ
خەۋىرىنى قانداق ئالارمەن دەپ، بىقارار
بولۇپ ئولتۇرۇپتۇ. بۇ چاغدا ۋەزىر
يېتىپ كەپتۇ. ئۇ:

— ئەي شاھزادە، ئەمدى نېمە ئا-
مال قىلماق كېرەك؟ گۈلچېھرەنى
سىزگە سورىتىش ئۈچۈن قانداق قە-
لبىڭىز كېرەكلىكىنى كىمدىنمۇ بىلگىلى
بولار؟ — دەپتۇ. شاھزادە:

— ئۆزۈڭ بىل، ھەرنېمە قىلساڭ
بىر چارە تېپىپ مېنى نائۈمىد قويمە-
غىن، — دەپ ئۇنچىدەك كۆز ياشلىرى-
نى تۆكۈپتۇ. ۋەزىر ئۇنىڭ بۇ تۇرقىنى
كۆرۈپ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپتۇ. ئۇ،
ھىلىقى مومايىنى تېپىش كېرەك، چو-
قۇم ئۇ بۇ ئىشنىڭ ئامالىنى بىلىدۇ،
دەپ ئويلاپتۇ. ۋەزىر دەرھال مومايىنى
تېپىپتۇ ۋە:

— ئەھۋال قانداق؟ سىز ئەمدى
ماڭا ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى قىلچە يالغان

قوشماي بايان قىلىڭ. مەن سىزنىڭ گېپىڭىزگە قاراپ شاھزادىگە مۇۋاپىق بىر جاۋاب بېرەي، — دەپتۇ ۋەزىر.

— ئەي ۋەزىر، مەن ساڭا ھەقىقىي ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرەي. گۈلچېھرە ئالدىنقى قېتىم شاھزادىنى كۆرگەندىلا ئۇنىڭغا ئاشىق بولغانىدى، ھەتتا ئاشىقى بىقارار بولغانىدى. ئەمما، گۈلچېھرە بۇ قېتىملىق زىياپەتتە شاھزادىنىڭ سۆزلەشتىن بۇرۇن تەبەسسۇم قىلغىنىنى كۆرۈپ: «بۇ يىگىت سۆز قىلماي تۇرۇپ ئاۋۋال كۈلۈۋاتىدۇ، خۇددى ئەخمەقلەردەك» دەپ، تەكەببۇرلۇق قىلىۋاتىدۇ، ھەتتا: «بۇنداق شاھزادە قانداقمۇ ماڭا لايىق بولسۇن؟» دەۋاتىدۇ. ئەمدى ئۇنىڭ ئىچكى سىرىنى بىلمەكچى بولساڭلار، بىر ئەلچى تېپىپ سۇلتانغا ماڭدۇرۇپ بېقىڭلار. سۇلتان قىزىنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ سىلەرگە ئىنىق جاۋاب بېرىدۇ، — دەپتۇ مومای.

ۋەزىر مومايىنىڭ سۆزى بويىچە بىر چوڭ بايغا يالۋۇرۇپ يۈرۈپ ئۇنى سۇلتانىنىڭ ئالدىغا ئەلچىلىككە ماڭدۇرۇپتۇ. شاھزادىگە بۇ خەۋەرنى ناھايىتى دەككە ـ دۈككىدە مەلۇم قىپتۇ.

— ئەي شاھزادە، — دەپتۇ ۋەزىر، — مەن سىزدىن بىر گەپنى سورىماقچىمەن، سۆزۈمنى سەۋر قىلىپ ئاڭلىغايسىز. سىز بۇ قىزدىن باشقا بىرەر گۈزەل قىزنى كۆرمىگەن ئوخشىمامسىز؟

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان شاھزادە بىرھازا ئويلىنىپ كېتىپتۇ. ئاخىر ئۇ، بۇ قىزدىن ماڭا تۇزۇك جاۋاب بولمىغان ئوخشايدۇ، شۇڭا ۋەزىر مەندىن مۇشۇنداق گەپ سوراۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپتۇ. ئۇ ۋەزىرگە قاراپ:

— سەن مەندىن بىر نامۇۋاپىق سۆز سورىدىڭ، خۇددى گۈلچېھرە مېنى يارىتمايدىغاندەك، — دەپتۇ. ۋەزىر:

— ياقەي، ئۇ ياقتىن ھېچبىر خەۋەر ئىشتىمىدىم. ئۆزۈمچە گۈلچېھرە سىزگە تەكەببۇرلۇق قىلىپ قالارمىكىن دەپ، بۇ گەپنى دەۋاتىمەن. مەن سۇلتاندىن قىزىنى سىزگە سورىتىپ ئەلچى ماڭدۇردۇم. ئەمدى ئۇنىڭ ئېلىپ كېلىدىغان جاۋابىغا قاراپ باقايلى، — دەپتۇ.

— ئەي ۋەزىر، — دەپتۇ شاھزادە كۆز ياشلىرىنى ئېقىتىپ، — ماڭا بۇ قىزدىن باشقا ھېچقانداق قىز كۆزۈمگە كۆرۈنمىدى.

ئەلچى سۇلتانىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، خىلۋەت ھۇجرىدا سۇلتان بىلەن كۆرۈشۈپتۇ.

— ئەي خانلارنىڭ ۋە سۇلتانلارنىڭ پادىشاھى، مەن بىر ئۆزرە بىلەن ئالدىلىرىغا كەلگەنىدىم. كەرەم قىلىپ ئىجازەت قىلسىلا، سۆزۈمنى دەپ باقسام، — دەپتۇ ئەلچى.

— ئېيتىڭ، ئاڭلاپ باقايلى، — دەپتۇ پادىشاھ، — مۇۋاپىق مەسلىھەت بولسا قوبۇل قىلاي.

— قىزلىرى گۈلچېھرەنى ھېلىقى شاھزادىگە بېرىشنى مەسلىھەتلىشىپ باقسىلا قانداق بولار؟ — دەپتۇ ئەلچى. پادىشاھ دەپتۇكى:

— مەن ئۇ شاھزادىنى كۆرۈپلا گۈلچېھرەگە لايىق تاپقانىدىم. مېنىڭ كۆڭلۈم شۇ يىگىتكە تارتىۋاتىدۇ، ئەمما قىزىم نېمە دەركىن؟ ئەتە ئىچكىرىدىكىلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ئاندىن جاۋاب بېرەي.

كەچقۇرۇن پادىشاھ گۈلچېھرەنى چاقىرىپ، ئۇنىڭدىن:

— مەن سىزنى ئاشۇ شاھزادىگە بەرسەم ماقۇل بولامسىز، قىزىم؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەي ئاتا، مېنى نېمىشقا ئۆزۈم خالىمىغان كىشىگە لايىق كۆرۈپ قالدىڭىز؟ — دەپتۇ گۈلچېھرە، — مەن ئۇنى كۆردۈم، سۆزىنى باشلىماي تۇرۇپلا ئەخمەقلەردەك ھىجىيىۋاتىدۇ.

پادىشاھ قىزىغا نېمە دېيىشنى بىلمەي قاپتۇ. ئاخىر:

— ئۆزىڭىز بىلىڭ، — دەپتۇ. ئەتىسى ئەلچى يېتىپ كەپتۇ، ئۇ شاھتىن خەۋەر كۈتۈپ ئولتۇرۇپ-

تۇ. پادىشاھ ئۇنىڭغا:

ــ گۈلچېھرە بۇ ئىشقا قوشۇلمىدى، ــ دېگەن جاۋابنى بېرىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئەلچى قاتتىق ئۈمىدسىزلىنىپتۇ، قايتىدىن بىرنېمە دېيىشكىمۇ ئامال بولماپتۇ. ئاخىر ئۇ بولغان گەپ - سۆزلەرنى ۋەزىرگە بايان قىپتۇ. ۋەزىر بۇ سۆزنى ئاڭلاپ:

ــ ئەمدى بۇ جاۋابنى شاھزادىگە قانداقمۇ دېگۈلۈك؟ ــ دەپ ئاھ ئۇرۇپتۇ. ئەلچى كەتكەندىن كېيىن ۋەزىر ئۆز - ئۆزىگە، ھەر قانچە يوشۇرغىنىم بىلەنمۇ بەربىر ئاشكارا بولىدۇ، شۇڭا قالغان ئىشنى ئاللاغا تاپشۇرۇپ، راست گەپنى ئېيتاي، دەپ ئويلاپتۇ.

ئەتىسى ۋەزىر شاھزادىنىڭ قېشىغا كىرىپ سالام - سەھەت قىلغاندىن كېيىن ئولتۇرۇپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭدىن:

ــ ئەلچى قايتىپ كەلمىدىمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ. ۋەزىر:

ــ ئەي شاھزادىلەرنىڭ شاھى، يىگىتلەرنىڭ ماھى، ئەلچى قايتىپ كەلدى. ئەمما، قىز تەكەببۇرلۇق قىلىپ قوبۇل كۆرمەپتۇ، ــ دەپتۇ. شاھزادە بۇ گەپنى ئاڭلاپ جان بەرگىلى تاس قاپتۇ.

— ئاھ، بۇ ئىش ئەمدى قانداق بولۇر؟ بۇ قىزنى جېنىمدىنمۇ ئارتۇق كۆرەتتىم، — دەپ زارلىنىپ-تۇ ئۇ، — قولىمىزدىكى بارلىق پۇل - مېلىمىز كەتسىمۇ مەيلى، سەن بۇ ئىشقا تىرىشچانلىق كۆرسەتكىن، — دەپتۇ ۋەزىر گە. ۋەزىر:

— ئەي شاھزادە، جېنىم سىزگە پىدا بولسۇن، — دەپتۇ.

ۋەزىر ئارىغا يەنە نەچچە ئادەمنى قويۇپتۇ، ھېسابسىز مال - دۇنيانى سەرپ قىپتۇ، ئەمما ھېچ نە-تىجە چىقماپتۇ. شۇ ئەھۋالدا بىر يىل ئۆتۈپتۇ. شاھزادە تولا قايغۇرۇپ ھالى قالماپتۇ، قوللىرىدىكى مال - مۇلۈكمۇ تۈگەپتۇ. ئامالسىزلىقتىن ئاخىر ئۆز يۇرتلىرىغا قايتماقچى بولۇشۇپتۇ. بىرنەچچە كۈ-دىن كېيىن، ئۇلار شەھەر خەلقى بىلەن خوشلىشىپ يولغا چىقىپتۇ. شەھەر خەلقى شاھزادىنى يىغلاپ تۇرۇپ ئۇزىتىپتۇ. ئۇلار: «بۇ قىز تەكەببۇرلۇقىدىن شاھزادىنى قوبۇل قىلمىدى» دېيىشىپتۇ.

شاھزادىنىڭ قىياپىتى گۈلچېھرەنىڭ كۆز ئالدىدىن زادىلا كەتمەپتۇ. بىر قانچە كېچە - كۈندۈزنى شۇ تەرىقىدە ئۆتكۈزۈپتۇ. بىر كېچىسى شاھزادە ئۇنىڭ چۈشىگە كىرىپتۇ: تۇرلۇك - تۇمەن گۇل - چې-چەكلەر بىلەن بېزەلگەن بىر كۆكلەمزارلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر چارباغ بارئىمىش. چارباغنىڭ ئىچىدە يېشىل ئەتلەسلەر بىلەن يېپىلغان تەختتە يىپەك يېپىنچىلار بىلەن پۈركەنگەن بىر ئادەم ياتارمىش. قىز يېقىن بېرىپ تەختكە قارىسا، ئۇ يەردە ياتقان شاھزادە ئىمىش. شاھزادە گۈلچېھرەگە قاراپ:

— ئەي ئەسكى قىز، — دەپ كەينىگە ئۆرۈلۈپ يېتىۋالغانمىش.

گۈلچېھرە چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىپتۇ ۋە ئىشق ئوتىغا تاقەت قىلالماي بۇقۇلداپ يىغلاپ كېتى-تۇ، ئەمما بۇ ئەھۋالنى باشقىلارغا ئېيتىشنى بىئەپ كۆرۈپ، ئۆز - ئۆزىگە: «ھەي، مەن ئۆزۈمنىڭ ئەخ-مەقلىقىمدىن شاھزادىگە ماقۇل بولمىدىم. ئەمدى ئۇنىڭغا يېتىدىغان باشقا بىرىنى ھەرگىزمۇ تاپالمايمەن... ئەمدى ھېچ كىشىگە تىنمايمەن، شاھزادىنىڭ كەينىدىن بېرىشىم كېرەك. ماڭا شۇنىڭدىن باشقا ئامال يوق. بۇ دەردىمگە باشقا دەرمان تېپىلمايدۇ» دەپتۇ. بىر كېچىسى ئۇ ئاللاتائالاغا تەۋەككۇل قىلىپ، بىر يۈگۈرۈك ياخشى ئاتنى ئالتۇن ئېگەرلەر بىلەن توقۇپ، ئۆزى پالۋانلارنىڭ سىياقىدا ياسىنىپ، نۇرغۇن مال - دۇنيانى ئاتقا ئارتىپ، يېرىم كېچىدە ئورنىدىن تۇرۇپ شاھزادىنىڭ شەھىرىگە قاراپ يولغا چى-قىپتۇ.

شاھزادە بۇ چاغدا ئۆز شەھىرىگە يېتىپ بارغان بولۇپ، ئاتا - ئانىسى ۋە پۈتۈن شەھەر خەلقى ئۇ-نىڭ ئالدىغا چىقىپ قارشى ئاپتۇ. شاھزادىنىڭ مىسكىن ھالىنى كۆرۈپ پۈتۈن شەھەر خەلقى يىغلىشىپ-تۇ، ئاتا - ئانىسى تولىمۇ قايغۇرۇپتۇ. ئۇستا تېۋىپلارنى چاقىرىپ شاھزادىنى داۋالىتىپتۇ، ئەمما شۇنچە قىلغان داۋا ۋە دورىلار شاھزادىگە قىلچىمۇ مەنپەئەت قىلماپتۇ.

بىر كۈنى ئەتىگىنى شاھزادىنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭ ھالىنى سوراپ شاھزادىنىڭ قېشىغا كىرىپ-تۇ. شاھزادە ئۇلارنىڭ قوللىرىغا سۆيۈپتۇ. «ئاھ، بۇ نېمە ئىش؟ ! » دېگىنىچە جان تەسلىم قىپتۇ. ئاتا - ئانىسى زار - زار يىغلىشىپتۇ، ۋەزىر - ۋۇزرالار، ئۇرۇق - تۇغقانلار ھەممىسى يىغلىپىتۇ. «شاھزادە ۋاپات بوپتۇ» دېگەن خەۋەر بىردەمدە شەھەر ئىچىگە تارقىلىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پۈتۈن شەھەر خەلقى يە-غا - زار قىلىشىپتۇ. بىرقانچە كۈن شۇنداق ئۆتۈپتۇ. بۇ چاغدا گۈلچېھرەمۇ بۇ شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. قارىسا يىغلىمىغان بىرمۇ ئادەم يوق، بۇ نېمە ئىشتۇر، دەپ ئەجەبلەنگەن قىز بىر ئادەمدىن سوراپتۇ:

— بۇ شەھەر خەلقىگە نېمە ئىش بولدى؟

ئۇ ئادەم جاۋاب بېرىشكە ئاجىزلىق قىپتۇ. ئاخىر قىز يەنە بىر ئادەمدىن سوراپتۇ:

— ئەي يىگىت، نېمىشقا يىغلىمايلى، سۇلتانىمىزنىڭ بىر ئوغلى بار ئىدى. ئۇ گۈزەللىكتە تەڭداشسىز بولۇپ، كەشمىر سۇلتانىنىڭ قىزىغا ئاشىق بولۇپ، ئۇ يەرگە كەتكىلى بىر يىل بولغانىدى. ئۇ قىز ئۇنى قوبۇل كۆرمىگەنكەن. ئۇ شۇ قىزنىڭ ئىشقىدا كېسەل بولۇپ قالغانىدى، بۇگۈن ژاپات بولدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ هېلىقى ئادەم. گۈلچېهرە بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ بىهوش بولۇپ يىقىلىپتۇ. قىز بىر ئازدىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپتۇ ۋە بىر كېچە - كۈندۈزنى يىغا بىلەن ئۆتكۈزۈپتۇ.

ئەتىسى تاڭ ئېتىش بىلەن سۇلتان مېيىتنى كۆمۈشكە تەييارلىنىشقا بۇيرۇق قىپتۇ. هەممە تەييارلىقلار پۈتكەندىن كېيىن نامازىامداتتىن يېنىپ شاهزادىنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈپ، كۆمگىلى ئېلىپ مېڭىپتۇ. بارلىق شەهەر خەلقى تاۋۇتنىڭ كەينىدىن يىغلاپ مېڭىپتۇ. گۈلچېهرەمۇ ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن يىغلىغىنىچە ئەگىشىپتۇ.

ئۇ زامانلاردا پادىشاهلار يەرلىك قازدۇرسا ئۆيدەك چوڭ قىلىپ قازدۇرۇپ، تاۋۇت بىلەنلا ئەكىرىپ قويىدىكەن. شاهزادىنى ئالتۇن - كۈمۈش بىلەن بېزەلگەن تاۋۇتقا سېلىپ يەرلىككە قويۇپتۇ ۋە ئالتۇن - كۈمۈشلەرنى ئوغرى ئېلىپ كەتمىسۇن دەپ، تۆت نەپەر قاراۋۇلنى قويۇپتۇ. قىز، كىشىلەر قايتىپ كەتسۇن، سەۋر قىلاي. ئەمدى ئۇنىڭ جامالىنى بىر كۆرۈۋالمىسام بولمايدۇ دەپ، يېرىم كېچىگىچە ساقلاپتۇ. تۇن نىسبى بولغاندا قاراۋۇللار ئۇخلاپ قاپتۇ. قىز قاراۋۇللارنىڭ ئۇخلىغانلىقىنى كۆرۈپ، تاۋۇتنىڭ قاپقىقىنى ئېچىش ئۈچۈن ئاستا يېقىن بېرىپتۇ. ئۇ ئەمدىلا قاپقاقنى كۆتۈرەي دېگەندە، بىر قاراۋۇل ئويغىنىپ قاپتۇ، قارىسا بىرى تاۋۇتنى ئاچقىلىۋاتقان، ئۇ باشقا قاراۋۇللارنىمۇ ئويغىتىپتۇ. ئۇلار: «ئوغرى كەپتۇ» دېيىشىپ سەكرەپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ قىزنى تۇتۇپ، پۇت - قولىنى باغلاپتۇ. تاڭ ئاتسا پادىشاهقا ئەرز قىلىمىز دەپ، زىندان بېگىگە ئاپىرىپ تاپشۇرۇپتۇ.

ئەتىسى ۋەزىرلەر يىغىلىپ پادىشاهقا ئەهۋالنى مەلۇم قىپتۇ، پادىشاه بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ قاتتىق غەزەپلىنىپتۇ.

— ئەي ۋەزىرلەر، — دەپتۇ پادىشاه، — بۇ كىشىنى قانداق جازا بىلەن ئۆلتۈرۈش كېرەك؟

— بۇنى دارغا ئاسماق كېرەك. ئۇ شۇ ئېسىلغىنىچە تۇرسۇنكى، سۆڭەكلىرى ئۇزۇلۇپ - ئۈزۈلۈپ چۈشسۇن، بارچە ئالەم خەلقىگە ئىبرەت بولسۇن. ئۇلار پادىشاهقا خىيانەت قىلغان كىشىگە قانداق جازا بېرىلىدىغانلىقىنى بىلسۇن، — دېيىشىپتۇ ۋەزىرلەر. پادىشاه بۇ هۆكۈمگە رازى بوپتۇ ۋە قىزنى دارغا

ئېسىشقا بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇ. ئەتىسى جارچىلارنى جار سالدۇرۇپ خەلقنى يىغىپتۇ. قىزنى دارنىڭ تۈۋىگە ئېلىپ كەپتۇ. جارچىلار:

— بىلمىگەنلەر بىلىڭالسۇن! بۇ كىشى شاھزادىنىڭ تاۋۇتىنى بۇلاشقا كەلگەندە تۇتۇلۇپ قالغان! — دەپ ۋارقىرىشىپتۇ. سۇلتاننىڭ ئەمرى بىلەن قىزنى دارغا ئېسىپتۇ ۋە يېنىغا بىر قاراۋۇلنى قويۇپ قويۇپتۇ. يېرىم كېچىدىن ئۆتكەندە قاراۋۇللار ئۆلگەن ئادەمنى تاڭ ئاتقۇچە ساقلىغاندىن نېمە پايدا، دەپ ئويلاپتۇ ۋە نېرىراق بېرىپ ئۇخلاپتۇ.

دارغا يېقىنراق يەردە بىر قويچىنىڭ قوتىنى بار ئىكەن. ئۇ قويلىرىنى سەھەردە ئوتلاقىغا ھەيدەپ كېتىۋېتىپ، دارغا كۆزى چۈشۈپتۇ، قارىسا بىر كىشى ئېسىقلىق تۇرغان. «ئەي بىچارە، نېمە گۇناھ ئۆتكۈزگەنسەن؟» دەپ، ئىچ ئاغرىتقىنىچە دار ياغىچىغا يۆلىنىپ تۇرۇپ ئويلىنىپ قاپتۇ. ئۇ يۆلىنىپ تۇرغاندا دار ياغىچى ئازراق تىترىگەندەك بىلىنىپتۇ. بۇ نېمە ئىش؟ بۇ ئادەم ئۆلمەي قالدىمۇ يا؟ دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭ بوينىدىكى ئارغامچىنى يېشىپ يەرگە چۈشۈرۈپتۇ ۋە يۈگۈرۈپ بېرىپ سۇ ئەكېلىپ، گۈلچېھرەنىڭ يۈزىگە سۇ پۈركۈپتۇ. بىرئازدىن كېيىن گۈلچېھرە ھوشىغا كەپتۇ ۋە:

— ئەي ئادەم، بۇ نېمە ئىش؟ — دەپ سوراپتۇ.

— باشقا گەپنى قويۇپ تۇرغىن. قويلارنى ھەيدەپ تېزرەك كېتەيلى، تاڭ ئاتقاندا سۆزلىشەيلى، — دەپتۇ قويچى.

گۈلچېھرە بۇ قويچىنىڭ ئۆزىنى داردىن يەرگە چۈشۈرگەنلىكىنى شۇ چاغدىلا بىلىپتۇ. ئۇلار تېزدىن بۇ يەردىن يىراقلىشىپتۇ. ئۇلار بىخەتەر بىر جايغا بېرىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، قويچى سوراپتۇ:

— ئەي ئادەم، نېمە سەۋەبتىن دارغا ئېسىلدىڭ؟

— ئەي ۋاپادار ئىنسان، — دەپتۇ گۈلچېھرە ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ، — مەن ساڭا بارلىق سىرىمنى بايان قىلاي....

گۈلچېھرە قويچىغا بارلىق ۋەقەنى بايان قىپتۇ. قويچى ھەيران قېلىپ:

— ئەي قىز، بۇ يەردىن تېز كەت. سەنمۇ ئامان بولغىن، مەنمۇ ئامان بولاي. ماڭا زىيىنىڭ تەگمەسۇن، — دەپتۇ ۋە قويلىرىنى ھەيدەپ ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. ئۇ مېڭىشىدا گۈلچېھرەگە باشقا بىر شەھەرگە بارىدىغان يولنى كۆرسىتىپ قويۇپتۇ. گۈلچېھرە ئۇ كېچىسى توختىماي يول يۈرۈپ ھېرىپ - چارچاپ جېنى ئاز قالغاندا، بىر شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. شەھەرنىڭ سىرتىدا بىر ئىمارەت قەد كۆتۈرۈپ تۇرغانكەن. گۈلچېھرە شۇ ئىمارەتنىڭ ئالدىغا كېلىپ، قاتتىق چارچىغانلىقىدىن يەرگە بېشىنى قويۇپلا ئۇخلاپ قاپتۇ. ئەتىسى تاڭ سەھەردە ئۇنى بىرى ئويغىتىپتۇ. ئۇ كۆزىنى ئاچسا، ئەتراپىدا قاراۋۇللار تۇرغۇدەك. ئۇلار ئۇنى تۇتۇپتۇ ۋە ئۇنىڭ پۇت - قولىنى باغلاپتۇ.

— ئەي بەتبەخت! ۋەزىر ئەزەممىزنىڭ ئوغلىنى ئۆلتۈرۈپ، يەنە ئۇنىڭ مال - مۈلكىنى ئالغىلى كەلدىڭمۇ؟ — دەپ قاراۋۇللار گۈلچېھرەنى سۆرىگىنىچە زىندانغا ئاپىرىپتۇ. ئاندىن بۇ ئىشنى ۋەزىرگە خەۋەر قىپتۇ.

— ئوغلىڭىزنى ئۆلتۈرگەن ئوغرى بۇگۈن كېچە مال - دۇنيانى ئوغرىلىغىلى كەلگەنكەن، ئۇنى تۇتۇۋېلىپ زىندانغا سالدۇق، — دېيىشىپتۇ قاراۋۇللار.

شۇ كۈنلەردە ۋەزىرنىڭ ئوغلىنى ئوغرىلار ئۆلتۈرگەنكەن. نەچچە كۈندىن بۇيان شەھەردە قاتىلنى ئىزدەپ زادىلا دېرىكىنى ئالالمايۋاتقانكەن. قىز دەل شۇ كۈنلەردە بۇ شەھەرگە يېتىپ كېلىپ، ۋەزىرنىڭ

ئوغلى ئۆلتۈرۈلگەن جايدا يېتىپ ئۇخلاپ قالغانىكەن، شۇڭا ئۇ ناھەق تۇتۇلۇپ، «ۋەزىرزادىنى ئۆلتۈرگەن قاتىل چوقۇم مۇشۇ» دەپ ئۇنىڭغا قارا چاپلىنىپتۇ.

ۋەزىر:

— ئوغرىنى ماڭا تاپشۇرۇڭلار، مەن ئۇنى ئۆزۈم جازالايمەن، — دەپتۇ.

ۋەزىرنىڭ مۇستەھكەم ياسالغان بىر قورغىنى بار بولۇپ، «يىگىت»نى شۇ جايغا سولاپ، بىر قارا-ۋۇلنى ئۇنىڭغا قارىتىپ قويۇپتۇ. ئاندىن قورغاننىڭ ئاچقۇچىنى يېنىغا سېلىپ، خوتۇنىنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ.

— ئەي خوتۇن، — دەپتۇ ۋەزىر، — ئوغلىمىزنى ئۆلتۈرگەن قاتىل تۇتۇلدى.

خوتۇن يىغلىغان پېتى، ئېرىگە:

— ئۇ بەتبەشىرە ئوغرىنى مەنمۇ بىر كۆرۈپ باقسام بولمامدۇ؟ — دەپتۇ. ۋەزىر:

— بولىدۇ، كۆرۈپ باقسۇن، — دەپتۇ. ۋەزىر خوتۇنىنى ئەگەشتۈرۈپ قورغانغا بېرىپتۇ، سارايىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپتۇ. خوتۇن قارىغۇدەك بولسا، زىبا بويلۇق بىر گۈزەل يىگىت تۇرغان. خوتۇن كۆڭلىدە: «ئوغلۇم ئۆلدى، كەتتى. ئەمدى تىرىلىپ قايتىپ كەلمەيدۇ. بۇ يىگىتنى ئۆلتۈرۈپ نېمە قىلىمىز؟» دېگەنلەرنى ئويلاپتۇ. ئۇلار قورغاننىڭ ئىشىكىنى ئېتىپ، ئۆز ھۈجرىلىرىغا قايتىپتۇ. خوتۇن ئاچقۇچىنى ۋەزىرگە تۇيدۇرماي ئېلىۋاپتۇ. كەچ بولغاندا ۋەزىر يېتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. تۇن يېرىم بولغاندا خوتۇن قورغاننىڭ يېنىغا بېرىپ قارىسا، قاراۋۇل ئۇيقۇغا غەرق بولغان، ئاستا بېرىپ ئىشىكنى ئېچىپتۇ ۋە «يىگىت»نىڭ قولىدىن تۇتۇپ سىرتقا چىقىرىپتۇ ـ دە، يەنە ئىشىكنى قۇلۇپلاپ قويۇپتۇ. ئۇنى ئۆز ئۆيىگە ئاپىرىپ، بىر جايغا يوشۇرۇپ قويۇپتۇ. قورغاننىڭ ئاچقۇچىنى ئاستا ئاپىرىپ ئۆز جايىغا قويۇپ قويۇپتۇ.

ئەتىسى تاڭ ئاتقاندا ۋەزىر ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئۇ خوتۇنىغا:

— ئەمدى بۇ ئوغرىنى قانداق ئۇسۇلدا ئۆلتۈرۈش كېرەك؟ — دەپتۇ.

— قانداق ئۆلتۈرۈشنى خالىسىڭىز شۇنداق ئۆلتۈرۈڭ، — دەپتۇ ۋەزىرنىڭ خوتۇنى.

ۋەزىر سۇلتاننىڭ ھۇزۇرىغا بېرىپتۇ ۋە ئوغرى توغرىسىدا ئۇنىڭغا خەۋەر بېرىپتۇ. سۇلتان ئۇنىڭدىن:

— سەن قانداق ئويلاۋاتىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئۇنى دارغا ئېسىشنى تەلەپ قىلىمەن، — دەپتۇ ۋەزىر.

ئوغرىنى دارغا ئاسماقچى بولۇپ ئۇنى ئالغىلى قورغانغا بارسا، قورغان قۇلۇپلاقلىق. قاراۋۇل ئۆز جايىدا ئىكەن. قۇلۇپنى ئېچىپ قورغانغا قارىسا، «يىگىت» يوق. ھەممەيلەن ھەيرانلىقتا نېمە دېيىشلىرىنى بىلمەي قاپتۇ.

— بۇ بىر ھېكمەتتىن خالىي ئەمەس. بۇ بىر جىن ياكى ئالۋاستى بولسا كېرەك، — دېيىشىپتۇ ئۇلار. پۇتۇن خالايىق شەھەردىن «يىگىت»نى ئىزدەپ قېزىۋېتىپتۇ، ئەمما ئۇنى ھېچ يەردىن تاپالماپتۇ. ئامالسىزلىقتىن بولدى قىپتۇ.

ۋەزىرنىڭ خوتۇنى بولسا، ۋەزىرنى سۇلتاننىڭ مەھكىمىسىگە كەتتى دەپ، قىزنىڭ قېشىغا كىرىپتۇ. ئۇنى يىگىت دەپ ئويلاپ، ھۇزۇر بىلەن سۆزلىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. قىز بولسا ئۆزىنى سەزدۈرمەي، ئۇنىڭغا شېرىن سۆزلەرنى قىپتۇ. شۇ تەرىقىدە بىرنەچچە كۈنلەر ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى خوتۇن «يىگىت»كە:

— مەن سېنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ قالدىم، ئەمدى سەن مۇرادىمنى ھاسىل قىلغىن، — دەپتۇ. «يىگىت» دەپتۇكى:

— مەن بىرقانچە كۈنلەر جاپا - مۇشەققەت چەكتىم، شۇڭا سېنىڭ مۇرادىڭنى كامالەتكە يەتكۈزۈپ بېرەلمەيمەن. سەن ماڭا قىرىق كۈن مۆھلەت بەرگىن. مەن بىرئاز يەپ - ئىچىپ ماغدۇرۇمغا كېلىۋالاي، كۆڭلۈممۇ كۆتۈرۈلسۇن...

خوتۇن ئۇنىڭغا قىرىق كۈن مۆھلەت بېرىپتۇ. ئەمما، ئۇلار ۋەزىر يوق چاغلاردا پەيتنى تاپسىلا كېچە - كۈندۈز قۇچاقلىشىپ، سۆيۈشۈپ، ھۇزۇر قىلىشىدىكەن. خوتۇن بۇ «يىگىت»كە شۇنچىلىك ئاشىق بوپتۇكى، ئۇنى بىر سائەت كۆرمىسە چىدىمايدىكەن.

بىر كېچىسى خوتۇن ئېرى بىلەن ئۇخلاشقا يېتىپتۇ. يېرىم كېچە بولغاندا ئۇيقۇسى ئېچىلىپ كېتىپتۇ، قارىسا ۋەزىر ئۇخلاپ كەتكەن. خوتۇن ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ «يىگىت»نىڭ يېنىغا چىقىپتۇ. بۇ چاغدا «يىگىت» ئۇخلىماي ياتقانكەن، چۈنكى ئۇنىڭ شاھزادىگە بولغان ئىشق - مۇھەببىتى خوتۇنىنىڭ ئۆزىگە بولغان مۇھەببىتىدىن مىڭ ھەسسە ئارتۇق بولغاچقا، كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەي ياتقانكەن.

— نېمىشقا بۇ چاغقىچە ئۇخلىماي ئولتۇرىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ خوتۇن «يىگىت»تىن. «يىگىت»:

— ئەي جېنىم، سېنىڭ ئىشقى - پىراقىڭدا كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمەيۋاتىدۇ، — دەپتۇ، — ئەگەر سەن كەلمىگەن بولساڭ، مەن سېنىڭ قېشىڭغا بېرىشنى ئويلاۋاتقانىدىم.

خوتۇن بەكمۇ خۇشال بولۇپ، ئۇنىڭغا:

— ئەي كۆڭلۈمنىڭ ھۇزۇرى، سەندىن باشقىسى بىلەن بىللە يېتىش ماڭا ھارام بولسۇن، — دەپتۇ.

بۇ چاغدا ۋەزىر ئويغىنىپ كېتىپتۇ. بىرئاز ساقلىسا خوتۇنى كىرمەپتۇ. بۇ نەگە كەتكەندۇ، دېگەنىچە ھەممە ھۇجرىلارغا بىر قۇر قاراپتۇ، لېكىن خوتۇنى كۆرۈنمەپتۇ. ئىچكىرىدە بىر ئايرىم ھۇجرا بار ئىكەن، شۇ يەردىمىكىن، دەپ ئويلاپ بارسا، خوتۇنى بىر «يىگىت» بىلەن ئويۇن - كۈلكە قىلىشىپ ئويناۋاتقان. خوتۇنى ئولتۇرغان ھۇجرىغا ئۇدۇل كىرىپتۇ. قارىسا راستىنلا خوتۇنى بىر «يىگىت» بىلەن ئويناۋاتقان. ئاچچىقىدا دەرھال خوتۇنىنىڭ بېشىغا قىلىچ بىلەن بىرنى چاپقانكەن، بېشى تېنىدىن ئۇزۇلۇپ چۈشۈپ تۇ. ئاندىن يىگىتنىمۇ چېپىشقا تەمشىلىپتۇ. ۋەزىر قىلىچنى كۆتۈرۈشىگە، «يىگىت» ئۇنىڭغا:

— ئەي ۋەزىر، بىر ئېغىزلا سۆزۈم بار، دەۋالاي، قىلىچىڭنى قويغىن، — دەپتۇ ۋە دەرھال ئۇستىدىكى ئەرەنچە كىيىملىرىنى ساپتۇ. ئۇنىڭ ئالمىدەك كۆكسى كۆرۈنۈپتۇ.

— بۇ نېمە ھېكمەت؟ — دەپتۇ ۋەزىر. قىز:

— مەن ساڭا بۇ ھېكمەتتىن خەۋەر بېرەي، — دەپ بېشىدىن ئۆتكەن بارلىق ئىشلارنى سۆزلەپتۇ.

ۋەزىر ھەيران بولۇپ تۇرۇپلا قاپتۇ. ئۇ قىزغا:

— خوتۇنۇم بىئەجەل ئۆلدى، ئەمدى ئۇ تىرىلمەيدۇ. سەن ماڭا خوتۇن بولغىن، — دەپتۇ.

— بولىدۇ، — دەپتۇ گۈلچېھرە.

ئەتىسى ۋەزىر خوتۇنىنى تېزدىن دەپنە قىلدۇرۇپتۇ، بۇ ئىشنى ناھايىتى مەخپىي تۇتۇپ، ھېچكىمگە خەۋەر قىلماپتۇ، ئاندىن گۈلچېھرەنى ئۆزىگە نىكاھ قىلدۇرۇپتۇ. ئۇ گۈلچېھرەگە يېقىنچىلىق قىلماقچى بوپتۇ. گۈلچېھرە ئۇنىڭغا:

— ئەي جېنىم، سەن ماڭا ئون كۈن مۆھلەت بەرگىن. مېنىڭ كۆڭلۈم، تېنىم بىرئاز ئەسلىگە كەلسۇن. شۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلساڭمۇ رازىمەن، — دەپتۇ. ۋەزىر ماقۇل بوپتۇ.

بىر كۈنى ۋەزىر پادىشاھنىڭ ساراىيدا زىياپەتكە قاتنىشىپتۇ. ئۇ ئۆيگە قايتىپ كېلىپلا ئۆزىدە

نى تاشلاپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ، چۈنكى زىياپەتتە شارابنى كۆپ ئىچىپ كەيپ بولۇپ قالغانىكەن. گۈلچېھرە ۋەزىرنىڭ قاتتىق ئۇخلاپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ بېلىدىكى ئالماس خەنجىرىنى ئاپتۇ. خەنجەرنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، بار كۈچى بىلەن ۋەزىرنىڭ بېشىغا چېپىپتۇ. ۋەزىرنىڭ بېشى توپقا ئوخشاش ئۇزۇلۇپ چۈشۈپتۇ.

گۈلچېھرە تېزلىك بىلەن بىر ياخشى ئۇچقۇر ئاتنى توقۇپتۇ. ئاتقا يول خىراجىتى ئۈچۈن ئالتۇن - كۈمۈشلەرنى ئارتىپ، شاھزادىنىڭ شەھىرىگە قاراپ يول ئاپتۇ.

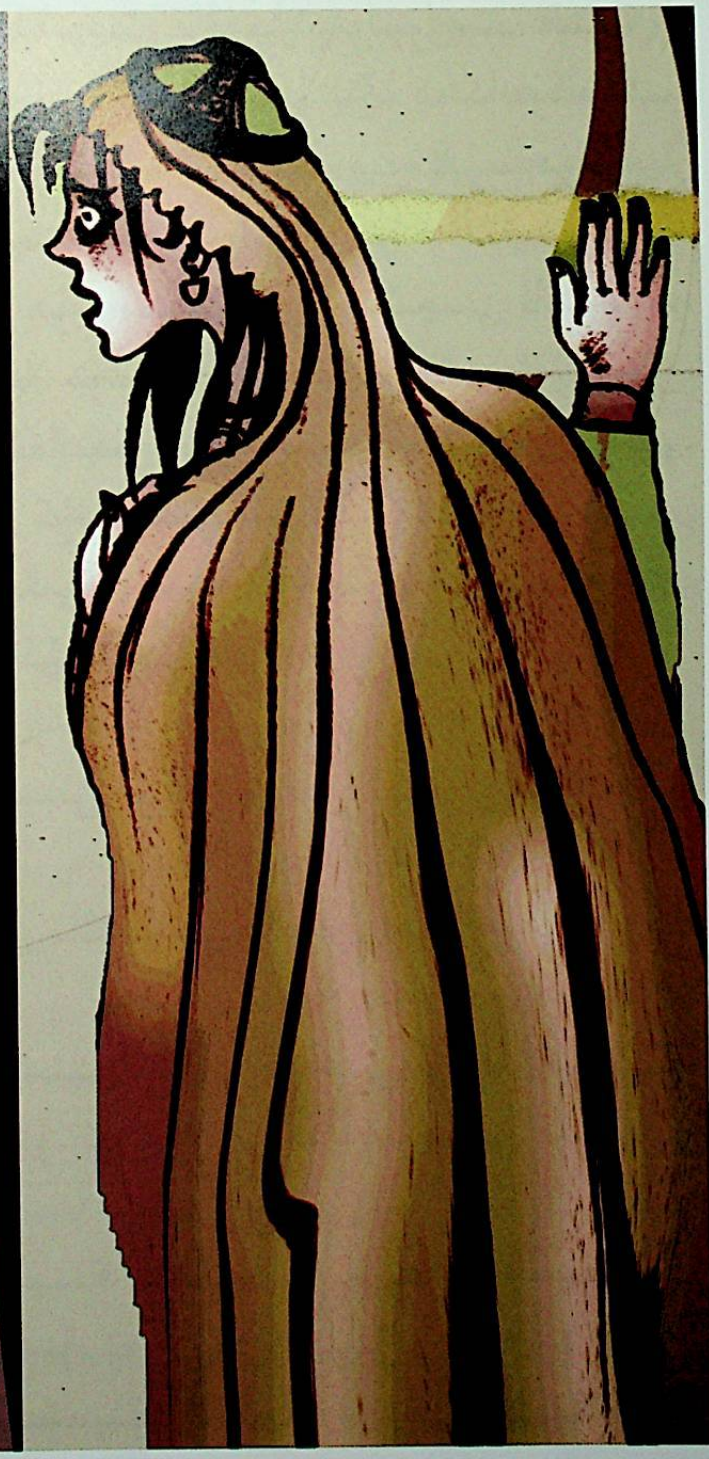
ئەتىسى ۋەزىر پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا كەلمەپتۇ. باشقا ۋەزىرلەر دەرھال ۋەزىرئەزەمنىڭ ئۆيىگە ئۇنى سوراپ كەپتۇ. ئىشكنى ئىتتىرسە ئىشىك ئىچىدىن تاقالغان، ۋەزىرلەر ئەھۋالنى پادىشاھقا خەۋەر قىپتۇ.

— چوقۇم باشقىچە ئەھۋال بولۇشى مۇمكىن. ئىشكنى بۇزۇپ كىرىڭلار! — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ پادىشاھ.

ۋەزىرلەر ئىشكنى بۇزۇپ كىرسە ۋەزىرئەزەم باشسىز ياتقۇدەك. بۇ ئىشتىن ئەجەبلەنگەن ۋەزىرلەر ھەممە ئادەمگە خەۋەر قىپتۇ، ئەمما بۇ ئەھۋالنى بىلىدىغان ھېچكىم چىقماپتۇ، ئاخىر ۋەزىرئەزەمنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈپ كۆمۈپ قويۇپتۇ.

قىز شاھزادىنىڭ شەھىرىگە يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ ئېتىنى بىر جايغا قويۇپ قويۇپ، ئۆزى شاھزادە-

نىڭ قەبرىسىگە بېرىپتۇ. كەچ بولغاندا قەبرىگە كىرىپ تاۋۇتنىڭ قاپقىقىنى ئېچىپتۇ. شاھزادىنىڭ چىرايى ھېچقانداق ئۆزگەرمىگەن ھالدا ياتقۇدەك. گۈلچېھرە:

— ئەي جېنىم، ھالىڭ قانداق؟ — دەپ شاھزادىنىڭ قولىنى تۇتۇپتۇ. شاھزادە كۆزىنى ئېچىپتۇ. قارىسا ئۆزى تاۋۇتتا ياتقۇدەك.

— بۇ نېمە ئىش؟ — دەپ سوراپتۇ يىگىت. قىز:

— بۇ ئەھۋال سورىشىدىغان ۋاقىت ئەمەس. تېزدىن ئارقامغا يېپىشىڭ، — دەپتۇ.

شاھزادە گۈلچېھرەنىڭ دۇمبىسىگە يېپىشىپتۇ. گۈلچېھرە ئۇنى كۆتۈرۈپ ئۆزى چۈشكەن ھۇجرىغا ئاپىرىپتۇ. بىرقانچە كۈن ياخشى بېقىپ، يىگىتنىڭ ئەھۋالى ياخشىلانغاندا ئۇنى ئۆز شەھرىگە ئېلىپ كېتىپتۇ.

كىشىلەر: «قىزىڭىز قايتىپ كەلدى» دەپ، سۇلتان بىلەن خانىشقا خەۋەر قىلىشىپتۇ. كەشمىر سۇلتانى بىلەن خانىش بۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلاپ، خەۋەر ئېلىپ كەلگەنلەرگە سۆيۈنچە بېرىپتۇ، قىزى ۋە شاھزادە بىلەن يىغلىشىپ كۆرۈشۈپ، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىگە سۆيۈپتۇ، ھال ـ ئەھۋال سورىشىپتۇ. قىزى بېشىدىن ئۆتكەن بارلىق ئىشلارنى بىرىنى قالدۇرماي بايان قىپتۇ. سۇلتان بىلەن خوتۇنى زار ـ زار يىغلاپتۇ.

— شاھزادە مۇشۇ يەردىكى چاغدىلا ماقۇل بولغان بولساڭ بۇ ھەسرەتلەرنى تارتمىغان، بۇ جاپالارنى كۆرمىگەن بولاتتىڭ، — دېيىشىپتۇ ئۇلار.

كەشمىر سۇلتانى شاھزادىنىڭ ئاتىسىغا ئەلچى ئەۋەتىپتۇ. ئەلچىلەر بىرقانچە كۈن يول يۈرۈپ شاھزادىنىڭ يۇرتىغا يېتىپ بېرىپتۇ، شاھزادىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا ۋەقەنى باشتىن ـ ئاياغ بايان قىلىپ، خۇش خەۋەرنى يەتكۈزۈپتۇ. ئۇلار بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ شاد ـ خۇراملىققا چۆمۈپتۇ.

— تېزدىن كەشمىر شەھرىگە يولغا چىقايلى، — دەپ ئەمر قىپتۇ پادىشاھ.

ئۇلار يول ھازىرلىقىنى قىلىپ، كەشمىرگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ، بىرنەچچە كۈن يول يۈرۈپ، كەشمىر شەھرىگە يېقىنلىشىپ بىر قونالغۇغا چۈشۈپتۇ. خەۋەرچىلەر كەشمىر سۇلتانىغا خۇش خەۋەر يەتكۈزۈپ، ئۇنىڭدىن سۆيۈنچە ئاپتۇ. كەشمىر سۇلتانى، شاھزادە ۋە قىز بىرمۇنچە شەھەر چوڭلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ قارشى ئاپتۇ. شاھزادە يۈگۈرۈپ بېرىپ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئاياغلىرىغا سۆيۈپتۇ. گۈلچېھرەمۇ ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ قول ـ پۇتلىرىغا سۆيۈپتۇ. سۇلتانمۇ ئۇلار بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. ھەممىسى خېلىغىچە قۇچاقلىشىپ يىغلىشىپتۇ، ھال ـ ئەھۋال سورىشىپ، بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنى باشتىن ـ ئاياغ سۆزلىشىپتۇ. ئاڭلىغان خالايىق ھەممىسى ھەيران بوپتۇ. ئەتىسى شەھەرگە كىرىپ بىر ـ ئىككى كۈن مېھمان بوپتۇ. شۇ جەريانىدا ئىككى پادىشاھ مەسلىھەتلىشىپ، شاھزادە بىلەن گۈلچېھرەنىڭ تويىغا قوزغىلىپتۇ. گۈل ۋەسلى بىلەن بۇلبۇلنى خۇشنۇد قىپتۇ، دۆلەت قۇشى ئۇلارنىڭ باشلىرىغا قونۇپتۇ. بىر يىلغىچە ئەيش ـ ئىشرەت بىلەن خاتىرجەم ياشاپتۇ. بىر يىلدىن كېيىن گۈلچېھرەنىڭ ئاتىسى ۋاپات بولۇپ كېتىپتۇ. بارلىق شەھەر خەلقى ماتەم تۇتۇپتۇ. پادىشاھنىڭ يەتتە نەزىرىدىن كېيىن شەھەر خەلقى شاھزادىنى كەشمىر شەھرىگە سۇلتان قىلىپ تەختكە ئولتۇرغۇزۇپتۇ. شاھزادىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى خوشلىشىپ ئۆز يۇرتىغا قايتىپتۇ. بۇ ئىككى ئاشىق ـ مەشۇق پادىشاھ ۋە خانىش بولۇپ، يۇرت سوراپ ئۆمۈر سۈرۈپتۇ، بىر قانچە ئوغۇلىنى قاتارغا قوشۇپتۇ. ئىنشائاللا، بالىلىرىنىڭ قىسسىلىرىنمۇ كېيىنچە سۆزلەپ بېرەرمىز.

شاھزادىنىڭ خۇلاسىسى

ئۇرۇننىڭ بۇرۇنسىدا بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن. ئۇنىڭ قىرىق ياشتىن ھالقىغاندا كۆرگەن يالغۇز ئوغلى بار ئىكەن. شاھزادە كىچىكىدىن تارتىپ ئىلىم ـ بىلىمگە شۇنداق بېرىلگەنىكەنكى، كېچىلىرى كۆز يۇمماي كىتاب كۆرىدىكەن، كۈندۈزلىرى مۇتەپەككۇرلار بىلەن سۆھبەت ۋە مۇتالىئەلەرنى ئېلىپ بارىدىكەن. ئۇ ئون سەككىز يېشىدىلا ئىلىم مۇنبىرىنىڭ شاھىنشاھىغا ئايلىنىپ، ئاتىسىنىڭ تەسەررۇپىدىكى شەھەرلەرنىڭ يېزا ـ قىشلاق ۋە تاغ ـ جىرالىرىغىچە ھەر خىل مەكتەپلەرنى تەسىس قىلىپ، مەملىكىتىنى «بىلىملىكلەر خەزىنىسى»گە ئايلاندۇرغانىكەن. پادىشاھ ئوغلىنىڭ بۇ ئىشلىرىدىن تولىمۇ مەمنۇن ئىكەن. بىر كۈنى پادىشاھ ئەينەككە قاراپ، چاچ ـ ساقىلىغا قىرو قونغانلىقىغا دىققەت قىلىپ قاپتۇ ـ دە، ئاتىلىق بۇرچىدىن يەنە بىر مۇھىم قەرزىنى ئېسىگە ئېلىپ ئوغلىنى يېنىغا چاقىرتىپ:

ـــ بالام، سەن قىران بولدۇڭ، مەن بولسام ئاق چاچلىقلار قاتارىغا ئۆتۈشكە باشلىدىم. كۆزۈمنىڭ يورۇقىدا سېنىڭ تىرىكلىك گۈلىستانىڭنى ـــ تەخت ۋارىسىمنىڭ مىراسخورىنى كۆرۈش ئارزۇيۇم بار. كۆڭلۈڭگە پۈككىنىڭ بولسا تارتىنماي ئېيت، مۇرادىڭنى ھاسىل قىلاي، بولمىسا، لايىقىنى مەن ئۆزۈم تاپاي، ـــ دەپتۇ.

ـــ ھۆرمەتلىك شاھ ئاتا، ـــ دەپتۇ شاھزادە، ـــ مەن مۇشۇ كۈنلەردە ئىنتايىن يۇقىرى تەلەپ ۋە ئىشتىياق بىلەن بىلىم تەھسىل قىلماقتىمەن. سىز ئېيتقان بۇ ئىشقا يەنە بىرنەچچە ۋاخ سەۋر قىلسىڭىز.

پادىشاھنىڭ نەسىھەتلىرى شاھزادىگە كار قىلماپتۇ. ئارىدىن ئۇچ يىل ئۆتۈپتۇ. پادىشاھ خانىش بەلەن مەسلىھەتلىشىپ، شاھزادىنى مەجبۇرىي ئۆيلەش قارارىغا كەپتۇ ـ دە، ئۇنى ئۆز ھۇزۇرلىرىغا چاقىرتىپتۇ.

ـــ ئوغلۇم، ـــ دەپ سۆز باشلاپتۇ خانىش، ـــ بۇ يىل يىگىرمە بىرگە تولدۇڭ. شاھ ئاتاڭ كېسەلچان بولۇپ قالدى، مەنمۇ مۇكچىيىۋاتىمەن. ئىككىمىزنىڭ كۆرگەن بەختىمىز پەقەت سەن بىرلا ئوغۇل. بىلىم ئۆگىنىشىنى تويدىن كېيىن داۋاملاشتۇرساڭمۇ بولىۋېرىدۇ. بۇ چاغقىچە بىزنىڭ گېپىمىزنى ئىناۋەتسىز قىلىپ كەلدىڭ، ئەمدى خالىساڭمۇ، خالىمىساڭمۇ تويۇڭنى قىلىش قارارىغا كەلدۇق، قۇدىلىشىدىغان تەرەپمۇ توي ھازىرلىقىنى قىلىپ بولدى.

ـــ جېنىم ئانا، ـــ دەپتۇ شاھزادە، ـــ مېنىڭ سىلەرنىڭ سۆزۈڭلارنى ئىلىك ئالماسلىققا ھەددىم

ئەمەس، بىراق توي قىلىشقا رازىلىق بېرەلمەيمەن، چۈنكى مەن توي قىلماسلىق قارارىغا كەلگەن.

— نېمە؟ ! — دەپتۇ پادىشاھ ئوغلىنىڭ سۆزىگە ھەيران بولۇپ، ئۇنى ھازىرلا كۆرۈۋاتقاندەك شاھزادىگە تىكىلىپ قاراپ، — دۇنيادا مۇنداق ئىشمۇ بولامدۇ؟ ھازىر بۇ ئەلدە سەندىن كۆپرەك بىلىم تەھسىل قىلغان يەنە بىر كىشىنىڭ بولۇشى ناتايىن. سەن «دىل نۇرلانسا، يۇرت گۈللىنىدۇ» دېگەن تەلىماتنى ياراتقان ۋە بۇ يولدا قۇچقان زەپەرلىرىڭنى ئالەمگە تاراتقان بىر بىلىم ئەھلى تۇرۇقلۇق، تەنھا لىقنى راۋا كۆرۈشۈڭ ئۆزۈڭنى نادانلىق زۇلمىتىگە تاشلىغانلىقىڭ ئەمەسمۇ؟ !

شاھزادە يەرگە قارىغان پېتى:

— بەلكىم شۇنداقتۇ، لېكىن ئوقۇغان بەزى ھېكايە، كىتابلىرىمنىڭ قىسسەلىرى ماڭا: «ساپ ھاياتنى ۋاپاسىزلار يۇندىسىدا ناپاك قىلغاندىن، بېجىرىم يۈرەكنى ۋىجدانسىزلار خەنجىرىدە تىلىپ زېدە قىلغاندىن كۆرە، يالغۇز ئۆتۈشنى ھەممىدىن ئەلا بىل» دېگەندەكلا قىلىپ تۇرىدۇ، ئاتا، — دەپتۇ.

— ئېيتقانلىرىڭ بەرھەق، كىتابلاردا بايان قىلىنغان ئۇ ئىشلارنى ئىنسانىيەت ئالىمىدە بولمىغان دەپ ھېچكىم ئېيتالمايدۇ. مەن ئۇنداق شەرمەندىلىكلەرنىڭ ھازىرمۇ مەۋجۇتلۇقىدىن، مۇندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭ ساقىنىدىلىرى ئەۋرەزدىكى يۇنىدىدەك سېپىق پۇراپ تۇرىدىغانلىقىدىن قىلچە شۈبھىلەنمەيمەن. بىراق، ئۇ خىل رەزگىلەرنىڭ موخۇلاردەك ناھايىتى ئازلىقىنى كۆرمەي، «ھەممە ئادەم شۇنداق» دەپ قاراش، دۇنيادا ئەخلاقلىق ئادەم يوق، دېگەنلىك بىلەن باراۋەر بولۇپ، بۇ مۇتلەق كۆپ سانىنى تەشكىل قىلىدىغان ياخشى ئادەملەر، ۋاپادارلار جامائەسىگە، پەزىلەت ئىگىلىرىگە قىلىنغان تۆھمەت ۋە ھاقارەت بولىدۇ. بىزنى رەنجىتمە، ۋەدە بەرگىن ! — دەپتۇ

پادىشاھ جىددىي تۇستە.

شاھزادە ئويلىنىپ قاپتۇ. ئاخىر ئۇ:

— بىر شەرتىم بار، شۇنى بەجا كەلتۈرسىڭىز ماقۇل بولاي، شاھ ئاتا، — دەپتۇ.

— نېمە شەرت؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— شەھرىمىزدىكى ئەزىم دەريانىڭ دەل ئوتتۇرىسىغا توغرا كېلىدىغان ھاۋا بوشلۇقىغا بىر قەسىر ياساپ بېرىڭ، بۇ قەسىرگە چىقىپ - چۈشىدىغان شوتا مەندە تۇرىدىغان بولسۇن. كېلىنىڭىزنى شۇ يەرگە ئورۇنلاشتۇرىمەن، بىرلا خىزمەتچى ئالىمەن. باشقا شەرتىم يوق، — دەپتۇ شاھزادە.

پادىشاھ شۇ كۈنلا ئۆز تەۋەسىدىكى بارلىق ئالىم ۋە ئۇستىلارنى يىغىپ ئۇلارغا دەريا ئوتتۇرىدىكى ھاۋا بوشلۇقىغا قەسىر سېلىشنى تاپشۇرۇپتۇ. ئۇچ يىلدا دەريا ئوتتۇرىدىكى ھاۋا بوشلۇقىدا بىر «ئاسمانساراي» نى مۇئەللەق تۇرغۇزۇپ- تۇ. شاھزادە ئالىملار بەرگەن شوتا بىلەن «ئاس-

مانساراي»نى كۆرۈپ چۈشكەندىن كېيىن توي قىلىشقا رازىلىق بېرىپتۇ. پادىشاھ ئوغلىغا قوشنا ئەل پادىشاھىنىڭ قىزىنى ئېلىپ بېرىپتۇ.

ئەمدى گەپنى شاھزادە ئالماقچى بولغان مەلىكىنىڭ شەھىرىدىن ئاڭلايلى:

شۇ كۈنلەردە بۇ شەھەرگە يېڭىدىن بىر سودىگەرزادە كەپتۇ. ئۇنىڭ دۇكىنىغا سالغان مالىرىنىڭ سەرخىللىقى، ئېسىللىقى پۈتۈن شەھەرگە پۇر كېتىپتۇ، بۇ خەۋەر مەلىكىنىڭ قۇلىقىغىمۇ يېتىپتۇ.

مەلىكە مالىرنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ تاللاش ئۈچۈن، بىر موماي ۋە ئىككى كېنىزەكنىڭ ھەمراھلىقىدا ئالتۇن مەپىگە ئولتۇرۇپ دۇكانغا كەپتۇ. ئۇ مالىرنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، سودىگەرزادىگە: «پۇلنى ھازىر ئەۋەتىپ بېرىمەن» دەپتۇ ـ دە، مالىرنى ئېلىپ قايتىپتۇ. بىرئازدىن كېيىن مومای پۇلنى ئېلىپ كەپتۇ، ئەمما بۇ چاغدا سودىگەرزادە دۇكانىنى تاقاپ، بىمار ئادەمدەك ھالسىزلىنىپ ئولتۇرغانىكەن. ئۇ مومايدىن ئۆزىنى ھۇجرىسىغا ئاپىرىپ قويۇشنى ئىلتىجا قىپتۇ. مومای بىر مەپە چاقىرىپ سودىگەرزادىنى ھۇجرىسىغا ئاپىرىپتۇ، بۇنداق ئېسىل يىپەك گىلەملەر بىلەن بېزەلگەن ياسىداق ھۇجرا شاھ ئوردىسىدىمۇ يوق ئىكەن. سودىگەرزادە بىرئازدىن كېيىن سەل ئۆزىگە كەپتۇ، ئۇ مومانىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىپ، قەنت ـ گېزەكلەر بىلەن مېھمان قىپتۇ. ئاندىن سۆزگە كىرىپ:

ــ مومـا، بايىقى گۈزەل سەنەم كىم بولىدۇ؟ ئۇ مال كۆرۈۋاتقاندا شامال يۈزىدىكى رومىلىنىڭ بىر تەرىپىنى قايرىۋەتتى، كۆزۈم ئۇ گۈزەللەر شاھىنىڭ تولۇن ئايدەك نۇرانە جامالىغا چۈشتى، كۆكسۈمگە ئىشق ئوتى تۇتاشتى، ئىختىيارىمنى ئۇ ئېلىپ كەتتى، ــ دەپ ھالىنى بايان قىپتۇ.

ــ ئەي يىگىت، ئۇ خىيالىڭدىن ۋاز كەچ، بىھۇدە ئاۋارە بولما. مانا پۇلۇڭنى ئېلىپ كەلدىم، تاپشۇرۇۋال، ــ دەپتۇ مومای.

ــ ئانىجان، بۇ پۇللارنى ساڭا بەردىم، بىر ئامال قىلىپ مېنى ئۇ ساھىب رەنانىڭ مۇبارەك جامالىغا بىر يەتكۈزسەڭ، ــ دەپتۇ سودىگەرزادە.

ــ بۇ ئىش مېنىڭ قولۇمدىن كەلمەيدۇ، ــ دەپتۇ مومای.

ــ مومـا، يۈرتۇم يىراقتا قالدى، بۇ يەرگە مۇساپىرمەن، بۇ جايىنىڭ ئەھۋالىنىمۇ بىلمەيمەن. ماڭا رەھىم قىلىپ مېنى ئاشۇ گۈل رۇخسارنىڭ جامالىنى بىر كۆرۈۋېلىش بەختىگە ئېرىشتۈرسەڭ، دېگىنىڭنى بەرسەم، ــ دەپ يالۋۇرۇپتۇ سودىگەرزادە.

مومای قولىدىكى بىر خالتا تىللاغا ۋە بايۋەچچىنىڭ: «دېگىنىڭنى بەرسەم» دەۋاتقانلىقىغا قاراپ، بۇ نەق ئولجىنى قولدىن چىقىرىۋەتمەسلىك ئۈچۈن:

ــ ئەي بايۋەچچە، سۆزۈمگە قۇلاق سال، ئۇ قىز مەملىكىتىمىزنىڭ مەلىكىسى ــ سۇلتانىمىزنىڭ يالغۇز قىزى. ئۇ پات ئارىدا باشقا بىر ئەلنىڭ شاھزادىسىگە ياتلىق قىلىنماقچى. ئۇ سەندىن ئالغان مالىرنى خەيرلىشىش ئالدىدا تۇرغان ۋە ئۆزىگە ھەمراھ بولۇپ بارىدىغان كېنىزەكلەرگە ھەم كىيىن بولۇپ بارغۇسى مەملىكەتتىكى يېڭى كېنىزەكلەرگە سوۋغات قىلىشقا ئالدى. ئىككى پادىشاھ پۇتۇشكەن بۇ ئۇلۇغ توي ئىشىنى بۇزۇش مۇمكىن ئەمەس. لېكىن، مەن سېنى مەلىكە بىلەن ئۇچراشتۇرۇش چارىسىنى ئويلىنىپ كۆرەي، ــ دەپتۇ.

ــ شۇنداق قىل، ئانا. جېنىم، بارلىق ۋەسلىم بۇ يولدا پىدا، ــ دەپتۇ بايۋەچچە ۋە شۇئان ئۇنىڭ كاللىسىغا، مومانىڭ ئۆيىدە تۇرسام... دېگەن خىيال كەپتۇ ـ دە:

ــ مۇمكىن بولسا ئۆز ئۆيۈڭدە پاناھلىق بەرگەن بولساڭ، سېنى بۇ يەرگە كېلىپ ـ كېتىشكە

ئاۋاره قىلىپ يول ماڭغۇزمىسام، ــ دەپتۇ.

بايۇەچچىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغان موماينىڭ كۆز ئالدىدىن ئۆز ئۆيىنىڭ مۇشۇ ھۇجرىدىكى يىپەك گىلەم، ئېسىل جابدۇقلار بىلەن بېزەلگەن شاھانە مەنزىرىسى لىپ قىلىپ ئۆتۈپتۇ.

ــ بالام، سېنىڭدىن ئۆي ئايلانسۇن. ھازىر كۈن كەچ بولۇپ قالدى، مەن ئەتە مەلىكىدىن ئىجازەت ئېلىپ كېلىپ بۇ ئىشنى جۆندەي، ــ دەپ موماي كېتىپتۇ. دېگەندەك ئەتىسى كېلىپ بايۇەچچىنى سودىگەرلەر ساريىدىن ئۆز ئۆيىگە كۆچۈرۈپ ئاپىرىپتۇ. موماينىڭ كىچىككىنە بىر ھويلىسى، ئىككى ئېغىز ئۆيى ۋە بىر يېتىمەك مالىيى بار ئىكەن. موماي بايۇەچچىگە:

ــ يىگىت، بۇ ئۆي كىچىك ھەم كونىراق، لېكىن ساڭا تارلىق قىلمايدۇ، خالىغىنىڭچە تۇرغىن، بىساتلىرىڭ بىلەن كۆڭلۈڭگە ياققۇدەك قىلىپ جابدۇغىن. ھالىڭدىن ئۆيۈمدىكى خىزمەتچى خەۋەر ئالىدۇ. مېنىڭ ئۇ يەردە نۇرغۇن ئىشىم بار، ــ دەپتۇ ـ دە، ئوردىغا كېتىپتۇ. بايۇەچچە پىراق ئوتىدا باغ-رىنى داغلاپ، موماينىڭ كېلىشىنى ئىشىكتىن ماراپ، ئاھ ئۇرۇپ، پىغان چېكىپ، كۆزىنى دەرد ـ ئەلەم ياشلىرىدا ياشلاپ يېتىپتۇ. ئەمما، موماي شۇ كەتكەنچە قايتىپ كۆرۈنمەپتۇ، چۈنكى مەلىكىنىڭ تويى باشلىنىپ كېتىپتۇ. توي قىرىق كۈن داۋام قىپتۇ، بۇ جەريانىدا سودىگەرزادە بارا ـ بارا تاماقتىنمۇ قاپ-تۇ. توي تۈگەپ، مەلىكە ئۇزاپ، موماي ئۆيىگە كەلگەندە، بايۇەچچە مەيدىسىنى يەرگە يېقىپ، يالقان يېرىدە مىدىرلىيالماي قالغانكەن.

ــ يىگىت، مۇنداق ئاھ ئۇرۇپ يېتىش بىلەن مۇرادقا يەتكىلى بولمايدۇ، ۋىسال جامىنى كۆتۈرىمەن دېسەڭ، سەندە جان بولۇش كېرەك. ئورنۇڭدىن تۇر، يەنە ئۇچ ـ تۆت ئاي چىداشلىق بەر. بازارغا چىقىپ ئالدى ـ بەردىلىرىڭنى تۈگىتىپ، سەپەر كۆكىگە پەرۋاز قىلىشقا قانات ـ قۇيرۇقۇڭنى راسلاپ تۇر، مەن بىر يول تېپىپ قويىدۇم، ۋاقتى كەلگەندە دەيمەن، ــ دەپتۇ موماي.

بۇ خەۋەردىن روھلانغان بايۇەچچە بىردىنلا كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولۇپ كەتكەندەك ئورنىدىن تۇرۇپ مو-ماينىڭ ئايىغىغا يىقىلىپتۇ ۋە شۇ كۈندىن باشلاپ موماينىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە تەييارلىقىغا كىرىشىپ-تۇ.

ئەمدى گەپنى شاھزادە بىلەن مەلىكىدىن ئاڭلايلى:

مەلىكە شاھزادىنىڭ يۇرتىغا يۆتكەپ كېلىنگەن كۈنىلا، شاھزادە مەلىكىنى بىرلا دېدەك بىلەن «ئاسمانساراي»غا ئاچىقىپ كېتىپتۇ. شاھزادە ھەپتىدە بىر قېتىم چىقىدىكەن. ئارىدىن ئۈچ ـ تۆت ئاي ئۆتۈپتۇ، لېكىن مەلىكىنىڭ قاپىقى ئاسماندا تۇرۇلۇپ يۇرگەن قارا بولۇتتەك سېلىنىپ زادىلا ئېچىلماپ-تۇ. بۇنى كۆرگەن شاھزادە بىر كۈنى:

ــ مەلىكەم، مەن سىزگە ئەرشتىن ئۆي تۈتۈپ بەردىم. ئاتا ـ ئانىسىنى، يۇرتىنى سېغىنغاندا كۆ-رۈپ تۇرسۇن، ئالەمنى سەيلە ـ تاماشا قىلىپ ئۈچ پۇشۇقىدىن خالىي بولسۇن دەپ، قولۇڭىزغا جاھاننى ما تۇتقۇزدۇم. ئەمما، نېمە ئۈچۈنكى، مۇشۇ سارايغا كەلگەن كۈندىن تارتىپ تا ھازىرغىچە رۇخسارىڭىزنى دائىم كۆيگەن ئايدەك تۇتۇق كۆرىمەن، ــ دەپتۇ.

ــ ئۇلۇغ شاھزادەم، ــ دەپتۇ مەلىكە كۆزىگە ھەسرەتلىك ياش ئېلىپ، ــ مەن يەر ـ جاھاندىن ئايرىلغان بۇ سارايدا ھەر پەيشەنبە كۈنى سىزنى كۈتۈۋېلىپ، جۈمە كۈنى ئۇزىتىپ قويغاندىن سىرت، بىرلا دېدەك بىلەن گويا قەپەستىكى قۇشتەك ياشاۋاتىمەن. جاھاننەما ئەينىكىدە كۆرۈنگەن كىشىلەر بىلەن ھەمسۆھبەت بولغىلى بولمايدىكەن.

— سىزنىڭ كىم بىلەن ھەمسۆھبەت بولغۇڭىز بار ئىدى؟ مەن بۇ يەرگە سىزنى ۋە بىر دېدەكنى ئېلىپ چىقىشقا شەرت قىلغانىدىم، — دەپتۇ شاھزادە ۋە ئاتا - ئانىسى بىلەن قىلىشقان سۆھبىتىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان مەلىكە ئاغرىنغاندەك بولۇپ:

— سىز ماڭا ئىشەنمەيدىكەنسىز - دە؟! — دەپتۇ.

— ياق، ئۇنداق ئەمەس، مەقسىتىم سىزنى يامان كۆزدىن ساقلاش، — دەپتۇ شاھزادە.

— بۇ نىيىتىڭىزگە رەھمەت. مەن پايانسىز چۆپلۈكتە ئەركىن تاقلاپ يۈرگەن ئاھۇدەك كەك - كۇ- شاده يۇرۇپ ئۆسكەنىدىم، شۇڭا ماڭا قانات - قۇيرۇقى بوغۇپ تاشلانغان مۇنداق ھايات كېرەك ئەمەس، — دەپتۇ مەلىكە.

— ئۇنداق دېمەڭ، مەلىكەم، كۆڭلۈمنى چۈشىنىڭ، — دەپتۇ شاھزادە.

مەلىكە شاھزادىنىڭ ئاغزىدىن دەل مۇشۇ سۆزنىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇرغانىكەن، ئۇ مۇنداق دەپتۇ:

— مەن سىزنىڭ مېنى كېنىزەكلىرىمدىنمۇ، زېمىنىدىنمۇ جۇدا قىلغىنىڭىزدىن ئاغرىنمايمەن، ئەمما بىر تەلىپىم بار، شۇنى بەجا كەلتۈرسىڭىز.

— تەلىپىڭىزنى ئېيتىڭ، — دەپتۇ شاھزادە.

مېنىڭ مەرھۇمە ئىنىكىئانام تېپىپ بەرگەن بىر ھېكايىچى مومام بار ئىدى. ئۇ دۇنيادىكى ھەممە ھېكايىلەرنى بىلەتتى، ئۇ ھېكايىسىنى تېخى سۆزلەپ بولمىغانىدى، شۇ مومامنى ئەكەلدۈرۈپ بەرسىڭىز، قېرىغاندا ئاخىرقى ئۆمرىنى مۇشۇ يەردە ئۆتكۈزۈۋالسۇن، — دەپتۇ مەلىكە. شاھزادە:

— مەن ئەتىلا شەھىرىڭىزگە ئادەم ماڭدۇراي، — دەپتۇ.

ئاردىدىن بىرەر ئاي ئۆتە - ئۆتمەيلا شاھزادە ھېكايىچى مومانىنى مەلىكىنىڭ ھۇزۇرىدا پەيدا قىپتۇ، ئۇنىڭ يوغان بىر ساندۇقىنىمۇ بىللە ئاچىقىپتۇ. موماي ئۆزىنى ئۇنتۇمىغان مەلىكىگە ۋە شاھزادىنىڭ خەيرخاھلىقىغا كۆپتىن - كۆپ مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپتۇ. مومايغا ئايرىم بىر خانا راسلاپ بېرىلىپتۇ. ئەتىسى شاھزادە چۈشۈپ كېتىش ئالدىدا، مەلىكە ئۆزىنىڭ تەۋرۈكتەك ئەتىۋار بىلىپ كەلگەن بۇ ھېكايىچى مومىسىنى شاھزادىگە بىر تونۇتۇپ قويۇش مەقسىتىدە ئۇنى ھېكايە سۆزلەپ بېرىشكە تەكلىپ قىپتۇ. موماي مۇنۇ ھېكايىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ:

— قەدىمكى زاماندا بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن، ئۇنىڭ بىر ۋەزىرىنىڭ گۈزەللىكتە تەڭدىشى يوق، زىبا بوي، سۈمبۈل چاچ بىر خوتۇنى بار ئىكەن. بىر مەرىكىدە پادىشاھ ئۇنى كۆرۈپ قاپتۇ - دە، نىيىتى بۇزۇلۇپ، ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتۇرۇپ بىلگەندىن كېيىن، ۋەزىرنى بىر شەھەرگە ئىشقا بۇيرۇپتىپ، ۋەزىرنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. ۋەزىرنىڭ خوتۇنى پادىشاھنى ھۆرمەت تۆرىگە چىقىرىپ، ئىززەت - ئىكرام بىلەن قىزغىن كۈتۈپتۇ، لېكىن پادىشاھنىڭ غەرىزىنى پەملىگەندىن كېيىن، سەككىز دانە تۇخۇمنى پىشۇرۇپ، شاكىلىنى سەككىز خىل رەڭدە بوياپ ئۇنىڭ ئالدىغا ئاچىقىپ قويۇپتۇ. پادىشاھ بۇ تۇخۇملارنى تېتىپ باققانىكەن، بۇ تۇخۇملارنىڭ شاكىلى سەككىز خىل رەڭدە بويالغان بولسىمۇ، تەمى بىر خىل تۇرغۇدەك. ھەيران بولغان پادىشاھ بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغانىكەن، ۋەزىرنىڭ خوتۇنى: «شاھىم، بەزىلەر ئۇ ئايالغىمۇ، بۇ ئايالغىمۇ قانات سۆرەيدۇ، ۋەھالەنكى ئاياللارمۇ شاكىلى بويالغان مۇشۇ تۇخۇملارغا ئوخشاش خىلمۇخىل بولسىمۇ، تەمى بىر خىل. شۇڭا، ئۇلار ئۆز قوينىدىكى ھالال جۈپتى بىلەن قانائەتلەنسە بولمامدىغاندۇ؟» دەپتۇ. پادىشاھ بۇنىڭدىن خىجىل بولۇپ قايتىپ كېتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ۋەزىرنىڭ ئايالى ئۆزىنىڭ ساپلىقىنى ساقلاپ قېلىش بىلەن بىللە، شۇ چاغقىچە تۇمەنلىگەن گۈللەرنى

يىرتقۇچ تىرنىقى بىلەن چەيلەپ ئاياغ ئاستى قىلىپ كەلگەن ۋەھشىي يولۋاستەك ھايۋان تەبىئەتلىك پا-
دىشاھنىمۇ ناكەسلىكتىن چەكلەپتۇ. جاھاندا ئەنە شۇنداق بەغى چىقىپ، ۋۇجۇدىغا كىر قوندۇرمايدىغان ئا-
يالالارمۇ ئۆتۈپتىكەن، ــ دەپ ھېكايىسىنى ئاخىرلاشتۇرۇپتۇ موماي. شاھزادە بۇ ھېكايىدىن ھەم مومـاي-
دىن مەمنۇن بوپتۇ. شۇنىڭدىن تارتىپ مەلىكىنىڭ چىرايىمۇ تولغان ئايدەك ئېچىلىپ كېتىپتۇ.

موماي ئەپلىك پەيتى كەلگەندە، قولتۇقىغا سېلىۋالغان چۈجىنى قىسىپ، مەلىكىنىڭ ئالدىدا قوي-
نىدىن چۈك ـ چۈك قىلغان ئاجايىپ ئاۋاز چىقىرىدىكەن. مەلىكە دەسلەپتە بۇنىڭغا ئېرەن قىلمىغان
بولسىمۇ، بۇ ھال تەكرارلىنىۋەرگەندىن كېيىن بۇنى بىلىشكە قىزىقىپ قاپتۇ. ئۇ بىر كۈنى:

ــ مومـا، چۈكۈلدىغان نېمە ئۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ قىزىم، بۇ توغرىدا ئادەم بار يەردە ئېغىز ئاچماڭ، مۆرىتى كەلگەندە سۆزلەپ بېرىمەن، ــ
دەپتۇ موماي. بىر كۈنى ئۇ كەچلىك تاماقتا دېدەكنىڭ تامىقىغا دورا بەھوش سېلىپ قويۇپتۇ، دې-
دەك بىرئازدىن كېيىن ئۇخلاپ قاپتۇ. موماي مەلىكىگە ھېكايە سۆزلەپ بېرىۋېتىپ يەنە چۈك ـ
چۈك قىلغان ئاۋازنى چىقىرىپتۇ. بۇنى بىلىشكە تەقەززا بولۇپ كەتكەن مەلىكە ئۇنىڭ نېمە ئىكەن-
لىكىنى سوراپ تۇرۇۋاپتۇ.

ــ ۋاي ئاپئاق مەلىكەم، بۇ نېمە بولاتتى، «چۈك ـ چۈك» كېسىلىم، ــ دەپتۇ موماي.

ــ خۇدايا توۋا، ھېلىغىچە «چۈك ـ چۈك» كېسەل دېگەننى ئاڭلاپ باقماپتىكەنمەن، ــ دەپتۇ مەلە-
كە تېخىمۇ ھەيران بولۇپ.

ــ شۇنداق، بۇنداق كېسەل ھەممىلا ئادەمدە بولمايدىكەن، كۆپىنچە خان ئائىلىسىدىكى گۈزەل

ئايالالار مۇشۇنداق كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قالىدىكەن.

— ئۇنداقتا، سىزمۇ خان ئائىلىسىدىنمىتىڭىز؟ — دەپتۇ مەلىكە.

— ياق، مەلىكەم، مەن هاللىق ئائىلىدە تۇغۇلۇپ ئۆسكەنىدىم، بىراق ياش ۋاقتىمدا بەك چىرايلىق ئىكەنمەن. ئاشۇ گۈزەل چېھرىم ۋە كېلىشكەن قەددىم ئۆزۈمگە دۇشمەن بولۇپ، مۇشۇنداق «چۈك ـ چۈك» كېسىلىگە گىرىپتار قىلدى، — دەپتۇ موماي.

— ئانكا، ئادەمنىڭ چىرايىمۇ ئۆزىگە دۇشمەن بولامدىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ مەلىكە.

— هوي قىزىم، — دەپتۇ موماي ئۇھ تارتىپ، روملىنىڭ بىر ئۇچىدا كۆز يېشىنى ئېرىتقاندەك قىياپەتتە، — يالغۇز قىز بولغانلىقىم، ئۇنىڭ ئۈستىگە، تولىمۇ چىرايلىق بولغانلىقىم ئۈچۈن، ئاتام مېنى بىر ئېسىلزادىگە بەردى. ئېرىم مېنى جېنىدىنمۇ ئەتىۋار كۆرەتتى. ئون يىلغىچە ئېرىمدىن ۋە بىرنەچچە دېدەكتىن باشقا ھېچكىمنى كۆرمىدىم. ھەمىشە دېرىزىدىن سىرتقا قارايمەن. كېيىن ئاڭلىساملا، نۇرغۇن يىگىتلەر ماڭا ئاشىق بولۇپ يۈرۈپتۇ. ئۇلار كېچە ـ كۈندۈز ئىشىق ـ پىراقىمدا يىغلايدىكەن، ئاھ ئۇرىدىكەن، لېكىن مەن ئۇلار ماڭا نامۇ نىشان كىرگۈزسىمۇ پەرۋا قىلمىدىم. يىللار ئۆتتى، «ئاھ ئۇرارمەن، ئاھ ئۇرارمەن، ئاھلىرىم تۇتقاي سېنى» دېگەندەك، ئۇلارنىڭ قان ياشلىق ئاھى مېنى تۇتتى.

— كېيىن قانداق بولدى؟ — دەپ سوراپتۇ مەلىكە.

— قانداق بولاتتى؟ جېنىم مەلىكەم، ئۆز چېغىدا گۈلۈمسەن، كېسەل بولغاندا كەتمەسەن، دېگەندەك بولدى. ئېرىم مېنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقاردى. شۇنىڭدىن كېيىن مېنى سەرسان ـ سەرگەردانلىق گىردابى ئۆز قەھرىگە تارتتى، دەرد ـ ئەلەم باياۋانىنى كېزىپ يۈردۇم. هېلىمۇ ياخشى ئېرىمنىڭ ئۆيى كىتابلار كانى ئىدى. مەن ۋاقىتنى قولدىن بەرمەي ئۇ كىتابلارنى ئوقۇپ نۇرغۇن هېكايىلەرنى ئۆگىنىۋالغانىكەنمەن، ئاخىر جان بېقىشقا شۇ هېكايىلەر ئەسقاتتى. بىر كۈنى جاھانكەزدىلىك بىلەن سىزنىڭ شەھرىڭىزگە كېلىپ قاپتىمەن. بىر مەھەللىدە ئۇششاق بالىلارغا هېكايە سۆزلەپ بېرىۋاتقىنىمدا، رەھىمەتلىك ئىنىكئاينىڭىزغا يولۇقۇپ قالدىم. ئۇ مېنى مۇبارەك ئاستانىڭىزگە باشلاپ، هۇزۇرىڭىزغا ئېلىپ باردى، ئىلتىپاتىڭىز بىلەن ئاسايىشلىققا چىقىپ قالدىم، — دەپتۇ موماي.

— توۋا، جاھاندا مۇنداق ئىشلارمۇ بولىدىكەن ـ هە؟ خۇداغا شۈكۈر، مەن ئۇنداق گۈزەل ئەمەس، — دەپتۇ مەلىكە.

— قىزىم، — دەپتۇ موماي، — سىز ئۆزىڭىزنى گۈزەللەر قاتارىدىن چىقىرىۋەتسىڭىز، بۇ ئون سەككىزمىڭ ئالەمدە گۈزەل يوق دېگەن گەپ ئەمەسمۇ؟ ! سىزنىڭ نۇرانە جامالىڭىز مۇشۇ سۇغا چۈشكەندە، ئۇنىڭدىن ئەكس ئەتكەن شولىدىن دەريانىڭ ئىككى قىرغىقى گويا قۇياش يەرگە چۈشۈپ قالغاندەك باشقىچىلا يورۇپ كېتىدىكەن. بۇ نۇر ئۆز شەھرىڭىزدىمۇ كىملەرنىڭ يۈرىكىنى كۆيدۈرمىگەن دەيسىز؟ — دەپتۇ موماي. مەلىكە:

— موما، مەن ئۆز شەھرىمدە ئاتا ـ ئانام، رەھمەتلىك ئىنىكئانام ۋە خاس كېنىزەكلىرىمدىن باشقا هېچكىمنى كۆرمىگەن. كېيىن ئىنىكئانام سىزنى هېكايە سۆزلەپ بېرىشكە ئېلىپ كەلگەندىلا سىزنى كۆردۇم. بۇ يەردە شاھزادە، سىز ۋە دېدەكتىن بۆلەك ئادەمزاتنى كۆرمىدىم، بەلكىم مەن باشقىلارغا ئىشق ئوتى يېقىشتىن خالىيدۇرمەن، — دەپتۇ.

— هەرگىز ئۇنداق ئويلىماڭ، مەلىكەم، — دەپتۇ موماي پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ، — ئۆز گۈزەللىكىڭىزگە هوشيار بولمىسىڭىز، ئۇ سىزگە شۇنداق بىھىساب دەرد ـ ئەلەملەرنى كەلتۈرىدۇكى، رودۇيا-

دەك چاپلىشۇالغان مەرەز كېسەللىكلەرنى ھەرقانچە قىلىپمۇ بەدىنىڭىزدىن سىلكىپ چۈشۈرۈۋېتىشكە ئامالسىز قالىسىز. مەن بۇ قېتىم خىزمىتىڭىزگە مۇشەررەپ بولۇش ئىشتىياقىدا يولغا چىقىش ئالدىدا چاربېغىڭىزنى بىر ئايلىنىپ چىقتىم. شۇ چاغدا چاربېغىڭىزنىڭ تېمىنىڭ تۆۋىدە بىرنىڭ مەيدىسىنى يەرگە يېقىپ ياتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. بېرىپ قارىسام بىر ياش بالا ئىكەن، ئۇنىڭدىن ئەھۋال سورىغا- نىدىم، ئۇ ماڭا: «بىر پەرى پەيكەرنىڭ قوشۇمىسىدىن ئېتىلغان ئوق مېنى يىقىتتى، مەن ئۇنىڭ ۋىسالى- دىن شۇنا ئىزدەپ، ئۇنىڭ مۇبارەك قەدەم ئىزى چۈشكەن تۇپراقنى تاۋاپ قىلىپ يېتىپتىمەن...» دې- دى. بۇ سىر ئاندىن ئايان بولدى، ــ دەپتۇ موماي.

ــ قانداق سىر؟ ــ دەپ سوراپتۇ مەلىكە.

ــ قانداق سىر بولاتتى، قىزىم، ئۇ يىگىتنىڭ چاربېغىڭىزنىڭ تېمى ئاستىدا خاكسار بولۇپ ياتقا- لىقىدىن، ئۇنىڭغا ئىشق ئوتى ياققان سىزدىن باشقا بىرى ئەمەس، دېگەن قارارغا كەلدىم، ــ دەپ، موماي قولتۇقىنى قاتتىق قىسقانىكەن، بايىقى «چۈك ـ چۈك» ئاۋاز «ئاسمانساراي» سەھنىسىنى بىر ئاپتۇ. مەلىكە ئەندىشىگە چۈشۈپتۇ. ئۇ بىرئاز ئويلانغاندىن كېيىن، مومايغا قاراپ:

ــ قانداق قىلىش كېرەك؟ ــ دەپتۇ. موماي:

ــ مېنىڭمۇ بېشىم قېتىۋاتىدۇ، قىزىم. بىلىشىمچە، سىزگە ئاشىق بولغانلار ئاز ئەمەس، بىرەرىگە بولسىمۇ مەرھەمەت كۆزىڭىز بىلەن قاراپ قويمىسىڭىز، سىزنىڭمۇ مەندەك «چۈك ـ چۈك» كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قېلىشىڭىز چوقۇم، ــ دەپتۇ.

مەلىكە تېخىمۇ چوڭقۇر ئويغا پېتىپتۇ، بىرھازادىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ:

ــ موما، ئۇنداق بولسا، ھېلىقى سىزگە ھال ئېيتقاندىن خەۋەر ئالساق بولامدىكىن، ــ دەپتۇ.

ــ توغرا دېدىڭ، جېنىم قىزىم، ــ دەپتۇ موماي.

ــ بىراق، ئۇنىڭدىن قانداق قىلىپ خەۋەر ئالىمىز؟ ــ دەپتۇ مەلىكە.

ــ قىزىم، ئۇ يىگىتنى سېنىڭ قېشىڭغا كېيىن ئېلىپ چىققىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلىپ، ئۆزۈم بىلەن بىللە ئېلىپ كەلگەنىدىم. كەل، ئاپئاق قىزىم، ئۇنىڭ ھالىغا يەت، مۇبارەك جامالىڭ بىلەن دەردە- گە دەرمان بول، ئۇنىڭ يۈرەك جاراھىتىگە يۇمشاق تېنىڭنى مەلھەم قىلىپ ياق، لاله لېۋىڭنى لېۋىگە يې- پىشتۇرۇپ، ئىسسىق تىنىقىڭ بىلەن ئۇ بىچارىنىڭ نىمجان ۋۇجۇدىغا جان ئاتا قىل! ــ دەپ، مەلىكىنى ئۆز ھوجرىسىغا باشلاپ كىرىپ ساندۇقنى ئېچىپتۇ.

ئەمدى باشقا يەردىن ئىككى كەلىمە سۆز ئاڭلايلى:

مەلىكىنىڭ ئېرى بولمىش شاھزادە بىر پەيشەنبە كۈنى «ئاسمانساراي»غا چىقىپ كېتىۋېتىپ، دەريا- نىڭ نېرىقى قېتىدىكى ئورمانىنىڭ ئىچكىرىسىدىرەك بىر جايدا ئېقىۋاتقان سۇ بويىغا قىلىچ ئاسقان، قال- قان كۆتۈرگەن، ساقال ـ بۇرۇتلىرى ئۆسۈپ كەتكەن بىر ئاتلىق ئادەمنىڭ كېلىپ توختىغانلىقىنى كۆ- رۈپ قاپتۇ ـ دە، كۆڭلىدە، بىزگە دۈشمەن باستۇرۇپ كېلىۋاتامدۇ نېمە، بۇ ئادەم ئالدىن ئەۋەتىلگەن چارلامچى بولمىسۇن يەنە، دەپ ئويلاپ، دەرھال كەينىگە يېنىپ ئورمانغا چۈشۈپ، ھېلىقى ئاتلىق يەيدا بولغان جايغا يېقىنراق بىر يەردە يوشۇرۇنۇپ تۇرۇپتۇ. ھېلىقى ئادەم ئاتتىن بىر كۆرپىنى ئېلىپ يەرگە سالغاندىن كېيىن، ئات ئۈستىدىكى خۇرجۇننى ئېلىپ، خۇرجۇندىن بىر ساندۇقچىنى چىقىرىپ، ئۇنىڭ ئاغزىنى ئاچقانىكەن، ساندۇقتىن ئون يەتتە ـ ئون سەككىز ياشلاردىكى بىر قىز چىقىپتۇ. قىزنىڭ چىرايلىقلىقىدىن ئورمان يورۇپ كەتكەندەك بوپتۇ. قىز دەرھال سەپەر ئوچىقىنى قورۇپ، چۆگۈنگە سۇ

ئېلىپ ئېسىپ، ئوتۇن تېرىپ ئوت قالاپ چاي قاينىتىپتۇ. ئۇلار تۇرلۇك نازۇنېمەتلەر بىلەن چاي ئىچىپ «بەزمە» قۇرۇپتۇ. ئاندىن ئۇ ئادەم قىزنىڭ قۇچقىغا بېشىنى قويۇپ ئۇخلاپتۇ. قىز يانچۇقىدىن بىرنېمىنى ئېلىپ ئۇ كىشىنىڭ بۇرنىغا بىردەم تۇتۇپ تۇرغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بېشىنى قۇچقىدىن ئېلىپ يەرگە قويغانىكەن، ئۇ كىشى ھېچنېمىنى تۇيماي ئۆلۈكتەك قېتىپ يېتىۋېرىپتۇ. قىز ئۆزى تۇرغان ساندۇقتىكى كىيىمىنىڭ ئارىسىدىن بىر قۇتىنى ئېلىپ ئاچقانىكەن، قۇتىدىن نەۋقىران بىر يېگىت چىقىپتۇ. قىز ئۇنى تاماقلاندۇرغاندىن كېيىن، ئىككىسى ئەتراپنى بىردەم سەيلە - تاماشا قىپتۇ. ئاندىن مۇھەببەت تۆشكىدە ئېغىنىشىپ، بىر تەن - بىر جان بولۇپ كېتىپتۇ. بىرھازادىن كېيىن قىز: «ئۇنىڭ ھوشىغا كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى» دەپ يىگىتنى قۇتىغا كىرگۈزۈپ ساندۇقا جايلاشتۇرغاندىن كېيىن، ئاۋۇالقىدەك ھېلىقى كىشىنىڭ بېشىنى قۇچقىغا قويۇپ ئولتۇرۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن شاھزادىدە ھەر خىل خىياللار پەيدا بوپتۇ. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ھېكايىچى مومای ۋە ئۇ ئېلىپ كەلگەن يوغان ساندۇق لىپ قىلىپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ - دە، ئۇنىڭ كاللىسىدا، مېنىڭ مەلىكەمۇ تەنھا ئەمەس، دېگەن ھۆكۈم چاقماق تېزلىكىدە پەيدا بوپتۇ. بىرئازدىن كېيىن ئۇخلاپ ياتقان كىشى بىر چۈشكۈرۈپ ئويغىنىپتۇ - دە، سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئالمان - تالمان قىزنى ئەسلىي جايىغا بەند قىلىپ، لاقا - لۇقسىنى ئاتقا ئارتىپ، ئۇزەكگىگە پۇتىنى قويۇشىغا، تۇيۇقسىز:

— ئەي ئەزىز مېھمان، توختاڭ! — دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. ئۇ كىشى ئەندىشىگە چۈشكەندەك ئەتراپىغا سارىسىملىك قاراشقا باشلاپتۇ. شۇ چاغدا شاھزادە دەرەخلەر ئارىسىدىن چىقىپ، ئۇ كىشىگە سالام بېرىپتۇ. يەردىن ئۇنۇپ چىققاندەك پەيدا بولغان بۇ ئادەمنى كۆرۈپ ھەيران بولغان يولۇچى:

— ئامان بول، يىگىت، مېنىڭ ئالدىمغا قەيەردىن كېلىپ قالدىڭ؟ — دەپتۇ.

— كۆڭۈل - كۆكسۈمنى ئېچىش ئۈچۈن ئورماندا سایاھەت قىلىپ يۈرگەنىدىم، مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ساڭا يولۇقۇپ قالدىم، — دەپتۇ شاھزادە.

— مەندە ئىشىڭ بولمىسا، يولۇمنى توسما. مەن ماڭاي، — دەپتۇ يولۇچى.

— ئاكا، — دەپتۇ شاھزادە، — مەن مۇشۇ مەملىكەت شاھىنىڭ ئوغلى بولىمەن. سېنى قەسرىمگە بىر پىيالە چايغا تەكلىپ قىلماقچىمەن. چۈنكى، سەن بۇ يەرلىك ئەمەستەك قىلىسەن. بىزنىڭ تۇپرىقىمىزغا قەدەم قويغانىكەنسەن، سەن بىزگە مېھمان، — دەپتۇ شاھزادە.

— مەن بارالمايمەن، مەنزىلىم يىراق، يولۇمدىن قالماي، — دەپتۇ يولۇچى.

— ئادەمگەرچىلىك بىلەن تەكلىپ قىلىنغان جايغا بارماسلىق ھۆرمەتسىزلىك بولىدۇ، ھۆرمەتسىزلىك دوستلۇقنى بۇزىدۇ، — دەپتۇ شاھزادە.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان يولۇچى نائىلاج ماقۇل بوپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭ ئېتىنى ئوتلاش ئۈچۈن ئورمانغا قويۇپ بېرىپ، ئۇ كىشىنى خۇرجۇنى بىلەن قەسىرگە ئېلىپ چىقىپتۇ ۋە ئىززەت - ئىكرام بىلەن كۈتۈپتۇ، تۇننى قىزىق پاراڭلار بىلەن ئۆتكۈزۈپتۇ. تاڭ ئېتىپتۇ. ئەتىگەنلىك چايدىن كېيىن، شاھزادە مەلىكىگە چۈشلۈك تاماقنى سەككىز كىشىلىك تەييارلىتىشنى بۇيرۇپتۇ. تاماق تەييار بولۇپ، داستىخانغا سەككىز تەخسە تاماق قويۇلۇپتۇ. شاھزادە ئۈچ تەخسە تاماقنى مېھماننىڭ ئالدىغا، ئىككى تەخسە تاماقنى مەلىكىنىڭ ئالدىغا قويۇپ، بىر تەخسىنى ئۆز ئالدىغا تارتىپتۇ. مومای بىلەن دېدەكنىمۇ ئولتۇرغۇزۇپ، ئىككى تەخسە تاماقنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا قويغاندىن كېيىن:

— قېنى، قىممەتلىك مېھمانلىرىم، غىزاغا بېقىڭلار! — دەپ ھەممەيلەننى تاماققا تەكلىپ قىپتۇ.

بۇنىڭدىن تەئەججۇپلەنگەن يولۇچى:

ــ شاھزادە، بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ قىزىقچىلىق قىلىۋاتامسىز؟ بىر جېنىمغا ئۇچ تەخسە تاماقنى قانداق يەيمەن؟ ــ دەپ كۈلۈپ كېتىپتۇ.

ــ ئىگىسى بار، ــ دەپتۇ شاھزادە ، ــ ئەي مېھمىنىم، سەنمۇ مەن ئويلىغاننى ئويلىغانكەنسەن. ئەپسۇسكى، سەن ئۆزۈڭدىنمۇ ئۈستا سېھىرگەرنىڭ بارلىقىنى ئويلىماپسەن، رەنجىمەي خۇرجۇنۇڭدىكى ساندۇقتا ياتقان مەھبۇبەڭنى چىقار، ئۇمۇ ماڭا مېھمان، غىزالانسۇن.

بۇنى ئاڭلىغان مېھماننىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپتۇ، چۈنكى ھېچكىم بۇ سىردىن خەۋەردار ئەمەسكەن. ئۇ-نىڭ ئۈستىگە، شاھزادىنىڭ سېھىرگەر توغرىسىدىكى گېپى ئۇنى گاڭگىرىتىپ قويۇپتۇ. لېكىن ئۇ، شاھزادە ئورماندا بۇ مەخپىيىتىمدىن خەۋەردار بولغانكەن ـ دە، دەپ ئويلاپ، خۇرجۇندىن ساندۇقنى ئې-لىپ ئۇنىڭ ئىچىدىكى قىزنى چىقىرىپتۇ. شاھزادە مېھماننىڭ ئالدىدىكى ئۇچ تەخسە تاماقتىن بىر تەخسىسىنى قىزنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. ئاندىن قىزغا:

— ساندۇقتا سەن بىلەن بىرگە تۇرغان يىگىتنى قۇتىدىن چىقار! — دەپ ئەمر قىپتۇ. قىز قورقۇنچىدىن چىرايى ساماندەك سارغىيىپ، ئەزايى بەدىنى غال - غال تىترەپ كېتىپتۇ، ئەمما نېمە ئىلاج، ئۇ يىگىتنى چىقىرىپتۇ. بۇنى كۆرگەن مېھمان غەزەپتىن قۇيقا چاچلىرى تىك تۇرۇپ، ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپ، قىلىچىنى غىلاپتىن سۇغۇرۇپ، ئۇلارنى چېپىپ تاشلىماقچى بوپتۇ. شاھزادە ئۇنى توختىتىپ:

— ئەي پالۋان، نامەردلىك قىلما. ئۆزۈڭ كۆتۈرۈپ يۈرگەندە گەپ قىلماي، ماڭا مېھمان بولغاندا تېغ كۆتۈرسەڭ دۇرۇس بولماس! — دەپتۇ. ئاندىن ئۆز مەلىكىسىگە قاراپ، — سەنمۇ ئېلىپ چىق! — دەپ خىتاب قىپتۇ، لېكىن مەلىكە مىدىر قىلماي ئولتۇرۋېرىپتۇ. غەزىپى قاينىاپ - تاشقان شاھزادە:

— مەن ساڭا بۇيرۇق قىلۋاتىمەن، قوپ ئورنۇڭدىن! — دەپ قولى بىلەن نوقۇغانكەن، مەلىكە ئولتۇرغان جايىغا يىقىلىپتۇ. چۈنكى، مېھماننىڭ ئالدىغا ئوچ تەخسە تاماق قويۇلغانلىقىنىڭ سىرى ئېچىلىش بىلەن، ئۆزى ئالدىغا ئىككى تەخسە تاماق قويۇلغانلىقىنىڭ سىرىنى بىلىپ، قورققىنىدىن ئاللىقاچان جېنى قەپىسىدىن چىقىپ بولغانكەن. شاھزادە قېرى دەللىگە ئىشارەت قىپتۇ، دەللە تەقدىرگە تەن بېرىپ، ئۆزىگە بېرىلگەن ھۇجرىدىكى ھېلىقى چوڭ ساندۇقتا ساقلاۋاتقان سودىگەرزادىنى ئېلىپ چىقىپتۇ. بۇنى كۆرگەن دېدەك ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەي، ھەيرانۇ ھەسلىك ئىچىدە:

— ۋاي خۇدايىم، بۇ نېمە ئالامەت؟! بۇ نىجىس مەخلۇقنى ئەجەب كۆرمەپتىمەنغۇ، بۇ ئىپلاس دەللە مېنىڭ كۆزۈمنى باغلاپ قويغانمۇ، نېمە... — دەپ تەھلىكىگە چۈشۈپ قاپتۇ. شاھزادە:

— چۆرەم، سەن گۇناھسىز. پەلەكنىڭ مانا مۇشۇنداق كارامەت ئويۇنلىرى بار، — دەپ ئۇنى تىنچلاندۇرۇپتۇ. دەل شۇ پەيتتە، يولۇچى ئۆز خوتۇنى بىلەن ئۇنىڭ ئوينىشىنى ئىككى قولتۇقىغا قىسىپ قەسىرنىڭ چۆرىسىگە قويۇلغان تۆمۇر سالاسۇن تەرەپكە مېڭىپتۇ. شاھزادە:

— مېھمان، ئۇلارنى نەگە ئېلىپ بارىسەن؟ نېمە قىلماقچىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ مەلئۇنلارنى دەريا‌غا تاشلىۋەتمەكچىمەن، لەھەڭلەرگە يەم بولسۇن! — دەپتۇ يولۇچى.

— ياق، بولمايدۇ، — دەپتۇ شاھزادە، — بۇ ئىپلاسلارنىڭ ناپاك تېنى بىلەن سۇزۇك، ساپ دەريا سۇيى بۇلغانمىسۇن! — دەپتۇ - دە، يۈگۈرۈپ خانىسىغا كىرىپ زۇلپىقارىنى يالىڭاچلاپ كۆتۈرۈپ چىقىپتۇ ۋە مېھمانغا قاراپ «چاپ!» دەپتۇ. كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بەش نائەھلى قىيما - چىيما قىلىنىپ، «ئاسمانساراي»دا شاھزادە، يولۇچى، دېدەكتىن ئىبارەت ئۈچ جان قاپتۇ. شاھزادە يولۇچىغا:

— مەن نازاكەت بېغىدىن دىيانەت گۈلىنى كۆتكەنىدىم، بىراق بۇنىڭغا «ئاسمانساراي» بىلەنمۇ، سەن ئىشلەتكەندەك سېھىر - جادۇ قىلىش بىلەنمۇ ئېرىشكىلى بولمايدىكەن، مەن ھازىر شۇ خاتالىقىمنى تولدۇرۇم. سۆيگۈ سۇلتانىنىڭ تەختى بولغان يۈرەك ئەخلاق ئۇنچىسى بىلەن نەقىشلىنىپ، ئۇنىڭغا تەڭە بولغان پۈتۈن زېمىن ۋۇجۇد - ساداقەت بۇلىقىدىن سۇ ئىچىپ، ۋاپا گۈلىستانىغا ئايلىنالىسا، ئاندىن بۇ باغدا توزۇماس بەخت گۈلى پارلايدىكەن، — دەپتۇ - دە، بۇ سۆزىنى نەزمگە ئايلاندۇرۇپ مۇنۇ قىتئەنى ئوقۇپتۇ:

سېھىرلەرنى سېھىر يېڭەر، ھىيلىنى مىكىر،
ۋە لېكىن ھېچ يېڭىلمىگەي ۋاپا - دىيانەت.
خۇلاسەم شۇ: مۇھەببەتكە سادىق بولسا دىل،
ئاسمانساراي، تىلىسىم ساندۇق، قۇلۇپ بىھاجەت.

گۈلچى تازىنىڭ مەلىكىگە ئۆيلىنىشى

ھۆرۈننىڭ بۇرۇنسىدا، كۆرۈنمەس تاغنىڭ بېرىسىدا، كۆرۈنگەن تاغنىڭ نېرىسىدا بىر يۇرت بولۇپ، ئۇ يەردە ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن بىر گۈلچى مومای ئوغلى بىلەن ياشايدىكەن، مومايـنىڭ ئوغلى ئەقىللىق بولسىمۇ، ئەمما تاز ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ تاز ئانىسى تىزىپ بەرگەن چىرايلىق گۈللەرنى شەھەرگە ساتقىلى ئېلىپ كىرىپتۇ. بىر چاغدا جاكارچى پادىشاھنىڭ سايـھېجىمال مەلىكىسىنىڭ شەھەر سەيلىسىگە چىققانلىقىنى خەۋەر قىپتۇ. بىرەمدىن كېيىن پادىشاھنىڭ ئارزۇلۇق مەلىكىسى قىرىق قىز بىلەن يېتىپ كەپتۇ. مەلىكە تازنىڭ ئالدىغا كەلگەندە مەپىدىن چۈشۈپ، تازنىڭ قولىدىكى بىر تال چۈغلۇق گۈلنى ئۇچ تىللاغا سېتىۋاپتۇ. تاز «ئاھ» دېگىنىچە ئەس ـ ھوشىنى يوقىتىپتۇ، مەلىكە پەرۋاسىز ئۆز يولىغا كېتىۋېرىپتۇ. كۈنلەر كەينى ـ كەينىدىن ئۆتۈپتۇ، تازنىڭ ئەھۋالى بارغانچە يامانلاپ چىرايى سارغىيىپتۇ، ئانىسى ئۇنىڭ ئەھۋالىدىن قاتتىق قايغۇرۇپتۇ.

بىر كۈنى سىرىنى يوشۇرۇشقا ئامالسىز قالغان تاز يىغلاپ تۇرۇپ دەردىنى ئانىسىغا ئېيتىپتۇ. ئانىسى بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي، بىرىدە يىغلاپ، بىرىدە تىللاپ، تازغا نەسىھەت قىپتۇ. تاز ئانىسىغا:

ــ جېنىم ئانا، مۇشكۈلۈمنى ئاسان قىلغىن، مېنىڭ ئەھۋالىمنى پادىشاھقا يەتكۈزگىن، ــ دەپ، نىيىتىدىن يانماپتۇ.

مومای ئىلاجسىز تەرسا ئوغلىنىڭ دېگىنى بويىچە ھەر كۈنى سەھەردە شاھ ئوردىسى ئالدىنى سۈپۈرىدىغان بوپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە مومانىڭ بۇ ئىشى شاھقا يېتىپتۇ. پادىشاھ ۋەزىرىگە:

ــ ئوردا ئالدىنى سۈپۈرۈپ قويۇۋاتقان مەزلۇمنى چاقىرىپ كېلىڭلار، نېمە تىلىكى بولسا ماڭا دېسۇن، رازى قىلاي ! ــ دەپ بۇيرۇق بېرىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن مۇلازىملار مومانىنى شاھ ئالدىغا باشلاپ كىرىپتۇ. مومای شاھ ئالدىدا تىز پۈكۈپ ئولتۇرۇپ، ئوغلىنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىپتۇ ۋە زار ـ زار يىغلاپ، نادان بالىنىڭ گۇناھىدىن ئۆتۈشىنى ئۆتۈنۈپتۇ. بۇ ئەھۋالنى ئاڭلىغان شاھ تولىمۇ ھەيران بوپتۇ ۋە نى ـ نى شاھزادىلەردىن ئەلچى كەلسە قىزىم ئۇلارنىڭ بىرىنىمۇ لايىق كۆرمىگەن، ئەمدى ئاددىي پۇقرادىن ئەلچى كەپتۇ، قىزىم بۇ ئەھۋاللار ـ نىمۇ بىلىپ باقسۇن، دەپ ئويلاپ، قىزىغا كىشى كىرگۈزۈپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان مەلىكە ھېلىقى كۈنى شەھەر سەيلىسىدە ئۆزىنى كۆرۈپ ھوشىدىن كەتكەن گۈلچى تازنى ئەسلەپتۇ ـ دە، ئۇنى ئېغىر بىر شەرت بىلەن ياندۇرماق بولۇپ، شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئەگەر ئۇ يىگىتنىڭ راستتىنلا ماڭا ئۆيلىنىش نىيىتى بولسا، ئادەم بىلمەيدىغان ھەم ئىشەنمەيـ

دىغان بىر ھۇنەر ئۆگىنىپ كەلسۇن، شۇ چاغدا ئۇنى ئۆزۈمگە قوبۇل قىلىمەن.

شاھ قىزىنىڭ بۇ جاۋابىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، قىزىنىڭ ئەقلىدىن رازى بوپتۇ ۋە تازىنىڭ مۇنداق ئېغىر شەرتىنى ئورۇنداپ كېلەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ:

ــ ئەگەر ئوغلىڭىز قىزىمىزنىڭ مۇشۇ شەرتىنى ئورۇندىسا، مەن شاھانە توي قىلىپ قىزىمنى ئوغلىڭىزغا بېرىمەن، ــ دەپ ۋەدە قىلىپ، مومايىنى يولغا سالپتۇ.

مومايى ئۆيىگە كېلىپ، مەلىكىنىڭ شەرتىنى ئوغلىغا يەتكۈزۈپتۇ ۋە:

ــ بۇنداق ئىش شەيتانىنىڭمۇ قولىدىن كەلمەيدۇ، نىيىتىڭدىن يانغىن، ــ دەپ يەنە نەسىھەت قىپ-تۇ، بىراق تاز نىيىتىدىن يانماپتۇ. ئۇ ئاخىر ئانىسىنىڭ دۇئاسىنى ئېلىپ، ئادەم بىلمەيدىغان ھۇنەرنى ئۆگىنىپ كېلىش ئۈچۈن تەۋەككۈل كەمىرىنى بېلىگە باغلاپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. كىشىلەردىن

سۇرۇشتۇرۇپ يۇرۇپ، ئاخىر يەتتە تاغنىڭ نېرىسىدىكى يالغۇز بىر جاڭگالدا تۇرىدىغان بىر جادۇگەرنىڭ نامىنى ئاڭلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يول يۇرسىمۇ مول يۇرۇپ، يەتتە تاغنى يەتتە كۈندە ئاتلاپ بىر جاڭگالغا كەپتۇ. قارىسا، بۇلاق بېشىدا بىر قىز يالغۇز ئولتۇرۇپ چېچىنى تاراۋاتقۇدەك. تاز قىزنىڭ يېنىغا بېرىپ:

— ئەي پەرىشتە، ئۇسسىدىم، سۇ بەرسىڭىز، ئاچ قالدىم، نان بەرسىڭىز، — دەپتۇ.

قىز بۇ ناتونۇش يولۇچىغا قاراپ:

— ئاچ قالغان بولسىڭىز نان يەڭ، — دەپ، بىر تاشنى ئېلىپ تازغا سۇنۇپتۇ. تاز بۇ ئىشتىن ئەجەبلەنگەن بولسىمۇ، ئېلىشقا مەجبۇر بوپتۇ. ئېلىپ قارىسا، قولىدا تاش ئەمەس، قىزىرىپ پىشقان يېڭىلىق توقاچ تۇرغۇدەك. قىز يەنە:

— ئۇسسىغان بولسىڭىز سۇت ئىچىڭ، — دەپ، بۇلاقتىن بىر كومزەك سۇ ئېلىپ سۇنۇپتۇ، تاز قارىسا، كوزىدا سۇ ئەمەس، سۇت تۇرغۇدەك. تاز شۇنداق قىلىپ قورسىقىنى توقلاپتۇ. قىز تازدىن نېمە سەۋەب بىلەن بۇ ئادەم ئاياغ باسمايدىغان جاڭگالغا كېلىپ قالغانلىقىنى سوراپتۇ. تاز ئۆزىنىڭ ئادەم بالىسى بىلمەيدىغان ھەم كىشى ئىشەنمەيدىغان ھۇنەر ئۆگەنگىلى كەلگەنلىكىنى بايان قىپتۇ.

— ئۇنداق ھۇنەرنى، — دەپتۇ قىز، — يەتتە ئىقلىمدا بىر دادامىلا بىلىدۇ، ھەتتا شەيتانمۇ بىلمەيدۇ. مەن سىزگە يارىدىم قىلاي.

قىز تازنى ئۆيىگە ئېلىپ بېرىپتۇ. قىزنىڭ دادىسى جادۇگەر بولۇپ، جانلىق، جانسىز بولۇپ يەتمىش ئىككى خىل مەۋجۇداتقا ئۆزگىرەلەيدىكەن. ئۇ ھۇنەر ئۆگەنگىلى كەلگەن يىگىتلەرنى يىللاپ قۇلدەك ئىشلىتىپ، ئاز ـ تولا ھۇنەرنى ئۆگىتىپ قويىدىكەنۇ، ئەمما شاگىرتى كەتمەكچى بولغاندا ھىيلە بىلەن ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىدىكەن، شۇڭا ئۇنىڭ ھۇنىرىنى قىزىدىن باشقا ئىنىس ـ جىن بىلمەيدىكەن. ئۇ ئارتۇق گەپ قىلماي، تازنى قوبۇل قىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ تاز جادۇگەرنىڭ ئۆيىدە تۇرۇپ قاپتۇ. جادۇگەر تازنى ئەتىدىن ـ كەچكىچە ئوتۇن ياردۇرۇپ، ئېرىق چاپتۇرۇپ، يەر كولىتىپ، كولىغان يەرنى يەنە تىندۇرغۇزۇپ ئىشلىتىپتۇ. نەچچە ئايغىچە تاز كولىمىغان بىر تاپان يەر قالماپتۇ، يارغان ئوتۇنلىرى تاغدەك دۆۋىلىنىپ كېتىپتۇ. جادۇگەر تازنىڭ ئىشچانلىقىدىن رازى بولۇپ، بىرنەچچە ھۇنىرىنى ئۆگىتىپ قويۇپتۇ. شۇ كۈنلەردە جادۇگەرنىڭ قىزى تازنى ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ، شۇڭا ئۇ دادىسىدىن ئۆگىنىۋالغان ھۇنەرلەرنى ئوغرىلىقچە تازغا ئۆگىتىپ قويۇپتۇ ۋە:

— ھەي تاز، دادام سېنى يىراقتا ئىشقا بۇيرۇسا يۇگۇرۇپلا مېڭىپ كەتمە، ئاۋۋال ماڭا كېلىپ دېگىن، — دەپ جېكىلەپ قويۇپتۇ. تاز بۇ گەپنى ئېسىدە تۇتۇپتۇ.

بىر كۈنى جادۇگەر، ئەمدى قىلدۇرغۇدەك ئىشمۇ قالمىدى، بۇ تاز ئەقىللىق ھەم چېچەن ئىكەن. ئۇ ئەمدى ھۇنەرلىرىمنىڭ ھەممىسىنى بىلىۋېلىشنىڭ كويىغا چۈشتى، ئۇنى ۋاقتىدا كۆزدىن يوقىتاي، دەپ ئويلاپ، تازنى ئالدىغا چاقىرىپتۇ ۋە:

— ئاۋۇ دۆڭنىڭ ئارقىسىدا بىر توپ قوي بار، ھەيدەپ كەل، — دەپ بۇيرۇپتۇ. تاز:

— خوپ، — دەپ ماڭماقچى بوپتۇ، ئەمما قىزنىڭ دېگەن گېپى ئېسىگە كېلىپ قىزنى ئىزدەپ بېرىپتۇ.

— ئەي پەرىشتە، داداڭ مېنى دۆڭنىڭ ئارقىسىدىكى قويلارنى ھەيدەپ كېلىشكە بۇيرۇدى، قانداق قىلاي؟ — دەپتۇ تاز.

— بارغىن، ئەمما قولۇڭدىن بۇ كالتەكنى چۈشۈرمە. قويلارنى ھەيدەپ ماڭساڭ، ئالدىڭغا بىر تايغان

چىقىدۇ، قورقماي تۇمشۇقىغا بىرلا ئۇر، — دەپ قولىغا بىر كالتەكنى تۇتقۇزۇپ قويۇپتۇ.

تاز قويلارنى ھەيدەپ كېلىۋاتسا، دېگەندەك ئالدىدىن بىر تايغان ئېتىلىپ چىقىپتۇ. تاز تايغانىنىڭ تۇمشۇقىغا كەلتۈرۈپ بىرنى ئۇرغانكەن، ئۇ غىڭشىغىنىچە قېچىپتۇ. ئەسلىدە جادۇگەر تايغان سۈرتىگە كىرىپ تازنى ئۆلتۈرگىلى كەلگەنكەن.

تاز قويلارنى ھەيدەپ كەلسە، جادۇگەر ۋاي - ۋايلاپ ياتقۇدەك. تاز ھېچنېمىنى سەزمىگەندەك بولۇپ ئۆز ئىشىنى قىلىپ يۈرۈۋېرىپتۇ. يەنە بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، جادۇگەر جاڭگالدىن ئېشەككە ئوتۇن ئارتىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. تاز قىزغا يەنە مەسلىھەت سالغانكەن، قىز ئۇنىڭغا:

— بۇيرۇغان بولسا بار، ئەمما يولدا ئېشەكتىن چۈشمە، چۈشسەڭ نوختىنى قويۇپ بەرمە. ئېشەكنى چىڭ باغلاپ قويۇپ، ئوتۇننى بولۇشچە ئارتىپ ئېلىپ كەل، نوختىنى بوش تۇتما، — دەپ يولغا سالىتۇ.

تاز قىزنىڭ دېگىنى بويىچە نوختىنى چىڭ تۇتۇپ، ئوتۇننى بولۇشچە ئارتىپ ئېلىپ كەپتۇ. بۇ قېتىم راسا ئەدىپىنى يېگەن جادۇگەر تېخىمۇ غەزەپكە كېلىپ، تازنى ئۆلتۈرۈشنىڭ ئۇچىنچى چارىسىنى ئىشلەتمەكچى بوپتۇ. شۇ ئارىلىقتا تاز قىزنىڭ يارىدىمى بىلەن جادۇگەرنىڭ ھۇنەرلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆگىنىپ بوپتۇ. قىزنىڭ تازغا يارىدەم قىلىۋاتقانلىقىنى تۇيۇپ قالغان جادۇگەر تازنى قىزغا تۇيدۇرماي بابلاش نىيىتىگە كەپتۇ. بىر كۈنى ئۇ تازنى دەرھال قازناقتىن پالتا ئېلىپ چىقىشقا بۇيرۇپتۇ. جادۇگەر-نىڭ قىرىق بىر قازنىقى بار ئىكەن. تاز بۇنىڭ قەست ئىكەنلىكىنى بىلمەپتۇ، قىزغىمۇ دېمەپتۇ. ئۇ قى-رىق قازناقنىڭ ھەممىسىنى ئاختۇرۇپمۇ پالتىنى تاپالماپتۇ. قىرىق بىرىنچى قازناققا كەلگەندە، جادۇ-گەر: «دۆت، قارىغۇ، پالتا ماۋۇ ئۆيدە» دەپ تازنى قازناققا ئىتتىرىۋېتىپ، ئىشىكنى ئېتىپ قويۇپتۇ. تاز، ئەمدى تۇگەشتىم، دەپ ئۇمىدىنى ئۈزۈپ ئۆلۈمنى كۈتۈپتۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا تازنىڭ ئانىسى نەچچە ئاي-غىچە ئوغلىنىڭ دېرىكىنى ئالالماي، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئىزدەپ بۇ جاڭگالغا كېلىپ قاپتۇ ۋە بۇلاق بې-شىدا قىزغا ئۇچراپ، جادۇگەرنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. جادۇگەر: «ئوغلۇڭ ئوتۇنغا كەتتى» دەپ تازنى مومايغا كۆرسەتمەپتۇ. شۇ ئارىلىقتا دادىسىنىڭ ئىشىنى ئۇققان قىز يۈگۈرۈپ قازناقنىڭ ئۆگزىسىگە چىقىپ:

— ھەي تاز، جىم ياتامسەن، ئاناڭ كەلدى، سۈرەن سال ! — دەپتۇ.

تاز داد - پەريات كۆتۈرۈپ: «ئانا» دەپ ۋارقىراپتۇ. جادۇگەر ئامالسىز تازنى قازناقتىن چىقىرىپ بېرى-تۇ ۋە بىر پۇرسەتتە ئانا - بالا ئىككىسىنى بىراقلا يىغىشتۇرۇشنى ئويلاپتۇ. جادۇگەر ئانا - بالا ئىككىسىنى بىر ئۆيگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ، ئۆزى قاتتىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. تۈن نىسبى بولغاندا، تاز ئانىسى بىلەن تۇيدۇرماي تالاغا چىقىپ بىر دوملاپ ئاتقا ئايلىنىپتۇ - دە، ئانىسىنى مىندۇرۇپ يۈرتىغا راۋان بوپتۇ.

ئەتىسى جادۇگەر ئۆز ھۇنىرىنىڭ ئاشكارا بولۇپ كېتىشىدىن قورقۇپ، تازنى ئىزدەپ يولغا چىقىپتۇ.

تاز ئانىسىنى ئېلىپ ئۇدۇل ئۆيگە كەپتۇ ۋە شاھنىڭ ئالدىغا بارغاندا كىيىملەرنى ئېلىش ئۈچۈن، ئانىسىغا:

— مەن بوز ئايغىرغا ئۆزگىرىمەن، مېنى بازارغا ئېلىپ چىقىپ يەتتە تىللاغا سات، ئەمما نوختامنى بەرمە، — دەپتۇ ۋە كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئارىلىقتا ئېگەرلەنگەن، قۇشقۇن - ئۇزەڭگىلىرى ۋالىلداپ تۇرغان ئارغىماقتا ئايلىنىپتۇ. موماي ئارغىماقنى بازارغا ئەكىرىپتۇ. ئاتقا شەھەر قازىسىنىڭ كۆزى چۈشۈپتۇ. قازى باھا تالاشمايلا موماينغا يەتتە تىللانى بېرىپ، ئاتنى مىنىپ ھەيۋەت بىلەن ھويلىسىغا كىرىپ ئاتنى باغلاپتۇ - دە، خوتۇنلىرىغا ماختىنىپ كۆرسەتمەكچى بولۇپ، ئۇلارنى چاقىرغىلى كىرىپ كېتىپتۇ. دەل شۇ ئارىلىقتا تاز بىر دوملاپ ئەسلىگە كەپتۇ - دە، شىپىدە چىقىپ كېتىپتۇ. قازى

ماختانغان هالدا خوتۇنلىرىنى باشلاپ چىقسا، ئات يوق تۇرغۇدەك. خوتۇنلىرىنىڭ ئالدىدا ئوسال بولغان قازى ئاتنى ئىزدىتىپ تەرەپ - تەرەپكە ئادەم چىقارتىپتۇ.

موماي نوختىنى ئېلىپ ئۆيىگە كەلسە، ئوغلى ئۆيده ياتقۇدەك. بۇنى كۆرۈپ موماي ئوغلىنىڭ كارامىتىگە قايىل بوپتۇ. ئەتىسى تاز:

— ئانا، مەن ئەمدى تۆگىگە ئۆزگىرەي، يەتتە تىللاغا ساتقىن، ئەما نوختامنى بەرمە، — دەپتۇ.

موماي تۆگىنى يېتىلەپ بازارغا كىرىپتۇ. دەل شۇ كۈنى جادۇگەرمۇ تازنى ئىزدەپ يۈرگەنكەن. ئۇ بىر قاراپلا تۆگىگە ئۆزگىرىۋالغان تازنى تونۇپ قاپتۇ - دە، مومايىنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— تۆگىڭىزنى قانچىگە ساتىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— يەتتە تىللا، ئەما نوختىنى بەرمەيمەن، — دەپتۇ موماي جادۇگەرنى تونۇماي.

— مەن سىزگە ئون تىللا بېرەي، نوختىسى بىلەن بېرىڭ، — دەپتۇ جادۇگەر. موماي ئويلىمايلا ماقۇل بوپتۇ.

جادۇگەر تۆگىنى سېتىۋالغاندىن كېيىن بىقىنىغا بىگىز سانجىپ، ئۇرۇپ، توختىماي چاپتۇرغىنىچە ئۆيىگە قاراپ مېڭىپتۇ. جادۇگەرنىڭ قىزى يىراقتىن دادىسىنىڭ تازنى مىنىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ غەمگە چۆكۈپتۇ ۋە ئۆيىده بار پالتا - پىچاق، كەكە - قىڭراقلارنىڭ ھەممىسىنى سۇغا تاشلىۋېتىپتۇ. جادۇگەر تۆگىنى ئېلىپ كېلىپ، پۇت - قولىنى باغلاپ يىقىتىپ، بېشىدىن بېسىپ تۇرۇپ:

— ھەي قىزىم، پىچاقنى ئېلىپ چىق! — دەپ ۋارقىراپتۇ. قىزى كىرىپ كېتىپ:

— دادا، پىچاق يوق تۇرىدۇ، — دەپتۇ. جادۇگەر:

— پالتىنى ئېلىپ چىق، — دەپتۇ. قىز:

— يوق تۇرىدۇ، — دەپتۇ يەنە تاپالمىغان بولۇپ. جادۇگەر جىلە بولۇپ:

— ھەي قارىغۇ، ماۋۇنى تۇت، ئۇنىڭ بېشىنى باس! مەن تېپىپ چىقاي، — دەپ قىزىغا تۆگىنى تۇتقۇزۇپ ئۆيىگە يۈگۈرۈپتۇ. قىزى شۇئان:

— ئەي تاز، ياتامسەن، سۇرەن سېلىپ قاچامسەن، — دەپتۇ. تاز سۇرەن سېلىپ تېپىرلاشقا باشلاپتۇ. قىز دەرھاللا ئۇنىڭ پۇتلىرىنى يېشىۋېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن تاز بىر دومىلاپ كەپتەرگە ئايلىنىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. جادۇگەر يۈگۈرۈپ چىقسا، قىزى يىغلاپ ئولتۇرغۇدەك، قارىسا، تاز بىر كەپتەر بولۇپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقۇدەك. جادۇگەر شۇئان بىر دومىلاپ لاچىنغا ئۆزگىرىپتۇ - دە، تازنىڭ كەينىدىن قوغلاپتۇ. نەچچە تاغنى ئاتلىغاندىن كېيىن تاز بىر دۆۋە شاخ - شۇمبىنىڭ ئارىسىغا كىرىۋاپتۇ. جادۇگەر بىر تاشنىڭ ئۈستىده ساقلاپ ئولتۇرۇپتۇ. تاز سەل دېمىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن، بىر دومىلاپلا قۇشقاچقا ئايلىنىپ پۇرراپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. جادۇگەر تىنماستىن قوغلاپتۇ.

بىرھازا ئۇچقاندىن كېيىن تاز چىرايلىق بىر گۈلزارلىققا كىرىپ قاپتۇ - دە، بىرلا سىلكىنىپ گۈللەر ئارىسىدىكى چۇغلۇققا ئۆزگىرىۋاپتۇ. جادۇگەر بىر دەرەخنىڭ ئۈستىده ساقلاپ تۇرۇپتۇ.

بۇ باغ ئەسلىده پادىشاھنىڭ قىزى ئۈچۈن ياسالغان چارباغ ئىكەن. شۇ كۈنى مەلىكە باغ سەيلىسىگە چىقىپ، ھېلىقى گۈلزارلىققا كېلىپ قاپتۇ. قارىسا، گۈللەر ئىچىده قىپقىزىل ئېچىلغان بىر چۇغلۇق چۇرغۇدەك، مەلىكە ئۇنى ئۇزۇپ چېكىسىگە قىسىپتۇ. شۇ زامات جادۇگەر دەرەختىن چۈشۈپ بىر قەلەندەر سىياقىغا كىرىپ: «ھەق، دوست» دەپ مەلىكىنىڭ ئالدىغا كەپتۇ ۋە مەلىكىنىڭ چېكىسىدىكى گۈلنى سوراپتۇ. مەلىكە، بۇ قانداق ئىش، قەلەندەر چارباغقا قانداق كىرگەندۇ؟ قارىغاندا بۇ خاسىيەتلىك

قەلەندەر ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ، چېكىسىدىكى گۈلنى ئېلىپ ئۇنىڭغا ئۇزىتىپتۇ. شۇ ھامان مەلىكىنىڭ قولىدىكى گۈل بىر سېقىم تېرىققا ئايلىنىپ چېچىلىپ كېتىپتۇ. جادۇگەرمۇ بىر دومىلاپ ئالتە چۈ-جىسى بار مېكىيانغا ئايلىنىپ تېرىقلارنى يېگىلى تۇرۇپتۇ. مەلىكىنىڭ يېنىغا چۈشۈپ قالغان بىر تال تېرىق بىر دومىلاپ يوغان بىر مۇشۇككە ئايلىنىپتۇ - دە، مېكىيان ئۆزىنى ئوڭشاپ بولغۇچە چۈجىلىرى بىلەن قوشۇپ ھەممىسىنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈپتۇ. مەلىكە بۇ كارامەتلەرگە ھەيران بولۇپ تۇرغىنىدا، تاز ئەسلىي قىياپىتىگە كېلىپ، مەلىكىگە تەزىم بەجا كەلتۈرۈپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ مەلىكىگە ئاشىقى بىقارار ئە-كەنلىكىنى، مەلىكىنىڭ شەرتىنى ئادا قىلىپ، ئىنسان بىلمەيدىغان، كۆرسە ئىشەنمەيدىغان ھۈنەرنى ئۆ-گىنىپ كەلگەنلىكىنى بايان قىپتۇ. مەلىكىمۇ تازىنىڭ باتۇرلۇقى، پەم - پاراسىتى ھەم ساداقىتىدىن تە-سىرلىنىپ، ئۇنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىپتۇ. پادىشاھمۇ لەۋزىدىن يانماي قىرىق كېچە - كۈندۈز شاھانە تويى قىلىپ، قىزىنى تازىغا نىكاھلاپ بېرىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ تاز مەلىكە بىلەن بىللە ئۆتۈپتۇ. شاھ ئۆلگەندىن كېيىن ئۇ يۇرتنى ئادىل سوراپ، جادۇگەرلىك ھۈنىرىنى كۆڭلىدىلا ساقلاپ، ئاخىر ئۆزى بىلەن بىللە ئۇ دۇنياغا ئېلىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭدىن بۇيان بۇ ھۈنەرنى ھېچ كىشى بىلمەيدىكەن. خەلق ئىچىدە ئۇلاغ ساتسا نوختىنى ساتمايدىغان ئىش مانا شۇنىڭدىن قالغانىكەن.

شاھزادە بىلەن مايمۇن مەلىكە

تكەن زاماندا، بۇ كەڭ زېمىندا بىر پادىشاھ بار ئىكەن. پادىشاھنىڭ ئۈچ ئوغلى بولۇپ، چوڭ ئوغۇل ئەمرۇلزامان يىگىرمە ئىككى ياشقا، ئىككىنچى ئوغۇل ئەمرۇلماكان يىگىرمە ياشقا، كەنجى ئوغۇل ئەمرۇلجاھان ئون سەككىز ياشقا كىرگەن كۈنى پادىشاھ ئۈچ جىگەر پارىسىنى چاقىرتىپ، ئاتىلىق مېھرىدىن دۇردانىلەر تۆكۈپ مۇنداق دەپتۇ:

— بالىلىرىم، ھەممىڭلار بالاغەتكە يەتتىڭلار، ئەقىل ـ ئىدراكتا، قەلەم ـ ئەلەمدە كامال تاپتىڭلار. ئەمدى سىلەرنىڭ بېشىڭلارنى ئوڭلاپ قويۇش ئارزۇسىدىمەن. لېكىن، بىر ئىشتىن بېشىم قېتىپ كېلىۋاتىدۇ. «كېچەشلىك ئىش بۇزۇلماس» دېگەن گەپ بار، شۇڭا بۇگۈن سىلەر بىلەن بۇ ئىشنى مەسلىھەتلەشمەكچىمەن.

— نېمە ئىشتىن باشلىرى قېتىۋاتىدۇ، شاھ ئاتا؟ — دەپتۇ شاھزادىلەر تەڭلا.

— ماڭا كېلىن بولغۇسى مەلىكە توغرىسىدا. چۈنكى، مېنىڭ شاھلىق سەلتەنىتىم بىلەن تەڭ دە ـ رىجىلىك شاھتىن پەقەت بىرلا بار. ئۇنىڭ بىرلا قىزى بولۇپ، بۇ يىل ئون يەتتە ياشقا كىردى. ئۇنى بىرىڭلارغا ئېلىپ بەرسەم، قالغان ئىككىڭلارغا كىمنى ئېلىپ بېرىش كېرەك؟ ئەتراپىمىزدىكى باشقا شاھلارنىڭ مەرتىۋىسى ئۇلارغا يەتمەيدۇ. مۇبادا ئاشۇ شاھلارنىڭ ياكى يۇرت مۆتىۋەرلىرىنىڭ قىزىنى ئېلىپ بەرسەم، كېيىن مەرتىۋە يۇزىسىدىن كېلىنلەر ئارا نىزا يۇز بېرىپ قالسا، رەنجىش پەيدا بولۇشى مۇمكىن.

— ئۇلۇغ قىبلىگاھىم شاھ ئاتا، — دەپتۇ، ئەمرۇلماكان سۆزلەشكە ئىجازەت ئېلىپ، — ئۆزلىرى بىلەن تەڭ مەرتىۋىلىك پادىشاھنىڭ قىزى چوڭمىزغا مەنسۇپ بولسۇن.

ئەمرۇلجاھان دەرھال قوشۇلۇپ، بۇ پىكىرنى قۇۋۋەتلەپتۇ.

— ساڭىچۇ؟ — دەپتۇ پادىشاھ ئەمرۇلماكانغا قاراپ.

ئەمرۇلماكان دەماللىقتا بىرنېمە دېيىشتىن خىجالەت بولۇپ يەرگە قارىۋاپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ ئوغلىغا مەدەت بېرىپ يەنە مۇنداق دەپتۇ:

— مەن ئۆمۈرلۈك ئىشىڭلاردا سىلەرنىڭ كۆڭلۈڭلارغا بېقىشنى خالىغانلىقىم ئۈچۈن ئىختىيارلىق يولىنى تۇتۇۋاتىمەن.

ئەمرۇلماكان ئاتىسىدىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ، قەلبىدىكى «پەرىشتە»سىنى ئاشكارىلىسا بولمىدىغانلىقىغا ئىشىنىپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ مۇنداق دەپتۇ:

— مېنىڭ كۆڭلۈمده بىرى بار، ئۇ شەھىرىمىزدىكى بىر سودىگەرنىڭ قىزى، مەن ئۇنىڭ بىلەن ساۋاقداش. لايىق كۆرسىڭىز شۇنى كېلىن قىلسىڭىز.

— خوپ، ئوغلۇم، مەن ئۇ سودىگەرگە بەخت ئەلچىلىرىنى ئەۋەتەي، — دەپتۇ پادىشاھ ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ، ئاندىن كەنجىسىگە سوئال نەزىرى بىلەن قاراپتۇ. ئەمرۇلجاھان:

— سەلتەنەتلىك شاھ ئاتا، مەن تېخى بۇ ئىش توغرىسىدا ئويلىغۇچىلىك بولمىدىم، ئەمما سىزنى باش قېتىنچىلىقتىن خالاس قىلىش يۈزىسىدىن مەسلىھەتسىزگە قوشۇلماي ئامالىم يوق. ماڭا بىر ئوق. يا بەرسىڭىز، مەن ئاتقان ئوق مەيلى شاھ، مەيلى گادای بولسۇن، كىمنىڭ زېمىنى ياكى ئۆيىگە چۈشسە، شۇ ئۆينىڭ قىزى سىزنىڭ كېلىنىڭىز، مېنىڭ تەلەي گۈلۈم بولسۇن، — دەپتۇ.

ئەڭ ئارزۇلۇق بولغان كەنجى ئوغلىنىڭ بۇنداق تەۋەككۈلچىلىكىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان پادىشاھ سەل ئەندىشە قىلغان بولسىمۇ، ئىختىيارلىقنى ئوغلىغا بېرىۋەتكەنلىكى تۈپەيلىدىن شاھزادىنى مۇنداق قىلىشتىن توسۇشقا ئامالسىز قېلىپ:

— ئوغلۇم، خاھىشىڭچە بولسۇن، — دەپتۇ ۋە شۇئان كەنجى شاھزادىگە بىر ئالتۇن ئوقيانى تۇتقۇزۇپ، ئىككى چوڭ ئوغلىنىڭ ھەمراھلىقىدا ئوردا مۇنارىغا ئېلىپ چىقىپتۇ. بۇ مۇنار شۇنداق ئېگىز ئىكەنكى، بۇ يەردە تۇرۇپ ئەتراپقا قارىسا، ئاددىي كۆز بىلەن بىر كۈنلۈك نېرىدىكى جايلارنى، بولۇۋاتقان ئىشلارنى ئەينەن كۆرگىلى بولىدىكەن. پادىشاھ ئوغلىنىڭ كۆزىنى باغلاپ، ئۇنى بېلىدىن تۇتۇپ كۆتۈرۈپ، بىرنەچچە قېتىم پىرقىرىتىپ ئايلاندۇرۇپ يەرگە قويۇپتۇ، شۇئان شاھزادىنىڭ كۆزى يېشىۋېتىلىپتۇ. شاھزادە يانى كېرىپ ئوقنى ئېتىپتۇ. ئوق بىردەمدىلا كۆزدىن غايىب بوپتۇ. ئوقنىڭ چۈشكەن يېرىنى كۆرۈش مۇمكىن بولماپتۇ. شاھزادە ئاتا ـ ئانىسى ۋە ئىككى قېرىندىشى بىلەن خوشلىشىپ، ئارغىماق ئېتىغا مىنىپ، ئوقنى تېپىپ كېلىش ئۈچۈن تەنها يولغا چىقىپتۇ.

شاھزادىنىڭ ئانىسى زار ـ زار يىغلاپ، ئاللاغا سېغىنىپ، دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇپتۇ:

خاهىشىڭغا تاپشۇردۇم، ئۆزۈڭ بەرگەن كەنجەمنى.
پاناھىڭدا ساقلىغىن، شۇڭقارىمنى، چەشمەمنى.
ئۆزۈڭ بولۇپ مەدەتكار، مۇرادىغا قاندۇرغىن،
ھەمراھ قىلىپ بەختىنى، قۇچاقىمغا ياندۇرغىن.

كېچە ـ كۈندۈز بىدارمەن، قارار كۆزۈم يولىغا،
ئۆمۈر شامىم ئۆچمەستە، تىللا چاچاي تويىغا.
دىل پارىدىن ئايرىلىش ئەجەب تەسكەن، خۇدايىم،
بىر ئۆزۈڭگە سېغىندىم، ئىجابەت قىل دۇئايىم.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ھەپتىلەر ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى بىر چوپان ئوقيا ئوقىغا قىستۇرۇلغان بىر پارچە خەتنى ئېلىپ ئوردىغا كەپتۇ. پادىشاھ ئوقنى كۆرۈپلا تونۇپتۇ. خەتتە مۇنۇلار يېزىلغانىكەن:
«ئىززەتلىك ۋە ھۆرمەتلىك، شانۇ شەۋكەتلىك بۈزرۈكۋارىم ئۇلۇغ شاھ ئاتام ئالىيلىرىغا، مېھرىبان خانىش ئانام كىرامىلىرىغا دۇئايىسالامدىن سوڭ مەلۇم بولغايكى، ئاۋۋالا خۇدايىتائالانىڭ ئىلتىپاتى ۋە سىلەرنىڭ دۇئالىرىڭلارنىڭ بەراكاتىدىن تىنچ ـ ئامان سەپەرنى داۋاملاشتۇرماقتىمەن، لېكىن ئوقتىن نىشان يوق. دۆلەت پاسىلىمىز سىزنىڭدا تۇرۇپ يازغان بۇ مەكتۇپىم ئارقىلىق ئەھۋالىمدىن قىسقىچە با ـ يانات يوللىدىم. مەقسەت: ئوقنى ئىزدەش ئۈچۈن ئۆز زېمىنىمىز تەۋەلىكىدىن ھالقىپ، تېخىمۇ يىراقلارغا كەتكەنلىكىمنى بىلدۇرۇش ھەمدە ماڭا قارىماي ئىككى ئاكامنىڭ تويىنى ئۆتكۈزۈۋېرىشىڭلارنى ئۆتۈنۈشتۇر. خۇدا ياخشى سائەتتە مۇبارەك دىدارىڭلارنى كۆرۈشكە مۇشەررەپ بولۇشۇمنى نېسىپ قىلـ ـغاي، ئامىن.
ئېھتىرام بىلەن:
تەنلىرىگە سالامەتلىك ۋە ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەپ، سىلەرنى دىل قەندىلىگە شام قىلىپ يېقىپ يۈرگۈ ـ چى جىگەر پارەڭلەر شاھزادە ئەمرۇلجاھان»
خەتنى ئوقۇپ پادىشاھنىڭ كۆڭلى غەش ۋە غەمناك بولغان بولسىمۇ، كەنجىسىنىڭ ئىشىنى ئاللانىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرۇپ، ئىككى چوڭ ئوغلىنىڭ تويىنى باشلۇېتىپتۇ.
بۇلار توي ئويناپ تۇرسۇن، بىز گەپنى شاھزادە ئەمرۇلجاھاندىن ئاڭلايلى:
ئاتا ـ ئانىسىدىن، ئاكىلىرىدىن، باغ ـ بوستان، گۈل ـ گۈلىستان دىيارىدىن ئايرىلغان ئەمرۇلجاھان دەشت ـ باياۋان، چۆل ـ جەزىرىلەرنى كېزىپ، دەريا ـ ئېقىنلارنى كېچىپ، تاغ ـ داۋانلار ئېشىپ، ئاخىر ئا ـ دەم ئاياغ باسمىغان گىياھسىز، سۇسىز بىپايان بىر قۇملۇققا چىقىپ قاپتۇ. تومۇز كۈنلىرى ئىكەن. بىر يەرگە بارغاندا ئات ئۇسسۇزلۇقتىن بولالماي ئۆلۈپتۇ. ئېتىدىن ئايرىلغان شاھزادە قانىتى سۇنغان قۇشتەك يىقىلىپ ـ قوپۇپ، ئۆمىلەپ ـ يۇمىلاپ دېگەندەك مېڭىپ ئالغا ئىلگىرىلەۋېرىپتۇ. ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە: «ئۆل ـ سەڭ بېشىڭ نىشان تەرەپكە قاراپ ياتسۇنكى، تاپىنىڭ ئۇ تەرەپكە قاراپ قالمىسۇن!» دەپ ئىرادە يارلىقىنى چۈشۈرۈپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ يول يۈرۈۋاتقىنىغا قانچە ۋاقىت بولغانلىقىنىمۇ ئۇنتۇپ قاپتۇ. ئۇ ھالىدىن كېـ ـتىشكە باشلاپتۇ. دەل شۇ چاغدا، ئۇنىڭ يېغى تۆگەپ ئۆچۈۋاتقان جىنچىراغدەك يۇمۇلۇۋاتقان كۆزى، ئالدى تەرەپتىن ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئىس ـ تۈتەكنى ئاران ـ ئاران ئىلغا قىلىپ قاپتۇ ـ دە، ئادەم بار جايغا

كەلگەن ئوخشايمەن، دەپ كۇچىنى يىغىپ ئېگىز بىر قۇم دۆڭىسىگە يامىشىپ چىقىپتۇ. تۇتۇن ئەنە شۇ قۇم دۆڭىسى باغرىدىن چىقىۋاتقانىكەن. شاھزادە شۇ تەرەپكە قاراپ دوملاپتۇ. پەسكە چۈشكەندىن كېيىن قارىسا، ئالدىدا ئىككى قانىتى ئېچىۋېتىلگەن شەھەر دەرۋازىسىدەك يوغان بىر دەرۋازا تۇرغۇدەك، لېكىن ئادەم ـ ئىنسان كۆرۈنمەپتۇ. شاھزادە سۇنايلىنىپ ياتقان يېرىدە بىر ئاز دېمىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن غەيرەت قىلىپ قىلىچىغا تايىنىپ ئورنىدىن تۇرۇپ، بىر بېسىپ ـ ئىككى بېسىپ هويلىغا كىرىپتۇ. هويلىدا بىرلا ئۆي بار ئىكەن. شاھزادە ئۆينىڭ ئىشىكىگە بېرىپ قارىسا، ئۆي ئىچىدە ساقلى كۆكسىگە، چېچى يەلكىسىگە چۈشكەن، ئورا كۆز، يۈزى سوزۇنچاق، ئىككى ئوتتۇرا چىشى ئاستىنقى كالپۇكىنى بېسىپ سىرتقا چىقىپ تۇرغان، بەتبەشىرە بىر ئادەم ئوچاق ئالدىدا مۈكچىيىپ ئولتۇرۇپ گۆش پارچىلاپ قازانغا سېلىۋاتقۇدەك. ئۇ ئاخىر ئىشىنى تۈگىتىپتۇ ۋە ئوچاقنىڭ ئوتىنى ئۆلغايتىپتۇ. شاھزادە بۇ ئا-جايىپ قورقۇنچلۇق مەخلۇقنى كۆرۈپ تېنى شۇركۈنۈپ كەتكەن بولسىمۇ، شاھزادىلەرگە خاس جىگەرلىك بىلەن ئۆزىنى مەھكەم تۇتۇپ بوسۇغا ئالدىدا تۇرۇپ:

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، بوۋا، ــ دەپ سالام بېرىپتۇ. بوۋاي قارىسا، ئىشكىتە كىيىملىرى جۇل ـ جۇل بولۇپ كەتكەن بىر يىگىت قول قوشتۇرۇپ تۇرغۇدەك. بوۋاي:

ــ سالىمىڭ بولمىسا چىناپ تۇكۇرۇپ تاشلايتتىم. ئۆيگە كىر، ــ دەپتۇ. شاھزادە ئى-شىكىنىڭ يان ياغىچىنى تۇتۇپ، بوسۇغىدىن ئېھتىيات بىلەن ئاتلاپ ئۆيگە كىرىپ تامغا يۆلى-نىپ تۇرۇپتۇ. بوۋاي قۇزغۇنىنىڭ كۆزىدەك ئوت يېنىپ تۇرغان قىپقىزىل كۆزلىرى بىلەن شاھزادىگە تازا سىنچىلاپ قاراپ:

ــ سالىمىڭ ۋە ئەدەپلىك تۇرۇشۇڭدىن خېلى تەربىيە كۆرگەندەك قىلىسەن، يۇقىرى چىق، ــ دەپ شاھزادىنى سۇپىغا تەكلىپ قىپتۇ. شاھزادە سۇپىغا چىقىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، بوۋاي بىر تەرەپكە ئوك قولىنى سوزۇپ، باش بارمىقى بىلەن نېمىنىدۇر بىرنېمىنى بۇياققا كەل دېگەندەك ئىشارەت قىلغا-نىكەن، شۇئان شاھزادىنىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىنىپ، داستىخاندا يېرىم ئارپا نېنى بىلەن بىر قاچا سۇ پەيدا بوپتۇ.

ــ ئوغلۇم، كىيىملىرىڭنىڭ تىتىلىپ كەتكىنىدىن، يۈزلىرىڭنىڭ قارا سىياھ سۇركەپ قويغانىدەك قارىيىپ كەتكىنىدىن، كالپۇكلىرىڭنىڭ شور باغلاپ يېرىلىپ كەتكىنىدىن بۇ پىژ ـ پىژ كۈنلەردە ئۇ-زۇن يول يۈرۈپ كەلگەنلىكىڭ بىلىنىپ تۇرۇپتۇ. ئاچلىق ئۇچەيلىرىڭنى تارتىشتۇرۇپ، ئۇسسۇزلۇق يۇ-رىكىڭنى ئۆرتەۋاتقاندۇ. گۆش پىشقۇچە مانا بۇ نانىنى يەپ، سۇنى ئىچىپ نەپسىڭگە ئارام بېرىپ تۇر. ھې-لى گۆش بىلەن مېھمان قىلىمەن، ــ دەپتۇ بوۋاي.

ئۆز بەختىدىن ئېچىنىپ، يۈرىكىنى غەشلىك قاپلىغان شاھزادە گەرچە بۇ بەتبەشىرە ئادەمنىڭ بۇنداق مېھرىبانلىق كۆرسىتىۋاتقانلىقىدىن كۆڭلى سەل ئەمىن تاپقان، هەتتا مەقسىتىمنى مۇشۇ بوۋايغا ئىزهار قىلسام مۇشكۈلۈمنى ئاسان قىلىشقا يول كۆرسەتسە ئەجەب ئەمەس، دېگەن يەرگە كەلگەن بولسا-مۇ، لېكىن بۇ ئادەمنىڭ بەئەينى يالماۋۇزلارغا ئوخشاش تۇرقىغا قاراپ، ۋۇجۇدىغا ۋەھىمىلىك بىر ئەز-سىزچىلىك ئېقىپ كىرىپ، مېڭىسىنى، قانداق ئىشلارغا دۇچ كېلەرمەن، دېگەن سوئال چۈلغىۋاپتۇ ـ ده، باش ـ ئايىغى كۆرۈنمەيدىغان خىيال تۇمانى ئىچىدە قولى نان، سۇغا بارماي ئولتۇرۇپ قاپتۇ. شۇ چاغدا بوۋاي ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ، شاھزادىگە كۆز قىرىدا قاراپ قويۇپ، ئىشىك تامان مېڭىپتۇ. شاھزادە سەل ئېسىنى يىغىپ، يېرىم يۇمۇق كۆزىنى ئۇنىڭدىن ئۇزمەي قاراپ تۇرۇپتۇ. دۇمچەيگەن پېتى

پاپاسلاپ ئاران مېڭىۋاتقاندەك قىلغان بوۋاي سىرتقا چىققاندىن كېيىن پۈتى يەرگە تەگمىگەندەك شۇنداق تېز مېڭىپتۇكى، شامالمۇ ئۇنداق ئۇچالمايدىكەن. بۇنى كۆرگەن شاھزادىنىڭ خىيال قۇشى ئاسماندا لەيلەپ يۈرگەن پارچە ـ پارچە بۇلۇتلاردەك ئۇيان ـ بۇيان پەرۋاز قىلىپ، ئەقلىنى ئېپقېچىپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئۇنىڭ قۇلىقىغا: «ئى مېھمان، ماڭا قارا!» دېگەن ئالتۇن قوڭغۇراقتەك جاراڭلىق بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ، شاھزادە چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەتراپقا قاراپتۇ، لېكىن ھېچنېمە كۆرۈنمەپتۇ. شۇ ئەسنادا يەنە: «مانا مەن بۇ يەردە، تۆۋلۇككە قارا!» دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. شاھزادە تۆۋلۇككە قارسا، تولۇن ئايدەك بىر پەرى تاڭ شەبنەمدە ئېچىلىۋاتقان غۇنچىدەك تەبەسسۇم بىلەن ئۆزىگە قاراپ تۇرغۇدەك. شاھزادە «ئاھ» دەۋەتكىنىنىمۇ سەزمەي قاپتۇ. ئۇ ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەي قولى بىلەن ئىككى كۆزىنى ئۇۋۇلاپ، كۆزىنى قايتا ئېچىپ قارىسا، بايىقى جانان بىر خىلدا كۈلۈپ تۇرغۇدەك. شاھزادە بۇنىڭ چۈشى ئەمەس، ئوڭى ئىكەنلىكىنى تەستىقلىغاندىن كېيىن دەرھال ئوڭ قولىنى كۆكسىگە قويۇپ، بېشىنى ئېگىپ ھۆرمەت بىلدۈرۈپتۇ.

— ئىسمىڭىز كىم؟ — دەپ سوراپتۇ پەرى.

— ئەمرۈلجاھان.

— ئەمرۈلجاھان، سىز بۇ قېرىغا نېمە مەقسەتتە كەلگەنلىكىڭىزنى ئېيتمامسىز، — دەپتۇ ـ دە، غايىب بوپتۇ پەرى. شاھزادە بىردىنلا تېتىكلىشىپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن تەڭ ئۆيگە بوۋاي كىرىپ كەپتۇ. ئۇ كۈتۈلمىگەن بۇ مېھماننىڭ روھىي ھالىتىدىكى ئۆزگىرىشتىن بىرنېمىنى سەزگەندەك بولۇپ، سەت چىرايى ئۆڭۈپ تېخىمۇ بەتتەر خۇنۇكلىشىپ كېتىپتۇ. لېكىن، ئۇ چاندۇرماي:

— خوش ئوغلۇم، ھاردۇقۇڭ چىقىپ قالغاندەك كۆرۈنۈۋاتسەن، ئەمدى پاراڭلىشايلى. قەيەردىن، نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە كەلدىڭ؟ قەيەرگە بارماقچىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە ناھايىتى خۇشال ھالدا:

— ئاتا، بۇ مۆجىزىگە ئۆزۈممۇ ھەيرانمەن. مەن بىر خىسلەتلىك بۇزرۇكۋارغا يولۇققان ئوخشايمەن. مەن دىيارىم شەھرى مەرمەردىن ئوۋغا چىققانىدىم. شىكارىم ئالدىمدىن قاچتى، مەن ئۇنى قوغلىدىم، لېكىن يېتەلمىدىم، ئەمما ئۇنى تۇتماي كەتمەيمەن دەپ ئەھدە قىلغانىدىم. چۈنكى، ئۇ كىشىنى مەھلىيا قىلىدىغان، بۇ دۇنيادا خىلى يوق چىرايلىق بىر ئاھۇ ئىدى. ئۇ شامالدىنمۇ تېز يۈگۈرەيتتى. مەن يېقىن قالغاندا، ئۇ يەنە قاچتى. شۇنداق قىلىپ، ئۇنى كۈنلەپ، ھەپتىلەپ، ئايلاپ قوغلىدىم. ئاخىر بىر سايغا چىققاندا كۆرۈنمەي قالدى. ئۇنى ئىزدەپ يۈرۈپ پايانسىز بىر قۇملۇققا كېلىپ قالدىم، ئېتىم ئۆلدى، قايسى تەرەپكە مېڭىشىمنى بىلەلمىدىم، نەچچە قېتىم ھوشۇمدىن كېتىپ، ھوشۇمغا كەلدىم. بىر قېتىم ھوشۇمغا كېلىپ قارىسام قۇم ئۈستىدە ھېلىقى ئاھۇنىڭ سۈرىتى نامايان بولدى، لېكىن تۇتسام ھېچنېمە يوق. ئاچچىقىمدا قىلىچ ئۇردۇم، بىراق چېپىلمىدى، كۆمۈۋېتەي دەپ كۆمسەم كۆمۈلمىدى. بىلدىمكى، ئۇ تۇتسا قولغا چىقمايدىغان سايە ئىكەن، ئېزىتقۇغا يولۇققانىكەنمەن. ئاخىر ئەجەل لەشكەرلىرى ھەممە تەرىپىمدىن ھۇجۇمغا ئۆتۈپ مېنى قورشاۋغا ئالدى، بىر تىنىقتىلا قالدىم. دەل شۇ چاغدا كۆزۈم ئىس ـ تۇتەككە چۈشتى. مىڭ ئۆلۈپ ـ مىڭ تىرىلىپ بۇ يەرگە يېتىپ كەلدىم، قارىسام تۇتۇن سېنىڭ مۇراڭدىن چىقىۋېتىپتۇ. پاناھ ئىزدەپ دەرگاھىڭغا سېغىنىپ كەلگەنىدىم، ئۆيۈڭگە كىرگۈزدۈڭ. بىر-دەمدىن كېيىن ھارغىنلىقتىن بولسا كېرەك، كۆزۈم سەل ئىلىنىپ قاپتۇ. چۈشۈمگە سەن كىردىڭ، مۇ-بارەك قولۇڭ بىلەن بېشىمدىن تارتىپ ئايىغىمغىچە سىلاپ قويدۇڭ. شۇئان تېنىمگە جان، پۈت ـ قو-لۇمغا ماغدۇر كىردى. خۇشاللىقىمدا ئورنۇمدىن تۇرۇپ ساڭا ھۆرمەت بىلدۈرىمەن دەپ، دەس تۇرۇشقا ھەرىكەت قىلغانىدىم، ئويغىنىپ كەتتىم. كۆزۈمنى ئاچسام سەن كىرىۋېتىپسەن. بۇ شاپائەت ۋە مەرھە-مىتىڭگە ئېيتىپ تۇگەتكۈسىز مىننەتدارلىق بىلدۈرىمەن، ئاتا، — دەپ سۆزدىن توختاپتۇ شاھزادە. بوۋاي شاھزادىنىڭ سۆزىنى قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ، زەن قويۇپ ئاڭلاپتۇ. شاھزادىنىڭ سۆزلىرى بوۋاي-نىڭمۇ خىيالىنى چىگىشلەشتۇرۇۋېتىپتۇ. بوۋاي توساتتىن ئوچاققا قاراپ:

— مانا، ئوچاقنىڭ ئوتى پەسلەپ قاپتۇ. سۆزۈڭدىن قارىغاندا، شاپائىتىم ئۇچۇن ئۆزۈڭنى ماڭا قەرزدار ھېسابلاۋاتقان ئوخشايسەن، — دەپتۇ.

— شۇنداق، بوۋا، — دەپتۇ شاھزادە ئالدىراپ.

— ئۇنداق بولسا، ھويلىنىڭ ئارقىسىدا ئوتۇن بار، بىر قۇچاق ئوتۇن ئېلىپ كىر، گۆش تېزرەك پىشسۇن، — دەپتۇ بوۋاي.

— خوپ، ئاتا، — دەپتۇ شاھزادە ۋە ئورنىدىن دەس تۇرۇپ سىرتقا چىقىپ، ھويلىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپتۇ. قارىسا، ئۇ يەردە ئوتۇن ئەمەس، ئادەمنىڭ قاقشال بولۇپ كەتكەن باش، قول، پۇت سۆڭەكلىرى تۇرغۇدەك. شاھزادە بۇنى كۆرۈپ ئەڭ ئاھى ئۇچۇپ، مەن قانداق مەخلۇققا يولۇقۇپ قالدىم؟ مېنى بۇ يەرگە ئەجەل سىرتمىقى سۆرەپ كەلگەن ئوخشىمامدۇ؟ بۇ سۆڭەكلەر بوۋاينىڭ شۇنىڭدىن بەرگەن بېشارىتىمۇ نېمە، دەپ ئويلاپ، بوۋايدىن گۇمانلىنىپتۇ. ئۇ ھەر ئېھتىمالغا قارشى ئۆزىنى سەگەك تۇتۇپ، قۇرۇق قول ئىشىك ئالدىغا قايتىپ كەپتۇ ـ دە، بوۋايغا قاراپ:

— ئاتا، ھويلىنىڭ كەينىدە ئوتۇن يوق، باشقا نەرسە بار ئىكەن، — دەپتۇ.

— ھەي ئەخمەق، ئۇ يەردە ئوتۇن بولمىسا، ئۆگزىگە قارىمىدىڭمۇ؟ كۆزۈڭ يوقمۇ؟ ئۆگزىگە ئاشۇنىڭ ئۈستىدىن چىقسەن، — دەپتۇ. شاھزادە سۆڭەك دۆۋىسى ئارقىلىق ئۆگزىگە چىقىپتۇ. قارىسا، ئۆزى ئاتقان ئوق بىر ئوتۇنغا سانجىقلىق تۇرغۇدەك. بۇنى كۆرگەن شاھزادە ھېلىقى پەرىنى كۆز ئالدىغا كەل-

تۇرۇپ، خۇشاللىقىدىن قىن - قىنىغا پاتماي كېتىپتۇ. ئۇ نىشانەمگە يېتىپتىمەن دەپ جەزم قىپتۇ - ده، بىر قۇچاق ئوتۇننى كۆتۈرۈپ ئۆيگە كىرىپتۇ. بىرئازدىن كېيىن بوۋاي بىر تەڭنىگە گۆشنى ئۈسۈپ داستىخانغا قويۇپتۇ. يەنە بىر لەگەن گۆشنى ئىچكەركى ئۆيگە ئەكىرىپ كېتىپ، گۆشنى قويۇپ ئۆزى قايتىپ چىقىپتۇ - دە:

— قوزام، تارتىنماي ئۆز ئۆيۈڭدىكىدەك غىزالان، — دەپ شاھزادىنى گۆشكە تەكلىپ قىپتۇ. بىراق، شاھزاده بايىقى ئادەم ئۈستىخانلىرىنى كۆرگەنلىك تۈپەيلى گۆشكە كۆڭلى تارتماي، ھېلىقى ئارپا نېنى بىلەن قاچىدىكى سۈغا قول ئۇزىتىپتۇ. بۇ چاغدا كۈنمۇ ئۆز ئۈستىگە ئاسمان گۈمبىزى دۇم كۆمۈ-تۇرۇلۇپ قالغاندەك نەگىدۇر يوشۇرۇنۇپ، ئالەمنى تۇن پەردىسى قامال قىلغانكەن.

— يېتىپ ئوبدان دەم ئال، قېنىپ ئۇخلا، يەنىمۇ كۆپ ماغدۇر يىغ، ئەتە ماڭا نۇرغۇن ئىشلارنى قى-لىپ بېرىسەن، — دەپ، بايا گۆش ئەكىرىپ قويۇپ چىققان ئۆيگە كىرىپ كېتىپتۇ بوۋاي. شاھزادىنىڭ كۆز ئالدىغا بىردەم ھېلىقى ساھىبجامال پەرىنىڭ گۈلدەك سۈرىتى كەلسە، بىردەم بەتبەشىرە بوۋاينىڭ سۆرۈن تەلەتى، بىردەم ئارقىدىكى ئادەم سۆڭەكلىرى كېلىۋېلىپ زادىلا ئۇخلىيالماپتۇ. ئاخىر تاڭ سۈزۈ-لۈشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغدا بوۋاي چىقىپتۇ، شاھزادىمۇ ئۇنى كۆرۈپ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. بوۋاي شاھزادىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ بىر دۆڭلۈكنىڭ كەينىگە ئاپىرىپتۇ. بۇ يەردە بىرى قۇرۇق، بىرى سۇلۇق كۆل بار ئىكەن.

— باتۇر يىگىت، — دەپتۇ بوۋاي شاھزادىگە يەر ئاستىدىن سەت قاراپ، — بۇ يەرگە ئۆز ئايىغىڭ بىلەن كەپسەن. ئەمدى يەنىمۇ شەپقەتكە سازاۋەر بولاي دېسەڭ، بۇ يەرنىڭ شەرتلىرىنى ئادا قىلىشىڭ

كىرەك: ھازىر بىرىنچى شەرتنى بەجا كەلتۈرۈشكە تۇتۇش قىل. بۇگۈن ئاش ۋاقتىغىچە ماۋۇ كۆلنىڭ سۈيىنى ماۋۇ قۇرۇق كۆلگە يۆتكەپ بول، لېكىن سۇلۇق كۆلنىڭ سۈيى بىر يۇتۇمۇ كېمەيمەيسۇن. سۈنى مانا بۇنىڭ بىلەن يۆتكەيسەن، ــ دەپ، شاھزادىگە بىر پۇچۇق تەڭنە بېرىپتۇ، ئاندىن ئۆزى تاماق تەيىرلايدىغانلىقىنى ئېيتىپ ئۆيگە قايتىپ كېتىپتۇ. شاھزادە كۆڭلىدە بوۋاينىڭ: «يەنىمۇ شەپقەتكە سازا ۋەر بولاي دېسەڭ» دېگەن سۆزىنى ئەسلەپ، ھېلىقى رەنا قىز مېنى سىناۋاتقان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، دەرھال ئىشقا كىرىشىپتۇ. لېكىن، كۈن يالقۇندەك تاۋلىنىپ تۇرغان تاڭ شەپقى ئىچىدىن نۇرانە جامالىنى نامايىش قىلغان چاغدىمۇ قۇرۇق كۆلنىڭ تېگىگە بىر تېمىم سۇ چۈشمەپتۇ. شاھزادە قانداق قىلىشنى بىلمەي، پۇچۇق تەڭنىنى قولىدا تۇتقان پېتى خىيال سۈرۈپ تۇرۇپ قاپتۇ. شۇ چاغدا كەينى تەرىپىدىن: «ئەي شاھزادە، ئۈمىدلىك بولۇڭ، غەم قىلماڭ» دېگەن جانغا ھۇزۇر بېغىشلايدىغان ھېلىقى ئاۋاز ياڭراپتۇ. شاھزادە ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىسا، تۇنۇگۈن تۇڭلۇكتە كۆرۈنگەن قىز ئۆزىدىن ئىككى قەدەم نېرىدا ھېلىلا ئېچىلغان ئەتىرگۈلدەك شوخ كۈلۈپ جىلۋىلىنىپ تۇرغۇدەك. شاھزادە ئۆزىنى يوقىتىپ قويغىلى تاس قاپتۇ. ئىككىسى سالام ـ سەھەت قىلىشىپتۇ ۋە بىر ـ بىرىدىن ئامانلىق سورىشىپتۇ. شاھزادە بىردەملىك جىملىقنى بۇزۇپ:

ــ ئى گۈزەللەر شاھى، سىز ئۇچۇن ھېلىغۇ بۇ كىچىككىنە كۆل ئىكەن، ئوت دېگىزىغا كىرىشكەمۇ رازىمەن، ــ دەپتۇ.

ــ مەن بۇ ئىرادە، ئەقىدە، غەيرىتىگىزدىن مەمنۇن، لېكىن سىز باشقىچە ئويلاۋاتقان ئوخشايسىز، ــ دەپتۇ قىز.

ــ راستىمنى ئېيتسام، كاللام خىيال دېگىزىغا ئايلىنىپ قالدى، بۇ دېگىزدىن خىيالىنىڭ ھەر قانداقىسىنى تېپىلمدۇ. ئى ئاپتاپى جاھان، پېقىرنىڭ باشقىچە ئۇيى ـ خىياللاردىن ئازاد بولۇشۇم ئۈچۇن، ئۆزىڭىزنىڭ ۋە بۇ يەرنىڭ تەزكىرىسىدىن زەررىچە بولسىمۇ، بېشارەتكە ئىگە بولۇشۇمغا مۇمكىن بولامدىكىن؟ ــ دەپتۇ شاھزادە.

ــ ئەلۋەتتە، ــ دەپتۇ قىز شاھزادىگە تىنىقى قوشۇلۇپ كەتكۈدەك يېقىن كېلىپ، ــ ئى شاھزادە، مەن ئەجەم شاھىنىڭ يالغۇز قىزى مەلىكە خۇشرۇي بولىمەن. سىز كۆرگەن ھېلىقى قېرى ئادەمخور جادۇگەر. مەن توققۇز ياشقا كىرگەن چاغلار ئىدى، شاھ ئاتام مەن ئۈچۇن بىنا قىلدۇرۇپ بەرگەن ساپ ھاۋالىق خاس چارباغدا ياز نېمەتلىرىدىن لەززەتلىنىپ، چىرايلىق ئېچىلغان گۈللەرنى تاماشا قىلىپ، خۇش ناۋا بۇلبۇللارنىڭ پەيزىنى سۈرۈپ، ھۇزۇر ـ ھالاۋەت قوينىدا شاد ـ خۇرام ئويناپ ـ كۈلۈپ يۇرگەنىدىم، يامغۇر ـ يېشىنسىز كۈنلەردە باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى شىپاڭدا يازنىڭ سالقىن مەيىن شامالىرى بىلەن ئوينىشىپ تۇننى ئۆتكۈزەتتىم. بىر كۈنى كېچىسى ئادەتتىم بويىچە شىپاڭدىكى ئورنۇمدا يېتىپ ئۇخلاپ قالدىم، ئەتراپىمدا كېنىزەكلىرىم ياتقانىدى، بىراق ئەتىسى كۆزۈمنى ئاچسام غەيرىي، ناتونۇش بىر ئۆيدە يېتىپتىمەن، قارىسام، يېنىمدا مۇشۇ مەخلۇق قېرى ئولتۇرۇپتۇ. مەن قورقۇپ كەتتىم. بۇ قېرى دەرھال تىلغا كىرىپ: «مەلىكەم، قورقماڭ، مەن سىزنى چۈشۈمدە كۆرۈپ، گۈزەل رۇخسارىڭىزغا ئاشىقى بىقارار بولدۇم، ئون سەككىز مىڭ ئالەمنى كېزىپ يۈرۈپ ئاخىر سىزنى تاپتىم، ماكانىمغا ئېلىپ كەلدىم. خالىسىڭىزمۇ، خالىمىسىڭىزمۇ ئەمدى بۇ يەردىن كېتەلمەيسىز» دېدى. بۇ گەپلەر غۇرۇرۇمغا تەگدى ـ دە، بىردىن ۋۇجۇدۇمدىكى بايىقى قورقۇنچنىڭ ئورنىنى بېسىپ بولمايدىغان ئىسيانكارلىق ئىگىلىدى. مەن ئۇ جادۇگەرگە غەزەپلىك تىكىلىپ تۇرۇپ: «ماڭا يېقىن يولىغۇچى بولما، ئەگەر ماڭا

قول سوزىدىكەنسەن، ئالدىڭدا جەستىمدىن باشقا نەرسە قالمايدۇ» دېدىم. جادۇگەر كۈلۈپ كەتتى ۋە: «بوپتۇ، هازىرچە خاهىشىڭغا بېقىپ تۇراي، چۈنكى شۇ تاپتا سەن بىر غورا. سەۋر قىلساڭ غوردىن هالۋا پۈتەر، دېگەن گەپ بار. بەربىر بىر كۈنى پىشىسەن...» دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن مېنى يىپەك گەملەر سېلىنغان، ئېسىل جاهازلار بىلەن جابدۇلغان بىر يەر ئاستى سارايغا باشلاپ كىرىپ: «مەلىكە، بۇ يەردە سەن ئاتاڭنىڭ خەزىنىسىدىمۇ كۆرمىگەن ئاجايىپ قىممەت باهالىق جاۋاهىراتلار بار، خالىغىنىڭچە ئىشلەت» دېدى ـ دە، مېنى ئۇ يەردە قالدۇرۇپ قويۇپ چىقىپ كەتتى. مەن ماڭا بمهاجەت بولغان ئۇ نەرسىلەرگە كۆز قىرىمنىمۇ سالمىدىم. ئاتا ـ ئانىلىرىمنى، كېنىزەكلىرىمنى، چاربېغىمنى، خانلىق مەكتىپىمنى، ئۇستازىمنى، هەمساۋاقلىرىمنى ئويلاپ يىغلىدىم، قاقشىدىم. ئاخىر ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋېتىشىم قارارىغا كېلىپ، بېشىمنى تامغا ئۇرۇشقا باشلىدىم. شۇ چاغدا تۇيۇقسىز غايىبتىن: «مەلىكە، بۇ پەيلىڭدىن يان، خاسىيەتلىك كۈننى كۈت !» دېگەن بىر سادا ئاڭلاندى. مەن، خۇدانىڭ ماڭا بەخش ئەتكەن بىر خەيرلىك كۈنى بار ئوخشايدۇ دەپ، ئۆزۈمنى نابۇت قىلىش نىيىتىمدىن يېنىپ، كۈندۈزى كۈنگە، كېچىسى ئاي، يۇلتۇزلارغا قاراپ، شامالالارغا مۇراجىئەت قىلىپ:

ئەي قۇياشىم، نۇرۇڭ تۆك
داغدا قالغان ئاتامغا.
هىجرانىمدا باغرى قان،
كۆزى ياشلىق ئانامغا.

ئەي تابانىم كۆرۈپ ئۆت
قىبلىگاهىم ئاتامنى.
مېنىڭ ئۈچۈن سۆيۈپ ئۆت
مېهرىبانىم ئانامنى.

دەپ ناخشا ئېيتىپ، ئۈمىد، ئىلتىجا ۋە تەقەززالىق ئىلكىدە ئاشۇ مۇبارەك كۈنگە تەلمۈرۈپ كەلدىم. شۇ دەسلەپكى كۈنلەردە مەن تام ئارقىسىدىكى ئادەم سۆڭەكلىرىنى كۆرۈپ تاماق يېيىشنى رەت قىلغانىدىم. بىر كۈنى جادۇگەر: «مەلىكە، قۇم پادىشاهى سېنى يېشىلزارلىقىغا تاماشىغا چىللاپتۇ. مەن باشلاپ باراي، كۆرۈپ كەلگىن» دېدى. بۇ گەپنى ئاڭلاپ، مەن، قۇم پادىشاهى قانداق نەرسىدۇ، ئۇ يەردە قانداق يېشىلزارلىق باردۇ، دەپ هەيران بولدۇم. يەنە بىر تەرەپتىن، بۇ زەنجىردىن بوشىنىش كويىدا يۈرگەنلىكىم ئۈچۈن، قېچىشمىغا ياكى «خاسىيەتلىك كۈن»گە ئېرىشىشمىگە شۇ يەردە بىرەر يول تېپىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس، دېگەن ئويغا كېلىپ، بېرىشقا ماقۇل بولدۇم. جادۇگەر مېنى ئاۋۇ قۇم دۆۋىسىنىڭ كەينىگە ئېلىپ ئۆتتى. هاي ـ هاي، ئۇ تەرەپ كۆز يەتمەس ياپيېشىل ئوتلاق ئىكەن، بمهىساب قوي، كالا پادىلىرى، يىلقىلار، تۆگىلەر ئوتلاپ يېيىلىپ يۈرۈپتۇ. جادۇگەر: «بۇ ماللارنى كۆردۈڭمۇ؟ مەن سېنى مۇشۇ ماللارنىڭ سېمىز ئېتى بىلەن باقمەن» دېدى. مەن بۇنىڭدىن، «قۇم پادىشاهى» دېگىنى ئۆزى بولۇپ، ئۇ مېنى تاماق توغرىسىدىكى شەكتىن فارىغ قىلماقچى بولۇۋاتىپتۇ، دەپ پەرەز قىلدىم ـ دە، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ پىشۇرۇپ ئەكىرگەن گۆشنى يەۋەردىم ياكى ئۆزۈم پىشۇرۇپ يېدىم. ئون بەش ياشقا كىرگەن كۈنۈم، قېرى: «بۇگۈن تۇغۇلغان كۈنۈڭنى قۇتلۇقلايمەن» دەپ، مېنى داستىخان راسلانغان بىر ئۆيگە تەكلىپ قىلدى. داستىخان كاتتا راسلانغانكەن. قېرى ئۇ يەردە ماڭا: «بۇگۈن قوش مەرىكە ئۆتكۈزىمىز. بىرى، سېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈڭنى تەبرىكلەيمىز، يەنە بىرى، ئىككىمىزنىڭ تويىنى قىلىمىز. ئىلگىرى كىچىك دەپ ئايىغانىدىم، ئەمدى يېشىڭمۇ، تېنىڭمۇ يېتىلدى» دېدى. مەن شۇئانلا: «هەي ئالجىپ قالغان مۇناپىق، مېنىڭ سۆزۈمنى ئۇنتۇدۇڭمۇ؟» دېدىم ـ دە، داستىخاندىكى پۇتۇن پېتى پىشۇرۇلغان قوي گۆشىگە سانجىقلىق پىچاقنى شارتتىدە سۇغۇرۇپ قولۇمغا ئېلىپ، پىچاقنىڭ ئۇچىنى كۆكسۈمگە تاقىدىم،

هەربكىتىم قەتئىي ئىدى. جادۇگەر ئالاقزاده بولۇپ كەتتى. ئۇ ئايىغىمغا باش ئۇرۇپ: «مەلىكە، ئۇنداق قىلما، ھۆسن ـ جامالىڭنى بولسىمۇ كۆرۈپ تۇراي» دەپ يالۋۇردى. ئۇ بىر ئەپسۇن بىلەن مېنى بىھوش قىلىپ قويۇپ، نېمە قىلسا قىلىشقا قادىر بولسىمۇ، مېنىڭ ئۆلۈۋېلىشىمدىن قورقۇپ، ماڭا چېقىلالماي كەلدى. مەن بولسام «خاسىيەتلىك كۇن» ئۇچۇن ياشاپ كەلگەن. مەن بۇ يالماۋۇزغا مۇنداق دېدىم: «شۇنى قايتا قەيت قىلمەنكى، بىرىنچىدىن، ئادەم يېمەيسەن. ئىككىنچىدىن، ماڭا چېقىلمايسەن. ئۇچىنچىدىن، ھەممە ئۆيلەرنىڭ ئىشىكىنى ئېچىۋېتىسەن، مەن ئۇ ئۆيلەرگە ئەركىن كىرىپ ـ چىقىپ يۇرىمەن. مۇشۇ شەرتكە كۆنسەڭ دىدارىمدىن بەھرە ئېلىپ يۇرىسەن !» ئۇ: «پەرمانبەردارمەن» دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن بۇ پىنھان قەسىر ـ سارايىنى خالىغانچە ئارىلايدىغان بولدۇم. ئۇ يەرگە دۇنيانىڭ ھەممە بايلىقى، ئەڭ نەپىس ھۇنەر ـ سەنئەتلىك بۇيۇملار مۇجەسسەملەنگەنكەن، بۇلارنى تاماشا قىلىپ، ئادەمنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىگە تەسسىن ئوقۇپ، شۇلار بىلەن كۆڭلۇمنى ئاۋۇتۇپ يۇردۇم. يېقىندا بىر كىتابخانا ئۆيگە كىرىپ قالدىم. ئۇ يەردە جادۇگەرنىڭ بىر سېھىرگەرلىك كىتابى بار ئىكەن. شۇنىڭدىن باشلاپ كىتابتىكى سېھىرگەرلىك ئىلمىنى ئۆگىنىشكە كىرىشىپ كەتتىم. جادۇگەر بۇنىڭدىن خەۋەرسىز. ھازىر بەزى سېھىرگەرلىك قىلىش ئىشلىرى قولۇمدىن كېلىدىغان بولۇپ قالدى. بۇ ئىلىمنى مۇكەممەل ئىگىلىۋالغان بولسام، ئالىلمىقاچان بۇ ئىبلىسنى يەر يۇزىدىن سۇپۇرۇپ تاشلايتتىم. ئەمدى باشقا ئىشقا كەلسەك، بۇنىڭدىن ئۇچ ئاي ئىلگىرى، مەن ئون سەككىز ياشقا تولغان كۇنى ئاتا ـ ئانامنى ئەسلەپ سىرتقا چىقتىم. ئۇيۇق سەھىسىدە كەچكى شەپەق نۇرى ئۇسسۇلغا چۇشۇپ جىلۋە قىلىۋاتقانىكەن. مەن شۇ تەرەپكە قاراپ تۇراتتىم، بىردىن قىپقىزىل بىرنېمىنىڭ غۇيۇلداپ ئۇچۇپ كېلىپ جادۇگەرنىڭ ئۆگزىسىدىكى ئوتۇنلارنىڭ ئۈستىدە توختىغانلىقىغا كۆزۈم چۇشتى. ئۆگزىگە چىقىپ قارىسام، بىر ئوق بىر ئوتۇنغا سانجىلىپ تۇرۇپتۇ، قىزىل ئوققا باغلانغان قىزىل تاۋارغا: «شاھزادە ئەمرۇلجاھان» دەپ يېزىلغانىكەن. شۇئان توقۇز

يىل ئىلگىرىكى غايىبتىن كەلگەن ندا قۇلىقىمدا ياڭرىغاندەك بولۇپ كەتتى ـ دە، «خاسىيەتلىك كۇن»نىڭ ئەلچىسى كەلگەنلىكىنى جەزم قىلدىم. ئوقنى جادۇگەرنىڭ كۆزىدىن يوشۇرۇش ئۈچۈن ئۆز خانامغا ئەكىرىۋالدىم. شۇنىڭدىن بۇيان كۈندۈزلىرى ھەريان بېقىپ، كېچىلىرى بىدار يېتىپ بۇ ئوقنىڭ ئىگىسىنى تۆت كۆز بىلەن كۈتۈپ كەلدىم. تۇنۇگۈن سىزنىڭ كەلگەنلىكىڭىزنى يوشۇرۇن كۆرۈپ، ئىسمىڭىزنى سورىغاندىن كېيىن، جادۇگەر سىزنى ئۆگزىدىن ئوتۇن ئېلىپ كىرىشكە بۇيرۇغان پەيتتە، ئوقنى ئوتۇننىڭ ئۈستىگە سانجىپ قويدۇم....

مەلىكىنىڭ سۆزى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، شاھزادە تاقەت قىلالماي: «مەلىكەم» دېگىنىچە قىزنى بېلىدىن تۇتۇپ باغرىغا بېسىپتۇ.

ــ شاھزادەم، ــ دەپتۇ مەلىكە شاھزادىنىڭ كۆزىگە قاراپ تۇرۇپ، ــ ھازىر بىزگە يەنىلا سەۋر كېرەك. بۇ كۆللەرگە كەلسەك، بۇلار سېھىرلىك كۆل، جادۇگەرنىڭ ئېيتقىنىنى ئورۇندىماق سىزنىڭ قولىڭىزدىن كەلمەيدۇ. جادۇگەر مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن «ئادەم يېمەيسەن» دەپ قىلىشقان شەرتىم بويىچە سىزگە ئەجەللىك قولىنى سوزالمىدى، لېكىن ئۇ سىزنى مۇشۇنداق ئېغىر ئىشقا سېلىپ ھالسىزلاندۇ-رۇپ «ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلدى» قىلماقچى.

مەلىكە ئاندىن شاھزادىنىڭ قولىدىكى تەڭنىنى ئېلىپ، سۇلۇق كۆلگە چۆكتۈرۈپ سۇ ئاپتۇ ـ دە، ئەپسۇن ئوقۇپ ھۇرۇپ قۇرۇق كۆلگە تۆكۈپتۇ. شۇئان قۇرۇق كۆل لېۋىگىچە سۇغا تولۇپتۇ، سۇلۇق كۆلنىڭ سۇيى تۇرۇبرىپتۇ. مەلىكە شاھزادىگە يەنە:

ــ جادۇگەر كېلىپ: «كۆلنى قانداق تولدۇردۇڭ؟» دېسە، سىز: «ئاتا، سەن ماڭا شۇنداق قىلىشىمنى بۇيرۇدۇڭ، مەن دېگىنىڭنى بەجا كەلتۇردۇم. ئۇنىڭ نېرىسىغا ئۆتۈشنى بەس قىل» دەڭ، ــ دەپتۇ ـ دە، «ھازىرچە خوش» دەپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ. شاھزادە ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ تۇرۇشىغا، دوڭغاقلاپ جادۇگەر يېتىپ كەپتۇ. ئۇ ئىككى كۆلنىڭ سۇغا تولۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپلا جۇدۇنى تۇتۇپ، شاھزادىنىڭ ياقىسىدىن ئېلىپ سىلكىپ تۇرۇپ:

ــ ھەي مەككار، بۇ كۆلنى كىم توشقۇزۇپ بەردى؟ ــ دەپ سوراپتۇ زەردە بىلەن.

شاھزادە مەلىكە خۇشرۇيىنىڭ ئېيتقىنىنى دېگەندىن كېيىن:

ــ ئاتا، سەن: «بۇ كۆلنى كىم توشقۇزۇپ بەردى؟» دەيسەنغۇ، بۇ يەردە سەندىن باشقا يەنە بىرەرى بار ئوخشىمامدۇ؟ ساڭا شۇنى ئېيتىپ قويايكى، ھېلىغۇ بىر يۈتۇم سۇ سىغمىغان چۆچەكتەك بۇ كۆلچەك ئىكەن، مۇشۇ قۇملۇقنىمۇ سۇغا ئايلاندۇرۇۋېتەلەيمەن، ــ دەپتۇ. جادۇگەر گەپتە كەتكۈزۈپ قويۇپ، يەنە بىر ئادەم بارلىقىدىن بېشارەت بېرىپ قويغانلىقىدىن خاتىرجەمسىزلىنىپ، بۇ يىگىت ئەجەب ھوشيار، سەزگۈر ئىكەنغۇ، مېنى خۇدا ئۇردىمۇ نېمە، دەپ ئويلاپ سەل پەسكويغا چۈشۈپ:

ــ بالام، راستتىنلا كارامىتىڭ بار ئىكەن، قېرىغان چېغىمدا پەرۋەردىگارىم پۈتۈمگا پۈت، قولۇمغا قول بولىدىغان بىر ئەزىمەتنى يەتكۈزۈپ بېرىپتۇ، ئۆيگە بېرىپ چېيىڭنى ئىچىۋال، ئاندىن يەنە بىر ئىشنى قىلىپ بېرىسەن، ــ دەپ شاھزادىنى ئۆيگە باشلاپ كېتىپتۇ. شاھزادە سېمىز قوي گۆشىنى توپ يۇپ يەپتۇ. جادۇگەر غىزادىن كېيىن شاھزادىگە بىر دانە كىچىك پالتىنى تۇتقۇزۇپ: «كەينىمدىن ماڭ!» دەپتۇ ـ دە، شاھزادىنى ئەگەشتۇرۇپ باشقا بىر قۇم دۆڭسىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپتۇ. ئۇ يەردە ئاسمان بىلەن بوي تالىشىپ تۇرغان، غولىغا قۇچاق يەتمەيدىغان يەتتە تۇپ چىنار بار ئىكەن. جادۇگەر شاھزادىگە بۇ چىنارلارنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

— بۇگۈن كۈنپېتىشتىن ئىلگىرى مۇشۇ يەتتە تۇپ چىنارنى قولۇڭدىكى پالتا بىلەن كېسىپ يىقىتىپ، بىر غېرىچتىن ئوتۇن قىلىپ دۆۋىلەيسەن. شۇنداق قىلالمىساڭ كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرىسەن! — دەپ، بىر ئارپا نېنى بىلەن بىر قاچا سۇنى قويۇپ، ئارقىسىغا قارىماي كېتىپتۇ. شاھزادە كىچىك پالتىنى چىنارغا شۇنچە زەرب بىلەن توختىماي ئۇرغان بولسىمۇ، چىنارنىڭ قوۋزاقىمۇ ئاجرىماپتۇ. كۈن پەسلەپتۇ. شاھزادە ئۆلۈمگە بېلىنى باغلاپ، جادۇگەر بىلەن ئېلىشىشقا ئۆزىنى هازىرلاپ تۇرغاندا خۇشرۇي پەيدا بوپتۇ. ئۇ شاھزادىگە:

— جادۇگەر سىزنىڭ هەرىكىتىڭىزنى ماراپ تۇرۇۋالغاچقا ۋاقتىدا كېلەلمىدىم. ئۇ هازىر تاماققا تۇتۇش قىلدى. بۇلارمۇ سېھىرلىك چىنار. سىز پالتىنى قويۇپ، قولىڭىزغا ئوقيانى ئېلىپ تۇرۇڭ، مەن هە دېگەندە هەربىر چىنارنىڭ دەل ئوتتۇرىسىغا بىرىدىن ئوق ئۇزۇڭ، — دەپتۇ. شاھزادە كۆڭلىدە، مەرگەنلىكتىن ئىمتىهان بەرسەم كېرەك، دەپ ئويلاپتۇ - دە، مەلىكىنىڭ دېگىنىدەك تەييار بولۇپ تۇرۇپتۇ. خۇشرۇي «هە» دېيىشى بىلەن شاھزادە ئارقا - ئارقىدىن يەتتە چىنارغا يەتتە تال ئوق ئۇزۇپتۇ. چىنارلاردىن دەسلەپتە قاراس - قۇرۇس قىلغان، كېيىن قىيا - چىيا قىلغان ئاجايىپ دەهشەتلىك سادالار چىقىپ يىقىلىپ، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بىر غېرىچتىن توغرىلىپ يەتتە جايدا يەتتە تاغدەك دۆۋىلىنىپ كېتىپتۇ. بىراق، شاھزادە قارىسا، دۆۋىلەنگەن نەرسە ئوتۇن ئەمەس، گۆش بولۇپ، ئۇلاردىن چىققان قان شۇ جاينى قىپقىزىل بويىپ، قۇمغا سىڭىپ كېتىۋاتقۇدەك. شاھزادە هاڭ - تاڭ بولغان هالدا «بۇ نېمە ئىش؟» دېگەن سوئال نەزەرى بىلەن مەلىكىگە قاراپتۇ. مەلىكە:

— جادۇگەرنىڭ كىتابىدىن كۆرۈشۈمچە، بۇلار ئەسلىدە چىنار ئەمەس، جادۇگەرنىڭ چارۋىلىرىنى بۇلاشنى قەستلىگەن يەتتە دېۋە ئىكەن. ئۇلار جادۇگەرنىڭ ماللىرىنى هەيدەپ ماڭغاندا جادۇگەر سېزىپ قېلىپ، بۇلارنى چىنارغا ئايلاندۇرۇۋەتكەنىكەن، — دەپتۇ. شاھزادە دېۋىلەرنىڭ ئېتىز بېشىدا قىغدەك دۆۋىلىنىپ تۇرغان گۆش - سۆڭەكلىرىگە بىر قارىۋېتىپ، مەلىكىگە رەھمەت ئېيتماقچى بولۇپ مەلىكە تۇرغان جايغا قارىسا، ئۇ يەردە مەلىكە

ئەمەس، جادۇگەر تۇرغۇدەك، شاھزادە ھەيرانۇ ھەس بولۇپ قاپتۇ. شۇ چاغدا جادۇگەر: «بۇنى كىم قىلدى؟» دەپ ۋارقىراپ، ئاچچىقىدا چىرقىراپ، زەردىسىدىن پىرقىراپ كېتىپتۇ.

— ئۆزۈم قىلدىم، ئاتا، ئەنە ئۇنى كۆر، — دەپ، يەتتە جايدىكى گۆش دۆۋۈسىگە سانجىلىپ تۇرغان يەتتە ئوقنى كۆرسىتىپتۇ شاھزادە، — سېنىڭ بۇ پالتاڭ ھېچنېمىگە كارغا كەلمەيدىكەن، ئاخىر ئۆز ھۇنىرىم غالىب كەلدى. سېنىڭ كاللاڭ جايىدا ئەمەستەك قىلىدۇ، ئۇنتۇغاق ئوخشايسەن. ئەتىگەن كارا-مەتلىك ئىكەنسەن دېگەنىدىڭغۇ؟ شۇنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە «كىم قىلدى؟» دېگىنىڭ نېمىسى؟ بۇلار ئەس-لىي چىنار ئەمەس، ھەزرىتى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ قەھر - غەزىپىگە ۋە جازالىشىغا ئۇچرىغان دۈشمەن ئوخشايدۇ.

بۇ مەنزىرىنى كۆرگەن ۋە شاھزادىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان جادۇگەر ئۇنىڭغا قاتتىق تېگىشتىن سەل تەۋرىنىپ قاپتۇ، لېكىن شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆڭلىدە، بۇ يىگىت قىزنى ئېلىپ كەتكىلى كەلگەنمۇ، نېمە، دېگەن بىر ئوي پەيدا بوپتۇ - دە، دەككە - دۈككىگە چۈشۈپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ، بۇگۈندىن قالدۇرمَاي بۇ يىگىتنى ئىتلىرىمغا تالىتىپ ئۆلتۈرۈپ، ئۇنىڭ نۇسخىسىنى جاھاندىن ئۆچۈرۈۋېتىشىم كېرەك، دېگەن قارارغا كېلىپ، شاھزادىگە:

— بالام، بۇ دۈشمەنلىرىنى ئۇجۇقتۇرۇپ، مېنى ھامان بىر كۈنى دۈچ كېلىدىغان يوشۇرۇن ئاپەتتىن خالاس قىپسەن، بۇ خىزمىتىڭ ئۈچۈن سېنى ئالاھىدە مېھمان قىلمىسام بولمايدۇ. مۇنۇ دۆڭنىڭ ئۇ تە-رىپى يايلاق، ئۇ يەردە قوي دەمسەن، كالا دەمسەن، ئات دەمسەن، تۆگە دەمسەن، خۇددى ئاسمانىنى قاپ-لىۋالغان بۇلۇتتەك يامراپ ئوتلاپ يۈرىدۇ. سەن بېرىپ ئۆزۈڭ خالىغان مالدىن بىرنى تۇتۇپ كەلگىن، — دەپ، بېلىدىكى ئارغامچىنى يېشىپ شاھزادىگە تاشلاپ بېرىپتۇ. شاھزادە: «خوپ» دەپتۇ - دە، ئارغامچە-نى باغلاپ، پالتىنى بېلىگە قىستۇرۇپ، ئوقياسىنى مۇرىسىگە ئېسىپ، قىلىچىنى يالىڭاچلاپ، جادۇگەر كۆرسەتكەن تەرەپكە قاراپ راۋان بوپتۇ.

جادۇگەر ئۇچقاندەك ئۆيگە بېرىپ، مەلىكىگە مۇنداق دەپتۇ:

— چىرايلىقىم، سەن مەندىن خاپا بولما. مەن بىر يەرگە بېرىپ كەلمەكچى بولۇپ قالدىم، شۇڭا ئاسراش زۆرۈرىيىتى يۈزىسىدىن سېنى ئاز ۋاقىت ئىختىيارىڭغا قويۇپ بېرەلمەيدىغاندەك تۇرىمەن، — دەپتۇ - دە، بىر ئەپسۇن بىلەن گۈمبەز شەكىللىك بىر پولات ئۆي بىنا قىلىپ، قىزنى شۇ ئۆيگە بەند قىلىپ قويۇپتۇ. مەلىكە دەرھال قۇرئە ساپتۇ، قۇرئەدە شاھزادىنىڭ ئىتلار بىلەن قانلىق جەڭ قىلىۋاتقانلىقى، بۇ تەرەپتىن جادۇگەرنىڭ شاھزادىنى كاۋاپ قىلىپ يېيىش ئۈچۈن پىچاق، زىخ كۆتۈرۈپ كې-تىۋاتقانلىقى نامايان بوپتۇ. شاھزادىنىڭ ئۆزى ئۈچۈن تارتقان جەبىر - جاپاسى، مۇھەببەتكە بولغان بە-غۇبار مېھىر - ۋاپاسى، ۋىسال شارابىغا تەشنا ئۇمىد ۋە ئارزۇسىنىڭ جادۇگەرنىڭ ئالدىدا ۋەيران بولۇپ كېتىش ئالدىدا تۇرغانلىقىدىن بېشارەت تاپقان مەلىكە بارلىق سېھرىي ھۇنىرىنى ئىشقا سېلىپ ئۆينىڭ ئىچىگە بىر ھۇرگەنىكەن، ئۆينىڭ تۆپىسىدە يىڭنىنىڭ كۆزىدەك بىر تۆشۈك پەيدا بوپتۇ. مەلىكە شامالغا ئۆزگىرىپ ئاشۇ تۆشۈكتىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپ شاھزادىنىڭ ئالدىغا چۈشۈپتۇ - دە، شاھزادە بىلەن ئېلىشىۋاتقان ئىتلارنى بىر ئەپسۇن بىلەن تاشقا ئايلاندۇرۇۋېتىپتۇ. ئاندىن شاھزادىگە:

— شاھزادەم، تېز يەرگە يۇمىلاڭ، لاچىنغا ئايلىنىسىز. سىز كەپتەرنى ئوۋلىماقچى بولۇۋاتقان لاچىندەك ھەركەت قىلىپ، مېنى ئۆز شەھرىڭىز تەرەپكە باشلاپ ئۇچۇڭ، — دەپتۇ - دە، ئىچىدە بىرنېمىلەرنى ئوقۇپ شاھزادىگە ھۇرگەنىكەن، شاھزادە بىر دومىلاپلا

لاچىنغا ئايلىنىپتۇ، مەلىكە بولسا كەپتەرگە ئايلىنىپتۇ.

بۇنداق بولۇشى ئۇخلاپ چۈشىگىمۇ كىرمىگەن جادۇگەر ئادەم گۆشى خۇماربدا چىشلىرىنى بىلەپ بەخرامان كېلىۋاتقاچقا، ئۆز ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئۆتكەن لاچىن بىلەن كەپتەرنى كۆرگەن بولسىمۇ، پەرۋا قىلماپتۇ. ئۇ يايلاققا يېتىپ كېلىپ بىر بۆلۈك ئىتلىرىنىڭ غەرق قان ئىچىدە ئۆلۈپ ياتقانلىقىنى، قالغانلىرىنىڭ تاشقا ئايلاندۇرۇۋېتىلگەنلىكىنى كۆرگەن چاغدىلا كۆڭلى بىرنېمىنى تۇيغاندەك قىلىپ، بىر سەكرەپ ھېلىلا ئۆزى بىنا قىلغان گۈمبەز ئۆيگە كەپتۇ، لېكىن مەلىكىنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمەپتۇ. ئۇ ئۇيان - بۇيان قاراپ، ئاخىر گۈمبەزدە پەيدا بولغان تۆشۈكنى كۆرۈپ قاپتۇ - دە، يا ئۇ قىز مېنىڭ ھۇنىرىمنى بىلىۋالغان، يا ھېلىقى يىگىت ئۇستا سېھىرگەر، ئۇلار بىرلىشىپ قېچىپتۇ، دەپ ئويلاپتۇ. شۇ چاغدا ئۇنىڭ خىيالىغ ئەينىكىدە بايىلا ئۇچۇپ ئۆتكەن لاچىن بىلەن كۆك كەپتەر كۆرۈنۈپتۇ - دە: «ھەي ئىسىت!» دەپ ئۆزىنى ئۆزى كاچاتلاپ كېتىپتۇ.

شاھزادە بىلەن مەلىكە تۇن بويى ئۇچۇپتۇ. تاڭ سۈزۈلۈشىگە، توساتتىن دەھشەتلىك قارا بوران كۆتۈرۈلۈپتۇ. مەلىكە ئارقىسىغا قارىسا، جادۇگەر قەھر - غەزەپ بىلەن قوغلاپ كېلىۋاتقۇدەك.

— شاھزادەم، دەرھال يەرگە چۈشەيلى، جادۇگەر قوغلاپ كېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ مەلىكە. ئۇلار يەرگە چۈشۈپتۇ. بۇ جاي بىر سايلىق بولۇپ، نېرىدا بىرنەچچە ئۆينىڭ قارىسى كۆرۈنۈپ تۇرغانىكەن. مەلىكە بىر ئەپسۇن بىلەن سايىنىڭ ئازراق بىر جايىنى ئەمدىلا ساقال چىقىرىۋاتقان قوناقلىققا، شاھزادىنى بىر قېرى دېھقانغا، ئۆزىنى قوناقلىقتا ئۇنۇپ قالغان تاۋۇز پېلىكىگە ئايلاندۇرۇپتۇ. جادۇگەر قوناقلىق ئۈستىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، پەستە ئادەم تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ يەرگە چۈشۈپ ئوۋچى سىياقىغا كىرىپتۇ - دە، «دېھقان» نىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— ئەي بوۋا، لاچىنىم قولۇمدىن چىقىپ بىر كەپتەرنى قوغلاپ كېتىپ غايىب بولدى، بۇ يەردىن ئۇچۇپ ئۆتكىنىنى كۆردۈڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. «دېھقان» گاستەك، بىر قولىنى قۇلىقىغا كاناي قىلىپ تۇتۇپ تۇرۇپ:

— قوناقنى ئاخشام سۇغارغانىدىم، ھېلى بوراننىڭ شەپىسى كەلگەندەك بولدى، بوران قوناقلىرىمنى ئۆرۈۋەتمىسۇن دەپ خەۋەر ئالغىلى كەلدىم، — دەپتۇ. جادۇگەر كۆزىنى غەلىتە ئالايتىپ:

— مەن لاچىن ئۇچۇپ ئۆتتىمۇ، دەپ سوراۋاتىمەن! — دەپتۇ ۋارقىراپ. «دېھقان» ھېچنېمىنى ئاڭلىمىغاندەك:

— قوناقنىڭ دان تۇتۇشىغا تېخى يېرىم ئاي بار، ھازىر يېگىلى بولمايدۇ، — دەپتۇ. جادۇگەرنىڭ جان - ئىمانى چىقىپ، «دېھقان»دىن نېرىراق بېرىپتۇ - دە، قۇزغۇن ھالىتىگە كىرىپ، دەرھال ئاسمانغا ئۆرلەپ بىر تامانغا قاراپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. مەلىكە بىلەن شاھزادە پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ يەنە پەرۋاز ئەيلەپتۇ. ئەمدى ئۇلار بىر جۇپ ئاق قۇ بولۇپ ئۇچۇپتۇ. ھىيلىگەر جادۇگەر ئۇيان - بۇيان ئۇچۇپ لاچىن بىلەن كەپتەرنىڭ قارىسىنى كۆرمىگەندىن كېيىن، بايىقى قوناقلىقتىن گۇمانلىنىپ شۇ يەرگە كېلىپ قارىسا، دېگەندەك قوناقلىقنىڭ ئىزىمۇ كۆرۈنمەپتۇ. جادۇگەر، ھەي، ئادىشىپتىمەن، دەپتۇ - دە، يەنە بىر تەرەپكە قاراپ ئوقتەك تېز ئۇچۇپتۇ. بىرئازدىن كېيىن ئالدى تەرەپتە دەرەخلەر، زىرائەتلەر، يېزا - مەھەللىلەر، چوڭ بىر شەھەر قەلئەسىنىڭ مۇنارى ۋە سېپىللىرى كۆرۈنۈپتۇ. جادۇگەر، ئاپلا، ئۇلار ئادەملەر ئارىسىغا كىرىۋالسا تاپمىقىم تەس بولىدۇ، دەپ تېخىمۇ تىت - تىت بولۇپ، جان - جەھلى بىلەن ئۇچۇپتۇ. كۆرۈنگەن بۇ شەھەر شاھزادىنىڭ شەھىرى بولۇپ، بۇ چاغدا شاھزادە بىلەن مەلىكە

سەلتەنەتلىك شەھەر ئاسمىنىغا يېقىنلاپ قالغانكەن. ئالەمشۇمۇل ئارزۇ ۋە ئارماننى قەلبىگە پۈكۈپ، شىجائەت ۋە جاسارەت دۇلدۇلىنى چاپتۇرۇپ، ئىشەنچ ۋە ئۈمىدۋارلىقنىڭ قايرىلماس بىسى بىلەن جادۇگەرنىڭ ئۆلۈم قەستىنى يەكسان قىلىپ، يېگىتلىك بېشىغا چۈشكەن ۋەھشەت، كۈلپەت ۋە خورلۇقنى مەردلىك نەرسىسى بىلەن بەربات ئەيلەپ، كۆڭلىنى سۆيگۈ شارابى بىلەن تولدۇرغۇچى ۋاپا جانانىنى ھەمراھ قىلىپ كەلگەن شاھزادە ئەمرۇلجاھان چەكسىز خۇشاللىق ئىچىدە، مەلىكىگە:

— مەلىكەم، پەرىشتەم، ئەنە ئاۋۇ كۆرۈنۈۋاتقان ئېگىز مۇنار شاھلىق تاجۇ تەختىمىز نۇرلىنىپ تۇرغان بۇيۇك ئوردىمىزنىڭ مۇنارى، — دەپ تۇرۇشىغا، توساتتىن «ھا ـ ھا ـ ھا ـ» دەپ مەسخىرىلىك كۈلكە بىلەن ئېيتىلغان:

— خام خىيال قىلماڭلار، ئەمدى مېنى ئالدىيالمايسىلەر ! — دېگەن قوپال ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. مەلىكە شاھزادىگە مۇنداق دەپتۇ:

— شاھزادەم، جادۇگەر يەنە قوغلاپ كېلىۋاتىدۇ، بىز ئوردىغا چۈشۈشكە ئۈلگۈرەلمەيدىغان ئوخشايمىز. سىز يۈرەكلىك، تەمكىن بولۇڭ، خەتەر ئىچىدىكى ئادەمنىڭ كۈچ ـ قۇۋۋىتى ئۇنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىدە. بىز يەرگە چۈشەيلى. مەن بىر قىزىلگۈلگە ئايلىنىمەن، سىز بىر ئوتۇنچىغا ئايلىنىسىز، ئالدىڭىزدا ئۇستىگە ئوتۇن ئارتىلغان بىر ئېشەك پەيدا بولىدۇ. سىز گۈلنى قوينىڭىزغا سېلىپ، ئېشەكنى يېتىلەپ شەھەرگە قاراپ مېڭىۋېرىڭ، كېيىن قانداق قىلىدىغانلىقىمىزنى جادۇگەرنىڭ ھەرىكىتىگە قاراپ بەلگىلەيمىز، — دەپتۇ.

ئۈلار يەرگە چۈشۈپتۇ. شۇ چاغدا ئۈلارنىڭ قارىسىنى يوقىتىپ قويغان جادۇگەر غەزەپ ئاچچىقىدا بىر ھۆركىرىگەنىكەن، ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشۈۋاتقاندەك گۈمبۈر ـ قاراس ئاۋازلار پەيدا بولۇپ، ھەممە

جاينى زىلزىلىگە كەلتۈرۈۋېتىپتۇ. بۇ دەھشەتلىك ئاۋازدىن قورقۇپ كەتكەن ئادەملەر ئۆيلىرىگە، خىلۋەت جايلارغا مۆكۈشۈپتۇ. شەھەرنىڭ ئىچى - تېشى گويا ھاياتلىق يوقتەك بوشاپ قاپتۇ. شاھزادە ئېشەكنى يېتىلەپ شەھەر دەرۋازىسىدىن كىرىشىگە، قولتۇقىغا راۋاب قىسقان بىر دۇئانە ئارقىسىدىن يېتىپ كېلىپ، ئوردا تامان يۈرۈپ كېتىپتۇ. مەلىكە شاھزادىگە:

— ھازىر سىزنى ئەسلىي قىياپىتىڭىزگە كەلتۈرىمەن. سىز ئوردىغا كىرگەندىن كېيىن گۈلنى شاھ ئاتىڭىزغا بېرىڭ، شۇ كىشىنىڭ قولىدا تۇرسام ئامان قالغايمەن. لېكىن، گۈلنى ھېچكىمگە بەرمەسلىكنى ئېيتىڭ. ئەگەر گۈل قولدىن چىقىپ كەتسە قوشلاپ جۈدالىق دەردىگە مۇپتىلا بولىمىز، يەنى ئاتا - ئانىمىزدىنمۇ، بىر - بىرىمىزدىنمۇ ئايرىلىمىز، — دەپتۇ.

بۇ چاغدا بايىقى شۇملۇقنىڭ ھەيۋىسى پەسىيىپ، شەھەر خەلقى ئۆيلىرىدىن چىقىپ كوچىلاردا مەغلىداشقا باشلاپتۇ. ھەممە ئادەم بىر - بىرىگە: «بۇ نېمە ئالامەت؟» دېيىشىدىكەن. شاھزادە ئوردا دەرۋازىسى ئالدىغا بارغاندا، خۇشاللىقىدىن قوينىدىكى گۈلنى ئېلىپ ھەدىلىغان پېتى دەرۋازىدىن كىرىپ كېتىپتۇ. شۇ چاغدا دۇئانە ياساۋۇللارنىڭ بىرىگە گەپ قىلىۋاتقانىكەن. يەنە بىر ياساۋۇل دۇئانە بىلەن گەپلىشىۋاتقان ياساۋۇلغا ۋارقىراپ:

— شاھزادىمىز كەپتۇ، ئەنە بىر چىرايلىق گۈلنى پۇرىغان پېتى ئوردىغا كىرىپ كەتتى. سەن نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلدۈرمەيسەن؟! — دەپتۇ.

— مانا بۇ كىشىنىڭ گېپىنى ئاڭلايمەن دەپ، شاھزادىنى كۆرمەي قاپتىمەن. سەن مېنى ھايت دەپ قويساڭ بولماسمىدى، — دەپتۇ ئۇ ياساۋۇل.

بۇ دۇئانە جادۇگەر بولۇپ، ئۇ ياساۋۇللارنىڭ سۆزىدىن خۇشروۇينىڭ گۈلگە ئايلىنىۋالغانلىقىنى پەملەپتۇ ھەمدە شاھزادىنىڭ ئۇنى ئوردىغا ئەكىرىپ كەتكەنلىكىنى جەزملەشتۈرۈپتۇ.

شاھزادە ئوردىغا كىرگەندە، پادىشاھ تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغانىكەن. پەرزەنتىنى كۆرۈپ، بۇ ئۇنىڭمۇ، چۈشۈمۇ، دەپ، خۇشاللىقىدا يۇرىكى يېرىلىپ كەتكۈدەك بولغان پادىشاھ، شاھزادىنىڭ ئالدىغا كېلىپ دەپ تەختتىن يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قاپتۇ، ئاڭغىچە ئەمرۈلجاھان ئوقتەك ئېتىلىپ كېلىپ دادىسىنى يۆلەپ، ئۇنى تەختكە ئولتۇرغۇزغاندىن كېيىن، نەچچە قەدەم ئارقىسىغا يېنىپ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، شاھ ئاتا، — دەپ قولىنى كۆكسىگە قويۇپ، بىر تىزىدا تىزلىنىپ پادىشاھقا تەزىم بەجا كەلتۈرۈپتۇ. سالام - سەھەتتىن كېيىن ئۆزىنى دادىسىغا ئېتىپ، گۈلنى شاھقا بېرىپ، — بۇ گۈلنى ھېچكىمگە بەر... — دەپلا گېپىنىڭ ئايىغىنى دېيەلمەي ھوشىدىن كېتىپتۇ. پادىشاھ نېمە ئىش بولغانلىقىنى، نېمە قىلارىنى بىلمەي، قۇچىقىدىكى شاھزادىنىڭ بېشىنى تۇتقان پېتى خۇددىدىن كېتەي دەپ ئولتۇرۇپ قاپتۇ. ۋەزىر - ۋۇزرالار ئوپۇر - توپۇر بولۇشۇپ كېتىپتۇ، ئوردا چارمىنى تېڭىپ چاقىرغىلى چېپىپتۇ. شۇ چاغدا ئوردىبېگى كىرىپ:

— ئۇلۇغ شاھىم، دەرۋازا ئالدىدا بىر دەرۋىش جانابىي ئالىيلىرى بىلەن كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋاپتۇمىش، ئۇ: «پادىشاھ مېنى تېزدىن قوبۇل قىلمىسا، ئورنىغا كەلتۈرگىلى بولمايدىغان دەرد - ئەلەمگە قالىدۇ» دېگۈدەك، — دەپ خەۋەر يەتكۈزۈپتۇ. پادىشاھ كۆڭلىدە، بۇ قانداق ئەھۋال، بۇگۈن بالامىنىڭ كېلىشى، ھوشىدىن كېتىشى، ئارقىدىنلا بىر سائىلنىڭ مەن بىلەن كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلىشى... بۇ ئاجايىپ ئىشقۇ؟ بۇنىڭدا چوقۇم بىر سىر بار، دەرۋىشنى قوبۇل قىلماي قايتۇرۇۋەتسەم بولمايدىغاندەك قىلىدۇ دەپ ئويلاپتۇ - دە، دەرۋىشنى ئېلىپ كىرىشكە ئەمر قىپتۇ.

جادۇگەر ئىچىگە تولغان زەھەرلىرىنى بىچارىلىك، مىسكىنلىك تونى ۋە مۆمىنلىك، دەرۋىشلىك تۇسى بىلەن يوشۇرۇپ، مۇكچەيگەن گەۋدىسىنى يىرتقۇچ تىرناقلىق پۇتلىرى بىلەن ئىتتىرىپ تەخت ئالدىغا كېلىپ، پادىشاھقا بېشى يەرگە تەگكۈدەك ئېگىلىپ سالام بېرىپ، دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ، شاھقا ئۇزۇن ئۆمۈر، دۆلەت ۋە ئامەت تىلەپتۇ.

— نېمە تىلىكىڭ بار، ئەي دەرۋىش؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— ئەي شاھلارنىڭ شاھى، ئون سەككىز مىڭ ئالەمنىڭ پاناھى، زېمىننىڭ ئاپتىپى، يوق-سۇللارنىڭ غەمخورى، مەندەك يۇرىكى زېدىلەرنىڭ مېھرىبانى، مەن دەرۋىش ياكى دۇئانە ئەمەس، بىر گۈلچىدۇرمەن. ھۇزۇرۇڭغا ئەتەي مۇشۇنداق قىياپەتكە كىرىپ كېلىشكە مەجبۇر بولدۇم. مەن گۈل-خانامدا بىر تەشتەك ئاجايىپ گۈل ئۆستۈرگەنىدىم، ئۇنىڭدىن بىر تاللا گۈل ئېچىلغانىدى، ئۇنى قۇچىقىڭدا بىھوش ياتقان ئوغلۇڭ ئامراقلىق قىلىپ ئۈزۈۋاپتۇ. مەن كۆرمەي قاپتىمەن، بۇ گۈلنى ھىدلاشقا بولمايتتى. قولۇڭدىكى گۈل شۇ، ئۇنى ماڭا بېرىۋەتكىن. شۇنىڭ بەدىلىگە جېنىڭدىنمۇ چارە بولغان ئاشۇ ئەزىز پەرزەنتىڭگە مۇشۇ جانغا جازا گۈلدىن كېلىۋاتقان بالا - قازانى دەپئى قىلىۋېتەي، — دەپتۇ دەرۋىش.

پادىشاھ ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەي دەم گۈلگە، دەم شاھزادىگە قاراپ، گۈلنى بېرەي دېسە، ئۆز بەختىنى ئىزدەپ كەتكەن پەرزەنتى ئېلىپ كېلىپ، ئۆز قولى بىلەن بەرگەن گۈل، ئۇ ھېچكىمگە بەرمە دېگەندەك قىلىۋاتقان، بەرمەي دېسە، «جانغا جازا» دېيىلىۋاتقان گۈل. قانداق قىلسام بولار، دەپ ئارىسالدى بولۇپ قاپتۇ.

— ئەي پادىشاھ، ھازىر سۈكۈت قىلىدىغان ۋاقىت ئەمەس، — دەپتۇ دەرۋىش پادىشاھنى ئالدىرىتىپ. لېكىن، پادىشاھ، بالام ھوشىغا كەلگۈچە گۈلنى قولۇمدىن چىقارماسلىقىم كېرەك، دېگەن قارارغا كەپتۇ - دە، «گۈلچى»گە مۇنداق دەپتۇ:

— ئەي ياخشى نىيەتلىك كىشى، بۇ گۈل ھازىرچە ماڭا ئامانەت، ئامانەتنى ئىگىسىدىن باشقىغا بېرىش دۇرۇس ئەمەس. مەندىن گۈلنى سورىما، بالامنى ھوشىغا كەلتۇر، بۇنىڭ ئۈچۈن خەزىنەمنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ قويايي، نېمە ئالىمەن دېسەڭ ئال، گۈلنى بالامنىڭ ئۆزىدىن تەلەپ قىل! — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان جادۇگەر ھېچنېمە تەلەپ قىلماسلىقتەك ھىيلىگەرلىك بىلەن ئۇن - تىنسىز كەينىگە يېنىپ مېڭىشقا باشلاپتۇ. پادىشاھ، بۇ ئادەم بالامغا مۇشۇ گۈلدىن كەلگەن بالانى دەپئى قىلىۋېتەلەيدىكەن دەپ، زورلۇق كۈچ ئىشلىتىشنى ئويلىغان بولسىمۇ، يامان ئاقىۋەت تۇغۇلۇپ قېلىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن سىلىق مۇئامىلە بىلەن:

— ئەي گۈلچى، توختا، نېچۈن كەتمەكچى بولۇۋاتسەن؟ مۇددىئايىڭنى ئوچۇق ئېيىت، — دەپتۇ. جادۇگەر توختاپ، تۇلكىدەك ھىجىيىپ، مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، قەھر - غەزەپلىك كۆزلىرى بىلەن پادىشاھقا قادىلىپ تۇرۇپ:

— ئەي پادىشاھ، ئەقىل - ئىدراكتا يېگانىلىكىڭ بىلەن سۆزۈمنىڭ مەنىسىگە يېتىپ تۇرىسەنۇ، ئۆز ئەقلىڭگە ئۆزۈڭ ئىشەنمەي، نەسىھىتىمگە قۇلاق سالمايۋاتسەن، خەزىنەڭنى بەدەل قىلىپ بەرمەكچى بولۇۋاتسەن، لېكىن مەن دۇنيا خىجالىتىدىن يىراقتىمەن. ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان جاھىل، ئۆز ئوغلىنىڭ جېنىغا زامىن قاتىل! — دەپتۇ. بۇ سۆز پادىشاھقا قاتتىق تېگىپتۇ - دە، غەزەپى قاينىاپ، ئۆزىنى بېسىۋالالماي: «ئەي ئاھانەتلىك گۈل، يوقال كۆزۈمدىن!» دەپ گۈلنى بېشىدىن ئارتىلىدۇرۇپ جادۇ-

گەرنىڭ ئالدىغا ئېتىپتۇ. گۈل توزۇپ
ھەرياققا چېچىلىپ كېتىپتۇ. جادۇ-
گەر ئوقتەك ئېتىلىپ كېلىپ، چې-
چىلىپ ياتقان گۈللەرنى بىر - بىر-
لەپ تېرىپ قوينىغا ساپتۇ - دە، ئار-
قىسىغا قارىماي چىقىپ كېتىپتۇ.
پادىشاھ ھوشسىز ياتقان ئوغلىنىڭ
بېشىنى كۆتۈرۈپ، كۆزىدىن ئىسسىق
ياش ئاققۇزۇپ، ئوغلىنىڭ كۆز ئې-
چىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ. كەچ
كىرگەندە، شاھزادىنى ئۆز خانىسىغا
ئەكىرىپ ياتقۇزۇشۇپتۇ. پادىشاھ
خىزمەتچىلەرگە شاھزادىنىڭ كەلگەن-
لىكىنى ۋە ئۇنىڭ بۇ ئەھۋالىنى
ۋاقتىنچە خانىشتىن پىنھان تۇتۇشنى
تاپىلاپ ھەرەمخانىسىغا قايتىپتۇ، لې-
كىن تەشۋىشلىنىپ تاماقمۇ يېمەپتۇ،
ئارامىمۇ ئالالماپتۇ، كۆزىدىن ئۇيقۇ
قېچىپتۇ. ئوردا تېۋىپلىرى ھەرقانچە
قىلىپمۇ شاھزادىنى ھوشىغا كەلتۇ-
رەلمەپتۇ. شاھزادە تىنىقى بار، ھوشى
يوق ھالەتتە يېتىۋېرىپتۇ. پادىشاھ
ئامالسىز «گۈلچى»نى تېپىپ كېلىش-
كە پەرمان قىپتۇ، لېكىن نەتىجە
چىقماپتۇ، بۇ ھال پادىشاھنى تېخىمۇ
پاراكەندە قىلىۋېتىپتۇ.

بەشىنچى كۈنى كېچىسى شاھزادە تۇيۇقسىز كۆزىنى ئېچىپتۇ، قارىسا، يۇزىگە بىرنېمە يېپىشقاق تۇرغۇدەك، قارىسا، ئۇ مەلىكىنىڭ رومىلى ئىكەن. شاھزادە رومالنى كۆكسىگە تېڭىپتۇ - دە، ياتقان جا-يىدا: «مەلىكەم خۇشرۇي ئايىم، قەيەردىسەن؟» دەپ ئاھ چەككىلى تۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا شاھزادىنىڭ يۇزىگە بىر تامچە سۇ تېمىپتۇ. شاھزادە يۇقىرىسىغا قارىسا، بۇلاقتەك كۆزلىرىدىن چاقناپ چىققان ياشلار مەڭ-زىدىن سىرغىپ چۈشۈۋاتقان مەلىكە كۈلۈمسىرەپ ئۆز ئۈستىدە ئۆرە تۇرغۇدەك. ئۇ شاھزادىگە قولىنى ئۇزىتىپتۇ، شاھزادە ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇش بىلەن لىككىدە ئىرغىپ تۇرۇپ كېتىپتۇ - دە، مەلىكىنى باغرىغا بېسىپتۇ. مەلىكە شاھزادىگە:

— سىز ئاتىڭىزغا مېنىڭ گۈل سۈرىتىمنى بېرىپ: «بۇنى ھېچكىمگە بەرمەڭ» دەيمەن دەۋاتقان چېغىڭىزدا، جادۇگەر سىزنى تىلدىن قالدۇرۇشقا ئۇلگۈرۈپ، سۆزىڭىزنى دەۋېلىشقا

ئىمكانىيەت بەرمەي، سىزنى بىھوش قىلمۇەتتى، — دەپ، شاھ بىلەن جادۇگەر ئوتتۇرىسىدا بولغان گەپ - سۆزلەرنى ئېيتىپ بېرىپتۇ.

— سىز قانداق ئامان قالدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ شاھزادە. مەلىكە:

— مەن ھەر ئېھتىمالنى ئويلاپ، ئۆزۈمنى گۈلنىڭ يوپۇرمىقىغا مۇجەسسەملەپ تۇرغانىدىم. دادىڭىز گۈلنى يەرگە ئاتقاندا، جادۇگەر توزۇپ چېچىلغان گۈللەرنى تېرىۋېلىپ، يوپۇرماق بىلەن كارى بولمىدى، شۇ سەۋەبتىن قۇتۇلۇپ قالدىم. لېكىن، كۈندۈزى زادىلا ئادەم سىياقىغا كىيىلەلمەيدىم، مايمۇن بولۇپ قالدىم. بۇنىڭدىن بىلدىمكى، جادۇگەر يوپۇرماقلارنى ئالمىغىنى بىلەن، ئۇنىمۇ نەزەردىن ساقىت قىلمىغان، بەلكى مايمۇنغا ئايلاندۇرۇۋەتكەنىكەن. مەن بۇ سېھىرنى ئوشتۇش ئۈچۈن قاتتىق تىرىشقاندىن كېيىن، قارائۇغۇ چۈشكەندىن تارتىپ سۈبھىگىچە ئادەم سىياقىغا كىرىشنى قولغا كەلتۈردۈم، لېكىن كۈندۈزى مايمۇنلۇقتىن ئۆزگىرەلمەيدىم. بۇ مېنىڭ ئادەمزات قولىدىن كۈندۈزى زەربە يېگەنلىكىمنىڭ كاساپىتى بولسا كېرەك. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ كۈندۈزى مايمۇن بولۇپ يۈرىمەن. بۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان، بىرىنچىدىن، جادۇگەرنىڭ قايتا - قايتا يوشۇرۇن كېلىپ سىزنى كۆزىتىۋاتقانلىقى، ئىككىنچىدىن، ئۆزۈمنىڭ كۈندۈزىمۇ ئادەم سىياقىغا كېلىشىمنى ئىشقا ئاشۇرۇش يولىدا ھەرىكەتلەنگەنلىكىم، ئۈچىنچىدىن، ھۈجرىڭىزنىڭ بۇگۈنكىدەك خالىي بولۇشىنى كۈتكەنلىكىم تۈپەيلى ئۆزۈمنى ئاشكارىلىيالمىدىم. ھازىر جادۇگەرمۇ كەلمەيدىغان بولدى، ئەمدى ئىش سىزنىڭ ئىختىيارىڭىزچە بولسۇن! — دەپتۇ.

شاھزادە قىلچە ئىككىلەنمەستىن:

— قەدىرلىكىم، مەيلى مايمۇن بولۇڭ، مەيلى ھاشارات ياكى ئۈچارقانات بولۇڭ، كۈندۈزىمۇ سىز بىلەن بىللە بولۇشنى خالايمەن، ھەتتا بېشىمغا ئېلىپ، توي - تۆكۈن، مەرىكە - مەشرەپلەرگە بىرگە بېرىشنى ئارزۇ قىلىمەن، سىزدىن ئايرىلمايمەن، — دەپتۇ.

ئەتىسى شاھزادىنىڭ ھوشىغا كەلگەنلىك خەۋىرى پادىشاھقا يېتىپتۇ. شاھزادە بېرىپ ئاتا - ئانىسى بىلەن قۇچاقلىشىپ، خۇشاللىق ياشلىرىنى ئاققۇزۇشۇپ كۆرۈشۈپتۇ.

— سەن قانداق قىلىپ ھوشۇڭغا كەلدىڭ؟ يا تېۋىپلىرىم ئامال قىلدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— مەن ئەسلىدە قەستكە ئۈچراپ ھوشسىزلانغانكەنمەن، بىر مايمۇن ھوشۇمغا كەلتۈردى. كېيىن ئۇ چۈشۈمدە تىلغا كىرىپ: «شاھ ئاتاڭ سېنىڭ گۈلنى ھېچكىمگە بەرمەڭ دېمەكچى ئىكەنلىكىنى بىلمىدىمۇ، لېكىن قەتئىي بولالمىدى، يېنىكلىك بىلەن گۈلنى يەرگە ئېتىپ توزۇتۇپ، سېنىڭ بەختىڭنىمۇ توزۇتتى. يېنىكلىك، قەتئىيەتسىزلىك، بولۇپمۇ دۆلەت ئىگىلىرىنىڭ يېنىكلىك، قەتئىيەتسىزلىكى بىر ئادەمنىڭ بەختىنىلا ئەمەس، بىر مەملىكەت خەلقىنىڭ بەخت - ساائادىتىنى توزغاقتەك توزۇتۇۋېتىدۇ» دېدى. مەن ئۇ مايمۇننىڭ شاپائىتىگە ياخشىلىق بىلەن جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن ئۇنى ئۆزۈم بىلەن بىللە تۇرۇشقا ئېلىپ قالدىم، — دەپتۇ. پادىشاھ بۇ گەپنى ئاڭلاپ چوڭقۇر ئويغا پېتىپتۇ.

مەلىكە شۇنىڭدىن باشلاپ كېچىسى ئادەمگە، كۈندۈزى مايمۇنغا ئۆزگىرىپ يۈرۈۋېرىپتۇ. ئۇنىڭغا ئەڭ ئېسىل رەختلەردىن مايمۇن كىيىمى تىكتۇرۇپ بېرىپتۇ. خېلى بىر مەزگىل ئۆتۈپتۇ. شاھزادىنىڭ توي ئىشىدا قاتتىق باش قېتىنچىلىقىدا قالغان پادىشاھ بىر كۈنى ئەمرۇلجاھانىنى ھۈزۇرىغا چاقىرتىپ:

— ئوغلۇم، ئاتقان ئوقۇڭنى تېپىپ كېلەلمەپسەن، ئەمدى توي ئىشىڭنى قانداق قىلىسەن؟ — دەپتۇ.

— مەن ئاشۇ مايمۇن بىلەن توي قىلىمەن، — دەپتۇ شاھزادە.

— نېمە، مايمۇن بىلەن؟

— شۇنداق، شاھ ئاتا.

— نېمىشقا؟

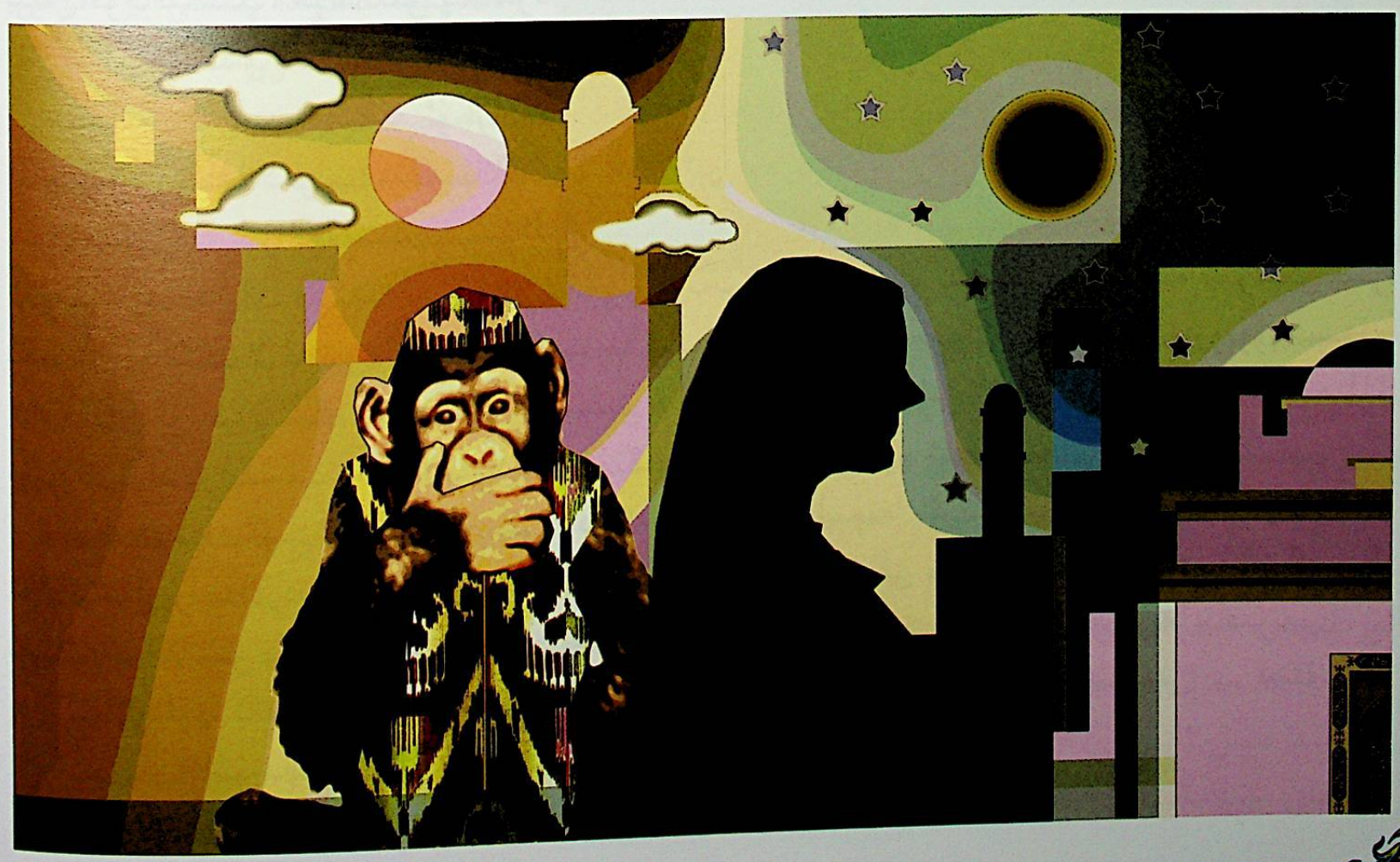
شاھزادە ئۆز تەلىپىدە چىڭ تۇرۇۋېتىۋ.

ئىلاجسىز قالغان پادىشاھ: «نېمە بولسا بول» دېگەندەك قىلىپ، توي ئۆتكۈزمەيلا ئوردا ئىمامىنى تەكلىپ قىلىپ مايمۇننى شاھزادىگە نىكاھ قىلدۇرۇپ، ئاددىي بىر ئۆيگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپتۇ. لېكىن، شاھزادىنىڭ مايمۇنغا ئۆيلەنگەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەر پۈتۈن شەھەرگە پۇر كېتىپتۇ...

مەلىكە خۇشرۇي پاك مۇھەببەت ۋە ۋاپانى ھەممىدىن قىممەت بىلگەن شاھزادە بىلەن بۇ ئەسكى تاملىق ھۇجرىدا بەخت ناۋاسى ياڭرىتىپ، خۇشاللىق شارابىنىڭ لەززەت پەيزىدىن بەھرە ئېلىپ كۆڭۈل-لۈك ئۆتىۋېرىپتۇ. كۈنلەر ھەپتىنى، ئايلار پەسىللەرنى قوغلاپ ھەش - پەش دېگۈچە يەنە بىر يىل ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى خانىش شاھزادە ئەمرۇلجاھاننى چاقىرتىپ:

— جېنىم قوزام، كۆزۈمنىڭ گۆھىرى بالام، سەن كۈلمىگەن كۈن ماڭا ماتەم بىلىنىدۇ، سېنىڭ بەختىڭ — بىزنىڭ بەختىمىز. نېمە ئۈچۈن ياش جېنىڭنى مۇشۇ مايمۇن بىلەن قىينايسەن؟ شاھانە ئىززەت - ھۆرمىتىمىزنى نېمە ئۈچۈن مۇشۇ مايمۇن بىلەن يەرگە ئۇرىسەن؟ دادالڭ سەندىن خاپا. ئاتا - ئانىنى رەنجىتىش پەرزەنت ئۈچۈن ئېغىر گۇناھ ئەمەسمۇ؟ ! مېنىڭ كۆز يېشىمغىمۇ قارىمامسەن؟ مايمۇننى كۆزدىن نېرى قىل، ساڭا گۆھەردەك قىز ئېلىپ بېرەي، — دەپ ئۆزىنى توختىتالماي يىغلاپ كېتىپتۇ. تا بۇگۈنگىچە بىر تېمىم ياشنىڭ بىھۇدە تۆكۈلۈشىگە سەۋەبچى بولمىغان كۆڭلى يۇمشاق ئەمرۇلجاھاننىڭ قەلبى بۇ ھالدىن ئوت بولۇپ يېنىپ، ۋۇجۇدى مومدەك ئېرىپ كېتىپتۇ - دە:

— جېنىم ئانا، سەن ياش تۆكۈپ مېنى گۇناھكار قىلمىغىن، گېپىمىزنى ئىلىك ئالمىدى دەپ ئەيىبكە بۇيرۇمىغىن، ئادەم تۇرۇپ مايمۇننى جورا قىلدى، شاھانە ئابرۇيىمىزغا داغ چۈشۈردى دەپ، مېنى قارىلىمىغىن. قىبلىگاھىم ئاتامۇ، سەنمۇ بىلسەڭلار ئىدىڭلار... ئۇ... مايمۇن ئەمەس، ئادەم، ئەڭ گۈزەل

پەری، ساھىبجامال مەلىكە، ئەڭ پاك، ئەڭ ۋاپادار ئىنسان! ــ دەپتۇ.

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان خانىش ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەي قاپتۇ. شاھزادە چىقىپ كېتىپتۇ. خانىش كەچتە پادىشاھقا ئوغلىنىڭ ئېيتقانلىرىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ خانىشنى ئەگەشتۇ-رۇپ ئەمرۇلجاھانىنىڭ ھۇجرىسىغا بېرىپتۇ، لېكىن ئاۋۋال ھۇجرىنىڭ ئىشىكىنى قاقماي، ئەھۋالنى كۆزىتىپ بېقىش ئۈچۈن دېرىزىدىن مارىشىپتۇ. ئاي ـ ھاي، ئۇلار تەرىپلەشكە تىل ئاجىزلىق قىلمىدىغان شۇنداق چىرايلىق بىر قىزنى كۆرۈپتۇكى، ئۇنىڭ ھۆسن ـ جامالىدىن شاھزادىنىڭ ھۇجرىسى كۈندۈز-دىكىدەك يورۇپ كەتكەنىكەن.

ــ مېنىڭ ئەسلىي كېلىنىم مانا بۇ يەردە ئىكەن ئەمەسمۇ! ــ دەۋېتىپتۇ خانىش ئىختىيارسىزلا. پادىشاھ ئۇنىڭ ئاغزىنى تۇتۇۋېلىپ، تىۋىش چىقارماي خانىشنى قولىدىن تارتىپ ئۆيگە قايتىپ كەپتۇ. خانىشنىڭ كۆڭلىنى كېلىنىنى ئەل ـ جامائەتكە نامايىش قىلىش ئىستىكى ئەسىر قىلىۋاپتۇ. ئەتىسى پادىشاھ بىلەن خانىش شاھزادىنى ئۆز ھۇزۇرلىرىغا چاقىرتىپتۇ.

ــ ئوغلۇم، تۇنۇگۈن ئاناڭغا ئېيتقانلىرىڭنى ئاڭلاپ ھەيرانۇ ھەسلىك ئىچىدە كىرپىك قاقماي تۇ-نى كۈندۈزگە ئۇلاشتۇردۇم. شۇنداق گۈزەل مەلىكە قانداق قىلىپ مايمۇنغا ئۆزگىرىپ قالدى؟ بىزنى خۇشال قىلاي دېسەڭ بۇ سىرنى يېشىپ بەرسەڭ، ــ دەپتۇ پادىشاھ.

شاھزادە ئاخىر بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ ھەمدە:

ــ سىزگە بەرگەن گۈل شۇ ئىدى، شاھ ئاتا. ئۇ كۈندۈزى ئادەم قولىدا يەرگە ئۇرۇلغانلىقتىن، كۈندۈزى ئادەم بولۇپ يۈرەلمەيدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئۇنىڭ بىر كۆڭلىكى بار، ئۇ شۇ كۆڭلەكنى كىيسىلا مايمۇنغا ئۆزگىرىپ قالىدۇ، سېلىۋەتسە ئادەم قىياپىتىگە كېلىدۇ، ــ دەپتۇ.

پادىشاھ مايمۇننىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى: «داداڭ سېنىڭ بەختىڭنىمۇ توزۇتۇۋەتتى» دېگەن سۆزىنى ئەسكە ئېلىپ، ئۆزىنىڭ ئاشۇ قىلمىشى ئارقىلىق ئوغلىنىڭ مۇشۇنداق بەختسىزلىككە ئۇچرىشىنىڭ سەۋەبكارى بولۇپ قالغانلىقتىن، ئۆزىنى گۇناھكارلاردەك چاغلاپ بەكمۇ خىجىللىق ھېس قىپتۇ. ئەمما، خانىش تولىمۇ خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ، ئۇ تاقەتسىزلەنگەن ھالدا:

ــ ئوغلۇم، ئەزەلدىن پەرىزات ياكى سېھىرگەرلەردە ھەر خىل نەرسىلەرگە ئۆزگىرىۋالىدىغان ئىش بولۇپ كەلگەن. سەن ئۆزۈڭنىمۇ، بىزنىمۇ باش كۆتۈرۈپ يۈرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلاي دېسەڭ، ئۇ-نىڭ كۆڭلىكىنى چاندۇرماي ئېلىپ كۆيدۈرۈۋەتكىن، ئۇ مايمۇنغا ئۆزگىرىۋالىدىغان نەرسىدىن مەھرۇم بولغاندىن كېيىن كېچە ـ كۈندۈز بىز بىلەن بىللە بولىدۇ، ــ دەپ ئەقىل كۆرسىتىپتۇ. شاھزادە:

ــ ماقۇل، ئانا، سىلەر باش كۆتۈرۈپ يۈرىدىغانلا ئىش بولسا، دېگىنىڭىزنى بەجا كەلتۈرەي، ــ دەپتۇ ـ دە، خىيال ئىلكىدە ئۆيگە قايتىپتۇ. پادىشاھ خانىشنىڭ ھېلىقى دېگەنلىرىگە قوشۇلۇشىنىمۇ، قوشۇلماسلىقىنىمۇ بىلەلمەپتۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنى ئېغىر ھىجران بالاسى كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى نەدىن بىلسۇن؟!

ئاخىر زېمىننى قارا لىباس كىيگەن تۇن لەشكەرلىرى ئىشغال قىپتۇ. ياتار ۋاقىتمۇ بوپتۇ. مەلىكە يېتىپ قاپتۇ. شاھزادە كۆڭلەكنى ئوچاق بېشىدىكى قەندىلدە يېنىۋاتقان شامغا تۇتقانىكەن، ۋال قىلىپ ئوت ئېلىپ، پاژ ـ پۈژ قىلىپ كۆيۈشكە باشلاپتۇ، شاھزادە كۆڭلەكنى ئوچاققا تاشلىۋېتىپتۇ. شۇئان ھاۋا گۈلدۇرلەپ، دەھشەتلىك چاقماق چېقىپ، تام ـ تورۇسلار قاراسلاپ كېتىپتۇ، قىقاس ـ سۇرەن سالغان ئاجايىپ سۇرلۇك ئاۋازلار پۈتۈن ئوردىنى تەۋرىتىۋېتىپتۇ. مەلىكە ئىرغىپ تۇرۇپ كېپىنەككە ئايلىنىپ، بىر ۋاسىنىڭ ئارىسىغا كىرىۋاپتۇ. ئارقىدىن «ھا ـ ھا ـ ھا» دەپ كۈلگەن غەلىتە ئاۋاز چە-

قىپ، بىر ئازدىن كېيىن ھەممە ياق تىمتاس بولۇپ كېتىپتۇ. شۇ چاغدا مەلىكە بىر تورغايغا ئايلىنىپ ئۇچۇپ بېرىپ دېرىزىگە قونۇپتۇ ـ دە:

ـــ ئەي شاھزادە، دۇنيادا ئارزۇسىز ئىنسان بولمايدۇ، سىز ئارزۇ قىلغانلىرىڭ مەنمۇ ئارزۇ قىلىپ كەلگەنىدىم. تاغ ھەرقانچە ئېگىز بولسىمۇ، ئۇنىڭ چوققىسى بولغىنىدەك، دەريا ھەرقانچە ئۇزۇن بولسىمۇ، ئۇنىڭ قۇيۇلىدىغان يېرى بولغىنىدەك، يول ھەرقانچە ئۇزۇن بولسىمۇ، ئۇنىڭ مەنزىلى بولغىنىدەك، مېنىڭمۇ مايمۇن سۈرىتىدە يۈرۈشۈمنىڭ چېكى بار ئىدى، بىراق سىز ئەنە شۇ چەككە چىدام بىلەن يېتىپ بارالمىدىڭىز، ئۆمرۈم بويى مۇشۇنداق ئۆتىدىغان ئوخشايمەن دەپ، دەسلەپتە بەرگەن ۋەدىڭىزگە ئەمەل قىلالمىدىڭىز. مېنى، ئۇ سېھىرگەرلىكىنى بىلىدۇ، قەستەن مايمۇن بولۇۋالدى، دەپ ئويلىغان بولۇڭىز مۇمكىن. قىسقىسى، سىز مايمۇن بىلەن بىللە ئۆتۈشنى نومۇس بىلدىڭىز. ئەمدى ئامان بولساق، گۈلىستان باغى ئېرەم... ـــ دەپتۇ ـ دە، پىر قىلىپ ئۇچۇپ قاراڭغۇلۇق قوينىغا كىرىپ كېتىپتۇ.

شاھزادە بۇ قىلمىشىغا پۇشايمان قىلسۇنمۇ؟ ياق. ئۇ بۇ ئىشنى ئانىسىنى رازى قىلىش ئۈچۈن قىلغان، شۇڭا بارلىق ئازابنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ، بىر قولىدا يۈرىكىنى بېسىپ، بىر قولىدا ياقىسىنى چاك ئېتىپ، قايغۇ ـ ھەسرەتتە ئاھ ئۇرۇپ: «مەلىكەم، خۇشرۇيۇم» دېگىنىچە ئۆيدىن چىقىپ ھەر تەرەپكە چېپىپ، ئاخىر بىھوش بولۇپ يىقىلىپتۇ، ھوشىغا كەلگەندىن كېيىن، مەجنۇندەك ئوردىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇچرىغانلىكى كىشىدىن گۈلىستان باغى ئېرەمنى سۈرۈشتۇرۇپ مېڭىۋېرىپتۇ، لېكىن دۇنيادا گۈلىستان باغى ئېرەم چىقماپتۇ.

شاھزادە يول يۈرۈپ تۇرسۇن، سۆزنى يەنە مەلىكىدىن ئاڭلايلى:

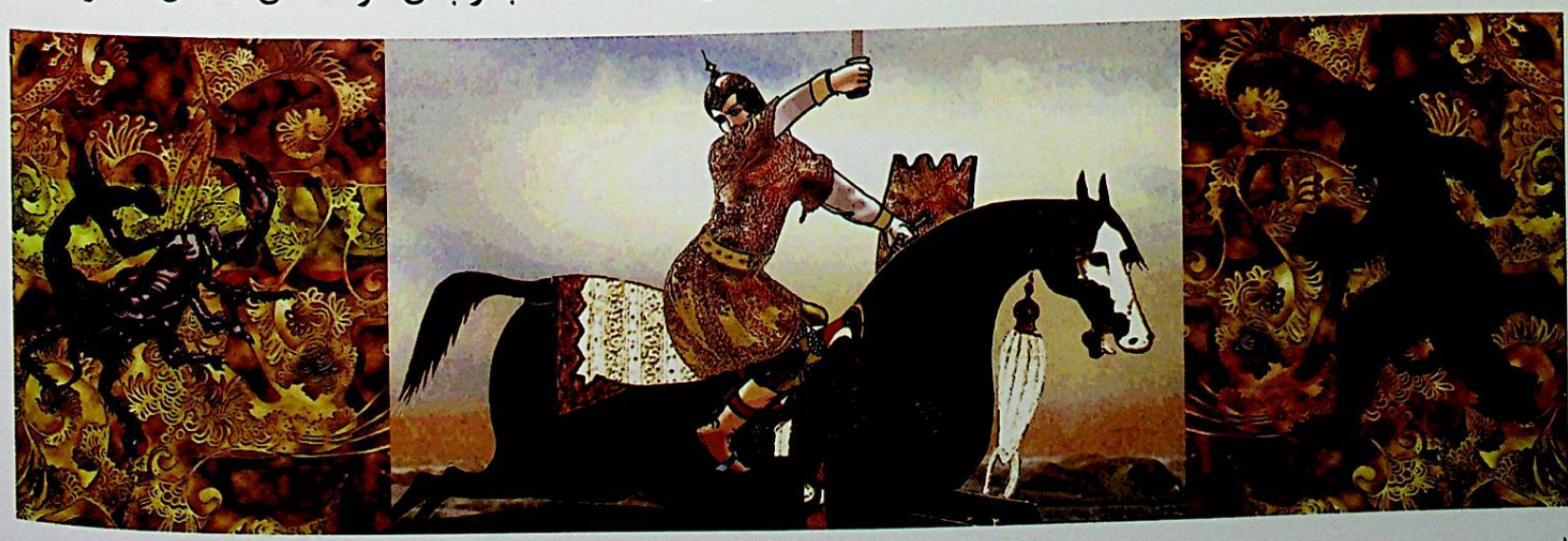
مەلىكە بىر كېچىسى چۈش كۆرگەنىكەن. چۈشىدە يەنە جادۇگەرنىڭ ئۆيىدە ئىمىش. ئۇ ھېلىقى يايلاققا بېرىپتۇ، قارىسا، يايلاقتا شاھلار بەزمىسى ئۆتكۈزۈلۈۋاتقانمىش. بەزمىگە ئاسمان، سۇ، زېمىن پادىشاھلىرى خانىشلىرىنى، ئوغۇل ـ قىزلىرىنى بىللە ئېلىپ كەلگەنىكەن. خۇشرۇي شۇ سورۇندا بىر پەرى بىلەن تونۇشۇپ دوست بولۇپ قاپتۇ. پەرى قىز خۇشرۇينى ئاسمانغا ـــ ئۆز ئوردىسىغا باشلاپ چىقىپ سەيلە ـ تاماشا قىلدۇرۇپتۇ. پەرى قىزنىڭ بىر مومىسى بار ئىكەن، موماي خۇشرۇيغا مۇنداق بىر رىۋايەتنى سۆزلەپ بېرىپتۇ:

ـــ راۋىلارنىڭ رىۋايەت قىلىشچە، سەن تۇرۇۋاتقان جاي ئەسلىدە بىر پادىشاھلىق بولۇپ، پادىشاھنىڭ ئىسمى گۈلىستان ئىكەن. گۈلىستان شاھ ئۆز ئىسمىغا مۇۋاپىق كېلىدىغان بىر باغ بىنا قىلدۇرۇپتۇ. بۇنداق باغ يەتتە ئىقلىمدا يوق ئىكەن. كىشىلەر بۇ باغقا پادىشاھنىڭ نامى بىلەن «گۈلىستان باغى ئېرەم» دەپ نام قويۇشۇپتۇ. پادىشاھ بۇنىڭ بىلەن قانائەتلەنمەي، پۈتۈن مەملىكەتنى كۆكەرتىش پەرمانىنى چۈشۈرۈپتۇ. بۇ پەرمان ئۆز كۈچىنى كۆرسىتىپ، بىرنەچچە يىلدىن كېيىن بۇ مەملىكەتنىڭ شەھەرلىرىدىن تارتىپ يېزىلىرىغىچە، تاغ ـ جىرالاردىن تارتىپ چۆللەرگىچە بۇك ـ باراقسان، گۈل ـ گۈلىستان، كۆكەلەمزارلىققا ئايلىنىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن سۇلار سىراپ بولۇپ، ھاۋاسى ساپلىشىپ، ئالەمنىڭ گۈزەل بىر جەننىتى بولۇشقا مۇناسىپ ھۆسن بىلەن دۇنياغا مەشھۇر بوپتۇ. مەشرىق، مەغرىب، ئىشقىلىپ جاھاننىڭ ھەممە تامانىدىن بۇ يەردىن ئۆرنەك ئېلىش ئۈچۈن كېلىدىغانلارمۇ كۆپىيىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ مەملىكەتنىڭ نامىمۇ ئوردا بېغىنىڭ نامى بىلەن «گۈلىستان باغى ئېرەم» دەپ ئاتىلىدىغان بوپتۇ. كېيىن ئاشۇ جادۇگەر بۇ پادىشاھلىقنىڭ يايلىقىدىن باشقا پۈتۈن زېمىنىنى ئادەملىرى بىلەن بىللە قوم ئاستىغا بەند قىلىۋېتىپتۇ. جادۇگەر ئۆزىنىڭ جېنىنى چايانغا ئايلاندۇرۇپ، چايانىنى

بىر ئالتۇن قۇتىغا سېلىپ، قۇتىنى بىر ئەجدىھانىڭ قارىنىغا جايلاشتۇرۇپتۇ، ئۇ ئەجدىھا شۇ يەردىكى بىر سۇلۇق كۆلنىڭ ئاستىدا ياتىدىكەن. ئۇ كۆلنىڭ يېنىدا سۇيى يوق بىر قۇرۇق كۆل بار ئىكەن. كىمكى ئەجدىھانى ئۇجۇقتۇرۇپ، ئۇنىڭ قارنىدىكى ئالتۇن قۇتىنى قولغا چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى چايانىنى ئۆلتۈرسە، جادۇگەر گۇمران بولۇپ، تىلسىم يېمىرىلىپ، شەھەر ئەسلىگە كېلىدىكەن. لېكىن، ئەجدىھانى جېنىدىن جۇدا قىلالايدىغان بىر مىسران قىلىچ بولۇپ، قىلىچ شۇ ئەتراپتىكى قويۇق تۇمان قاپلاپ تۇرغان ئېگىز تاغنىڭ ئۈستىدە ئوتلاپ يۈرگەن بىر ئارغىماقنىڭ ئېگىرىگە ئېسىقلىق ئىكەن. ئارغىماقنى بىر يولۋاس ساقلايدىكەن. كىمكى يولۋاسنى ئۆلتۈرسە، ئارغىماق ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ توختاپ بېشىنى ئېگىپ تۇرىدىكەن، بۇ ئۇنىڭ: «مەن سېنىڭ خىزمىتىڭگە كەلدىم» دېگىنى ئىكەن. قىلىچنى قولغا كەلتۈرگەندىن كېيىن، سۇلۇق كۆل بىلەن قۇرۇق كۆلنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى توسما قىرغا قىلىچنى ئۇرسا، توسما يېرىلىپ سۇ قۇرۇق كۆلگە ئېقىپ چىقىپ سىڭىپ كېتىدىكەن ـ دە، ئەجدىھا ئاشكارىلىنىدىكەن. زەپەر قۇچقۇچى شۇ مەملىكەتكە پادىشاھ بولىدىكەن...

مومانىڭ سۆزى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، مەلىكە ئويغىنىپ كەتكەنىكەن. ئۇ شۇ چاغدىن تارتىپ چۈشىدە ئاڭلىغانلىرىنى ئوڭىدا شاھزادە بىلەن بىللە ئىشقا ئاشۇرۇشنى ئويلاپ يۈرگەنىكەن، بىراق كۇتمىگەن يەردىن بۇ ھادىسە يۈز بەرگەچكە، ئۇ شاھزادىگە ئاشۇ چۈشىگە ئاساسەن: «گۈلىستان باغى ئېرەم» دەپتۇ ـ دە، جادۇگەر بىلەن ئۆلۈم ـ كۆرۈملۈك جەڭ قىلىش ئۈچۈن توپتوغرا جادۇگەرنىڭ ماكانىغا قاراپ ئۇچۇپتۇ. ئۇ بۇ يەرگە يېتىپ كېلىپ، ئۆزى كۆپ قېتىم كۆرگەن يايلاق ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئۆتۈپ، تۇمانلىق تاغقا كەپتۇ. بىراق، تاغنىڭ ئۈستىگە قاراپ ئۇچقاندا، بىردەم نەدىندۇر ئوت پەيدا بولۇپ قانىتىنى كۆيدۈرسە، بىردەم يامغۇر يېغىپ قانىتىنى ھۆل قىلىۋېتىپ زادىلا ئۇچالماپتۇ. ئۇ ئامالسىز ئادەم سىياقىغا كېلىپ تاغقا يامىشىپتۇ، لېكىن تاغ تىك، تۇتىدىغان نەرسىمۇ بولمىغاچقا، يەنىلا تاغ ئۈستىگە چىقىشقا مۇۋەپپەق بولالماپتۇ. شۇ چاغدا ئوتلاپ يۈرگەن بىر توپ قوتاز تاغ باغرىغا كېلىپ قاپتۇ. قوتازلار ئىلگىرى مەلىكىنى كۆرۈپ يۈرگەچكە، ئۇنىڭدىن ئۇركۈمەپتۇ. مەلىكە بىر قوتازنى مىنىپ تاغقا ھەيدەپتۇ، قوتاز تۇرلۇك خەتەرلىك جايلاردىن ئۆتۈپ، مىڭ تەستە مەلىكىنى تاغ ئۈستىگە ئېلىپ چىقىپتۇ. ئۇلار تاغ تۆپىسىگە قەدەم قويۇشىغا، دەھشەتلىك ھۆركىرىگەن ئاۋاز بىلەن تەڭ ئاسماندىن چۈشكەندەك تۇيۇقسىز بىر يوغان يولۋاس پەيدا بوپتۇ ـ دە، خىرىلداپ، چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ، ئوقتەك يۈگۈرۈپ كېلىپ مەلىكىگە ئېتىلىپتۇ. بۇ چاغدا مەلىكىمۇ شىرغا ئۆزگىرىۋېلىشقا ئۇلگۈرگەنىكەن. ئۇ يولۋاس بىلەن چىشلىشىپ، پومىداقلىشىپ شۇنداق ئېلىشىپتۇكى، ئىككىسىنىڭ تىرنىقى تەگكەن جايدىكى تاشلارمۇ كۆچۈپ كېتىپتۇ. لېكىن، «يامان يولۋاس يولدا يېتىپ شىرغا يول بەرمەس» دېگەندەك، شىر يولۋاسنى زادىلا بېسىپ چۈشەلمەپتۇ، ئەكسىچە يولۋاس ئۇنى تاغدىن غۇلىتىۋېتىش ئۈچۈن چىشلىگەن پېتى تاغنىڭ لېۋىگە تارتىشقا باشلاپتۇ. دەل شۇ چاغدا ھېلىقى قوتازلار تاغ ئۈستىگە چىقىپ كەپتۇ ـ دە، ھەممىسى ئولىشىپ يولۋاسقا تەڭ ھۇجۇم قىلىپ، يولۋاسنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئۇسۇپ ـ تېپىپ، مۇڭگۈزلىرى بىلەن يولۋاسنىڭ تېنىنى ئۆتمىتۆشۈك قىلىۋېتىپتۇ. مەلىكە بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئادەم شەكلىگە كېلىپ، يوغان بىر تاش بىلەن يولۋاسنىڭ بېشىغا ئۇرۇپ، ئۇنىڭ ئاغزى ـ بۇرنىنى ماكچايتىۋېتىپتۇ. يولۋاس تېپىرلاشتىن توختاش بىلەن تەڭ يىراقتىن كىشىنىگەن پېتى بىر تورۇق ئارغىماق شامالدەك تېز يۈگۈرۈپ كېلىپ مەلىكىنىڭ ئالدىدا توختاپتۇ. ئات توقۇقلۇق بولۇپ، ئۈستىدە ساۋۇت، لەشكىرىي كىيىم، ئالتۇن كەمەر، نەيزە، سىپەر ۋە كەمەرگە ئۆتكۈزۈلگەن

غىلاپتا بىر قىلىچ بار ئىكەن. مەلىكە كىيىملەرنى كىيىپ، ئاتقا مىنىپ، بىر قولىدا سىپەرنى، بىر قو-
لىدا قىلىچنى كۆتۈرگەن پېتى ئاتنى دېۋىتىپ «چۇھ» دېگەنىكەن، ئات ئېگىز تاغدىن پەسكە قاراپ سەك-
رەپتۇ، لېكىن لەرزان ئۇچۇپ، يەرگە يېنىككىنە قونغان قۇشتەك ئىنتايىن سىلىق ھالدا ئوتلاققا چۈ-
شۈپتۇ. مەلىكە ئاتنى چاپتۇرۇپ كۆل بويىغا بېرىپ مومايناق دېگىنىدەك قىلغانىكەن، كۆلنىڭ سۇيى
قۇرۇق كۆلگە ئېقىپ سىڭىپ كېتىپتۇ. سۇلۇق كۆلدىكى ئەجدىھا كۆرۈنۈپ قاپتۇ. بۇ ئۇچ باشلىق بە-
ھەيۋەت مەخلۇق نېمە بولغانلىقىنى بىلەلمەي، بىر سەكرەپ كۆلنىڭ ئوستىگە چىقىپ، پىيالىدەك كۆز-
لىرى بىلەن ئەتراپقا قاراپ، ئۇدۇلىدا يۇز قەدەمچە نېرىدا ئات ئوستىدە تۇرغان بىر ئادەمنى كۆرۈپ دەر-
ھال دەم تارتىپتۇ. ئەجدىھانىڭ قارنىغا گويا قۇم كۆچكەندەك، شۇ ئەتراپتىكى قۇملار ئۇچۇپ كىرىپتۇ.
ئەجدىھا قارىسا، ھېلىقى ئادەم تۇرغان جايىدا قاققان قوزۇقتەك مەزمۇت تۇرغۇدەك. بۇنىڭدىن غەزەپلەنگەن
ئەجدىھا قارنىغا تىقىلغان قۇملارنى بىر پۈرقۇغانىكەن، دەھشەتلىك بوران چىقىپ، ئاسماندىن قۇم يېغە-
قاندەك ھەممە ياقنى قاپقارا قۇم توپانى بېسىپ كېتىپتۇ. مەلىكە ئاتنى چاپتۇرۇپ ئەجدىھانىڭ يان تەرە-
پىگە ئۆتۈپتۇ ـ دە، ئۇچقاندەك كېلىپ ئۇنىڭ بوران چىقىرىۋاتقان بېشىغا قىلىچ سايتۇ. ئەجدىھانىڭ
ئۇزۇلگەن بېشى ئاتقان تاشتەك ئۆزى چىقارغان بوران بىلەن ھاۋاغا ئۇچۇپ چىقىپ، بىرئازدىن كېيىن
مەلەققىدە يەرگە چۈشۈپتۇ. ئەجدىھا شۇئان يەنە بىر بېشىنىڭ ئاغزىدىن يانار تاغدەك لاۋا ئېتىشقا
باشلاپتۇ، كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە بۇ چوڭ ئوتنىڭ تەپتىدىن قۇملار قىپقىزىل چوغقا ئايلىنىپتۇ. ئوت
لاۋىلىرى شۇنداق ئېگىز كۆتۈرۈلۈپتۇكى، يەر بىلەن ئاسمان تۇتىشىپ، پۈتۈن جاھان ئوت ئىچىدە قال-
غاندەك بولۇپ كېتىپتۇ. لېكىن، «چىراغ تۇۋى قاراڭغۇ» دېگەندەك، ئەجدىھانىڭ ئوت چىقىرىۋاتقان بې-
شىنىڭ ئاستى ئوتتىن خالىي ئىكەن. مەلىكە ئوت ئىچىدىن بۆسۈپ چىقىپ ئەجدىھانىڭ ئالدىغا كەپتۇ ـ
دە، بىر قىلىچ ئۇرۇپ ئۇنىڭ بۇ بېشىنىمۇ يەرگە دومىلىتىۋېتىپتۇ. جاھىللىق بىلەن جان تالىشىۋاتقان
ئەجدىھا تېخىمۇ ئەشەددىيلىشىپ، يەككە قالغان بېشىنى گويا خۇمداندىن قۇيۇندەك تۇرۇلۇپ چىقىۋاتقان
قاپقارا ئىستەك تولغاپ ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئاغزىدىن شارقىرتىپ سۇ تۆكۈشكە باشلاپتۇ. سۇ شۇنداق ئۇ-
لۇغ چىقىپتۇكى، قۇمغا سىڭىپ كېتەلمەي، بىردەمدە قۇم دۆۋىلىرىنىڭ ئارىسى كۆلگە، بارا ـ بارا دې-
ڭىزغا ئايلانغىلى تۇرۇپتۇ. مەلىكە بۇ دولقۇنلارنى يېرىپ ئەجدىھانىڭ ئوستىگە ئات بىلەن ئۇزۇپ چە-
قىپ، ئۇنىڭ ئاخىرقى بېشىنىمۇ قىلىچتىن ئۆتكۈزۈپ ئۆزى چىقارغان سۇغا چۆكتۈرۈۋېتىپتۇ. شۇئان
سۇلار قۇرۇپ، بۇرۇنقى قۇم دۆۋىلىرى ئەسلىگە كەپتۇ. مەلىكە ئاتتىن چۈشۈپ، ئەجدىھانى قىيمىلاشقا
باشلاپتۇ. بىر چاغدا ژال ـ ژۇل قىلىپ ئالتۇن قۇتا كۆرۈنۈپتۇ. مەلىكە قۇتىنى قولىغا ئېلىپ قارىسا،
ئۇنىڭ قۇلۇپىغا بىر ئالتۇن ئاچقۇچ كىرگۈزۈكلۈك ئىكەن. مەلىكە ئاچقۇچنى تولغىشى بىلەن شىرىققە-

ده قىلىپ قۇتىنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ، ئۇنىڭدىكى كەسلەنچۇكتەك يوغان قىرىق بوغۇملۇق بىر چايان سەكرەپ چۈشۈپ، نەشتىرىنى دىڭ تۇتۇپ بىر تەرەپكە قاراپ قېچىپتۇ. شۇ چاغدا ئۇخلاۋاتقان جادۇگەر ئويغىنىپ كېتىپتۇ، قارىسا، يۇرىكى ئورنىدىن قوزغىلىپ توختىماي تېپىرلاپ، ئاغزىدىن چىقىپ كەتكەندەك بولۇۋاتقۇدەك. ئۇ بىر بالا بولغانلىقىنى سېزىپ، ئەپسۇن ئوقۇماقچى بوپتىكەن، ئەپسۇنى يادىغا كەلمەپتۇ. ئۇ: «بۇ نېمە ئالامەت؟» دەپ ئىرغىپ تۇرۇپ چوڭ دەرۋازىدىن سىرتقا چىقسا، مەلىكە بىرنېمىنى قوغلاپ كېلىۋاتقۇدەك. بۇنى كۆرۈپ جادۇگەرمۇ شۇ تەرەپكە يۈگۈرۈپتۇ. شۇ پەيتتە مەلىكە چايانغا يېتىشۋاپتۇ ـ دە، ئۇنى تۇتقىلى قولىنى ئۇزىتىپتۇ، ئەمما غايىبتىن: «قولۇڭنى ئۇزاتما، قىلىچ بىلەن چاپ!» دېگەن سادا كەپتۇ. مەلىكە چايانغا قىلىچ ساپتۇ، چايانىڭ قۇيرۇقى ئۇزۇلۈپ چۈشۈپتۇ، لېكىن ئۇ كېسىلگەن جايىدا خۇددى قازاندا ئېتىلىۋاتقان پارسىلداقتەك سەكرىگىلى تۇرۇپتۇ. چايانىڭ باش قىسمى قاچىۋېرىپتۇ. شۇ چاغدا جادۇگەرمۇ يېتىپ كەپتۇ ـ دە، ئۆزى ئالدىغا كېلىپ توختىغان چايانىڭ باش قىسمىنى ھاپىلا ـ شاپىلا يەردىن ئېلىپ ئاغزىغا ساپتۇ. شۇ ئەسنادا مەلىكە ئۇلگۈرۈپ كېلىپ جادۇگەرنىڭ ئاغزىغا زەرب بىلەن قىلىچ ئۇرۇپتۇ. جادۇگەرنىڭ ئاغزىنىڭ يۇقىرى تەرىپى قۇلىقىنىڭ تۇۋىدىن چورت ئۇزۇلۈپ يەرگە ئۇچۇپ چۈشۈپتۇ، بىراق جادۇگەر يىقىلماپتۇ، چايانمۇ كۆرۈنمەپتۇ. شۇ چاغدا يەنە غايىبتىن: «جادۇگەرنىڭ بۇغدىيىكىنىڭ ئاستىغا قىلىچ ئۇر، چايان ئۇنىڭ ئىچىگە ئۆتۈپ كەتسە ئىش چاتاق!» دېگەن سادا ئاڭلىنىپتۇ. مەلىكە شۇنداق قىپتىكەن، جادۇگەرنىڭ جاۋغىيى تەرەپ-تىن چىرقىرىغان سەت ئاۋاز چىقىپ، جادۇگەر گۈپ قىلىپ يەرگە يىقىلىپتۇ ـ دە، بىر ـ ئىككى تېپىپكىلەپ جىم بوپتۇ. مەلىكە قارىسا، توغرىسىغا كېسىلگەن چايانىڭ بىر پارچىسى قىلىچنىڭ بىسىغا چاپلىشىپ تۇرغۇدەك.

ھاي ـ ھاي، بۇ چاغدا شۇنداق ئاجايىپ مۆجىزە بوپتۇكى، قۇم دۆۋىلىرى خۇددى بىرنېمە ئىتتىرىپ كەينىگە سۈرۈپ كېتىۋاتقاندەك ئارقىسىغا يېنىپ يىراقلارغا كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئورنىدا ھەشەمەتلىك ھويلا ـ سارايلار، رەت ـ رەت بىنالار، رەستە ـ بازارلار، دەل ـ دەرەخلەر، گۈل ـ گىياھلار قەد كۆتۈرۈپ، مەلىكىنىڭ ئالدىدا ئادەملىرى مىڭ ـ مىڭ بىر ئاۋات، گۈزەل شەھەر پەيدا بوپتۇ. مەلىكە ئۆزىگە نەۋقىران يىگىتتەك ئەمدىلا خەت تارتقان بۈرۈت ياساپ، ئارغىماقنى مىنىپ، ھازىرلا جەڭدىن چىققان قىيافىتىدە ئوردىغا كەپتۇ. ئۇ جادۇگەرنىڭ يەر ئاستى سارىيىدا كۆرگەن تۇۋرۇكلىرى مەرمەردىن ياسالغان، تام ـ تورۇسلىرى ئۇنچە ـ مەرۋايىت قويۇپ نەقىشلەنگەن، قەندىللىرىدە شام ئورنىدا گۆھەر يېنىپ تۇرغان سەلتەنەتلىك بۇ جايىنى تونۇپتۇ. ئۇخلاپ ئويغانغاندەك بولغان شەھەر خەلقى ۋە پادىشاھ باشلىق بۇ شەھەرنىڭ ئۇلۇغلىرى «يىگىت»تىن ئەھۋالنى ئۇقۇپ، ئۆزلىرىنىڭ بۇ نىجاتكارىنى پادىشاھ قىلىپ تىكلىشىپتۇ. گۈلىستان شاھ ۋەزىر بوپتۇ. ئۇلار شۇ چاغدىكى يىلنامە ھېسابى بويىچە ئۆزلىرىنىڭ تىلسىم قىلىنىپ ئۇچ يۈز يىل ئۇخلىغانلىقىنى ھېسابلاپ چىقىپتۇ.

ئوردىنىڭ سىرتىدا بىر بۇلاق بار ئىكەن. ئۇنىڭ سۈيى شۇنداق سۈزۈك ھەم تەملىك ئىكەنكى، ئۇنىڭ ئالدىدا زۇمرەت بىلەن ھەۋزى كەۋسەر ھېچنېمە ئەمەس ئىكەن. بۇلاقتىن چىققان بىر ئېرىق سۇ گەرچە ئوردا ئىچىدىن ئېقىپ ئۆتسىمۇ، پادىشاھ ھەر كۈنى ئۇچ ۋاخ ئاشۇ بۇلاقنىڭ كۆزىدىن قاينىاپ چىقىۋاتقان سۇدىن ئالدۇرۇپ ئىچىدىكەن. بىر كۈنى ئۇچ قىز ئۇچ ئالتۇن ئاپتۇۋنى كۆتۈرۈپ سۇغا چىقىپتۇ. ئۇلار بۇلاق بېشىغا كېلىپ خۇشلۇقتىن شوخلۇققا ئۆتۈپ، بىر ـ بىرىگە سۇ چېچىشقىلى تۇرۇپتۇ. شۇ ئەسنادا بۇلاق بېشىغا چېچى مۇرىسىگە چۈشكەن، ساقاللىرى چاڭگا بولۇپ كەتكەن بىر دۇئانە

كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ ھېچنېمىگە قارىماي بۇلاققا دۇم يېتىپ قانغۇچە سۇ ئىچىپتۇ، ئاندىن تۇرۇپ بىر قەدەم ئېلىشىغا، كۆزى ئۆزىگە ئەندىكىش بىلەن ئاھۇدەك تىكىلىپ قاراپ تۇرغان ئۇچ قىزغا چۈ. شۇپتۇ ـ ده، بىر دەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن تۇيۇقسىز «ئاھ»دەپلا يەرگە يېقىلىپتۇ. بۇنى كۆرگەن قىزلار قورقىنىدىن سۇ ئېلىشنىمۇ ئۇنتۇپ، ئوردىغا كىرىپ، كۆرگەنلىرىنى پادىشاھقا بايان قىلىشىپ. تۇ. پادىشاھ، ئۆز خاتاسىنى ئىشق ـ مۇھەببەت جاپاسى بىلەن يۇغان ۋاپا سۇلتانىم كەلدىمۇ، نېمە، دەپ ئويلاپ، بۇلاق بېشىدا يېقىلىپ ياتقان كىشىنى ئېلىپ كىرىشنى پەرمان قىپتۇ. ئىككى نۆكەر ئۇ بىھوش بەدىنى كۆتۇرۇپ كىرىپ، تەخت ئالدىغا قويۇپ چىقىپ كېتىپتۇ. دىۋانە ھوشىغا كەلتۇرۇلۇپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭغا نەدىن كېلىپ، نەگە كېتىۋاتقانلىقى ھەققىدە سوئال قويۇپتۇ. دىۋانە:

— ئەي پادىشاھ، مەندە نېمە ئىشىڭ بار؟ خانلىق بۇلىقىڭدىن بىر يۇتۇم سۇ ئىچكىنىم ياكى بۇلـ. قىڭ بويىدا بىر نەپەس ئولتۇرغىنىم ئۈچۈن مەندىن ھەق ئالماقچىمۇسەن؟ مېنى نېمە ئۈچۈن ئوردىڭغا سۆرەپ كىرىسەن؟ — دەپتۇ. پادىشاھ:

— ئى ئادەم، مەن پادىشاھ، سەن بوسۇغام ئالدىغا كەلگەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە «ئاھ» ئۇرۇپ يېقىلغا. نىكەنسەن، سەندىن ئەھۋال سورىشىم، دەردىڭ بولسا، دەردىگە دەرمان بولۇشۇم كېرەك، — دەپتۇ.

— مېنىڭ دەردىمگە ھېچكىم دەرمان بولالمايدۇ.

— سۆزۈمنى بۆلمە، — دەپتۇ پادىشاھ سەل دەرغەزەپ بولغاندەك قىياپەتتە قاتتىقراق ئاۋاز بىلەن، — سەن نېمە ئۈچۈن ئوردىمىز ھۆرلىرىگە قاراپلا «ئاھ» دەپ ھوشۇڭدىن كەتتىڭ؟

— ئاھىمنى سوراپ دەردىمنى ئۇلغايتما، — دەپتۇ دىۋانە يەنە شاھنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ.

— خەلقنىڭ ئاھىنى سورىمىغان، ھالىغا يەتمىگەن، دەردىگە دەرمان بولمىغان پادىشاھنى پادىشاھ دېگىلى بولامدۇ؟ — دەپتۇ پادىشاھ.

بۇ سۆز دىۋانىنىڭ پۇشايمان ئازابى بىلەن ئۆرتەنگەن، ئون تومۇزنىڭ تونۇردەك هارارىتىدە كاۋاپ بولغان يۈرىكىنى ياشناتقان بولسا، ئون زىمىستانىنىڭ مۇزدەك نەشتىرى سانجىلغان ۋۇجۇدىنى ئىللىـ. تىپ، ئۆچۈشكە باشلىغان ئاخىرقى ئۇمىد ئۇچقۇنلىرىنى يېلىنجىتىپتۇ. ئۇ:

— ئى شاھلارنىڭ شاھى، ساڭا جاۋابىم شۇكى، مەن ئوردا قىزلىرىنىڭ بىرەرىگە شەيدا بولمىدىم ھەم بولمايمەن، ئاھ چېكىشمىنىڭ سەۋەبىنىمۇ ساڭا ئېيتالمايمەن، مەن بەخت ۋە ھۇزۇر ـ ھالاۋىتى بەربات بولغان بىر بەندىمەن.

— ئى دەردىمەن، ئاھىڭنى ئېيتمىساڭ زورلىمايمەن، لېكىن بەخت ۋە ھۇزۇر ئىزدىسەڭ مۇشۇ يەردە تۇرۇپ قال.

— ياق، سېنىڭ تەختى ـ بەختىڭ ئۆزۈڭگە ھۇزۇر ـ ھالاۋەت بېرىدۇ، ئۇ ماڭا بەخت ياكى ھالاۋەت ئاتا قىلالمايدۇ. سېنىڭ سەلتەنەت چىنارلىرىڭ ئۆزۈڭگىلا سايە تاشلايدۇ، مېنىڭ بېشىمغا سايىۋەن بولالمايدۇ. مېنىڭ ھۇزۇر ـ ھالاۋىتىم — بەخت ئۈچۈن بىر ئۆمۈر رىيازەت چېكىش، رى- يازەت ئىچىدىن بەختنى تېپىش. ماڭا بەخت ۋە ھۇزۇر بەخش ئېتىدىغان نەرسە مەن باسقان ھەربىر رىيازەت قەدىمىدۇر.

دىۋانە بۇ سۆزلەرنى قىلىۋاتقاندا پادىشاھ چىدىيالماپتۇ، ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرىدا ياش ئە- گىپتۇ. ئۇ ئەسلىدە «دىۋانە» ئوردىغا كەلتۇرۇلگەندىلا تونۇغانكەن، لېكىن ئوردا ئەركانلىرى- نىڭ ئالدىدا سەزدۈرمىگەنكەن. ئۇ ۋەزىرلىرىنىڭ ھەممىسىگە قايتىشقا رۇخسەت بېرىپتۇ.

بارگاهتا پادىشاه بىلەن دىۋانە ئىككىسىلا قاپتۇ. شۇ چاغدا پادىشاھمۇ «ئاھ» دەپ تاشلاپتۇ، ئۇ-نىڭ ئاغزىدىن لاپ قىلىپ بىر پارچە ئوت چىقىپ كەتكەندەك بوپتۇ.

ــ ئى پادىشاھ، سەن ماڭا ۋە مېنىڭ دەردىمگە «ئاھ» ئۇرۇۋاتامسەن ياكى ئۆز دەردىڭگىمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ دىۋانە.

ــ مەنمۇ ساڭا ئوخشاش دەرد چېكىپ كېلىۋاتقان ئادەم، شۇڭا دەردىمەننى كۆرسەم ئۇنىڭ دەردىگە قوشۇلۇپ «ئاھ» دەيمەن. سەن مۇرادىمغا يېتەي دېسەڭ، ئەڭ ياخشىسى «ئاھ» چېكىپ يىقىلىشىڭىدىكى سەۋەبنى مەندىن پىنھان تۇتما، ــ دەپتۇ پادىشاھ.

ــ ئى كەرەملىك شاھ، كۆزۈڭدىن شاپائەت نۇرلىرى چاقنىسا، تىلىڭدىن مەرھەمەت يامغۇرىدەك مېھرىبانلىق ئۇنچىلىرى تۆكۈلمەكتە. ئاھىمنىڭ ۋەجىنى بىلمەك ئىزدىسەڭ، سەنمۇ مەندىن بىر ئىشنى پىنھان تۇتمىغايسەن.

ــ نېمە ئىشنى؟

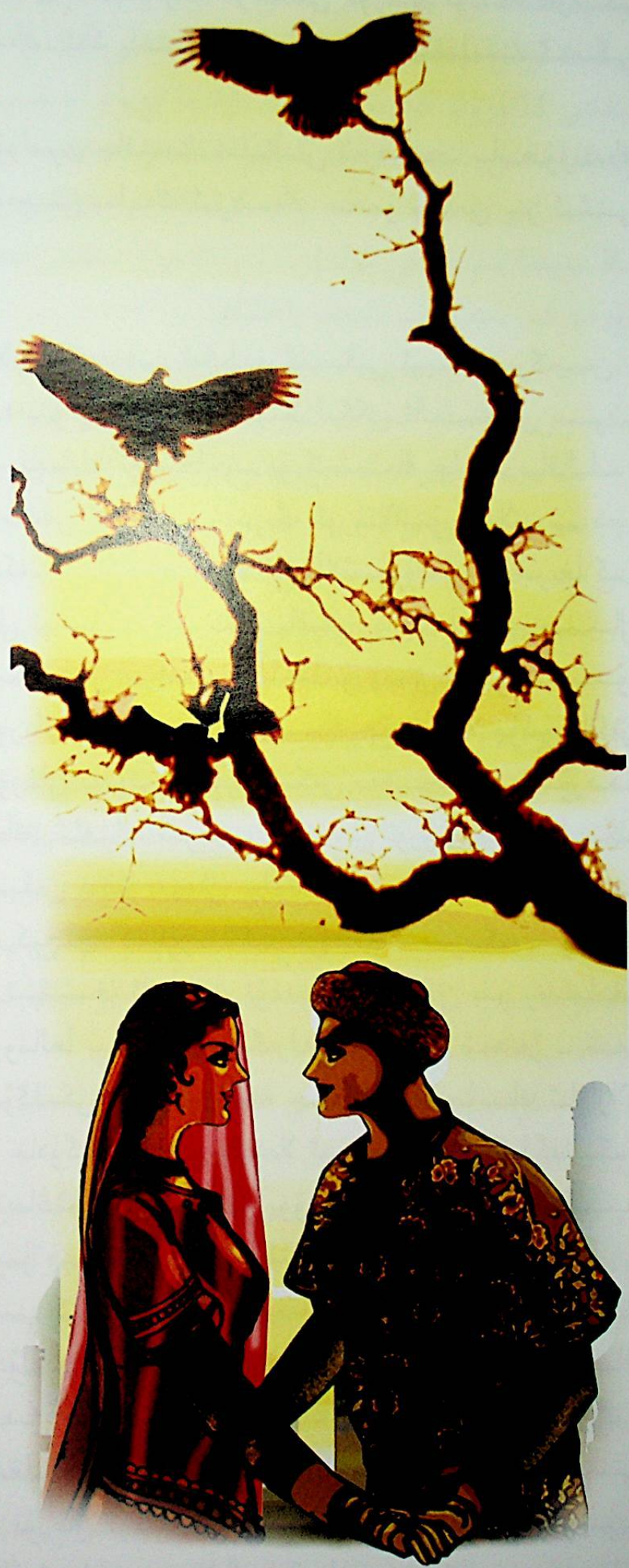
ــ ئوردا قىزلىرىنىڭ بېشىغا ئارتقان ياغلىقلارنى قەيەردىن ئەكەلدۇرگىنىڭنى ئېيتىپ بەرگەيسەن.

ــ خوپ، بۇ ھەقتە كېيىن سۆزلىشەيلى، ــ دەپتۇ پادىشاھ. ئارقىدىنلا ئىككى ئالقىنىنى بىر-بىرىگە ئۇرۇپتىكەن، ئوردا چاپارمىنى ھازىر بوپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭغا، ــ بۇ كىشىنىڭ چاچ-ساقالىرىنى ئالدۇرۇپ، يۈيۇندۇرۇپ، شاھانە كىيىندۈرۈپ، خاس خانىلاردىن بىرىگە ئورۇنلاشتۇرۇڭلار، ــ دەپ-تۇ. پەرمان بەجا كەلتۈرۈلۈپتۇ. ھەممە ئۇيقۇغا كەتكەندە، پادىشاھ دىۋانە ئورۇنلاشتۇرۇلغان ھۇجرىغا كىرىپتۇ. بۇ چاغدا دىۋانە ئالدىغا قويۇلغان خىلمۇخىل ئېسىل تائاملارغىمۇ باقماي، يا ئۇخلىماي خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغانكەن، پادىشاھ كىرىپلا تاش كىيىملىرىنى سېلىپ، چاپلىما بۇرۇتىنى سويۇۋېتىپتۇ. شاھزادە قارىسا، بايا ئۆزى بۇلاق بېشىدا كۆرگەن ئوردا قىزلىرىنىڭ رومىلىنىڭ چۆرىسىگە چۈشۈرۈلگەن سۈرەتنىڭ جانلىق گەۋدىسى، ئون يىل ئىلگىرى تورغاي بولۇپ ئۇچۇپ كەتكەن مەھبۇبىسى ئۆزىگە قاراپ، كۆزى ياشلانغان ھالدا كۈلۈمسىرەپ تۇرغۇدەك. شاھزادە ئىرغىپ ئورنىدىن تۇرۇشىغا، مەلىكە خۇشرۇي ئۆزىنى ئۇنىڭ قۇچىقىغا تاشلاپتۇ، ئىككىيلەن تەڭلا بىھوش بولۇپ يىقىلىپتۇ، ئۇلار ھوشىغا كەلگەندىن كېيىن قايتا قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ، كېچىچە كەچۈرمىشلىرىنى بىر-بىرىگە سۆزلەپ بېرىپتۇ. مەلىكە يەنە شاھزادىنىڭ ئۆزىنى ئىزدەپ تېپىشىغا ئاسانلىق تۇغدۇرۇش ئۈچۈن بىر رەسسامغا ئۆزىنىڭ ئەسلي ئاياللىق سۈرىتىنى سىزدۇرۇپ رومالغا بېسىپ، سودىگەرلەر ئارقىلىق شەھەر-شەھەرگە تارقاتقانلىقىنى ھەمدە ئاشۇ كۈنى مايمۇن كۆتكىلىكى كۆيدۈرۈلگەندە چىققان دەھشەتلىك ئاۋازلار جادۇگەرگە بېرىلگەن خەۋەر ساداسى ئىكەنلىكىنى، جادۇگەرنىڭ شۇ چاغدىلا ئوردىغا يېتىپ كەلگەنلىكىنى، ئەمما: «مەلىكە كۆيۈپ كۈل بولدى، مەلىكىنى ساڭىمۇ يوق، ماڭىمۇ يوق قىلىۋەتتىم» دەپ بىلىپ، ئۆز ماكانىغا قايتىپ كېلىپ «خاتىرجەم» بولغانلىقىنىمۇ ھېكايە قىلىپ بېرىپتۇ.

ئەتىسى پادىشاھ شاھزادىنى ئوردىغا بىللە ئېلىپ كىرىپ، تەختكە چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ، ئەمرۇلجا-ھانغا ئۆز يېنىدىن ئورۇن بېرىپتۇ. ۋەزىر باشلىق دۆلەت ئەركانلىرىنىڭ ھەممىسى تۇنۇگۈنكى دىۋانىنىڭ بۇگۈن شۇنچە ھۆرمەتكە سازاۋەر بولۇپ كەتكەنلىكىدىن ئەجەبلىنىشىپ تۇرغاندا، پادىشاھ ئالتۇن ئوقـ-لىق شاھلىق كىيىمىنى سېلىپ، يۈزىنى بىر سىلىغانىكەن، بۇرۇتى قولىغا چىقىپتۇ. بېشىدىن تاجىنى ئالغانىكەن، بوستاندەك قويۇق، قۇندۇزدەك جۇلالاپ تۇرغان تۇم قارا ئۇزۇن چاچلىرى لەپىلدەپ چۈشۈپ ئارقىسىنى بىر ئاپتۇ. ئوردا ئەھلى ئۆز پادىشاھىنىڭ ئەسلىدە بىر ئايال ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ھەيران

قبلىشىپتۇ، پادىشاھنىڭ خاسلا قىز خىزمەتكارلارنى ئىشلەتكەنلىكى، ئۆيلىنىشكە ئۇنىماي كەلگەنلىكى- دىكى سەۋەبلەر يېشىلىپ، گۈمانلار كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ. پادىشاھ دۆلەت ئەربابلىرىغا بولۇپ ئۆتكەن ۋە- قەلەرنى بايان قىلىپ بېرىپتۇ. ئۇلار مەلىكە بىلەن شاھزادىنى مۇبارەكلىشىپتۇ. خۇشرۇي شاھزادە بىلەن تېپىشقانلىقى شەرىپىگە دۆلەت زىياپىتى ئۆتكۈزۈپتۇ ۋە شۇ زىياپەتتە شاھلىق تاجىنى «گۈلىستان باغى ئىرەم»نىڭ ئەسلىي پادىشاھى گۈلىستان شاھقا كىيگۈزۈپ، ئۇنى قايتا تەختكە ئولتۇرغۇزۇپتۇ. ئۆزى شاھزادە ئەمرۇلجاھان بىلەن داغدۇغا، دەبدەبە بىلەن شاھزادىنىڭ شەھرىگە كەپتۇ. شادىيانە سارايلىرى ئىچىدە شاھزادە ئاتا ـ ئانىسى بىلەن، مەلىكە خۇشرۇي قېينىاتا ـ قېينانىسى بىلەن خۇشال ـ خۇرام دىدارلىشىپتۇ.

پادىشاھ ۋە خانىش ئەمرۇلجاھان بىلەن خۇشرۇينى ئەجەم دىيارىغا ئۆزلىرى ئېلىپ بېرىپ، كاتتا توي ئۆتكۈزۈپ بېرىپتۇ. ئازابلىق، ھىجرانلىق تۇنلەر تۈگەپ، ئۇلارنى بەختلىك، ھەمجەھەتلىك، خاسىيەتلىك كۈنلەر ئۆز قوينىغا ئاپتۇ. ئەجەمدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، پادىشاھ ئەمرۇلجاھاننى ئۆز ئورنىغا پادىشاھ قىلىپ، دۆلەت تامغىسىنى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپتۇ. خۇشرۇي باش ۋەزىر بوپتۇ. ئەمرۇلجاھان گۈلىستان شاھىتىڭ مەملىكىتىنى گۈزەللەشتۈرۈش، خەلققە بەخت ـ سائادەت يەتكۈزۈش يولىدا ئاخىرقى نەپىسگىچە تەر تۆكۈپتۇ.

پادىشاھ ئەمرۇلجاھان قولىغا سازنى ئالىسلا زوق ـ شوخ بىلەن:

زىمىستان كۆرمىگەن بۇلبۇل
باھارنىڭ قەدرىنى بىلمەس.
جاپالار چەكمىگەن ئاشىق
ۋاپانىڭ قەدرىنى بىلمەس.

دەپ غەزەلخانلىق قىلىدىكەن.

بىلمەس تاز

ئۇنىڭدىن بىرەر مىڭ يىللار ئىلگىرى، ئىسلام دىنى ئەمدىلەتىن دۇنياغا كەلگەندە، بۇ يۇرت-نىڭ پادىشاھى ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ. ئۇنىڭ ئورنىغا پادىشاھنىڭ بالاغەتكە يەتكەن ئوغلى پادىشاه بوپتۇ. بۇ يىگىت يۇرتنى ئادىل سوراپتۇ. كۈنلەر ئۆتۈپ بۇ پادىشاه ئۆيلىنىپتۇ. ئۆيلىنىپ توققۇز ئاي توققۇز كۈن ئۆتكەندە، ئايالىنىڭ كۆزى يورۇپ، شۇنداق چىرايلىق بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. بەختكە قارشى خان ئايىم تۇغۇتتا ئۆلۈپ كېتىپتۇ، بالا يېتىم قاپتۇ. شۇ بالا تۇغۇلغان چاغدا پادىشاھنىڭ ئىشكى ئالدىدا شۇنداق بىر گۈزەل قۇلان تاي پەيدا بولۇپ قاپتۇ. پادىشاه بۇنىڭغا ھەيرانۇ ھەس قىلىپ: «مېنىڭ بالام بىر خىسلەتلىك بالا ئوخشايدۇ» دەپ، بالىنى يېنىدىن زادى ئايرىماپتۇ.

ئەمدى بۇ تايغا كەلسەك، تاي يا ئوت يېمەيدىكەن، يا سۇ ئىچمەيدىكەن، لېكىن ئۇنىڭ ئادەمگە ئوخشاش زۇۋانى بار ئىكەن، ئادەملەر بىلەن سۆزلىشەلەيدىكەن. ئايلار ئۆتۈپ، يىللار ئۆتۈپ پادىشاھنىڭ ئوغلى چوڭ بوپتۇ. پادىشاه ئۇنى مەكتەپكە بېرىپتۇ. بالا مەكتەپتە ئوقۇشقا باشلاپتۇ. ھېلىقى تاي بولسا، ھېچكىم كىرەلمەيدىغان ئىنتايىن ئېسىل ئېغىلدا سولاقلىق تۇرىدىكەن. پادىشاه ھەرقانداق جايدىن كەلسە، ئەڭ ئاۋۋال بالىسىنى كۆرۈپ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويۇپ، ئاندىن باشقىلار بىلەن سۆزلىشىدىكەن. كېيىن پادىشاه يۇرت ـ جامائەتنىڭ مەسلىھىتى بىلەن، بالامۇ چوڭ بولۇپ قالدى دەپ، يەنە بىر ئايال بىلەن توي قىپتۇ. توي قىلغاندىن كېيىنمۇ پادىشاه بىر يەردىن كەلسە، ئەڭ ئاۋۋال بالىسىنى كۆرۈپ سۆيۈپ قويۇپ، ئاندىن ئايالى بىلەن كۆرۈشىدىغان ئادىتىنى تاشلىماپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھنىڭ يېڭى ئايالى ھەسەتخورلۇق قىلىپ: «بۇ پادىشاه بالىسى بىلەنلا بولۇپ كېتىپ، مېنىڭ بىلەن ئانچە كارى يوق، بۇنداق بولۇۋەرسە، كېيىن مەنمۇ تۇغسام، پادىشاھنىڭ بۇرۇنقى بالىسى پادىشاه بولسا، مەن قانداق قىلىمەن؟» دەپ ئويلىنىپ، بۇ بالىنى يوقىتىشنىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ.

بىر كۈنى پادىشاه شىكارغا چىقىپ كېتىپتۇ.

ئەمدى گەپنى پادىشاھنىڭ ئايالىدىن ئاڭلايلى:

بۇ ئايال بىر ھىيلىگەردىن مەسلىھەت سوراپ، بالا داۋاملىق كىرىپ ـ چىقىدىغان ئىشكىنىڭ پالـ-تۇكىغا[3] بىر ئورا كولاپ، ئۇنىڭ ئىچىگە نۇرغۇن تۆمۇر قوزۇقلارنى بېكىتىپتۇ، ئۈستىنى ئاجىز شال بىلەن يېپىپتۇ. بالا مەكتەپتىن كېلىپ پالتۇكتىن ئۆتۈشى بىلەن، ئەنە شۇ ئورىغا چۈشۈپ كېتىپ تۆمۇر قوزۇققا سانجىلىپ ئۆلىدىغان قىلىپ قويۇپتۇ.

ئەمدى گەپنى بالىدىن ئاڭلايلى:

بالا هەر كۈنى تاي بىلەن بىرگە ئويناپدىكەن. قۇلان تايمۇ بالىدىن بۇلەك ھېچكىمنى ئۆز يېنىغا يولاتمايدىكەن. بالا مەكتەپتىن كېلىپلا ئەك ئاۋۋال قۇلان تاينى يوقلايدىكەن - دە، بىردەم ئۇناڭ بىلەن ئويناپ ئاندىن ئۆيگە كىرىدىكەن. پادىشاھ شىكارغا چىقىپ كېتىپ، ئۆگەي ئانىسى ئۇنىڭغا ئورا قازغان كۈنىمۇ بالا مەكتەپتىن قايتىپ كېلىپلا ئەك ئاۋۋال ئېغىلغا كىرىپ، قۇلان تاينى سىلاپ تۇرسا، قۇلان تاي بىر كۈلۈپ، بىر يىغلاپتۇ. بالا بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ:

— ھەي قۇلان تېيىم، بۈگۈن نېمە بولدۇڭ، نېمىشقا بىر كۈلۈپ، بىر يىغلايسەن؟ — دەپتۇ. بۇ چاغدا، قۇلان تاي:

— ھەي باتۇر ئوغۇل، مەن بۇرۇن سېنىڭ بىلەن ئويناپ - كۈلۈپ ئىنتايىن ياخشى ئۆتتۇم، مەن شۇ كۈنلىرىمنى ئويلاپ كۈلۈۋاتىمەن. ئەمما، بۈگۈن سەن ئۆلىدىغان بولدۇڭ، سەن ئۆلسەڭ، مەن قانداق قىلارمەن؟ ئەگەر سەن ئۆلسەڭ، مەنمۇ بۇ دۇنيادىن غايىب بولىمەن، شۇڭا يىغلاۋاتىمەن، — دەپتۇ. بالا:

— ھەي قۇلان تېيىم، مەن ھازىر ئۆلسەم بولمايدۇ، ئەگەر ئۆلۈش توغرا كەلسىمۇ، ئاتام كەلگەندە ئۆلسەم مەيلى. سەن مېنىڭ ئۆلۈش سەۋەبىمنى بىلىدىغان ئوخشايسەن، ئېيتىپ بەر، — دەپ ئىلتىجا قىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، سەن مېنىڭ يېنىمدىن چىقىپ ئۆيۈڭگە كىرگەندە پالتۇكقا دەسسىمەي، بىرلا سەكرەپ ئۆيۈڭگە كىرىپ كەت. چىققىنىڭدا، ئاناڭنىڭ گېپىنى ئاڭلىماي، پالتۇكتىن سەكرەپلا ئۆتۈپ كەت. ئاناڭ سېنىڭدىن: «بالام، بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟» دەپ سورىسا، «ماڭا ئۇستاز شۇنداق قىلىڭ دېگەن» دەپ، مەكتەپكە بېرىپ ئۇستازغا: «ئۇستازىم، ئانام سىزدىن بالىغا پالتۇكتىن سەكرەپ ئۆتۈڭ دېگەنمۇ، دەپ سورىسا، مەن شۇنداق دېگەن، دەپ قويسىلا» دەپ ئېيتىپ قويساڭ ئىش تۈگەيدۇ، — دەپتۇ.

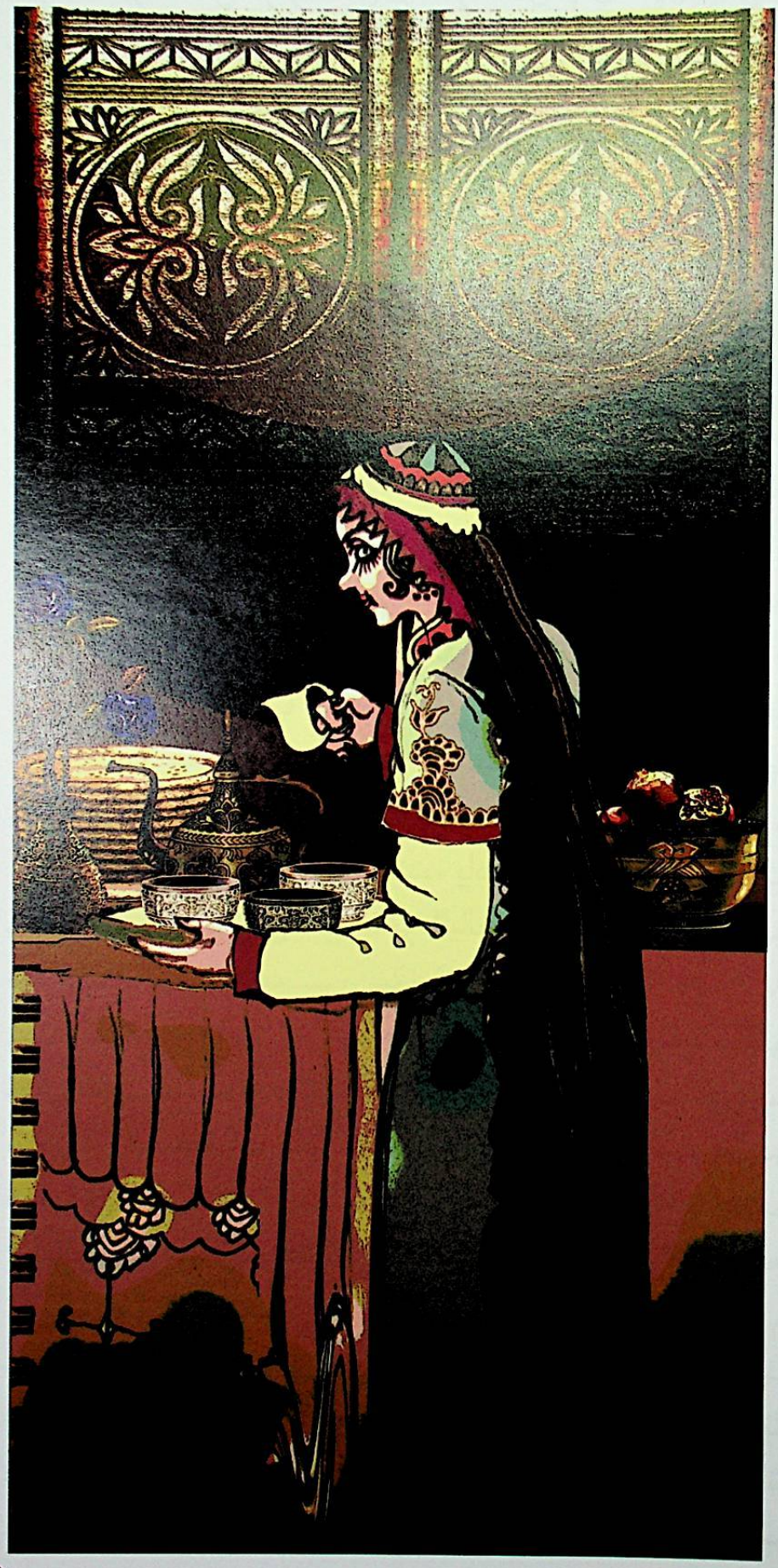

بالا قۇلان تاينىڭ تاپىلىغىنى بويىچە، ئۆيگە كىرگەندە پالتۇكتىن سەكرەپلا ئۆيگە كىرىپ تامىقىنى خاتىرجەم يەپتۇ. بالا مەكتەپكە ماڭاي دېگەندە، ھەسەتخور ئانا:

— بالام، ئاستا مېڭىڭ، يىقىلىپ كېتىسىز! — دېگەندە، بالا ئانىنىڭ گېپىنى ئاڭلىماي، پالتۇ-تىن بىرلا سەكرەپ سىرتقا چىقىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئانىسى:

— بالام، بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ — دېسە، بالا:

— ئانا، بۇ ئۇستازىمنىڭ تاپشۇرۇقى، — دەپلا ئېغىلغا كىرىپ قۇلان تاي بىلەن خوشلىشىپ مەك-تەپكە مېڭىپتۇ. بالىنىڭ ئۆيدىن ساق - سالامەت چىقىپ مەكتەپكە ماڭغانلىقىنى كۆرگەن قۇلان تاي ئىنتايىن خۇشال بوپتۇ. ھېيلىگەر ئانىنىڭ سۇيىقەستى ئەمەلگە ئاشماپتۇ.

ئاردىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، پادىشاھىمۇ شىكاردىن قايتىپ كەپتۇ. دەل شۇ كۈنى بۇ خوتۇن، ئۆتكەن-كى ھېيلەم ئەمەلگە ئاشمىدى، ئەمدى بۇ-نى زەھەرلەپ ئۆلتۈرىمەن، دەپ، بالا مەكتەپتىن كەلگۈچە زەھەر ئارىلاشتۇرۇپ چاي دەملەپتۇ. بالا مەكتەپتىن قايتىپ كېلىپلا ئادىتى بويىچە يەنە ئاۋۋال قۇلان تاينىڭ ئالدىغا كەپتۇ. بالا قۇلان تاينىڭ يېنىغا كىرسە، قۇلان تاي يەنە بىر كۈ-لۈپ، بىر يىغلاۋاتقۇدەك. بالا بۇنى كۆ-رۈپ، يەنە:

— ھەي قۇلان تېيىم، بۇگۈن يەنە نېمە بولدۇڭ، بىر كۈلۈپ، بىر يىغلا-سەنغۇ؟ — دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان قۇلان تاي:

— سەن ئۆتكەنكى خەتەردىن قۇ-تۇلۇپ خۇشال بولدۇڭ، مەنمۇ خۇشال بولدۇم. لېكىن، بۇگۈن چاي ئۇستىدە ئۆلسەن، ئۇ چاغدا داداڭمۇ كېلىدۇ، سەن داداڭنىڭ ئالدىدا ئۆلسەن، — دەپتۇ. بالا بۇنى ئاڭلاپ:

— ھەي ئەقىللىق قۇلان تېيىم، بۇ-نىڭ سەۋەبىنى ئېيتىپ بەر، — دەپتۇ.

بۇ چاغدا قۇلان تاي بالىغا:

— بۇگۈن ئاناڭ ساڭا زەھەر سېلىپ چاي دەملىدى، سېنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرمەكچى. بۈگۈن ئاتاڭمۇ يېتىپ كېلىدۇ. ئاناڭ ساڭا ئالدى بىلەن ئايرىم چەينەكتە، ئايرىم پىيالىدە چاي قۇيىدۇ، داداڭ بىلەن ئىككىسى ئايرىم چەينەكتە چاي ئىچىدۇ. سەن چاينى ئىچمەن - دە، داداڭنىڭ ئالدىدا ئۆلمەن، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان بالا چۆچۈپ كېتىپ:

— بۇنىڭدىن قۇتۇلغىلى بولامدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. بۇ چاغدا قۇلان تاي بالىغا:

— بۇنىڭدىن قۇتۇلغىلى بولىدۇ. سەن چاي ئىچىشتىن ئىلگىرى: «ھەي ئانا، ئاۋۇ نېمە؟» دەپ توڭ-لۇكنى كۆرسىتىسەن. ئاناڭ بىلەن داداڭ دەرھال توڭلۇككە قارايدۇ، شۇ چاغدا دەرھال ئاناڭنىڭ چېچى بىلەن ئۆزۈكۈڭنىڭ چېچىنى يەڭگۈشلەپ قويۇپ، ئۆزۈكۈڭنىڭ چېچىنى خاتىرجەم ئىچىۋەر. شۇنىڭ بىلەن ئاناڭ ئۇقماي زەھەرلەنگەن چاينى ئىچىۋالىدۇ، سەن ساق قالىسەن، — دەپتۇ.

بالا قۇلان تاينى سىلاپ، ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىپ ئۆيگە كىرىپتۇ. بۇ چاغدا نۆكەرلەر پادىشاھنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىپتۇ. بالا دادىسىنىڭ ئالدىغا چىقىپ كۆرۈشۈپتۇ. پادىشاھنىڭ ئايالىمۇ چاندۇرماي چىقىپ پادىشاھ بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇلارنى ئۆيگە تەكلىپ قىپتۇ ۋە چاي ئەكەپتۇ، بالىغا ئايرىم چەينەكتە چاي ئەكېلىپ:

— بالام، سىزگە ئايرىم چەينەكتە چاي دەملىدىم، — دەپ، ئايرىم پىيالىگە چاي قۇيۇپتۇ. پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ ناھايىتى خۇرسەن بوپتۇ. ئايال پادىشاھ بىلەن ئۆزىگە ئايرىم چەينەكتە چاي ئەكېلىپ، ئىككى پىيالىگە قۇيۇپ شىرەگە كېلىپ ئەمدىلا ئولتۇرۇشىغا، بالا شوخلۇق قىلىپ:

— ئانا، ئاۋۇ تۇڭلۇكتىكى نېمە؟ — دەپ سوراپتۇ. پادىشاھ بىلەن ئايالى دەرھال تۇڭلۇككە قاراپتۇ، شۇ چاغدا بالا چاققانلىق بىلەن چاندۇرماي ئانىسىنىڭ چېچى بىلەن ئۆزىنىڭ چېچىنى يەڭگۈشلىۋاپتۇ ۋە بەخىرامان چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپتۇ. بۇ ھېلىگەر خوتۇن چاينىڭ يەڭگۈشلەنگەنلىكىنى بىلىپ قېلىپ، ئۆزىنىڭ چېچىنى تۆكۈۋېتىپ، چىنىنى چايقاپ قايتىدىن چاي قۇيۇپ ئىچىپتۇ. ئايالمۇ ئامان قاپتۇ، بالىمۇ ئامان قاپتۇ. بۇ ئىشلارنى پادىشاھ زادىلا سەزمەپتۇ.

ئارىدىن ئاز ۋاقىت ئۆتكەندە، پادىشاھ يەنە بىرقانچە كۈنلۈك شىكارغا مېڭىپتۇ. پادىشاھنىڭ شىكارغا چىقىپ كېتىشى ھامان، بۇ ئايالغا جۇي[4] كۆرسەتكەن بىر ھېلىگەر دەللە يېتىپ كەپتۇ - دە، پادىشاھنىڭ ئايالىغا:

— ئەي خان ئايىم، سىلىنىڭ ئۆتكەنكى ئىككى قېتىملىق ئىشلىرىنىڭ ئەملگە ئاشماسلىقى بالدىكى گەپ ئەمەسكەن، بالىنىڭ ئېغىلدىكى قۇلان تېيىدىكى گەپكەن. ھېلىقى كۈنى كەچتە قاراپ تۇرسام، بالا ئېغىلغا كىرىشىگىلا، بۇ تاي بىر كۈلۈپ، بىر يىغلىدى. بالا ئۇنىڭدىن سەۋەبىنى سورىۋىدى، تاي ھەممە گەپنى بالىغا ئېيتىپ بەردى ۋە قۇتۇلۇشنىڭ سەۋەبىنىمۇ بالىغا دەپ بەردى. شۇڭا، ئەگەر بالىنى ئۆلتۈرمەن دېسىلە، ئەڭ ئاۋۋال ئاشۇ قۇلان تاينى ئۆلتۈرسىلە، ئاندىن بالىنى ئۆلتۈرەلەيلا، — دېگەن ئەقىلنى كۆرسىتىپتۇ.

ئايال بۇ دەللە بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، يەنە بىر يېڭى سۈيىقەستنى تۈزۈپتۇ. ئايال بىرقانچە تېۋىپقا تون، ئالتۇن - كۈمۈش بېرىپ، ئۆزى ئاغرىپ قالغان بولۇپ، تېۋىپلارغا: «خان ئايىمغا ئېغىلدىكى قۇلان تاينىڭ يۈرىكى داۋا بولغۇدەك، بۇنىڭدىن باشقا نەرسە داۋا بولالمىغۇدەك» دېگۈزۈپ، قۇلان تاينى شۇ باھانە بىلەن يوقاتماقچى بوپتۇ. ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ، پادىشاھ شىكاردىن

قايتىپ كەپتۇ. پادىشاھنىڭ ئۇنىنى ئاڭلاپلا بۇ ھېيلىگەر ئايال: «ۋاي ئاللا، ۋاي توۋا» دەپ يۇرىكىنى مۇجۇپ، ئۇيان - بۇيان يۇمىلاپ، جارقىراپ يېتىۋاپتۇ. شىكاردىن ئەمدىلا كەلگەن پادىشاھ بۇنى ئاڭلاپ دەرھال ئايالىنىڭ ھەرىمگە كىرىپ قارىسا، ئايالى ھېچ بولالمىغان. پادىشاھ:

— ۋاي خان ئايىم، نېمە بولدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— يۇرىكىم قاتتىق ئاغرىۋاتىدۇ، ئەمدى قانداق قىلارمەن؟ ! — دەپ چاچلىرىنى چۈۋۈشقا، ئۆزىنى ھەر تەرەپكە تاشلاشقا باشلاپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ دەرھال تېۋىپ چاقىرتىپتۇ. تېۋىپلار خان ئايىمنى كۆرۈپتۇ ۋە ئامال يوقلۇقىنى ئېيتىپتۇ. ئايال ئۆزى:

— پالانى - پوكۇنى تېۋىپلار كېلىپ كۆرۈپ باقسۇن ! — دەپتۇ. قورقۇپ كەتكەن پادىشاھ دەرھال ئايالى دېگەن تېۋىپلارنى چاقىرتىپتۇ. تېۋىپلار كېلىپ، خان ئايىمنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ:

— ئاپلا، ھەي كېرەملىك پادىشاھىم، خان ئايىمدىن ئايرىلىپ قالىدىغان ئوخشايلا، — دەپتۇ. پادىشاھ چۆچۈپ كېتىپ:

— بۇنىڭغا نېمە داۋا؟ مېنىڭ يۇرىكىم لازىم بولسىمۇ دەڭلار، — دەپتۇ. ئۇلار كىتابلارنى ئاختۇرغان، قايتا - قايتا تومۇرىنى تۇتقان بولۇپ، ئاخىر:

— ئەي پادىشاھىئالەم، خان ئايىمنىڭ بۇ كېسىلگە يەر يۈزىدىكى نەرسىلەر داۋا بولالمىغۇدەك، ئاسماندىن غايىبانە چۈشكەن بىرەر ھايۋاننىڭ يۇرىكى داۋا بولغۇدەك. ئاڭلىساق سىلىنىڭ ئېغىللىرىدا شۇنداق بىر قۇلان تاي بارمىش، خان ئايىمغا ئۇنىڭدىن باشقىسى بىكار، — دەپتۇ. پادىشاھ قوشۇلۇپتۇ، لېكىن تاڭ ئاتقۇچە كىرپىك قاقماي، بۇ تاي بالام بىلەن تەڭ غايىبتىن پەيدا بولغان ھەم بالام بۇ تايغا ئىنتايىن ئامراق ئىدى، ئۇنىڭغا قانداق پېچاق سۇرەرمەن دەپ قاتتىق ئويلىنىپتۇ. ئەتىسى ئەتىگەندە بالىسى مەكتەپكە بارغۇچە، پادىشاھ مەكتەپكە بېرىپ:

— بۇگۈن مېنىڭ بالامنى قەتئىي تالاغا چىقارماڭلار، ئەگەر تالاغا چىقىرىپ قويساڭلار، سىلەرنىڭ كاللاڭلارنى ئالىمەن ! — دەپ ئۇستازلىرىدىن ۋەدە ئاپتۇ.

بالا مەكتەپكە ماڭغۇچە يەنە بىر قېتىم قۇلان تېيىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىش ئۈچۈن ئېغىلغا كىرىپتۇ. بۇ چاغدا تاي يىغلاپ تۇرۇپ:

— ھەي بالا، بۇگۈن مەن ئۆلگەن كۈننىڭ ئەتىسى سەنمۇ ئۆلىسەن، شۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ گېلىمغا پېچاق سۇرگەن ھامان بۇ شەھەردىن چىقىپ كەتكىن، — دەپتۇ. بالا شۇ زامات:

— ھەي ئەقىللىق قۇلان تېيىم، مەن ھاياتلا بولىدىكەنمەن، سېنى قەتئىي ئۆلتۈرگۈزمەيمەن. سەن مېنى نۇرغۇن خەتەرلەردىن قۇتۇلدۇردۇڭ، مېنىڭ ھايات قېلىشىم سېنىڭ بولغانلىقىڭدىن، — دەپتۇ. قۇلان تاي بالىغا:

— ئۇنداق بولسا، مۇنداق قىل: سەن مەكتەپكە كەتكەندە، ئاتاڭ مېنى ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇيدۇ، قاساساپلار مېنىڭ پۇت - قولۇمنى چۈشەيدۇ ۋە مېنى يەرگە يىقىتىدۇ، مېنى ئۆلتۈرمەكچى بولىدۇ. مېنى ئېغىلدىن ئېلىپ چىققاندا بىرىنچى قېتىم كىشنەيمەن، پۇت - قولۇمنى بوغقاندا ئىككىنچى قېتىم كىشنەيمەن، يەرگە يىقىتقاندا ئۈچىنچى قېتىم كىشنەيمەن. پېچاقنى گېلىمغا تەڭلىگەندە سەن مېنىڭ يېنىمغا يېتىپ كەلگىن ۋە: «ئاتا، توختاڭ !» دېگىن. ئاتاڭ سېنى كۆرۈپ مېنى ئۆلتۈرگۈزمەيدۇ. سەن ئاتاڭنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ: «ھەي كېرەملىك پادىشاھ ئاتا، مەن سىزنىڭ ئوغلىڭىز، تاي بولساممۇ مېنىڭ ھەمراھىم. مەن ھازىرغىچە بىرۇخسەت بۇ تاينى بىر قېتىممۇ مىنىپ باقمىدىم، بۇگۈن مې-

نىڭ قۇلان تېيىم ئۆلۈش ئالدىدا تۇرىدۇ، شۇڭا مېنىڭ سىزدىن سورايدىغان بىر ئىلتىماسىم بار» دې-
گىن. ئاتاڭ: «هە بالام، دېگىن» دېگەندىن كېيىن: «سىز پادىشاهلىق تونىنى بەرسىڭىز، ئالتۇن ئېگەر
بىلەن قۇلان تېيىمنى توقۇپ بەرسىڭىز. مەن پادىشاهلىق تونىنى كىيىپ، قۇلان تاي بىلەن پۇتۇن
شەھەرنى بىر ئايلىنىپ كەلسەم، ئاندىن كېيىن قۇلان تېيىمنى ئۆلتۈرۈپ ئانامغا يېگۈزسىڭىز، ئانام
ساقىيىپ قالسۇن» دەيسەن. ئاتاڭ ساڭا چىدىمايۋاقۇل دەيدۇ، قالغان ئىشنى ئۆزۈم ئەپلەيمەن، — دېگەن
مەسلىھەتنى بېرىپتۇ. بالا:

— ماقۇل، — دەپ قۇلان تاي بىلەن خوشلىشىپ مەكتەپكە كېتىپتۇ.

دەل ئاش ۋاقتى مەزگىلىدە، بالا مەدرىسىدە ئولتۇرسا، قۇلان تاي بىرىنچى قېتىم كىشنەپتۇ، بالا
تەييار بولۇپ ئولتۇرۇپتۇ. ئىككىنچى قېتىم كىشنىگەندە ئۇستازى سىزىپ قېلىپ، ئىشىككە دەم سېلىپ
قويۇپتۇ. ئۇچىنچى قېتىم كىشنىگەندە بالا تاقەتسىزلىنىپ، روجەكتىن چىقىپ ئۇچقاندەك ئاتنىڭ ئال-
دىغا يېتىپ كەپتۇ ۋە:

— ئاتا، توختاڭ! — دەپتۇ. ئاتىسى بالىنىڭ ئۇنىنى ئاڭلاپ پىچاقنى تاشلاپ:

— ئەي بالام، نېمە بولدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ. بالا تىزلىنىپ:

— ئەي ئاتا، مەن بولسام سىزنىڭ ئوغلىڭىز، تاي بولسا مېنىڭ ھەمراھىم. مەن تۇغۇلغىلى ئون
يەتتە يىل بولدى، تاي پەيدا بولغىلىمۇ ئون يەتتە يىل بولدى. مەن سىزدىن بىرۇخسەت بۇ تاينى بىر قې-
تىممۇ مىنىپ باقمىدىم. بۇگۈن ئۆلتۈرەي دەۋاتىسىز، مېنىڭ سىزگە بىر ئىلتىماسىم بار، — دەپتۇ. پادىشاھ:

— ئوغلۇم، ئىلتىماسىڭنى ئېيت، — دەپتۇ. بالا شۇ زامات:

— ئەي كېرەملىك ئاتا! بۇگۈن سىز ماڭا پادىشاهلىق تونىنى بەرسىڭىز، قۇلان تېيىمنى ئالتۇن
ئېگەر بىلەن توقۇپ بەرسىڭىز، مەن پادىشاهلىق تونىنى كىيىپ، قۇلان تاينى مىنىپ، پۇتۇن شەھەرنى
بىر ئايلىنىپ كەلسەم، ئاندىن تاينى ئۆلتۈرۈپ، يۈرىكى بىلەن ئانامنى ساقايتىۋالسىڭىز بولماسمۇ؟ — دەپتۇ.

ئوغلىنىڭ رازى ـ رىزا بولۇپ دېگەن گېپىنى ئاڭلىغان پادىشاھ دەرھال تاينىڭ پۇتلىرىنى يېشىپ،
ئالتۇن ئېگەرنى ئاچىقتۇرۇپ توقۇتۇپ، ئۆزىنىڭ پادىشاهلىق تونىنى يېشىپ بالىغا كىيدۈرۈپ، تايغا
مىندۈرۈپ قويۇپتۇ. بالا تايغا مىنىپ شەھەرنى ئايلىنىپ سېپىلنىڭ ئارقىسىغا ئۆتكەندە، قۇلان تاي قانات
چىقىرىپ بىر تۇلپارغا ئايلىنىپتۇ ـ دە، ئۇچۇپ ھاۋاغا چىقىپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن جامائەت كېلىپ
پادىشاھقا:

— ئەي كېرەملىك شاھىم، بالىڭىز پادىشاهلىق تونىنى كىيىپ، ئالتۇن ئېگەرلىك قۇلان تايغا مە-
نىپ شەھەر سېپىلىنىڭ كەينىگە ئۆتكەندە، قۇلان تاي قانات چىقىرىپ تۇلپارغا ئايلاندى، شۇنىڭ بىلەن
بالىڭىز ئۇچۇپ ئەرشكە چىقىپ كەتتى، بالىڭىزدىن قىلچە ئەندىشە قىلماڭ! — دېيىشىپتۇ. لېكىن، پا-
دىشاھ بىردىنبىر بالىسى ۋە قۇلان تايدىن ئايرىلغىنى ئۇچۇن مىڭ بىر ھەسرەت ـ نادامەت چېكىپتۇ.
كېيىن بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى قارا نىيەت ئايالىنىڭ ھىيلىسىدىن بولغانلىقىنى بىلىپ قېلىپ، ئايالە-
نى قىرىق يېرىدىن جادۇدا توغراپ، گۆشىنى قاغا ـ قۇزغۇنلارغا يەم قىلىپ بېرىپتۇ، لېكىن دەردى
چىقماي، ھەسرەت ـ نادامەت چېكىپ ئۆتىۋېرىپتۇ.

بۇ گەپ مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن، ئەمدى ئىككى كەلىمە گەپنى شاھزادە بىلەن قۇلان تايدىن
ئاڭلاپ باقايلى:

قۇلان تاي بالىنى ئېلىپ كەچكىچە ئۇچۇپتۇ، بىر چاغدا بىر يەرگە چۇشۇپتۇ. يەرگە چۇشكەندىن

كېيىن، قۇلان تاي:

— ئەي شاھزادە، سېنى مەن ھازىر بىر قويچى تازنىڭ سىياقىغا كىرگۈزىمەن. تاغنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتسەڭ بىر باغ بار، ئۇ پادىشاھنىڭ بېغى. شۇ باغقا كىرىپ پۇتۇڭنى سۇغا تىقىپ ئولتۇرسەن. بۇگۈن پادىشاھنىڭ باغنى سەيلە قىلىدىغان كۈنى. پادىشاھ باغقا كىرىپ: «ھەي بالا، سەن كىم؟» دېسە، «بىلمەيمەن» دېگىن. يەنە سورىسا، يەنە: «بىلمەيمەن» دېگىن. باشقا ھېچقانداق گەپ قىلما. مەن مۇشۇ يەردە قالىمەن. ساڭا بىر تال تۇكۇمنى بېرىمەن. ماڭا ھاجىتىڭ چۈشكەندە ئۇنى كۆيدۈرسەڭ، مەن ھازىر بولىمەن، — دەپتۇ ۋە شاھزادىنى كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بىر قويچى تازنىڭ سىياقىغا كىرگۈزۈپتۇ.

شاھزادە تاغدىن ئارتىلىپ ئۆتسە، بىر باغ كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ باغقا كىرىپ پۇتنىنى ئېرىقتىكى سۇغا چىلاپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر چاغدا پادىشاھ باغقا كىرىپتۇ، قارىسا بىر تاز پۇتنىنى سۇغا چىلاپ ئولتۇرغۇدەك. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ:

— ھەي بالا، سەن كىم؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە:

— بىلمەيمەن، — دەپتۇ. پادىشاھ يەنە ياندۇرۇپ:

— ئېتىڭ نېمە؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە يەنىلا:

— بىلمەيمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. پادىشاھ يەنە:

— سەن نەدىن كەلدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە يەنە پادىشاھقا:

— بىلمەيمەن، — دەپتۇ. بۇنىڭغا ھەيران قالغان پادىشاھ:

— سەن مۇشۇ باغنى باقامسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە يەنە:

— بىلمەيمەن، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ:

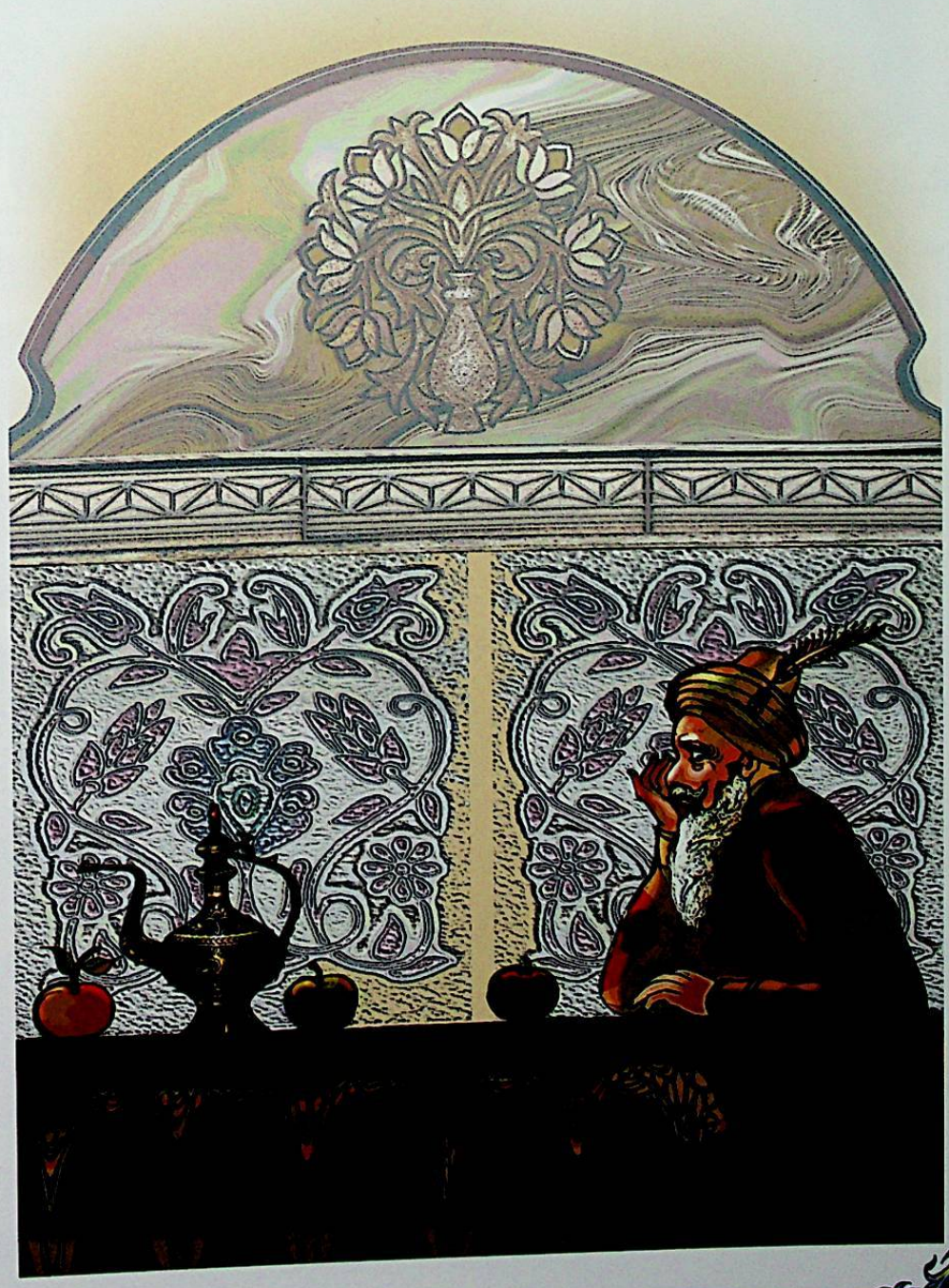
— ئۇنداق بولسا، بىزنىڭ ئۆيگە بېرىپ تاماق يەپ كەل، — دەپ بالىنى ئەگەشتۇرۇپ ئۆيگە ئاپىرىپتۇ. ئۇنىڭغا داستىخان سالدۇرۇپ، تاماق بېرىپ گەپ سورىسا، يەنىلا «بىلمەيمەن»دىن باشقا گەپ قىلماپتۇ. پادىشاھ، بۇ تاز بىلمەيمەندىن باشقىنى

بىلمەيدىكەن، ئۇنى ئاشۇ باغنى باقتۇرۇپ قويماي، كۆرگەن - بىلگەنلىرىنىمۇ سىرتتا سۆزلەپ يۈرمىگۈدەك. دەپ باغنى بېقىشقا قويۇپ قويۇپتۇ. شاھزادە شۇنىڭ بىلەن باغ باققۇچى بولۇپ قاپتۇ. ئۇنى پادىشاھتىن تار- تىپ مۇلازىملارغىچە «بىلمەس تاز» دەپ ئاتايدىكەن. ئۇ ھەر پەيشەنبە كۈنى ھېلىقى قۇلان تاي بار جايغا بېرىپ ئۇنىڭ تۇكىنى كۆيدۈرسە، تاي ھازىر بولىدىكەن. شاھزادە پادىشاھلىق تونىنى كىيىپ، ئالتۇن ئېگەرلىك تايغا مىنىپ ئويناىدىكەن. قايتىپ كەلگەندە يەنە تاز بالا سىياقىغا كىرىپ باغقا قارايدىكەن.

بۇ پادىشاھنىڭ ئۈچ قىزى بار ئىكەن. بۇ قىزلار بىر - بىرىدىن چىرايلىق ئىكەن، لېكىن ئەڭ كىچىك قىزى ھەممىدىن ئەقىللىق، ھەممىدىن گۈزەل ئىكەن. ئۇ قىز راۋاقتا ئولتۇرۇپ ھەر كۈنى باغنى تاماشا قى- لىدىكەن. قىز ھەر پەيشەنبە كۈنى بۇ تازنىڭ ئەتىگەندە باغدىن چىقىپ كېتىدىغانلىقىنى بايقاپ قاپتۇ. مەلە- كە بۇ تازنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىنى كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن، پەيشەنبە كۈنى كەلگەندە ئۇنىڭ كەينىدىن بىلدۈرمەي مېڭىپتۇ. قارىسا، تاز باغنىڭ دەرۋازىسىنى قۇلۇپلاپ قويۇپ، باغنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپتۇ. ئۇ يەر- دە تۇلپار تۇرغۇدەك. تاز پادىشاھلىق تونىنى كىيىپ، ئالتۇن ئېگەرلىك تۇلپارغا مىنىپ بىر كۈن ئويناپ، كەچ بولغاندا يەنە تاز سىياقىغا كىرىپ باغقا قايتىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن كەنجى مەلىكە، ۋاقتى - سائىتى كەلسە، مۇشۇنى ئۆزۈمگە ھەمراھ قىلسام بولغۇدەك، دېگەن ئويغا كەپتۇ.

بىر كۈنى ئالمىلار تازا پىشىپ مەي بولغاندا، پادىشاھنىڭ قىزلىرى پادىشاھقا:

— دادا، مۇشۇنداق گۈزەل باغدا يالغۇز بىلمەس تاز مېۋىلەرنى يەپ ئۈي- ناپ يۈرۈۋاتىدۇ. بىز نېمە ئۈچۈن باغقا كىرمەيمىز؟ — دەپ تۇرۇۋاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ ئۇلارغا باغقا كىرىش- كە ئىجازەت بېرىپتۇ. قىزلار باغقا كى- رىپ «بىلمەس تاز» نى چاقىرىپ ئالما ئۈزۈپ بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. بىلمەس تاز چوڭ قىزغا بىر سېسىپ كەتكەن ئالمىنى، ئىككىنچى قىزغا يېرىمى سېسىغان ئالمىنى، ئەڭ كىچىك قىزغا بولسا، تازا پىشىپ مەي بولغان ئالمىنى ئۈزۈپ بېرىپتۇ. بۇ قىزلار بىلمەس تاز بەرگەن ئالمىلارنى كۆتۈرۈپ قېيا- چىيا قىلىشىپ، يىغلىشىپ پادىشاھنىڭ يېنىغا كىرىپ، بىلمەس تاز بەرگەن ئالمىلارنى شىرەنىڭ ئۈستىگە قويۇپتۇ. پادىشاھ قارىسا، چوڭ قىزى بىر سېسى- غان ئالمىنى، ئىككىنچى قىزى يېرىمى سېسىغان ئالمىنى، ئەڭ كىچىك قىزى تازا مەي باغلاپ سارغىيىپ پىشقان ئال-

مىنى ئەكىرىپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ قىزلىرىنى چىقىرىۋېتىپ، ئويلاپ قېلىپ، چوڭ قىزىمغا سېسىغان ئالمىنى بەرگىنى ــ بۇ قىزنىڭ ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىپ، سېسىغان ئالمىدەك بولۇپ قاپتۇ، دېگىنىكەن، ئىككىنچى يېرىم ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىپتۇ، دېگىنىكەن، ئۇچىنچى قىزىمغا تازا پىشقان ئالمىنى بەرگىنى ــ بۇ قىزنىڭ دەل ۋاقتى بولۇپ قاپتۇ، دەرھال ياتلىق قىل، دېگىنىكەن، دەپ، بۇ ئىشنىڭ تېگى ـ تەكتىگە يېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن دەرھال قىزلىرىنى قىچقىرىپ:

ــ ھەي قىزلىرىم، سىلەرنىڭ ياتلىق بولىدىغان ۋاقتىڭلار بولۇپ قالدى. ئەتە سىلەر راۋاققا چىقىپ، مۇشۇ ئالمىلارنى قولۇڭلاردا تۇتۇپ تۇرۇڭلار، مەن پەرمان چۈشۈرۈپ، پۈتۈن ئەل ـ يۇرتۇمدىكى كىشىلەرنى راۋاقنىڭ ئاستىدىن ئۆتكۈزىمەن، سىلەر كىمنى خالىساڭلار، شۇنىڭغا قولۇڭلاردىكى ئالمىلارنى ئېتىڭلار، مەن سىلەرنى شۇ كىشىگە ياتلىق قىلىمەن، ــ دەپتۇ. قىزلار ماقۇل بوپتۇ. پادىشاھ دەرھال پەرمان چۈشۈرۈپ، ئەتىدىن باشلاپ پۈتۈن ئەر كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ راۋاقنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈشىنى، قىزلىرى كىمگە ئالما تاشلىسا، قىزلىرىنى شۇنىڭغا توي قىلىپ بېرىدىغانلىقىنى جاكارلاپتۇ. يۇرت ـ جامائەت بۇنى ئاڭلاپ، پادىشاھقا كۈيئوغۇل بولۇش ئۈچۈن چىرايلىق كىيىنىپ، ئەتىسى ئەتىگەندىلا راۋاق ئالدىغا جەم بوپتۇ. پادىشاھنىڭ قىزلىرىمۇ يېتىپ كەپتۇ. كىشىلەر بىر ـ بىرلەپ راۋاق ئالدىدىن ئۆتۈشكە باشلاپتۇ. چوڭ مەلىكە بىر باي سودىگەرگە، ئىككىنچى مەلىكە شۇ شەھەردىكى بىر بىكار تەلەپكە ئالما تاشلاپتۇ. ئەڭ كىچىك مەلىكە بولسا، ھېچكىمگە تاشلىماپتۇ. كەچكىچە ھەممە ئادەم ئۆتۈپ بوپتۇ، كىچىك مەلىكە يەنىلا ئالمىنى تاشلىماپتۇ. بۇنى ئۇققان پادىشاھ، بۇ قىزىم نېمىشقا تاشلىمايدىغاندۇ، دەپ، نۆكەرلىرىدىن يەنە كىمنىڭ قالغانلىقىنى سوراپتۇ. نۆكەرلەر:

ــ باغقا قارايدىغان بىلمەس دېگەن تازدىن باشقا ھېچكىم قالمىدى، ــ دەپ مەلۇم قىپتۇ. پادىشاھ:

ــ ئۇمۇ ئادەم بولغاندىكىن، كېلىپ راۋاق ئالدىدىن ئۆتۈپ باقسۇن، ــ دەپ ئەمر قىپتۇ. نۆكەرلەر بىلمەس تازنى دەرھال چاقىرىپ كەپتۇ. بىلمەس تاز راۋاق ئالدىدىن شۇنداق ئۆتۈشىگە، كەنجى مەلىكە ئالمىنى ئۇنىڭغا تاشلاپتۇ. پادىشاھ ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىپ، يەتتە كۈن توي، يەتمىش كۈن مەشرەپ قىلىپ قىزلىرىنى ئۇزىتىپتۇ. ئىككى ئاچىسى سىڭلىسىنى تىللاپ:

ــ سەن يۇزى قېلىن، پۈتۈن يۇرتتا نى ـ نى يىگىتلەر تۇرسا، مۇشۇ تازغىمۇ تېگەمسەن؟ ! ــ دەپتۇ. كەنجى مەلىكە يىغلاپ:

ــ ئەي يىگىت، سەن نېمىشقا ئۆزۈڭنى ئاشكارا قىلمايسەن ! مەن مۇشۇنداق ئاھانەتكە قالمەمۇ؟ ! ــ دەپ بىلمەس تازغا يالۋۇرۇپتۇ، لېكىن ئۇ قىزنىڭ قۇلىقىغا:

ــ ئەي مەلىكەم، ھازىر مېنىڭ ئۆزۈمنى ئاشكارا قىلىدىغان ۋاقتىم ئەمەس، ۋاقتى كەلگەندە ئىككى ئاچاڭ سېنىڭ قولۇڭغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيدۇ، ــ دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كەنجى مەلىكىنىڭ كۆڭلى تىنىپتۇ. پادىشاھ ئۇلارنى ئۆز ھۇجرىسىغا يولغا ساپتۇ. ئاردىدىن بىرقانچە ۋاقىت ئۆتۈپتۇ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى ئۆز پېتىچە ئۆتىۋېرىپتۇ.

ئەمدى گەپنى بۇياقتىن ئاڭلايلى:

بۇ پادىشاھنىڭ يۇرتىنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدىكى تاغدا بىر ئەجدىھا بار بولۇپ، ھەر كۈنى بىر ئادەمنى يەيدىكەن. بۇرۇن پادىشاھ بۇ ئەجدىھا بىلەن ھەر كۈنى بىر ئادەمنى ئۇنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ بېرىشكە پۈتۈشكەنىكەن. بولمىسا، بۇ ئەجدىھا كېلىپ يۇرتنى ۋەيران قىلىدىكەن. بۇ قېتىم نۆۋەت پادىشاھنىڭ چوڭ قىزىغا كەپتۇ. پادىشاھ ئامالسىز چوڭ قىزىنى ئاپىرىپ قويماقچى بوپتۇ. يېرىم كېچە

بولغاندا، ئوردىدا يىغا - زار بولۇپ كېتىپتۇ. بىلمەس تاز مەلىكىدىن:

— ئەي مەلىكەم، بۇ نېمە يىغا؟ — دەپ سوراپتۇ. مەلىكە ئېرىگە:

— تاغدا بىر ئەجدىها بار ئىدى، ھەر كۈنى بىر ئادەم يەيدۇ، بۈگۈن نۆۋەت چوڭ ئاچامغا كەپتۇ، شۇڭا ئۆيدىكىلەر يىغا - زار قىلىشىۋاتىدۇ. يەنە ئۇچ كۈندىن كېيىن ئوتتۇرانچى ئاچامغا، ئالتە كۈندىن كېيىن ماڭا نۆۋەت كېلىدۇ، سىز ئەمدى مەندىن ئايرىلىپ قالىدىغان بولدىڭىز، — دەپتۇ يىغلاپ تۇرۇپ، — مەن سىزدىن ئۆتۈنەي، چوڭ ئاچامنى بىر ئامال قىلىپ قۇتۇلدۇرۇپ قالسىڭىز، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ. لېكىن، بىلمەس تاز:

— ئەي مەلىكەم، مەن ئاددىي بىر ئادەم تۇرسام، يەنە كېلىپ ئەجدىهانىمۇ كۆرمىگەن تۇرسام، قانداق قىلىپ ئاچىڭىزنى قۇتۇلدۇرالايمەن؟ — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ مەلىكە يىغلاپ يېتىپ قاپتۇ. بىرھازا ئۆتكەندىن كېيىن، بىلمەس تاز:

— مەن باغقا سۇ ئېچىپ قويغانىدىم، بىر يوقلاپ كېلەي، — دەپ باغنىڭ ئارقىسىغا چىقىپ تاينىڭ تۇكىنى كۆيدۈرگەنىكەن، قۇلان تاي يېتىپ كەپتۇ. ئۇ دەررۇ كىيىمىنى يۆتكەپ، قېينىپگىچىسى ئولتۇرغان يەرگە بېرىپتۇ ۋە:

— ئەي مەلىكەم، بۇ يەردە نېمىشقا يىغلاپ ئولتۇرىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ. مەلىكە قارىسا، يېنىدا شاھ سۈپەت بىر يىگىت تۇرغان. مەلىكە قورقۇپ كېتىپ:

— ئەي پادىشاھىئالەم، سىز بۇ يەردىن دەرھال كېتىڭ. سىز بىر پادىشاھ ئىكەنسىز، سىزگە قاراشلىق نۇرغۇن ئەل - يۇرت باردۇ، ئەجدىها يېسە مېنى يېسۇن، سىز يەم بولماڭ! — دەپتۇ. بۇ چاغدا سىم - سىم يامغۇر ئارىلاش بوران چىقىشقا باشلاپتۇ. بۇ ئەجدىهانىڭ شەپىسى ئىكەن. شاھزادە دەرھال مەلىكىنى بىر دۆڭنىڭ ئارقىسىغا يوشۇرۇپ قويۇپ، ئۆزى ئەجدىهانىڭ كېلىشىنى كۈتۈپتۇ. بىر چاغدا ئەجدىها زۇۋانغا كېلىپ:

— ئەي مەخلۇق، سەن ئادەمىمۇ ياكى دېۋىمۇ؟ مەن ھەرقانداق نەرسىنى دەم تارتسام ئىچىمدە تىرىك قالمايتتى، سەن ئەجەب ئاغزىمدىن كىرىپ كەينىمدىن چىقىپسەنا ؟! — دەپ نەرە تارتىپتۇ. شاھزادە تەمتىرىمەي:

— ھەي مەلئۇن! مەن ئۆلۈكنىڭ سۆزلىگىنىنى بۈگۈن كۆردۇم. سەن قېنى سىلكىنىپ باقمامسەن! — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ غەزەپلەنگەن ئەجدىها شۇنداق بىر سىلكىنىپتىكەن، بىر تەرىپى بىر تۈزلەڭلىككە چۈشۈپ تاغ بوپتۇ، يەنە بىر پارچىسى دەريا‌غا چۈشۈپ كۆۋرۈك بوپتۇ. بۇنى كۆرگەن مەلىكە شاھزادىگە ئېسىلىپتۇ ۋە:

— مەن سىزدەك باتۇرنى چوقۇم ئاتام بىلەن كۆرۈشتۇرىمەن، — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن شاھزادە ئەجدىهانىڭ تېرىسىدىن ئۇچ تال تاسما تىلىۋېلىپ بېلىگە يۆگەپ، مەلىكە بىلەن بىرگە ئوردىغا كەپتۇ. بۇ تېخى تاڭ ئاتمىغان چاغ ئىكەن، ئوردا ئىچىدە بولسا، قىزىنىڭ ھازىسى بولۇۋاتقانىكەن. شاھزادە دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ:

— مەلىكەم، سىز كىرىپ تۇرۇڭ، مەن تاينى باغلىۋېتىپ كېلەي، — دەپ، تايغا مىنىپ بىرلا ئۇچۇپ ھېلىقى تاغنىڭ كەينىگە چۈشۈپتۇ ۋە ئاۋۋالقى تاز سىياقىغا كىرىپ، ئايالىنىڭ

يېنىغا كىرىپ چاندۇرماي ئۇخلاپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەندە بۇلار ئورنىدىن تۇرۇپ يۈز - كۆزىنى يۇغان چاغدا، مەلىكە ئېرىنىڭ قولىدا ئا-چىسىنىڭ قولياغلىقىنى كۆرۈپ قاپتۇ. ئەسلىدە چوڭ مەلىكە شاھزادىگە قولياغلىقىنى بەرگەنىكەن. مە-لىكە شۇنىڭ بىلەن:

— ھەي بىلمەس تاز، سىزنىڭ قولىڭىزدا ئاچامنىڭ ياغلىقى تۇرىدىغۇ؟ سىز ئاخشام ئاچامنى قۇ-قۇزغان ئوخشايسىز، شۇنداقمۇ؟ ئۆيدە يىغا - زارمۇ توختاپتۇ، — دەپتۇ. بىلمەس تاز:

— بۇ قانداقسىگە ئاچىڭىزنىڭ ياغلىقى بولسۇن، ئاچىڭىزدا بار ياغلىق مەندىمۇ بار. ئۇ يەرگە بار-مىسام، ئەجدىھا بار جايىنىمۇ بىلمىسەم، — دەپتۇ. مەلىكە:

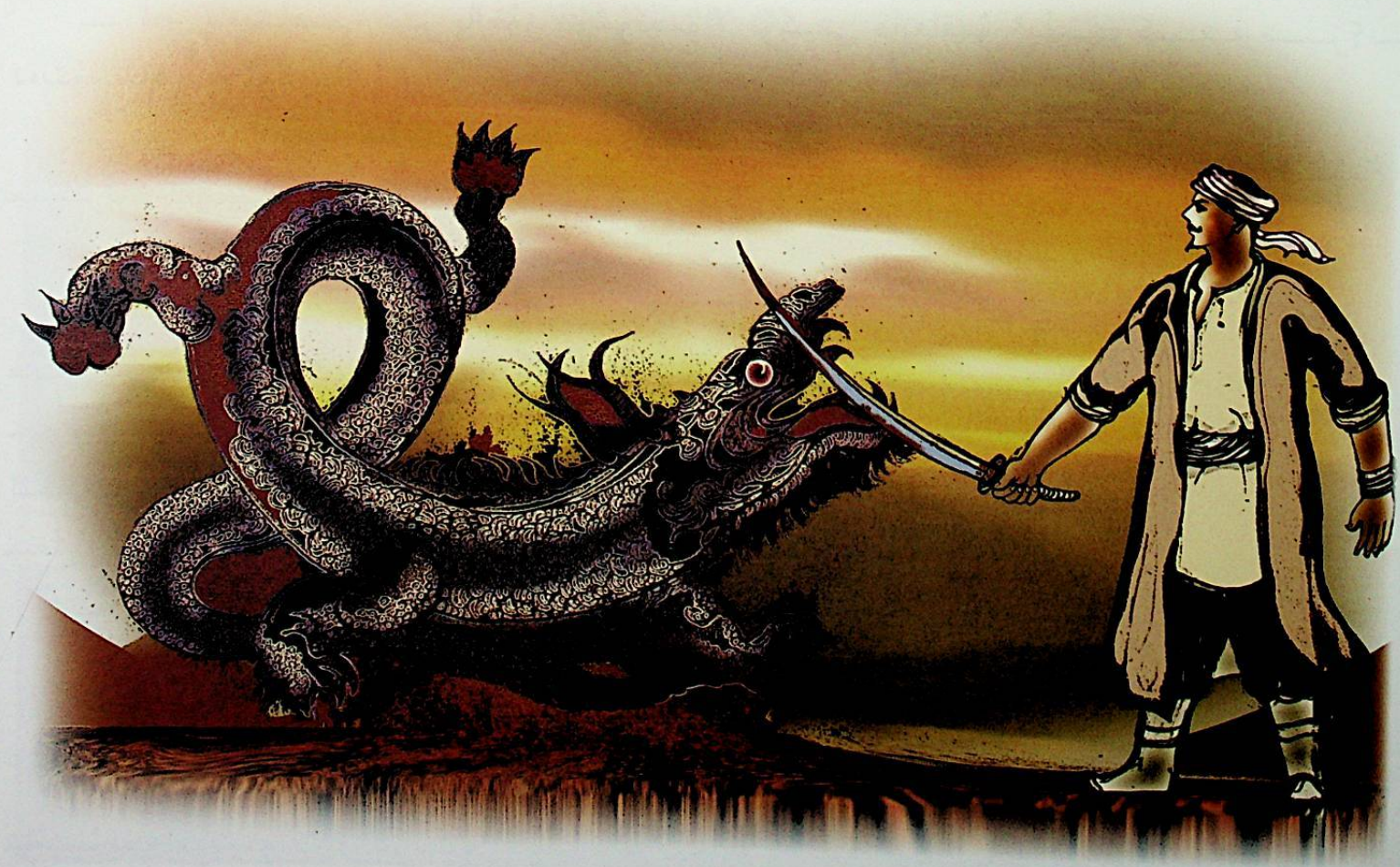
— مەن چوڭ ئۆيگە بېرىپ كېلەي، — دەپ ئوردىغا كىرسە، ئاچىسى بەخىرامان ئولتۇرغان. كەنجى مەلىكە خۇشال بولۇپ:

— ئەي ئاچا، سىزنى كىم قۇتقۇزۇپ قالدى؟ — دەپ سوراپتۇ. ئاچىسى:

— مېنى بىر شاھزادە قۇتقۇزۇپ قالدى، — دەپتۇ سىڭلىسىنى تىللاپ، — سەن بىر تازنىڭ ئايا-لى، بۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئۆيگە ئاياغ باسقۇچى بولما، — دەپ قوغلاپتۇ. بۇ ئاھانەتكە چىدىمىغان مەلىكە، خەير بوپتۇ، سېنى ئاشۇ بىلمەس تاز قۇتقۇزمىغان بولسا، ئاللىقاچان ئەجدىھانىڭ يېمى بولاتتىڭ، دەپ ئويلاپ، دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ، ئۆز ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ ۋە بىلمەس تازغا يىغلاپ تۇرۇپ:

— ھەي بىلمەس تاز، سەن مۇشۇنچىۋالا ئىشنى قىلىپ تۇرۇپ، ئۆزۈڭنى ئاشكارىلىماي، مېنى نېمىشقا مۇنچىۋالا ئاھانەتكە قويىسەن؟ — دەپتۇ. بىلمەس تاز بولسا، ئايالىغا:

— ئەي گۈزەل مەلىكەم، نېمىگە بۇنچە ئالدىرايسىز ! پادىشاھنىڭ تېخى نۇرغۇن سىنىقى بار، شۇ

سناقلارنىڭ ھەممىسىدىن ئۆتكەندىن كېيىن ئۆزۈمنى ئاشكارىلىسامۇ كېچىكمەيمىز، — دەپ ئايالىغا تەسەللى بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەلىكە سەۋر - تاقەت قىلىشقا باشلاپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى پادىشاھ ئوۋ گۆشى يېگۈسى كېلىپ قېلىپ، ئۇچ كۈيئوغلىنى قىچقىرىپ:

— ھەي بالىلىرىم، مېنىڭ ئوۋ گۆشى يېگۈم كېلىۋاتىدۇ، ماڭا ئوۋ گۆشى ئەكېلىپ بېر- سەڭلار، — دەپتۇ. ئۇلار: «خوپ، بولىدۇ» دەپ، ئۆز ئۆيلىرىگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئىككى چوڭ كۈيئو- غۇل ئىككى يارام ئاتقا مىنىپ مېڭىپتۇ. بىلمەس تاز بولسا، قۇلان ئارغىماقنى كەلتۈرۈپ شۇنىڭغا مىنىپتۇ، لېكىن بۇ ئارغىماق ھېلىقى ئىككىسىگە بىر كۆكباش توپاق بولۇپ كۆرۈنۈپتۇ. شۇڭا، چوڭ باجىسى ئۇنى زادىلىق قىلىپ:

— ھەي باجا، سەن بۇ كۆكباش توپىقىڭغا مىنىپ نېمىمۇ ئاتالارسەن؟ — دەپتۇ. بىلمەس تاز شۇ ھامان:

— ھە، باجا، سىلەر ئاتاساڭلار تاپقىنىڭلارنى بىرگە ئېلىپ كېلەرمىز ! ئۇچمىز تۇغقان ئەمەس- مۇ؟ — دەپتۇ.

— ھەممىمىز بىرگە ماڭساق ئوۋنى ياخشى قىلالمايمىز. سەن ماۋۇ تەرەپكە ماڭ، بىز ماۋۇ تەرەپكە ماڭايلى، — دەپ، ئۇلار بىلمەس تازدىن ئايرىلىپتۇ. ئۇلار ئۇنىڭدىن ئايرىلغانغا خۇش بوپتۇ، بىلمەس تازمۇ ئۇلاردىن ئايرىلغانغا خۇش بوپتۇ. ئۇ تاغدىن ئارتىلىشى بىلەن، كۆكباش توپاق ئارغىماققا ئايلە- نىپتۇ، بىلمەس تاز بولسا، شاھزادە سىياقىغا كەپتۇ. تاغدىن شۇنداق ئارتىلىشىغا ياۋا تۆگە ئۇچراپتۇ. شاھزادە ئوقيانى ئوقلاپ:

— بىر توپ تۆگە بىر پاي ئوقتا ئۆلگەيسەن، لېكىن ئىچ - قارنىڭ تاتلىق، گۆشۈڭ ئاچچىق بول- غايسەن ! — دەپلا ئوق ئۇزۇپتىكەن، بىر توپ تۆگە بىر پاي ئوقتا يېقىلىپتۇ. تۆگىلەرنى شۇ زامات بو- غۇزلاپ، بىر تۆگىنىڭ جىگىرىنى كاۋاپ قىلىپ يەپ ئولتۇرغانىنىڭ ئۈستىگە ئىككى باجىسى كېلىپ قاپتۇ، قارىسا، بوغۇزلانغان نۇرغۇن تۆگە يەردە ياتقان، بۇنى كۆرۈپ باجىلىرى خۇشامەت قىلىپ:

— ئەي پادىشاھىم، سىز يالغۇز مۇشۇنچىۋالا تۆگىنى قانداقمۇ ئېلىپ كېتەرسىز؟ — دەپتۇ. شاھزادە ئۇلارغا:

— مەن زېرىكىپ ئوۋغا چىققانىدىم، بۇ تاغقا كەلسەم بۇ جانىۋارلار ئۇچرىدى، ئۇلارنى ئاتتىم. بۇ- چىۋالا ئوۋ گۆشىنىڭ ماڭا ھاجىتى يوق، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان باجىلىرى:

— ۋاي پادىشاھىئالەم، بۇنى بىزگە سېتىپ بەرسىڭىز، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ. شاھزادە:

— مەن بۇنى ساتمايمەن، ئەگەر ئالاي دېسەڭلار پۇل ئالمايمەن، لېكىن تېقىمىڭلارنى ئاچساڭلار تا- غامنى بېسىپ قويسام بولدى، — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار خۇشال بولۇپ تېقىملىرىنى ئېچىپ بېرىپ- تۇ، شاھزادە ئۇلارنىڭ تېقىمىغا: «ئۇلار بىلمەس پادىشاھنىڭ قۇلى» دېگەن تامغىنى بېسىپ قويۇپتۇ. ئىككى باجىسى خۇشاللىقىدا بۇ بىر توپ تۆگىنىڭ گۆشىدىن كۆتۈرەلىگىنىچە ئېلىپ پادىشاھنىڭ ئال- دىغا ئەكەپتۇ. شاھزادە تاز سىياقىدا ئۆيگە كىرسە، ئايالى ئۇنىڭدىن:

— سىز بىرەرنەرسە ئاتمىدىڭىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. بىلمەس تاز:

— مەن ئاتقان نەرسىلەرنى ئىككى باجام ئەكېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ. ئەتىسى بىلمەس تاز ئايالىغا:

— چوڭ ئۆيگە بېرىپ باق، — دەپتۇ. مەلىكە چوڭ ئۆيگە بارسا، ئىككى ئاچىسى يەنە تەنە قىلىپ:

— بىزنىڭ ئەرلىرىمىزنىڭ ئېتىپ كەلگەن تۆگىلىرىنى كۆردۈڭمۇ؟ بىلمەس تاز نېمە ئېتىپ كەپ- تۇ؟ — دەپ سوراپتۇ - دە، — ماۋۇ تۆگىلەرنىڭ كاللا - پاقالچاقلىرىنى ئاپىرىپ سېلىپ يەڭلار، — دەپ

پۇتۇن تۆگىلەرنىڭ كاللا ـ پاقالچاق، ئىچ ـ قارنىنى كەنجى مەلىكىگە بېرىپتۇ. كەنجى مەلىكە ئۆيگە كېلىپ:

ـــ مېنى ئاچىلىرىم، كاللا ـ پاقالچاقنى ئال، دەپ مەسخىرە قىلدى، بىز مۇشۇنداق نەرسە يېگۈدەك بولۇپ قالدۇقمۇ؟ ـــ دەپ ۋايساپتۇ، لېكىن بىلمەس تاز ھېچ ئىككىلەنمەي:

ـــ كاللا ـ پاقالچاقنى بىزگە بەرگەن بولسا، ياخشى قىپتۇ، ئىككىمىز بېرىپ توشۇيلى، ئۇلار گۆشىنى ھەرگىزمۇ يېيەلمەيدۇ، ـــ دەپ، ئىككىسى كاللا ـ پاقالچاقلارنى توشۇپ ئەكېلىۋاپتۇ.

ئەتىسى ئىككى چوڭ كۈيئوغۇل پادىشاھنى گۆش سېلىپ مېھمان قىپتۇ. پادىشاھ خۇشال بولۇپ بۇ گۆشنى يېسە گۆش ئاچچىق بولۇپ، زادىلا يېيەلمەي، ئاخىر ئىككى كۈيئوغلىنى ئەيىبلىگىلى تۇرۇپتۇ. ئەتىسى بىلمەس تاز بىلەن كەنجى مەلىكە كاللا ـ پاقالچاقلارنى پاكىز يۇيۇپ، ئۇنىڭدىن نەچچە خىل شېرىن تائاملارنى ئېتىپ پادىشاھنى ۋە ئانىسىنى مېھمانغا چاقىرىپتۇ. پادىشاھ:

ـــ قېنى، بېرىپ باقايلى، ئۇلار قانچىلىك بىرنەرسە قىلغاندۇ؟ ـــ دەپ بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئۆيىدە كاللا ـ پاقالچاق يەپتۇ. پادىشاھنىڭ يېگەنسېرى يېگۈسى كېلىپ، ئاخىر:

ـــ ئوغلۇم، بۇ تائاملار ئىنتايىن تەملىك بوپتۇ. كاللا ـ پاقالچاقلارنى سىلەرمۇ يەڭلار، بىزگىمۇ ئاپىرىپ بېرىپ تۇرۇڭلار، ـــ دەپ رەھمەت ئېيتىپ كېتىپ قاپتۇ. بىلمەس تاز بىلەن ئايالى ھەر كۈنى بىر كاللا ـ پاقالچاقنى پىشۇرۇپ پادىشاھقا ئاپىرىپ بېرىپتۇ. پادىشاھ كىچىك كۈيئوغلىدىن ناھايىتى رازى بوپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان مەلىكىنىڭ ئىككى ئاچىسى تېخىمۇ تاپا ـ تەنە قىلىپ، سىڭلىسىنى تىللىغىلى تۇرۇپتۇ. بۇ ئاھانەتكە چىدىمىغان كەنجى مەلىكە بىلمەس تازغا:

ـــ سىز ئەمدى ئۆزىڭىزنى ئاشكارا قىلمىسىڭىز ئۆلۈۋالىمەن، بۇ دەردكە زادى چىدىمىدىم، ـــ دەپتۇ.

ـــ ئۇنداق بولسا، سىز تۇرۇپ تۇرۇڭ، مەن ھېلى كېلىمەن، ـــ دەپ تاغنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ، قۇلان تايغا:

— ئەي سۆيۈملۈك قۇلان تېيىم، ئايالىم ئىنتايىن ئازابلىنىپ كېتىپ بارىدۇ. بۇگۈن ئۇ ماڭا، سەن ئەمدى ئۆزۈڭنى ئاشكارىلىمىساڭ ئۆلۈۋالىمەن، دېدى، ئەمدى مەن قانداق قىلاي؟ — دەپ قۇلان تايدىن مەسلىھەت سوراپتۇ. قۇلان تاي بىلمەس تازغا:

— ئۆزۈڭنى ئاشكارىلاشقا تېخى ۋاقىت بار ئىدى، ئامال بولمىسا مەيلى. سەن ئەتىگەنلىكىگە پادىشاھلىق تونىنى كىيىپ، پادىشاھ تاھارەت ئېلىشقا چىققانغا ئۇلگۈرۈپ بارىسەن. ئۇ سېنى كۆرۈپلا: «ۋاي پادىشاھىئالەم، خۇش كېلىپلا» دەپ سېنى ئۆيگە باشلايدۇ. سەن پادىشاھقا «ئاتا» دېگەن سۆزدىن باشقا سۆزنى قىلما، — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەتىسى بىلمەس تاز تاينىڭ دېگىنى بويىچە سەھەردە پادىشاھلىق تونىنى كىيىپ، پادىشاھنىڭ يېنىغا: «ئەسسالام ئاتا» دەپ كىرىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ:

— كېلىڭ، پادىشاھىئالەم، ئۆيگە كىرىڭ، — دەپتۇ. شاھزادە:

— ئاتا، ئاۋۋال ئۆزلىرى كىرسىلە، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ ھەيران بولۇپ:

— مەن قانداق سىزنىڭ ئاتىڭىز بولىمەن؟ — دەپ سوراپتۇ. بىلمەس تاز شۇ ھامان تەزىم قىلىپ تۇرۇپ:

— مەن سىزنىڭ كىچىك قىزىڭىزنىڭ ئېرى بىلمەس تاز بولىمەن، — دەپتۇ. پادىشاھ ھەيران قېلىپ:

— مېنىڭ كىچىك كۈيئوغلۇم بىر تاز تۇرسا، سىز بىر پادىشاھ تۇرسىڭىز، قانداقسىگە مېنىڭ كۈيئوغلۇم بولىسىز؟ — دەپتۇ. شاھزادە دەرھال:

— ئاتا، سىز ئىشەنمىسىڭىز قىزىڭىزدىن سوراپ بېقىڭ، — دەپتۇ. پادىشاھ بۇ گەپنى ئاڭلاپ دەرھال قىرىق يىگىتنى چاقىرىپ كېلىپ، شاھزادىنى ئۇنىڭ ئارىسىغا قوشۇپتۇ ۋە كىچىك قىزىنى چاقىرىتىپ كېلىپ:

— قىزىم، مۇشۇ قىرىق بىر يىگىتنىڭ ئارىسىدا قايسىسى سىزنىڭ ئېرىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ. مەلىكە ئۇدۇل كېلىپ شاھزادىنى قولىدىن تۇتۇپ ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىپ:

— ئەي شاھ ئاتا! مېنىڭ ئېرىم بىلمەس تاز مۇشۇ، بۇ يەتمىش ئىككى ئىقلىمنىڭ پادىشاھى مىڭ-كۇ باتۇرنىڭ ئوغلى، — دەپتۇ. بۇ گەپتىن پادىشاھ قورقۇپ داڭقېتىپ قاپتۇ. ئەسلىي مىڭكۇ پادىشاھ بۇنداق پادىشاھلىقتىن نەچچە مىڭنى باشقۇرىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ شاھزادىنى تۆرگە چىقىرىپ، كاتتا زىياپەت بىلەن كۈتۈشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغدا شاھزادە ئۆزىنى ئاشكارىلاپ:

— ئەي ئاتا، سىز بىزنى شىكارغا ئەۋەتكەندە مەن بىر توپ تۆگە ئاتتىم، ئۇ تۆگىلەرنى ئىككى كۈيئوغلىڭىزغا بەردىم، ئۇلارنىڭ يوتىسىغا: «بىلمەس پادىشاھنىڭ قۇلى» دېگەن تامغىنى بېسىپ، ئۇلارنى قۇل قىلىپ ئۆز ئىلكىمگە ئۆتكۈزۈۋالغانىدىم، — دەپتۇ. پادىشاھ دەرھال ئىككى چوڭ كۈيئوغلىنى قىچقىرىپ، ئۇلارنىڭ ئوڭ تېقىمىنى ئاچتۇرۇپ قارىسا، ھەقىقەتەن «بىلمەس پادىشاھنىڭ قۇلى» دېگەن تامغا تۇرغان. بۇ چاغدا پادىشاھنىڭ چوڭ قىزى:

— ئەي ئاتا، ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈپ، مېنى ۋە يۇرتىنى قۇتقۇزغان يىگىت مۇشۇ. ئۇ بىزنىڭ كۈيئوغلىمىز بىلمەس تازكەن ئەمەسمۇ؟! — دەپتۇ ۋە نەچچە ۋاقىتتىن بېرى سىڭلىسىغا قىلغان ئاھانەتلىرىنى ئويلاپ قاتتىق خىجالەت بوپتۇ.

شاھزادە مانا شۇ كۈندىن باشلاپ بۇ يۇرتقا پادىشاھ بوپتۇ، ئىككى باجىسى بولسا، پادىشاھنىڭ خىزمىتىنى قىلىش ئۈچۈن دەرۋازا ئالدىدا قول قوشتۇرۇپ تۇرارمىش.

شاھزادە بەھرام

ل ھېكايەت كىتابلىرىدا ئانداق رىۋايەت قىلىدۇلەركى، رۇم شەھىرى پادىشاھى ئادىلىنىڭ گۈلرىز ئاتلىق تولىمۇ گۈزەل بىر قىزى بار ئىدى.

مەلىكە گۈلرىز بويىغا يەتكەندە تەرەپ - تەرەپلەردىن ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە نائىل بو- لۇشنى ھەۋەس قىلغان شاھزادە ۋە بەگزادىلەرنىڭ ئەلچىلىرى شاھ ھۇزۇرىدا ئۇزۇلمىدى. بۇ ئىشلاردىن خەۋەر تاپقان مەلىكە گۈلرىز پادىشاھ ۋەزىرى ئەبلاقىنى ئۆز مېھمانخانىسىغا ئالاھىدە چاقىرتتۇرۇپ مەق- سىتىنى بايان قىلىپ دېدىكى:

— دادامدىن بىر كېچەش سورايمەن، دادام مېنىڭ كېچىشىمگە ئۇنىسا، بۇ ئىشتا خەتەر يەتمەيدۇ.

ۋەزىر پادىشاھ قېشىغا كىرىپ مەلىكىنىڭ سۆزىنى يەتكۈزدى. پادىشاھ دېدىكىم:

— ئەي ۋەزىر، سەن قىزىمغا دېگىن، قىزىمنىڭ نېمە گېپى بولسا، ماڭا دېسۇن.

ۋەزىر پادىشاھنىڭ سۆزىنى مەلىكىگە يەتكۈزدى. مەلىكە:

— ئەي ۋەزىر، دادامغا ئىلتىماسىم شۇكى، مېنى ياتلىق قىلماقچى بولسا، دادام شەھەرنىڭ چېتىگە بىر باغ بىنا قىلسۇن. باغنىڭ بىر تەرىپىگە كۆل قازدۇرسۇن، يەنە بىر تەرىپىگە بىر مەيدان راسلاپ، دەل ئوتتۇرىسىغا ئېگىزلىكى ئىككى يۈز غۇلاچ مۇنار تىكلىسۇن. مۇنارنىڭ تاملىرىنى ئالتۇن، كۈمۈش، ئال- ماس، لەئەل - ياقۇت، زۇمرەتتىن كۆز قويۇپ نەقىش قىلسۇن. باغ ئىچىگە تۇرلۇك مېۋىلەردىن كۆچەت سالدۇرسۇن، گۈل - گۈلزارلىق بولسۇن. ئۇ مۇنارنىڭ تۆپىسىگە بىر ئالتۇن ناغرا، بىر كۈمۈش چوكا قويسۇن. ماڭا ئاشىق بولغان يىگىتلەر مۇنارنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، ناغرىنى كۈمۈش چوكا بىلەن ئۇر- سۇن. مەن بۇنى ئاڭلاپ بەش يۈز كېنىزىكىم بىلەن مەيدانغا ھازىر بولۇپ تۆت مىسرا بەيىت ئوقۇيمەن. كەلگەن كىشى مەيلى گادايى بولسۇن، مەيلى پادىشاھ بولسۇن، مەن ئوقۇغان تۆت مىسرا بەيىتقا تۆت مىسرا بەيىت ئوقۇسا، مەنسى مەنسىگە كەلسە، ئۆزۈمنى ئاڭا قوبۇل قىلۇرمەن، بۇنداق قىلالمىسا، بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلۇرمەن. بۇ جاينىڭ ئېتىنى «باغى ئىرەم» قويسۇن، مېۋىسىنى ئالەم خەلقى يەپ تۇرسۇن، — دەپ سۆزىنى تۇگەتتى.

ۋەزىر مەلىكىنىڭ تەلىپىنى پادىشاھقا ئېيتتى. پادىشاھ مەلىكىنىڭ تەلەپلىرىگە ماقۇل بولدى.

پادىشاھ يارلىق قىلىپ، نۇرغۇن ئادەم ئون كۈنلۈك ئوزۇقى بىلەن ئىشلىگىلى كەلدى. دېگەن قە- رەلدە ئىمارەت پۇتتى، بىر تەرەپتە مەيدان راسلاندى، مەيداننىڭ دەل ئوتتۇرىسىدا ئېگىزلىكى ئىككى يۈز غۇلاچ مۇنار تۇرغۇزۇلدى، بىر تەرەپكە كۆل قازدۇردى، باغقا تۇرلۇك - تۇمەن مېۋىلىك كۆچەت سالدۇردى.

باغى ئېرەم مەلىكە ئېيتقاندىنمۇ زىيادە بولدى. باغى ئېرەم پۈتكەن بىر يىلنىڭ ئىچىدە كامالىغا يەتتى. مۇنارنىڭ ئۈستىگە ئالتۇن ناغرا بىلەن كۈمۈش چوكىنى قويدى.

پادىشاھ جاكار قىلدۇردىكىم: «ئەيىۋھەنناس، ئىشتىڭلار ئامىغا خاس! ھەركىشىكىم مەلىكىگە ئا-شىق بولسا، مەلىكەمنىڭ تويلۇقىغا ھېچ نەرسە لازىم ئەمەس. مەلىكەمگە ئاشىق يىگىتلەر ئۆزىنى ئوبدان چاغلاپ، بېلىنى مەھكەم باغلاپ، سۆز ئېيتقىلى ئۆزىنى ياراغلاپ، شۇبۇ مۇنارنىڭ تۆپىسىگە چىقىپ ناۋ-رىنى ئۈرسۇن. مەلىكە ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ مەيدانغا چىقىپ تۆت مىسرا بېيىت ئوقۇيدۇ. ھەركىش-كى، مەلىكە ئوقۇغان تۆت مىسرا بېيىتقا تۆت مىسرا بېيىت ئېيتىپ، مەنسى مەنسى بىلەن، ھەرپى ھەرپى بە-لەن باراۋەر كەلسە، ئۆزىنى ئاڭا قوبۇل قىلدۇ، بولمىسا بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلدۇ!»

بۇنى بىر يىل ئىچىدە ھەممە ئىقلىمدىكى خالايىقلار ئاڭلىدى، تامام ئالەم خەلقى مەلىكەمنى داڭلىدى.

ئەلقىسسە: بىر يىلنىڭ ئىچىدە پادىشاھ، گادايلاردىن بولۇپ تۆت يۈز سەكسەن ئالتە يىگىت مەلىكە بىلەن تەڭ كېلەلمەي ھەممىسى بېشىنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەردى. مەلىكىنىڭ ئەسلىي ئىسمى گۈلرىز ئى-دى، ئادەملەرنى تولا ئۆلتۈرگەنلىكى ئۈچۈن «مەلىكە خۇنرىز» ئاتالدى. ئادەم بېشىدا مۇنار قوپۇردى.

ئەلقىسسە: رۇم شەھىرىدە قۇبىس ئاتلىق بىر قېرى سودىگەر بار ئىدى. بۇ سودىگەر مەلىكىنىڭ داڭقىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى.

شۇ ئەسنادا مەلىكىمۇ راۋاق ئۈستىدە كوچىغا نەزەر تاشلاپ ئولتۇرغانىدى. قۇبىس مەلىكىنى كۆرۈپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئەي مەلىكەم، مەن سېنىڭ ھىجرىڭدە ئۆلسەم نە بولۇر،
ئىشقى دەردىڭدە يۈرەكنى مىڭ پارە قىلسام نە بولۇر.
دىلبىرىم، ئالەمدە ھېچكىم سەن كەبى رەنا ئەمەس،
كېچە - كۈندۈز خىزمىتىڭدە، لەببەيدە تۇرسام نە بولۇر.
نەچچە چاغ ئىشقىڭدا كۆيدۈم، سېنى ھېچبىر كۆرمىدىم،
ئارزۇ - ئارمانىم بىلەن باغرىڭدا كۈلسەم نە بولۇر.

مەلىكە كۆڭلىدە، بۇ كىشى بېيىتنى خېلى ئوبدان ئوقۇيدىغانىدەك قىلدۇ، لېكىن يىگىتلىك مەۋ-سۈمى كېتىپ، قېرىلىقنىڭ نۆۋىتى يېتىپ قالغان بوۋاي ئىكەن، دەپ ئويلىدى - دە، غەزەپلىنىپ: «جاللات!» دەپ ۋارقىرىدى. جاللاتلار: «كىمنىڭ ئەجىلى تولدىكىن؟» دەپ يۈگۈرۈشۈپ چىقىپ، مەلىكە-نىڭ ئالدىدا «خوش» دەپ تۇردى. ئاڭغىچە بوۋاي قورقۇپ جېنى چىققۇدەك بولۇپ، ئوقۇغان بېيىتىغا پۇشايمان قىلىپ، كوچىنىڭ خالىي يېرى بىلەن ئۆيىگە بېرىۋالدى. ئەمما، مەلىكىنىڭ ئىشقىدا بىر ئوتى مىڭ بولدى، دەرد - پىراقىدا ھەيران بولۇپ، بىر خلۇەت جاينى ئىختىيار ئەيلەپ، يەتتە ئايغىچە ئۆمۈر كەچۈردى. كۈنلەردىن بىر كۈنى بوۋاي خىيال قىلىپ، مېنىڭ بۇ خلۇەت جايدا يېتىپ يىغلىغىنىمدىن نېمە پايدا ھاسىل بولۇر؟ ئەرلەرگە ھىممەت كېرەك، مەزلۇملارغا زىننەت، ئەرنىڭ نىشا-نىسى ھىممەت، دەپ، بېلىگە ھىممەت كەمىرىنى باغلاپ چىقىپ ئالتۇن ناغرىنى كۈمۈش چوكا بىلەن ئۇرۇشقا باشلىدى.

مەلىكە ئۇيقۇسىدىن چۆچۈپ ئويغاندى. مەلىكىنىڭ گۈلەندەم دەپ بىر كېنىزىكى بار ئىدى، ھەر-

كىم ناغرىنى ئۇرسا چىقىپ ئوبدان تەھقىقلەپ كىرىپ مەلىكىگە خەۋەر ئېيتاتتى. مەلىكە:

ــ ئەي گۈلەندەم، تالاغا چىقىپ قاراپ باققىن، قانداق ئەجىلى توشقان كىشى كەپتۇ؟ ــ دېدى. گۈلەندەم قارىغۇدەك بولسا، بىر قېرى بوۋاي ئىدى. يېنىپ كىرىپ:

ــ ئەي مەلىكە، يىگىتلەرنى تولا ئۆلتۈرۈپ، خارلىققا سېلىپ، قارغىشقا ئۇچرىدىڭىزمۇ؟ ئۇ، قۇۋۇتىن خالىي قوللىرى گۆرلۈكىنىڭ خادىسىدەك، پۇتلىرى كېۋەزنىڭ شادىسىدەك بىر قېرى بولۇپ، ئۇلۇم خېتىنى بويىنىغا سېلىپ تۇرۇپتۇ، ــ دېدى. مەلىكە:

ــ ئۇنداق بولسا، مەن ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشمەيمەن، ئۇنى بىرنەرسە بېرىپ ياندۇرۇڭلار، ــ دېدى. گۈلەندەم چىقىپ:

ــ ئەي بوۋاي، بىر كۈنمۇ بولسا، جان غەنىيمەت. مەلىكەم شۇنداق زالىم - خۇنخور، تۆت يۈز سەكسەن ئالتە يىگىتنىڭ بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلدى، ساڭا ھەرگىز رەھىم قىلمايدۇ، ــ دېدى. قۇبس بىئىلاج بولۇپ:

ــ ئەمىسە، مېنىڭ كېسىلىمگە داۋا تېپىپ بەرگىن، مەن بۇ ئىشتىن كېچەي، ــ دېدى. گۈلەندەم:

ــ ئەي بوۋاي، سېنىڭ كېسىلىڭگە داۋا شۇكى، مەلىكەمنىڭ سۈرىتىنى قەغەزگە سىزدۇرۇپ بېرەي، مەلىكەمنى كۆرگەندەك بولۇرسەن. ھەركىشى مەشۇقىنى ئوڭىدا كۆرەلمەي، چۈشىدە كۆرسىمۇ، كۆڭلى خۇش بولىدۇ، ــ دېدى.

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ بوۋاينىڭ كۆڭلى خۇش بولۇپ، جېنى ئىچىگە پاتماي قالدى.

مەلىكە گۈلرىزنىڭ رەسسام، نەققاشلىرى تولا ئىدى. كېنىزەك شۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرىگە مەلىكەنىڭ سۈرىتىنى سىزدۇرۇپ ئېلىپ چىقىپ بوۋاينىڭ قولىغا بەردى. قۇبس بۇ سۈرەتنى توقۇز تەزىم قىلىپ ئېلىپ، مۇساپىرچىلىقنى ئىختىيار ئەيلەپ، مەلىكە گۈلرىزدىن كېچىپ، رۇم شەھىرىدىن چىقىپ نۇرغۇن مەنزىل بېسىپ، ئاخىر خاقانى چىن دىيارىغا يېتىپ بىر تاغدا جاي تۇتتى.

ئەلقىسسە: خاقانى چىننىڭ بەھرام شاھ ئاتلىق بىر ئوغلى بار ئىدى، شىكار سەپىرىگە بەسىيار ئامراق ئىدى. ئۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە تاماشا ئۈچۈن ئاتىسىدىن رۇخسەت ئېلىپ شىكارغا چىقتى، ھېچ جاندارنى قولىغا كەلتۈرەلمەي، بىر كېيىكنى قوغلاپ ئاخىر بىر تاغنىڭ ئېتىكىگە بېرىپ قالدى، قارىسا، بىر بوۋاي تاغ-نىڭ ئېتىكىدە ماكان تۇتقانىدى. ئۇ بوۋاي غەزەل ئوقۇپ قوينىدىن بىر سۈرەتنى چىقىرىپ قاراپ: «ئاھ مەلىكەم» دەپ ناله - زار قىلىپ يىغلايتتى. بەھرام شاھ بوۋايغا ئىچ ئاغرىتىپ قېشىغا كېلىپ، بوۋاينىڭ بېشىنى سىلاپ ھال - ئەھۋال سورىدى. قۇبس رۇم شەھىرىدىكى مەلىكە خۇنرىزگە ئاشىق بولغانلىقىنى بەھرام شاھقا ھېكايەت قىلىپ بەردى. بەھرام شاھنىڭ كۆڭلى باشقىچە بولۇپ، مەلىكىنىڭ سۈرىتىنى كۆردى ۋە مەلىكىگە غايىبانە ئاشىق بولدى، دەرد - پىراق ئىچىگە تولۇپ، ئوردىسىغا كېلىپ ئاتىسى قېشىغا بېرىپ تەزىم بەجا ئەيلىدى. ئاتىسى ئوغلىنىڭ ھالىتىنىڭ ئۆزگىچە، چىرايىنىڭ سارغايغانلىقىنى كۆرۈپ:

ــ ئەي ئوغلۇم، كىمدىن ئازار يېدىڭ؟ بۇگۈن قازىنىڭ ئالدىدا قەسەم ئىچكەن كىشىدەك بوپسەن، دەردىڭنى ماڭا بايان قىل، ــ دېدى. ئوغلى:

ــ ئەي ئاتا، مەن ھېچكىمدىن ئازار - كۈلپەت تارتقىنىم يوق، رۇم شەھىرىدىكى پادىشاھ ئادىلنىڭ قىزى مەلىكە گۈلرىزگە غايىبانە ئاشىق بولدۇم. ماڭا رۇخسەت بەرسىڭىز، رۇمغا بارسام، ــ دېدى. ئاتىسى:

— ئەي ئوغلۇم، ئۆزۈڭنى ئەجدىھانىڭ ماكانىغا ئۇرماي، بىرنەچچە كۈن سەۋر قىلساڭ، — دېدى. ئوغلى ئاتىسى ئالدىدا نائىلاج ماقۇللۇق بىلدۈردى. ئەمما، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن بەھرام شاھزادە بېشىغا كۈلاھ، ئۇچىسىغا جەنىدە كىيىپ قەلەندەر سىياقىغا كىردى. ئاتىسى بالىسىنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ، بېرىشقا نائىلاج رۇخسەت بەردى.

شاھزادە بەھرام رۇم يولىغا ئەزىم بولۇپ، مەنزىللەرنى بېسىپ يەتتە ئاي يول يۈرۈپ رۇم شەھرىگە يېتىپ باردى. كېچىسى بىر جايىنى ماكان قىلىپ، ئەتىسى مەلىكە رۇمنىڭ باغى ئېرەملىرىنى كۆرۈپ تاماشا قىلدى ۋە مەلىكە گۈلرىزگە ئاشىقلىق سەۋەبىدىن ئۆلگەن يىگىتلەرنىڭ بېشىنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ كەلگىنىگە پۇشايمان ـ نادامەتلەر قىلدى، ھەربىر ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ تۇپراق بېشىغا پۈتۈلگەن: «بۇ پالان شاھزادىنىڭ بېشى، ئۆزىنى چاغلىماي ئاشىقلىق دەۋاسى قىلغانلىقىنىڭ جازاسى شۇ» دېگەن خەتلەرنى كۆرۈپ، يەتتە ئايلىق يەردىن ئەجىلىم ياقامنى سىقىپ ئەكەلگەنكەن، خەير، بۇ ئىشتىن يانمىقىم مەردا- نىلىك ئەمەس، سۆزىدە تۇرمىغان كىشى ئادەم ئەمەس، مەلىكەمنىڭ يېنىدا ئۆلسەم، شېھىت ئاشىق بو- لۇرمەن، كېيىنكى خالايىق مېنى مەردانىلىكىدە ئۆلگەنكەن دەر، دەپ ئۆلۈمگە كۆڭلىدە رىزالىق بەردى ۋە بېلىنى مەھكەم باغلاپ، ئۆزىنىڭ ئۆلەرنى چاغلاپ، مەلىكىنىڭ دەردىدە يۈرەك ـ باغرىنى داغلاپ، مۇنار زەررىنىڭ تۆپىسىگە چىقىپ ئالتۇن ناغرىنى كۈموش چوكا بىلەن چالدى. مەلىكە تازا ئۇيقۇدا ئىدى، چۆچۈپ ئويغىنىپ:

— ئەي گۈلەندەم، چىقىپ مۇنارغا قارىغىن، يەنە قانداق ئەجىلى توشقان ئادەم كەپتۇ؟ — دېدى. گۈلەندەم چىقىپ قارىغۇدەك بولسا، بىر ياش يىگىت مۇنار ئۈستىدە تۇرغۇدەكمىش، يېنىپ كىرىپ:

— ئەي مەلىكەم، شاھزادە سۈپەت، ئەجەب نۇرانە، يۈزى يۇمىلاق يىگىت ئىكەن، — دېدى. مەلىكە:

— ئۇنداق بولسا، مېنىڭ چىقمىقىم لازىمدۇر، — دەپ ياسىنىپ، بەش يۈز ئوردا قىزىنى ئۆزىدەك ياساپ، شەمشادتەك قىزىرىپ، تاۋۇس يەڭلىغ رەپتار جىلۋىلەر قىلىپ، قاشلىرىغا ئوسما قويۇپ، باشلە- رىغا خاس پوسمىلار كىيىپ مەيدانغا چىقتى. ھەر تەرەپتىن خالايىق تاماشا كۆرگىلى كەلدى.

مەلىكە ئالتۇن كۈرسىدا ئولتۇردى، يېنىغا كۈموش كۈرسى قويدى، شۇ زامات شاھزادە بەھرامغا كىشى ئەۋەتىپ ئالدۇرۇپ كەلدى. شاھزادە بەھرام مەلىكىنى كۆرۈپ تەزىم بەجا ئەيلىدى، ئاندىن كېيىن مەلىكە شاتۇتىدەك شېرىن سۆزگە كىردى. مەلىكە سورىدىكىم:

— ئەي يىگىت، سىز قايسى دىيارىدىن كېلۇرسىز؟ قايسى باغنىڭ گۈلى ۋە قايسى چىمەننىڭ بۇلبۇ- لى؟ نام ـ نەسەبىڭىزنى بايان قىلىڭ.

شاھزادە بەھرام:

— ئەي مەلىكەم، نام ـ نەسەبىمنى سورىسىڭىز، خاقانى چىننىڭ ئوغلى بولىمەن. سىزنىڭ تەرە- پىڭىز بارچە ئالەم خەلقىگە ئاڭلاندى، ھۆسن ـ جامالدا بەركامىللىقىڭىز تامام يۇرتلارغا داڭلاندى، يە- گىتلەرگە رەھىم قىلماي تولا ئۆلتۈرگەننى ئىشىتىپ، تامام يىگىتلەرنىڭ يولى باغلاندى. مەن سىزگە غايىبانە ئاشىق بولۇپ، خانۇ مانمىدىن كېچىپ، يەتتە ئايلىق يوللارنى كېزىپ كەلدىم، — دېدى. مەلىكە گۈلرىز:

— ئۇنداق بولسا، مېنىڭ شانۇ شەۋكىتىمگە، قەددى ـ قامىتىمگە تۆت مىسرا بېيىت ئوقۇپ، ماڭا ئاشىقلىقىڭىزنى مەلۇم قىلىڭ، — دېدى. شاھزادە بەھرام مەلىكە ئالدىدا قول قوشتۇرۇپ تۇرۇپ، بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئەي سەنەم، لەئەل لېۋىڭ بىسيارى مەيگۈندۇر بۇگۈن،
ياش تۆكۈپ ئىشقىڭدا كۆز گۆھىرى گۈلگۈندۇر بۇگۈن.
كۆزلىرىڭنىڭ خەنجىرى باغرىمنى يەكسان ئەيلىدى،
جىسمى - زاتىڭنى كۆرۈپ دىل غەمگە سۇرگۈندۇر بۇگۈن.

مەلىكە بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئەي بويۇڭنىڭ تۇزلۇكى شۇنداقمۇ گۈلگۈندۇر بۇگۈن،
ھەممە ئالەم ئىشتىياقىمدا، جىگەرى خۇندۇر بۇگۈن.

بەھرام بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئارى - ئارى ئارزۇيۇڭ نەقشى نامايانىدۇر بۇگۈن،
ۋەھشىتىڭدىن دەشت - سەھرايى قىزىل قاندۇر بۇگۈن.
رەھىم قىلماي كۆپ كىشىنى ئەيلىدىڭ قانغا غەرق،
بۇ سېنىڭ زۇلمىڭغا يۇز ھەججاج ھەيراندۇر بۇگۈن.

مەلىكە شاھزادە بەھرامنىڭ ئوقۇغان بېيىتىغا پىسەنت قىلماي، جاللاتنى چاقىرىپ ئۆلۈمگە بۇيرۇ-دى. جاللاتلار يۈگۈرۈشۈپ كەلدى. شاھزادە بەھرام قورقۇنچتىن بۇ ئالەمدىن ئاخىرەتكە بويۇن سوزۇپ، جاندىن ئۈمىد ئۈزدى. ئەمما، مەلىكە گۈلرىزنىڭ كىچىكلىكىدە بىر ئىنىكئانىسى بار ئىدى. ئىنىكئانىسى:

— ئەي قىزىم، كۆپ شاھزادىلەرنىڭ بىگۈناھ باشلىرىنى تېنىدىن جۇدا قىلدىڭىز، ئۇنىڭدىن نېمە پايدا ھاسىل بولدى؟ مەن بەرگەن سۈتۈمنىڭ ھەققىدە بۇ يىگىتنىڭ گۇناھىنى تىلەيمەن، — دېدى. مە-لىكە شاھزادە بەھرامنىڭ گۇناھىدىن ئۆتۈپ قويۇپ بەردى.

شاھزادە بەھرام ئۆلۈمدىن قۇتۇلغىنىغا مىڭ شۈكۈرلەر قىلىپ، شەھەردىن چىقىپ بىر دەريا بويىغا

باردى، غۇسلى تاھارەت ئېلىپ خۇداغا ئىبادەت قىلىشقا مەشغۇل بولۇپ، مۇناجات قىلىپ: «ئى بىمالال، بەركامال، بىچارىلەرنىڭ پادىشاھى، ھاجىتىمنى راۋا قىل، مۇشكۈلۈمنى ئاسان قىل» دەپ يىغلىدى.

شاھزادە بەھرامنىڭ تىلىكى ئىجابەت بولۇپ، خۇدا خىزىر ئەلەيھىسسالامغا: «ئەي خىزىر، سەن بېرىپ شاھزادە بەھرامنى مەھبۇبىغا يەتكۈز» دېدى. خىزىر كۆز يۇمۇپ - ئاچقۇچە شاھزادە بەھرام قېشىدا ھازىر بولۇپ:

— ئەي شاھزادە، ئورنۇڭدىن قوپقىن، مەن سېنى مەھبۇبىڭغا يەتكۈزگىلى كەلدىم، — دېدى.

شاھزاد بەھرام خىزىرنى كۆرۈپ تەزىم قىلدى. ئاندىن:

— ھەزرەتلىرى كىم، مەن تونۇيالمىدىم؟ — دېدى. خىزىر ئەلەيھىسسالام:

— مەن خىزىردۇرمەن، يۇرگىن، — دەپ، شاھزادە بەھرامنىڭ قولىدىن يېتىلەپ كېلىپ، رۇم شەھىرىدىكى باغى ئىرەمنىڭ كانارىسىدا توختىتىپ:

— سەن مۇشۇ يەردە ئولتۇرۇپ ئەنجۇر يېگىن، — دەپ ئەنجۇر دەرىخىنىڭ تۈۋىدە قويۇپ، ئۆزى بىر بوۋاي سۈرىتىدە بولۇپ مۇنارغا چىقىپ، ئالتۇن ناغرىنى كۈمۈش چوكا بىلەن چىلىشقا باشلىدى. ناغرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان گۈلرىز:

— ئەي گۈلەندەم، چىقىپ قارىغىن، قايسى جاندىن تويغان ئادەم كەلگەندۇ؟ — دېدى. گۈلەندەم چىقىپ قارىسا، كۆزلىرى چېقىر، يۈزلىرى چوقۇر، ئاغزى مايماق، بېشى تاز بىر بوۋاي. گۈلەندەم ھەيران بولۇپ ئارقىسىغا يېنىپ، مەلىكىگە:

— ئەي مەلىكە، سىز يىگىتلەرنى تولا ئۆلتۈرۈپ راستىنلا ئۇلارنىڭ قارغىشىغا ئۇچراپسىز، ئەمدى سىزدىن ئامەت قېچىپتۇ. ئەجەل خېتىنى بوينىغا سالغان، ئۆلۈمنى ئىزدەپ تاپالمىغان، قېرىلىقىدىن بەللىرى يادەك ئېگىلگەن، جاندىن زېرىككەن بىر بوۋاي سىز بىلەن ئويناشقىلى كەپتۇ. ئۇنى قىلىچ سېلىپ ئۆلتۈرگىلى ئادەمنىڭ نومۇسى كېلىدۇ، — دېدى. مەلىكە:

— ئۇنداق بولسا، ئۇ بوۋاينى ئۆلتۈرۈش ھاجەتسىز، مېنىڭ سۆزلەشمىكىم مۇناسىپ ئەمەس. بىرەرنەرسە بېرىپ ياندۇرۇڭلار، — دېدى. گۈلەندەم چىقىپ:

— ئەي بوۋا، ئۆز جېنىڭغا ئۆزۈڭ جاپا قىلىپ نېمە قىلارسەن؟ مەلىكەم چەندان ئاقىل، دانىشمەن. ئۇ ئىشق - پىراقىدا كەلگەن يىگىتلەرگە رەھىم قىلمىدى. مەسلىھىتىم شۇكى، قېرىغان چېغىڭدا ئاشقىلىق دەۋاسى قىلماي، ئاخىرقى ئۆمرۈڭنى خاتىرجەم ئۆتكۈزگىن، — دېدى. خىزىر:

— ئەي دېدەك، كىرىپ مەلىكىنى قىچقىرىپ قويغىن. مەلىكىنى قولۇمغا كەلتۈرمىگۈچە قايتماسمەن، ئاشىقلىق دەۋاسىدىن يانماسمەن، مەلىكە بىلەن بىر يەردە بولمىغۇچە ئارزۇيۇمغا قانماسمەن. ئەي دېدەك، كىر، مەلىكە پاتراق مېنىڭ ئالدىمغا چىقىپ كۆرۈشۈپ جاۋاب بەرسۇن. مەن ئاشىقلىقىدىن تاندىغان ئەخمەق ئادەملەردىن ئەمەس، — دەپ تۇرۇۋالدى.

گۈلەندەم بوۋاينىڭ ھەيۋىتىدىن قورقۇپ، مەلىكە قېشىغا يۈگۈرۈپ كىرىپ، ئۆزىنى توختىتالماي يىغلاپ تۇرۇپ:

— ئەي مەلىكە، ئۇ بوۋاي: «مەلىكە رۇمنى ئالمىغۇچە كەتمەسمەن، ئۇنى مەن ئالمىسام، ئۇ يەنە ئاشىق يىگىتلەرنىڭ جېنىغا زامىن بولىدۇ، پاتراق چىقىپ مېنىڭ بىلەن سۆزلەشسۇن» دەيدۇ، — دېدى. مەلىكە گۈلرىز بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئاتەش نەپسى بېشىغا ئۆرلەپ، مەيدانغا چىقماقچى بولدى. بۇ چاغدا ۋەزىر:

— ئەي مەلىكەم، نى نەۋقىران يىگىتلەر سىزگە تەڭ كېلەلمەي ئۆلدى. بۇ ئەقلىدىن ئازغان بۇۋاي-نىڭ ئىشى بىر قىلچ بىلەن تامام بولۇر، — دېدى. مەلىكىنىڭ كۆڭلى خېلى تەسكىن تاپتى. مەلىكە ئۆزىگە زىبۇزىننەت تاقاپ ياسىنىپ، ئوردا قىزلىرىنى باشلاپ نازۇكەرەشمىلەر بىلەن مەيدانغا چىقىپ بۇۋاي بىلەن كۆرۈشتى. بۇۋاي مەلىكىگە تەزىم قىلدى. مەلىكە بۇۋايدىن:

— قايسى قەبىلىدىن بولۇرسىز؟ نېمە ئۈچۈردىن كەلدىڭىز؟ نام ـ نەسەبىڭىزنى ماڭا بايان قىلىڭ، — دېدى. خىزىر:

— ئەرەب قەبىلىسىدىن، بۇ يىل بىر يۈز توقسان ئالتە ياشقا كىردىم، تېخى ئۆيلەنگىنىم يوق. سىزنىڭ تەرىپىڭىز تامام ئالەم خەلقىگە داڭلاندى، بىۋاپالىقىڭىز تامام يۇرتلارغا ئاڭلاندى، نۇرغۇن يىگىتلەرنىڭ هاياتلىق يولى باغلاندى. مەن تەرىپىڭىزنى ئاڭلاپ ئىشق ـ مۇھەببىتىڭىزگە چىدىيالماي، خانۇمانىمدىن كېچىپ خىزمىتىڭىزگە كەلدىم. مېنىڭ ئېتىم ئەبۇلھەرنى ۋىسە قوبۇلمەن، ئىشلەتسە قۇل، ساتسا پۇلمەن، — دېدى. مەلىكە:

— ئۇنداق بولسا، مەن ئەرەبچە تۆت مىسرا بېيىت ئوقۇيمەن، سىزمۇ شۇنىڭغا بېقىپ تۆت مىسرا بېيىت ئوقۇڭ، مەنسى مەنسىگە، هەرپى هەرپىگە باراۋەر كەلسۇن، شۇندىلا ئۆزۈمنى سىزگە قوبۇل قىلاي، بولالمىسىڭىز، بېشىڭىزنى تېنىڭىزدىن جۇدا قىلاي، — دېدى.

ئەلقىسسە: مەلىكە ئەرەبچە، پارسچە، كەشمىرچە، هىندىچە بېيىت ئوقۇدى. بۇۋاي هەر قېتىم مەلىكىنى لال قىلدى.

مەلىكە بۇۋايغا تەڭ كېلەلمەي خاپا بولدى ۋە بۇۋاينى تۇركىي تىلغا ئاجىز كېلۇر، دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئەي ساددا بۇۋاي، ئەيلەمەگىل ئەيش تەرەپ،
كېچىلىرى قىلغىن ئەمدى هەقنى تەلەپ.
پارس تىلىنى مەگەر ئېزىپ ئىچىپسەن،
كېپەكچ بولۇرسەن سۆزدە تۇركىي سەن.

مەلىكە گۈلرىز دائىم يۈزىگە نىقاب تارتىپ يۈرەر ئىدى، هەركىم سۆزىدە چېچەنلىك قىلسا، يۈزىدە

ەدىكى نىقابىنى ئاچاتتى. يىگىتلەر مەلىكىنىڭ جامالىنى كۆرگەن ھامان تىلى لال، ئەقلى مالال بولۇپ تىلىغا سۆز كەلمەس ئىدى. مەلىكە شۇ ئادىتىچە توساتتىن يۈزىدىن نىقابىنى كۆتۈردى، لېكىن بۇۋاي پەرۋاسىز ھالدا تۇرىكى تىلدا بۇ بەيىتنى ئوقۇدى:

ئەي جانجىگەر، مېنىڭ جىگەر - جانىم يوق،
بىر خەنجەر ئۇرساڭ ھۆل بولغۇنچە قانىم يوق.
قەرىغان چاغدا مەن بويۇڭنى قۇچاقلاپ،
بىر بۆسە قىلىپ ئۆلسەم ئارمانىم يوق.

مەلىكە بۇ بەيىتنى ئوقۇدى:

ئەي پىرى ئەرەب، تاڭلا كېلىپ قان تىلەگىن،
قىلغان گۇناھىڭغا ئەتە پىرشان تىلەگىن.
گۆرگە ئاياغىڭ يېتىپتۇر ئەي قېرى چال،
تۆۋە قىلىپ ئەمدى ئىمان تىلەگىن.

بۇۋاي بۇ بەيىتنى ئوقۇدى:

ئەي قىز، مېنى قىلما سۆھبىتىڭدىن مەھرۇم،
غەم تېغى بىلەن تىلىنمىسۇن بۇ كۆڭلۈم.
ساقالىم ئاقارغان بىلەن يىگىتمەن،
سۆي، بۆسە قىلاي قانسۇن كۆڭلۈم.

بۇۋاي قىزنى بەيىتتا يېڭىپ، ئاخىر ئۆزىنىڭ كۆڭلىدىكىنى دېدى:

— مەن خىزىر ئەلەيھىسسالام بولىمەن. ماڭا خۇدايىتائالادىن ۋەھىي بولدى، سېنى شاھزادە بەھرامغا ئېلىپ بەرگىلى كەلدىم. شاھزادە بەھرامنى ئۆزۈڭگە قوبۇل قىلساڭ، گۇناھىڭدىن ئۆتىمەن، بولمىسا، جازالىنىسەن، — دېدى. مەلىكە:

— ھەزرىتىم، ئۆزلىرى نېمە دېسىلە ئىلتىپاتلىرى، — دەپ باش ئېگىپ تۇردى.

ئەلقىسسە: مەلىكە ئۆزىنى بەھرام شاھزادىگە قوبۇل قىلدى ۋە بارلىق شەھەر خەلقىنى تويغا چىللاپ، نەچچە كۈنگىچە ئاش بەردى. خىزىر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا نىكاھ قىلدى.

مەلىكە گۈلرىز بىلەن شاھزادە بەھرام تويدىن كېيىن بىرنەچچە زامان رۇم شەھرىنى تاماشا قىلدى. ۋاقىت ئۇزاپ، شاھزادە بەھرام ئاتا - ئانىسىنى سېغىنىپ - ياد ئېتىپ، ئۆز يۇرتى خاقانى چىنغا قايتىش ئۈچۈن پادىشاھتىن رۇخسەت تىلىدى. پادىشاھمۇ ئىجازەت بەردى ۋە قىزى مەلىكە گۈلرىزنى بىللە قوشۇپ قويدى. بۇلار ئۆز يۇرتىغا ياندى.

شاھزادە بەھرامنىڭ كېلىدىغان خەۋىرى خاقانى چىنغا ئاڭلاندى. خاقانى چىن ئەركان دۆلەتلىرى بىلەن ئالدىغا چىقتى. بۇ ئاشىق - مەشۇقلار ئاتا - ئانىسى بىلەن دىدارلىشىپ، ئىززەت - ئىكرامىلار بىلەن ئوردىغا كىردى.

نەچچە زاماندىن كېيىن شاھزادە بەھرامنىڭ ئاتا - ئانىسى ئالەمدىن ئۆتتى. شاھزادە بەھرام ئاتىسىنىڭ ئورنىغا پادىشاھ بولۇپ، ياخشى ئات كۆتۈرۈپ دۇنيادىن ئۆتتى.

بەھرام ۋە ھەپتە مەنزىر

بىر زامانلاردا بەھرام ئىسىملىك بىر پادىشاھ ئۆتكەن بولۇپ، ئۇ پۇقرالارغا شۇنداق كۆڭۈل بۆلىدىكەنكى، ئۇنىڭدىن ھەممە كىشى خۇشال ئىكەن.

بەھرام ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ، ئاقىل دانىشمەنلەرنى تەربىيىلەپ، ئەلنىڭ ئىشلىرىنى شۇلارغا تاپشۇرۇپتۇ، خەزىنە ئىشكىلىرىنى ئېچىپ، غەرىب ـ مۇساپىرلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئاپتۇ. شۇ-نىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ پادىشاھلىقى بارغانسېرى قۇدرەت تېپىپتۇ، مەملىكەت ئاۋات، پۇقرا بایاشات بوپتۇ. بەھرامنىڭ بۇيۇك نامى پۈتۈن ئالەمگە پۇر كېتىپتۇ.

ئەلقىسسە: بەھرامنىڭ مەلىكە دىلئارام دېگەن بىر ئايالى بار ئىكەن. مەلىكە دىلئارام شەمشەرۋاز-لىق، كامانداز‌لىق ۋە نەغمە ـ ناۋازلىقتا تەڭداشسىز ئىكەن، ئەر ـ خوتۇن ئىككىيلەن بىللە شىكار قە-لىدىكەن، ئۇلارغا دۈچ كەلگەن ھەرقانداق نەرسە قېچىپ قۇتۇلالمايدىكەن، ئۇلار ئۇنى يا ئوق، يا كامان بىلەن چوقۇم قولغا كەلتۈرىدىكەن.

بىر كۈنى ئۇلار شىكارغا چىقىپ دەشت ـ بایاۋاندا يۈرگىنىدە، ئالدىغا ئىككى كېيىك ئۈچراپتۇ. كېيىكلەرنىڭ بىرى ئەركەك، يەنە بىرى چىشى ئىكەن.

ـــ ھەزرەتلىرىگە ئىلتىماسىم، ـــ دەپتۇ دىلئارام ئېرىگە قاراپ، ـــ ئاۋۇ كېيىكلەرگە ئوق ئاتسىلا، شەرت شۇكى، مەن دېگەن نەتىجە يۈز بەرسۇن.

ـــ مەسىلەن، قانداق نەتىجە؟ ـــ دەپ سوراپتۇ بەھرام.

ـــ ئاتقان ئوقلىرى تەگكەندىن كېيىن، ـــ دەپتۇ دىلئارام چۈشەندۈرۈپ، ـــ ئەركەك كېيىك چە-شى، چىشى كېيىك ئەركەك بولۇپ قالسۇن.

ـــ بولىدۇ! ـــ دەپتۇ بەھرام ئىشەنچلىك ھالدا.

بەھرام بىرىنچى ئوقنى ئەركەك كېيىككە ئاتقانىكەن، ئوق كېيىكنىڭ ئىككى مۈڭگۈزىنى ئۈچۈرۈپ چىقىپ كېتىپتۇ ـ دە، چىشى كېيىكتەك بولۇپ قاپتۇ. ئاندىن ئىككىنچى، ئۈچىنچى ئوقنى ئاتقانىكەن، بۇ ئىككى ئوق چىشى كېيىنىڭ بېشىغا خۇددى مۈڭگۈزدەكلا قادىلىپ قاپتۇ ـ دە، چىشى كېيىك ئەركەك كېيىكتەك كۆرۈنۈپتۇ. بۇ ھالدىن مەغرۇرلانغان بەھرام كۈلۈمسىرەپ، سوئال نەزەرى بىلەن مەلىكىگە قاراپ سوراپتۇ:

ـــ قانداق؟

ـــ دۇنيادا بۇنداق مەرگەنلەر تولا، ـــ دەپتۇ دىلئارام يېڭىلىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ، ـــ بەلكىم

سىلىدىنمۇ ئۇستۇن ماھارەت ئىگىلىرى بولۇشى مۇمكىن. ھەزرەتلىرىنىڭ مەغرۇرلىنىشى بىھاجەت.

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ بەھرامنىڭ يۈرىكىدە غەزەپ ئوتى يالقۇنلاپتۇ، غەزەپتىن چىرايى تاتىرىپ، پۈتۈن ئەزايى ـ بەدىنى بەزگەكتەك تىترەپ كېتىپتۇ.

ـــ ئۇنداق بولسا، مەندىن ئوبدىنىنى تېپىۋال! ـــ دەپتۇ ئۇ غەزەپ بىلەن ۋە مەلىكىنى ئاتتىن ئۇ. زۇپ ئېلىپ يەرگە ئۇرۇپتۇ، ئاتنى چاپتۇرغان پېتى ئارقىسىغىمۇ قارىماي بايا‌ۋاندىن چىقىپ كېتىپتۇ.

ئەلقىسسە: دىلئارام ھوشىدىن كېتىپتۇ. ئۇ بىرھازادىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ، ئويلىماي قىلغان سۆزىگە پۇشايمان قىپتۇ، لېكىن: «كېيىنكى پۇشايمان ـــ ئۆزىگە دۇشمەن» دېگەندەك، پۇشايمان پايدا بەرمەپتۇ. دىلئارام ھەسرەت ـ نادامەتتە ئورنىدىن تۇرۇپ ھەر تەرەپكە قاراپتۇ، ئۇنىڭغا ئۆز سايىسىدىن بۆلەك ھەمراھ يوق ئىكەن. ئاخىر ئۇ يىراقتا كۆرۈنگەن تاغ تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. ماڭا ـ ماڭا پۇتلىرى قاپىرىپ ئىششىپ كېتىپتۇ، ئەمما ئۇ چىشىنى چىشلەپ، ئازابنى ئىچىگە يۇتۇپ مېڭىۋېرىپتۇ.

دىلئارام يۇرۇپتۇ، يۇرۇپتۇ، كۆپ مۇشەققەتلەرنى چېكىپتۇ. ئاقىۋەت يىراقتىن بىر يېشىللىقنى كۆرۈپتۇ. ئۇ گويا شىپا تاپقان بىتابتەك جانلىنىپ، قەدىمىنى تېزلىتىپ، شۇ باغقا قاراپ مېڭىپتۇ. كۆ‌رۈنگەن يېشىللىق بىر دېھقانىڭ ئېكىنزارلىقى ئىكەن. بۇ دېھقان كۆپنى كۆرگەن، كۆپنى بىلىدىغان، دانىشمەن، ھۈنەر ـ سەنئەتنىمۇ قولى گۈل كىشى ئىكەن. ئۇ ئۆز ئۆمرىدە پۈتۈن ئالەمنى ئايلىنىپ چىقىپ، ئىسسىق ـ سوغۇقلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن، بىۋاپا دۇنيادىن بىزار بولۇپ، ئىستىقامەتنى ئىختىيار قىلىپ، بايا‌ۋاندا تېرىقچىلىق قىلىپ يۈرگەنىكەن.

دېھقان دەشت ـ بايا‌ۋاندىن چىقىپ كەلگەن ساھىبجامال پەرى سۈپەت دىلئارامنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ سوراپتۇ:

ـــ ئەي نازىنىن، قايسى باغ‌نىڭ گۈلى، قايسى چىمەنىڭ بۇلبۇلىسىز؟ قايسى پەرىشتە، قايسى پەرىزاتنىڭ نەسلى بولىسىز؟ بۇ دەشت ـ بايا‌ۋاندا نېمە ئىش قىلىپ يۈرىسىز؟

مەلىكە دىلئارام بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى بىر ـ بىر بايان قىلىپ، ئاخىردا:

ـــ ئەمدى ئۆزلىرىگە ئوغۇل ھەم قىز بولغىلى كەلدىم، ـــ دەپتۇ.

ـــ مەن سىزنى قىزىم دېسەم، نامراتلىق ۋە پېقىرلىقىمنى ئەيىب‌كە بۇيرۇمىغايسىز، ـــ دەپتۇ دېھقان.

ـــ ئەي ئاتا، ـــ دەپتۇ دىلئارام دېھقانغا، ـــ سىز ئاددىيلا دېھقان بولماستىن، كۆپنى كۆر‌

گەن، كۆپنى بىلمىغان دانىشمەندەك قىلىسىز. مېنى قىزىم دېسىڭىز، يۈزمىڭ مەرتە خۇشال بولىمەن، چۈنكى مەن بىر غېرىب ـ مۇساپىرمەن، سىزدىن ئوبدانراق ئاتىنى قەيەردىن تاپىمەن؟

دېھقان كۇلۇپ قويۇپتۇ ۋە دىلئارامنى ئۆيگە باشلاپتۇ. مەلىكە ئۆيگە كىرىپلا چاققانلىق بىلەن خۇددى خىزمەتكارەكلا ئىشقا كىرىشىپتۇ، قۇلىقىدىكى ئىككى ھالقىنى ئېلىپ، دېھقان ئاتىسىغا سۇ-نۇپتۇ. دېھقان ئۇستا جاۋاھىرشۇناس ئىكەن. ئۇ ياقۇت كۆزلۈك ھالقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئىنتايىن قىم-مەت باھالىق ياقۇت ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ، مەلىكىنىڭ سۆزى بويىچە ئۇنى سېتىپ، دىلئارامغا لايىق ۋە كېرەكلىك نەرسىلەرنى تەيىنلەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئاتا ـ بالا بولۇپ، كۆڭۈللۈك تۇرمۇش ئۆتۈ-كۈزۈشكە باشلاپتۇ.

ئەلقىسسە: ئەمدى ئىككى كەلىمە سۆزنى بەھرامدىن ئاڭلايلى:

غەزىپىگە پايلىماي خوتۇنى دىلئارامنى ئاتتىن يۇلۇپ ئېلىپ يەرگە ئېتىۋېتىپ ئوردىغا قايتىپ كەلگەن بەھرام ئالدىراقسانلىق قىلغىنىغا ناھايىتى كۆپ پۇشايمان قىلىپ، دىلئارامنى تاشلاپ كەلگەن يەرگە كۆپ قېتىم ئادەم ئەۋەتىپتۇ، لېكىن بارغانلاردىن مەلىكە توغرۇلۇق ھېچبىر خەۋەر ئالالماپتۇ. دىلئارامنىڭ ھىجران پىراقى بەھرامنى كېچە ـ كۈندۈز ئازابلاپتۇ. ئۇ ھەسرەت ۋە پۇشايمان ياشلىرىنى راۋان قىلىپ، پادىشاھلىقىنى تاشلاپ، دەرۋىش بولۇپ كەتكىلى تاس قاپتۇ.

ئەلقىسسە: مەلىكە دىلئارام دېھقان ئاتىسىنىڭ ئۆيىدە ياخشى تۇرۇۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن ئول-تۇرسا ـ قوپسا، كۆڭۈل رىشتى باغلانغان ئېرىنى ئويلايدىكەن، ئۆزىنىڭ ئالدىراڭغۇلۇق قىلغىنىغا كۆپ پۇشايمان قىلىدىكەن. بەھرامنىڭ ئىشق ـ پىراقىدا ئۇنىڭ باغرى كۆيۈپ، رەڭگى ـ رۇخسارى كۈندىن ـ كۈنگە سارغىيىپ كېتىپتۇ.

ـــ ئەي ئاتا، ـــ دەپتۇ ئۇ بىر كۈنى دېھقانغا، ـــ ھەر كۈنى پادىشاھ بىلەن شىكارغا چىقاتتىم. بۇ-گۈن كۆڭلۈم سەل خاموش تۇرىدۇ، رۇخسەت بەرسىڭىز، شىكارغا چىقىپ كەلسەم.

دېھقان دىلئارامغا رۇخسەت بېرىپتۇ. دىلئارام خۇشال بولۇپ تەييارلىقىنى پۈتتۈرۈپ، شىكارغا راۋان بوپتۇ. ئۇ سەيلە قىلىپ ئايلىنىپ يۈرۈپ شۇنداق شىكار قىپتۇكى، كېيىك ـ جەرەنلەرنى، ئارقار ـ بۇ-غىلارنى گاھى ئوق، گاھى كامان بىلەن ئوۋلاپتۇ، ساز چېلىپ، ئاشقانە ناخشا توۋلاپ، شۇنداق ناۋا قىپ-تۇكى، بۇنى ئاڭلىغان ھايۋانلار بىھوش بولۇپ يىقىلىپتۇ.... دىلئارامنىڭ داڭقى خەلقىئالەمگە پۇر كې-تىپتۇ، ھەممە يەرگە: «دەشت ـ باياۋاندا تىرىكچىلىك قىلىدىغان بىر دېھقانىنىڭ قىزى بارمىش، ئۇ قىز شۇنداق شىكار قىلارمىشكى، ئۆلۈك كېيىكلەرنى تىرىلدۈرەرمىش، تىرىكلىرىنى بىھوش قىلىپ يىقىتار-مىش...» دېگەن خەۋەر تارقىلىپتۇ. بۇ خەۋەر شاھ بەھرامنىڭ قۇلىقىغىمۇ يېتىپ بېرىپتۇ.

ئۇ بىر كۈنى بۇ قىزنى زىيارەت قىلىشنى خالاپ، ۋەزىر ـ ۋۇزرالىرىنى باشلاپ، ئېسىل ئاتلارغا مىنىپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار دېھقانىنىڭ ئۆيىگە يېتىپ بېرىپ كۆرۈپتۇلەركى، ھېلىقى داڭدار قىز دىلئارام ئىكەن.

ـــ ئەي قىز، ـــ دەپتۇ بەھرام، ـــ نەغمە ـ ناۋا بىلەن جان ـ جانىۋارلارنى ئالداپ بىھوش قىلىپ ئوۋ ئوۋلاشنى ئەقىل ـ پاراسەت، ماھارەت دەپ بىلىپ، تەھسىن ـ ئاپىرىن ئېيتىشىنىڭ ھېچ ھاجىتى يوق، چۈنكى دۇنيادا مۇنداق ئىشلار كۆپ، ھەتتا سەندىن نەچچە ھەسسە ئۇستۇن تۇرىدىغان شىكارچى، چەۋەنداز خوتۇن ـ قىزلارمۇ بولۇشى مۇمكىن.

ـــ ئەي پادىشاھ بەھرام، ـــ دەپتۇ قىز، ـــ سەن دىلئارامنىڭ سۆزىگە سەۋر قىلماي، ئۇنىڭغا

ھېسابسىز زۇلۇم قىلدىڭ....

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ بەھرام چىداپ تۇرالماپتۇ. ئۇ پۈشايمانىنى سۆزلەپ، خجىللىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. دىلئارامۇ ئۆز خجىللىقىنى ئىزھار قىپتۇ. ئۇلار بىر - بىرىدىن ئەپۇ سوراپ، ئۆزئارا ھالىق ئېيتىپ. تۇ. بەھرام دېھقاننىڭ دىلئارامغا سەممىي ئاتىدارچىلىق قىلغانلىقىغا كۆپتىن - كۆپ مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ، ئۇنىڭغا ھېسابسىز نەرسىلەرنى ھەدىيە قىپتۇ ۋە دىلئارامنى ئېلىپ ئوردىغا قايتىپتۇ.

ئەلقىسسە: بەھرام دىلئارامنىڭ ۋىسالىغا يەتكەندىن كېيىن ئەيش - ئىشرەت ۋە ئويۇن - تاماشىغا بېرىلىپ كېتىپ، مەملىكەت خىزمىتىنى ئۇنتۇپ قاپتۇ. ئۇ شىكارغا شۇنداق بېرىلىپ كېتىپتۇكى، ئوردىغا ئايدا بىرەر قېتىم قايتىپ كېلىدىكەن. بۇ ھالدىن ئەل - جامائەت، دانىشمەن، ئوردا كاتتىلىرى ناھايىتى بىئارام بوپتۇ، لېكىن پادىشاھنى بۇ ئىشلاردىن توسۇشقا ھېچكىم جۈرئەت قىلالماپتۇ، شۇڭا مەملىكەت كۇنسېرى خاراب بولۇشقا باشلاپتۇ.

پادىشاھ بەھرامنىڭ نەھمان ئىسىملىك بىر ۋەزىرى بولۇپ، ناھايىتى سەزگۈر، دانا كىشى ئىكەن. ئۇ بەھرام بىلەن تەڭتۇش بولۇپ، ئۇنىڭغا ھەممىدىن ئامراق ئىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن پادىشاھ بۇ ۋەزىرنىڭ ھەر قانداق مەسلىھىتى بولسا، قوبۇل قىلىپ، شۇ بويىچە ئىش قىلىدىكەن.

بىر كۈنى ئوردا كاتتىلىرى نەھمانىنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— ئەي نەھمان، — دەپتۇ ھال ئېيتىپ، — مەملىكەت ھالاكەت گىردابىغا كېلىپ قالدى. سەن پادىشاھقا بىر مەسلىھەت بەرگىن، ئەقىل بىلەن ئىش قىلىپ، يولىنى تاپسۇن، سەلتەنەت تەختىدە مۇقىم ئولتۇرۇپ، مەملىكەت ئىشلىرىنى ئوبدان يولغا سالسۇن.

ۋەزىر نەھمان ئۇلارغا ھېسداشلىق بىلدۈرۈپتۇ.

— ئەي دوستلار، — دەپتۇ ئۇ كۆڭلىدىكى تەدبىرىنى ئىزھار قىلىپ، — مەن پادىشاھ بەھرام بەلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىمەن. سىلەر يەتتە نەپەر نەققاش كەلتۇرۈڭلار، ئۇلارنىڭ ھەربىرى ھۇنەردە كامالىغا يەتكەن، يەتتە قەۋەت ئاسماننىڭ كۆرۈنۈشىنى نەقىش قىلالايدىغان بولسۇن. قالغان ئىشنى ئۆزۈمگە قويۇڭلار.

ئوردا كاتتىلىرى ۋەزىر نەھمانىنىڭ سۆزىگە بىنائەن ئالەمگە مەشھۇر يەتتە نەپەر نەققاشنى تېپىپ كەپتۇ. ۋەزىر نەھمان ئۇلارغا يەتتە قەۋەت ئاسماننىڭ كۆرۈنۈشى چۈشۈرۈلگەن يەتتە مەنزەر بىنا قىلىشنى بۇيرۇپتۇ.

ئەلقىسسە: ئۇستىلار خۇش ھاۋالىق بىر يەرنى تاللاپ يەتتە مەنزەر ياساپتۇ، ھەربىر مەنزەرنىڭ ئۇستىنى گۈمبەز شەكىللىك چىقىرىپ، ھەربىر مەنزەرگە بىر قەۋەت ئاسماننىڭ ئۆز ئەينىنى نەقىشلەپتۇ، بىرىنچى مەنزەرنى مۇشكتىن، ئىككىنچى مەنزەرنى زەپىراندىن، ئۈچىنچى مەنزەرنى رەيھاندىن، تۆتىنچى مەنزەرنى بىنەپشىدىن، بەشىنچى مەنزەرنى نارجىندىن، ئالتىنچى مەنزەرنى لاجۋەردىن، يەتتىنچى مەنزەرنى كاپۇردىن ياساپتۇ. بۇ مەنزەرلەر شۇنداق گۈزەل ۋە سەلتەنەتلىك ئىكەنكى، ھاياتلىقتا ھېچ كىشى كۆرمىگەن ۋە ئاڭلىمىغان بولغاي....

ۋەزىر نەھمان يەتتە مەنزەر پۈتكەندىن كېيىن يەتتە ئىقلىم پادىشاھلىرىغا ئەلچى ئەۋەتىپ، بىردىن يەتتە نەپەر زىبا قىز ئەكەلدۈرۈپتۇ. بۇ قىزلارنىڭ ھەربىرىنى بىردىن مەنزەرگە ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ، ھەر بىر قىز چۈشكەن مەنزەر قانداق رەڭدە بولسا، ئۇ قىزغىمۇ شۇنداق رەڭلىك كىيىم كىيدۈرۈپتۇ.

— ئەي پادىشاھىئالەم، — دەپتۇ خەۋەرچىلەر بەھرامغا، — ۋەزىرىڭىز نەھمان يەتتە مەنزەر بىنا

قىلدى. ئۇنداق ئىمارەت دۇنيانىڭ باشقا ھەرقانداق يېرىدە يوقتۇر.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، پادىشاھ بەھرامنىڭ مەنزىرلەرنى زىيارەت قىلىش ھەۋىسى قوزغىلىپتۇ.

بىر شەنبە كۈنى پادىشاھ بەھرام مەنزىرۇ مۇشككە كەپتۇ. مەلىكە ھىندۇ بەھرامنىڭ ئالدىغا چىقىپ-تۇ. پادىشاھ مەلىكىنى كۆرۈپ ئۇنىڭ گۈزەل ھۆسنىگە، شېرىن سۆزىگە شەيدا بوپتۇ، ئاندىن كۆڭۈللۈك بەزمە ئۇيۇشتۇرۇپتۇ. ساقىيلار ئالتۇن ـ كۈمۈشتىن ياسالغان جامىلارغا لەئەل رەڭ شارابنى لىقمۇلىق تولدۇرۇپ، ئارقىمۇئارقا سۇنۇپتۇ. خۇش ئاۋاز سازەندىلەر بۇلبۇلدەك ناۋا ئەيلەپ، ئەتراپنى چاڭ كەلتۈ-رۈپتۇ. شۇنداق قىلىپ، كەچ بوپتۇ.

نەزم:

دېدى بەھرام: ئەي پەرى پەيكەر،
چىشلىرىڭ ئونچە، لەۋلىرىڭ شېكەر.
غۇنچىدەك ئاغزىڭ ئاچ، ھېكايەت قىل،
ئۆتكەن كۈندىن ماڭا رىۋايەت قىل.

قىلدى تەزىم ئاي يۈزلۈك زىبا،
دېدى: ئەي ئۇلۇغ پادىشاھ،
جاھانباز شەھرىيار ئولغىل،
تەخت ـ بەخت ئۆزرە تاجدار بولغىل.

مەلىكە سۆز لىباسىنى يېيىپ، مۇنداق ھېكايە باشلىدىلەر:

ئۆتكەن زاماندا شەراندىپ شەھرىدە بىر پادىشاھ ئۆتكەنكەن. ئۇ دانىشمەن، پەيلاسوپ بولۇپ، مەشرىقتىن مەغرىبكىچە ھەممە يەر ئۇنىڭ پەرمانىدا ئىكەن. ئۇ پادىشاھنىڭ ئۈچ ئوغلى بار ئىكەن. بىر كۈنى پادىشاھ چوڭ ئوغلىنى چاقىرىپ:

ــ چوڭ بولغاندا قانداق ئادەم بولىسەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ ئەي ئاتا، ــ دەپتۇ ئوغۇل، ــ ۋۇجۇدۇمدا قۇۋۋەت بولسىلا، ھەزرەتلىرى باسقان يولغا قەدەم قويغايمەن، ئۆزلىرى بىلەن تەڭ نەپەس ئېلىپ، ئاخىر سەلتەنەت تەختىگە چىققايمەن.

پادىشاھ ئوغلىنىڭ جاۋابىنى ئاڭلاپ تەھسىن ئېيتىپتۇ ۋە خۇداغا شۈكۈر قىپتۇ، ئاندىن ئىككىنچى ئوغلىنى چاقىرىپتۇ، سىناپ بېقىش ئۈچۈن ئۆتكەن ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇ زېرەك ئوغۇل ئەقىل بىلەن جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئەي ئۇلۇغۋار ئاتا، ــ دەپتۇ ئۇ، ــ ھەرنە بۇيرۇساڭ، بېلىمنى چىڭ باغلىدىم، لېكىن سېنىڭ ئالدىڭدا تاج ھەققىدە ئېغىز ئېچىش، پادىشاھلىقنى قوبۇل قىلىش ئەدەپسىزلىكتۇر. سەن تەختىڭدە ئامان ـ ئېسەن ئولتۇرغىنىڭدا، تەختىگە قەدەم قويۇشقا ھەددىمىز يوق، ئەمما ۋاقتى

كەلگەندە قوبۇل قىلغايمىز.

پادىشاھ بۇ ئوغلىدىنمۇ خۇشال بوپتۇ. ئاندىن كەنجى ئوغلىنى چاقىرىپتۇ. ئۇمۇ ئاكىلىرىدەك جاۋاب بېرىپتۇ.

پادىشاھ پەرزەنتلىرىدىن خۇشنۇد بوپتۇ، ئۇلارنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە تەھسىن - ئاپىرىنلار ئېيتىپتۇ، ئەمما ئۇلارنى مۇساپىر قىلىش ئارقىلىق ئەل - ۋەتەن قەدرىنى بىلدۇرمەكچى، مېھنەت ئوتىدا پىشۇرماقچى بوپتۇ.

شاھزادىلەر يول تەييارلىقىنى پۈتتۈرۈپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. گاھى ئاۋات يەرلەرنى، گاھى باياۋانلارنى كېزىپتۇ. بىر كۈنى يولدا ئۇلارغا بىر زەڭگى ئۇچراپتۇ - دە:

— ئەي يىگىتلەر، تۆگە كۆردۈڭلارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— تۆگىنىڭ بىر كۆزى قارىغۇمىدى؟ — دەپتۇ شاھزادىلەرنىڭ بىرى.

— بىر چىشى سۇنۇقمىدى؟ — دەپتۇ يەنە بىرى.

— بىر پۇتى ئاقساقمىدى؟ — دەپتۇ ئۇچىنچىسى.

بۇ بەلگىلەر راست ئىكەن. تۆگىچى، تۆگىنى ھەقىقەتەن مۇشۇلار كۆرۈپتۇ، دەپ كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپتۇ.

تۆگىچى شاھزادىلەر كۆرسەتكەن يول بىلەن تۆگىنى ئىزدەپ كېتىپتۇ. شاھزادىلەرمۇ يولىغا راۋان بولۇپ، خېلى يول يۈرۈپ بىر مەھەللىگە يېتىپ كەپتۇ. يول بويىدا بىر تۇپ چوڭ دەرەخ بار ئىكەن، شاھزادىلەر دەرەخنىڭ تۈۋىگە يېقىن بېرىپتۇ، دەرەخ تۈۋىدىكى بۇلاقتىن سۇ ئىچىپ، ئارام ئېلىپ ئولتۇرۇپتۇ.

ئەلقىسسە: ھېلىقى تۆگىچى بىرنەچچە چاقىرىم يول يۈرۈپتۇ، لېكىن تۆگىسىنى تاپالماپتۇ - دە، ئالدىراپ كەينىگە قايتىپتۇ، كېلىپ قارىسا، يىگىتلەر ئۇخلاۋاتقۇدەك. تۆگىچى يىگىتلەرنى ئويغىتىپتۇ.

— ئەي يىگىتلەر، تۆگە قېنى؟ — دەپتۇ ئۇ ۋارقىراپ، — دەرھال تۆگىنى تېپىڭلار!

چوڭ شاھزادە سوراپتۇ:

— تۆگىنىڭ بىر يېنىدا ياغ، يەنە بىر يېنىدا ھەسەل بارمىدى؟

— ئۇستىدە خوتۇن كىشى بارمىدى؟ — دەپ قوشۇمچە قىپتۇ ئىككىنچى شاھزادە.

— ئۇ خوتۇن كىشى ئېغىرئاياغمىدى؟ بىر كالتە قۇيرۇق ئىتمۇ بارمىدى؟ — دەپ سوراپتۇ ئۇچىنچى شاھزادە.

— شۇنداق، — دەپتۇ تۆگىچى تەستىقلاپ، — مېنىڭ تۆگەمنىڭ دەل ئۆزى شۇ!

— بىز ئۇ تۆگىنى كۆرمىدۇق، — دەپتۇ شاھزادىلەر.

تۆگىچى، تۆگىنى بۇ ئۇچى يوقاتقان ئوخشايدۇ، دەپ گۇمانلىنىپ، يىگىتلەرنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا سۆرەپتۇ. يىگىتلەرمۇ بېرىپتۇ. پادىشاھ تۆگىچىنىڭ شىكايىتىنى ئاڭلاپ بولۇپ، يىگىتلەرگە قاراپ:

— تۆگىنى بېرىۋېتىڭلار! — دەپتۇ.

— بىز مۇساپىر، — دەپتۇ شاھزادىلەر، — بىر يىلدىن بېرى ئالەمنى ئايلىنىپ يۈرۈپتىمىز، بۇ شەھەرگە تېخى يېقىندا كەلدۇق، كېتىۋاتساق بۇ زەڭگى ئۇچرىدى، بىزدىن تۆگىنى سورىدى. بىز تۆگىنى كۆرگىنىمىز يوق.

— سىلەر ئېيتقان بەلگىلەرنىڭ ھەممىسى راست ئىكەن. تۆگىنى كۆرمەي تۇرۇپ ئۇنى قانداق بىلىدىڭلار؟ — دەپتۇ پادىشاھ.

— يولنىڭ ئىككى تەرىپى بۇك دەرەخزارلىق ئىكەن، ئەمما تۆگە يولنىڭ بىر تەرىپىدىكى دەرەخنىڭ غازىڭنى يەپ مېڭىپتۇ. شۇنىڭغا قاراپ تۆگىنى بىر كۆزى قارىغۇ بولسا كېرەك، دەپ ئويلىدۇق، — دەپتۇ بىرىنچى شاھزادە.

— بىر پۇتىنى سۆرەپ مېڭىپتۇ، ئاقساق ئىكەنلىكىنى شۇنىڭدىن بىلدۇق، — دەپتۇ ئىككىنچىسى.

— شاخنىڭ بەزىلىرى يېيىلىپ، بەزىلىرى قاپتۇ، چىشىنىڭ سۇنۇقلۇقىنى شۇنىڭدىن بىلدۇق، — دەپتۇ ئۈچىنچىسى.

— ئۇستىدىكى يۈكنى قانداق بىلدىڭلار؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— تۆگە ماڭغان يولنىڭ بىر تەرىپىگە چۈمۈلە، — دەپتۇ چوڭ شاھزادە جاۋاب بېرىپ، — ئىككىنچى تەرىپىگە كۈمۈتا ئولىشىپتۇ، شۇنىڭغا قاراپ بىر تەرىپىدە ياغ، يەنە بىر تەرىپىدە ھەسەل بارلىقىنى پەملىدۇق.

— تۆگە چۆكۈپتۇ. شۇ يەردە مەزلۇم كىشىنىڭ ئىزى بار ئىكەن. شۇنىڭدىن تۆگىگە مىنگەن ئايال كىشى ئىكەن، دەپ بىلدۇق، — دەپتۇ ئىككىنچىسى.

— ئۇ خوتۇن تۆگىدىن چۈشۈپ شۇ يەردىلا ئولتۇرۇپتۇ، ئورنىدىن يەرنى تايىنىپ قوپۇپتۇ. بۇنىڭدىن ئۇ ئايالنىڭ ئېغىرئاياغ ئىكەنلىكىنى بىلدۇق. ئىتنىڭ ئىزى ۋە قۇيرۇقىنىڭ يەرگە تولۇق تەگمىگىنىگە قاراپ، ئىتنىڭمۇ بارلىقىنى، لېكىن كالتە قۇيرۇق ئىكەنلىكىنى بىلدۇق، — دەپتۇ.

پادىشاھ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئۇلارنىڭ پاراسەت ـ ئىدراكىغا ئاپىرىن ئېيتىپتۇ، ئۇلارغا كۆپ مال ـ دۇنيا ئىنئام قىپتۇ ۋە ھەرەمگە يېقىن يەردىن ھۇجرا تەينىلەپ بېرىپتۇ.

بىر كۈنى پادىشاھ شاھزادىلەر بىلەن سۆھبەتلىشىپ كۆڭۈل ئاچقاندىن كېيىن چىقىپ كېتىپ، خىزمەتچىسىدىن شاھزادىلەرگە بىر جام شاراب، بىر تەخسە كاۋاپ، بىر لېگەن توقاچ چىقىرىپتۇ، ئۆزى ئاستا كېلىپ ئۇلارنىڭ گەپ ـ سۆزىنى تىڭشاپتۇ. ئۇلار شارابنى ئىچىپ،

نانىنى، كاۋاپنى يەپتۇ. شاھزادىلەرنىڭ بىرى دەپتۇ:
ــ بۇ شارابقا ئىشلىتىلگەن ئۈزۈم تېلىنى ئادەم قېنىدا سۇغارغانكەن.
ــ بۇ قوي ئىتنى ئەمگەنكەن، ــ دەپتۇ ئىككىنچىسى.
ــ پادىشاھنىڭ ئاتىسى ناۋاي بولسا كېرەك، ــ دەپتۇ ئۈچىنچىسى.
پادىشاھ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، دەرھال باغۋەننى چاقىرتىپ سوراپتۇ:
ــ بۇ شارابنىڭ ئۈزۈمىنى قەيەردىن ئالغان؟
ــ خاتىرجەم بولسىلا، پادىشاھىئالەم، ــ دەپتۇ باغۋەن، ــ بۇ شارابنى ئۆزىمىز ئۆستۈرگەن تال-نىڭ ئۈزۈمىدە چىقارغان، كۆڭۈللىرىگە باشقا خىياللار كەلمىسۇن.
ــ قۇرۇق گەپنىڭنى قوي! ــ دەپتۇ پادىشاھ قولىغا شەمشەرنى ئېلىپ، ــ راستىنى ئېيىت، ئەگەر يالغانغا يول قويساڭ، كاللاڭدىن ئايرىلىسەن. بۇ شارابنى چىقارغان ئۈزۈم تېلىنى نېمىدە سۇغارغان؟
ــ پادىشاھىئالەم، سەۋر قىلغايلا، ــ دەپتۇ باغۋەن دىر - دىر تىترەپ، ــ سوئاللىرىنى ئەمدى چۈشەندىم. بىر كۈنى بىر ئوغرى ئۈزۈم ئوغرىلىغىلى كىرگەنكەن، تۈتۈشۈپ قېلىپ قۇلاق تۈۋىگە بىر ئۇرسام تىن تارتمايلا جان بەردى. ھېچكىمگە بىلدۈرمەي تالنىڭ تۈۋىگە كۆمۈۋەتكەنىدىم.
پادىشاھ باغۋەننى چىقىرىۋېتىپ، قويچىنى چاقىرىپتۇ.
ــ راستىنى ئېيىت، ــ دەپتۇ پادىشاھ غەزەپ بىلەن، ــ بۇ قېتىم ئۆلتۈرۈلگەن قوينى نېمىگە ئېمىتكەن؟
ــ ئەي پادىشاھىئالەم، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قويچى، ــ ئەقىللىرىگە باركاللا، بۇ قوينى ئانىسى ئۆلۈپ قالغاچقا، ئىتنى ئېمىتىپ چوڭ قىلغانىدىم.
پادىشاھ قولىدا شەمشەر تۇتقان ھالدا ئانىسىنىڭ قېشىغا كىرىپتۇ ۋە سوراپتۇ:
ــ ئەي ئانا، راستىنى ئېيىت، مېنىڭ ئاتام كىم؟
ــ جېنىم بالام، ــ دەپتۇ ئانا ھەيران بولۇپ، ــ بېشىم ئاقارغاندا مۇنداق سوئالنى سورىغىنىڭ نېمىسى؟ غەرىزىڭ نېمە؟ ئاتاڭ پادىشاھ ئىدى.
ــ ئەي ئانا، ــ دەپتۇ پادىشاھ، ــ مېنى ئالدىماي راستىنى ئېيتقىن، بولمىسا، كاللاڭنى ئالىمەن!
ئوغلىنىڭ قەھرىدىن قورققان ئانا ئائىلاج ئەسلىي ئەھۋالنى ئىزھار قىپتۇ:
ــ ئوغلۇم، ئېيتسام ئېيتاي، سەۋر قىلىپ تىڭشىغىن. ئۆزۈڭ مەجبۇرلىدىڭ، ئاجىز ئاناڭغا نېمە ئىلاج؟ ــ دەپ سۆز باشلاپتۇ ئانا، ــ ئەتىياز كۈنلىرى ئىدى، كۆكاتلار ئەمدى باش كۆتۈرۈۋاتقان چاغ، ئاتاڭ شىكارغا كەتتى. ئۇ چاغدا شۇنداق چوكان ئىدىمكى، لاتاپەت بابىدا كامالەتكە يەتكەنىدىم، ھۆسن - جامالىمنىڭ زىبالىقى كۈندۈزنى خىجىل قىلاتتى. بىر كۈنى راۋاقتا ئولتۇراتتىم، گويا مەست تاۋۇستەك جىلۋە قىلىپ ئۆزۈمنى توختىتالمايتتىم. بىر ناۋاي يىگىت تەڭدە نان كۆتۈرۈپ ئۆتۈپ قالدى. ئۇمۇ تازا كېلىشكەن يىگىت ئىكەن. بىر كۆرۈپلا يۈرىكىم ئۇنىڭغا مايىل بولدى. ناۋاي يىگىتمۇ سەزدى بولغاي، يەر ئاستىدىن يېقىملىق كۈلۈپ قويدى. ئاخىر سۆزلىشىپ قالدۇق. ئۇ ماڭا ئۈزاقتىن بېرى ئاشىق ئىكەن. پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسىسى بىلەن ئەيش - ئىشرەت قىلدۇق. سەن شۇ چاغدا تۆرەلگەن.
پادىشاھ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، ئانىسىنىڭ قېشىدىن قايتىپ چىقىپتۇ. ئاخىر پادىشاھ يىگىتلەرنىڭ ئالدىغا كەپتۇ.
ــ ئەي دانا يىگىتلەر، ــ دەپتۇ پادىشاھ، ــ ھەر سۆزنىكى سىلەردىن ئاڭلىدىم. سۈرۈشتۈرسەم

هەممىسى راست بولۇپ چىقتى. بۇنى سىلەر قانداق بىلدىڭلار؟

— شاراب دېگەن شادلىق ھاسىل قىلاتتى. سىز كىرگۈزگەن شاراب غەم پەيدا قىلدى، — دەپتۇ يىگىتلەرنىڭ بىرىنچىسى، — شۇ سەۋەبتىن، بۇ شارابنى ياسىغان ئۇزۇمنىڭ تېلىنى ئادەم قېنىدا سۇغارغان بولسا كېرەك، دەپ ئويلىدىم.

ئىككىنچى يىگىت ئېيتىپتۇ:

— كاۋاپنى يەپلا كۆڭلۇمدە بىر تۇرلۇك تەشۋىش پەيدا بولۇپ، ئاغزىمدىن شالى ياندى. كاۋاپتىن ئىتتىنىڭ پۇرىقى كەلدى. شۇڭا، بۇ قوينىڭ ئىتنى ئەمگەنلىكىنى پەملىدىم، — دەپتۇ ئىككىنچىسى.

— مەن ئۆزلىرىنىڭ يېنىغا كېلىپ، چېھرلىرىگە قارىدىم، ھېچبىر تاجدارلىق نىشانىسىنى كۆرمىدىم، سۆزلىرىدە ناندىن باشقا ھېكايىنى ئاڭلىمىدىم. شۇڭا، بۇ پادىشاھ ناۋاينىڭ بالىسى بولسا كېرەك، دەپ ھۆكۈم قىلدىم، — دەپتۇ ئۈچىنچىسى.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ پادىشاھ ھەيران قاپتۇ.

— ئەي يىگىتلەر، — دەپتۇ پادىشاھ، — بىگۇناھ باش كەسمەك ئادىللىق ئەمەس. بۇ سىرلىرىمىزدىن سىلەرنىڭ خەۋەر تېپىشىڭلار بىئەدەپلىك، شۇنىڭ ئۈچۈن بېشىڭلارنى كەسمەكچى ئىدىم، ئەمما ئەقىل ـ پاراسىتىڭلار، زېرەكلىكىڭلارنىڭ ھەققى ـ ھۆرمىتىدىن قېنىڭلاردىن كەچتىم.

پادىشاھ يىگىتلەرنىڭ دانالىقىغا تەھسىن ئېيتىپ، يۈز دىناردىن پۇل بېرىپ، ئۆز دىيارىغا ئۇزىتىپ قويۇپتۇ. شاھزادىلەر ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ ئۆز يۇرتىغا كەپتۇ. ئەتىسى شاھ پەرزەنتلىرى بىلەن ساق ـ سالامەت، خۇشال ـ خۇرام كۆرۈشۈپتۇ ۋە ھەربىر ئوغلىنى بىر شەھەرگە پادىشاھ قىپتۇ....

ئەلقىسسە: مەلىكە ھىندۇ ھېكايىسىنى تاماملاپ ئۇخلاپ قاپتۇ. شاھ بەھرامۇ مەستلىكتە شېرىن ئۇيقۇغا ئەسىر بوپتۇ.

يەكشەنبە كۈنى ئىكەن. شاھ بەھرام ئۇيقۇدىن بىدار بولۇپ، مەنزىرۇ زەپىرانغا قەدەم قويۇپتۇ. مەلىكە نەمرۇز گۈلدەك ئېچىلىپ، كۈندەك نۇرلىنىپ شاھ بەھرامنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ ۋە پادىشاھنى ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن مەنزىرۇ زەپىرانغا باشلاپ كىرىپتۇ. ئۇلار لەئەل رەڭ شارابلارنى ئالتۇن جاملارغا لىقمۇلىق تولدۇرۇپ ئىچىشىپتۇ، سازەندىلەر سازلىرىنى سايرىتىپتۇ، رەنا قىزلار مەست تاۋۇستەك جىلۋە قىلىپ ئۇسسۇل ئوينىشىپتۇ، ناخشا ـ سازلارنىڭ ساداسى گۈمبەزنى تىترىتىپتۇ. ئاخىر تۇن ئالەمدە قانات يېيىپتۇ. مەي تەسىرىدىن مەجلىس ئەھلىنىڭ ئەقىل ـ ھوشى قېچىپتۇ، ئۇيقۇ لەشكەرلىرى كۆزلەرگە ھۇجۇم قىپتۇ.

ئەلقىسسە: بەھرامنىڭ كۆزلىرى مەي ۋە ئۇيقۇ مەستلىكى بىلەن خۇمارلىشىپتۇ. مەلىكە ھېكايە باشلاپتۇ:

شەھرى خۇراساندا ھەسەن ئىسىملىك بىر زەرگەر بولۇپ، ئۇنىڭ ماھارىتى تامامى ئالەمگە پۇر كېتىپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇستا ھەسەن ھەممە ھۈنىرىنى ئىشلىتىپ، يۈز پاتمان مىستا بىر پىل ياساپتۇ. تۆت پۇتى بېكىتىلىشى ھامان پىل ھەربىكەتكە كېلىپ، ھەر تەرەپكە مېڭىپتۇ. بۇنى كۆرۈپ خالايىق ھەيران قاپتۇ. ئۇستا ھەسەن پىلنى پادىشاھقا ھەدىيە قىپتۇ. پىلنى كۆرۈپ پادىشاھمۇ ھەيران قاپتۇ.

— باركاللا، ئۇستا ھەسەن، — دەپتۇ پادىشاھ ھەۋىسى قوزغىلىپ، — بۇ ئىشىڭمۇ يارايدۇ. ئەمدى ئالتۇندا بىر پىل ياسىغىن.

پادىشاھ ئۇستا ھەسەنگە خەزىنىدىن مىڭ پاتمان قىزىل ئالتۇن ئالدۇرۇپ بېرىپتۇ. ئۇستا ھەسەن

ئالتۇننى ئېلىپ ئۆيىگە كېلىپ، بىر ئايدا ئالتۇن پىلنى پۈتتۈرۈپتۇ. بۇ ئالتۇن پىل گۈزەل ھەم ھەيۋەتلىك ئىكەن.

پادىشاھ ئالتۇن پىلنى كۆرۈپ خۇشال بولغىنىدىن، ئۇستا ھەسەنىڭ ھەققىگە مىڭ پاتمان ئالتۇن بېرىپتۇ. پادىشاھ بۇ پىلغا مىنىپ تاماشا قىلىدىكەن.

ئەلقىسسە: ئۇستا ھەسەنىڭ ماھارىتى ۋە شۆھرىتىنى كۆرگەن باشقا زەرگەرلەر ھەسەت قىلىپ، بىر يەرگە يىغىلىپتۇ، پىنھاندا مەسلىھەت قىلىپ، سۇيىقەست پىلانلىشىپتۇ. ئۇلار: «بۇ پىل مىڭ پاتمان كەلمەيدۇ، ھالبۇكى پىلنى جىڭلاشقا بولمايدۇ. بىز پادىشاھقا، ھەسەننى ئوغرى دەپ چاقساق، ئۇنىڭ ھايا-تى شۇنىڭ بىلەن تامام بولغۇسى» دېيىشىپتۇ.

بۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىرى ناھايىتى مەككار زەرگەر ئىكەن. ئۇ:

— بۇنىڭ ئامالىنى مەن قىلاي، — دەپتۇ. بۇ سۆز باشقىلارغا ماقۇل كەپتۇ. مەككار ئۆيىگە قايتىپ، خوتۇنىغا:

— سەن ئايالىلار ياخشى كۆرىدىغان نەرسىلەرنى سوۋغات قىلىپ بېرىپ، زەرگەر ھەسەنىڭ خوتۇنى بىلەن دوست بولغىن ۋە مەلۇم كۈنلەردىن كېيىن پىلنىڭ ۋەزنىنى سورىغىن، — دەپتۇ.

بۇ خوتۇن ئېرى ئېيتقاندەك، ئۇستا ھەسەنىڭ خوتۇنىغا ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ، ئۆيىگە چاقىرىپ مېھمان قىلىپ ۋە ئۆيىگە بېرىپ ئۆز ئېرى ئۇستىدىن شىكايەت قىلىپ، ئۇستا ھەسەننى ماختاپ، سوۋغات ھەدىيە قىلىپ يۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن دوستلۇق ئورنىتىپتۇ. بىر نەچچە مۇددەتتىن كېيىن:

— ئەي دوستۇم، ئاڭلىسام ئېرىڭ پادىشاھقا پىل ياساپ بېرىپتۇ، ئۇنىڭ بىلەن شۆھرىتى كۈللى جاھانغا تارقاپتۇ. مەن بۇ پىلنىڭ ئېغىرلىقى قانچىلىكتۇ، ئۇنى قانداق ئۆلچىگىلى بولار، دەپ ھەيران

قالدىم، — دەپتۇ ھەسەننىڭ ئايالىغا.

— ۋاي دوستۇم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھەسەننىڭ خوتۇنى، — مەن ئۇ پىلنىڭ ئېغىرلىقىنمۇ ھەم ئۇنى قانداق ئۆلچەشنىمۇ بىلمەيمەن، ئېرىم ئۆزىلا بىلىدۇ، مەن سوراپ ئاندىن ساڭا جاۋابىنى بېرەي.

كەچتە ئۇستا ھەسەن دۇكاندىن كەپتۇ، ئۆيدە تاماق يەپ ئولتۇرۇپ، خوتۇنى بىلەن پاراڭلىشىپ قوشۇپ قويۇپتۇ. ئايال دوستىغا بەرگەن ئەھدىسىنى ئويلاپ، ئېرىدىن پىلنىڭ ئېغىرلىقىنى سوراپتۇ.

— ئەي مەزلۇم، — دەپتۇ ئۇستا ھەسەن، — بۇنداق سۆزنى ئېغىزىڭدىنمۇ چىقارما، مۇنداق سوئال-نى مەندىنمۇ سورىما. بۇ سىرنى ئاشكارا قىلىش ئۆزىمىزنى ئۆلتۇرگەنگە تەڭ.

— مەن ئەھدە قىلاي، — دەپتۇ خوتۇن دوستىنىڭ ئالدىدا ئوسال بولۇپ قېلىشنى ئويلاپ، — ھەرگىزمۇ ئاشكارا قىلمايمەن. مېنىڭمۇ ئۆزۈمگە تۇشلۇق ئەقلىم بار، ھەرگىزمۇ باشقىلارغا دېمەيمەن!

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ ھەسەن ئايالى قاتتىق تۇرۇۋالغانلىقتىن، — ۋەدەڭدە چىڭ تۇرغىن. ئەھدەڭدە تۇرمىساڭ، قازاناققا سولىنىپ ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈچىلەردىن بولۇپ قالىسەن. مەن دېگەن سىرنى باشقىلارغا ھەرگىز ئېيتمىغىن. پىل تارازىغا پاتمايدۇ، بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى كېمىگە سالسا بولىدۇ. كېمە سۇغا قانچىلىك چۆكسە شۇ جايغا بەلگە قىلىۋېلىپ، كېمىنى سۇغا شۇنچىلىك چۆكتۇرەلىگۈدەك ئالتۇننى سالسا، ئاندىن شۇ ئالتۇننى تارازىدا تارتسا بولىدۇ.

ئەتىسى مەككار زەرگەرنىڭ خوتۇنى يەنە كەپتۇ ۋە سوراپتۇ:

— ھەي ئاداش، ھېلىقى ئىشنى سوردىڭمۇ؟

— سوردىم، — دەپتۇ ئۇستا ھەسەننىڭ خوتۇنى، — لېكىن باشقا كىشىلەرگە ئېيتماسلىقنى قاتتىق تاپىلىدى، شۇڭا ئاغزىمدىن چىقىرىشتىن قورقىمەن.

— ھەي ئاداش، — دەپتۇ مەككار زەرگەرنىڭ خوتۇنى ھىيلىگەرلىك بىلەن، — مەن باشقا ئادەم ئەمەس، بىز قېيىمەتلىك ئاداش. مەن سېنى ئۆز بىلسەم، سەن شۇنداقمىدىڭ؟ ئۇنداق بولسا بوپتۇ، ئۆز كۆڭلۈمدە سېنى تېخى ئالەمگە تەڭ قىلماي يۈرۈپتىمەن.

مەككار زەرگەرنىڭ خوتۇنى ماي تارتىپ، قېيىدىغان قېيىپەتكە كىرىۋاپتۇ. ئۇستا ھەسەننىڭ خوتۇنى تەڭقىسلىقتا قاپتۇ ۋە:

— ئۇنداق بولسا، مەن ئېيتاي، لېكىن مېنىڭ ھەقىقىي دوستۇم بولساڭ، ئاغزىڭدىن چىقارمىغىن.

— ۋاي، خاتىرجەم بول، ئاداش، — دەپتۇ مەككار زەرگەرنىڭ خوتۇنى، — مەن ئۇنداق ئاغزى بوش ئاياللاردىن ئەمەس. «سېنىڭ بېشىڭغا كەلگەن قىلىچ مېنىڭ بوينۇمنى كەسسۇن» دەيدىغان مەرد ئايالمەن.

ئۇستا ھەسەننىڭ خوتۇنى ئېرىدىن ئاڭلىغانلىرىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. مەككار زەرگەرنىڭ خوتۇنى زەن قويۇپ ئاڭلىۋاپتۇ، ئۆيگە قىن - قىنىغا پاتماي قايتىپ كەپتۇ - دە، ئاڭلىغانلىرىنىڭ بىرىنمۇ قويماي ئېرىنىڭ قۇلىقىغا قۇيۇپتۇ.

ئەتىسى مەككار زەرگەر پادىشاھنىڭ ئالدىغا چېپىپ بېرىپتۇ ۋە پىلنى كۆرۈپتۇ. پادىشاھ ماختىنىپ:

— ھاياتىڭدا مۇنداق ھۈنەرنى كۆرگەنمۇسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مۇنداق ھۈنەرنى ھېچكىم قىلالماس، لېكىن ئۇستا ھەسەن ئىنساپسىزلىق قىپتۇ، — دەپتۇ مەككار زەرگەر.

— قانداق دەيسەن؟

— سىز مىڭ پاتمان قىزىل ئالتۇن بەرگەن ئىكەنسىز، لېكىن بۇ پىل ھەرگىزمۇ مىڭ پاتمان كەلمەيدۇ.

— بۇنى ئۆلچىگىلى بولمايدۇ، قانداق قىلىش كېرەك؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ. مەككار زەرگەر كېمىگە سېلىپ ئۆلچەش مەسلىھىتىنى بېرىپتۇ.

پادىشاھ شۇنداق قىپتۇ. پىلنىڭ ئېغىرلىقى ھەقىقەتەن مىڭ پاتمان كەلمەپتۇ. پادىشاھ: «دەرھال ئۇستا ھەسەننى تۇتۇپ، مال ـ دۇنياسىنى تالان ـ تاراج قىلىڭلار، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈڭلار!» دەپ يارلىق چۈشۈرۈپتۇ.

لېكىن، پادىشاھ ۋەزىرلىرىنىڭ مەسلىھىتى بىلەن ئۇستا ھەسەننى ئۆلتۈرمەي، قاتتىق جازالاپتۇ. پادىشاھنىڭ قاتتىق جازاسى مۇنداق ئىكەن: شەھەردىن بىرنەچچە كۈنلۈك يىراق يەردە ناھايىتى ئېگىز بىر مۇنار بار ئىكەن، پادىشاھ ئېغىر گۇناھ قىلغانلارنى شۇ مۇنارغا چىقىرىپ قاماپ قويىدىكەن، ئۇ كىشى شۇ يەردە ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق دەردىدە ھالاك بولىدىكەن. ئۇستا ھەسەننىمۇ شۇنداق قىپتۇ، مال ـ دۇنيالىرىنى خەزىنىگە ئاپتۇ.

بىر كۈنى ئۇستا ھەسەننىڭ خوتۇنى ئېرىنى كۆرگىلى بېرىپتۇ. ئۇستا ھەسەن خوتۇنىنى كۆرۈپ قاتتىق ئاۋازدا قىچقىرىپتۇ. خوتۇنىمۇ ھەسرەتلىك ياشلىرىنى راۋان قىلىپ، پۇشايمانىنى بىلدۈرۈپتۇ ۋە سوراپتۇ:

— ئەي ئۇستا، ھالىڭ قانداق؟ دانا، زېرەك ئىدىڭ، بۇ بالادىن قۇتۇلۇشنىڭ ئامالى يوقمۇ؟

— ئەي كەم ئەقىل خوتۇن، — دەپتۇ ئۇستا ھەسەن ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتۇپ تۇرۇپ، — بۇ بالاغا سەن سەۋەب بولدۇڭ، ئۆلۈشتىن باشقا چارە يوق!

ئۇستا ھەسەننىڭ خوتۇنى يىغلاپ، ھەممە نەرسىسىدىن ئايرىلىپ ۋەيران بولغانلىقىنى دادلاپ كۆز ياشلىرىنى ئېقىتىپتۇ.

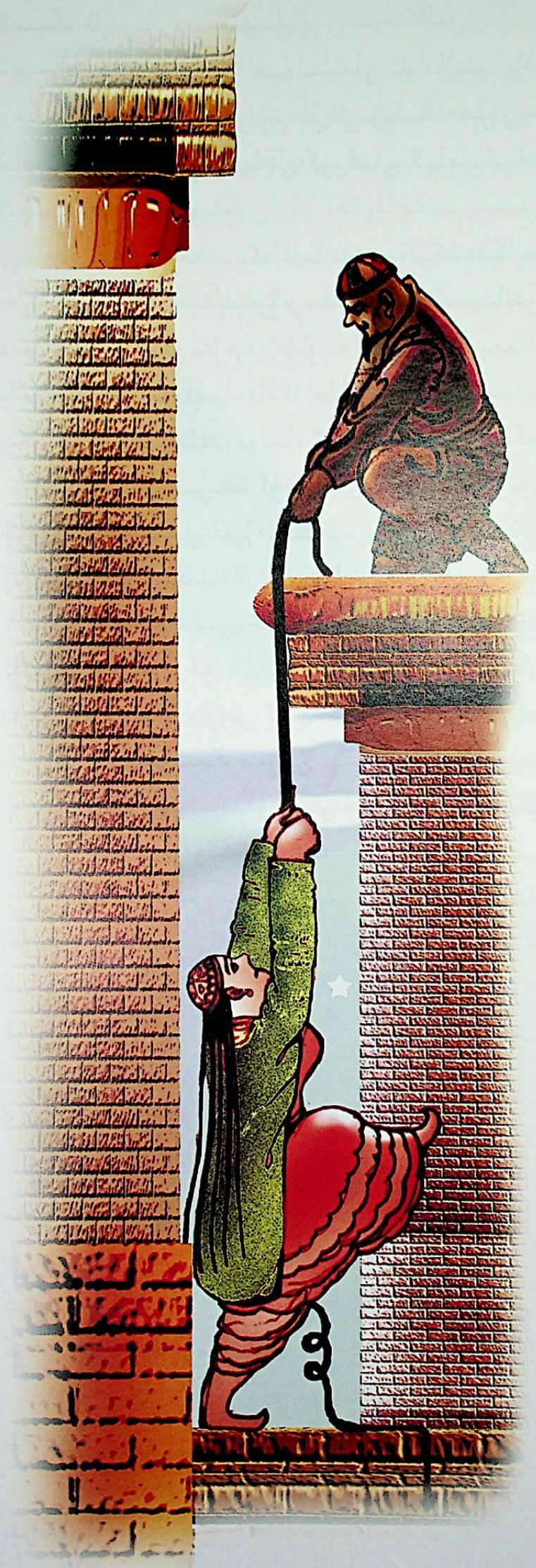
— ئەي كەم ئەقىل خوتۇن، — دەپتۇ ئۇستا ھەسەن ۋارقىراپ، — سەن قىلدىن ئىنچىكە ۋە ناھايىتى پىشىق يىپ ئېلىپ كەلگىن، يەنە ھەسەلمۇ ئالغاچ كەل.

ئايال شۇنداق قىپتۇ. ئۇستا ھەسەن ھەربىر تال يىپنىڭ ئۇچىغا ھەسەلدىن تەگكۈزۈپ قويۇشنى بۇيرۇپتۇ. مۇنارنىڭ ئۇستىدە چۈمۈلىنىڭ ئۆۋىسى بار ئىكەن. ئۇلار سەپ تۇزۇپ، ئۇزۇلمەي تۆۋەندىن ئۇزۇق توشۇيدىكەن. ئۇستا ھەسەن يىپنىڭ ھەسەل سۈركەلگەن ئۇچىنى چۈمۈلىلەرنىڭ يولىغا تۇغرىلاپ قويۇشنى ئېيتىپتۇ. چۈمۈلىلەر ئۇنى چىشلەپ يۇقىرىغا قاراپ مېڭىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بارلىق يىپنى ئۇستا ھەسەنگە يەتكۈزۈپتۇ. بۇ يىپلارنى بىر قىلسا بىرنەچچە ئادەمنى باغلاپ كۆتۈرسىمۇ ئۇزۇلمىگۈدەك ئىكەن. ئۇستا ھەسەن ئۇنى ئېشىپ تاناقىپتۇ.

— ئەي خوتۇن، — دەپتۇ ئۇستا ھەسەن تانىنىڭ بىر ئۇچىنى پەسكە تاشلاپ، — بۇ تانىنى بېلىڭگە باغلىغىن. سېنى بەكمۇ سېغىندىم، بۇنىڭ ئۇستىدە قانغۇچە ئويىنىۋېلىپ ئاندىن بىللە چۈشۈپ كېتىمىز.

ئەخمەق خوتۇن تانىنى بېلىگە باغلاپ، چىڭ ئېسىلىپ تۇرۇپتۇ. ئۇستا ھەسەن خوتۇنىنى مۇنار ئۇستىگە تارتىۋاپتۇ. ئەخمەق خوتۇن ئۆزىنى ئۇستىنىڭ باغرىغا تاشلاپتۇ. ئۇستا ھەسەن:

— خوتۇن، مەن پەسكە چۈشۈپ ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى قىلاي، سەن تانىنى مەھكەم تۇتۇپ تۇر. مەن تانىنى بېلىمگە باغلاپ پەسكە چۈشەي، — دەپتۇ.

ئۇستا ھەسەن پەسكە چۈشۈپتۇ ۋە بىر كۇ-چەپ تاننى تارتىۋاپتۇ - دە:

— ئەي ئەقىلسىز، — دەپتۇ ۋارقىراپ خو-تۇنغا، — بۇ ئىشقا ئۆزۈك سەۋەب بولغان. ئۆزۈك تاپقان بالانى ئۆزۈڭگە تاپشۇردۇم.

ئۇستا ھەسەن شەھەرگە قاراپ راۋان بوپتۇ.

— ئەي ھەسەن، — دەپ توۋلاپتۇ خوتۇن مۇنار ئۇستىدە يىغلاپ تۇرۇپ، — سەن بىۋاپا، مەن مەزلۇم بىچارىگە مۇنداق قىلغىنىڭ نېمىسى؟

— ئەي ئەقىلسىز خوتۇن، — دەپتۇ ئۇستا ھەسەن ئارقىسىغا قاراپ، — كىمكى ۋەدىگە ۋاپا قىلمىسا، بىۋاپالىق شۇنىڭغا مەنسۇپتۇر. بۇ بالانى ئۆزۈك تاپقان، ئۆزۈڭگە تەئەللۇق نەرسىنى ئۆ-زۈڭگە قايتۇردۇم. سەندەك بىۋاپا، ئەقىلسىز خو-تۇنىڭ ھايات قالغىنىدىن ئۆلگىنى ياخشىراق.

ئەلقىسسە: بىر كۇنى ئوتۇنغا كېتىۋاتقان بىر توپ ئوتۇنچى مۇنار ئۇستىدە يىغلاپ تۇرغان خوتۇننى كۆرۈپتۇ ۋە بۇ خوتۇندىن سوراپتۇ:

— ئەي مەزلۇم، مۇنار ئۇستىگە ئۇستا ھە-سەننى چىقىرىپ قويغانىدى. سەن قانداق قىلىپ چىقىۋالدىڭ؟ ئۇستا ھەسەن قېنى؟

ئۇستا ھەسەنىڭ خوتۇنى ئەھۋالنى بىر-بىرلەپ سۆزلەپ، ياش تۆكۈپ يىغلاپتۇ. ئوتۇن-چىلار ھەيران بوپتۇ ۋە بىرىپ پادىشاھقا مەلۇم قىپتۇ. پادىشاھ ھەسەنىڭ ھەقىقەتەن ئەقىللىق ۋە دانا ئىكەنلىكىگە قايىل بولۇپ، ئۇنىڭ گۇنا-ھىنى كەچۈرۈم قىلغانلىقىنى جاكارلاپتۇ. ئۆزىنى يوشۇرۇپ يۈرگەن ئۇستا ھەسەننى چاقىرىپ، ئەھۋالنى بايان قىلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئۇستا ھەسەن مەككار، ھەسەتخور زەرگەرلەرنىڭ سۇيىقەستىنى پاش قىلىپ، خوتۇنىنىڭ ئەقىلسىزلىق قىلىپ ئۇلارغا خىزمەت قىلغانلىقىنى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئەقىل ئىشلىتىپ، خوتۇنىنى مۇنار ئۇستىگە چىقىرىپ قويغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. پا-دىشاھ ۋە مەجلىس ئەھلى ئۇستا ھەسەنىڭ پارا-

ستىگە ئاپىرىن دېيىشىپتۇ.

مەلىكە نەمرۇز ئۆز ھېكايىسىنى تاماملاپتۇ. پادىشاھنىڭ كۆزى ئۇيقۇغا ئەسىر بوپتۇ.

دۇشەنبە كۈنى، نۇرلۇق قۇياش زۇلمەت دېرىزىسىدىن باش چىقىرىپ، زېمىننى مۇنەۋۋەر قىپتۇ. شاھ بەھرام مەنزىرۇ رەيھاننى كۆرگىلى كېلىپ يېشىل كىيىملىك مەلىكە بىلەن مەجلىس قۇرۇپتۇ، مەي ئىچىپ سەرخۇش بوپتۇ.

پادىشاھنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن، مەلىكە ھېكايىگە ئېغىز ئېچىپتۇ:

ھىندىستاندا خەلقىپەرۋەر، ئادالەتلىك، مېھماندوست بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن. ئۇ ھەر ياقتىن كېلىدىغان مېھمانلارنى نەزىردە تۇتۇپ، ئالىي بىر مېھمانخانا ياستىپتۇ، كەلگەن مېھمانلارنى ئاشۇ يەرگە باشلاپ مېھمان قىلىپ، باشقا جايلارنىڭ ئابھاۋاسىنى، ئاجايىپ ـ غارايىپ يېڭىلىقلىرىنى سورايدىكەن، يېڭى ھۇنەر ـ سەنئەت بولسا، ئىجتىھات بىلەن ئۆگىنىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ يەرگە بىر دانىشمەن مېھمان بولۇپ كەپتۇ. پادىشاھ ئۇنى مېھمانخانىغا چۈشۈرۈپتۇ، ھەر خىل لەززەتلىك غىزا قىلدۇرۇپ كۈتۈپتۇ، ئادەت بويىچە كۆرۈپ ئۆتكەن ئۆزگە شەھەر ـ ۋىلايەتلەردىكى يېڭىلىقلارنى سوراپتۇ. مېھمان كۆپ نەرسىلەرنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

ــ ئەي دانىشمەن، سەن ھەر خىل ھېكايەتنى قىلىسەن، مەن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىلمەن، ئەمما ئۆلۈككە جان كىرگۈزەلمەيمەن، ئۆلۈككە جان كىرگۈزۈشنى ئاللاتائالا ئادەمنىڭ قولىغا بەرمەپتۇ، ــ دەپتۇ پادىشاھ. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان مېھمان كىشى تەبەسسۇم قىپتۇ.

ــ كۇلۇشۇڭنىڭ سەۋەبى نېمە؟ ــ دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

ــ ئۆلۈكنى تىرىلدۈرۈشنى ھەقتائالا ئادەمنىڭ قولىغا بەرگەن، ــ دەپتۇ مېھمان.

ــ ئەگەر قولۇڭدىن كەلسە، ماڭا كۆرسەت، ــ دەپتۇ پادىشاھ.

مېھمان دەرھال بىر چۈننى تۇتۇۋېلىپ ئۆلتۈرۈپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ جېنىنى چۈنگە بېرىپتۇ، ئۆزى شۇ ھامان ئۆلۈپتۇ. ئۆلۈك چۈن بولسا، شۇ ھامانلا تىرىلىپ ئۇچۇپ، ئۆينىڭ ئىچىنى نەچچە ئايلىنىپ كېلىپ مېھمانغا قونۇپتۇ. مېھمان چۈنگە بەرگەن جېنىنى قايتۇرۇۋېلىپتۇ ۋە شۇئانلا تىرىلىپ ئورنىدىن قوپۇپ كۈلۈپ ئولتۇرۇپتۇ، چۈن ئۆلۈپتۇ. پادىشاھ بۇ كارامەتنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ.

ــ ئەي ئەزىز مېھمان، ــ دەپتۇ پادىشاھ ئىلتىجا قىلىپ، ــ بۇ كارامەت ھۇنەر ئىكەن، ماڭا ئۆگىتىپ قويغىن، ماڭا يادىكار بولۇپ قالسۇن.

مېھمان ھۇنىرىنى پادىشاھقا ئۆگىتىپ قويۇپتۇ ۋە بىرنەچچە كۈندىن كېيىن بۇ شەھەردىن كەتمەكچى بوپتۇ. پادىشاھ كۆپ سوۋغا ـ ئىنئام بىلەن ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.

ئاي ـ يىللار ئۆتۈپتۇ. پادىشاھ، مەن بۇ نادىر ھۇنەرنى بىلمەن، مۇبادا ماڭا ئەجەل كېلىپ ئۆلۈپ كېتىپ قالسام، بۇ ھۇنەر زايا بولىدۇ. قانداق قىلىشىم كېرەك، دەپ ئويلاپتۇ. پادىشاھنىڭ ناھايىتى كۆڭلى يېقىن داستۇر ئاتلىق بىر ۋەزىرى بار ئىكەن. بىر كۈنى ئۇنى خىلۋەتكە چاقىرىپتۇ ـ دە:

ــ ئەي داستۇر، ــ دەپتۇ پادىشاھ سىرىنى ئايان قىلىپ، ــ مەن بىر ئاجايىپ ھۇنەر بىلىمەن، ساڭا ئۆگىتىپ قويای.

ــ ئالىيلىرىغا تۇمەن مىڭ رەھمەت! ــ دەپتۇ ۋەزىر خۇرسەن بولۇپ. پادىشاھ «روھ يۆتكەش» ھۇنىرىنى ئۆگىتىپتۇ.

ئەلقىسسە: بىر كۈنى پادىشاھ داستۇر بىلەن شىكارغا چىقىپتۇ. ئۇلارغا بىر كىيىك ئۇچراپتۇ.

ئۇلار كېيىكنى بىللە قوغلاپتۇ، كېيىكنى ئۆلتۈرۈپتۇ. ۋەزىرنىڭ نىيىتى بۇزۇلۇپتۇ.

ــ ئەي پادىشاھىئالەم، ــ دەپتۇ ۋەزىر مەككارلىق بىلەن، ــ جانابلىرى ماڭا روھنى ئالماشتۇ-رۇشنى ئىجتىھات بىلەن ئۆگەتتىلە، لېكىن چۈشەنچەم دېگەندەك بولمىدى. ھەزرەتلىرىگە مالال كەلمە-سە، بۇ كېيىككە روھلىرىنى ئۆتكۈزۈپ باقسىلا، بۇ مەن ئۈچۈن بىر دەرس بولۇپ قالغاي.

ــ ماقۇل، كۆرۈپ تۇر، ــ دەپتۇ پادىشاھ ماختىنىپ، ــ كۆڭلۈڭدە گۇمان قالمىسۇن.

پادىشاھ ئۆز روھىنى كېيىككە ئۆتكۈزۈپتۇ. ۋەزىر ۋاقىتنى غەنىيمەت بىلىپ، دەرھال ئۆز روھىنى پادىشاھنىڭ بەدىنىگە كىرگۈزۈۋاپتۇ. پادىشاھ كېيىك بولۇپ بايا‌ۋانغا چېپىپ كېتىپتۇ، ۋەزىر پادىشاھ بولۇپ ئوردىغا يېنىپ كەپتۇ. ئۇ پادىشاھنىڭ خوتۇنلىرى بىلەن خالىغانچە ئەيش ـ ئىشرەت قىپتۇ.

پادىشاھنىڭ بىر خوتۇنى بار ئىكەن، ھەممە خوتۇنلىرىدىن ساھىبجامال، ئاقىل ۋە دانا ئىكەن. پا-دىشاھ ئۇنى ھەممە خوتۇنلىرىدىن ياخشى كۆرىدىكەن.

«پادىشاھ» بۇ خوتۇننىڭ قېشىغا كىرىپتۇ ۋە ئۇ نازىنىنغا قول ئۇزىتىپتۇ. ئاقىل خوتۇن بۇ كىشە-نىڭ خۇي ـ پەيلىنىڭ پادىشاھنىڭ خۇي ـ پەيلىدىن ئۆزگىچىلىكىنى پەملەپ، ئۆزىنى قاچۇرۇپتۇ، بىر قولىغا زەھەر، بىر قولىغا خەنجەر ئاپتۇ.

ــ ئەي پادىشاھ، ــ دەپتۇ ئۇ، ــ ماڭا قىرىق كۈنلۈك مۆھلەت بەرگىن، دەخلى قىلمىغىن، سېنىڭ خۇلق ـ مىجەزىڭ پادىشاھقا ئوخشىمايدۇ. يا خەنجەر بىلەن سېنى ئۆلتۈرىمەن، يا زەھەر بىلەن ئۆزۈمنى ئۆلتۈرىمەن، ــ دەپتۇ پادىشاھنىڭ ئايالى. «پادىشاھ» ئىلاجسىز سەۋر قىپتۇ.

ئەلقىسسە: ئەمدى ئىككى كەلىمە سۆزنى كېيىكتىن ئاڭلاڭ:

پادىشاھ كېيىك بولۇپ بايا‌ۋاندا يۈرۈپتۇ، بىسىيار نادامەت قىپتۇ، ئەمما پايدا بەرمەپتۇ. ئاخىر بىر

يېشللىققا چىقىپتۇ، قارىسا، بىر ئۆلۈك تۇتى ياتقۇدەك. ھوشۇمنىڭ بارىدا روھىمنى تۇتىنىڭ بەدىنىگە ئالاي، دەپ ئويلاپتۇ. تۇتىنىڭ روھسىز جەسىتىگە ئۆز روھىنى ئۆتكۈزۈپتۇ. تۇتى تىرىلىپ ئۇچۇپ ئاسمانغا پەرۋاز قىپتۇ، ئۇچۇپ بېرىپ بىر توپ تۇتىلار قېشىغا بېرىپتۇ. تۇتىلارنىڭ ئارىسىدا بىر دەم ئولتۇرۇپتۇ. بۇ تۇتىلار يېڭى كەلگەن تۇتىنىڭ ئەقىل - پاراسىتىنى بىلىپ، ئۆزلىرىگە سەردار قىلىۋاپتۇ. پادىشاھ تۇتى باشقا تۇتىلارغا ھەر خىل تەدبىر - چارىلەرنى ئۆگىتىپتۇ.

بىر كۈنى تۇتىلار بىر دەرەخنىڭ شېخىدا ئولتۇرغانىكەن، بىر سەييياد كېلىپ تور قۇرۇپتۇ. تۇتىلار تورغا چۈشۈپ قاپتۇ، ھەرقايسىسى قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى ئىزدەپ ئالدىرىشىپتۇ.

— ئەي تۇتىلار، — دەپتۇ پادىشاھ تۇتى، — مۇنداق قىلىش بىلەن تۇتقۇنلۇقتىن قۇتۇلغىلى بولمايدۇ، ئەقىل - پاراسەت بىلەن تەدبىر قىلىش لازىم.

— سەن بىزنىڭ سەردارىمىز، بىزگە بىر تەدبىر ئۆگەتكىن، — دەپتۇ باشقا تۇتىلار.

— ئاۋۋال ھەممىڭلار ئۆلۈك بولۇپ يېتىڭلار، — دەپتۇ پادىشاھ تۇتى، — ئاندىن كېيىنكى ئىشنى ماڭا قويۇۋېتىڭلار.

تۇتىلار شۇنداق قىپتۇ. سەييياد كېلىپ قارىسا، تۇتىلارنىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ قالغان، ئۇ ئۇمىدسىزلىنىپ دەرھال تۇتىلارنى توردىن ئېلىپ تاشلىۋېتىپتۇ. تۇتىلار ئۇچۇپ كېتىپتۇ، ئەمما پادىشاھ تۇتى ئۇچماپتۇ. سەييياد خۇشال بولۇپ تۇتۇۋاپتۇ.

— ئەي سەييياد، — دەپتۇ پادىشاھ تۇتى، — تۇتىلارنىڭ ئۇچۇپ كېتىشىدىن مالال بولمىغىن. مەن ھەممىسىدىن ئاقىل، ئوبدان تۇتى، ھەممە ئىشلاردىن سېنى خەۋەرلەندۈرۈپ تۇرىمەن. مېنى شەھەرگە ئېلىپ بارغىن، ئالغۇچىلار بولسا، باھايىمنى مىڭ دىنار دېگىن، ئۇنىڭدىن كەمگە بەرمىگىن.

سەييياد بۇ تۇتىنىڭ سۆزىگە ھەيران قاپتۇ ۋە خۇشال بولۇپ شەھەرگە ئېلىپ كەپتۇ. بىر يەردە قويغانىكەن، تۇتى ئۆتكەن - كەچكەنلەردىن ھېكايە سۆزلەشكە باشلاپتۇ. كىشىلەر ھەيران بولۇپ يىغىلىپتۇ ۋە سەييادتىن تۇتىنىڭ باھاسىنى سوراپتۇ. سەييياد: «مىڭ دىنار» دەپتۇ. شۇ ئەسنادا ھېلىقى ۋەزىردىن مۆھلەت تىلەپ سەيلىگە چىققان مەلىكە يېتىپ كەپتۇ. يىغىلغانلارنى كۆرۈپ، يىغىلىشنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. خالايىق ئىچىدىن بىرى سۆزلەۋاتقان تۇتىنى كۆرسىتىپ، ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈپتۇ.

— باھاسى قانچە ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ مەلىكە.

— مىڭ دىنار.

مەلىكە مىڭ دىنار بېرىپ تۇتىنى سېتىۋاپتۇ ۋە ئاپىرىپ قېشىدا قويۇپتۇ. تۇتى ھەر تەرەپتىن ھېكايە - داستان سۆزلەيدىكەن.

بەس، بىر كۈنى مەلىكە خىلۋەتتە ئولتۇرغانىكەن، تۇتى سوراپتۇ:

— ئەي مەلىكە، مېنى تونۇمسەن؟

— تونۇيمەن، — دەپتۇ مەلىكە، — سەن بىر شاتۇتى.

— قېنى تونۇغىنىڭ؟ — دەپ يىغلاپتۇ تۇتى، — بىلگىنكى، مەن بۇرۇنقى پادىشاھىمەن، سېنىڭ ئېرىڭمەن.

مەلىكە بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ئۇن سېلىپ يىغلاپتۇ.

— ئەي پادىشاھ، بۇ قانداق ئەھۋال؟ — دەپ سوراپتۇ مەلىكە.

تۇتى ئۆتكەن ئەھۋالنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپتۇ. مەلىكە ھەيران قاپتۇ.

— ئەي پادىشاھ، ئەمدى قانداق قىلىسەن؟ — دەپتۇ مەلىكە.

— ئۇ ۋەزىر تولىمۇ ھىيلىگەر، — دەپتۇ تۇتى، — سەنمۇ ماھىرلىق بىلەن مۇئامىلە قىلغىن، مۇلايىم تەزىم قىلىپ، ئۆزۈڭنى مايىل قىلىپ كۆرسەتكىن، «سەن روھ كۆچۈرۈش ھۈنىرىڭنى بىر كۆر-سىتىپ باققىن» دېگىن. قالغان ئىشنى ئۆزۈم بىر تەرەپ قىلىمەن.

ئەلقىسسە: شۇ كۈنى «پادىشاھ» مەلىكىنىڭ قېشىغا كىرىپتۇ. مەلىكە خۇش تەبەسسۇم بىلەن ئالدىغا بېرىپ قارشى ئاپتۇ ۋە ھۆرمەت ـ ئېھتىرام بىلدۈرۈپتۇ، بىردەم ئۇياق ـ بۇياقنىڭ سۆزلىرىنى قىلىپ «پا-دىشاھ»نىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپتۇ.

— ئەي شاھ، — دەپتۇ مەلىكە، — سېنىڭ بىر كارامەت ھۈنىرىڭ بار ئىدى، ئەگەر شۇ ھۈنەرنى ماڭا كۆرسەتسەڭ، ئەركىمنى ساڭا تاپشۇرىمەن، نېمە دېسەڭ، ماقۇل دەيمەن. ئەگەر ئۇ ھۈنەرنى ئايان قىلالمىساڭ، ماڭا يېقىن كەلمە.

— سەن قانداقتۇر گۈمانىدا بولۇۋاتىسەن، جېنىم، — دەپتۇ ۋەزىر پوچىلىق قىلىپ، — سەن دېگەن ھۈنەر «روھ كۆچۈرۈش» ھۈنىرى، ئۇنى ساڭا ئەلۋەتتە كۆرسىتىپ بېرىمەن. بىر توخۇ پەيدا قىلغىن.

مەلىكە خىزمەتچىلەرگە بۇيرۇغانكەن، توخۇ ئېلىپ كەپتۇ، توخۇنى ئۆلتۈرۈپتۇ. ۋەزىر توخۇنىڭ بەدىنىگە ئۆز روھىنى ئۆتكۈزۈپتۇ. ھوشيار تۇرغان شاتۇتى ئۆز روھىنى ئەسلىدىكى ئۆز تېنىگە ئۆتكۈ-زۈپتۇ ـ دە، توخۇنى ئۆلتۈرۈپ، كۆيدۈرۈپ كۈلىنى كۆككە سورۇۋېتىپتۇ.

پادىشاھ ئۆز ھۈنىرىنى قارا نىيەت ۋەزىرگە ئۆگەتكىنىگە پۇشايمان قىلىپ، ئاچچىق ساۋاق ئاپتۇ. مەلىكىنىڭ ۋاپادارلىقىنى بىلىپ، باشقا خوتۇنلىرىنى تالاق قىلىپ، پادىشاھلىق تەختىدە قارار تېپىپتۇ.

يېشىل كىيىملىك مەلىكە ھېكايىنى شۇ يەردە تاماملاپتۇ. شاھ بەھرام پاراغەت ئۇيقۇسىغا غەرق بوپتۇ.

سەيشەنبە كۈنى شاھ بەھرام مەنزىرۇ بىنەپشىگە راۋان بوپتۇ. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان رۇم پادىشاھ-
نىڭ قىزى سەرۇ ئازاد پادىشاھنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ. بەھرام بۇ گۈزەل مەلىكىگە تويماي - تويماي قاراپتۇ. ئۇلار مەجلىس قۇرۇپ شارابخورلۇق قىلىشىپتۇ، ئالتۇن پىيالىلەرگە لىقمۇلىق مەي تولدۇرۇ-
لۇپ، نازۇكەرەشمىلەر بىلەن سۇنۇلۇپتۇ. سۇبھىدىن تا شامغىچە سەرۇ ئازاد بىلەن بەھرام مەي تۇتۇشۇپ-
تۇ. بەھرام مەي كەيپى بىلەن مەستخۇش بولۇپ، مەلىكىدىن ھېكايە ئېيتىپ بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ.

سەرۇ ئازاد ھېكايە باشلاپتۇ:

رۇم شەھىرىدە بىر سودىگەر بولۇپ، مال - دۇنياسىنىڭ ھەددى - ھېسابى يوق ئىكەن. بۇ سودا-
گەرنىڭ بىر ئوغلى بولۇپ، ئۇ ھوشيار، زېرەك، دانا ئىكەن، ھەرقاچان بۇ ئالەمدىكى ئاجايىپ - غارايىپ ئىشلارنى كۆرۈشكە ھەۋەس قىلىدىكەن، زامانىنىڭ يېڭى نەرسىلىرىنى مۇلاھىزە قىلىپ تۇرىدىكەن.

بۇ سودىگەر بىر مېھمانخانا بىنا قىپتۇ. بۇ مېھمانخانىنىڭ تاملىرىغا ئالتۇن - كۈمۈش يالىتىپ، رەڭمۇرەڭ زىننەت بېرىپتۇ. ئۇ، ھەرقايسى شەھەردىن مۇساپىرلار كەلسە، مېھمانخانىسىغا تەكلىپ قىلىپ ئوبدان كۈتىدىكەن ۋە زامانىنىڭ يېڭىلىقلىرىنى، ئاجايىپ - غارايىپلىرىنى سورايدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر مۇساپىر كەپتۇ. بۇ مېھمان جاھانىنىڭ ئىسسىق - سوغۇقىنى كۆپ كۆرگەن كىشى ئىكەن. سودىگەر مەزكۇر مېھماننى ئوبدان مېھمان قىپتۇ، ئۇنىڭغا تۇرلۈك سوئاللارنى بېرىپتۇ.

— مەن ئۆزلىرىگە ئاجايىپ بىر ھېكايە سۆزلەپ بېرەي، — دەپتۇ مۇساپىر، — بىر شەھەر بار، خەلقى ئىنتايىن گۈزەل، ئەمما ئۇ خەلقنىڭ نىسبى سۆزلەيدۇ، نىسبى سۆزلىمەيدۇ. بۇلارنىڭ خامۇشلۇ-
قىنىڭ سەۋەبىنى سۆزلەيدىغانلاردىن سورىسام، ئۇلار ماڭا: «بۇ يەردە ھۆكۈمالار ئىلمىي تىلسىم بىلەن بىنا قىلغان بىر ھاممام بار. كىمدەكىم ئۇ ھاممامغا كىرسە، بىر يىلدا چىقىدۇ، ئەمما ئۇلار خامۇش بو-
لۇپ چىقىدۇ، كېچە - كۈندۈز بىھوش يۈرىدۇ...» دېيىشتى.

ئەلقىسسە: سودىگەرنىڭ ئوغلى بۇ ھېكايىنى ئاڭلاپتۇ - دە، شۇ ھاممامنى كۆرۈشنى ھەۋەس قىپتۇ، ئاتا - ئانىسى ھەرقانچە توسۇپ نەسىھەت قىلسىمۇ ئۇنىماپتۇ، ئاخىر نۇرغۇن ئالتۇن - كۈمۈش ۋە خىزمەتچىلەرنى ئېلىپ يولغا راۋان بوپتۇ، ھېلىقى مۇساپىرنىمۇ ھەمراھ قىلىۋاپتۇ. ئۇلار شەھەرمۇشەھەر يۈرۈپ، بىر يىلدا ھېلىقى شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. سودىگەرنىڭ ئوغلى ھام-
مامغا كىرمەكچى بولۇپ، ھەمراھلىرىغا:

— مېنى بىر يىل ساقلاڭلار، تىرىك چىقسام، خوپ، ئەگەر تىرىك چىقمىسام، بۇمال، خىزمەتچىلە-
رىمنى سالامەت ئېلىپ كېتىڭلار، — دەپتۇ ۋە ھەمراھلىرى بىلەن خوشلىشىپ ھاممامغا كىرىپ كېتىپتۇ.

ئەلقىسسە: سودىگەرنىڭ ئوغلى ھاممامغا كىرىپ بىرنەچچە قەدەم ماڭغانىكەن، بىر گۈمبەز كۆرۈ-
نۈپتۇ. ئۇ ناھايىتى كەڭ بولۇپ، ئىچىدە ھېسابسىز ھۇجرا بار ئىكەن، بۇ ھۇجرىلارنىڭ ھەممىسى قاراڭ-
غۇ ئىكەن. بۇنى كۆرگەن يىگىت ھەيران بوپتۇ ۋە قورقۇپتۇ، بەدىنىنى تىترەك بېسىپتۇ، كىرگىنىگە يۈزمەڭ پۇشايمان قىپتۇ، ئەمما ھېچ پايدىسى بولماپتۇ. ئاندىن بىر ئىشىك كۆرۈنۈپتۇ. ئۇنىڭدىن كىر-
سە، يەنە يۈزمەڭ ئىشىك تۇرغۇدەك. ئۇ بىر ھەپتە ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇق بىلەن ئۆزىنى خۇداغا تاپشۇ-
رۇپ، ناله - زارلىق ئىچىدە يىغلاپ يۈرۈپتۇ. ئاقىۋەت يەنە بىر ئىشىك كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ ئىشىكتىن كىر-
سە، بىر چارباغ نامايان بوپتۇ، بۇ باغدىكى دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى ئاسمانغا بوي سوزغان بولۇپ، شاخ - شاختا ھەر خىل شېرىن مېۋىلەر پىشىپ كەتكەن، تەرەپ - تەرەپتە ھەر خىل گۈللەر ئېچىلغان، ئېرىق-
لىرىدا سۈلار شىرىلداپ ئېقىپ تۇرغانىكەن.

بىر كىچىسى بۇ يىگىت ھەر خىل مېۋىلەردىن يەپتۇ ۋە ھەر تەرەپنى سەيلە ـ تاماشا قىپتۇ، بىر-نەچچە چاقىرىم يول يۈرۈپتۇ. بىر ساراي كۆرۈنۈپتۇ. ئۇنىڭدا مىڭ ھۈجرا، ھەر ھۈجرىنىڭ ئالدىدا بىر-دىن شاھانە سۈپا بار ئىكەن. يىگىت بۇ يەرلەرنىمۇ ئايلىنىپ تاماشا قىپتۇ. كۈن ئولتۇرۇپ قاراڭغۇ چۈ-شۈپتۇ. يىگىت پەرىشان بولۇپ، سارايىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئولتۇرۇپتۇ. چار باغ تەرەپتىن بىر قۇياش مە-سەللىك رەنا ئىككى يۈز ساھىبجامال قىز بىلەن پەيدا بوپتۇ ۋە سارايغا كىرىپ كەپتۇ. ئۇ رەنا ئالتۇن تەختتە، قىزلار تەخت ئەتراپىدا سەپ تۈزۈپ ئولتۇرۇپتۇ. رەنا بىر قىزغا قاراپ:

ــ بۇ يەردە بىر غېرىب ئادەم يېتىپتۇ، ئېلىپ كەلگىن، ــ دەپتۇ.

ھېلىقى قىز يىگىتنىڭ قېشىغا كېلىپ، مەلىكىنىڭ چاقىرىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

مەلىكە مۇساپىرنىڭمۇ ئولتۇرۇشقا قاتنىشىشنى بۇيرۇپتۇ. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان يىگىتنىڭ ۋۇجۇدىغا ھاياجان يامراپتۇ. ئۇ دەرھال مەلىكىنىڭ ئالدىغا بېرىپ تەزىم بەجا كەلتۈرۈپتۇ.

ــ ئەي يىگىت، ــ دەپتۇ مەلىكە، ــ غېرىب ـ مۇساپىر ئوخشايسەن، كەل، تەختتە ئولتۇرغىن.

مەلىكە يىگىتنىڭ قولىدىن تۇتۇپ تەختكە ئېلىپ چىقىپ يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپتۇ. ئۇلار بىرنەچچە پىيالە مەينى بىللە ئىچىپتۇ. يىگىت مەست بوپتۇ، مەلىكىگە كۆڭلى چۈشۈپ قول سوزۇپتۇ.

ــ ئەي يىگىت، ــ دەپتۇ مەلىكە خىجىل بولۇپ، ــ كېنىزەكلەر مېنىڭ ھەمراھلىرىم، ئۇلار ئال-دىدا نومۇس قىلىمەن. بۇلارنىڭ قايسىسىنى خالىساڭ، تاللاپ ئىشرەت قىل، ھازىر ماڭا قول ئۇزاتما، پۇرسىتىنى كەلتۈرۈپ مېنىڭ بىلەنمۇ ئىشرەت قىلىسەن.

مەلىكە بىر قىزغا ئىشارەت قىپتۇ. ئۇ قىز چاققانلىق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، لەۋلىرىدە تەبەسسۇم غۇنچىسىنى ئېچىلدۇرۇپ، يىگىتنىڭ ئالدىغا كېلىپ تەزىم قىپتۇ ۋە قولىدىن تۇتۇپ بىر پىنھان ھۈج-رىغا باشلاپ كىرىپتۇ. ئۇلار ئىشرەت قىلىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. ئۇيقۇدىن بىدار بولۇپ قارىسا، كۈن چىقىپ-تۇ، ئەمما نازىنىن ـ رەنالارنىڭ ھېچقايسىسى كۆرۈنمەپتۇ، ھەر تەرەپكە قاراپتۇ، نە قىز، نە ئىز يوق، يىگىت ھەيران بوپتۇ.

يەنە كۈن ئولتۇرۇپ قاراڭغۇلۇق قانات يېيىپتۇ. رەنالار يەنە پەيدا بوپتۇ. شۇ تەرىقىدە بىر ھەپتە ئۆتۈپتۇ. يىگىت سەككىزىنچى كۈنى مەلىكە بىلەن ئىشرەت قىپتۇ.

ــ ئەي يىگىت، مېنىڭ بەدىنىمنى كۆرمىگىن، ــ دەپتۇ مەلىكە. يىگىت ئۇخلاپ ئويغىنىپ، مەلە-كىنىڭ بەدىنىگە قاراپ سالغانىكەن، مەلىكە بىر كاچات ساپتۇ. يىگىت بەھوش بوپتۇ، يەنە ھوشىغا كەپ-تۇ. قارىغۇدەك بولسا، بىر بايقۇشنىڭ ۋەھىمىسىدىن قورقۇپ جېنى چىققىلى ئاز قاپتۇ، پەرياد ـ پىغانلار قىپتۇ، ھېچ چارە تاپالماپتۇ، ئاخىر بېشى قايغان تەرەپكە قاراپ راۋان بوپتۇ.

ئەلقىسسە: يىگىت چۆلمۇچۆل، بايقۇانمۇبايقۇان ئاچ ھەم ئۇسسۇز يۈرۈپتۇ. ئاقىۋەت بىر كەنتكە چە-قىپتۇ ۋە بىر مومايىنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. ئۇ موماي يىگىتتىن ھال ـ ئەھۋال سوراپ تائام بېرىپتۇ. يىگىت كۆرگەنلىرىنى ۋە بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتلىرىنى بىر ـ بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ.

ــ ئەي يىگىت، ــ دەپتۇ موماي، ــ ماڭا بىرقانچە كۈن خىزمەت قىلغىن. بىر ساھىبجامال قە-زىم بار، ساڭا بېرەي.

موماي قىزىنى كۆرسىتىپتۇ. يىگىت بىر قاراشتىلا قىزغا شەيدا بوپتۇ. ئاخىر موماي قىزىنى بې-رىپتۇ، ئەمما بۆلەك ئۆي بەرمەپتۇ. ئۇ يىگىت ھەرقاچان ۋىسال تەقەززاسىدا ئۆتۈپتۇ.

ــ ئەي يىگىت، ــ دەپتۇ قىز مەسلىھەت كۆرسىتىپ، ــ مېنى پىنھان بىر يەرگە ئېلىپ بار، شۇ

يەردە ئۆز ئارزۇيىمىزچە ئەيش ـ ئىشرەت قىلايلى !

يىگىت شۇ نىيەتتە، مومايغا:

ـــ ئەي ئانا، قىزىڭغا رۇخسەت قىلغىن. ئىككىمىز بۇ ئەتراپتا سەيلە ـ تاماشا قىلىپ كەلسەك، ـــ دەپتۇ.

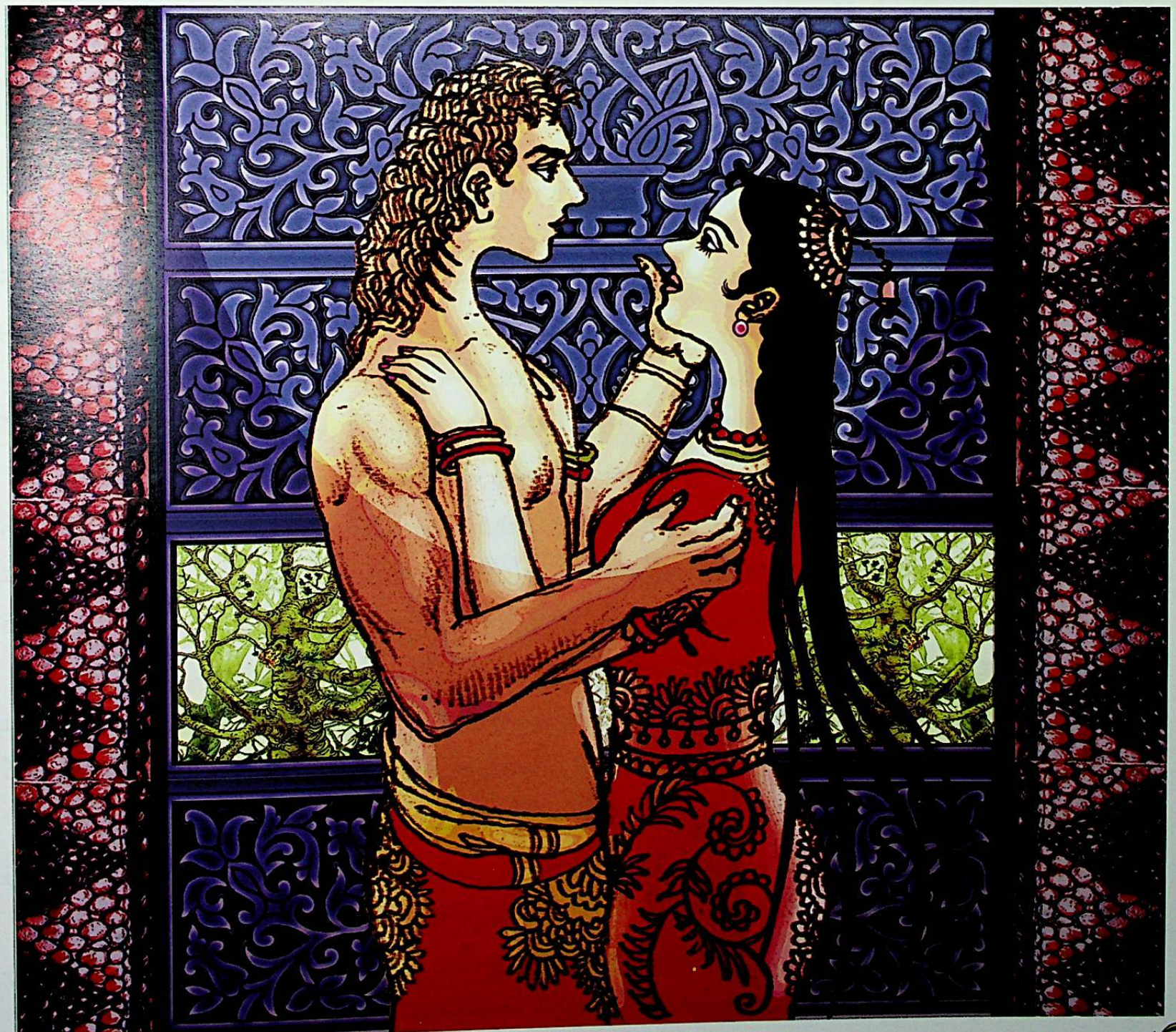
مومای قىزىغا چىدىماي يىغلاپتۇ، ئاخىر نائىلاج رۇخسەت قىپتۇ. قىز خۇشال بوپتۇ ۋە يىگىتكە بۇيرۇپتۇ:

ـــ ئېشەكنى توقۇپ، ئوزۇقلارنى يۈكلىگىن. ئېشەكنىڭ قۇيرۇقىنى ھەرگىز تۇتمىغىن.

يىگىت ئېشەكنى ئېلىپ كېلىپ توقۇم ساپتۇ. قۇشقۇنىنى سالغاندا ئېھتىياتسىزلىقتىن قۇيرۇقىنى تۇتۇپ ساپتۇ. ئېشەك بىرنى تېپىپتۇ، يىگىتنىڭ كۆزىگە بارچە ئالەم قاراڭغۇلاشقاندەك بولۇپ، بوران چىقىشقا باشلاپتۇ. يىگىت بىھوش بولۇپ يىقىلىپتۇ. بىر چاغدا ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئاچقان يىگىت ئۆزىنى بىر تاغ ئۈستىدە كۆرۈپتۇ، قارىسا، مومای، قىز، ئېشەكنىڭ ھېچبىرى يوقمىش.

ئەلقىسسە: تاغ ئۈستىدە ھاۋا ناھايىتى ئىسسىق ئىكەن. يىگىت ناله ـ زار قىلىپ، ئۆلۈمدىن باشقىغا چارە تاپالماپتۇ، بىر ياققا قارىسا، بىر يېشىل بوستان كۆرۈنۈپتۇ، ئۇ يەرگە بارسا، بىر بوۋاي ئولتۇرغۇدەك.

ـــ ئەي سەرگەردان يىگىت، قەيەردىن كەلدىڭ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ بوۋاي، ـــ بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرسەن؟

يىگىت بېشىدىن ئۆتكەن كەچۈرمىشلىرىنى تەپسىلىي سۆزلەپ بېرىپتۇ. بوۋاي ھېلىقى موماي ئۇچرىغان يەرنىڭ پەرىلەر ماكانى ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ شۇلارغا تەۋە مەخلۇقلار ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ.

— ھاياتلىقتىن نېسىۋەڭ بار ئىكەن، — دەپتۇ بوۋاي، — خۇدا ساقلا رەھىم قىپتۇ، شۇڭا سالامەت قاپسەن. جان تېنىڭدە بولسىلا، گىياھ ۋە مېۋىگە قانائەت قىلالىساڭ، ئاخىر سەنمۇ مېنىڭدەك قېرىيسەن. ئەگەر ھەر ياقلارغا بېرىشنى ھەۋەس قىلساڭ، ئادەمخور قۇشلار سېنى پارە - پارە قىلىدۇ.

يىگىت بوۋاينىڭ قېشىدا بىرنەچچە مەزگىل تۇرۇپتۇ. بىر كۈنى يىراقلارغا بېرىپ تاماشا قىپتۇ. بىر چاغدا بىر ئادەمخور قۇش كېلىپ ئۇنىڭغا چاڭگال ساپتۇ - دە، ئۇنى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا پەرۋاز قىپتۇ. تاغلاردىن ئېشىپ بىر غارنىڭ ئاغزىغا كېلىپ قونۇپتۇ. يەنە بىر قۇش بۇلارنى كۆرۈپ قېلىپ يېتىپ كەپتۇ ۋە ئىككى قۇش يىگىتنى تالىشىپ سوقۇشۇپ كېتىپتۇ. يىگىت پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، ئۆزىنى غارنىڭ ئىچىگە ئاپتۇ. ئىچكىرىلەپ بىر ھەپتە قېچىپتۇ، ئاخىر بىر زىرائەتلىك ۋە مېۋىزارلىققا چىقىپتۇ.

ئەلقىسسە: يىگىت بىر كۈن يول يۈرۈپ بىر شەھەرگە يېتىپتۇ. قارىسا، شەھەر دەرۋازىسى ئالدىدا كىشىلەر سەپ - سەپ بولۇپ يولغا تەقەززالىق بىلەن قاراپ تۇرۇپتۇ. يىگىت يېتىپ بارغان ھامان ئۇلار ئىززەت - ئىكرام بىلدۈرۈپ، شاھانە كىيىم - كېچەك، بېشىغا سەلتەنەت تاجىنى كىيدۈرۈپ، دۇلدۇلغا مىندۈرۈپ، ۋەزىر - ئەمرالارنىڭ ھەمراھلىقىدا بىر خىلۋەت خانىغا باشلاپ كەپتۇ. ھەممىسى يىگىتكە ئېگىلىپ قول باغلاپ، تەزىم قىلىپ تۇرۇپتۇ. يىگىت ھەيران بوپتۇ.

— ئەي يىگىت، — دەپ چۈشەندۈرۈپتۇ ئۇلاردىن بىرى، — بۇ شەھەرنىڭ رەسىم - قائىدىسىدە، پادىشاھ ئۆلگەندە ھەممەيلەن شەھەر دەرۋازىسى ئالدىغا چىقىپ يولغا قارايدۇ. يىراقتىن قانداق كىشى يېتىپ كەلسە، ئۇنى ئۆزلىرىگە شەرتسىزلا مۇناسىپ پادىشاھ ھېسابلايدۇ. پادىشاھىمىز ئۇ ئالەمگە كەتكەندىن كېيىن، يولغا كۆز تىكىپ تۇرغانىدۇق. ھەق دەرگاھىدا پادىشاھلىق ساقلا نېسىپ بولغانىكەن. بۇگۈندىن باشلاپ بىزنىڭ پادىشاھىمىزسەن. ئۆزۈڭگە ھەرقاچان ئادالەتنى يار قىلىپ، پۇقرالارنىڭ ھال - دەردىگە يەتكەيسەن...

يىگىت خۇشال بوپتۇ. ھەممەيلەن ئۇنى مۇبارەكلەپتۇ. باشقىلار تارقاپ كېتىپتۇ. مەرھۇم پادىشاھنىڭ ھەرەمخانىسىدىن بىر مۇلازىم كېلىپ، تەزىم قىلىپ، ئەدەپ بىلەن تۇرۇپتۇ.

— نېمە ئادەم سەن؟ — دەپ سوراپتۇ يىگىت.

— مەن مەرھۇم پادىشاھنىڭ ھەرەمخانا مۇلازىمى ئىدىم. ئۇ پادىشاھنىڭ يەنە بىر ھەرىمى بار. سىزنى ئۇ ھەرەمگە باشلاپ بارىمەن، — دەپتۇ ھېلىقى كىشى.

يىگىت بۇ كىشىگە ئەگىشىپ بىر قەلئەگە كەپتۇ. ئېسىل كىيىنىپ، قولىدا بىر جۈپ قىزىلگۈل تۇتقان بىر نازىنىن ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ ۋە قولىدىكى گۈلنى يىگىتكە تۇتۇپتۇ، يىگىتنى بىر خىلۋەت سارايغا باشلاپ كىرىپتۇ، ھامامغا باشلاپ كىرىپ، مۇشك ۋە گۈلاب بىلەن پاكىز يۇيۇپتۇ، ئاخىردا ئويۇن - تاماشىغا تۇتۇش قىپتۇ.

ئەتىسى ھەرەمخانا مۇلازىمى كېلىپ، يىگىتنى يەنە بىر ھەرەمگە باشلاپ بېرىپتۇ. ئۇ ھەرەمدىنمۇ گۈل تۇتقان بىر قىز چىقىپ يىگىتنى كۈتۈۋاپتۇ، ھامامغا باشلاپ كىرىپ، يۇيۇندۇرۇپ، ئالىي كىيىملەرنى كىيدۈرۈپتۇ. شاراب ئىچىپ مەستخۇش بولغاندىن كېيىن، ئەيش - ئىشرەت قىلىشقا كىرىشىپتۇ. شۇ تەرىقىدە ئالتە كۈن ئۆتۈپتۇ. نۆۋەت يەتتىنچى ھەرەمگە كەلگەندە، مۇلازىم:

— ئەي يىگىت، ئالتە ھەرەمگە كىرىپ ئىشرەت قىلدىڭىز. يەتتىنچى ھەرەمدىن ھەزەر قىلىڭ،

ئىلگىرىكى پادىشاھلار بۇ ھەرەمگە كىرگەندە كۆك لىباس كىيەتتى، ــ دەپتۇ.

يىگىت بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىماپتۇ، سارايغا ــ نازىنىن قېشىغا كىرىپتۇ. بۇ يىگىتكىمۇ كۆك كىيىم كىيگۈزۈشۈپتۇ. شۇ زامات يىگىت ئۆزىنى سارايىنىڭ تېشىدا كۆرۈپتۇ.

يىگىت بىر يىلغىچە بەزىدە راھەت كۆرۈپ، بەزىدە مۇشەققەت تارتىپ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قېشىغا ساق ـ سالامەت يېتىپ كېلىپ، بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى بىر ـ بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ.

ئەلقىسسە: سەرۇ ئازاد ئەپسانىلىرىنى تۈگىتىپ، بەھرام بىلەن تۆشەك ئارامگاھىدا قارار تېپىپتۇ.

چارشەنبە كۈنى قۇياش زۇلمەت دېرىزىسىدىن باش چىقىرىپ، ئالەم روشەن بوپتۇ. بەھرام مەنزىرۇ نارجىنغا راۋان بوپتۇ. كەيلان شاھنىڭ قىزى خۇرشىد چېھرە كىيىملىرىنى كىيىپ، مىڭ تۈرلۈك نازۇ كەرەشمە بىلەن بەھرامنىڭ ئالدىغا چىقىپ كۈتۈۋاپتۇ.

شاھ بەھرام كۆرۈپتۈكى، بۇ مەلىكە تولىمۇ گۈزەل ئىكەن، بوستان چاچلىرى يەلپۈنۈپ ھەر تەرەپكە چېچىلىپ تۇرىدىكەن، ھەرقانداق كىشىنى زىبالىق ئەپسۇنى بىلەن دېۋانە قىلىدىكەن، چىشلىرى ئۈنچىدەك، ئاغزى غۈنچىدەك بولۇپ، ئۈنىكىدىن چىققان شېرىن سۆزلەر دىللارغا ھۇزۇر بېغىشلاپ مەست قىلىدىكەن.

بۇ زىبانى كۆرۈپ بەھرامنىڭ ئەقلى بۇزۇلۇپتۇ، خاس خىزمەتچىلىرى كېلىپ، تەخت ئالدىدا سۆھبەت ھازىرلىقىنى قىپتۇ. ساقىيلار پىيالىلەرنى شاراب بىلەن تولدۇرۇپ ئۈزىتىشقا باشلاپتۇ، خۇش ئاۋاز سازەندە ـ ناخشىچىلار بۇلبۇلدەك ناۋا قىلىشىپتۇ. بۇ مەجلىس كەيپىياتىنى باغى ئېرەمنىڭ ھۆر ـ پەرىلىرى كۆرسە، ھەسەت قىلىپ، ھەسرەت چىشلىرىدا بارماقلىرىنى چىشلىگەن بولاتتى. شاراب بىلەن كۆڭۈللىرى ئېچىلىپ مەستخۇش بولغان مەجلىس ئەھلى ئۆز مەنزىللىرىگە قايتىپتۇ. بەھرام بىلەن خۇرشىد چېھرە پاراغەت تۆشكى ئۈستىدە دۆلەت تەكىيىسىگە يۆلىنىپتۇ.

ئەلقىسسە: خۇرشىد چېھرە مەجلەس ئارا ئىسىملىك كېنىزىكىنى چاقىرىپتۇ. بەھرام ئۈنىڭغا قەزىق بىر ھېكايە سۆزلەپ بېرىشنى بۇيرۇپتۇ. مەجلەس ئارا ئۆزىنى تۇتۇرۇپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ:

بۇرۇنقى زاماندا شام شەھىرىدە بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن، دەپتۇ ـ دۇنيالىرى بىھېساب بولۇپ، ھېچ نەرسىدىن تەڭلىكى يوق ئىكەن. ئۇ خەير ـ ساخاۋەتتە ھاتەمدىن قېلىشمايدىكەن، ئەمما بىرمۇ پەرزەنتى

يوق ئىكەن، پەرزەنت ئارزۇسىدا ئۆلىمالارغا ئالتۇن - كۈمۈش، قوي، تۆگە ئىنئام قىلىپ، ئۇلارنىڭ دۇ-ئاسىنى ئاپتۇ، ئۆزىمۇ ياشلىرىنى باھار يامغۇرىدەك راۋان قىلىپ، خۇدايىتائالاغا مۇناجات قىپتۇ. ئاللاتا-ئالا ئۇنىڭ تىلىكىنى ئىجابەت قىلىپ بىر ئوغۇل ئاتا قىپتۇ. بۇ ئوغۇلنىڭ چېھرىدىن دۆلەت ۋە شىجا-ئەتنىڭ نۇرى كۈندەك نۇرلىنىپ تۇرىدىكەن. پادىشاھ ئوغلىغا روشەن راي دەپ ئات قويۇپتۇ.

ئوغۇل يەتتە ياشقا كىرگەندە مەكتەپكە بېرىپتۇ، تامامى ئىلىمدىن بەھرە ئېلىپ، ئەقىل كۆزى ئې-چىلىپتۇ. ئوغۇل ئون تۆت ياشقا كىرىپتۇ، لەشكىرىي ئىلىمدىن تەلىم ئاپتۇ، چەۋەندازلىق، شەمشەرۋاز-لىق قاتارلىق ھۈنەرلەردە كامالەتكە يېتىپتۇ.

روشەن راي بىر كۈنى شىكاردىن قايتىپ كېلىۋېتىپ، توقايلىقتا تۇرغان بىر كىشىنى كۆرۈپتۇ، بېرىپ ئىزدەپتۇ، لېكىن تاپالماپتۇ، ئۇچ كۈنگىچە ئىزدەپتۇ. ھېلىقى ئادەم يىراقتىن كۆرۈنىدىكەن، يې-قىن بارسا، يوقاپ كېتىدىكەن. روشەن راي ھەمراھلىرىغا بۇ كىشىنى قانداق قىلىپ بولسۇن، تېپىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. غۇلاملار ھەر ياقنى ئىزدەپ يۈرۈپ، ھېلىقى كىشىنى تېپىپ كەپتۇ. روشەن راي كۆرۈپتۇكى، ئۇ چېچى تىزىغا چۈشكەن گۈزەل يىگىت ئىكەن.

— ئەي پادىشاھ يىگىت، — دەپتۇ ھېلىقى مۈساپىر يىگىت، — شۇنچە ئامال قىلىپمۇ سىلەردىن ئۆزۈمنى قاچۇرالماي ئەسىر بولدۇم. كىشىلەردىن قېچىشمىنىڭ سەۋەبى بار.

— ئەي يىگىت، سەن سىرىڭنى ھەممىنى ياراتقۇچى خۇدانىڭ ھەققىدە ماڭا ئېيتقىن، — دەپتۇ شاھزادە روشەن راي.

— ئەي روشەن راي، يەمەن دەرياسىدىن ئۇچ ئايلىق يولدا بىر تاغ بار، تاغنىڭ بېشىدا بىر كۆلچەك بار، كۆلچەكنىڭ لېۋىدە بىر تاش بار، ئۇ تاشقا خەت پۈتۈلگەن. ھەر قانداق مۇرادىڭ بولسا، شۇ يەردە ھاسىل بولغۇسى....

ئۇ شۇنداق دەپتۇ - دە، مەجنۇندەك زار - زار يىغلاپ، بېشىغا توپا چېچىپ، باياۋانغا يۈگۈرۈپ كې-تىپتۇ. روشەن راي ھەيران بوپتۇ ۋە شۇ ھەيرانلىق ھەسرىتى بىلەن شىكاردىن قايتىپتۇ. گەپ - سۆز-دىن، يېمەك - ئىچمەكتىن قاپتۇ.

خىزمەتكارلار شاھزادىدىكى بۇ ئۆزگىرىشنى شاھقا مەلۇم قىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ ۋە-زىرلىرىنى ئوغلىنىڭ ئالدىغا ئەھۋال بىلىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. ۋەزىرلەر كېلىپ خامۇش ئولتۇر-غان روشەن راينى كۆرۈپتۇ.

— ئەي شاھزادە، نېمە ئۈچۈن مالالسىز؟ — دېيىشىپتۇ ۋەزىرلەر، — بۇ ھالىڭىزنى پادىشاھ ئاڭلاپ بىئارام بولدى، بىزنى «ئوغلۇمنىڭ سىرىنى بىلىپ كېلىڭلار، قانداق مۇرادى بولسا، ھەل قىلىپ بېرىمەن» دەپ ئەۋەتتى.

— كۆڭلۈمدە بىر ھەۋەس بار، — دەپتۇ شاھزادە، — شۇنىڭ سەۋەبىدىن مالال بولدۇم.

ئۇ شىكارغا چىققاندا يۈز بەرگەن ۋەقەنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. ۋەزىرلەر بۇ سەرگۈ-زەشتىنى پادىشاھقا يەتكۈزۈپتۇ.

ئەھۋالدىن خەۋەرلەنگەن پادىشاھ دەرھال مەجلىس چاقىرىپ، روشەن رايغا كىشى ئەۋەتىپتۇ. روشەن راي كېلىپ بىر چەتتە خامۇش ھالدا ئولتۇرۇپتۇ.

— ئەي يۈرەك پارەم، — دەپتۇ پادىشاھ يىغلاپ، — نېمە بولدۇڭ؟ سەندىكى قانداق دەرد؟ ھەر-قانداق ۋەقە بولسا، خۇدانىڭ ھەققى - ھۆرمىتى ئۈچۈن ماڭا بايان قىلغىن، قولۇمدىن كەلسىلا بىر

ئامال قىلغايمەن.

روشەن راي ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ سۆزگە ئېغىز ئېچىپتۇ:

ــ ئەي ئاتا، ئۆمرۈڭ ئۇزۇن، دۆلىتىڭ زىيادە بولسۇن، قۇدرىتىڭ كامال تاپسۇن. يەمەن دەر-
ياسىنىڭ بويىدا سەيلە قىلىشنى ھەۋەس قىلىپ قالدىم، ئۇ يەرگە بارماي كۆڭلۈم ئەمەس تاپمايدۇ.
بۇ ھەقتە قىلىنغان ھەرقانداق نەسىھەت خۇددى قۇيۇننىڭ پۈتىنى باغلايمەن دېگەندەك، بىھۇدە ئاۋا-
رىگەرچىلىك بولىدۇ، خالاس.

پادىشاھ نائىلاج رۇخسەت بېرىپتۇ، بىھېساب لەشكەر تەييارلاپ، ئوغلىنى يېتىە كۈنلۈك يەرگىچە
ئۇزىتىپ بېرىپ، ئاللاتائالاغا تاپشۇرۇپ، ماتەمدار كىشىدەك يىغلاپ كەينىگە يېنىپتۇ.

روشەن راي كېچە ـ كۈندۈزلەپ يول يۈرۈپ، ئاقىۋەت يەمەن دەرياسىنىڭ بويىغا يېتىپ كەپتۇ ۋە
كېمە راسلاپ، لەشكەرلىرى بىلەن بىللە دەريادا كىرىپتۇ، دەريادا بىرنەچچە كۈن يۈرۈپتۇ. ئالەمنى بىر-
دىنلا قاراڭغۇلۇق بېسىپ، قاتتىق بوران چىقىپتۇ. كېمىلەر ئۆرۈلۈپ، سانسىز لەشكەر ھالاك بولۇپ
كېتىپتۇ. روشەن راي مۇدەببەر دېگەن بىر خىزمەتچىسى بىلەن ئامان قاپتۇ. روشەن راي بىر ئامال قە-
لىپ بىر تاختىغا ئولتۇرۇۋاپتۇ، بۇ ئىشقا قەدەم قويغىنىغا پۇشايمان قىپتۇ، توۋا قىلىپ يىغلاپ خۇداغا
مۇناجات قىپتۇ. تاختاينى شامال ئىتتىرىپ دەريا لېۋىگە چىقىرىپتۇ. ئۇ گاھى ھوشيار، گاھى بېھوش
بولۇپ دەريا لېۋىدە تۇرۇپتۇ، ئاندىن باياۋانلارنى كېزىپتۇ، خەتمە ئوقۇپ غېرىبلار روھىغا بېغىشلاپتۇ.
شۇ ھالەتتە ئارىدىن ئۇچ ئاي ئۆتكەندە بىر تاغ كۆرۈنۈپتۇ. روشەن راي نۇرغۇن مېھنەت ۋە مۇشەققەتلەر
بىلەن ئۇ يەرگە بېرىپتۇ.

ئەلقىسسە: روشەن راي تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىپتۇ. دېگەندەك ئۇ يەردە بىر كۆلچەك، كۆلچەكنىڭ
لېۋىدە خەت پۈتۈلگەن بىر تاش بار ئىكەن. تاشقا: «ھەركىم بۇ كۆلچەككە چۆمۈپ چىقىپ راست سۆزلە-
سە، سالامەت بولغاي، ئەگەر يالغان ئېيتسا، قارنى يېرىلىپ ئۆلگەي، يالغان سۆزلەش، غەيۋەت قىلىش
تەرك ئېتىلگەي» دېگەن خەت پۈتۈلگەنىكەن.

مۇدەببەر يالغانچى ۋە غەيۋەتخور ئىكەن. ئۇلار يالغان ئېيتماسلىققا ئەھدە قىلىشىپتۇ.

روشەن راي كۆلچەكتىن چىقىپ قارىسا، كۆل بويىدا مۇدەببەر يوق، بىر بوۋاي ئولتۇرغۇدەك. روشەن راي سالام قىپتۇ. بوۋاي جاۋاب سالام قايتۇرۇپتۇ ۋە سوراپتۇ:

ــ ئەي يىگىت، بۇ باياۋاندا نېمە قىلىپ يۈرسەن؟ بۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن كەلدىڭ؟

روشەن راي سەرگۈزەشتىسىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ.

ــ ئەي شاھزادە، ــ دەپتۇ بوۋاي، ــ بۇ سىردىن ۋاقىپ بولماي تۇرۇپ، بۇ يولغا قەدەم ئالمىساڭ، ياخشى بولاتتى، ئەمدى پايدىسى يوق.

بوۋاي بىر مۇنچە نەسىھەتلەرنى قىپتۇ ۋە ئاخىردا مۇنداق دەپتۇ:

ــ ئۆز دىيارىڭغا بالادىن قۇتۇلۇپ بارارسەن. سەن بۇ يەردىن چىقىپ ئۈچ كۈندىن كېيىن بىر توپ كىشىگە قوشۇلىسەن. خەير - خوش!

روشەن راي بوۋاي بىلەن خوشلىشىپ يولغا راۋان بوپتۇ. دېگەندەك ئۈچ كۈندىن كېيىن بىر توپ كىشى ئۈچراپتۇ. ئۇلار شاھزادىنى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ، شاھزادىگە تويغۇدەك تاماق بېرىپتۇ. ئۇلار شاھزادىنى قاراقچىلارنىڭ خەۋەرچىسىمىكىن، دەپ گۇمانلىنىپتۇ، شاھزادىگە كىيىم - كېچەك بېرىپتۇ. شاھزادە نەچچە كۈندىن بېرى ئاچ - يالىڭاچ يۈرگەن ۋە ئۇخلىمىغانىكەن، شۇڭا يېتىپلا ئۇخلاپ قاپتۇ. ھېلىقى كىشىلەر شاھزادىنى ئويغاتماي، بۇ يەردىن كۆچۈپ كېتىپتۇ.

سۇبھى سۈزۈلگەندە شاھزادە ئويغىنىپ قارىسا، قېشىدا ھېچ ئادەم يوق، پەقەت ئازراق يېمەكلىك تۇرغۇدەك. روشەن راي ھەيران بولۇپ، پايانسىز باياۋاندا يەنە يولغا راۋان بوپتۇ. كەچ كىرىپتۇ. كېتىپ بارسا، بىر تەرەپتە ئوت كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ يولنى ئۆزگەرتىپ، ئوت كۆرۈنگەن ياققا قاراپ مېڭىپتۇ. ئوت بار يەرگە بارسا، ئىككى زەڭگى ئولتۇرغۇدەك، شاھزادە ئۇلارغا سالام قىپتۇ.

ــ ئەي يىگىت، يالغۇز كەلدىڭمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ زەڭگىلەر.

ــ ھەئە، يالغۇزمەن، ــ دەپتۇ روشەن راي.

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، ئىككى زەڭگى روشەن رايىنى تالىشىپ ئۇرۇشۇپ قاپتۇ. ئۇلار ئۇرۇشا - ئۇرۇشا ئاخىر ئىككىلىسى ھالاك بوپتۇ. روشەن راي بۇ زەڭگىلەردىن قۇتۇلغىنىغا خۇرسەن بولۇپ، خۇداغا شۈكۈر قىلىپ، ئۇ يەردىن دەرھال قېچىپتۇ. لېكىن، ئۇنىڭغا ئىككى چىشى دۆڭ ئۈچراپتۇ. دۆڭلەرنىڭ سەت ھەم ھەيۋەتلىك قىياپىتىنى كۆرگەن شاھزادە قورقۇپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. دۆڭلەرمۇ ئۇنى تالاشىپتۇ.

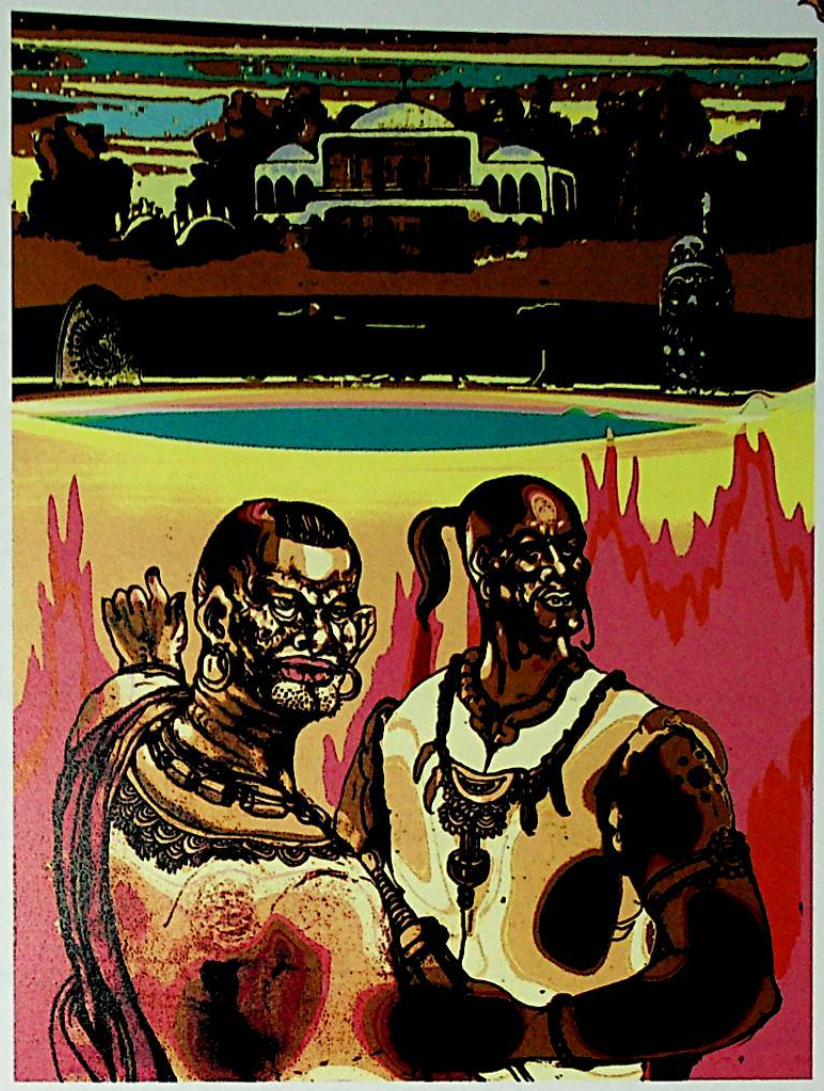
ــ بۇ مېنىڭ ئېرىم، ــ دەپتۇ بىرىنچىسى.

ــ ياق، بۇ مېنىڭ ئېرىم، ــ دەپتۇ ئىككىنچىسى.

دۆڭلەر پۇتۇشەلمەي ئۇرۇشۇپ قاپتۇ. ئۇرۇشا - ئۇرۇشا ھالسىزلىنىپ، ئىككىلىسى ئۆلۈپتۇ.

شاھزادە ھوشىغا كېلىپ دۆڭلەرنىڭ ئۆلۈكىنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ ماڭاي دەپ تۇرۇشىغا، ئىككى شىر پەيدا بولۇپ شاھزادىگە خىرىس قىپتۇ. شاھزادە ئۆزىنى چەتكە ئاپتۇ. شىرلار ھېلىقى ئۆلۈكلەرنى يېگىلى تۇرۇپتۇ. شاھزادە ۋاقىتنى غەنىيمەت بىلىپ يولغا راۋان بوپتۇ.

ئەلقىسسە: شاھزادە يۈرە - يۈرە تاپانلىرى قاپىرىپ كېتىپتۇ. ئاخىر بىر ئورمانغا يېتىپتۇ. ئۇ يەر - دە غاردەك ئاغزىدىن ئوت پۈركۈپ بىر ئەجدىھا تۇرغۇدەك. ئەجدىھانىڭ ئاغزىدىن چىققان ئوت پارچىسى ئورمانىنى پۈتۈنلەي كۆيدۈرۈۋېتىپتۇ، ئاخىر ئەجدىھا ئۆزىمۇ ئوتتا كۆيۈپ ھالاك بوپتۇ. شاھزادە بۇ ئاپەتتىن قۇتۇلغىنىغا شۈكۈر ئېيتىپ، ھارغىنىغا قارىماي كېچە - كۈندۈز سەرگەردان بولۇپ يۈرۈپتۇ.

بىر كۈنى كېچىده شاھزادىگە خورازنىڭ چىللىغىنى ئاڭلىنىپتۇ، خۇشال بولغىنىدىن ئور-نىدىن تۇرۇپ خورازنىڭ ئاۋازى چىققان تەرەپكە مېڭىپتۇ. تاڭ ئېتىپتۇ. شاھزادىگە بىر شەھەر كۆرۈنۈپتۇ. شەھەرنىڭ سېپىللىرى ۋە دەرۋازىلىرى كۈمۈشتىن ئىكەن. شاھزاده نەزم ئوقۇپ شەھەرگە قەدەم قويۇپتۇ.

شاھزاده شەھەرگە كىرىپلا بىر قىزنى ئۇچرىتىپتۇ ۋە قىزنىڭ قېشىغا كېلىپ سالام بېرىپتۇ.

قىز:

ــ ھەرقانداق مۇساپىر بۇ يەرگە كەلسە، غەمدىن قۇتۇلىدۇ، ــ دەپتۇ ۋە يىگىتنى باشلاپ مەلىكىنىڭ قېشىغا ئېلىپ مېڭىپتۇ.

ــ ھەرقانداق مۇساپىر بۇ شەھەرگە كەلسە، ــ دەپتۇ ئۇ قىز كېتىۋېتىپ، ــ مەن ئۇنى مەلىكىگە تونۇشتۇرۇپ قويىمەن.

قىز شاھزادىنى بىر سارايغا باشلاپ كىرىپتۇ، خۇش پۇراق سۇدا يۇيۇندۇرۇپ، ئۇستىگە شاھانە كىيىم، بېشىغا تاج كىيدۈرۈپتۇ، ئاندىن بىر باغقا باشلاپ كىرىپتۇ. بۇ شۇنداق باغ ئىكەنكى، ھەر تەرەپتە ھەر خىل مېۋىلەر پىشىپ، تۇرلۇك خۇش پۇراق گۈللەر ئېچىلىپ تۇرىدىكەن. ئاستى ئالتۇندىن، گىياھلىرى زەپىراندىن بولۇپ، سۇلىرى سۈتتىن ئاق، ھەسەلدىن تاتلىق ئىكەن، تاشلىرى ئۇنچە ـ مارجاندىن ئىكەن.

باغنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر راۋاق بار ئىكەن. قىز يىگىتنى شۇ ياققا باشلاپتۇ. راۋاقتا مەلىكە ئولتۇرغانىكەن. روشەن راي مەلىكىگە سالام قىپتۇ. مەلىكە ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ شاھزادىنىڭ ئالدىغا كەپتۇ، ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن شاھزادىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپتۇ. ئاندىن خىزمەتكارلىرى ھەر خىل لەزىز تائاملارنى كەلتۈرۈپتۇ. تاماقتىن كېيىن، مەلىكە سوراپتۇ:

ــ ئەي يىگىت، قەيەردىن كەلدىڭىز؟ كىمنىڭ نەسلى بولىسىز؟

ــ شام پادىشاھىنىڭ ئوغلى ئىدىم، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ روشەن راي ۋە بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنى قويماي سۆزلەپ بېرىپتۇ.

مەلىكە مەجلىس ھازىرلىقىنى قىپتۇ. مەجلىسكە كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسى ياش قىزلار ئىكەن، بىرمۇ مويسىپىت يوق ئىكەن.

مەرىكىدە نازۇنېمەتلەر دېگەندىن ئارتۇقچە بوپتۇ، شارابلارغا تولدۇرۇلغان پىيالىلەر ئايلىنىپ تۇرۇپتۇ. شاھزاده مەي كەيپىدىن ئۆزىنى تۇتالماي، قىزلار تەرەپكە مايىل بولۇپ قاپتۇ.

ئەلقىسسە: مەلىكە شاھزادىنىڭ كۆڭلىنى پەملەپتۇ.

ــ ئەي يىگىت، ــ دەپتۇ ئۇ روشەن رايغا قاراپ، ــ قايسى قىزنى خالىساڭ، شۇنىڭ بىلەن قانغۇچە كۆڭۈل ئاچقىن.

مەلىكە بىر قىزغا ئىشارەت قىپتۇ. ئۇ قىز كېلىپ شاھزادىنى ئۆز ھۇجرىسىغا باشلاپ كىرىپتۇ. شاھزادە ئۇ يەردە تاڭ ئاتقۇچە كۆڭۈل ئېچىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئارىدىن بىلىنمەيلا ئۇچ يىل ئۆتۈپتۇ.

بىر كۈنى مەي ئىچىشىپ ئولتۇرۇپ شاھزادىنىڭ كۆڭلى مەلىكىنى تارتىپ قاپتۇ، ئۇ شۇ ئارزۇدا مەلىكىنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ. مەلىكە بۇنى سېزىپ:

— ئەي يىگىت، نېمە ئۈچۈن ئالدىراڭغۇلۇق قىلىسەن؟ سەۋر قىل، سەۋر — خۇشاللىقنىڭ ئاچقۇچى. ئاخىرقى ھېسابتا مەنمۇ سېنىڭ خىزمىتىڭدە بولۇرمەن، — دەپتۇ. لېكىن، شاھزادە مەلىكىنىڭ نەسىھىتىگە قۇلاق سالماي بىتاقەت بولۇپ، تىلىكىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ مەلىكە شەرت قويۇپ، — كۆلگە چۈشۈپ پاكىز يۇيۇنغىن.

شاھزادە كىيىملىرىنى سېلىپ كۆلگە چۈشۈپتۇ ـ دە، چۆمۈلۈپتۇ، كېيىن سۇدىن بېشىنى چىقىرىپ كۆزىنى ئاچسا، ئۆزى يالغۇز تۇرغۇدەك. ئۇ ھوشىدىن كېتىپتۇ.

ئەلقىسسە: ئەمدى ئىككى كەلىمە سۆزنى مۇددەببەردىن ئاڭلاڭ:

شاھزادە كۆلچەكتىن چىقىپ بولغۇچە، مۇددەببەر ئالدىراپ يولغا چىقىپتۇ ـ دە، دەريا بويىغا بېرىپ ئۆزىنى دەريانىڭ ئېتىپ، كېمىدە ئۆلگەنلەرنىڭ مال ـ مۈلكىنى يىغىۋېلىشقا كىرىشكەنكەن. دەريا سەيلىسىگە چىققان يەمەن پادىشاھى ئۇنى كۆرۈپ سوراپتۇ:

— نېمە ئادەم سەن؟

— مەن شام پادىشاھىنىڭ ئوغلى ئىدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مۇددەببەر، — دەريا سەيلىسىگە چىققانىدىم، لەشكەرلىرىم دەريانىڭ بولدى، ئۆزۈم بىر قۇلۇم بىلەن قالدىم. ئۇ قۇلۇم ئارقامدىن كېلىدۇ....

ئۇ شۇنداق دېيىشىگىلا، قورسىقى يېرىلىپ ئۆلۈپتۇ. يەمەن پادىشاھى بۇ ئىشقا ھەيران بوپتۇ.

روشەن راي ھوشىغا كېلىپ ئالدىراپ دەريانىڭ چۈشكەنكەن، دەريا سەيلىسىگە چىققان يەمەن پادىشاھى بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ. قارىسا، مۇددەببەر ئۇ يەردە ئۆلۈك ياتقۇدەك.

يەمەن پادىشاھى روشەن رايىنىڭ ئەھۋالىنى سوراپتۇ. شاھزادە بولغان ۋەقەلەرنى باشتىن ـ ئاياغ سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— تاغ بېشىدا كۆلچەك بار ئىكەن، — دەپتۇ ئۇ، — ئۇنىڭ لېۋىدە بىر تاش بار ئىكەن، ئۇ تاشقا بۇ كۆلچەككە چۆمۈلۈپ چىقىپ يالغان گەپ قىلغۇچىنىڭ قورسىقى يېرىلىپ ئۆلىدىغانلىقى، راستچىل ئادەمنىڭ بۇ كۆلچەككە چۈشسە، مۇرادىغا يېتىدىغانلىقى ھەققىدە خەت يېزىلغانىكەن. مۇددەببەر بۇ كۆلچەككە چۆمۈلۈپ چىقىپ يالغان سۆزلىمەسلىككە ئەھدە قىلغان، ئۇ يالغان سۆزلەگەن بولۇشى مۇمكىن، شۇڭا ئۆلۈپتۇ.

— ئەي شاھزادە، — دەپتۇ يەمەن پادىشاھى، — بىزنىڭ ئوردىغا بېرىڭ، بىر قىزىم بار، سىزگە نىكاھلاپ قويايي.

شاھزادە پادىشاھ بىلەن بىللە ئوردىغا بېرىپتۇ. پادىشاھ چوڭ توي قىلىپ قىزىنى شاھزادىگە بېرىپتۇ. شاھزادە خانىسىغا كىرىپ قارىسا، بۇ قىز ھېلىقى مەلىكىنىڭ ئۆزى ئىكەن. ئۇلار تونۇشۇپتۇ ۋە دىل ئارزۇلىرىنى قاندۇرۇپتۇ. كېچە ـ كۈندۈز ئاشىق ـ مەشۇقلاردەك ھايات كەچۈرۈپتۇ.

بىر كۈنى روشەن راي ئاتا ـ ئانىسىنى سېغىنىپ، پادىشاھتىن رۇخسەت سوراپتۇ. پادىشاھ كۆيئوغلىنىڭ ئىلتىماسىغا قوشۇلۇپتۇ، قىزىنى ۋە يەنە بىرقانچە كىشىنى قوشۇپ ئۇزىتىپتۇ.

روشەن راي قېيناتسى بىلەن خوشلىشىپ يولغا راۋان بوپتۇ. بىرنەچچە كۈندە شامغا يېتىپ بېرىپ، ئاتا ـ ئانىسى بىلەن جەم بوپتۇ.

مەجلەس ئارا ھېكايىسىنى شۇ يەرگە يەتكۈزۈپتۇ. شاھ بەھرام بىلەن مەلىكە خۇرشىد راھەت ـ پارا-غەت تەكىيىسىگە باش قويۇپ ئۇيقۇغا ئەسىر بوپتۇ.

كۈن ئالەمنى ئۆز نۇرى بىلەن مۇنەۋۋەر قىپتۇ. بەھرام قىزىل كىيىم كىيىپ مەنزىرۇ لاجۇۋەردە قەدەم قويۇپتۇ. ئالتىنچى ئىقلىم پادىشاھىنىڭ قىزى گۈلجەتىن بەھرامنىڭ ئالدىغا چىقىپ، ئۇنى ئىز-زەت ـ ئىكراملار بىلەن قارشى ئاپتۇ.

بەھرام مەلىكىنىڭ ھەمراھلىقىدا سارايغا كىرىپ، ئالتۇن تەختتە ئولتۇرۇپ، ياقۇت پىيالىدە مەي-خورلۇققا تۇتۇش قىپتۇ. مەستخۇش بولۇپ، ئالتىنچى ئىقلىمدىن كەلگەن بىر مۇساپىرنى چاقىرتىپ ھېكايە ئېيتىشقا تەكلىپ قىپتۇ.

ـــ ئەي پادىشاھىئالەم، ـــ دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ مۇساپىر، ـــ ئۆتكەن زاماندا جۇنە دېگەن بىر پادىشاھ بولغانىكەن، خەزىنىسى بىھىساب بولۇپ، ئادالەت بىلەن ئىش كۆرۈش، خەير ـ ئېھسان ئۇنىڭ ئادەتتىكى ئىشلىرى ئىكەن، ھەر كىشى زەررە چاغلىق تۆھپە ئېلىپ كەلسە، كۆپ نەرسىلەرنى ئىنئام قىلىدىكەن. ھەرقانداق ھاجەتمەن ئۇنىڭ دەرگاھىدىن نائۈمىد قايتمايدىكەن.

بىر كۈنى بىر ھاجەتمەن پادىشاھقا بىر سېۋەت ئامۇت ئېلىپ كەپتۇ.

ـــ بىردەم توختاپ تۇرسۇن، ـــ دەپتۇ پادىشاھ، ـــ مەن ھېلى ئۇنىڭغا كۆپ ئېھسانلار قىلغايمەن.

پادىشاھ شۇنداق دەپتۇيۇ، لېكىن ھاجەتمەننى ئېسىدىن چىقىرىپ قويۇپتۇ. بۇ ئىش ئۇچ كۈندىن كېيىن ئېسىگە كەپتۇ ـ دە، ئۇ كىشىنى چاقىرىشنى، تەلەپ قىلغىنىنى بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. خىزمەتچىلەر ئۇ كىشىنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا باشلاپ كىرىپتۇ.

ـــ ئەي ھاجەتمەن، نېمە تىلەيسەن؟ ـــ دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

ـــ بىر ھەرە بىلەن بىر كەكە تىلەيمەن، ـــ دەپتۇ ھاجەتمەن. پادىشاھ بۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ.

ـــ قەيەردە ئامۇت دەرىخى بولسا، كەكە بىلەن شاخلىرىنى كەسكەيمەن، ـــ دەپتۇ ھاجەتمەن، ـــ ھەرىدەپ تېنىنى نابۇت قىلغايمەن.

پادىشاھ ھاجەتمەننىڭ غەرىزىنى چۈشىنىپتۇ ۋە خەزىنىچىگە بۇيرۇپتۇ:

ـــ بۇ كىشىنى خەزىنىگە باشلاپ كىرگىن، ئالتۇن ـ جاۋاھىراتلاردىن كۆتۈرەلىشىچە ئالسۇن.

خەزىنىچى ھاجەتمەننى خەزىنىگە باشلاپ كىرىپتۇ. ئۇ نەرسە ـ كېرەكلەردىن خالىغىنىچە ئاپتۇ ۋە يەنە پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ. پادىشاھ كۆرۈپ:

ـــ ئاز ئاپتۇ، يەنە ئالسۇن، ـــ دەپتۇ. خەزىنىچى يەنە خەزىنىگە باشلاپ كىرىپتۇ، ھاجەتمەن كۆڭلى خالىغانچە ئاپتۇ.

يەنە بىر كۈنى پادىشاھ سوقا سۆھبەتتە ئولتۇرسا، بىر مۇساپىر بىر ئەينەكنى ھەدىيە قىلىپ كى-رىپتۇ. بۇ ئەينەكنىڭ مۇنداق خاسىيىتى بار ئىكەن: ھەركىمنىڭ يۈزىگە تۇتسا، ئەگەر راست سۆزلىسە، يۈزى ئاق كۆرۈنىدىكەن، يالغان سۆزلىسە، يۈزى قارا كۆرۈنىدىكەن.

پادىشاھ خىزمەتچىلىرىنى چاقىرتىپ ئەينەكنى سىناپ كۆرگەنىكەن، ئەينەكنىڭ خاسىيىتى تولۇق نامايان بوپتۇ. پادىشاھ مۇساپىرغا كۆپ ئىنئام ـ ئېھسانلارنى بېرىپتۇ ۋە سوراپتۇ:

ـــ ئەي مۇساپىر، سەن ھەممە شەھەرنى ئارىلاپ تاماشا قىپسەن. ئەلۋەتتە، ياخشى ـ ياماننى سىناپ

كۆرگەنسەن. جاھان يۈزىدە مەندەك سېخىي پادىشاھنى كۆردۈڭمۇ ۋە ياكى ئاڭلىدىڭمۇ؟

بۇ سوئالنى ئاڭلىغان مۇساپىر ناھايىتى غەمكىن ۋە مالال بوپتۇ. «كۆردۈم» دېسە، پادىشاھنىڭ كۆڭلىگە ياقمايدۇ، «كۆرمىدىم» دېسە، يالغانچى بولىدۇ. مۇساپىر ئۇزاق ئويلاپتۇ، ئاندىن كېيىن:

— سىزدەك ساخاۋەتلىك پادىشاھنى كۆرگىنىم يوق، — دەپتۇ.

پادىشاھ ھېلىقى ئەينەكنى مۇساپىرنىڭ يۈزىگە تۇتقانىكەن، يۈزى قارا كۆرۈنۈپتۇ. مۇساپىر خجىل بولغىنىدىن يەرگە قارىۋاپتۇ.

— ئەي مۇساپىر، — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ، — بۇ خجىللىق ساڭا قەيەردىن كەلدى؟ راستىنى ئېيتقىن.

— ئەي پادىشاھ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مۇساپىر، — سىزدىنمۇ ساخاۋەتلىك كىشىنى كۆرگەنىدىم.

پادىشاھ ئەينەكنى مۇساپىرنىڭ يۈزىگە تۇتۇپتۇ، يۈزى ئاق كۆرۈنۈپتۇ.

— سەن كۆرگەن قانداق ساخاۋەتلىك كىشى ئىكەن؟ بايان قىل، — دەپتۇ پادىشاھ.

— ئەي پادىشاھىئالەم، بىر شەھەر بار، بۇ شەھەردە موھتاجلىق يوق. ئاشۇ شەھەردە مەسئۇد دېگەن بىر ياش يىگىت بار. ئۇنىڭ ھۆسنى كامالىغا يەتكەن، مال ـ مۈلكى ھەددىدىن زىيادە، ئەقىل ـ پاراسەتتە يېگانە. ئۇ ناھايىتى سېخىي بولۇپ، دائىم مەجلىسلەر قىلىپ، سۆھبەت قۇرىدىكەن. ئۇ سۆھبەت قىلغاندا خالايىق بېشىدىن گۈل چاچىدىكەن، ھەرىكىم ئۇنىڭ ئەقلىگە ھەيران قالىدىكەن.

پادىشاھ جۇنە ئۇ ياشنى زىيارەت قىلىپ، ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ، مېھمان بولۇپ كەلمەكچى بوپتۇ ۋە ھەممە خىزمەتچىلىرىنى ئازاد قىپتۇ.

پادىشاھنىڭ بىر ئېتى بولۇپ، ئۇنىڭ سۈرئىتىگە ئۇچار قۇشلارمۇ يېتەلمەيدىكەن. پادىشاھ ئېتىغا مىنىپ ھەپتىلىك يولنى بىر كۈندە بېسىپ، ھېلىقى شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. قارىسا، باغدا مېۋىلەر مەي باغلاپ پىشقان، رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلغان، تەرەپ ـ تەرەپتىن خۇش پۇراقلار تارقىلىپ تۇرغان. باغنىڭ گۈزەللىكى ھېلىقى مۇساپىر تەرىپلىگەندىن نەچچە ھەسسە زىيادە ئىكەن.

پادىشاھ جۇنە مەسئۇدنىڭ ئۆيىنى ئىزدەپ تېپىپتۇ ۋە ئېتىدىن چۈشۈپ، ئوردىدەك ھەيۋەتلىك قەسرىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا تۇرغان خىزمەتكارلارغا سالام بېرىپتۇ. خىزمەتچىلەر پادىشاھنى بىر مۇساپىر بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپ، مېھمانخانىغا باشلاپ كىرىپتۇ.

مەسئۇدنىڭ قەسرىنىڭ يېنىدا بىر ھاممام بولۇپ، ئۇ يەرگە چىن مەملىكىتىنىڭ تاۋارلىرى بىلەن رۇم ئەتلەسلىرى ۋە پەرەڭ مەخمەللىرىدە ياسالغان تۆشەكلەر قەۋەت ـ قەۋەت سېلىنغانىكەن. پادىشاھ تەكلىپ بىلەن ھاممامغا كىرىپ يۇيۇنۇپتۇ. پادىشاھ كۆرۈپتۇكى، ھاممامدا تاش ئورنىغا ئالتۇن ئىشلەتىلگەنىكەن، ھالقىلىرى كۈمۈشتىن، لۆڭگىلىرى مۇشكى ـ ئەنبەردىن، يىپلىرى تىللادىن ئىكەن، پەرزاتقا ئوخشاش نازىنىنلار خىزمەت قىلىدىكەن.

پادىشاھ يۇيۇنۇپ بولغاندىن كېيىن، تەكلىپ بىلەن مەسئۇدنىڭ ساريىغا چىقىپتۇ. نازىنىن قىزلار ئالتۇن پىيالىلەرگە گۈل رەڭ شارابنى تولدۇرۇپ قۇيۇپ، خۇش تەبەسسۇم بىلەن سۇنۇپ تۇرۇپتۇ. مەجلىس ئەھلىنىڭ ھەممىسى ئوخشاشلا قىزىل كىيىم كىيىشكەنىكەن.

قايتا ـ قايتا سۇنۇلغان شاراب مەجلىس ئەھلىنى مەستخۇش قىپتۇ. مەي كەيپى بىلەن جانلانغان پادىشاھ ئىختىيارسىز ئېغىز ئېچىپتۇ:

ـــ ئەي مەسئۇد، مەن جاھان شەھەرلىرىنى سەيلە قىلدىم، سەندەك ئاقىل، مەرد، سېخىي كىشىنى كۆرمىدىم. بۇنداق دۆلەت ساڭا قەيەردىن كەلدى؟

ـــ بۇ دۆلەت پەرۋەردىگارنىڭ ئاتاسىدۇر، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مەسئۇد، ـــ بىزنىڭ ناھايىتى ئادىل، خەلقپەرۋەر بىر پادىشاھىمىز بار. ئۇنىڭ ئادالەت ۋە مېھىر ـ شەپقىتى ھەممەيلەننى خاتىرجەم، بەختلىك قىلدى. قەيەردە ئادالەت نۇرى پارلىسا، كىشىلەر باي، بىھاجەت، بەختىيار بولىدىكەن.

مەسئۇدنىڭ بۇ سۆزىدىن پادىشاھ ناھايىتى خۇشال بوپتۇ.

مەسئۇدنىڭ بىرنەچچە سودىگىرى بار ئىدى. ئۇلاردىن بىرى ئېلىپ بارغان مال ـ مۇلكىنى سېتىپ، بىرگە ئون پايدا كۆرگەنىدى. مەسئۇد شۇ پايدىنىڭ ھەممىسىنى پادىشاھقا بېرىپتۇ.

كۈز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە يەنە بەزمە قىلىنىپتۇ. پادىشاھنىڭ ئۇستىدىن ئاق قاچىلاردا ئالتۇن چېچىلىپتۇ. خۇشاللىقىدىن بارلىق مەجلىس ئەھلى گۈلدەك ئېچىلىپتۇ.

مەسئۇد بىر ياققا قاراپ ئىشارەت قىلغانىكەن، بىر گۈلئۇزار نازىنىن قولىدا ئالتۇن جام تۇتقان ھالدا چىقىپ تەزىم قىلىپ، قولىدىكى شارابنى پادىشاھقا سۇنۇپتۇ. ئۇ جامنى ئېلىپ شارابنى ئىچىپتۇ.

ـــ ئەي مېھمان، ـــ دەپتۇ مەسئۇد، ـــ بۇ جامنى مەجلىس ئەھلىنىڭ ئوڭ تەرىپىگە تۇتۇپ ھەر قانچە ئىچكەن بىلەن جامدىكى مەي تۈگمەيدۇ، مەجلىس ئەھلىنىڭ سول تەرىپىگە تۇتۇپ ئىككىلا كىشى ئىچسە، تۈگەپ قالىدۇ. بۇنى ھۆكۈمالار ئىلمىي ھېكمەت بىلەن ياسىغان.

ـــ ئۇنداق بولسا، مەن بىر سىناپ كۆرەي، ـــ دەپتۇ پادىشاھ. ئۇ لىقمۇ لىق شاراب تولدۇرۇلغان جامنى قولىغا ئاپتۇ. ئەھۋال خۇددى مەسئۇدنىڭ دېگىنىدەك بوپتۇ.

پادىشاھ خېلى ئۇزۇن كۈنلەر مېھمان بوپتۇ. ئاخىر، بىر كۈنى:

ـــ ئەي مەسئۇد، ـــ دەپتۇ پادىشاھ، ـــ مېھماندارچىلىق ھەرقانچە بولسا، شۇنچىلىك بولار. مەن سېنى ئۆمۈرۋايەت ئۇنتۇمايمەن. ئەمدى ماڭا رۇخسەت بەرسەڭ.

مەسئۇد يەنە بىرقانچە مەزگىل مېھمان بولۇشقا تەكلىپ قىلىپ تۇرۇۋاپتۇ، لېكىن پادىشاھ قايتا ـ قايتا رەھمەت ئېيتىپ، قايتىشقا ئىجازەت ئېلىپ يولغا راۋان بوپتۇ. مەسئۇد پادىشاھقا ھەدىيە قىلىنغان نەرسىلەرنى ئات ـ تۆگىلەرگە يۈكلەپ ئارقىسىدىن يولغا سالىپتۇ.

ئەلقىسسە: مەسئۇد ياشايدىغان شەھەرنىڭ بىر پادىشاھى بار بولۇپ، ئۇ زالىملىقتا مەشھۇر ئىكەن. پادىشاھ جۇنە مەسئۇدنىڭكىدە مېھمان بولۇش جەريانىدا بۇ پادىشاھنىڭ زالىملىقىنى كۆرگەن ھەم

دادخاهلارنىڭ شكايەتلىرىنى كۆپ ئاڭلىغانكەن. پادىشاھ جۇنە بۇ پادىشاھلىقنىڭ ئۇستىدىكى پادىشاھ ئىكەن. ئۇ ئۆز دىيارىغا يېنىپ كېلىپلا ھېلىقى شەھەرگە مەسئۇدنى پادىشاھ قىلىپ بەلگىلەپ، ھېلىقى زالىم پادىشاھنى پادىشاھلىقتىن قالدۇرۇپتۇ.

زالىم پادىشاھ بەختىنىڭ قولدىن كەتكەنلىكىنى ئويلاپ، بىر سىرداش ۋەزىرىنى يېنىغا چاقىرىپ، ئۇنىڭ بىلەن خىلۋەتتە مەسلىھەت قىلىشىپتۇ.

— ئەي پادىشاھىئالەم، — دەپتۇ ۋەزىر يول كۆرسىتىپ، — بۇنىڭغا مەسئۇت سەۋەب بولدى. بىر ھىيلە بىلەن مەسئۇدنى يوقاتقايمىز، بۇ شەھەر بالدۇرقىدەكلا سىزنىڭ ئالقىنىڭىزدا بولغاي.

— مەسئۇدنى قانداق يوقىتىمىز؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— بۇنىڭ چارىسى ئۇنچۋالا قىيىن ئەمەس، — دەپتۇ ۋەزىر ئىشەنچلىك سۆزلەپ، — سىز مەسئۇدنى ئۆز ئۆيىڭىزگە تەكلىپ قىلىپ چاقىرتىسىز. دوستلۇق مۇناسىۋىتىدە بولۇپ، مېھمان قىلىپ بەزمە ئۇيۇشتۇرۇپ بېرىسىز، قالغان ئىشنى ئۆزۈم پۈتكۈزىمەن.

ۋەزىرنىڭ مەسلىھىتى بىلەن زالىم پادىشاھ مەسئۇدنى مېھمانغا تەكلىپ قىپتۇ، ئىنتايىن ئالىي بەزمە ئۇيۇشتۇرۇپ بېرىپتۇ، كېچىسى مەي ئىچىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. مەسئۇدنىڭ خىزمەتكارلىرى مەي ئىچىۋېرىپ ئۇخلاپ قاپتۇ، مەسئۇدمۇ مەست بولۇپ يىقىلىپتۇ. ۋەزىر مەسئۇدنىڭ پۇت ـ قوللىرىنى باغلاپ، كۆتۈرۈپ ئاپىرىپ بىر قۇدۇققا تاشلاپتۇ.

ئەتىسى مەسئۇدنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقان، يېقىنلىرى ئۇنى ئىزدەپ تاپالماي، ياقىلىرىنى يىرتىپ زار ـ زار يىغلاپتۇ. زالىم پادىشاھ ھېچ نەرسىنى بىلمىگەن بولۇۋاپتۇ، بەلكى ھەممىدىن بەكرەك غەمكىن قىياپەتكە كىرىۋاپتۇ، مەسئۇدنى بىر ئىلاج قىلىپ تېزرەك تېپىشقا ئالدىرىغاندەك قىپتۇ، ئاخىر مەسئۇدنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقان، دوستلىرى ۋە خىزمەتچىلىرىنى تەسەللى بېرىپ قايتۇرۇپتۇ.

ئەلقىسسە: يەنە بىر كېچىسى مەسئۇد ھوشىغا كەپتۇ ۋە كۆزىگە ھەممە ئالەم قاپقاراڭغۇ كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ ھەسرەت چېكىپتۇ، جېنىدىن ئۈمىد ئۈزۈپتۇ.

ئەلقىسسە: ئەمدى ئىككى كەلىمە سۆزنى ۋەزىرنىڭ قىزىدىن ئاڭلايلى:

ۋەزىرنىڭ بىر قىزى بار ئىكەن. ھۆسن ـ جامالدا مەملىكەت بويىچە ساھىبجامال بولۇپ، مەسئۇدقا غايىبانە كۆيۈپ يۈرگەنىكەن، لېكىن بۇ سىرنى ھېچ كىشىگە ئېيتالمىغانىكەن.

مەسئۇد تاشلانغان قۇدۇق ۋەزىرنىڭ بېغىدا بولۇپ، ئۇ ئاشىق قىز بىر گۈناھكارنىڭ قۇدۇقىغا تاشلانغانلىقىنى ئاڭلىغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ كىملىكىنى ئېنىق بىلمەيدىكەن. ۋەزىرنىڭ قىزى دادىسىنىڭ پادىشاھ ئالدىغا كەتكەن ۋاقتىنى غەنىيمەت بىلىپ، گۈناھكارنى قويۇۋېتىش ئۈچۈن كەپتۇ. قارىسا، قارا-ۋۇل مەستلىكتە ئۇخلاپ قالغانىكەن. قىز قۇدۇقنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ گۈناھكارنى تارتىۋاپتۇ.

— سەن كىم بولىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ قىز.

— مەسئۇدمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ يىگىت.

بۇ گۈناھكارنىڭ مەسئۇد بولۇشىنى خىيالىغمۇ كەلتۈرمىگەن قىز ناھايىتى ھاياجانلىنىپتۇ، ئىشق ئوتى لاۋۇلداپ، بىھوش بولۇپ يىقىلغىلى تاس قاپتۇ. ئۇ دادىسىنىڭ ناھايىتى رەھىمسىز، زالىملىقىنى بىلىدىكەن، شۇڭا دەرھال ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ ئۆزىنى تۇتۇۋاپتۇ. ئىككى يېقىن كىشىزىكىنى چاقىرىپ، مەسئۇدنى كۆتۈرۈپ خاس ئۆيگە ئېلىپ كەپتۇ.

ۋەزىر پادىشاھ بىلەن قىلغان مەسلىھەتكە ئاساسەن، مەسئۇدنى ئۆلتۈرمەك بولۇپ قۇدۇق بېشىغا

كەپتۇ، قارىسا، مەسئۇد يوق، قاراۋۇللار ئۇخلاۋاتقۇدەك. ئۇ بۇ خەۋەرنى دەرھاللا پادىشاھقا يەتكۈزۈپتۇ. پادىشاھ بىلەن ۋەزىر مەسئۇدنى بىرنەچچە كۈن ئىزدىگەن بولسىمۇ، ھېچ يەردىن دېرەكسىنى ئالالماپتۇ.

ئەلقىسسە: ۋەزىرنىڭ ئاشىق قىزى مەسئۇدنى بىرنەچچە كۈن ئوبدان داۋالاپتۇ. مەسئۇد سەللەمازا بولغاندىن كېيىن، ئىككىسى ئىككى ئاتقا مىنىپ كېچىسى قېچىپ كېتىپتۇ. ئەتىسى پادىشاھنىڭ ئادەملىرى ئاڭلاپ، ئۇلارنىڭ كەينىدىن تاكى دەريا بويىغا قەدەر قوغلاپ بېرىپتۇ، لېكىن قارىسىنىمۇ كۆرەلمەپتۇ.

ئۇلار ئاتلىرىنى ئۇچقاندەك چاپتۇرۇپ دەريادىن ئۆتۈپ، يەنە ئون كېچە ـ كۈندۈز يول مېڭىپ پادىشاھ جۇنەنىڭ ئوردىسى ئورۇنلاشقان مەشھۇر چوڭ شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. مەسئۇد پادىشاھنىڭ چاربېغىغا كىرىپ، خىزمەتچىلەر قاتاردا ئىشلەشكە باشلاپتۇ.

ئەلقىسسە: مەسئۇدنىڭ ئىزسىز يوقالغانلىق خەۋىرى پادىشاھ جۇنەگە يېتىپ كەپتۇ. ئۇ كۆپ ھەسرەت چېكىپ يىغلاپتۇ.

مەسئۇدنىڭ ئۆز ئەھۋالىنى پادىشاھقا دېگۈسى كەپتۇ، لېكىن خىجىل بولۇپ دېيەلمەي، قولىنى چىشلەپتۇ. ئەگەر ئۆزۈم بېرىپ ھال ئېيتسام، ئۆتكەندە قىلغان مېھماندارچىلىقىم ھېسابىغا بىرنەرسە تەمە قىلغان بولىمەن، دەپ ئويلاپتۇ. مەسئۇدنىڭ جۇنەگە ئىنئام قىلغان بىرنەچچە خىزمەتچىسى چاربېغىدا دەرۋازىلىرىدا تۇرىدىكەن. ئۇلار مەسئۇدنى كۆرۈپ قاپتۇ ۋە مەسئۇدنىڭ ئايىغىغا ئۆزىنى تاشلاپ يىغلاپتۇ. تاشقىرىغا سالقىنداشقا چىققان پادىشاھ بۇلارنىڭ ئاھۇ نالىسىنى ئاڭلاپ قاپتۇ. ئۇ كېلىپ مەسئۇدنى كۆرۈپ ئالەم قاراڭغۇلاشقاندەك بولۇپ، ھوشىدىن كەتكىلى تاس قاپتۇ. پادىشاھ مەسئۇدقا ئۆزىنى تاشلاپتۇ. ھەر ئىككىيلەننىڭ ياشلىرى سەلدەك ئېقىپتۇ.

پادىشاھ مەسئۇدنى ھامامغا ئەۋەتىپ يۇيۇندۇرۇپ، شاھانە كىيىملەرنى كىيدۈرۈپتۇ، ۋەزىرنىڭ قىزىنىمۇ ئەكەلدۈرۈپ، ھىلھىلە كىيىملەرنى كىيدۈرۈپتۇ، زىياپەتلەر بېرىپتۇ. ئۇلار بەزمە تۈزۈپ سۆزلىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. پادىشاھ مەسئۇدنىڭ سەرگۈزەشتىسىنى سوراپتۇ. مەسئۇد بولغان ۋەقەنى باشتىن ـ ئاياغ سۆزلەپ بېرىپتۇ. پادىشاھ قايتا نامە تارقىتىپ مەسئۇدنى پادىشاھ قىلىپ، ھېلىقى زالىم پادىشاھ ۋە ۋەزىرنى ئەكەلدۈرۈپ ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىپتۇ....

ئەلقىسسە: ئالتىنچى ئىقلىم تەرەپتىن كەلگەن مۇساپىر ھېكايىسىنى تاماملاپ، بەھرام ئالدىدا قول باغلاپ تۇرۇپتۇ.

— سەن كىمنىڭ ئەۋلادى بولىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ بەھرام.

— مەسئۇدنىڭ نەسلىدىن بولىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مۇساپىر.

بەھرام يەتتىنچى كۈنى مەنزىرۇ كاپۇرغا قەدەم قويۇپتۇ. بۇ مەنزىردە يەتتىنچى ئىقلىم پادىشاھىنىڭ قىزى بار ئىكەن. ئۇلار شاراب ئىچكىلى تۇرۇپتۇ. بەھرام يەتتىنچى ئىقلىمدىن كەلگەن مۇساپىرنى ھېكايە سۆزلەشكە تەكلىپ قىپتۇ.

— ئەي پادىشاھىئالەم، — دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ ئۇ، — باغداد شەھىرىدە بىر پادىشاھ بار بولۇپ، ئۇ ناھايىتى دانا، پاراسەتلىك ئىكەن. بىر كۈنى پادىشاھ ۋەزىرنىڭ قىزىنى كۆرۈپ ئاشىق بولۇپ قاپتۇ، ئاندىن ۋەزىرنى چاقىرىپ دەپتۇ:

— ئەي ۋەزىر، ئاڭلىسام بويىغا يەتكەن بىر قىزىڭ بار ئىكەن، ئۇنى ماڭا بەرگىن.

— بەرمەمدىغان، قىزىمنى ئۆزلىرىگە بەرمەي كىمگە بېرىمەن؟ — دەپتۇ ۋەزىر، — ئەمما ئۆزلىرى

گه ئەرزىم شۇكى، قىزىمنى ئۆزۈمدەك بىر نامراتقا بەرسەم مۇناسىپراق بولار. مېنىڭ ئېتىكىم ئۆزلىرىڭ قولىغا يەتمەس. مۇبادا قىزىم ئۆزلىرىنىڭ خىزمىتىگە يارىماي قالسا، ئەر ئالماس، يەنى قىزىم باشقا كىشىگە تېگەلمەس.

پادىشاھ بۇ سۆزنى ئاڭلاپ خامۇش بوپتۇ. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن يەنە ۋەزىرنى چاقىرىپتۇ.

— ئەي ۋەزىر، — دەپتۇ پادىشاھ، — بۇ دۇنيادا غەمسىز كىشى بارمىدۇ؟

— بۇ دۇنيادا غەمسىز كىشى يوقتۇر، — دەپتۇ ۋەزىر.

— ئەگەر غەمسىز كىشىنى تاپسام، سېنى ئۆلتۈرسەم مەيلىمۇ؟ — دەپتۇ پادىشاھ.

— مەيلى، — دەپتۇ ۋەزىر پادىشاھقا، — غەمسىز كىشىنى تاپسىلا، مېنى ئۆلتۈرسىلە.

ئۇلار گۇۋاھچى ـ شاھىتلار ئالدىدا ئەھدە قىپتۇ. پادىشاھ سودىگەرچىلىك جابدۇقلىرىنى راسلاپ، مال ـ مۇلۈكلىرىنى تۆگە ـ قېچىرلارغا يۈكلەپ، ئۇچ ئايلىق سەپەر ئىختىيار قىلىپ، ۋەزىرنى ئۆز ئورنىدا قويۇپ يولغا راۋان بوپتۇ، كېچە ـ كۈندۈز يول يۈرۈپ، شۇنچە ئىزدەپ ـ سوراپتۇ، غەمسىز كىشىنى ئۇچرىتالماپتۇ.

پادىشاھ كۈنلەرنىڭ بىرىدە چىن ـ ماچىنغا كەپتۇ. قارىسا، چىن پادىشاھىدا غەم ئالامەتلىرى زاھىر بولماپتۇ. پادىشاھ، ئەمدى غەمسىز كىشىنى تاپتىم بولغاي، دەپ ئويلاپتۇ. نۇرغۇن سوۋغا ـ سالام بىلەن خاقانىنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ. بىرنەچچە كۈن ئۇ يەردە بوپتۇ. ئۇلارنىڭ ئاشنالىقلىرى كۈنسېرى زىيادىلىشىپ، ئارىسىدا دوستلۇق ئورنىتىلىپتۇ.

بىر كۈنى باغداد پادىشاھى سوراپتۇ:

— ئەي خاقان، مەن باغداد پادىشاھى بولىمەن. مەن بىر ۋەزىرىم بىلەن ئەھدە قىلغان. جاھاندىن غەمسىز كىشىنى تاپسام، ۋەزىرنى ئۆلتۈرىدىغان بولدۇم. ئۇمۇ رازى بولدى. شۇ سەۋەبتىن، غەمسىز كىشىنى تېپىش ئۈچۈن، ئۇنى ئورنۇمدا پادىشاھلىققا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، سودىگەر قىياپىتىدە سەپەرگە چىققانىدىم. مانا ئۇچ يىل بوپتۇ، شەھەرمۇشەھەر، يېزىمۇيېزا كېزىپ غەمسىز كىشىنى تاپالمىدىم. سىزنى كۆرۈپ ناھايىتى خۇشال بولدۇم. سىزنى غەمسىز كۆرۈپ، ئۇمىدىم جانلاندى، ئەمدى مۇرادىمغا يەتكەيمەن.

چىن خاقانى بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ئاھ ئۇرۇپ يىغلىۋېتىپتۇ.

— ئەي باغداد پادىشاھى، — دەپتۇ ئۇ، — بىلگىنكى، دۇنيادىن ھەرگىزمۇ غەمسىز كىشىنى تاپالمايسەن. مەندىمۇ غەم يېتەرلىك بار. غەمدىن قۇتۇلۇشنىڭ ئامالى بولمىغاچقا، ئۆزۈمنى خۇشال تۇتىمەن.

— سىزنىڭ غېمىڭىز قانداق غەم؟ — دەپ سوراپتۇ باغداد پادىشاھى.

— ئۇرنۇڭدىن قوپقىن، — دەپتۇ خاقانى چىن. ئۇ باغداد پادىشاھىنى بىر سارايغا باشلاپ كىرىپتۇ. ئۇ يەردە بىر پەردە تارتىقلىق تۇرغۇدەك. خاقان پەردىنى كۆتۈرۈپتۇ. باغداد پادىشاھى قارىغۇدەك بولسا، قىياپىتى ئىنتايىن سەت، شۇم چىراي بىر زەڭگى ئولتۇرۇپتۇ، ئۇنىڭ رەڭگىرويىنىڭ سەتلىكىدىن كىشى تىكىلىپ قارىيالمايدىكەن. ئۇنىڭ قەددى گويا مۇنارەدەك ئېگىز، قوللىرى چىنارەدەك ئۇزۇن، ئاغزى غارەدەك، بېشى گۇمبەزدەك ئىكەن. بويىندا غوللە زەنجىر، قولىدا كويزا، پۇتىدا ئىشكەل، ئەما يېنىدا بىر گۈزەل نازىنىن بار ئىكەن. ئۇ گۈزەل بولسا، زەڭگىگە يالۇۇراتتى، زەڭگى بولسا، چىرايمۇ ئاچماي قويااللىق قىلاتتى، ھەتتا نازىنىنىڭ زىبا يۈزىگە قاتمال ۋە يوغان قوللىرى بىلەن ئۇراتتى، شۇنداقتىمۇ مەلىكە گويا زەڭگىدىن ئايرىلسا، ھاياتىدىن جۇدا بولىدىغاندەك، تېخىمۇ بەكرەك يېلىنىپ ـ يالۇۇرۇپ، ناز قىلىپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇشقا تىرىشاتتى.

— ئەي باغداد پادىشاھى، كۆردۇڭمۇ؟ — دەپتۇ خاقانى چىن.

— ئەي خاقان، بۇ قانداق ۋەقە؟ — دەپ سوراپتۇ باغداد پادىشاھى ھەيران بولۇپ.

— بۇ قىز، — دەپتۇ خاقان سۆزلەپ، — ھامامنىڭ قىزى ئىدى. دەسلەپتە ئۇ ماڭا ئاشىق، مەن ئۇنىڭغا مەشۇق ئىدىم. مەن ئۇنى ئالدىغان بولۇپ ئەلچى كىرگۈزدۇم. ئۇنىڭ ئاتىسى قىزنىڭ ھەققى ئۈچۈن يۈز مىڭ قىزىل ئالتۇن تەلەپ قىپتۇ. مەن ئۇنىڭغا ئاجىز كەلدىم. بۇ قىزنىڭ ماڭا مەيلى بار ئىدى، شۇڭا:

— ئەي يىگىت، — دېدى ئۇ ماڭا، — ھەر كۈنى كېچىسى ساراي كەينىگە كەلگىن، ھەر قېتىمدا مىڭ قىزىل ئالتۇن قاچىلانغان بىر ھەمیان بېرەي، ئۇنى يىغىۋەرگىن. ئاتام تەلەپ قىلغان مىقدارغا يەتكەندە مېنى ئالغىن. مەن مۇرادىمغا يېتىپ بەختلىك بولۇۋالاي.

بۇ سۆزگە خۇشال بولدۇم. ھەر ئاخشىمى ساراي كەينىگە بېرىپ ساقلىدىم. ئەل جىمىقاندا بىر ھەمیان ئالتۇن ئاچقىپ بەردى. بىر كۈنى كۆڭلەكچان بارغانىدىم، ھەر ئېھتىمالغا قارشى خەنجىرىمنى ئېلىۋالغانىدىم. قىزنى ساقلا ـ ساقلا، خىيال ئىلكىدە خەنجەرنى زەكىرىمنىڭ ئۇستىدە تۇتۇپ ئۇخلاپ قاپتىمەن. قىز بىر ھەمیان ئالتۇننى تاشلاپتۇ. ھەمیان خەنجەرگە تېگىپ، خەنجەر زەكىرىمنى كېسىۋەتتى. مەن كۆپ داۋالىنىپ ساقايدىم، لېكىن ئايال كىشىنىڭ تەلىپىنى رازى قىلغۇچىلىكىم يوقالغانىدى. قىز بۇ ئىشنى ئاڭلاپ مەندىن ئالاھىدە ھال سورىدى. مەن راستىنى ئېيتتىم.

— يالغان ئېيتىسەن، — دېدى قىز سۆزۈمگە ئىشەنمەي، — بۇ سۆزۈڭگە ھەرگىزمۇ ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ.

— ئېيتقانلىرىمنىڭ ھەرگىزمۇ يالغىنى يوق، — دېدىم مەن چۈشەندۈرۈپ، — بۇ بالا ماڭا يەتتى، خۇدايىم باشقا بەندىسىگە بەرمىسۇن.

قىز سۆزلىرىمگە ئىشەنگەندىن كېيىن:

— ئەي نامەرد! پادىشاھلىقنى تاشلاپ، بۇ شەھەردىن چىقىپ كەت. ئەمدى ھېچ مەقسەت ھەل بولمايدۇ، — دېدى.

ئۇ شۇنداق دەپ يۈز ئۆرۈدى، قانچە يالۇۇرسامۇ ئۇنماي، ماڭا قوپااللىق قىلدى.

— ئەي نازىنىن، — دېدىم ئاخىر، — مېنى خەلق ئارىسىدا رەسۋا قىلما. مەخپىيەتلىكىمنى ساقلا-
سام، پادىشاھلىق، پۇتۇن مال - مۈلۈك سېنىڭ بولسۇن، ھەرنە قىلسام قىل. مەن ساڭا چاكار بولاي.

— ئەي ئەقىلسىز، — دېدى ئۇ ۋارقىراپ، — سەندىن مۇرادىم ھاسىل بولمىسا، پادىشاھلىق، مال - مۈلۈكنى نېمە قىلىمەن؟ !

— ئۇنداق بولسا، لەشكىرىم ئىچىدىن بىرنى تاللىغىن، ئەمما سىرىم سىرتقا چىقمىسۇن.

ئۇ سۆزۈمگە ماقۇل بولدى ۋە چوڭ - كىچىك ئەرلەرنىڭ بىر - بىرلەپ ئالدىدىن ئۆتۈشىنى، شۇلاردىن بىرىنى تاللىۋالىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئىلاجسىز قوبۇل قىلدىم.

بۇ قېتىم بۇ يەردە ئولتۇردى، تامام خەلق جەم بولدى. بارلىق يىگىتلەر ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتتى. ئۇ ئاخىردا ھېلىقى زەڭگىنى تاللىدى. نەچچە يىلدىن بېرى شۇنىڭ بىلەن بىللە تۇرىدۇ....

— مانا مۇشۇنداق دەرد - ئەلەم كۆڭلۈم ئاسمىنىدا ماكان تۇتقان، — دەپتۇ خاقان كۆزلىرىدىن ياشلىرىنى راۋان قىلىپ، — بۇنىڭدىن ئارتۇق غەمىمۇ بولامدۇ؟ !

— ئەي خاقان، — دەپتۇ باغداد پادىشاھى، — مەن دۇنيانى كېزىپ يۈرۈپ نۇرغۇن غەملەرنى كۆر-
دۇم، لېكىن مۇنداق غەمنى كۆرمىگەنىدىم.

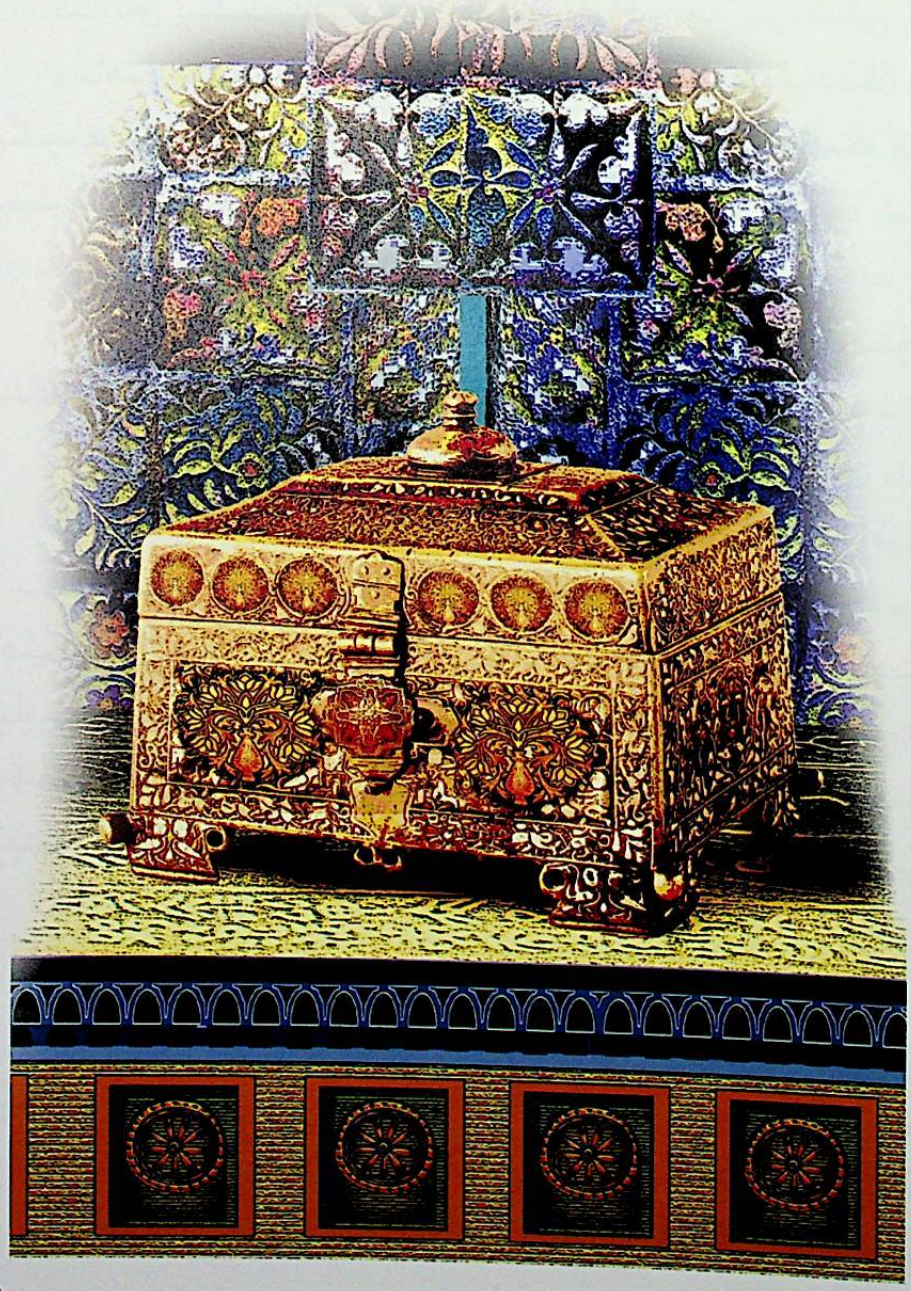
ئەلقىسسە: ئۇ خاقان بىلەن خوشلىشىپ باغدادقا يېنىپ كەپتۇ ۋە ۋەزىرنى چاقىرتىپتۇ.

— ئەي ۋەزىر، — دەپتۇ ئۇ، —
ئەمدى قىزىڭنى ماڭا بەرگىن، بولما-
سا، ساڭا زىيان سالىمەن.

ۋەزىر قورقۇپ قىزىنى بېرىپتۇ.

پادىشاھ خەزىنىگە كىرىپ بىر ساندۇق ئېلىپ چىقىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا قۇلۇپ سېلىپ، مۆھرىنى بېسىپ پې-
چەتلەپ مەلىكىگە بېرىپتۇ.

— ئەي مەلىكە، — دەپتۇ ئۇ، —
مەن ئون ئىككى يىللىق شىكارغا بارد-
مەن. مەن قايتىپ كەلمىگۈچە ساندۇق-
نىڭ قۇلۇپىنى ئاچمىغىن، بۇ پېچەتنى بۇزمىغىن، لېكىن ئىچىنى ئالتۇنغا تولدۇرغىن. مېنىڭ پۇشتۇمدىن ئون ئىككى ياشلىق بىر ئوغۇل پەيدا قىلىپ قويغىن. مەن سەپەردىن كەلگەندە، ئۇ پەرزەنت ئاشقانە غەزەل ئوقۇپ كېلىپ قۇچىقىمدا ئولتۇرغاي ۋە «دادا» دەپ مېھرىبانلىق قىلغاي. بۇ ئاتنى ئۆزۈم مىنىپ كېتىمەن. يەنە بىر ئات پەيدا قىلدۇرغىن، ئۇ ئات مەن تونۇيالمىغۇ-

دەك بولسۇن. ئەگەر بۇ شەرتلەرنى بەجا كەلتۈرمىسەك يىلتىزىڭنى قۇرۇتقايمەن.

ئەلقىسسە: ۋەزىرنىڭ قىزى بۇ ۋەھىمىدىن قورقۇپ، بىر كۈنى ئاتىسىنى چاقىرىپ ھەممە ئەھۋالنى بىر - بىرلەپ بايان قىپتۇ.

— ئەي ئاتا،— دەپتۇ ئۇ، — مەن بىر ئىش قىلايكى، تا قىيامەتكىچە دەپتەرگە پۈتۈل- گەي. ماڭا قىرىق قىز پەيدا قىلىپ بەرگىن، ھەممىسى ئون تۆت ياشلىق بولسۇن، كېچە - كۈندۈز مەندىن ئايرىلمىسۇن.

ۋەزىر قىزىنىڭ تەلىپىنى ئورۇنداپ بېرىپتۇ. قىزلارنىڭ ھەممىسى نىقاب تارتىپتۇ. قىز ئۆزىگە شاھزادە بەدەخشان دەپ ئات قويۇپتۇ. ئۇلار قوراللىنىپ، ئاتلارغا مىنىپ پادىشاھنىڭ كەينىدىن راۋان بوپتۇ.

ئەلقىسسە: بىر كۈنى پادىشاھ شىكار قىلىۋاتقاندا، سۈتتەك ئاق بىر كېيىك سەكرەپ ئۆتۈپتۇ. پادى- شاھ: «بۇ كېيىك كىمنىڭ ئالدىدىن قېچىپ كەتسە، شۇنى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىمەن» دەپتۇ. كېيىك پا- دىشاھنىڭ بېشىدىن سەكرەپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. پادىشاھ كېيىكنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ. كېيىك قاچە - قاچە مەلىكە چۈشكەن يەرگە يېتىپ كەپتۇ. مەلىكە شىكار قىلىپ يۈرگەنىكەن. كېيىك مەلىكە- نىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. مەلىكە كېيىكنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ ئاتقانىكەن، كېيىك يىقىلىپتۇ. مەلىكە ئېتىدىن چۈشۈپ كېيىكنى بوغۇزلاپ، غانجۇغىلىماقچى بولۇپ تۇرغاندا پادىشاھ يېتىپ كەپتۇ ۋە:

— ئەي يىگىت، بىر كىشى قىلغان ئۇۋنى يەنە بىر كىشى ئالسا، بۇ قانداق گەپ؟ — دەپتۇ.

«شاھزادە» پادىشاھقا تەزىم قىلىپ ناز قىپتۇ. پادىشاھنىڭ كۆكرەك ساندۇقىغا ئىشق ئوتى كېلىپ تېگىپتۇ. «شاھزادە» كېيىكنى غانجۇغىغا باغلاپ، پادىشاھنىڭ قېشىدىن غايىب بوپتۇ. بىر سائەتتىن كېيىن، پادىشاھ بىر خىزمەتكاردىن سوراپتۇ:

— بۇ شاھزادە قايسى ۋىلايەتتىن؟

— بۇ شاھزادە بەدەخشانلىق، — دەپتۇ خىزمەتچى تونۇشتۇرۇپ، — بۇ شاھزادە ئاتىسىدىن يامانلاپ كەلگەنىكەن، بەلكى ئۆزلىرىگە دوست بولۇپ قالار.

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ پادىشاھ خۇشال بوپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، تېزرەك ئاشىنا قىلغىل، — دەپتۇ پادىشاھ ئالدىراپ، — مەن سېنى رازى قىلغايمەن.

مەلىكىنىڭ خىزمەتكارى كېلىپ مەلىكىگە خەۋەر قىپتۇ. مەلىكە خۇشال بوپتۇ. مەلىكە مىنگەن ئات ناھايىتى ياخشى ئات ئىكەن، ئۇنى پادىشاھقا ئىنئام قىپتۇ. پادىشاھ «شاھزادە»گە ئىززەت - ئىكرامىلار قىلىپ، ئالتۇن، دۇر، جاۋاھىراتلار ھەدىيە قىپتۇ. ئۇلار شاراب ئىچىپ ئولتۇرۇشقاندا، پادىشاھ شاھمات ئويناشقا تەكلىپ قىپتۇ. «شاھزادە»: «ئالدى بىلەن باغلىشايلى، ئاندىن ئويناىلى» دەپتۇ. پادىشاھ قوشۇ- لۇپتۇ. مەلىكە شاھماتقا ناھايىتى ئۇستا ئىكەن.

— قانداق باغلىشىمىز؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— قولىڭىزدىكى ئۇزۈكلەردىن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ «شاھزادە».

پادىشاھ ماقۇل بوپتۇ، ئويناپ ئۇتتۇرۇپ قويۇپتۇ. شاھزادە ئۇزۈكنى تاپشۇرۇۋېلىپ، ئۆزى چۈشكەن جايغا قايتىپتۇ. بۇ ئۇزۈك ئەسلىي پادىشاھنىڭ مۆھرى ئىكەن. مەلىكە ساندۇقنى ئېچىپ ئىچىگە ئالتۇن تولدۇرۇپتۇ، يەنە قۇلۇپ سېلىپ، مۆھۈرنى بېسىپتۇ - دە، ئۇزۈكنى پادىشاھقا ئەۋەتىپ بېرىپتۇ.

«شاھزادە» ئەتىسى يەنە شاھمات ئويناپ، پادىشاھنىڭ ئېتىنى ئوتۇۋاپتۇ. ئاتنى ئېلىپ كېلىپ بىر

بايتالغا قويۇپتۇ. يەنە بىر كۈنى يەنە شاھمات ئويناپتۇ. بۇ نۆۋەت «شاھزادە» بىر زىبا كېنىزىكىنى تەكىپتۇ. بۇ قېتىم قەستەن ئۇتتۇرۇپتۇ. پادىشاھ ئىنتايىن خۇرسەن بوپتۇ. «شاھزادە» پادىشاھنى تەكلىپ قىلىپ قايتىپتۇ ۋە ھېلىقى ئۇتۇۋالغان ئېتىنى ئالدىغا ئەۋەتىپتۇ. پادىشاھ «شاھزادە»نىڭ ئاتىنى ئەۋەتكىنىگە ناھايىتى خۇشال بوپتۇ.

مەلىكە ئۆزىنى دو تەككەن كېنىزەكتەك ياساپ، قىزلارغا: «مېنى پادىشاھ ئالدىغا ئېلىپ بېرىڭلار» دەپتۇ. كېنىزەك قىزلار شۇنداق قىپتۇ. پادىشاھنىڭ مۇرادى ھاسىل بولۇپ، ئۇچ كۈنگىچە تاشقىرىغا چىقماي، مەلىكىنىڭ قېشىدا تۇرۇپتۇ.

كېنىزەك قىزلار ئېيتىپتۇ:

— شاھزادە رۇخسەت تىلەيدۇ، ئۆز شەھرىگە ئاتىسىنىڭ قېشىغا بارماقچى.

— شاھزادە بىزدىن خاپا بولۇپ قايتامدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ، — نېمە ئۈچۈن قايتىدىكەن؟

— سىزدىن رەنجىپتۇ، — دەپتۇ قىزلار، — چۈنكى ئۇ سىزنى ئىككى قېتىم ئۇتۇپتۇ، لېكىن ئۇ-زۇڭ بىلەن ئاتىنى ياندۇرۇپ بېرىپتۇ. سىز ئۇنى بىر قېتىم ئۇتۇپسىز، لېكىن ئۇتقانىنى قايتۇرماپسىز.

— كېنىزەكنى زورلۇق بىلەن ئالمىدىم، — دەپتۇ پادىشاھ، — شاھمات ئويناپ ئۇتۇۋالدىم، يامانلىسا، يامانلىسۇن.

پادىشاھ خىزمەتچى قىزلارنىڭ سۆزىنى مەلىكىگە دەپتۇ:

— قىزلار سىزنى تىلەۋاتىدۇ، قانداق قىلىسىز؟

— سىز پادىشاھدۇرسىز، — دەپتۇ مەلىكە، — مەن بەندىنىڭ نېمە ئىختىيارىم بولسۇن!

پادىشاھ مەلىكىگە ناھايىتى ئامراق بولۇپ قالغانىكەن. ئۇ شاراب ئىچىپ مەستخۇش بوپتۇ. مەلىكە ساقىي بولۇشنى سوراپتۇ، پادىشاھ رۇخسەت قىپتۇ. مەلىكە ساقىي بولۇپ پادىشاھقا ناز ـ كەرەشمىلەر بىلەن شاراب تۇتۇپ بېرىپتۇ. پادىشاھ ئېغىر مەست بوپتۇ ۋە مەلىكىگە چاقچاق قىلىپ، قوپاللىق بىلەن ئېسىلغىلى تۇرۇپتۇ.

— ئەي پادىشاھ، — دەپتۇ مەلىكە جىددىي قىياپەتتە، — ماڭا قالايمىقان چاقچاق قىلىپ، سەت قىلمىقلاردا بولما، ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال، بولمىسا، يۇزۇڭگە كاچات يەيسەن!

— ئەي نازىنىن، — دەپتۇ پادىشاھ يۇزىنى تەڭلەپ، — يۇزۇمگە خالىغانچە ئۇرغىن.

مەلىكە شۇنداق ئۇرۇپتۇكى، پادىشاھ يىقىلىپ يەر قۇچاقلاپتۇ. مەلىكە مەست ھالدا ئۇچقاندەك مېڭىپ كەپتۇ ۋە ئەرچە ياسىنىپتۇ.

ئەلقىسسە: پادىشاھ مەستلىكتىن قۇتۇلۇپتۇ، قارىسا، كېنىزەك يوق تۇرغۇدەك. ھەيران بولۇپ ئۇيان ـ بۇيانغا قاراپتۇ. پادىشاھ خىزمەتچىلىرىگە كېنىزەكنى ئىزدەشكە بۇيرۇپتۇ. خىزمەتكارلار كېنىزەكنى ئىزدەپ ھېچ يەردىن تاپالماپتۇ. پادىشاھ بۇ يوقىتىشتىن ناھايىتى مالال بولۇپ، يەنە شىكارغا بەل باغلاپتۇ.

ئەلقىسسە: مەلىكە شەھەرگە يېنىپ كەپتۇ. قورسىقىدا پادىشاھتىن ھامىلە پەيدا بولۇپ، توققۇز ئاي، توققۇز كۈن، توققۇز سائەتتىن كېيىن ئايەك بىر شاھزادىنى توغۇپتۇ. ئۇ يەتتە ياشقا كىرىپتۇ، مەكتەپكە بېرىپتۇ، ئون ياشقا كىرىپتۇ، خەت ـ ساۋاتى چىقىپتۇ. مەلىكىنىڭ بايتال ئېتىمۇ تۇغۇپتۇ. ئۇ ئايغىر پادىشاھنىڭ ئارغىمىقىدىن يۇز ھەسسە ياخشى ئىكەن.

مەلىكە دادىسى بىلەن ناھايىتى خۇشال بولۇشۇپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئون ئىككى يىل ئۆتۈپتۇ. پادىشاھ شىكاردىن يېنىپتۇ ۋە مەلىكىنىڭ قېشىغا كىرىپتۇ.

— ئەي قىز، — دەپتۇ پادىشاھ مەلىكىگە، — قېنى، شەرتلەرنى ئورۇندىدىڭمۇ؟

مەلىكە دەرھال ساندۇقنى ئېلىپ كېلىپ شاھنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. پادىشاھ كۆرۈپتۇكى، مۆھۈر بۇزۇلماپتۇ، ئەمما ئىچىگە ئالتۇن تولدۇرۇلۇپتۇ.

مەلىكە خىزمەتچىلىرىگە پادىشاھ مىنىپ كەلگەن ئارغىماقنىڭ ئېگىرىنى ياش ئارغىماققا تۇقۇپ، ياساپ قويۇشنى بۇيرۇپتۇ. پادىشاھ تاشقىرىغا چىقىپ باغلاقلىق ياش ئارغىماقنى ئۆز ئېتىم دەپ ئويلاپتۇ ۋە:

— ئارغىماق قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ. مەلىكە:

— مانا مۇشۇ، — دەپ توقۇقلۇق ئارغىماقنى كۆرسىتىپتۇ.

— ئەي مەلىكە، — دەپتۇ پادىشاھ كۈلۈپ، مەسخىرە قىلىپ، — بېشىڭ ئايلىنىپ قالدىمۇ؟ بۇ مەن مىنىپ كەلگەن ئات ئەمەسمۇ؟

مەلىكە خىزمەتچىلىرىگە پادىشاھ مىنىپ كەلگەن ئاتنى كەلتۈرۈشنى بۇيرۇپتۇ. پادىشاھنىڭ ئېتى كەلتۈرۈلۈپتۇ. ئىككى ئاتنى كۆرگەن كىشىلەر ھەيران قاپتۇ، چۈنكى بۇ ئاتلار بىر - بىرىگە بەكمۇ ئوخشايدىكەن.

— قايىل بولدۇم، — دەپتۇ پادىشاھ، — ئاتنىغۇ تېپىپسەن، پەرزەنتنى قانداق قىلىسەن؟

پادىشاھنىڭ سۆزى تۈگىشى بىلەنلا ئون ئىككى ياشلاردىكى بىر ئوغۇل سالام بېرىپ كىرىپ كەپتۇ، قولىدا كىتاب تۇتقان ھالدا ئاشقانە غەزەل ئوقۇپ كېلىپ، پادىشاھنىڭ قۇچىقىغا چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ، پادىشاھنى «قەدىرلىك ئاتام» دەپ مېھرىبانلىق قىپتۇ.

پادىشاھ بۇ گۆدەكنىڭ سۆز - ھەرىكەتلىرىدىن غەزەپلىنىپتۇ.

— كىمنىڭ ئوغلى سەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ، — مەن سېنىڭ ئاتاڭ ئەمەس.

— ئەي ئاتا، — دەپتۇ ئوغۇل كۈلۈپ - ئەركىلەپ، — ئۇنداق دېمە، مەن سېنىڭ پەرزەنتىڭدۇرمەن.

— مەن ئاناڭ بىلەن توي قىلغان بىلەن بىر ئۆيگە كىرمەيلا شىكارغا كەتكەن، قانداقچىسىغا سەن مېنىڭ بالام بولىسەن؟ — دەپتۇ پادىشاھ غەزىپى ئۆرلەپ، — سەن بۇزۇق ئاناڭنىڭ سۆزىگە ئىشىنىپ ھارامزادىلىك قىلما!

مەلىكە بۇ سۆزنى ئاڭلاپ بىتاقەت بوپتۇ.

— ئەي پادىشاھ، — دەپتۇ مەلىكە، — ئۆزۈڭنى ئورۇنسىز ئۇپراتما، بۇ ئوغۇل شەكسىز سېنىڭ پەرزەنتىڭ. بۇنىڭ نىشانى ھەم بار.

— نىشانىسى قايسى؟ — دەپتۇ پادىشاھ.

— بۇنىڭدىن ئون ئىككى يىل بۇرۇن شىكاردا بىر شاھزادىدىن ئۇتۇۋالغان كېنىزەك ۋە ئۇ كېنىزەك ئۇرغان كاچات يادىڭدىمۇ؟ — دەپتۇ مەلىكە.

— يادىمدا، — دەپتۇ پادىشاھ.

— ئاشۇ كاچات ئۇرغان دەل مەن ئىدىم، — دەپتۇ مەلىكە ھەممە ۋەقەلەرنى بىر - بىرلەپ ئەسلەتىپ، — بۇ ئوغۇل شۇ چاغدا بويۇمدا قالغان.

پادىشاھ بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، بۇ ئوغۇلنىڭ راستىنلا ئۆز پۇشتىدىن بولغان يۇرەك پارىسى ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ. مەلىكىنىڭ پەم - پاراسىتىگە قايىل بولۇپ، ۋەزىرنىڭ گۇناھىدىن ئۆتۈپتۇ ۋە قىرىق

كېچە - كۈندۈز توي - تاماشا قىلىپ بېرىپتۇ.

يەتتىنچى ئىقلىمدىن كەلگەن مۇساپىر ھېكايىسىنى شۇ يەردە تاماملاپتۇ.

بەھرام شاھ مەلىكە دىلئارام بىلەن كېچە - كۈندۈز مەي ئىچىشىپ ئەيش - ئىشرەتتە ئۆتۈپتۇ. بەزىدە شىكارغا چىقىپ ھەر خىل ھايۋانلارنى ئوۋلاپ كاۋاپ قىلدىكەن.

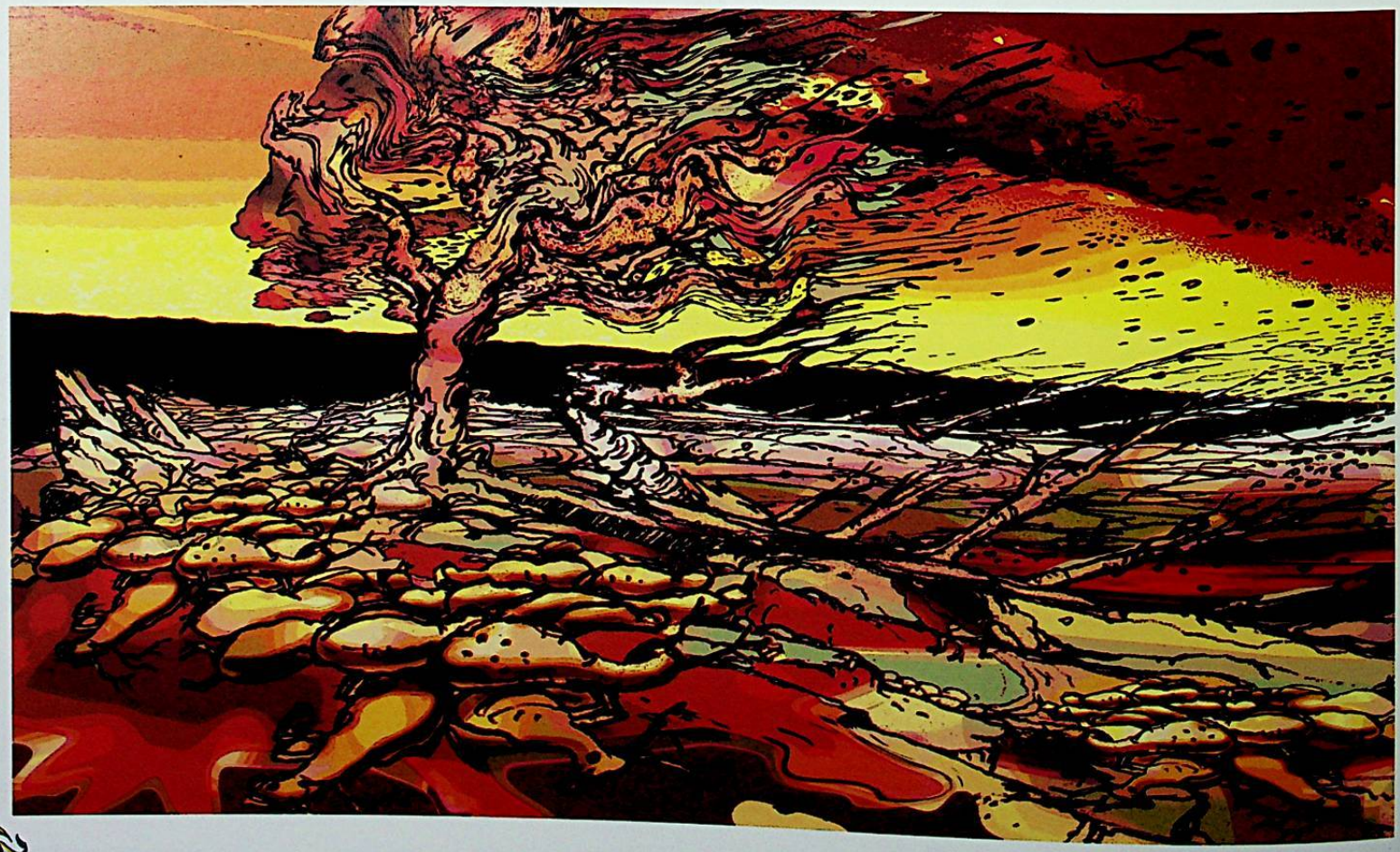
بىر كۈنى ئۇ دىلئارامنىڭ ھەمراھلىقىدا بىھېسىاب لەشكەرلىرىنى ئېلىپ شىكارغا ئاتلىنىپتۇ. ئۇلارنىڭ قاتارىدا كامانداز ۋە چەۋەندازلارنىڭ ھەممىسى بار ئىكەن. ئۇلار بىر يەرگە بېرىپ قاپتۇ. ئۇ يەردە نۇرغۇنلىغان كېيىكلەر بار ئىكەن.

پادىشاھ بەھرام: «ھەر كىم بولسا، ئۆز ئورنىدا ئاگاھ تۇرسۇن، بۇ كېيىكلەر كىمنىڭ ئالدىدىن قېچىپ كەتسە، قاچقان ھايۋان ئورنىغا شۇ كىشىنىڭ قېنى ئاققۇزۇلىدۇ» دەپ ئەمر قىپتۇ.

لەشكەرلەر بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن قورقۇپ، كېيىكلەرنى قورشاپ تۇرۇپتۇ. پادىشاھ باشلىق ھەر كىم ئۆزى خالىغانچە نىشانلاپ ئوق ئېتىپتۇ. يەر يۈزى كېيىكلەر قېنىدىن لالە رەڭ ئاپتۇ. ئۇلار كېيىكلەرنى ئۆلتۈرۈپ، قانلىرىنى ئاققۇزۇپ، غەپلەت شارابىدىن مەست بولغانىكەن. بىردىنلا ھاۋا گۈلدۈرلەپ چاقماق چېقىلىپ، قاتتىق يامغۇر يېغىپ كېتىپتۇ. ئەتراپ شۇنداق قاراڭغۇلىشىپ كېتىپتۇكى، كىشى كىشىنى كۆرۈش مۇمكىن ئەمەس ئىكەن. ھەر كىم ئۆز ئەھۋالى بىلەن قاپتۇ. ئۇلار جان ۋەھىمىدە ناله قىلىپ يىغلاپ، ھەر ياققا ئات چاپتۇرۇپتۇ، لېكىن قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى تاپالماپتۇ.

شاھ بەھرامۇ ئۆز قايغۇسى بىلەن ئاۋارە ئىكەن، دىلئارامۇ ھاياتلىق تەمەسى قىلىپ ھەر ياقتا تەلمۇرىدىكەن، بىراق ھېچ ياقتىن ئۇلارغا ھاياتلىق پۇرىقى، قۇتۇلۇش شەپسى كەلمەپتۇ.

ئاخىر بوران چىقىپ قەدەم يۆتكەشكىمۇ ئامال بولماپتۇ. ئاققان قان، گۇرۇلدىگەن بوران، كۆتۈرۈلگەن تۇپراق كىشىلەرگە ئەجەل سىگنالىنى ئاڭلىتىپ ۋەھىمە ساپتۇ. ئۇلار ئەجەل لەشكىرىنىڭ قولىدىن قۇتۇلالماپتۇ.

سىرلىق چىراغ

ئۇرۇنقى زاماندا بىر ياقا يۇرتتا قاپقارا بىر جادۇگەر ئۆتكەنكەن. ئۇنىڭ بىر كىتابى بار ئىكەن. ئۇ كىتابقا دۇنيادا بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەر ۋە بۇنىڭدىن كېيىن بولىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ۋاقتى ـ قەرەلى، ئورنى پۈتۈلگەنكەن.

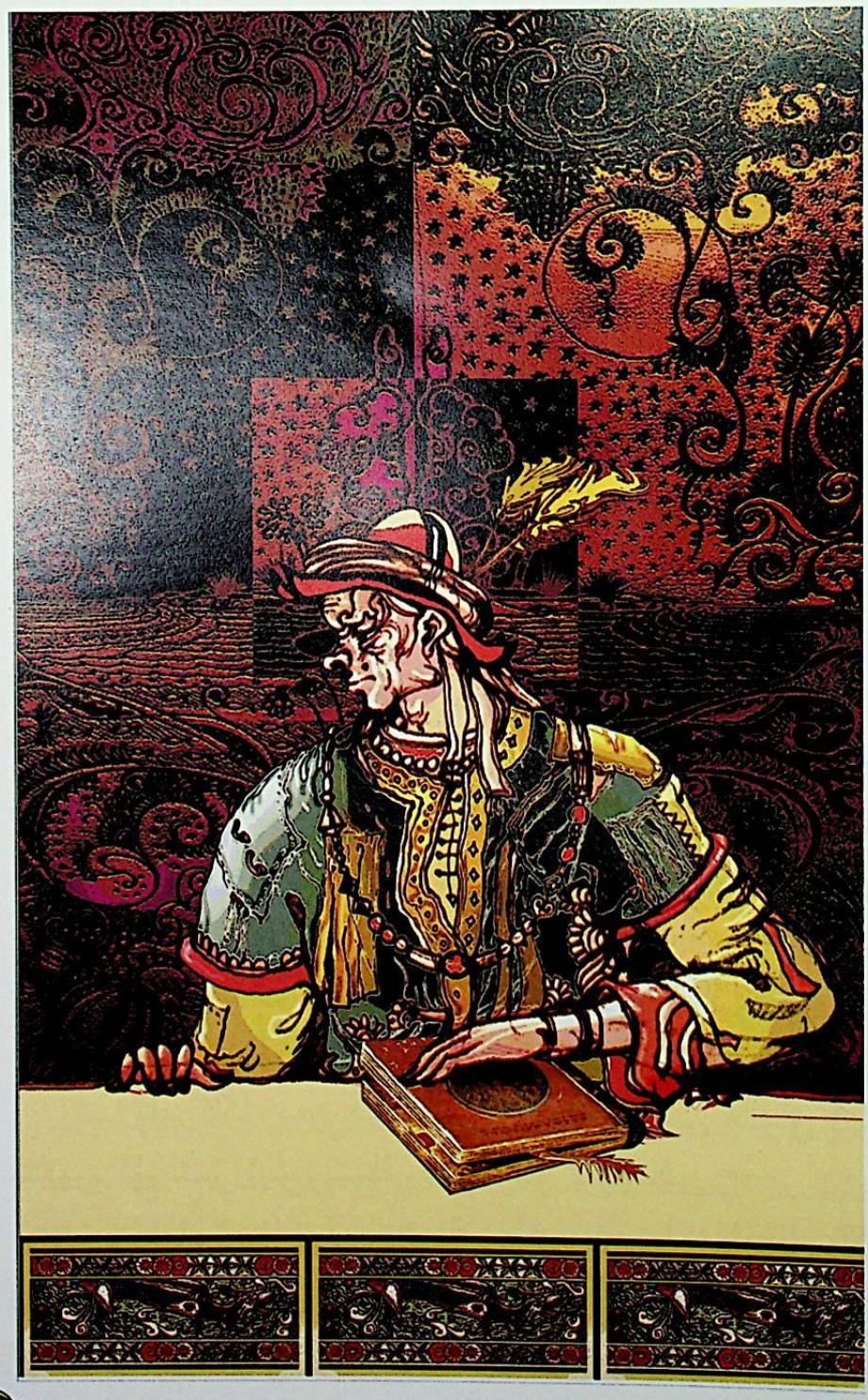
كۈنلەرنىڭ بىرىدە جادۇگەر بىكارچىلىقتىن ئۆيىدە ئاسمانغا بېقىپ يالغۇز ئولتۇرۇپ، ھېلىقى كىتابى ئېسىگە كېلىپ قاپتۇ، كىتابنى ۋاراقلاپ ئوقۇپ بىر يەرگە كەلگەندە، مۇنداق بىر ئىش بايان قىلىنىپتۇ: «شەھرى بېسىردا ھەسەن تىككۈچى دېگەن بىر بالا بار. ھازىر ئۇ ئون بەش ـ ئون ئالتە ياشلارغا كىردى. ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدىكى چۆللۈكنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر قۇدۇق بار. ئۇنىڭ ئېغىزى مىڭ پاتمان كېلىدىغان بىر تۇگمەن تېشى بىلەن ئېتىكلىك. بۇ تاشنى جاھاندىكى ھەرقانداق ئادەمزات مىدىرلىتالمايدۇ. ئۇ تاشنى ھەسەن تىككۈچىنىڭ كەلگۈسىدىكى ئوغلى ئابدۇللا مىدىرلىتالايدۇ ۋە قۇدۇق ئاغزىدىن كۆتۈرۈپ ئالالايدۇ. قۇدۇقنىڭ ئىچىگە ئابدۇللادىن باشقا ئادەم چۈشەلمەيدۇ، چۈشكەندىمۇ تىرىك چىقالمايدۇ. بۇ قۇدۇقتا بىر چىراغ بولۇپ، بۇ چىراغقا پۈتۈن جاھاندىكى جىن ـ ئالۋاستى، دۆ ـ پەرىلەرنىڭ جېنى بەندىلىكىك. ئۇنى قولغا چۈشۈرگەن ئادەم دۇنيادا نېمە قىلسىمەن دېسە، چىراغ ئارقىلىق پۈتۈن جىن ـ ئالۋاستىلارنى، دۆ ـ پەرىلەرنى يىغىپ، مەقسەت ـ مۇرادىغا يېتىدۇ».

جادۇگەر بۇ بايانىنى ئوقۇپ بەكمۇ خۇشال بوپتۇ، چىراغنى قولغا چۈشۈرۈپ دۇنياغا خوجا بولغۇسى كەپتۇ، دۇنيادىكى ئەڭ چىرايلىق ھۆر ـ پەرىلەرنى ئېلىپ، ئۆمرىنى ئەيش ـ ئىشرەت بىلەن ئۆتكۈزۈشنى ئويلاپتۇ، تېخى ھەسەن تىككۈچى ئەمدىلا ئون ئالتە ياشقا كىرىپتۇ، قاچان توي قىلار؟ قاچان ئابدۇللا تۇغۇلار، دەپ بېشى قېتىپتۇ. شەھرى بېسىرغا بېرىش ئۈچۈن ئۇچ يىل ۋاقىت كېتىدىكەن. ئۇچ يىلغىچىلىك ھەسەن تىككۈچىمۇ توي قىلار، ئابدۇللا تۇغۇلار، يولغا چىقاي، دېگەن نىيەتكە كېلىپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. نۇرغۇن تاغ ـ دەريالارنى، دېڭىز ـ ئوكيانلارنى كېسىپ ئۆتۈپ ئۇچ يىل بولغاندا شەھرى بېسىرغا كەپتۇ. سۇرۇشتۇرۇپ يۇرۇپ ھەسەن تىككۈچىنى تېپىپتۇ. قارىسا، ئۇ تېخى توي قىلمىغان، تەلىپكىنى چېكىسىگە كىيىپ، ئوڭ پېشىنى ئوڭ، سول پېشىنى سول قىستۇرۇپ، ئاغىنىلىرى بىلەن بەخىرامان ئويناپ ـ كۈلۈپ يۇرگۈدەك. جادۇگەر بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، بۇ پات يېقىندا توي قىلمايدىكەن، توي قىلىش نىيىتىمۇ يوق ئىكەن، ئابدۇللا تۇغۇلۇپ ئۇچ ياشقا كىرگەندە ئاندىن كېلەي، دەپ قايتىپ كېتىپتۇ.

كۈنلەر، ئايلار، يىللار ئۆتۈپتۇ، بۇ ئىشلار جادۇگەرنىڭ يادىدىن چىقىپتۇ. ئاردىدىن ئۇچ يىلمۇ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە جادۇگەر كىتابنى ئېلىپ ئوقۇپ بىر يەرگە كەلگەندە، ھەسەن تىككۈ-

چىنىڭ توي قىلغانلىقى، ئايالىنىڭ ھامىلىدار بولۇپ، بالىسىنىڭ تۇغۇلغانلىقى، لېكىن دەل مۇشۇنداق خۇشاللىق پەيتتە ھەسەن تىككۈچىنىڭ ئۆلۈپ كېتىپ، يېڭى دۇنياغا كۆز ئاچقان ئوغلى ئابدۇللانىڭ يېتىم قالغانلىقى بايان قىلىنىپتۇ. بۇنىڭدىن خۇشاللانغان جادۇگەرنىڭ گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ، ئەمدى مۇراد ـ مەقسىتىمگە يېتىدىغان بولدۇم، دەپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. ئاردىدىن ئۇچ يىل ئۆتكەندە شەھرى بېسرغا يېتىپ كەپتۇ، ھەسەن تىككۈچىنىڭ ئۆيىنى سۇرۇشتۇرۇپ تېپىپتۇ. قارىسا، ئۇچ ياشقا كىرگەن ئابدۇللا ئاغىنىلىرى بىلەن ئۆستەڭ بويىدا ئېرىق ياساپ ئويناپ يۈرگۈدەك. ئابدۇللا تولىمۇ چىرايلىق، ئەقىللىق ئىكەن. بىللە ئويناۋاتقان ئاداشلىرىغا ئىش تەقسىملەپ، بىرىنى يۇز بېشى، بىرىنى مىراب، بىرىنى دېھقان قىلىپ ئايرىپ، كىچىك ئېرىق ـ ئۆستەڭلەرگە سۇ باشلاپ، يەرلەرنى سۇغارغانىنى دوراپ ئويناپ يۈرگۈدەك.

ھەسەن ئۇستامنىڭ كۆپ دۇنيا ـ ئوقىتى بولمىغىنى ئۇچۇن، قېيقالغان ئازغىنا دۇنيا ـ ئوقەت بىلەن ئانىسى ئابدۇللانى بېقىپ ئۇچ يىلنى ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۆي ئىچىدە خەج ـ خىراجەت قىلغۇدەك بىساتى قالماپتۇ. ئابدۇللا ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ كىيىم ـ كېچەكلىرى يىرتىلىپ جۇل ـ جۇل بولۇپ كېتىپتۇ، تويغۇدەك تا ـ ماقمۇ تېپىپ يېيەلمەيدىغان ھالەتتە قاپ ـ تۇ. جادۇگەر پۇتۇن شۇملۇقلارنى كۆڭلى ـ گە پۈكۈپ، بىر بېسىپ ـ ئىككى بېسىپ ئابدۇللانىڭ قېشىغا كېلىپ:

ـــ ۋاي بالام، بىچارە بالام، ئۇكام ـ نىڭ غېرىب ئوغلى. قانداق قىلاي ئۇ ـ كام، بىچارە ئوغلۇڭنى تاشلاپ كەتتىڭ ـ مۇ؟ ! ۋاقىتتىن ئىلگىرى كېتىپ قاپ ـ سەن، ـــ دەپ يىغا ـ زار قىلىپ، ئاب ـ دۇللانى قۇچقىغا ئېلىپ، يۇز ـ كۆز ـ لىرىدىكى توپىلارنى سۇرتۇپ، سۆيۈپ ـ يالاپ، ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ. يات ئادەم ـ نىڭ كىرگەنلىكىنى كۆرگەن ئانا ھەيران ـ لىق ھېس قىلىپ، ئاددىيغىنا سالاملـ ـ شىپ ئۆيگە باشلاپتۇ. جادۇگەر تۆرگە چې ـ قىپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر دەملىك جىمجىتلىق ـ تىن كېيىن، جادۇگەر گەپ باشلاپتۇ:

ـــ مەن باشقا بىر شەھەردىن كەل ـ دىم، مەن ئۇكام ھەسەن تۇغۇلۇشتىن ئىلگىرى يۇرتتىن كېتىپ قالغان. ھا ـ زىر خوتۇن ـ بالىلىرىم، ئۆي ـ بىسا ـ تىم، مال ـ مۇلكۇم بار داڭدار ئائىلىگە ئايلاندىم. ئەمدى ئۇكامنى تېپىپ ھالـ ـ

دىن خەۋەر ئالاي دەپ كەلسەم، بۇ كىلىشمەسلىك يۈز بېرىپتۇ. كىلىپلا بۇ ئەھۋالنى ئۇقتۇم، — دەپتۇ. ئابدۇللانىڭ ئانىسى بۇ يوچۇن مېھماننىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ھەيران قاپتۇ. رەھمىتى ئېرىم ئاكام بار دېيىمگەنغۇ؟ توساتتىن ئاكىسى پەيدا بولۇپ قالدى، بۇ قانداق گەپ، دەپ ئويلىنىپ قاپتۇ.

بىر كۈن، ئىككى كۈن، ھەتتا بىر ھەپتىمۇ ئۆتۈپتۇ. بۇ ئادەم ئۆيگە كىرىپ - چىقىپ بەخىرامان يۈرۈپېرىپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، جادۇگەر:

— مەن كەلگىلى بىرنەچچە كۈن بوپتۇ، ئەتە - ئۆگۈن يۈرتۇمغا قايتىمسام بولمايدۇ، شۇڭا ئابدۇللانى بازارغا ئېلىپ چىقىپ كىيىم - كېچەك ئېلىپ بەرسەم، — دەپتۇ. بىر نەچچە كۈن ئىچىدە ھېچقانداق گۇمانلىق ئەھۋالنى سەزمىگەن ئانا رۇخسەت قىپتۇ. جادۇگەر ئابدۇللانى ئارقىسىغا سېلىپ، ئەتىگەندىلا بازارغا ئاچىقىپتۇ. بازار ئارىلاپ مېڭىپتۇ، مېڭىپېرىپتۇ، ئابدۇللا جادۇگەرنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىپېرىپتۇ. كۈن چۈش بوپتۇ. ئابدۇللانىڭ قورساقلىرى ئېچىپ، بارا - بارا ئۇچەيلىرى تارتىشىپ كېتىپتۇ. چىرايلىق كىيىم - كېچەكلەر ئېسىدىن چىقىپ، قورساق تويغۇزۇشنىڭ غېمىگە چۈشۈپتۇ:

— ئاكا، قورسقىم ئېچىپ كەتتى، تاماق ئېلىپ بەرگەن بولسىڭىز، — دەپتۇ.

— كىچىككىنە چىدا، ئوغلۇم، ئاۋۇ يەردە بىر ئاشخانا بار، شۇ يەرگە بېرىپ تاماق يەيلى، — دەپتۇ جادۇگەر. ئابدۇللا «ماقۇل» دەپ ئارقىسىدىن مېڭىپېرىپتۇ. كۈن پېشىن بوپتۇ. شەھەرنىڭ چېتىگە چىقىپ جاڭگاللىققا كىرىپ قاپتۇ. قورساقنىڭ ئاچلىقىدا ئابدۇللانىڭ ماڭغۇدەك ماجالى قالماي:

— مەن ئەمدى ماڭالمايمەن، قورسقىم ئېچىپ ھالىمدىن كەتتىم، — دەپ ئولتۇرۇۋاپتۇ. جادۇگەر يىراقتىكى بىر دەرەخلىكنى كۆرسىتىپ:

— بالام، ئاۋۇ دەرەخلىكنى كۆردۇڭمۇ؟ — دەپتۇ، — ئاشۇ دەرەخنىڭ تۈۋىگە بارساق ئاشخانىمۇ بار، دۇكانمۇ بار. تاماق، كىيىم - كېچەك ئېلىپ بېرەي، — دەپ مېڭىپتۇ. ئابدۇللامۇ ئارقىسىدىن مېڭىپتۇ. بىر چاغدا دەرەخلىككە بېرىپ قارىسا، نە ئاشخانا، نە دۇكان بولسۇن، بىر دەرەخنىڭ تۈۋىدىن كىچىككىنە بۇلاق سۈيى شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقانىكەن.

— ئوغلۇم، كەلدۇق. بۇلاق سۈيىدە قولۇڭنى يۇيۇپ غىزاغا تەييارلان، — دەپتۇ. قورساقنىڭ ئاچلىقىدا ھەممىنى ئۇنتۇغان ئابدۇللا بۇلاقنىڭ بېشىغا بېرىپ، يۈز - قوللىرىنى يۇيۇپ قۇمنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا دەرھال ئالدىغا داستىخان سېلىنىپ بىر قاچا غىزا كەپتۇ، قورساقنىڭ ئاچلىقىدا غىزانىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكىنىمۇ سۈرۈشتۈرمەي قورساقنى تويغۇزۇپتۇ.

— ھەي ئوغلۇم، قورسقىڭ تويغان بولسا، ئەمدى ماڭايلى، باردىغان يېرىمىزگە ئاز قالدى، — دەپتۇ جادۇگەر. بىر - ئىككى ئاش پىشىم ماڭغاندىن كېيىن چۆلنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر قۇدۇق تۇرغۇدەك. قۇدۇقنىڭ ئېغىزىدا ناھايىتى چوڭ بىر تۇگمەن تېشى تۇرغۇدەك.

— كەل، ئوغلۇم، بۇ تۇگمەن تېشىنى ئېلىۋەتكىن، — دەپتۇ جادۇگەر.

— ۋاي ئاكا، مەن كىچىك بالا تۇرسام، بۇنى قانداق ئېلىۋېتەلەيمەن؟ سىز چوڭ ئادەم بولغاندىكىن ئۆزىڭىز ئېلىۋېتىڭ، — دەپتۇ ئابدۇللا.

— ئوغلۇم، سەن كىچىك بالا بولغىنىڭ بىلەن ئوغۇل بالا، بۇنى كۆتۈرۈپ ئالالايسەن. قېنى، كۆتۈرۈپ ئېلىپ باققىن، ئالالمىساڭ مەن ئالاي، — دەپتۇ. ئابدۇللا ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، تاشنى ئايلىنىپ ئۇ يەرنى، بۇ يەرنى تۈتۈپ بېقىپ بىر كۆچەش بىلەنلا تاشنى دەس كۆتۈرۈپتۇ. قۇدۇق ئېغىزىنىڭ ئېچىلىپ

غانلىقىنى كۆرۈپ ئالدىراپ كەتكەن جادۇگەر:

— تاشنى قۇدۇقنىڭ يېنىدا قويغىن، — دەپتۇ. ئابدۇللا تاشنى ئاستا قۇدۇقنىڭ يېنىدا قويۇپتۇ. قارىسا، قۇدۇق ناھايىتى چوڭقۇر، قاپقاراڭغۇ تۇرغۇدەك.

— ھە، ئوغلۇم، مەن سېنى مۇشۇ قۇدۇققا سالىمەن، — دەپتۇ. ئابدۇللا:

— ئاكا، مەن قاراڭغۇدىن بەك قورقىمەن، چۈشمەيمەن، — دەپتۇ.

— سەن يۈرەكلىك، باتۇر، قورقمايسەن. بېلىڭنى ئارغامچىدا باغلاپ قۇدۇققا سالىمەن. قۇدۇقنىڭ تېگىگە چۈشكەندىن كېيىن بىردەم تۇرساڭ، كۆزۈڭ كۆرىدۇ. شۇ چاغدا قۇدۇقنىڭ بىر تەرىپىدىن يېڭىنىڭ تۆشۈكىدەك بىر جايدىن يورۇق كۆرۈنىدۇ، شۇ يەرگە بارساڭ، بىر ئىشىك بار، ئىشىكنى ئاچ-ساڭ، ناھايىتى يورۇق يەر ئاستى دۇنياسىغا چىقىسەن. ئىشىكنى ئېچىپ شۇنداق مېڭىشىڭغا، ئىشىكنىڭ ئىككى تەرىپىدىن ئىككى يولۋاس ساڭا خىرىس قىلىپ، چىشلىرىنى چىقىرىپ ھۇجۇم قىلىپ كېلىدۇ، سەن قورقمايسەن. مەندە بىر دانە ئۇزۇك بار، شۇنى بېرىمەن، ئۇزۇك قولۇڭدا بولسا، ساڭا ھېچ نەرسە زىيانكەشلىك قىلالمايدۇ، خېيىمخەتەرگە ئۇچرىمايسەن. شۇنداق قىلىپ، ئارقاڭغا يانماي ئالدىڭغا مېڭىۋەرسەڭ، ئىككى يولۋاس ھۇجۇم قىلىپ كېلىپ ئىككى پېشىڭنى شۇنداق چىشلەپلا ئۆلىدۇ. سەن بىردەم ماڭغاندىن كېيىن ئىككىنچى دەرۋازىغا بارىسەن. دەرۋازىنى ئېچىپ كىرىشىگە دەرۋازىنىڭ ئىككى تەرىپىدىن ئىككى ئەجدىھا ئاغزىدىن ئوت چاچرىتىپ، تىللىرىنى چىقىرىپ، سېنى يېيىش ئۈچۈن ھۇجۇم قىلىپ كېلىدۇ، — دەپتۇ جادۇگەر.

— ۋاي ئاكا، مەن قاراڭغۇدىن قورقىمەن، يولۋاستىنمۇ قورقمايمەن، ئەجدىھادىن بەك قورقىمەن، چۈشمەيمەن، — دەپتۇ ئابدۇللا.

— ھەي ئوغلۇم، سەن ئوغۇل بالا، قورقمايسەن، ئارقاڭغا يانماي ئالدىڭغا مېڭىۋەرسەڭ، ئىككى ئەجدىھا ئىككى پېشىڭنى شۇنداق چىشلەش بىلەنلا ئۆلىدۇ. سەن يەنە يولۇڭنى داۋاملاشتۇرۇپ مېڭىۋەرسەڭ، ئۇچىنچى دەرۋازىغا بارىسەن. دەرۋازىنى شۇنداق ئاچساڭ، ئالدىڭدا بىر ئايۋان كۆرۈنىدۇ. ئايۋاننىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر كۆرپىدە ئاناڭ ناھايىتى بىچارە قىياپەتتە، كۆزلىرى چاپاق، ياش ئاققان، يۈز - كۆز - لىرى توپا، كىيىم - كېچەكلىرى يىرتىق ئولتۇرىدۇ. سېنى كۆرۈپلا: «ۋاي ئوغلۇم، نەگە باردىڭ؟ ئاكاڭ قېنى؟ ساڭا كىيىم - كېچەك قىلىپ بەرمىدىمۇ؟ كەل ئوغلۇم، قورسقىڭ ئاچقاندۇ، تاماق ئېتىپ قويدۇم، يەۋالغىن» دەپ سەن تەرەپكە كېلىدۇ. سەن ئاناڭنىڭ ئالدىغا بارماي ئارقاڭغا بىر قەدەم يېنىپ، دەرۋازىنى يېپىپ بولۇپ ئاندىن ئېچىپ كىرسەڭ، ئاناڭ غايىب بولىدۇ، — دەپتۇ جادۇگەر.

— ۋاي ئاكا، ئانام نەگە كېتىدۇ؟ مەن نېمىشقا قېشىغا بارمايمەن؟ — دەپتۇ ئابدۇللا ھەيران بولۇپ.

— ئوغلۇم، ئۇ سېنىڭ ئاناڭ ئەمەس، ئاناڭنىڭ قىياپىتىگە كىرىۋالغان ئالۋاستى، قېشىغا بارساڭ، يەپ كېتىدۇ. سەن ئىككىنچى قېتىم دەرۋازىنى ئېچىپ ئايۋاننىڭ تۆرىگە بارساڭ، نەچچە زامانىدىن بېرى تاشلىنىپ كىرلىشىپ كەتكەن بىر كونا چىراغ بار، شۇنى ماڭا ئاچقىپ بەرگىن. ئاندىن مەن سېنى ئۆيۈگىگە ئاپىرىپ قويىمەن، ئەڭ چىرايلىق كىيىم - كېچەكلەرنىمۇ ئېلىپ بېرىمەن، — دەپتۇ جادۇگەر. ئابدۇللا ماقۇل بوپتۇ. جادۇگەر ئۇزۇن ئارغامچىدا ئابدۇللانىڭ بېلىنى باغلاپ قۇدۇققا ساپتۇ. قۇدۇقنىڭ ئىچى قاپقاراڭغۇ ئىكەن، ئابدۇللا ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەپتۇ. بىردەم تۇرغاندىن كېيىن دېگەندەك قۇدۇق-نىڭ بىر تەرىپىدە كىچىككىنە يورۇقلۇق كۆرۈنۈپتۇ. ئابدۇللا سلاشتۇرۇپ باقسا، بىر ئىشىك تۇرغۇ-دەك. ئىشىكنى شۇنداق ئاچسا، بىر يەر ئاستى دۇنياسىغا چىقىپتۇ. ئىشىكتىن پۈتىنى ئېلىشىغا، ئىككى

تەرەپتىن ئىككى يولۇاس چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ دەھشەتلىك ھۇجۇم قىلىپ كەپتۇ. ئابدۇللا يوچۇن ئا-
كسىنىڭ دېگىنى بويىچە ئۇزۇكنى قولىغا سېلىپ ئالدىغا قاراپ مېڭىۋېرىپتۇ. ھۇجۇم قىلىپ كەلگەن
يولۋاسلار چاپىنىنىڭ ئىككى پېشىنى شۇنداق چىشلەپلا، يىقىلىپ ئۆلۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئابدۇللا ئۇزۇك
قولۇمدا بولسا، ھېچقانداق خېيىمخەتەرگە ئۇچرىمايدىكەنمەن، دەپ ئۆزىگە ئىشەنچ تۇرغۇزۇپ، يولىنى
داۋاملاشتۇرۇپ ئىككىنچى دەرۋازىغا بېرىپتۇ. دەرۋازىنى شۇنداق ئېچىپ كىرىشىگە، دەرۋازىنىڭ ئىككى
تەرىپىدىن ئىككى ئەجدىھا تىللىرىنى چىقىرىپ، ئاغزىدىن نەچچە غۇلاچ ئوت چاچرىتىپ ھۇجۇم
قىلىپ كەپتۇ. ئابدۇللانىڭ تېنى جۇغۇلداپ كېتىپتۇ، لېكىن ئالدىنقى تەجرىبىسىگە ئاساسەن،
ئالدىغا قاراپ مېڭىۋېرىپتۇ. ھۇجۇم قىلىپ كەلگەن ئەجدىھالار ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ ئىككى پېشىنى
شۇنداق چىشلەش بىلەنلا ئۆلۈپتۇ. ئابدۇللا يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ئۇچىنچى دەرۋازىغا بېرىپتۇ.
دەرۋازىنى شۇنداق ئېچىپ قارىسا، چوڭ بىر ئايۋان، ئايۋاننىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر كۆرپە سېلىنغان،
ئۈستىدە ئۆز ئانىسى ئولتۇرغۇدەك. ئانىسى ئابدۇللانى كۆرۈپلا:

— ۋاي ئوغلۇم، كەلگىن، ئەتىدىن نەگە باردىڭ؟ نەلەردە يۈردۈڭ؟ قورسىقىڭ ئاچقاندۇ، تاماق ئېتىپ
قويدۇم، يەۋالغىن، ئاكاڭ قېنى؟ — دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ مېڭىشقا تەمشىلىپتۇ. ئابدۇللامۇ ئانىسىنىڭ
بىچارە قىيابېتىنى كۆرۈپ ئالدىغا بارغۇسى كەپتۇ، بىراق ھېلىقى «ئاكىسى»نىڭ گېپى ئېسىگە كېلىپ،
بىردەم ئارقىسىغا يېنىپ دەرۋازىنى يېپىپ، قايتا ئېچىپ قارىسا، ئايۋاندا ھېچكىم يوق. ئايۋاننىڭ بۇلۇ-
ڭىغا بېرىپ قارىسا، توپا بېسىپ كەتكەن بىر چىراغ تۇرغۇدەك، ئۇنى خالتىغا ساپتۇ. كېتەي دەپ تۇرۇ-
شىغا پۇتىغا بىرنەرسە تېگىپتۇ، قارىسا، توخۇ تۇخۇمىدەك يۇمىلاق، ھەر خىل نۇرلارنى چىقىرىدىغان
بىرمۇنچە تاشلار تۇرغۇدەك. بۇ تاشلاردىن خالتىغا پاتقۇدەك سېلىۋالاي، ئۆيگە بارغاندا ئاداشلىرىم بىلەن
ئويناركەن، دەپ بىرنەچچىنى سېلىۋاپتۇ. قۇدۇققا كېلىپ توۋلاپتۇ. جادۇگەر قۇدۇق بېشىدا تەقەززالىق
بىلەن كۈتۈپ تۇرغانكەن.

— ئوغلۇم، ئالدى بىلەن چىراغنى ئارغامچىغا چىگىپ قويغىن. چىراغنى تارتىۋېلىپ ئاندىن سېنى
تارتىۋالاي، — دەپتۇ ئۇ. چىراغ خالتىنىڭ تېگىدە قالغانلىقى ئۈچۈن، چىراغنى ئالاي دېسە، تاشلارنىڭ
چېچىلىپ كېتىپ قارانغۇدا تاپالماسلىقىدىن ئەنسىرەپ:

— ئاكا، چىراغ خالتامنىڭ تېگىدە قالدى، ئۆيگە بارغاندىن كېيىن ئاداشلىرىم بىلەن ئويناش ئۈ-
چۈن بىرنەچچە تاشنى سېلىۋالغانىدىم. قۇدۇقنىڭ ئىچى بەك قارانغۇ ئىكەن، تاشلىرىم چېچىلىپ كەت-
سە، تاپالماي قالارمەن، شۇڭا چىراغ بىلەن قوشۇپ تارتىۋېلىڭ، چىراغنى يورۇققا چىققاندىن كېيىن
بەرسەم، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ ئابدۇللا. جادۇگەر ھەرقانچە يالۋۇرۇپمۇ، پوپوزا قىلىپمۇ چىراغنى ئارغامچى-
غا باغلىتالماپتۇ. ھە، بۇ ھارىمى بەك ئەقىللىق ئىكەن، چىراغنىڭ سىرىنى بىلىۋالغان ئوخشايدۇ،
چىراغ بىلەن بىللە تارتىپ چىقارسام، يەر ئۈستىگە چىقىۋېلىپلا دېۋە - پەرىلەرنى يىغىپ مېنىڭ ئەدە-
يىمنى بېرىپ، چىراغقا ئۆزى ئىگە بولماقچى ئوخشايدۇ. ئۇنىڭدىن كۆرە قۇدۇقنىڭ تېگىدە قېلىپ ئۆل-
سۇن، دەپلا كېتىپتۇ. ئابدۇللا:

— ئاكا، قورقۇۋاتىمەن. مېنى تارتىۋېلىڭ، قۇدۇقتىن چىقىپلا چىراغنى بېرەي. ماڭا كىيىم -
كېچەكمۇ ئېلىپ بەرمەڭ، ئانامنىڭ قېشىغا بېرىۋالاي، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ، يىغلاپتۇ، يىغلاۋېرىپ ياشلە-
رىنى سۈرتۈپ بولالماي ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپتۇ. قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكى ئېسىدە يوق، بىر
چاغدا ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئاچسا، قۇدۇقنىڭ ئىچى تېخىمۇ قارانغۇلىشىپ كېتىپتۇ، بېشىنى كۆتۈ-

رۇپ قۇدۇقنىڭ ئېغىزى تەرەپكە شۇنداق قارىسا، بېشى قۇدۇقنىڭ ئېغىزىغا تاقىشىدىغان قاپقارا بىر نەرسە توختىماي ئابدۇللاغا تەزىم قىلغۇدەك. بۇنى كۆرۈپ ئابدۇللا قورقۇپ يىغلاپ، ياشلىرىنى سۈرتۈپ قارىسا، بۇ مەخلۇق يەنىلا خۇشامەت قىلىپ تەزىم بەجا كەلتۈرۈپ تۇرغۇدەك. بارا ـ بارا ئابدۇللانىڭ يۈرىكى جايىغا چۈشۈپ، قورقۇشى پەسىيىپتۇ. نېمە بولسا بولسۇن، گەپ سورای، دېگەننى ئويلاپ:

ـــ سەن كىم؟ نېمە قىلىسەن؟ نېمانچە توختىماي تەزىم قىلىسەن؟ ـــ دەپتۇ. بۇلۇتقا ئوخشاش قارا كۆلەڭگە:

ـــ ۋاي ئابدۇللا غوجام، مەن دۇنيالەرنىڭ پادىشاھى، قانداق خىزمەتلىرى بار؟ ئىجرا قىلىشقا مەن تەييار، ـــ دەپ يەنە تەزىم قىلىشقا باشلاپتۇ. ئابدۇللا ئويلاپ، بۇ بەك چوڭ مەخلۇقكەن، بېشى قۇدۇقنىڭ ئېغىزىغا تاقىشىدىكەن، مېنى قۇدۇقتىن چىقىرىپ قويغىن دەي، نېمە قىلارکىن، دېگەن خىيالغا كېلىپ:

ـــ مېنى قۇدۇقنىڭ ئۈستىگە چىقىرىپ قويغىن، ـــ دەپتۇ. دۇنيا «خوپ» دەپلا ھەش ـ پەش دېگۈچە ئابدۇللانى كۆتۈرۈپ قۇدۇقنىڭ ئۈستىگە چىقىرىپ قويۇپتۇ. ئۆزى يەتمىش تۇقۇز غۇلاچ يىراقلىققا بېرىپ:

ـــ ۋاي غوجام، يەنە قانداق خىزمەتلىرى بارکىن؟ بەجا كەلتۈرۈشكە مەن تەييار، ـــ دەپ تەزىم قىلىپ تۇرۇپتۇ. ئابدۇللا شۇنداق قارىسا، ئۇنىڭ بېشى بۇلۇتقا تاقىشىپ تۇرغاچقا، كۈن نۇرىنى توسۇپ، ئالەم قاراڭغۇلىشىپ كېتىپتۇ. بۇ دۇنيانىڭ ئەتراپىدا يەنە شۇنىڭغا ئوخشاش دۇنيالەردىن بىرنەچچە مىڭى توختىماي تەزىم قىلىپ تۇرغۇدەك. بۇنى كۆرگەن ئابدۇللا تېزرەك قۇتۇلۇشنى ئويلاپ:

— ئەمدى باشقا خىزمەت يوق، قايتىپ كېتىڭلار، — دەپتۇ.

— خىزمەتلىرى چىققاندا چاقىرتالا، سىلىگە رەھمەت، — دەپ ھاۋاغا كۆتۈرۈلۈپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ ئۇلار.

ئابدۇللا ئورنىدىن تۇرۇپ، خالتىسىنى يۆدۈپ، كەلگەن يولى بىلەن ئۆيىگە بېرىپتۇ. ئۆيگە كەلسە، ئانىسى يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ.

— ئاكاڭ قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ ئانا ۋە ئىشىك ئالدىغا چىقىپ قاراپتۇ، ھېلىقى ئادەم ھېچ يەردە كۆرۈنمەپتۇ.

— ئانا، ئۇ ئادەمنى ئىزدىمەڭ، ئۇ يامان ئادەم ئىكەن، مېنى بىر چوڭقۇر قۇدۇققا تاشلاپ قويۇپ كېتىپ قالدى، — دەپتۇ ئابدۇللا.

ئايلار، يىللار ئۆتۈپتۇ، ئابدۇللامۇ چوڭىيىشقا باشلاپتۇ، دادىسىدىن قالغان بىساتى بىلەن ئانا ـ بالا تۇرمۇشىنى ئۆتكۈزۈپتۇ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە مال ـ دۇنياسى تۈگەپ، ساتقۇدەك ھېچ نەرسىسى قالماپتۇ. بىر كۈنى ئانىسى:

— ئوغلۇم، سەن بىر زامانلاردا ئەكەلگەن ھېلىقى تاشلار بارمۇ؟ بولسا، ئىككىنى سېتىپ بىر ۋاخ تاماق ئېلىپ يېسەك، — دېگەنىكەن، ئابدۇللا دەرھال ئۆيگە كىرىپ ئىككى تال تاشنى ئانىسىغا ئاچقىپ بېرىپتۇ. بىچارە ئايال ئىككى تال تاشنى يېڭىنىڭ ئىچىگە سېلىپ بازارغا بېرىپتۇ، كوچىلارنى ئارىلاپ، دۇكانلارنى چۆرگىلەپ يۈرۈپتۇ، لېكىن ئىككى تاشنى ساتىمەن دەپ چىقىرىشقا نومۇس قىلىپ، كېتىپ بېرىپ بىر دۇكاننىڭ ئالدىغا كېپقاپتۇ. بۇ بېسىر شەھىرى بويىچە ئەڭ چوڭ بايىنىڭ دۇكىنى ئىكەن. دۇكاندا ناھايىتى سالاپەتلىك بىر كىشى ئولتۇرغۇدەك، يولدىن ئۆتكەنلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا تەزىم بەجا كەلتۇرگۈدەك. بۇ كىشىنىڭ باش تەرىپىگە ئالتۇندىن ياسالغان بىر قەپەس ئېسىقلىق تۇرغۇدەك. ئالتۇن قەپەسنىڭ ئىچىدە بىرنەچچە يەردىن دەز كەتكەن، دەز كەتكەن جايلىرى قادالغان ھەم كىرلىشىپ كەتكەن ئىككى تال تاش تۇرغانىكەن. ئانا ئۇيان ئۆتۈپ، بۇيان ئۆتۈپ تاشلارغا قاراشقا باشلاپتۇ. بۇ تاشلارنىڭ بەزى جايلىرى ئۆزىنىڭ تېشىغا ئوخشايدىكەن، لېكىن ئۇنداق كۆركەم، چىرايلىق ئەمەسكەن. بىردە قەپەستىكى تاشقا، بىردە يېڭىدىكى تاشقا قاراپ سېلىشتۇرۇۋاتقاندا، دۇكان خوجايىنى بۇ ئايالنى كۆرۈپ قېلىپ، بۇ ئوغرى ئوخشايدۇ، مېنىڭ گۆھەرلىرىمنى يېڭىگە شەرەت قىلىۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپ:

— ھەي خوتۇن، سەن نېمە ئۈچۈن مېنىڭ بىباھا گۆھەرلىرىمنى يېڭىگە شەرەت قىلىسەن؟ ئوغرىلاپ قاچماقچىمۇ؟ تېز كەت، بولمىسا، گۆھەر ئوغرىلىغان ئوغرى دېگەن نام بىلەن زىندانىدا يېتىسەن ! — دەپتۇ. ئايال سودىگەرنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ناھايىتى قورقۇپ كېتىپتۇ، شۇنداقتىمۇ، مەن ئوغرى بولمىغاندىكىن زىندانغىمۇ تاشلىماس، دەپ ئويلاپ:

— ۋاي سودىگەر باي غوجام، سىلىنىڭ ئالتۇن قەپەستىكى نەچچە يەردىن دەز كەتكەن، كىرلىشىپ مەينەتلىشىپ كەتكەن ئىككى تاشلىرى مېنىڭ ئىككى تال تېشىمغا ئوخشايدىكەن. بۇ تاشلارنى سېلىشتۇرۇپ باقتىم. كەمبەغەل بولغىنىم بىلەن پاك يۈرىكىم بار، مەندىن بىھۇدە گۇمانلانمىسىلا، — دەپتۇ. ئىككى تال تاشنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان سودىگەر:

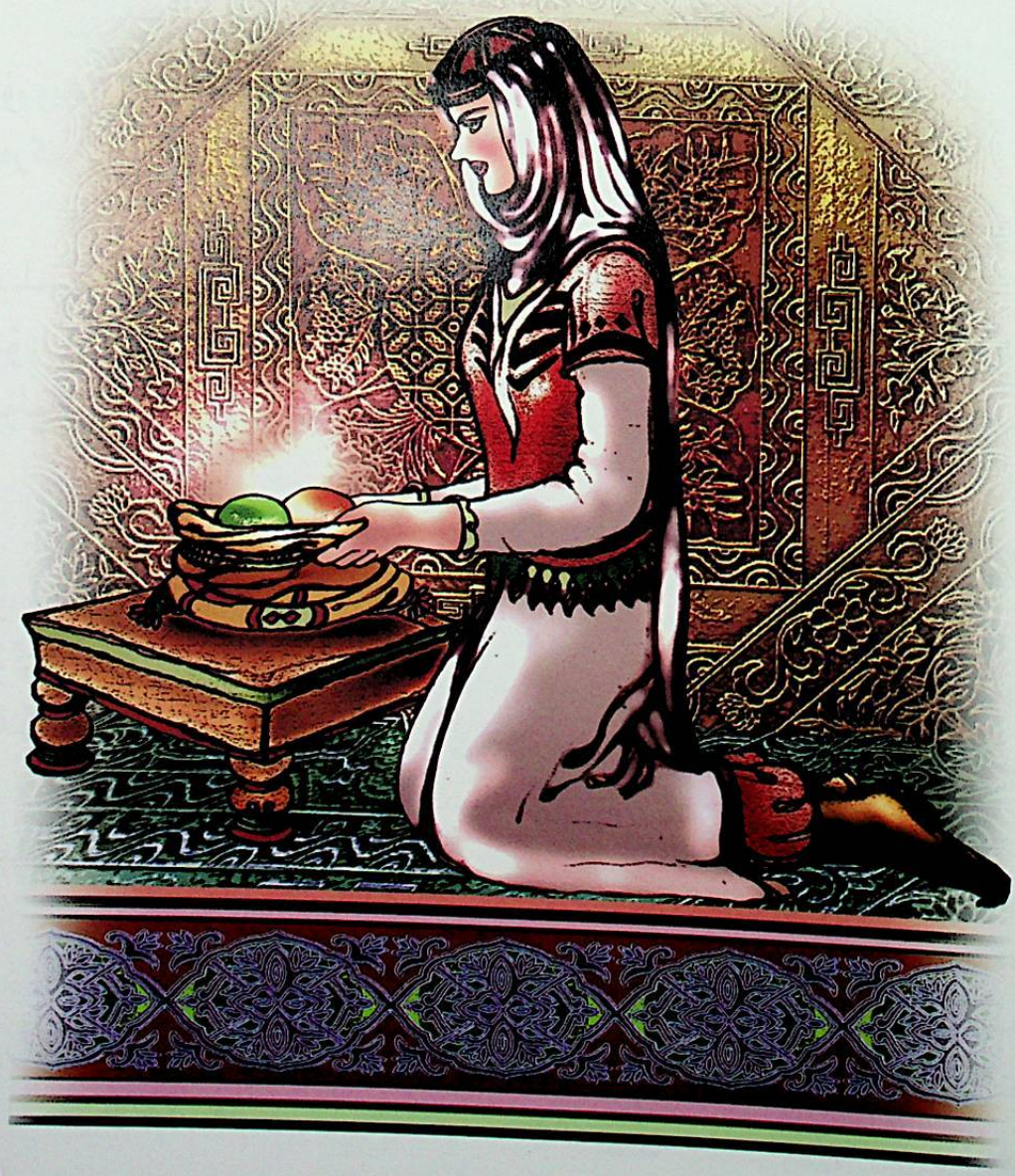
— قېنى، تاشنى كۆرسىتىڭ، — دەپتۇ. ئايال تاشلارنى چىقارغانىكەن، سودىگەرنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كېتىپتۇ. دۇكانغا گۆھەرنىڭ ھەر خىل رەڭدىكى شولىلىرى چۈشۈپ، ۋال ـ ۋۇل قىلىپ كېتىپتۇ.

بىر دەمدىلا دۇكان ئەتراپىغا كىشىلەر توپلىشىپتۇ. بۇنى كۆرگەن سودىگەر چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ، دۇكاننىڭ ئالدىغا چۇشۇپ توققۇز تەزىم بەجا كەلتۇرۇپ:

— ۋاي خېنىم، قوپاللىق قىپتىمەن، خاپا بولمىسىلا، ئۆيگە كىرىپ ئۆيدە سودىلاشساق، — دەپ يېلىنىشقا باشلاپتۇ. ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم «خېنىم» دېگەن گەپنى ئاڭلىغان ئابدۇللانىڭ ئانىسى تەمتىرەپ كېتىپ قانداق قىلىشىنى بىلەلمەي تۇرغاندا، سودىگەر قولىدىن تۇتۇپ يېتىلەپ ئۆيگە باشلاپ كىرىپ، نەچچە قات كۆرپىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرغۇزۇپتۇ ۋە داستىخان سېلىپ ھەر خىل نازۇنېمەتلەرنى تولدۇرۇۋېتىپتۇ. داستىخان يىغىلىپ بولغاندىن كېيىن، سودىگەر گەپ باشلاپ:

— خېنىم، تاشلىرىنى ماڭا سېتىپ بەرسىلە، — دەپتۇ.

— ۋاي سودىگەر غوجام، سىلىگە لازىم بولسا بېرەي، — دەپلا قولىنى شۇنداق بىر شىلتىپتىكەن، يېڭىنىڭ ئىچىدىن چىققان تاشلار ئۆيدە دومىلاپ يۈرۈپ، ئۆينىڭ ئىچىنى چاقنىتىۋېتىپتۇ. سودىگەر ئۆمىلەپ يۈرۈپ ئاران تەستە ئىككى تاشنى ئەكېلىپ ئالتۇن لېگەننىڭ ئۈستىگە قويۇپتۇ ۋە باھاسىنى سوراپتۇ. بۇ ئايالنىڭ بېشىغا غەم چۇشۇپ، مېنىڭ ھۆرمىتىمنى قىلىپ خېنىم دەپ ئاتىدى، داستىخانغا نازۇنېمەتلەرنى تىزىپ مېھمان قىلدى، باھا سورىغۇچە ئىككى تاشقا ئىككى تەڭگە بەرسە، تۆت نان ئېلىپ بالام بىلەن بىر كۈن جاھاندارچىلىق قىلساق بولىمتى، دېگەن ئويلىنىش بىلەن ھېچ نەرسە دېگىلى ئۇنىماپتۇ، سودىگەر قانچە قىلسىمۇ، گەپ قىلغىلى ئۇنىماپتۇ. ئاخىر سودىگەر باھا قويۇپ: «ئىككى مىڭ تىللا بەرسەم» دەپتۇ. ئايال ئىككى تەڭگىلىك نەرسىنى ئىككى مىڭ تىللا دەپ، مېنى ئاجىز كۆرۈپ زاڭلىق قىلىدى، دېگەن ئويغا كېلىپ:

— ۋاي، سودىگەر غوجام، سىلى بۇ تاشنى ئالمايدىكەنلا. مېنى زاڭلىق قىلمىسىلا، ئالار بولسىلا، ئۆز باھاسىغا ئالسىلا، بولمىسا، مېنى ئۆيدىن چىقىرىپ قويسىلا، — دەپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. سودىگەر ناھايىتى جىددىيلىشىپ كېتىپ، باھاسىنى تۆۋەن كۆرگەن ئوخشايدۇ، دەپ: «تۆت مىڭ تىللا بېرەي» دەپتۇ. ئايال تېخىمۇ خاپا بوپتۇ. ئاخىر سودىگەر ئون مىڭ تىللا باھا قويۇپتۇ. باھانى ئۆرلىتىۋەرگەندىن كېيىن، ئايال تۇرۇپ، قېتىرقىنىپ

نى، ئالسلا دەي، نېمە دەركىن، دەپ، «ئالسلا» دەپتۇ. سودىگەر دەرھال تىللا قاچىلانغان ساندۇقلارنى ئەكېلىپ ئون مىڭ تىللانى ساناپ بېرىپتۇ.

ئايال تىللانى ياغلىققا چىگىپ، نان ۋە يەل - يېمىشلەرنى ئېلىپ ئۆيىگە مېڭىپتۇ. ئارقامدىن كې-لىپ تىللانى تارتىۋالارمىكىن دېگەن ئەندىشىدە باشقا يول بىلەن مېڭىپ ئۆيىگە بېرىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ ئانا - بالا ئىككىسى تۇرمۇشىنى خۇشال - خۇرام ئۆتكۈزۈپتۇ، پۇلى تۈگىسە، تاشلارنى سېتىپ خىراجەت قىپتۇ. بىراق، ئابدۇللا ھېچقانداق ئىشنىڭ بېشىنى تۇتماي، ھۇرۇن ئادەم بوپتۇ. ئابدۇللانىڭ يېشى ئون سەككىزگە كېلىپ، بالاغەتكە يېتىپتۇ، تاشلارنىمۇ سېتىپ يەپ تۈگىتىپتۇ، ئۆيدە ساتقۇلۇق قالماپتۇ، قورساقلىرى ئاچ، ئۇچەيلىرى تارتىشىپ ئولتۇرغاندا، ئانىسى:

— بالام، سەن بىر زامانلاردا ئەكەلگەن ھېلىقى چىراغ تەكچىدە تۇرىدۇ. تازىلاپ بەرگەن بولساڭ، ئىككى تىللاغا ئالسا سېتىپ بىر ۋاخلىق تاماق ئېلىپ يېگەن بولساق، — دەپتۇ. ئابدۇللا ئورنىدىن تۇ-رۇپ مېڭىشقىمۇ ئېرىنىدىغان ھالغا كەلگەنىكەن. تولىمۇ ھۇرۇنلۇق بىلەن ئورنىدىن ئارانلا تۇرۇپ، كونا چىراغنى ئاچقىپ سۇغا چىلاپ، ياغاچتا قىرىپ يۇيۇشقا باشلاپتۇ. ئۇ جەريانداا ئابدۇللانىڭ قولىدىكى ھېلىقى ئۇزۇك كونا چىراغقا بىرنەچچە قېتىم قاتتىق تېگىپ كېتىپتۇ. بىر چاغدا ھاۋا گۈلدۇرلەپ، بۇ-لۇتلار ئۈچۈشۈپ، قاتتىق يامغۇر يېغىپتۇ، ئاندىن قاتتىق بوران چىقىپتۇ. ئۇ كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتىكى ئۆزگىرىشتىن ھەيران بولۇپ ئولتۇرغاندا، ھاۋادا قارا بۇلۇت پەيدا بوپتۇ. ئۇلار بارا - بارا يېقىنلاپ يەرگە چۈشۈپ، بېشى ئاسمانغا تاقىشىدىغان دېۋىلەرگە ئايلىنىپ، تەزىم بەجا كەلتۇ-رۇپ تۇرۇپتۇ. دېۋىلەر پادىشاھى ئالدىغا چىقىپ، ئابدۇللاغا توققۇز تەزىم قىلىپ:

— ئى غوجام، نېمە خىزمەتلىرى بارىكىن؟ بەجا كەلتۇرۈشكە تەييارمەن، — دەپ بېشىنى ئېگىپ تۇرۇپتۇ. بۇ قېتىم ئابدۇللا ئانچە قورقماپتۇ. ئابدۇللا ئويلىنىپ تۇرۇپ، مال - دۇنيا سورايمىز، دېگەن يەرگە كېلىپ:

— ماڭا ئاش - تاماق، كىيىم - كېچەك، مال - مۇلۇك كەلتۈرۈڭلار، — دەپتۇ. دېۋە توققۇز تەزىم قىلىپ ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپلا، ئۆزىگە ئوخشاش دېۋىلەرگە قوللىرىنى شىلتىپ بىرنەرسىلەرنى دەپتۇ. كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئابدۇللانىڭ ئالدىغا ئېسىل نازۇ نېمەت، كىيىم - كېچەك ۋە نۇرغۇن مال - مۇلۇك دۆۋىلىنىپتۇ. دېۋىلەر پادىشاھى ئابدۇللانىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— يەنە قانداق خىزمەتلىرى بارىكىن؟ بەجا كەلتۈرۈشكە تەييارمەن، — دەپ بېشىنى ئېگىپ تۇرۇپتۇ.

— باشقا نەرسە لازىم ئەمەس، قايتىپ كېتىڭلار، — دەپتۇ ئابدۇللا. دېۋىلەر مېڭىشىغا، ئابدۇللا، بۇرۇن قۇدۇقتىن ئېلىپ چىققان نەرسىلەر بىلەن جان باقتىم، كېيىن يوقسۇزلۇقنىڭ دەردىنى تارتتىم. بۈگۈن مال - مۇلۇك ئەكېلىپ بەردى. بۇلارنى سەرپ قىلىپ تۈگەتسەم، بۇ مەخلۇقلار كەلمەي قالسا، قانداق قىلارمەن؟ شۇڭا كېلىدىغان ۋاقتىنى سورىۋالاي، دېگەن يەرگە كېلىپ:

— توختاڭلار، مېنىڭ قېشىمغا كېلىڭلار، — دېگەنىكەن، دېۋىلەر پادىشاھى ئابدۇللانىڭ ئالدىغا كېلىپ قول باغلاپ تۇرۇپتۇ.

— ئەمدى كەتسەڭلار، قاچان كېلىسىلەر؟ — دەپ سوراپتۇ ئابدۇللا. دېۋىلەر پادىشاھى جاۋاب بېرىپ:

— ئەي ئابدۇللا غوجام، قوللىرىدىكى ئۇ چىراغقا جاھاندىكى دېۋىلەرنىڭ جېنى بەند قىلىنغان. بىز ئۆزلىرىگە لازىم بولغاندا چىراغنى قاتتىق سىلكىسىلە، خىزمەتلىرىگە تەييار بولىمىز، — دەپتۇ.

— بولدى، قايتىپ كېتىڭلار، — دەپ ئۇلارنى قايتۇرۇۋېتىپتۇ ئابدۇللا.

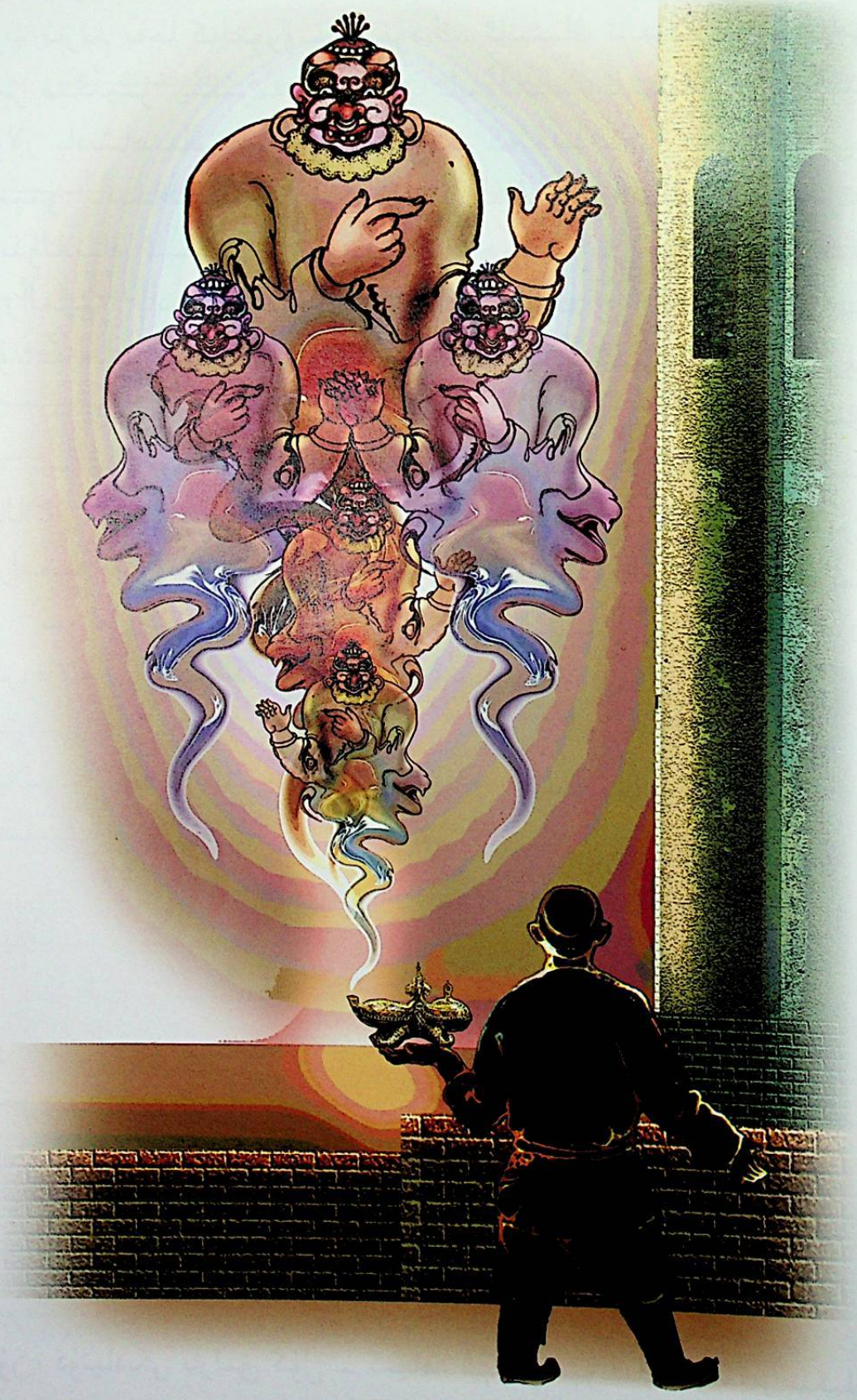
شۇنىڭدىن باشلاپ ئابدۇللا ئەڭ چوڭ بايغا ئايلىنىپتۇ، ئەل - ئاغىنىلىرى كۆپىيىپتۇ، ئەل ئىچىدە ئىناۋىتى ئۆسۈپ، شۆھرەت قازىنىپتۇ.

ئۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئاغىنىلىرى بىلەن كوچىلارنى ئايلىنىپ، سەيلە - تاماشا قىلىپ يۈرۈپ، قىرىق قەۋەتلىك ئىمارەتنىڭ ئۈستىدە تۇرغان بىر قىزغا كۆزى چۈشۈپ، ئۇنىڭغا ئاشىقى بىقارار بوپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ چىرايلىرى سارغىيىپ، گېلىدىن غىزا ئۆتەيدىغان بوپتۇ. ئابدۇللانىڭ ئانىسى ئوغلىنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرۈپ:

— نېمە بولدۇڭ؟ كۆڭلۈڭدىكىنى ماڭا دېگىن، مەن بىر ئىلاجىنى قىلاي، — دەپتۇ. ئابدۇللا بولغان ئىشنى ئانىسىغا دەپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ شۇ قىزنى ئالغۇسى بارلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. ئانىسى قورقانلىقتىن تىترەپ، ئايلىنىپ يىقىلىپتۇ. بىرھازادىن كېيىن كۆزىنى ئاچسا، ئوغلى بېشىدا ئولتۇرغۇدەك. ئانا ھوشىغا كەلگەندىن كېيىن:

— ئوغلۇم، بۇ نېمە-تىڭدىن يانغىن. ئۇ دېگەن شاھنىڭ قىزى، مەن دېگەن بىر تۇل خوتۇن تۇرسام، بىز كەمبەغەل تۇرساق، پادىشاھ بىزگە قانداقمۇ قىزىنى بېرىپ سېنى كۈيئوغۇل قىلىۋالسۇن؟! مەن ساڭا ئۆز لايىقىمىزدا بىرىنى تېپىپ ئېلىپ بېرەي. بويىمىز يەتمىگەن شاپتۇلغا قول ئۇزاتمايلى، پادىشاھنىڭ غەزىپىنى قوزغاپ قويۇپ، بېشىمىزدىن ئايرىلىپ قالمايلى، — دەپتۇ، لېكىن ئابدۇللا قايىل بولماپتۇ.

— ئەگەر ماڭا پادىشاھنىڭ قىزىنى ئېلىپ بەرمىسىڭىز، مەن يىراق يەرگە كېتىمەن ياكى ئۆزۈمنى قۇدۇققا تاشلاپ ئۆ-

لۇقمان، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ. ئانا نائىلاج ماقۇل بولۇپ، ئەلچىلىككە بارماقچى بوپتۇ. بىراق، ئانىسى ئاڭ ئەلچىلىككە كىيىپ بارغۇدەك نە كىيىم، نە ئارقىسىغا سېلىپ بارغۇدەك كېنىزەكلىرى يوقكەن. ئانىسىنىڭ بېشى راسا قېتىپ تۇرغاندا، ئابدۇللا كىرىپ:

— تەييار بولدىڭىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— تەييار بولدۇم، — دېيىشىگىلا، كۆزنى قاماشتۇرغۇدەك ئۇنچە - مەرۋايىت، تاۋار - دۇردۇنلار بىلەن زىننەتلەنگەن قىرىق قىز ئابدۇللانىڭ ئانىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ تەزىم بەجا كەلتۇرگەندىن كېيىن، ئابدۇللانىڭ ئانىسىنى جابدۇپتۇ. ئانا قىرىق قىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا يېنىپ تۇرغان چىراغدەك نۇر چېچىپتۇ. ئانا قىرىق قىزنىڭ ھەمراھلىقىدا ھويلىغا چىقىپ، ئوخشاش ياسانغان سەكسەن قىز گۆھەر بىلەن توشقۇزۇلغان سەكسەن جۇپ ئالتۇن جامنى تۇپ تۇپ تەزىم بەجا كەلتۇرۇپ تۇرغۇدەك. ئاننىڭ ئالدىدا يىگىرمە جۇپ، كەينىدە يىگىرمە جۇپ قىز مېڭىپتۇ. يىگىرمە جۇپ قىز ئابدۇللانىڭ ئانىسىنى ئارىغا ئېلىپ ئوردىغا كىرىپ كەپتۇ. ئۇلار پادىشاھنىڭ قىزىغا ئەلچىلىككە كەلگەنلىكىنى، بۇ خەۋەرنى پادىشاھقا يەتكۈزۈشنى ئېيتىپتۇ. پادىشاھنىڭ ئاتارمەن - چاپارمەنلىرى ئاتمىش جۇپ قىزنىڭ ھەمراھلىقىدا كەلگەن ئابدۇللانىڭ ئانىسىنى كۆرۈپ ئەس - ھوشلىرىنى يوقىتىپتۇ، گاھىبىرلىرى ئورنىدىنمۇ تۇرالماپتۇ. پادىشاھقا ئەھۋالنى مەلۇم قىلغاندىن كېيىن، پادىشاھنىڭ ئىنتايىن ئاچچىقى كەپتۇ، غەزەپلەنگەنلىكتىن بۇرۇتلىرى تىترەپ، ساقاللىرى تىك تۇرۇپتۇ.

— جاللات! — دەپ ۋارقىراپتۇ پادىشاھ. كۆزلىرى قانغا تولغان قىرىق جاللات ھازىر بوپتۇ.

— تۇل خوتۇن تۇتۇپ كېلىنىپ، بالىسى بىلەن بىللە دارغا ئېسىلسۇن! — دەپتۇ پادىشاھ. جاللاتلار «خوپ» دېيىشىپ مېڭىشىغىلا، پادىشاھنىڭ بىر ئوغۇل قول ۋەزىرى بار ئىكەن، ئۇ ئەقىل - پاراسەتتە كامالەتكە يەتكەن، ئاق كۆڭۈل ئادەم ئىكەن، ئۇ ئوتتۇرىغا چىقىپ:

— ئەي كېرەملىك شاھىم، يەڭگىللىك قىلمىساق، سەۋەبسىز قان تۆكۈلمىسە، بۇ خوتۇننىڭ قىزلىرىغا ئەلچى بولۇپ كېلىشىدە بىر سەۋەب بارىدەك قىلىدۇ. قولىدىن ئىش كەلمىسە، ئەلچى بولۇپ كېلىشكە پېتىنالمايتتى. شۇڭا، قىلالمايدىغان ئەڭ قىيىن ئىشتىن بىرنى شەرت قىلساق، شەرتىنى ئادا قىلالمىسا، ئانا - بالا دارغا ئېسىلىپ قەتل قىلىنسا، پۇتۇن مال - مۈلكى خەزىنە ئىختىيارىغا ئېلىنسا، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. ۋەزىرنىڭ مەسلىھىتى پادىشاھقا يېقىپتۇ.

— خوپ، ئۇنداق بولسا، قانداق شەرت قويىمىز؟ — دەپتۇ پادىشاھ. ۋەزىر ئۇيان ئويلاپ - بۇيان ئويلاپ بىر ئەقىل تېپىپتۇ - دە:

— شەھىرىمىز شۇنچە چوڭ، چەت مەملىكەتلەردىن كېلىپ - كېتىدىغان سودىگەر، سایاھەتچىلەر، يار - بۇرادەرلەرمۇ ناھايىتى كۆپ. ئۇلارنىڭ ئۆتىدىغان يولىدا سازلىق بار، سېسىقچىلىقتىن ئادەمنى تومۇ يىرگەندۇرىدۇ. شۇ سازلىقنى تۈزلەپ، پاسكىنا سۇلارنى چىقىرىۋېتىپ، پاكىز توپا بىلەن توشقۇزۇپ، شۇ يەرگە ئالتۇن بىلەن قىرىق قەۋەتلىك ئىمارەت سالسۇن، پۇتۇن دۇنيانىڭ ئەڭ ئېسىل ھۈنەر - سەنئىتىنى ئىشلەتسۇن، ھەرقانداق مەملىكەتتىن ئادەم كەلسە كۆرۈپ ھەيران قالسۇن. يەنە بىر باغ ياسىسۇن، باغنىڭ تاملىرى پۇتۈنلەي ئالتۇندىن بولسۇن، باغنىڭ ئىچىگە شامالدىن باشقا ھېچ نەرسە كىرەلمىسۇن. باغنىڭ ئىچىگە دۇنيادىكى بارلىق ھايۋاناتتىن بىر جۈپتىن رېتى بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇلسۇن، دۇنيادىكى بارلىق گۈل - گىياھ، شېرىن مېۋىلىك دەرەخلەر تىكىلىپ، ئۇلارنىڭ مېۋىلىرى مەي

باغلاپ تۇرسۇن. بۇ شەرتنى ئادا قىلالىسا، مەلىكىنى بېرەيلى. ئادا قىلالمىسا، ئاندىن ئەھۋالىغا قاراپ ئىش كۆرسەك بولارمىكىن، شاھىم، ــ دەپ تەزىم بەجا كەلتۇرۇپتۇ. بۇ شەرت پادىشاھقا يېقىپتۇ. پادىشاھ تۇل خوتۇنغا شەرتلەرنى ئېيتىپتۇ ۋە:

ــ دەرھال ئوغلۇڭغا شەرتىمنى يەتكۈز، ئون كۈن ئىچىدە شەرتىمنى ئادا قىلسۇن. شەرتىمنى ئادا قىلمىسا، ئوغلۇڭ بىلەن قوشۇپ بېشىڭنى ئالىمەن ! ــ دەپتۇ، ئانا پادىشاھنىڭ بۇيرۇقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بېشىدىن بىر قاپاق سوغۇق سۇ قۇيغاندەك ئەندىكىپتۇ ـ دە، ئۆيىگە كىلىپ:

ــ ۋاي ئوغلۇم، ئەمدى قانداق قىلارمىز؟ ! مەن تۇل خوتۇن تۇرسام، سەن يالغۇز ئوغۇل تۇرساڭ، بىزنىڭ ئالتۇن ـ كۈمۈشىمىز بولمىسا، ئەمدى ئانا ـ بالا ئىككىمىزنىڭ ئەجىلى توشۇپتۇ. ئون كۈندىن كېيىن ئۆلىدىغان بولدۇق، ــ دەپ ئابدۇللاغا ئۆزىنى ئېتىپتۇ. ئابدۇللا بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئاننىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپ:

ــ نېمىگە كۈلىسەن؟ «قاسساپ ياغ قايغۇسىدا، ئۆچكە جان قايغۇسىدا» دېگەندەك ئىش بولۇۋاتسا، ــ دەپتۇ ئانىسى.

ــ خاتىرجەم بولۇڭ، ئانا، بۇ شەرتنى مەن چوقۇم ئورۇندايمەن، ــ دەپ سىرتقا چىقسا، ئاتىمىش جۇپ قىز تەزىم قىلىپ تۇرغۇدەك.

ــ سىلەر دەرھال قايتىپ كېتىپ، چاقىرتقاندا كېلىڭلار، ــ دەپ ئىجازەت بېرىپتۇ ئابدۇللا. شۇ كۈندىن باشلاپ ئابدۇللا ھېچ ئىش بىلەن كارى بولماي ئۆز ئويۇنى بىلەن مەشغۇل بوپتۇ. بىر كۈن، ئىككى كۈن، بەش كۈن، ئالتە كۈن ئۆتۈپتۇ، ئابدۇللا بەخىرامان يۈرۈپېرىپتۇ، ئاننىڭ كۆزى ياشتىن قۇرۇماپتۇ، يىغلاۋېرىپ قاپاقلىرى ئىششىپ كېتىپتۇ. بۇنىڭغا ئابدۇللا پىسەنت قىلماپتۇ. سەككىزىنچى كۈن ئۆتۈپ، توققۇزىنچى كۈنمۇ تاڭ ئېتىپتۇ.

— ئوغلۇم، ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ ئەتە تاڭ ئاتسا، ئىككىمىز ئۆلىمىز، — دەپتۇ.

— خاتىرجەم بولۇڭ، ئانا، شەرتنى ئادا قىلىمەن، — دەپتۇ ئابدۇللا.

نامازشام بولغاندا ئابدۇللا چىراغ بىلەن ئۈزۈكنى ئېلىپ شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ ئىمارەت سالدۇرغان جايغا بېرىپ، ئۈزۈك سالغان قولىنى سىلكىگەنكەن، دۇنيادىكى جىنلارنىڭ ھەممىسى كېلىپ تەزىم قىلىپ تۇرۇپتۇ. چىراغنى پۈلاڭلاتقانكەن، بارلىق دۇنيادىكى ھەممىسى كېلىپ تەزىم قىلىپ، خىزمەت كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. ئابدۇللا پادىشاھ قويغان شەرتلەرنى ئۇلارغا بايان قىلىپ، ئىمارەتنى تاڭ ئېتىشتىن ئىلگىرى پۈتكۈزۈپ بولۇشنى تاپىلاپتۇ. جىن ۋە دۇنيادىكى پادىشاھلىرى ئىشنى تاپشۇرۇۋېلىپ، قول ئاستىدىكىلەرگە ئورۇنلاشتۇرۇۋېتىپتۇ. كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا ئىش باشلىنىپتۇ. سېسىق پاتقاقلار ئاللىقاياقلارغا تاشلىنىپ، ئەڭ مۇنبەت توپىلار بىلەن توشقۇزۇلۇپ، ئىمارەت ئورنى ۋە باغ ئورنى ئۆز لايىقىدا تەييارلىنىپتۇ. بىر كېچە پۈتۈن شەھەردە قاينام ـ تاشقىنلىق ھۆكۈم سۈرۈپتۇ. جىنلارنىڭ، دۇنيادىكى گۈلدۇرلەپ ئۇچۇشلىرى، تۆمۈرچىلەرنىڭ بازغان سوققان ئاۋازلىرى، كەتمەن ـ گۈرجەكلەرنىڭ بىر ـ بىرىگە ئۇرۇلۇشلىرى توختىماپتۇ. شەھەر خەلقىمۇ بۇ گۈلدۇر ـ قاراس ئاۋازدىن زادىلا ئۇخلىيالماپتۇ. تاڭ ئاتارغا يېقىن ئالتۇن ئىمارەت ۋە ئالتۇن باغ پۈتۈپتۇ، پادىشاھنىڭ دېگىنىدىن ئون ھەسسە ئارتۇق ياسىلىپتۇ. ئىمارەت پۈتكەندىن كېيىن جىن ۋە دۇنيادىكى پادىشاھلىرى ئابدۇللانىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئىمارەتنى ۋە باغنى كۆرۈپ بېقىشنى ئېيتىپتۇ. ئابدۇللا دۇنيا ـ پەرىلەر بىلەن بىرلىكتە ئايلىنىپ ھەممىنى كۆرۈپتۇ. دۇنيادىكى ئىمارەتنىڭ ئالدىدىكى لەمپىنىڭ قويمىسا بولمايدىغان بىر تۈگۈرۈكىنى قەستەن قويمىغانكەن، ئۈزۈنلۇقى ئۈچ گەز، ئايلانمىسى ئۈچ غېرىچ كېلىدىغان بۇ ئالتۇن تۈگۈرۈكنى قويمىسا، لەمپە ئۈزۈن چىداشلىق بېرەلمەيدىكەن. دۇنيادىكى پادىشاھى ئوتتۇرىغا چىقىپ:

— ئەي ئابدۇللا غوجام، بۇ تۈگۈرۈكنى قويمىساق، لەمپە ئۈزۈن چىدىمايدۇ، بۇنى ھامان قويىمىز، پەقەت پادىشاھنى سىناپ بېقىش ئۈچۈنلا قويمىدۇق، — دەپتۇ. ئاندىن باغنى ئايلىنىپتۇ، باغ ناھايىتى ئېسىل، كۆركەم ياسالغان. دۇنيادىكى بارلىق گۈل ـ گىياھلار رەتلى بويىچە تىكىلىپ، ھەممىسى ئېچىلىپ خۇش پۇراق چېچىپ تۇرغان. ھايۋاناتنىڭ ھەممىسى جۈپ ـ جۈپتىن رەتلىك ھالدا ئالتۇن قەپەسلەرگە سولانغان. باغ پادىشاھ ئېيتقاندىن يۇز ھەسسە ئارتۇق كۆركەم ياسالغان، بىراق بىر جۈپ يولۋاس كەلتۈرۈلمىگەنكەن.

— يولۋاسنى ئەكەلمەپسىلەر؟ — دەپتۇ ئابدۇللا.

— بۇنى پادىشاھقا قالدۇردۇق، سىناپ كۆرسەك، — دەپتۇ دۇنيادىكى پادىشاھى.

پادىشاھ ئەتىگەن كۈن چىقىشى بىلەنلا ئورنىدىن تۇرۇپ ئوردىسىغا چىقىپ، پۈتۈن ئەتراپ ئوت دېڭىزىغا ئايلانغاندەك قىزىرىپ كەتكەن. پادىشاھ قورقۇپ كېتىپ، ئوڭ قول، سول قول ۋەزىرلىرىنى، ئاتارمەن ـ چاپارمەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى يىغىپتۇ، «بۇ نېمە ئەھۋال؟» دەپ سوراپتۇ. ۋەزىر:

— ئەي كېرەملىك شاھىم، ھېلىقى تۇل خوتۇننىڭ بالىسى ئالتۇندىن ياسىغان ئىمارەت ۋە باغنىڭ شولىسى ئىكەن، خاتىرجەم بولسىلا، — دەپتۇ. پادىشاھنىڭ ئىمارەتنى ۋە باغنى كۆرگۈسى كېلىپ تۇرالماي كېتىپتۇ، پۈتۈن ۋەزىر ـ ۋۇزرالىرىنى ئەگەشتۈرۈپ كۆرۈش ئۈچۈن بېرىپتۇ. پادىشاھ ئالدى بىلەن قىرىق قەۋەتلىك ئىمارەتنى كۆرۈپتۇ، تولىمۇ كۆركەم، نەپىس ھۈنەر ـ سەنئەتلەر ئىشلىتىلىپ ياسالغان بۇ ئىمارەت پادىشاھقا ئىنتايىن يېقىپتۇ. بىراق، پادىشاھ لەمپىنىڭ بىر يېرىدە يېتەرسىزلىك بارلىقىنى سېزىپتۇ، لېكىن زادىلا تاپالماپتۇ، بىرنەچچە قېتىم ئايلىنىپتۇ، ئاخىر لەمپىگە قارىغىنىچە

ئويلىنىپ تۇرۇپ قاپتۇ، بۇنى كۆرگەن ۋەزىر يۈگۈرۈپ كېلىپ:

— ئەي كېرەملىك شاھىم، نېمىگە ئويلىنىپ قالدىلىكىن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەي ۋەزىر، لەمپىدە بىر كەمچىلىكنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدىم، بىراق زادىلا تاپالمىدىم، — دەپتۇ پادىشاھ. ۋەزىرمۇ زەن سېلىپ قاراپتۇ. ئاخىر ۋەزىر تېپىپتۇ:

— ئەي پادىشاھىئالەم، مانا بۇ جايغا بىر دانە تۇۋرۇك قويۇلماپتۇ، بۇ تۇۋرۇكنى قويمىساق، لەمپە ئۇزۇن قالماي يىقىلىپ چۈشىدۇ، — دەپتۇ. ئابدۇللا: «دەرھال تۇۋرۇكنى قويۇۋېتەي» دەپتۇ. ئابدۇللاغا قايىل بولغان پادىشاھ: «بولدى، مەن خەزىنىدىكى ئالتۇنلار بىلەن بىر دانە ئالتۇن تۇۋرۇك سوقتۇرۇپ قويۇۋېتەي» دەپ، پۈتۈن قول ئاستىدىكى ھۈنەرۋەنلەرنى يىغىپ خەزىنىدىكى ئالتۇندىن تۇۋرۇك ياساشقا بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇ. شۇ كۈنىلا ئىش باشلىنىپتۇ. خەزىنىدىكى ئالتۇنلارنىڭ ھەممىسىنى ئاچقىپ ئىشلىتىپتۇ، خەزىنىدىكى ئالتۇنلارمۇ تۈگەپتۇ، پۈتۈن مەملىكەتتىكى ئالتۇنلارنىڭ ھەممىسىنى يىغىشقا بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇ. كۈنلەر، ھەپتىلەر ئۆتۈپتۇ، تۇۋرۇكنىڭ ئېگىزلىكى بەلدىن ئاشماپتۇ. پادىشاھنىڭ ئىلكىدىكى جايلارنىڭ ئالتۇنلىرىنىڭ ھەممىسى تۈگەپتۇ. پادىشاھ ئۆزۈم ياساي دېگىنىگە پۈشايمان قىپتۇ. بۇنى سەزگەن ئابدۇللا:

— ئەي پادىشاھىم، ئىجازەت بەرسىلە، تۇۋرۇكنى ئۆزۈم قويسام، — دېگەنىكەن، غەمدە قالغان پادىشاھقا بۇ گەپ يېقىپتۇ ـ دە، ئىجازەت بېرىپتۇ.

پادىشاھ باغقا كىرىپتۇ. باغدا رەتلىك ئېلىنغان ئېرىقلاردا سۇزۇك سۇلار شىرىلداپ ئېقىۋاتقان، مېۋىلەر پىشىپ مەي باغلىغان، گۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلىپ خۇش پۇراق چېچىۋاتقان، بۇلبۇللار سايراۋاتقان، دۇنيادىكى ھەممە ھايۋانلار بىر جۈپتىن رېتى بويىچە ئالتۇن قەپەسكە سولانغان، بىراق بىر جۈپ يولۋاس كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئون ئاتلىق پالۋان بىر جۈپ يولۋاسنى تۇتۇپ كېلىشكە ئاتلىنىپتۇ. ئۇلار يولۋاس بار تاغقا بېرىپ سەككىزى يولۋاسقا يەم بوپتۇ، ئىككىسى جېنىنى ئېلىپ ئوردىغا ئاران دېگەندە قېچىپ كەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ غەزەپلىنىپ ئەللىك ئاتلىق ماڭدۇرۇپتۇ. ئۇلارمۇ يولۋاسنى تۇتالماي تەڭ-ىدىن تولىسى يولۋاسقا يەم بولۇپ كېتىپتۇ. ئارقىدىن يەنە يۈز ئاتلىق پالۋاننى ئەۋەتىپتۇ ۋە: «يولۋاسنى تۇتماي قايتىپ كېلىشمە» دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. بۇ يۈز پالۋانمۇ يولۋاسنى تۇتالماپتۇ. پادىشاھ قاتتىق غەم ـ قايغۇغا چۈشۈپتۇ. بۇنى سەزگەن ئابدۇللا ئوردىغا كېلىپ:

— ئەي شاھ ئاتا، بىر جۈپ يولۋاسنى مەن تۇتۇپ كېلەي، — دېگەنىكەن، قېرى كالىغا پىچاق خۇشياقماندەك، بۇ گەپ پادىشاھقا تولىمۇ خۇشيېقىپتۇ ۋە ئىجازەت بېرىپتۇ. ئابدۇللا ئۆزى سالغان ئەمارەتكە بېرىپ چىراغنى شۇنداق پۇلاڭلاتقانىكەن، بىردەمدىلا ھاۋا گۈلدۇرلەپ، بۇلۇتلار ئۆچۈپ، قاتتىق يامغۇر يېغىپتۇ، ئارقىدىن قاتتىق بوران چىقىپ، جاھان قاراڭغۇلىشىپتۇ. پارچە ـ پارچە بۇلۇتلار يەرگە چۈشۈپ، بېشى ئاسمانغا تاقىشىدىغان دۈلەرگە ئايلىنىپ رەتلىك تىزىلىپ تۇرۇپتۇ. ئاردىن دۈلەر پادىشاھى چىقىپ ئابدۇللانىڭ ئالدىغا كېلىپ تەزىم بەجا كەلتۇرگەندىن كېيىن: «قانداق خىزمەتلىرى بارىكىن؟» دەپ سوراپتۇ.

— دەرھال تۇۋرۇكنى قويۇۋېتىڭلار، بىر جۈپ يولۋاس تۇتۇپ كېلىپ، ئالتۇن قەپەسكە سولاڭلار، — دەپتۇ ئابدۇللا. دۈلەر كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە بىر جۈپ يولۋاسنى تۇتۇپ كېلىپ قەپەسكە سولاپتۇ

هەم ئالتۇن تۇۋرۇكنى ياساپ ئورنىغا قويۇپتۇ. پادىشاھنىڭ ياساتتۇرغان ئالتۇن تۇۋرۇكنى ئۆزىگە قايتۇرۇپ بېرىپتۇ.

پادىشاھ ئابدۇللانىڭ بۇ ئىشىغا قايىل بولۇپ، مەلىكنى بەرمەكچى بوپتۇ. بىراق: «توي بولغان كۈنى ئالتۇن - كۈمۈش، ئۇنچە - مەرۋايىتلار بىلەن زىننەتلەنگەن قىرىق كېنىزەك ئانىڭىزنى ئارىغا ئېلىپ كەلسۇن» دەپ شەرت قويۇپتۇ. بىر ھەپتىدىن كېيىن توينى قىلماقچى بوپتۇ. ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتۈپ، توي مەرىكىسىنى باشلاپتۇ. پادىشاھ ئۆز تەۋەسىدىكى پۈتۈن خەلقنى چاقىرىپتۇ، قوشنا دۆلەتلەردىكى پادىشاھلارنى، شاھزادە، مەلىكىلەرنى تەكلىپ قىپتۇ. ھەرقايسى ئەللەردىن كىشىلەر كېلىشكە باشلاپتۇ. توي مەرىكىسى تازا قىزىپ ئەۋجىگە چىققاندا، توي ئەھلى ئاي دېسە ئاغزى بار، كۈن دېسە كۆزى بار، ئاجايىپ زىبۇزىننەتلەر بىلەن زىننەتلەنگەن كىيىملەرنى كىيگەن، سەكسەن جۈپ ئاي يۈزلۈك پەرى مۇھاپىزىتىدە قىلىپ ئارىغا ئېلىپ كەلگەن بىر ساھىبجامالنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشىپتۇ. توي ئەھلى داقا - دۇمباق، كاناي - سۇنايلارنى چېلىشىپ قارشى ئالغىلى چىقىپتۇ، قارىسا، ئابدۇللانىڭ ئانىسى ئىكەن. شۇنداق قىلىپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز توي مەرىكىسى ئاياغلاشقاندا، ئابدۇللا بىلەن مەلىكىنى ئابدۇللا سالغان قىرىق قەۋەتلىك ئىمارەتكە ئەكىرىپ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپتۇ.

ئابدۇللا مەلىكە بىلەن تۇرمۇشنى خۇشال - خۇرام ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ. كۈنلەر، ئايلار ئۆتۈپتۇ. ئابدۇللا بوش ۋاقتىنى شىكارغا چىقىش، ئەل - ئاغىنىلىرى بىلەن ئويناش بىلەن ئۆتكۈزۈپتۇ.

ئەلقىسسە: كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھېلىقى جادۇگەر كىتابنى ئوقۇپ بىر يەرگە كەلگەندە، ئابدۇللانىڭ ئەھۋالى بايان قىلىنغان قۇرلارغا كۆزى چۈشۈپتۇ. بۇنى ئوقۇغان جادۇگەرنىڭ قۇيقا چاچلىرى تىك تۇرۇپتۇ، غەزىپى قايناپ تېشىپتۇ. «خەپ، ئەدىپىڭنى بەرمىسەم» دەپ يولغا راۋان بوپتۇ. بىرنەچچە يىللىق يولنى بىرنەچچە كۈندىلا بېسىپ، ئابدۇللانىڭ شەھىرىگە كەپتۇ. قارىسا، ئابدۇللا ئۆز تەختۈشلىرى بىلەن ئويناپ يۈرگۈدەك، مەلىكە زېرىكىپ، كۈندە دېگۈدەك قىرىقىنچى قەۋەتكە چىقىپ شەھەرنى تاماشا قىلىپ ئولتۇرغۇدەك. بۇنى كۆرگەن جادۇگەرنىڭ كۆڭلىگە بىر ئەقىل كەپتۇ - دە، شەھەرنىڭ بىر چېتىگە چىقىپ مىستىن بىر دانە چىراغ ياساپتۇ، ئاندىن دۇئانىنىڭ سۈرىتىگە كىرىۋېلىپ شەھەرگە كەپتۇ. دەل مەلىكە ئولتۇرغان يەرنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە، قوينىدىن ھېلىقى مىستىن ياسالغان چىراغنى ئېلىپ ئېگىز كۆتۈرۈپ: «ئەي خالايىق، ئاڭلاڭلار، بۇ يېڭى چىراغنى كونا چىراغقا تېگىشىمەن، كىمنىڭ كونا چىرىغى بولسا تېگىشۋالسۇن» دەپ جېنىنىڭ بارچە ۋارقىراشقا باشلاپتۇ. ئابدۇللا ھېلىقى خاسىيەتلىك چىراغنى ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا تاشلاپ قويغانىكەن. ئۇ چىراغ مەلىكىنىڭ ئېسىگە كېلىپ، كېنىزەكتىن بىرىگە: «كونا چىراغنى يېڭى چىراغقا تېگىشىپ ئەكىرىڭلار» دەپ بۇيرۇپتۇ. كېنىزەك چىقىپ چىراغنى تېگىشىپتۇ. جادۇگەر سىرلىق چىراغنى ئېلىپ شەھەرنىڭ سىرتىدىكى بىر خىلۋەت جايىغا چىقىپ پۇلاڭلاتقانىكەن، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە دۇنيادىكى دۇبىلەرنىڭ ھەممىسى كېلىپ تەزىم قىلىپ: «نېمە خىزمەتلىرى بارکىن، غوجام؟» دەپ قول باغلاپ تۇرۇپتۇ.

— سىلەر دەرھال بۇ ئىمارەتنى ۋە باغۋاران، ھايۋانلارنى مەلىكە بىلەن قوشۇپ مېنىڭ يۇرتۇمغا ئاپىرىڭلار، — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ جادۇگەر. دۇبىلەر ئىمارەتنى، باغنى كۆتۈرۈپ ئەكېتىپتۇ. يەنە بۇرۇنقى سېپىق سازلىقلا قاپتۇ. بۇ چاغدا ئابدۇللا شىكارغا چىقىپ كەتكەنىكەن. ئەتىسى ئەتىگەندە پادىشاھ ئورنىدىن تۇرۇپ ھويلىغا چىقسا، پارقىراپ تۇرغان نۇرلار كۆرۈنمەپتۇ، ھەيۋەتلىك ئالتۇن شەھەرمۇ كۆرۈنمەپتۇ. پادىشاھ دەرھال ئوق قول ۋەزىرنى چاقىرىپ سوراپتۇ. قورقۇپ تىترەپ كەتكەن ۋەزىر:

— ئەي پادىشاھىم، مەن ئابدۇللانى ئەسلىدە جادۇگەرمىكىن، دەپ ئويلىغانىدىم، ئۇ راست جادۇگەر ئىكەن. ئالتۇن ئىمارەت بىلەن مەلىكىنى ئېلىپ قېچىپتۇ. بۇ جادۇگەرنى دەرھال تۇتۇۋالايلى، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. پادىشاھ ئاتارمەن - چاپارمەنلەرنى ئابدۇللانى تۇتۇشقا بۇيرۇپتۇ. ھېچ نەرسىدىن خەۋەرسىز ئابدۇللا خاتىرجەم ھالدا شىكاردىن قايتىپ كېلىۋاتسا، پادىشاھنىڭ ئادەملىرى ئۇنى تۇتۇپ باغلاپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا ھازىر قىپتۇ. غەزەپلەنگەن پادىشاھ:

— بەتبەخت، ئالۋاستى، قىزىمنى قەيەرگە ئاپاردىڭ؟ دەرھال تاپقىن، — دەپتۇ. ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان ئابدۇللا ئىشىنىڭ تېگىگە يېتىپتۇ. بۇ ھېلىقى جادۇگەرنىڭ ئىشى ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ - دە، دەرھال پادىشاھقا: «ماڭا بەش كۈنلۈك مۆھلەت بېرىلسە، تېپىپ كەلسەم» دەپتۇ. پادىشاھ ماقۇل بوپتۇ. ئابدۇللانىڭ قولىدا ھېلىقى ئۇزۇك بار ئىكەن، ئۆيىگە بېرىپ ئۇزۇكنى قاتتىق سىلكىگەنىكەن، دۇنيادىكى جىنلارنىڭ ھەممىسى ئابدۇللانىڭ ئالدىغا كېلىپ: «نېمە خىزمەتلىرى بارىكىن؟» دەپ قول باغلاپ تۇرۇپتۇ. ئابدۇللا:

— ئالتۇن ئىمارەت بىلەن مەلىكىنى ۋە ھايۋانات بىلەن باغنى قەيەرگە ئاپىرىشتىڭ؟ دەرھال ئۆز ئورنىغا ئەكېلىپ قويۇش، — دەپتۇ. جىنلار يالۋۇرۇشۇپ:

— بۇ بىزنىڭ قولىمىزدىن كەلمەيدۇ. قوللىرىدىكى ئۇزۈككە بىزنىڭ جېنىمىز بەندىلىكىڭ، بىز لازىم بولغاندا ئۇزۈكنى سىلكىسىلە، خىزمەتلىرىگە تەييار بولىمىز. سىلىنىڭ قوللىرىدىكى ھېلىقى كونا چىراغقا دۇنيادىكى بارلىق دۆلەتلەرنىڭ جېنى بەندىلىكىڭ. بۇ دۆلەتلەرنىڭ ئىشى. بىزنىڭ دۆلىتىمىز يەتمەيدۇ، — دېيىشىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، مېنى كۆتۈرۈپ دەرھال شەھرى بېسىرغا ئاپىرىڭلار، — دەپتۇ ئابدۇللا. جىنلار ئابدۇللانى كۆتۈرۈپ بىردەمدىلا شەھرى بېسىرغا ئاپىرىپتۇ. ئابدۇللا شۇنداق قارىسا، پۈتۈن بېسىر شەھرى ئۇت كەتكەندەك نۇرلۇق تۈسكە كىرگەنىكەن. شەھەر سىرتىدىكى ئالتۇن ئىمارەتنىڭ قىرىقىنچى قەۋىتىدە مەلىكىنىڭ ئۆز شەھرى تەرەپكە قاراپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ئابدۇللا ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇ ئىمارەتنىڭ ئىشىكىنى ئاچالماپتۇ. ئەتىسى ئەتىگەندە كېلىپ ئىمارەتنى ئايلىنىپ يۈرسە، جادۇگەر جابدۇنۇپ شىكارغا مېڭىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئابدۇللا پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ئىمارەتنىڭ ئىچىگە كىرىپ، مەلىكىنىڭ قېشىغا چىقىپتۇ. مەلىكە ئابدۇللاغا ئۆزىنى ئېتىپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. كېيىن ھوشىغا كېلىپ:

— تېزرەك ئامال تېپىڭ، جادۇگەر مېنى ئۆز ئەمرىگە ئېلىش ئۈچۈن قىلمىغان چارىلىرى قالمىدى. بۇگۈن ئۇنىڭ ئىرادىسىگە بويسۇنمىسام، ئۆلتۈرمەكچى بولدى، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ ئابدۇللا، — بۇگۈن كەچتە جادۇگەر كەلسە، ئالدىغا چىقىڭ، خۇشاللىق بىلەن قارشى ئېلىڭ، «مەن سېنىڭ ئىرادەڭگە بويسۇندۇم، سېنىڭ دېگىنىڭ بويىچە ئىش كۆرىمەن. ئەمدى ئابدۇللا بۇ يەرگە كېلەلمەيدۇ، كەلسىمۇ ئۇنىڭغا زادى قارىمايمەن. نەچچە كۈندىن بېرى سېنىڭ گېپىڭگە ئۇنماي كۆڭلۈڭنى رەنجىتتىم، مېنى ئەپۇ قىلغىن. بۇگۈن ساڭا مېنى ئەپۇ قىلىش يۈزىسىدىن تاماق ئېتىپ قويدۇم. ئالدى بىلەن تاماقنى يېگىن، ئاندىن سەن نېمە دېسەڭ، مەن شۇنى قىلىپ بېرەي» دەپ ئامال قىلىپ ئۆزۈڭگە مەپتۇن قىلغىن، — دەپتۇ.

مەلىكە ئابدۇللانىڭ ئېيتقىنى بويىچە تەييارلىق قىلىپ، جادۇگەرنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ. جادۇگەرنىڭ يېراقتىن كەلگەنلىكىنى كۆرگەن مەلىكە كېنىزەكلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ جا-

دۇگەرنىڭ ئالدىغا قارشى ئېلىش ئۈچۈن چىقىپتۇ ۋە جادۇگەرنى تولىمۇ خۇشخۇي قارشى ئاپتۇ، ئېيتمىغان ياخشى سۆزلىرى قالماپتۇ. جادۇگەرمۇ ئىنتايىن خۇشال بولۇپ، راستتىن مەلىكە ئابدۇللادىن ئۆمىدىنى ئۈزۈپ ماڭا مايىل بوپتۇ، دەپ ئويلاپتۇ. مەلىكە جادۇگەرنىڭ يۈز - كۆزلىرىدىن كى توپا - چاڭلارنى سۈرتۈپ، يۈزىنى يۇيۇشقا سۇ ئەكېلىپ بېرىپتۇ، ئارقىدىنلا ئالدىغا داستىخان سېلىپ تاماقلارنى تارتىپتۇ. مەلىكە ئابدۇللانىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە، جادۇگەرنىڭ تامىقىغا ناھايىتى كۈچلۈك زەھەر سالغانلىقىنى، جادۇگەر تاماقنى ئېغىزىغا سېلىپلا زەھەر سېلىنغانلىقىنى بىلىپتۇ ۋە ئېغىزىغا سېلىنغان تاماقنى دەرھال تۈكۈرۈپ تاشلاپتۇ. زەھەر بەك كۈچلۈك بولغىنى ئۈچۈن ئېغىزىدا قالغىنى كۆچىنى كۆرسىتىشكە باشلاپتۇ. جادۇگەر سىرلىق چىراغنى زادىلا يېنىدىن ئايرىمىغانلىقىنى، ئۇ چىراغنى ئېلىشقا ئۇرۇنۇشىغا، ئابدۇللا يوشۇرۇنغان جايدىن چىقىپلا جادۇگەردىن سىرلىق چىراغنى تارتىۋېلىپ پۈلاڭلاتقانلىقىنى، دەرھال دۈشمەنلىك ھەممىسى كېلىپ خىزمەتكە تەييار بوپتۇ. ئابدۇللا: «دەرھال جادۇگەرنى يوقىتىڭلار!» دەپتۇ. دۈشمەن جادۇگەرنى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا ئاچقىپ تىتما - تىتما قىلىپ پارچىلاپ ئۆلتۈرۈپ قايتىپ كەپتۇ. ئابدۇللا:

— دەرھال ئىمارەت، باغ، ھايۋانلار بىلەن قوشۇپ بىزنى ئەسلىدىكى ئورنىمىزغا ئاپىرىڭلار! — دەپتۇ. بارلىق دۈشمەن كۆز يۇمۇپ - ئاچقۇچە ئۇلارنى ئەسلىدىكى ئورنىغا ئاپىرىپ ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ.

پادىشاھ ئوردىغا چىقىپ، يەنە بۇرۇنقىغا ئوخشاش شەھەرنىڭ قىپقىزىل ئالتۇن رەڭگە كىرىپ نۇرلىنىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپتۇ. ئابدۇللا ھەقىقىي ئەھۋالنى پادىشاھقا بايان قىلغانىكەن، پادىشاھ قايتىدىن قىرىق كېچە - كۈندۈز توي - مەرە-كە ئۆتكۈزۈپ، ئابدۇللا بىلەن مەلىكىنى مۇراد - مەقسىتىگە يەتكۈزۈپ، ئۆزى سالغان ئىمارەتكە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپتۇ. ئۇلار تۇرمۇشنى بىر ئۆمۈر خۇشال - خۇرام ئۆتكۈزۈپ، دۇنيادىن ئۆتۈپتۇ.

ئەزەلخان ۋە ئايتولۇن

ئۇرۇنقى زاماندا ئەكبەرخان ۋە ئەسقەرخان ئىسىملىك ئاكا ـ ئۇكا خانلار ئۆتكەنكەن. ئۇلار ئۆز كۈچى، بايلىقى ۋە شانۇ شەۋكىتى بىلەن ناھايىتى مەشھۇر ـ مەغرۇر ئىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەكبەرخاننىڭ ساربىيىغا بىر ئاقساقال دەرۋىش كەپتۇ ـ دە، دەرۋا ـ زىنى قېقىپ سەدىقە سوراپتۇ. ئەكبەرخان تۆشكىدە راھەتلىنىپ ياتقانىكەن. ئۇ چوڭقۇر «ئۇھ!» تار ـ تىپ، خۇدادىن پەرزەنت تىلەپ دۇئالار قىلدىم، ھېسابسىز خەير ـ ساخاۋەت، سەدىقە بەردىم، لېكىن ئۇ ـ نىڭ پايدىسىنى كۆرمىدىم. مەيلى، شۇنداق بولسىمۇ، بۇ دەرۋىشكە يەنە بىرئاز خەير ـ ساخاۋەت قىلاي، ئۇمىد بىلەن مېنىڭ ئىشىكىمنىڭ ئالدىغا كەپتۇ، قۇرۇق يانمىسۇن، دەپ ئويلاپ ئۆيدىن چىقىپتۇ ھەم دەرۋىشكە ئۆزىنىڭ مۇشۇ ۋاقىتقىچە پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەنلىكىدىن زارلىنىپتۇ.

ــ ئەي ئۇلۇغ خاقانىم، سەۋر قىل، سەۋرنىڭ مېۋىسى ئالتۇن. خۇدا نېسىپ قىلسا، سەن چوقۇم پەرزەنت يۈزى كۆرىسەن! ــ دەپتۇ دەرۋىش ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ.

ــ مەن بۇنداق گەپلەرنى سەندەك دەرۋىشلەردىن ناھايىتى كۆپ ئاڭلىدىم، ئەمما ھازىرغىچە ھېچ ـ بىر مەنپەئەت كۆرمىدىم، ــ دەپتۇ ئەكبەرخان مۇڭلىنىپ.

ــ غەم يېمە، ئۇلۇغ خاقانىم. مەن ساڭا ئۇچ دانە ئالما بېرەي، مانا چوڭى بەك ياخشى پىشقان، ئۇنى ئۆزۈڭ يەپ، خانىش بىلەن بىللە بولغىن. قالغان ئىككىسىنى خالىساڭ يە، خالىمىساڭ يېقىن كىشىلـ ـرىڭگە بەر. خۇدا ساڭا مۇشۇ ئالما سەۋەبى بىلەن بىر پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ. لېكىن، شۇنى ئېسىڭدە تۇتـ ـقىنكى، بالا تۇغۇلغان كۈنى جان قىينىپ قان قىلىپ، غېرىب ـ غۇرۇبا، تۇل خوتۇن، يېتىم ـ يېسىرلارغا نەزىر ـ چىراغ قىلىپ بېرىسەن. بۇنى ھەرگىز ئۇنتۇما! ــ دەپتۇ.

ئەكبەرخان دەرۋىشنىڭ ئېيتقىنىنى بەجا كەلتۈرۈپ، ئالمىنىڭ چوڭىنى ئۆزى يەپتۇ، قالغان ئىكـ ـكىسىنى ئۆزىنىڭ مەھرەملىرىدىن ئىككىسىگە ھەدىيە قىلىپ بېرىپتۇ. كېيىن ئەكبەرخان بۇ دەرۋىشكە مېھرىبانلىق كۆرسىتىپ دۇئاسىنى ئاپتۇ. دەرۋىش سارايدىن چىقىپ، چىغىر يول بىلەن تاغقا چىقىپ كېتىپتۇ. بۇ يول دەرۋىشنى تاغدىكى شەمشاد، چىنار، قېيىن، قوچۇر(قارىغاي)، ئارچا دەرەخلىرى بىلەن ئورالغان ھەيۋەتلىك قەسىرگە ئېلىپ كەپتۇ.

ــ ساڭا نېمە كېرەك، ئەي دەرۋىش؟ ــ دەپ سوراپتۇ دەرۋازىۋەن.

ــ مەن كىشىلەرگە ياخشىلىق تىلەيمەن، بۇ يەرگىمۇ شۇ نىيەتتە كەلدىم. ساراي ئىچىگە كىرسەم بولامدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ دەرۋىش تەزىم قىلىپ دەرۋازىۋەندىن.

— مەيلى، كىرسەك كىرگىن، بىزنىڭ خاقانىمىز ئەسقەرخان بۇ كۈنلەردە بەك خاپا. ئۇنىڭ غەزىپى- نى كەلتۈرۈپ قويىدىغان بىرەر ئىشنى قىلىپ قويۇشتىن ئېھتىيات قىل، بولمىسا، كاللاڭنى تېنىڭدىن جۇدا قىلىدۇ، — دەپتۇ دەرۋازىۋەن دەرۋىشكە ئاگاھلاندۇرۇپ. دەرۋىش:

— خوپ، ئېھتىيات قىلىمەن، — دەپ ئىچكىرىگە كىرىپتۇ ۋە خانىنىڭ ئارام ئالىدىغان ئۆيىگە قاراپ مېڭىپتۇ، بېرىپ ئىشىكنى قاققانىكەن، ئۆيدىن بىر ياش ئايال خىزمەتچى چىقىپ ئۇنىڭغا بىر خالتا كۈمۈش تەڭگە بېرىپتۇ ھەم:

— «خۇدايىم ئەسقەرخانغا ياخشى پەرزەنت ئاتا قىلسۇن!» دەپ دۇئا قىل، ئەي دەرۋىش! — دەپتۇ. دەرۋىش قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئايال خىزمەتچىنىڭ سۆزلىرىنى تىلغا ئېلىپ ئۇنىلۈك دۇئا قىپتۇ. ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان ئەسقەرخان دەرۋىشنىڭ ئالدىغا چىقىپ، ئۇنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالىتۇ.

ئەسقەرخاننى كۆرگەن دەرۋىش ئۇنىڭغا قولىدىكى يېرىم ئالمىنى ئۇزىتىپ تۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ:

— ئەي خاقانىم، مۇشۇ يېرىم ئالمىنى مالال كۆرمەي يېسەڭ پەرزەنت كۆرىسەن!

يېرىم ئالمىنى كۆرۈپ دەسلەپتە ئەسقەرخانىنىڭ ئاچچىقى كەپتۇ، ئۇنى قولىغا ئېلىپ خانىسىغا كىرىپ بىر چەتكە تاشلاپ قويۇپتۇ، بىرئازدىن كېيىن ئاچچىقىدىن يېنىپ، يېرىم ئالمىنى قولىغا ئالىتۇ- دە، خۇدادىن پەرزەنت تىلەپ ئاغزىغا سالىتۇ ۋە خانىش بىللەن بىللە بوپتۇ.

توققۇز ئاي، توققۇز كۈن، توققۇز سائەت ئۆتكەندە ئەكبەرخان، ئەسقەرخانىنىڭ سارايلىرىدىن خۇش خەۋەر تارقىلىپتۇ. ھەر ئىككىلا خانىنىڭ ئايالىرى ئامان- ئېسەن بوشىنىپتۇ. ئەسقەرخان قىز پەرزەنت كۆرۈپتۇ. مەسلىھەتلىشىپ، بۇ قىزنىڭ ئېتىنى «ئايتولۇن» قويۇپتۇ. ئەكبەرخان ئوغۇل پەرزەنت كۆر- گىنى ئۈچۈن شۇنداق خۇشالكەنكى، بۇنى تەرىپلەشكە تىل، سۆزەتلەشكە قەلەم ئاجىزلىق قىلىدىكەن. ئۇلار مەسلىھەتلىشىپ، بۇ ئوغۇلغا «ئەزەمخان» دەپ ئىسىم قويۇپ، ئەل- يۇرتقا چاي بېرىپتۇ، توي قىلىپ ئوغلاق سېلىپ بېرىپتۇ.

ئارىدىن يىگىرمە يىل ئۆتۈپتۇ.... بۇ يىللاردا يۇرت ئىچى تىنچلىق، ئەل ئامان بولۇپ، چوڭ ئۆز- گىرىشلەر بولماپتۇ. خانزادىلەرمۇ ئوبدان تەربىيىلىنىپ قۇرامىغا يېتىپتۇ. باغلار ۋە تاغ باغرىدىكى دە- رەخلەر، دالا گۈللىرى ھەر يىلقىدەك يەنە بىخ سۈرۈپ، نوتا چىقىرىپ كۆكىرىپتۇ، غۇنچىلار ئېچىلىپتۇ، بۇلبۇللار سايرىشىپتۇ، سۆزۈك ھاۋادا قۇدرەتلىك بۇركۈتلەر ئولجا ئىزدەپ يەنە پەرۋاز قىلىشىپتۇ. كۈن- لەرنىڭ بىرىدە مانا شۇ بۇركۈتلەرنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى يولدا كېتىۋاتقان ئوچ ئاتلىق يىگىتنى كۆرۈپ قاپتۇ- دە، تېخىمۇ ئېگىز ئۆرلەپ ئاسماننىڭ قەرىگە چىقىپ كېتىپتۇ.

ئاتلىق يىگىتلەرمۇ شىددەت بىلەن ماڭغانىكەن، ئۇلارنىڭ بۇ مېڭىشىغا شامالمۇ تەڭ كېلەلمەيدە- كەن. بۇلار شاھزادە ئەزەمخان ۋە ئۇنىڭ سادىق خىزمەتكارلىرىدىن ئەقىللىق، ئېغىر- بېسىق ھەمرا بە- لەن كۈچلۈك، تەنتەك ۋە شوخ مىرزا ئىكەن. بۇلار بەزىدە مۇشۇنداق دالىدا چېپىشىپ يۈرۈپ ئوۋ قە- لىشسا، بەزىدە لەشكىرىي مەشىق قىلىشىدىكەن. ئەزەمخانىنىڭ بۇ ئىككى خىزمەتكارى بۇنىڭدىن يىگىرمە يىل بۇرۇن ئەكبەرخان بەرگەن دەرۋىشنىڭ ھېلىقى كىچىك ئىككى ئالمىسىنى يېگەن خىزمەتكارلىرىنىڭ بالىسى ئىكەن. ئۇلار ئەزەمخان بىلەن بىر كۈن، بىر سائەتتە تۇغۇلۇپ، بىللە ئۆسكەنىكەن. ئەزەمخانمۇ كۈچلۈك، چىرايلىق، ئاق كۆڭۈل يىگىت بولۇپ ئۆسۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن كىشىلەر ھەمىشە ئۇنىڭغا زوق- ھەۋەس بىلەن قارايدىكەن، ئۇلار بالىلىرىغا:

— بىز ئەمدى بۇ دۇنيادىن پۇتمىزنى ئۈزۈن سۈنۈپ، بىمالال كېتىدىغان بولدۇق، چۈنكى سىلەرمۇ

بىزگە ئوخشاش ياخشى خانغا يېتىشتۈكلار ! — دېيىشىدىكەن.

ئەزەمخان كۈندىن - كۈنگە تولۇپ، بوي تارتىپ ئۆسۈپ‌يېتىۋ، ئۇنىڭ شۆھرىتى مەملىكەتنىڭ يېقىن - يىراقلىرىغا تارقىلىپتۇ. لېكىن، ئۇ بولسا، ئۆزى بىلەن تەڭ تۇغۇلۇپ، يېنىدىلا گۈلدەك ئۆسۈپ ئېچىلىۋاتقان گۈزەل ئايتولۇندىن بىخەۋەر ئىكەن.

«ھەممە نەرسە خۇدانىڭ خاھىشى بىلەن بولىدۇ» دېگەن گەپ بار. كۈنلەردىن بىر كۈنى قوشنا مەملىكەتتىكى بىر ياش خانىنىڭ يۈرتىدىكى تويدا ئەزەمخان بىلەن ئايتولۇن تاسادىپىيلا ئۇچرىشىپ قاپتۇ.... ئەزەمخان گۈزەل مەلىكە ئايتولۇننى كۆرۈش بىلەنلا ئۆزىنى يوقىتىپ قويۇپتۇ، نازىنىنىڭ ئايدەك جامالىدىن كۆزىنى زادىلا ئۇزەلمەپتۇ. نازىنىن قىز ئايتولۇنمۇ ئەزەمخانغا كۆزى چۈشۈش بىلەن تەڭ لەۋلىرى تىترەپ، ئۆزىنى تۇتالماي قاپتۇ، تومۇرىدا بىر خىل ئىسسىق ئېقىم ئاققاندەك بولۇپ، يۈرىكى ئوينىاپ كېتىپتۇ، لېۋىدە يېقىملىق تەبەسسۇم پەيدا بولۇپ، چىرايى ئىختىيارسىز گۈلدەك ئېچىلىپ كېتىپتۇ.

ئۇلار قانداق ئۇچراشقان بولسا، شۇنداق بىر - بىرىنى قىيالماي ئايرىلىپتۇ. ئەزەمخان يىگىتلەر سورۇنىغا كۆڭۈلسىز بىر كەيپىياتتا كىرىپتۇ. پۈتۈن كېچە داۋامىدا ئەزەمخان داستىخاندىكى نازۇ-نېمەتكە زادىلا قول ئۇزاتماپتۇ. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئەزەمخان ئايتولۇننىڭ ئۆز ئۆيىگە قايتىش ۋاقتىنىڭ يېقىنلىشىپ قېلىۋاتقانلىقىنى، ئەمدى ئۇنىڭ تولۇن ئايدەك نۇرلۇق جامالىدىن يەنە بەھرە ئالالمايدىغانلىقىنى ئويلاپ مەيۇسلىنىپتۇ.

مېھمانلار بىر - بىرلەپ تارقىلىشقا باشلاپتۇ. شۇ ۋاقىتتا ئەزەمخان ئايتولۇن بىلەن باغچىدىكى يالغۇز ئاياغ يولدا يەنە بىر قېتىم ئۇچرىشىپ قاپتۇ ۋە پاراڭلىشىپتۇ. ئاسماندىكى نۇرلۇق يۇلتۇزلار بۇ

چاغدا تېخىمۇ جۇلالىنىپ چاقناپ كېتىپتۇ. بىر - بىرلىرىنىڭ يېقىملىق جامالىغا، ئويۇناپ تۇرغان كۆزلىرىگە، تەبەسسۇم كۈلكىسى بىلەن تىترەپ تۇرغان لەۋلىرىگە قاراشقا پېتىنالماي، باغ ئىچىدىكى يولدا يانداش كېتىۋاتقان بۇ ئىككى ئاشىق - مەشۇققا تولۇن ئايىنىڭ ھەۋىسى كېلىپ ماراپ قاراپ قويدى.

ئەدىكەن، بەزىدە خىجىللىقتىن ئۆزىنى ئاق مامۇقتەك بۇلۇت قوينىغا ئالىدىكەن....

ئايتولۇن بېشىنى سېلىپ كېتىۋېتىپ، ئۆزىنىڭ ئاتا - ئانىسى تەرىپىدىن باشقا بىر شاھزادىگە چاي ئىچكۈزۈپ قويۇلغانلىقىنى، تويىنىڭ تېز ئارىدا بولىدىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ بۇ ئىشقا مەيلى يوقلۇقىنى ئەزەمخانغا ئۇقتۇرۇپ قويۇپتۇ.

ئەزەمخان ئايتولۇننى سارىيىنىڭ ئالدىغىچە ئۇزىتىپ قويۇپ، ئارقىسىدىن خېلى ئۇزۇنغىچە قاراپ تۇرۇپتۇ.... ئايتولۇنمۇ كىرىپ كېتىپ بېرىپ، بۇرۇلۇپ ئەزەمخانغا قاراپ پىسكىكىدە كۈلۈپتۇ.

مانا شۇ كۈنكى ئايرىلىشتىن باشلاپ ئەزەمخان خامۇش ۋە پەرىشان بولۇپ قاپتۇ. ئۇ ھەمىشە دېگۈدەك سارىيىنىڭ پەنجىرىسى ئالدىدا غەمگە پېتىپ ئولتۇرىدىكەن. بەزىدە ئىللىق شامال كېلىپ ئۇنىڭ قاپقارا بۇدۇر چاچلىرىنى يەلپۈتۈپ ئويناىدىكەن. ئۇنىڭ ئارقىسىدا خوجايىنىدىن بىرەر ئېغىز سۆز ئاڭلىماي تۇرغان ھەمرا بىلەن مىرزا خوجايىنىنىڭ ئەھۋالىغا بەكمۇ ئېچىنىدىكەن.

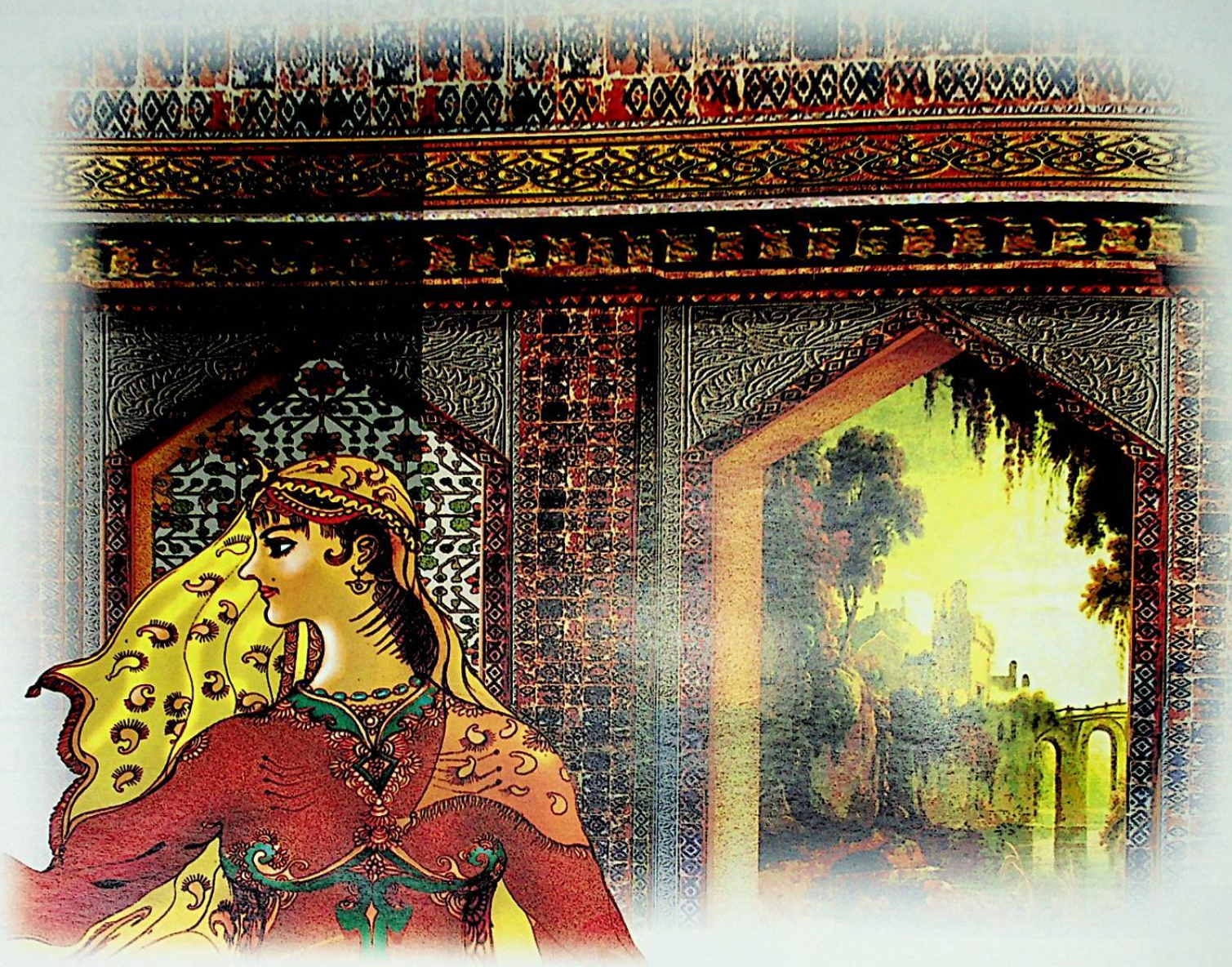
بىر كۈنى كەچقۇرۇن ئەزەمخان راۋابىنى قولىغا ئېلىپ، ئۇنىڭ نازۇك تارلىرىنى تەڭشەپ، زەخمەكىنى ئاستا ئۇرۇپ، مۇڭ ئارىلاش بېيىت ئېيتىشقا باشلاپتۇ:

نازىنىن دىلدار،	ئوتلارغا سالدىڭ.	تىلەپ ۋەسلىڭنى،
ھىجرىڭدا مەن زار.		دىۋانە بولدۇم،
شاھى بەرناسەن،	ئۆسكەن يېرىمدىن،	پەرۋانە بولدۇم.
ئەجەب زىباسەن.	تۇغقان ئېلىمدىن،	
	كېچەي بېغىمدىن،	نازىنىن دىلدار،
سەندەك چىرايلىق،	جاي بەر يېنىڭدىن.	ھىجرىڭدا مەن زار.
يوق ماڭا لايىق.		نىگارىم سەنسەن،
ئەقلىمنى ئالدىڭ،	شېرىن سۆزۈڭنى،	ئارمانىم سەنسەن.

ئۇنىڭ بۇ قوشىقىنىڭ ئاھاڭى شۇ قەدەر غەمكىن ۋە مۇڭلۇق ئىكەنكى، ئاڭلىغانلارنىڭ يۈرىكى راۋابنىڭ تارىسىدەك تىترەپ، كۆزلىرىدىن ياش مونچاقتەك تارىلاپ ئېقىپتۇ. بىچارە ھەمرا بىلەن مىرزا ئىككىسى چوڭقۇر تىنىپ «ئۇھ» تارتىپ، ئۆز كۈچ - قۇدرىتى بىلەن خوجايىنىغا يارەم بېرىشكە ئىنتىلىپتۇ، نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قوللىرىنى قىلىچلىرىنىڭ دەستىسىگە ئۇزىتىپتۇ.

ئەزەمخان زادىلا تاقەت قىلالماپتۇ. ئۇ سۆيگىنىنىڭ سارىيىغا بېرىشقا قارار قىپتۇ. بۇ ئۇچ ئاتلىق يىگىت كۈن پېتىپ قاراڭغۇ چۈشكەندە، ئايتولۇننىڭ باغچە سارىيىنىڭ ئېگىز مۇنارىسىنى نىشانلاپ، شامالدەك تېز ئۇچۇپ كېتىشىپتۇ.

ئۇلار ئاخىر كۆزلىگەن يېرىگە يېتىپ كەپتۇ، تۈن قاراڭغۇسىدا ئاتلىرىنى باغچە سارايىنىڭ ئېگىز مۇنارى يېنىدا توختىتىپتۇ، بىر - بىرلەپ ئاستاغىنا يەرگە چۈشۈپتۇ ۋە باغچە ساراي مۇنارىنىڭ كۈڭگۈرسىگە ئارغامچا تاشلاپتۇ. مىرزانى ئاتلارنى بېقىشقا قويۇپ، ئەزەمخان ھەمرا بىلەن باغچىغا چۈشۈپتۇ. ئەزەمخان باغچىدىكى مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىنى ئىككى تەرەپكە قايرىپ ئېھتىيات بىلەن يول

ئېچىپ ئاستا كېتىۋاتقانىكەن، ئايتولۇننىڭ باغدا ئۇخلاۋاتقان خىزمەتكارىنى كۆرۈپ قاپتۇ. ئەزەمخان ئۇنى ئاستا ئويغىتىپتۇ ۋە:

ــ ئۇنۇڭنى چىقارما، دېمىگىنى ئېچىگگە يۈت، بۇرادەر، ــ دەپ ئۇنىڭغا ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپتۇ. كېيىن:

ــ ئايتولۇننىڭ خاس ھۇجرىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئىشىكىنى كۆرسىتىپ قويغىن، ــ دەپتۇ.

ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقان خىزمەتكار ئۇنىنى چىقىرالماپتۇ. ئەزەمخان ئۇنىڭغا يەنە بىرنەچچە تەڭگە كۈمۈش پۇل تاشلاپ بېرىپتۇ. خىزمەتكار پۇلنى دەرھال قولىغا ئېلىپ، بارمىقى بىلەن خىرە نۇر چۈشۈپ تۇرغان ئىككى روجەكنى كۆرسىتىپتۇ. ئۇنىڭ بۇ خىزمىتى ئۈچۈن ئەزەمخان ئۇنىڭغا يەنە بىرنەچچە تەڭگە پۇل تاشلاپ بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن خاتىرجەم بولغان خىزمەتكار ئەزەمخان بىلەن ھەمرانى ئايتولۇننىڭ خاس ھۇجرىسىنىڭ ئىشىكىگە باشلاپ كېلىپ، ئاۋايلاپ ئىشكىنى ئېچىپتۇ.

ئەزەمخان سۆيگىنى يانغان ئۆيگە كىرىپتۇ. گۈل بەدەن ئايتولۇن مامۇقتەك يۇمشاق ئورۇن ـ كۆرپە سېلىنغان شاھ سۇپىدا تاتلىق ئۇيقۇدا يانغانىكەن. ئۇنىڭ باش تەرىپىدە ھەر خىل ئەتىرگۈللەر، قىزىل گۈللەر خۇش پۇراق چېچىپ ئېچىلىپ تۇرغانىكەن. ئايتولۇن بولسا، ئۇنىڭغا كۆزىنى قىسىپ قارىغاندەك، يېنىك نەپەس ئېلىپ يېتىپتىكەن.

ئەزەمخان ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپتۇ، قوللىرىنى ئالقىنىغا ئېلىپ سىلاپ تۇرۇپ، ئاستا بۇ ناخشىنى ئېيتىپتۇ:

ئاھ ئايتولۇن، گۈل چىرايىڭغا
قىزغىنىپ قارار كۆكتىن ئاي - يۇلتۇز.
مانا مەنمۇ كەلدىم يېنىڭغا،
قاشلىرى قەلەم، چاچلىرى قۇندۇز.

بىزنى ھازىر ھېچكىم كۆرمەيدۇ،
تىنچ خاناڭدا پەقەت ئىككىيلەن.
كۆزلىرىڭنى ئاچ، ئاھ ئايتولۇن،
بىر قىيا باق، سۆيگىنىم سۆيگەن.

ھازىرلا چۈشىدە كۆرگەن ئەزەمخاننى بىردىنلا كۆز ئالدىدا كۆرگەن ئايتولۇننىڭ خۇشاللىقى ئىچ - ئىچىگە سىغماي كېتىپتۇ. ئۇمۇ خۇددى شۇ ئاھاڭدا ئەزەمخاننىڭ غەزىلىگە جاۋاب قايتۇرۇپ شۇنداق دەپتۇ:

سۆيگىنىم، ياريم، بەختىيارىم كېلىپسەن،
سەنسىز ئوتتا يانغىنىمنى بىلىپسەن.

گۈلنىڭ ھىدى كېلەر سەندىن شۇنچە خۇش،
ئېيت لاچىنىم، ئوڭۇمۇ بۇ ۋە يا چۈش؟!

ئاسمانىنىڭ كۈنتۇغۇش تەرىپى سۇزۇلۇشكە باشلاپتۇ، يۇلتۇزلارنىڭ پارقىراق نۇرلىرى خىرەلىشىپ-تۇ، ئاي بولسا، ئاشىق - مەشۇققا ئاخىرقى قېتىم تەبەسسۇم بىلەن تەلمۇرۇپ قاراپ تۇرۇپتۇ.

ئەزەمخان ئايتولۇننىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتكەندە، ئەتراپنى كۆزەت قىلىپ قالغان ھەمرا ئاستا ئىسقىرتىپتۇ. ئۇ ھازىر، تۇن تەڭدىن ئاغدى، ئانچە ئۇزۇنغا قالماي تاڭ يورۇيدۇ، كۆزەتچىلەر ئويغىنىپ قالىسا، بىزگە بىرەر پالاكەت يۇزلىنىپ قالمىسۇن يەنە، دېگەن تەشۋىشتە ئىكەن.

بۇ ئىككى ئاشىق - مەشۇق ئۇچۇن بىر - بىرىدىن ئايرىلىش بەك قىيىن ئىكەن، بىراق بارغانسېرى تاڭ سۇزۇلۇشكە باشلاپتۇ. ئەزەمخان مەشۇقىنىڭ نازۇك قامىتىنى باغرىغا بېسىپ، ئۇنىڭغا ئۆز مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلىش بىلەن ئاۋارە ئىكەن.

شۇ كېچە باشقىلار ئۇچۇن ھەر كۈندىكىدىن بەك ئۇزۇن تۇيۇلۇپتۇ، لېكىن ئەزەمخان بىلەن ئايتولۇن ئىككىسى بۇ كېچىنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى سەزمەي قاپتۇ.

ئەزەمخان تاڭنىڭ يورۇقاتقىنىنى كۆرۈپ كۆزىگە جىق ياش ئالغان پېتى سۆيگىنىنىڭ يېنىدىن قايتىپ چىقىپتۇ - دە، بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن ھەمرا بىلەن مىرزانى ئارقىسىغا سېلىپ، كەلگەن يولى بىلەن تاغ تەرەپكە قاراپ شامالدەك غۇيۇلداپ كېتىپتۇ.

ئەزەمخان سارىيىغا قايتىپ كېلىپ، پۈتۈنلەي غەمگە پېتىپ، گاراڭ ھالغا چۈشۈپ قاپتۇ. مەشۇقسىز ھاياتلىق ئۇنىڭغا كىرەكسىز ۋە مەنىسىزدەك تۇيۇلۇپتۇ. ئۇ ئەتىگەندىن تا كەچكىچە كارىۋىتىدىن قوپماي ياتىدىكەن، ھەتتا يېقىن سىردىشى ۋە مۇڭدىشى بولغان راۋابىنىمۇ قولىغا ئالماپتۇ.

ئايرىلىش ئايتولۇنغىمۇ شۇنداق ئېغىر تۇيۇلۇپتۇ. ئۇ بىر ئامال قىلىپ، سۆيگىنى ئەزەمخانغا ئىنىكىسى ۋە باشقا تەربىيىچى، خىزمەتكارلىرى ئارقىلىق سېغىنىشلىق سالام، دەردلىك تۇيغۇلىرى بىلەن ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى يەتكۈزىدىكەن ھەم ئۇنىڭ ئەھۋالىنىمۇ ئۇقۇپ تۇرىدىكەن.

ئەكبەرخان ئۆزىنىڭ ئارزۇلۇق ئوغلىنىڭ كۆيۈك دەردى بىلەن مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى بىلگەن بولسىمۇ، ئىنىسى ئەسقەرخانىنىڭ قىزى ئايتولۇننى باشقا ئەلگە ياتلىق قىلماقچى بولۇپ كېلىشكەنلىكىنى بىلگىنى ئۈچۇن، ئوغلىغا قاراپ ئېچىنىشلىق ھالدا بېشىنى چايقايدىكەن. ئۇ بەزى - بەزىدە ئىنىسىغا گېپىنىڭ ئۆتمەيدىغانلىقىدىن ھەسرەتلىنىدىكەن.

ئايتولۇننىڭ توي مۇراسىمى يېقىنلىشىپ قالغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ تۇرغان ئەزەمخان ئاتىسىنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ ۋە:

— قەدىرلىك ئاتا، بۇگۈنكى كۈن مېنىڭ ھاياتىمدا ئەڭ بەختسىز كۈنلەرنىڭ بىرى بولۇپ قالىدىغاندەك تۇرىدۇ. خەۋەر تېپىشىمچە، سۆيگىنىم ئايتولۇن باشقا يات بىر ئەلنىڭ شاھزادىسىگە ئۇزىتىلماقچى. مېنى نېمە قىلسىڭىز قىلىڭ، ئەمدى مەن ئۇنىڭسىز زادى ياشىيالمايمەن! ئون گۈلۈمنىڭ بىرىمۇ ئېچىلماي تۇرۇپلا توزۇيدىغاندەك قىلىدۇ! — دەپتۇ.

ئەزەمخاننىڭ ئاتىسى ئوغلىدىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ھاڭ - تاڭ بولۇپ گاڭگىراپ قاپتۇ، كېيىن چوڭقۇر خىيالغا پېتىپتۇ، ئوغلىنىڭ تا ئەزەلدىن داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان ھەممە ئۆرپ - ئادەتلەرگە خىلاپ ھالدىكى بۇ خىل گەپلىرى بىر تەرەپتىن، ئۇنىڭغا غەلىتە تۇيۇلسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئاتىلىق مېھرىنى قوزغاپتۇ. ئاتا مېھرىدە ئۇلۇغ قۇدرەت، چەكسىز مېھرىبانلىق بار... ئۆز پەرزەنتىگە ئاتىلىق مېھرىنى بېغىشلىغان سۆيۈملۈك ئاتا جانجىگەر، بىردىنبىر ئوغلى ئۈچۈن نېمىلەرنى قىلمايدۇ! ئەكبەرخان ئىسىمسى ئەسقەرخانىڭ بۇ ئىشتا بىرەر مەسلىھەت سورىمىغانلىقىنى، قىزىنى چەت بىر ئەلنىڭ شاھزادىسىگە بېرىشكە ماقۇل بولۇپ، ئالدىراپ - تېنەپ تويىنىڭ تەييارلىقىنى قىلىۋاتقانلىقىنى ئويلاپ تىت - تىت بولۇپ ھەسرەتلىنىپتۇ.

ئاخىر قولىدىن ھەرقانداق ئىش كېلىدىغان دۆلەتمەن قېرىندىشى باتۇر خالدارخانىنىڭكىگە ئوغلى ئەزەمخاننى ئېلىپ بېرىپتۇ. ئۇ خالدارخاننىڭ ئالدىغا سوۋغا ـ سالاملىرىنى ئېلىپ تەزىم بىلەن كىرىپتۇ ۋە:

ـــ ئەي كۆزۈمنىڭ نۇرى، مېنىڭ يۆلەنچۈكۈم، خالدارخان! بىر ئىشتا بېشىم قېتىپ، سېنىڭ ئالدىڭغا بوينۇمنى ئېگىپ كەلدىم. بۇ ئىشتا سەن ماڭا ئاتىدارچىلىق قىلىپ مەسلىھەت ۋە مەدەت بەرمىسەڭ، مەن ئىلاجسىز قالدىم. بىر ياققا قارىسام بالا، يەنە بىر ياققا قارىسام ۋاپاسىز، ھاكاۋۇر، مەنمەنچى ئىنىم. مەن ساڭا كېچە ـ كۈندۈز دۇئا قىلاي، خۇدادىن ساڭا بەخت تىلەي، دۆلىتىم، تاجۇ تەختىم، سارىيىم سېنىڭكى بولسۇن، قىلىچىم سېنىڭ دۈشمەنلىرىڭنىڭ بېشىدا ئويناسۇن، مېنىڭ بىردىنبىر ئوغلۇم ئەزەمخاننىڭ بېشىنى ئوڭلىغىن. بۇ ئىش سېنىڭ قولۇڭدىن كېلىدۇ. سەن تەدبىرلىك، غەيرەتلىك، ئادىل ۋە توغرىسەن! ـــ دەپ بېشىنى ئېگىپ قول باغلاپ ئالدىدا تۇرۇپتۇ. خالدارخان قېرىندىشىغا ۋە ئوغلىغا ئىلتىپات كۆرسىتىپ ئورنىدىن تۇرۇپ، تەختىدىن چۈشۈپ قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. كېيىن ئۆز يېنىدىن ئورۇن كۆرسىتىپ، ھەر ئىككىسىنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىپتۇ. ئۇلار خالدارخانىڭ كۆرسەتكەن ئىززەت ـ ھۆرمىتىگە مىننەتدارلىق ئىزھار قىلىپ، ئورۇنلىرىغا جايلىشىپتۇ. تىنچلىق ـ ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن، خالدارخان ئەكبەرخانغا مەقسىتىنى ئوچۇقراق سۆزلەشنى ئېيتىپ، ئوردىنى خالي قىپتۇ. ئەكبەرخان ئوغلىنىڭ بېشىغا چۈشكەن ئىشق ـ مۇھەببەت سەۋداسىنى، ئىنىسىنىڭ بۇ ئىشتا ئۆزىنى كۆزگە ئىلماي نەزەردىن چەتتە قالدۇرغانلىقىنى، قىزى ئايتولۇننىڭ يېقىنداىن بولىدىغان تويىغىمۇ ئېيتمىغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. خالدارخان ئەھۋالنى تەپسىلي سۈرۈشتۈرۈپ ئاڭلىغاندىن كېيىن بېشىنى سىلىپ ئۇزاق ئويلىنىپتۇ، ئاخىر ئەكبەرخانغا يارىدەم بېرىشكە رازى بوپتۇ.

ئەتىسى خالدارخان ئۆزىنىڭ پۇتۇن لەشكەرلىرىنى يىغىپ، تويىنى كۆچۈرۈپ ماڭغان يايلاۋخانىنىڭ يولىنى توسۇپتۇ. قىزنى ئۇلاردىن ئاجرىتىۋېلىپ، ئەزەمخاننىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپتۇ.

ئەزەمخان ئايتولۇننى ئېتىغا مىندۈرۈپ، دادىسى بىلەن خوشلىشىپتۇ. قىز بىلەن ئۆزى خالدارخانىنىڭ سارىيىغا كېلىشىپتۇ. سارايدىكىلەر بۇ ئىككىيلەننى چىرايلىق بېزەلگەن خاس ھۈجرىغا چۈشۈرۈپ، نىكاھ ئوقۇتۇپ قويۇپتۇ.

قۇۋۇ، ئۇرۇشقاق ۋە جاھىل يايلاۋخان ئايتولۇننىڭ قولدىن كەتكىنىگە چىدىماي، لەشكەر توپلاشقا بۇيرۇق بېرىپتۇ. كېيىن ئۇ لەشكەر توپلاپ خالدارخانىنىڭ ئۈستىگە باستۇرۇپ بارغىنى بىلەن جەڭدە ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپتۇ. ئۇ دەرھال ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىپ بېقىشنى، ئۇمۇ بولمىغاندا، توپلانغان قوشۇن بىلەن خالدارخانىنىڭ ئۈستىگە باستۇرۇپ بېرىپ، ئايتولۇننىڭ ئۆلۈكىنى بولسىمۇ، ئېلىپ كېلىشنى جەزملەشتۈرۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن يايلاۋخان خالدارخانىنىڭ ئالدىغا ناھايىتى نۇرغۇن ئالتۇن ـ كۈمۈش بىلەن يوشۇرۇن ئەلچى ئەۋەتىپتۇ.

مال ـ دۇنياغا ھېرىس كىشىلەر ئالتۇن ـ كۈمۈشنى كۆرگەندە ئېرىپ كېتىپ، ۋاپادارلىقنى ئاياغ ـ ئاستى قىلىشى ھەممىگە مەلۇم. خالدارخانمۇ ئالتۇن ـ كۈمۈشنى كۆرۈپ ئەكبەرخان ۋە ئەزەمخانغا قىلغان ئىلتىپاتىدىن يېنىپ، ئايتولۇننى ئۇنىڭ ئەلچىلىرىگە بېرىپ قويۇپتۇ.

«ئۆزى يوقنىڭ يۇزى يوق» دېگەندەك، شۇ كۈنلەردە ئەزەمخان ئۇ يەردە يوق ئىكەن، ئۇ دادىسى ۋە ئانىسىنىڭ قېشىغا توي ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلارنىڭ تەييارلىقىنى مەسلىھەتلىشىشكە كەتكەنىكەن. ئۇ قايتىپ كېلىپ، سۆيگىنىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىنى ئۇقۇپتۇ. دادىسىنىڭ ئادىل ۋە خالىس، باتۇر دەپ نام چىقارغان قېرىندىشىنىڭ ئالتۇن ـ كۈمۈش ئالدىدا ئاچ كۆزلۈك قىلىپ ئاينىغان پەس-

كەشلىكىدىن خەۋەر تاپقان ئەزەمخان ئېغىر غەمگە چۆكۈپتۇ.

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى ئۇ ئۆزىنىڭ بېشىغا كەلگەن دەرد ـ ئەلەمنى خالدارخانىنىڭ ئوغلى خالمۇراتخانغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. خالمۇراتخانىنىڭ ئەزەمخانغا ئىچى ئاغرىپتۇ، قېرىندىشىغا گۈزەل مەلىكە قىز ئايتولۇننى قايتۇرۇپ ئېلىپ بېرىش، ئىككىسىنى مۇراد ـ مەقسىتىگە يەتكۈزۈپ قويۇش مەقسىتىدە، دوست ـ يارلىرى ھەم باتۇرلاردىن قوشۇن توپلاپتۇ.

خالدارخان ئوغلىنىڭ بۇ ئىشىدىن خەۋەر تاپقان چاغدا، ئوغلى قوشۇننى باشلاپ، ئەزەمخاننى ئېلىپ ياياۋخان تەرەپكە كەتكەنىكەن. ئۇ بۇ ئىشقا ھېچقانداق ئېتىراز بىلدۈرمەپتۇ.

ياياۋخانمۇ تەييارلىنىپ تۇرغانىكەن، دەرھال لەشكەرلىرىنى ئېلىپ خالمۇراتقا قارشى چىقىپتۇ. ئىككى ئوتتۇرىدا قانلىق جەڭ باشلىنىپ كېتىپتۇ. ئۇلار ئىككى كۈنگىچە قاتتىق ئېلىشىپتۇ، ئۆلۈكلەر ساينىڭ تېشىدەك يېتىپ كېتىپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى تاڭ ئاتار ۋاقتىدا، ئەزەمخان ساق قالغان بىرنەچچە نۆكىرى بىلەن خالمۇراتنىڭ جەستىنى ئېلىپ تاغقا چىقىپ كېتىپتۇ. دۇنياپەرەس خالدارخانىنىڭ ئاچ كۆزلۈكى ئوغلىنىڭ بېشىغا چىقىپتۇ.

ئەزەمخان ئايتولۇندىنمۇ، دوستى، قېرىندىشى خالمۇراتتىنمۇ ئايرىلىپ «ئۇھ» تارتىپ، گاھى تاغدا، گاھى ئەل ئارىسىدا يىغلاپ يۈرۈپتۇ. ئۇنىڭ بۇ دەردىگە داۋا تېپىلماپتۇ. ئەزەمخانىنىڭ چىرايى سارغىيىپ ھالدىن كېتىپتۇ. ئۇ پەقەت بىرلا نەرسىنى ــ يىراقتىن بولسىمۇ، سۆيگىنىنى بىر كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ-كەن، شۇ مەقسىتته يوشۇرۇنچە ياياۋخانىنىڭ ئېلىنى ئارىلاپ، باغلىرىنى ئايلىنىدىكەن.

بىر كۈنى ئۇنىڭ سارىيىغا ئىككى جاھانكەزدى دەرۋىش كىرىپ كەپتۇ. ئۇلار يولدا بەك چارچىغانلىق-تىن پۇتىنى ئارانلا يۆتكىيەلەيدىكەن، يۈز ـ كۆزلىرىنى توپا ـ چاڭ باسقان، كىيىملىرى جۇلدۇر ـ جۇلدۇر بولۇپ، ياماق چۈشمىگەن يېرى يوق ئىكەن.

ئەزەمخان بۇ جاھانكەزدى مۇساپىرلارنى ئىززەت ـ ھۆرمەت بىلەن كۈتۈۋاپتۇ، ئۇسسۇزلۇق، ئاش ـ تاماق بېرىپتۇ، دەم ئېلىش ئۈچۈن مەخسۇس بىر ئۆينى بېرىپتۇ، ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرۇشقا ئالاھىدە كىشى بەلگىلەپتۇ.

مۇساپىرلار ئەزەمخانىنىڭ قىلغان بۇ ياخشى مۇئامىلىسى ئۈچۈن ئۇنىڭغا قانداق يول بىلەن مىننەتدار-

لىق ئىزھار قىلىشنى بىلمەي قېلىشىپتۇ. لېكىن، ئۇلار ئەزەمخاننىڭ چىرايى سارغىيىپ، مۇڭ باسقانلىقى-
نى، ھالىنىڭ بەكلا پەرىشانلىقىنى سېزىپ قاپتۇ. ئۇلار ئۆزئارا بۇ ھەقتە پىكىرلىشىپ، ئۇنىڭ خىزمەتچىسى
مىرزادىن بۇ سىرنى سوراپ بىلىشكە كېلىشىپتۇ. بىر كۈنى ئۇلاردىن بىرى مىرزىنى گەپكە سېلىپ كېلىپ:
ــ سېنىڭ بۇ مېھماندوست خوجايىنىڭ نېمە ئۈچۈن شۇنداق غەمكىن؟ ــ دەپ سوراپتۇ.
ــ ئۇنىڭ غەمكىنلىكى ئايتولۇن دېگەن بىر ساھىبجامال قىزغا باغلىنىشلىق، ــ دەپ، ئوتتۇرىدا بو-
لۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنىڭ ئۆزى بىلىدىغانلىرىنى مىرزا ئۇلارغا تەپسىلىي بايان قىپتۇ ۋە ئاخىردا، ــ ئۇ شۇ
سەۋەبلىك داۋاسىز دەردكە قالدى، ــ دەپ ئېغىر «ئۇھ» تارتىپتۇ.
ــ بۇ دەردكە داۋا تېپىلىدۇ! ــ دەپتۇ مۇساپىرلاردىن بىرى مىرزاغا كۆز قىسىپ، ــ بىزنى ياخشى
كۆتۈۋالغىنى ئۈچۈن خوجايىنىڭنى بىز ئۆز سۆيگىنى بىلەن چوقۇم كۆرۈشتۇرىمىز!
ئەتىسى ئەتىگەندە ئۇلار مىرزا بىلەن ئەزەمخاننىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇنى ئۇيقۇدىن ئويغىتىپتۇ. ئۇلار
ئەزەمخاننىڭ ئۆيىدە ئىشىك ـ تۆشۈك، پەنجىرە ـ روجەكلەرنى ئېتىپ مەخپىي ھالدا مەسلىھەتلىشىپتۇ.
ئۇلارنىڭ نېمە توغرۇلۇق سۆزلەشكەنلىكىنى ھېچكىم بىلەلمەپتۇ. كەچكە يېقىن ئوردىنىڭ قىبلە تەرىپىدە-
كى دەرۋازىدىن كىرگەن ئىككى دەرۋىش ئۈچ بولۇپ چىقىپ كېتىپتۇ.
ئۇلارنىڭ ئۈچىنچىسى ئەزەمخان ئىكەن. شۇ ۋاقىتتا ئوردىنىڭ شۇ تەرەپتىكى دەرۋازىسى ئۈستىدىكى
راۋاقتا ئەتراپقا نەزەر سېلىپ ئولتۇرغان ئەكبەرخانمۇ ئۆزىنىڭ ئوغلىنى تونۇيالماپتۇ. ئەزەمخاننىڭ چاچلە-
رى دەرۋىشلەرنىڭكىدەك ئۆسكەن، جۇل ـ جۇل كىيىملىرىنىڭ يىرتقلىرىدىن بىر ئەت ـ بىر ئۇستىخان
بولۇپ قالغان بەدەنلىرى كۆرۈنۈپ تۇرىدىكەن. ئۇ يېرىلغان پۇتلىرىنى ئارانلا يۆتكەيدىكەن. شۇنداق قىلىپ،
بۇ ئۈچەيلەن ياياۋخانىڭ ئوردىسىغا قاراپ مېڭىپتۇ.
ئۇلار بىرنەچچە كۈن مېڭىپ، ياياۋخانىڭ ئوردىسىغا يېتىپ كەپتۇ. بۇلار يېتىپ كەلگەندە گۈگۈم
چۈشكەنىكەن. كۆزەتچىلەرمۇ ئۇلارنىڭ ئەپتىگە قاراپ نېرى ـ بېرىنى سۈرۈشتۈرمەي ئوردىغا كىرگۈزۈۋە-
تىپتۇ. ئوردا ئەمەلدارى ئۇلاردىن بىر قۇر گەپ سوراپتۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ جاھانكەزدى دەرۋىشلەردىن ئە-
كەنلىكىنى، دۇنيانىڭ ھۇزۇر ـ ھالاۋىتىدىن قول ئۈزگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ ۋە ياياۋخانىڭ غېرىب ـ مۇسا-
پىر، دەرۋىشلەرنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ بېشىنى سىلايدىغانلىقىنى يىراقتىن ئاڭلاپ،

بىر كۆرۈشۈپ ئۆتۈش نىيىتىنىڭ بارلىقىنى، بۇ يەرگىمۇ شۇنىڭ ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. ئۇلاردىن ئۆزىنىڭ خانى ھەققىدە ياخشى تەرىپلەرنى ئاڭلىغان ئوردا ئەمەلدارى نېمە قىلىشىنى بىلمەي، بۇ ئۇچ دەر-ۋىشنى ياياۋخانىنىڭ سارىيىنىڭ تېگىدىكى بىر ئۆيگە جايلاشتۇرۇپتۇ.

ئەتىسى ئۇلاردىن بىرى قوموش سۇنىيىنى چاپتۇ، يەنە بىرى ئىككى قولىغا ئىككىدىن تۆت تاشنى ئېلىپ ئوينىتىپ چاپتۇ، ئەزەمخان بولسا، راۋابىنى چاپتۇ. ئوردا ئەھلى ساراي ئالدىدىكى مەيدانغا توپلىشىپ-تۇ، ئۇلارنىڭ سازلىرىنى تىڭشاپتۇ.

ياياۋخانمۇ بۇلارنىڭ ئويۇنلىرىنى تاماشا قىلىش ئۈچۈن سارايىنىڭ راۋىقىغا چىقىپتۇ.

ئەزەمخان مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ راۋابىنىڭ پەردىسىنى يۆتكەپتۇ. ئۇنىڭ قولى راۋابىنىڭ پەردىسى بىلەن زەخمىكىدە ئوينىسا، كۆزى راۋاقلارنى كۆزىتىپتۇ، قەيەردىن، قايسى راۋاقتىن ۋە قايسى روجەكتىن ئايتولۇننىڭ شولىسى كۆرۈنىدىكىن، دەپ ھەممە تەرەپنى تەكشى كۆزىتىپتۇ. ئەزەمخانىنىڭ تاقىتى تاق بولۇپ، سەۋر قاچىسى تاشقان چاغدا، بۇ ئىككىسىنىڭ كۆزى ئۈچرىشىپ قاپتۇ. ئايتولۇن پەنجىرىنى قىيا ئېچىپ ئۇنىڭ چېلىۋاتقان راۋابىغا تەلمۈرۈپ قاراپ تۇرغانكەن. ئۇنىڭ چولپاندەك كۆزلىرىدىن قايغۇ ۋە خۇشاللىقنىڭ ياشلىرى كۆرۈنۈپتۇ. ئەزەمخان ئۆزىنى ناھايىتى تەستە ئوڭشىۋېلىپ، راۋابىنى ئايتولۇننىڭ ئەكياخشى كۆرىدىغان پەردىلىرىگە مەرغۇللىتىپ چاپتۇ.

دەرۋىشلەرنىڭ بۇ ئويۇنى ياياۋخانغا يېقىپ قاپتۇ، ساراي ئەمەلدارىغا ئۇلارنى سارايدا ياخشى كۈتۈشنى تاپشۇرۇپتۇ. ساراي ئەمەلدارى ياياۋخانىنىڭ خاھىشىغا قاراپ، ئۇلار سازدىن توختىغاندا باغقا باشلاپ ئەكىرىپتۇ ۋە:

— بۇ ياياۋخان بىلەن مەلىكىلىرىمىزنىڭ خاس سەيلىگاھى. ئۇلار خالىغان ۋاقىتلىرىدا بۇ باغنى ئايلىنىپ كۆڭۈللىرىنى ئاچىدۇ. سىلەرمۇ بۇ يەردە بىرنەچچە كۈن تۇرۇپ خانىمىزغا كۆپرەك دۇئا قىلىڭلار! — دەپتۇ. بۇلارغا ئارام ئېلىشقا شۇ يەردىكى راۋاقتىن بىرنى بوشتىپ بېرىپتۇ. ئوردا ئەمەلدارلىرى، خىزمەتچىلىرى كۆڭۈللىرىنى ئاچىدۇ. سىلەرمۇ بۇ يەردە بىرنەچچە كۈن تۇرۇپ خانىمىزغا كۆپرەك دۇئا قىلىڭلار! — دەپتۇ. بۇلارغا ئارام ئېلىشقا شۇ يەردىكى راۋاقتىن بىرنى بوشتىپ بېرىپتۇ. ئوردا ئەمەلدارلىرى، خىزمەتچىلىرى، ئاشپەز-ئوچاقچىلىرى ئۇلارغا ئەڭ ياخشى تائاملارنى ئېلىپ كېلىپ بېرىپتۇ. ياياۋخانمۇ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. دەرۋىشلەر ئەزەمخاننى روھلاندۇرۇپ چۆن زۇلمەت پەردىسىنى ئەتراپقا يېيىپتۇ. ياياۋخانمۇ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. دەرۋىشلەر ئەزەمخاننى روھلاندۇرۇپ يولغا ساپتۇ. دەرۋىشلەر ئۇنىڭغا ئامەت تىلەپ، ئۇنى قورۇقداش ئۈچۈن ئىككىسى ئىككى تەرەپكە يول ئاپتۇ.

ئېھتىيات بىلەن ھەر تەرەپكە قۇلاق سېلىپ ماڭغان ئەزەمخان بىردىنلا بايىقى راۋاقنىڭ پەنجىرىسىدىن ئايتولۇننىڭ دەردلىك ھەم مۇڭلۇق، نازۇك ئاۋازىنى ئاڭلاپ قاپتۇ. ئۇ بۇ قوشاقنى ئوقۇۋاتقانىكەن:

كېچە تۇتەك قاراڭغۇ،
كۆزۈمگە كەلمەس ئۇيقۇ.
ئۇخلار ھارغان پاسىبان،
قىينالماقتا خەستە جان.
سەن نەدىسەن ناتىۋان؟
مېنىڭ ھالىم پەرىشان.
بىر كۆرۈندۈڭ كۈندۈزى،
«گويا بەخت يۈلتۇزى
بېشىمغا قوندى» دېسەم،
كۆزدىن يىتكىلى نىكەم.
كەلگىن ئەزىز دىلدارىم،
تۇگەپ پۈتتى قارارىم.
تەلمۈرتمەي مېنى بۇنداق،
تۇتقىن قولۇمنى تېزراق.

ئەزەمخان تۇرغان ئورنىدىن قوزغىلىپتۇ. ئايتولۇننىڭ قوشاقلىرىغا قۇلاق سېلىپ كېتىۋېتىپ، ئۇ-نىڭ ئاۋازى پەسەيگەن چاغدا: «بايا ئاڭلانغان ھېلىقى نازۇك ئاھاڭلىق قوشاق مېنىڭ شېرىن خىيالىم

ئوخشايدۇ» دەپتۇ. ئۇ شۇنداق ئىككىلىنىپ تۇرغان چاغدا، پورەكلەپ ئىچىلىۋاتقان گۈل غۇنچىلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئۆزىگە قاراپ غۇلاچ يېيىپ كېلىۋاتقان ئايتولۇنغا كۆزى چۈشۈپ قاپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىككى ئاشىق ـ مەشۇق بىر ـ بىرى بىلەن قۇچاقلاشقان پېتى هوشىدىن كېتىپ گۈللۈككە يىقىلىپتۇ.

ئۇلار هوشىغا كېلىپ كۆزلىرىنى ئاچقاندا تاڭ يورۇپ قالغانىكەن. ئۇلار غەيرىيلەرنىڭ كۆزى ئۆز ـ لىرىگە چۈشۈپ قېلىپ، پىتىنە ـ پاساتىنىڭ پەيدا بولۇشىدىن ئەنسىرەپ، بىر ـ بىرىدىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيمىغان هالدا ئۆز جايلىرىغا قايتىشىپتۇ.

ئەزەمخان ئۆز ئورنىغا قايتىپ كېلىپ راۋابىنى قولىغا ئاپتۇ ۋە شۇنداق جارانلىتىپ چاپتۇكى، ئۇ ـ نىڭ راۋابىنىڭ دەستىسىگە باغدىكى بۇلبۇللار ئىختىيارسىز ئۇچۇپ كېلىپ قونۇشۇپتۇ.

بېشىدىن جاهانىنىڭ ئىسسىق ـ سوغۇقى ئۆتكەن مۇنەججىم كىشىلەرنىڭ مۇنداق بىر سۆزى بار: «گۈلنىڭ تىكىنى بار، بەختىڭمۇ غەپلىتى بار، ئۇ مەڭگۈلۈك ئەمەس» بۇ گەپ راست ئوخشايدۇ. ئەزەم ـ خانىنىڭ بەختى ئېچىلىپ، كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ، ئايتولۇن بىلەن ئۇچرىشىش ئىشىكىنى ئەمدى ئاچقاندا، ياياۋخان بۇ دەرۋىشلەردىن گۇمانلىنىشقا، ئادەم قويۇپ ئۇلارنىڭ هەربىر قەدىمىنى نەزەر ئاستىغا ئېلىش ـ قا باشلاپتۇ، ئاردىدىن ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇلارنى سارايدىن قوغلاپتۇ. ئايتولۇن بىلەن ئۇچرىشىشنىڭ ئاخىرقى چارىسى بىلەن ئۇمىدلىرىمۇ شۇنىڭ بىلەن يوقاپتۇ.

ياياۋخان تەرىپىدىن «گۇمانلىق» دەپ قوغلانغان دەرۋىشلەر بىلەن ئەزەمخان ئۆزىنىڭ سارىيىغا كې ـ لىپ غەم ـ قايغۇ، هەسرەت، دەرد ـ ئەلەم بىلەن ئازابلىنىپ ئاغرىپ قاپتۇ.

ئىشقتىن ئىبارەت بۇ بىداۋا دەردكە تېۋىپلارنىڭ دورا ـ دەرمانلىرى، ئەكبەرخانىنىڭ چارە ـ تەد ـ بىرلىرى كار قىلماپتۇ. ئاخىر ئۇنىڭ غۇنچىدەك ئېچىلىپ كېلىۋاتقان نۇرلۇق جامالى سولۇپىتۇ ۋە بۇ دۇنيا بىلەن خوشلىشىپ، ئۇ دۇنياغا سەپەر قىپتۇ.

ئەزەمخانىنىڭ ئۆلۈمى هەققىدىكى خەۋەر دەرۋىشلەر ئارقىلىق ناهايىتى تېزلا دادىسىغا تەۋە پۇتۇن ۋىلايەتلەرگە تارقىلىپتۇ. بۇ خەۋەر ئۇ يەرلەردىن ئاخىر ئايتولۇنغىمۇ يېتىپ بېرىپتۇ. بۇ دەهشەتلىك شۇم خەۋەرگە ئاۋۋال ئۇ ئىشەنمەپتۇ، كېيىن ئېسىنى يوقتىپ هوشىدىن كېتىپتۇ. تېۋىپلار ئۇنىڭ پۇت ـ قول ۋە پىشانىلىرىگە شىپالىق مەلهەملەرنى سۈرۈپ بېقىپتۇ، گۈزەل يۈزىگە گۈل سۈيى چېچىپ ـ تۇ، دىمىغىغا ئارچا ئىسرىقىنىڭ تۈتۈنىنى پۈرتىپتۇ. بۇلارنىڭمۇ هېچقايسىسى كار قىلماي، ئايتولۇنمۇ ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ...

شۇ كۈنلەردە هەمرا بىلەن مىرزانىڭ چۈشىگە ئەزەمخان بىلەن ئايتولۇن كىرىپتۇ، قارىسا، ئۇلار ئىككىسى جەننەتتە بىر ـ بىرى بىلەن قول تۇتۇشۇپ، يېتىلىشىپ يۈرگۈدەك. ئۇلارمۇ بۇ ئىككىسىنى كۆرۈپ يېنىغا كەپتۇ ۋە:

— بىزنىڭ پاك ئىشق ـ مۇهەببىتىمىز هەققىدە پانىي دۇنيادا ئويلىغانلىرىمىز باقي دۇنيادا ۋۇ ـ جۇدقا چىقتى. ئۇ دۇنيادا بىزنىڭ ئارىمىزغا شۇمبۇيا بولۇپ ئۇنگەنلەرنىڭ جېنىغا ۋاي! — دەپتۇ.

ۋەقەشۇناس كىشىلەرنىڭ سۆزلىرىگە قارىغاندا، شۇ كۈنلەردە كىمدەكىم راۋاب چېلىشنى ئۆگىنىش ـ كە بەل باغلىسا، ئەزەمخانىنىڭ قەبرىسى بېشىدىكى شاتۇت دەرىخىنىڭ نوتىسىدىن زەخمەك ياساپ، راۋابنى قولىغا ئالسا، ئۇزاق ئۆتمەي خۇددى ئەزەمخاندەك ئۇنى سايرىتىپ چېلىشنى ئۆگىنىۋالالايدىكەن.

ياۋۇز پادىشاھ بىلەن داناۋەزىر

امانلارنىڭ زامانىسىدا بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن، ياۋۇزلۇقتا ئۇنىڭ داڭقى يەتتە ئىقلىمغا تارقالغانىكەن. ئۇنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرى دانىشمەنلىكتە يەتتە ئىقلىمدا نامدار ئىكەن. ھەر-قايسى ئەللەرنىڭ پادىشاھلىرى ئۆزلىرى كېلىپ ياكى نۇرغۇن سوۋغا - سالاملار بىلەن ئەلچىلەرنى ئەۋەتىپ، بۇ دانىشمەن ۋەزىرنىڭ دانا مەسلىھەتلىرىنى قوبۇل قىلىپ تۇرىدىكەن.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ ياۋۇز پادىشاھ ئىنساپىغا كېلىپ قالغانمۇ ياكى باشقا بىر ئوي - خىيالى بارمۇ، ئۇنىسى بىزگە نامەلۇم، ھەرھالدا ئۆزىگە قاراشلىق يۇرتلارنى ئوڭ قول ۋەزىرنىمۇ ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ بىر ئارىلىغۇسى كەپتۇ. پادىشاھ ۋەزىرنىڭ مەسلىھىتى بىلەن پۇقراچە كىيىنىپتۇ - دە، سەپەر قىپتۇ. ئۇلار يۇرت ئارىلاپ يۇرۇپ كەچقۇرۇن بولغاندا بىر مەھەللىگە يېتىپ كەپتۇ، مەھەللە-نىڭ چېتىدىكى بىر ئۆيگە چۈشۈپتۇ. ئۇلار ئۆيدە بىر پىيالىدىن چاي ئىچە - ئىچمەيلا ساھىبخانا خو-تۇنىنىڭ تولغىقى تۇتۇپتۇ. پادىشاھنىڭ تۇرۇپلا ياۋۇزلۇقى تۇتۇپ، بىرنېمە دېيىشكە تەمشەلگەندە، ۋەزىر ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ پېشىنى تارتىپ، سەۋر - تاقەتلىك بولۇشنى ئۇمىد قىپتۇ، شۇنداقتىمۇ ئۇلار بۇ ئۆي-دىن يۆتكەلمەكچى بوپتۇ. بەكمۇ كەچ بولۇپ كەتكەنلىكتىن، ساھىبخانا مېھمانلارنى قويۇپ بەرمەپتۇ. تۇن نىسبىدە، يورۇق دۇنياغا بىر ئوغۇل پەرزەنت كۆز ئېچىپتۇ. ئۇ پەرزەنتنىڭ يىغىسىنى ئاڭلىغان دانىش-مەن ۋەزىر ھەيرانلىق ئىچىدە قاتتىق كۈلۈپتۇ. پادىشاھ ۋەزىرنىڭ سەۋەبسىز كۈلمەيدىغانلىقىنى بىل-گەچكە، ھەيران بولۇپ:

— ئەجەبا، قاتتىق كۈلۈپ كەتتىڭ، سەۋەبى نېمە؟ — دەپتۇ.

— بۇ بوۋاق چوڭ بولغاندا ئۇلۇغ پادىشاھىمىزنىڭ كۈيئوغلى بولغۇسى، مەلىكە بىر جۈپ ئوغۇلغا ئانا بولغۇسى. تەقدىرنىڭ ھېكمىتى شۇنداق ئىكەن. شۇنىڭغا ھەيران بولۇپ كۈلمەكتىمەن، — دەپتۇ ۋەزىر.

ۋەزىر دانىشمەن بولغاچقا، پادىشاھ ئۇنىڭ سۆزىگە قارشى چىقالماي تەشۋىش ئىچىدە قاپتۇ، ئۇ گادايغا قىزمىنى چوڭ قىلىپ بەرگۈچە، بۇ بوۋاقنى سېتىۋېلىپ، ئۆلتۈرگۈزۈۋەتمەيمەنمۇ، دەپ ئويلاپتۇ - دە، ئۆي ئىگىسىگە شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي ساھىبخانا بۇرادەر، بىز سەپەر ئۈستىدىكى ئادەملەر ئىدۇق. بوۋاقنىڭ بىزنىڭ كۆز ئالدى-مىزدا دۇنياغا كۆز ئېچىشى ئەلۋەتتە بىزنىڭ سەپىرىمىزنىڭ ئوڭۇشلۇقلۇقىدىن دېرەك بېرىدۇ. مېنىڭ پەرزەنتىم يوق، شۇڭا ماڭا بوۋاقنى بەرسەڭلار، مەن سىلەرگە بىر ئۆمۈر يەتكۈدەك ئالتۇن بېرەي، — دەپتۇ. ئۆي ئىگىلىرى مەسلىھەتلىشىپ شۇنداق دەپتۇ:

— سلىنىڭ ئۇمىدلىرىنىمۇ يەردە قويمايلى، بىزمۇ ئاز - تولا ئالتۇن بىلەن دەرگاھىمىزنى ياخ-شىلايلى، بۇ بالا سلىنىڭ قوللىرىدا يامان ئۆتمەس، — دەپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، پادىشاھ بوۋاقنى نۇرغۇن ئالتۇن بەدىلىگە ئېلىۋاپتۇ - دە، مەزمۇت ساندۇققا سې-لىپ دەريانى ئېقىتىۋېتىپتۇ.

دەريانىڭ تۆۋەنكى ئېقىنىدا بىر بېلىقچى ھەر كۈنى دەريانى بىرلا قېتىم تور تاشلايدىكەن. بېلىقچى بۇ قېتىممۇ «بەختى - پېشانەمدىن» دەپ، تورنى دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدىن ھالقىتىپ تاشلاپتۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا ساندۇق كېلىپ تورغا ئىلىنىپ قاپتۇ. بېلىقچى تورنى سۆرىگەندە، يوغان بىر ساندۇق بىللە چې-قىپتۇ، ساندۇقنى ئېلىپ ئۆيىگە كەپتۇ. بېلىقچى خوتۇن - بالىلىرىنى بۇ «ئامەت»كە ھەقدار قىلىپ ئاغزىنى ئېچىپتۇ ۋە بىر بوۋاقنى كۆرۈپ، ھەيرانلىقتا چۆچۈپ كېتىپتۇ، بېلىقچى، توققۇز بالىنى با-قالمايۋاتقاندا بۇ قوشۇلسا، ئون بالىنى قانداقمۇ باقارمەن، دەپ ئەندىشە قىپتۇ ۋە ساندۇقنى بوۋاق بىلەن دەريانا تاشلىۋەتمەكچى بوپتۇ، لېكىن ئۇنىڭ خوتۇنى ئۇنماپتۇ.

— بۇنى بىزگە تەقدىر ئېلىپ كەلدى. توققۇز بالىنىڭ رىزقىنى بەرگەن خۇدايىم بۇنىڭمۇ رىزقىنى بېرەر، — دەپتۇ ئايال. شۇنداق قىلىپ، خۇدايىم بەرگەن ئونىنچى بالىغا ئايالىنىڭ ئانىلىق مېھرى چۈ-شۈپ قاپتۇ، ئۇنى توققۇز بالىنى باققانغا ئوخشاش بېقىپتۇ.

يىللار كەينىدىن يىللار ئۆتۈپتۇ. پادىشاھ دانىشمەن ۋەزىرى بىلەن سەيلىگە چىقىپتۇ. ئۇلار تاغلار-

دىن ئېشىپ، چۆللەرنى كېزىپ، بىر چوڭ دەريا بويىغا يېتىپ كەپتۇ. يىراقتىن بىرنەچچە بالا يۈگۈرگەن پېتى ئاجايىپ كىينىۋالغان بۇ ئادەملەرنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇلارنى تاماشا قىپتۇ. شۇ چاغدا ۋەزىر پادىشاھقا كۆيئوغۇل بولۇش پېشانىسىگە پۈتۈلگەن ھېلىقى بوۋاقنىڭ چىراي، ئەقىل ـ پاراسەتتە كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلغۇدەك چوڭ بولغانلىقىنى كۆرۈپ، ھەيرانلىق ئىچىدە يەنە قاتتىق كۈلۈپتۇ.

ــ ئەي دانا ۋەزىرىم، بۇ كۈلكەڭنىڭ مەنىسىنى بىلەلمىدىم، ــ دەپتۇ پادىشاھ.

ــ مۇشۇ بالىلارنىڭ ئارىسىدىكى چىراي شەكلى قاملاشقان، ئوماق ئوغۇل پادىشاھىئالەمنىڭ كۆيئوغلى بولغۇسى، ــ دەپتۇ ۋەزىر.

ــ سەن گادايىنىڭ بالىلىرىنى ماڭا كۆيئوغۇللۇققا تاللايدىغانغا نېمە ھەددىڭ بار؟ مەن قىزىمنى مۇشۇنداق تېگى پەس بىر گادايغا بېرەرمەنمۇ؟ ! ــ دەپتۇ دەرغەزەپكە كەلگەن پادىشاھ.

ــ بۇ جاھان شۇنداق تەقدىر ـ قىسمەتلىك جاھان، تەقدىرنىڭ ئىرادىسىز قىل تەۋرىمەيدۇ، ــ دەپتۇ ۋەزىر.

پادىشاھ تەقدىرنىڭ قىسمىتىنى ئاڭلاپ ئەندىشىگە چۈشۈپ قاپتۇ. ئۇ بېلىقچى بوۋاينى چاقىرىپ:

ــ بۇ ئوغۇل ئۆز بالاڭمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ يوقسۇ، ئۇلۇغ پادىشاھىئالەم، تەقدىر ماڭا بەخش ئەتكەن ئوننىچى ئوغلۇم. ئۇ بىر خىسلەتلىك بالا، ئۇ مېنىڭ بالام بولغاندىن بېرى ئىشلىرىم ئوڭغا تارتىپ، يامان كۈنگە قالمىدىم. ئەسلىدە ئۇ مېنىڭ

تورۇمغا چۈشكەن ساندۇق ئىچىدىن چىققان، ــ دەپتۇ بېلىقچى.

پادىشاھ تەشۋىش ئىچىدە قاپتۇ، بالىنى كۆز ئالدىدىلا جاللاتلىرىغا ئۆلتۈرگۈزۈۋەتمەكچى بوپتۇ، بىراق پۇقرالارنىڭ، بىگۇناھ بالىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن ياۋۇز، زالىم پادىشاھ، دەپ ئۆزىگە قارشى چىقىشىدىن ئەنسىرەپتۇ، شۇڭا بالىنى يەنە ھىيلە بىلەن يوقىتىش كويىغا چۈشۈپتۇ. دانىشمەن ۋەزىر پادىشاھنىڭ يامان نىيىتىنى پەملەپ، ئۇنى يوشۇرۇپ قالماقچى بوپتۇ. پادىشاھ بېلىقچىنى رازى قىلىپ، بالىنى ئوردىغا ئالدۇرۇپتۇ. ئۇلار ئوردىغا بارغاندىن كېيىن، پادىشاھ جاللاتنى چاقىرتىپ، بۇ بالىنى ئۆلتۈرۈشنى بۇيرۇپتۇ. جاللات بالىنى ئېلىپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، دانىشمەن ۋەزىر يوشۇرۇنچە قوغلاپ يېتىپ، بالىنى جاللاتتىن تىلىۋاپتۇ، بالىنى پادىشاھقا كۆرسەتمەي تەربىيىلەپتۇ.

ئارىدىن يەنە بىرنەچچە يىل ئۆتۈپتۇ، بۇ بالا قەددى ـ قامىتى كېلىشكەن ۋە ئەقىللىق، باتۇر، زېرەك يىگىت بولۇپ ئۆسۈپتۇ.

پادىشاھ ئۆز تەختى ـ بەختىنى مۇستەھكەملەش يولىدا جەڭ سەپىرىگە تەييارلىق قىپتۇ، بۇقېتىمقى جەڭگە ئۆزى سەركەردە بولۇپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇ نۇرغۇن سەركەردە ۋە لەشكەر بىلەن قەلئە سىرتىغا چىققاندا، شىكاردىن قايتقان ھېلىقى بېلىقچىنىڭ بالىسىغا دۇچ كەپتۇ، ئۇنىڭ تېخىچىلا ھايات ئىكەنلىكىدىن ھەيران بوپتۇ. يىگىت يىراقتىنلا ئاتتىن چۈشۈپ، پادىشاھقا تەزىم قىلىپ سالام بېرىپتۇ. پادىشاھ، ئادىي بىر پۇقرانى كۆيئوغۇل قىپتۇ، دېگەن شەرمەندىچىلىككە قېلىشتىن ۋايىم يەپ، بالىنى يەنە كۆزدىن يوقاتماقچى بوپتۇ. سەپەر ئۈستى ئۇنىڭغا بىئەپ بولغاچقا، يىگىتنىڭ قولىغا لىپاپ ئىچىگە سېلىنغان ئۆلۈم خېتىنى تۇتقۇزۇپتۇ ـ دە، ئۆزىگە ۋاكالىتەن يۇرتنى باشقۇرۇپ تۇرغۇچى ئوڭ قول ۋەزىرىگە يەتكۈزۈشنى تاپىلاپتۇ. ئاق كۆڭۈل يىگىت لىپاپ ئىچىدىكى نېمە خەت ئىكەنلىكىدىن بىخەۋەر خۇشال ھالدا ئوردىغا قاراپ كېتىپتۇ. يىگىت ئېتىنى ئېغىلغا باغلاپ قويۇپ، توپتوغرا ئوردا تەرەپكە مېڭىپتۇ. ئۇ تاشقىرىقى قورۇدىن ئۆتۈپ، چارباغنى بىر سەيلە قىلىپ ئۆتكۈسى كەپتۇ ـ دە، بۇرۇلۇپلا باغقا كىرىپتۇ. باغنىڭ ھەممىلا تەرىپىدە خىلمۇخىل گۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن، گۈل ۋە تاللار ئارىسىدا بۇلبۇللار چاقىلداپ سايراپ تۇرغان، سۈپسۈزۈك زۇمرەت سۇلار چىمەنلىكلەر ئارىلاپ شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان. باغنىڭ بۇ گۈزەل مەنزىرىسى، شىپالىق ھاۋاسى يىگىتنى ئۆزىگە مەپتۇن قىپتۇ. يىگىت ھەممىنى ئۇنتۇپ بىردەم چىمەنلىكتە پەيز ئالغۇسى كەپتۇ ـ دە، چوڭ دەرەخ سايىسى ئاستىدىكى ياپيېشىل چىمەنلىكتە بىرپەس ئېغىناپ يېتىپتۇ. شىكاردىن كېيىنكى ھارغىنلىق يىگىتنى ئاخىر ئۇخلىتىپ قويۇپتۇ.

پادىشاھنىڭ ئارزۇلۇق يالغۇز قىزى كېنىزەكلىرى بىلەن باغنى سەيلە قىلىپ، يىگىت ئۇخلاپ قالغان چىمەنلىككە كېلىپ قاپتۇ. پادىشاھنىڭ قىزى ئۇخلاۋاتقان يىگىتنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ گۈزەللىرىنىڭ سۇلتانى ئىكەنلىكىگە ۋە پىشانىسىدىن نۇر يېغىپ تۇرغانلىقىغا قاراپ، ئۇنى پەرىزاتلار نەسلىدىن دەپ ئويلاپ، ئۇ يىگىتكە ئاشىق بوپتۇ ۋە ئاستا ئېڭىشىپ يىگىتنىڭ لەۋىگە سۆيۈۋاپتۇ. شۇ چاغدا قىز يىگىتنىڭ قولىدىكى خەتنى كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە، ئېلىپ ئوقۇپ، ئاتىسىنىڭ يىگىتنى ئۆلتۈرۈش توغرىسىدىكى پەرمانى ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ. قىز دەرھال خەتنى ئېلىۋېلىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا: «بۇ خەتنى ئېلىپ بارغان يىگىت مېنىڭ كۆيئوغلۇم بولسۇن، چوڭ توي مەرىكىسى ئۆتكۈزۈلۈپ، قىزىم شۇ يىگىتكە نىكاھ قىلىنسۇن» دېگەن خەتنى يېزىپ، شېرىن ئۇيقۇدىكى يىگىتنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپتۇ ـ دە، كېتىپتۇ.

يىگىت ئۇيقۇسى قانغاندىن كېيىن، ھېلىقى خەتنى ئەقىللىق ۋەزىرگە يەتكۈزۈپتۇ. ۋەزىر خەتنى ئوقۇپ، ئۇنىڭدا نېمە يېزىلغان بولسا، ھەممىنى بەجا كەلتۈرۈپتۇ.

پادىشاھ ئوچ يىلغىچە جەڭدىن قايتماپتۇ. پادىشاھنىڭ قىزى شۇ ئارىلىقتا ئىككى ئوغۇلغا ئانا بوپ-
تۇ. تۆتىنچى يىلى غالىب پادىشاھ جاھاننى تىنچىتىپ، ئوردىغا قايتىپتۇ. پادىشاھنىڭ قىزى ئاتىسىنىڭ
قايتىپ كېلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ ئەندىشىگە چۈشۈپتۇ.

— شاھ ئاتام بەكمۇ رەھىمسىز، — دەپتۇ پادىشاھنىڭ قىزى ئېرىگە، — يۇرتتىن نېرىراق
يەرلەرگە يوشۇرۇنساق.

— كەتمەيلى، — دەپتۇ يىگىت، — سەن شاھنىڭ بىردىنبىر ئارزۇلۇق قىزى. ئۇ ئوغۇل پەرزەنت
كۆرۈش ئارزۇسىغا يېتەلمىدى. ئىككىمىز ئىككى پەرزەنتىمىزنى كۆتۈرۈپ، ئالدىغا ئىززىتىنى قىلىپ
چىقايلى، ئىنساپىغا كېلىپ قالار.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئىككى ئوغۇل پەرزەنتىنى كۆتۈرۈپ، شاھ ئاتىسىنى كۆتۈۋاپتۇ. پادىشاھ
ئىشىنىڭ تەكتىگە يېتىپتۇ ـ دە، نەۋرىلىرىگە قاراپمۇ قويماپتۇ، قىزىغا نەپرەتلىنىپتۇ. ئۇ تېخىچىلا نە-
يىتىدىن يانماي، كۈيئوغلىنى يوقاتماقچى بوپتۇ ۋە بىر ۋەزىرگە شۇنداق دەپتۇ:

— ئەتە تاڭ يورۇشى بىلەن دەريا بويىغا بېرىپ، بىرىنچى بولۇپ بېلىقچىلاردىن بېلىق ئالغان كە-
شى دەرياغا تاشلانسۇن! ھەتتا ئۇنداقلار مېنىڭ قىيابېتىمگە كىرىۋالغان بولسىمۇ، رەھىم قىلىنماي بوي-
نىغا يوغان تاش باغلاپ تاشلانسۇن!

ۋەزىر پادىشاھنىڭ ئەمرىنى دەرھال بېلىقچىلارغا يەتكۈزۈپتۇ.

پادىشاھ كۈيئوغلىنى چاقىرتۇپلىپ شۇنداق دەپتۇ:

— تاڭ سۈزۈلگەندە، ھەممە كىشىدىن بۇرۇن دەريا بويىدىكى بېلىقچىلارنىڭ يېنىغا بارغىن، سەھەر سۈيە-
دىكى بېلىقتىن بىرنى تۇتۇپ بەرسۇن، ئۇ ماڭا دورا بولۇپ قالدى.

كۈيئوغۇل پادىشاھنىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تاڭ قاراڭغۇسىدا ھۈجرىدىن چىقىپ چار-
باغلارنى ئارىلاپ مېڭىپتۇ. چارباغنىڭ بۇلبۇللىرى تاڭ يورۇشىغا مەستانە بولۇپ سايراپ، ئۇنىڭ پۇ-
تۇن ۋۇجۇدىنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىۋاپتۇ. كۈيئوغۇل بۇلبۇل نەغمىسىدىن ئىختىيارسىز توختاپ
تۇرۇپ قاپتۇ ۋە ھەممىنى ئۇنتۇپتۇ.

بۇ قېتىم پادىشاھ ئۇنىڭ يەنىلا قۇتۇلۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۆزى ھەقدار بولماقچى بوپتۇ ـ
دە، ھەممىدىن بۇرۇن دەريا بويىغا يېتىپ بېرىپتۇ. بېلىقچىلار تاڭ قاراڭغۇسىدا ئۇنى تۇتۇۋېلىپ، كىم-
لىكىنى سۈرۈشتۈرمەي، تەييارلاپ قويغان تاشنى بوينىغا باغلاپ دەرياغا تاشلاپتۇ.

چارباغدا خۇددىنى يوقاتقان كۈيئوغۇل بىرھازادىن كېيىن ئېسىنى يىغىپ، دەرياغا بېرىپتۇ، پا-
دىشاھنىڭ پەرمانىنى بېلىقچىلارغا مەلۇم قىپتۇ. بېلىقچىلارمۇ پادىشاھنىڭ پەرمانى بويىچە بىرنە-
چى بولۇپ كەلگەن كىشىنى دەرياغا تاشلۇۋەتكەنلىكىنى، كۈيئوغلىنىڭ كېلىشى ئىككىنچى بولۇپ
قالغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

كۈيئوغۇل ئوردىغا قايتىپتۇ. ئوردا ئىچى ئۆپۈر ـ توپۇر بوپتۇ. پادىشاھنىڭ دېرەكسىز يوقىلىپ
كەتكەنلىكىگە ھەممە ھەيران بوپتۇ. كۈيئوغۇل پادىشاھنىڭ كېچىدىكى ئەمر ـ پەرمانىنى دانا ۋەزىرگە
يەتكۈزۈپتۇ ۋە بېلىقچىلارنىڭ پەرمان بويىچە بىر ئادەمنى دەرياغا تاشلۇۋەتكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. دانا ۋە-
زىر ئىشلارنىڭ جەريانىدىن پادىشاھنىڭ ئالەمدىن ئۆتكەنلىكىنى پەملەپتۇ.

دانا ۋەزىرنىڭ مەسلىھىتى بويىچە، پادىشاھنىڭ كۈيئوغلى تەختكە ئولتۇرۇپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن
بۇ يۇرت قايتا گۈللىنىشكە باشلاپتۇ.

ئىگەمبەردى

ئورۇننىڭ بۇرۇنسىدا توقسۇنباي دېگەن بىر مەرگەن ئۆتكەنىكەن. ئەل ـ يۇرت ئۇنى: «ئاتـ قان ئوقى زايە كەتمەيدۇ» دەپ تەرىپلىشىدىكەن. توقسۇنباي يەتمىش ياشقا كەلگەندە، قو ـ زۇقتا يىگىرمە يىل ئېسقلىق تۇرغان ئوقيانى قايتا قولىغا ئېلىپ، ئۆزىنى بىر سىناپ باقماقچى بولۇپ يەنە ئوۋغا چىقىپتۇ.

توقسۇنباي ئېتىغا مىنىپ، بىر بەلدىن ئېشىپ، ئوتلاۋاتقان بىر توپ كېيىكنىڭ ئوستىدىن چۇشۇپ قاپتۇ. ئوقياسىنى ئوقلاپ، ئەڭ چەتتە ئوتلاۋاتقان بىر كېيىكنى ئېتىپتۇ، كېيىك شۇ يەرگىلا يىقىلىپ ـ تۇ. توقسۇنباي: «خۇدا، ماڭا ئۇزۇن ئۆمۇر بېرىپسەن، كۆز نۇرۇمدىنمۇ ئايرىماپسەن» دەپ خۇداغا شۇكۇر ئېيتىپ، كېيىكنى بېسىپ بوغۇزلىۋاپتۇ، ياش ۋاقتىدىكى ئادىتى بويىچە كېيىكنىڭ ئىچىنى يارماس ـ تىن، تۆشىنى ئايرىپ ئاپتۇ، ئازراق كاۋاپ قىلماق بولۇپ، بىر پارچە گۆشنى ئەمدىلا كېسىۋېلىپ قولە ـ غا ئېلىشىغا، گۆش چاچراپ چىقىپ كېسىلگەن ئورنىغا بېرىپ يېپىشىپ قاپتۇ. كېيىكنىڭ تاش ئۇس ـ تىدە تۇرغان تۆشمۇ سىيرىلىپ چۇشۇپ، كېيىكنىڭ گەۋدىسىگە يېپىشىپ قاپتۇ. كېيىك ساپسىاق بولۇپ ئەسلىگە كېلىپ، ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپ قېچىپتۇ. بۇ كارامەتكە توقسۇنباي ھەيران بولۇپ:

ـــ ئەي كېيىك، ھېچبولمىغاندا بۇ سىرنىڭ باش ـ ئاخىرىنى بولسىمۇ بىلىپ قالاي، زادى ھايۋان ـ مۇسەن، شەيتانمۇ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ. كېيىك كەينىگە قاراپ:

ـــ مېنىڭ ئەھۋالىمنى ئىگەمبەردىدىن سورا ! ـــ دەپتۇ ـ دە، كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

توقسۇنباي تېخىمۇ ھەيران بولۇپ ئۆيىگە قايتىپتۇ. بۇ سىرنىڭ تېگىگە يەتمەك بولۇپ، يىراق ـ يېقىندىكى ئىگەمبەردى ئىسىملىك كىشىلەرنى سۇرۇشتۇرۇپتۇ، بۇ ئەتراپتا ئۇنداق ئادەم يوقكەن. ئىزدە ـ ئىزدە چەت ـ ياقىدىكى بىر مەھەللىگە بېرىپ قاپتۇ. بۇ يەردە ئىگەمبەردى ئىسىملىك ئاپئاق ساقال بىر بوۋاي بار ئىكەن. بوۋاي مېھمانىنى ئىززەت ـ ھۆرمەت بىلەن قارشى ئاپتۇ. تاماقتىن كېيىن، توقسۇنباي ھېلىقى كېيىكنىڭ ۋەقەسىنى سۆزلەپ، بۇ ئىشنىڭ سىرىنى سوراپتۇ.

ئىگەمبەردى ساقىلىنى سىلاپ ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇن خىيال سۇرۇپ ئولتۇرۇپتۇ ـ دە، ئاخىردا: «خۇدا مېنىڭ سىرىمنى ئادەمزاتقا يەتكۈزۈش ئۈچۈن بۇ كېيىكنى سىلىگە يولۇقتۇرۇپتۇ. ئەمدى ئېيتمىسام بولماس» دەپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ.

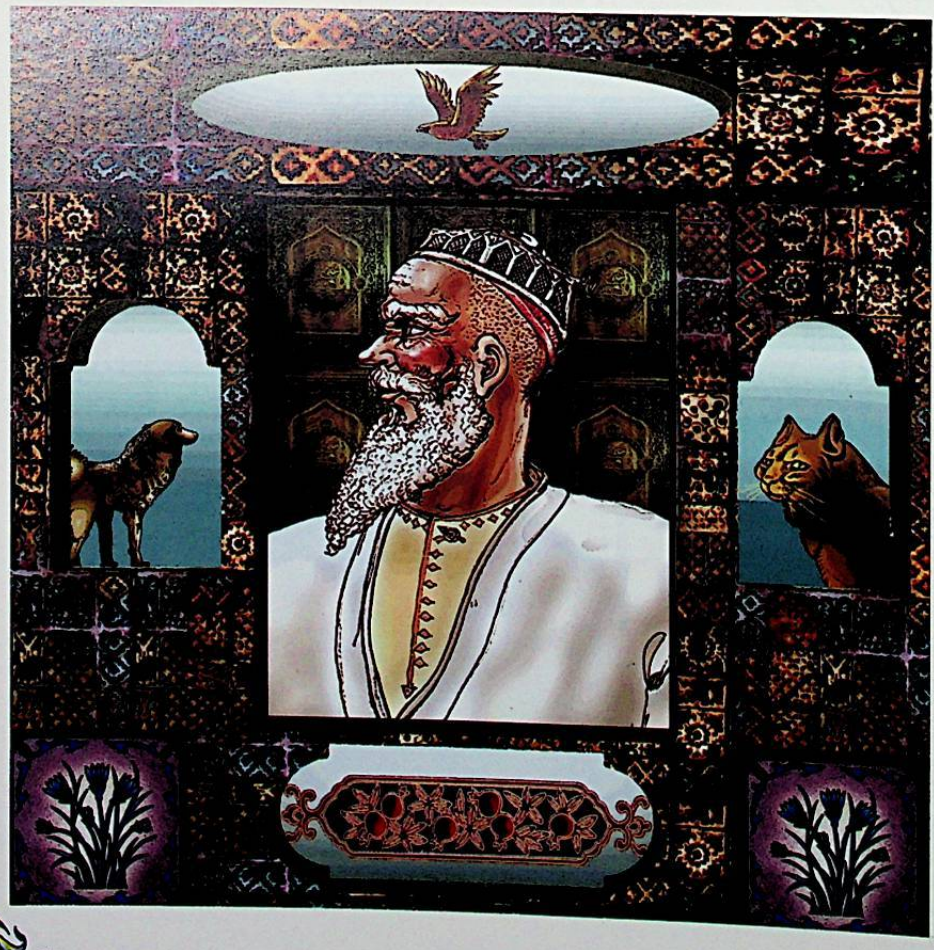
ـــ ياش چاغلىرىم ئىدى، ـــ دەپ ھېكايە قىپتۇ ئىگەمبەردى، ـــ ئاتام ماڭا بىر باينىڭ قىزىنى ئېلىپ بەرمەكچى بولدى. قېينىاتام بىزگە ئاتاپ يېڭى ئۆي سالغانكەن. ئۆز ئاتامنىڭ رازىلىقى بىلەن قىزنىڭ ئۆيىگە

ئوغۇلچىلاپ كىردىم. قىز توي كۈنى مېنى يېنىغا ئولتۇرغۇزدى، ئاندىن بارمىقىدىن بىر تال ئۈزۈكنى چىقىرىۋالدى ـ دە: «قامچا بولۇپ كەت!» دېدى. ھېلىقى ئۈزۈك قىزنىڭ قولىدا قامچىغا ئۆزگىرىپ قالدى. ئۇ ماڭا قاراپ: «بۈركۈت بولۇپ كەت!» دەپ بىر قامچا ئۇرۇۋېدى، بىر بۈركۈتكە ئايلىنىپ قالدىم.

ئۇچتۇم، ئۇچتۇم، تاڭ سەھەردە بىر كىشىنىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىدىكى باراڭغا قوندۇم. ئۆي ئىگىسى مېنى كۆرۈپ: «تازىمۇ قىران بۈركۈت ئىكەن» دەپ تۇتۇپ ئوۋغا سالدى. كۆزۈمگە كۆرۈنگەننىڭ ھەممىسىنى ئالدىم. ھېلىقى كىشى بارغانسېرى بېيىپ، ئىززەت ـ ھۆرمەت تاپتى، پۇتلىرىمغا ئالتۇندىن زەنجىرلەرنى بېكىتتى. بىر كۈنى، مۇشۇ ئالتۇن زەنجىرنى قىزغا ئېلىپ بارسام، بەلكىم مېنى ئۆز ئەسلىمگە قايتۇرار، دېگەن ئۈمىدته ئاسمانغا كۆتۈرۈلدۇم ـ دە، قىزنىڭ ئىشىكىگە بېرىپ قوندۇم. قىز مېنى كۆرۈپ: «ھەي جانىۋىرىم، كەلدىڭمۇ؟» دەپ قولىغا ئېلىپ باش ـ كۆزۈمنى سىلاپ، پۇتۇمدىكى ئالتۇن زەنجىرنى يېشىۋالدى، ئاندىن ھېلىقى ئۈزۈكنى بارمىقىدىن چىقىرىۋېلىپ قامچىغا ئايلاندۇردى ـ دە: «ئىت بولۇپ كەت!» دەپ ماڭا بىر قامچا ئۇردى، مەن يوغان بىر ئىتقا ئايلىنىپ قالدىم.

ئۆز تەقدىرىمدىن ھەسرەتلىنىپ بېشىم قايغان تەرەپكە ماڭدىم. يېرىم كېچە بولغاندا سەككىز كىگىز ئۆي تىكىلگەن بىر قويچىلار مەھەللىسىگە يېتىپ كېلىپ، مال قورۇلىرىنىڭ چېتىدە ياتاتتىم، بىر چاغدا ئوپۇر ـ توپۇرچىلىقتىن ئويغىنىپ كەتتىم. قارىسام، قويلارغا بۆرە تەگكەنىكەن. بىر توپ بۆرە بىلەن ئېلىشىپ ھەممىسىنى تالاپ يېقىتتىم. تاڭ ئاتقاندا قويچىلار ئويغىنىپ، قاشانىڭ ئەتراپىدىكى بۆرە ئۆلۈكلىرىگە قاراپ ھەيران بولۇپ قېلىشتى، بىر قېرى قويچىنىڭ ماڭا كۆزى چۈشۈپ: «قاراڭلار، بۇ كىمنىڭ ئىتىدۇ؟ بىزنى كېچە كەلگەن بالا ـ قازادىن قۇتۇلدۇرۇپ قاپتۇ!» دېدى.

شۇ كۈندىن باشلاپ قويچىلارنىڭ ئەتىۋارلىق ئىتى بولۇپ قالدىم. ئۇلار مېنى كۆڭۈل قويۇپ باقتى، مەن بولغاچقا كېچىلىرى بەخىرامان ئۇخلايدىغان بولدى. مالىلىرى كۆپەيىپ، قورۇغا سىغمىغانلىرىنى سېتىپ ئالتۇنغا ئالماشتۇرۇشتى. بىر كۈنى قويچىلار ئارىسىدا بۇ ئالتۇنلارنى بۆلۈشۈش توغرىسىدا ماجىرا چىقتى. شۇ چاغدا ھېلىقى قېرى قويچى:

ـــ ھەي قويچىلار، بىزگە نېمە يېتىشمەيدۇ؟ بۇ ئالتۇننى بۆلۈشۈپ نېمە قىلىمىز؟! ئۇنىڭدىن كۆرە بۇنى سادىق ئىتىمىزنىڭ بوينىغا ئېسىپ قويايلى، ئۇ كەلگەندىن بېرى مېلىمىز ئامان، تۇرمۇشىمىز تىنچ بولۇپ قالدى، ـــ دېدى.

قويچىلار تېرىدىن ھەمیان تىكىپ، ئۇنىڭ ئىچىگە ئالتۇنلارنى تىقىپ بوينۇمغا ئېسىپ قويۇشتى. ئەمدى بۇ ئالتۇنلارنى ئاپىرىپ بەرسەم، قىز ئىنساپقا كېلىپ مېنى ئەسلىگە قايتۇرار، دېگەن خىيالدا شۇ كۈنى قويچىلار مەھەللىسىنى تاشلاپ، ئايالىمنىڭ ئالدىغا

قايتىپ كەلدىم. ئايالىم باش ـ كۆزۈمنى سىلاپ، بوينۇمدىن ھەمياننى يېشىۋالدى ـ دە، يەنە ئۇزۇكنى قامچىغا ئايلاندۇرۇپ: «مۇشۇك بولۇپ كەت» دەپ شىلتىدى. شۇ زامات مۇشۇك بولۇپ قالدىم. تالاغا يۈگۈرۈپ چىقىپ، ئەمدى قېچىپ نەگە بارارمەن، دەپ، ئۆچ ئېلىش نىيىتىگە كەلدىم ـ دە، ئۆيگە ئاستا قايتىپ كېلىپ، ساندۇقنىڭ ئاستىغا مۆكۈنۈۋالدىم.

ئايالىمنىڭ بىر موماي خىزمەتكارى بولۇپ، ئۇنىڭ چىرايى تولىمۇ قورقۇنچلۇق ئىدى. بىر چاغدا ئۆيگە شۇ موماي كىرىپ كەلدى. كۆڭلۈمگە، ھەممە شۇملۇقنى تېرىۋاتقان مۇشۇ جادۇگەر بولسا كېرەك، دېگەن گۇمان چۈشتى ـ دە، ئۇنىڭ كۆزلىرىنى مورلاپ ئويۇۋەتمەكچى بولۇپ، سەكرەپ مۇرىسىگە چىقىۋالدىم. ئۇ چۆچۈپ ماڭا قاراپ:

ـــ ئەي، سەن ئىگەمبەردى ئەمەسمۇ؟ ماڭا چېقىلما، سېنىڭ بېشىڭغا چۈشكەن كۈنلەرنى بىلمەن. ئۇ قىزنىڭ سەندىن باشقا ئوينىشى بار، ھەر كۈنى شۇ يىگىتى بىلەن كۆڭۈل ئاچىدۇ. قىزنىڭ خىيالى سېنى كۆزدىن يوقىتىش. ئىشەنمىسەڭ، قىز ياتىدىغان ھۇجرىغا كىرىپ بايقاپ تۇر. ئۇلار قۇچاقلىشىپ يېتىپ ئۇيقۇغا كەتكەندە قىزنىڭ ئاغزىغا قۇيرۇقۇڭنى سۈركە، ئۇ ھېلىقى ئۇزۇكنى كېچىسى ئاغزىغا سېلىپ ياتىدۇ، قۇيرۇقۇڭنى سۈركىسەڭ، كۆڭلى ئاينىپ قەي قىلغاندا ئۇزۇكمۇ يەرگە چۈشىدۇ. ئۇزۇكنى ئېلىپ ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى كۆك تاشقا: «ئەمدى ئىگەمبەردى بولىمەن» دەپ سۈركىسەڭ، ئەسلىگە قايتىسەن، ـــ دېدى.

مومانىڭ سۆزىگە بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي، ئۇنىڭ دېگىنىچە قىلىۋىدىم، راستىنلا ئەسلىگە قايتتىم. ئۇزۇكنى قامچىغا ئايلاندۇرۇپ، ئوينىشى بىلەن قۇچاقلىشىپ ياتقان ئايالىمنىڭ قېشىغا كېلىپ: «تۆگە بولۇپ كېتىڭلار !» دەپ شىلتىۋىدىم، ئۇلار بىر جۈپ ئەركەك ـ چىشى تۆگىگە ئايلاندى. ئۆيدىكى مال ـ مۈلۈكلەرنى تۆگىلەرگە ئارتىپ، ئۆز ئۆيۈمگە قايتىپ كەلدىم.

ئاتا ـ ئانام مېنىڭ خەۋىرىمنى ئالالماي بىر كۆزى ياش، بىر كۆزى قان ھالەتتە تۇرغانىكەن. خۇشال كۆرۈشتۇق. تۆگىدىكى مالالارنى چۈشۈرۈپ، ئۇزۇكنى يەنە قامچىغا ئايلاندۇرۇپ: «كېيىك بولۇپ كېتىڭلار !» دەپ تۆگىلەرگە شىلتىۋىدىم، تۆگىلەر كېيىككە ئايلىنىپ چۆلگە چىقىپ كېتىشتى. شۇنىڭدىن بېرى ئۇلارنى يولۇقتۇرمىغانىدىم، ئۇ ئىشنىمۇ ھېچبىر كىشىگە تىنمىغانىدىم. بەلكىم سىزگە يولۇققان كېيىك شۇ كېيىكلەرنىڭ بىرەرى بولسا كېرەك.

ئىگەمبەردى ھېكايىسىنى شۇ يەردە تۇگىتىپ-تۇ. توقسۇنباي، يائاللا، شۇنچىلىك ۋاقىت ئوڭچىلىق قىلىپ يۈرۈپ بۇنداق ۋەقەنى ئاڭلىمىغانىكەنمەن، دەپ، ئىگەمبەردىگە رەھمەت ئېيتىپ قايتىپتۇ.

ئۆلمەي تۇرۇپ جەننەتنى كۆرۈش

امانى ئاۋۋالدا زالىملار ئەتىۋار، ئادالەتلىكلەر خار، ھەسەتخورلار مەنسەپدار، ئاق كۆڭۈللەر زار بولغان، پاراخورلار بېيىپ، ساداقەتمەنلەر نامراتلاشقان، بىلىمسىزلەر يۇز تاپقان، ئىلىم ئەھلى خارلانغان، گۈلنىڭ ئورنىنى تىكەن، بۇلبۇلنىڭ ئورنىنى زاغ ئالغان بىر مەملىكەت بولغانكەن. ئۇ ئەلنىڭ شاھى ناھايىتى دۆت ۋە كالۋا ئىكەن، قىرىق خوتۇنى بولسىمۇ، ھېچقايسىسىدىن پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەنىكەن. بۇ شاھنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرى تولىمۇ ئادىل، ئۇنىڭ خوتۇنى دانىشمەن ئىكەن.

ئايلار، يىللار ئۆتۈپتۇ، شاھقا قېرىلىق يېتىپتۇ، ئۇ ئۆز پۇشتىدىن تامغان ۋارىسنىڭ يوقلۇقىدىن غەمگە پېتىپتۇ. ئوردىدىكى پىتىنخورلار، خانىشلار شاھلىق تەمەسىدە چايانەك قۇتراپتۇ، ئۆز مەقسەتلىرىگە يېتىش ئۈچۈن گۈرۈھلارغا بۆلۈنۈپتۇ. سول قول ۋەزىر، دىۋانبېگى قاتارلىقلار ئوڭ قول ۋەزىرنى شاھ-لىقنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدىكى توسالغۇ دەپ قاراپ، ئۇنى كۆزدىن يوقىتىش مەقسىتىدە بوھتانلارنى چاپلاپ، ئۇنى شاھقا چېقىپتۇ. شاھ غەزەپكە كەپتۇ، بىراق ئوڭ قول ۋەزىرگە ئاشكارا قول سېلىشنى ئەپ كۆرمەپتۇ ـ دە:

ـــ ئۇ سەۋەبىنى بىلمەيدىغان، نام ـ نىشانسىزلا يوقلىدىغان بىر ئەپلىك چارە تېپىڭلار، ـــ دەپتۇ.

پىتىنخورلار شۇ كېچىنىڭ ئۆزىدە سول قول ۋەزىرنىڭ ئۆيىگە توپلىنىپتۇ، تۈرلۈك ئامال ـ چارە-لەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ. ئۇنىڭ ئىچىدە دىۋانبېگىنىڭ تەدبىرى ھەممىگە ماقۇل بوپتۇ.

ـــ شاھ ۋەزىرگە ھەرقانداق كېسەلگە شىپا بولىدىغان، ئادەمنى ياشارتىدىغان مېۋە تېپىپ كېلىشنى تاپشۇرسۇن، شەھەردىن ئاتلىق ماڭغاندا تۆت كۈندە يېتىپ بارىدىغان بىر تاغ بار، تاغنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر چوڭ باغ بار. بۇ كۈھىقاپنىڭ دىۋىلىرىگە تەئەللۇق باغ، ھېلىقى مېۋە پەقەت شۇ باغدىلا بار. بۇ باغ-دىن ئادەم بالىسىنىڭ بىرەر تال مېۋە ئېلىپ چىقىشى مۇمكىن ئەمەس. ئوڭ قول ۋەزىر شاھنىڭ پەرما-نىنى ئورۇنداش ئۈچۈن شۇ باغقا بېرىشقا مەجبۇر بولىدۇ، ئۇ يەردە دىۋىلەرنىڭ قولىدا ئۆلمىگەندىمۇ، باشقا ئىككى خەۋپتە ئۆلىدۇ، ـــ دەپتۇ دىۋانبېگى.

ـــ ئىككى خەۋپ نېمىكەن؟ ـــ دەپ سوراپتۇ باشقىلار.

ـــ شەھەردىن ئىككى كۈنلۈك يىراقلىقتا بىر بۇلاق بار، دىۋىلەر بۇ بۇلاققا زەھەر تۆككەن. بۇ يەر-دىن ماڭغان ھەرقانداق يولۇچى شۇ بۇلاق سۈيىدىن ئىچمەي ماڭالمايدۇ. بۇلاق سۈيىنى ئىچمەي ئۆتۈپ كەتكەن تەقدىردە، ھېلىقى باغنى ساقلايدىغان تۆت ئىت بار، ئىتلار دىۋە نەسلىدىن، ھەرقانداق پالۋانمۇ

ئۇلارغا تەك كېلەلمەيدۇ، ــ دەپتۇ دۇانبېگى.
ئۇلار بۇ ئاجايىپ تەدبىرنى شاھقا يەتكۈزۈپتۇ. شاھ بۇ تەدبىرنى ماقۇل كۆرۈپتۇ ۋە ئوك قول ۋەزىرگە:
ــ سەن ماڭا ئادەمنى ياشارتمدىغان، ھەرقانداق كېسەلگە شىپا بولمدىغان مېۋىلەردىن تېپىپ كەل! ــ دەپتۇ.
ئوك قول ۋەزىر ئۆيگە قايتىپتۇ، نېمە قىلىشنى بىلمەي بېشى قېتىپتۇ، خوتۇنى ئەھۋال سورىغاندە، كەن، شاھ تاپشۇرغان ئىشنىڭ چارىسىنى تاپالماي قىينىلىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپتۇ.
ــ سىلىنى ئۇلار دېۋىلەرنىڭ قولى بىلەن يوقىتىشنى كۆزلەپتۇ، ــ دەپتۇ ۋەزىرنىڭ خوتۇنى، ــ شاھ دېگەن مېۋىلەر دېۋىلەرنىڭ بېغىدا بار، بۇ باغدا جاھاندا بارلىكى مېۋىلەرنىڭ ھەممىسىنى تاپقىلى بولىدۇ. ئۇ باغدىكى ئاق ئەنجۇر ئادەمنى ياشارتىدۇ، سېرىق نەشپۈت ھەرقانداق كېسەلگە شىپا بولىدۇ، قارا ئەنجۇرنى يېگەن ئادەم مۇڭگۈزلۈك ھايۋانغا ئۆزگىرىپ قالىدۇ، كۆك نەشپۈتنى يېسە ئەسلىگە كېلەدۇ. سىلى شەھەردىن چىقىپ كۈنچىقىش تەرەپكە قاراپ تۆت كۈن ئاتلىق ماڭسا، ئاندىن دېۋىلەرنىڭ ماكانىغا بارىلا، ئۆيدىن چىقىپ ئىككى كۈن ماڭغاندىن كېيىن سۇسىز، گىياھسىز چۆلدىكى بىر بۇلاق بېشىغا بارىلا، بۇلاق سۈيى زەھەرلەنگەن، ھەرگىز ئىچمىسىلە، ئاتنىمۇ سۇغارمىسىلا. يەنە يېرىم كۈن ماڭغاندا بىر كىچىك دەريا بويىغا بارىلا. مانا مۇشۇ يەردە ئۇسسۇزلۇقلىرىنى قاندۇرۇپ، ئاتنى سۇغىرىپ، ھاردۇق چىقارسىلا. تۆتىنچى كۈنى باغقا يېتىپ بارىلا. سىلى دېۋىلەرنىڭ ئۇخلىغان پەيتىنى كۈتسىلە، دېۋىلەر ئۇخلايدۇ، ئەمما باغنى ساقلايدىغان تۆت ئىت ئۇخلىمايدۇ. ئۇلارغا تۈيدۇرماي بىردىن قوينىڭ كاللىسىنى تاشلاپ بېرىلا، ئىتلار كاللىنى غاجاپ قاۋىمايدۇ، سىلىگە تەگمەيدۇ. سىلى سۇڭگۈچتىن كىرىپ باشقا ھەرقانداق مېۋىگە تەگمەي، ئاق ئەنجۇردىن تۆتنى، سېرىق نەشپۈتتىن تۆتنىلا ئالىلا، كۆپ ئېلىش خەتەرلىك. ئەنجۇر، نەشپۈتنى ئېلىپ چىقىپ يولغا راۋان بولىلا. يولدا ئەنجۇردىن بىرنى، نەشپۈتتىن بىرنى يەيلا، شۇنىڭ بىلەن ئۇسسىمايلا، قورساقمۇ ئاچمايدۇ. ھەرگىز بېپەرۋالىق قىلمىسىلا، بولمىسا، رەقىبلىرى تەنتەنە قىلىدۇ، دوستلىرى ماتەمدە قالىدۇ. بۇ جەريانداا مەنمۇ ھەمدەم بولارمەنۇ، لېكىن تەقدىرنىڭ ئىشىغا بەندە ئامال قىلالماي قالسا، ئۇششاق بالىلىرىمىزغا مۇشكۈل بولىدۇ....
ئوك قول ۋەزىر بىر چوك خۇرجۇننىڭ بىر بېشىغا قوينىڭ تۆت كاللىسىنى، يەنە بىر بېشىغا ئوزۇق ـ تۇلۇك ئېلىپ يولغا چىقىپتۇ. دېگەندەك توپتوغرا ئىككى كۈن يول يۈرگەندىن كېيىن گىياھ-

سىز، سۇسىز چۆلگە چىقىپ قاپتۇ. ھاۋا بەك قىزىپ، ۋەزىرنى تەشنالىق قىيناپتۇ. شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزىگە بىر تۇپ دەرەخ كۆرۈنۈپتۇ. ۋەزىر زور ئۈمىد بىلەن شۇ چىنار تۈۋىگە بېرىپتۇ. چىنارنىڭ تۈۋىدە توختاۋسىز ئېقىپ تۇرغان بىر بۇلاق بار ئىكەن. ئۇسسۇزلۇق، ئىسسىق ئازابىدا بېشى ئايلانغان ۋەزىر خوتۇنىنىڭ دېگىنى بويىچە ئىش قىلماي، ئاتتىن چۈشۈپتۇ ـ دە، ئاتنى چىنارغا باغلاپ بولۇپ، قولىغا بىر ئوچۇم سۇ ئاپتۇ. دەل شۇ چاغدا بىر كۆك كەپتەر ئۇچۇپ كېلىپ ۋەزىرنىڭ قولىغا قانىتى بىلەن ئۇرۇپتۇ. ئۇ: «ۋاي...» دەپ قولىنى تارتقانىكەن، ئوچۇمدىكى سۇ تۆكۈلۈپ كېتىپتۇ. ئۇ قايتا سۇ ئالماقچى بولغانىكەن، «بۇ سۇنى ئىچمەڭ، ئىچسىڭىز ئۆلىسىز !» دېگەن ئاۋاز كەپتۇ. ئۇ ھەيرانلىقتا ئەتراپقا قاراپتۇ، ئاسماندىكى كۆك كەپتەردىن باشقا ئۇچارقاناتمۇ، ئادەممۇ كۆرۈنمەپتۇ. شۇ چاغدا ۋەزىر كۆك كەپتەرنىڭ ئۆز خوتۇنى ئىكەنلىكىنى پەملەپتۇ ـ دە، سۇنى ئىچمەي يولىغا راۋان بوپتۇ.

ئوڭ قول ۋەزىر تۆتىنچى كۈنى يېرىم كېچىدە كۆزلىگەن مەنزىلگە كەپتۇ. ئۇ خۇرجۇندىكى قوي كاللىرىنى بۇلۇڭدىكى ئىتلارغا تاشلاپ بېرىپتۇ، ئاندىن سۇڭگۇچتىن باغقا كىرىپتۇ. قارىسا، باغ ئىچىدە مېۋىلەر مەي بولۇپ پىشىپ كەتكەنىكەن. ۋەزىر ئاي شولىسىدىن پايدىلىنىپ ئىزدەپ، ئاق ئەنجۈر، سېرىق نەشپۈتنى تېپىپ تۆتىلا ئاپتۇ ـ دە، باغدىن قايتىپ چىقىپتۇ.

ئوڭ قول ۋەزىر ئوردىغا قايتىپ، بىر ئەنجۈر، بىر نەشپۈتنى شاھقا بېرىپتۇ. بۇنى كۆرگەن شاھ ۋە ھېيلىگەر ئەمەلدارلار سۈيقەستلىرىنىڭ بەربات بولغانلىقىنى پەملەپتۇ.

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ئىچىدە چايان قاترايدىغان مەككارلار باشقا سۈيقەست پىلانلاپتۇ.

ــ ھازىر ئەلدە ئىسيان تولا، جەڭگە تەييارلانمىساق بولمايدۇ. ئەمما، لەشكەرلىرىمىزنىڭ قورال ـ ياراغلىرى يېتەرسىز، شۇڭا كۆمۈر كۆيدۈرۈپ، پولات ـ تۆمۈردىن قورال ـ ياراغ ياسىمىساق بولمايدۇ، بىز مۇشۇنى باھانە قىلىپ ئەلگە ئوتۇن ئالۇنكى سالساق، يىغىلغان ئوتۇنىنى ئوڭ قول ۋەزىر شەھەر سىرتىدىكى ئايدالاغا مۇنار شەكلىدە قىلىپ تىزسا، ئۇ ئوتۇننىڭ ئۈستىدىن چۈشۈپ بولغۇچە ئوتۇنغا ئوت يېقىۋەتسەك، ــ دەپتۇ سول قول ۋەزىر.

شاھ سول قول ۋەزىرنىڭ دېگىنى بويىچە پەرمان چۈشۈرۈپتۇ. ئوڭ قول ۋەزىر ئۆيگە بېرىپ ئەھۋالىنى خوتۇنىغا ئېيتىپتۇ ۋە:

ــ ئەمدى قۇتۇلۇش تەس، بۇ ئەجەل مېنىڭ بېشىمغا بىمەھەل كەلگەن ئوخشايدۇ، ــ دەپ ھەسرەتلىنىپتۇ.

ــ سىلى ئەندىشە قىلمىسىلا، سىلى ئوتۇننى مۇنارەك قىلىپ تىزىۋەرسىلە، قالغان ئىشنى ئۆزۈم توغرىلايمەن، ــ دەپتۇ ۋەزىرنىڭ خوتۇنى.

ۋەزىر ئوتۇننى مۇنارغا ئوخشىتىپ تىزىۋېرىپتۇ. ئوتۇن تىزىلىپ بولغاندىن كېيىن، شاھ: «ئوت يېقىلسۇن !» دېگەن مەنىدە كۆز ئىشارىتى قىپتۇ. ياساۋۇللار ئوتۇنغا تەرەپ ـ تەرەپتىن ياغ چېچىپ ئوت يېقىپتۇ، بىردىنلا يەر ـ جاھاننى ئوت ۋە تۈتەك قاپلاپ كېتىپتۇ. ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ جەزمەن ئۆلىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن شاھ ۋە باشقا ئەمەلدارلار ئوردىغا قايتىپتۇ. ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ خوتۇنى سۇمۇرغ بولۇپ ئۇچۇپ كېلىپ ئېرىنى ئېلىپ كېتىپتۇ، بۇنى ھېچكىم سەزمەپتۇ. ئۇچىنچى كۈنى تاڭ ئاتاي دېگەن چاغدا، ۋەزىرنىڭ خوتۇنى مۇنداق دەپتۇ:

ــ سىلى ھېلىقى ئاق ئەنجۈردىن بىرنى، سېرىق نەشپۈتتىن بىرنى ئېلىپ، مانا بۇ مەن تەييارلاپ

قويغان جەننەتنىڭ ھوّر - پەرىلەرگە خاس ئاق لىباسنى يېپىنىپ، تاج تاقاپ، ئوتۇن كۆيدۈرگەن ئايدالادىكى كۈلنىڭ تۆپىسىگە بېرىپ ئولتۇرىلا، تاڭ ئاتقاندا ناماز ئوقۇيلا. شۇ چاغدا شاھ ۋە باشقا ئە- مەلدارلار نەق مەيدانغا كېلىدۇ، سىلى ئۇلارنى كۆرمىگەن بولۇپ نامازلىرىنى ئوقۇپ بولۇپ، دۇئاغا قول كۆتۈرگەندە: «ئۇچ كۈندىن بېرى جەننەتتە ئەجەبمۇ راھەت كۆردۈم، مۇشۇ پا- ئوقۇپ بولۇپ، دۇئاغا قول كۆتۈرگەندە: «ئۇچ كۈندىن بېرى جەننەتتە ئەجەبمۇ راھەت كۆردۈم، مۇشۇ پا- نىي ئالەمدىكى ھاياتمۇ ھايات بولامدۇ ! مەن جەننەتتە كۆرگەن راھەتنى بەلكىم مۇشۇ پانىي ئالەمگە بىر چاغلاردا ھۆكۈمرانلىق قىلغان سۇلايمان پەيغەمبەرمۇ كۆرمىگەن. ئاللا، ساڭا يۇزمىڭ رەھمەت !» دەيلا. دۇئا قىلىپ بولۇپ، يانلىرىغا كەلگەن كىشىلەر بىلەن كۆرۈشىلا. شۇنىڭدىن كېيىنكى گەپلەرنى مەن ئەھۋالغا قاراپ دىللىرىغا سالىمەن.

ئوڭ قول ۋەزىر خوتۇنىنىڭ دېگىنىدەك قىپتۇ.

شاھ ۋە ئۇنىڭ شېرىكلىرى تاڭ سۈزۈلگەندە كېلىپ كۆرۈپتۇ: ئوڭ قول ۋەزىر بۇ چاغقىچە ھېچكىم كۆرمىگەن ئەڭ كاتتا تاج تاقاپ، كاتتا لىباس يېپىنىپ، قىبلىگە قاراپ، جەننەت راھەتلىرىنى بايان قە- لىپ، خۇداغا شۈكۈر - سانا ئېيتىپ دۇئا قىلىۋاتقۇدەك. ئۇ ياشىرىپ كەتكەنمىش، چىرايىدىن پەرىشتە- دەك نۇر يېغىپ تۇرغۇدەك. ئوڭ قول ۋەزىر شاھ قاتارلىقلارنى كۆرگەن بولسىمۇ، كۆرمەسكە سېلىپ:

— ئەي ئىبارا خۇدايا، كەرىمىڭ ئۇلۇغ، مېھىر - شەپقىتىڭنىڭ تەڭدىشى يوق ئىكەن، مەندەك بىر ئاجىز بەندەڭنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلاپ، جەننەتكە ئېلىپ بېرىپ، ئۇ يەرنىڭ نازۇ نېمەتلىرىگە، راھەت - پاراغەتلىرىگە نائىل قىلدىڭ، — دەپتۇ ۋە:

ھېچ ھالاۋەت تەڭ كېلەلمەس جەننەتتىكى راھىتىمگە،
كۆپ ئىبادەت تەڭ بولماس ئوتتا كۆيگەن تائىتىمگە.

دېگەن نەزمنى ئوقۇپتۇ.

شاھ ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى: «بۇ ئوخشىمىزمۇ، چۈشىمىزمۇ؟» دېيىشىپ، ھەيرانۇھەس بولۇشۇپتۇ. ئوڭ قول ۋەزىرگە بولغان ئۆچمەنلىكلىرىنى ئىچىدە بىلىشىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئوچۇق چىراي كۆرۈشۈپ-تۇ. ئۇلار ئوردىغا قايتىپتۇ. شاھ ئوڭ قول ۋەزىرنى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ گەپ باشلاپتۇ:

— سىز ئوتۇننىڭ ئۈستىدىن چۈشۈپ بولغۇچە، مېنىڭ ئالدىراڭغۇ، كەم ئەقىل چاپارمەنلىرىم ئوت يېقىۋېتىپتۇ، مەن ئۇلارنىڭ كاللىسىنى ئالدىم. سىزنى قۇتقۇزۇشقا ئامال قىلالماي يىغلىدۇق، قاقشىدۇق. بۇگۈن ئوت ئۆچكەچكە، جەستىڭىزنىڭ كۈلىنى بولسىمۇ تېپىپ، نامىزىڭىزنى چۈشۈرۈپ، دەپنە قىلايلى دېيىشكەنىدۇق، ئەمما بىز سىزنى ھايات، ھەتتا ياشارغان ھالەتتە كۆرۈپ تۇرۇپتىمىز.

— ئالىيلىرىغا رەھمەت، — دەپتۇ ئوڭ قول ۋەزىر.

— خوش، ئاللانىڭ سىزنى بىز بىلەن دىدارلىشىشقا قانداق نېسىپ قىلغانلىقىنىڭ بايانىنى بىلىشكە بولارمىكىن؟ — دەپتۇ شاھ.

— ئوتۇننى تىزىپ بولۇپ، چۈشۈۋېلىشىمغا مۇمكىن بولمىدى، — دەپ سۆز باشلاپتۇ ئوڭ قول ۋەزىر، — رىزقىم شۇنچىلىك بولار، دەپ ئاللاغا سېغىنىدىم. مەن ئوتۇن بىلەن كۆيدۈم، ئەمما جېنىم چىقمىدى. ئوت پەسەيگەن، ئىس - تۈتەكلەر تارقىلىپ بولاي دېگەندە: «تۇر ئورنۇڭدىن!» دېگەن ھەيۋەتلىك، ئەمما يېقىملىق ئاۋاز ئاڭلاندى. كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام، مەھشەرگاھتا تۇرۇپتىمەن، ئەتراپىمدا پەرىشتىلەر ماڭا قاراپ، ئاللادىن ئەمر كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. بىر چاغدا خىزىر ئەلەيھىسسالام ئالدىمغا كۈلۈپ كېلىپ: «ئەي ئاللانىڭ بەختلىك بەندىسى، سېنىڭ پانىي ئالەمدىكى گۈناھلىرىڭ پانىي ئالەمنىڭ ئۆزىدە كۆيۈپ تۈگىدى، شۇڭا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھازىر بولۇپ، ئاللانىڭ ئالدىدا قۇللۇق بىلدۈرۈپ، ساڭا ئاللادىن شاپائەت تىلىدى، ئاللا قوبۇل قىلدى. ئاللاتائالا سېنى: ‹جەننەتنى زىيارەت قىلسۇن، جەننەتنىڭ نېمەتلىرىدىن تويغۇچە يەپ، ھەۋزى كەۋسەردىن قانغۇچە ئىچىپ قانسۇن، ئاندىن پانىي ئالەمگە قايتىپ بارسۇن، چۈنكى مەن ئۇنىڭ جېنىنى ئەزرائىل ئارقىلىق ئالمىدىم، ئۇ ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلمەي، پانىي ئالەمدە كىشىلەر ياسىغان دوزاختا كۆيدى. مەن قاچان ئەزرائىلغا ئەمر قىلىپ ئۇنىڭ جېنىنى ئالغۇچە ياشاۋەرسۇن› دېدى. سەن ھازىر جەننەتكە كىرىپ بەھۇزۇر سەيلە - تاماشا قىل. مانا بۇ جەننەت لىباسى، تاجىنى ئال» دېدى - دە، غايىب بولدى. بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئالدىمغا قارىسام، ئالەمدە تەڭداشسىز باغۇ بوستانلىق بىر ماكاندا تۇرۇپتىمەن، ئەتراپىمدا جەننەتنىڭ ھۆرلىرى، ئۇلار ماڭا يول باشلىدى، پانىي ئالەمدە مەۋجۇت بولمىغان رەڭگارەڭ، ئاجايىپ قىممەتلىك لەئەل - ياقۇت، ئالتۇن، گۆھەردىن بىنا قىلىنغان كەڭ، ئاسمان - پەلەك قەسىرلەردە ئالتۇن كۆرسىلاردا ئولتۇرۇپ سەيلە - تاماشا قىلدىم، نازۇ نېمەتلەردىن تويغۇچە يېدىم. بۇلارنى ئادەم قانچە يېسە سىڭىدىكەن، ئازراق يېسىمۇ قورساق تويۇپ، زادى ئاچمايدىكەن.

ئوڭ قول ۋەزىر جەننەتنىڭ گېپىنى قىلىۋاتقاندا شاھ ۋە ئوردا ئەمەلدارلىرىنىڭ ئاغزىلىرىدىن ئاققان شۆلگەي ساقال - بۇرۇتلىرىنى بۇلغاپتۇ، ھەممەيلەن جەننەتنى كۆرۈشكە ئالدىراپتۇ. ئەتىسىدىن باشلاپ ھېسابسىز ئوتۇن يىغدۇرۇپ، شاھ، سول قول ۋەزىر، دىۋانبېگى قاتارلىقلار ئوتۇننى تىزىپ مۇنار قىپتۇ ۋە ئۈستىگە چىقىپ، ئوتۇنغا ئوت ياقتۇرۇپتۇ - دە، كۆيۈپ كۈل بوپتۇ.

بىچارە پۇقرالار ئۇلارنىڭ زۇلمىدىن بىراقلا قۇتۇلۇپتۇ. ئادالەتپەرۋەر ئوڭ قول ۋەزىر شاھ بوپتۇ. ئەل ئاۋات، ئاۋام بایاشات ياشاپتۇ.

قوندۇزبىلەن يولتۇز

ئۇرۇنقى زامانىدا گۈزەل ئوغلى سۇلتان دېگەن بىر شاھ ئۆتكەنكەن. ئۇ ئادالەت بىلەن يۇرت سوراپ، مەملىكەتنى گۈللەندۇرگەچكە، پۇقرالارنىڭ كۆڭلى خاتىرجەم، تۇرمۇشى بايىاشات ئىكەن. گۈزەل ئوغلى سۇلتاننىڭ ئەۋزەل ئىسمىلىك بىر ئوغلى بولۇپ، ئۇ ئىنتايىن ئەقللىق، ئىرادىلىك ۋە باتۇر بولۇپ چوڭ بوپتۇ. ئەۋزەلنىڭ قىرىق يىگىتى بولۇپ، دائىم ئەۋزەل بىلەن بىرگە شىكارغا چىقىدىكەن، جەڭ ماھارەتلىرىنى ئىگىلەيدىكەن.

پادىشاھ ئەۋزەلنىڭ ئون ئالتە ياشقا كىرىپ قىران يىگىت بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنى ئۆيلەپ قويۇش نىيىتىگە كەپتۇ ـ دە، ئوردا مەسلىھەتچىلىرىنى چاقىرىپ ئۆز ئويىنى ئېيتىپتۇ. ئوردا مەسلىھەتچىلىرى تۇرلۇك مۇلاھىزىلەرنى قىلىشىپ، بىرقانچە قىزنى كۆرسىتىشىپتۇ. ئاخىر بايىقىتا غەنىي دەرىجىگە، ئۆلىمالىقتا ۋەلىي دەرىجىگە يەتكەن مىرئەلى دېگەن سودىگەرنىڭ گۈلچېھرە ئىسىملىك قىزىنى مۇۋاپىق كۆرۈشۈپتۇ. مەسلىھەت بىرلىككە كەلگەندىن كېيىن، مىرئەلىنىڭ ئۆيىگە ئەلچى ئەۋەتىپتۇ، بۇ ئىلتىپاتقا مىر ئەلى قۇللۇق بىلدۇرۇپ، توي تەييارلىقى باشلىنىپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەۋزەلخان قىرىق يىگىتنى ئەگەشتۈرۈپ شىكارغا چىقىپتۇ ۋە شىكاردىن قايتىپ گۈلچېھرەنى كۆرۈپ يانماقچى بوپتۇ. ئۇ مىرئەلىنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ ھەممىنىڭ قارشى ئېلىشىغا ئېرىشىپتۇ، كېيىن قىرىق يىگىتى بىلەن گۈلچېھرە تۇرىدىغان مېھمانخانىغا كەپتۇ. ئۇ مېھمانخانا بوسۇغىسىدىن ئوڭ پۇتىنى ئېلىشىغا، مېھمانخانىدا قىرىق كېنىزەكنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرغان گۈلچېھرە ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ئەۋزەلخاننىڭ ئالدىغا كەپتۇ ۋە:

ــ ماڭا سەندەك گۆزەكلەرنىڭ كېرىكى يوق، ئۆز لايىقىڭنى تاپ! ــ دەپ ئاھانەت قىپتۇ. ئەۋزەلخان ئالدىدا قىرىق كېنىزەك، كەينىدە قىرىق يىگىتنىڭ ئوتتۇرىسىدا قېلىپ كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپتۇ، يا ئالدىغا ماڭالماپتۇ، يا كەينىگە يانالماپتۇ، ئاخىر بەھوش بولۇپ يىقىلىپتۇ. يىگىتلەر ئۇنى كۆتۈرۈپ ئوردىغا ئېلىپ كېتىپتۇ ۋە بولغان ئەھۋالنى پادىشاھقا مەلۇم قىپتۇ. گۈزەل ئوغلى سۇلتان ئەۋزەلخاننى ئالدىغا چاقىرىپتۇ، ئەۋزەلخان ئاتىسىنىڭ ئالدىغا كىرگەن پېتى ئايىغىغا يىقىلىپ:

ــ ئەزىز ئاتا، ماڭا رۇخسەت قىلىڭ، ئۆز لايىقىمنى تاپمىغۇچە بۇ يۇرتتا تۇرمايمەن! ــ دەپ زار-زار يىغلاپتۇ.

گۈزەل ئوغلى سۇلتان تەختىدىن چۈشۈپ ئەۋزەلخاننىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپتۇ ۋە يول تەييارلىقىنى قىلىشقا بۇيرۇپتۇ. ئۇچ كۈن يول تەييارلىقى قىلغاندىن كېيىن، ئۇنى پۇتۇن شەھەر خەلقى چىقىپ ئۇزۇ-

تىپ قويۇپتۇ. گۈر ئوغلى سۇلتان ئەۋزخان بىلەن خوشلىشىدىغان ۋاقىتتا:

ــ ئوغلۇم، «ئەر قانىتى ئات» دېگەن گەپ بار. مانا بۇ ئاتامدىن قالغان دۇلدۇلنىڭ بالىسى. يول ئۈزۈن، مەنزىل يىراق، سەن بۇ دۇلدۇلنى مىنىپ ئۆز بەختىڭنى ئۆزۈڭ تاپ، ئاتا ـ ئاناڭنى، تۇغۇلغان ئىلىڭنى ئۇنتۇما، ئامىن ئاللاھۇ ئەكبەر ! ــ دەپ دۇئا قىلىپ، يىغلاپ يولغا سالىتۇ.

ئەۋزخان ئاتىسى بىلەن خوشلىشىپ، دۇلدۇلغا مىنىپ يولغا چىقىپتۇ، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتى ئارقىدا قالىتۇ. مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، چۆللەردىن كېيىن سايلار باشلىنىپ، جاھان قىزىپ كېتىپتۇ. ئىسسىق ۋە تەشنالىق ئەۋزخاننىڭ ئىرادىسىنى يېڭەلمەپتۇ. ئۇ چېكى كۆرۈنمەيدىغان سايدا ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقانىكەن، بىردىنلا ئۇنىڭ كۆزىگە بىر ئاق ئۆي كۆرۈنۈپتۇ. ۋاھ، بۇ قانداق ئىش؟ بۇ سايدا ئۆي نېمىش قىلىدۇ، دەپ ئويلاپ، ئات چاپتۇرۇپ يېقىنلاپ كەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ئىنتايىن چوڭ ئاق سېپىل، سېپىلنىڭ دەرۋازىسى ئوچۇق تۇرغۇدەك. ئەۋزخان دەرۋازىدىن ئاتلىق كىرىپتۇ. ئوتتۇرىسى كەڭ كەتكەن تۈپتۈز مەيدان، ئەتراپى بىرقانچە ھۈجرا، دەرۋازىنىڭ ئۈدۈلىدا چوڭ بىر ئۆي بولۇپ، ئىشىكى ئوچۇق تۇرغۇدەك. شۇ ئەسنادا ئاسماندىن بىر كۆك كەپتەر ئۇچۇپ كېلىپ، مەيدان ئوتتۇرىسىدا قاراپ تۇرغان ئەۋزخاننىڭ ئالدىغا چۈشۈپ بىر دومىلاپلا ئاجايىپ گۈزەل بىر قىزغا ئايلىنىپتۇ. ئەۋزخان بۇ قىزنى كۆرۈپلا ئۇنىڭغا ئاشىق بوپتۇ ۋە ئۇنىڭغا:

ــ ئەي گۈزەل، مەن گۈر ئوغلى سۇلتاننىڭ ئوغلى ئەۋزخان بولىمەن، تەشنالىقىمنى قاندۇرۇپ، مەن بىلەن بىللە يۇرتۇمغا بارسىڭىز، قانداق... ــ دەپ سۆز باشلاپتۇ. پەرى قىز سۆز قىلماپتۇ ۋە دەرۋازىنىڭ ئۈدۈلىدىكى ئىشكى ئوچۇق تۇرغان ئۆيگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئەۋزخانمۇ دۇلدۇلنى بىر باسىپ تۇرۇپ، ئىككى باستۇرۇپ ئۆينىڭ ئالدىغا كەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، پۈتۈن بەدىنىنى قاپقارا تۈك باسقان بىر تۆمۈرچى تۆمۈر بازغانلاۋاتقۇدەك. پەرى قىز ئۇنىڭ ئالدىغا كىرىپ ئېڭىشىپ سالام بېرىپتۇ، لېكىن بۇ قارا تۆمۈرچى پەرۋاسىز ھالدا ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بوپتۇ. پەرى قىز تەكچىدە تۇرغان چىلىمنى ئېلىپ تاماكا سالىتۇ ۋە قارا تۆمۈرچىنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپتۇ، لېكىن تۆمۈرچى يەنىلا قاپقىنى ئاچماي، بىپەرۋا تۇرغۇدەك. ئەۋزخان بۇ ئىشلارنى كۆرگەندىن كېيىن چىداپ تۇرالماي، يەنە:

ــ ئەي گۈزەل قىز، مەن گۈر ئوغلى سۇلتاننىڭ ئوغلى ئەۋزخان بولىمەن. مەندەك بىر شاھزادە بىلەن بىزنىڭ ئەلگە كەتسىڭىز، قانداق؟ سىزنى كۆز قارىچۇقۇمدەك ئاسرايتتىم، ــ دەپتۇ. قىز يەنىلا سۆز قىلماپتۇ ۋە چىلىمنى تۆمۈرچىگە ئەكېلىپ بەرگەندىن كېيىن ئارقىسىغا يېنىپ، مەيدانىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كەپتۇ. ئەۋزخانمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپلا كەپتۇ ۋە يەنە:

ــ ئەي گۈزەل قىز، مەن بولسام، گۈر ئوغلى سۇلتاننىڭ ئوغلى بولىمەن. بۇنداق چۆلدە يۈرگۈچە بىزنىڭ گۈزەل يۇرتىمىزغا مەن بىلەن بىللە كەتسىڭىز، قانداق؟ ــ دەپ تەلمۈرۈپتۇ. شۇ ۋاقىتتا قىز ئەۋزخانغا يەر ئاستىدىن بېقىپ:

ــ ئەي ئەۋزخان، ئەھۋالىڭ ماڭا بەش قولدەك ئايان. سەن يەنە ئالتە يىلدىن كېيىن ئۆلىسەن، شۇڭا ئۆز بېشىمغا بالا تېرىپ، تۇل بولۇشنى خالىمايمەن. ئەجىلىڭ توشقۇچە ئۆز يولۇڭغا ماڭ، ــ دەپتۇ ـ دە، بىرلا دومىلاپ كۆك كەپتەرگە ئايلىنىپ پەرۋاز قىلىپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپتۇ. ئەۋزخان، ئۇنى كۆزدىن يوقاتىپ قويمىسام بولاتتى، دېگەندەك، ئاسماندىن كۆز ئۇزمەي تۇرۇپتۇ. تاكى كۆك كەپتەر ئۇپۇق سىزىقىدىن غايىب بولغاندىن كېيىنلا: «مەن سېنى قەيەردىلا بولسامۇ تاپىمەن» دەپ يولغا چىقىپ تۇ. ساي تۇگىسە، چۆل باشلىنىپتۇ، چۆل تۇگىسە، يەنە ساي باشلىنىپتۇ، دەشت ـ باياۋان تۇگىمەپتۇ.

ئەنە شۇنداق يول يۈرۈپ تۇپتۇز كەتكەن بىر سايغا كەلگەندە، ئۇنىڭ كۆزىگە بىر كۆك ئۆي كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ كۆك ئۆيگە يېقىنلاپ بېرىپتۇ، قارىغۇدەك بولسا، دەرۋازىسى تاقاقلىق ناھايىتى چوڭ بىر كۆك سېپىل تۇرغۇدەك. ئۇسسۇزلۇقتا چاڭقاپ كەتكەن ئەۋەزخان دەرۋازىنى قېقىپتۇ، بىردەمدىن كېيىن دەرۋازىنىڭ كىچىك ئىشىكى ئېچىلىپ، كىيىشكەن بىر قىز چىقىپ دۇلدۇل ئۇستىدە تۇرغان ئەۋەزخانغا سالام بېرىپتۇ. ئەۋەزخان ئۇنىڭغا:

— چاڭقىغان يىگىتكە بىر يۇتۇم سۇيىڭىز بارمىدۇ؟ — دەپتۇ. قىز يەنە تەزىم قىپتۇ ۋە:

— خېنىمدىن سوراي، — دەپ قايتىپ كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇزاق ئۆتمەي دەرۋازا ئېچىلىپ، تۆت گۈزەل قىزنىڭ ھەمراھلىقىدا ئاجايىپ ياسانغان بىر قىز چىقىپ ئەۋەزخاننىڭ ئالدىغا كەپتۇ، ئەۋەزخان مۇ دەرھال ئاتتىن چۈشۈپ ئۇنىڭغا سالام بېرىپتۇ. قىز ئەۋەزخاننى ئۆيگە تەكلىپ قىپتۇ. ئۇلار مېھمان خانىدا قىزىق پاراڭغا چۈشۈپتۇ. قىزلار ئۇزمەي يەل - يېمىش، قەنت - گېزەك، مەززىلىك تائاملارنى توشۇپ ئەۋەزخاننى مېھمان قىپتۇ.

سۆز ئارىلىقىدا قىز ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ چۆللەردە ياشىغۇچى مىرئەرەبنىڭ سىڭلىسى گۈلجامالخان ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ كۆڭۈل بەرگەن يىگىتى بىر قېتىملىق ياۋغا قارشى جەڭدە ھالاك بولغانلىقىنى، ھازىر ئۆزى چۆلدىكى مۇشۇ كۆك سېپىل ئىچىدە ياشاۋاتقانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ئەۋەزخانمۇ ئۆزىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى بايان قىپتۇ. ئەۋەزخاننىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان گۈلجامال ئۆزىنىڭ بىلگەنلىرىنى چۈشەندۈرۈپ، ئەۋەزخان ئۇچرىغان پەرىنىڭ يەتتە تاغنىڭ كەينىدىكى دۆلەر پادىشاھىنىڭ قىزى يۇلتۇز پەرى ئىكەنلىكىنى، يۇلتۇز پەرىنىڭ تەزىم قىلغىنى ئۆزى كۆڭۈل بەرگەن قارا دۆە ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئۇ يەنە يۇلتۇز پەرىنىڭ ۋىسالىغا يەتمەك تولە-

مۇ مۇشكۇل، شۇڭا يۇلتۇز پەرنى كۆڭلىدىن چىقىرىۋېتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا شام پادىشاھنىڭ قىزى قۇندۇزنى قولغا كىرگۈزۈش ۋە ئۇنىڭ يولىدا بارلىقىنى پىدا قىلىش لازىملىقى توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىپتۇ. بۇ مەسلىھەتتىن كېيىن ئەۋزەخان گۈلجامالدىن قۇندۇزنى قولغا كەلتۈرۈش ئامالىنى سوراپتۇ. گۈلجامالخان دوستانە مەسلىھەت بېرىپتۇ:

ــ ھازىر شام شەھىرى پادىشاھنىڭ قىزى قۇندۇزنىڭ ئەقىل ـ پاراسەت ۋە گۈزەللىك جەھەتتە پۈتۈن دۇنياغا داڭقى چىقتى. ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئەلنىڭ شاھزادىلىرى ئەلچىلەر ئەۋەتتى. بۇ ئەلچىلەرگە جاۋاب بېرىش شام شەھىرى پادىشاھىغا قىيىن چۈشكەچكە، ئۇ: «كىمكى باغدادقا كېلىپ، باغداد بىلەن شام ئارىسىدىكى ئات بەيگىسىگە قاتنىشىپ بەيگىدە ئۇتۇپ چىقسا، شۇنىڭغا قۇندۇز قىزىمنى ياتلىق قىلىمەن» دەپ جاكارلىدى. مۇشۇ جاكارغا ئاساسەن، ھازىر ھەرقايسى ئەللەرنىڭ شاھزادىلىرى باغدادقا قاراپ يولغا چىقتى. شۇ قاتاردا مېنىڭ ئاكام مىرئەرەبمۇ بەيگىگە قاتنىشىش ئۈچۈن كەتتى. ئۇ بەيگىدە چوقۇم ئۇتۇپ چىقىدۇ. ئۇ بەكمۇ مەرد يىگىت. شۇڭا، سىز ئۇنىڭ بىلەن دوست بولسىڭىز، ئۇ بەيگىنىڭ ئۇتۇقىنى سىزگە ئۆتۈنۈپ بېرىدۇ. ئۇ پاكار ئەرەب دۇلدۇلىغا مىنگەن، بېشىغا كۆك سەللە ئورىغان، ئېسىلزادە بولسۇنكى، دوستلۇق ئۈچۈن مېنى ئارىغا سېلىڭ!

ئەۋزەخان بۇ بىر كېچىنى گۈلجامالخانىنىڭ يېنىدا قىزغىن سۆھبەت بىلەن ئۆتكۈزۈپ، تاڭ سەھەر ـ دە يولغا چىقىپتۇ. گۈلجامالخان ئۇنى ئاقيول تىلەپ ئۇزىتىپتۇ.

ئەۋزەخان سايلارنى، ئۇزۇن يوللارنى بېسىپتۇ. باش ـ ئايىغى كۆرۈنمەيدىغان تۈپتۈز كەتكەن چۆلدە ئۇنىڭ كۆزىگە كىچىككىنە بىر قارا نەرسە كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ دۇلدۇلنى تېزلىتىپ ئۇنىڭغا يېقىنلاپتۇ. قارىسا، ئورۇق جەدە بايتالغا مىنگەن، بېشىدا ئۇزۇن كۇلاھ، ئۇستىدە مىڭ خىل قۇراقتا تىكىلگەن جەندە، قولىدا تاياق تۈتۈۋالغان بىر دېۋانە ھە دەپ ئېتىنى چاپتۇرۇپ كېتىۋاتقۇدەك. ئەۋزەخان، ھەرھالدا بىر ھەمراھقا يولۇقتۇم، يولدا ھەمراھ بىلەن زېرىكمەي ماڭىدىغان بولدۇم، دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭغا قاتارلىشىپ تۇ ۋە: «ئەسسالامۇئەلەيكۇم» دەپ سالام بېرىپتۇ. بىردىنلا ئۇنىڭ كۆزى دېۋانىنىڭ چىرايىغا چۈشۈپتۇ، كۆرۈپتۇكى، ئاغزىدا بىر تالمۇ چىشى يوق، ئېڭىكىدە بىرەر تال تۇكمۇ يوق، كۆزلىرىدە تىرىكلىكىدىن ئەسەرمۇ قالمىغان، ھازىرلا گۆردىن ئېچىۋالغان مۇردىدەك بىر كوسا تۇرغۇدەك. ئەۋزەخان ئۇنىڭ بىلەن بىرگە مېڭىۋېرىپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى بىرمۇبىر سۆزلەپ بېرىپتۇ، لېكىن كوسا زۇۋان سۇرمەپتۇ ۋە ئارىلاپ ئەۋزەخانىغا قاراپ قويۇپتۇ. بۇلار ئۇچ كۈن بىرگە يول ماڭغاندىن كېيىن، بىر كۈنى سەھەردە كوسا ئەۋزەخانىنى ئۆلتۈرمەك بولۇپ ئۇنىڭغا قول ساپتۇ. كوسىنىڭ يامان غەرىزىنى سەزگەن ئەۋزەخان بىر خەنجەر ئۇرۇپ ئۇنى ئۆلتۈرۈپتۇ ـ دە، ئۇنىڭ جەستىنى قۇمغا كۆمۈپ قويۇپ، ئۇنىڭ قۇراق جەندىسىنى كىيىپ، بايتالنى يېتىلەپ، دېۋانە قىياپىتىدە «باغداد قەيەردىسەن؟» دەپ يولنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ.

ئۇزۇن ساي ئاخىرلىشىپ، دەل ـ دەرەخلەر كۆرۈنۈشكە باشلاپتۇ. ئەۋزەخان خۇشال بولۇپ، باغدادقا يېقىنلىشىپتىمەن، دەپ، دۇلدۇلنى ئاستىلىتىپ باغداد شەھىرىگە قاراپ مېڭىپتۇ. يولنىڭ ئىككى تەرىپى چاتقاللىق بولۇپ، يول مېڭىش قىيىن ئىكەن. ئۇ كېتىۋېتىپ، غەلىتە بىر ئاۋازنى ئاڭلاپ ئېتىنى توختىتىپتۇ، قۇلىقىغا نۇرغۇنلىغان چۈننىڭ غوڭۇلدىغان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بوپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، گەدىنىگىچە قۇماق باسقان بىر تاز: «مەن ئات تاپماي قويمايمەن، مەن ئات تاپماي قويمايمەن!» دەپ بېشىغا ئۇرۇپ كېلىۋاتقۇدەك، بېشىغا ھەربىر ئۇرغاندا مىڭلىغان چۈن «ۋاز» قىلىپ ئۇچىدىكەن،

بېشىدىن قولىنى تارتسا، مىڭلىغان چۈمۈلە «ۋاۋ» قىلىپ قوندىكەن. ئۇ تازمۇ جىلە بولغان ھالدا ھېچ نەرسىگە قارىماي كېتىۋاتقۇدەك. ئەۋزىخان كۆڭلىدە، مەن ئات ئۈستىدە بولغاندىن كېيىن، ئۇ تاز يولىنىڭ سىرتىغا چىقىپ ماڭا يول بوشىتىپ بېرەر، دەپ ئاستا مېڭىپتۇ، لېكىن ئۇ تازمۇ ئۇدۇل كېتىۋېرىپتۇ. ئىلاجسىز قالغان ئەۋزىخان يولنىڭ سىرتىغا چىقىپ، يول بوشىتىپ بېرىشكە مەجبۇر بوپتۇ. تاز ئەۋزىخاننىڭ ئۇدۇلىدىن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن، ئەۋزىخان بىردىنلا ئويلىنىپ قاپتۇ. باغداد شەھىرىگە كىرىشتە بىرىنچى قېتىم يولۇقتۇرغان كىشىم مۇشۇ، بۇنىڭدىن گەپ سورىماي ئۆتۈپ كەتسەم، ياخشى بولماس، گەپ سوراپ ئاندىن ماڭاي، دەپ، دۇلدۇلنى تىزگىنىدىن تارتىپ توختىتىپتۇ ۋە:

— ھەي تاز، ئىسمىڭ كىم؟ — دەپ سوراپتۇ. تاز كەينىگە قارىماستىنلا:

— ھەي قەلەندەر، مېنىڭ ئىسمىمنى سوراپ نېمە قىلاتتىڭ؟ بىلگۈڭ كەلسە، ئېيتىپ بېرەي، مېنىڭ ئىسمىمنى بۇ شەھەردىكىلەر: «چاتاقچى تاز» دەيدۇ، — دەپ قويۇپ مېڭىۋېرىپتۇ. ئەۋزىخان، بۇ تازنىڭ «چاتاقچى تاز» دەپ ئاتالغىنىدىن قارىغاندا قولىدىن ئىش كېلىدىغاندەك تۇرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن دوست بولايچۇ، دەپ ئويلاپتۇ ـ دە:

— توختا ! سەن «ئات تاپماي قويمايمەن» دەيسەن، ئات ساڭا نېمىگە كېرەك بولۇپ قالدى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھەي دۇنيا، سەن ئالەمدىن بىخەۋەر ئوخشايسەن. ھازىر شام پادىشاھىنىڭ گۈزىلى قۇندۇزنى ئېلىۋالغاچقا، باغدادتا ئات بەيگىسى ئۇيۇشتۇرۇلماقچى. مەنمۇ ئەرلىك غۇرۇرۇم بىلەن بۇ بەيگىگە قاتناشماقچىمەن، — دەپتۇ تاز. ئەۋزىخان ئۇنىڭغا:

— كەل، مانا بۇ بايتالغا مىنىۋال. بىز دوست بولايلى، — دېگەنىكەن، تاز چاققانلىق بىلەن بايتالغا مىنگىشىپتۇ. بۇلار خۇشال ھالدا باغدادقا قاراپ ئات چاپتۇرۇپتۇ. باغدادقا كىرىپ كارۋان سارايغا ئورۇنلاشقاندىن كېيىن، چاتاقچى تاز ئەۋزىخاننى بەيگىچىلەرنى تىزىملايدىغان مىرزىنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپتۇ ۋە مىرزىغا قاراپ:

— ھەي مىرزا، بىرىنچى نومۇرغا چاتاقچى تاز، ئىككىنچى نومۇرغا قەلەندەر، دەپ يازغىن، — دەپتۇ.

مىرزا بۇلارنى كۆرۈپ يىرگىنىپتۇ ۋە:

— مىرزىخانىدىن چىقىش ! شاھنىڭ قىزى قۇندۇزنى سەندەك تاز، دىۋانىلەرگە بەرمەيدۇ، ئۇنى شاھزادىلەر، بەگزادىلەر ئالىدۇ، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان چاتاقچى تاز غەزەپلىنىپتۇ ۋە بىر مۇشت بىلەن مىرزىنى يېقىتىپتۇ. بۇ خەۋەر باغداد خەلىپىسىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. خەلىپە چاتاقچى تاز بىلەن ئەۋزىخاننى ئوردىغا ئەكەلدۈرۈپ سوراق قىپتۇ. چاتاقچى تاز خەلىپە ئالدىدا تىزلىنىپ تۇرۇپ:

— ئەي خەلىپە، سىلىنىڭ چىقارغان پەرمانلىرىدا: «كىمدەكىم بولسۇن، ئات بەيگىسىدە بىرىنچىلىكنى ئالىدىكەن، ئۇنىڭغا شام پادىشاھىنىڭ گۈزىلى قۇندۇزنى بېرىمىز» دەپ جاكارلانغان. لېكىن، مىرزا پەرمانىغا خىلاپلىق قىلىپ بىزنى بەيگىگە تىزىملىماي قوغلىدى، — دەپ ئەرز قىپتۇ.

خەلىپە بۇ تازنىڭ ئەرزىنى قوبۇل كۆرۈپ، ئۇلارنى قويۇپ بېرىپتۇ.

ئوردىدىن چىققان چاتاقچى تاز ئەۋزىخاننى ئەگەشتۈرۈپ مىرزىخانىغا يەنە كىرىپتۇ. ئۇ يەردە ئۆز ئىسىملىرىنى يازدۇرغاندىن كېيىن قايتىپ چىقىپ، ئون بەش كۈنگىچە دەم ئالغاچ، ئاتلىرىنى بېقىشقا باشلاپتۇ. ئەۋزىخان تۆت ياشار دۇلدۇلنى يۈگەنسىز قويۇۋېتىپتۇ. دۇلدۇل خالىغان جايدىن ئوت - چۆپ يەپ، قايتىپ كېلىپ ئەۋزىخان تەييارلىغان بوغۇزنى يەپ، تۈكلىرى پارقىراپ كېتىپتۇ. چاتاقچى

تازنىڭ بايتىلى ئالدىغا ئەكىلىپ بەرگەن يەمنىمۇ يېمەي تۇرۇۋاپتۇ.

ئەتە بەيگە باشلىنىدۇ دېگەن ئاخشىمى ئەۋزەخان چاتاقچى تازنى چاقىرىپ:

— مېنىڭ ئۇيقۇم قاتتىقراق، ئەتە سەھەردە ئويغىتىۋەتكىن، — دەپتۇ ۋە قاتتىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

چاتاقچى تاز سەھەردە ئويغىنىپ قارىسا، نۇرغۇن چەۋەندار ئات چاپتۇرۇپ كېتىۋاتقۇدەك. ئۇ ئالدىراپ بايتالنى توقۇپ مىنىپتۇ ۋە بىردىنلا ئەۋزەخاننىڭ ئاخشامقى گېپى ئېسىگە كېلىپ، بايتالنىڭ ئۇستىدىن چۈشمەيلا:

— ھەي قەلەندەر، تۇر، ھەي قەلەندەر، تۇرمامسەن! — دەپ چاقىرىشقا باشلاپتۇ. لېكىن، ئەۋزەخان ئويغانماپتۇ. تاز بىر ياقتىن ئاچچىقلاپتۇ، بىر ياقتىن باشقىلارنىڭ ئارقىسىدا قېلىشتىن ئەنسىرەپ كېتىپ قاپتۇ. ھەممە چەۋەندازلار كېتىپ بولغاندىن كېيىن دۇلدۇل كىشنەشكە باشلاپتۇ، لېكىن ئەۋزەخاننى ئويغىتالماپتۇ. ئاخىر دۇلدۇل چىداپ تۇرالماي ئەۋزەخاننىڭ بەلۋېغىدىن چىشلەپ تارتىپتۇ، ئەۋزەخان شۇ چاغدىلا چۆچۈپ ئويغىنىپتۇ. ئۇ چاتاقچى تازدىن ئاغرىنغان ھالدا دۇلدۇلغا مىنىپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئونىنچى كۈنى چەۋەندازلارنىڭ كەينىدىن يېتىشىپتۇ. ئۇ توختىماي چېپىپ ئون بەش كۈن بولغاندا، چاتاقچى تازنىڭ كەينىدىن يېتىشىپ كەپتۇ ۋە:

— ھەي تاز، دوستلۇقنى بىلمەيدىكەنسەن، مېنى ئويغىتىۋەتسەڭ بولماسمىدى؟ — دەپتۇ. تازمۇ غەزەپلىنىپ:

— ھەي قەلەندەر، شۇنچىمۇ ئۇخلامدۇ كىشى؟ سېنى ئويغىتمەن دەپ چەۋەندازلارنىڭ كەينىدە قالدىم، — دەپ ئەۋزەخانغا يېقىنلاپتۇ. ئەۋزەخان:

— ئۇنداق بولسا، تېز ماڭايلى، — دەپ، بايتالغا قامچا ئۇرۇپ تاز بىلەن بىرگە چېپىپتۇ، بايتال هە دېگەندىلا دۇلدۇلنىڭ كەينىدە قېلىۋېرىپتۇ. ئەۋزخان ئىلگىرىلەپ، يىگىرمە كۈن بولدى دېگەندە پۈتۈن چەۋەندازلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئۇ دۇلدۇلنى توختىماي چاپتۇرۇپ يىگىرمە ئىككىنچى كۈنىگە كەلگەندە، ئالدىدا يەنە بىر دۇلدۇلنىڭ چېپىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ ۋە ئۇنى قوغلاپتۇ. يىگىرمە تۆتىنچى كۈنى دۇلدۇلنىڭ ئارقىسىدىن يېتىشىپتۇ. قارىسا، پاكار ئەرەب دۇلدۇلىغا مىنگەن، بېشىغا كۆك سەللە ئورىۋالغان كىشى ئىكەن، بۇ جەزمەن گۈلجامالخانىنىڭ ئاكىسى مىرئەرەب، ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ كېتەي، دەپ دۇلدۇلغا قامچا ئۇرۇپتۇ. ئۇ مىرئەرەبنىڭ ئوڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كەتمەكچى بوپتۇ، لېكىن ئەرەب دۇلدۇلى يولنىڭ ئوڭ تەرىپىنى توسۇپ، ئۇنىڭغا يول بەرمەپتۇ. سول تەرەپتىن ئۆتەي دەپ سول تەرەپتىن كەلگەنىكەن، ئەرەب دۇلدۇلى يولنىڭ سول تەرىپىنى توسۇپ يول بەرمەپتۇ. ئامالسىز قالغان ئەۋزخان ئۆز دۇلدۇلىغا ئەرەب دۇلدۇلىنى چىشلەپ يىقىتىشقا ئىشارەت قىپتۇ. دۇلدۇل ئەرەب دۇلدۇلنىڭ ئارقا پاچىقىنى چىشلەپ ئۇنى يىقىتىپتۇ ۋە ئالغا ئىلگىرىلەپ كېتىپتۇ. لېكىن، ئەرەب دۇلدۇلى چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئەۋزخاننىڭ دۇلدۇلنىڭ ئارقا پۇتىنى چىشلەپ ئۇنى يىقىتىپتۇ ۋە ئالدىغا ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بۇ ئىش بىرقانچە قېتىم تەكرارلانغان بولسىمۇ، لېكىن ئەۋزخاننىڭ دۇلدۇلى زادىلا ئالدىغا ئۆتۈپ كېتەلمەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن، ئەۋزخان گۈلجامالنى ئارىغا سېلىپ دوست بولۇۋالماقچى بوپتۇ ۋە ئەرەب دۇلدۇلىغا يېقىنلىشىپ:

— ئەي دوستۇم مىرئەرەب، سەن سىڭلىڭ گۈلجامالنىڭ يۈزىنى قىلىپ، دوستلۇق ئۈچۈن بەيگىنىڭ ئالدىنى ماڭا ئۆتۈنۈپ بەرسەڭ قانداق؟ — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان مىرئەرەب:

— سىڭلىم گۈلجامالنى ئارىغا سالغانلىقىڭ ئۈچۈنلا سەن بىلەن دوست بولۇپ قالاي. ساڭا ئاقىيۇل تىلەيمەن، — دەپ دۇلدۇلنىڭ بېشىنى تارتىپ ئەۋزخانغا يول بېرىپ، ئۇنى ئالدىغا ئۆتكۈزۈپتۇ.

شام خەلقى: «بەيگىدە كىم ئۇتۇپ چىقىدىكەن؟» دەپ شەھەردىن ئۈچ كۈنلۈك يولغا چىقىپ تۇرغانىكەن، قارىغۇدەك بولسا، بېشىدا كۈلاھ، ئۇستىدە جەندە، قولىدا تاياق تۇتقان بىر قەلەندەر ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقۇدەك. كىشىلەر ھاڭ ـ تاڭ قېلىشىپتۇ، ھەر تۈرلۈك گۇماندا بولۇشۇپتۇ. بەزىلەر: «ئېھتىمال بۇ ساراڭ قەلەندەر يېرىم يولدىن ئات چاپتۇرۇپ كېلىپ سەپكە قوشۇلۇۋالغان بولسا كېرەك» دېسە، بەزىلەر: «ھەرھالدا بىرىنچى بولۇپ كەلگەندىن كېيىن چارباغدىكى مېھمانخانىغا باشلاش كېرەك» دېيىشىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئۇنى چارباغدىكى مېھمانخانىغا باشلاپتۇ. ئەۋزخان كېلىپ يەتتە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، باغدادتىكى مىرزا پۇتۇن چەۋەندازلارنىڭ كەينىدىن دەپتەرنى ئېلىپ كەپتۇ. ئۇنىڭدىن بۇ قەلەندەرنىڭ بەيگە تىزىملىكىدە ئىسمىنىڭ بار ـ يوقلۇقىنى سۈرۈشتۇرگەنىكەن، چاتاقچى تاز دەرھال:

— ئەلۋەتتە بۇ قەلەندەرنىڭ تىزىمى بار، ئۇ باشقىلاردىن يېرىم كۈن كېيىن يولغا چىقىپ بىزدىن ئۆتۈپ كەتكەن، — دەپتۇ. مىرزىمۇ شۇ زامات باش لىڭشىتىپ تەستىقلاپتۇ. شام پادىشاھى ئۆزىنىڭ بولغۇسى كۈيئوغلىنى كۆرمەكچى بولۇپ، خوتۇنى، قىزى ۋە ۋەزىرلىرىنى ئېلىپ چارباغقا كىرىپتۇ. مېھمانخانا ئىشىكىدىن كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، بېشىدا كۈلاھ، ئۇستىدە جەندە، قولىدا تاياق تۇتقان بىر قەلەندەر ئولتۇرغۇدەك. بۇنى كۆرگەن شاھ گەپ ـ سۆز قىلماي ئارقىسىغا يېنىپتۇ. لېكىن، ئىشىك يۇقىدىن كۆز تاشلىغان قۇندۇز قەلەندەر كىيىمى ئىچىدە ئولتۇرغان شاھزادىنىڭ ھۆسنىگە ئاشىق بوپتۇ. پادىشاھ ئوردىغا قايتىپ، خوتۇنى ئارقىلىق قىزىغا مەسلىھەت سالىتۇ. قىز ۋەدىگە ۋاپا قىلىپ، بەي-

گىدە ئۇتۇپ چىققان كىشىگە تېگىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز تۇيۇقسىز قىلىپ، قۇندۇزنى ئەۋەزخانغا بېرىپتۇ. نىكاھ بولىدىغان كۈنى ئەۋەزخان قەلەندەرچە كىيىمىنى سېلىۋېتىپ، شاھزادىچە ياسىنىپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ گۈزەل ئوغلى سۇلتانىنىڭ ئوغلى ئەۋەزخان ئىكەنلىكىنى مەلۇم قىپتۇ. شاھ ئىنتايىن خۇشال بوپتۇ ۋە يارلىق چۈشۈرۈپ، ئەۋەزخانىنى ئوڭ قول ۋەزىرلىككە تەينىلەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇلار ئىنتايىن خاتىرجەم كۈن كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، ئەۋەزخان بارغانسېرى ئورۇقلاپ خامۇش بولۇپ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن قۇندۇز ئۇنىڭدىن نېمە بولغانلىقىنى سورىغانىكەن، ئۇ مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

— مەن يۇرتۇمدىن ئايرىلىپ، چۆلدىكى ئاق ئۆيدە يۇلتۇز پەرىنى يولۇقتۇرغانىدىم. ئۇ ماڭا: «سېنىڭ ئالتە يىللىقلا ئۆمرۈڭ قالدى» دېگەنىدى. ھازىر تۆت يىل ئۆتتى. يەنە ئىككى يىلدىن كېيىن مەن ئۆلسەم، سەن تۇل قالىسەن، شۇڭا ساڭا ئىچىم ئاغرىپ، غەمدىن ئورۇقلاپ كېتىۋاتىمەن، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قۇندۇز ئەۋەزخانغا تەسەللى بېرىپ:

— بۇنىڭدىن تولا ئەندىشە قىلىپ كەتمەڭ. مەن چوڭ ئانامدىن: «پەرىنى سۆيگەن كىشى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدۇ» دەپ ئاڭلىغانىدىم. مەن يۇلتۇز پەرى بىلەن دوست، ئۇ پەيشەنبە كەچتە مېنىڭ ھۇجرامغا كېلىدۇ، كېچىچە ئويۇن - تاماشا بىلەن تاڭ ئاتقۇزىمىز. سىز شۇ چاغدا ئۇنى بىر ئاماللاپ سۆيۈۋېلىڭ، — دەپتۇ.

ئارىدىن ھەپتە ئۆتۈپتۇ. پەيشەنبە كۈنى كەچتە يۇلتۇز پەرى قۇندۇزنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ ۋە قۇندۇز بىلەن مۇڭدىشىپتۇ. پاراڭ ئارىلىقىدا، يۇلتۇز قۇندۇزغا:

— سېنىڭ ئېرىڭ ئەۋەزخاننىڭ ئىككى يىللىق ئۆمرى قالدى، شۇڭا ئۇنى ياخشىراق كۈتۈپ كۆڭۈلىنى ئېلىۋال، — دەپتۇ.

قۇندۇز بۇ گەپنى ئاڭلاپ قايغۇغا چۆمۈپ جىم بولۇپ قاپتۇ. بىھۇدە سۆز قىلىپ قويغىنىغا پۇشايمان قىلغان يۇلتۇز دوستىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ئۈچۈن، كېلەر پەيشەنبە كەچتە قۇندۇزنى ئۆزىنىڭ ماكانىغا تەكلىپ قىلىپ كېتىپ قاپتۇ. ھەپتە ئۆتۈپ پەيشەنبە يېتىپ كەپتۇ. قۇندۇزنىڭ مەسلىھىتى بىلەن ئەۋەزخان قۇندۇزنىڭ كىيىمىنى كىيىپ، قۇندۇزنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ ئولتۇرۇپتۇ. قاراڭغۇ چۈشكەندىن كېيىن بىردىنلا قاتتىق بوران چىقىپ، ئۆينىڭ تۆڭلۈكىدىن ئىككى قۇل كىرىپ ئەۋەزخاننى ئاچىقىپ كېتىپتۇ، بۇ يۇلتۇز پەرىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن قۇندۇزنى ئەكېلىش ئۈچۈن كەلگەن دۇنيالەر ئىكەن. ئۇلار ئەۋەزخاننى كۆتۈرۈپ يەتتە تاغدىن ئۆتكەندىن كېيىن، يۇلتۇز پەرىنىڭ ماكانىغا يېتىپ بېرىپتۇ. ئەۋەزخان كۆتۈرۈپ يەتتە تاغدىن ئۆتكەندىن كېيىن، يۇلتۇز پەرىنىڭ تەخت ئالدىغا ئەكېلىپ قارىغۇدەك بولسا، يۇلتۇز پەرى تەختتە ئولتۇرغۇدەك. دۇنيالەر ئەۋەزخاننى تەخت ئالدىغا ئەكېلىپ يەرگە قويۇپتۇ. ئەۋەزخان يەرگە يۇزىنى چاپلاپ دۇم يېتىۋاپتۇ. يۇلتۇز پەرى ئۇنى ئۆز يېنىغا تەكلىپ قىلسىمۇ، لېكىن ئەۋەزخان مىدىر قىلماپتۇ. يۇلتۇز پەرى تەختتىن چۈشۈپ:

— دوستۇم قۇندۇز، ئۆتكەنكى ئولتۇرۇشتا سېنى خاپا قىلىپ قويدۇم، كەچۈرگىن، بۇگۈن سېنىڭ كۆڭلۈڭنى ئالاي، تۇر ئورنۇڭدىن، — دەپ ئەۋەزخانىنىڭ بېشىنى شۇنداق يۇلىشىگە، ئەۋەزخان بېشىنى كۆتۈرۈپلا يۇلتۇز پەرىنىڭ يۈزىگە بىرنى سۆيۈۋاپتۇ ۋە قايتا يۇزىنى يەرگە يېقىپ يېتىۋاپتۇ. پەرىلەرنىڭ قائىدىسىدە ئۆزىنى ھەرگىزمۇ ئىنسانغا سۆيدۈرمەيدىكەن، شۇڭا يۇلتۇز پەرى يېنىدىكى دۇنيگە قاراپ غەزەپ بىلەن:

— قۇندۇز ئەدەپسىز بولۇپ كېتىپتۇ، ئۇنىڭدىن بەزدىم، ئۇنى دەرھال ئۆز ھۇجرىسىغا ئاپىرىۋەتـ-

كىن، ــ دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. دىۋە ئەۋەزخاننى كۆتۈرۈپ ئۆز ھۇجرىسىغا ئاپىرىپ قويۇپتۇ. ئىشىك قاندىق ئاخىرلىششىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ تۇرغان قۇندۇز ئەۋەزخاننى كۆرۈپ ئىنتايىن خۇشال بوپتۇ ۋە ئۇنىڭغا:

ــ ئەمدى سىز ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىسىز، ــ دەپ، ئۇنى يېنىشلاپ ـ يېنىشلاپ سۆيۈپتۇ. ئەۋەزخانمۇ خاتىرجەم بولۇپ، قۇندۇز بىلەن كۆڭۈللۈك تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى كېچىسى ئەۋەزخان «ئاھ...» دەپتۇ ـ دە، چۆچۈپ ئويغىنىپتۇ. بۇ ۋاقىتتا ئەۋەزخاننىڭ يېنىدا ياتقان قۇندۇز ئويغاق ئىكەن. ئۇ ئەۋەزخاننىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كېتىپتۇ ۋە ئۇنىڭدىن ئاھ چېكىشىنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. ئەۋەزخان مەھبۇبىگە كۆرگەن چۈشىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئۇستىدە ئولتۇرۇپ، ئاھ چېكىپ: «ئوغلۇم ئەۋەزخان، قاچان كېلىسەن؟ سېنى قاچان كۆرىمەن؟ سېنى كۆرىدىغان كۈنلەرمۇ بولارمۇ؟» دەپ زار ـ زار يىغلاپ قارىغۇ بولۇپ قالغانمىش. بۇنى كۆرگەن ئەۋەزخان: «ئاھ، دادام، ئاھ، ئانام!» دەپ ئۆزىنى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ باغرىغا ئاتقانمىش.

ــ سۆيۈملۈكۈم! ــ دەپتۇ ئەۋەزخان ئايالىغا، ــ مەن تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتۇمدىن، ئاتا ـ ئانامدىن ئايرىلغىلى ئالتە يىل بولدى. چۈشۈمدە ئاتا ـ ئانامنىڭ مېنىڭ پىراقىمدا يىغلاپ، كۆزلىرىنىڭ كور بولغانلىقىنى كۆردۈم. رۇخسەت قىلساڭ، يۇرتۇمغا بېرىپ ئاتا ـ ئانامنى كۆرۈپ كەلسەم، ــ دەپتۇ.

ــ بولىدۇ، مەنمۇ سىز بىلەن بىللە باراي. ئالدى بىلەن ئاتامدىن رۇخسەت ئالايلى، ــ دەپتۇ قۇندۇز. ئاندىن ئۇلار پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ ئۆز تەلىپىنى ئېيتىپتۇ. پادىشاھ قىز ـ ئوغۇللىرىنىڭ تەلىپىنى ئاڭلاپ، ئۇلارغا رازىلىق بېرىپتۇ ۋە يول ھازىرلىقىنى قىلىپ يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.

ئۇلار بىرقانچە قېچىر مال ـ دۇنيانى ئېلىپ يولغا چىقىپتۇ، كۆپ يول بېسىپتۇ. بىر كۈنى چۆل ـ جەزىرىلەردىكى بىر قونالغۇغا چۈشۈپ قونۇپتۇ.

ئەۋەزخان سەھەر ئورنىدىن تۇرۇپ چىدىر ئالدىغا چىقىپ ئەتراپقا نەزەر سېلىشقا باشلاپتۇ. بۇ چاغدا ئۇ چىدىردىن كۆز يەتكۈدەك جايدا بىر بايراقنى كۆرۈپتۇ. شۇ ئەسنادا دۆڭ تەرەپتىن بىر كىشى ئات چاپتۇرۇپ كەپتۇ، ئۇنىڭ بىر قولىدا ئاق بايراق، بىر قولىدا

بىر پارچە خەت بار ئىكەن. ئۇ چېدىر ئالدىغا كېلىپ خەتنى ئەۋەزخانىنىڭ ئالدىغا تاشلاپتۇ ـ دە، توختىماستىن ئات چاپتۇرۇپ كېتىپ قاپتۇ. ئەۋەزخان خەتنى ئېلىپ ئوقۇسا، ئۇنىڭدا: «گۆر ئوغلى سۇلتانىنىڭ ئوغلى ئەۋەزخان! سەن بۇندىن ئالتە يىل ئىلگىرى بىزنىڭ شام پادىشاھىنىڭ قىزى قۇندۇزنى ئەكېلىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن ئەلچىمىزنى ئۆلتۈرۈپ، نەرسىلىرىنى بۇلاپ كەتكەن ئىكەنسەن، شۇنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىش ئۈچۈن ئالتە يىلدىن بېرى بىر لەك قوشۇنمىز بىلەن سېنىڭ كېلىشىڭنى كۈتۈپ ياتقانىدۇق. مانا ئەمدى يېتىپ كەپسەن، دەرھال قورالنى تاشلاپ بىزگە ئەل بولۇپ، ئالدىمىزغا كەل، بولمىسا، جەڭگە هازىرلان!» دېگەن سۆزلەر يېزىلىپ، خەتنىڭ ئاخىرىغا دۇئانە شاهنىڭ مۆھرى بېسىلغانىكەن.

بۇنى كۆرگەن ئەۋەزخان خەتنى كۆتۈرۈپ قۇندۇزنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ ۋە ئەھۋالنى مەلۇم قىپتۇ. ئۇلار ئىككىسى مەسلىھەتلىشىپ، جەڭگە تەييارلىنىپتۇ. ئەۋەزخان دۇلدۇلغا مىنىپ، شەمشىرىنى ئېلىپ، دۇبۇلغا ـ ساۋۇتلىرىنى كىيىپ جەڭگە چىقىپتۇ، ئاربدا قانلىق جەڭ باشلىنىپتۇ.

جەڭ باشلىنىپ يەتتىنچى كۈنى، دۇشمەن تەرەپنىڭ لەشكەر باشلىقى ئۆز قوشۇنىنىڭ ئازلاپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ بارلىق لەشكىرىنى يىغىپتۇ ۋە:

ــ ئەي باتۇرلىرىم، بىز ئازلاپ كېتىۋاتىمىز، بۇ تەرىقىدە ئۇرۇشۇۋەرسەك ئەۋەزخاندىن ئىنتىقام ئېلىش ئۈياقتا تۇرسۇن، ئۆزىمىز هالاك بولىمىز، شۇڭا ياخشى تەدبىر كۆرۈشمىمىز ئۈچۈن مەسلىھەت بېرىڭلار، ــ دەپتۇ.

هەممەيلەن جىم تۇرۇپتۇ. شۇ ۋاقىتتا بىر قېرى ئورنىدىن تۇرۇپ:

ــ ئەۋەزخاننى مەخپىي ئۆلتۈرۈش كېرەك، ــ دەپتۇ. بۇ چارە لەشكەر باشلىقىغا يېقىپتۇ. «ئەۋەز-خاننى كىم ئۆلتۈرىدۇ؟» دېگەندە، يەنە هېلىقى قېرى ئوتتۇرىغا چىقىپتۇ.

ئەتىسى تاڭ سەھەردە يەنە قانلىق جەڭ باشلىنىپتۇ. ئەۋەزخان ئات ئوينىتىپ ئۇلارنى قىر ـ چاپ قىپتۇ، ئۇلار بىردىنلا قېچىشقا باشلاپتۇ. ئەۋەزخان كەينىدىن قوغلاپ مېڭىپتۇ. بۇ چاغدا بىر چوڭ تاشنىڭ دالدىسىغا مۆكۈۋالغان هېلىقى قېرى ئەۋەزخانىنىڭ كەينىدىن ئوق ئۇزۇپتۇ، ئوق ئەۋەزخانىنىڭ سول بىلىكىگە تېگىپتۇ. ئەۋەزخان ئات ئۈستىدە يېنىچە بولۇپ قاپتۇ. دۇلدۇل دەرھال كەينىگە يېنىپتۇ ۋە قۇندۇز تۇرغان چېدىرىنىڭ ئالدىغا قايتىپ كەپتۇ. شۇ ۋاقىتتا قۇندۇزنىڭ كۆڭلىگە بىر ۋەهىمە چۈشكەندەك بولۇپ سىرتقا چىقىپتۇ، قارىسا، ئەۋەزخان دۇلدۇلنىڭ ئۈستىدە يېتىپ قالغان. ئۇ ئەۋەزخاننى دۇلدۇل ئۈستىدىن چۈشۈرۈپ چېدىرغا ئەكىرىپ، ئۇنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ ئۆزى كىيىپتۇ، ئەۋەزخاننىڭ جاراهەتلىرىنى تېڭىپ ئۇنى ياتقۇزۇپ قويۇپ، ئۆزى قورال ـ ياراغلارنى ئېلىپ، دۇلدۇلغا مىنىپ دۇشمەن سېپىنى يېرىپ ئۆتۈپ، ئەۋەزخانىنىڭ ساق ئىكەنلىكىدىن بېشارەت بېرىپتۇ، هەر كۈنى جەڭ مەيدانلىرىدا ئايلىنىپ دۇشمەنگە ۋەهىمە ساپتۇ. ئەۋەزخانىنىڭ يارىلانغانلىقىغا يەتتە كۈن بولغان كۈنى ئۇنىڭ كېسىلى بەك ئېغىرلىشىپ كېتىپتۇ. قۇندۇز نېمە قىلارىنى بىلمەي، ئۇمىدسىز هالدا چېدىرنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا ئاسماندىن بىر توپ كۆك كەپتەر ئۈچۈپ كېلىپ چېدىرنىڭ ئالدىغا چۈشۈپتۇ ۋە بىر دومىلاپ بىر توپ قىزغا ئايلىنىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، يۇلتۇز پەرى ئۆزىنىڭ قىرىق كېنىزىكىنى ئەگەشتۈرۈپ كەلگەنىكەن.

قۇندۇز يۇلتۇز پەرىنىڭ ئالدىغا كېلىپ سالام بېرىپتۇ، لېكىن پەرى ئۇنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئالماي، كېنىزەكلىرىگە ئىشارەت قىپتۇ. قىزلار ناخشا ئېيتىشقا باشلاپتۇ. يۇلتۇز پەرى بولسا، توپنىڭ ئالدىغا چىقىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ ئۇسسۇل ئويناشقا باشلاپتۇ. قۇندۇز بۇ ئەهۋاللارغا قاراپ زار قاقشاپ

يىغلاپتۇ. چۈش بولغاندا، يۈلتۇز پەرى بىر ئىشارەت بىلەن قىزلارنى ناخشا ئېيتىشتىن توختىتىپتۇ ۋە قۇندۇزغا قاراپ:

— قۇندۇزئاي، ئاڭلاپ تۇرغىن، ئەۋزەلنىڭ ئەجىلى توشتى، ئۇ بۈگۈن چۈش ۋاقتىدا ئۆلىدۇ. سەن تۇل بولۇپ دۇشمەنلەرگە ئەسىر بولىسەن. بۈگۈن سېنىڭ يىغلايدىغان، بىزنىڭ كۈلىدىغان كۈنۈمىز. قېنى، سەن يىغلا، بىز كۈلەيلى، — دەپ كېنىزەكلەرگە ئىشارەت قىلغانىكەن، قىزلار ناخشا باشلاپتۇ، يۈلتۇز پەرى قاتتىق كۈلۈپ، ئۇسسۇل ئويناشقا باشلاپتۇ. قۇندۇزنىڭ يىغىسى ئەۋجىگە چىقىپ هوشىدىن كېتىشكە تاسلا قاپتۇ. چۈش قايرىلىپ، كۈن ئېگىلىپتۇ. شۇ چاغدا يۈلتۇز پەرى ئىشارەت قىلغانىكەن، قىزلار توختاپتۇ. يۈلتۇز پەرى غەمكىن هالەتكە ئۆتۈپ قۇندۇزنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ ۋە تەزىم قىلىپ:

— ئەي دوستۇم قۇندۇز، سۆيۈملۈكۈڭ ئەۋزەخان ئۆلمىدى، ئۇ ئەمدى ئۆلمەيدۇ، بۈنىڭدا بەلكىم بىرەر سەۋەب بولۇشى مۇمكىن، — دەپتۇ. قۇندۇز يىغىدىن توختاپتۇ ۋە مەردانە هالدا:

— ئېسىڭدە بارمۇ، سەن مېنى كۈھىقاپقا ئېلىپ بارغىنىڭ؟ شۇ ۋاقىتتا دۈشمىنىڭ مېنى ئەمەس، ئەۋزەخاننى ئېلىپ بارغان. ئۇ ساڭا ئاشىق بولغاچقا، سېنى تەشنالىق بىلەن سۆيۈۋالغان، — دەپتۇ. يۈلتۇز پەرى كۈلۈمسىرەپ:

— بىزنىڭ ئادىتىمىزدە پەرى قىز ئۆزىنى سۆيگۈچى يىگىتكە چوقۇم تېگىشى كېرەك، شۇڭا هازىر باشلاپ مەن ئەۋزەخاننىڭ نىكاهىدا، — دەپتۇ - دە، كېنىزەكلەرگە كۈھىقاپقا قايتىشنى بۇيرۇپ، ئۇ ۋە ئۆزى چېدىرغا كىرىپتۇ. ئارقىدىن قۇندۇزمۇ كىرىپتۇ. يۈلتۇز بولسا، ئەۋزەخاننىڭ سول قولىنى ئۆزىنىڭ سول قولىنىڭ تۆپىسىگە قويۇپ، ئوڭ قولىغا ئىسمى ئەزەمنى ئوقۇپ هورۇپ، جاراهەتنى سىلىغانىكەن، ئەۋزەخان ساقىيىپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئىككى قىز ئۇنىڭ ئالدىدا باش ئېگىشىپ تۇرۇپتۇ. ئەۋزەخان ئۇلارنىڭ رازىلىقىنى ئالغاندىن كېيىن دۇلدۇلغا مىنىپ دۇشمەن بىلەن ئوچ كۈن جەڭ قىلىپ يولنى بوشىتىپتۇ ۋە دادىسىنىڭ شەهىرىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. بۇ نۆۋەت سەپەر كۆڭۈللۈك ئۆتۈپتۇ. ئەۋزەخان ئۆز يۇرتىغا بارغاندىن كېيىن شەهەر خەلقى ئۇنى قىزغىن قارشى ئاپتۇ. ئۇ ئوردىغا كىرىپ تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغان دادىسى گۆر ئوغلى سۇلتاننى، ئانىسى گۈلجاهاننى كۆرۈپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا تىزلىنىپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ كەلگەنلىكىنى مەلۇم قىپتۇ، گۆر ئوغلى سۇلتان، گۈلجاهان تەڭلا:

— ئاه بالام، سېنىڭ دەردىڭدە تولا يىغلاپ كۆزلىرىمىز كور بولدى، ئەمدى سېنى كۆرەلمەيدىغان بولدۇق، — دېيىشىپتۇ. شۇ هامان يۈلتۇز پەرى ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ، قولىغا ئىسمى ئەزەمنى ئوقۇپ هورۇپ، پادىشاه ۋە گۈلجاهاننىڭ كۆزلىرىنى سىلىغانىكەن، ئۇلارنىڭ كۆزلىرى يورۇپ كېتىپتۇ ۋە ئۆزلىرىنى ئەۋزەخانغا ئېتىپ ئۇنى باغرىغا بېسىپتۇ، ئاندىن قۇندۇز ۋە يۈلتۇزنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپتۇ. گۆر ئوغلى سۇلتان ئوغلى ئەۋزەخاننى شاهلىق تەختىگە تەكلىپ قىلىپ:

— سەن ئۆز بەختىڭ يولىدا ئىزدىنىپ مۇرادقا يەتتىڭ، ئەمدى سېنى خەلق ئارزۇلايدۇ، خەلقنىڭ ئارزۇسى يولىدا ئىزدەن، — دەپتۇ. ئەۋزەخان:

— خوپ، ئاتا، ئېيتقانلىرى بولسۇن، — دەپ شاهلىق تەختىگە چىقىپتۇ. ئۇ شۇنىڭدىن كېيىن ئۆز خەلقىنى بايىاشات، ئەركىن تۇرمۇشقا ئېرىشتۈرگەنىكەن.

ئېيتىق سۇلتان

امانلىك زامانىسىدا، قويۇق ئۆسكەن ئورمان ياقىسىدا بىر خلۇەت مەھەللە بار ئىكەن. بۇ كىچىك مەھەللىنىڭ پۇقرالىرى ناھايىتىمۇ ئۆم - ئىناق ياشايدىكەن. ئۇلار يېقىن جايدىكى تاغقا بېرىپ ئوتۇن ئېلىپ كېلىپ ئۇنى بازارغا ئاپىرىپ سېتىپ، ئۆز تۇرمۇشلىرىنى قەدىر ئەھۋال قامدايدىكەن.

بىر كۈنى بۇ كىچىك مەھەللىدىن بىر توپ قىزلار تاغقا ئوتۇن تەرگىلى بېرىپ قاپتۇ. قىزلار چۈ-رۇقلىشىپ بىر دەمنىڭ ئىچىدە تاغنىڭ باغرىدىكى قارىغايلارنىڭ ئوشتۇلۇپ كەتكەن قۇرۇق - قاقشال شاخلىرىنى تېرىپ توپلاپ، ئۇنى باغلاپ، ئۆيلىرىگە كېتىشكە تەييارلىنىپتۇ.

بۇ تاغقا ئوتۇن تەرگىلى كەلگەن قىزلار ئىچىدە نازىگۈل ئىسىملىك بىر قىز بولۇپ، ئۇ قىزمۇ باشقا قىزلارغا ئوخشاش ئوتۇنلىرىنى باغلاپ كېتەي دېسە، ئوتۇنلارنى باغلايدىغان ئارغامچىسى يوق تۇر-غۇدەك. نازىگۈل ئارغامچىسىنى ئۇزاق ئىزدەپتۇ، ھېچ يەردىن تاپالماپتۇ. ئارغامچىنى يوقتىپ قويغانلە-قىغا ئىچى تىت - تىت بولغان نازىگۈل ئارغامچىنى ئىزدە - ئىزدە ئاخىر دوستلىرىدىن ئايرىلىپ يىراقلىشىپ كېتىپتۇ. نازىگۈل ئوتۇن تەرگەن تاغنىڭ باغرىغا بېرىشىغا، تۇيۇقسىزلا دەرەخنىڭ كەينە-دىن يوغان بىر ھەيۋەتلىك ئېيىق چىقىپ قىزنى كۆتۇرۇپ ئورمان ئىچىگە قېچىپتۇ. بىچارە نازىگۈل ھەرقانچە ۋارقىراپ - جارقىراپ ئادەم چاقىرسىمۇ، ئېيىقنىڭ چاڭگىلىدىن زادىلا قۇتۇلالماپتۇ. نازىگۈل بۇ ئاجايىپ غەلىتە، تىلسىز مەخلۇقتىن قورقۇپ ھوشىدىن كېتىپ قاپتۇ. قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكى نامەلۇم، نازىگۈل ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئېچىپ قارىسا، ئاجايىپ مەنزىرىلىك گۈزەل شىپاڭدا ياتقۇ-دەك، يېنىدا شۇنداق قەددى - قامەتلىك، رۇستەمدەك بىر يىگىت قىزنى يەلپۇپ ئولتۇرغۇدەك. ئۇنىڭ بىر جۈپ بۇلاقتەك كۆزلىرىدىن ھەقىقىي مۇھەببەتنىڭ يالقۇنلۇق ئوت ئۇچقۇنلىرى چاقنىغاندەك بو-لۇپ، قىزدىن ئەپۇ سورىغاندەك تۇيۇلۇپتۇ. نازىگۈل بېشىنى كۆتۇرۇپ:

— سىز كىم بولىسىز، بۇ قەيەر؟ — دەپ سوراپتۇ. يىگىت مۇشۇ تاغدا ياشايدىغان ئورمان پادىشا-ھىنىڭ يالغۇز ئوغلى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ كۈلۈپ تۇرۇپ.

— ئىسمىڭىز كىم؟ — سوراپتۇ قىز يىگىتتىن.

— ئىسمىم ئەخمەت، — دەپتۇ يىگىت.

— مەن ئوتۇن تەرگىلى چىقىپ بىر ئېيىققا يولۇقتۇم، سىز مېنى قانداق قۇتقۇزدىڭىز؟ — دەپتۇ قىز.

— سىزنى ئېلىپ كەلگەن قارا ئېيىقنىڭ ئۆزى دەل مەن بولىمەن، — دەپتۇ يىگىت.

— بۇ ئىشنىڭ سەۋەبى بىلەن جەريانىنى سۆزلەپ بەرسىڭىز قانداق؟ — دەپتۇ قىز.
— مەن سىزگە ئۇزۇندىن بېرى ئاشىقى بىقارار ئىدىم، لېكىن مېنىڭ تىلسىم قىلىنغان ئېيىق هالىتىمنى كۆرسىڭىز، ئۇ چاغدا قورقۇپ ماڭا يېقىنلاشمايدىغانلىقىڭىزدىن ئەنسىرەپ، ئاخىر مۇشۇ ئا-مال بىلەن سىزنى ئېلىپ كەلدىم، — دەپ بولۇپ، قىزدىن ئەپۇ سوراپتۇ.

ئۇلار ئىككىسى مۇڭداشقاندىن كېيىن، ئۆزئارا چۈشىنىش هاسىل قىپتۇ. يىگىت قىزغا مۇھەببەت ئىزهار قىپتۇ. نازىگۈلمۇ يىگىتنىڭ ئوتلۇق كۆزلىرىدىن، يالقۇنلۇق مۇھەببەت نالىلىرىدىن يۈرىكىگە ئوت تۇتىشىپ، شامدەك ئېرىپ كېتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىككى ئاشىق - مەشۇق بىرلىكتە يىگىت-لىك ئاتىسى — ئورمان پادىشاهىنىڭ ئالدىغا ئىززەت - هۆرمەت بىلەن سالامغا كىرىپتۇ.

ئەهۋالدىن خەۋەردار بولغان پادىشاهنىڭ خۇشاللىقى ئىچىگە سىغماي قاپتۇ. پادىشاه يۈرت خەلقىگە قىرىق كېچە - كۈندۈز شاهانە توي مەرىكىسى ئۆتكۈزۈپ بېرىپتۇ.

شۇ كۈندىن باشلاپ نازىگۈل بىلەن ئەخمەت كۆيۈمچان ئەر - خوتۇنلاردىن بولۇپ، كۈن - تۈنلىرىنى شاد - خۇرام، كۈلكە - چاقچاقلار بىلەن ئۆتكۈزۈپتۇ. قىز بىلەن يىگىت ئەنە شۇنداق ئۆتۈپتۇ.

ئەمدى گەپنى قىزنىڭ ئاتا - ئانىسىدىن ئاڭلايلى:

نازىگۈل بىلەن ئوتۇن تەرگىلى چىققان قىزلار نازىگۈلنىڭ ئارغامچىسىنى ئىزدەپ ئورمان ئىچىدە يوقاپ كەتكەنلىكىنى قىزنىڭ ئاتا - ئانىسىغا دەرهال يەتكۈزۈپتۇ. نازىگۈلنىڭ كۆيۈمچان ئاتىسى بىلەن مېهرىبان ئانىسى قىزنىڭ دەردىدە زار - زار يىغلاپ، ئورمانلىقنى بىرقانچە قېتىم ئىزدەپمۇ قىزىنى تاپالماپتۇ. ئاخىر تەقدىرگە تەن بېرىپتۇ.

كۈنلەرنىڭ كەينىدىن ئايلار ئۆتۈپتۇ، ئايلارنىڭ كەينىدىن يىللار ئۆتۈپ، ئاردىن بىرقانچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن، نازىگۈل تۇيۇقسىزلا ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىگە ئوماقمىنا بىر ئوغۇل بىلەن چىرايلىق-قىنا بىر قىزنى يېتىلەپ كىرىپتۇ. نازىگۈلنىڭ ئاتا - ئانىسى كۆزلىرىگە ئىشەنمەي: «ئاھ بالام، جان قىزىم» دەپ، قىزىنى ئاتا - ئانىلىق مېهرى بىلەن باغرىغا بېسىپ يىغلاپ تۇرۇپ كۆرۈشۈپتۇ. قىز ئاتا - ئانىلىرى بىلەن مۇڭدىشىپتۇ. قىزنىڭ ئاتا - ئانىسى ئىككى نەۋرىسىگە قارىغانسېرى كۆزلىرى تويماپتۇ. قىزنىڭ ئانىسى بالىلارنىڭ ئاتىسىنى نېمە ئۈچۈن ئېلىپ كەلمىگەنلىكىنى سوراپتۇ. ئېرىنىڭ تىلسىم قىلىنغان ئېيىق بولغانلىقى ئۈچۈن بىللە كېلەلمىگەنلىكىنى، ئۆزلىرىنىڭ ئۈچ كۈنلۈك مۆھلەت بىلەن كەلگەنلىكلىرىنى ئېيتىپتۇ. نازىگۈلنىڭ ئانىسى ئېيىق كۆيئوغلىنىڭ قەيەردە تۇرىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ بىلەن قانداق ئۇچراشقىلى بولىدىغانلىقىنى تەپسىلىي سوراپ بىلىۋېلىپ ئۇخلاپ قاپتۇ.

يېرىم كېچىدە قىزنىڭ ئاتا - ئانىسى قىزىغا تۇيغۇزماي ئورنىدىن تۇرۇپ، قىزى ئېيتىپ بەرگەن تاغ باغرىدىكى ئورمانغا بېرىپ: «ئېيىق سۇلتان !» دەپ ئۈنلۈك ئاۋاز بىلەن ئۈچ قېتىم ۋارقىراپتۇ. «ئېيىق سۇلتان» دەرهال يېتىپ كەپتۇ. قىزنىڭ ئاتا - ئانىسى تەييارلاپ كەلگەن ئۆتكۈر ئايپالتىسى بە-لەن ئېيىقنى چاناپ پارچە - پارچە قىلىۋېتىپ، قىزىغا بىلىندۇرمەي ئۆيگە كىرىپ يېتىۋاپتۇ. قىزنىڭ ئۈچ كۈنلۈك مۆھلىتى توشۇپ ئاتا - ئانىسى بىلەن خوشلىشىپ، ئىككى بالىسىنى ئېلىپ ئورمانغا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئۆزلىرى بەلگە قىلىشقان جايغا كېلىپ: «ئېيىق سۇلتان» دەپ ئۈچ قېتىم ۋارقىرىسا-مۇ، ئېيىق كەلمەپتۇ. قىز بالىلىرىنى يېتىلەپ تاغ باغرىدىكى ئورمان ئىچىگە كىرىپ قارىسا، ئېرى پارچە - پارچە بولۇپ ياتقۇدەك. بۇنى كۆرگەن نازىگۈل زار - زار يىغلاپ، پۈتۈن ئورمانلىقنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈپتۇ. نازىگۈل يىغلاپ - يىغلاپ، بالىلىرىغا قاراپ: «ئاھ خۇدا، ئۆكۈر بولسىمۇ ئۆيۈم بولسىدى،

ئېيىق بولسىمۇ ئېرىم بولسىدى» دەپ، ئاھ ئۇرۇپ خۇداغا نالە قىلىپ، كاككۇك بولۇپ پىغانلىق سايراپ ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ. ئوغلى تۆمۈرتۇمشۇق قۇشقا ئايلىنىپ، دادىسىغا ۋاپادار بولۇش ئۈچۈن ئورمانىي ئاسراپ، قىزى قارلىغاچقا ئايلىنىپ، كىشىلەرگە پايدىلىق قۇش بولۇپ ئالەمدىن ئۆتۈپتىكەن.

«ئۆتكۈر بولسىمۇ ئۆيۈم بولسىدى، ئېيىق بولسىمۇ ئېرىم بولسىدى» دېگەن تەمسىل شۇنىڭدىن قالغانكەن.

خۇرشىد مەرگەن

ـۇرۇنقى زاماندا ئىدىقۇت خانلىقىدا بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن. ئۇ پادىشاھ ئىلىم ئەھلى، باـ
تۇر، مەرگەنلەرنى ھۆرمەتلەيدىكەن ھەم ھەممىسىنى مۇڭاپىق ئىشقا قويىدىكەن، پۇقرالارغا
زۇلۇم سالماي، باج ـ سېلىقنى ئېغىرلاتماي، تۇرمۇشىنى خاتىرجەم قىلغانىكەن. پادىشاھـ
لىق شۇ تەرىقىدە ئۇزۇن زامانلار دەۋر سۈرۈپتۇ.

خانلىقنىڭ بۇنچە پاراۋانلىق تۇرمۇشىغا ھەسىتى قوزغالغان كۈھىقاپتىكى قارا دىۋە يۇرتنى خانـ
ۋەيران قىلىپ، ئىنسۇجىنلارنىڭ ماكانىغا ئايلاندۇرۇپ كۆڭلىنى شاد قىلماق ئۈچۈن، پادىشاھلىق زېمىنىغا
قەدەم بېسىپتۇ. قاچانكى ئۇ بۇ زېمىنغا قەدەم باستى، يۇرت خارابلىشىشقا قاراپ يۇزلىنىپتۇ. قارا دىۋە
بارغانلا يېرىدە ئۈچرىغانلىكى ئادەملەرنى ئۆلتۈرۈپ، ھايۋانلارنى يەپ، دەل ـ دەرەخ، ئۆي ـ ۋاران، ئوت ـ
چۆپ، زىرائەتلەرنى ئاغزىدىن ئوت پۈۋدەپ كۆيدۈرۈپ ۋەيران قىلىپ، خارابلىككە ئايلاندۇرۇۋېتىپتۇ.

يۇرت ئەھلى بۇ خەۋەرنى پادىشاھقا يەتكۈزۈپتۇ. پادىشاھ يۇرتنىڭ ئامانلىقى، پۇقرالارنىڭ ھاياتىنى
قوغداش ئۈچۈن، ئوردا ئىچىدىكى «مەن ـ مەن» دەپ يۈرگەن پالۋانلارنى، مەرگەنلەرنى لەشكەرگە باش
قىلىپ، قارا دىۋىنى يوقىتىش ئۈچۈن يولغا سالىتۇ....

ئۇزۇندىن بېرى ئوردىدا بىكار يۈرۈپ مەشىق قىلمىغان ياكى ئوقيانىڭ كىرپىچىنى تارتىپ باقمىغان
مەرگەن، پالۋانلار ئوقيالىرىنى بەتلەپ قارا دىۋىگە قارىتىپ ئوق ئۇزگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ
ئوقلىرى كۆزلىگەن نىشانغا يېتىپ بارالماي، ئۆز جېنىنى دىۋىگە سېلىپ بېرىپتۇ. دىۋە ئورنىدىن سىلـ
جىماي تۇرۇپ پالۋان، مەرگەنلەرنى يالماپ يۇتۇۋېتىپتۇ، قالغان لەشكەرلەرنى بولسا، ئاغزىدىن قارا بوران
چىقىرىپ ئۈچۈرۈپ تىرىپىرەن قىلىۋېتىپتۇ....

دىۋىنىڭ چاڭگىلىدىن ئامان قالغانلىرى پادىشاھقا بولغان ئىشتىن خەۋەر يەتكۈزۈپتۇ. ئۆزىنىڭ
مەرگەن، پالۋانلىرىغا ئىشەنچ باغلاپ، ئۇمىد كۈتۈپ ئولتۇرغان پادىشاھ بۇ شۇم خەۋەرنى ئاڭلاپ چۆچۈپ
كېتىپتۇ ھەم ئويغا چۆكۈپتۇ. پادىشاھ ئۇيان ئويلاپ ـ بۇيان ئويلاپ، ئاخىر بىر قارارغا كېلىپ، ئۆزىگە
يېقىن ۋەزىردىن بىرنى چاقىرىپ:

ـــ مەن يۇرت بېشى، مەن يۇرتنىڭ يىغىسىنى يىغلاپ، ئوتىدا كۆيمىسەم، مېنىڭ نېمە كېرىكىم؟!
شۇڭا مەن يۇرتقا كەلگەن بۇ بالا ـ قازانى يوقىتىش چارىسىنى تاپمىسام بولمايدۇ. سەن مەن كەلگۈچە
يۇرتنى ئادىل سوراپ، مېنىڭ يوقلۇقۇمنى چاندۇرماي، مېنىڭ كېلىشىمنى كۈتكىن، ـــ دەپ، پۈتۈن
يۇرتنىڭ تەقدىرىنى ۋەزىرگە تاپشۇرۇپ، ئۆزى باشقىلارغا تۇيدۇرماي ئوردىدىن چىقىپ كېتىپتۇ...

پادىشاھ پۇقراچە كىيىنىپ ئوردىدىن ئايرىلىپ، ئۆز مەقسىتىگە يېتىشىنىڭ يولىنى ئىزدەپ كوچىمۇ كوچا، ئۆيمۇ-ئۆي ئارىلاپ پۇتۇن يۇرتنى كېزىپ چىقىپتۇ، لېكىن بىرەر مۇڭاپىق تەدبىر، مۇڭاپىق ئادەم تاپالماي، بېشىنىڭ ئېچى - تېشى قېتىپ، قانداق قىلىشنى بىلەلمەي، يۇرتنىڭ تاغ - داۋانلىرىنى، ئويمان - دۆڭلىرىنى كېزىشكە مەجبۇر بوپتۇ. ئۇ شۇنداق ئاخىرى چىقماس يولغا كىرىپ، يول يۇرۇپ، يول يۇرسىمۇ مول يۇرۇپ، تاغ ئارىسىدىكى ئورمانغا كىرىپ قاپتۇ. بۇ ساپ ھاۋالىق جاي غەشلىككە تولغان كۆڭلىگە بىرئاز ئارام بېرىپ، ھاردۇقىنى چىقىرىپ، ئۇخلىماقچى بولۇپ يېتىپتۇ.

ئۇ ئۇيقۇسىنى ئۇخلاپ يېتىپ تۇرسۇن، بىز گەپنى باشقا ياقتىن ئاڭلايلى:

بۇ تاغ ئىچىدىكى ئورماندا خۇرشىد ئىسىملىك ئوۋچى ياشايدىكەن، ئوۋچىلىق ئۇنىڭ ئاتا كەسپى ئىكەن، ئۇ ئۇستا مەرگەن ئىكەن. ئۇ ئاق كۆڭۈل، ساپ نىيەت كىشى بولۇپ، ئۆزىنىڭ ھالال ئەمگىكىگە تايىنىپ ياشاشنى ياخشى كۆرىدىكەن، شۇڭا ئۇ يۇرتتىن ئايرىلىپ، بالا - چاقىلىرىنى ئېلىپ بۇ تاغ ئىچىگە كىرىپ، بۇلاق سۇيىدىن پايدىلىنىپ يەر ئېچىپ، بوش چاغلىرىدا ئوۋ ئوۋلاپ ياشاپ كېلىۋاتقانىكەن.

پادىشاھ ئورمانلىق ئىچىگە كىرگەن كۈنى خۇرشىدمۇ ئوۋغا چىققانىكەن. ئۇ ئورمانلىقتا بىر ئادەمنىڭ ياتقانلىقىنى كۆرۈپ يېقىن بېرىپتۇ، قارىغۇدەك بولسا، بىر ئادەم بەھۇزۇر ئۇخلاپ ياتقان. ئويغىتىۋېتەي دېسە، ئۇيقۇسىنى بۇزۇشقا كۆڭلى ئۇنماپتۇ، تاشلاپ كېتەي دېسە، يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچراپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنى ئەپچىللىك بىلەن يۇدۇۋېلىپ، تۇيدۇرماي ئۆيىگە ئېلىپ كېتىپتۇ. ئۆيىگە ئاپىرىپ ئاستىغا كۆرپە، بېشىغا ياستۇق قويۇپ ياتقۇزۇپ قويۇپ، ئويغىنىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ.

پادىشاھ بىرھازادىن كېيىن ئويغىنىپ كۆزىنى ئېچىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ئۆزىنىڭ ئورمانلىقتا ئەمەس، ئۆي ئىچىدە ياتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئوڭۇمۇ، چۈشۈمۇ، دەپ چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپتۇ. ئۇ ئۆزىگە قاراپ ئولتۇرغان ئاتا ـ بالا ئۇچەيلەننى كۆرۈپ:

ـــ بۇ مېنىڭ ئوڭۇمۇ، چۈشۈمۇ؟ مەن بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىم؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ بۇ ئوڭلىرى، مېھمان، ـــ دەپتۇ خۇرشىد مەرگەن ھەم ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ، بولغان ئەھۋالىنى چۈشەندۈرۈپتۇ. پادىشاھ خۇرشىد مەرگەننىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ خاتىرجەم بوپتۇ. خۇرشىد مەرگەن ئۇنىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىپ تاماق كەلتۈرۈپتۇ. تاماق ئۈستىدە پادىشاھ ئۆزىنى ئاشكارىلاپ، بۇ تاغ ـ دەشتلەرنى كېزىپ يۈرۈشتىكى مەقسىتىنى ئېيتىپتۇ. خۇرشىد مەرگەن پادىشاھنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئاڭلاپ:

ـــ باشلىرىغا ئېغىر كۈن چۈشۈپتۇ. نىيەتلىرى تۈز ئىكەن، خۇدا مەدەت قىلار. سىلى بىزگە مېھمان، خاتىرجەم ھاردۇقلىرىنى ئالسىلا، باشقا ئىشلار كېيىنچە بىر تەرەپ بولار، ـــ دەپتۇ ھەم ئۆزىنىڭ ئوۋ ئوۋلاپ كېلىپ پادىشاھنى مېھمان قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ چىقىپ كېتىپتۇ. پادىشاھ يېتىپ ئارام ئېلىپ قاپتۇ.

ئاردىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي خۇرشىد مەرگەن چوڭ بىر ئارقارنى مۇرىسىگە ئارتىپ كىرىپ كەپتۇ. پادىشاھ قارىغۇدەك بولسا، ئوق ئارقارنىڭ ئىككى كۆزىنىڭ ئوتتۇرىسىغا تەگكەنىكەن. پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ، خۇرشىدنىڭ ئۇستا مەرگەن ئىكەنلىكىگە چىن كۆڭلىدىن قايىل بوپتۇ. خۇرشىد مەرگەن ھايال بولماي گۆشنى پىشۇرۇپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. پادىشاھ گۆش يەپ ئولتۇرۇپ، خۇرشىد مەرگەندىن:

ـــ مەن ئۇستا مەرگەن، پالۋانلارنى مۇڭاپىق ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۆز ھۈزۈرۇمدىن ئورۇن بەرگەن تۇرسام، سىز نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە كېلىپ يالغۇز ياشاشنى خالاپ قالدىڭىز؟ ـــ دەپ سوراپتۇ. خۇرشىد مەرگەن كەمتەرلىك بىلەن:

ـــ ھۆرمەتلىك پادىشاھ ئالىيلىرى، پېچاقنى بىلەپ تۇرمىسا، دات باسمىغانلىقىنى بىلمىغانلا؟ ھۈنەرمۇ شۇنداق، دائىم مەشىق قىلىپ ھەم ئىشلىتىپ تۇرمىسا، كامالەتكە يەتمەك ئۇياقتا تۇرسۇن، ھەتتا كارغا كەلمەس بىرنەرسىگە ئايلىنىپ قالىدۇ، ـــ دەپتۇ. پادىشاھ خۇرشىد مەرگەننىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشىنىپ، ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىغا قايىل بوپتۇ.

ئەتىسى خۇرشىد مەرگەن يەنە ئوۋغا چىقىش ئۈچۈن تەييارلىق قىپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭ ماھارىتىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ بېقىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ:

ـــ خۇرشىد مەرگەن، مەن ئۆيدە ئولتۇرۇپ زېرىكىپ كەتتىم، ئەگەر مۇمكىن بولسا، مەنمۇ سىز بىلەن بىرگە چىقىپ ئايلىنىپ كىرسەم، ـــ دەپتۇ. خۇرشىد مەرگەن مېھمانىنىڭ تەلىپىنى رەت قىلالماي، پادىشاھنى ئۆزى بىلەن بىرگە ئېلىپ چىقىپتۇ.

ئۇلار ئۇزۇن ماڭمايلا، خۇرشىد مەرگەن كۆز يەتكۈسىز يەردىكى بىر قارىنى پادىشاھقا كۆرسىتىپ:

ـــ ئەنە، ئۇ كېيىك، سىلى مۇشۇ يەردە تۇرۇپ ئۇنى كۆزىتىپ تۇرسىلا، ـــ دەپ پادىشاھنى بىر قورام تاشنىڭ كەينىگە مۆكتۈرۈپ قويۇپ، ئۆزى بىر دۆڭنى ئەگىپ مېڭىپتۇ. بۇ چاغدا چاتقاللىق ئاردىسىدىن توپاقتەك چوڭلۇقتىكى بىر يولۋاس نەرە تارتىپ چىقىپ پادىشاھقا ئېتىلىپتۇ. خۇرشىد مەرگەن يولۋاسنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ كەينىگە بۇرۇلۇپ قارىغۇدەك بولسا، پادىشاھ بىلەن يولۋاسنىڭ ئارىلىقى بىر چامدامچە قالغانىكەن. خۇرشىد مەرگەن كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا يۈز بېرىدىغان خەيىمخەتەرنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ئوقيادىن ئوق ئۇزگەنىكەن، «ۋىش» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ يولۋاس سەت خارقىراپ ئورنىدا سۇنايلىنىپ يېتىپ قاپتۇ. پادىشاھ ھوشىنى يىغىپ قارىغۇدەك بولسا، يولۋاس

قانغا مىلىنىپ ياتقۇدەك. ئوق يەنە يولۋاسنىڭ ئىككى كۆزىنىڭ ئوتتۇرىسىغا تەگكەنىكەن. پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ خۇرشىد مەرگەنلىكىگە چىن دىلىدىن قايىل بوپتۇ ھەم جېنىنى ساقلاپ قالغانلىقىغا دىلى سۆيۈنۈپ، قارا دېڭىزنى يوقىتىدىغان پالۋان مۇشۇ ئىكەن، دەپ ئويلاپ، خۇشاللىقىدىن خۇرشىد پالۋاننى قۇچاقلاپ كېتىپتۇ. ئۇلار ئوۋ ئوۋلاپ بولۇپ قايتىپ كەپتۇ.

ئۇلار ئەتىسى ناشتا قىلىپ ئولتۇرۇپ يەنە پاراڭغا چۈشۈپتۇ. پادىشاھ گەپ ئارىلاپ:

— مېنىڭ ئىزدىگەن ئادىمىم سىز ئىكەنسىز، سىز بېرىپ يۇرتىنى، خەلقىنى بالا ـ قازادىن قۇتۇل-دۇرسىڭىز، — دەپ ئۆز كۆڭلىگە پۈككەن مۇددىئاسىنى ئېيتىپتۇ. خۇرشىد مەرگەن، يۇرت خەلقىنىڭ

بېشىغا كەلگەن بالا ـ قازا ـــ مېنىڭ بېشىمغا كەلگەن بالا ـ قازا، دەپ ئويلاپ، پادىشاھنىڭ تەكلىپىدىن باش تارتماپتۇ.

خۇرشىد مەرگەن ئايالى، بالىسىنى ئېلىپ پادىشاھ بىلەن بىرگە يۇرتقا مېڭىپتۇ. ئۇلار يۇرتقا بېرىپ كاتتا كۆتۈۋېلىشقا مۇيەسسەر بوپتۇ. خۇرشىد مەرگەن ئايالى بىلەن بالىسىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ، قارا دۇئىنى يوقىتىشقا ئاتلىنىشنى ئېيتىپتۇ. پادىشاھ خۇرشىد مەرگەنگە بىرمۇنچە لەشكەرنى قوشۇپ يولغا سالماقچى بولغاندا، ئۇ:

ـــ پادىشاھىم، سىلىمۇ بىز بىلەن بىرگە بارسىلا، ـــ دەپ، پادىشاھنىمۇ بىرگە بېرىشقا تەكلىپ قىپتۇ. پادىشاھ «ياق» دەي دېسە، بۇ ئىشتىن باش تارتقان بولۇپ قالىدىغانلىقىنى ئويلاپ بېرىشقا قوشۇلۇپتۇ.

ئۇلار قارا دۇئىنى يوقىتىش ئۈچۈن سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. ئۇلار ناھايىتى كۆپ يول يۈرۈپتۇ. يول يۈرۈپ، قارا دۇئە ۋەيران قىلىپ كۆيدۈرۈۋەتكەن يۇرت ـ مەھەللىلەرنىڭ ئىس ـ ھىدى دىماغقا ئۇرۇلۇغاندا، باشقا لەشكەرلەرنى شۇ يەردە قويۇپ، پادىشاھ بىلەن ئىككىسى يولىنى داۋام ئېتىپتۇ. ئۇلار ئىككىسى ئالاھازەل بىر كۈن يول ماڭغاندىن كېيىن، قارا دۇئىنىڭ قارىسى كۆرۈنۈپتۇ. ئۇلار ئاتلىرىنى شۇ يەردە ئوتلاشقا قويۇۋېتىپ پىيادە مېڭىپتۇ. ئالاھازەل قارا دۇئىنى چاقىرسا، ئۇن يەتكۈدەك يەرگە كېلىپ توختاپتۇ. بۇ چاغدا خۇرشىد مەرگەننىڭ يادىغا ئاتىسىنىڭ: «ئەگەر خەتەرلىك رەقىبىڭگە يولۇقساڭ، بىر پاي ئوق بىلەن ئۈجۈقتۇر، قايتا ئوق ئۇزمە...» دېگەن ۋەسىيىتى كېلىپ، ئاتام ئېيتقان خەتەرلىك رەقىبىم مۇشۇ ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ تۇرۇشىغا، قارا دۇئە ئۇلارنى كۆرۈپ قېلىپ، قاتتىق نەرە تارتىپ، ئاسمان ـ پەلەك توپا ـ چاڭ توزۇتۇپ ئۇلارغا قاراپ ئېتىلىپتۇ. خۇرشىد مەرگەن بۇنى كۆرۈپ ھېچبىر تەمتىرىمەي يېنىدىن ئوقيانى ئېلىپ، ئوقنى سېلىپ كىرىچنى تارتىپ، جان يېرىنى چەنلەپ ئاتقانىكەن، ئوق دەل جايىغا تېگىپ قارا دۇئە ئىڭراپ يىقىلىپتۇ ۋە:

ـــ ئەي مەرگەن، جېنىم بەك قىينىلىپ كېتىپ بارىدۇ، ماڭا رەھىم قىلىپ يەنە بىر پاي ئوق بىلەن جېنىمنى ئالغىن، ـــ دەپ يالۋۇرۇپ ۋارقىراپتۇ. خۇرشىد مەرگەن:

ـــ ئاتام ماڭا: «رەقىبىڭنى بىر ئوقتا ئۈجۈقتۇر، قايتا ئوق ئاتما» دېگەن، ـــ دەپ قايتا ئوق ئاتماپتۇ. قارا دۇئىنىڭ ناله ـ پەريادى ئاستا ـ ئاستا بېسىقىپتۇ. ئاسماندىكى چاڭ ـ توزانمۇ تارقاپ كېتىپتۇ. بۇ چاغدا كەينىدە قالغان لەشكەرلەر قارا دۇئىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ يېتىپ كەلگەنكەن، ئۇلار دۇئىنىڭ ئۆلۈكىنى كۆرۈپ، خۇرشىد مەرگەنگە ئاپىرىن ئېيتىپ، بېشىغا ئېلىپ، يەرگە تەگكۈزمەي يۇرتقا قايتۇرۇپ ئېلىپ كەپتۇ. يۇرت ئەھلى بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭدىن مىڭ مەرتە رازى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ، يەر سۆيۈپ تەزىم قىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرۈشۈپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ خۇرشىد مەرگەننى پۈتۈن پادىشاھلىقىنىڭ لەشكەرلىرىگە باش قىلىپ تەينەلەپتۇ. بۇنىڭ بىلەن پۇقرالارمۇ شۇنداق بىر ياش سەركەردىسىنىڭ بولغانلىقىدىن رازى بوپتۇ ھەم ئۆز ئامانلىقىدىن خاتىرجەم بولۇشۇپ، قايتىدىن كۆڭۈللۈك ياشاشقا باشلاپتۇ.

ئىزاھلار:

‹1› لەقەنباز ـــ يەر قازغۇچى.

‹2› رۇچاق ـــ ئوقيا.

‹3› پالتۇك ـــ بوسۇغا.

‹4› جۇي ـــ چارە، ھىيلە ـ مىكىر.

باش مۇھەررىر: ئابدۇراخمان ئەبەي

مەسئۇل مۇھەررىرلەر: ئەخمەت ئىمىن، ياقۇپ مۇھەممەتروزى

مۇھەررىرلەر (ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى):
ئازات ئالماس، ئەخمەت پاسار، ئەزىزى، پاتىگۈل مىجىت، قادىر ئارسلان، مەخسۇم ئېلاخۇن، مۇنارجان توختاخۇن، مۇھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت، ئوبۇل ئىسلام

مەسئۇل كوررېكتورلار: ئاسىيە ئەخمەت، رىشىت ھاجى ۋاھىدى، ئايگۈل سابىت
كوررېكتورلار: (ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى) ئابلىز ئابباس، ئابلىز ئەمەت، قېيۇم مۇھەممەت، ماھىنۇر كەنجى، ھەبىبۇللا ئېلى، ۋەلى زەيدىن، ياسىن زايىدوف

تېخنىداكتور: مۇھەممەتئېلى لېتىپ

گۇزەل سەنئەت مۇھەررىرى: مۇراددىل ئابىد

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى

(3 - توم)

نەشر قىلغۇچىلار: مىللەتلەر نەشرىياتى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
پوچتا نومۇرى: 100013 830001
نەشرىياتلارنىڭ ئادرېسى: بېيجىڭ شەھىرى خېپىڭلى شىمالىي كوچا 14 - قورۇ
ئۇرۇمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 - قورۇ
باسقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى
تارقاتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
نەشرى: 2005 - يىل 9 - ئايدا 1 - قېتىم
بېسىلىشى: 2005 - يىل 9 - ئايدا 1 - قېتىم
ئۆلچىمى: 1092 x 787 مىللىمېتىر 8 كەسلەم
باسما تاۋىقى: 63 قىستۇرما ۋاراقى: 6
سانى: 2000 — 0001
كىتاب نومۇرى: ISBN 7—105 — 06896 — 5
باھاسى: 4800.00 يۈەن (جەمئىي 12 توم)

图书在版编目（CIP)数据

维吾尔民间文学大典．3／《维吾尔民间文学大典》编委会编．—北京：民族出版社；乌鲁木齐：新疆人民出版社，2005．8
ISBN7—105—06896—5

Ⅰ．维．．．Ⅱ．维．．．Ⅲ．维吾尔族—民间文学—作品综合集—中国—维吾尔语（中国少数民族语言）
Ⅳ．I 277

中国版本图书馆 CIP 数据核字（2005）第 090116 号

维吾尔民间文学大典（第三卷）

主　　编：阿不都热合满．艾白
责任编辑：艾合买提．伊明，牙库甫．买买提肉孜，
编　　辑：阿扎提．阿里玛斯，艾合买提．帕萨尔，艾则孜，帕提古丽．米吉提，卡得尔．阿尔斯兰，麦合苏木．伊拉洪，穆纳尔江．托合塔洪，买买提吐尔迪．米扎．艾合买提，吾布力．伊斯拉木
责任校对：阿斯亚．艾合买提，热西提阿吉．瓦依迪，阿依古丽．沙比提
校　　对：阿布列孜．阿巴斯，艾比布拉．艾力，克由木．买买提，瓦力．再丁，玛依努尔．坎吉，牙生．扎依提夫
技术编辑：买买提艾力．里提甫
美术编辑：木拉丁．阿比提

出　　版：民族出版社　　新疆人民出版社
社　　址：北京市和平里北街 14 号　　邮编：100032
　　乌鲁木齐市解放南路 348 号　　邮编：830001
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：各地新华书店
版　　次：2005 年 9 月第 1 版　　2005 年 9 月第 1 次印刷
开　　本：787 X1092　毫米　　1/8
印　　张：63　　插页：6
印　　数：0001-2000 册
书　　号：ISBN7—105—06896—5
定　　价：4800．00 元（共 12 卷）

ISBN 7-105-06896-5
9 787105 068968 >